ENCHIRIDION PATRISTICUM

LOCI SS. PATRUM, DOCTORUM
SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM

QUOS IN USUM SCHOLARUM COLLEGIT

M.J. ROUËT DE JOURNEL S.J.

EDITIO DECIMA QUARTA

1946

EDITORIAL HERDER

BARCELONA

Nihil obstat. El Censor: Dr. Gabriel Sold Brunet, pbro.
Barcelona, 5 de lebrero de 1946.

Imprímase.
t GREGORIO, Obispo de Barcelona

Por mandalo de su Excia. Revma.,
Dr. Luís Urpí Carbonell, Maestrescuela,
Canciller - Secretario,

PRINTED IN SPAIN
REIMPRESIÓN AUTORIZADA
RESERVADOS TODOS LOS DERECHOS

PRAEFATIO.

Nccesae est omnibus catholicis, qui «ese ecclesiae matris legitimos filios probare student, ut sanctae sanctorum pntrum fidei iohitereant, agglutinentur, immoriantur.
***(l'iric. Lir.t* Commori. 33.)**

Cum ab annis amplius quinquaginta omnibus theologiae studiosis usui sit cl. *II. Denztnger Enchiridion symbolorum et definitionum,* operae pretium fore visum est si, quod ille de ecclesiae documentis tam feliciter esset exsecutus, de ss. patrum operibus tentaretur. Nec deerant quae nos hortarentur alia eius generis opera, qualia sunt de *Historia philosophiae graecae Testimonia auctorum collecta ab II. Ritter et L. Prelier* (ed. 8 Gothae 1898), de ecclesiastica vero historia *E. Prcuschen, Analecta zur Geschichte der alten Kirche und des Kanons* (Freiburg i. Br. 1893), recentissimum *C. Kirch, Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae* (Friburgi 1910).

Quemadmodum autem *Enchiridion symbolorum* integram conciliorum et pontificum doctrinam et historiam non suppeditat, ita nos multo etiam minus totam ss. patrum theologiam exponendam suscepimus; ita ut nihil a nostro proposito magis alienum fieri posset quam si quis, hoc libello contentus, ipsorum patrum opera adire neglegeret, quorum immediato tantum commercio plenus ac genuinus catholicae traditionis sensus hauriri potest.

At neminem fugit sacrae theologiae lectorem vel auditorem quam arduum sit traditionis quod vocant argumentum brevi scholarum spatio complecti, cuius incommodi haec praecipua causa esse videtur, quod ii ss. patrum loci, qui ad stabiliendum dogma maxime valeant, aut in scholasticis tractatibus concisi et dispersi aut in patrologiis completis paene obruti aliorum documentorum copia inveniantur.

Hoc igitur commodi ab isto libello exspectatur, ut praestantiora patristicae traditionis documenta discipulis praesertim, dum scholas audiunt aut relegunt, in promptu sint tamquarr in summulam quamdam collecta; quae, licet apertum prorsus dogmatum historiae campum relinquat nec minutas singulorum scriptorum referat opiniones, tamen propter accuratum locorum delectum eorumque chronologicam dispositionem fácil.

conspectu illustriores quosque catenae traditionis, ut aiunt, anulos exhibeat

Paucis dicamus nos id egisse, ut libellum conscriberemus ad praxim et usum scholarum destinatum, non reconditae illum quidem doctrinae, sed tamen diligentis inquisitionis; unde vel ipsi **contionatores** sententias patrum in re dogmatica praeclariores facile haurire possent.

Pauca nunc de ipsa libri compositione et forma indicemus.

1. Ii loci delecti sunt vere usu triti, sive de facto scholarum usu saepius veniant, sive ita mentem alicuius patris vel aetatis significent, ut ad constituendum et complendum traditionis argumentum nullatenus omitti posse videantur. Quod autem iam aiebat cl. Denzinger, «se in seligendis documentis quandoque ambiguum haesisse», nos maiore etiam ratione confitemur; ita tamen labori non pepercimus, easque omni modo cautiones et diligentiam adhibuimus, ut ture sperare liceat nec quidquam maioris momenti vel utilitatis excidisse, et delectum nostrum doctorum suffragiis probatum iri.

2. Apud patres dicta quaedam sunt quae doctrinae communiter receptae adversentur. Etsi omnes illas **obiectiones,** ut quae proprie ad historiam theologiae positivae pertinerent, referendas non curavimus, tamen eas paucas recepimus, quae ita notae sunt, ut ipsae quoque in scholis quasi classicae habeantur.

3. Quae a scriptoribus fusius et quasi oratorie tractata erant, integra referri ipsa operis ratio prohibebat. Textus tamen non ita breves et exiles recitandi erant, ut magis ex ipsis verbis quam ex mente et sententia argumentum peti videretur. Quapropter, diligenter inspecto contextu, ea rettulimus, quae necessaria erant ad aequam et sufficientem rei intellegentiam. Ceterum hae semper magistri partes erunt, ut textibus hic allatis innixus mentem patrum iam facilius et plenius auditoribus exponat.

4. Textus, ut antea diximus, secundum **ordinem chronologicum** et scriptorum et operum dispositi sunt; eos tamen patres non separavimus, qui, fere coaevi, mente et doctrina inter se vel dependent vel conveniunt; potius autem praemisimus opera quae diversis vitae temporibus scribi solent, epistulas dico vel sermones. In temporibus indicandis adhaesimus ut plurimum cl. Bardenhewer.

5. Ne augeretur etiam libri moles, et quia plerique patrum loci ad unicam materiam non pertinent, satius existimavimus uniuscuiusque textus argumentum speciali titulo non indicare, verum omnes eiusdem operis locos serie continua ordinare, praemissa singulis **indicatione libri, capitis, aut paragrapbi** (integra notatio prima quaque vice invenietur), quae ratio omnium aptissima visa est, ut citius et facilius quaesiti textus reperirentur. Ad quod etiam iuvabunt **capita paginarum,** sinistra parte nomina scriptorum, dextera vero operum titulos exhibentia.

6. Si qua intra ipsos textus ut minus utilia **omissa** sunt, punctis interpositis (...) semper signantur. Huiusmodi puncta, ut par est, initio vel fine paragraphorum non inseruimus. Stellulae vero (* • •) signant lacunas in ipsis documentis.

7. Quae in textibus aut in translatione **supplenda** erant, uncis quadratis [—] includuntur. In ipsis textibus graecis haec aliquando latine supplentur, quoties nempe supplenda verba non in proximo con-

textu inveniuntur. Iisdem uncis includuntur plerique canones scripturarum; solum enim catalogum indicantes, brevitatis utilitatisque gratia, intra cancellos posuimus quod non est ipse scriptoris textus.

8. **Sacrae scripturae loci** in graeco textu cum «signis citationis», in latino autem *itaHds typis* citantur.

9. Quantum fieri potuit, binae singulis textibus **editiones** ad calcem paginarum indicatae sunt, Migniana scii, quotiescumque exsistebat, et si qua altera recentior melioris erat notae. Textus ipse conformis est editioni illi, quae prior inscribitur. In iis, quae iam prodierunt sive ir. Corpore Vindobonensi sive in Corpore Berolinensi, eorum textum secuti sumus; in iis vero, quae, nondum in lucem edita, eorumdem Corporum ambitu continentur, interim textu Migniano contenti fuimus, exceptis tamen patribus apostolicis, qui iuxta notissimam editionem Eunk citantur. Denique quod attinet ad eos scriptores, qui illis Corporibus non inserentur, secuti sumus aut Mignianam aut optimam ex recentibus editionem. Prima autem vice indicavimus integrum editoris nomen.

10. Textibus graecis subiunximus, utilitatis gratia, latinam translationem, quae plerumque ex Migne desumpta est, at non raro ad maiorem fidelitatem et claritatem emendata.

11. In **margine interiore** appositi sunt **numeri** minores, quorum ope cum ipsius textus argumentum tum ceteri textus paralleli commode invenirentur. Remittunt enim isti numeri ad numeros quibus signantur singuli articuli **Indicis theologici;** ubi rursus repenentur numeri ceterorum textuum de eadem materia. Notare iuvat illos numeros marginales consulto affixos esse ei praecise loco, quo tractari incipit indicata materia. Porro summa capitum Indicis theologici transcripta est in **charta** separata, ut statim invenirentur generalia textuum argumenta.

12. In Indice theologico et in scripturistico tÿpis crassioribus indicati sunt textus patrum graecorum et syrorum, ut a latinis distinguerentur, uncis autem rotundis inclusi sunt textus illi, qui potius obici solent (cf. supra, n. 2).

13. Quattuor adduntur indices:

a) **Index chronologicus** scriptorum et operum, initio libri positus.

b) **Index theologicus,** ad quem, ut diximus, remittunt numeri marginis interioris; index autem ille praesertim ad usum scholarum compositus est, ita ut quaestiones non tam modo historico exhibeat quam eo ordine et forma, quibus in scholis tractari solent. Eumdem indicem, quantum fieri poterat, iuxta ordinem Summae S. Thomae disposuimus.

c) **Index locorum scripturae.**

d) **Index alphabeticus** scriptorum, operum, rerum.

14. Textus iam citati in Enchiridio symbolorum ut plurimum non iterum allati sunt, sed ad illos tantummodo remittitur lector. Item textus mere historicos saepe omisimus, ut qui apud Kirch, op. cit., inveniantur; ad cuius numeros semper remisimus.

Qui illa duo opera edenda magna cum laude curaverat cl. bibliopola B. Herder, hoc quoque tertium Enchiridion in lucem proferendum suscepit, quod, cum iisdem simile sit et quasi ad unam seriem constituendam aptissimum, haud imparem prioribus fortunam consecuturum esse speramus.

Nec tamen nos fugit in tanto tantaeque varietatis opere non pauca certo remanere vitia, pluraque in eo esse emendanda, quo theologiae studiosis utilius evadat. Ad quod perficiendum doctiores enixe rogamus ut nobis monitis et consiliis opem ferant.

Restat ut ipse ex animo gratias agam magistris optimis cum huius seminarii emeritis et praesentibus tum Instituti Catholici Parisiensis, qui mihi doctis benevolisque consiliis semper adstiterunt. Socii vero alii non pauci assidua diligentia mecum amicissime laboraverunt, inter quos nominare liceat P. P. Browe et praecipue P. C. Burdo, qui magnam operis partem mecum sociatis curis confecit: iis omnibus grati animi debitum libenter persolvo.

Ore Place, Hastings (in Anglia), in festo SS. Petri et Pauli, 29 lunii 1911.

M. J. Rouët de Journel S. J.

PRAEFATIO AD EDITIONEM ALTERAM.

Haec editio altera, quae ab integro typis mandata est, in paucis a priore discrepans legenti apparebit. Etsi mole quidem minor, re tamen vera nullus omnino locus deletus est, at vero triginta circiter additi sunt novi, praesertim Nestorii, Theodori Mopsuesteni, S. Leontii Byzantini, etc; Hi ordine suo chronologico inserti sunt, adiunctique sunt in margine numeri cum litterulis a, b, etc. Qua ratione cum hi loci facile apparent, tum numeri primae editionis (excepto tantum libri ultimo) immutati servantur.

Deleta sunt nonnulla errata; textus aliqui iuxta novissimas editiones correcti, index theologicus passim refectus; in temporibus indicandis quaedam iuxta recentia doctiorum opera sunt emendata, neque ideo tamen locorum ordo mutatus.

Quodsi haec nova editio melior priore videbitur, illud adscriptum velim iis, qui mihi amice consilia et auxilia praebuerunt; inter quos sunt nominandi DD. O. Bardenhewer, A. d'Alès, P. Koetschau. In perlegendis emendandisque schedulis operam mihi navaverunt V. Furci, A.Gandon, P. d'Hérouville, A. Rose. Quorum omnium memoriam pergratam mihi dulce est retinere.

Lutetiae Parisiorum, in festo S. Ignatii, 31 Iulii 1918.

PRAEFATIO AD RECENTIORES EDITIONES.

Huius operis tertia editio, cum fere integra typis expressa esset simul atque editio altera, in paucis admodum ab eadem discrepabat. Sub finem additi erant duo loci S. Gregorii Turonensis. In indice theologico, qui studiosis est quasi clavis totius libri, adiecti erant aliqui numeri, quibus ad plures locos remitteretur lector. Numeros autem parvos, qui in margine interiori illis respondent (cf. Praef. 1“ edit., n. 11), addidimus in quarta et quinta editione.

In hac vero sexta et septima editione perpauca tantum mutare licebat, quia corpus operis stereotypicis tabellis fuerat impressum. Quare in fine libri aliqua, quae maioris esse momenti videntur, emendanda aut addenda notavimus.

Gratias referimus iis, qui benevolas observationes nobis exhibuerunt, inter quos hic notare liceat cl. Ad. Jülicher. Eorum opera aliorumque doctorum, qui deinceps consiliis nos iuvare dignabuntur, istud Enchiridion gradatim utilius evadet studiosis, quibus primo quoque tempore erat dedicatum.

Lutetiae Parisiorum, in festo Omnium Sanctorum,
1 Novembris 1928.

M. J. Rouët de Journel S. J.

^Aualis erat praecedens editio, talis et haec. In duabus antecedentibus solummodo minima quaedam mutata erant: textus n. 2281, authenticitatis causa, correctus, et perpauca emendanda sive in ipsos textus introducta, sive ad calcem indicata.

Adsunt quidem theologi qui existiment plura esse commutanda. Nos revera confitemur textus minus utiles deleri posse eorumque loco alios admitti. Sed temporum iniquitas prohibet et forsan diu impediet, quominus iste liber typis ab integro mandetur. Ceteroquin a multis iam annis compertum est eundem, qualis est, theologiae studiosis utilem et acceptum fuisse. Quapropter fere immutatum denuo edimus in lucem. Magistros autem et peritos quoscumque rogamus, ut nos in hoc opere expoliendo consiliis velint adiuvare.

Lutetiae Parisiorum, in festo Resurrectionis, die 5 Aprilis 1942

M. J. Rouët de Journel S. J.

INDEX CHRONOLOGICUS.

Num.		Pag.
1	DIDACHE, seu DOCTRINA 12 APOSTOLORUM. 90/100 .	1
	S. CLEMENS ROMANUS, Papa 92—101.	
11	Epistula ad Corinthios I, 96/8	5
30	EPISTULA BARNABAE, 96/8	11
	S. IGNATIUS ANTIOCHENUS, f 107.	
38	Epistula ad Ephesios	13
44	Epistula ad Magnesios	15
48	Epistula ad Trallianos	16
52	EpLtula ad Romanos	17
56	Epistula ad Philadelphenses	18
62	Epistula ad Smyrnaeos	20
66	Epistula ad Polycarpum	22
69	S. Ignatii martyrium colbertinum	23
	S. POLYCARPUS, 70(?)—156.	
71	Epistula ad Philippenses, paulo post 107	24
77	Martyrium S. Polycarpi, 156/7	25
82	HERMAE PASTOR, 140/155	27
94	S. PAPIAE fragmenta, ca 130	33
96	EPISTULA AD DIOGNETUM, saec. H.	34
	[?] S. CLEMENS ROMANUS.	
101	Epistula ad Corinthios II, ca 150	37
106*	S. CAIUS PRESBYTER	38
	S. DIONYSIUS CORINTHIUS, med. saec. H.	
107	Epistula ad Romanos	39
108	HYMNUS VESPERTINUS GRAECORUM, saec. II vel IU	39
	S. QUADRATUS.	
109	Apologia, ca 124	39
	ARISTIDES.	
110	Apologia, ca 140	40

Num. Pag.

S. IUSTINUS, ca 100/10—163/7.

113 Apologia I, 150/55 42
130 Apologia II 50
132 Dialogus cum Tryphone ludaeo, post 150/55 51
147 [?] De resurrectione 58
149 [?] Cohortatio ad Graecos, 250/800 59

TATIANUS, saec. II.

152 Adversus Graecos oratio, ca 165 61

ATHENAGORAS.

161 Legatio pro Christianis, ca 177 64
168 De resurrectione mortuorum, paulo post 177 68

S. THEOPHILUS ANTIOCHENUS.

171 Ad Autolycum, ca 181/2 70

187 ABERCII epitaphium, ca 180 77

188 S. HEGESIPPI fragmentum, ca 180 78

189 S. MELITONIS SARDENSIS fragmenta, f ante 194/5 . 78

190* POLYCRATES EPHESINUS 79

S. IRENAEUS, ca 140—ca 202.

191 Adversus haereses 79
263 Demonstratio praedicationis evangelicae ('EmbeiElç) . . . 101
264 Fragmenta 102

268. FRAGMENTUM MURATORIANUM, ca 200 . • 105

MINUCIUS FELIX.

269 Octavius, 180/92 107

TERTULLIANUS, ca 160—222/3.

274 Apologeticus, 197 109
286 De testimonio animae, 197/200 112
2H7 De spectaculis, ca 200 112
288 De praescriptione haereticorum, ca 200 112
301 De oratione, 200/6 116
302 De baptismo, 200/6 116
311 De paenitentia, 200/6 118
318 Ad uxorem, 200/6 120
321 Adversus Hermogenem, 200/6 120
329 De virginibus velandis, ca 206 122
331 Adversus Marcionem, 207/8 123
346 De anima. 208/11 127
353 De came Christi, 208/11 129
360 De camis resurrectione, 208/11 131

Num.		Pag.
366	De exhortatione castitatis, 208/11	132
367	De corona, 211	133
368	De idololatria, ca 211	133
369	Ad Scapulam, 212	133
370	De fuga in persecutione, 213	133
371	Adversus Praxeam, 213/8	134
380	De monogamia, ca 217	137
383	De pudicitia, 217/23	137
	S. HIPPOLYTUS, saec. II—IH.	
388	De Antichristo, ca 200	138
390	In Danielem, 200/4	139
391	Conira haeresim Noeti, 200/10	140
395	Adversus Graecos, ante 222	142
397	Philosophumena, post 222	143
400	Contra Artemonem, ca 230	146
	CLEMENS ALEXANDRINUS, ca 150-211/15.	
401	Protrepticus, ca 195	146
406	Paedagogus, paulo post 195	149
415	Stromata, 208/11	152
436	«Quis dives salvetur?»	161
439	Fragmenta	162
	ORIGENES, 185/6-254/5.	
443	TTepl àpxûiv, ca 230	163
471	In Genesim commentarii, ca 231	172
472	De oratione, post 231	173
474	In Lucam homiliae, post 233	173
478	In loannem commentarii, 228—post238	174
483	In Psalmos commentarii, ante 244	176
4b6	In Icremiam homiliae, post 244	177
489	In Exodum homiliae, post 244	179
491	In Numeros homiliae, post 244	179
493	In Leviticum homiliae, post 244	179
498	In Romanos commentarii, post 244	181
503	In Matthaeum commentarii, post 244	182
510	Contra Celsum, 248	185
537	In lesu Nave homiliae, 249/51	196
539	Fragmenta	197
541	ADAMANTIUS, seu Dialogus de recta in Deum fide, 295/305	197
545	THEOGNOSTUS	198
546	S. CORNELIUS I, Papa 251—253	199
	S. CYPRIANUS, ca 200—258.	
548	Ad Donatum, paulo post 246	199
549	Quod idola dii non sint	200

Num.		Pug.
551	Delapsis, 251	200
555	Decatholicae ecclesiae unitate, 251	201
558	De dominica oratione, 251/2	202
560	Ad Demetrianum, 252	202
562	De mortalitate, 252/3	203
563	De opere et eleemosynis, 253	203
565	De bono patientiae, 256	204
568	Epistulae .	204
600	Sententiae episc. LXXXVII in concilio carthaginensi, 256	212
601	[?] De rebaptistnate, 256	212
601 •	S. STEPHANUS I, Papa 254—257	212
	FIRMILIANUS, † 269.	
602	Epistula ad Cyprianum, 256	212
	NOVATIANUS, † ca 257.	
603	De Trinitate, ante 251	212
608*	S. DIONYSIUS ROMANUS, Papa 259—268 . .	214
	S. DIONYSIUS ALEXANDRINUS, fin. saec. II—264/5.	
609	Fragmenta	214
	S. GREGORIUS THAUMATURGUS, ca 213—270/5.	
611	Expositio fidei, 260/70	215
611*	S. PETRUS ALEXANDRINUS . . . . '.	216
	S. METHODIUS, † ‘‘ 311.	
612	Convivium decem virginum	216
614	De libero arbitrio . -	218
616	De resurrectione	219
	ARNOBIUS, † ca 327.	
617	Adversus nationes, ca 805	219
	LACTANTIUS.	
624	Divinae institutiones, 305/10	221
	ARIUS, ca 280—336.	
648	Fragmenta ex Thalia .	228
651	Fragmenta ex epistula ad Alexandrum Alexandrinum . .	230
	EUSEBIUS CAESARIENSIS, ca 265—340.	
652	Historia ecclesiastica, 311—325	230
661	Praeparatio evangelica, 315—320	234
664	Demonstratio evangelica, paulo post 315/20	236
674	De ecclesiastica theologia, 337/8	240

Num. Pag.

S. ALEXANDER EP. ALEXANDRINUS, † 328.

675 Epistula ad Alexandrum Constantinopolitanum - - - - 241

APHRAATES, fin. saec. III—med. saec. IV.

681 Demonstrationes, 337—345 . . . - - - 243

S. EPHRAEM, ca 306—373.

703 Hymni et sermones 248
718 Carmina nisibena 252
722 Interpretationes in s. scripturam, post 363 252
727 Adversus haereses, sermones, post 363 254
730 Adversus scrutatores, sermones, post 363 254
739 Necrosima seu funebres canones - - - - - - - 256
741 Testamentum 256
742 [Opera graeca:] Reprehensio sui ipsius, De compunctione, Sermo de paenitentia, Oratio ad ss. Dei matrem . . . 256

S. ATHANASIUS, 295—373.

746 Oratio contra gentes, ca 318 258
748 Oratio de Incarnatione Verbi, ca 318 259
753 Apologia contra Arianos, ca 348 261
754 Epistula de decretis nicaenae synodi,ca 350 262
759 De sententia Dionysii, 350/1 266
760 Adversus Arianos orationes IV, 356—362 266
777 Epistulae IV ad Serapionem, 356—362 279
785 Epistula de synodis, 359 284
788 De Incarnatione Dei Verbi et contraArianos, ca 365 . . 285
791 Epistula festalis 39*, 367 287
792 Epistula ad Afros, 369/70 288
793 De virginitate, ca 370 288
794 Epistula ad Epictetum, 370/1 288
795 Epistula ad Adelphium, ca 371 290
796 [?] Contra Apollinarium [ca 380] 290
801 Fragmenta 294

S. CAESARIUS NAZIANZENUS, † 368/9.

805 Dialogi 295

S. CYRILLUS HIEROSOLYMITANUS, ca 313—386.

807 Catecheses, 348 - - - - 296

S. HILARIUS, ca 315—366.

854 In Matthaeum commentarius, 353—355 316
857 De Trinitate, 356—359 316
879 De synodis, 359 322
882 Tractatus super Psalmos, ca 365 - - - - - - - 323

897 [?] POEMA ADVERSUS MARCIONEM, 360/70 . . 327

Num. Pag.

S. PHOEBADIUS EP. AGINNENSIS, † post 392.

898 Liber contra Arianos, 357/8 327
899 De fide orthodoxa, 360/1 328

[?] S. GREGORIUS ELIBERITANUS, † post 392.

900 [Dicti] Tractatus Origenis.....328

MARIUS VICTORINUS, saec. IV.

904 Adversus Arium, 356—361 329
908 De generatione divini Verbi.....330

S. EUSTATHIUS EP. ANTIOCHENUS, † medio saec. IV.

909 [?] In Lazarum, Mariam et Martham homilia.....330

S. BASILIUS, ca 330-379.

911 Epistulae..... 331
930 Adversus Eunomium, 363—365 342
943 De Spiritu Sancio, 375 348
955 In Psalmos homiliae, ante 370 355
964 [?] Commentarius in Isaiam.....358
966 Homiliae.....359
972 De fide..... 361
973 [?] Sermo asceticus.....361
974 Regulae brevius tractatae, post 370 362

S. GREGORIUS NAZIANZENUS, ca 329—389/90.

979 Orationes.....364
1017 Epistulae..... 381
1020 Carmina..... 382

S. GREGORIUS NYSSENUS, ca 335—394.

1021 De hominis opificio, 379 382
1022 De vita Moysis, ca 390 383
1024 In Ecclesiasten homiliae.....384
1025 In Canticum canticorum homiliae.....384
1026 De oratione dominica.....385
1027 De beatitudinibus.....385
1028 Oratio catechetica, 385 aut post.....386
1037 Quod non sint tres dii [Ad Ablabium]..... 390
1039 De communibus notionibus - - - - 390
1040 Contra Eunomium..... 391
1052 Adversus Apollinarium, Antirrheticus..... 395
1056 De anima et resurrectione.....397
1059 De infantibus qui praemature abripiuntur.....398
1060 Adversus eos qui castigationes aegre ferunt..... 399
1061 Orationes: De mortuis, In diem luminum sive in baptismum Christi, In Christi resurrectionem..... 399

Num, Pag.

DIDYMUS ALEXANDRINUS, ca 313—398.

1086 De Spiritu Sancto, ante 381 401
1U68 De Trinitate, post 381 402
1077 Contra Manichaeos.....405

S. AMPHILOCHIUS ICONIENSIS, 340/5—post 394

1078 Carmen ad Seleucum.....406
1079 Fragmenta..... _ 407

S. EPIPHANIUS, ca 315-403.

1081 Ancoratus, 374 407
1090 Adversus haereses Panarium,374—377 411

THEODORUS MOPSUESTENUS, f ca 428.

1113 De Incarnatione.....419
1113c Epistula ad Domnum.....420
1113d Contra Apollinarium.....421
1113e Fragmentum in Matthaeum 26,26 421

S. IOANNES CHRYSOSTOMUS, 344—407.

1114 Ad Theodorum lapsum,371/8 421
1116 De virginitate.....422
1117 De diabolo tentatore.....422
1118 De sacerdotio, 381—385 423
1121 De incomprehensibili, 386/7 ..... _ _ _ _ 425
1132 De Lazaro homiliae, 388 ..... _ _ _ _ 429
1133 De consubstantiali, contra Anomoeos, 386—404 . . . 430
1135 Quod Christus sit Deus, 387 (?).....430
1136 De paenitentia homiliae.....431
1139 Sermones panegyrici, 387: In S. Lucianum, In S. Romanum, De resurrectione mortuorum.....432
1143 Ad populum Antiochenum, de statuis, 387 433
1144 Catecheses ad illuminandos, 388/9 434
1146 De Anna sermones, 387 435
1147 In Genesim homiliae, 388 435
1156 In principium Actorum homiliae, 388 438
1157 De proditione ludae homiliae, 388 439
1158 In loannem homiliae, ca 389 439
1170 In Matthaeum homiliae, ca 390 444
1181 In epistulam ad Romanos homiliae, 391 449
1189 In epistulam I ad Corinthios homiliae, ca 392 _ _ _ 452
1201 In epistulam ad Galatas commentarius, 393/7 _ _ _ _ 456
1202 In epistulam ad Ephesios homiliae, 392/7 457
12o5 In epistulam ad Philippenses homiliae, 393/7 _ _ _ _ 458
1207 In epistulam II ad Timotheum homiliae, 893/7 _ _ _ _ 460
1208 In Psalmos expositio, 393/7 460
1209 Homiliae in quosdam locos Novi Testamenti, 398: 1. in illud: Pater, si possibile est, etc., 2. In paralyticum demissum per tectum, 3. De ferendis reprehensionibus, 4. In illud: Mulier alligata est legi, etc., sive De libello repudii 461

Num.		PftK-
1213	In epistulam II ad Thessalonicenses homiliae, 400	462
1214	In Actus apostolorum homiliae, 400/1	463
1217	In epistulam ad Hebraeos homiliae, ca402	464
1225	[Homiliae ineditae:] 1. Quod frequenter sit conveniendum, 2. Ad-ersus Catharos	467
1227	[?] Epistula ad Caesarium monachum	468
1228	Fragmenta	469
1231	CONSTITUTIONES APOSTOLORUM, ca 400	470
1237	CANONES APOSTOLORUM, ca 400	472
1240	SACRAMENTARIUM SERAPIONIS, saec. IV	473
	S. OPTATUS MILEVTTANUS, floruit ca 370.	
1242	Contra Parmenianum Donatistam, ca 370	474
	S. PACIANUS, t ca 390.	
1243	Epistulae	474
	FAUSTTNUS, ex. saec. IV.	
1246	De Trinitate, ca 380	475
	S. AMBROSIUS, ca 333—397.	
1247	Epistulae	475
1258	Enarrationes in 12 Psalmos davidicos	477
1264	De fide, ad Gratianum, 378/9	478
1275	De excessu fratris sui Satyri, 377/8	480
1278	De paradiso, ca 375	481
1279	De Cain et Abel, post 375	481
1280	De Spiritu Sancto, 381/2	481
1288	De incarnationis dominicae sacramento, 382	483
1290	Apologia prophetae David, 383/9	483
1292	De paenitentia, 380/90	484
1301	Expositio evangelii secundum Lucam, 385/9	485
1311	Sermo contra Auxentium, 386	487
1312	Expositio in Psalmum CXVIII, 387/8	487
1315	Hexaemeron, 386/9	488
1320	De officiis ministrorum, 391 (?)	489
1321	De Abraham, 387	489
1325	De bono mortis, 388/90	489
1326	De institutione virginis, 391/2	490
1328	De obitu Valentiniani consolatio, 392	490
1329	De mysteriis, a.?	490
1335	[?] De lapsu virginis consecratae	491
1336	[?] De sacramentis	491
1341	AMBROSIASTER, 370/5	492
	RUFINUS, ca 345—410.	
1344	Commentarius in symbolum apostolorum, ca 404	493

Num.		P»K-
	S. HIERONYMUS, ca 342—419.	
1345	Epistulae	493
1358	Dialogus contra Luciferianos, ca 382	496
1361	De perpetua virginitate B. Mariae, adversus Helvidium, ca 883	497
1362	In epistulam ad Galatas commentarii, 386/7	497
1365	In epistulam ad Ephesios commentarii, 386/7	498
1371	In epistulam ad Titum commentarii, 386/7	499
1372	Praefatio in libros Salomonis, 389/90	499
1373	In Ecclesiasten commentarius, 389/90	500
1376	In Michaeam commentarii, ca 392	500
1377	In Habacuc commentarii, ca.,392	500
1378	Adversus lovinianum, ca 393	501
1384	In lonam commentarii, ca 394	502
1385	Contra loannem Hierosolymitanum, 398/9	502
1386	In evangelium Matthaei commentarii, 398	502
1391	In Psalmos breviarium, ractatus, commentarioli, 392—401	5o3
1394	Apologia adversus libros Rufini, 401	503
1396	Contra Vigilantium, 406	504
1397	Prologus in libros Samuel et Malachim, 406	504
1398	In Isaiam commentarii, 408—410	504
1403	Dialogus adversus Pelagianos, 415	505
1407	In leremiam commentarii, 415—420	507
1410	In evangelium Marci tractatus, a.?	507
	PELAGIUS.	
1411	Epistula ad Demetriadem, 412/3	507
1413	De libero arbìtrio	508
1414	CAELESTII fragmentum	509
1415	IULIANI fragmenta	509
	S. AUGUSTINUS, 354—430.	
1417	Epistulae	509
1461	Enarrationes in Psalmos	518
1492	Sermones	524
1535	De symbolo sermo ad catechumenos	532
1537	De ordine, 386	533
1538	De moribus ecclesiae catholicae, 388	533
1539	De Genesi contra Manichaeos, 388/90	533
1545	De libero arbitrio, 388/95	535
1548	De vera religione, 389/91	535
1552	De diversis quaestionibus LXXXIII, 389/96	536
1557	De utilitate credendi, 391/2	537
1558	De duabus animabus, contra Manichaeos, 391/2	537
1559	Contra Fortunatum Manichaeum, 392	537
1581	De fide et symbolo, 393	538
1564	De Genesi ad litteram imperfectus liber, 393/4	538
1565	De sermone Domini in monte, 393/6	538
1566	Contra Adimantum, 393/6	539
1568	Epistulae ad Galatas expositio, 393/6	539

Num.		Fag.
1569	De diversis quaestionibus, ad Simplicianum, 896/7 . . .	539
1577	Deagone Christiano, 396/7	542
1580	Contra epistulam Manichaei quam vocant fundamenti, 397	542
1582	Dedoctrina Christiana, 397	543
1589	De catechitandis rudibus, 400	544
1591	Confessiones, 400	545
1597	Contra Faustum Manichaeum, 400	546
1608	De consensu evangelistarum, 400	548
1613	De fide rerum quae non videntur, 400	549
1616	Contra epistulam Pármeniani, 400	550
1621	De baptismo, 400	551
1640	De bono coniugali, 400/1	554
1643	De sancta virginitate, 400/1	555
1645	Contra litteras Petiliani Donatistae, 400—402	555
1648	[?] De unitate ecclesiae, 402	556
1649	De Trinitate, 400—416	556
1683	De Genesi ad litteram, 401—415	564
1709	Contra Felicem Manichaeum, 404	569
1712	De natura boni, 405	570
1713	Contra Cresconium Donatistam, 406	570
1714	Breviculus collationis cum Donatistis, 411	570
1715	De peccatorum meritis et remissione, 412	571
1729	De spiritu et littera, 412	573
1738	De civitate Dei, 413—426	575
1789	De bono viduitatis, 414	585
1791	De natura et gratia, 415	585
1799	De perfectione iustitiae hominis, 415	586
1802	Ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas, 415	587
18(16	In loannis evangelium tractatus, 416/7	588
1846	In epistulam loannis ad Parthos tractatus, 416	595
1850	De gestis Pelagii, 417	596
1852	De gratia Christi et de peccato originali, 418	596
1858	Sermo ad Caesariensis ecclesiae plebem, 418	598
1859	Contra sermonem Atianorum, 418	598
1861	De adulterinis coniugiis, 419	598
1865	Quaestiones in Heptateuchum, 419	599
1867	De nuptiis et concupiscentia, 419/20	600
1878	De anima et eius origine, 419/20	602
1883	Contra duas epistulas -Pelagianorum, 420	603
1895	Contra adversarium legis et prophetarum, 420	605
1898	Contra lulianum, 421	605
1913	Enchiridion, sive De fide, spe et caritate, 421	6'>8
1934	De cura pro mortuis gerenda, 421	613
1936	De gratia et libero arbitrio, 426/7	613
1944	De correptione et gratia, 426/7	615
1965	Retractationes, 426/7	619
1975	De haeresibus, 428	621
1977	Tractatus adversus ludaeos, 428	622
1978	De praedestinatione sanctorum, 428/9	622
1992	De dono perseverantiae, 428/9	625
2007	Opus imperfectum contra lulianum, 429/30	629

Num. Pag.

S. INNOCENTIUS I, Papa 401—417.

2014 Epistulae 630

S. COELESTINUS I, Papa 422—432.

2018 Epistulae 631

MARIUS MERCATOR, f post 451.

2019 Commonitorium adversushaeresim Pelagii et Caelestii, 431/2 631

PAULUS OROSIUS, fin. saec. IV — saec. V.

2020 Liber apologéticos, 415 - - - 632

S. HILARIUS ARELATENSIS, ca 400—449.

2021 Epistula ad S. Augustinum, 428/9 - - - - - - - - 632

PAULINUS MEDIOLANENSIS.

2023 Vita S. Ambrosii 633

S. PROSPER AQUITANUS, f ca 463.

2024 Epistula ad S. Augustinum, 428/9 633
2026 Responsiones ad capitula obieciionum Gallorum, 431/2 634
2031 Responsiones ad capitula obiectionum Vincentianarum, 431/2 635
2034 Liber contra collatorem, 433/4'. 635
2039 Expositio Psalmorum, 433 637
2041 Liber sententiarum ex S. Augustino, ca 450 637
2042 [?] De vocatione omnium gentium, med. saec. V . . . 637

LEPORIUS.

2048 Libellus emendationis ad episcopos Galliae, ca 418 . . 638

S. CASSIANUS, ca 360—ca 435.

2050 Collationes, 419-428 639
2054 De incarnatione Christi, adversus Nestorium, 430/1 . . 640

NESTORIUS, t 451.

2057 a Sermones 641
2057 d Liber Heraclidis, 450 642

S. CYRILLUS ALEXANDRINUS, f 444.

2058 Epistulae 642
2063 Homiliae paschales 645
2065 Thesaurus de sancta et consubstantiali Trinitate, ante 428 646
2081 De sancta et consubstantiali Trinitate dialogi, ante 428 . 651
2091 De adoratione in spiritu et veritate, ante 428 - - - - 655
2093 Glaphyra in Genesim, ante 428 656
2094 In Psalmos explanatio, ante 428 656
2096 In Isaiam commentarius, ante 428 657
2100 In loelem commentarius, ante 428 658
2101 In Matthaeum commentarius, post 428 658

Num.		PAK.
2102	[?] In Marcum commentarius	659
2103	In Lucam commentarius, post 428	659
2104	In loannem commentarius, post (vel ca) 428	659
2122	In epistulam ad Romanos commentarius, post 428	666
2124	Scholia de incarnatione Unigeniti, post 428	667
2126	De recta fide ad Reginas, 429/30	668
2128	Adversus Nestorium, 430	669
2132*	Analhematismi, 431	670
2133	Adversus nolentes confiteri s. virginem esse deiparam	670
2134	Quod unus sit Christus	671
2135	Contra lulianum imperatorem, 433/41	671
2139	Epistula ad Calosyrium	672
2140	Adversus Anthropomorphitas	672

S. PROCLUS CONSTANTINOPOLITANUS, f 446.

2141 a	Orationes	674

THEODORETUS, ca393-ca458.

2142	Epistulae	674
2143	Graecarum affectionum curatio, 429/37	675
2149	De incarnatione Domini, 431/5	677
2150	Eramstes, dialogi, ca 447	678
2152	Haereticarum fabularum compendium,post 451	679
2156	Quaestiones in scripturam sacram	681
2165*	SOCRATES	684
2165*	SOZOMENUS	684

MACARIUS MAGNES, s-.ec. V.

2166	Apocritica, ca 410	685
2167	[?] SYNOPSIS SCRIPTURAE SACRAE, fin. saec. V	685

S. VINCENTIUS LIRINENSIS, saec. V.

2168	Commonitorium, 434	686

S. PETRUS CHRYSOLOGUS, ca 406—ca 450.

2176	Sermones	689
2178	Epistula adEutychen, ca 449	689

S. LEO I MAGNUS, Papa 440-461.

2179	Epistulae	690
2190	Sermones	692

VICTOR VITENSIS, f ca 510.

2215	Historia persecutionis Africae provinciae, 486	698

S. MAXIMUS TAURINENSE, saec. V.

2217	Homiliae	698
2219	Sermones	699

Num. Pag.

GENNADIUS, saec. V.

2220 Liber ecclesiasticorum dogmatum, ca 470 699

S. CAESARIUS ARELATENSIS, 470/1—543.

2230 Homiliae 701
2232 Sermones 702

S. FULGENTIUS, 468—533

2235 Epistulae 703
2248 Ad Trasimundum, ca 515 706
2251 De Trinitate 7U7
2252 De remissione peccatorum, ca 520 707
2253 Ad Monimum, ca 520 707
2260 De fide, ad Petrum 709
2276 Epistula episcoporum africanorum in Sardinia exsulum, 523 713

PSEUDO-DIONYSIUS AREOPAGITA, ca 500.

2279 Epistulae 714
22H0 De divirtis nominibus 714
2286 De ecclesiastica hierarchia 717

S. LEONTIUS BYZANTINUS, ca 485—ca 543.

2287 a Contra Nestorianos et Eutychianos, 529/44 718

ZACHARIAS MITYLENUS, saec. VI.

2288 De mundi opificio 719

S. SOPHRONIUS, f 638.

2289 Epistula synodica ad Sergium Constpit., 634 719

MISSALE GOTHICUM seu GOTHICO-GALLICANUM, saec. VI vel VII.

2290a Missa in assumptione B. M. Virginis 721

S. GREGORIUS I MAGNUS, 540—604.

2291 Epistulae 721
2302 Moralia, 578—595 723
2318 Dialogi, 593/4 728
2324 In Ezechielem homiliae 729
2330 In Evangelia homiliae 730

S. ANDREAS CRETENSIS, f ca 720.

2336 a Homiliae 732
2336 b Canones et triodia 732

S. GERMANUS CONSTANTINOPOLITANUS, f 733.

2336 c Orationes 732

Num. Pag.

S. IOANNES DAMASCENUS, fin. saec. VII—ante 754.

2337 De haeresibus.....733
2338 De fide orthodoxa.....733
2377 Adversus eos, qui sacrasimagines abiciunt.....751
2379 De recta sententia.....751
2380 Contra lacobitas.....752
2381 Contra Manichaeos dialogus.....753
2383 De sancta Trinitate.....753
2384 De duabus in Christo voluntatibus - - - - - - - 754
2387 Adversus Nestorianorum haeresim.....755
2388 Homilía in ficum arefactam.....755
2389 Homiliae in dormitionem B. V. Mariae.....'56

S. GREGORIUS TURONENSIS, 538-593/4.

2290 b Libri Miraculorum.....757

Index theologicus..... 759
Index locorum Scripturae..... 'y?
Index alphabeticus.....791
Addenda et emendanda.....

INDEX SIGLORUM.

= Archambault, G., Justin, Dialogue avec Tryphon, texte grec, trad, franç., 2 vol., Paris 1909, in «Textes et documents» publiés par H. Hemmer et P. Lejay.

AS, AG = Assemani, J. S., S. P. N. Ephraem Syri opera omnia quae exstant, graece, Syriace, latine, 6 vol. (3 vol. syriace et latine, 3 voi. graece et latine), Romae 1732—1746.

B =Ballerini,S. Ambrosii opera omnia, 6 voi., Milani 1875 sqq.

Bk — Bickell, G., S. Ephraemi Syri Carmina nisibena, Lipsiae 1866.

Bw = Bonwetsch, G. N., Methodius von Olympus, Erlangen und Leipzig 1891.

C = Cruice, P-, Philosophumena . . ., Parisiis 1860.

CA — Corpus apologetarum Christianorum saeculi secundi, ed. I. C. T. de Otto, 9 vol., lenae 1851—1881.

CB — [Corpus Berolinense] Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte, herausg. von der Kirchenväter-Kommission der Kânigl. preuCischen Akademie der Wissenschaften, Leipzig 1897 sqq.

CV = Corpus [Vindobonense] scriptorum ecclesiasticorum latinorum . . . Academiae litterarum Caesareae vindobonensis, Vindobonae 1866 sqq.

D — Dindorf, G., S. Epiphanii opera, 5 vol., Lipsiae 1859 ad 1862.

DB — Denzinger-Bannwart, Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum. Ed. 10 et sqq, Friburgi 1908 sqq.

DTC — Dictionnaire de théologie catholique, publié sous la direction de A. Vacant el E. Mangenot, Paris 1903 sqq.

F = Funk, F. X , Patres apostolici, ed. 2, 2 vol., Tubingae 1901 ; id., Didascalia et Constitutiones apostolorum, 2 vol., Pader bornae 1905.

Fa = Fausset. W. Y., Novatiani De Trinitate, Cambridge 1909, in «Cambridge Patristic Texts».

Fe = Felloe, C. L., The Letters and other Remains of Dionysius of Alexandria, Cambridge 1904, in «Cambridge Patristic Texts».

Fi = Field, F., S. Ioannis Chrysostomi Homiliae in Matthaeum, 3 vol., Cantabrigiae 1839 ; id., S. Ioannis Chrysostomi Commentarius in epistulas Pauli, 7 vol., Oxoniae 1844 sqq.

G =Gaisford, T., Eusebii Praeparationes evangelicae, 4 vol., Oxoniae 1843 ; id., Eusebii Demonstratio evangelica, 2 vol., Oxoniae 1852.

Ge = Geffcken, J., Zwei griechische Apologeten, Leipzig 1907.

jj — H « r V e y, W. W., S Irenaei . . . libri V adversus haereses, 2 vol., Cantabrigiae 1857.

jja = **Hahn,** (Aug. und) G. L., Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der allen Kirche, 3. Aufl., Breslau 1897.

j = **Jülicher,** A., Vincentii Linnensis Commonitorium, Freiburg i. Br. 1895, in «Sammlung . . .» von Dr G. Kriiger.

JTS = **Journal of Theological Studies,** Oxford 1900 sqq.

K = K ire h, C., Enchiridion foniium historiae ecclesiasticae antiquae, ed. 2 el 3, Friburgi 1914.

Kr = **Krüger,** G., Die Apologien Justins des Martyrers, 2. ed., Freiburg i. Br. 1896, in <Sammlung ausgewUhlter kirchen- und dogmengeschichtlicher Quellenschriften», herausg. von Dr G. Krüger.

L = **Lommairsch,** C. H. E., Origenis opera omnia, 25 vol., Berolini, 1831-1848.

La = L a m y, T. J., S. Ephraem Syri hymni et sermones, 4 vol., Mechliniae 1882—1902

Lf = **Loofs,** F., Nestoriana, Halle a. S. 1905.

M = M a son, A. J., The five theological orations of Gregory of Nazianzus, Cambridge 1899, in <Cambridge Patristic Texts».

ML, MG = M ig ne, J. P., **Patrologiae** cursus completus. Series prima **latina,** Parisiis 1844sqq. Series **graeca,** Parisiis 1857sqq.

MGh = **Monumenta Germaniae historica** edidit Societas aperiendis fontibus rerum germanicarum medii aevi. Gregorii I Papae Registrum Epistolarum, 2 vol., ed. P. Ewald et L.M.Hartmann, Berolini 1891—1899; id. Scriptores rerum Meroving., Tom. I, Gregorii Turonensis opera, Libri VIII Miraculorum, ed. B. Krusch, Hannov. 1884—1885.

N = **Nairn,** J. *A.,* TTepl kpoaùvqç (De sacerdotio) of S. John Chrysostom, Cambridge 1906, in «Cambridge Patristic Texts».

Nau = N a **u**, F., Nestorius, Le Livre d'Héraclide de Damas . . ., Paris 1910.

O = **Oehler,** F., Tertulliani opera omnia, 3 vol., Lipsiae 1851 ad 1854; id., ToO ¿v ùyiotç iraTpôç fyubv rpqyopiou ¿max. Núatír]? TÒ eúplOKÓpeva (1 vol. solum prodiit), Halle a. S. 1865.

P = **Pusey,** P. E., S. P. N. Cyrilli archiep. Alexandr. in XII prophetas, 2 voi., Oxonii 1868; id., S. P. N. Cyrilli archiep. Alexandr. in D. Ioannis evangelium. Accedunt fragmenta varia (In Rom, in 1 Cor, in 2 Cor, in Hebr, etc.), 3 voi., Oxonii 1872; id., S. P. N. Cyrilli archiep. Alexandr. epistolae tres oecumenicae; libri V contra Nestorium ; XII capitum explanatio ; XII capitum defensio utraque ; Scholia de Incarnatione Unigeniti, Oxonii 1875 ; id., S. P. N. Cyrilli archiep. Alexandr. De recta fide ad Imperatorem (De Incarnatione Unigeniti dialogus); De recta fide ad Principissas; Derecta fide ad Augustas ; Quod unus Christus dialogus ; Apologeticus ad Imperatorem, Oxonii 1877.

Pr = **Preuschen,** E., Tertullianus, De praescriptione haereticorum. 2 Aufl. Tübingen 1910, in «Sammlung . . .» von Dr G. Krüger; id., Tertullianus, De paenitentia, De pudicitia, 2. Aufl. Tübingen 1910, in «Sammlung . . .» von Dr G. Krüger.

PS = **Patrologia Syriaca,** accurante R. Graffin, Parisiis 1894 sqq.

R = R e i s c h l, G. C. (et J. Rupp), S. Cyrilli Hierosolymorum archiepiscopi opera quae supersunt omnia, 2 voi., Monaci 1848—1860 (2"m vol. edidit Rupp).

Ra = **Ra uschen,** G., Tertulliani Apologetici recensio nova, in Florilegio patristico, fase. VI, Bonnae 1906.

Rd = R a **eder**, J., Theodoreti graecarum affectionum curatio, Lipsiae 1904.

Rth = **Rou th**, M. J., Reliquiae sacrae, ed. 2, 5 vol., Oxonii 1*46 sqq.

S = S c h e e l, O., S. Augustini Enchiridion, Freiburg i. Br. 1903, in «Sammlung ...» von Dr G. Krüger.

Sr = **Srawley,J.** H., The Catechetical Oration of Gregory of Nyssa, Cambridge 1903, in «Cambridge Patristic Texts».

Sw = S **we te,** H. B., Theodori ep. Mopsuest. in epistolas B. Pauli commentarii, 2 vol., Cambridge 1880—1882.

Tr = **Turner,** C. H., Gennadius, Liber ecclesiasticorum dogmatum, in JTS 7 (1906), 89 sqq.

TS = **Texts and Studies,** Contributions to Biblical and Patristic Literature, ed. by J. A. Robinson, Cambridge 1891 sqq.

TU = **Tex te und Untersuchungen** zur Geschichte der altchristlicben Literatur, herausg. von O. v. Gebhardt und A. Harnack, Leipzig 1883 sqq.

W = **Waltzing,** J. P., M. Minucii Felicis Octavius, in Bibliotheca Teubneriana, Lipsiae 1912.

Abbreviationes istae saepius usurpantur:

a. = anno, ca = circa, p. = post. p. p. = paulo post

Signum [?] ante titulum operis positum indicat incertum esse auctorem; post vero positum, illud opus incerti esse temporis.

DIDACHE
SEU DOCTRINA DUODECIM APOSTOLORUM, 90/100.

¡7 C. 1, n. 2. 'H pèv oûv bbôç Tflç iœflç èœnv aOny «Típui-l
18 τον à'faTrr]<iɬiç τὸν Oeòv τὸν notr]<JavT« ere, beÙTepov τὸν
irXqtriov 0'0U ibç ffeauTÓv» [Mt 22, 37—39; Me 12, 30 31; cf. Dt
19 6, 5; Lv 19, 18]* nàvTa bè *òffa* èàv 0eXr|crrçç pi] -fiveaOai coi,
Kaì *ai)* «XXw pi] Troiet [cf. Mt 7, 12; Le 6, 31]. 3. Τοὺτων bè
Tfîiv Xóyujv f] bibaxn èffTiv afrrrr «EùXo-ferre τοὺς Kœrapujpé-
vovç ùpìv Kaì KpoffeùxeaOe ùirèp tiîiv èx0pà)v úpújv, vrprreùeTe
bè inrèp Ttùv bitUKÓVTUiv ùpâç- -troia fàp x«PK. ¿àv ¿yarráTe
τοὺς dyamîivTaç ùpâç; oùx't Kaì τὸ èOvr) τὸ aÙTÒ iroioOoiv;
ùpeîç bè à'fanâTê τοὺς piooûvTaç ùpâç, Kaì oùx èrere èx©póv»
[Mt 5, 44 sqq; Le 6, 32 sq].

82 4, 18. Où pi] èfKaTaXiirijç èvToXàç Kvpiou, tpuXâteiç bè S 2
-rrapéXapeç, pqTe irpoaTiOeiç pi]Te àqiaipwv.

529 4, 14. 'Ev èKKXqcrict ¿£opoXofr)ffrç Ta trapauraipara (jou, 3
530 Kaì où -rrpooeXeùarç òri irpooeuxóv aou èv auvetbrioei rrovqpâ.

459 7, 1. TTepi bè τοῦ panriapaTOç, ofrrw pairrioaTe· TaÛTa4
lus navra irpoerrtôvTeç, «pairriaaTe eiç τὸ ôvopa τοΟ TTaTpôç Kaì
roi τοΟ YìoO Kaì τοΟ A-flou TTveùparoç» [Mt28, 19] èv ôba-n Mjvti.
402

---

17 1, 2. Via igitur lucis haec est: *Primum diliges Deum qui tel creavit, deinde proximum tuum sicut te ipsum; omnia* vero *quae-*
19 *cumque* non *ids* tibi fieri, nec tu alteri facias. 3. Doctrina autem horum verborum haec est: *Benedicite maledicentibus vobis* et *orate pro inimicis vestris,* ieiunate *pro persequentibus vos; quae* enim *gratia, si diligitis eos qui vos diligunt? Nonne et gentes idem faciunt?* Vos autem *diligite eos qui oderunt vos,* neque inimicum habebitis.

82 4, 13. Ne derelinquas mandata Domini; custodies vero quae 2
accepisti, neque addens neque demens.

529 4, 14. In ecclesia confiteberis peccata tua, neque accedes ad 3
536 orationem tuam in conscientia mala.

459 7, 1. De baptismo autem, sic baptizate: haec omnia postquam 4
465 antea dixistis, *baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*

1. F (= Fuuk) 1, 2. 2. F 1, 14. 3. F I, 14.
4. F 1, 16.

2. 'Eàv bè pñ fii,u,p Zûv, dç àXXo Obtup pcnrnaov *el b'* où bùvaaat èv'q/uxpQ, ¿9 0eppq>. 3. 'Eàv bè dpcpÔTepa Mñ £KXeov £ÌS TOV KtcpaXqv Tptç übwp «dç ôvopa n<rrpôç463 Kai YioO Kai Ayîou ÎTveùpaToç». 4. TTpô bè to0 pairriapaToç464 TrpGvriffTeuaáTW ó paTtriZwv Kai b paimZôpevoç Kai eï tiveç àXXoi bùvavTar KtXeùetç bè vndreOaai tòv parcnZópevov irpò piâç ìi búo.

5 8, 2. Mqbè «irpoaeúxeaGe tbç oí úrtOKpiTaí» [Mt 6, 5], àXX' n tbç ¿KéXeuoev ó Kuptoç èv túj eùapf£Xùp aÙTOû, «outuj irpoa-13 eùxeaOe- TTœrep ôpwv ô èv Tip oùpavip, àpaa0f|TUj tô ôvopà COU, KTX.» [Mt 6, 9 saq.]

6 9,1. TTepl bè Tiqç euxaptariaç, outujç eù/apta-niaaTe' 2. TTpùj-502 tòv nepi to0 noTTipiov EùxaptOToOpév ffot; n«T€p f)ptî>v, ûitèp493 Tflç à-fiaç dptréXou Aauib to0 natbôç aou, fjç èTViùpiaaç f|m btà 'IqaoO to0 traibôç aou- aoì f| bòia dç toùç aiiùvaç. 3. TTepi bè to0 KXàapaTOç- EàxapiOToOpév aot, TTcmp fyiwv, imèp -ri]ç Zujflç Kai Yvdjaewç, fiç èyvdjpiaaç fjpîv btà 'Iqaoô to0 natbôç aow aoì b bòia dç toùç aiiùvaç. 4. "2anep fivsn to0to tô KXàapa bteOKopmapévov èiràvto tlùv ôpécuv Kai auv-ax9èv è'féviTO èv, outuj auvax0r|TuJ aou f| èKKXqaia dirò tiùvso TrepÔTiuv Tfjç ff]ç dç tf|v oqv paaiXdaw ôti aoO èativ f) bôfa37 Kai f) bùvaptç btà 'IrçaoO XpioroO dç toùç aiiùvaç. 5. Mqbdç 505 bè tpaféTW pqbè méru) dirò tt]ç eùxaptariaç ùpîîv, dXX' oí PaimaèévTeç dç ôvopa Kupiow Kai yàp nepi toutou dpqKev ô Kùptoç- «Mf) btîiTC tô dfiov toîç Kuai> [Mt 7, 6].6

in aqua viva. 2. Sin autem non habes aquam vivam, in alia aqua 4«i baptiza; si non potes in frigida, in calida. 3. Sin autem neutram462 habes, effunde in caput ter aquam *in nomine Patris et Filii* i/463 *Spiritus Sancti.* 4. Ante baptismum ieiunato baptizans et bapti-464 zandus et si qui alii possunt; baptizandum autem iube ieiunare unum-vel duos dies antea.

5 8, 2. Neque *orate sicut hypocritae,* sed sicut praecepit Do-17 minus in evangelio suo, *ita orate: Pater noster, qui es in caelis,13 sanctificetur nomen tuum,* etc.

6 9, 1. Quod ad eucharistiam attinet, sic gratias agite: 2. Pri-502 mum de calice: Gratias tibi agimus, Pater noster, pro sancta vite493 David pueri tui, quam indicasti nobis per lesum puerum tuum; gloria tibi in saecula. 3. De pane fracto autem: Gratias tibi agimus, Pater noster, pro vita et scientia, quam indicasti nobis per lesum puerum tuum; gloria tibi in saecula. 4. Sicut hic panis511 fractus dispersus erat supra montes, et collectus factus est unus, ita colligatur ecclesia tua a finibus terrae in regnum tuum; quoniam tua est gloria et virtus per lesum Christum in saecula. 5. Nemo 505 autem edat neque bibat a vestra eucharistia, nisi qui baptizati sunt in nomine Domini; de hoc etenim dixit Dominus: *Ne date sanctum canibus.*

5. F 1, 18. 6. F 1, 20.

sos 10, 1. Mera bè τô èpirXnaÙfivai outujç €Í»xapiarflffaT€- 7
2. EùxapiaroOpév coi, TTárep fine, ùirèp τo0 d'fiou ôvôuaTÔç
aou, où KareaKr)vujaaç èv raîç Kapbiatç flpóùv, Kai ùnèp rflç
M fviijaeujç Kai Triareujç Kai dùavaaiaç, flç è-fvujpiaaç flpîv bià
ivt'IrjaoO τo0 Ttaibôç aou- aoi fl bòia dç τoùç aiwvaç. 3. ZÚ,
Aéa-iroTa TtavTOKpdrop, «?K-naaç τô navra» [Sap 1, 14; Apc 4, 11]
tve.Kfv τo0 ôvôparâç aou, Tpocpflv re Kai ττοτôν èbujKaç τoîç
dvOpujTrotç dç dnôXauatv, ïva aoi euxapiarflauiatv, flpîv bè
502 èxapiatu TweupariKiiv rpotpflv Kai ττοτôν Kai iujflv aiaiviov bià
τo0 Ttaibôç aou. 4. TTpô iràvrujv tùxaptaToùpév aoi, 6n bu-
varôç d- aoì fl bô£a dç τoùç aiûivaç. 5. Mvflaôq-n, Kùpte,
Tflç ¿KKXriaiaç aou, τo0 flûaaaOat atnflv dirò rravTÔç Ttovqpoû
so Kai ToXettîiaai aùrflv èv rfl dyainj aou, «Kai aúvaíov aùrflv dirò
37T<Î>v Teaadpujv dvépujv» [Mt 24, 31] rflv d-fiaaOeîaav dç rflv
aflv [JaaiXdav, flv flToipaaaç aÙTfl- ôn aoO èartv fl bùvapiç
Kai fl bòga dç τoùç aiujvaç. 6. 'EXOÓτiu X®P'Ç xaî napeXOéruj
ó KÔapoç oùτoç. «'Qaavvà Ttp 0eâ> Aauib» [Mt 21, 9]. Et
sooTiç ét'ftôç èartv, èpxéaOw et nç oùκ èan, peravodruj- «papav
dOd» [1 Cor 16, 22]' dpflv.
soc 14, 1. Karà KuptaKflv bè Kupiou auvaxOévreç KXdaare dprov8
Kai eùxapia-niaare, TtpoetopoXo-madpevoi rd TtapamtupaTa ùpœv,
ôττujç KaOapà fl Ouata ùptûv fl. 2. TTâç bè ?x*JUV Tflv dpcpifloXiav
perd τo0 èraipou aùroO pfl auveXOertu vpîv, ètuç où biaXXœfùjatv,
sio ïva pfl KotvtuOfl fl Ouata ùptîtv. 3. Aùττ] -fdp èartv fl flrjOeîaa
ùnô Kupiou- «'Ev navri róntp» Kai xpùvtp «npoatpépeiv pot

508 10, 1. Postquam autem impleti estis, sic gratias agite: 2. Gratias 7
tibi agimus, Pater sancte, pro sancto nomine tuo, quod fecisti ut
habitet in cordibus nostris, et pro scientia et fide et immortalitate,
424 quam indicasti nobis per lesum puerum tuum; gloria tibi in sae-
194 cula. 3. Tu, Domine omnipotens, *creasti omnia* propter nomen
tuum, et cibum potumque dedisti hominibus ad fruendum, ut tibi
502 gratias agant, nobis autem largitus es spiritualem cibum et potum
et vitam aeternam per puerum tuum. 4. Ante omnia gratias tibi
agimus, quod potens es; gloria tibi in saecula. 5. Recordare,
Domine, ecclesiae tuae, ut eam liberes ab omni malo eamque
50 perficias in caritate tua, *et collige* eam *a quattuor ventis* sancti-
8' ficatam in regnum tuum quod ei parasti, quoniam tua est virtus
et gloria ir. saecula. 6. Adveniat gratia et praetereat mundus hic.
506 *Hosanna Deo David.* Si quis sanctus est, accedat; si quis non
est, paenitentiam agat. *Maranatha.* Arnen.

506 14, 1. Die dominica autem convenientes frangite panem et 8
gratias agite, postquam delicta vestra confessi estis, ut sit mun-
° dum sacrificium vestrum. 2. Omnis vero, cui est controversia
cum amico suo, ne conveniat vobiscum, donec reconciliati sint,
516 ne inquinetur sacrificium vestrum. 3. Hoc enim est dictum a
Domino: *In omni loco* et tempore *offeratur mihi sacrificium*

1. F 1, 22. 8. F 1, 32.

Ouoiav KaÔapdv ôti pafftXeùç pé'faç tipi, Xeyet Kùpioç, Kaì xò ôvopa pou ©aupaaxòv èv xoîç ?0veoi» [Mal. 1, 11 14].

9 15, 1. Xetpoxovqtfaxe oûv êauxoîç ètriOKOTtouç Kai btaKÔvouç dïiouç τοῦ Kupiou, dvbpaç irpaeîç Kai dcpiXapfûpouç Kai àXq-557 Oêîç Kai beboKipaapévouç· ùpîv yàp Xetxoupfoûat Kai aùioi xqv Xeixoupyiav xtîiv npoq>qxujv Kai bibaoKdXutv. 2. Mil oûv ûnep-ibrjTÉ aùxoùç· aùxoi ydp eitfty oi xexqiripévoi ûpûiv pexà τῶν Ttpotpqxuiv Kai btbadKdXtuv.

10 16,3. 'Ev xaîç èaxâfaiç fipépaiç nXr]0uv0f|aovxai oí ipeubo-597 KpocpñTai Kai oí (pOopeîç, Kai dxpaq)f|<jovxai xà npópaxa eiç Χῦκουç, Kai f] d'fdirr] oxpacpnatxai eiç pîaoç· 4. aù£avoùor|ç •fàp xfjç dvopiaç piffq<Touoiv dXXqXouç Kai buûtoucn Kai irapa-bdjffoucn, xa! xôxe cpaviioexai b KOOponXavi'iç ibç uibç OeoO Kai notnoei «aqpeîa Kai xépaxa» [Mt 24, 24], Kai f] ff| Trapa-17 boOnoexai eiç Χ6*PaS aùxoû, Kai xxoïricrei àOépixa, fi oObéiroxe féfovev è£ aiwvoç. 5. Tóxe f]£ei f) κχîοιç χwv dv0pωttwv eiç xf]v nùpuKTiv xqç boKipaataç, «Kai OKavbaXio0i]ffovxat iroXXoi» [Mt 24, 10] Kai àixoXoûvxat, «oí bè ùiropeivavxeç» èv xr| xuoxei aúxwv «owOqcJovxai» [ci. Mt 10, 22; 24, 13] inr' aùxoO xoO Kaxa-Oépaxoç. 6. «Kai xôxe tpavqaexai xà atipeîa» [Mt 24, 30] xqç dXr]0eiaç· Ttpâixov aqpeîov ¿KTrexdffeujç èv oùpavâi, eîxa aqpcîov q>uivi]ç tJdXTtrrfoç, Kai xô xpixov dvdaxaaiç veKpiîiv 7. où sos Ttdvxwv bé, dXX' diç èppéOiq· «°H£ei b Kùptoç Kai ndvxeç oi fi-fiot pex' aùxoO» [Zach 14, 5]. 8. «Tóxe otpexai» b KÔapoç xbv Kùptov «èpxópevov èxrdvw xwv vetpeXtôv xoO oùpavoû» [Mt 24, 30].

mundum, quoniam rex magnus sum, dicit Dominus, et nomen meum mirabile in gentibus.

9 15, 1. Constituite igitur vobis episcopos et diaconos dignos39 Domino, viros mansuetos et argenti non cupidos et veraces et 55, probatos; vobis enim ministrant et ipsi ministerium prophetarum et doctorum. 2. Ne igitur contemnatis eos; ipsi enim sunt honorati inter vos una cum prophetis et doctoribus.

10 16, 3. In diebus novissimis multiplicabuntur falsi prophetae et 597 corruptores, et convertentur oves in lupos, et caritas convertetur in odium. 4. Cum enim aucta fuerit iniquitas, odio se invicem habebunt et persequentur et prodent; ac tum apparebit orbis de-ceptor tamquam filius Dei et faciet *signa et prodigia,* et terra 17 tradetur in manus eius, et faciet iniqua, quae numquam facta sunt a saeculis. 5. Tum veniet creatura hominum in ignem pro-bationis, *et scandalizabuntur multi* atque peribunt; *qui vero per-severaverint* in fide sua, *salvabuntur* ab ipso maledicto. 6. *Tunc-que apparebunt signa* veritatis; primum signum caeli aperti, deinde signum tubae, et tertium resurrectio mortuorum; 7. neque vero 598 omnium, sed sicut dictum est: *Veniet Dominus et omnes sancti cum eo.* 8. *Tunc videbit* mundus Dominum *venientem supra nubes caeli.*

9. F 1. 32. 10. F I, 36.

S. CLEMENS ROMANUS, PAPA 92 - 101.

Epistula ad Corinthios I, 96/8.

as 5, 1. 'AXX' Iva Tû)v dpxaiuiv inroberfpdruiv irauadipeOa, 11
tXOwpev èri toùç êfpOTa fevopévouç à0Xr]Tàç- Xdpwpev Tffc
ytvedç f)ptî)v Tà ffevvaîa ÙTtobeÌTpœra. 2. Aià Ci^Xov Kai tpôôvov
oi péfiOTot Kai òiKaiÓTaTot otúXoi èbui>x0r)<Jav Kai ëtuç Qavcrrou
ï')0Xr|ffav. 3. Aápcupev irpò ô<p0aXpôiv éipiîiv toùç àfaOoùç
àKOOTÔXouç- 4. TTérpov, bç bid IqXov dbiKOv oùx ^va oùbè
ni bùo, àXXà irXeiovaç úirnvefKtv irôvouç Kai oürw papTuprjffaç
éTTOpeùQr) dç tòv ótpetXópevov tóttov tîiç bôïnç. 5. Aid IqXov
Kai epiv TTaOXoç ùiropovflç (Jpafteiov èbeitev, 6. êirraKtç beffpà
tpopéoaç, cpuYabeuQetç, Xi0aff9eiç, Krjpuï -fevôpevoç èv Te Tri
37 dvaToXij Kai èv tîj bijffei, tô 'fevvatov tiÎç triaTewç aÙTOÛ kXèoç
èXa^ev, 7. biKaioaùvriv btbaSaç óXov tòv KÓapov, Kai èiri tô
Téppa Trjç bùoeuiç ¿X0ùjv Kai paptupqaaç èrti twv fpfoupévuiv,
oîitujç àTrriXXàfp toÜ KÔapov Kai eiç tòv ¿éfiov tókov ¿Tropeú0r|,
inropovfiç -fÉVÔpevoç pé'ftOTOç inroypappôç. 6, 1. Toùtoiçtoîç
dvbpacn ôoiujç TtoXneuffapévoiç cruvq0poio0q ttoXù TrXfjOoç
èKXeKTûiv, oÏTtveç TtoXXaîç atKÎatç Kai paoavotç btà Zj|Xoç ira-
00VT6Ç ùnôberfpa KaXXtffÎTOv èfévovTO èv fjpîv. 2. Aid ¿r|Xoç
buuxÔeîaat yuvaÎKeç Aavaîbeç Kai AipKat, aÍKÍapaTa betvà
Kai dvóffia naOoOoai, ètti tòv tûç ttîerreurç pépatov bpôpov
KaTtivTriaav Kai êXapov fépaç fevvaîov ai da0eveîç tiîj oili-
pan.

55 5, 1. Sed ut vetera exempla relinquamus, ad proximos athletas 11
veniamus; saeculi nostri generosa exempla proponamus. 2. Propter
zelum et invidiam, qui maximae et lustissimae columnae erant,
persecutionem passi sunt et usque ad mortem certaverunt. 3. Po-
namus nobis ante oculos bonos apostolos: 4. Petrum, qui, propter
zelum iniquum, non unum aut alterum, sed plures labores sustulit,
31 atque ita testimonio perhibito in debitum gloriae locum discessit.
5. Propter zelum et contentionem Paulus patientiae praemium
exhibuit, 6. septies in vincula coniectus, fugatus, lapidatus, in
37 oriente ac occidente verbi praeco factus, illustrem fidei suae famam
sortitus est; 7. qui, postquam mundum universum iustitiam docuit,
et ad occidentis terminos venit et coram praefectis testimonium
perhibuit, sic e mundo migravit et in locum sanctum abiit, sum-
mum patientiae exemplar exsistens. 6, 1. Viris istis sancte vitam
instituentibus magna electorum multitudo aggregata est, qui sup-
pliciis multis et tormentis, propter zelum passi, exemplar optimum
inter nos exstiterunt. 2. Propter zelum persecutionem passae mulieres
Danaidae et Dircae, postquam gravia et nefanda supplicia susti-
nuerunt, ad firmum fidei cursum pertigerunt et debiles corpore
nobile praemium acceperunt.

11. F 1, 104; MG 1, 217.

12 7, 4. ÀTevioiunev dç tò afyict to0 XpiaroO, xaì -fvùjpev <bg4io
ecrnv TÌpiov Tip ©eip xaì TTccrpì aùroû, 6n bià rpv fiptTÉpav
tTurrqpiav ècxuOèv iravTÌ tiù KÓffpuj pexavolaç x«Plv ÙTnivefxev. 422
5. AtéXOwpev dç tôç feveàç Ttaaaç Kai Kcrrapáéuipev, on èv347
yeved xaì yeve^ «peravoiag TÔitov ebwxev» [Sap 12, 10] b Ae-
anÔTqç toÎç PouXopévoiç èni<rrpa<pf]vai ¿n' aùróv.
13 24, 1. KaTavoqaiupev, dYonnyroi, ttwç b AetmÔTqç èmbdKvu-27
Tai biqvExwç f|pîv tî|v péXXouaav àvàUTaaiv ?aeff0ai, fjç t?]v 598
dnapxnv è-rtoiqiraTO tôv Kùpiov 'IqcroOv XpiaTÒv èx vexptîiv àva-
On'iaaç. 2. "Ibougev, dfam]T0t, ti]v xaTà xaipôv •fivouévqv dvd-
OTaatv. 3. 'Hpipa xaì vói dvaaraaiv fjpîv bqXoûaiv xoiuâTai
f| vus, dvioTaTat f] f)pépa- f) fipépa direiaiv, vù£ ènépxerai.
14 27, 4. !Ev Xóftu tî|ç pe-faXwffûvqç aÙToO auvecmiaaTO tùibs
ndvTa xaì èv Xóyip bùvaTat aÙTà xaTaffTpéq/ai.
15 31, 2. Ttvoç xàpiv t|ÙXot¥|Gii b iranip f]p<î>v 'Appariti; omises
bixaioffùvqv xaì dXqOeiav bià Tritrreujç KOiqffaç;
16 32, 4. Kai fipeîç obv, btà ÔEXqpaToç airroû èv XptffTijj 'IrjcroO 362
xXr|9évT£ç, où bi' éauTibv bixaioùptOa oùbè bià n'iç fipeTÉpaç
oocptaç rj auvéOEUjç ?| eùaepeiaç i] ?pyujv div xaTeipyaodpESa
èv óaiÓTt]Ti xapbiaç, dXXà bià Tflç TtiffTtaiç, bi' ?]ç irrivTaç toùç
an' alûivoç b iravToxpànjup ©ebç èbiKaiaioev tp ?otu) f] bòia
dç toùç aïwvaç twv aiwvwv. Apqv. 33, 1 Ti oùv noiriaujpev, 363

12 7, 4. Sanguinem Christi intentis oculis intueamur, et cogno-4io
scamus quam pretiosus sit Deo et Patri eius, qui propter nostram
salutem effusus toti mundo paenitentiae gratiam obtulit. 5. Per-422
veniamus ad omnes mundi aetates, et discamus quod in omni347
generatione volentibus ad ipsum converti Dominus *paenitentiae*
locum concesserit.
13 24, 1. Consideremus, dilecti, quemadmodum Dominus futuram 27
resurrectionem continuo nobis ostendat, cuius primitias Dominum588
lesum Christum fecit, suscitans eum a mortuis. 2. Intueamur,
dilecti, resurrectionem, quae suo tempore fit. 3. Dies et nox
resurrectionem nobis ostendunt: nox cubat, exsurgit dies; obit
dies, nox ingruit et insequitur.
14 27, 4. Verbo maiestatis suae constituit omnia et verbo suo 188
potest illa evertere.
15 31, 2. Cuius gratia Abraham pater noster benedictus fuit?863
Nonne, quia iustitiam et veritatem per fidem operatus est?
16 32, 4. Et nos igitur, ex voluntate eius [Dei] in Christo Iesu362
vocati, non per nos ipsos iustificatnur neque per sapientiam nostram
aut intellegentiam aut pietatem auf opera, quae in cordis sancti-
tate operati sumus, sed per fidem, per quam omnipotens Deus
ab initio omnes iustificavit; cui sit gloria in saecula saeculorum.
Arnen. 33, 1. Quid igitur faciemus, fratres? Cessabimus a bonis363†6

12. F 1,108; MG 1, 224.
13. F 1, 132; MG 1, 260.
14. F 1,134; MG 1, 268.
15. F I, 138; MG 1, 272.
16. F 1,138; MG 1, 272.

dbeXcpoi; dpricwev dirò Tflç dfaOoTroîaç Kaì èptaTaXÌTtuipev Tf|v dyditqv ; Mqbapwç toOto èàaat ó AeffnÓTqq èтp' f)pìv fé YevqOflvat, àXXà aneùauipev jierà èKTeveiaç Kai TtpoOupiaç «irâv ipyov dfaOòv» [Tit 3, 1] èinTeXeîv.

iw 34, 5. Tò Kaóxnpa fjpûiv Kai q nappqaia ?<jtw èv aÙTÛr17
inroTaaadipeOa tûi èeXqpan aùroû· KaTavoqaujpev tò kSv ttXt]-
Ôoç tô\v dffé́Xujv 'aùroû, Ttüjç rtp QeXqpaTt aùroû Xeiroupfoûoiv
irapetJTâiTeç.

<i« 36, 1. Aôrq f| ôbôç, dyanriTOÎ, èv f¡ eùpopev tò tfwrqpiov 18
374 fykùv, 'IqooOv XpKTTÔv, tôv dpxiepéa tûiv irpoacpopuiv f]pû>v,
«24 tôv npotTràniv Kai porjéôv rfjç dcrOevtiaç f]ptî>v. 2. Aià toutou
dreviiopev eiç tò uipq tüjv oùpavtùv, bià toùtou èvonrptlóptOa
■riiv dpujpov Kai ÚTtepTÓttTiv 6'piv aùroû, btà toûtou ûveujxOqoav
f]ptî>v oi ôcpQaXpoi tt[ç xapbiaç, btà toutou i] ἀoùvetoç Kai
èoxoTiupévq btavota f¿twv dvaÔdXXet eiç tò tpâiç, btà toutou
qOèXnaev ó Aeanôrnç tt}ç dOavœrou p/ujaeinç f]gàç yeùcraoôai,
«ôç œv dnau^aapa r^ç peyaXtuoùvqç aùroû, toooútlu peiituv
èariv drféXtuv, ôotp btacpopibrepov ôvopa K6KXqpovôpr|K€V»
[Hebr 1, 3 4]

bi 40, 1. TTavra rdJct iroieîv ôcpeiXoptv, ôaa ò Aeœrôrqç 19
èmTÊXeîv èKéXeuaev Kara Kaipoùç rerafpévouç. 2. Tàç re trpoo-
«popàç Kai XetToupfiaç èniTeXeîoOat, Kai oùk eÎKfi q drdKTiuç,
èKéXeuoev fiveoQai, dXX' tbptopèvoiç Katpoîç kai tïipatç. . ..
39 5, Tip fàp àpxiepeî îbtai XetTOupfiat bebopévat eioiv, Kai t Oîç
558 iepeûfftv ïbtoç ó tôkoç irpoOTeTatcrat. Kai Xeùîtaiç ïbtat btaKoviat

operibus et caritatem derelinquemus? Neutiquam hoc apud nos fieri permittat Dominus, sed cum diligentia et animi alacritate *omne opus bonum* peragere festinemus.

198 34, 5. Gloriatio nostra et fiducia in ipso sit [Domino] ; voluntati 17
eius subiciamur et multitudinem universam angelorum eius diligenter consideremus, quomodo adstantes voluntatem eius exsequantur.

416 36, L Haec est via, dilecti, in qua salutem nostram invenimus, 18
374 [esum Christum, oblationum nostrarum pontificem, infirmitatis
424 nostrae patronum et auxiliatorem. 2. Per hunc caelorum alti; tudinem adspicimus; per hunc vultum eius immaculatum et excelsum speculamur; per hunc oculi cordis nostri aperti sunt; per hunc insipiens et obscurata mens nostra in lucem efflorescit; per hunc voluit Dominus nos immortalem cognitionem gustare, *qui maiestatis Dei splendor exsistens, tanto maior est angelis, quanto excellentius nomen sortitus est.*

57 40, 1. Cuncta ordine debemus facere, quae nos Dominus sta-19
tutis temporibus peragere iussit. 2. Oblationes scilicet et officia sacra perfici, neque temere vel inordinate fieri praecepit, sed
39 statutis temporibus et horis. ... 5. Summo quippe sacerdoti sua
156 munera tributa sunt, sacerdotibus locus proprius assignatus est,

17. F 1, 142; MG 1, 276. 18. F 1, 144; MG 1, 280.
19. F 1, 150; MG 1, 288.

¿niKeivTar ó Xaïicôç dv0punroç xoîç Xaïxoîç Trpooxd-fpatnv bé-554
bexott.

20 42, 1. OÍ dndaxoXot fipîv eupffeXioOqtTav dirò τοῦ Kupiouw
'IqooO XpiffToO, 'InaoOç ó Xpiorôç dirò τοῦ OeoO ¿£ercép<p0ri.
2. 'O Xpiœrôç oûv dirò τοῦ OeoO Kai oí dnóaxoXot dirò τοῦ
XpioxoO- èfévovTO oûv dpcpôxepa eùxdxxujç ¿κ OeXnpaxoç OeoO.
3. TTapœrfeXiaç oûv Xapôvxeç Kai 7rXr|po<popr|0€vxeç bià i4i
dvaaxdaetjuç τοῦ Kupiou f)pâiv 'Irjcro0 XptaxoO Kai 7n<rruj0évxeç
èv τῷ Xô'fuj τοῦ OeoO, pexà trXqpoqiopiaç TTveûpaxoç Afiou
èÎfîXOov eùœrftXiiôpevoi xqv paotXeiav τοῦ OeoO péXXeiv ep-3fl
XeoOai. 4. Kaxà xwpaç oûv Kai irôXeiç Kqpùooovxeç Ka0i<Jxavov ou
xàç dnapxàç aùxiîiv, boKtpdaavxeç xiù nveùpart, eiç èmOKÔnouç557
Kai biaxôvouç xwv peXXôvxuiv mareùeiv.

21 44, 1. Kai oí diTÔaxoXoi f)pû)v eyvwffav bià τοῦ Kupiou 39
tlptûv 'IriffoO XpioxoO, ÔTt êptç éffxai èτri τοῦ ôvôpaxoç Tfjç60
èmffKonriç. 2. Aid xaûxqv oùv xqv aixiav Ttpôfvujaiv eiXrjqjôxeç
teXeiav Kaxetrrqcrav xoùç Ttpoeipqpévouç Kai uexaSù émvopqv
bebujKaotv, ôττujç, èàv KoipqOiôotv, btabéituvxat ëxepoi beboKt-
paapévoi dvbpeç xqv Xetxoupfiav aûxiîiv. 3. Toùç oûv Kaxa-57
axa0évxaç inx' ¿Keivwv q pexaSù ûq>' êxéptuv ¿XXopptuv dvbpûiv
ffuveuboKr)<jdar]ç xqç ¿KKXqaiaç xrdaqç, Kai Xeixoup-piaavxaç
dpépnrujç τῷ noipviqi xoO XptoxoO pexà xaTteivotppoaùvqç,
f]ffùxwç Kai dpavaûaujç, pepapTupnpévouç Te κοXXoîç xpôvotç
uttò ndvxujv, xoùxouç où btKaiujç vopiSopev dnopdXXe<J0ai xfjç
Xeixoup-fiaç.20

et levitis sua ministeria incumbunt. Homo laicus praeceptis laicis 554
constringitur.

20 42, 1. Apostoli nobis evangelii praedicatores facti sunt a Do-34
mino lesti Christo, lesus Christus missus est a Deo. 2. Christus
igitur a Deo et apostoli a Christo; et factum est utrumque ordi-
natim ex voluntate Dei. 3. Itaque acceptis mandatis et per resur-141
rectionem Domini nostri lesu Christi plena certitudine imbuti
Deique verbo confirmati, cum certa Spiritus Sancti fiducia egressi 8fl
sunt annuntiantes regni Dei adventum. 4. Per regiones igitur et80
urbes verbum praedicantes primitias earum spiritu cum probassent, 557
constituerunt episcopos et diaconos eorum qui crediturі erant.

21 44, 1. Apostoli quoque nostri per lesum Christum Dominum 39
nostrum cognoverunt contentionem de nomine episcopatus obori-60
turam. 2. Ob eam ergo causam, perfecta praescientia praediti,
constituerunt praedictos ac deinceps ordinationem dederunt, ut,
cum illi decessissent, ministerium eorum alii viri probati exciperent.
3. Itaque qui constituti sunt ab illis vel deinceps ab aliis viris 57
eximiis consentiente universa ecclesia, quique inculpate gregi
Christi deservierunt cum humilitate, quiete nec illiberaliter, et longo
tempore ab omnibus testimonium praeclarum reportarunt, hos indi-
camus munere suo non iuste deici.

20. F 1, 152; MG 1/292. 21. F 1, 154; MG 1, 296.

ns 45, 2. 'EfxeKÚcpaTe eiç tùç iepàç ypacpaç, tùç dXq0eîç, Tàç 22
70bià toû TTveûpaToç toû 'Ayiou. 3. 'EmcrraoQe 3n oùbèv
àbiKov oùbè TrapaTteTTOtqpèvov yé^paTtrai èv aùraîç.

ni 46, 6. "H oùxì ëva Qeôv èxopev Kai ?va Xpurrbv Kai ev23
îTveûpa -rifé x«P'T°Ç èK/uOev è<p' fjpâç, Kai pía kXî|chç èv
Xptatip ;

" 46, 7. Mvr|O0TiT£ tûjv Xôyiuv irçaoO toû Kupiou fipwv. 24
iu8. Eîirev yáp' «Oùai tû) dvOpáinip èKtivqr KaXbv ?¡v aÙTÙJ, ci
oùk èyevvriôr], q ?va Tfîiv èKXfKTwv pou oxavbaXicrar Kpeírrov
fiv aurai TTipiTtêfivai púXov Kai KaTairovnaOfjvai dç TÍ)v 0dXao-
oav, î| èva Tiîiv ^kXckt w v pou biaOTpétpai» [Mt 26, 24; Le 17,2].

39 47, 6. Aíaxpá, d'faTtqToi, Kai Xiav aioxpà Kai àvdîia Tfjç25
57 èv Xpiarâi d'fuj-ffiç ¿KOÜeaOat, rqv [kpaiOTdrqv Kai dpxaíav
Koptv0iujv èKKXrjffiav bi* èv n búo irpófftuna OTaoidleiv Ttpôç
toùç TtpeopuTépouç. 7. Kai aûrq f| dKoq où pôvov dç fjpâç
èxwprçaev, dXXà Kai eiç toùç êTepoKXtveîç ûnàpxovraç dtp' fipûiv,
iïi<JT€ Kai pXaaopnpiaç ènitpépeu0at tûi òvópa-n Kupiou btà tîjv
ùperépav dtppoaùvqv, êauroîç be KÍvbuvov èTteScp'fàüecrôai.

273 49, 2. Tòv beopòv Tfjç dTarniç toû OeoO tîç bùvaTat èJ-26
rrnioacrÔai ; 3. Tò peyaXdov Ttjç KaXXoviiç aùroû tîç dpKCtôç
èSnreîv ; 4. Tò ûtpoç, eiç ô dvàfei f] dydirr], dveKbirppïrôv èanv.
532 5. 'Ayánq KoXXp ijpâç Tip Geip, «àfànq KaXuirret TrXii0oç dpap-

65 45, 2. Inspexistis diligenter scripturas sacras, quae verae sunt 22
70 et datae per Spiritum Sanctum. 3. Non fugit vos nihil iniustum
neque perversum scriptum esse in illis.

ni 46, 6. Nonne unum Deum habemus et unum Christum et 23
unum Spiritum gratiae super nos effusum, et una vocatio est in
Christo ?

17 46, 7. Recordamini verborum lesu Domini nostri. 8. Dixit 24
j® enim : *Vae homini illi ! Bonum erat ei, si natus non fuisset, quam
ut unum ex electis meis scandalizaret; melius erat, ut ei mola
circumponeretur et demergeretur in mare, quam ut unum de electis
meis perverteret.*

39 47, 6. Turpia, fratres, turpia valde auditu sunt et Christiana 25
57 vivendi ratione indigna, quae comperimus : firmissimam et anti-
quam Corinthiorum ecclesiam propter unum aut alterum hominem
seditionem movere contra presbyteros. 7. Et hic quidem rumor
non tantum ad nos, sed ad eos etiam manavit, qui a nobis alieni
sunt, ita ut propter vestram amentiam blasphemiae nomini Do-
mini inferantur, vobis ipsis autem periculum creetur.

273 49, 2. Vinculum caritatis Dei quis potest enarrare ? 3. Quis 26
pulchritudinis eius magnificentiam eloqui valet? 4. Altitudo, ad
532 quam evehit caritas, inenarrabilis est. 5. Caritas nos Deo ad-

22. F 1,156; MG 1, 300. 23. F 1, 158; MG 1, 304.
24. F 1,158; MG 1, 304. 25. F 1. 160; MG 1, 308.
26. F 1,162; MG 1, 309.

Tiujv» [1 Petr 4, 81, dfdttT] irávTa ávéxerat, travia paKpoOupeî-
οὐbèv pávautrov èv Cbfàm), οὐbèv inrepr|<pavow dyanri axíapa
οὐκ ?xeb dyairri οὐ oraoidíet, d-fártr] navra notet ¿v bpovoía-
èv rí] axánq ¿TeXeiiíiQqaav navreç οί éxAeicrol τοῦ QeoO, b(xa 275
dyanriç οὐbèv eúápeoTÓv èœnv Tip Qëiî). 6. 'Ev dydtni trpotr-íio
eXdftero fjpôç ó Àe<nrô-n]ç- btà rrjv d-fànriv, rçv ëox6V npôç
f]pûç, TÒ aîpa aùroO ébujKev ùnèp fjpijùv 'IqtJoûç Xpiarôç 6
Kùptoç f]pû)v èv ÔeXripan QeoO, Kal Tî|V oapKa ùirèp rfjç oapKÔç
f]gû)V Kai Tqv tpuxôv ùirèp râiv ipuxwv f)pû>v.

27 57, 1. 'Ypeîç oùv οί τ¡íν KaraPoXfiv Tf]ç ffTdoetvç troir)ffavTeç57
iiiroTorniTe τοῖς npeoptrrépotç Kai natbeùQriTe eiç perdvotav,
Kdptpavreç rà *yóvata* Tfjç Kapbtaç ù.utîtv.

28 58, 2. Zrj ó Qeôç Kai Zrj ó Kùptoç 'IrpioOç Xptarôç Kai τὸ ui
TTveûpa τὸ "Apov, q re irianç Kai f] èXn'tç τῆjv ¿kXéktwv, on
ô noii'ioaç èv Taneivocppocnjvq per' èicrevoOç èmetKeiaç dpera-
peXrjTWÇ τὸ òrto τοῦ QeoO bebopéva btKaiwpara Kai trpoOTd'f-
para, οὗτος èvreraxpévoç Kai èXXÔYtpoç èorat eiç τôv dptôpbv
nî>v <j(jucopévu)v btà 'Ιτιοοῦ XptffToO, bt' οὐ èoftv aùrâ) f] bòia
eiç τοὺς aitîtvaç nûv aiibvujv. 'Apr|V.

29 63, 2. Xapàv yap Kai dfaXXiaoiv fjpîv irapéiere, èàv unqKOOt 57
fevópevoi τοῖς ùrp' fjptîtv 'feTpappévoiç btà τοῦ 'Ayiou TTveù-
paroç èKKÔtpqre njv dOéptTov τοῦ IrjXouç ùptîiv òp-fòv Kara τÎ]V
èvTeuitv, BV èîrotn<rdpe6a nepi eipqviiç Kai bpovoiaç èv Tijbe ττ|

glutinat, *caritas peccatorum multitudinem tegit,* caritas omnia sustinet, omnia patienter tolerat; nihil sordidum in caritate, niltil superbum; caritas schisma non habet, caritas seditionem non movet, caritas omnia in concordia facit; in caritate othnes Dei 275
electi sunt perfecti, sine caritate nihil Deo acceptum est. 6. In 410
caritate nos Dominus sibi assumpsit; propter caritatem, quam erga nos habuit, Dominus noster lesus Christus voluntate divina sanguinem suum pro nobis tradidit, et carnem pro carne nostra et animam pro animabus nostris.

27 57, 1. Vos igitur, qui seditionis fundamenta iecistis, in oboe- 57
dientia subditi estote presbyteris, et correctionem suscipite in paenitentiam, genua cordium vestrorum flectentes.

28 58, 2. Sicut Deus vivit et Dominus lesus Christus vivit et 141
Spiritus Sanctus, fides et spes electorum, ita qui in humilitate cum aequitate assidua impigre mandata et praecepta a Deo proposita exsequitur, constitutus et electus erit in numero eorum, qui salvantur per lesum Christum, per quem ei est gloria in saecula saeculorum. Arnen.

29 63, 2. Gaudium enim et laetitiam nobis praestabitis, si, oboe- 57
dientes facti iis quae scripsimus per Spiritum Sanctum, resecetis illegitimum zeli vestri studium secundum exhortationem, quam de

27. F 1, 170; MG 1, 324. 28. F 1,172; dccst apud Mignc.
29. F 1, 182.

èmOToXf). 3. 'Enéutpapev bè àvbpaç TaGTOÙç Kai aaxppovaç dirò veÔTiyroç àvaœrpatpèvTaç ?wç fnpouç dpêpirrwç èv f|pîv, oYxiveç Kai pàpTupeç èaovTat pexaEù iipûiv Kai f)pû>v.

EPISTULA BARNABAE, 96/8.

17 4, 14. TTpofféxiupev, prptoTe, ibç TéfpaTrrai, «iroXXoi kX^toî, 30
ôXifot bè èKXeKTOi» [Mt 20, 16; 22. 14] eûpeôâipev.
413 5, 5. EÌ ó Kùpioç ùrépeivev naQeîv rrepi Tflç 'PUXÔÇ ^imûjv, 31
û>v TtavTÔç toû KÔapou KÙpioç, <p eînev ó 0eôç dirò KaTapoXfiç
KÔffpot)• «TTouifftnpev avOpujuov Kax' eÌKÓva Kai KaO' ôpoituaiv
ñperépav» [Gn 1, 26]' Tnîiç oijv ÙTtépeivev ûkô x^'pôç dvOpumujv
373 iraOeîv; pàOere. 6. Oi irpo<pf¡Tai, dir' aÙTOt) èx0VT£Ç tîjv X<*Plv)
109 eiç aùrôv èirporpriTeucrav aùrôç bé, Yva Karappitnj tôv OdvaTov
Kai rqv èK v€Kpâ>v dvdaracnv beiirç, ôn èv crapKt èbet aÙTÔv
cpavepaiOflvai, ÙTtépttvev, 7. Yva toîç irarpaoiv tôv èTtaffeXiav
dirobip Kai aùrôç taimó tòv Xaòv tôv Kaivôv êTOtpàiujv èm-
428 be(£ri ètri Tfjç TGÇ wv, ôti rrjv àvcioraaiv aùrôç 7toif|aaç Kptveî.
8. TTépaç fé toi btbàoxtuv tôv iffpaôX Kai TqXiKaOra répara
Kai aqpeîa iroiaiv èKqputJatv, Kai ÚTtepnYáirqaev aùrôv. 9. "Ore
bè toùç (biotiç dTTOffTÔXovç toùç pèXXovraç Ktipùooetv tô eùa-f-
■féXiov aÙToO èSeXéSaxo, ôvraç fnrèp irôcfav ápapTÍav àvopui-
17 Tèpouç, Yva beiitrç ôti «oùk fiXOev KaXéoat biKaiouç, dXXà dpap-
374tuiXoùç» [Mt 9, 13], TÔTt èrcpavèpuiaev êavTÔv eîvat Yiôv QeoO.
10. EÌ fàp pf] f]X0ev èv oapKÎ, ttôiç àv èffiiiOpoav oi dvOpwTtot
pXèirovTeç aÙTÔv, ôte tôv pèXXovra pi] gîvat fiXtov, tpfov twv

pace ac concordia fecimus in hac epistula. 3. Misimus autem viros fideles et castos, a iuventute usque ad senectutem inculpate nobiscum versatos, qui et testes erunt inter vos et nos.

17 4, 14. Attendamus ne quando, sicut scriptum est, *multi vocati,* 30
pauci vero electi inveniamur.

413 5, 5. Si Dominus sustinuit pati pro anima nostra, cum sit totius 31
mundi dominus, cui dixit Deus in constitutione mundi: *Faciamus hominem ad imaginem et ad similitudinem nostram;* quomodo
373 igitur per manum hominum pati sustinuit? Discite. 6. Prophetae
<ua ab eo gratiam habentes de eo prophetaverunt; ipse autem, quia in carne oportebat eum apparere, ut mortem destrueret et resurrectionem a mortuis ostenderet, sustinuit, 7. ut patribus promissum redderet, et ipse populum novum sibi parans, cum in terra esset,
428 ostenderet resurrectione facta se ipsum iudicaturum esse. 8. Porro docens Israel ac tam magna prodigia et signa faciens praedicabat, et valde diligebat eum. 9. Cum autem apostolos suos ipsius evangelium praedicaturos eligeret, homines omni peccato iniquiores, ut
17 ostenderet se *non venisse vocare iustos sed peccatores,* tunc palam
3,4 fecit se esse Filium Dei. 10. Si enim non venisset in came, quomodo servati fuissent homines videntes eum, cum adspicientes

30. F 1, 48; MG 2, 734. 31. F 1, 50; MG 2, 735.

Xeipôtv aÙToO (nrdpxovra, èppXéttovTeç οὐκ foxúouaiv eiç Tàç CtKTîvaç aÙTOû dvToq>0aXpf)<rai ;

32 6, 11. 'Eiret oùv avaxatviffaç fipâç èν τι] àppécrei Ttîiv àpap- 356
Titîiv, ètroiqaev fjpâç dXXov τûττον, ibç Ttatbiwv ?x€iv T'lv 'PUXÔV)
ibç dv bf) dvaTtXdaaovToç aùroO fipôç.

33 7, 2. EÌ oùv ô Yîôç τοῦ 0eoO, âiv Kvpioç Kai «péXXwv**£
Kpiveiv iwvTaç Kai veKpoùç» [2 Tim 4, 1], èita0ev, ïva irXri'fñ 414
aùroO i(juonoir|<Tij f)pâç, mOTtùffujpev ôτι ó Yîôç τοΟ 0eoO
οὐκ f|bùvaTO iraOtîv ei pi] bf fjpâç. 3. AXXà Kai <JTavpiu0eiç
«èrroTÌZeTO ôiei Kai xujXrj» [Ml 27. 34 48]. 'Akovgotê τοῖ»ç irepi
τοντον netpavépcuKav oí iepeîç τοΟ vaoO. reypappévqç èvroXiV
«'Oç âv pr] vriOTeùor) τι)V vqOTeiav, ôavdruj è£oX€0p€v0f)ff€Tai»
[Lv 23, 29], ¿vETeíXaTO Kvpioç, ènei Kai aùrôç ôirèp τῶjν fjpe-
TÉptuv àpapTttôv epeXXev τô οκêΟοç τοΟ nvevpaToç -irpofftpépetv
0voiav, *ïva* Kai b τνττοç ô 'ftvôpevoç ètri 'loaàK τοΟ npoff-
evex0tvTOç ètri τô 0vata<rrr|piov TeXe<T0r|.

34 11, 11. 'Hpeîç pèv Katapaívogev eiç τô Cbuip fépovTeç dpap-^o
τuÎiv Kai bÙTrou, Kai dvafiaivopev KapitocpopoOvTeç èv τί] Kapbi^i?;,
τôν (pôjiov Kai τi'iv èXttiba eiç τôν 'Iqooûv èv Tip nveópan
?X<>VTeç.

35 12, 9. Aéfa oùv Muivof]ç 'IrçaoO vitp Navi], èm0eiç τοΟτο 374
τô óvopa, óníÓTe ëtrepipev aÙTÔv KaTdaxonov τι|ç p]ç· «Aúpe
pipXíov eiç τùç Xt'pàç ffov Kai fpdipov S Xéfet Kvpioç, ôτι
èKKÔipei èK *¡ntûiv* τôν oikov ndvTa τοΟ ApaXfjK ó Yîôç τοῦ
0eoû èir' èoxâTtuv τιΐ»ν f]ptpwv» [Ex 17, 14]. 10. 'Ibe ndXiv

solem, qui aliquando non erit et opus est manuum eius, non valeant in radios illius obtueri?

32 6, 11. Ubi igitur nos renovavit per remissionem peccatorum, 356
effecit, ut aliam formam haberemus, animam nempe puerorum instar, utpote qui nos reformavit.

33 7, 2. Si ergo Dei Filius, qui est Dominus et *iudicaturus est^ vivos et mortuos,* passus est, ut plaga ipsius vividos nos redderet, credamus non potuisse Filium Dei pati nisi propter nos. 3. Cruci vero affixus *aceto ac felle potabatur.* Audite quomodo de hac re indicia dederint sacerdotes templi. Scripto praecepto: *Qui ieiunium non ieiunat, morte exterminabitur,* praecepit Dominus, quia et ipse pro peccatis nostris vas spiritus oblaturus erat in hostiam, ut et impleretur figura facta in Isaac, qui super altare fuit oblatus.

34 11, 11. Nos descendimus quidem in aquam pleni peccatis ac^| 475
sordibus, emergimus autem fructificantes in corde timorem et in spiritu spem in Iesum habentes.

35 12, 9. Dicit igitur Moses Iesu filio Nave, hoc nomen ei im- 374
ponens, cum mitteret eum exploratorem terrae: *Accipe librum in manus tuas et scribe quae dicit Dominus : radicitus excissurum esse Filium Dei in novissimis diebus omnem domum Amalee.* 10. Ecce

32. F 1, 54; MG 2, 741. 33. F 1, 58; MG 2, 744.
34. F 1, 74; MG 2, 760. 35. F 1, 76; MG 2. 76

'Iqcioûç, oùx't uiôç dvOpunrou, dXXà Yîôç τοῦ OeoO, Timip bè èv ffapKÌ <pavepuj0eiç. 'Etreï oùv péXXouaiv Xéyeiv, ὁτι ὁ XpuTTÔç uiôç êcrnv Aauib, aÙTÔç irpocpipreuei Aauib, tpopoupevoç Kai ouviujv rqv nXdvqv των dpapTujXiÎJV• «Eînev ó Kvpioç Tip Kupiip pou- Kd0ou èK beSicùv pou, ëwç dv 0iî) τοὺς èx0poùç itou CnroTtôbtov Ttîiv irobiûv trou» [Ps 109, 1] . . . 11. 'Ibe, Ttîîjç Aauib Xéfei aÙTÔv KÙpiov, καὶ uiôv où Xé'fet.

356 16, 8. «OiKobopriOrjaeTat bè ètri Tip òvópaTt Kupiou» [Dn36
357 9, 24sqq?]' TtpofféxéTe bè, ïva b vabç τοῦ Kupiou èvbôiiuç oiKobopriérj. TTû>ç, pàOrre. Aapôvreç Tqv acpeuiv τοῦ dpap-Titûv Kai èXiriaavTeç èni τῷ ôvopa èyevopeOa Katvoi, rrdXiv èS àpxflç KTiIôpevor btô èv τιμ KaTOuarnipiip fipiùv dXr]0tîiç b Qeôç KOTOIKEÎ èv f]JÎV.

529 19, 12. Où nou'iffe'.ç ax'ŒM«> eipnveùtraç bè paxopévouç37
536 (TuvayaYUJv. 'E£opoXofr|<Tij ètri dpapTiaiç trou. Où npo<rr|£eiç èni Kpoatuxnv èv auvetbrioei novrjpd.

S. IGNATIUS ANTIOCHENUS, f 107.

Epistula ad Ephesios.

37 3, 2. 'IricroOç XpiOTÔç, τῷ dbidKpiTOV fpitòv ífiv, τοῦ TTaTpôç 38
fl 'fvujpri, ÙJÇ Kai oí èmcTKonoi, oí κατὰ τὰ irépaTa bpto0èvTeç, èv 'IqcroO XpiûToO fvwprç eiaiv.

s7(j 7, 2. ETç iaTpôç ècmv, crapKtKÔç τέ Kai nveupa-riKÔç, Yev-39
383 vrçTÔç Kai dfévvriTOç, èv aapKÎ fevôpevoç Oeôç, èv 0avdTip ¿tuf)

rursum Iesus, non filius hominis, sed Dei Filius, figura autem in carne manifestatus. Quoniam vero dicturi erant Christum esse filium David, ipse David prophetat, reformidans et intellegens errorem sceleratorum: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* . . . 11. Ecce quomodo David eum dominum vocet, et filium non vocet.

356 16, 8. *Aedificabitur autem in nomine Domini:* attendite, ut 36
357 templum Domini magnifice aedificetur. Quomodo? Discite. Accepta remissione peccatorum et spe habita in nomen Domini facti sumus novi, iterum ab integro creati; ideo in nobis, in domicilio nostro, vere Deus habitat.

509 19, 12. Non facies dissidium, sed pacem conciliabis conten-37
536 dentes associans. Confiteberis peccata tua. Non accedes ad orationem in conscientia mala.

37 3, 2. Iesus Christus, inseparabilis nostra vita, sententia Patris 38
est, ut et episcopi, per tractus terrae constituti, in sententia Iesu Christi sunt.

376 7, 2. Medicus unus est, et carnalis et spiritualis, genitus et 39
383 ingenitus, in carne exsistens Deus, in morte vita vera, et ex Maria

36. F 1, 88; MG 2, 773.
37. F 1, 92; MG 2, 780.
38. F 1, 216; MG 5, 648.
39. F 1, 218; MG 5, 649.

àXqQivq, Kaì ¿k Maptaç Kaì èx 0eoO, irpiîiirov 7ta0qTÔç Kaì tôt€ dna0r|ç, 'IqaoOç XpiffTÔç ó Kùpioç f]p<î>v.

40 9, 1. "E-fvœv bè irapobeùffavTdç -nvaç ¿KtîOev, ?x°VT0tS kok^v bibaxnv oOç oùk eiàaaTt crrteîpai eiç ûpâç, pùffavreç Tà ¿Ta, eiç TÒ pf) TtapabéîaaOai tò cnreipópeva un' aÙTujv, ibç ovtcç Xi0oi vaoû TTaïpôç, f]TOipa<Jpévoi eiç oiKoboppv 0eoû naTpôç, dvacpepôpevoi eiç Tà üipr] bià tîîç prjxavfiç 'Iqao0 4io XpioroO, 6ç èanv œraupôç, ‹txoivÍ'P XPtùpevoi Tip ITveúpaTi Tip Afíuj- bè kîotiç ùptòv dva-fui'feùç ùuwv, f] bè d-fÓTi] ôbbç f] dvacpépouoa eiç 0eóv. 2. 'Ecrrè oùv Kaì aùvoboi irdvTeç, 358 Oeoipópoi Kaì vaoqióipoi, XPiaTotPÓpoi, dfiotpópoi, Kara Trima KEKOOpripevoi èv Taîç èvToXaîç 'IqiroO XpidToO.

41 16, 1. «Mr] nXavSu0e», àbeXqroi pov oí oÌKoq>0ópoi «(la-suo aiXeiav 0eoO où KXrjpovopriaoucnv» [1 Cor 6, 9]. 2. Eì oùv oí KaTà aàpKa TaÛTa npàaaovTeç àrréOavov, nóffiu pàXXov, èàv rrioTiv 0eoO èv KaKij bibaaxaXicf tpOeipij, ijTtèp fjç 'irçffoOç XpiOTÔç èaraupujOr] ; 'O toio0toç, /lurrapôç fevôpevoç, eiç tò rrûp TÒ592 dapeoTov x'-uppffei, ôpoituç Kaì ó dKoùuiv aÙTOÛ. 594

42 18, 2. ℂO 0eôç f|pwv 'Irjcroûç ó XpiOTÔç èKuo<popt']0n ùirÒ374 Mapiaç KaT* oÎKovopiav 0eoO èK oiréppaToç pèv Aauib, TTveù-429 paTOç bè 'Ayiov ôç é^ew^Oq Kaì èparrTÌuOq, iva Tpi rráOei tò ubujp KaOapícrq.

43 20, 2. Oí küt' ávbpa koivÍ] nàvTeç èv x«Pm ¿í ôvôpaTOÇ38 ffuvépxeuOe èv pià mcrret Kaì èv 'IqooO XpiOTip, «Tip KaTà 375

et ex Deo, primum passibilis et tunc impassibilis, Iesus Christus Dominus noster.

40 9, 1. Cognovi autem nonnullos inde transiisse, habentes per-141 versam doctrinam ; quos non permisistis seminare inter vos, et obturastis aures, ne reciperetis quae ab ipsis sunt disseminata, ut qui lapides sitis templi Patris, praeparati in Dei Patris aedificium, sublati in alta per machinam Iesu Christi, quae est crux, Spiritu 410 Sancto pro fune utentes; fides autem vestra vos sursum trahit, caritas vero via deducens ad Deum. 2. Estis igitur et viae comites 358 omnes, deiferi et templiferi, christiferi, sanctiferi, per omnia ornati in praeceptis Iesu Christi.

41 16, 1. *Ne erretis,* fratres mei : familiarum perturbatores *regnum* 500 *Dei non hereditabunt.* 2. Si autem ii, qui secundum carnem haec operati sunt, morte sunt affecti, quanto magis, si quis fidem Dei prava doctrina corrumpat, pro qua Iesus Christus crucifixus est? Talis, inquinatus factus, in ignem inexstinguibilem ibit; similiter592 et qui audit ipsum. 594

42 18, 2. Deus noster Iesus Christus in utero gestatus est a Maria 374 iuxta dispensationem Dei ex semine quidem David, Spiritu autem 429 Sancto ; qui natus est et baptizatus, ut passione aquam purificaret.

43 20, 2. Vos ad unum omnes nominatim per gratiam convenitis 38 in una fide et in uno Iesu Christo, *qui secundum carnem ex genere* 375

40. F 1, 220; MG 5. 852. 4t. F 1, 226; MG 5, 657.
42. F 1, 226; MG 5. 660. 43. F 1, 230; MG 5. 661.

«rápita ¿K févouç Aauíb» [Rom 1, 3], Tip uiip àvôpujnou Kai YWj Qeoû, eiç tò ííKaKOÚeiv ùpâç tûj èmffKÓmit Kaì Tip irpeapusiOTepitp àTtepiairàffrip biavoiq, ëva àpTOV kXùjvtcç, ôç èativ <pàpliokov dOavatriaç, àvTiboTOç too pi) àrroQavèîv, àXXà Iqv èv iqffoû Xpiarip btà navTÔç.

Epistula ad Magnesios.

39 6, 1. TTapaivúj, èv ôpovoia Qeoû tmoubâèere TtávTa itpáa-44
555 KpoKaër]pèvov too èmaKOnou eiç tóttov QeoO Kaì tûiv irpeffpiJTépiJuv eiç tókov auvebpiou tiÎiv àrcoœrôXwv, Kaì tiùv òtaKÓvujv Tôjv èpoi yXvKUTaTujv nemareupéviuv btaKOviav 'IrjaoO XpiaTOÛ, oç ïtpô aitbvutv uapà TlaTpi ?[v Kaì èv TéXei ètpàvq.
ios 8, 1. EÌ péxpt vOv KaTà ioubaïapôv Swpev, ôpoXofoûpev 45
425 X«piv pi) eiXptpévai. 2. OÍ fap OeióraTOt TtpotpflTai kotù Xpiorôv 'IrproOv èèpoav. Aià toûto Kaì èbuùxGqffav, èpitveópevot *ìmò* Tfjç x«ptT0ç aÙTOÛ, eiç tò 7tXr|po<popr]0fivai toùç àrcetOoûvTaç,
ici ôti eîç Qeôç èiiTiv, ô tpaveptbaaç êatrrôv btà 'IrjffoO XpiffToû
374 too YioO aÙToO, ôç èffnv aÙToO Aôfoç dirò arff)ç TrpoeXQdjv,
12 ôç KaTà TtàvTa eùr)pé<TTpoev Tip iréptpavn aÙTÔv. 9, 1. Ei oùv oí èv TraXatoîç npœfpaotv (ivaarpacpévTeç eiç KaivÔTt)Ta èXuiboç fjXGov, prjKèTt aappaTÎèovTeç, àXXà KaTà Kupta><i)v èiùvTeç, èv fj Kaì f] iati) fiptùv CtvéTetXev bt' aÙTOÛ Kaì too Gavârou aùroO, ô Ttveç àpvoOvTat, bt' ou pu<rn)piou èXàpopev tò mOTeóeiv, Kaì btà toûto ÛTtopévopev, îva eûpeOwpev paOryrai 'IpcroO Xpiototoû toû póvou bibacFKàXou fiptîiv 2. ttcùç fipeîç buvqoôpeQa

David filius est hominis et Filius Dei, ut oboediatis episcopo et
sio presbyterio mente indivulsa, frangentes panem unum, qui pharmacum immortalitatis est, antidotum ne moriamur, sed vivamus semper in Iesu Christo.

39 6, 1. Hortor, ut in concordia Dei omnia peragere studeatis, 44
555 episcopo praesidente loco Dei et presbyteris loco senatus apostolici, et diaconis mihi suavissimis concreditum' habentibus ministerium Iesu Christi, qui ante saecula apud Patrem erat et in fine apparuit.
103 8, 1. Si adhuc iuxta iudaismum vivimus, confitemur nos gratiam 45
425 non accepisse. 2. Divinissimi namque prophetae iuxta Iesum Christum vixerunt. Ob hoc et persecutionem passi sunt, gratia ipsius inspirati, ut increduli certi redderentur, quod unus sit Deus,
loi qui se ipsum manifestaverit per Iesum Christum Filium suum, qui
374 est Verbum eius e silentio progressum, qui in omnibus ei qui
12 ipsum miserat complacuit. 9, 1. Si igitur qui in vetere rerum ordine degerunt, ad novam spem pervenerunt, non amplius sabbatum colentes, sed iuxta dominicam viventes, in qua et vita nostra exorta est per ipsum et mortem ipsius (quod quidam negant, per quod mysterium fidem accepimus, et propter hoc sustinemus, ut inveniamur discipuli Iesu Christi, solius doctoris nostri); 2. quo-

44. F 1, 234; MG 5. 66«. 45. F 1, 236; MG 5, 669

xœPÎS aûroO, où Kai oí Ttpo<pr¡-ai paQqTai ôyTtç Tip Trveùpati diç bibacncaXov aÙTÒv npooebÓKUjv ; Kaì bià toOto, ôv biKaiujç àvépevov, trapà)v qfetpev aùroùç èK vexpiôv.

46 10, 3. 'Atokôv èmv 'IpcroOv XpiOTÔv XaXeîv Kaî ioubatCeiv. 12 'O fàp xpiOTiaviapôg oùk dç ioubaïopôv èirfcreutfev, àXX' ioubaïapôç dç xPiaTlav'PMÔv, dç ôv Tràcia fXwacra mcrreúaaaa dç éeòv ouvnxO'l-

47 11. 0éXw TrpocpuXáooeaOai ùpâç, prj èirrccrdv dç Tà àf-23 Ktœrpa tt}ç KevoboSiaç, àXXà TreTtXqpotpopqffQai ¿v tí} ftvvi]<jei27 Kaì Tip iráOei Kaì tí} àvaaiàcrei tí} fevopévij ¿v Kaipip tî}ç q-fepoviaç rìovTÌou TTiXáTOU- irpaxOévra àXqOâiç Kaì fkfJaiwç imo 'It|CTo0 XpiOToO, rr}ç èXmboç f]pîîiv, f}ç ¿KTpam}vai pqòevì iipîîiv févoiTO.

Epistula ad Trallianos.

48 2, 1. "ÛTav fàp Tip èmOKÓnu) ùnoTaffoqaOe diç 'Ir|cro0 co XpiOTip, «paiveoOé poi oil Kara ávÓpwnov Iiîivtêç, àXXà Kara 'Iqffoûv Xpioròv tòv bf ppâç àiroÓavóvTa, ïva TriffTCÙoavTf.ç dç tòv OàvaTOv üùto0 tô àiroOavdv àapùfifre. 2. 'Avapcaiov oùv èoriv, ujOTTcp -rroteÎTe, àveti to0 êntOKÔi.ou ppbèv itpàaaetv îip&ç, dXX' íinoTáooeffOai Kaì Tip irpeapuTepíip ibç toîç àno-otôXoiç Trjcroí) XpiaroO, tt}ç èXmboç fjptîiv, èv ip biàfovTtç eópeOrjiJÓpcOa. 3. Ad bè Kaî toùç biaKÔvouç ôvraç puorqpiuiv 557 'IrçaoO XpiffToO Karà • Travia Tpóitov ttSoiv àpéOKeiv. Où fàp

modo nos poterimus vivere sine ipso, quem etiam prophetae, cum essent spiritu discipuli eius, ut doctorem exspectabant? Et propter hoc is, quem iuste praestolabantur, adveniens suscitavit ipsos ex mortuis.

46 10, 3. Absurdum est lesum Christum profari et iudaizare, 12 christianismus enim non in iudaismum credidit, sed iudaismus in christianismum, in quo omnes, qui credunt in Deum, congregati sunt.

47 11. Cautum vobis cupio, ne incidatis in hamos inanis doctrinae, 23 sed ut plene certi reddamini de nativitate et passione et resurrec-27 tione, quae contigit tempore praefecturae Pontii Pilati; quae vere et indubitanter gesta sunt a lesu Christo, spe nostra, a qua averti nemini vestrum accidat.

48 2, 1. Cum enim episcopo subiecti sitis ut lesu Christo, videmini co mihi non secundum hominem, sed secundum lesum Christum vivere, qui propter nos mortuus est, ut credentes in mortem ipsius mortem effugiatis. 2. Necessarium itaque est, quemadmodum facitis, ut sine episcopo nihil agatis, sed et presbyterio subditi sitis ut apostolis lesu Christi, spei nostrae, in quo conversantes inveniemur. 3. Oportet autem et diaconos, qui sunt ministri my- 557 steriorum lesu Christi, omni modo omnibus placere; non enim

4fi. F 1, 238: MG 5. 672. 47. F 1, 238. MG 5. 672.
48. F 1, 242; MG 5, 676.

ppwpdTwv Kaì noTÛiv eìcnv biáKOvot, dXX' èKKXqaiaç OeoO inrripérat. Aéov oùv aÙTOÙç tpuXdoaecOai Ta èpcXripaTa diç Kûp.

3, 1. 'Opoiuoç TtavTeç èvTpeuéaeajffav toùç biaKÔvouç tbç49
sss'lqaoùv Xpicrrôv, djç Kaì tòv èïùtTKonov ôvTa tùttov to0 ITaTpôç, toùç bè irpeapuTÉpouç tbç ffuvèbptov Qeoû Kaî tbç aùvbeffpov dnoOTÓXwv. Xujpîç toûtujv èKKXqaia où KaXeÎTat.

39 7, 2. 'O èvTÔç OucnaaTppiou ‹ï›v KaOapôç ètrnv • ó bè ékt ôç 50
555 OuaiaOTtiptou tûv où KaOapôç èanv tout' èortv, b xwpîç èTnOKÔTOu Kaî TrpeopuTÊpiou Kaì biaKÔviuv irpdcawv ti, oûtoç où KaOapôç ètrnv Tfl auvetbqffa.

g:® 9, 1. KaitpujÔqTe oùv, ôrav ûpîv xujPÎÇ 'ln<TOÛ XpiOTOû XaXij51
377 Ttç, to0 ¿K févouç Aauíb, to0 ¿K Mapiaç, ôç dXriôiùç ¿yewriGr), ttpayév Te Kaî éniev, dXnOdjç èbiwxOq ènî TTovtíou TTiXaTou, aXr]0û)ç èOTaupibOri Kaî dtréOavev, pXenôvTUJV tiûv ènoupaviuiv
27 Kaî ènrfeiaiv Kaî ùttoxQovîujv ! 2. ôç Kaî àXqOûjç ^épOq dirò veKpwv, èyeipavToç aùròv to0 ITaTpôç aÙTOû.

Epistula ad Romanos.

ss *Inscr.* 'IfvdTioç, b Kaî ©eotpôpoç, Tq r|X€r)M¿vij èv peya-52 XetÔTT|Ti TTaTpbç OipioTou Kaî 'IrjooO Xpurroû to0 pôvou Yîoû aÙToû èKKXriaitjt liyaTtqpévq Kaî netpumapévij èv OeXquan toû OeXrjffavTOç Tà ndvra & ètrnv, Kara dydtrqv 'IrjcroO XptOToO to0
374 ©toO f)pâ)v, htiç Kaî npOKaOrfrat èv TÔmu x^P*00 'Pajpaiuuv,

ciborum et potuum diaconi sunt, sed ecclesiae Dei ministri. Oportet igitur, ut sibi caveant a criminibus tamquam ab igne.

30 3, 1. Cuncti similiter revereantur diaconos ut lesum Christum, 49
555 sicut et episcopum, qui est typus Patris, presbyteros autem ut senatum Dei et concilium apostolorum: sine his ecclesia non vocatur.

39 7, 2. Qui intra altare est, mundus est; qui vero extra altare 50
WS est, non est mundus; hoc est, qui sine episcopo et presbyterio et diaconis quidpiam agit, is non est mundus in conscientia.

23 9, 1. Obturate igitur aures vestras, cum vobis quispiam loquitur 51
sine lesu Christo, qui ex genere David, qui ex Maria, qui vere natus est, edit et bibit, vere persecutionem passus est sub Pontio Pilato, vere crucifixus et mortuus est, videntibus caelestibus et
27 terrestribus et subterraneis, 2. qui et vere resurrexit a mortuis, resuscitante ipsum Patre ipsius.

58 *Inscr.* Ignatius, qui et Theophorus, ecclesiae misericordiam 52
consecutae in magnificentia Patris altissimi et lesu Christi, Filii eius unici; ecclesiae dilectae et illuminatae voluntate eius qui vult omnia quae sunt secundum caritatem lesu Christi Dei nostri; quae
374 etiam praesidet in loco regionis Romanorum, digna Deo, digna

49. F 1, 244; MG 5, 677. 50. F 1, 246; MG 5, 680.
51. F 1, 248; MG 5, 681. 52. F 1, 252; MG 5, 685.

dîtôOeoç, dSioirpeTnfc, díiopaKápurxoq, dSténatvoç, dSioení-
têuktoç, ditôafvoç Kai TrpoKaOqpévq Trjç dfànTiç, xptaxôvopoç,
•rcaxpwvvpoç, fjv Kai dtrndlopat èv ôvôpaxi 'IqooO XpiaroO,
YioO TTaxpôç.

53 3, 1. OùbÉKOxt èSatjKdvaxe oùbevi, dXXouç èbtbdSaxe. 'Epèbos bè 0éXtu, ïva KdKeîva pèflata ?], d paOqxeùovxeg èvxéXXecrÔe.
2. Móvov pot bùvapiv aixeî<T0e èaujOév xe Kai ?£tu0ev, ïva prp26 pôvov Xéfai, dXXà Kai OéXtu, ïva pq pôvov Xéfwpai xp'axiavôç, dXXà Kai eupeOtî). 'Eàv fàp eûpeèùj, Kai Xéft<r0ai bùvapat, Kai xôxe kictxôç tîvai, ôxav KÔapiu pf] cpaivujpai.

54 4, 3. Ovx tbç TTéxpoç Kai TTaOXoç biaxdffffopat ôpîv èKcîvotso dirôffxoXoi, èfd) KaxaKptxoç- èKeîvoi éXeú0€poi, èfût bè péxpi vûv boOXoç. 'AXX' èàv ttúOuj, dïreXev0epoç yevriaopai iqtroO XptoxoO Kai dvaaxpffopai èv aùxû) èXeùÔepoç. NOv pav0dvu) bebepévoç prjbèv èiri0upeîv.

55 9, 1. Mvrçpovevexe èv xf) irpoaeux^ iiptâv xfjç ,èv Eupúps èKKXl)<7ÎaÇ, T)XlÇ dvxi ègoO TTOipévt XÛ) 0€Û) XP'ÎTai· Môvoç aùxi'iv 'Iqaoûg Xpiaxôç èmffKonqaei Kai f| iipiîtv dfdnq.

Epistula ad Philadelphenses.

56 3, 2. "Odot yàp 0eoû eiaiv Kai'IqffoO XparroO, ouxot pexàso xoO èmaKonou eiaiv- Kai ôcroi dv pExavoqaavxtç èXOcuatv ènieo xqv èvóxqxa xfiç ¿KKXn<TÎaç, Kai oûxoi 0eoû èaovxai, ïva ¿ktiv Kaxà 'IqtroOv Xpiaxbv Mvxeç. 3. «Mi) trXavâaOe», dbeX<poi«

decore, digna quae beata praedicetur, digna laude, digna quae voti compos fiat, digne casta et universo caritatis coetui praesidens, Christi legem habens, Patris nomine insignita, quam et saluto in nomine lesu Christi, Filii Patris.

53 3, 1. Nemini umquam invidistis, alios docuistis. Ego vero illa 58 quoque firma esse volo, quae docetis et praecipitis. 2. Vires tantum 320 mihi et internas et externas petite, ut non solum loquar, sed et velim, ut non solum dicar Christianus, sed et inveniar. Si enim inventus fuero, etiam dici potero Christianus, et tunc fidelis esse valebo, cum mundo amplius non apparebo.

54 4, 3. Non ut Petrus et Paulus vobis praecipio; illi apostolico ego condemnatus; illi liberi, ego usque nunc servus. Sed si patiar, libertus fiam lesu Christi et in ipso resurgam liber. Nunc vinctus disco nihil concupiscere.

55 9, 1. Memores estote in precibus vestris ecclesiae Syriae, quae 58 mei loco Deo pastore utitur. Solus lesus Christus illam vice episcopi reget atque vestra caritas.

56 3, 2. Quotquot enim Dei et lesu Christi sunt, hi sunt cum 50 episcopo; et quotquot paenitentia ducti redierint ad unitatem 60 ecclesiae, et hi Dei erunt, ut secundum lesum Christum vivant.

53. F 1, 254; MG 5. 688. 54. F 1. 256; MG 5, 689.
55. F 1, 262; MG 5. 696. 56. F 1, 266; MG 5. 700.

(.tow eï riç ox'^0VTl ÒKoXou0eì, «.fròaiXeiav 0eoû où KXqpovogeî» [1 Cor 6, 9 sq]‘ eï t iç èv àXXoTpiqt yvibpij TteptiraTeî, o û t o ç Tip iráGet où oirfKaTaTÍGeTat.

485 *4.* ZnoubáoaTe oùv eùxapiOTta xP^Gai" pia'fàp tròpi
511 ToO Kupiou f|pwv 'IriooO XpidToó Kaì tv iroTqpiov eîç èvtucnv
39 t o 0 aïpaToç aÙToO, ev GuaiaOTriptov, tbç eîç émffKonoç Spa Tip npeofròTepia) xal btaxôvotç, t o îç ouvboùXoïç pow iva, ô èàv npàaatiTe, Kara 0eòv irpaaoirre.

is 5, 1. 'H TTpooeuxí] ùpíîiv eîç 0eóv pe àirapTÎoet, iva èv 57
KXriptp t'iXeriéqv èmTÙxui, irpocrqpuyùjv T<p eùarfeXiqi ii>ç captó
425 'Iqoot) Kai t o îç dnoaTÔXoïç tbç npeapUTepiqj èKKXqffiaç. 2. Kai
8t o ù ç trpo<pr|Taç bè àfantlpev, btà t ô Kai aùïoùç eîç TÒ eùay-
•féXtov KaTirrftXKévai Kai elç aùxòv èXirileiv Kai aÙTÔv dvapévetv,
èv ip Kai niOTeùaavTeç èffiùGqaav, èv êvôrr|Ti 'Iqooù XptOTOÛ
ovreç, á£iafánr]Toi Kai ditoOaùpaoToi Spot, ùrtò 'Ipcoû XptOToO
pepaprupqpévor Kai ffuvqpiGpqpévot èv t û j eùaffeXttp Tfjç KOivfjç
èXiriboç.

20 7, 1. Et' 'fàp Kai Kaïà <ròpxa pé rtveç fjôéXqoav irXavijoai, 58
dXXà t ô TTvevpa où irXavâTat dirò 0eoû 6v. «Oîbev yàp iróGev
tpxexai Kai iroû ÙTràpet» [Io 3, 8], Kai xà Kpuirrà èXéfX£l-

522 8, 1. Où bè peptopôç èffTiv Kai òppi, 0eôç où KatoiKeî. 59
Tlàoiv oùv peTavooOatv dqriet b Kùptoç, èàv peTavoiiaioffiv eîç
évórqra 0eoû Kai auvébptov t o 0 èrriOKOirou.

47 3. 2V« *erretis,* fratres mei : si quis schisma facientem sectatur, *regni divini hereditatem non consequitur;* si quis ambulat in aliena doctrina, cum passione non communicat.

485 4. Studeatis igitur una eucharistia uti : una enim est caro
511 Domini nostri Iesu Christi, et unus calix in unitatem sanguinis
39 ipsius, unum altare, sicut unus episcopus cum presbyterio et diaconis, conservis meis; ut, quod faciatis, secundum Deum faciatis.

13 5, 1. Oratio vestra ad Deum me perficiet, ut sorte per miseri- 57
cordiam mihi assignata potiar, confugiens ad evangelium tamquam ad carnem Iesu, et ad apostolos tamquam ad ecclesiae pres-
425byterium. 2. Sed et prophetas diligamus, quia et ipsi evangelium
8 annuntiaverint, et in Christum speraverint et ipsum exspectaverint, per quem et credentes salutem consecuti sunt, Iesu Christo uniti, sancti amore et admiratione digni, a Iesu Christo testimonium adepti et connumerati in evangelio spei communis.

20 7, 1. Quamquam enim nonnulli secundum carnem me decipere 58
voluerunt, Spiritus tamen non decipitur a Deo ortus. *Novit* enim *unde veniat et quo vadat,* et secreta coarguit.

522 8, 1. Ubi autem divisio est et ira, ibi Deus non habitat. Omni- 59
bus igitur paenitentibus remittit Deus, si se convertant ad unionem cum Deo et ad communionem cum episcopo.

57. F 1, 266; MG 5, 700. 58. F 1, 268; MG 5, 701.
59. F 1, 270; MG 5, 704.

60 8, 2. 'Eire! fjKOUffd tivujv Xefóviwv ôti, èàv pf] èv toÎçis àpXeiotç eûpui, èv tûi euayfeXitp, où mdTeùai• Kai XèfovTÔç10
pou aÙTOîç, ôti féypaTrrai, direKpíéqaáv poi, Stj irpÓKevrai. 'Epoi
bè dpxeíá èanv 'IqaoOç Xpiotôç.

61 9, 1. KaXol Kai oí iepeîç, Kpeîaaov bè ó àpxtepeùç ó item-424
oreupévoç tò âpa twv áfítuv, ôç pôvoç iteiriareuTai Tà Kpuirrà
ToO 0eoO• aÙTÔç ïï>v Oùpa toO TTarpôç, bi' fjç dcrépxovTat 11
Appaàp Kai 'laaàK Kai 'laKtbp Kai oí irpo<pf)Tai Kai oí dnó-425
OToXoi Kai f) èKKXrjffia. TTavra raOra eiç évÔTrjTa 0eoO.
2. 'Efaiperov bé -n ?x€l tò tùaffèXtov, tt)v irapouoiav T0O24
Zo)Tf|poç, Kupiou f]pîî>v 'IrçooO XpiOToO, tò irdOoç aùroO Kai
rpv dvdoTacnv. OÍ fàp dyaitriToi TtpotpqTai KaTrfTfeiXav eiçs
aÙTÓv tò bè eùaTféXiov diráp-nopá èffriv dcpOapoiaç.

Epistula ad Smyrnaeos.

62 1, 1. AoSótùu 'Iqcroûv Xptoròv tòv 0eòv tòv outiuç ùpdças
oocpíoavTa• èvóqoa fàp ûpâç KaTqpTtapévouç èv dKivpTii) mcrrei,
(ïicnrep KaOpXujpévouç èv Tip oraupâi toO Kupiou 'Ir|cro0 XpiaroO
aapKt re Kai irveòpan Kai fjbpaopévouç èv dfdmj èv túj af'pari
XpiOTOû, ireirXr]po<popr)pèvouç eiç tòv Kúpiov f)pûv, dXrjGùjç 376
ôvra «èK xèvouç Àauib Karà ffápKa» [Rom 1, 3], Yiôv 0eoO375
Kara OéXripa Kai buvapiv 0eoO, Yeyevvripévov dXr|0wç èK nap-3"
Oèvou, pefianTiapévov ûnô 'luidvvou, ïva «irXqpuj0r| ndoa biKaio-

60 8, 2. Cum audirem quosdam dicentes: «Nisi invenero inis archivis, hoc est in evangelio, non credo»; et dicente me ipsis,16 quod scriptum est, responderunt mihi hoc esse demonstrandum. Mihi vero archiva Iesus Christus.

61 9, 1. Boni quidem sunt sacerdotes, praestantior autem est424 summus pontifex, cui credita sunt sancta sanctorum, cui soli secreta Dei sunt tradita; qui ipse est ianua Patris, per quam in-11 grediuntur Abraham et Isaac et Iacob et prophetae et apostoli et425 ecclesia. Omnia haec ad unionem cum Deo. 2. Eximium autem 24 quidquam habet evangelium, nimirum adventum Salvatoris, Domini nostri Iesu Christi, passionem ipsius ac resurrectionem. Dilectis namque prophetae annuntiaverunt eum; evangelium vero est perfectio vitae aeternae.

62 1(1. Glorifico Iesum Christum Deum, qui vos adeo sapientes 38 reddidit; observavi enim perfectos vos esse in fide immobili, ut clavis affixos cruci Domini Iesu Christi quoad carnem et animam, et stabilitos in caritate per sanguinem Christi, plena firmaque fide 378 credentes in Dominum nostrum vere oriundum *ex genere David secundum carnem,* Filium Dei secundum voluntatem et potentiam 375 Dei, natum vere ex virgine, baptizatum a Ioanne, ut *impleretur* 377

60. F 1, 270; MG 6, 704. 61. F 1, 272; MG 5, 704.
62. F 1, 274; MG 6, 708.

«io crúvri ûn' afrroO» [Mt 3, 15]' 2. dXqOùiiç êiri TTovtíou TTiXútou Kai 'Hptúbou TeTpápxou KaOqXwpévov ùtrèp f)pú)v èv aapxí, dtp'
35 où KapiroO ùpeîç dirò τοû OeopaKapíaTOu aÙTOÛ rràôouç, îva «ápij aùffaqpov» [Is 5, 26] eiç τοὺς aitùvaç bià ττ]ς dvaffrâaeujç eiç τοὺς àpiouç Kai mtJTOÙç aÙTOÛ, eïre èv 'loubaioiç erre èv èÔvetnv, èv évi au'jpan ττῆς èKKXqoiaç aÙToO.

ï'o® 2. Taûta xàp Travia èiraôev bi' ïva awOûipev Kai 63
27 dXqôwç èttaôev, àiç Kai dXqOwç-dvé<m]ffev êauTÔv, oû% ùtianep dmoroi Ttveç Àéfouaiv, τὸ ôokeÎv atrrôv TteKOvQévai, aùroi τὸ boKeîv ôvieç- Kai Kaèdiç tppovoOoiv, Kai trupPnoeTai aùroîç, oùciv daujpaTotç Kai baipoviKOîç.

3, 1. 'Efà) fàp Kai peià ττ|V dvàœraffiv èv ffaprì aÙTÒv oîba Kai Tncrreùuj ôvτο. 2. Kai ôie rrpôç τοὺς irepi ÍT¿.Kov
is i]X0ev, ëtpn aÙTOîç- «Adpeie, ipqXa<pr|ffaTé pe Kai ïbeie, ôτι oùk eìpi batpôviov dotbpaiovs [cf. Le 24, 39]. Kai eùQùç aÙToO t'Îtpav TO Kai èmOTeuaav, KpaSévieç tí) aapKÍ aÙTOÛ Kai Tip
siTTveúpaTt. Aià τοῦτο Kai Oavtrrou Kaiecppóvqffav, qùpéGqoav bè ÙTtèp ôavaTOv. 3. Meià bè TÎ)V dvdOTacnv ouvétpafev aÙTOîç Kai ouvéniev tbç aapKiKÔç, Kainep irveupaTiKtîiç f)vu)pévoç Tip TTaipi.

<85 7, 1. EùxapiOTtaç Kai îrpoaeuxrjç direxoviai [haeretici docetae], 64
bià τὸ pr) ôpoXoxeîv τί]ν eùxapiaTtav adpKa eîvat τοΟ ZtuTf|poç Ùpâiv irjaoO XpidTOû rpv ùnèp τῶν àpapTitîiv f]pû>v TraOoûaav,

419 *ab eo omnis iustitia;* 2. vere sub Pontio Pilato et Herode tetrarcha clavis confixum pro nobis in carne (ex cuius fructu nos sumus, e
35 divine beata passione eius) ut per resurrectionem suam in saecula *elevet vexillum* pro sanctis et fidelibus suis, sive in ludaeis sive in gentibus, in uno corpore ecclesiae suae.

too 2. Omnia autem haec passus est propter nos, ut salutem con- 63
sequeremur; et vere passus est, ut et vere se ipsum resuscitavi;
' non, ut quidam infideles dicunt, secundum apparentiam eum passum esse, ipsi secundum apparentiam exsistentes; et quemadmodum sapiunt, sic et continget iis, quippe qui sint sine corpore et instar daemoniorum.

3, 1. Ego enim scio, et post resurrectionem eum in carne fuisse, et- credo eum adhuc in carne esse. 2. Et quando ad Petrum
19 et socios eius venit, dixit iis: *Apprehendite, palpate me et videte, quod non sim daemonium incorporale.* Et confestim ipsum tetigerunt
31 et crediderunt, commixti carne eius et spiritu. Propter hoc etiam mortem contempserunt et mortis sunt inventi victores. 3. Post resurrectionem autem cum illis comedit et bibit ut carnalis, quamvis spiritualiter unitus esset Patri.

485 7, 1. Ab eucharistia et oratione abstinent [haeretici docetae], eo 64
quod non confitentur eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri lesu Christi, quae pro peccatis nostris passa est, quamque Pater

63. F 1, 276; MG 5, 708. 64. F 1, 280; MG 5, 713.

flv tfl xPIOTÓtuti 6 TTarrip ffreipev. OÍ ouv àvnXéfovTeç Tri btupeÇ toO 0eoû (luiriToOvTeç diTO0vti<JKOU(Jiv. £uvé<pepev bè aÙTOÎç dfanôv, ïva Kaí dvaoTiiiaiv.

65 8, 1. TTàvTtç Tip èmffKÓnqj dKoXouÔeîTe, ibç 'Iqooûç Xpicrrôç3:> Tip TTaxpi, Kaì Tip ttpeapuTepíip <bç toîç ¿TtoaTÔXoïç• toùç bè60 biaKÔvouç ¿VTpÊTreaÔe tbç 0eoO èvTûXflv. Mqbeiç X^piç toO èmcFKÓnou ti TTpaffoéTU) tiîiv àvqKÔVTujv eiç Tflv èKKXqaiav. 'Ekéîvti pt^aia «ùxapicrria flfdfffôui, fl *ìmò* èiriffKOTtov oûaa fj 499 ip dv aÙTÔÇ èitrrpètpij. 2. "Onou dv «pavfl b èiriffKOTtoç, èKeî tò irXflGoç <-<mu, u><mp ôirou dv fl XpiaTÔç 'IqaoOç, ¿keî fl KaOoXtKfl èKKXriaia. Oùk è£ôv èanv X^P'S T°0 èmoKÔKou oCrreio? parrnleiv ofrre dxdirqv iroieîv àXX' ô dv èKtîvoç boKipdo^, toOto Kaì Tip 0etp eùdpeOTOv, ïva dacpaXèç fl Kaì pépaiov irâv ô KpàffoeTai.

Epistula ad Polycarpum.

66 3, 2. Tòv virèp Kaipòv npoobÓKa, tòv dxpovov, tòv dóparov, 400 tòv bf flpdç òpaTÓv, tòv dipqXá<pT}TOV, tòv dnaOfl, tòv bi' flpâç rraGriTÓv, tòv kotà navra Tpóirov bi' flpôç ùnopeivavTa. 410

67 5, 1. Taîç àbeXcpaîç pou TtpooXáXei, dyanâv tòv Kúpiovssz Kaì toîç ouppioiç dpKtîoOai oapKÌ Kaì irveupa-n. 'Opoiœç Kaì toîç dbeXcpoîç pou TtapdffeXXe èv òvópati 'IrjcroO XpiOToO, «dyaudv tùç ouppiouç lîiç ò Kùpioç tflv èKKXqoiav» [Eph 5, 25 29]. 2. Eï tiç búvaTai èv dyveia péveiv eiç Tipflv Tflç ffapKÔç toO Kupiou, èv dKauxr)<ii<? pevéTw. 'Eàv Kauxflffirrai, dircuXeTO, Kaì 65

benignitate sua resuscitavit. Qui ergo contradicunt dono Dei altercantes moriuntur. Melius autem esset illis diligere, ut et resurgerent.

65 8, 1. Omnes episcopo obtemperate ut lesus Christus Patri, et 39 presbyterio ut apostolis; diaconos autem revereamini ut Dei man-60 datum. Separatim ab episcopo nemo quidquam faciat eorum quae ad ecclesiam spectant. Valida eucharistia habeatur illa, quae sub 499 episcopo peragitur, vel sub eo cui ipse concesserit. 2. Ubi comparuerit episcopus, ibi et multitudo sit, quemadmodum, ubi fuerit Christus lesus, ibi catholica est ecclesia. Non licet sine episcopo 467 neque baptizare neque agapen celebrare; sed quodcumque ille probaverit, hoc et Deo est beneplacitum, ut firmum et- validum sit omne quod peragitur.

66 8, 2. Eum, qui ultra tempus est, exspecta, intemporalem, in-400 visibilem, propter nos visibilem, impalpabilem, impatibilem, propter nos patibilem, qui omni modo propter nos sustinuit. 410

67 5, 1. Sororibus meis dicito, ut Dominum ament et maritis 582 contentae sint came ac spiritu. Similiter et fratribus meis manda in nomine lesu Christi, ut *diligant coniuges suas sicut Dominus ecclesiam.* 2. Si quis potest in castitate manere ad honorem carnis Domini, in humilitate maneat. Si glorietur, periit, et si se maiorem

65. F 1, 282; MG 5, 713. 66. F 1, 290; MG 5, 721.
67. F 1, 290; MG 5, 724.

woèàv fvujoOq rrXéov τοû èmOKOirou, ècpQapTai. TTpéjrei bè τοîç fapoùai Kaì Taîç -fapoupévaiç ptTà fviùpqç τοθ èmOKÔnou Tflv èvuuaiv iroteîaâai, ïva ó fduoç fl KaTà Kùpiov Kaî pfl κ«τ' èmOupiav. ÍTávTa eiç Tipflv 0eoO 'fivéaOui.

sos 6, 2. 'Apéale (p (rtpaTeúeaOe, dtp' ou Kaì τù ótptúvia68 Kopiieaèe• pfl τiç ùptîiv bcoépTtup eûptÓfi. Tò páimffjia ùpûiv pevéTw tbç ôttXa, fl TtiaTiç tbç nepiK£<paXaia, fl àfâTtq tbç òópu, fl ùnopovfl tbç TtavOTtXia' τò òeiróotTa ùpwv τù €pfa ùprnv, ïva Tà (ÏKKenTa ùpwv d£ia KopioqaGe. MaKpoGupfloaTe oûv per' dXXflXwv èv irpaÔTrrn, tbç ô 0eôç peG' ûpwv.

S. Ignatii martyrium côlbertinum.

374 2, 4. Tpaïavôç eîirev Kaî τîç èonv Gtotpôpoç; 'IfvâTioç dît-69 EKpivaTO- 'O XpiffTÔv éyutv èv crtépvoiç. Tpaïavôç cîirev 'Hpeîç oûv oot boKOÛpev Karà voOv pfl éx«tv Oeoùç, oîç Kaî ypujpeGa truppdxotç -rrpôç τοùç troXepiouç; Tfvânoç tînev Tà baipóvia Tτjùv èOvœv Geoùç npooafopeùetç TrXavtiipevoç• eîç fàp ttmv 0eôç, «ô iroifloaç τὸν oùpavôv Kaî tflv -pflv Kaî tflv GàXaaaav Kaî navra Tà èv aùroîç» [Ps 145, 6], Kaî eîç XpitfTÔç 'IrjcroOg, ô Yîôç aÙToO ô povo-fevflç, où Tflç tptXiaç óvaípqv. 5. Tpaïavôç eînev Tôv araupujGévTa Xt'fttç èiri TTovτîou ÎTiXâTou; TfvâTtoç eïirev
413 Tôv dvaOTauptboavTa Tflv àpapriav perà τοθ TaÙTTjç tùperoû Kaî nâaav KaTabiKaoravra baipovtKflv Kariav into τοùç itôbaç Ttbv aùrôv èv Kapbip tpopoùvrtuv. 6. Tpaïavôç éîirew Zù oùv èv êauTip «pépetç τôν Xptarôv; 'Ιτvôτioç efrrew Nat- ferpanrai fáp- «'EvoïKfltTto èv aÙTOÎç Kaî èpirepinaTflauj» [2 Cor 6, 16].

570 episcopo censeat, interiit. Decet vero, ut sponsi et sponsae de sententia episcopi coniugium faciant, ut nuptiae secundum Dominum sint, non secundum cupiditatem. Omnia ad honorem Dei fiant.
366 6, 2. Placete illi, cui militatis, a quo et stipendia fertis; nemo 68 vestrum desertor inveniatur. Baptismus vester maneat velut arma, fides ut galea, caritas ut hasta, patientia ut tota armatura; deposita vestra sint opera vestra, ut accepta vestra digne reportetis. Longanimes igitur estote alter ad alterum in mansuetudine, ut et Deus erga vos.
374 2,4. AtTraianus: Quis est, ait, gestator Dei? Ignarius respon-69 dit: Is qui habet Christum in pectore. Tum Traianus: Annon videmur tibi, inquit, et nos in animo gestare deos nostros, quibus adversus hostes adiutoribus utimur? Ignarius respondit: Daemonia gentium errans vocas deos; est enim unus Deus, *qui caelum et terram et mare et omnia quae sunt in iisfecit;* et unus Christus Iesus, Filius eius unigenitus, cuius amicitia urinam fruar! 5. Traianus dixit: Illum dicis,
413 qui sub Pontio Pilato crucifixus est? Ignarius respondit: Eum, qui in crucem sustulit peccatum cum eius inventore et omnem daemoniacam malitiam damnans subiecit pedibus eorum, qui ipsum in corde gerunt. 6. AtTraianus: Ergo, ait, geris in te Christum? Ignatius respondit: Immo; scriptum enim est: *Habitabo et ambulabo inter eos.*

68. F 1, 292; MG 5, 724. 69. F 2, 278; MG 5, 981.

70 6, 5. Móva yap Tà Tpaxútepa tô)v áyíujv aùxoO Xeupávuiv 285
TtepreXeícpOq, ânva eiç ti|v 'Avnóx«av dneKopíaOr] Kat évXqvúi
KCtTíTéOn, Orjaaupôç dTÎpqToç, tritò ifjç èv tôi paprupi /àpiToç
Trj áyiq èKKXqaiq KataXeupOévra.

S. POLYCARPUS, 70(?)—156.

Epistula ad Philippenses, paulo post 107.

71 2, 3 . . . pvnpoveùovTeç bè div èfrrev ô Kùpioç btbdaKUJvn
«Mii Kpívcre, ïva gq KpiÓf|T€' diptere, Kai d<peOr]ffeTat úgív 19
èXeâre, ïva èXeqGf]Te' Jj géïpip perpetre, dvng€Tpq6f|aeTai ùgîv»
[Mt 7, 1 2; Le 6, 36—38]' Kai ôti «garápioi oi irruixoï Kai oi
biwKÔgevoi êveKtv biKatoaùvqç, ôti aÙTÙtv èanv f) paaiXeia
toO ©eoû» [Le 6, 20; Mt 5, 3 10].

72 3, 2. 'Airdjv [TTaûXoç] vgîv èypaq/ev èmaroXâç, eiç &ç èàv èfKÙir- 288
njre, buvqôqaeaOe oiKobogeîaOat eiç Tqv boGeîaav ôgîv nianv
3. «î]tiç èariv gq-nip Ttàvruiv f|gâiv» [Gai 4, 26], èiraKoXouOoùariç
Trjç èXitiboç, npoayoùaqç tf]ç dydirqç tf|ç eiç Oeòv Kai Xptatôv Kai
eiç TÔv TtXqaiov. 'Eàv ydp nç toótujv èvrôç ?¡, itenXqpujKev èvToXrjv
btKatoaùvqç • *ó ydp* eytuv dydirqv gaKpdv èanv Ttaaqç dgapTÎaç.

73 6, 1. Kai oí irpeapúrepot bè eòaitXayxvot, eiç ttavraç èker|-®'2
goveç, . . . gr› dnÓTopot èv Kpiaet, eibÓTeç ôn irdvTeç òtpeiXeTat Us
èagèv dpapTÎaç.

74 7, 1. «TTâç yàp ôç dv gq ôgoXoyij 'Itjcfoûv Xptarôv èv4io
aapKi èXr|Xu0évai, dvTixpiarôç èanv» [1 lo 4, 2 3]' Kai ôç fiv

70 6, 5. Solae duriores sanctarum eius reliquiarum partes relictae 285
et Antiochiam ablatae sunt atque in capsa depositae, ut thesaurus
inaestimabilis, ob martyris gratiam sanctae ecclesiae relictae.

71 2, 3. Memores [estote] eorum, quae dixit Dominus docens: *Nolite* 17
iudicare, ne iudicemini; dimittite, et dimittetur vobis; miseremini, ™
ut misericordiam consequamini; qua mensura mensi fueritis, re-
metietur vobis; et: *Beati pauperes et qui persecutionem patiuntur,*
quoniam ipsorum est regnum Dei.

72 3, 2. Absens [Paulus] vobis scripsit epistulas, in quas si intuea- 238
mini, aedificari poteritis in fide, quae vobis est data; 3. *quae est*
mater omnium nostrum, subséquente spe, praecedente caritate in
Deum et in Christum et in proximum. Si quis enim intra haec
fuerit, mandatum iustitiae implevit; nam qui caritatem habet, longe
est ab omni peccato.

73 6, 1. Presbyteri sint ad commiserationem proni, misericordes «l
erga cunctos, . . . non severi nimium in iudicio, scientes nos???
omnes debitores esse peccati.

74 7, 1. *Omnis* enim *qui non confessus fuerit lesum Christum* 410
in came venisse, antichristus est; et qui non confessus fuerit testi-

70. F 2, 284; MG 5, 985. 71. F 1, 298; MG 5, 1008.
72. F 1, 298; MG 5, 1008. 73. F 1, 302; MG 5, 1009.
74. F 1. 304; MG 5, 1012.

pq ópoXofí] τὸ papTÚptov τοῦ araupoO, ¿k το0 biapóXou éffTÍv Kai ôç &ν peQobeúij τὺ Xó-pa τοῦ Kupiou irpôç τὺς ibiaç èm-
398 Qupiaç Kai Xé-pJ WTe dváoraaiv prpe xpiaiv, ουτος TtpuiTÔTOKÔç
'go èœn τοῦ aaTavâ. 2. Ató dnoXmôvreç ττjν paTatoTi-pa τῶιν noXXâiv Kai Tàç ipeubobibaGKaXiaç èτri τὸν èi àpXHS fipîv ^«pa-boOévTa Xôyov èmaTpéipujptv.

410 8, 1. 'AbiaXeiirruiç oOv irpoOKapTepâipev tfj èXmbt f|gû>v 75
Kai Tip dppafiuM Tfiç biKaioaùvqç fiptûv, ôç è<m Xpiarôç 'IqaoOç, «ôç dvrjvepcev fpiâiv Tàç àpaptiaç Tip ibitp otupa-n èiri τὸ fúXov» [1 Petr 2, 24], «ôç dpaptiav οὐκ èiroiriaev, oùbè €Úpé0r| bôXoç èv Tip arópati aÙToO» [1 Petr 2, 22]' dXXà bi' fjpàç, ïva Iqaujpev èv aùiûj, itdvTa fnrépeivev.

«s 12, 2. 'O bè 0eôç Kai ITaTqp το0 Kupiou fipûiv 'IqffoO 76
XptffTOû Kai aÙTÔç ó aiiùvioç dpxtepeuç, 0eôç iiqooOç Xpiarôç, oÍKobopñoat *ùfi&ç èv* TtiOTei Kai dXr|0eiqc Kai èv iràaq TrpaÔTrjTi Kai èv irdaq doppiata Kai èv imopovrj Kai paKpoSupicf Kai irpoaKapTepr]Oêi Kai áfveíqt, Kai bibq upîv KXfipov Kai ptpiba g£Tà τῶιν dpituv aùroû Kai f]gîv peQ' bptûv Kai Ttâatv τοῖς ûττô τὸν oùpavôv, oÏTiveç péXXouaiv Tnoreùeiv eiç τὸν Kúptov fiptîiv 'Iqaoûv XpiaTÒv Kai «τὸν ITaTépa aÙToO τὸν èfeipavra aÙTÒv èK V€KpU>V» [Gal 1, 1].

Martyrium S. Polycarpi, 156/7.

37 *Inscr.* 'H ¿KKXqaía το0 0eoù q TtapoiKoOaa Zpùpvav Tq 77
38 èKKXnaitjt τοῦ 0€oO τί] irapoiKOÚaq èv OiXopqXiuj Kai Ttdaaiç

monium crucis, ex diabolo est; et qui eloquia Domini ad desideria
598 sua traduxerit dixeritque nec resurrectionem nec iudicium esse, hic primogenitus est satanae. 2. Ideo relinquentes vanitatem multorum et falsas doctrinas, ad traditam nobis ab initio doctrinam revertamur.

410 8, 1. Indesinenter ergo perseveremus in spe nostra et pignore 75
iustitiae nostrae, quod est Iesus Christus, *qui peccata nostra in corpore suo super lignum pertulit, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius;* sed propter nos, ut in ipso vivamus, omnia sustinuit.

416 12, 2- Deus autem et Pater Domini nostri Iesu Christi, et 76
ipse sempiternus pontifex, Dei Filius Iesus Christus, aedificet vos in fide et veritate et in omni mansuetudine et sine iracundia et in patientia et in longanimitate et tolerantia et castitate; et det vobis sortem et partem inter sanctos suos et nobis vobiscum et omnibus qui sunt sub caelo, qui crediturí sunt in Dominum nostrum Iesum Christum et in *ipsius Patrem, qui resuscitavit eum a mortuis.*

37 *Inscr.* Ecclesia Dei quae Smyrnae peregrinatur, ecclesiae Dei 77
38 quae Philomelii peregrinatur, et omnibus ubique terrarum sanctae

75. F 1, 304; MG 5, 1012. 76. F 1, 310; MG 5, 1016.
77. F 1, 314; MG 5, 1029.

xaîç Kœrà Ttdvra tókov tî]ç àyiaç Kai KaOoXiKifc èKKXqoiaç TtapoïKÎaiç' «?Xeoç, eipiqvr] Kai dididi]» QcoO Tlaxpôç Kai toO Kupiou fyuîiv 'IqaoO XpiffTOÛ «rrXr]6uv9dr]» [lud 2].

78 2, 3. TTpoaéxovT£Ç TÔ T0° Xpioroû x"Pm Ttùv KoapiKâivsos KaTÉtppôvouv paadvwv [ol pdpwpeç], bià ptfiç wpaç ti]v aidivtov 59* KÓXafftv èfafopaiópevoi. Kai tô itûp flv aùroîç ipuxpôv tô twv àTup/ûv paaaviaTûv. TTpô ôcpOaXpœv yàp eîxov cpufeîv tô aidiyiov Kai pqbéîtoxe apevvùpevov, Kai toîç Tqç Kapbiaç ôcpOaXpoîç dvépXertov xà tr]poùpeva toîç ÛKopeivaaiv dyaOd.

79 8, 1. 'Errei bé iroxe KaTéitaucrev xr]v Kpooeuxnv, pvqpo-si veùoaç ánávTwv Kai twv nœiroTe ouppepXqKÔTwv aÛTw, piKpwv Te Kai pefdXwv, èvòóiwv xe Kai âbôSujv Kai iràaqç Tflç KaTà xqv oÎKoupévrjv KaOoXiKflç èKKXqotaç, xf]ç &paç èX9oùoi]ç xoO èSiévai, ôvw Kaôiffavxeç aÙTÔv q-fayov eiç xqv iróXiv, ovtoç oappaTou peyàXou.

80 14, 3. Aià toûto Kai Kepi Ttdvxwv tré aivw, ffè eùXofw, 141 oè boidlw btà xoû aîwviou Kai èiroupaviou dpxitpetuç 'Inaoû XpiffTOÛ, d'faKr|Toû trou Ttatbôç, bi' où coi oùv aÙTÎÎJ Kai TTveùpaxi Afiuj f) bòia Kai vûv Kai eiç toùç péXXovTaç aiûivaç. 'Aprjv.

81 17, 3. [Tôv XpiaTÔv] Yiôv ôvra toû Oeoû irpoOKUVoûpev • 374 toùç bè pàptvpaç diç paOrjTàç Kai Mignxàç toû Kupiou dya-^ irwpev diiwç ëvexa eùvoiaç dvu7reppXr)Tou Tfjç eiç tôv ïbiov

et catholicae ecclesiae paroeciis: *misericordia, -pax et caritas* Dei Patris et Domini nostri Iesu Christi *multiplicetur.*

78 2, 3. Ad Christi gratiam attendentes mundana tormenta sper-592 nebant [martyres], unius horae spatio se ab aeterna poena redimentes.594 Frigidusque ipsis videbatur ignis crudelium carnificum. Prae oculis enim habebant fugam illius qui aeternus est et numquam exstinguetur, et oculis cordis respiciebant ad ea bona, quae reservantur sustinentibus.

79 8, 1. Cum autem precationem tandem finivisset, in qua men-51 tionem fecerat omnium qui aliquando cum ipso versati fuerant, parvorum quidem et magnorum, clarorum et obscurorum, totiusque per orbem terrarum catholicae ecclesiae, cumque hora proficiscendi venisset, asino eum imponentes, in urbem duxerunt die magni sabbati.

80 14, 3. Quapropter de omnibus te laudo, tibi benedico, te glori-141 fico per sempiternum et caelestem pontificem lesum Christum, dilectum tuum Filium, per quem tibi cum ipso et Spiritu Sancto gloria et nunc et in futura saecula. Arnen.

81 17, 3. [Christum] utpote Filium Dei adoramus; martyres vero374 tamquam Domini discipulos et imitatores merito diligimus propter

78. F 1, 316; MG 5, 1032. 79. F 1, 320; MG 5, 1036.
80. F 1, 330; MG 5, 1040. 81. F 1, 336; MG 5, 1041.

paaiXéa Kai bibátTKaXov iLv févoiTO Ka't fipdç kowujvoûç te Kai <H)|4ta0r|Tàç fevéaQai.

285 18, 1. 'IbàlV OÛV Ó KEVTUpíOOV tip/ TÚJV 'loubaiuiV T€VO|lévr|V tptXovetKÍav, 0eiç aÙTÒv èv péauj, tbç e0oç aùtoîç, ÉKauaev. 2. Oütujç te fipeîç ûOTepov dveXôpevoi tô TipuiiTEpa Xī0ujv ttoXuteXûiv Kai boKipiûtepa inrèp xpuaiov ôorâ aÙToO Cnte0égE0a, íínov Kai dKÓXou0ov fiv. 3. "Ev0a ⟨ûjç buvaTÔv f]gîv auva-fopévotç èv dfaXXidaet Kai xaP</ napéSet ô Kùptoç èmteXeÎv t?)v to0 pap-rupiou aÙToO fipépav fevéOXiov, eïç te tt|V twv npoT]0XnKÓTUjv pvripqv Kai tiÎjv peXXóvTUJV àcnaicrtv te Kai êToipaaiav.

HERMAE PASTOR, 140/55.

33 Vis. 2, c. 4, n. 1. 'AirEKaXùtp0rç bé pot, dbeXtpoi, KOtpujpévtp 82 intô veavicTKOU eôeibetJTâTOv XéyovTÔç por Tpv irpeff^urépav, •trap' fjç èXafJcç tô ptpXibtov, Ttva ôokeîç EÎvat; 'Epiù (pipit• Tpv EipuXXav. TTXavâoat, cppoiv, oùk eotiv. Tîç o0v èariv; tprpii. 'H 'EKKXpaia, tppaiv. EÎkov aÙTiî)- Atan oiiv irpEfffJuTÉpa; "On, cprjfftv, kôvtujv upiúrq èKTÎ<T0r]' btà toûto irpeopuTépa, Kai btà Tatkqv ô KÔopoç KaTr)pTÎo0r|.

tas Vis. 3, 4, 1. 'ATtOKpt0Eiç XÉfU) aûtf)• Kupia, pefdXujç Kai 83 OaupaoTtùç éyEi tô npSypa toûto. Oi bé vEaviOKot oi Et oi oÎKobopoûvTEç tîveç elffiv, Kupia; OÛToi eiotv oi ¿¡poi dffEXoi 209 TOÛ 0EOÛ oi TtptâTOl KTIO0ÉVTÊÇ, OÎÇ TtapÉbujKEV b KÛpiOÇ TtdOaV Tr|v KTÎfftv aùroû aùjetv Kai oÌKobopeìv Kai becmóÍEiv Tfjç

eximiam ipsorum erga regem ac magistrum suum benevolentiam; quorum utinam et nos fiamus consortes ac condiscipuli.

285 18, 1. Videns autem centurio a ludaeis ortam contentionem, corpus in medio positum, ut illis mos erat, exussit. 2. Atque ita nos postea ossa illius gemmis pretiosissimis exquisitiora et super aurum probatiora tollentes, ubi decebat, deposuimus. 3. Quo etiam loci nobis, ut fieri poterit, in exsultatione et gaudio congregatis Dominus praebebit natalem martyrii eius diem celebrare, tum in memoriam eorum qui certamina iam pertulerunt, tum ut posteri exercitati sint et parati ad eadem sustinenda.

33 Vis. 2, 4, 1. Revelatum est autem, fratres, mihi dormienti a 82 iuvene speciosissimo dicente mihi: Anum, a qua accepisti libellum, quam putas esse? Ego dico: Sibyllam. Erras, inquit, non est. Quae est ergo? inquam. Respondet: Ecclesia. Dixi ei: Quare igitur anus est? Quoniam, inquit, omnium prima condita est; propter hoc anus est, et propter ipsam mundus creatus est.

198 Vis. 3, 4, 1. Respondens dico ei: Domina, magne et mira-83 biliter haec res se habet. Juvenes autem sex, qui aedificabant, 209 qui sunt, domina? Hi sunt, inquit, sancti angeli Dei, qui primi creati sunt, quibus tradidit Dominus omnem creaturam suam, ut

82. F 1, 428, MG 2, 897. 83. F 1, 440; MG 2. 901

KTtoeujç nàaqç- bià toútwv oùv TeXeaOqaeTat f| oÌKobopò to0 Trúpfou. 2. Oí bè ?Tepoi oí Ttapacpépovreç toùç XîGouç TÎveçaos eicriv; Kat aùroi fi-poi ¿ffeXoi toû 0eo£r oûtoi bè oí eS inrepéxovTeç aùroûç eioiv. ZuvreXeoGfioerat oùv q oiKobopô to0 nvpfou, Kai rràvTeç ôpoO eù<ppav0r|ffovTai kvkXw to0 Ttùp-fou Kai bojàaouffiv tôv ©tôv, ôti èTeXédOq ô oÎKobopô toû irùpYou.

84 Vis. 3, 5, 1. "AKoue vOv nepi twv XiGwv twv ÒTtafóvtwv 38 eiç tt)V oiKobopqv. Oí pèv oùv XiOot oí TtTpáfwvoi Kai Xeukoî Kai <Jup<pwvoOvT€Ç Taîç àppofaîç aÙTwv, oùtoî eiffiv oí ¿nrócTToXoi Kai èmOKonoi Kai bibâffKaXoi Kai biÓKOvoi oí Tropeo- ss? ÔévTêç KaTà tt)v oepvÔTTiTa to0 0eoO Kai èTnffKonriffavTeç Kai bibàiavTeç Kai biaKovqaavTeç àyvwç Kai aepvwç toîç ÔKXeKroîç to0 0eoO, oí pèv KeKOipopévoi, oí bè en ôvTeç- Kai iravTOTë êauToîç ffuvecpu'jvriaav Kai *èv* êavTOÎç eipqvqv *èo\ov* Kai dXXrj-Xwv ôkouov bià to0to ¿v tîj oÎKobopr) to0 irùpfou aupcpujvoûorv ai áppoyal aÙTwv.

85 Mand. 1, 1. TIpwTOv ttôvtwv Tucrreuoov ôn eîç èœriv ôiss Geôç, ó tù iràvTa KTÎaaç Kai KarapTÎffaç Kai Troiqtfaç ¿K toû iss PÔ ôvtoç eiç tô eîvai tô navra Kai nàvTa xwpwv, pôvoç bè100 àxwpriTOç wv.

86 Mand. 4, 1, 4. Aéyw aÙTtp- Kvpie, ènÌTpeipóv pot ôXiyas?» ènepwTôffat ae. Aéfe, tpqcrív. Kúpie, cpqpi, ei fuvaÎKa exi "nç513 marriv *èv* Kupíw Kai TaÚTqv eüptj èv poseía nvi, dpa àpapTávet ó àvrjp ffvvlwv peT' aÙTqç; 5. yAxpi Tflç àyvoiaç, cpncriv,

augeant et aedificent et dominentur totius creaturae. Propter hos igitur consummabitur aedificatio turris. 2. Ceteri autem, qui afferunt 205 lapides, qui sunt? Et ipsi, inquit, sancti sunt angeli Dei; illi autem sex iis praecellunt. Consummabitur igitur aedificatio turris, et omnes simul exsultabunt in circuitu turris et glorificabunt Deum, quoniam consummata est aedificatio turris.

84 Vis. 3, 5, 1. Audi nunc de lapidibus qui vadunt in aedifica-38 tionem. Lapides igitur quadrati et albi et congruentes commissuris suis, hi sunt apostoli et episcopi et doctores et diaconi, qui am-557 bulaverunt in sanctitate Dei, et episcopatum gesserunt et docuerunt et ministraverunt caste et sancte electis Dei, alii dormientes, alii adhuc viventes; et semper inter se consenserunt, et inter sese pacem habuerunt, et alter alterum audierunt: propterea in aedificatione turris conveniunt commissurae eorum.

85 Mand. 1, 1. Primum omnium crede unum esse Deum, quiiss omnia creavit et consummavit, et ex nihilo fecit omnia, ut sint, iss et omnia capit, solus autem incapabilis est. 100

86 Mand. 4, 1, 4. Dico ei: Domine, permitte mihi, ut te paucas?» interrogem. Dic, inquit. Domine, inquam, si quis uxorem habet 573 fidelem in Domino eamque deprehendit in adulterio aliquo, numquid peccat vir, si convivit cum ea? 5. Quamdiu nescit, inquit,85

84. F 1, 440; MG 2, 903. 85. F 1, 468; MG 2, 913.
86. F 1, 474; MG 2, 918.

oùy, ápapTÓva- èàv bè yvij) ó àvqp rpv ápapTÍav aôrffc Kai pf] peravoqiJr] f] Yuvn› àXX' èmpévrç tí] nopveia aÙTflç, Kai auv¿f) ô àvqp pet' aÙTfjç, evoxoç fivtfai Tflç àpapriaç aÙTfiç Kai koivwvôç Tfjç potxeiaç aÙTfjç. 6. Tí oùv, rpripí, Kùpte, iroir|ffi] ó àvr)p, èàv èrnpeivrç tÎu TtáOei TOÚTip f) yuvi'i; 'AtroXuffáTu), tpnffív, aÙTpv Kaì ò dvpp èçp' èauTib pevériu• «èàv bè dnoXùaaç rryv -pjvaîKa êïépav yapriffij», Kaì airrôç «uoixâTat» [Me 10, 11; Mi 19, 9].

528 Mand. 4, 3, 6. Mera Tqv KXfiaiv èKeivqv tr)V peyàXriv Kat 87
ffepvqv [baptismum] èàv tiç èKneipatrôeiç virò to0 biapóXou ópapTT|ffr], piav peTÓvoiav ‹=xer èàv bè fnrò Xe'Pa àpapràvij Kaì peravoricrij, daùptpopóv ètra Tip dvOptùmp Tip toioótui-buffKÔXujç yàp iriderai.

577 Mand. 4, 4, 1. Aéfe, tprjcriv. 'Eàv yuvií, cpqpi, Ktipie, ?| 88
iràXiv dvrip tiç KOipqOfi Kat Tappar] tiç è£ airrtòv, pprt àpap-Tcivet ó yapújv; 2. Ot>x àpapTÓvet, tppffiv- èàv bè èçp' èaurip peivp tiç, ireptaaoTépav èavrtp np/|v Kat peydXpv bóSav irepi-TTOteïïai rrpbç tòv Kùptov èàv bè Kaì yappap, oùx ápaprávet. 3. Tppet ouv Tpv áyveíav Kaì tì]v «pvOTpra, Kaì ¿par] Tip ©eòi.

148 Sim. 5, 2, 1. "Akouc Tpv irapapoXpv, qv pèXXtu dot Xéyetv, àv-89
/|KOuaav tP| vqareiq. 2. Eîxè tiç àypòv Kaì boûXouç iroXXoùç Kai pèpoç Tt toû àypoû ¿(pÜTCvucv àpteXtûva' Kai ¿KXeÉdpevoç boOXôv Ttva mOTÒv Kai eùdpetJTov iv-npov, trpoaeKaXëaaTo aÙTÔv Kaì Xéyet aù-rw• Adpe tòv àp-rreXwva toütov 8v ¿cpúrevaa, Kai xapdKwaov aùróv, ëwç

non peccat; si autem vir peccatum eius cognoverit neque paenitentiam egerit mulier, sed permanet in fornicatione sua, ac convivit vir cum ea, particeps fit peccati eius et socius adulterii eius. 6. Quid igitur, inquam, Domine, faciat maritus, si uxor in hac libidine permanserit? Dimittat eam, inquit, et vir maneat secum; *sin vero uxore dimissa aliam duxerit,* et ipse *adulterium committit.*

528 Mand. 4, 3, 6. Post vocationem illam magnam et sanctam 87
[baptismum], si quis tentatus a diabolo peccaverit, unam paenitentiam habet; sin autem subinde peccat et paenitentiam agit, non prodest homini eiusmodi; difficile enim vivet.

577 Mand. 4, 4, 1. Dic, inquit. Si mulier, inquam, Domine, aut 88
invicem vir aliquis dormiverit et nupserit aliquis eorum, numquid peccat nubens? 2. Non peccat, inquit; si autem secum quis manet, abundantiorem honorem et magnam gloriam sibi comparat apud Dominum; etsi vero nubit, non peccat. 3. Serva igitur castitatem et pudicitiam, et vives Deo.

148 Sim. 5, 2, 1. Audi similitudinem, quam tibi dicturus sum, spectantem 89
ad ieiunium. 2. Quidam habuit agrum servosque multos et in parte aliqua agri plantavit vitem. Et elegit servum quemdam fidelem et acceptum honoratum, advocavit eum et dicit ei: Accipe hanc vineam quam

87. F 1, 480; MG 2, 919. 88. F 1, 480; MG 2, 922.
89. F 1, 530 588. MG 2, 957 961.

ëpxojwti, Kai ÍTepov î>è pq rroiqaqç Tip àuTreXiûvi• Kai raÚTqv pou rqv èvToXqv tpùXoÆov, Kai ¿XeûÔepoç èaq -rrap' ¿poi. 'EHqXOe bè ô bearrÔTqç τοῦ boùXou elç rqv àrrobqpiav.... 5. Merà xpóvov qXÙev ô beanÔTqç τοῦ boùXou Kai τοῦ àypoû Kai eiirfjXflev etç τὸν ¿tprreXujva. Kai ibiiiv τὸν àpireXiîîva «xapaxuipivov einrpercwç ... ¿x^PO Xiav ètri τοῖς èp'foiç τοῦ boùXou. 6. TTpoOKaXEdâpEvoç ovv τὸν ulôv aÙToO τὸν àfanqTÔv, ôv elxe xXqpovôpov, Kai τοὺς <plXouç,' oùç éîx£ oupfSoûXouç, Xë-fei aÙToîç fioa ¿veteÍXoto Tip boùXw aÙToO Kai Saa eùpe ■fe-povÔTa. Kôkeîvoi auvexàpqaav Tip boùXw èrti τῆ| papTvpia q épapTÙpqaev aÙTip ô beairÔTiiç. 7. Kai Xèyei aÙToîç' 'E'fib Tip boùXw τοὺτw èXeuOeplav ¿TrqrfeiXápqv, édv pou -rqv èvroXqv cpuXdEij F|v ¿vETfiXdpqv aÙTip- èrpùXaîe bè pou Tqv èvToXè|v Kai rrpoaèÔqKE Tip àpireXûivt èp-fov kuXôv, Kai èpoi Xiav qpeaev. 'Avtî τοὺτου oùv τοῦ èp-fou ou eip-fdoaTO SèXw aùrôv auyKXqpovôpov Tip ulip pou iroifjoat. 5, 5, 1. 'EkiXùcru ffoi t/)v TrapaPoXt'iv τοῦ dypoO Kai τιûv Xotniîiv τιûv dKoXoùOujv τuxvtwv, ïva yvcuarà Ttâai îtoiqaqç aura. 'Akoue vOv, <pn<TÎ, Kai ovvie aura. 2. 'O àfpôç ó KÔopoç outôç èffTiV ô bè KÙpioç τοῦ œfpoû ô KTtaaç τὺ Ttavra Kai dwapTtoaç aCrrà Kai buvapiùoaç- ô bè uiôç τὸ TTveOpa tô "A-fióv èoTiv ó bè boOXoç ô Yiôç τοῦ Oeoû èrriv- al bèsîs dpneXot ô Xaôç outôç èonv, ôv aÙTÔç ètpÔTeuoev 3. ol bèiss XapaKeç oí dfioi dneXoi eioi τοῦ Kupiou oí (WfKpaToOvTeç τὸν Xaôv aÙToO- ai bè fioTâvai ai èKTenXpévai ¿k τοῦ dpireXujvoç ai dvopiat eiol τιûv bouXwv τοῦ 0eoO- tô bè èbéopaTa, fi èuepipev aÛTuj ¿K τοῦ bevrrvou, ai èvToXai eioiv, dç èbuiKe Tip Xaiu aÙToO btà τοῦ YioO aùroO • oi bè ipíXoi Kai aúppouXoi oi fifioi dypeXoi oi TrpwTOi KTtirOévTeç- f] bè dïrobr)pia τοῦ beoirÔTou ô XPÔvoç ô neptdffeùuiv dç τὸν irapouoiav aÙToO ...

plantavi, et obsaepi eam, usquedum veniam, et aliud ne facias vineae; et hoc mandatum meum custodi, et liber eris apud me. Et peregre profectus est dominus servi. ... 5. Post aliquantum temporis venit dominus servi et agri et intravit in vineam. Et videns vineam decenter obsaeptam ... gavisus est valde de operibus servi. 6. Advocavit itaque filium suum dilectum, quem habebat heredem, et amicos, quos habebat consiliarios, et dicit iis omnia quae praeceperat servo suo quaeque invenerat perfecta. Et illi congratulati sunt servo de testimonio quod dedit ei dominus. 7. Et dicit iis: Ego servo huic libertatem promisi, si mandatum meum custodierit quod mandavi ei; custodivit autem mandatum meum et adiecit vineae opus bonum, mihique valde placuit. Pro hoc igitur opere quod operatus est, volo eum coheredem filii mei facere. 5, 5, 1. Solvam tibi similitudinem agri ac reliquorum omnium, quae sequuntur, ut ea omnibus nota facias. Audi nunc, inquit, et intellege ea. 2. Ager hic mundus est; dominus agri, qui creavit omnia et perfecit ea confirmavitque; filius Spiritus Sanctus est; servus Filius Dei est;'vinea populus hic est, quem plantavit ipse;375
3. pali sancti angeli sunt Domini, qui continent populum ipsius; 198
herbae e vinea evulsae iniquitates sunt servorum Dei; cibi quos misit iis de cena mandata sunt, quae dedit populo suo per Filium suum; amici et consiliarii sancti angeli, quos primos creavit; absentia patrisfamiliae est tempus quod in adventum eius restat... .

6, 2. 'O ©eôç τὸν dgrteXûiva èτpvTeuae, τοῦτ' ïffn τὸν Xaôv
209Êhcntfe Kai 7rapébujK€ τῆj Yitp aÙTOû- Kai ὸ Yiôç KaTeayioe
τοὺç dffèXouç èit' aÙTOÙç τοῦ auvTgpeîv aÙTOÙç* Kai aÙTÔç
413 τὺç dgapTÎaç aùriùv èKaOdpiae TtoXXà KOtndffaç Kai τtoXXoὺç
κôττovç èjvTXqKibç • oùbeiç fàp àpireXîuv bûvaTat <TKa<pfjvai drep
Konov f) MÓX0OU. 3. Aὐτôç οὖν KaOapiffaç τὺç àgapTÎaç τοῦ
XaoO ebeiJev aÙToîç Tàç Tpipouç Trjç £uif|ç, boὺç aùroîç τὸν
vógov, ôv éXafie napà τοῦ TTaTpôç aÙToO. 4. BXèneiç, cpqffív,
ôτi aùrôç KÙptôç ènti τοῦ XaoO, èiouoiav Tcâoav Xapὺjv napà
τοῦ TTaTpôç aÙToO. "On bè ô KÙptoç (TÙgPouXov eXape τὸν
uiôv aÙToO Kai τοὺç èvbôiouç dffé.Xouç nepi τῆç KXripovopiaç
τοῦ boὺXou, dKoue. 5. Tô TTveûga τὸ "Aftov τὸ Ttpoôv, τὸ
KTÎoav nàaav Tqv κτîσιν, KaTuiKtoev ô 0eôç dç ffdpKa, fjv
ÙpoóXeTO. Aviti οὐν f| <rdpS, èv fj KaTibiaioe τῷ TTveOua τὸ
"Aftov, èboûXeuffff. Tip TTveùpan KaXiΐiç èv oepvÔTnn Kai áfvdqt
iropf.vOeîoa, gqbèv ôXuiç gtdvaoa τῷ TTveOga. 6. TToXvreu-
aagévqv oὺv aùn'iv KaXûjç Kai àfvaiç Kai avfKomâoaffav τῆj
TTveùpan Kai <ruv€pfr¡ffaffav èv TtavTÎ npafgan, ioxvpwç Kai
dvbpdaiç dvaœrpatpdaav, gerà τοῦ TTveûgaTOç τοῦ 'Afiou eïXaTO
KOiviMVÓv Specie fàp Tip Oeip f| ttopda niç oapKÔç Taûniç,
ôn οὐκ ègtdvOq èrti niç ffiç ?x°uaa TTveûga τὸ "Aftov.
7. ZvgpovXov oûv êXape τὸν Yiôv Kai τοὺç dffèXouç τοὺç
èvbôiouç, ïva Kai f] oàpS afrrq, bovXevoaaa Tip TTveûgan
dpégnniiç, oxû τόττov nvà Karaoiaivói«reçuç Kai pff bóíi) τὸν
gioOôv τ|ς bouXdaç aÙTflç dtroXujXeKévai Tt&oa fàp oàp£
357 ditoXfppeTat gtaôôv f] eûpeÒeîoa dgiavTOç Kai damXoç, èv fj
τῷ TTveûga τῷ "Aftov KaTipKtiffev.

6, 2. Deus vineam plantavit, id est populum creavit tradiditque
209 Filio suo; et Filius posuit angelos super eos, ut eos conservarent;
413 et ipse eorum peccata abluit, multa laborans multosque labores patiens; nulla enim vinea fodi potest sine labore vel dolore. 3. Ipse igitur peccatis populi ablutis ostendit iis semitas vitae, dans iis legem quam accepit a Patre suo. 4. Vides, inquit, eum dominum esse populi, accepta a Patre suo omni potestate. Quod autem dominus in consilium adhibuit filium suum ac gloriosos angelos de hereditate servi, audi. 5. Spiritum Sanctum, qui ante erat, qui creavit omnem creaturam, fundavit Deus in carne, quae ei placuit. Haec igitur caro, in qua habitavit Spiritus Sanctus, servivit Spiritui bene in sanctitate et castitate ambulans, neque omnino Spiritum maculans. 6. Haec igitur cum recte et caste ambularet et laboraret cum Spiritu ac cooperaretur in omni negotio, fortiter ac viriliter conversaretur, assumpsit eam sociam ac consortem Spiritus Sancti; placuit enim Deo conversatio huius carnis, quia non est maculata in terra, habens Spiritum Sanctum. 7. Itaque in consilium adhibuit Filium et angelos gloriosos, ut et haec caro, quae Spiritui sine culpa servivit, locum habitandi aliquem haberet neque mercedem servitii sui videretur perdidisse; mercedem enim recipiet omnis caro, quae
357 invenitur sine macula et sine labe, in qua Spiritus Sanctus habitavit.

90 Sim. 8, 11, 3. 'AnOKptOeiç pot Xéfcr °0<Tot, tpqcriv, èSssi ôXqç Kapbiaç aÙTÛiv peTavof|Cuj<ji Kat KaOapíoaxnv êauroùç dirò tîîiv Trovqptâiv aùrtôv tûiv Ttpoeipqpévujv koî pqxéTi pqbèv irpoaOuicn Taîç dpapTÎatç aÙTtîiv, XrppovTai ïaatv irapà to0 Kupiou tûiv npotépaiv àpapTiâiv, èàv g?] bupoxHOuiotv èiri Tatç èvToXaîç Taùxatç, Kaì ZqffovTat tw 0eû>. "Oaot bè, qpricnv, irpooOûKJi Tatç àpapTtatç aùrûiv Kaì rropeuGwatv èv Taîç èm-Oupiaiç toû aitîtvoç toútov, OavâTui êauroùç KaTaKpivouatv.

91 Sim. 9; 1, 1. 0éXw aot betjat, ôaa aot èbeiSe tò TTveOpaus tò "Apov tò XaXrjoav però ooO èv poprprj ttîç èKKXqcriaç •375 èKêîvo fàp tò TTveOpa ó Yiôç to0 0€o0 èoriv.

92 Sim. 9, 16, 3. TTpiv . . . cpopèoat tôv àvOpaiTtov tò òvopa475 to0 YioO to0 0eoO, veKpôç èfftiw ÔTav bè Xá¡3q tt|v acppayiba, ànoTÎOeTat tt)V véKpuiatv Kaì dvaXappávet tt]v iujqv. 4. 'H <J<ppayiç 461 oûv tò übwp èoriv• eiç tò ubujp ouv KaTapatvouoi veKpoì Kaì463 dvapaivoucn iûivreç.

93 Sim. 9, 17, 4. HdvTa tò èGvq tò uttò tòv oùpavòv kotoi-3î KoOvTa, ÓKOÚffavTa Kai mcrreúaavTa èbri Tip òvópan èKXf|0qaav to0 YioO to0 0eoO. AafiôvTeç ouv ttiv otppafiba piav tppóvqotvss ?OX0V Kal ^va voOv, Kaì pia nto-nç airrwv èfévcTO Kaì pia50 dediti], Kaì Tà TTveùpaTa tûiv napOéviuv peTà to0 ôvopaToç èbpópeoav- btà to0to f) oÌKobopi] to0 mipfou ptà xpótjt èfévcTO Xaptrpà tiiç ó rjXxoç.90

90 Sim. 8, 11, 3. Respondens mihi dicit: Quotquot, inquit, ex531 toto corde suo paenitentiam egerint et se purificaverint ab iniquitatibus suis praedictis neque amplius quidquam adiecerint peccatis suis, remedium peccatorum priorum a Domino accipient, si non dubitaverint de mandatis istis, et vivent Deo. Quotquot autem, inquit, adiecerint peccatis suis et ambulaverint in desideriis huius saeculi, ad mortem se damnabunt.

91 Sim. 9, 1, 1. Volo tibi ostendere, quaecumque tibi ostendit 148 Spiritus Sanctus, qui in figura ecclesiae tecum locutus est; ille375 enim Spiritus Filius Dei est.

92 Sim. 9, 16, 3. Priusquam . . . homo nomen filii Dei portaverit, 475 mortuus est; cum autem acceperit sigillum, deponit mortalitatem et resumit vitam. 4. Sigillum ergo est aqua; in aquam igitur461 descendunt mortui et ascendunt vivi. 403

93 Sim. 9. 17, 4. Omnes gentes quae sub caelo habitant, post- 37 quam audierunt et crediderunt, in nomine Filii Dei vocati sunt. Accepto igitur sigillo unam cogitationem habuerunt et unum sensum, 38 et una fides eorum fuit et una caritas, et spiritus virginum porta-50 verunt cum nomine: ideo structura turris uno colore splendida fuit ut sol.

90. F 1, 574; MG 2, 980. 91. F 1, 576; MG 2, 979.
92. F 1, 608; MG 2, 995. 93. F 1, 610; MG 2, 998.

S. PAPIAS, ca 130.

(Fragm., apud *Eus.,* H. E. 3, 39.)

so «Ei bè nou Kaì 7taptiKoXou0nKiùç tiç toîç TtptapuTépotç èX0ot, 94
15toùç tûiv irpeapuTépujv àvéKpivov Xofouç' tí 'Avbpéaç r¡ tí
néTpoç éfrrev A tí <t>iXnnroç f| tí Owpâç f| 'Iôkui Poç q tí 'luiàvvqç fi MaT0aîoç fi tiç ?Tepoç tùv to0 Kupiou pa0qTüjv, & T€, 'Aptatiuiv Kaì ó trpeapÙTepoç 'Icuâvvqç, oí to0 Kupiou pa0qTai, Xéfouaiv. Où fàp tò ¿k tûiv pipXíuiv tooo0tóv pe ¿tpeXetv. ùneXâppavov, ôaov tù napà Zibaqç <pwvf}ç koî pevoùaqç.»

"Ev0a Kal émOTqaai dEiov biç KaTapiOpoùvri aÙTip tò 'luidvvou
75<5vopa. . . . OIç Kal àvafKaîov irpoa¿x€lv T°v voûv· Ukôç yàp tôv beÚTepov, el pf| tiç ¿0¿Xot tòv -rrpwTov, t^v ¿tt' ôvôpaxoç qiepopëvqv 'Iwdvvou 'AiroKdXuiptv èwpaKèvat.

18 <Kai toûto ò irpeapÛTcpoç iXeye' MàpKOç pèv êppqveuTqç 95
TTéTpou 'fevôpevoç, ôaa èpvrçpôveuaev, àKpipdjç êfpaipev, où pévToi TàEet, tò ùttò to0 XpiaToO q XexÓévra f| irpaxOévraoÙT€ fàp fÍKOuae to0 Kupiou oúre napqKoXoùëqaev aùrip, ùOTepov bè, ibç Icpqv, TTéTptu, ôç irpôç tùç xptiaç èîtoieïTO tùç ôibaaKaXiaç, '¿XX' oùx &anep aùvïaEiv tiîiv KupiaKtûv noioùgevoç Xo-fituv, Aotc oùbèv qpapTe Mapraç, ovtujç ivia •fpdtpaç tbç àrrepvqpôveuotv• êvôç fàp èTroiqaaro Trpóvoiav, to0 pqbèv <îiv iiKouae TtapaXineîv fj tpeúaaaOaí ti èv aùroîç.»

80 «Quodsi quis interdum mihi occurrebat qui cum senioribus ver-94
15 satus fuisset, dicta seniorum exquirebam: quid Andreas, quid Petrus, quid Philippus, quid Thomas, cjuid lacobus, quid loannes, quid Matthaeus, quid ceteri Domini discipuli dicere soliti essent, quidnam Aristion et loannes presbyter, discipuli Domini, praedicarent. Neque enim ex librorum lectione tantam me utilitatem capere posse existimabam, quantam ex hominum adhuc superstitum viva voce.»

Hic etiam observandum est, bis ab eo positum esse nomen loannis....
75 Atque hoc animadvertere necessarium puto: verisimile est enim Apocalypsim illam loannis nomine inscriptam, si non a priore illo, certe ab hoc posteriore visam fuisse.

18 3, 39. «Aiebat etiam presbyter ille: Marcus, Petri interpres, 95
quaecumque memoriae mandaverat, diligenter perscripsit, non tamen ordine, quae a Domino aut dicta aut géstâ fuerant. Neque enim ipse.Dominum audierat aut sectatus fuerat umquam. Sed cum Petro, ut dixi, postea versatus est, qui pro audientium utilitate, non vero ut sermonum Domini historiam contexeret, evangelium praedicabat. Quocirca nihil peccavit Marcus, qui nonnulla ita scripsit, prout ipse memoria repetebat. Id quippe unum studebat, ut ne quid eorum quae audierat praetermitteret, aut ne quid falsi iis affingeret.»

94. F 1, 350; CB Eus. 2 (ed. E. Schwaru), 286; MG 20, 297.
95. F 1, 358; CB 2. 290; MG 20. 300

Tauro pèv oùv itjxópqxai τῶ) riama irepì τοῦ Mcipxov. TTepl bè 17
τοῦ MaxOaiou xaùx' elprjrar

«MaxGaîoç pèv oùv éppalòi btaXéKxtp xà Xóyia auvcfpàtpaxo, f|ppr|veuff€ b' aùxà ài? f¡v buvaxbç ëxaaxoç.»

KèxppTai b' aùrôç papxvpiaiç dirò τῶ|ç 'Iwdvvou irpoxëpaç èm- 75
oxoX?|ç Kaì ànô xf|ç TTëxpou ôpoiwç. 'ExxëQetxai bè Kaî âXXqv laropiav irepl TuvatKÔç ëiri noXXaîç àpapxiaiç biaf5Xr]0eiar)ç ëitl roO Kvpîou, i]v xà KaO' 'Eppaiovç eùa-néXiov irepiëxet.

EPISTULA AD DIOGNETUM, saec. IL

96 C. 3, n. 1. 'EEfjç bè irepl τοῦ Kaxà xà aùxà 'loubaioiç 12
ôeoaepeîv aùxoùç [Xpiariavoùç] oîpai *ce* pdXiaxa iroôeîv ctKoOtfat. 2. 'loubaîoi xoivuv, ei pèv àitéxovxai xaùxqç xfjç npoeipnpévriç Xaxpeiaç, KaXûiç ©ebv ?va xtûv irdvxwv aépetv xal beairóxqv diioûat «ppovetv ei bè xoîç irpoeipqpévoiç ôpoioxpôirujç xr]v ôpqaKeiav irpotfàyoutftv aùxw xaùxqv, biapapxdvoucrtv. . . . 4, 1. 'AXXà pf)v xó ye irepl xàç ppuiaetç aùxûiv tpotpobeèç Kaî xi|v irepl xà adppaxa beiaibaipoviav xat x?)v xf|ç irepixopnç àXaioveiav Kal xi)v xr|ç vqaxeiaç Kaî vouprjviaç eipuivelav, Kaxayéxaoxa Kal oùbevôç àEia Xôfou, où vopiiui oc XPÔ^t,v KaP' èpoO paOeîv. 2. TÓ xe fàp xû»v ùirò xoO 0eoO KXiaOévxwv eiç XPÔfflv àvGpdiiruiv 8 pèv diç KaXûç Kxiaôévxa irapabéxeaôat, & b' ¿ç àxpnœra Kal irepiooà irapaixeîffâai, irâjç οὐκ àÔépiaxov;

Hacc de Marco Papias narrat. De Matthaeo vero sic habet: 17

«Matthaeus quidem, inquit, hebraico sermone divina scripsit oracula; interpretatus est autem unusquisque illa, prout potuit.›

Idem Papias testimoniis ex priore loannis epistula, et ex priore 75
itidem Petri desumptis utitur. Aliam quoque exponit historiam de muliere quae multorum criminum coram Domino accusata est; quae quidem historia in evangelio secundum Hebraeos scripta habetur.

96 3, 1. Deinceps autem de eo, quod non idem cultus divinus iis 12
[Christianis] est atque ludaeis, te maxime cupidum esse audiendi puto. 2. ludaei igitur, si quidem abstinent cultu supra memorato [idolorum], bene Deum unum omnium venerari dominumque existimare volunt; si simili tamen modo, quo supra dicti, hoc cultu eum prosequuntur, in errore versantur. ... 4, 1. At vero eorum quoad cibos timiditatem et circa sabbata superstitionem et circa circumcisionem iactantiam et circa ieiunium et novilunium simulationem, quae ridicula sunt et nulla memoratione digna, non arbitror te necesse habere a me discere. 2. Etenim eorum, quae a Deo in usum hominum creata sunt, alia quidem tamquam bene creata accipere, alia vero ut inutilia et supervacanea recusare, quomodo non est nefas?

96. F 1, 394; MG 2, 1172.

29 5, 1. Xpiaxiavoî fàp oírte ff| oírte cpujvi] oùte ëOefft btaxeKpi- 97
pévoi tujv Xoiuiùv eiaiv dv0pdma>v. ... 5. TTaTpibaç oîkoOoiv
ibiaç, àXX' ibç TtápotKOf peTéxouai tióvtujv ibç nokîTai, Kaî
Ttávé' ùnopévouoiv tbç Sèvot* traça îévq TtaTpiç èariv aÙTiûv,
Kaî nacra ttarpiç Sévq. 6. Tapoûatv tbç iràvreç, xeKVOfOVoOfftv•
àkk' où fúitrouci xà fevvujpeva. 7. Tpatrelav KOivqv irapa-
TÎOevrat, àkk' où koîttiv. 8. «'Ev aapKÎ» tufxàvouaiv, àkk'
«où Kctxà oàpxa» [2 Cor 10, 8] Iiîiaiv. 9. 'Etri xûç biaTpifJovcnv,
àkk' èv oùpavip troXtTeùovTai. 10. TTeiOovTat toîç tbpicjpévoiç
vôpoiç, Kaî toîç ibioiç pioiç vikôkji toùç vôjiouç. 11. 'Afa-
trâiat TtàvTaç, Kaî ùnb rtàvTwv biiuKovTai. 12. 'AfvooOvTai,
Kaî KaTaKpivovTat• OavaxoOvTat, Kaî IwonotoOvTai. 13. «TTtid-
XeùouOt, Kaî nXouTÍÍouai noXXoùç» [2 Cor 6, 10]• Ttàvrujv
ùOTepoûvTat, Kaî èv rrâcri ttepifffffeùouoiv. 14. 'AnpoOvTat, Kaî
èv xaîç àtiuiaiç bosáíovTar pXaotpngoOvTai, Kaî biKatoOvTat.
15. «Aotbopoûv Tai, Kaî eùkofoOatv» [1 Cor 4, 12]' ùppKovxai,
Kaî Tipâiatv. 16. 'AfaOottoioôvTeç ibç kokoî KoXáíovTai• Koka-
lópevot xaipouoiv tbç lujOTtotoùpevot.... 6, 1. Anktùç b' eirteîv,
ônep ètJTÎv èv ouúpaTi tpuxô, tout' eiaîv èv KÓopw Xpicmavoi.
iss 7(2. Aùtôç àXqOâiç b navTOKpaTiup Kaî iravTOKTÎotTiç Kaî 98
3,5 àôpaToç 0eôç, aÙTÔç an' oùpavwv Tip àkr)0eiav Kaî tòv Aófov
tòv Sfiov Kaî ànepivóriTov àvOpÙJtroiç èvibpuae Kaî èfKaTeœniptSe
xaîç Kapbiatç aùrtîiv où, KaÓáirep âv ttç eÎKaoetev, àvOptûtroiç

29 5, 1. Christiani enim neque regione neque sermone neque 97
vitae institutis distincti a ceteris sunt hominibus. ... 5. Patrias
habitant proprias, sed tamquam inquilini; omnia cum aliis habent
communia tamquam cives, et omnia patiuntur tamquam peregrini;
omnis peregrina regio eorum est patria, et omnis patria peregrina.
6. Uxores ducunt ut omnes, liberos procreant; sed non abiciunt
fetus. 7. Mensam communem habent, non lectum. 8. *In carne*
sunt, sed *non secundum carnem* vivunt. 9. In terra degunt, sed
in caelo civitatem suam habent. 10. Obsequuntur legibus con-
stitutis, et suo vitae genere superant leges. 11. Amant omnes, et
omnes eos persequuntur. 12. Ignorantur, et condemnantur; morte
afficiuntur, et vivificantur. 13. *Mendici sunt, et ditant multos:*
omnibus rebus indigent, et omnia illis redundant. 14. Dedecorantur,
et inter dedecora afficiuntur gloria; fama eorum laceratur, et
iustitiae eorum testimonium perhibetur. 15. *Obiurgantur, et bene-*
dicunt. contumeliose tractantur, et honorem deferunt. 16. Cum
bonum faciant, tamquam improbi puniuntur; dum puniuntur,
gaudent, tamquam vivificentur. ... 6, 1. Ut autem simpliciter
dicam, quod est in corpore anima, hoc sunt in mundo Christiani.
188 7, 2. Ipse vere omnium regnator et omnium conditor et in- 98
I™ visibilis Deus, ipse e caelis veritatem et Verbum sanctum et in-
4 comprehensibile inter homines locavit et cordibus eorum infixit;
non, quemadmodum aliquis conicere possit, hominibus ministrum

97. F 1, 39«; MG Î, 1178. 98. F 1, 402; MG 2, 1176.

ÚTtripéTnv tivù néptpaç f| ¿q-feXov ?| dpxovTa fj nva t‹l›v bie-TróvTwv t« èmyeta q Tiva túív TremciTeupévuiv tùç èv oùpavoîç ôtoiKT|(T€iç, dXX' aÙTÔv tôv T€xvîtt]v Kai òripioup-fòv tûiv ôXujv, isi ‹î) toùç oùpavoùç eKTioev, th Tf|v OàXaffffav ibioiç ôpoiç èvè-KÀeiffev . . . toûtov npôç aÙTOùç ànéffTeiXev. 3. 'Apa ye, tbç4ii dvQpdmuJV dv tiç XoyfcraiTO, èlri Tupavvibt Kai qpôpui Kai KaTa-wXf|£ei; 4. Où pèv oùv dXX' èv èmeiKtia Kai irpauTryn ibç PaotXeùç TiépiTujv uiôv 0affiXéa èneuipev, Jjç Oeôv errepipev, tbç âvOpiuTrov npôç dvOpwnouç èireptpev, litç adiluiv ènepipev, tbç irdôujv, où pla¿ó^evoç• pia yàp où Trpóaetm túj Oeúj.

99 9, 2. 'Enei bè TteirXfipujTO pèv f] qpeTépa dbtKÌa Kai TeXeicuç 4os netpavépujTO, ôti ó piaéôç aÙTfjç KÓXaaiç Kai ôàvaroç irpocr-410 tboKÛTO, i]X0e bè ó Kaipôç, ôv ©eôç irpoéOrro Xorrròv tpave-ptôoai tùv êauToO XP'l^iói'lT0 Kai bùvapiv (ûi Trjç ûireppaX-Xoùffqç tptXavOpujTriaç Kai dydnriç to0 OeoO), oùk èpior|<T€v fl.uâç oùbè dniboaTO oùbè èpvqffiKdKqffev, dXXà èiiaKpodùpqaev, ?|véoxtTO, èXeûv aÙTÔç tôç f|p€TÉpaç dpapTÎaç dvebéîaTO, aÙTÔç «tôv ïbiov Yiôv dnéboTO» [Rom 8, 32] XÙTpov ûirèp fjpiîiv, tôv â'fiov ùnèp dvôpujv, tôv ¿îkokov Crrrèp tôjv KaKûv, «tôv biKaiov frrcèp tûiv dbÎKUuv» [1 Petr 3, 18], tôv dtpOapTOV ûrrèp twv <p0apTtùv, tôv d0dvaTOV ùrtèp tûiv 0vr)T‹î)v. 3. TÍ yàp dXXo tùç àpapTÎaç fipûiv nbuvriOq KaXùipai q èxeivou biKaioaùvr]; 4. 'Ev tîvi biKaia>0ñvai buvaTÒv toùç dvôpouç iipdç Kai dfftpeîç q èv póvtp Tip Yitj) to0 OeoO; 5. "Q Tfjç yXuKeiaç dvTaXXayfiç,

aliquem mittens aut angelum aut principem aut aliquem eorum qui terrena gubernant, aut aliquem eorum quibus commissa est cura rerum in caelis administrandarum, sed ipsum opificem et 181 creatorem omnium, per quem caelos condidit, per quem mare suis terminis inclusit . . . hunc ad eos misit. 3. An, ut hominum 411 aliquis cogitare possit, tyrannidis exercendae et terroris incutiendi causa? 4. Minime vero; sed in clementia et lenitate ut rex mittens filium regem misit eum, ut Deum misit, ut hominem ad homines misit, ut servans misit, ut persuadens, non violentiam adhibens; violentia enim non inest Deo.

99 9. 2. Cum autem completa esset iniustitia nostra et plene mani-408 festum factum esset mercedem eius supplicium et mortem imminere, 410 advenissetque tempus quod Deus praestituerat ad suam deinceps benignitatem ac potentiam declarandam (o immensam humanitatem et caritatem Dei), nos odio non habuit neque reiecit neque ultus est, sed patienter tulit, sustinuit, miserans ipse peccata nostra suscepit, ipse *proprium Filium dedit* pretium redemptionis pro nobis, sanctum pro iniquis, mali expertem pro malis, *iustum pro iniustis,* incorruptibilem pro corruptibilibus, immortalem pro mor talibus. 3. Quid enim aliud peccata nostra potuit tegere quam illius iustitia? 4. In quo alio iniqui nos et impii iustificari potuimus quam in solo Filio Dei? 5. O dulcem permutationem, o imper-

»9. F 1. 40«; MG 2, 1180.

ut dveHixvidcrrou btiptouppaç, w tûiv dirpoabotaiTiuv eùep-
Teciiwv • îva dvopia pèv ttoXXiûv èv biKaiip èvl Kpupr], biKaiotrùvri
bè èvôç koXXoùç dvôpouç biKaiwffij.
594 10, 7. Tòte ttîç dnatriç too KÔapou Kai Tf]ç TtXdvqç KaTa- 100
Tvdiffij, ÔTav tò dXr|0û>ç èv oùpavûi If|v ètrrfvwç, ÔTav too
boKoôvTOÇ èvOàbe Oavcrrou KaTacppovf|<njç, ôtœv tôv ôvtojç
OávaTov tpoPnOflç, ôç tpuXâaaeTat toîç KaTaKpiOpaopèvoiç eiç
tò TtOp tò aWivtov, b toùç trapaboOévTaç aÙTÛj péxpi téXouç
KoXdoei. 8. Tòte toùç ùnopévovTaç ûirèp biKaiooùvrjç Oaupd-
aetç tò irOp tò ■npooxatpov Kai paKapioetç, ôrav èKtîvo tò ttOp
èm^viÿç.

(?) S. CLEMENS ROMANUS.

Epistula ad Corinthios II, ca 150.

874 C. 1, n. 1. 'AbeXrpoi, outujç beî fipSç tppovEîv îrepi 'IqaoO 101
428 XpiffToO, ôjç tiepi Oeo0, tbç irepi «Kpvroû Ewvtuuv Kai v£Kpmv>
[Act 10, 42].
«re 5, 5. Kai 'pvdtGKETE, dbeXcpoi, 5ti f) èmbqpia f] èv tcò KÓapip 102
TOÙTip Tfjç oapKÔç Taùniç ptKpd ècmv Kai ¿Xifoxpôvioç, f) bè
èTra'rfeXia too XptffToO pefdXri Kai 0aupa<TTT| èonv, Kai dva-
594 itaucnç tôç peXXoùoTiç paotXeiaç Kai Cujfjç aiwviou.... 6, 7. TTot-
oûvteç yàp tò OéXripa too XptOTOû eùprioopev dváirauoiv el
bè PHT€, oùbèv f)gdç ¿JÚcrerai èK Tqç aiujviou KoXdoeujç, èàv
itapaKOÙffiopev tûiv èvToXûiv aÙToO.
531 8, 2. °Eaiç ècrpèv èv TOÚTuj TÚJ KÔaptp, èv Trj capri 8 èirpd- 103
584 £apev novripà pETavoqoujpEV èj ôXqç Tf]ç Kapbiaç, ïva CaiOûipev

vestigabilem institutionem, o inexspectata beneficia, ut iniquitas quidem multorum abscondatur in uno iusto, iustitia autem unius multos iniustos iustificet.l
594 10, 7. Tunc imposturam mundi et errorem damnabis, cum vere in 100
caelo vivere didiceris, cum eam quae hic mors esse censetur contemperis, cum veram mortem formidaveris, quae servatur iis qui damnabuntur ad ignem aeternum, qui sibi traditos usque ad finem supplicio afficiet. 8. .Tunc admiraberis eos, qui pro iustitia ignem patiuntur temporarium, et beatos praedicabis, cum ignem illum cognoveris.
374 1, 1. Fratres, ita sentire nos oportet de Iesu Christo tamquam 101
428 de Deo, tamquam de *iudice vivorum et mortuorum.*
609 5, 5. Et scitote, fratres, quod peregrinatio carnis huius in hoc 102
mundo brevis est ac parvi temporis, promissio autem Christi magna et admirabilis est, atque requies futuri regni ac vitae aeternae....
5946, 7. Facientes enim voluntatem Christi requiem inveniemus; sin minus, nihil nos ab aeterno supplicio eripiet, si mandata illius contemnimus.
531 8, 2. Quamdiu in hoc mundo sumus, peccatorum quae in carne 103
584 gessimus ex toto corde paenitentiam agamus, ut a Domino salve-

100. F 1, 408; MG 2, 1181. .01. F 1, 184; MG 1, 329.
102. F 1, 190; MG 1 336. .03. F 1, 192; MG 1, 341.

urtò το0 Kuptou, ?‹bç ?x°Mev xaipôv peTavotaç. 3. Mera f«P τὸ èSeXOeîv f]pâç èK το0 KÓapou oÚKén buvápeOa èKtì èSopoXo-PÍffaaOai ¡i peravoeív éti.

104 9, 1. Kaí pn Xe'fÊTUj τiç iipûv, ótι aíírr; f| **aápí** où Kptveraisoo oùbè dvíOTarat. 2. fviiiTe- èv -rivi èaujOqTG, èvrivi dvepXóyaTe, ei pè| èvτι] «rapid TaÙTij ôvτgç ; 3. **A**gi oûv f|g&ç (iiç vaôv OeoO (puXdff-.ogiv τ?|V (rápita. 4. "Ov Tpónov fàp èv ri] «rapid èKXf|0r)TG, Kai èv trj oapKÎ èXeùoeaOe. 5. Éi XpiaTÔç ó Kùptoç ó oœaaç fjgôç, œv pèv τὸ irpâirov rrveOpa, èfévcTO ffàpî Kai oùτujç f)pdç èKdXeoev, oùτujç Kai ijpeîç èv TaÙTq Tfl **oapd** diroXpipopeOa τôv pioôôv.

105 14, 2. Oùk oïopai bè ùpâç dyvoeív, ôn «èKKXqoia» **iâiaast** «oiîipd **èorv** XptffTOÛ» (Eph 1, 22 23]' Xéfct yàp f] -fpa(pr|' «'Enoip(rev b **0côç** τôv avOpwrrov dpoev Kai OfjXu» [Gn 1, 27]• τô dpoev èoïiv ó XptOTÔç, τô ôrjXu q èKKXqaia- Kai ?τi τὺ PipXia τûiv npocptiTiîiv Kai oí ókóotoXoi tt]V èKKXqaiav où v0v33 cîvat, dXXà ôvujOgv ' i]v f«P irvciipanKii, djç Kai ó 'Iricroûç rjpœv, ècpavepibOn bè èri èaxÓTUJV τûiv fyiepwv, ïva fjpâç adioi].

106 17,7. OÍ bè btKaioi eùnpa-fnoavTeç Kai ûnopeivavTeç Tàç Pa-504 oàvouç Kai piofjoavTGç Tàç fjbunaOetaç Tr|ç Quxnç, ÔTav Oedawv-Tai τoùç doToxncravTaç Kai dpvqoapévouç bià τûiv Xôyaiv q btà τûiv èpyujv τôv 'InooOv, ôττujç KoXatovrai beivaîç Paffdvotç rrupi dopécTTuj, èdovrai bóíav btbôvTGç τíj Ogíj aÙTiôv, Xé-fovTGÇ ôτι ècrrat èXrrlç Tip bebouXeuKon **O**gûj èi ôXqç Kapbiaç.

'06 Caii presbyteri fragmentum, apud Eus., H. E. 2, 25, De sepulcris romanis principum apostolorum, v. K 137 sf.*

mur, dum paenitentiae tempus habemus. 3. Postquam enim e mundo exivimus, non amplius possumus ibi confiteri aut paenitentiam agere.

104 9, 1. Et nemo vestrum dicat hanc carnem non iudicari neque 600 resurgere. 2. Agnoscite: in quo servati estis, in quo visum recepistis, nisi dum in hac carne vivitis? 3. Nos ergo decet carnem sicut templum Dei custodire. 4. Quemadmodum enim in carne vocati estis, ita in carne venietis. 5. Si Christus Dominus, qui nos servavit, cum primum esset spiritus, caro factus est atque sic vocavit nos, ita etiam nos in hac carne mercedem recipiemus.

105 14, 2. Non autem vos ignorare puto quod *ecclesia* viva er?34 *corpus Christi;* dicit enim scriptura: *Fecit Deus hominem masculum et feminam;* mas est Christus, femina ecclesia; atque etiam biblia prophetarum et apostoli dicunt, ecclesiam non ex hoc demum 33 tempore esse, sed a principio; spiritualis enim erat, sicut et Iesus noster, apparuit autem in novissimis diebus, ut nos salvos faceret.

106 17, 7. Iusti qui bona fecerunt et tormenta sustinuerunt oderuntque 594 animae libidines, ubi videbunt, quomodo qui aberraverunt et dictis vel factis Iesum abnegaverunt tormentis terribilibus igne inex-stinguibili puniantur, Deo suo gloriam dabunt dicentes: Erit spes ei qui Deo ex toto corde servivit.

104. F 1, 194; MG 1, 341. 105. F 1, 200; deest apud Migne.
106. F 1, 206.

S. DIONYSIUS CORINTHIUS, med. saec. II.

Epistula ad Romanos.

Fragm., apud Eus., H. E. 2, 25, De cathedra romana S. Petri, v. K 60.
Ibid. 4, 23, De provida caritate Soteris, episc. romani, v. K 61

58 Ibid. 4, 23. 'Ev aÙTf) bè Taúnj Kai rf)ç KXrmevroç trpôç KoptvQiouç 107
59 pèpvqrat èmaroXfiç, bqXwv àvéxaSev ¿E àpxaiou É9ouç ètri t î|ç èxxXr|-
oiaç Tqv àvdyvuioiv aùxPiç irotdoôaf Xèyei foOv

«Tqv ffi'ipepov oûv KupiaKr)v dyiav fjpèpav buT-fàfopev, èv
f) dvéfvujpev ùpiùv ri)v èrncrroXriv, Fjv èSopev dei i t o t e dva-
fivibffKOVTtç vou0€Teîo0at, tbç Kai t Î|V irpoTépav f|pîv btà KXq-
pevroç Tpacpetaav.»

HYMNUS VESPERTINUS GRAECORUM,

saec. II vel III.

141 <t>iûç ÌXapòv dfiaç bôEqç dOavátOu TTœrpôç, oùpaviou, áfíoti, 108
paKapoç, 'lr|<To0 XpiGTÉ- èXOôvTeç èni t o 0 fiXiou búatv, ibôvTeç
cpùjç êanepivôv, úpvoOpev TTaïépa Kai Yîôv Kai "Afiov TTveOpa
4io0eoO. 'AËioq eî èv nâffi Katpoîç ûpveîaOai cptuvaîç bffiaiç,
Yiè OeoO, Cuirçv Ò btboùç- biò ó KÔapoç oe boïdiet.

S. QUADRATUS.

Apologia, ca 124.

(Apud *Eus.*, H. E. 4, 3.)

25 ToO bè <Jurri)poç fiptîiv t ò épfa dei irapf|v, dXr]0r) f«P fy, 109
ol OipaneuGévTeç, oí dvatrrdvTeç èK vtKptîiv, oî o ù k u><p0q<Tav

58 4, 23. In hac ipsa etiam epistula meminit Clementis epistulae ad 107
59 Corinthios scriptae, quam ex prisca consuetudine in ecclesia legi solitam esse testatur his verbis:

«Hodie, inquit, sacrum diem dominicum transegimus, in quo epistulam vestram legimus, quam quidem perpetuo deinceps legentes, perinde ac priorem illam nobis a Clemente scriptam epistulam, optimis praeceptis ac documentis abundabimus.»

141 Lumen hilare sanctae gloriae immortalis Patris, caelestis, sancti, 108
beati, Iesu Christe; cum ad solis occasum pervenerimus, lumen
cernentes vespertinum, laudamus Patrem et Filium et Sanctum
410 Spiritum Dei. Dignus es temporibus omnibus sanctis vocibus
celebrari, Fili Dei, vitae dator; quapropter te mundus glorificat.

25 Servatoris nostri opera semper conspicua erant, quippe quae 109
vera essent: ii scilicet qui morbis liberati, aut qui ex morte ad

107. CB Eus. 2 (ed. E. Schwartz), 378; MG 20, 388.
108. Rth (=» Routh) 3, 515. 109. CB 2, 302; MG 20, 308; F 1, 376.

póvov Oepaireuópevoi Kai dvicnágevoi, dXXà Kaì dei Ttapôvreç, oùòè èmôqpoûvTOç póvov τοῦ aujTflpoç, dXXà Kai d'rraXXa'févioç faav èiri xpóvov ÍKavóv, *tiare* Kai eîç τοὺς òptiépouq xpôvouç •nvèç aùiûjv dcpÍKOvro.

ARISTIDES.

Apologia, ca 140.

(Apud *loannem,* monachum Sl Sabae, Vita Barlaam et loasaph cc. 26 27.)

110 1. 'lôdiv bè τὸν KÔapov Kai rà ¿v aùtûj Travia ôti Karass dvdyKtiv KiveîTat, auvfÌKa τὸν KivoOvra Kaì biaKpaioOvia elvat Geóv tràv fàp τὸ κινοῦν ìoxupóiepov τοῦ Kivoupévou, Kai τὸ btaKpaioOv iaxbpóiepov τοῦ òiaKpaioupévou èaiiv. Aὐτὸν ouv 188 Xéyiu elvat Geòv τὸν auaTiiffàpevov rà navia Kaì btaKpaioOvTa, dvapxov Kai dìbtov, dOavaiov Kaì dirpoabef}, dvtÙTepov travruiv itùv rraOtjùv Kaì èXarnupdTwv, ôpYÔÇ Te Kaì Xf|0qç Kaì dyvoiaç ns Kaì Tτìiv Xoittwv.

111 4. 'EXOiupev oùv, d› paatXeO, èrr' aùià là OTOixeîa, ônuiçioi dirobeiitupev irepì aùiiòv, Su οὐκ eìaì Oeoi, dXXà rpOaprà Kaì dXXotoópeva, (κ τοῦ pò ôvtoç rrapaxOevia irpoffidypaTi τοῦ 189 ôvtwç OeoO, ôç èTrnv àtpOapTÔç Te Kaì dvaXXoiuiToç Kaì dôpaioç, aÙTÔç òè Travia ópà, Kaì KaOàiç poúXeiat, dXXotoîss Kaì pcTapáXXet. 104

112 15. Oí òè Xpianavoì feveaXoToOviai dirò τοῦ Kvpiou 'IqaoOsìt XpiOToû. Οὗτος òè ó Yiôç τοῦ GeoO τοῦ ùtpiaiou ópoXoyeÎTai, 410

vitam revocati fuerant; qui quidem non solum dum sanabantur, aut dum ad vitam revocabantur, conspecti sunt ab omnibus, sed secuto deinceps tempore. Nec solum quamdiu in terris moratus est servator noster, verum etiam post eius discessum diu superstites fuerunt, adeo ut nonnulli eorum etiam ad nostra usque tempora pervenerint.

110 1. Mundum eaque omnia quae in ipso sunt necessario moveri 88 conspiciens, eum a quo movetur et conservatur Deum esse intellexi. Etenim quidquid movet, eo quod movetur fortius est; et quod conservat, fortius est eo quod conservatur. Quocirca ipsum 188 Deum esse dico qui omnia procreavit atque conservat, quique sine 102 initio est et aeternus et immortalis et nulla re indigens, omnibus- 113 que perturbationibus et defectibus sublimior, hoc est ira et oblivione 115 110 111 1 et ignorantia reliquisque omnibus eiusmodi.

111 4. Ad ipsa igitur elementa, o rex, accedamus, ut ea deos non loi esse demonstremus, sed corruptioni et mutationi subiecta, atque 189 ex nihilo in ortum producta esse iussu veri Dei, qui incorruptibilis et immutabilis est et invisibilis; ipse autem omnia cernit, et arbi- 98 tratu suo immutat atque convertit. 104

112 15. Christiani a Domino nostro Iesu Christo originem ducunt. 874 Hic Dei altissimi Filius esse creditur, qui in Spiritu Sancto delio

110. MG 96, 1108; TS 1, 1 (ed. Rendei Harris, 1893), 100.
111. MG 96, 1109; TS 1, 1, 101. 112. MG 96, 1121; TS 1, 1, 110.

èv TTveùpa-n Afiiu dir' oùpavoO KaTaflàç btà tt)v <Tu)TT)piav
«0TÚJV dvQpdnruiv, Kaì èK uapQévou àyiaç ftvvqOeiç àtnrôpuiç
8˜˜t € Kaì dcpGôpcuç adpKa dvéXape, Kaì dveqpdvr) dvGpànroiç, ôtcujç
i« èK tt|ç TtoXuOéou TtXdvqç aùroùç dvaKaXé<H)Tai. . . . Kaì oùtoì
[oí XpioTiavoí] eiffiv oí ùnèp irávTa tò ?Gvr¡ Trjç 'ffjç eùpôvreç
188 TT|V ¿XqOeiav• fiviboKouai fdp tòv 0eóv, ktîottiv Kai bqpioupyòv
Tûiv ánávTUJv èv Yiúj povofevtî Kai TTveùpa-n 'Ayiiu, Kaì dXXov
0eòv irXtjv toutou où aéfJovTat. 'Exouoi tùç èvroXàç aùroO
toO Kupiov 'IqcroO XpiOToO èv Taîç Kapbiatç Kexapafpévaç,
598 Kaì TaÛTaç (puXarrovai, rrpoaôoKiî'VTeç dváoTaoiv veKpújv Kai
29 £wr|v toO péXXovToç aiwvoç. Où poixeúouaiv, où iropveúoucnv,
où ipeubopapTupoOoiv, oùk èmOupoùai tò dXXÓTpia, npwm
naTèpa Kaì pqTépa, Kaì toùç uXqaiov cpiXoùai, ÒÌKaia Kpivovaiv,
ôaa où GéXouaiv aÙTOîç ytveoGai ¿Téptii où iroioOcn, toùç
dbiKoOvTaç aÙTOÙç irapaKaXoOai Kaì irpoocpiXeîç aùroùç êauToîç
iroioOcn, toùç èxOpoùç eùepyeTeîv airouôdioucn, irpaeîç eiai Kai
èmeiKeîç, dirò iraoriç ouvouffiaç dvópou Kaì dirò irdcniç dxa-
ôapoiaç èxKpaTeùovTai, x'lPav oùx ùirepopûxnv, òpcpavòv où
XunoOaiv, ó èx^v T'ï' ?X0VTl dcpGôvuiç èmxopriïeî' ïévov
èàv ïôujaiv, ùirò dréffiv eiaáfoucn, Kai xaÍPouaiv ¿ir' aùrû> djç
èiri dbeXcpip dXqGivû)- où fàp KaTà adpKa dbeXcpoùç êauToùç
KaXoûcnv, dXXà Kara irveûpa. "Eîoipoi eicrtv ùnèp XpioroO Tàç
ipuxàç aùrtùv irpoéffOat• Ta -fàp irpoffTÙYpaTa aÙToO dorpaXtùç
cpuXârrouaiv, ôoiaiç Kai biKaiwç Iûivtéç, KaÔdiç Kùpioç ò Oeôç
aÙTOîç irpofféTaSev.

430 cáelo descendit ad salvandos homines, et, ex sancta virgine genitus
877 sine semine et sine corruptione, carnem assumpsit et apparuit
141 hominibus, ut eos a polytheismi errore revocaret. . . . Atque hi
sunt (Christiani) qui veritatem supra omnes terrae nationes invenerunt.
188 Siquidem Deum rerum omnium conditorem atque architectum in
Filio unigenito et Spiritu Sancto agnoscunt, nec praeter eum ullum
alium deum venerantur. Habent autem Domini lesu Christi
598 mandata cordibus suis insculpta eaque custodiunt, mortuorum re-
29 surrectionem ac futuri saeculi vitam exspectantes. Non adulterii,
non fornicationis crimine sese devinciunt, non falsum testimonium
dicunt, aliena non concupiscunt, patri et matri honorem tribuunt,
proximos amant, iustum iudicium ferunt, quae sibi ipsis fieri nolunt
aliis non faciunt, eos a quibus laeduntur obsecrant ac sibi eorum
amicitiam conciliant; inimicos beneficiis afficere student, lenes et
faciles se praebent, ab omni iniquo concubitu atque ab omni im-
puritate abstinent, viduam non contemnunt, pupillo maerorem non
inferunt, qui habet non habenti prolixe subministrat; peregrinum
si viderint tecto admittunt eiusque non secus ac veri et germani
fratris adventu delectantur: non enim carnis sed animi ratione
fratres se vocant; vitam suam Christi causa profundere parati sunt,
nam ipsius praecepta firme observant, sancte videlicet ac iuste,
quemadmodum Dominus Deus ipsis imperavit, viventes.

S. IUSTINUS, ca 100/10-163/7.

Apologia I, 150/55.

113 6. 'EvOévbe Kat dSeoi KEKXt'ipeQa. Kai ôpoXofoûpEv twvui voptCopévuiv 0eâ>v dOeot eîvai, àXX' oùx't to0 dXr]0e<rráTou, Kai TtaTpôç biKaioffôvriç Kai awtppocrûvqç Kai tû›v dXXtuv àpETdùv, dvempÎKTOu te KaKÎaç Oeo0• àXX' ¿keìvóv te, Kai tòv nap' 374
aÙToO Ylòv èXOóvTa Kai btbáJavTCt qpâç Taûta, Kai tòv túJv
¿ÍXXuiv ênopévœv Kai èSopotoupévujv àfaôtùv àTfÉXiuv arpaTÓv, 198
TTvEÛpà te tò npocpriTiKÔv <TepógE0a Kai npoaKuvoOpev, Xópw
Kai dXq0EÍa TipùJVTEç, Kai navTi pouXopÉvtu paOeîv, tbç èbtbàx-
OrigEV, dtpOôvwç napabtbôvreç.

114 10. "Ov Tpónov fàp tf]v àpxùv oûk ôvtoç ènoir]ffE, tòv is» 314
aÙTÔv /rfouucÓa Tpónov, bià tò ÎXéoOat toùç aipoupévouç Tà
aÙT<î> dpEcrrà, Kai dcpOapaiaç Kai ouvouaiaç KaTaiuDOpvat. Tò
pèv yàp Tqv dpxôv YEvéaOat, oùx fipêrepov fiv• tò bi' èîaKoXou-
ôf]<jai oîç cpiXov aùrûj aipoupÉvouç, bt' tî›v aùrôç ¿bwpqaaTO
XopKtùv buvdpeujv, neiOei te Kai eiç nicmv dyet fjpftç.

115 12. Zôppaxot npôç ElÎpqvqv èapév . . . o" Taûra boíáíopev, 594
ibç XaOeîv 0eòv KaKoepfôv . . . dbùvaTOV eîvat, Kai ?KaOTOV
èn' aiujvíav KÔXaatv f| crujTqpiav küt' diiav tû›v npdjeujv no-
peùeoOai. EÌ fàp oi navTeç dvOpiunot TaÛTa èfivaxTKOv, oùk

113 6. Inde et athei appellamur; atque atheos quidem nos esse 141
confitemur, si de opinatis eiusmodi diis agatur; secus vero, si de
verissimo illo Deo et iustitiae ac temperantiae ac ceterarum vir-
tutum patre, nulla admixta vitiositate. Sed eum et Filium, qui 374
ab eo venit et nos ista docuit, et ceterorum qui illum assectantur
eique assimilati sunt bonorum angelorum exercitum, et Spiritum 198
propheticum colimus et adoramus, ratione et veritate venerantes,
et omni discere volenti, sicut ipsi edocti sumus, sine invidia tra-
dentes.

114 10. Quemadmodum enim ab initio [Deus] non exsistentes creavit, 189
eodem modo futurum credimus ut, qui elegerint quae ipsi placent, 314
ob hanc electionem immortalitate et Dei convictu dignentur. Nam
ut a principio fieremus, in nobis situm non erat; ut autem ea
sequamur, quae ipsi placent, adhibitis ad eligendum rationalibus
facultatibus quas ab eo accepimus, id ipse nobis persuadet et ad
fidem nos adducit.

115 12. Auxiliarii ad pacem sumus ... qui haec docemus fieri omnino 594
non posse, ... ut Deum lateat maleficus atque unumquemque ad
aeternam sive poenam sive salutem pro meritis actionum suarum
proficisci. Nam si haec cognita omnibus hominibus essent, nemo

113. MG 6, 336; Kr(= G. Kriigcr) 4. Rursus edidit critice *G. Rauschen* in Florilegio patristico, fase. 2 (1904).
114. MG 6, 341; Kr 7. 115. MG 6, 341; Kr 8.

592 áv nç Trjv KaKÍav Ttpôç ôXifov fjpeíTO, fivwffKwv nopeúeaOai
. èn' aiwviav bià nupôç KaTabÍKqv, dXX' èK navTÔç Tpóttou èairrôv
ouveîxe Kai èKÓapei apeií], ôirwç twv irapà to0 OeoO tùxo
dyaOtîiv, Kai twv KoXaatnpiwv à-miXXafpévoç tiq.
26 12. TevriaeaOai TaOra TtdvTa [sc. persecutiones contra Christianos] 116
-rrpoeîni, <pqpí, ó f)péTtpoç btbdOKaXoç Kai to0 IJaTpôç ttôvtwv
Kai AecnrÔTOu Oeoû Yiôç Kai dirôcrroXoç wv 'Iqaoûç Xpiorôç,
dtp' ou Kai tò Xpionavoi èirovopdleaOai èaxÙKapev Ô0tv Kai
pépatot pvôptOa Ttpôç xà bebtbaypéva îm' aÙToO ndvTa, èiretbi']
èpyip <pa{v€Tai fivopiva ôaa cpOdtraç irpoeînev ôirep
i2o0eoO èpfov èaxi- npiv F| yevcaOai elite [lege: eîireîv], Kai outwç
beix0f}vai pvôpevov tbç irpoeipr]Tai.
ui 13. "AGeot pèv oûv ibç oùk èapév, tòv bquioup'fòv Toûbell7
to0 ttovtôç oeflopevoi. . . tîç awtppovwv oùx ôpoXo-pioei; Tòv
374 bibáOKaXóv Te toútwv fevópevov f)gîv, Kai eiç to0to fevvqOévTa
'Inaoûv XpiffTÒv tòv OTaupw0évra èni TTovriou TTiXaTOu, to0
fevopévou èv 'loubaiqi ètti xpôvoiç TifJepiou Kaiaapoç èmTpóirou,
Yiôv aÙTOÛ toû ôvtwç 0eoO paOôvTeç, Kai èv beutépa xwpa
èXovTeç, TTveûpà Te TtpocpqTiKÔv èv Tpinj TÓíei, 8ti perà Xcrfou
npwpev, dnobetïopev. 'EvtaûOa 'fàp paviav fjpwv Karacpaivov-
Tai, beuTèpav xæpav peTà tòv ¿Tpeitrov Kai dei òvTa 0eóv,
Kai fevvTÍTopa twv dirdvrwv, àvQpwitqj oraupwOévn bibóvat
fipâç XéfovTeç- dfvooûvTeç tò èv TOÛTtp pucrnipiov, w Ttpoaéxeiv
ùpâç è£r]'foupévwv fjpwv TtpOTperropeOa.

592 vitium ad tempus eligeret, cum se ad aeternam ignis condemna-
tionem proficisci sciret, sed se omnino continerêt et virtute ex-
ornaret, tum ad bona quae a Deo promittuntur consequenda,
tum ad fugienda supplicia.
26 12. Futura haec [sc. persecutiones contra Christianos], inquam, Omnia 116
praedixit magister noster, Parentis et Domini omnium Dei Filius
et apostolus Iesus Christus, a quo etiam habuimus, ut Christiani
appellaremur. Unde et confirmamur in omnibus, quae ille docuit:
quandoquidem re ipsa videmus evenire quaecumque futura prae-
120 dixit. Quod quidem Dei opus est res antequam fiant praedicere,
easque, ut praedictae fuerunt, ita factas exhiberi.
141 13. Atheos igitur nos non esse, qui opificem huius universi 117
374 colimus ... quis ratione usus non concedet? Nostrum autem harum
rerum doctorem, natum ad hoc munus, Iesum Christum, ac sub
Pontio Pilato, Iudaeae temporibus Tiberii Caesaris praeside, cruci-
fixum, veri Dei Filium esse edocti, ipsumque secundo loco, Spiritum
autem propheticum tertio habentes ordine, non sine ratione a nobis
coli demonstrabimus. Hoc enim loco insaniae nos accusant, post
immutabilem et sempiternum et patrem omnium Deum homini
crucifixo alterum locum a nobis dictitantes deferri, mysterium
huius rei ignorantes, quod, dum exponimus, ut attente audiatis
hortamur.

116. MG 6, 344; Kr 9. 117. MG 6, 345; Kr 9.

118 14. Oí itáXat pèv iropveiaiç xa>P°vTeç, vOv bè awtppoaùvqvso póvqv danaZóptvoi- oî bè Kaî payiKaîç TÉxvaiç xpdipevoi, dfaOw32 Kaî d'fevvi'iTuj Oeûj êauTOÙç dvaTeOeiKÔTeç- XP1M"TUJV ^è Kaî KTTipdTujv oî itôpouç navTÔç pàXXov aTfp-fo.vTeç, vOv Kaî fi ?Xopev tiç Koivòv tpépovTeç, Kaî navTÎ beopévw koivwvoùvtcç • oî piaàXXqXot bè Kaî dXXqXotpôvoi, Kaî irpôç toùç oùx ópotpú-Xouç bià Tà ?0i] èaTiaç koivùç pi] troioùpevot, vOv, petà tt[V èiTKpdveiav to0 XpiGToO, ópobíaiTOi pvópevoi, Kaî ûtrèp twv ¿X^piùv eùxópevoi, Kaî toùç dbtKwç ptaoOvTaç neíOtiv ireipw-pcvot, ônwç oî kotù Tàç to0 XpiOToO KaXàç ÙTtoOnpoaùvaç pttûaavTeç, eùéXmbeç iLcn, aùv f)gîv twv aÙTtîiv irapà to0 iràvrwv beanôiovToç OeoO tuxtîv.

119 15. TTepî pèv oùv awtppoaùvqç toooOtov eîirev- «°Oç fivsis èpfJXétprç TuvaiKÎ irpôç tò ¿m0upf]aai aùrf]ç, ñbr) époíxtuae tt]290 Kapbia irapà T<p ©eip» [Mt 5, 28] . . ., Kaî- «'Oç fapeî diro-XeXupevr)v d<p' êTépou dvbpôç, poixàrai» [Mt 5, 32]. . . "Qoirep Kaî oí vôpip dvOpujTtivuj bifapiaç iroioùpevoi àpapTwXoî irapà Tip fiptTéptp btbaOKáXcp dai, Kaî oí irpoapXéirovTeç yuvatKi irpôç tò èm0upr|aai aÙTf|ç. Où yàp póvov ò potxeùwv ep'fw èKpèpXr)Tai nap' aÙTw, dXXà Kaî ó poixtùaat pouXôpevoç- tbç où twv èpfujv tpavepwv póvov Tip Sew, dXXà Kaî twv ¿vOupqpáTwv.

120 18. Oîç [TTuQa-ftipq, nxcÍTtuvi, . . .] kSv ôpoiwç f)pàç fino-eoo bé£aa0e oùx ffrrov àtdvwv ©cw iriaTeiiovraç, dXXà pâXXov, oî

118 14. Qui olim stupris gaudebamus, nunc castimoniam unice30 amplectimur; qui magicis etiam artibus utebamur, bono et ingenito 32 nos consecravimus Deo; qui pecuniarum et possessionum vias omnibus antiquiores habebamus, nunc etiam ea quae possidemus in commune conferimus et cum indigentibus quibusque communicamus; qui mutuis odiis et caedibus pugnabamus et cum iis qui tribules nostri non essent communem focum ob diversa instituta non habebamus, nunc, postquam Christus apparuit, convictores sumus, et pro inimicis oramus; et qui nos iniquis odiis prosequuntur, eos suadendo flectere conamur, ut, qui secundum praeclara Christi praecepta vixerint, bonam spem habeant eadem se ac nos a dominatore omnium Deo consecuturos.

119 15. Itaque de castitate tantumdem dixit: *Qui inspexerit mulierem* 572 *ad concupiscendum eam, iam moechatus est in corde apud Deum ...,290* et: *Qui ducit repudiatam ab altero viro, moechatur.* . . . Quemadmodum etiam ii qui ex lege humana duplex matrimonium ineunt, ita et qui mulierem aspiciunt ad concupiscendum eam, peccatores sunt apud magistrum nostrum. Non enim is solum ab eo eicitur qui re et actu moechatur, sed etiam qui moechari vult; quippe cum Deo non facta solum, sed etiam cogitata pateant.

120 18. Quibus [Pythagorae, Platoni etc.] nos saltem aeque approbate, 600 qui non minus quam illi, imino magis, Deo credimus, quippe cum

118. MG 6, 348; Kr 10. 119. MG 6, 349; Kr 11.
120. MG 6, 356; Kr 16.

Kal τὸ veKpoúpeva Kaì tiç W paXXópeva trákiv àïroXrppeffOai èauxûiv ciwpaxa TrpoaboKÙjyew àbùvaxov pqbèv eîvai ôeû) kéyovxeç. 19. Kaî [t !] Kaxavooûvxt àmdxóxepov àv pàkkov òóSai, f| ei èv aibpaxi pi) (mnpx°M6V Ka¡ TiÇ èkeyev, èK piKpàç xivoç ¡javiboç xqç τοθ ávOpunreíou airéppaxoç, buvaxôv ôcrréa Te Kaî veOpa Kaî aapKaç eiKovoKOiqQévxa, ola ópújpev, fevéaôai; . . . 'Akk' ov xpórrov xqv dpx'iv οὐκ fiv èmœreùoaxe ¿k τ^Ç ptKpftç ¡iaviboç òuvaxòv xoiovxouç yevéaQai, Kaî ôpàxe pvopévovçxòv aùxòv Tpôirov kofiaaaOe, ôxi ôiakuQévxa Kaî bÍKr¡v anepàxtuv eiç yÔv biakuOèvxa xà àvOpujneia au'jpaxa, Kaxà Kaipòv Ttpoaxáíei OeoO àvaaxfivat, Kaî àq>9apaiav èvbùaaaÔai, οὐκ àbùvaxov.

594 21. 'AnaQavaxiteaOai bè f)geîç pôvouç bebibaypeOa τοὺς 121
ôaiuiç Kaî èvapèxwç èffùç Qeiû pioûvxaç, KokâèeaOai bè τοὺς àbtKtuç, Kaì pò pexapâkkovxaç, èv aluiviip Kupî mffxeùopev.

25 30. "Οττμjç bè pñ τiç àvxmOeîç xi Kwkùei Kaì xòv 122
Trap' f)M*v keyópevov Xptaxóv, dvOpuinov è£ dvOpiimujv ôvxa, payiKÔ xéxvfl &Ç kéyopev buvàpeiç irenoirjKèvai, Kaî bóSai bià
24 xoOxo YÎôv OeoO éîvat, xòv áuóbeiSiv ^òq noipcJopeOa, οὐ τοῖç kéfouoi moxeùovxeç, àkkà τοῖç npocpqxeùouai itpîv f] YtvéoOai, Kax' àvcrpcriv ireiOópevoi, btà xô Kaî ôipet tbç TrpoetprrreùQq ópàv yevópeva Kaì yivépeva- ptTÍoxri Kaî dkqOeaxdxTi dnôbetjiç Kaî ûpîv, diç vopilopev, cpavriaexai.

31. *De Christo praedicto a prophetis, v.* ***K*** *52.* *122**

nostra etiam corpora, mortua et in terram coniecta, nos rursus recepturos speremus, nihil non posse a Deo fieri asserentes. 19. Et quid incredibilius videatur attente consideranti, quam si in corpore non essemus nobisque diceret aliquis ex parva quadam humani seminis gutta ossa et carnes ea quam videmus forma fieri posse? … Sed quemadmodum numquam omnino credidissetis tales vos ex parva gutta fieri posse, et tamen factos videtis, eodem modo fieri posse existimate ut dissoluta hominum corpora et instar seminum in terram resoluta, Dei iussu certo tempore resurgant et incorruptionem induant.

594 21. Nos immortalitatem eos consequi solos didicimus, qui se 121
vitae sanctitate et virtute Deo appropinquant: qui autem improbe vivunt nec se convertunt, eos igne aeterno credimus puniri.

25 30. Sed ne quis nobis opponat nihil obstare, quominus et is, 122
qui apud nos dicitur Christus, homo ex hominibus, arte magica quae dicimus miracula ediderit, ac propterea Filius Dei esse visus
24 sit, iam demonstrationem instituemus, non dicentibus credentes, sed futura antequam fiant praedicentibus necessario fidem habentes, eo quod ipsis oculis ita, ut praedicta fuerant, evenisse et evenire videamus: quae sane demonstratio vobis quoque, ut arbitramur, maxima et verissima videbitur.

121. MG 6, 361; Kr 18. 122. MC 6. 373; Kr 23.

123 43. Tàç Ttuuipiaç, Kai Tàç KoXàaetç, Kai Tàç d'faOàç àpoipàçsao kot' düiav tûiv Trpàieujv ÉKaOTOu àiroôiboaùai btà tiîjv trpo-tpqTwv paOôvTeç, Kai àXq0èç àno<paivópe0a. 'Etrei eì pf] toOtó èativ, àXXà KaÕ' eípappévrjv TtavTa -[iverat, oûtê tò è<p' f|gîv èanv ôXujç. EÌ yàp eïpapTai TÓvbe nvà à'faÓòv eîvat, Kai TÔvbesii tpaOXov, oîjO' oûtoç cnrobeKTÔç, oùbè èKeîvoç pepirréoç. Kai294 au ei pò npoaipéaei éXeu0ép<¡t irpôç tò tpeúyetv Tà aiaxpà Kai . aipeîaéai Tà KaXá, bùvaptv ?x€l T^ àv0ptbneiov -fèvoç, dvaínóv èan tûiv bmuabrproTC irpaTTopévujv. 'AXX' ôn èXeuéèpot Trpo-221 aipéaei Kai KaTop0oî Kai acpdXXeTai, ovtuuç dKobeÎKVupev. Tòv aùròv áv0pujKov tûiv èvavTÎujv Tqv ptTÉXeuaiv noioùpevov ôpûpev. . . . Oùbè -fàp i^v d£toç dpoipôç q ènaivou, oùk dtp' èauToû êXôpevoç tò dyaÒóv, dXXà toOto fevôpevoç- oùb' ei kokôç ùnfjpxe, biKaiujç KoXdaewç ènjxxavev, oùk dtp' êauToO toioOtoç tïiv, dXX' oùbèv buvdpevoç eîvat èrepov nap' ô èye-fôvei.

124 52. Aùo -fàp aùroO [Xpurroû] napouaiaç TrpotKppuSav 0Í400 irpocpòTar piav pév, rpv pbp ftvopévpv, diç dripou Kai naOpToO dv0pdmoü' t^iv bè beuïépav, ôrav peïà bôfpç è£ oùpavtùv peTà Tpç drfeXiKnç aÙToO OTpandç napayevriaeaéat KeKppuKTat, Ôtê Kai Tà aujpaTa dvefepeî irávTwv tûiv fevopéviuv dvOptbmuw 599 Kai tûiv pèv dîiujv, èvbùaij d<p0apaiav tûiv b' dbîkidv, èv aiaùqaei aiwviç ptTà tûiv tpaùkujv baipôvujv eiç tò aidjviovsoe nOp irépipet.

123 43. Poenas et supplicia et bonas renumerationes secundum 36« meritum actionum cuiusque reddi per prophetas edocti, et verum manifestamus. Nam si hoc non est, sed secundum fatum omnia fiunt, nihil omnino est penes nos. Si enim fatum est hunc bonum 871 esse, et hunc malum, neque ille laudandus est, neque iste vitu-294 perandus. Ac rursus si non electione libera, ad fugiendum turpia et eligendum honesta virtutem habet humanum genus, innocens est quidquid agat. Sed libera animi inductione hominem vel bene 221 agere vel male sic demonstramus. Hominem eumdem in contrariis transcurrere videmus.... Non enim remuneratione aut laude dignus foret, si ex se ipso bonum non eligeret, verum ita natus esset; nec merito, si malus esset, puniretur, ut qui non ex sese talis foret, sed aliud ab eo, quod natus fuisset, esse non posset.

124 52. Duos enim illius (Christi) adventus praedixerunt prophetae, 400 unum quidem, qui iam exhibitus est, tamquam despecti et passibilis hominis, alterum autem, quando cum gloria e caelis una cum angelico suo exercitu adventurus praedicatur; quando et corpora599 resuscitabit omnium, quicumque exstiterunt, hominum, ac dignorum quidem corpora induet incorruptione, iniquorum autem in perpetuo sensu cum pravis daemonibus in ignem perpetuum mittet. 594

123. MG S, 392: Kr 3ó.
t24. MG (i, 404; Kr 43.

24 53. Ttvt yap Sv Xóftij dvOpujirtp OTaupujOévTi èTrei0ó)ie0a, 125
428 ôn irpuJTÔTOKOç Tip dyevvr|Tq> Oeiî) èan, Kai aÙTÔç ttjv Kpicnv
toû iravTÔç dvOptuTteiou févouç iroirioeTai, ei j-tr, papTvpia, npiv
f] èXOeîv aùròv âv0pimtov fèvôpevov, KiKTipuygéva irepl aÙTOû
eSpopev, Kai oùtujç yevôpeva ôpiùpev;

55. *De gloria erucis, v. K 53.* *125**

459 61. "Oaoi dv neiaOûjai Kai mOTeúcuaiv dXr|0r] TaûTa tù ûcp' 126
473 f]pâ)V bibaaKÓptva Kai Xefôpeva eîvat, Kai [hoûv oütujç bûva-
<j0ai ÚTtiffxvújVTai, eüxea0at te Kai aixeîv vqOTCÙovTeç itapà toû
©eoû tûjv nporipapTripévujv dtpeatv btbdoKovTat, fipiîiv auveuxo-
pévujv Kai <n>wn<rreuôvTU)v aùroîç. 'EiteiTa ¿cfovrat û<p' fipùiv
461 <=v9a vbwp èan, Kai TpÓTtov àvafevvriffeujç, ôv Kai fipeîç aÙToi
hi àve-fevvr|0r|pev, dvafevvûvTat. 'Eir' ôvôpaTOÇ fàp toû TïaTpôç
465 tûiv SXuiv Kai AecfflÔTOu ©eoû, Kai <oû aujTfjpoç f]pûjv 'Iqaoû
462 XptOTOû, Kai TTveûpaToç 'Apoti, tò èv Tip Oban tótc XouTpòv
KoioOvTai . . . Kai Xófov bè eiç toûto itapà twv dnoOTÓXuiv
èpd0opev TOÛTOV.

24 63. 'AXX' eiç dnóbetSiv Tefóvaoiv oìbe oi Xófoi [irpocpnTiKoi], 127
U? ôti Yîôç ©eoû Kai dirôoToXoç 'lîiooûç ò XptffTÔç èffTì, ttpó-
3ï3Tepov Aô-foç tïiv, Kai èv ibétji itupôç TtoTè tpaveiç, iroTè bè Kai
408 èv eÌKÓvt dauipdTUJv vûv bè bià 0eXrpiaTOç 0eoO irrtèp toû
dv0pu)7teiou ïévouç dvOpujitoç ftvôpevoç, ûnépeive Kai iraOeîv
ôaa aÙTÔv èvqpfriaav oi baipoveç biaTe0f¡vai virò tûiv dvoqTUJV

24 53. Quomodo enim homini crucifixo crederemus eum esse 125
428 primogenitum ingenito Deo, ac iudicium de universo genere humano facturum, nisi testimonia de eo, antequam homo factus veniret, praedicata inveniremus, eaque eventu confirmata videremus?

459 61. Quicumque persuasum habuerint et crediderint vera esse 126
473 quae a nobis docentur et dicuntur, seque ita vivere posse promiserint, ii precari et ieiunantes priorum peccatorum veniam a Deo petere docentur, nobis una precantibus et ieiunantibus. Deinde
461 eo ducuntur a,nobis ubi aqua est, et eodem regenerationis modo
141 regenerantur, quo et ipsi sumus regenerati. Nam in nomine
465 Parentis universorum ac Domini Dei, ac salvatoris nostri Iesu
462 Christi, et Spiritus Sancti, lavacrum in aqua tunc suscipiunt. . . . Hanc autem huius rei rationem ab apostolis accepimus.

24 63. Haec autem (prophetarum testimonia] ideo diximus, ut Filium 127
147 Dei et legatum esse Iesum Christum demonstraremus; qui quidem,
373 cum antea Verbum esset, ac modo in specie ignis, modo in
408 imagine incorporea visus esset, nunc voluntate Dei pro humano genere homo factus, ea etiam perpeti sustinuit, quaecumque in eum insani ludaei, daemonum impulsu, moliti sunt. . . . *Nemo*

125. MG 6, 405; Kr 44. 126. MG 6. 420; Kr 51.
127. MG 6. 424; Kr 54.

'loubaíujv... . «Oûbeiç èfvuj τὸν TTaTépa ei pr, ó Yiôç, oûbè τὸν Yiòv eì pi] *b* TTatrip, Kaì oîç áv ó Yiôç dnoKaXúipq» [Mt 11, 27]. ìoubaìot ovv fpfr)ffà)ievoi dei τὸν TTaTépa τûiv ÔXaiv XeXaXqKévat Tip Mtuffeî, το0 XaXqffavTOç aÚTÚj ôvτoç YioO το0 0eoO, ôç Kaì dffeXoç Kaì cmôcrroXoç KéKXqTai, ôikuîujç èXéyXOVTat Kaì btà το0 npotpqTiKoû TTveùpaToç, Kaì bf aùroû τοû Xpifftoû, ibç OÛT6 τὸν TTaTépa OÌJT6 τὸν Yiòv èyvwffav. Oí ■fàp τὸν Yiòv TTaTépa tpdffKOVTeç eîvai èXéTX0VTOl MHTe T^v TTaTépa èiriOTàpevoi, pq0' ôn èoriv Yiôç τûj liarpi τûiv ôXtuv 'fivdjOKOvTeç- ôç Kaì Aôyoç ττpiuτôτokoç ïï)v το0 0eoû, Kaì 0eôç ínrápxei. Kaì irpórepov btà Tfjç το0 mipôç poptprjç Kaì êîkôvoç dffwpdTou τûj Mtuffeî Kaì τοîç èTépoiç Ttpo<pr|Taiç èqpdvrv vOv b' èv xpôvoiç tqç ûperépaç dpxfiç, djç npoeiiropev, bià nap-Oévou dvûpwnoç Yevôpevoç κοτὺ ri]v το0 TTarpôç pouXriv, intèp oujTTipiaç τιîiv mffTeuóvTwv aÙTÎp, Kaì é£ou0evq0i]vai Kaì iraOeîv énrépeivev, îva dnoûavdiv Kaì dvaOTàç viKqffij τô νiu 0dvatov.

128 65. yEir€iTa upoff(piperai Tip npoeffTâm τûiv dbeXcpûiv dptoç, 493
Kaì TtoTiipiov übaroç Kaì Kpdparoç- Kaì οντoç Xapibv aîvov Kaì494
bóSav τûj TTarpi τcὺv ÔXaiv btà το0 ôvôpatoç τοû YioO Kaì m
τοû TTveùpaTOç το0 Ayiou dvanépuer Kaì eùxaptffriav intèp τοû KaTT[jiújff0ai TOÓTUJV irap' aÙTOÛ erri ττoXù Troieîrar où ffWTeXéffavTOç ràç eùxàç Kaì rr]v eùxaptffriav, Ttdç b irapàiv Xaôç èneutpnpeî Xífiuv dpr]v. Tò bè dpqv τί¦ éppaîbi τptuvrç τὸ févorro ffripaivei. EùxapiffTiiffavroç bè τοû TtpoeffTiîiToç, Kaì

cognovit Patrem nisi Filius, neque Filium nisi Pater, et quibus Filius revelaverit. Patrem igitur universorum ludaei semper cum Moyse collocutum existimantes, cum is qui locutus est Filius Dei esset, qui et angelus et legatus vocatus est, merito et a prophetico Spiritu et ab ipso Christo arguuntur, quod nec Patrem nec Filium noverint. Nam qui Filium Patrem esse dicunt, hi arguuntur, quod nec Patrem sciant, nec Filium esse universorum Patri cognoscant. Qui, cum Verbum sit primogenitum Dei, Deus etiam est. Ac prius quidem Moysi et ceteris prophetis in specie ignis et imagine incorporea visus est; nunc autem, vestri imperii temporibus, ex virgine, ut iam diximus, homo factus secundum Patris voluntatem, pro eorum salute qui illi credunt et pro nihilo haberi et pati sus-414
tinuit, ut mortuus et resurgens mortem vinceret.

128 65. Deinde ei qui fratribus praeest panis affertur et poculum 493
aquae et vini; quibus ille acceptis laudem et gloriam universorum 4M
Parenti per nomen Filii et Spiritus Sancti emittit, et gratiarum 141
actionem pro his ab illo acceptis donis prolixe exsequitur. Postquam preces et gratiarum actionem absolvit, populus omnis acclamat: amen; amen autem hebraea lingua idem valet ac fiat. Postquam vero is qui praeest gratiarum actionem absolvit, et po-

128. MG 6, 428; Kr M.

èTtcucpqpqtravTOç iravTÔç toû Xaoû, oí KaXoùgevoi Trap' fipîv biducovoi bibóacnv êKaartp tûiv TrapóvTiüv peTaXapeîv dirò toû mi eùxapiOTHÔévTOç âprou Kaì oïvou Kaì übaToç, Kaì toîç où itapoûoiv ànocpépouot.

505 66. Kaì f] Tporpn aurq KaXeîTai trap' fipîv eùxapioria· fjç oùbevi dXXip peTaox&îv èSôv è<mv ìì Tip KiaTeúovn ¿Xq0f] eîvai Tèi beòiòa-fpéva ùtp' f]p<ì)V, Kaì Xouffapévtp tò inrèp àipéaeuiç àpap-nûiv Kaì eiç dvayewnaiv XouTpóv, Kaì outujç {hoûvn <bç
485 ò XptOTÔç TrapébuoKev. Où yàp tbç koivòv fipTov oùbè koivòv tioitópa TaûTa Xaupávopew dXX' ôv Tpóirov bià Aôyou Oeoû aapKOiroiriOeiç 'Inaoûç Xpiœrôç *b* crumip fyjtûv, Kaì odpKa koî aîpa ûrcèp ouuTqpiaç f]pû>v eoxev) oütiuç Kai Tqv bi' eùxÔÇ Xôyou toû irap' aÙTOÛ eùxapiorriûeîcrav Tpotpqv, è£ fjç aîpa Kaì adpKeç kotù peraPoXfiv TpécpovTai fip'ùv, èKtivou toû aapKo-
13 iroir)OévToç 'Iqaoû Kaì odpKa Kaì aîpa èbibàxÔû.uev eîvai. OÍ yàp dirôoToXoi èv toîç 'fevopévoiç ùtt' aÙTiíiv dTTopvripoveùpaoiv, d KaXeîTai eùaffÉXia, oütiuç napébuJKav èvT€TàX0ai aÙTOîç tòv
486 'Irioooûv XapôvTa dpTov, eùxapiOTT|ffavTa eiireîv «Toûto iroieÎTe
495 eiç tt)v àvàuvqoiv pou· TOUTéim tò aiûpd pou» [Le 22, 19]' Kaì tò TtoTTipiov ôpoimç XapóvTa Kaì eùxapio-rriffavTa eineîv «Toûto èffTi aîpa pou» [Mt 26, 28], Kaì pôvoiç aÙTOÎç peTaboûvai. "Onep Kaì èv toîç toû MiOpa puOTripioiç irapébuiKav TiveaQai pipnodpevoi oí noviipoi baipoveç. "Oti fàp dpTOç Kaì TTOTiipiov übaToç Tt0erat èv Taîç toû puoupévou TeXeTaîç peT' èiriXô'fujv tivûiv, î] èirioTaaQe, f) paûeîv bùvaoOe.

500 pulus omnis acclamavit, ii qui apud nos dicuntur diaconi panem, vinum et aquam in quibus gratiae actae sunt unicuique praesentium participanda distribuunt et ad absentes perferunt.

505 66. Atque hoc alimentum apud nos vocatur eucharistia, cuius nemini alii licet esse participi, nisi qui credat vera esse quae docemus, atque illo ad remissionem peccatorum et regenerationem
485 lavacro ablutus fuerit, et ita vivat, ut Christus tradidit. Neque enim ut communem panem neque ut communem potum ista sullo mimus; sed quemadmodum per Verbum Dei caro factus lesus Christus salvator noster et carnem et sanguinem habuit nostrae salutis causa, sic etiam illam alimoniam, in qua per precem ipsius verba continentem gratiae actae sunt, ex qua sanguis et carnes nostrae per mutationem aluntur, incarnati illius lesu et carnem
13 et sanguinem esse edocti sumus. Nam apostoli in commentariis suis, quae vocantur evangelia, ita sibi mandasse lesum tradiderunt;
<so eum scilicet accepto pane, cum gratias egisset, dixisse: *Hoc facite*
40' *in meam commemorationem; hoc est corpus meum;* et poculo similiter accepto actisque gratiis dixisse: *Hic est sanguis meus,* ipsisque solis tradidisse. Atque id quidem etiam in Mithrae mysteriis ut fieret, pravi daemones imitati docuerunt; nam panem et poculum aquae in mysteriis eius qui initiatur, quibusdam verbis additis, apponi, aut scitis aut discere potestis.

129 67. Tf¡ to0 f]Xiou Xeyogivij f|gép<¡(irdvTwv Kœrà irôXetç f|u dfpoùç pevóvTwv èrrì tò aùrò ffuvéXeuoiç fiverai, Kai xà dnopVqpoveúpaTa twv anocFTÓXwv, r; tú atrrfpáppaTa twv npocpqTwv dvapvibffKerai péxPK èfxæP6!-

Apologia II.

130 6. 'Ovovia bè Tip tkxvtwv TTarpì Oeróv, dqevvf|Tw òvn, oùkioo èonw <ì) fàp fiv Kaì òvópa-n TrpoaayopeúriTai, irpeapùTepov ?xei tòv Oéptvov tò òvopa. Tò bè iranip, Kaì Oeôç, Kaì KTt<JTT]ç, Kaì KÙptoç, Kaì beanÔTqç, oùk òvóuaTd ècrnv, dXX' ¿k twv eìmonwv Kaì twv ?pywv irpoffpiiffetç. 'O bè Yîôç ¿Ktívou, ó pôvoç Xeyôpevoç Kupiwç uîôç, ô Aôyoç irpò twv ttoitip<xtwv, 157
Kai auvwv, Kai yewwpevoç, 6te t^v dpxqv bi' aÙTOÛ TtávTa 181
èx-ncre Kaì èKÓapqcre XpiffTÔç pév, kotò tò KéxpítfOai Kai koopfjaat tù irdvTa bt' aùroû tòv 0eóv, X/yerar ôvopa Kaì aÙTÒ irepiéxov âyvwffrov ffqpaaiav ôv TpÓTtov Kaì tô Oêôç irpoayôpeupa oùk ôvopd èonv, dXXà îtpàfpaTOç buaefriTÙTou si ?p<puToç tî| cpùaet twv dvOpwnwv bòia. 'IqaoÒç bè Kai dvOpwirou Kai ffwTfjpoç èvopa Kai aqpaaiav exet- Kai yàp Kai 413
dvOpwiroç, dnç Trpoétpnptv, féfove, kotù tî)v to0 0eoO Kai TTaTpoç pouXi^v diTOKur]êeiç imèp twv mcrreuôvTwv dvOpdmwv Kai KaTaXúaet twv baipôvwv.

131 13. Tòv fàp dirò dfevvqTOu Kai dpprpou 0eoO Aófov jieTàs74
tòv ©tôv TTpoffKuvoOpev Kai dyairwpev, èuetbii Kai bi' f)pdç4io

129 67. Solis dicta die omnium sive urbes sive agros incolentium 14
in eumdem locum fit conventus, et commentaria apostolorum aut scripta prophetarum leguntur, quoad licet per tempus.

130 6. Nomen autem universorum Parenti, eo quod ingenitus sit, 109
nullum inditum est; quocumque enim nomine appelletur, antiquiorem habet eum qui nomen imposuit. Haec autem, pater, deus, conditor, dominus, herus, non sunt nomina, sed ex beneficiis et operibus appellationes. Eius autem Filius, qui solus proprie 157
filius dicitur, Verbum, antequam mundus crearetur; quod et una cum eo aderat, et genitum est, cum per illud omnia initio condidit 181
et ornavit; hic, inquam, Filius, eo' quod unctus sit et per eum Deus omnia ornaverit, Christus vocatur; quo quidem et ipso nomine res significatur incognoscibilis, quemadmodum Dei appellatio non nomen est, sed rei non enarrabilis insita naturae hominum opinio. 91
Iesus autem et hominis et salvatoris nomen et significationem habet; nam et homo factus est, ut antea diximus, de Dei et Patris 413
voluntate partu editus, pro credentibus hominibus et ad daemonum eversionem.

131 13. Natum enim ex ingenito et ineffabili Deo Verbum post 374
Deum adoramus et amamus; quandoquidem propter nos homo410

129. MG 6. 429; Kr 58. 130. MG 6, 453; Kr 65.
131. MG 6, 465; Kr 72.

402 dvÔpwTroç yefovev, ônwç Kaì tcùv toGwv twv f]perépwv aup-
péïoxoç fevôpevoç, Kaì ïatnv TOiq<Jr]Tai.

Dialogus cum Tryphone ludaeo, post 160/55.

218 5. Ei b' ó KÔopoç -fevvr|TÔç, dvd-po] Kai Tàç ipuxàç ye-fové- 132
vai, Kai oùk eîvai toi Taxa. Aid yàp toùç dvQpwnouç éfévovro
Kai tù áXXa lipa, ei ôXwç kot' ibiav, Kai pi] perd twv ibiwv
ffwpaTwv <pr|ffeiç aÙTàç feyovevai.

Oôtwç boKeî ôpOwç ?Xeiv- — Oùk dpa dOàvaTOt; — Oùk,
èiretb?] Kai ô KÔcrpoç 'f€vvr]TÔç f]pîv ètpdvr]. — 'AXXà pî]v oùbè
dnoOvijoKeiv cpiqui irdffaç Tàç ipu/àç èyw- ?ppaiov yàp ?¡v ibç
ssedXqôwç toîç kokoîç. 'AXXà tí; Tàç pèv twv eùffeflwv, èv
KpeÍTTOVÍ toi xtùptp péveiv, Tàç bè dbiKOUç Kai TOvqpàç èv
Xeipovi, tôv tôç Kpiaewç èKbexopévaç xpóvov tôtî. Oütwç al
pév, dirai toû QeoO tpaveîffOai, oùk dnoOvrjOKOucnv ètr ai bè
KoXdiovTai ear' âv aùràç Kai eîvai Kai KoXáíeoOai ó 0eôç
OéXij. . . . °Ocia -páp ècm perd tôv Oeôv r| èorai toté, TaOra
tpùoiv cp0apTi]v êxeiv› Ka^ oîa Te é£a<pavra0f¡vai Kai pi] eîvai
èri. Môvoç fàp àfévvriTOç Kai dcpOapTOÇ ô Oeôç, Kai bià
toOto Oeôç ètra ! tù bè Xoinà iravra pera toOtov Tevvr]Tà Kai
tpOapTd. Toutou x«piv Kaì dTO0vijOKOucnv ai ipuxai Kai KoXa-
tovrai.

218 6. 'H ipuxil PTOi Iwr) èaxiv, F| Iwi]v ?x£l· Ei °ùv £wr|133
èanv, dXXo ti &v noipaeie Iflv, oùx éauTrjv, tbç Kai KÎvqaiç

402 factus est, ut passionum nostrarum particeps factus medicinam illis faceret.

218 5. Quodsi mundus genitus est, necesse est animas quoque 132
genitas esse, ac posse nullas esse. Sunt enim factae hominum et ceterorum animalium causa, si omnino separatim ac non una cum propriis corporibus genitas dices.

Videtur hoc recte se habere. — Non ergo immortales sunt? — Non: siquidem statuimus mundum esse genitum. — Non tamen perire dico omnes animas: vere enim de lucro id esset improbis.
580 Quid igitur? Piorum quidem animas in meliore loco manere, iniquorum autem et malorum in deteriore, iudicii tempus exspectantes. Sic istae, cum Deo dignae iudicatae fuerint, non iam moriuntur; hae vero puniuntur, quamdiu eas esse et puniri Deus voluerit. . . . Quaecumque enim post Deum sunt aut erunt aliquando, ea naturam habent corruptioni obnoxiam, ac talia sunt ut aboleri possint ac iam nulla esse. Solus enim Deus est qui nec genitus sit nec corruptioni obnoxius, ac propterea Deus est; reliqua vero omnia, quae post eum sunt, genita et corruptioni obnoxia. Hoc ipsum causa est, cur animae et moriantur et puniantur.

ais 6. Anima vel vita est, vel vitam habet. Quodsi vita est, aliud 133
quidpiam vivere faciat, non se ipsam: sicut et motus aliud quid-

132. MG 6, 488; A (= Archambault) 1, 29.
133. MG 6, 489; A 1, 34.

dXXo ti Ktvqaeie pûXXov q èauTqv. "On bè Ziq qn>xq, oùbeîç dvTEitroi. El bè £q, où 2mi] oùaa Iq, àXXà gETaXappâvouffa Tqç Zujqç- èrepov bé n tô peréxov tivôç ìkeìvou où peTExer Ituqç bè ipuxn petéxei, èirel Zlfjv aÙTqv ó Oeôç poôXenxr outujç âpa Kaî où peSéiei koté, ÔTav aÙTfjv pq OéXoi £qv. Où yàp bi' aÙTfjç èon tô iqv, tbç to0 OeoO- àXXà iùonep ¿tvOpanroç où b.iauavTÔç êtrnv, oùbè duvEcmv dd Tij Mæxn tô ffèùpa, dXX' ôte dv béq XuOqvat Tqv áppoviav TaÙTqv, KaTaXcinsi f] ipux'l tô fftûpa, Kaî ó dvGpuj-rroç oùk ècmv oütouç Kaî ÔTav béq Tqv q/uxqv pqKÉTi eîvat, diréOTq <m aÙTtjç tò liutikôv irvEÛpa, Kaî oùk eotiv f] ipuxq «Ti, àXXà Kaî aÙTq, Ô0ev èXqcpOq, èKeîoe XWpEÎ iraXiv.

134 23. Tqv bè ttEpiTopqv [6 'APpadp] eîç oqpeîov, dXX' oùk eîç 442
biKaiooùvqv èXafkv, ûjç Kaî ai fpacpaî Kaî Ta tip appaia dvap-
KaZei f]pâç ôpoXofeîv. "Qore biKaiwç e'ipqTO Kepi ¿keívou tou
XaoO, ôti èSoXoOpeuOqffeTai f] tpuxq ¿Ktívq ¿k to0 pévouç aÙTqç,
q où TiepiTpqOqaeTai Tij f)pép<¡t Tq ópbóq. Kaî tô pq bùyaaQai
bè tô 0qXu pévoç tòv aapKiKqv irepiTopôv XapfJáveiv, beÍKvuoiv
ôn eîç aqpEÎov f] TtepiTopq afin) béboTat, dXX' oùx tbç Ëppov
biKaiooùvqç. Tà fàp bÍKata Kaî èvdpETa dnavTa ôpoituç Kaî
Tàç OqXeiaç búvaaQai (piiXdocreiv b Oeôç ènoiqffev.

135 41. Kaî f] Tfjç aepibdXeujç bè npoacpopà, d> dvbpeÇ, èXefov.su
q ûirèp tûiv KaOapiüopévajv dirò Tflç Xéirpaç npoaepépecrOat
irapaboQeîoa, tùkoç fjv to0 dpTou Trjç eùxapiOTÎaç, ôv eiç

piam moveat potius quam se ipsum. Animam autem vivere, nemo negaverit. Sed si vivit, non ideo vivit, quod vita sit, sed quod vitae particeps. Aliud autem id quod alicuius est particeps, aliud id ipsum cuius est particeps. Vitae autem anima est particeps, eo quod eam Deus vivere velit; sic etiam particeps aliquando non erit, cum eam Deus vivere nolet. Neque enim ut Dei, ita etiam animae propria vita est. Sed quemadmodum homo non semper constat, neque perpetuo corpus cum anima coniunctum est, sed, cum solvi oportet hanc harmoniam, relinquit corpus anima, nec iam exstat homo; sic etiam, cum animam non iam esse oportuerit, discedit ab ea spiritus vitalis, nec iam exstat anima, sed et ipsa, unde educta est, eo revertitur.

134 23. Circumcisionem [Abraham] in signum, non ad iustitiam ac- 442
cepit, ut scripturae et res ipsae nos cogunt confiteri. Quocirca iure de populo illo dictum est animam quae octavo die non circumcideretur ex genere suo exterminatum iri. Nam quod genus muliebre circumcisionem accipere non potest, id argumento est illam in signum datam esse, non ut opus iustitiae; sic enim Deus mulieres fecit, ut, quae iustitiam et virtutem spectant, ea pariter ipsae quoque omnia observare possent.

135 41. Similae quoque oblatio, o viri, aiebam, praescripta pro iis 514
qui a lepra purgabantur, figura erat panis eucharistiae, quem

134. MG 6, 528; A 1, 108. 135. MG 6, 564; A 1, 182.

<83 ávápvqatv toû traGouç où etraSev ùnèp twv KaSaipoptvujv Tàç tpuxàç dirò TTaaqç Ttovqpiaç dvGpunrwv, 'Iqaoûç XptGTÔç ó sis Kùpioç rqpûjv TtapébuiKe noieîv. . . . TTepî pèv tûiv ûq>' ùpûiv tòte Ttpooxpepopévujv Guoubv Xè^ei ó ©eôç, tbç irpoècpqv, btà MaXaxiou, êvôç tûiv bdibtKcr «Oùk ècm GéXqpà pou *év* ùpîv, Kt X.» [Mal 1, 10 sqq] TTepi bè T(Î>V èv TtaVTÎ TOKLU Ù(p' f)p<î)V tiûv èOvûiv Ttpoacpepopévujv aÙTÛj Guffubv, toutéoti to0 dprou Tqç eùxapiOTtaç Kaî to0 KOTqpiou ôpoiuiç ttîç eùxapiOTÎaç, irpoXé'fet TÓT6, einàiv Kaì tò ovopa aÙToû boSdietv ùpâç, ûpâç bè p«PqXoûv.

374 48. Oùk àîtôXXuTat tô toioûtov eîvat Xpiarôv to0 OeoO, 136
èàv dirobeîSat pq bùvuupai ôti Kaî npoünfipxev Yîôç to0 TtoiqToÛ
375TÔIV ôXwv, Oeôç a>v, Kaî 'ft'févvqTai dvGpunroç btà t^ç trap-
317 Gévou. 'AXXà ¿k navTÔç dnobeiKvupévou ôti oûtôç èffnv ó XptffTÔç b toû OeoO, ôotiç oûtoç ê<rrat, èàv bè pq dKobeiKVÙtu
402 ôti irpoüKfÎpxe, Kaî xevvqGfivai àvGpuinoç ôpoioiraGôç fipîv, adpKa ?xtJUV) KotT« tqv toû TïaTpôç pouXqv ùitèpeivev, èv toûtu) ireirXavi^aGai pe póvov Xépetv bÍKaiov, àXXà pq dpveîaOat ôti oûtôç èOTtv 6 XpiffTÔç, èàv cpaivqTai tbç dvGptuiroç è£ dvGpdirrcuv yewriOeiç, Kai èKXo'ffi 'fevôpevoç eîç tô[v] XptûTÔv eîvat dTTobeiKvùqTai. Kaî -fàp eioi Ttveç, <ü cpiXot, èXeyov, dnô to0 ùperépou févouç ôpoXo'foûvTeç aÙTÔv XptffTÔv eîvat, àvGpunrov bè è5 ávOpumuiv yevópevov dnocpaivôpevoi• oîç où ouvTÍGepai, oùb' fiv irXeîOTOi TaÙTd pot boïdoavTeç enrotev èîteibq oùk

483 Dominus noster Iesus Christus, in recordationem passionis quam subiit ad purificandas hominum animas ab omni iniquitate, fieri
516 praecepit. . . . De sacrificiis quidem quae a vobis offerebantur, sic Deus, ut iam dixi, per Malachiam, unum ex duodecim, loquitur: *Non est voluntas mea in vobis,* etc. De iis autem sacrificiis, quae in omni loco a nobis gentibus offeruntur ei, hoc est de pane eucharistiae et de calice similiter eucharistiae, iam tum praedicit, illud etiam addens, nomen suum a nobis glorificari, a vobis autem profanari.

374 48. Nequaquam irritum erit quod demonstravi, hunc esse 136
Christum Dei, si demonstrare non possim illum etiam praeexstitisse
375 Filium creatoris universorum, Deum exsistentem, et hominem ex
377 virgine genitum esse. Sed cum omnino demonstratum sit hunc esse Christum Dei, qualiscumque ille sit, si non demonstravero
402 praeexstitisse, et hominem perpessionibus nostris obnoxium et carnem habentem nasci, secundum Patris voluntatem, sustinuisse, in hoc tantum aequum fuerit dicere me errasse, nequaquam autem negare eum Christum esse, etiam si homo ex hominibus genitus videatur, nec quidquam amplius demonstretur nisi eum electione consecutum esse ut Christus esset. Sunt enim quidam, amici, ex genere vestro, qui eum Christum esse confitentur, quamvis hominem ex hominibus genitum esse pronuntient; quibus ego non assentior, nec assentirer, etiamsi maxima pars quae mecum consentit idem

136. MG 6, 580; A 1, 214.

dvGptunetoiç ôibœfuatfi K€KeXeùape0a fur' aÙToO to0 XpicrroO Treiôeff0at, dXXà toiç ôià tiîiv paKapicuv irpotpqTwv Kqpuxùeîcii ko! bi' aÙTOû btbaxèeîtfiv.

137 61. Maptùptov bè Kai dXXo ùpîv, Æ tpiXoi, ë<priv› àitò Ttîivisi Ypatptîiv biiitrui, ôti àpxflv "^PÙ iràvrtuv tiîiv KTiffpaTujv b Oeôç TeYévvriKe bùvaplv nva è£ èauToi) XofiKflv, fl-nç Kaì bòia Kupiou ùnô to0 TTveùparoç to0 'Ayiou KaXerrai, iroïè bè uiôç, iroTè 162 bè crotpia, iroTè bè dpfeXog, iroTè bè 0eôç, iroxè bè KÙptoçsn Kai Xôfoç· iroTè bè àpxuTrpânrfoV èauTÔv Xé'fei, *èv* dvOpiûnou Jioptpfl tpavévTa Tip to0 Naufl 'IqaoO. "Exetv *fàp* irávTa irpoo-ovopáíe€ff0ai ?k Te to0 (nrripeTéìv Tip naTpiKip pouXflpaTi, Kai èK to0 dirò ToOTIaTpôç 0eXfl<rei TeYev[v]f|ff0ai. ['AXX' où toioùxiv] | iss ôiroîov Kai ètp' flpùiv yevôpevov ôpwpew Xôyov fdp Tiva irpo-pdXXovTeç, Xôyov Yevviôpev, où kotò ¿rtOTopflv, tbç èXaTTiu0flvat tòv *èv flpîv* Xóyov, irpopaXXópevoi • Kai biroîov èrti irupôç ôpâipev dXXo fivôpevov, oùk èXarroupévou èKeivov *è£* où fl dvaipiç •féfovev, dXXà to0 aÙToO pévovToç, Kai tô *è£* aÙToO dvacpéèv Kai aÙTÔ ôv cpaiverai, oùk èXarrùjaav èKtîvo *è£* où dvrjrpOr).

138 65. Où fàp ToXpflfftu to0tó [¿vavriaç eîvai tùç ypatpàç àXXfl-y› Xaiç] iroTe fl èv0vpri0flvai fl eineîv dXX' èàv TOiaÙTq nç boKoOaa eîvat fpacpfl TtpopXnOfl, Kai npôtpaatv éxo wç èvavTÎa outra, èK iravTÔç ireireiffpévoç ôti oùbepia Yparpfl Tfl èréptjt èvavrla èoriv, aÙTÔç pfl voèïv pâXXov bpoXo-fflau; rà eipqpéva, Kai toùç èvav-

diceret; neque enim humanis doctrinis iussi sumus ab ipso Christo credere, sed iis quae a beatis prophetis praedicata et ab ipso tradita sunt.

137 61. Alio etiam vobis ex scripturis testimonio, amici, demonstrabo 157 Deum ante omnes creaturas principium genuisse ex se ipso virtutem quamdam rationalem, quae et gloria Domini a Spiritu Sancto vocatur, ac nunc filius, nunc sapientia, nunc angelus, nunc deus, 162 nunc dominus et verbum, interdum etiam archiducem se ipse 374 appellat, Iesu filio Nave apparens (habet enim has omnes appellationes ex eo, quod Patris voluntati ministret et voluntate de Patre ies genitus sit). Quale est quod in nobis fieri videmus; aliquem enim sermonem proferentes, sermonem gignimus, nec tamen cum abscissione qua sermo ille, qui in nobis est, dum eum proferimus, imminuatur; quale est etiam quod videmus ex igne alium ignem nasci, non imminuto illo ex quo hic accensus est; et qui ex eo accensus est, exstat ipse et apparet, nec eum imminuit ex quo accensus est.

138 65. **(Scriptunu inter <e pugnare)** numquam audebo nec cogitare nec 70 dicere, sed si qua proponatur scriptura quae eiusmodi esse videatur et praetextum, quasi esset alteri contraria, praebeat, cum persuasum habeam nullam scripturam alteri contrariam esse, fatebor potius me non intellegere quae dicuntur, et iis, qui scripturas inter se

› «Videntur haec iniecta ab indocto librario» (Otto).

137. MG 6, 613; A 1, 282. 188. MG 6, 625; A 1, 308.

TÎaç Tàç fpacpàç ûrtoXappâvovTaç τὸ aùrò cppoveîv pàXXov ¿pol neîuai dfuwíaopai.

88. 'Iwávvou fàp KaOelopévou èlri τοῦ 'lopbávou, Kai «Krj- 139
is pùcraovToç pdtrnapa peravofaç» [Mc 1, 4; Le 3, 3], Kai «luivqv
'' beppaTÍvqv Kai Ivbupa dirò Tpixúiv KappXou» [Mt 3, 4; cf. Me 1, 6] póvov (popoOvToç, Kai pqbév èaOiovTOç irX-qv «àxpibaç Kai pÓii áfpiov» [Mc 1, 6; cf. Mt 3, 4], oi dv0puriToi imeXdppaxiv aùròv elvat τὸν Xpioróv [cf. Le 3, 15]' Ttpôç oùç Kai aùrbç èpóal «Οὐκ elpi ó Xpiarôç» [Io 1, 20], dXXà «cpuivri Ρoûivτoç» [Mt 3, 3; Me 1, 3; Le 3, 4; Io 1, 23]* «fiSei fàp ó iffXupÔTepôç pou» [Mc 1, 7; cf. Mt 3, 11; Le 3, 16], «οὐ οὐκ eìpi ÎKavôç Tà ÙTTobi'ipaTa patrràaat» [Mt 3, 11].

«9 95. Kai fàp iràv févoç dvOpwTtwv eùpe0r|ff€Tai imò Karápav 140
ôv. . . . Ei oùv Kai τὸν lauToO Xpiffròv ùrtèp tiîiv èK itavrôç févouç àvOpdnnuv ò TTarilp tiîiv ôXuiv Tàç TtàvTuiv xarapaç dvabé£aa0ai è[3ouXr|0Ti, eibàiç ôti àvaUTpaet aùròv araupwOévTa Kai dnoOavôvra, bià tí tbç «Kanipagévou τοῦ ùnopeivavroç Karà τ^ν τοῦ TTarpôç pouXijv raûra naOeîv τὸν Xófov Ttoteire, Kai oùxi pdXXov êauroùç Opriveîre; Ei fàp Kai Ò IlaTrip aùroO Kai aùrôç iraOeîv raOra aùròv ûnèp roü dvOpumeiou févouç èvtipfriffev, ùpeîç oùx tbç fvdipt] 0eoO ûinipeToOvTeç τοῦτο èirpaEare. Oùbè fàp τοὺç npocppraç dvatpoOvreç eùoépetav eipfdaaaOe. Kai pr> nç ûptîiv Xeférur Ei ó TTariip aùròv i'lÓéXnoe raOra iraOeîv, Iva rûi ptbXuim aùroO ïaatç févrirai [cf. Is 53, 5] Tip févet rtîiv dvOptûmuv, oùbèv t]btKr|ffapev. Ei‡9

pugnare suspicantur, ut idem potius ac ego sentiant, persuadere conabor.

14 88. Cum sederet ad Iordanem loannes et *baptisma paenitentiae* 139
^*praedicaret,* ac tantummodo *sonam pelliceam et vestem* tantum *ex*
19 *cameli pilis* contextam gestaret, nec quidquam praeter *locustas et tornei agreste* ederet, suspicabantur homines eum esse Christum. Ad quos ipse clamabat: *Non ego sum Christus,* sed *vox clamantis; veniet* enim *fortior me, cuius non sum dignus ut calceamenta portem.*

419 95. Omne humanum genus maledictioni obnoxium reperietur.... 140
Igitur si pro hominibus ex omni genere suum etiam Christum Parens universorum maledictiones omnium in se suscipere voluit, cum futurum sciret ut eum crucifixum et mortuum suscitaret ad vitam, cur de eo, qui secundum Patris voluntatem haec pati non refugit, quasi is maledictus fuisset, ita loquimini, ac non potius vosmetipsos lugetis? Etsi enim ab ipso etiam illius Patre perfectum est, ut haec pro humano genere pateretur, nequaquam vos id fecistis ut Dei consilio inserviretis; neque enim in prophetis occidendis pietatem coluistis. Nec quisquam ex vobis dicat: Si voluit Pater haec eum pati, ut eius livore genus humanum sanaretur, nihil nos iniqui fecimus. Quodsi haec ita dicitis, ut vos

139. MG 6, 688; A 2, 76. 140. MG 6, 701; A 2, 102.

pèv oùv peravooûvTeç èt ri toîç i).uapTr|uévoiç, Kai ènifvôvTeç toOtov eîvai tòv XpictTÔv, Kai tpuXdfffovTeç aùroO xàç èvroXdç, raOra <pf)<Tere, dcpeaiç ûpîv tiÎiv àpapTiâiv ôti tarai Kpoeîirov.

141 100. Kai Yiôv 0eoO yeypappevov aùròv [Xpiarôv] èv toîç 375
dnopvqpoveùpaai tôiv àTroorôXujv aùroO exovxeç, Kai ^^vs73
aùrôv Xé'fOvTtç, vevof|Kagev Kai irpô iràvTUjv Troirj.udrojv dirò
toO TTarpôç buvapei aùroO Kai pouXrj TrpoeXOôvra (ôç Kai
aocpia Kai rjpépa Kai dvaroXi) Kai pdxatpa Kai XiOoç Kai ¡Sdpboç
Kai 'laKÛjp Kai 'lapaqX, kot' dXXov Kai aXXov rpórrov èv toîç
tûjv TTpotprjTwv Xôyoïç npooïiTÔpeuTai)• Kai bià Tf|ç napOévouws
dvOpujKOç Tefovévat, ïva Kai ôi' fjç óboO f] dirò toO <5<pewç
TrapaKofi tòv dpxùv èXapt, Kai bià Taùrriç Trjç ôboO Kai KardXuaiv XdPrç. ïlapéèvoç fàp oùaa Eùa Kai dcpOopoç, tòv Xôfov
tòv dirò toO ôtpetuç auXXapoûaa, TrapaKOÎjv Kai 0avarov èroKe.
TTiœnv ôè Kai xapàv Xa0oOoa Mapia f] irapOévoç, eùayfeXiiopévou aùrf) PaflpiqX dfféXou, ôti ÎTveûpa Kupiou èt ri aÙTiqv
èireXeOfferai, Kai bùvapiç 'Yipicrrou èmOKidaet aÙTiiv, biô Kai
tô -ftvviijpevov è£ aÙTfjç ¿cfióv èœnv Yîôç 0eoO, direxpivaro«rèvoiTÓ pot Kara tô ¿>ñpd aou» (Le 1, 38].

142 102. 'Qç è'fivujOKe [ô Oeôç] KaXôv eîvai YívéffQai, ètrair]cev 203
aÙTefouoiouç irpôç ôiKaioirpaSiav Kai d-pféXouç Kai dvOput-221
ttouç, Kai xpôvouç fipiffe péxpiç o0 èfivatOKe KaXôv eîvai tô
aùreioùaiov èxeiv «ùtoùç.f42

eorum quae peccastis paeniteat, atque hunc Christum esse agnoscatis eiusque mandata servetis, iam dixi futuram vobis peccatorum remissionem.

141 100. Cum eum [Christum) Filium Dei esse in commentariis apo- 375
stolorum legamus, et Filium dicimus illum et esse intellegimus,|^
ac ante omnes res creatas ex Patre, ipsius virtute et voluntate,
prodiisse (qui quidem et sapientia et dies et oriens et gladius et
lapis et virga et lacob et Israel alio atque alio modo in prophetarum libris appellatus est), et ex virgine hominem esse factum, 433
ut, qua via initium orta a serpente inoboedientia accepit, eadem
et liberationem acciperet. Eva enim cum virgo esset et incorrupta,
sermone serpentis concepto, inoboedientiam et mortem peperit.
Maria autem virgo, cum fidem et gaudium percepisset, nuntianti
angelo Gabrieli laetum nuntium, nempe Spiritum Domini in eam
superventurum et virtutem Altissimi ei obumbraturam, ideoque et
quod nasceretur ex ea sanctum esse Filium Dei, respondit: *Fiat mihi secundum verbum tuum.*

142 102. Ut praeclarum (Deus) esse iudicabat, liberos ad iustitiae203
observationem angelos et homines creavit, ac tempore definivit221
quoad bonum esse iudicaret eos libero uti arbitrio.

141. MG 6, 709; A 2, 122.
142. MG 6, 713; A 2, 130.

14 103. 'Ev toîç dTtopvqpoveúpaai & tpqpi inrô twv àirotrróXwv 143
aÙToO [XpiOToû] Kaì twv ¿Keivoiç irapaKoXou0r|crávTwv auvT€Táx-
i9 0ai, ôti «îbpwç djfftì OpópPoi KaTeyeiTO» [ci. Le 22, 44], aÙToO
eùxopévov Kaì XéyovToç' «TTapeX0éTw, d buvaróv, tò iroTiipiov
to0to» [Mt 26, 39].

37 110. Kaì ôti oùk éanv ò èKtpojìwv Kaì bouXafWfwv f]pàç 144
toùç èTri tòv 'IrpjoOv ircrriGTtUKÔTaç kotù n&aav Tqv yf|v,
3i cpavepóv èori. KetpaXoTopoúpevoi fàp, Kaì OTaupoópevoi, Kaì
Oripioiç 'TrapapaXXópevot, Kaì beapoîç Kaì iwpi, Kaì iraaaiç Taîç
àXXaiç paoavoiç, ôti oùk àtpiPTâpeOa ttîç ôpoXofiaç, bqXôv
èoTiv• dXX' ôowirep âv ToiaÛTa uva -fívriTai, tooooûtw pâXXov
dXXoi irXeioveç tootoî Kai Oeooepeîç bià to0 ôvôpaToç to0
'IqcroO f'fvovTai. 'Onoîov èàv àpnéXou nç écrépij Tà Kapiro-
<popr|OavTa pépn, eiç tô dvapXacrriicrai ërépouç KXdbouç Kai
eù0aXeîç Kai Kapirocpopouç àvabibwai- tòv aÙTÔv Tpônov Kai
è<p' fiptîjv yiveTai.

117. *De propagatione christianismi, v.* ***K*** *59.* *144* ♦

154 128. 'Atphtov bè Kai àxwptOTOv to0 TTaTpôç Taútriv tÌ]v 145
bùvapiv ônàpxeiv, ôvntp Tpônov tô to0 f]Xiou <paai cpwç èni
Yf]ç eîvai <ÏTpr|TOv Kai dxwpiOTOV ôvtoç to0 f]Xiov èv tw oùpavw,
Kai ÔTav bùffij, (Juvanocpépe Tai tô <pwç• outwç b TTaTi'ip, ÔTav
PoiiXtyrai, Xé'fouai, bôvapiv aÙToO nponrjbàv noteî- Kai ÔTav
198 poùXnTai, ndXiv dvaOTéXXet eiç èauTÔv. KaTà toûtov tôv Tpônov
Kai toùç drféXouç noieîv aÙTÔv bibaOKouaiv. 'AXX' ôti pèv
ouv eioiv dffeXoi, icaì dei pévovTeç, Kai pq dvaXuôpevot eiç

14 103. In commentariis quos ab eius (Christi) apostolis eorumque 143
19 discipulis scriptos dico, proditum est *sudorem veluti gutlas sanguinis ex eo defluxisse,* cum precaretur ac diceret: ***Si fieri /otest, transeat calix iste.***

37 110. Neminem esse qui nos in lesum per totum orbem terrarum 144
31 credentes exterreat et in servitutem redigat, in promptu est. Dum enim gladio percutimur, dum crucifigimur, dum feris tradimur et vinculis et igni et omnibus aliis tormentis, a confessione, ut manifestum est, non discedimus. Sed quanto magis magisque talia nobis infliguntur, eo plures alii per nomen lesu fideles et pii fiunt. Quemadmodum vitis, si quis partes illas amputet quae fructum ferunt, ita proficit, ut alios florentes et fructiferos palmites rursus proferat, idem nobis quoque evenit.

154 128. Hanc virtutem a Patre abscindi aut separari non posse, 145
quemadmodum lux solis in terra abscindi et separari nequit a sole qui est in caelo, et cum sol occiderit, lux simul occidit; sic, cum vult Pater, inquiunt, facit ut virtus eius prosiliat; rursus cum vult,
198 illam ad se ipsum reflectit. Eodem modo angelos etiam ab illo fieri docent. Sed angelos quidem semper esse ac semper manere,

143. MG 6, 717; A 2, 140. 144. MG 6, 729; A 2, 166.
145. MG 6, 776; A 2, 256.

èxeîvo è£ oÛTtep Tefóvaffiv, throbèbeiKTai• Kai ôti bùvapiç auTiq fjv Kai 0eôv KaXeî ó TtpotpqTiKÔç Xôyoç, btà noXXtîiv tbaaÙTUiç áitobébeucrai, Kai dfreXov, oùx tò toO fjXiou <pií)ç òvópa-n póvov dpiOpeÎTai, dXXà Kai dpi9pû> ëTtpôv tí èan, Kai èv toîç Ttpoeipqpèvoiç bià ppaxétuv tòv Xôfov è£r|Taaa, ehttùv n]v iss bùvapiv TaÙTriv YtyewflaOai dirò toO TïaTpôç, buvdpei Kai PouXf) aÙTOû, dXX' où kotù dnoTopt'iv, tbç àrropepilopèvriç Tflç toO TïaTpôç oùaiaç, ôiroîa Tà dXXa navra pepiíópeva Kai repvôpeva où tò aùra èonv & Kai Ttpiv Tpq9f|vai- Kai napabd'maroç x®Plv napeiXii<peiv rà tbç dirò nupôç àvanrôpeva înjpà ?T€pa ôptôpev, oùbèv èXaTTOupévou èKeivov è£ où dva-<p9r}vai troXXà bùvavrai, dXXà raùroO pévovroç.

146 141. 'Eàv peravoqawcn, irdvreç pouXôpevoi ruxeîv toO trapà 355 toO QeoO èXéouç bùvavrai, Kai paxapiouç aùroùç ô Xôyoç KpoXé'fei ehrwv «Maxâptoç tb où pî) Xo-fiariTai Kùpioç dpap-Tiav» [Ps 31, 2]' toOto bé èonv, ibç peTavoqffaç èni toîç dpap-nipaoi, Twv dpapnipdTujv napà toO QeoO XdPrç dqpeaiv, dXX' oùx tbç ùpeîç dïtaTdTe êauTOÙç, Kai dXXoi nvèç ùpîv ôpoioi Kara toOto, oî Xéfoucnv ôti, kôv dpapnnXoi diffi, Qeôv bè 'fivwffKOuaiv, où pi'i XofiariTai aùroîç Kùpioç dpapnav.

[?] De resurrectione.

147 8. 'AXXà pt'iv Kai [ô Oeôç] KéKXqwv aùnjv [Tpv adpKa] èni 598 t/|v dvdOTaaiv, Kai ènaffé XXtTai tîjv aicuviav twr|v. *Ev6a fàp

neque in id, ex quo exstitere, dissolvi demonstratum est. IDam autem virtutem, quam et Deum sermo propheticus, ut multis similiter demonstratum est, et angelum vocat, non solo nomine, ut lucem solis, numerari, sed et numero aliud quid esse, etiam supra breviter disserui; cum virtutem illam ex Patre genitam dicerem, 158 virtute et voluntate ipsius, non vero per abscissionem, quasi Patris substantia divideretur, quemadmodum et cetera omnia, quae dividuntur et scinduntur, non eadem sunt ac antequam scinderentur; ac exempli causa sumpsi ignes, quos ex alio igne accendi videmus, non imminuto illo, ex quo multi accendi possunt, sed eodem manente.

146 141. Si paenitentiam agant, omnes volentes assequi miseri-355 cordiam a Deo possunt, et beatos illos scriptura praedicat dicens: *Beatus cui non imputavit Dominus peccatum.* Hoc est, si peccatorum eum paeniteat, peccatorum a Deo accipit remissionem, sed non, sicut vosmetipsos decipitis et alii quidam in hoc vobis similes, qui dicunt, etsi peccatores sint, modo Deum noverint, non imputare illis Dominum peccatum.

147 8. Verumtamen carnem quoque ad resurrectionem [Deus] vocavit, 598 eique vitam sempiternam promittit. Dum enim homini salutem

146. MG 6, 797; A 2, 306. 147. MG 6, 1585; CA 3, 238.

τὸν δνΟρυjΤτον εὐaffeXiieTai **aúaai,** Kai τί) aapKÌ τὺarfeXiCeTai.
sis Τί -fáp ἐffΤτν ὁ ἀνΟρυmoς, dXX' F| τὸ ὸk uwxnç Ka' aὺpaTOç auveaTÙç Cúov XofiKÓν; Mq ouv Ka0' ἐauT?iv U<uxq dv0pumoς; Oὺk ἀXX' dvÒpwTtou ipuxÙ- Mn KaXoὶro **aúpa** dv0puiiroς; Oὺk- dXX' dvQpujnou **aúpa** KOtXeἶTai. Emep oὺν k«t' ibíav pèν τοὺτiuν oὺbéTepov dv0puiKÔç ἐati, τὸ bè ¿k ττῆç ἀpcpoïépujv aupirXoKfiç KaXeÎTat dvOptunoç, KéKXqKe bè ὁ **0eôç** eiç iuirjv Kai dvdaracHv τὸν dvOpurrrov, oὺ τὸ pépoç, dXXà τὸ ὅλον KiKXqKev, ὁfrep ἐaxî Trjv tpvxὺν Kal τὸ **aúpa.**

220 10. ἈvdaTaaiç ἐan το0 ■trettTUJKÔTOç aapKÍou. TTveOpa **fàp** 148 oὺ **niirret'** ipuxὺ ἐν **aúpan** ἐanv, oὺ £f| bè dq/uxov. Zwpa, tpuxfjç dTCoXetTtoὺaqç, οὐk **ἐanv.** OÎκoç γὰρ τὸ **aúpa** 'puxfiç' TtveὺpaToç bè tpuxô οÎκoç. Tà Tpía Tafna τοῖς ¿Xiríba eiXiKpivfj Kai **trianv** dbiÓKpiTov ἐν Tip **Oeú** ἐxovai aujOpaeTat.

[?] Cohortatio ad Graecos, 250/300.

es 8. Oὺκ οΟν ἐìreibr|Trep oὺbèν dXqOèς irepi Oeoaefieiaç **trapa** 149 τῶν úpeTépajv bibaaKÓXuiv pavOáveiv **ἐari buvaróv,** ÍKavpv ὺpîv dtróbeiEiv Tr)ç éauTÚv **dfvoiaç** btà Tflç trpôç dXXqXouς **aràaeujç** TtapeaxnKÓTUJV, dKÔXouOov ÙYoOpai dveXOeîv ἐni τοὺς ὺpeTépouç irpoTÔνouς, τοὺς Kai τοὺς **xpàvouç** τῶν **irap'** ὺpîv bibaaKdXwv TioXXqj upoeiXqcpÔTaç, Kai pqbèν dirò Tfjç **ibiaç** aÙTwv cpavra- **aiaç btbdïavTaç** pnbè trpôç dXXqXouς bi€νexù"'/raç, F| Tà dXXqXwv dvaTpéirav treipujpévouς, dXX' dtpiXoveÍKtuç Kaï daTaaidoTujç rqv -rrapà OeoO beEapévouς **fvùaiv** Kai TaÚTqv

216 annuntiat, hanc etiam annuntiat carni. Ecquid enim aliud est homo, quam ex anima et corpore animal rationale? An anima singulatim est homo? Nequaquam; sed est hominis anima. Num ergo corpus homo dicetur? Minime; sed hominis corpus dicetur. Quare si neutrum horum singulatim est homo, sed, quod ex amborum complexu constat, nominatur homo; si et Deus ad vitam et resurrectionem hominem vocavit, non partem eius, sed totum, hoc est animam et corpus, vocavit.

220 10. Resurrectio est carnis quae cecidit. Nam spiritus non cadit. 148 Anima in corpore est, quod sine anima non vivit. Corpus, anima discedente, non est. Nam domus est animae corpus, et spiritus domus anima. Tria haec in iis, qui sinceram spem et fidem minime dubiam habuerint in Deo, salvabuntur.

65 8.' Igitur cum veri nihil ex magistris vestris de religione disci 149 possit, ut qui vobis idonea suae rerum ignorationis documenta mutuis dissensionibus praebuerint, sequi mihi videtur, ut ad maiores nostros recurramus, qui et multo antiquiores vestris fuere, nec quidquam proprio marte excogitatum nos docuerunt, nec inter se digladiati aut suas invicem opiniones evertere conati sunt, sed sine ullo contentionis et partium studio scientiam a Deo acceperunt

1*8. MG 6, 1589; CA 3, 244. 149. MG 6, 256; CA 3, 40.

bibaOKOvraç t'igSç. -Offre yàp cpuaei offre dvGpumivq èvvota oifruj «6
pefàXa Kai 0£'a fivujffKeiv avGpùnroiç buvaxov, dXXà τί) avcuGev
êirï τοὺς dfiouç àvbpaç TT|viKaífra KaTeXGoûciij bujpe^l, oîç où
Xó'fiuv èbéqffe TÉxvqç, oùbè τοῦ èptOTiKùjç τι Kai tpiXoveÎKWç
eforeîv, dXXà KaGapoùç èauroùç rfi τοῦ Geiou TïveùpaTOç irapa-
<Txeîv èvepyeia, ïv' aùxô τὸ Oeîov èi oùpavoO κοτιôν irXfjKTpov,
ÔJOTrep ùp^dvip KiGdpaç τιvôç ò Xùpaç τοῖς biKaiotç dvbpdffi
Xpdipevov, TÎ|v τυ〉v Geiwv f|pîv Kai oùpavicuv drroKaXùqnj yvwcnv.
150 *22.* AvafKaîov bè oîpai Kai TOifrqj irpoaéxeiv T^v voOv, ôτι 189
oùbè itoiqTqv aÙTÒv [τὸν Oeóv] b TlXarmv, dXXà bqpioupYÒv
ôvopdiei èetùv, Kafroi iroXXôç btacpopâç èν τοῦτοις οὐctiiç Karà
τὸν atfroO TÏXdTiJuvoç bô£av. 'O pèv fàp iroiqTiiç, oùbevôç
êrépou Kpoabeôpevoç, èK tf|ç êauroO buvdpeujç Kai èfouffiaç
iToieî τῷ Ttotoùpevow ô bè bqpioupYÔç, τὴν Trjç bqptoupYÎaç
bùvapiv èK Tfjç tiXqç eiXrppwç, KaTaOKEudiei τὸ fivôpevov.
151 23. "Qcrre párriv éoikív ò TTXáTUJv dbùvara xaP^£CTGai TMJ 198
Kat' aÙTÒv brjpiouppp, τοὺς dirai btà τῷ èi üXqç feyevfiaGat
cpGapToùç Kai aÙTOÙç 'fevopévouç, aùGtç bf aùxoO dcpGdpTouç
Kai dXÛTOuç ènaffeXXôpevoç èaeoGai. Tqv yàp Tf)ç 8Xqç bùvaptv,
d'févvïùTOv Kai iaôxpovov Kai ôXikuÎitiv, Kara xfjv aùxoO bóíav,
τοῦ bqpioup'foù oùoav, dvTiOTaTeîv eÎKÔç Ttj aifroO pouXr|<rei.
Tô) fàp pò rrerroiriKÓTi oùbepia éíouoía itpôç τὸ pò ft'fovôç'
<ï)ffTe oùbè ptaaGífrai aÙTÒv buvaxóv, τôç eícuGev tráoti? dvd^K^ç
èXeuGépav oùoav.

eamque nos docuerunt. Neque enim natura aut humani ingenii 66
acie res tam magnae ac divinae cognosci ab hominibus possunt,
sed eo quod tum in sanctos homines descendebat dono, quibus
quidem nec verborum artificio opus fuit, nec pugnaciter quidquam
et rixandi studio dicere, sed puros se ipsos divini Spiritus operationi
praebere, ut divinum illud delapsum e caelis plectrum, velut quodam
citharae aut lyrae instrumento, ita iustis hominibus utens, divinarum
nobis et caelestium rerum cognitionem recluderet.
150 22. Necessarium puto et hoc animadvertere, quod non creatorem 189
illum [Deum) Plato, sed opificem appellat deorum; cum inter utrum-
que plurimum sit, ipsius Platonis iudicio, discriminis. Creator
enim, nulla re alia indigens, sua virtute et potestate id quod fit
efficit; opifex vero, accepta ex materia condendi facultate, opus
suum construit.
151 23. Videtur igitur Plato frustra opifici suo impossibilia largiri, las
dum eos, qui semel corruptioni, utpote facti ex materia, obnoxii
sunt, rursus illius beneficio a corruptione et dissolutione immunes
fore pronuntiat. Nam materiae vim, utpote ingenitam, et, ut ipse
opinatur Plato, aequalem opifici et coaevam, obluctari par est
ipsius voluntati. Ei enim qui non creavit, nulla est in id, quod
est increatum, potestas: unde nec vis ulla ei inferri potest, cum
ab omni externa necessitate libera sit.

150. MG 6, 281; CA 3, 78. 151. MG 6, 284; CA 3, 80.

TATIANUS, saec. II.

Adversus Graecos oratio, ca 165.

102 4 Oeôç ó KaO' oOk ?xei avtrratfiv èv xpóvw, pôvoç 152
ggdvapxoç iï>v, Kai aùrôç (nrdpxœv tûiv ôXujv dpxq. TíveOpa ó
Oeôç, où bif)Kov bid rfjç uXnç, uveuudrujv bè ûXikûiv Kai rtîiv
èv aùrr] ffxqpdrujv KaradKeuacmiç, dôparôç re Kai dvaipqç,
siaiaOqràv Kai dopdrtuv aùrôç •fefovùjç naipp. ToOrov btà rfîç
Troin<T€uiç aùroO ïopev, Kai rfîç buvdpeujç aùroû rò dôparov
roîç rrotripaffi KaraXappavôpeOa.

153 5. Oeôç î^v èv àpxÔ' TÙV Ô6 dpxnv Aô'fou bùvapiv irapetXr|- 153
181 tpapev. 'O -fàp AeaitÔTriç tûiv ôXuiv, aùrôç ùndpxwv roO
navrôç f] ùnôffraoiç, Kara pèv rpv pribému ■feYevppévqv iroipaiv
pôvoç fiv- KaOô bè nâcra bûvaptç bparâiv re Kai doparuiv
aùrôç {môoratJiç fiv, aùv aùrw rà rrdvra bià Xo'fiKpç buva-
petuç, aùrôç Kai ó Aô'foç oç fiv èv aùrûj ùnèanioe. 0eXf|jxan
bè rflç àTrXôrnroç aùroû irpornib^t Aô'foç' ô bè Aô'foç, où Karà
kêvo0 xujppdaç, èp-fov irpturóroKOv roO TTarpôç fiverai. ToOrov
issûjpev roO KÔffpou rpv dpxÀv- rénove bè Karà jtepiapôv, où
Kara dnoKoni'-|v. Tô fàp dnorppOèv toû irpTórov «xdiptorai'
rô bè peptaQév, oiKovopiaç rpv aïpeatv npoffXapôv, oùk èvbed
rôv Ô06V eïXpmrai rrerroipKev. "Qtnrcp fàp dirò ptâç babôç
dvdirrerat pèv Ttupà noXXd, r^ç bè ■trpwrpç b^tbôç btà rpv

102 4. Deus noster non esse coepit in tempore, cum, solus sine 152
'^principio, ipse omnium sit principium. Spiritus Deus, non tamen
materiam permeans spiritus, sed materialium spirituum et figura-
rum, quae in materia sunt, opifex; et visu et tactu indeprehensus,
quippe cum ipse sensibilium et invisibilium exstiterit parens. Hunc
87 ex his quae creavit cognoscimus et potentiam invisibilem ex operi-
bus apprehendimus.

153 5. Deus erat in principio; principium autem Verbi potentiam 153
181 esse accepimus. Universorum enim Dominus, qui ipse est universi
hypostasis, quatenus quidem nondum facta erat creatio, solus erat;
quatenus autem ipse omnis potentia, visibilium et invisibilium
hypostasis erat, apud ipsum omnia ab ipso et a Verbo qui in
ipso erat, per rationalem potentiam sustentabantur. Voluntate
autem simplicitatis eius prosilit Verbum; Verbum autem, non in
vacuum progressum, fit opus primogenitum Patris. Hoc scimus
158 esse mundi principium. Natum est autem per communicationem,
non per abscissionem. Nam quod abscissum est, a primo separatur.
Quod autem per communicationem progreditur voluntariam ad-
ministrationem suscipiens, id eum non imminuit ex quo desumptum
est. Quemadmodum enim ex una face multi ignes accenduntur,

152. MG 6, 813; Tb' Band 4, Heft 1 (ed. E. Schwartz, 1888), 4.
153. MG 6, 813; TU 4, 1, 5.

éíaiptv tûiv ttoXXuiv babiûv oùk èXarroûTai rò qptiùç- outuj Kai b Aôyoç, TrpoeXOàiv ¿k tîîç to0 TTaTpôç buvâpetuç, oùk dXofOv neKOÎrjKe tòv fefevvpKÔTa.

154 5. Out€ yàp dvapxoç f) üXr| KaOánep ô ©eôç, oùbè biài96 tô dvapxov Kai aùrî] icrobùvapoç Tip ©eûr fevvqTf] bè Kai oùx urtò toû àXXou fefovuía, póvou bè *(mò* to0 ttôvtujv biipioupyoO iœ npofepXiipévr).

155 6. Kai cujpáTujv dvàaracnv ?oeo0ai TremoreuKapev pera rfiv 598 tû>v ôXujv ouvreXeiav, oùx tbç oi Xtcuïkoî bofpariiouoi Kara Tivaç kúkXwv rrepiôbouç, pvopévtuv del Kai áTtopvopévwv tûiv aÙTWv, oùk èrti ti xPHaiM°v› SnaS bé, tûiv Ka0' fipôç aiujvwv TreTtepaapéviuv, Kai eiç tô iravTeXéç, btà pôvujv tûiv àv0pumurv tî]v oóffraoiv, èaeaOat, X"PlV Kpioetuç. . . . Kdv yàp irávueoo tpXrjvàcpouç Kai ontppoXô'fouç f)pûç vopiariTe, péXov oùk èartv flpîv, ènei ToÙTip tw Xófip nemffTeÙKapev. 'Qoirep fàp oùk u>v npiv f| -fevéa0ai tîç npqv °^K è'fivw<JKOv, pôvov bè èv (nro-OTaoet Trjç aapKiKr|ç üXiqç ùnflpxov, têyovùjç bè ó pif iraXat bià tt Jç -fevéoeujç tô eîvai TreiriffTeuKa• tôv oùtôv rpónov ó fevôpevoç Kai bià 0avaTOU piiKén ùùv aù0(ç Te pr)Kè0' bptb-pevoç, èaopai náXiv, újarrep pf] nàXai yeTovàiç eira yevvqOeiç. Kàv rrûp èfaipaviffij pou tô aapKÍov, è£aTpiO0eîoav rriv ùXqv b KÔopoç Kexwpr]K€v• kSv èv noTapoîç, k‹lv èv 0aXd<raaiç èKba-rravqOw, Kav ûnô 0r]piu>v biaairaoéiì), xapeioiç èvairÔKetpat nXouoiou AeonÔTOu. Kai b pèv Trrwxbç Kai àéeoç oùk olbe

nec tamen primae facis, ob plures accensas faces, lux imminuitur; sic Verbum ex Patris potentia prodiens genitorem Verbi expertem non fecit.

154 5. Non caret initio materia quemadmodum Deus; nec Deo, 196 ut initii expers, parem habet potestatem; verum creata est, nec ab alio facta, sed a solo universorum opifice producta. 188

155 6. Corporum resurrectionem futuram credimus, cum omnia598 fuerint absoluta; non, ut Stoici decernunt, secundum quosdam orbium circuitus iisdem semper nascentibus et pereuntibus, nullam ob rem utilem, sed semel, saeculis nostris absolutis, et in perpetuum, propter hominum solorum constitutionem, iudicii causa.... Etiamsi 600 vobis omnino nugatores et blaterones videamur, parvi pendimus, cum hac ratione adducti crediderimus. Quemadmodum enim, cum non essem antequam nascerer, ignorabam quis essem, ac tantum in substantia carneae materiae exsistebam; genitus autem qui olim non eram, ex generatione consecutus sum ut me exsistere non dubitem; eodem modo genitus ac per mortem esse ac videri desinens, denuo exsistam, quemadmodum olim, cum non essem, postea genitus sum. Etiamsi mea caro igne evanescat, diffusam instar vaporis materiam mundus excepit. Etiamsi in fluminibus, etiamsi in mari absumar, etiamsi a feris dilanier, thesauris recondor divitis Domini. Ac inopem quidem et atheum latent quae re-

164. MG 6, 817; TU 4, 1, 8. 155. MG 6, 817; TU 4, 1, 6.

Ta ditoKÈineva• 0eôç bè 6 [JatliXeúujv, ôtê poúXíTai, tòv ópaTqv aÛTûj yóvtp ÙTrócrraffiv àiroKaTaffrriaei Ttpôç tô dpxaîov.

18! 7. Aôyoç fàp ô èTtovpdvioç, TtveOpa 'fefovûjç dirò toO 156
TTaTpôç, Kai Aôfoç èK Tf|ç XopKÔÇ buvâpeuiç, Karà Tqv t°ù
Yevvrjffav TOç aÙTÔv TTaTpôç pipqaiv, tÌKÓva Tqç dOavaaiaç tôv
dvOptunov èiroiriffev, ïva, <ï>airep ò àq>0apaia napà Ttp 0€<p,
tòv aÙTÒv TpôiTOV 0eoO poîpav dvOpamoç peTaXapwv eXXl Kai
J88tô dÔdvaTov. 'O pèv oùv *Âôfoç* npô Tfjç tûiv dvbpwv Kara-
221 (JKeuriç d-fftXwv briutoupfôç fiverat. Tô bè èKtrrepov niç irot-
rïffcujç eîboç aÙTeSoûatov féfove, rd'faOoO tpùtnv pò ?xov, ô
su irXijv póvov napà Tip 0eip, rij bè èXeu0epia tûç npoatpéffeiuç
iinô tûiv dvOpujnujv ¿KTtXeioópevov• ônmç ô pèv cpaOXoç biKatuiç
KoXdlrvrat bf aÙTÔv feyovùiç poxQqpôç, ô bè biKatoç xdptv
tûiv dvbpafaôiinâTUJV dîtinç ènaivflTat, KaTà tô aùreSoùcnov
toO 0eoO pò napapàç tô poùXqpa.

218 13. Oùk èTrnv dôdvaTOç, àvbpeç "EXXnveç, f) ipuxô Ka0' 157
êaurpv, 0vqrò bè. 'AXXà bùvaTat ò aùrq Kai pi] dnoOvqOKeiv.
0vr|(jKei pèv yàp Kai XùeTat perà toO awpaTOç, pn fivuJdKOuaa
598 Tpv dXr|0eiav, dviaraTat bè elç ütrrepov èni tnjvTeXeitjt toO
KÔapou aôv tûj (lu'jpan, 0dvaTOv btà npwpiaç èv d0avaai<jt
Xappâvouaa• naXtv tê où 0vr|ffKei, kïv npôç Katpôv Xu0r|, tôv
èniTVtuffiv toO 0eoû ntnoiripévr].

351 13. réfove pèv oùv ouvbiavrov dpxfl0ev tô irveOpa-rfl tpvxrj- 158
864tô bè nveûpa TaÙTqv ëneo0at pò povXopévr|v aùrip KaTaXéXomev.†81

condita sunt; regnator autem Deus conspicuam sibi soli substantiam, ubi volet, in pristinum statum revocabit.

181 7. Verbum enim illud caeleste, spiritus a°Patre genitus, et 156
Verbum ex rationali potentia, ad imitationem Patris, a quo genitum est, imaginem immortalitatis hominem fecit; ut, quemadmodum immortalitas est apud Deum, sic homo, Dei portionis particeps factus, immortalitatem etiam habeat. Verbum quidem ante homines
221 creatos angelorum fit opifex. Utraque autem opificii species libera
371 creata est, non habens naturam boni; id enim soli Deo inest, ab hominibus autem libera animi inductione perficitur, ut malus merito puniatur per se improbus factus; iustus autem ob recte facta iure laudetur, ut qui, libero utens arbitrio, voluntatem Dei transgressus non sit.

218 13. Non est immortalis per se ipsa, o Graeci, anima, sed 157
mortalis. Potest tamen eadem non mori. Moritur enim et dis-
598solvitur cum corpore, si veritatem ignoret; postea autem resurgit in fine mundi una cum corpore, mortem per supplicia in immortalitate accipiens. Rursus autem non moritur, etiamsi solvatur ad tempus, si Dei cognitione instructa sit.

357 13. Initio quidem exstitit spiritus animae convictor; sed spiritus 158
864 eam deseruit, cum nollet ipsum sequi. Ipsa autem, quasi scintillam

156. MG 6, 820; TU 4, 1, 7. 157. MG 6, 833; TU 4, 1, 14.
158. MG 6, 833; TU 4, 1, 14.

*H bé, ùjcnrep evauopa tôç buvdpeujç aùroù Keicrripévn Kai btà tòv XLupitfpov tù TéXeia Kaôopâv pò buvapévp, ÈqTOûcra tòv 0eóv, Kara TtXávqv ttoXXoùç Oeoùç àveTÙTtcuae, toîç dvTiffocpicrreúouai baipocn KaTaKoXou0r|ffa<ra. TTveOpa bè to0 0eoO Trapà Trâaiv pèv oùk éan, rrapà bé Tien toîç biKaiinç ttoXiTeuopévotç KaTayôpevov Kai oupirXeKopevov Tfl ipuxÔ> bià irpoa-fopcùaetuv Taîç Xonraîç rpuxaîç tò KÊKpuppévov dvÔTfeiXe.

159 15. Kai XP'l Xoitcôv np&ç ôirep éxovtêç dnoXwXéKapev, toûto»' vûv dvaZqTeîv, EeuYvûvai Te tòv <|mx'lv tiîj TTveupan Tip Ayiip, Kai tòv KaTà Oeôv rrvíufíav Trpa-fpaTeùecrOat. . . . 'AaapKoç pèv ouv ó TéXeioç 0eôç, dvOpunroç bè trap?- beapôç bè tôç oapKÔçsiô UW1, ox£TlK,'l 5è TfjÇ VUXÔÇ Ò ffàpS. Tò bè toioOtov Tfjç auGTâoeuuç eíboç, ei pèv ùjç vaôç ô> KaTOtKeîv èv aÙTií) pouXerat 0eôç btà to0 irpeapeùovToç ÏTveùpaToç- toioùtoü bè pò ôvtoçzss to0 <jKT]VibpaToç, Trpoi¡x£> túJv Oqpítuv ó dvOpcunoç Kara tòv evap0pov rpujvòv póvov Tà bè Xonrd, TÔÇ aÙTrjç êKeivoiç biaÎTriç èoriv, oùk a>v ôpoiujaiç to0 0eoO.

160 21. Où fàp pujpaivopev, dvbpeç "EXXqveç, oùbè Xôpouç374 drtaffèXXopev, 0eòv èv dvOpdmou poptpq Teyovévai KaTa'fyéXXovreç.

ATHENAGORAS.

Legatio pro Christianis, ca 177.

161 4. 'Hpîv bé, biaipoOffiv dirò tt)Ç ûXqç tòv 0eóv, Kai bet-iss Kvóouotv èrepov pév ti eîvat tòv ùXqv, dXXo bè tòv 0eóv, Kai

virtutis eius possidens, et quia separata erat, non valens ad contemplandum perfecta, quaerens Deum erravit et multos deos effinxit, ambulans post daemones qui in contrarium fallebant. Spiritus Dei omnibus quidem non inest, sed in quibusdam, iis qui iuste conversantur, residens, et conglutinatus animae, per praedictiones ceteris animabus abscondita nuntiavit.

159 15. Reliquum est, ut nos, quod habentes perdidimus, id nunc 357 requiramus, iungamusque animam Spiritui Sancto et coniunctionem ad Deum efficiamus. . . . Sine carne est perfectus Deus, homo autem caro; vinculum camis, anima; continens autem animam, 216 caro. Talis quidem constitutionis species si est quasi templum, commorari in ipso vult Deus per legatum Spiritum. Si tale non 228 est tabernaculum, praeest beluis homo per articulatam vocem tantum, in ceteris vero eiusdem victus est ac illae, non autem similitudo Dei.

160 21. Non desipimus, o Graeci, neque nugas praedicamus Deum 874 sub hominis forma natum nuntiantes.

161 4. Nobis autem, qui Deum a materia disiungimus, et aliud 188 quidem materiam, aliud vero Deum esse, ac plurimo utrumque

159. MG 6, 837; TU 4, 1, 16. 160. MG 6, 852; TU 4, 1, 23.
161. MG 6, 897; Ge (= Geffcken) 123-

102 τὸ btà jiéaou TtoXú, τὸ pèv yap Geìov dyewiiTOV eìvai Kai dìbiov, vip póvui Kaì Xóyip Geuipoúpevov, τi]V bè uXqv yevpTÌ]v Kaì tpGapTÓv, pnrt οὐκ dXôyujç τὸ Trig àOeÔTqTOÇ émKaXoûfftv òvopa;

os 7. 'Hpeîç bè ‹l»v vooOpev Kaì TTeiriffreÚKapev ?x°Mev upo- 162
<pr|Taç pdpTUpaç, oí TTveúpan èvGéqi èicrrecpuivriKaoi Kaì Ttepì
254 TOO 0€oO Kaì Ttepì TÓÔV TOO 06OÛ. ElHOlTE b' fiv Kaì Ûpeîç, ovvéoet Kaì ττ] Kepi τὸ ovτujç Geìov eùoepeia τoὺç dXXouç npoÌJX0VTe‹»› &ç èffTiv àXo'fOV, TtapaXvrrôvTaç rnOTeúeiv τὺi irapà τo0 0eoO TTveópa-n diç òp-fava κckivὶikóti τὸ τ(ὺv irpo<pr|Twv OTÓpara, irpo<réxeiv ôô£atç àvGptutrivatç.

66 9. [01 irpocpf)Tat] κοτ' EKOTaffiv τiΐiv èv aÙTOîç Xoyiffpâiv, 163
KiviiaavTOÇ aÙTOÙç τοῦ Geiou TTveùpaTOç, a èvqpyoOvro è£-etpdivqoav, au-fxpflffapévou T°0 TTveùpaTOç iboei Kai aùXiqTriç aùXôv èpirveûaai.

10. Tò pèv οἶjv âGeoi pi] eîvat, ?va τὸv dyevqrov Kai àîbiov 164
ios Kaì dópaTOv Kai ànaGf^ Kai dKaTdXrprrov Kaì dxwpr]Tov, vûi póvtp Kai Xóftp KaTaXap0avópevov, tpioft Kai KÔXXei Kai irveù-paTt Kai bvvdpet dveKbiriyriTip itepiexópevov, ùcp' où yeyévqTat
181 τὸ irdv bià τo0 aÙToO Aoyov Kaì btaKeKÔapqTai Kai aufKpa-TeîTat, 0eòv dyovTeç, ÎKavâiç pot bébetKTai. NooOpev yàp Kai JîIYtôv τo0 0eoO. Kai pr› poi yeXoióv τiç voploij τὸ uiòv elvai

102 intervallo distare demonstramus (Deum enim increatum et aeternum esse, ac sola mente et ratione cognosci posse, materiam autem creatam corruptioni obnoxiam), nonne immerito atheorum nomen imponitur?

66 7. Nos autem eorum quae perspicimus et credimus testes habemus 162
prophetas, qui divino Spiritu afflati de Deo ac rebus divinis pro-
254 nuntiarunt. Atque id quidem ipsi quoque confirmabitis, qui prudentia et pietate in verum numen ceteros superatis, alienum esse a ratione, ut Dei Spiritui, qui prophetarum ora tamquam instrumenta pulsavit, credere supersedentes, humanis opinionibus adhaereamus.

66 9. [Prophetae] mente et animo extra se rapti, impellente Spiritu 163
Sancto, quae ipsis inspirabantur, ea sunt locuti, utente illis Spiritu Sancto velut si tibiam inflet tibicen.

102 10. Satis igitur demonstratum a me est atheos nos non esse, 164
98 qui unum ingenitum et aeternum tenemus Deum, invisibilem et
108 impassibilem, qui nec capi aut comprehendi potest, qui sola mente et ratione cognoscitur, ac luce et pulchritudine et spiritu ac po-
lsi tentia non enarrabili circumdatus est, a quo denique omnia per ipsius Verbum et creata et ornata sunt, et conservantur. Agnoscimus
141 enim et Dei Filium. Nec quisquam ridiculum existimet Deo esse
148

162. MG 6, 904; Ge 125. 163. MG 6, 908; Ge 127.
164. MG 6, 908; Ge 127.

tw 0€új. Où "fáp, wç TtoiqTaí puOoiroioOtTiv, oùbèv peXriouÇ twv dvQpwirwv beiKvùvTeç toùç Oeoùç, fl irepî to0 OeoO Kaî ÎîaTpôç fl rapì to0 YîoO irecppovflKapev• dXX' ?<mv ó Yîôç to0 OeoO Aô-foç to0 ÎîaTpôç èv ibéa Kaî èvepyeiq. TTpôç aùroû yàp Kaî bf aÙToO iràvTa èyèveTO, èvôç ôvtoç to0 ÎîaTpôç Kaî to0 YîoO. *Ovtoç bè to0 Yîo0 èv îîaTpi, Kaî IîaTpôç èv Yîû), êvôtirn Kaî buvápei îîveùpaTOÇ, voOç Kaî Aôfoç to0 ÎîaTpôç ô Yîôç to0 OeoO. Ei bè bi' (nreppoXflv ouvéoewç OKOireiv ùpîv eireioiv, ô Ttaîç tí poùXerai, èpw btà ppaxéwv npwTOv févvripa eîvai Tip ÎîaTpi, oùx iljç fevópevov, è£ dpxflç ïàp ô èeôç voOç dîbtoç wv eîxev aÙTÔç èv êauTW tòv Aôyov, dïbiwç XofiKÔç wv, dXX' <iiç Tiíiv ûXikwv SupuâvTwv diroiou cpùcrewç Kaî Tflç dxpetaç ùiroKetpévwv bÍKqv, peprfpévwv twv uaxope-peoïépwv irpôç Tà KOucpÔTepa èrr' aÙTOÎç, ibéa Kaî èvépyeta eîvai TtpoeXOwv.... KaÎTOi Kaî aÙTÔ tô èvepyoOv toîç èKcpwvoOfft 18?
TrpotpriTiKwç °Afiov TTveOpa dirôppotav eîvai <papev to0 OeoO, dnoppèov Kaî èiravacpepôpevov tbç dKtîva flXiou. Tiç oùv oùk dv 152
dnopfloai, XéyovTaç Oeôv îîaTépa Kaî Yîôv Oeôv Kaî TïveOpa "Afiov, beiKVÙvTaç aùrwv Kaî Tflv èv tfl èvwirei bùvaptv Kaî •rflv èv Tfl TÓíet biaipeffiv, dKOÙoaç dOéouç KaXoupévouç; Kaî oùk èirî toùtoiç tô OeoXoyiKÒv flpwv îaraTat pépoç• dXXà 198
Kaî irXflQoç dffèXwv Kaî XerroupTwv cpapev, oùç ó Troiq-rflç Kaî bnpioupTÔç KÔffgou Oeôç btà to0 nap' aÙToO Aôtou biéveipe, Kaî bièTaîe irepi Te Tà OTOixeîa eîvai Kaî toùç oùpavoùç Kaì tòv KÔapov Kaî Tà èv aùïip Kaî Tflv toùtwv eùrafiav.

filium. Neque enim, ut poetae fabulantur, qui nihilo meliores hominibus inducunt deos, ita de Deo et Patre aut de Filio sentimus. Sed est Filius Dei Verbum Patris in idea et operatione; ab eo enim et per eum facta omnia, cum Pater et Filius unum sint. Cum autem Pater sit in Filio, et Filius in Patre, unitate et virtute Spiritus, mens et Verbum Patris est Filius Dei. Quod si vobis pro summa vestra intellegentia inquirere subeat, quid sibi velit filius, dicam breviter primam esse Patris progeniem, non quod factus sit (ab aeterno enim Deus habebat in se ipso Verbum, utpote ab aeterno rationalis), sed quod prodierit, ut omnium materialium rerum, quae instar informis naturae et inertis terrae, partibus crassioribus commistis cum levioribus, iacebant, idea et actus foret. . . . Spiritum Sanctum, qui in prophetis operatur, effluentiam 1ST
Dei esse dicimus, emanantem et redeuntem veluti radium solis. Quis igitur non miretur, cum atheos vocari audiat eos, qui Deum 1S2
Patrem et Filium Deum et Spiritum Sanctum asserunt, ac eorum et in unione potentiam et in ordine distinctionem demonstrant? Neque his tamen theologiae nostrae ratio continetur; sed et multi-198
tudinem angelorum et ministrorum agnoscimus, quos creator et opifex mundi Deus per Verbum suum distribuit et ordinavit, ut circa elementa, caelos, mundum et quae in eo sunt, eommque temperationem versarentur.

141 24. ‘Qç T«p Oeóv cpapev Kaì Yiòv τὸν Aóyov aÙToO Kaì 165
TTveùpa “Ayrov, èvoùpeva pèv Karà bùvapiv, τὸν Tìccrépa, τὸν
tiw Yìóv, τὸ TTveOpa, ôτι voûç, Xôyoç, aotpia Yîôç τοῦ ÎîaTpôç,
iss Kaî dirôppoia, ibç qnîiç duò itupôç, τῶ ÎTveûpa- οὁτujç Kaî
êTÉpaç eîvai buvapeiç KaTeiXqppeÓa Kepi tr|V ôXqv êxoùaaç Kaî
in’ aÙTÂç.

ns 31. Ei pèv yàp ëva τῶν èvTaûOa piov piwœciOai ireTteiapeOa, 166
290 κῶν ínroTtTeúeiv èvfjv bouXeùovTaç aapKÌ Kaî aïpa-n ri Képbouç
f| èmOuuiaç èXaTTOvç yevopévouç dpapTeîv. ’Enei bè èτpetrrn-
KÔvai pèv oîç ¿vvooûpev, oïç XaXoûpev, Kaî vÙKTuip Kaî peé’
fipèpav τὸν ©eóv oïôapev, ndvTa bè cpwç aÙTÔv ôvra, Kaî τῶ
èv τíj Kapbí<¡t fjpwv ôpdv, neireitfpeôa, το0 àvTaOOa dnaXXa-
'févTeç piou, piov èTepov ptœaecrôai dpeivova f| KaTà τῶν èvôdbe,
sio Kaî èiroupaviov, οὐκ ènt'ftiov (tbç dv perù OeoO Kaî oùv 0eû)
dKÂiveîç Kaî diraGeîç Tqv ipvxqv, oùx tbç ffdpKeç, Kdv ?xwM£V›
592 dXX’ tbç oùpdvtov irveOpa, pevoOpev)• q ou'fKaTaninTovTeç τοῖς
Xonroîç xeipova Kaî bià irupôç (où yàp Kaî f)pâç, tbç npôpaTa
›i inrolù-fia, irdpepfov Kaî ïva dnoXoipeÙa Kaî dcpavioGeiqpev
enXaffev ô Oeôç), ènî τοὐτοις οὐκ eÎKÔç f)pâç èOeXoKaKeîv, oùb’
aÙToèiç Ttp pefáXuj irapabibóvai KoXaffôqffopévoiiç biKatrrrç.

577 33. Où yàp peXénj Xóytuv, dXX' èmbeiJet Kaî bibaOKaXia 167
èp'fwv Tà fjpéTepa- f] oîôç τοῖς èTéxGfl péveiv, fj ècp’ èvî yápui.

141 24. Quemadmodum enim Deum dicimus et Filium Verbum 165
ipsius, et Spiritum Sanctum, unitos secundum virtutem, Patrem et
162 Filium et Spiritum Sanctum; quia mens, verbum et sapientia Filius
198 Patris, effluvium autem, ut lumen ab igne, Spiritus; sic alias esse
potestates accepimus, quae circa materiam et ope materiae prin-
cipatum exercent.

118 31. Si hanc tantum vitam nos victuros crederemus, tum sane 166
290 locus esset suspicandi nos carni et sanguini inservientes, vel avaritia
aut cupiditate victos peccare. Sed cum iis quae cogitamus quae-
que loquimur, Deum noctem diemque adesse sciamus, eumque
persuasum habeamus, cum totus lumen sit, ea etiam quae in cor-
dibus nostris latent, videre, nosque hac vita liberatos aliam ista
cio praestantiorem, ac caelestem, non terrenam victuros (quippe cum
apud Deum et cum Deo extra omnem immutationem et perpessionem
animae, non ut caro, etsi carnem habituri simus, sed ut caelestis
592 spiritus mansuri simus), vel, si aliorum ruinis abripiamur, deteriorem
ac in ignis supplicio victuros (neque enim nos etiam Deus tamquam
pecora et iumenta perfunctorie et ut periremus et evanesceremus
creavit), in his institutis verisimile non est ut libenter peccemus,
nosque magno iudici puniendos tradamus.

575 33. Neque meditatione sermonum, sed demonstratione et disci- 167
1,77 plina actionum res nostrae continentur, ut quisque vel qualis

165. MG 6, 945; Ge 142. 166. MG 6, 961; Ge 150.
167. MG 6, 965; Ge 152.

‘O fàp beÛTÉpoç eùnpeirriç èan potxeia. «°0ç fàp dv diro-Xùaq, <ppai, tt)v fuvaîKCt aùroO, «ai yapnaq dXXqv, poixâTai» [Mt 19, 9]‘ ofrre àrroXùeiv èniTpénujv fjç ètrauaé tîç ti'iv irap-ftevíav, oùtê ènrfapeîv. ‘O fàp duoaTeptbv éauTÔv Tf)ç Kpo-xépaç fvvaiKÔç, Kai ei TéOvrjKe, poixôç èan TrapaK€KaXuppévoç, irapafîaivujv pèv Tqv x€^Ptt toO 0eoû, ôti èv àpxvi b 6eôç èva dvbpa èrrXaae Kai piav fuvaÎKa, Xùwv bè T|V adpKa itpôç adpKa Kara tt|v èvtuaiv rrpôç pijiv eiç toO févouç Koivuuviav.

De resurrectione mortuorum, paulo post 177.

168 12. 'O pévTOi Oeôç oùt’ dv pâtr^v ètroiqae tòv dvGpujuov, ioi èan yàp aotpôç, oùbèv bè aotpiaç êpyov páxatov offre btà[193] Xpeiav ibtav, iravrôç fàp èanv dtrpoaberiç, tùj bè pqbevôç beopévuj tò rrapanav oùbèv tiûv ùrr’ atfroO yevopévujv auvre-Xéaeiev dv eiç xpeiav ibiav. AXX’ oùbè bid nva nôv ù<p’ airroO fevopévwv èp-fujv èrroiqae tòv âvOpujrrov oùbèv yàp tiûv Xófp Kai Kpiaet XPaipèvujv, oùtc tûiv petiôvœv offre nûv Katabe-eCTépujv yé-fovev fiverai irpôç èxépou XP◊-'av› dXXà bià ti'iv ibiav aùnûv tûiv -fevopévujv iujrjv re Kai biapovqv. . . . Oùkoûv, ei pf|T£ dvainiuç Kai pdn)V fefovev dvOpunroç, oùbèv yàp nûv ÙKÔ QeoO fevopévujv páraiov kotó ye tqv toO 7toif|aavToç Yvd>pr)v; pé|T€ XP€'aS èveKev aùxoO toO noiqaavTOç, f| dXXou nvôç tiûv ùuô GeoO ftvopévujv rroiqpâTiiiv, eùbr]Xov ôn, Kara‡68

natus est maneat, vel unicis in nuptiis. Secundae enim decorum adulterium. *Quicumque enim dimiserit,* inquit, *uxorem suam et aliam duxerit, moechatur,* nec eam dimitti sinens, cuius virginitati finem quis imposuit, nec aliam insuper duci. Nam qui se ipse prima uxore spoliat, etiamsi mortua sit, occulta quadam ratione est adulter; tum quod manum Dei transgrediatur (nam initio Deus unum hominem finxit ac unam mulierem), tum quod carnis cum carne coniunctionem quodam veluti vinculo ad commiscendum genus colligatam dissolvat.

168 12. Deus autem nec frustra hominem fecit, est enim sapiens, [191] nullum autem sapientiae opus inutile; nec ad proprium suum usum,[193] nulla enim re indiget; qui autem nulla omnino re indiget, sua ei opera nihil ad proprium usum attulerint. Sed nec ob aliquam rerum a se creatarum hominem condidit. Nihil enim ex iis, quae ratione et iudicio utuntur, ad alterius sive superioris sive inferioris usum creatum est aut creatur, sed ad propriam eorum, qui creantur, vitam et perpetuitatem. . . . Quam ob rem si nec sine causa nec frustra creatus est homo (nihil enim inter divina opera inutile, quantum ad auctoris consilium spectat), nec ad ipsius creatoris usum, nec ad alterius cuiuspiam rei ab ipso conditae; liquet Deum, si prima et latius patens consideretur ratio, propter se ipsum et

pèv τὸν TtpwTOV Kai KOtvÓTepov Xófov, bi' hauTÒv Kai τ?]ν èτri nàdqç Tflç bripioup-fiaç ûeujpoupévqv dfaQÓTqTa Kai ffotpíav éítoíqaev ὸ OtÔç τὸν àvQpujuov, Katà bè τὸν irpoaexècrrepov τοῖç fevopévoiç Xóyov, btà tqv aÙTÓjv τῶιν yevopévujv Zujqv,
218 οὐκ èrti ptKpòv ¿SaTtTopévnv, eÎTa TtavTtXiîiç <Jfievvupèvr|v.

598 12. Tà τέ pi)v bf aÙTÒ τὸ <îvai Kai iuii]v KaOûiç né<puKel69 fevópeva, <bç aÙTflç -riiç aÎTiaç Trj tpùoei ffuveiXqppévi-]ç Kai κοτ' aÙTÒ póvov τὸ eîvat Gttupoupévqç, oùbepiav oùbéiroTe béíatT' ¿tv tqv τὸ eîvat TravTeXiîiç dcpavtiovoav àÎTÎav. Taù-rriç bè èv Tip eîvat tràvTOTe Gempoupèvqç, beî atüieoOai tràvTWç Kai τὸ fevôpevov îûjov, èvep'roûv τε Kai iràoxov & ïtécpukev, éKaTépou TOÙTuiv è£ tîiv féfove Tà trap' éauToO ovvetotpépov-TOÇ.

216 15. Ei yàp Ttàaa κοινὰjç f| τῶιν dvOpdnnuv cpùfftç èK ipuxfiç **1''0**
219 dOavÚTOU Kai τοῦ KaTà Tqv fèveaiv aùtfj auvappooQévTOç ‹τὰj-paroç ?x£l T'lv oùoTaotv, Kai pf|Te Tfl çpûtrei τῆç tpuxÙÇ xaO' ëauTÎ]V pr|Te tri cpùoet τοῦ ffobpaTOç xwptç dneKXripcuoe 0eôç τï|ν Totdvbe féveatv, f| ττjν üwqv Kai τὸν ffùpiravTa piov, dXXà τοῖç èK TOÙTuiv fevopévoiç dvOpdnroiç, ïv' è£ tîiv yevvùjvrai Kai £<îiffi btaptdioavTeç, eiç ?v -n Kai κοινὸν KaTaXr|£aifft TéXoç, beî irdvTaiç êvôç ôvroç è£ dptpoTèpuiv Ztpou, τοῦ Kai nd-ffxovroç ônócia rràôr) tpuxiiç Kai ὸnóaa τοῦ aàipaToç, èvep-

elucentem in omnibus ipsius operibus bonitatem et sapientiam adductum fuisse, ut hominem faceret; si vero propior et ipsis hominibus creatis interior ratio spectetur, propter ipsorum vitam, quae
'.118 quidem non ad breve aliquod tempus succendenda, ac postea omnino exstinguenda sit.

598 12. Quae ob hanc ipsam causam condita sunt ut essent et 169 vitam sibi convenientem degerent, cum haec causa colligata sit cum natura, et in sola exsistendi ratione posita, iis numquam quidquam possit accidere, cur omnino esse desinant. Sed cum causa illa, ob quam condita sunt, semper exsistendi ratione spectetur, necesse est ad perpetuitatem animal ita conditum servari, ea agens et patiens, quae ipsius naturae congruunt, duabus illis partibus, ex quibus constat, quod suum cuiusque est afferentibus.

'io 15. Nam si omnis communiter hominum natura ex anima im-170
‘""mortali constat et corpore, quod cum anima in creatione coniunctum fuit, ac neque naturae animae per se ipsam aut corporis naturae separatim Deus eiusmodi creationem ac vitam et totius vitae discursum despondit et destinavit, sed compositis ex utroque hominibus, ut quibus ex rebus constant cum gignuntur et vivunt, cum iisdem ad unum aliquem et communem finem, vita peracta, perveniant; necesse est omnino, ut cum unum sit ex utrisque animal quod patitur quaecumque anima patitur et corpus, et ope-

169. MG 6, 997; TU 4, 2, 62.
170. MG 6, 1004; TU 4, 2, 65.

foûvTÔç te Kai irpànovioq ótróaa Tfjç aîa9qitKf|ç ¡i iflç Xo-fiKiiç beiiat Kpiffeujç, trpôç ëv n teXoç àvacpépeaQai Travia tòv ¿k toútwv eíppóv.

S. THEOPHILUS ANTIOCHENUS.

Ad Autolycum, ca 181/2.

171 L. 1, n. 4. 'Avapxoç bé èanv [ô Oeôç], 6n àxévvqTÔç éanv lot àvaXXoituTOç bé, Kaéôu à9àvaiôç èan. Oeôç bé Xéyeiai btà tò leOeiKévat là travia ètri irj éauioO doxpaXeta, Kaì bià tô Qéeiv tô bè 9éetv ètrftv tô ipéxetv Kai kiveîv Kai èvepieîv Kai iss ipécpeiv Kai Ttpovoeîv Kaì Ku(iepv&v Kaì iaioirotEîv là travia.235 Kùptoç bé éan btà tô Kupteùetv aùiôv iiîiv ôXuiv trait'ip bè btà tô eîvai aùiòv trpò itùv ôXujv • bqptoup'fôç bè Kai troiqrilç btà tô aùiôv eîvai Kitairiv Kai iroiqiôv rtîiv ôXwv fjipiaioç bè btà tô eîvai aùiôv àviùiepov itîiv ttáviww travioKpàiujp bè ôit aùiôç ià travia Kpaieî Kai épireptéxet. . . . Kai là tràvia i»t ó Oeôç ètroiqffev é£ oùk ôvtuuv eiç tô eîvai, iva btà itîiv ipyuiv 'ftvtbtTKqiat Kai voqGq pé'feQoç aùroO.

172 1, 6. Kaiavôqaov, di àvOptutre, là ëpya aùioO, Katpûivst pèv Kaià xpôvouç dXXaTÔv, Kai dépcuv ipotraç, ffiotxeiujv tô v 88 EÎJiaKiov òpópov, fipepwv ie Kai vuktiÎiv Kai piqvwv Kai èviauiuiv ii|v eûraKiov tropeiav, . . . niv ie trpôvotav qv troieîiai ô Oeôç éioipáíwv ipotpqv tráfftj aapKÍ, fj if)v ônoiafùv F]v tïiptaev ûtroiàaaeaGat là travia itj ctv0pumóir)Tt.. . . OOioç Oeôç piòvoç ô trotriffaç éK cnrôiouç rptîiç, ó ¿Safafáiv cpûiç éK 9q-

ratur ac perficit quaecumq.ue sensuum aut rationis indicio continentur; necesse est, inquam, ut tota eiusmodi rerum series ad unum aliquem finem referatur.

171 1,4. Caret principio [Deus], quia ingenitus est: immutabilis est 104 quatenus immortalis. Deus [Oeôç] dicitur, btà tò TeOeiKévai, id est, quia omnia in sua ipsius stabilitate posuit, et btà tò Oéetv, quod idem est ac currere et movere, et operari, et nutrire, et 188 providere et gubernare et vivificare omnia. Dominus est quia om-235 nibus dominatur; pater, quia ante omnia; conditor et creator, quia omnia condidit et creavit; altissimus, quia supra omnia; omnipotens, quia omnia tenet et complectitur. . . . Atque omnia w Deus fecit, cum antea non essent, ut ex operibus cognoscatur et intellegatur eius maiestas.

172 1, 6. Considera, o homo, eius opera, tempestatum statis tem-87 poribus vicissitudines, aeris mutationes, astrorum attemperatum88 cursum, dierum et noctium, mensium et annorum rite descriptas vices, . . . tum providentiam, qua Deus cibum omni carni praeparat, tum servile obsequium, quod homini ab omnibus praestari tussit. ... Solus ille Deus est, qui lucem ex tenebris fecit, qui

171. MG 6, 1029; CA 8, 12. 172. MG 6. 1023; CA 8, 18.

(Taupwv aÚToO, Tapetó te vótou koì ©qffaupoùç ópúor<Tou Kaì ôpta OaXaapûiv.

ses 1, 7. "Otov dnóQfl tò 0vr]TÒv Kaì èvbùar] t?)v àcpOapaiav, 173
367 tòte òipet KaV àSiav tòv Oeóv. 'Aveyeipet Tap aou t?)v aópxa àOóvaTov aùv Tfi tpuxi} ò Oeôç- Kaì tòte ôipei Tevôpevoç dôdvaToç tòv àOóvaTov, èàv vOv mcrreùcTqç aùrìr Kaì tòte èmTvujffij ôn àbÎKwç KaTEXâXqaaç aúroO. 8. 'AXXà dmcrreîç vEKpoùç èTeipeaôai. "Ote èarai, tòte mffTeùaetç OéXwv Kaì pii OéXtuv' Kaì f) trianç aou Eiç dmariav XoTicrOnaeTat, èàv
3 pfl vOv Tntrreâaijç. TTpôç tí bè Kaì dmffTEîç; "H oùk oîbaç,
25? ÔTt dirdvTUJV TrpaTpdTtJuv rj kîotiç TtpoqT8'™i T"p búvaTai 0Eptaat TtwpTÔç, èàv pi) TrpwTov m<jTEÙ<jq tò tnréppa tì| tQ' H tîç búvaTai biaKEpàaai tÌ)v úáXatrav, èàv pi) npwTOV èauTÒv TriffTEÙaij Tip TrXoitp Kaì Tip Kv{ÌEpvr|Tr); Tîç bè KÓpvuiv búvaTai 0epan£u0tivai, èàv pi] nptìiTOV èauTÒv TtarrEÚcrq Tip ìarpiò; TToiav bè Tèxvqv F| èm<JTr|pr]v búvaTai tiç paOeìv, èàv pi] npÚJTOV
25« èiribip èauTÒv Kaì maTEÙai] Tip bibaaKÓXiu; Ei oùv 'fEæPTÔÇ ttujteúei tí) y0» Kal ú irXèwv Tip TrXoitp, Kaì ò KÓpvuuv Tip ìarpip, aù où poúXet aeauTÒv niOTeOaai Tip 0eip, toctoûtouç dppafiœvaç ?xujv KaP' aÙToO;

478 1, 12. Zù bè où poúXEi XP«J0ñvai èXatov 0eoO; TorfapoOv 174
478 f)p£Îç toútou EÏvEkev KaXoúp£0a XpioTiavoi, ôti xpiópsOá èXatov 0EoO.

8 1, 14. "Apa Kaì èniTux<hv ÎEpaîç Tpa<paîç Tùiv dyiuiv ttpo-175
8« <pr]Tûv, oí Kai irpoeÎTiov btà ÏTvEÙpaToç 0eoO Tà npoyeTOvÓTa

lumen e thesauris suis educit, et receptacula austri ac thesauros abyssi et terminos maris fecit.

598 1, 7. Cum mortalitatem deposueris et immortalitatem indueris, 173
887 tunc Deum pro meritis videbis. Excitat enim tuam carnem cum anima immortalem Deus, ac tunc factus immortalis, immortalem videbis, si nunc ei credideris; tunc etiam cognosces te contra illum inique locutum esse. 8. Sed mortuos excitari non credis. Cum res eveniet, tunc credes, velis nolis; sed tua fides in incredulitatis
8loco deputabitur, nisi nunc crédas. Sed cur non credis? An
857 ignoras rebus omnibus fidem praeire? Quis enim agricola metere potest, nisi prius semen terrae crediderit? Aut quis mare transmittere, nisi prius se ipse rati credat et gubernatori? Quis autem aegrotans sanari potest, nisi prius se ipse medico crediderit? Aut quam artem quis aut disciplinam ediscere potest, nisi se prius
254tradiderit et crediderit magistro? Igitur si terrae credit agricola, si navigaturus rati, si aegrotus medico, non vis tu credere te Deo, tot ac tantis ab eo pignoribus acceptis?

478 1, 12. Tu non vis uqgi oleo Dei? Nos enim ideo Christiani 174 vocamur, quod Dei oleo ungimur.

8 1, 14. Simul quod in sacras scripturas incidi sanctorum pro-175
66 phetarum, qui per Spiritum Dei et praeterita eodem quo gesta

173. MG 6, 1036; CA 8, 24. 174. MG 6, 1041; CA 8, 36.
176. MG 6. 1045; CA 8, <2.

ip TpÓKUj yé-fove, Kaì Tà èvetnìiiTa tìvi xpóirip yiveTai, Kaì xà èutpxópeva xxoiqt xàìei àirapxiff0r|ff6Tai• dirò beijiv ouv kapùjv2M tiîiv pvogévuiv Kaì Ttpoavaueqiujvqgévujv, oùk àniffTiÌi, dXXà •mcrreùu), irei0apxiì>v 0e<p.

176 1, 14. "EvTuxe cpiXoxigujç Taîç npocpr|TiKaîç fpacpaîç' Kaì 594 aurai ae Tpavóxepov bbrppicouat ttpôç tò ¿Ktpuyeîv ràç aiuivlovç eos KoXdaeiç Kaì Tuxeîv tiîiv aíuivíwv d'faQùjv toû 0eoû. 'O fàp 387 boùç oxôga eiç tò XaXeîv, koî xtXàaaç oùç eiç tò ¿Koúeiv, Kaì notriaaç ô<p0aXgoùç eiç tò ôpâv, ¡ScTÓcret xà xràvra Kaì Kpiveî tò biKaiov, dwobibouç éKotoxii) KaTà d£iav tiîiv gia0iîiv. Toîç gèv KaO' imopoviiv bià èp-puv dyaOtîiv ZrjToOaì xpv dcp0ap-6ii aiav bujpé|<reTai iujpv aidivtov, xapàv› €Ïpr|vr)V, dvânauaiv, Kaì xrXr|0r) dyaOiîiv, ffiv «offre ô<p0aXgôç eîbev, offre oOç ffrouoev, offre ètri Kapbíav dvOpdmou dvéfir)» [1 Cor 2, 9]" toîç bè diriffxotç Kaì Kaxacppovqraîç Kaì «direièoûoi Tri dXq0ei(jt, rrei0opévoiç bè tQ dbiKta», èrràv ègtpûpuiVTat poixeiaiç Kaì iropveiaiç Kaì dpoevoKoiTiaiç koî ixXeoveÉiaiç Kaì Taîç d0egi- toiç eibuAoXaTpeiatç, ?errai «òppi koî 0ugôç, GXivpiç Kaì «rrevoxwpiai» [Rom 2, 8 9], Kaì tò xéXoç toûç toioûtouç Ka0é£ei irûp aidiviov.

177 2, 3. 0eoû bè toO ûqncrrou Kaì Txavxoxpàxopoç Kaì toû|w ôvtuiç QeoO toûto ètm, gf| góvov tò navTaxóae eîvai, dXXà11 Kaì irávxa ¿cpopfiv Kaì návxuiv dxoóeiv ôxi gqv gribé tò èv róitqi xwpeítfQal- eì bè gii ye, geíEoov ó xoiptíiv tôttoç affroû¥7ß

sunt modo, et praesentia eodem quo geruntur praedixerunt, et futura eodem ordine quo perficientur; cum igitur ea, quae eveniunt 254 et praedicta sunt, demonstrationem mihi exhibeant, non sum incredulus, sed credo, obtemperans Deo.

176 1, 14. Lege studiose propheticas scripturas, et ipsae tutius te594 ducent, ut effugias aeterna supplicia et aeterna Dei bona con-609 sequaris. Nam qui dedit os ad loquendum, et aures finxit ad367 audiendum, et oculos fecit ad videndum, excutiet omnia et iustum feret iudicium, suam cuique pro meritis mercedem tribuens. Iis 611 quidem, qui secundum patientiam bonis operibus incorruptionem quaerunt, donabit vitam aeternam, gaudium, pacem, quietem, multitudinem bonorum, quae *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.* Incredulis autem et superbis, et iis *qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati,* cum repleti fuerint adulteriis, scortationibus, puerorum stupris, avaritia et infandis simulacrorum cultibus, erit *ira et indignatio, tribulatio et angustiae,* ac tandem tales detinebit ignis aeternus.

177 2, 3. Dei altissimi et omnipotentis et vere Dei est non solum 100 ubique esse, sed etiam omnia inspicere, omnia audire, nedum loco118 contineri; alioqui continens locus maior eo invenietur; est enim

176. MG 6, 1045; CA 8, 42.
177. MG 6, 1049; CA 8, 50.

eùpeOi'iaeTai• peííov fàp èari τὸ xwpoOv τοῦ xwpoupévou• 0eôç fàp où xwpτìTat, àXXà aÙTÔç èati τὸ τὸ τοῦ τωv ôXujv.

196 2, 4. TTXútwv òè Kaì oî τῆ]ç aipéaoujç aÙTOÛ 0eòv pèv 178 ópoXofoOcriv d'févvriTov Kaì iraTépa Kaì 7tou]TÌ]v τῆiv ÔXujv dvar eka ÙTTOTÌGevTai 0eòv Kaì ùXqv àfévpTov, Kaì TaÓTrjv cpaaì ouvrjKpaKévat Tip 0eû>. Eì bè 0eôç àfévqTOÇ Kaì uXt] àfévqTOç, OÙK CTI Ò 060Ç TTOIT]Tr]Ç TÙIV ÔXIUV èOTÌ KOTO TOUÇ ÌTXaTUJVlKOÙç, oùbè p?]v povapxía 0eoO beÎKVurat, ôaov τὸ κοτ' aÙTOùç. *Eτi bè κοῖ tùa-rrop ò 0eôç, dfévqTOç ujv, Kaì àvaXXoiuJTÔç èoriv, οὔτυjç eì Kaì f) üXri dfévqTûç rjv, Kaì àvaXXoiuiTOç Kaì iaôOeoç Ùv τὸ fàp fevrirôv rperròv Kaì àXXoiuiTov, τὸ bè àfévqTov (irpenrov Kaì dvaXXoiuiTov. Ti bè péra, eì ò 0eôç è£ ìitto-Keipévnç ôXr]ç èvoiei τὸν KÓapov; Kaì fàp rexvirriç dvôpüjTtoç, isoèitàv ùXr]v Xdpij dirò τινος, é£ aÙTtîç ôaa poúXerat Ttoieî. 0eoO bè f] bùvapiç êv τοὐτω) cpavepoûTai, ïva è£ οὐκ ôvτujv iroif) ôaa poùXerai, KaOdirep Kaì τὸ tpuxùv boOvai Kaì KÍvrjaiv oùx èrépou τινôς èonv, dXX' fj pôvou 0eoO.

iss 2, 10. Kaì TipiîiTov pèv [oí npotpfiTat] avptpdjvujç èbibaEav 179 196 r]pâç ÔTt è£ οὐκ ôvτujv rà navra èiroiqaev. Où fdp τι τῶj Oοῶj auvi'iKpaaev, dXX' aùrôç éauroû τὸ τὸ τοῦ τος iÏiv Kaì dvevbe?)ç wv κοῖ 194 ùnepéxujv irpò τῶjv aidjvujv qô^Xpaev dvOpujnov Ttotilaai ‹îr fvujaOrp TOUTip oùv Tipor]Toipaoe τὸν KÔapov. 'O fàp fevprôç κοῖ irpoaber)ç èoriv ó bè dfèvr]Toç oùbevôç Trpoabeîrai. "Exwv

quod continet maius eo quod continetur; Deus autem loco non circumscribitur, sed ipse est omnium locus.

196 2, 4. Plato et qui eum sequuntur, Deum quidem fatentur in- 178 genitum, et patrem et creatorem omnium esse; sed deinde statuunt duo esse ingenita, Deum et materiam, eamque Deo coaevam esse dicunt. Quod si Deus ingenitus et materia ingenita, non iam Deus creator est omnium secundum Platonicos, nec Dei constabit monarchia, quantum in ipsis est. Deinde, quemadmodum Deus, quatenus ingenitus, etiam immutabilis est, ita et materia, si esset ingenita, immutabilis quoque et Deo aequalis foret; quod enim genitum est, verti et mutari potest, ingenitum autem nec verti potest nec mutari. Quid autem magni esset, si Deus ex materia subiecta mundum faceret? Opifex enim apud nos, cum materiam 89 ab aliquo acceperit, ex ea quidquid placuerit effingit. Dei autem potentia in eo spectatur, ut ex nihilo faciat quaecumque voluerit; quemadmodum animam et motum dare non est alterius cuiusquam praeterquam Dei.

189 2, 10. Ac primo quidem [prophetae] summo consensu docuere 179 190 Deum ex nihilo omnia creasse. Nihil enim Deo coaevum, sed, cum sibi ipse locus sit, nec ulla re egeat, ac saeculis antiquior sit, 194 hominem facere voluit cui innotesceret; huic homini mundum praeparavit. Nam qui creatus est, multis rebus eget, increatus autem

178. MG 6, 1052; CA 8, 54. 179. MG 6, 1064; CA 8, 78.

ouv ó Qeôç τὸν êctvTOÛ Aóyov èvòidOeTOV èv τοῖç ibioiç iss
ankàfxvoiç, èfévviiffev aùiôv pera Tflç èauToO aocpiaç èfcpeu-
Sagevoç Ttpô τῶiv ôXuiv. ToÔtov τὸν Aófov ?crxÉV ûnoup-fôv isi
τῶν ûtf aÙToO YtTtvqpévujv, Kai bf aÙTOÛ Tà Trdvra KeiroiqKev.
Oûτoç XéfCTai àpxn, ôτi dpxet Kai KUpieùei TtdvTwv τῶν bf
aùroO bebripioup-frmévuiv. Oûτoç οὖν, ûv trveOpa OeoO Kai «6
dpxô Kai ooqpia Kai bùvaptç 'Ytpicrrou, Kan'ipxeTO eiç τοὺç
npo<pr|Taç, Kai bf aùrûv èXdXtt Tà irepi Tfjç îtoif|ffeiuç τοΘ
KÔapou Kai τῶν Xomûv áuávTujv. Où fàp fiaav oi Ttpocp^Tat us
ÔTe ó KÔcrpoç è-pvero, dXXà f| aocpia f] èv aùrû oùcra f] τοΘ
OeoO, Kai ó Aôfoç b S'fioç ὺùτοΘ ó dei ffupnapûv airrû....
MuJÜO'fiç bè ó Kai EoXopûvoç Ttpô iroXXûv èTûv fevôpevoç,
pSXXov bè ó Aô'foç ó τοΘ OeoO ûç bf ôpydvou bf aùroO
cpriatv <'Ev dpxr) èTroiqffev ó ôeôç τôν oùpavôv Kai Tqv ffiv»
[Gn 1, 1],

180 2,15. Ai Tpeîç fjpèpai [irpò] τῶν <pu)OT»ipiuv YeyovOiai TÙiroi ni
eioiv Tfiç Tpidboç, τοΘ OeoO Kai τοΘ Aóyou aÙTOÛ Kai Tflç
Zocpiaç aÙToO.

181 2, 16. "Eτi pt'jv Kai eùXo-piÔri urtò τοΘ OeoO τù èK τῶν <37
ûbdTujv yevôpeva, ôkujç fj Kai τοÔτο eiç beífpa τοΘ pèXXeiv475
Xagpdveiv τοὺç dvOpûirovç peTÓvotav Kai dcpeoiv àpaptiûv
btà ûbaToç Kai «XouTpoO KaXivfeveaiaç» [Tit 3, 5], ndvTaç
τοὺç irpooiôvTaç Tfi dXqOeiq Kai dva'fevvwpévouç Kai Xap-
pavovTaç eùXoyiav irapà τοΘ OeoO.

nulla omnino. Habens igitur Deus suum ipsius Verbum in propriis 183
visceribus insitum genuit illud cum sua sapientia, proferens ante
omnia. Hoc Verbo usus est administro operum suorum, et per 181
illud omnia condidit. Vocatur principium eo quod principatum
habeat et dominatum eorum omnium, quae per ipsum creata sunt.
Hic igitur cum sit spiritus Dei et principium et sapientia et virtus 86
Altissimi, descendebat in prophetas, ac per eos de mundi creatione
et ceteris rebus loquebatur; nondum enim erant prophetae, cum 148
mundus crearetur, sed tantum sapientia Dei quae est in eo, ac
sanctum Verbum eius quod ei semper adest. . . . Moyses autem,
qui multis annis ante Salomonem fuit, vel potius Verbum Dei sic
per eum veluti per instrumentum loquitur: *In principio creavit
Deus caelum et terram.*

180 2, 15. Tres illi dies, qui ante luminaria fuerunt, imago sunt HI
Trinitatis, Dei, eius Verbi, eiusque Sapientiae.

181 2, 16. Benedixit Deus iis quae ex aquis nata sunt, ut id quo-437
que signum esset homines paemtentiam et remissionem peccatorum 4,5
per aquam et *lavacrum regenerationis* accepturos, quotquot ad
veritatem accedunt et regenerantur et benedictionem a Deo ac-
cipiunt.

180. MG 6, 1077; CA 8, 102.
181. MG 6, 1077; CA 8, 104.

lea 2, 22. ‘O bè Aôfoç aùroO [toû QeoO], bf où rà 7tàvral82
147 TtenoiriKt, bùvayiç ûv Kai aocpla aùroO, àvaXagpàvwv rò npôa-
ujTtov toO TTarpôç Kai Kupiou tûv ôXujv, oûtoç napeyivero
eiç ròv irapábetaov *èv* Kpoffûirtu roO QeoO Kai ûpiXet rép 'Abap.
Kai fàp aÙTÌ] f| Oeia fpaqpf) bibdffKei fipôç ròv 'Abàp Xôfovra
157 rfjç tpujvfjç dKTiKoévai. <t>iuv?] bè ri dXXo èariv dXX' F) ô Aôfoç
163 ó roO OeoO, ôç ètra Kai Yiôç aùroO, oùx ûç oi Ttoiqrai Kai
puôOTpàcpoi Xéfoucnv uioùç 0eûv èK auvouoiaç Yewmpévouç,
dXXà, ûç dXqOeia birvfeîrai, ròv Aóyov ròv ôvra btanavrôç
èvbtdfkrov èv Kapbia OeoO ; TTpò fdp -n yiveoOai, toOtov eîxe
oùpPouXov, èauroO voOv Kai tppóvqtiiv ôvra- ónóre bè f|Oé-
Xrjaev ó ©eôç noifloai boa èpouXeùaaro, toOtov tòv Aófov
è'févviicre KpocpopiKÓv, itpujtótokov irâcrriç Kriaeujç, où KevuuOeiç
aùrôç roO Aó'fou, dXXà Aô^ov Tevvf|<faç Kai r<p Aô^tp aùroO
bianavrôç ôpiXûv. °O0ev bibdffKOUfftv f|pâç ai fifiat fpatpai,
Kai Ttdvreç oi itveuparotpôpoi, èi ûv iuidvvqç Xéyer «’Ev
dpxù fiv ó Aôyoç, Kai ó Aôyoç fjv -rrpôç ròv ©eóv» [lo 1, 1],
betKVÙç ôn èv npûroiç pôvoç fiv ó ©eôç, Kai èv aùrq) ó
Aôfoç. ’Eiteira Xèfei' «Kai ©eôç f|v ó Aôfoç' navra bf
aùroO èyevero, Kai xuJPl? aùroO è-févero oùbè èv» [lo 1, 3].
184 ©eôç oùv ûv ô Aôfoç Kai èK 0eoO rrecpuKÛç, ôirôr' dv poùXqrat
ô TTariip rûv ôXujv, Ttépirei aùrôv eiç nva rôirov, ôç irapa-
fivôpevoç Kai dKoùerat Kai ôpôrai, rrepnôpevoç inf aùroO, Kai
èv rónqj eiipiffKerat.

162 2, 22. Sed eius (Dei) Verbum, per quod fecit omnia, cum sit 182
147 eius virtus et sapientia, assumens Patris et Domini universorum
personam, veniebat in paradisum sub persona Dei et cujn Adamo
conversabatur. Nam et ipsa nos divina scriptura docet Adamum
157 dixisse auditam a se esse vocem ; vox autem illa quid aliud est
168 nisi Verbum Dei, quod est quoque Filius eius, non ut poetae et
mythographi fingunt filios deorum ex concubitu genitos, sed, ut
veritas narrat, Verbum semper exsistens et in corde Dei insitum?
Antequam enim quidquam fieret, eo utebatur consiliario ; est enim
mens eius et prudentia. Cum autem voluit Deus ea facere quae
statuerat, hoc Verbum genuit prolatitium, primogenitum omnis
creaturae non ita tamen ut Verbo vacuus fieret, sed Verbum
gignens et cum Verbo suo semper unitus. Haec nos docent
scripturae sanctae, et quotquot Spiritu Sancto afflati fuere, inter
quos loannes dicit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat
apud Deum,* docens initio solum fuisse Deum et in ipso Verbum.
Deinde addit: *Et Deus erat Verbum ; omnia per ipsum facta sunt,*
184 *et sine ipso factum est nihil.* Verbum igitur, cum Deus sit et ex
Deo genitum, illud Pater universorum, cum voluerit, mittit in ali-
quem locum, quo cum venerit, auditur et videtur, missum ab illo,
et in loco invenitur.

182. MG 6, 1088; CA 8, 118.

183 2, 25. Ovrui Kai Tip ttpiDTOTtXáffTq) f] napaKO?) Kepienoii')-soo «raro &pXn0f)vat aùròv ¿k t o 0 trapabelaou, où pévroi -fe tbç KaKoO t i ?x0VT°S T0° îûXou Tflç TvdKJewç, btà bè rf]ç napa-Koflç Ò àvèpœnoç èfrjvrXnae tróvov, òbùvqv, Xùirqv, Kaì t ò mo TéXoç virò Qàvarov èireae.

184 2, 27. ¨AXXà <pù<J€i oùv nç fyiîv Ovqrôç cpuaei è'fèvcro23i ô dvÔpuHtoç; Oùbapuiç. Tl oùv, àèàvaroç; Oùbè t o û t ô cpapev. AXXà èpeî nç- Oùbèv oùv èfévero; Oùbè t o ù t o, èpib pév. Oùre oùv cpùaet 0vqrôç èfévero o ù t c dùavaroç. El yàp d0à-vaTov aÙTÔv dit' dpxnç èircTroiriKet, Geôv aùròv èirenoiriKei. TTaXiv, ei OvrjTÒv aÙTÔv èTreTtoirjKti, èbÓKti dv ó 0eôç aïnoç eîvai t o û 0avdrou aùroO. OOre oùv dOdvarov aùròv èTtolqaev 221 oùre pñv 0vr|TÓv, dXXd, Ka0àiç êtravin npoetpqKapev, beKTiKÔv dpcporépcuv, ïva jôétpr) èni rà rf)ç dOavaoiaç, rr]pr]ffaç ri]v èvroXqv roO 0eoO, piffOôv Koplar]Tai Trap' aùroO rpv d0avaolav Kai févrirai 0eôç' ei b' aù rparrrl èni rà roO Oavdrou npdypara, napaKoùoaç roO OeoO, aùrôç êaurip aïnoç rj t o 0 Oavdrou. 'EXeùOepov -fàp Kai aùreîoùoiov èiroiriaev ó Oeôç àv0puinov.

185 3, 12. ÁKÓXouOa eiipioKerat Kai rà T(î>v 7rpo<pr|Twv Kai es t îîiv eùaffeXiujv ?xeiv) b'd rô roùç iravraç Trveuparocpôpouç èvi TTveùpan OeoO XeXaXriKévai.

186 3, 15. TTap' oîç [t o îç Xpianavoîçj au><ppoffùvii irápeanv, èf-29 Kpdreia deverrat, povoyapía rripeîrai, dyvela «pvXáaoerai, dbiKÍa575 èKnop0eîrai, dpaprla èKpiioOrai, biKaiooùvr] peXerdrai, vôpoç KoXtreùerai, ©eooépeia irpâaaerai, Oeôç ôpoXoffîrai, dXr]0eia

183 2, 25. Sic primo homini mandati praetergressio id attulit, ut e 300 paradiso eiceretur; non quod mali quidquam inesset ligno scientiae, sed ex peccato tamquam ex fonte in hominem fluxerunt labores, dolores, molestiae, ac denique mors ipsa. 299

184 2, 27. Sed nobis dicet aliquis: Natura mortalis factus est homo?231 Minime. Num immortalis? Nihilo magis. Nihil ergo erat? Neque etiam id dicimus. Igitur nec mortalis natura, nec immortalis factus. Nam si immortalem ab initio fecisset, Deum eum fecisset. Rursus si mortalem, videretur Deus causa illius mortis esse. Nec immortalem igitur fecit nec mortalem, sed, ut supra diximus, 221 capacem utriusque, ut, si ad ea ferretur, quae ducunt ad im-mortalitatem, observandis Dei mandatis, mercedem ab eo acciperet immortalitatem, et deus fieret; si vero deflecteret ad ea, quae ducunt in mortem, non oboediens Deo, ipse sibi mortis auctor esset. Liberum enim Deus et sui iuris hominem fecit.

185 3, 12. Consentaneae inveniuntur prophetarum et evangeliorum 65 sententiae, propterea quod omnes uno Dei afflati Spiritu locuti sunt.

186 8, 15. Apud quos [Christianos] adest temperantia, continentia coli-29 tur, unicum matrimonium servatur, castimonia custoditur, iniustitia575 exterminatur, peccatum radicitus evellitur, iustitia exercetur, lex observatur, cultus Dei peragitur, Deus confitendo celebratur, veritas

183. MG 6, 1092; CA 8, 126. 181. MG 6, 1093; CA 8, 130.
185. MG 6, 1137; CA 8, 218. 186. MG 6 1141 CA 8, 224.

Ppafteúei, X"P'Ç tfuvTrçpiî, eipqvri irepiffKénet, Xôfoç fiytoç óbriY^í, ffocpia bibaOKet, iwi) ppafJeûet, 0eôç [JaffiXeùet.

ABERCII EPITAPHIUM, ca 180.

'Ek Xek t îîç TtôXeujç ó 7toXei|Tr]ç t o 0t ' èiroûiaa 187
lûv îv' €xu' Kaipip l ffàipaToç ?v0a Qéatv.
Oüvop' ApépKtoç wv ó l paOriTriç Ttotpévoç àfvoO,
ôç póffKtt npofJàrujv dféXaç | ôpefftv Ttebiotç t e,
ôcpéaXpoùç ôç ?x€l peïàXouç | îtdvrr) Ka0op<î)VTaç.
OOt o ç -fáp p' èbibage | (t ô £wf}ç') •fP<WaTa Trarrà-
58 EIZPQMHv ôç ëireptpev | EMENBAZIAeiav àOpfjffat
KAIBAZIAIXffav ibeîv XPUCTÔtfITOAONXPuffonébtXow
AAONAEIAON îk e Î Xapirpàv | XtbPAFEIAANExovTa.
KAIEYPIHITTEbov EÎbov | KAIAZTEATTAvTa, viai0iv /
37 EY<t>PATHNAIApdç, 7tàv|THAEZXONZYNOpiXouç
TTAYAONEXONETTO | TTIXTIZ iràvrn bè irpoffre
485 KAITTAPE0HKE Tpotpqv l TTANTHIX0YN dirò mptfS
508 TTANMErE0HKA0apòv ôv | EAPAHATOTTAPOévoç áfvr|,
KAITOYTONETTEbwKE <pÜAOŒEZ0ieiv bià navreç,
493 oîvov xPH°T0v ?xouaa l Képaffpa biboOffa per' dptou.
502 TaOra napedTÙjç eînov | ÀpépKioç iLbe fpacpfivai,
êpbopriKOtfTÔv ?t o ç Kaì l bevrepov ¡Yfov dXr|0wç.
588 TaO0' ó voiîiv Euiairo ùirèp | AfkpKÍou ndç ó ffuvtpbôç . . .

dominatur, gratia custodit, pax communit, sanctum verbum manu ducit, sapientia docet, vita dirigit, Deus regnat.
Electae civitatis civis | hoc feci 187
vivens ut habeam | corporis hic sedem.
Nomet) mihi Abercius, | discipulus pastoris casti,
qui pascit ovium greges | in montibus et agris,
cui oculi sunt grandes | ubique conspicientes.
Is me docuit l litteras fideles (vitae);
58 qui Romam me misit | regnum contemplaturum
visurumque reginam aurea | stola, aureis calceis decoram.
Ibique vidi populum splendido | sigillo insignem.
Et Syriae vidi campos l urbesque cunctas, Nisibin quoque,
37 transgresso Euphrate, ulbique vero nactus sum colloquentes,
Paulum habens | Fides vero ubique mihi dux fuit,
485 praebuitque cibum | ubique piscem e fonte
508 ingentem, purum, quem | prehendit virgo casta;
deditque a|micis perpetuo edendum,
493 vinum optimum habens | ministrans mixtum cum pane.
502 Haec adstans dictavi | Abercius hic inscribenda,
annum agens septuagesimum et | vere secundum.
588 Haec qui intellegit quique eadem sentit, oret pro | Abercio . . .

l Haec addenda conicit Pitra.

187. *D. Cabrai,* Diet, d' Archéol. chr. 1, 70. — Litteris maioribus scribuntur quae exhibent fragmenta in musco l-ateranensi servata.

S. HEGESIPPUS, ca 180.

(Fragm., apud *Eus.*, H. E. 4, 22.)

188 !• 'O οὺν 'HyriaiTriroç ¿ν irévTe τοῖç eîç f|pàç ¿XOoOaiv viro- 39
pvqpuaiv τῖῖç ibiaç yvib^qç irXr]pe<JTC¡Tr|v pvqpqv KaTaXèXoïTtïv• èv otç 50
biqXoî tbç irXeiaroiç ¿inaKÔnoiç auupiieiev àirobqpiav OTïïXdgevoç
piéXP* 'PiLpqç, Kal djç ôτi Tqv aÙTi^v irapà ndvTUjv irapeiXqqiev bt-
baOKaXiav àxoûaai *fï* τοi ndpeOTiv perd Tiva irepl τP|ç KXqpevroç
irpôç KopivQlouç ëntOToXfiç aÙTû elpqpéva èmXéfovToç τοUτct

2. «Kal èirèpevev r) èKKXqaia f] KoptvGiujv èv τùj òpQip Xôyqj péxpt TTpiuou èmGKOireùovToç èv KopivOiu- oîç auvéptSa TtXèwv eîç 'P(iipr|v Kaì auvòiéipupa τοîç KopivOioiç fjpèpaç ÎKavaç, èv aîç auvavenâiigev τû) ôpQqj Xôyuj. 3. fevôpievoç bè èv'Ptbpp, se biaboxñv èTroiiiaàpr|v péxptç Avikîτov o0 btàKovoç i)v 'EXtu-Qepoç, Kal irapà 'AviKqTOU btabéxerai Eiun'ip, p€0' ôv 'EXeùôepoç. 'Ev éKàarrç bè btaboxfi Kaì èv èKàoTr) KÓXei outuoç ?x£l ó 60
vôpoç KHpùaaei Kaî oî irpocpfjTat Kaî b Kùptoç.»

S. MELITO SARDENSIS, f ante 194/5.

189 Fragm. 7. 'Qç oùbepia dvd-pai τοîç voûv ?xovffivi d>v 374
perd τô pármoga b Xpiaxbç èirpaje, itapiffrâv xb dXqGèç Kaîsio
drpdvTaOTOV Tf|ç ipuxOç aÙToû Kaî τοû aibpaToç Trjç Ka0' f)gàç
dvQpujmvriç tpùaewç. Tà yàp perd τô pdimopa ûitô Xpiffroô 25

188 1. Hegesippus quidem in quinque commentariorum libris, qui ad nos 39
pervenerunt, luculentissima fidei suae testimonia nobis reliquit. Scribit 50
enim se, cum Romam proficisceretur, plurimos episcopos adiisse, et ab omnibus unam eamdeinque audivisse doctrinam. Idem postquam de Clementis ad Corinthios epistula quaedam commemoravit, haec addit, quae nos, si placet, audiamus:

2. «Et Corinthiorum quidem, inquit, ecclesia in recta fide permansit usque ad Primum, eiusdem loci episcopum; quibuscum familiariter collocutus sum dum Romam navigarem; nec paucos dies versatus sum cum Corinthiis, mutuamque ex recta fide consolationem cepimus. 3. Romam vero cum venissem, catalogum feci 56
usque ad Anicetum, cuius tum diaconus erat Eleutherus. Post obitum deinde Aniceti successit Soter, quem excepit Eleutherus. In singulis autem episcoporum successionibus et per singulas urbes 60
eadem manent, quae per legem ac prophetas et a Domino ipso praedicata sunt.»

189 Fragm. 7. Non est necessarium his, quos ratio non fugit, ex 374
actionibus Christi post baptismum adstruere et demonstrare animae 376
et corporis eius et humanae naturae nobiscum convenientis veritatem et ab omni fictione remotionem. Nam quae post baptismum 25

188. CB Eus. 2 (ed. E. Schwartz), 368; MG 20, 377.
189. MG 6, 1221; CA 9, 415.

Ttpaxôévta, Kaì paXtcrra rà <Tr)ptîa, Tqv aùtoO KeKpuppévr;v èv
383 <rapKÎ OeÔTnxa èbqXouv Kaî èmaToOvro tûj KÔtJpqi. Oeôç fàp
û)V ôpoû Te Kaî dvOpumoç TéXetoç ó aùrôç, Tàç bùo airroû
oùaiaç èmaTibaaTO fyûv Tqv pèv 0eÓTqTa aCrroO btà twv
anpeiwv èv tf) Tpiexia xq pera tò pdixnapa, xîiv bè dv0panróxnxa
aÙToû èv toîç xptÔKOvxa xpàvoiç toîç irpò toû paTtxia'paxoç,
èv oîç, btà xô dxeXèç tò Kaxà adpKa, dtréKputpe xà aqpeîa xflç
aùroû 0eÔTr)TOÇ, Kaintp Oeôç dXq0/)ç •rcpoaiwvtoç ôwdpxujv.

74 Fragm. apud *Eus.,* H. E. 4, 26. AveX0tbv oûv eîç xqv 190
dvaxoXrjv Kaî èujç toû xôkou 'fevôpevoç év0a èKppùx0q Kaî
èirpaxOn. Kaî àKptpwç pa0ùjv xà xf^ç naXaiàç bia0r|KTiç pifJXia,
ûnoxdSaç ènepipà oor (Lv èoxt Ta òvópaxa· [Mtuuaéwç trévre
(rév., *E£., 'Ap., Aev., Aeux.), 'Iqaoûç Nauti, Kprr., 'Poú0,
BaoiXeiûv xéoaapa, TTapaX. bûo, TaXp. Aauib, ZoXoptbvoç
TTapotpiai t) Kaî Xocpta, 'EkkX., 'Atapa 'Atop., 'Itúp, TTpotpqxújv
'Ho., iep., xûv bibbCKa èv povofipXtp, Aav., 'lei., "Ecròp.].

Polycratis Ephesini Epistula ad Victorem romanum de quaestione 190 paschali, apud Eus., H. E. 5, 24, v. K 91 sqq.*

S. IRENAEÜS, ca 140 — ca 202.

Adversus haereses[1].

37 L. 1, c. 10, n. 1. 'H pèv fàp èKKXryJÎa, Kainep Ka0' ôXqç 191
soxflç oiKOupévnç ?wç nepdxtov xf)ç ffiç btetnrappévr), irapà bè
xtîtv dtroffTÔXwv Kaî xtîiv èwlvatv paOrjTtûv irapaXapoOoa xpv
in eîç ?va Geôv, TTaxépa iravxoKpdxopa, <tòv TrenotqKÓxa tòv
188

a Christo gesta sunt, maxime miracula, latentem eius in carne divinitatem potissimum mundo comprobabant et confirmabant.
383 Cum enim idem Deus simul et homo perfectus esset, duas naturas suas nobis patefecit: divinitatem quidem per miracula triennio isto post baptismum patrata, humanitatem vero suam triginta illis annis baptismum antegressis, quibus carnis vilitas tegebat et abscondebat divinitatis signa, tametsi Deus verus esset et sempiternus.

74 Fragm. apud *Eus.,* H. E. 4, 26. Profectus ergo in orientem et 190
in ipso loco exsistens, ubi haec praedicata et gesta sunt, diligenter didici libros veteris testamenti, eorumque subiectum indicem misi tibi: haec sunt nomina: [Mosis libri V (Gen., Ex., Num., Lev., Deut.), Iesus Nave, Iud., Ruth, Regnorum IV, Paral. II, Ps. Davidis, Salomonis Proverbia, quae et Sapientia, Eccle., Cant. Cant., Iob; Prophetae: Is., 1er., Prophetarum XII lib. I, Dan., Ez., Esdr.].

37 1, 10, 1. Ecclesia enim per universum orbem usque ad fines 191
ko terrae seminata, et ab apostolis et a discipulis eorum accepit eam fidem, quae est in unum Deum, Patrem omnipotentem, *qui fecit*

[1] Latinum textum, etsi quandoque a graeco differt, non emendavimus propter eius peculiarem valorem.

ISO. CB Eus. 2, 386; MG 20, 396.

191. MG 7, 549; H (= Harvey) 1, 90.

oùpavòv Kai tqv t^v Kai tùç QaXâdtraç Kai navra rà èv aùroîç» [Ps 145, 6; Act 4, 24; 14, 15], niœnV kai eiç ëva Xptarôv 'Iqffoûv, 375 tòv Yiòv toO GeoÛ, tôv aapKiuOévTa ùirèp r^ç • nperépaç aa>-■niptaç- Kai eiç TTveûpa "A-fiov, tô bià twv TtpotpqTwv kckhpuxôç ràç oiKovopiaç, Kai ràç èXeùaeiç, Kai tt)V ¿k napOévov févvricHv, 430 Kai tô iràOoç, Kai tîjv éyepaiv èK veKpâiv, Kai Tqv èvaapKOV427 eiç toùç oùpavoùç dvàXrppiv toû tfratniiiévou XpiOToO 'Iqaoû toO Kupiou f)gâ)v, Kai if]v ¿k twv oùpavâiv èv tô boit] toû ÏTaTpôç napouoiav aûroû, èrti tô «àvaKetpaXatwcracrôai rà navra» [Eph 1, 10], Kai àvadTf|aat irâffav ffàpKa naoriç dvOpuj-599 7tôtt)toç, ïva Xpiorâ) Îqaoû tô) Kupitp f|g<î>v Kai Oeiij Kai 374 oajTflpt Kai PaotXeî, Kara rfjv eùôOKÎav toû TTarpôç toû áopárou, «Ttdv yóvu KapApi] ènoupaviuiv Kai èmyeituv Kai Karaxûoviujv, Kai irâaa fXwaaa è?opoXofr|crr]Tat» [Phil 2, 10—11] aÙTw, Kai Kpioiv biKaiav èv toîç rrâai 7roif|ar)Tai, rà pèv «irveupariKa rflç428 irovripiaç» [Eph 6, 12], Kai dfTéXouç irapaftepqKÔTaç Kai èv dnoOTaaia 'feyovÔTaç, Kai toùç doepeîç Kai dbÎKOUç Kai dvôpouç Kai pXaoqpripouç T(î>v dvûpwTtwv eiç tô aiiiiviov rrûp Trèptprç • 594 toîç bè biKaioiç Kai ôaiotç Kai ràç èvToXàç aùroO rerripriKÔCH Kai èv tí] d-fÓTt)] aÙToO biapepevriKÔffi, toîç an' dpxflç, toîç bè èK peravoiaç, ¿wqv xaPlCTàpevoç, dtpôapaiav bwpf|ffr)Tai Kaieos bóíav aiwviav Tttpnroiqcnj.

192 1, 10, 2. Toûto tô Kiipu-fpa napetXricpuîa Kai TaÓTqv tÎ]V50 Tticnrv, tbç irpoétpapev, f| èKKXr|OÎa, Kairrep èv ÔXtp Tip KÓffpip80 bieanappévr), èmpeXwç cpuXacroei, tbç eva oïkov oiKoOoa' Kai

caelum et terram, et mare, et omnia quae in iis sunt; et in unum 375 lesum Christum, Filium Dei, incarnatum pro nostra salute; et in Spiritum Sanctum, qui per prophetas praedicavit dispositiones Dei, et adventum, et eam quae est ex virgine generationem, et pas- 430 sionem, et resurrectionem a mortuis, et in carne in caelos aseen- 427 sionem dilecti lesti Christi Domini nostri, et de caelis in gloria Patris adventum eius, ad *recapitulando, universa,* et resuscitandam 599 omnem carnem humani generis, ut Christo lesu Domino nostro, et Deo, et salvatori, et regi, secundum placitum Patris invisibilis, 374 *omne genu curvet caelestium, et terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur ei,* et iudicium iustum in omnibus faciat: *spiri-* 428 *talia* quidem *nequitiae,* et angelos transgressos, atque apostatas factos, et impios, et iniustos, et iniquos, et blasphemos homines in aeternum ignem mittat; iustis autem et aequis, et praecepta594 eius servantibus, et in dilectione eius perseverantibus, quibusdam quidem ab initio, quibusdam autem ex paenitentia, vitam donans, 609 incorruptelam loco muneris conferat, et claritatem aeternam circumdet.

192 1, 10, 2. Hanc praedicationem cum acceperit, et hanc fidem, 50 quemadmodum praediximus, ecclesia, et quidem in universum80 mundum disseminata, diligenter custodit, quasi unam domum in-

192. MG 7, 552; H 1, 92.

ôpoiujç mcJTeóei toûtoiç, tbç piav tpuxnv Kai tt[v aÙTÎ)v èxouaa Kapbiav, Kai <n>p<pibvwç TaOxa Kqpùoaxi Kai btbà<JK£i Kai rrapabibwatv, tbç 'èv OTÓpa KeKTqpévq. Kai yàp ai Kaxà tòv KÔapov biaXeKTOi dvôpoioi, àXX' bôvajnç tîîç irapabôaewç pía Kai f) aùrf|. Kai ouïe ai èv Rppaviaiç ibpvpévai èKKXqaiat àXXtuç TtemcrreÙKaGiv q àXXtuç napabibóacnv, oôt€ èv xaîç 'Ipqpiatç, 0ÜT6 èv KîXtoÎç, 0ÚT6 KaTà xàç 'AvaToXâç, oûxe èv Aífúnrtu, ofrre èv Aifiùij, oirre ai kotù pèaa to0 KÔopou ibpupévar àXX' tïxntep ó fiXioç, tô KTÍapa to0 GeoO, èv ôXqi tû) KÔtfpiu dç Kai *b* aùxôç, oütuj ko! tô Kripiiypa tîîç dXqOeiaç iravraxÂ tpaivet, Kai qiwTÍZxt ndvTaç dvOpwTtovç toùç 0ouXopèvouç eiç
32 èîrifvujoiv dXr)0eiaç èXOeîv. Kai oÙTe b iravu buvaxôç èv Xôyip Ttùv èv xaîç èKKXqaiaiç trpoeaxwTUJV, ëxepa toûtujv èpeî (oùbeiç fàp ùnèp tôv bibatJKaXov [Mt 10, 24; Le 6, 40]), oírte ó daGevqç èv xq) Xôyip èXaxxcbaei tîiv Ttapdboatv. Mi&ç yàp Kai rfiç aùrf|ç TtiaTeujç oîjffrjç, oôre ó ttoXù nepi aÙTfjç buvdpevoç eineîv ènXeôvaoev, offre ó tô ÒXbfov ^Xaxróvritie.

536 1, 13, 7. ToiaOxa bè [MápKou paOriTai] Xéfovxeç Kai Kpáx- 193
tovtgç, Kai èv toîç Ka0' f|pdç KXípaat xflç 'Pobavovoiaç, noXXàç è£qTtaxf|Ka<n fuvaîKaç, aÏTiveç, «KeKauTqpiaopévai ttjv ouveíbqffiv» [1 Tim 4, 2], ai pèv Kai eiç tpavepôv èSopoXoyoûvTat, ai bè buffujTtoùpevai to0to, ^erux») bè Ttwç èauTàç dtrriXTnKuîai ttJç Iwf|ç to0 0eoO, èviai pèv eiç tô iravTeXèç dnéaTqoav, èviai bè èirapcpoTepiZouaiv.

habitans; et similiter credit iis, videlicet quasi unam animam habens, et unum cor, et consonanter haec praedicat, et docet, et tradit, quasi unum possidens os. Nam etsi in mundo loquelae dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis una et eadem est. Et neque hae quae in Germania sunt fundatae ecclesiae aliter credunt, aut aliter tradunt; neque hae quae in Hiberis sunt, neque hae quae in Celtis, neque hae quae in Oriente, neque hae quae in Aegypto, neque hae quae in Libya, neque hae quae in medio mundi constitutae: sed sicut sol, creatura Dei, in universo mundo unus et idem est, sic et lumen, praedicatio veritatis, ubique lucet, et illuminat omnes homines qui volunt ad cognitionem veritatis
32 venire. Et neque is qui valde praevalet in sermone, ex iis qui praesunt ecclesiis, alia, quam haec sunt, dicet *(nemo* enim *super magistrum est),* neque infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Cum enim una et eadem fides sit, neque is, qui multum de ea potest dicere, ampliat, neque is qui minus, deminorat.

536 1, 13, 7. Talia autem dicentes et operantes **[gnostici, Marci di scipuli],** et in iis quoque quae sunt secundum nos regiones Rhodanenses, multas seduxerunt mulieres, quae, *cauterízalas conscientias habentes,* quaedam quidem etiam in manifesto exomologesim faciunt, quaedam autem reverentes hoc ipsum in silentio sensim semetipsas retrahunt, desperantes, a vita Dei, quaedam quidem in totum abscesserunt, quaedam autem inter utrumque dubitant. 193

193. MG 7, 592; H 1, 126.

194 1, 22, 1. Cum teneamus autem nos regulam veritatis, id io»
est, quia sit unus Deus omnipotens, qui omnia condidit per
Verbum suum, et aptavit, et fecit ex eo quod non erat, ad is»
hoc ut sint omnia, quemadmodum scriptura dicit: *Verbo enim Domini caeli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum* [Ps 32, 6]; et iterum: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* [Io 1, 3], ex omnibus autem nihil subtractum est, sed omnia per ipsum fecit Pater, sive visibilia sive invisibilia, sive sensibilia sive intellegibilia, sive temporalia propter quamdam dispositionem sive sempiterna et aeonia, non per angelos neque per virtutes aliquas abscissas ab eius sententia; nihil enim indiget omnium Deus, sed et per Verbum et Spiritum suum omnia faciens et disponens et gubernans et omnibus esse praestans: . . . hanc ergo tenentes regulam, licet valde varia et multa dicant [haeretici], facile eos deviasse a veritate arguimus.

194 1, 24. De Saturnino et Basilide, v. K 107 sqq.*
1, 26. De Cerintho, Ebionitis et Nicolaitis, v. K 114 sqq.
1, 27, 1. De Cerdone, v. K 117.

195 1, 27, 2. [Marcion] id quod est secundum Lucam evan- 22
gelium circumcidens, et omnia quae sunt de generatione 19
Domini conscripta auferens, et de doctrina sermonum Domini multa auferens, in quibus manifestissime conditorem huius universitatis suum Patrem confitens Dominus conscriptus est, semetipsum esse veraciorem, quam sunt hi qui evangelium te tradiderunt apostoli, suasit discipulis suis, non evangelium sed particulam evangelii tradens iis.

195 1, 28, 1. De Continentibus et Tatiano, v. K 121 sq.*

196 2, 1, 1. Neque ab aliquo motus, sed sua sententia et i9i
libere fecit omnia [Deus], cum sit solus Deus, et solus Domi- 103
nus, et solus conditor, et solus Pater, et solus continens omnia, et omnibus, ut sint, ipse praestans.

197 2, 6, 1. Invisibile enim eius [Dei] cum sit potens, magnam 86
mentis intuitionem et sensibilitatem omnibus praestat potentissimae et omnipotentis eminentiae. Unde etiamsi *nemo cognoscit Patrem, nisi Filius, neque Filium, nisi Pater, et quibus Filius revelaverit* [Mt 11, 27; Lc 10, 22], tamen hoc ipsum omnia cognoscunt, quando ratio mentibus infixa moveat ea, et revelet iis, quoniam est unus Deus, omnium Dominus.

198 2, 9, 1. Ipsa enim conditio [mundi] ostendit eum, qui con- 87
didit eam; et ipsa factura suggerit eum, qui fecit; et mundus manifestat eum, qui se disposuit. Ecclesia autem omnis peris universum orbem hanc accepit ab apostolis traditionem.

194. MG 7,669; H 1, 188. 195. MG 7, 688; H 1, 217.
196. MG 7,710; H 1, 251. 197. MG 7, 724; H 1, 263.
198. MG 7,734; H 1, 272.

189 2, 10, 4. Homines quidem de nihilo non possunt aliquid 199
facere, sed de materia subiacenti; Deus autem, quam homines
hoc primo melior, eo quod materiam fabricationis suae, cum
ante non esset, ipse adinvenit.

157 2, 13, 8. Generationem prolativi hominum verbi transferunt 200
163 in Dei aeternum Verbum, et prolationis initium donantes et
genesin, quemadmodum et suo verbo. Et in quo distabit Dei
Verbum, immo magis ipse Deus, cum sit Verbum, a verbo
hominum, si eamdem habuerit ordinationem et emissionem
generationis?

473 22, 4. Omnes venit per semetipsum salvare, omnes, 201
474 inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, et par-
vulos, et pueros, et iuvenes, et seniores. Ideo per omnem
venit aetatem, et infantibus infans factus, sanctificans infantes;
in parvulis parvulus, sanctificans hanc ipsam habentes aetatem,
simul et exemplum illis pietatis effectus, et iustitiae, et sub-
iectionis; in iuvenibus iuvenis, exemplum iuvenibus fiens et
15 sanctificans Domino. Sic et senior in senioribus, ut sit (per-
fectus magister in omnibus, non solum secundum expositionem
veritatis, sed et secundum aetatem, sanctificans simul et
seniores, exemplum ipsis quoque fiens; deinde et usque ad
mortem pervenit, ut sit *primogenitus ex mortuis, ipse primatum
tenens in omnibus* [Col 1, 18], princeps vitae, prior omnium,
et praecedens omnes.

118 2, 26, 3. Quid autem si quis interroget nos, si omnis 202
numerus omnium, quae sunt facta et quae fiunt, scitur a Deo,
124 et si secundum illius providentiam unusquisque eorum eam
quae secundum se est accepit quantitatem; nobisque con-
sentientibus et confitentibus, quia nihil omnino horum quae
facta sunt et quae fiunt et fient scientiam Dei fugit, sed per
illius providentiam unumquodque eorum et habitum et ordinem
et numerum et quantitatem accipere et accepisse propriam,
. . . accipiens a nobis huiusmodi testimonium et consensum,
pergat ad hoc, ut et arenam enumeret et calculos terrae, sed
et fluctus maris et stellas caeli et causas excogitare numeri
qui putatur inventus: nonne in vanum laborans, et delirus
hic talis, et irrationabilis ab omnibus qui sensum habent iuste
dicetur?

70 2, 28, 2. Si autem omnium quae in scripturis requiruntur 203
ion absolutiones non possumus invenire, alterum tamen Deum
praeter eum qui est non requiramus; impietas enim haec
maxima est. Cedere autem haec talia debemus Deo, qui et
nos fecit, rectissime scientes quia scripturae quidem perfectae
ossunt, quippe a Verbo Dei et Spiritu eius dictae.

199. MG 7, 736; H 1, 274. 200. MG 7, 747; H 1, 285.
201. MG 7, 784; H 1, 330. 202. MG 7, 801; H 1, 346.
203. MG 7, 804; H 1, 349.

204 2, 28, 6. Irrationabiliter autem inflati audaciter inenarra- iso
bilia Dei mysteria scire vos dicitis: quandoquidem et Domi-404
nus, ipse Filius Dei, ipsum iudicii diem et horam concessit scire solum Patrem, manifeste dicens: *De die autem illa et hora nemo scit, neque Filius, nisi Pater solus* [Mc 13, 32], Si igitur scientiam diei illius Filius non erubuit referre ad Patrem, sed dixit quod verum est; neque nos erubescamus, quae sunt in quaestionibus maiora secundum nos, reservare Deo. *Nemo* enim *super magistrum est* [Mt 10, 24; Lc 6, 40]. Si quis itaque nobis dixerit: Quomodo ergo Filius prolatus a Patre est? dicimus ei, quia prolationem istam, sive generationem sive nuncupationem sive adapertionpm aut quolibet quis nomine vocaverit generationem eius inenarrabilem exsistentem, nemo novit; non Valentinus, non Marcion, neque Saturninus, neque Basilides, neque angeli, neque archangeli, neque principes, neque potestates, nisi solus qui generavit Pater, et qui natus est Filius. Inenarrabilis itaque generatio eius cum sit, quicumque nituntur generationes et prolationes enarrare, non sunt compotes sui, ea quae inenarrabilia sunt enarrare promittentes.

205 2, 80, 9. Ipse a semetipso fecit libere et ex sua potestate, 188
et disposuit et perfecit omnia, et est substantia omnium vo-191
luntas eius; solus hic Deus invenitur, qui omnia fecit solus omnipotens, et solus Pater condens et faciens omnia, et visibilia et invisibilia, et sensibilia et insensata, et caelestia et terrena, *Verbo virtutis suae* [Hebr 1, 3]; et omnia aptavit et disposuit sapientia sua, et omnia capiens, solus autem a ne-ioo
mine capi potest; ipse fabricator, ipse conditor, ipse inventor, ipse factor, ipse Dominus omnium. . . . Hic Pater Domini nostri Iesu Christi per Verbum suum, qui est Filius eius, per tei
eum revelatur et manifestatur omnibus, quibus revelatur; cognoscunt enim eum hi quibus revelaverit Filius. Semper 157
autem coexsistens Filius Patri, olim et ab initio semper revelat Patrem, et angelis et archangelis et potestatibus et virtutibus et omnibus, quibus vult revelare Deus.

206 2, 34, 2. Si qui autem hoc in loco dicant non posse 2i8
animas eas, quae paulo ante esse coeperint, in multum temporis perseverare, sed oportere eas aut innascibiles esse ut sint immortales, vel si generationis initium acceperint cum ipso corpore mori: discant, quoniam sine initio et sine fine, 102
vere et semper idem, et eodem modo se habens solus est Deus, qui est omnium Dominus. Quae autem sunt ab illo ios
omnia, quaecumque facta sunt et fiunt, initium quidem suum accipiunt generationis, et per hoc inferiora sunt ab eo qui

204. MG 7, 808; H 1, 355. 205. MG 7, 822; H 1, 367.
206. MG 7, 835; H 1. 382.

ea fecit, quoniam non sunt ingenita; perseverant autem et extenduntur in longitudinem saeculorum, secundum voluntatem factoris Dei, ita ut sic initio fierent, et postea ut sint iis donat.

196 2, 34, 3. Quemadmodum enim caelum, quod est super 207
nos, firmamentum et sol et luna et reliquae stellae, et omnia ornamenta ipsorum, cum ante non essent, facta sunt et multo
285 tempore perseverant secundum voluntatem Dei: sic et de animabus et de spiritibus et omnino de omnibus his, quae facta sunt, cogitans quis, minime peccabit, quando omnia, quae facta sunt, initium quidem facturae suae habeant, perseverant autem quoadusque ea Deus et esse et perseverare voluerit.

13 3, 1, 1. Non enim per alios dispositionem salutis nostrae 208
cognovimus, quam per eos, per quos evangelium pervenit ad nos; quod quidem tunc praeconaverunt, postea vero per Dei voluntatem in scripturis nobis tradiderunt, fundamentum et columnam fidei nostrae futurum. . . . Exierunt in fines terrae . . . caelestem pacem hominibus annuntiantes, qui quidem et omnes pariter et singuli eorum habentes evangelium Dei.

'O pèv b?; MaT0aîoç èv toîç 'Eppaiotç t ?ì lbí<¡t btaXéxrtp
•wctÙTiîrv Kaì Ypaq>f]v èSqvepav euayfeXiou, to0 Herpov Kaì to0
TTaúXou èv 'Pòpi] eùaffeXiZopévwv Kaì OepeXioóvTwv tt]v èK-
isKXqoiav. Mera bè ttìv toótujv éiobov, MdpKOç, ó paOqTqç
Kaì èppriveuTriç TTfTpou, Kaì aÙTÔç tò verrò TTérpou Krjpuffffóptva
io èpfpaqnuç f]pìv napabébiUKe. Kaì Aovkûç bè, ò dKÔXouOoç
TTaóXou, tò *ìm'* èxeivou Kqpuffffópevov eùaf-féXtov èv pifiXiuj
so KaTéOeTO. "ErretTa 'Iwavvqç, ò paêqTqç to0 Kupiov, ò Kaì èrti
tò OTfiOoç aÙTOÛ dvaireodiv, Kaì aÙTÔç èÌébujKe tò eùayféXtov,
èv 'Etpéfftp Tflç 'Affiaç biarpípaiv.

so 3, 3, 1. Traditionem itaque apostolorum in toto mundo 209
manifestatam, in omni ecclesia adest respicere omnibus qui coverà velint videre; et habemus annumerare eos, qui ab apostolis instituti sunt episcopi, et successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt neque cognoverunt, quale ab

•‹ 3, 1, 1. Ita Matthaeus in Hebraeis ipsorum lingua scripturam 208
edidit evangelii, cum Petrus et Paulus Romae evangelizarent et
ih fundarent ecclesiam. Post vero horum excessum, Marcus, discipulus et interpres Petri, et ipse quae a Petro annuntiata erant
iu per scripta nobis tradidit. Et Lucas autem, sectator Pauli, quod ab illo praedicabatur evangelium in libro condidit. Postea et
«o Joannes, discipulus Domini, qui et supra pectus eius recumbebat, et ipse edidit evangelium, Ephesi Asiae commorans.

207. MG 7, 836; H 1, 382. 208. MG 7, 844; H 2, 2.
209. MG 7, 848; H 2, 8.

his deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent apostoli, quae seorsim et latenter a reliquis perfectos docebant, his vel maxime traderent ea, quibus etiam ipsas ecclesias committebant. . , .

210 3, 3, 2. Sed quoniam valde longum est in hoc tali vo-52
lumine omnium ecclesiarum enumerare successiones, maximae80
et antiquissimae et omnibus cognitae, a gloriosissimis duobus 58
apostolis Petro et Paulo Romae fundatae et constitutae eccle-86
siae, eam quam habet ab apostolis traditionem et annuntiatam-
hominibus fidem, per successiones episcoporum pervenientem
usque ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo'
modo, vel per sibi placentia vel vanam gloriam, vel per
caecitatem et malam sententiam, praeterquam oportet colli-
gunt. Ad hanc enim ecclesiam, propter po[ten]tiorem prin-
cipalitatem, necesse est omnem convenire ecclesiam, hoc
est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his,
qui sunt undique *[vel:* qui praesunt ecclesiis] conservata est ea
quae est ab apostolis traditio.

211 3, 3, 3. ©epeXuJbaavreç oSv Kai oÎKobopï'iaavTtç oí paKápiotss
drróctToXot Tqv èKKXqaiav, Aiviu tt]V Trjç èiuffKOTtfiç Xeiroupfiav
èvexeipmav. Toutou toû Aivou TTaOXoç èv raîç Ttpôç Tipó0eov?s
èmtrroXaîç pèpvqTai. AiabcyeTai bè aÙTÔv 'AvéfKXriTOÇ, perd
TOÛTOV bè TpÍTtp TÓTTUJ dirò TÛIV dlTOOTÓXlUV TÎ)V ¿7TKJKO7tr|V
KXqpoûTat KXfipnç, ô Kai èwpaKibç toùç paKapiouç dnoffTÔXouçso
Kai <rupPepXr)KÙjç aÙToîç, Kai ‹-ti evauXov tô Krjpuypa tûiv
àtrooTÔXwv Kai ti']v napábocnv upó ôtpOaXptùv ëxutv, où uôvoç,
ïti yàp iroXXoi ÙTteXeirtovTO tôtê ùttô tiûv dtrotfTÔXwv bebt-
baypévot. 'Etri toútou oûv toû KXfipevroç, trrdtfewg oùk ôXifnç ss
toîç èv KopivOuj yevopévriç dbeXtpoîç, ènéoTttXev f] èv 'Ptbpq
èKKXrioia ÍKavu)TáTT)v Tpatpqv toîç KopivGiotç, elç eipfivqv aup-
pipdiouoa aùroûç, Kai dvaveoûaa Tqv ttîotiv aùrwv, Kai rjv
vernati dirò twv dnocrróXinv Ttapábooiv elXr|q>et. . . .

211 3, 3, 3. Fundantes igitur et instruentes beati apostoli ecclesiam, SB
Lino episcopatum administrandae ecclesiae tradiderunt. Huius
Lini Paulus in his quae sunt ad Timotheum epistulis meminit. 75
Succedit autem ei Anacletus; post eum tertio loco ab apostolis
episcopatum sortitur Clemens, qui et vidit ipsos apostolos, et con- 80
tulit cum iis, et cum adhuc insonantem praedicationem apostolorum
et traditionem ante oculos haberet, non solus, ac 'iuc enim multi
supererant tunc ab apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente, dis-58
sensione non modica inter eos qui Corinthi essent fratres facta,
scripsit quae est Romae ecclesia potentissimas litteras Corinthiis,
ad pacem eos congregans et reparans fidem eorum, et annuntians
quam in recenti ab apostolis acceperat traditionem. ...

210. MG 7, 848; H 2, 9. 211. MG 7, 849; H 2, 10.

eo 3, 3, 4. Kai TToXÔKapttoç bè où póvov inrò àtroffTÓXwv 212
ga0qTeu0eiç, Kai auvavaaTpatpelç ttoXXoîç toîç tòv Xpurròv
èujpaKÓcnv, dXXà Kai ùnò àiroOTÓXuiv KaTa<rra0elç dç Tpv 'Aaiav,
isèv Trj èv Xpùpvq ¿KKXricríqt, èmffKOKOç, ôv Kai f]geîç luipÓKapev
¿v Tf| TrpdjTij f]pií>v í)XiKi<¡i (èmnoXù fàp Ttapépeive, Kai iràvu
TqpaXéoç èvbôftuç Kai ¿TrupavéaTara paprupr|<Jaç èSflXOe to0
80 piou), TaûTa bibàSaç fiel fi Kai napà tûiv dnoOTÔXujv épaOev,
fi Kai f) ¿KKXqota rrapabibuiffiv, & Kai póva èariv dXr)0r|-
Map-rupoOcnv toùtoiç al kotò Tqv 'Aoiav èKKXqoiai trfiaai, Kai
oi péxP* v0v òiabeòrfpévoi tòv TToXÙKapTtov.

«2 3, 4, 1. Tantae igitur ostensiones cum sint, non oportet 213
adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab
so ecclesia sumere; cum apostoli, quasi in depositorium dives,
plenissime in eam contulerint omnia quae sint veritatis, uti
so omnis quicumque velit sumat ex ea potum vitae, Haec est
enim vitae introitus; omnes autem reliqui fures sunt et la-
trones. Propter quod oportet devitare quidem illos; quae
autem sunt ecclesiae, cum summa diligentia diligere, et
52apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? Et si de
aliqua modica quaestione disceptatio esset, nonne oporteret
in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli con-
versati sunt, et ab iis de praesenti quaestione sumere quod
certum et re liquidum est? Quid autem, si neque apostoli
quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem
sequi traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant
ecclesias?

h 3, 11, 7. Tanta est autem circa evangelia haec firmitas, ut 214
22 et ipsi haeretici testimonium reddant iis, et ex ipsis egrediens
unusquisque eorum conetur suam confirmare doctrinam. Ebio-
17 naei etenim, eo evangelio quod est secundum Matthaeum solo
utentes, ex illo ipso convincuntur non recte praesumentes de
i» Domino. Marcion autem, id quod est secundum Lucam cir-
cumcidens, ex his quae adhuc servantur penes eum blasphe-
375 mus in solum exsistentem Deum ostenditur. Qui autem lesum

«0 3, 3, 4. Et Polycarpus autem, non solum ab apostolis edoctus, 212
et conversatus cum multis ex iis qui Dominum nostrum viderunt,
sed etiam ab apostolis in Asia, in ea quae est Smyrnis ecclesia,
15 constitutus episcopus, quem et nos vidimus in prima nostra aetate
(multum enim perseveravit, et valde senex gloriosissime et nobi-
■» lissime martyrium faciens exivit de hac vita), haec docuit semper
quae ab apostolis didicerat, quae et ecclesiae tradidit, et sola sunt
vera. Testimonium his perhibent quae sunt in Asia ecclesiae omnes,
et qui usque adhuc successerunt Polycarpo.

212. MG 7, 851; H'2, 12. 213. MG 7, 855; H 2, 15.
214. MG 7, 884; H 2, 45.

separant a Christo, et impassibilem perseverasse Christum, pas-
sum vero lesum dicunt, id quod secundum Marcum est prae- is
ferentes evangelium, cum amore veritatis legentes illud corrigi
possunt. Hi autem qui a Valentino sunt, eo quod est secun-2o
dum loannem plenissime utentes ad ostensionem coniugatio-
num suarum, ex ipso deteguntur nihil recte dicentes.

215 3, 11, 8. Neque autem plura numero quam haec sunt, 14
neque rursus pauciora capit esse evangelia.

'Eíteióñ TÉaaapa Kkipara toO KÓapou, èv Jj èffpèv, Eteri, Kaì TÉaaapa KaOoXirò irvEÓpara, KaTéoirapTai bè f| èKKXqaias? èrti Ttàariç ttîç otùXoç bè Kaì anipvfga èKKXnoïaç tò eùaTféXtov Kaì rrveOpa luiqç, eîkôtwç TÉcrcrapaç ?x£ªv crôri)v otùXouç, KavraxôOev nvéovraç tî'iv d<p0apoiav Kaî àvaiw-TtupoûVTaç toùç àvOpdnrouç. 'ES iliv cpavEpôv ôti b twv àiràv-Twv texvîttiç Aô'foç, ó KaOiiuevoç èrti twv x«pou0ip Kaî auvéxwv tù TtàvTa, tpavepwGeiç toîç dvGpwnotç, îôwkev fjpîv TETpà-is popçpov tô eùa-ffféXiov, évi bè TtvEÙpaTi auvEXÔpEVOv.

216 3, 11, 9. Toûtwv bè outwç èxôvTwv, pdratoi nàvTEç Kaii4 dpaÔeîç, KpoaÉTi bè Kaî ToXuqpoi, oî ¿Oetoûvteç tîjv ibéav toO euafftXiou, Kaì eîte rrXeiova, eîte èXatrova twv Eipnpévwv napEifftpépovTEç EÙafftXiwv rrpôffwna- oî pév, ïva nXciova bôSwcH rf|ç dXqOetaç èieuprjKÉvat, oî bè, ïva tôç oiKovopiaç TOO 0EOÛ à0£Tf|<TWffIV.

217 3, 15, 1. Neque enim [Ebionaei] contendere possunt Paulum ss
non esse apostolum, quando in hoc sit electus, neque Lucam
mendacem esse possunt ostendere, veritatem nollis cum omni
diligentia annuntiantem. Fortassis enim et propter hoc opera-i?
tus est Deus plurima evangelii ostendi per Liicam, quibus ne-
cesse haberent omnes uti, ut sequenti testificationi eius, quam
habet de actibus et doctrina apostolorum, omnes sequentes,

215 3, 11, 8. Quoniam enim quattuor regiones mundi sunt in quo ¡4
sumus, et quattuor principales spiritus, et disseminata est ecclesia 37
super omnem terram, columna autem et firmamentum ecclesiae
est evangelium et spiritus vitae, consequens est quattuor habere
eam columnas, undique flantes incorruptibilitatem et vivificantes
homines. Ex quibus manifestum est, quoniam, qui est omnium
artifex Verbum, qui sedet super cherubim et continet omnia, de-
claratus hominibus, dedit nobis quadriforme evangelium, quod uno ›3
spiritu continetur.

216 3, 11, 9. His igitur sic se habentibus, vani omnes et indocti 14
et insuper audaces, qui frustrantur speciem evangelii, et vel plures
quam dictae sunt vel rursus pauciores inferunt personas evangelii:
quidam ut plus videantur quam est veritatis addivenisse, quidam
vero ut reprobent dispositiones Dei.

215. MG 7, 885; H 2, 46. 216. MG 7, 890; H 2, 50.
217. MG 7, 917; H 2, 79.

et regulam veritatis inadulteratam habentes, salvari possint. Igitur testificatio eius vera, et doctrina apostolorum manifesta et firma et nihil subtrahens, neque alia quidem in abscondito, alia vero in manifesto docentium.

875 3, 16, 9. Si alter quidem passus est, alter autem impassi- 218
ss? bilis mansit; et alter quidem natus est, alter vero in eum, qui natus est, descendit et rursus reliquit eum; non unus, sed duo monstrantur. . . . Nolite errare; unus et idem est Christus Iesus Filius Dei, qui per passionem reconciliavit nos Deo, et resurrexit a mortuis, qui est in dextera Patris, et perfectus in
87-r omnibus. . . . Ipse enim vere salvavit, ipse est Verbum Dei, ipse Unigenitus a Patre, Christus Iesus Dominus noster.

356 3, 17, 1. Et iterum potestatem regenerationis in Deum 219
dans discipulis, dicebat iis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti* [Mt 28, 19].
357 Hunc enim promisit per prophetas [cf. Ioel 2, 28] effundere in novissimis temporibus super servos et ancillas, ut prophetent; unde et in Filium Dei, filium hominis factum, descendit, cum ipso assuescens habitare in genere humano, et requiescere in hominibus, et habitare in plasmate Dei, voluntatem Patris operans in ipsis, et renovaris eos a vetustate in novitatem Christi.

sos 3, 17, 2. Dominus pollicitus est mittere se Paracletum, qui 220
nos aptaret Deo [Io 16, 7], Sicut enim de arido tritico massa una fieri non potest sine humore, neque unus panis; ita nec nos multi unum fieri in Christo Iesu poteramus, sine aqua quae de caelo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorem, non fructificat; sic et nos, lignum aridum exsistentes primum numquam fructificaremus vitam, sine superna voluntaria
475 pluvia. Corpora enim nostra per lavacrum illam quae est ad incorruptionem unitatem acceperunt; animae autem per Spiritum. Unde et utraque necessaria, cum utraque proficiunt in vitam Dei.

400 3, 18, 6. Si non vere passus est, nulla gratia ei, cum nulla 221
fuerit passio; et nos cum incipiemus vere pati, seducens videbitur adhortans nos vapulare et alteram praebere maxillam, si ipse illud non prior in veritate passus est; et quemadmodum illos seduxit, ut videretur iis ipse hoc quod non erat, et nos seducit adhortans perferre ea, quae ipse non pertulit. . . .

384 3, 18, 7. "Hvtuoev oOv, xaQùiç Ttpoécpapev, tòv dvOpujitov
413 túj 0eip. Ei fàp pò dvSpuiTtoç évÍKqfft tòv dvTÍnaXov to0 dvOpdmou, oùk dv bixaiuiç ¿viKrjOq ò ¿x^pôç.

384 3, 18, 7. Haerere itaque fecit et adunivit, quemadmodum prae- 221
413 diximus, hominem Deo. Si enim homo non vicisset inimicum hominis, non iuste victus esset inimicus.

218. MG 7, 928; H 2, 90.
219. MG 7, 929; H 2, 92.
220. MG 7, 930; H 2, 92.
221. MG 7, 936; H 2, 99.

222 3,19,1. Ignorantes autem eum, qui ex virgine est Emmanuel, 430
privantur munere eius, quod est vita aeterna; non recipientes
autem Verbum incorruptionis, perseverant in carne mortali,
et sunt debitores mortis, antidotum vitae non accipientes. . . .
2. Quoniam autem ipse proprie praeter omnes qui fuerunt 374
tunc homines, Deus et Dominus et rex aeternus et Unigenitus24
et Verbum incarnatum praedicatur et a prophetis omnibus et
apostolis et ab ipso Spiritu, adest videre omnibus qui vel mo-
dicum de veritate attigerint. Haec autem non testificarentur
scripturae de eo, si, similiter ut omnes, homo tantum fuisset.
Sed quoniam praeclaram praeter omnes habuit in se eam
quae est ab altissimo Patre genituram, praeclara autem functus
est et ea quae est ex virgine generatione; utraque scripturae
divinae de eo testificantur.

223 3, 21, 10. Recapitulaos in se Adam, ipse [Dominus] Verbum 415
exsistens ex Maria, quae adhuc erat virgo, recte accipiebat429
generationem Adae recapitulationis.

224 3, 22, 4. Quemadmodum illa [Eva] virum quidem habens 230
Adam, virgo tamen adhuc exsistens {*erant enim utrique nudi*
in paradiso, *et non confundebantur* [Gn 2, 25], quoniam paulo
ante facti non intellectum habebant filiorum generationis;
oportebat enim illos primo adolescere, dehinc sic multiplicari),
inoboediens facta, et sibi et universo generi humano causa200
facta est mortis: sic et Maria habens praedestinatum virum,430
et tamen virgo, oboediens, et sibi et universo generi humano
causa facta est salutis. Et propter hoc lex eam, quae despon-
sata erat viro, licet virgo sit adhuc, uxorem eius, qui despon-
saverat, vocat; eam quae est a Maria in Evam recirculationem
significans; quia non aliter quod colligatum est solveretur, nisi
ipsae compagines alligationis reflectantur retrorsus; ut primae
coniunctiones solvantur per secundas, secundae rursus liberent
primas. ... Sic autem et Evae inoboedientiae nodus solutio-433
nem accepit per oboedientiam Mariae. Quod enim alligavit
virgo Eva per incredulitatem, hoc virgo Maria solvit per fidem.

225 3, 23, 5. Retundens petulantem carnis impetum, quoniam soo
indolem et puerilem amiserat sensum et in cogitationem pe-
iorum venerat, frenum continentiae sibi et uxori suae circum-
dedit, timens Deum et adventum eius exspectans' et velut tale
quid significans: Quoniam, inquit, eam, quam habui a Spiritu, 208
sanctitatis stolam amisi per inoboedientiam, et nunc cognosco229
quod sim dignus tali tegumento, quod delectationem quidem
nullam praestat, mordet autem et pungit corpus.

226 3, 24, 1. Praedicationem vero ecclesiae undique constan-82
tem et aequaliter perseverantem et testimonium habentem a83

222. MG 7, 938; H 2, 102. 223. MG 7, 955; H 2, 120.
224. MG 7, 959; H 2, 123. 225. MG 7, 963; H 2, 128.
226. MG 7, 966; H 2, 131.

prophetis et ab apostolis et ab omnibus discipulis ... et eam quae secundum salutem hominis est solitam operationem, quae est in fide nostra; quam perceptam ab ecclesia custodimus, et quae semper a Spiritu Dei, quasi in vase bono eximium quoddam depositum iuvenescens et iuvenescere faciens ipsum
47 vas in quo est. ... *In Ecclesia posuit Deus apostolos, pro-*
49phetas, doctores [1 Cor 12, 28], et universam reliquam operationem Spiritus, cuius non sunt participes omnes qui non currunt ad ecclesiam, sed semetipsos fraudant a vita, per sententiam malam et operationem pessimam. Ubi enim ecclesia, ibi et Spiritus Dei; et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia; Spiritus autem veritas.

so 4, 6, 4. 'Ebibaiev fipdç ó Kùptoç <m 0eòv eibtvai oùbôç227
búvaíctt pi; oùyì 0eoO boŞâÇovioç, toutéotiv, ¿íveu 0eoO pq
•pvibffKeffèai tôv 0eóv ǂ aÙTÔ bè tò -nvcbaxeaGai tòv 0eóv,
QéKqpa eîvai toû TTaTpôç. fvujoovTcn Kaì aÒTÒv oîç dv dno-
Kakúipq ó Yiôç.

so 4, 6, 6. Etenim per ipsam conditionem revelat Verbum 228
conditorem Deum, et per mundum fabricatorem mundi Dominum, et per plasma eum, qui plasmaverit, artificem, et per Filium eum Patrem qui generaverit Filium: et haec omnes similiter quidem colloquuntur, non autem similiter credunt.

»9 4, 11, 2. Et hoc Deus ab homine differt, quoniam Deus 229
quidem facit, homo autem fit; et quidem qui facit, semper idem est, quod autem fit, et initium et medietatem et adiectionem et augmentum accipere debet. Et Deus quidem bene facit, bene autem fit homini. Et Deus quidem perfectus in omnibus, ipse sibi aequalis et similis, totus cum sit lumen et totus mens et totus substantia et fons omnium bonorum; homo vero profectum percipiens et augmentum ad Deum.

io 4, 12, 3. In lege igitur et in evangelio cum sit primum 230
et maximum praeceptum diligere Dominum Deum ex toto corde, dehinc simile illi, diligere proximum sicut se ipsum, unus et idem ostenditur legis et evangelii conditor. Consummatae enim vitae praecepta in utroque testamento cum sint eadem, eumdem ostenderunt Deum, qui particularia quidem praecepta apta utrisque praecepit, sed eminentiora et summa, sine quibus salvari non est, in utroque eadem suasit.

vo 4, 6, 4. Edocuit autem Dominus, quoniam Deum scire nemo 227
Kotest nisi Deo docente, hoc est, sine Deo non cognosci Deum; oc ipsum autem cognosci eum, voluntatem esse Patris. Cognoscunt enim eum quibuscumque revelaverit Filius.

227. MG 7, 988; H 2, 160.
228. MG 7, 989; H 2, 160.
229. MG 7, 1002; H 2, 175.
230. MG 7, 1005; H 2, 178.

231 *4, 14,* 1. Igitur initio non quasi indigens Deus hominis ios
plasmavit Adam, sed ut haberet in quem collocaret sua beneficia. Non enim solum ante Adam, sed et ante omnem condicionem glorificabat Verbum Patrem suum, manens in eo; et ipse a Patre clarificabatur, quemadmodum ipse ait: *Pater, clarifica me claritate quam habui apud te, priusquam mundus fieret* [Io 17, 5]. Nec nostro ministerio indigens iussit ut eum sequeremur, sed nobis ipsis attribuens salutem.

232 *4,* 17, 5. Sed et suis discipulis dans consilium primitias 48«
Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi sis
nec infructuosi nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est accepit, et gratias egit, dicens: *Hoc est meum corpus* [Mt 26, 26], Et calicem similiter qui est ex ea creatura quae est secundum nos, suum sanguinem confessus est, et novi testamenti novam docuit oblationem; quam ecclesia ab apostolis accipiens in 512
universo mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis praestat, primitias suorum munerum in novo testamento, de quo insis duodecim prophetis Malachias sic praesignificavit: *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, et sacrificium non accipiam de manibus vestris; quoniam ab ortu solis usque ad occasum nomen meum clarificatur inter gentes, et in omni loco incensum offertur nomini meo, et sacrificium purum, quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens* [Mal 1, 10 11]; manifestissime significans per haec, quoniam prior quidem populus cessabit offerre Deo, omni autem loco sacrificium offeretur ei, et hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

233 4, 18, 2. Non genus oblationum reprobatum est: oblationes su
enim et illic, oblationes autem et hic, sacrificia in populo, sacrificia in ecclesia; sed species immutata est tantum, quippe cum iam non a servis sed a liberis offeratur.

234 4, 18, 4. Quomodo constabit iis [haereticis] eum panem in 485
quo gratiae actae sint corpus esse Domini sui, et calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi Filium dicant, isi
id est Verbum eius, per quod lignum fructificat, et defluunt fontes, et terra dat primum quidem faenum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica?

4, 18, 5. TTûjç •*• tt)v odpKa XéyoucHv eiç tpOopàv xtupeîv, sio
Kaì pi) peréxetv Tfiç iuifig, tt|v dirò to0 ffujparoç to0 Kupiov Kaì to0 aïparoç aùtoO Tpetpopévqv; "H tqv fviúpriv dXXa-

234 4, 18, 5. Quomodo autem rursus dicunt carnem in corrup-Sio
tionem devenire et non percipere vitam, quae corpore Domini et sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutent aut abstineant of-

231. MG 7. 1010; II 2, 184. 232. MG 7, 1023; H 2, 197.
233. MG 7, 1025; H 2, 201. 234. MG 7, 1027; H 2, 204.

íÓTuiaav, f) tò TTpocpépeiv tò eìpqpèva irapaiTdffOujtfav. 'Hpûiv bè aùpcpujvoç f| 'fvui.ur) Trj tuxapicrria, Kaì q eùxapicrna pepaioì tt)v yvwjiqv. TTpoacpépopev bè aùìòi Tà ïbia, èppeXûjç koivuiviav Kaì èvuicnv dirayféXXovTeç, Kaì ùpoXofoûvTeç ffapKÔç
«so Kaì TTveùpaToç ëfepoiv. 'Qç fàp dirò piç apTOç KpoffXapPavôpevoç TÎ)v èKÎKXr|(Jiv l to0 0eoû, oÙKén koivôç dpTOç èrriv, dXX' eùxapiOTÎa, èK búo irpaipâTuiv (JuveOTqKuîa, èmyeioi) te Kai oùpaviou, oûtuj Kaì tò atúpara qpúiv peTaXappávovTa Tqç tùxapiOTÎaç, pr)KÓTi eîvat cpOapTa, Tqv èXniba Tfiç eiç aiûjvaç àva<rrà<Tewç ?xovTO·

181 4, 20, 1. Non ergo angeli fecerunt nos nec nos plasma- 235
verunt, nec angeli potuerunt imaginem facere Dei; nec alius quis, praeter Verbum Domini, nec virtus longe absistens a Patre universorum. Nec enim indigebat horum Deus ad faciendum quae ipse apud se praedefinierat fieri, quasi ipse suas non haberet manus. Adest enim ei semper Verbum et Salso pientia, Filius et Spiritus, per quos et in'quibus omnia libere }|iet sponte fecit, ad quos et loquitur, dicens: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* [Gn 1, 26].

ios 4, 20, 5. Secundum magnitudinem quidem eius, et mira- 236
bilem gloriam, *nemo videbit Deum et vivet* [Ex 33, 20]; inio? capabilis enim Pater; secundum autem dilectionem et humanitatem, et quod omnia possit, etiam hoc concedit iis, qui se diligunt, id est videre Deum, quod et prophetabant prophetae. Quoniam *quae impossibilia apud homines, possibilia apud Deum* [Lc 18, 27], Homo etenim a se non videt Deum. Ille autem volens videtur hominibus, quibus vult, et quando vult, et quemadmodum vult. Potens est enim in omnibus Deus; visus quidem tunc per Spiritum prophetiae, visus autem et per Filium adoptive, videbitur autem et in regno caelorum paternaliter, Spiritu quidem praeparante hominem in Filio Dei, Filio autem adducente ad Patrem, Patre autem incorrup-
607 telam donante in aeternam vitam, quae unicuique evenit ex eo quod videat Deum.

ferendo quae praedicta sunt. Nostra autem consonans est sententia eucharistiae, et eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quae sunt eius, congruenter communicationem
496 et unitatem praedicantes carnis et spiritus. Quemadmodum enim qui est a terra panis, percipiens invocationem Dei, iam non communis panis est, sed eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena et caelesti, sic et corpora nostra percipientia eucharistiam iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.

l Sic legendum, cum mss., non autem ÍKKXqcnv, cum edd. Cf. *Ad. Harnack,* Die Pfaffschen Irenaus-Fragmentc (TU 20 [N. F. 5], 3. Heft 1900), p. 56.

285. MG 7, 1032; H 2, 213. 236. MG 7, 1035; H 2, 216.

237 4, 26, 2. Iis qui in ecclesia sunt presbyteris oboedire " oportet, his qui successionem habent ab apostolis, sicut osten- ei dimus; qui cum episcopatus successione charisma veritatis 567 certum secundum placitum Patris acceperunt; reliquos vero, qui absistunt a principali successione et quocumque loco colligunt, suspectos habere.

238 4, 27, 2. Dominum in ea, quae sunt sub terra, deseen-426 disse, evangelizantem et illis adventum suum, remissione peccatorum exsistente his qui credunt in eum.

239 4, 28, 2. Quemadmodum enim in novo testamento east quae est ad Deum fides hominum aucta est, additamentum accipiens Filium Dei, tit et homo fieret particeps Dei; ita et290 diligentia conversationis aucta est, cum non solum a malis operibus abstinere iubemur, sed ab ipsis cogitationibus et otiosis dictionibus et sermonibus vacuis et verbis scurrilibus: sic et poena eorum, qui non credunt Verbo Dei et contemnunt eius adventum et convertuntur retrorsum, adampliata est; non solum temporalis, sed et aeterna facta. Quibus-594 cumque enim dixerit Dominus: *Discedite a me, maledicti, in ignem perpetuum* [Mt 25, 41], isti erunt semper damnati; et quibuscumque dixerit: *Venite, benedicti Patris mei, percipite* 609 *hereditatem regni, quod praeparatum est vobis in sempiternum* [ib. 34], hi semper percipiunt regnum.

240 4, 33, 2. Quomodo autem iuste Dominus, si alterius Patris 486 exsistit, huius condicionis quae est secundum nos accipiens panem, suum corpus esse confitebatur, et temperamentum 494 calicis suum sanguinem confirmavit?

241 4, 33, 7. 'AvaKpivet òè [6 àXeOôiç imupariKÔç] toùç tò axícr- 50 paia èp'faCopévouç, kêvoùç ovtoç tt]ç toû ©eoû dfdnqç, Kai tò íbiov XuchtéXXç aKOiroûvTaç, dXXà pq t?]V ëvuofftv tî]ç èKKXqaiaç, Kai btà piKpàç Kai tùç ùq/ovaaç aiTÎaç tò péfa Kai ÉvboSov tjtîjpa toû XpioTOÛ TépvovTaç Kai ôiaipoûvraç, Kai ôaov tò èif aÙTOîç dvaipoûvTaç.

242 4, 33, 8. rvûaiç d\q0?]ç f] tiûv dirotrrôXuiv òtòaxq, Kai tôîs dpxaîov Tf]ç èKKXqaiaç aûOTqpa kotù navTÔa toû KÔapou, ***

241 4, 33, 7. Indicabit autem (discipulus spiritualia] et eos qui schismata 50 operantur, qui sunt inanes, non habentes Dei dilectionem, suamque utilitatem potius considerantes quam unitatem ecclesiae ; et propter modicas et quaslibet causas magnum et gloriosum corpus Christi conscindunt et dividunt, et quantum in ipsis est interficiunt.

242 4, 33, 8. Agnitio vera est apostolorum doctrina, et antiquus 78 ecclesiae status, in universo mundo,

237. MG 7, 1053; II 2, 236. 238. MG 7,1058; H 2, 241.
239. MG 7, 1061; H 2, 245. 240. MG 7,1073; H 2, 257.
241. MG 7, 1076; H 2, 261. 242. MG 7,1077; H 2, 262.

eo et character corporis Christi secundum successiones episcoporum, quibus illi eam quae in unoquoque loco est ecclesiam
79 tradiderunt; quae pervenit usque ad nos custoditione sine falsatione scripturarum tractatio plenissima, neque additamentum neque ablationem recipiens; et lectio sine falsatione, et secundum scripturas expositio legitima, et diligens, et sine periculo
274 et sine blasphemia; et praecipuum dilectionis munus, quod est pretiosius quam agnitio, gloriosius autem quam prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus supereminentius.

si 4, 33, 9. Quapropter ecclesia omni in loco, ob eam quam 243
habet erga Deum dilectionem, multitudinem martyrum in omni tempore praemittit ad Patrem, reliquis autem omnibus non tantum non habentibus hanc rem ostendere apud se, sed nec quidem necessarium esse dicentibus tale martyrium.

221 4, 37, 1. Illud autem, quod ait: *Quoties volui colligere filios* 244
801 tuos, et noluisti? [Mt 23, 37] veterem legem libertatis hominis manifestavit: quia liberum eum Deus fecit ab initio, habentem suam potestatem, sicut et suam animam, ad utendum sententia Dei voluntarie, et non coactum a Deo.

332 Bia 0eûj où TrpóoeOTiv, dyaOri bè fvdipri 7tú v t o t 6 aup-
8347rápecmv curró).

Et propter hoc consilium quidem bonum dat omnibus. Posuit autem in homine potestatem electionis, quemadmodum
203 et in angelis (etenim angeli rationabiles), uti hi quidem qui oboedissent iuste bonum sint possidentes, datum quidem a
294 Deo, servatum vero ab ipsis. Qui autem non oboedierunt, iuste non invenientur cum bono et meritam poenam percipient; quoniam Deus quidem dedit benigne bonum, ipsi vero non custodierunt diligenter illud neque pretiosum arbitrati sunt, sed supereminentiam bonitatis contempserunt. . . . Et qui operantur quidem illud, gloriam et honorem percipient, quoniam operati sunt bonum, cum possint non operari illud; hi autem qui illud non'operantur, iudicium iustum excipient Dei, quoniam non sunt operati bonum, cum possint operari illud.

249 4, 37, 5. Et non tantum in operibus, sed etiam in fide 245
liberum et suae potestatis arbitrium hominis servavit Dominus, dicens: *Secundum fidem tuam fiat tibi* [Mt 9, 29]; propriam fidem hominis ostendens, quoniam propriam suam habet sententiam. Et iterum: *Omnia possibilia sunt credenti* [Mc 9, 22];

S32 4, 37, 1. Vis enim a Deo non fit, sed bona sententia adest 244
334 ¡nJ semper.

243. MG 7, 1078; H 2, 263. 244. MG 7, 1099; H 2, 285.
245. MG 7, 1102; H 2, 289.

et: *Vade, sicut credidisti, fiat tibi* [Mt 8, 13]. Et omnia talia suae potestatis secundum fidem ostendunt hominem. Et propter hoc is *qui credit ei habet vitam aeternam; qui autem non credit Filio, non habet vitam aeternam, sed ira Dei manebit super ipsum* [Io 3, 36].

246 4, 37, 7. Pretiosam arbitremur coronam, videlicet quaeses per agonem nobis acquiritur, sed non ultro coalitam. Et quanto per agonem nobis advenit, tanto est pretiosior; quanto autem pretiosior, tanto eam semper diligamus.

Ovx ôpoituç cbfaTtdTat tò ¿k toO avTOpdrou Trpocrpvópeva toîç pera ••• onoubfiç cùptcTKopévoiç.

247 4, 39, 2. Facere enim proprium est benignitatis Dei, fieri 332 autem proprium est hominis naturae. Si igitur tradideris ei 885 quod est tuum, id est fidem in eum et subiectionem, recipies eius artem, et eris perfectum opr Dei. 3. Si autem non credideris ei et fugeris manus eius, erit causa imperfectionis in te, qui non oboedisti, sed non in illo, qui vocavit. Ille enim misit, qui vocarent ad. nuptias; qui autem non oboedierunt ei, semetipsos privaverunt a regia cena. Non igitur ars deficit Dei; potens est enim de lapidibus suscitare filios Abrahae; sed ille qui non consequitur eam, sibimet suae imperfectionis est causa.

Ofrre tô cpûjç èSaoOeveî bià toùç éauTOîç TucpXu'jtrovTaç • 332 dXX' èKeivou pévovïoç biroîov Kai ècrriv, oi -njcpXiuGévrcç trapà 835 Tt;v aixíav TÍ]v êauxûiv ¿v dopacria KaOiaravrai, ppre toO cpaïTÔç per' dvd-pcriç bovXafujfoOvTÔç nva, pr|T€ toO OeoO Ptaiopévov, ei pô OéXoi tiç KaTaaxtîv aùxoO xiiv xéxvqv. Tà oùv dnoxdvTa toO KaxpiKoO cpiuTÔç Kai Tcapapcivra tôv Oeopôv xfiç éXeuOepiaç, trapà rpv aÙTiijv dirécmicrav aixiav, èXeóQepa Kai aùxeioùaia tì;v fvwppv fefovÓTa.

248 5. *Praef.* Oportebit et te et omnes lecturos hanc scrip-su turam, impensius legere ea quae a nobis praedicta sunt, ut et argumenta ipsa scias, adversus quae contradictiones facimus. Sic enim et legitime iis [haereticis] contradices, et de prae-

246 4, 37, 7. Sed neque similiter diliguntur ea quae ultro adveniunt, 366 quam illa quae cum multa sollicitudine adinveniuntur.

247 4, 39, 3. Nec enim lumen deficit propter eos qui semetipsos 332 excaecaverunt; sed illo perseverante quale et est, excaecati per 335 suam culpam in caligine constituuntur. Neque lumen cum magna necessitate subiciet sibi quemquam, neque Deus coget eum, qui nolit continere eius artem. Qui igitur abstiterunt a paterno lumine et transgressi sunt legem libertatis, per suam abstiterunt culpam, liberi arbitrii et suae potestatis facti.

246. MG 7, 1104; H 2, 291. 247. MG 7, 1110; H 2, 299.
248. MG 7, 1120; H 2, 314.

parato accipies adversus eos contradictiones, illorum quidem sententias per caelestem fidem, velut stercora, abiciens; solum autem verum et firmum magistrum sequens, Verbum Dei, iiilesum Christum Dominum nostrum, qui propter immensam suam dilectionem factus est quod sumus nos, uti nos perficeret esse quod est ipse.

418 5, 2, 2. Si autem non salvetur haec [veritas camis Christi], 249
videlicet nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque *calix*
485 *eucharistiae communicatio sanguinis eius est,* neque *-panis quem frangimus communicatio corporis eius est* [1 Cor 10, 16]. . . .

'Etteibò péXq aÙToO èauev, xaì btà Tfiç xriaeujç rpecpópeQo, rqv bè KTÍatv fipîv aùrôç Ttapéxa, tôv fjXiov aàroO dvaTÉXXuiv, xaì ppéxœv, xaôàiç poùXerai, tò dirò tfiç Kriffouç îtotfipiov
so» aîpa ïbtov thpoXomoe, ou tò /ipérepov beva alga, xaì tôv dirò Tfiç KTÎaemç dpTOV ïbtov fftîipa bteflepaubaaTO, dtp' ofi Tà J®Jf)péTepa aôîei mlipaTa. 3. 'Otróre ouv xaì tô xexpapèvov no-
489 Tf|ptov xa! ô 'fefovùjç dpToç èmboxerai tôv Xóyov toO OeoO xai fiverai ô eùxaptaria atîipa XptOToO, èx tovtujv bè aijíei
510 Kai ffuvitrraTai fj Tfiç aapxôç fjpûiv (inôaTatnç, ittîiç beKTiKqv pi) eîvat Xéyouffi t?)v adpKa tfiç bujpeâç toO OeoO, t]tiç èrri Iuj?l aidivioç, tôv dirò toO aùipaToç, Kai aîparoç toO Kupiou
598 TpecpojLtévqv, Kai pèXoç aÙToO ÚTtápxouffav; . . . Kai ôvirep Tpórtov tô SvXov Tfiç dpiréXov xXtGèv eiç Tqv ffiv Tip ibitp Kaiptî) èKapirotpôpqae, Kai ô kôkkoç toO oîtou treadiv eiç rpv YÔv xai biaXvQeiç, ttoXXoctttôç èfépèn btà toO TTveùpaTOç toO OeoO, toO ouvéxovToç Tà TtàvTa, ètretTa bè bià tôç aocpiaç toO OeoO eiç XPÔfflv ¿XOóvra dvGpdmujv, xai rrpoaXapPavôpeva tôv Xôyov toO OeoO, evxapiaria fiverai, ônep èœri aúpa xai aîpa toO XptGToO- ofrrui xai Tà ôp^Tepa oùpara è£ aÙTfjç

5, 2, 2. Et quoniam membra eius sumus et per creaturam 249
nutrimur, creaturam autem ipse nobis praestat, solem suum oriri faciens et pluens quemadmodum vult, eum calicem, qui est creatura,
509 suum sanguinem qui effusus est, ex quo auget nostrum sanguinem, et eum panem, qui est a creatura, suum corpus confirmavit, ex
498 quo nostra auget corpora. 3. Quando ergo et mixtus calix et
ÍSÍ factus panis percipit verbum Dei et fit eucharistia sanguinis et '" corporis Christi, ex quibus augetur et consistit carnis nostrae sub-
no stantia, quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, quae est vita aeterna, quae sanguine et corpore Christi nutritur,
598 et membrum eius est?... Et quemadmodum lignum vitis depositum in terram suo fructificat tempore, et granum tritici decidens in terram et dissolutum multiplex surgit per Spiritum Dei qui continet omnia, quae deinde per sapientiam in usum hominis veniunt, et percipientia verbum Dei eucharistia fiunt, quod est corpus et sanguis Christi; sic et nostra corpora ex ea nutrita et reposita in

249. MG 7, 1124; H 2, 818.

Tpetpópeva, Kaì TeÔévra tiç Tflv fflv Kaî btaXuOévTa èv aùrfl, àvaaTT|ffeTai èv tìù ibity Kaipip, to0 Aôyou to0 0eoO tflv èyepaiv aÙTOÎç xaP'^°P¿vou tiç bôEav OeoO Kaî TTaTpôç.

250 5, 3, 2. Aapibv ó Oeôç xo°v átró Tflç, ¿noíricrev àv-225
Opumov. Kaiirtp noXXip buaxoXtÚTepov Kaî dmcrrÓTepov flv èK598
pfl ôvtujv ôcrréuiv tc Kaì veôpujv ••• Kaî Tflç Xonrflç Tflç Kara tòv CtvOpujKOv oiKovopiaç rroiflaai tiç tô eîvai, Kaî èpqmxov Kaî XofiKÔv dnepYdaaaèai îûjov, fl tô Yeyovôç, èireiTa dvaXuOèv eiç Tflv Tflv ••• aù0iç diroKaTaórflcai, eiç èxciva xwpflffav ôOev tflv dpxflv pnòènu) yêTOVôç èfeyóvei ô dvOptuiroç. 'O ïàp Tflv dpxflv oùk ÔVTaç Ttoiflaaç óttótc flOeXe, rroXXip pSXXov toùç flbq xefOvÔTaç aùôiç dnoKaTaorflaei OcXflaaç eiç Tflv èTr' aùroO bibopèvqv Etuflv.

251 5, 6, 1. Perfecti igitur, qui et Spiritum in se perseveran-354
tem habuerint Dei et animas et corpora sine querela serva-847
verint; Dei, id est illam quae ad Deum est fidem servantes, et eam quae ad proximum est iustitiam custodientes. 2. Unde et templum Dei plasma -esse ait: *Nescitis,* dicens, *quoniam templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis i Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos* [1 Cor 3, 16 17]; manifeste corpus templum dicens, in quo habitat Spiritus.

252 5, 7, 1. *autem Spiritus eius, qui suscitavit Pisum a mor-in tuis, habitat in vobis: qui suscitavit Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra* [Rom 8, 11]. Quae sunt ergo mortalia corpora? Numquidnam animae? Sed incorporales animae, quantum ad comparationem mortalium corporum. *Insufflavit* enim *in faciem hominis* Deus *flatum vitae, et factus est homo in animam viventem* [Gn 2, 7], flatus autem vitae in-218 corporalis. Sed ne mortalem quidem possunt dicere ipsum flatum vitae exsistentem. Et propter hoc David ait: *Et anima mea illi vivet* [Ps 21, 81], tamquam immortali substantia eius

terram et resoluta in ea resurgent in suo tempore, Verbo Dei resurrectionem iis donante in gloriam Dei Patris.

250 5, 3, 2. Sumpsit Deus limum de terra, et formavit hominem. 225
Et quidem multo difficilius et incredibilius est ex non exsistentibus 598
ossibus et nervis et venis et reliqua dispositione, quae est secundum hominem, facere ad hoc ut sic, et quidem animalem et rationabilem facere hominem, quam, quod factum est et deinde resolutum est in terram, propter causas quas praediximus rursus redintegrare, licet in illa cesserit, unde et initio nondum factus, factus est homo. Qui enim initio eum, qui non erat, fecit ut esset quando voluit, multo magis eos, qui iam fuerunt, rursus restituet volens in eam quae ab eo datur vitam.

250. MG 7, 1129; H 2, 825. 251. MG 7, 1138; H 2, 335.
252. MG 7, 1189; H 2, 38«.

exsistente. Sed neque spiritum possunt dicere mortale cor-
ses pus. . . . Mori enim est vitalem amittere habilitatem, et sine spiramine in posterum et inanimalem et immemorabilem fieri et deperire in illa, ex quibus et initium substantiae habuit. Hoc autem neque animae evenit, flatus est enim vitae ; neque spiritui, incompositus est enim et simplex spiritus, qui resolvi non potest, et ipse vita est eorum qui percipiunt illum.

229 5, 10, 1. Et rursus qui infructuosi sunt a iustitia et velut 253
sentibus obvoluti homines, si diligentiam percipiant, et velut insertionem accipientes verbum Dei, in pristinam veniunt hominis naturam, eam quae secundum imaginem et simili-
ssstudinem facta est Dei. 2. Sed quemadmodum oleaster inserta substantiam quidem ligni non amittit, qualitatem autem fructus immutat et aliud percipit vocabulum, iam non oleaster,
»54sed fructifera oliva exsistens edicitur: sic et homo per fidem insertus et assumens Spiritum Dei, substantiam quidem camis non amittit, qualitatem autem fructus operum immutat et aliud accipit vocabulum, significans illam quae in melius est transmutationem; iam non caro et sanguis, sed homo spiritalis exsistens edicitur.

«oc 5, 14, 1. Si enim non haberet caro salvari, nequaquam 254
Verbum Dei caro factum esset. Et si don haberet sanguis iustorum inquiri, nequaquam sanguinem habuisset Dominus.

sos 5, 16, 3. 'Ev pèv fàp Tip npdjTtp 'Aòàp npooEKÓipapev 255
415 [t ú Qeû], pi] iroififfavTe? afrroO ri]v èvroXrp- èv òè Tip òeurépip 'Aòàp dnoKaTqXXápipev, û u t|k o o i p¿XPl Oavárou fevópevoi. Oùbè •fàp dXXtp nvi fjpev ócpeiXérai, dXX' f| èxeivip oO Kaì ri]v èvToXijv napéPnpev dir' dpxf]ç.

loo 5, 18, 2. Et sic unus Deus Pater ostenditur, qui est super 256
1,1 omnia et per omnia et in omnibus. Super omnia quidem Pater, et ipse est caput Christi; per omnia autem Verbum, Met ipse est caput ecclesiae; in omnibus autem nobis Spiritus, et ipse est aqua viva, quam praestat Dominus in se recte credentibus et diligentibus se et scientibus, quia *unus Pater, qui est super omnia, et per omnia, et in omnibus nobis* [Eph 4, 6].

w 5, 20, 1. Omnes enim ii [haeretici] valde posteriores sunt 257
quam episcopi quibus apostoli tradiderunt ecclesias.... Neces-255

1102 5, 16, 3. [Deum] in primo quidem Adam offendimus, non facientes 255
415eius praeceptum; in secundo autem Adam reconciliati sumus, oboedientes usque ad mortem facti. Neque enim alteri cuidam eramus debitores, sed illi, cuius et praeceptum transgressi fueramus ab initio.

253. MG 7, 1148; H 2, 346.
254. MG 7, 1161; H 2, 360.
255. MG 7, 1168; H 2, 368.
256. MG 7, 1173; H 2, 374.
257. MG 7, 1177; H 2, 377.

sitatem ergo habent . . . alteram et alteram ambulare exorbitantes viam. . . . Eorum autem qui ab ecclesia sunt 80
semita, circumiens mundum universum, quippe firmam habens so
ab apostolis traditionem, et videre nobis donans omnium unam et eamdem esse fidem.

258 5, 24, 3. Diabolus autem, quippe apostata exsistens angelus, 210
hoc tantum potest, quod detegit in principio, seducere et abstrahere mentem hominis ad transgredienda praecepta Dei, et paulatim obcaecare corda eorum, qui conarentur servire ei, ad obliviscendum quidem verum Deum; ipsum autem quasi Deum adorare.

259 5, 31, 2. Cum enim Dominus *in medio umbrae mortis* 426
[Ps 22, 4] abierit, ubi animae mortuorum erant, post deinde427
corporaliter resurrexit, et post resurrectionem assumptus est, manifestum est, quia et discipulorum eius, propter quos et 586
haec operatus est Dominus,

ai vpuxai dirtpxovTat eiç ••• τὸν τόττον τὸν (bpiopévov aùraîç dirò τοῦ 0eoO, κόκcì péxP* àvacrrâtrewç cpoiTwtfi, Ttepipévovoa» τὸν àvaaraffiv inerra, ànoXa^oOnai τὸ mhpaTasss Kaì ôXoKXqpujç àvaoràffai, TOUTéan auipaTiKùjç, Ka0ûjç Kaì ὸ Kùptoç dvéaTTi, ovTujç èXevoovTai eiç τὸν òtpiv τοῦ 0eoO.

260 5, 32, 1. Oportet iustos primos in conditione hac, quae 604
renovatur, ad apparitionem Dei resurgentes recipere promissionem hereditatis, quam Deus promisit patribus, et regnare in ea; post deinde fieri indicium. In qua enim conditione laboraverunt sive afflicti sunt, omnibus modis probati per sufferentiam, iustum est in ipsa recipere eos fructus sufferentiae; et qua conditione interfecti sunt propter Dei dilectionem, in ipsa vivificari; et in qua conditione servitutem sustinuerunt, in ipsa regnare eos. Dives enim in omnibus Deus, et omnia sunt eius. Oportet ergo et ipsam conditionem reintegratam ad pristinum sine prohibitione servire iustis.

261 5, 33, 3. Presbyteri meminerunt, qui loannem discipulum 604
Domini viderunt, audisse se ab eo, quemadmodum de tempori-15
bus illis docebat Dominus, et dicebat: Venient dies, in quibus vineae nascentur singulae decem milia palmitum habentes, et in uno palmite dena milia bracchiorum, et in uno vero palmite dena milia flagellorum, et in unoquoque flagello dena

259 5, 31, 2. animae abibunt in invisibilem locum, definitum iis a Deo, et ibi usque ad resurrectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem; post recipientes corpora, et perfecte resurgentes, 598
hoc est corporaliter, quemadmodum et Dominus resurrexit, sic venient ad conspectum Dei.

258. MG 7, 1188; H 2, 390.
259. MG 7, 1209; H 2, 412.
260. MG 7, 1210: H 2. 413
261. MG 7, 1213; H 2, 417.

milia botruum, et in unoquoque botro dena milia acinorum, et unumquodque acinum expressum dabit viginti quinque metretas vini. . . .

5, 33, 4. T<x0t(x bè Kai TTairiaç, 'Iwávvou jxèv àKOuarriç, TToXuKtxpTrou bè èTaîpoç yétovwç, dpxaîoç dvf|p, èrfpâtpwç èmpapTupeî èv tt| TCTdprq twv aùroO ptpXiwv èa-n fàp aùrip irévre fhpXia ffuvTeTaypéva.

sot 5, 36, 1. TTapeXGôvroç bè toO oxÔM«toç toutou, Kai dva-262 vewSévTOç toO dvOpwTtou Kai dKpàaavTOÇ ïtpôç ttjv dtpQapaiav, ware pqKÉTi bùvaaOat irèpa iraXatwOfjvai, terrai ô oùpavôç Katvôç Kai f) yfl Kaivr)' èv toîç Katvoîç dvapeveî b dvOpwnoç dei Katvôç, Kai TrpoaopiXtîiv T<j> Oeqr ••• cprprtv yàp 'Haaîaç-«oOv TpóiTOV fàp ó oùpavôç Katvôç Kai f| ff| Kaivq, d èytb Ttouû, pévet èvwmov èpoû, Xéfet Kùptoç,. oûtw <rrr|ff€Tai tô airéppa ùpîîiv Kai tô ôvopa ùpwv» [is 66, 22]. 'Qç oí rtpeapù-Tepot Xéyouat, tòte Kai oi pèv KaTaftwéèvTtç tt]ç èv oùpavw biaTpiflf|ç èKeîcre xwpriffouoiv, oi bè rflç toO napabeitfou Tputpfjç dnoXaùaouffiv, oi bè Tpv XapirpÓTriTa ttîç irôXewç KaGéiouotv iravTaxoO yàp ô awrfjp ópaOrjaeTat, KaQwç d£toi èaovrai oi ÔpwVTtÇ aÙTÔV.

Demonstratio praedicationis evangelicae fEiribetîtç).

605 61. Quoad unionem, concordiam et pacem inter bestias 263 diversas ac natura sua inter se oppositas et infensas, aiunt seniores sic re vera fore, cum iterum veniet Christus super

15 5, 33, 4. Haec autem et Papias loannis auditor, Polycarpi 261 autem contubernalis, vetus homo, per scripturam testimonium perhibet, in quarto librorum suorum: sunt enim illi quinque libri conscripti.

'"4 5, 36, 1. Praetereunte autem figura hac et renovato homine et 262 vigente ad incorruptelam, ut non possit iam veterascere, erit caelum novum et terra nova, in quibus novus perseverabit homo, semper nova confabulans Deo. Et quoniam haec semper perseverabunt sine fine, Isaias ait: *Quemadmodum enim caelum novum et terra nova, quae ego facio, perseverant in conspectu meo, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, et nomen vestrum.* Et quemadmodum presbyteri dicunt, tunc qui digni fuerint caelorum conversatione, illuc transibunt, id est in caelos; alii tute paradisi deliciis utentur; alii autem speciositatem civitatis possidebunt: ubique autem Deus videbitur, et quemadmodum digni erunt videntes eum.

262. MG 7, 1222; H 2, 427.

263. TU 31 [3. Reihe, 1. Bd], 1. Heft (des hl. Irenâus Schrift zum Erwcise der apostolischen Verkündigung Eîç èirlbet&v ... in armenischer Version entdeckt, herausgegeben und ins Deutsche Ubersetzt von Lie. Dr Karapet Ter-Mekerttschian und Lie. Dr Erwand Ter-Minassiantz, 1907), p. 45*. Ibi invenies armenianum textum quem latine transtulimus.

universa regnaturus. Per haec enim symbolice significaturis homines diversi ac disparati generis, in nomine Christi cum pace et concordia unanimes esse conventuros. ... Et haec iam nunc evenerunt; nam ii, qui antea ita nequam erant, ut nullo scelere abstinerent, iam, posteaquam Christum cognoverunt iliique crediderunt, simul fidem amplexi sunt moresque ita mutaverunt, ut nihil severissimae iustitiae praetermittant.

Fragmenta.

264 Fragm. 2 (ex epist. ad Florinum), apud *Eus.,* H. E. 5, 20. TaOra rà òófpaTa, <bXtupîve, ... oí irpò f]gtî>v trpeapÚTÉpoi, oí Kai toîç àirocJTÔXoïç ffup<povniffavTeç, où itapébuiKáv aoì. Eîbov yáp ae, traîç ?n ujv, èv tí] Kara) Affíqt Trapa TToXuKápTtqi, Xapnpwç TtpátfffovTa èv tt¡ [JaffiXiKfl avXFj Kai Trtipujpevov eùòoKipeìv -rrap' aírrtp. MôXXov "fàp rà tótc ínapvqpoveúui tûiv èvaïxoç fivopèvujv (ai fàp èK naibujv paOqaeiç auvaúíouoat Sipuxfl, ÊvoOvrai aÙTfj), újcrre pe búvaaOai eiireiv Kai tôv ttov èv ‹ KaOeiôpevoç bieXéfeTO ô paKapioç TToXÙKapïroç, Kai tôç Ttpoôbouç aùroO Kai Tàç doôbouç Kai tòv x«paKTfÎpa toO flou Kai Tqv toO oujpaToç ibéav Kai Tàç btaXèSetç dç èîToieïTO rrpôç tô nXfiOoç, Kai tî]V perù 'Iwávvou auvavaOTpocpqv is tbç drnin^Xev, Kai tt)v pera tujv Xowrwv tûiv èopaKÓruiv tòv Kópiov, Kai diç ànepvqpóveuev toùç Xôyouç aÙTûiv, Kai ïtepi toû Kupiou riva i^v d Trap' èKeivwv dKqKÔei, Kai nepi tûiv buvdpewv aÙToO, Kai nepi Tf|ç bibaoxaXiaç, duç napà tûiv aÙTOTrrwv «t ^ç Zji)f|ç toO Aófou» [cf. 1 lo 1, 1] TtapeiXn<pibç ô TToXÛKapnoç dirnrfeXXev navra oùptpwva Taîç fpacpaîç. Taûra Kai TÓT6 btà tô èXtoç toû 0eoÛ tô èn' èpo't fe-fovôç anoubaituç

264 Fr. 2. Haec dogmata, Fiorine, ... hi qui ante nos exstitere presbyteri, quique apostolorum discipuli fuere, minime tibi tradiderunt. Vidi enim te, cum adhuc puer essem, in inferiore Asia apud Polycarpum, cum in imperatoria aula splendide ageres et illi te probare conareris. Nam ea, quae tunc gesta sunt, melius memoria teneo, quam quae nuper acciderunt (quippe, quae pueri discimus, simul cum animo ipso coalescunt eique penitus inhaerent); adeo ut et locum dicere possim, in quo sedens beatu-. Polycarpus disserebat, processus quoque eius et ingressus, vitaeque modum et corporis speciem, sermones denique quos ad multitudinem habebat; et familiarem consuetudinem, quae illi cum loanne ac reliquis qui Dominum viderant, intercessit, ut narrabat, et qualiter dicta eorum commemorabat; quaeque de Domino ex ipsis audiverat, de miraculis illius etiam, ac de doctrina, quae ab iis, qui *Verbum vitae* ipsi conspexerant, acceperat Polycarpus, qualiter referebat, cuncta scripturis consona. Haec iam tunc temporis per Dei clementiam, quae mihi obtigit, studiose audiebam, non in charta,

264. CB Eus. 2 (ed. E. Schwartz), 482; MG 7, 1225; 20, 485; H 2, 471.

fiKouov, ùrropvripaTiZôpeVoç aura οὐκ èv xáp7T|, <iXX'
Kctpbitjt' Kai dei btà τíjv xáptv τοῦ ©eoû yvqaïuiç avrà dvapapuKúigar Kai búvapai biapaprúpaaOai ipnpoaOev τοῦ ©eoû ôti eï τι τοιοῦτον dKT)KÔei ¿Kêîvoç b paKdpioç Kai dnooToXiKÔç npeapÙTepoç, dvaxpàEaç dv Kai èptppaEaç Ta <l>Ta aùroû Kai KaTà τô oùvqûeç aùrq) clitujv: «'Q KaXè ©eé, eiç oîouç pe Katpoùç T€TT|pr|Kaç, ïva τοῦτων àvéxwpai», necpeóyei dv Kai τὸν TÓTTOV èv tp KaÔeiôpevoç f| êffTtbç τῶν τοιοῦτων dKqKÔei Xófuiv.

6« Fragm. 3 (ex epist. ad Victorem P.), apud *Eus.,* H. E. 5, 24. 265
Kai τοῦ paKapiou TToXuKdpnou èinbqpr)aavToç rq 'Pajptj èTri Avik/|TOU Kai nepi dXXtwv τιvῶjv piKpà οxôvτcç irpôç dXXi^Xouç, eùOùç eipriveuaav, trepi τουτου τοῦ KetpaXaiou p?] «piXepiaTriaavTeç eiç èauToùç. Oúre yáp b Avîkτitoç τôν TToXÙKapnov ireîaai èbùvaTO pè| rripeîv, èrre peTÒ ìtudvvou τοῦ paOrpoO τοῦ Kupiou f)pâ)v Kai τῶν Xonnîiv dirooróXiuv oîç auvbiéTpupev, dei TCTTiPHKÓTa, oúre pr)v b TToXÙKapnoç τὸν Av!kt|τον èneioev TT)péív, XéfovTa τî)v <Tuvr|0etav τῶν irpô aùroû KpeafiuTépujv ùtpeiXetv Karéxeiv. Kai τοῦτujv oûrtuç èxôvTtuv, èKOiviùvqaav êauToîç, Kai èv rrj èKKXqaitjt napextúpriaev ô Avîkτîτoç ti|V eùxaptcJTÎav Tip TToXuKÓpnuj, Kar' èvTpotrilv br|Xovón, Kai per' eipqvpç dît' dXXqXuiv drniXXdYriffav, Ttdaqq t^ç èKKXqaiaç eipqvriv èxÔVTlUV Kai TÛIV TTlpOÙVTUJV Kai TUIV pi) TTIPOÛVTCUV.

sed in corde meo ea consignans, et semper, per Dei gratiam, exacte ea mente revolvo. Atque in conspectu Dei contestari possum beatum illum et apostolicum presbyterum, si tale quid audivisset, exclamaturum sane ac, obturatis auribus suis, pro more suo dicturum fuisse: «Deus, quae me in tempora reservasti, ut haec sustinerem I» atque ex loco ipso effugiturum, in quo sedens vel stans eiusmodi sermones audivisset.

59 Fr. 3. Cum beatus Polycarpus Aniceti temporibus Romam 265
venisset, atque inter illos de quibusdam aliis rebus modica esset controversia, statim mutuo p icis osculo se complexi sunt, de hoc capite non magnopere inter se contendentes. Neque enim Anicetus Polycarpo persuadere umquam poterat ut observare [Pascha more ««letico] desineret, quippe qui cum loanne Domini nostri discipulo et cum reliquis apostolis, quibuscum familiariter vixerat, eum morem perpetuo observasset. Neque item Polycarpus Aniceto persuadere conatus est ut observaret, cum Anicetus eorum qui ante se fuerant presbyterorum morem sibi retinendum esse diceret. Quae cum ita se haberent, communicarunt sibi invicem, et Anicetus in ecclesia consecrandi munus Polycarpo honoris causa concessit; tandemque cum pace a se invicem discesserunt, 'am iis qui observabant quam illis qui minime observabant pacem communionemque totius ecclesiae retinentibus.

265. CB 2, 496; MG 7, 1229; 20, 505; H 2, 476.

266 Fragm. 6 (ex serm. ad Demetrium). Immensus cum sit Deus et mundi opifex atque omnipotens, immensa et mundi opifice iss atque omnipotenti voluntate, et effectu novo potenter et efficaciter fecit ut omnis plenitudo eorum quae nata sunt in ortum venirent, cum antea non essent, quidquid scilicet sub aspectum non cadit et quidquid oculis subicitur. Atque adeo continet singula, et ad proprium perducit exitum, ob quem excitata sunt et nata, nullo modo in aliud, quam prius natura fuerat, transmutatum. Nam proprium hoc est operationis Dei, non in infinitatem sensus tantum progredi, aut mentem etiam transgredi, rationem et orationem, tempus et locum et omne aevum; verum etiam excedere substantiam et plenitudinem seu perfectionem.

267 Fragm. 34. 'Erreibf) Tiveç, oùk olò' óiróOev KivqôévTeç, bt'iss fipioeiaç tò bìipioupfiKÒv toO OeoO rrapaipoOvTat, póvou toû 196 noioO toO irepi SXqv arnov aùròv XéfovTeç, dfévvqTOV aùrìjv TT]v üXr¡v eÎTTÔVTeç, (pépe mj0ujpe0a aÙTùtv, tí ttotc Kaì ••• dpeTàpXrfrov. ApeTâpXqTOÇ dpa f] uXq. Ei dpeTâpXrvroç f] GXq, tò bè dg€TàpXr)TOV où Tpéirerai kotò irovÓTTfra, où KOOpOKOteì-Tat. Ai' où trapéXKOV aÙTOîç ‹pavverai tòv 0eòv èmpàXXeiv KotôtqTaç Tr| ôXi], ôXujç tî)ç 6Xr]ç oùk èmbexopévriç Tponqv, dyevvriTou KaO' aùriiv Tu-fxavoûoriç. *Eti eì d-févvrrroç f) ûXq, ndvTujç Kaïd riva rroiÓTqTa Ttetroir]Tai, koî TaÙTqv firpeirrov, oùk dv eïr| rrXeióvuuv rtoiOTt'iTwv beKTiKi), oùò' dv KoaporroioÎTO. Mi; Koffgoiroioupévr) bé, ¿ktôç troieî tòv Qeòv bi' 5Xujv toO bripiovp-fêîv.

Fragm. 38 (MG 7, 1253; H 2, 500), de eucharistia et sacrificio missae, non inserimus, cum iam bene compertum sit illud esse spurium. Cf. *Ad. Hamack,* Die Pfafischen Irenüusfragmente ais Fülschungen Pfaffs nachgewiesen, Leipzig, Hinrichs, 1900, p. 34 50 sqq (TU 20 [N. F. 5], 3. Heft).267

267 Fr. 34. Quandoquidem aliqui, nescio qua ratione moti, ex dimi-'88 dia parte Deo vim opificem mundi adimunt, eum solius qualitatis,l quae materiae inest, causam asserentes, ipsam vero materiam ingenitam dicentes; agedum inquiramus, quid ••• immutabile. Immutabilis itaque est materia. Si immutabilis est materia, immutabile autem non alteratur secundum qualitatem, mundus ex ea non conditur. Quapropter supervacaneum iis videtur, Deum qualitates materiae imprimere; siquidem materia omnino mutationem haud admittit, quod per se sit ingenita. Ulterius, si materia est ingenita, utique cum quadam qualitate, eaque immutabili, facta est; neque iam esset plurium qualitatum capax, neque etiam mundus ex ea conderetur. Mundo autem inde non condito, Deus a creatione mundi prorsus alienus fit.

266. MG 7, 1231; H 2. 178. 267. MG 7, 1248; H 2, 496.

FRAGMENTUM MURATORIANUM, ca 200.

..... 268

quibus tamen interfuit et ita posuit
tertio evangelii librum secundo lucan
lucas iste medicus post ascensum XPi
cum eo paulus quasi ut iuris studiosum
secundum adsumsisset numeni suo
ex opinione concribset dnm tamen nec ipse
vidit in carne et idë prout asequi potuit
ita et ad nativitate iohannis incipet dicere
quarti evangeliorum iohannis ex decipolis
cohortantibus condescipulis et ëps suis
dixit conieiunate mihi odie triduo et quid
cuique fuerit revelatum alterutrum
nobis ennarremus eadem nocte reve
latum andreae ex apostolis ut recognis
centibus euntis iohannis suo nomine
cuncta discriberet et ideo licit varia sin
culis evangeliorum libris principia
doceantur nihil tamen differt creden
tium fidei cum uno ac principali spu de
clarata sint in omnibus omnia de nativi
tate de passione de resurrectione
de conversatione cum decipulis suis
ac de gemino eius adventu
primo in humilitate dispectus quod fo
it secundum potestate regali . . . pre
clarum quod foturum est quid ergo
mirum si iohannes tam constanter
sincula etiâ in epistulis suis proferam
dicens in semeipsu quae vidimus oculis
nostris et auribus audivimus et manus
nostrae palpaverunt haec scripsimus vobis [1 Io 1, 1 sqq]
sic enim non solum visurem sed et auditorem
sed et scriptore omnium mirabiliü dñi per ordi
nem profetetur acta autë omniu apostolorum
sub uno libro scribta sunt lucas obtime theofi

268. 77. *Lietzmann,* Kleine Texte, Heft 1,2. Aufl. Bonn 1908; *G.Rauschen,* Florilegium patristicum, fase. 3, Bonnae 1905. — Aliquas annotationes subiungimus, quibus textus facilius legatur (lineas documenti indicamus): 2 tertio = tertium; secundo = secundum; 4 eo — eum; *lege* iuris, rr/litteris, *vel* itineris socium; 5 secundum = secum; numeni = nomine *vel* numine; 6 concribset = conscripsit ; 7 idë = ideo; 8 ad = ab; incipet = incipit; 9 iohannis = *forsan* Iohannes (est auctor); decipolis = discipulis; 10 eps — episcopis; 14/5 *lege* recognoscentibus cunctis Iohannes *etc.;* 19 spu = spiritu; 24/5 foit = fuit ; 25 secundum = secundo; 28 proferam = proferat; 29 semeipsu = semetipsum; 34 profetetur = profitetur.

le conprindit quia sub praesentia eius singula
gerebantur sicuti et semote passione pétri
evidenter declarat sed et profectione pauli ab ur
be ad spaniâ proficiscentis epistulae autem
pauli quae a quo loco vel qua ex causa directe
sint volentibus intellegere ipse declarant
primü omnium corintheis scysmae heresis in
terdicens deinceps b callactis circumcisione
romanis autë ordine scripturarum sed et
principium earum . . . esse XPm intimans
prolexius scripsit de quibus sincolis neces
se est ad nobis desputari cum ipse beatus
apostolus paulus sequens prodecessoris sui
iohannis ordine non nisi nomenatï semptè
ecclesiis scribat ordine tali a corenthios
prima ad efesius seconda ad philippinses ter
tia ad colosensis quarta ad calatas quin
ta ad tensaolenecinsis sexta ad romanos
septima verum corintheis et thesaolecen
sibus licet pro correbtione iteretur una
tamen per omnem orbem terrae ecclesia 37
deifusa esse denoscitur et iohannis erii in a
pocalebsy licet septe eccleseis scribat
tamen omnibus dicit veru ad filemonem una
et ad titu una et ad tymotheii duas pro affec
to et dilectione in honore tamen eclesiae ca
tholice in ordinatione eclesiastice
discepline scificate sunt fertur etiam ad
laudecenses alia ad alexandrinos pauli no
mine tincte ad heresem marcionis et alia plu
ra quae in catholicam eclesiam recepi non
potest fel enim cum meile misceri non con
eruit epistola sane iude et superscrictio
iohannis duas in catholica habentur et sapi 7<
entia ab amicis salomonis in honore ipsius
scripta apocalapse etiam iohanis et pe
tri tantum recipimus quam quidam ex nos
tris legi in eclesia nolunt pastorem vero
nuperrim e temporibus nostris in urbe
roma herma conscripsit sedente cathe
tra urbis romae aeclesiae pio ëps fratre
eius et ideo legi eum quidë oportet se pu

37 *lege* semota passione; 40 directe — directae; 41 ipse = ipsae; 42 scysmae heresis = schismae haereses; 43 *lege* Galatis circumcisionem; 44 ordine = ordinem; 49 *lege* nominatim septem; 50 a = ad; 57 iohannis = Iohannes; 60/1 affecto = affectu; 63 scificate = sanctificatae; 64 laudecenses = Laodicenses; 63 superscrictio = superscripti; 69 duas = duae.

plicare vero in eclesia populo neque inter
profetas conpletum numero neqe inter
apostolos in fine temporum potest
arsinoi autem seu valentini vel mitiades
nihil in totum recipemus qui etiam novu
psalmorum librum marcioni conscripse
runt una cum basilide assianom catafry
cum constitutorem.....

MINUCIUS FELIX.

Octavius, 180/92.

18. Quod si ingressus aliquam domum omnia exculta, dis- 269
posita, ornata vidisses, utique praeesse ei crederes dominum et illis bonis rebus multo esse meliorem. Ita et in hac mundi domo cum caelo terraque perspicias providentiam, ordinem, legem, crede esse universitatis dominum parentemque ipsis sideribus et totius mundi partibus pulchriorem.

18. [Deus] universa quaecumque sunt verbo iubet, ratione 270
dispensat, virtute consummat. Hic non videri potest, visu clarior est, nec comprehendi, tactu purior est, nec aestimari, ut sensibus maior est, infinitus, immensus et soli sibi tantus, quantus est, notus; nobis vero ad intellectum pectus angustum est, et ideo sic eum digne aestimamus dum inaestimabilem dicimus. Eloquar quemadmodum sentio: magnitudinem Dei qui se putat nosse, minuit; qui non vult minuere, non novit. Nec nomen Deo quaeras: Deus nomen est. Illic vocabulis opus est, cum per singulos propriis appellationum insignibus multitudo dirimenda est: Deo qui solus est, Dei vocabulum iis totum est. Quem si patrem dixero, carnalem opineris; si regem, terrenum suspiceris; si dominum, intelleges utique mortalem. Aufer additamenta nominum et perspicies eius g|claritatem. Quid quod omnium de isto habeo consensum? 9i Audio vulgus: cum ad caelum manus tendunt, nihil aliud quam ‚Deum' dicunt et ‚Deus magnus est' et ‚Deus verus est' et ‚si Deus dederit'. Vulgi iste naturalis sermo est an christiani confitentis oratio?

31. At nos pudorem non facie, sed mente praestamus; 271
unius matrimonii vinculo libenter inhaeremus, cupiditatem procreandi aut unam scimus aut nullam. Convivia non tantum pudica colimus, sed et sobria; nec enim indulgemus epulis

79 conpletum = completo; 82 recipemus — recipimus.
269. W (= Waltzing) 24; CV 2 (ed. C. Halm, 1867), 23; ML 3, 388.
270. W 25; CV 2, 24; ML 3, 290.
271. W 54; CV 2, 45; ML 3, 337.

aut convivium mero ducimus, sed gravitate hilaritatem temperamus; casto sermone, corpore castiore plerique inviolati corporis virginitate perpetua fruuntur potius quam gloriantur; tantum denique abest incesti cupido, ut nonnullis rubori sit etiam pudica coniunctio.

272 34. Difficilius est, id quod non sit incipere, quam id quodsss fuerit iterare. Tu perire et Deo credis, si quid oculis nostris hebetibus subtrahatur? Corpus omne sive arescit in pulverem sive in humorem solvitur vel in cinerem comprimitur vel in nidorem tenuatur, subducitur nobis, sed Deo elementorum custodia reservatur. Nec, ut creditis, ullum damnum sepulturae timemus, sed veterem et meliorem consuetudinem humandi frequèntamus. Vide adeo, quam in solacium nostri resurrectionem futuram omnis natura meditetur. Sol demergit et nascitur, astra labuntur et redeunt, flores occidunt et reviviscunt, post senium arbusta frondescunt, semina nonnisi corrupta revirescunt: ita corpus in saeculo *, ut arbores in hiberno: occultant virorem ariditate mentita. Quid festinas, ut cruda adhuc hieme reviviscat et redeat? Exspectandum nobis etiam corporis ver est. Nec ignoro plerosque conscientia meritorum nihil se esse post mortem magis optare quam credere: malunt enim exstingui penitus quam ad supplicia reparari.

273 35. Nec tormentis aut modus ullus aut terminus. Illic sa-|®| piens ignis membra urit et reficit, carpit et nutrit. Sicut ignes 596 fulminum corpora tangunt nec absumunt, sicut ignes Aetnaei montis et Vesuvi montis et ardentium ubique terrarum flagrant nec erogantur: ita poenale illud incendium non damnis ardentium pascitur, sed inexesa corporum laceratione nutritur. Eos autem merito torqueri, qui Deum nesciunt, ut impios, ut iniustos, nisi profanus nemo deliberat, cum parentem omnium et omnium dominum non minoris sceleris sit ignorare quam laedere. Et quamquam imperitia Dei sufficiat ad poenam, 29 ita ut notitia prosit ad veniam, tamen si vobiscum christiani comparemur, quamvis in nonnullis disciplina nostra minor est, multo tamen vobis meliores deprehendemur. Vos enim adulteria prohibetis et facitis, nos uxoribus nostris solummodo viri nascimur; vos scelera admissa punitis, apud nos et cogi-290 tare peccare est; vos conscios timetis, nos etiam conscientiam solam, sine qua esse non possumus; denique de vestro numero career exaestuat, christianus ibi nullus nisi aut reus suae religionis aut profugus.

1 In CV legitur *sepulcro.*

272. W 60; CV 2, 49; ML 3, 347.

273. W 61; CV 2, 50; ML 3, 348.

TERTULLIANUS, ca 160—222/3.

Apologéticas, 197.

28 7. Cum odio sui coepit veritas, simul atque apparuit, inimica 274
29 est. Tot hostes eius, quot extranei, et quidem proprie ex aemulatione ludaei, ex concussione milites, ex natura ipsi etiam domestici nostri. Cotidie obsidemur, cotidie prodimur, in ipsis etiam plurimum coetibus et congregationibus nostris opprimimur. Quis umquam taliter vagienti infanti supervenit? Quis cruenta, ut invenerat, Cyclopum et Sirenum ora iudici reseravit? Quis vel in uxoribus aliqua immunda vestigia deprehendit? Quis talia facinora, cum invenisset, celavit aut vendidit, ipsos trahens homines? Si semper latemus, quando proditum est quod admittimus? Immo a quibus prodi pptuit?
«7 Ab ipsis enim reis non utique, cum vel ex forma omnium mysteriorum silentii fides debeatur. Samothracia et Eleusinia reticentur; quanto magis talia, quae prodita interim etiam humanam animadversionem provocabunt, dum divinitus servatur? Si ergo non ipsi proditores sui, sequitur ut extranei.. Et unde extraneis notitia, cum semper etiam piae initiationes arceant profanos et ab arbitris caveant, nisi si impii minus metuunt?

tos 17. Quod colimus, Deus unus est; qui totam molem istam 275
189 cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo quo iussit, ratione qua disposuit, virtute qua potuit,
194 de nihilo expressit, in ornamentum maiestatis suae: unde et
86 Graeci nomen mundo KÓcrpov accommodaverunt.... Et haec est summa delicti nolentium recognoscere, quem ignorare
2 non possunt. Vultis ex operibus ipsius tot ac talibus, quibus continemur, quibus sustinemur, quibus oblectamur, etiam quibus exterremur, vultis ex animae ipsius testimonio comprobemus? Quae, licet carcere corporis pressa, licet institutionibus pravis circumscripta, licet libidinibus et concupiscentiis evigorata, licet falsis diis exancillata, cum tamen resipiscit, ut ex crapula, ut ex somno, ut ex aliqua valetudine, et sanitatem suam patitur, Deum nominat, hoc solo nomine, quia proprie verus sic unus: ‚Deus magnus, Deus bonus', et ‚Quod Deus dederit', omnium vox est. ludicem quoque contestatur illum, ‚Deus videt', et ‚Deo commendo', et ‚Deus mihi reddet'. O testimonium animae naturaliter christianae! Denique pronuntians haec, non ad Capitolium, sed ad caelum respicit. Novit enim sedem Dei vivi; ab illo, et inde descendit.

so 18. Haec [dogmata Christiana] et nos risimus aliquando. De 276
vestris sumus. Fiunt, non nascuntur Christiani.

274. Ra (= Rauschen) 30; ML 1, 307. 275. Ra 58; ML 1, 375.
276. Ra 60; ML 1, 378.

277 21. Eadem semper omnes ingerebant fore, uti sub extimis sts
curriculis saeculi ex omni iam gente et populo et loco cultores 874
sibi adlegeret Deus multo fideliores, in quos gratiam transferret, pleniorem quidem ob disciplinae auctioris capacitatem. Venit igitur qui ad reformandam et illuminandam eam venturus a Deo praenuntiabatur, Christus ille Filius Dei. Huius igitur gratiae disciplinaeque arbiter et magister, illuminator atque deductor generis humani, Filius Dei annuntiabatur, non quidem ita genitus ut erubescat in filii nomine aut de patris semine. . . . Dei Filius nullam de impudicitia habet matrem ; «o etiam quam videtur habere, non nupserat. Sed prius substantiam edisseram et ita nativitatis qualitas intellegetur. Iam 181
ediximus Deum universitatem hanc mundi Verbo et Ratione et Virtute molitum. ... Et nos autem Sermonem atque Rationem 162
itemque Virtutem, per quae omnia molitum Deum ediximus, propriam substantiam spiritum inscribimus, cui et Sermo insit pronuntianti et Ratio adsit disponenti, et Virtus praesit perficienti. Hunc ex Deo prolatum didicimus, et prolationei«3 generatum, et idcirco Filium Dei et Deum dictum ex unitate158
substantiae. Nam et Deus spiritus. Et cum radius ex sole porrigitur, portio ex summa; sed sol erit in radio, quia solis est radius, nec separatur substantia, sed extenditur. Ita de Spiritu Spiritus, et de Deo Deus, ut lumen de lumine accensum. Manet integra et indefecta materiae matrix, etsi plures inde traduces qualitatis mutueris. Ita et quod de Deo profectum est Deus est et Dei Filius, et unus ambo. Ita de Spiritu Spiritus et de Deo Deus: modulo alterum numerum, gradu, non statu fecit, et a matrice non recessit, sed excessit Iste igitur Dei radius, ut retro semper praedicabatur, delapsus 877
in virginem quamdam et in utero eius caro figuratus, nascitur 384
homo Deo mixtus. Caro spiritu structa nutritur, adolescit, 8«o
affatur, docet, operatur, et Christus est.

278 22. Operatio eorum [daemonum] est hominis eversio: sic210
malitia spiritalis a primordio auspicata est in hominis exitium. Itaque corporibus quidem et valetudines infligunt, et aliquos casus acerbos, animae vero repentinos et extraordinarios per vim excessus. Suppetit illis ad utramque substantiam hominis 200
adeundam mira subtilitas et tenuitas sua. . . . Omnis spiritus ales est. Hoc angeli et daemones. Igitur momento ubique sunt: totus orbis illis locus unus est; quid ubi geratur, tam facile sciunt, quam annuntiant. Velocitas divinitas creditur, quia substantia ignoratur.

279 37. Hesterni sumus et orbem iam et vestra omnia im-28
plevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra

277. Ra 68; ML 1, 394. 278. Ra 76; ML 1, 405.
279. Ra 107; ML 1, 462.

ijinii, tribus, decurias, palatium, senatum, forum: sola vobis reliquimus templa. Possumus dinumerare exercitus vestros:
ai unius provinciae plures erimus.* Cui bello non idonei, non prompti fuissemus, etiam impares copiis, qui tam libenter trucidamur, si non apud istam disciplinam magis occidi liceret, quam occidere? Potuimus et inermes, nec rebelles, sed tantummodo discordes, solius divortii invidia adversus vos dimicasse. Si enim tanta vis hominum in aliquem orbis remoti sinum abrupissemus a vobis, suffudisset utique dominationem vestram tot qualiumcumque civium amissio, immo etiam et ipsa destitutione punisset. Procul dubio expavissetis ad solitudinem vestram, ad silentium rerum et stuporem quemdam quasi mortui orbis; quaesissetis quibus imperaretis. Plures hostes quam cives vobis remansissent.

29 38. Nihil est nobis dictu, visu, auditu, cum insania circi, 280
cum impudicitia theatri, cum atrocitate arenae, cum xysti vanitate.

2« 39. Eiusmodi vel maxime dilectionis operatio notam nobis 281
inurit penes quosdam. Vide, inquiunt, ut invicem se diligant: ipsi enim invicem oderunt; et ut pro alterutro mori sint parati: ipsi enim ad occidendum alterutrum paratiores.

28 40. [Existimant] omnis publicae cladis, omnis popularis in- 282
commodi Christianos esse in causa. Si Tiberis ascendit in moenia, si Nilus non ascendit in arva, si caelum stetit, si terra movit, si fames, si lues, statim .Christianos ad leonem' adclamatur.

29 44. De vestris semper aestuat career, de vestris semper 283
metalla suspirant, de vestris semper bestiae saginantur, de vestris semper munerarii noxiorum greges pascunt. Nemo illic Christianus, nisi hoc tantum, aut si et aliud, iarr. non Christianus.

5M 48. Restituetur omne humanum genus, ad expungendum 284
809 quod in isto aevo boni seu mali meruit, et exinde pendendum in immensam aeternitatis perpetuitatem. Ideoque nec mors iam, pec rursus ac rursus resurrectio, sed erimus idem qui nunc, nec alii post: Dei quidem cultores apud Deum semper, superinduti substantia propria aeternitatis; profani vero et qui
592 non integre ad Deum, in poena aeque iugis ignis, habentes ex ipsa natura eius, divinam scilicet subministrationem incorruptibilitatis. Noverunt et philosophi diversitatem arcani et publici ignis. Ita longe alius est qui usui humano, alius qui iudicio Dei apparet, sive de caelo fulmina stringens, sive

* Hanc sententiam omittit Rauschen cum pluribus mss.

280. Ra 109; ML 1, 466. 281. Ra 111; ML 1, 471.
282. Ra 115; ML 1, 479. 283. Ra 123; ML 1, 497.
284. Ra 136; ML 1, 527.

de terra per vertices montium eructans; non enim absumit quod exurit, sed, dum erogat, reparat. Adeo manent montes semper ardentes, et qui de caelo tangitur, salvus est, ut nullo iam igni decinerescat. Et hoc erit testimonium ignis aeterni, hoc exemplum iugis iudicii poenam nutrientis. Montes uruntur et durant: quid nocentes et Dei hostes?

285 50. Cruciate, torquete, damnate, atterite nos: probatio est29
enim innocentiae nostrae iniquitas vestra. Ideo nos haec pati81
Deus patitur. Nam et proxime, ad lenonem damnando Christianam potius quam ad leonem, confessi estis labem pudicitiae apud nos atrociorem omni poena et omni morte reputari. Nec quidquam tamen proficit exquisitior quaeque crudelitas vestra: illecebra est magis sectae. Plures efficimur, quoties metimur a vobis: semen est sanguis Christianorum.

De testimonio animae, 197/200.

286 3. Satanam in omni vexatione et aspernatione et dete-298
statione pronuntias, quem nos dicimus malitiae angelum, totius erroris artificem, totius saeculi interpolatorem, per quem homo a primordio circumventus, ut praeceptum Dei excederet, etso2
propterea in mortem datus exinde totum genus de suo semine infectum suae etiam damnationis traducem fecit.

De spectaculis, ca 200.

287 2. Nemo negat, quia nemo ignorat, quod ultro natura 8«
suggerit, Deum esse universitatis conditorem, eamque universitatem tam bonam quam homini mancipatam.

De praescriptione haereticorum, ca 200.

288 7. Nobis curiositate opus non est, post Christum Iesum, 82
nec inquisitione, post evangelium. Cum credimus, nihil desideramus ultra credere. Hoc enim prius credimus, non esse quod ultra credere debeamus.

289 9. In primis hoc propono: imum utique et certum aliquid 26*
institutum esse a Christo, quod credere omnimodo debeant nationes, et idcirco quaerere, ut possint, cum invenerint, credere. Unius porro et certi instituti infinita inquisitio non 82
potest esse, quaerendum est donec invenias, et credendum

285. Ra 141; ML 1, 534.
286. CV 20 (ed. A. Reifferscheid et G. Wissowa, 1890), 138; ML 1, 613.
287. CV 20, 2; ML 1, 631.
288. ML 2, 20; Pr(=Preuschen)7. Ediderunt etiam critice *G.Rawcken,* Florilegium patristicum, fase. 4, Bonnae 1906; *P. de Labriolle,* Texte latin, trad, française, Paris 1907.
289. ML 2, 23; Pr 8.

ubi inveneris; et nihil amplius, nisi custodiendum quod credidisti; dum hoc insuper credas, aliud non esse credendum, ideoque nec requirendum, cum id inveneris et credideris, quod ab eo institutum est, qui non aliud tibi mandat inquirendum quam quod instituit. De hoc quidem si quis dubitat, constabit penes nos esse id quod a Christo institutum est.

13. Regula est autem fidei, ut iam hinc quid defendamus 290
ios profiteamur, illa scilicet qua creditur, unum omnino Deum
iso esse, nec alium praeter mundi conditorem; qui universa de
>81 nihilo produxerit, per Verbum suum primo omnium emissum;
U7 id Verbum, Filium eius appellatum, in nomine Dei varie visum
37? a patriarchis, in prophetis semper auditum, postremo delatum
878 ex Spiritu Patris Dei et virtute in virginem Mariam, carnem
375 factum in utero eius, et ex ea natum egisse lesum Christum;
23 exinde praedicasse novam legèm, et novam promissionem
regni caelorum; virtutes fecisse; fixum cruci, tertia die resurrexisse; in caelos ereptum sedisse ad dexteram Patris;
185misisse vicariam vim Spiritus Sancti, qui credentes agat; ven-
428 turum cum claritate ad sumendos sanctos in vitae aeternae
5»4 et promissorum caelestium fructum, et ad profanos adiudi-
599 candos igni perpetuo, facta utriusque partis resuscitatione cum
camis restitutione.

78 19. Ubi apparuerit esse veritatem et disciplinae et fidei 291
79 Christianae, illic erit veritas scripturarum et expositionum et
omnium traditionum Christianarum.

50 20. Apostoli . . . dehinc in orbem profecti, eamdem doc-292
82 trinam eiusdem fidei nationibus promulgaverunt, et proinde
ecclesias apud unamquamque civitatem condiderunt, a quibus
traducem fidei et semina doctrinae ceterae exinde ecclesiae
mutuatae sunt, et cotidie mutuantur ut ecclesiae fiant; ac per
hoc et ipsâe apostolicae deputantur, ut soboles apostolicarum
ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur necesse est. Itaque tot ac tantae ecclesiae, una est illa ab
apostolis prima, ex qua omnes. Siç omnes prima, et apostolicae, dum una omnes probant unitatem; dum est illis
communicatio pacis, et appellatio fraternitatis, et contesseratio
hospitalitatis: quae iura non alia ratio regit quam eiusdem
sacramenti una traditio.

52 21. Hinc igitur dirigimus praescriptionem: si Dominus293
H0Iesus Christus apostolos misit ad praedicandum, alios non
esse recipiendos praedicatores, quam Christus' instituit; quia
nec alius Patrem novit nisi Filius, et cui Filius revelavit [Mt
112 11, 27], nec aliis videtur revelasse Filius, quam apostolis quos
misit ad praedicandum, utique quod illis revelavit. Quid autem

290. ML 2, 26; Pr 11. 291. MI. 2, 31; Pr 14.
292. ML 2, 32; Pr 15. 293. ML 2, 33; Pr 15.

praedicaverint, id est, quid illis Christus revelaverit, et hic praescribam non aliter probari debere nisi per easdem ecclesias, quas ipsi apostoli condiderunt, ipsi iis praedicando, tam viva, quod aiunt, voce, quam per epistulas postea. Si haec ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quae cum illis ecclesiis apostolicis, matricibus et originalibus fidei, conspiret, veritati deputandam, sine dubio tenentem quod ecclesiae ab apostolis, apostoli a Christo, Christus a Deo accepit; reliquam vero omnem doctrinam de mendacio praeiudicandam, quae sapiat contra veritatem ecclesiarum et apostolorum, et Christi et Dei. Superest ergo uti demonstremus, an haec nostra doctrina, cuius regulam supra edidimus, de apostolorum traditione censeatur, et hoc ipso, an ceterae de mendacio veniant. Communicamus cum ecclesiis apostolicis, quod nulli doctrina diversa: hoc est testimonium veritatis.

294 23. Si reprehensus est Petrus, quod, cum convixisset eth-83
nicis, postea se a convictu eorum separabat personarum respectu, utique conversationis fuit vitium, non praedicationis.

295 28. Age nunc, omnes [ecclesiae] erraverint; deceptus sitvs
apostolus de testimonio reddendo quibusdam; nullam respexerit62
Spiritus Sanctus, uti eam in veritatem deduceret, ad hoc missus a Christo, ad hoc postulatus de Patre, ut esset doctor veritatis; neglexerit officium Dei villicus, Christi vicarius, sinens ecclesias aliter interim intellegere, aliter credere, quam ipse per apostolos praedicabat: ecquid verisimile est, ut tot ac tantae in unam fidem erraverint?

296 32. Ceterum, si quae audent interserere se aetati apo-52
stolicae, ut ideo videantur ab apostolis traditae, quia sub80
apostolis fuerunt, possumus dicere: Edant ergo origines ecclesiarum suarum; evolvant ordinem episcoporum suorum, ita eo
pèr successiones ab initio decurrentem, ut primus ille episcopus aliquem ex apostolis, vel apostolicis viris, qui tamen cum apostolis perseveraverit, habuerit auctorem et antecessorem. Hoc enim modo ecclesiae apostolicae census suos deferunt: sicut Smyrnaeorum ecclesia Polycarpum ab loanne collocatum refert; sicut Romanorum Clementem a Petro ordinatum edit;5«
proinde utique et ceterae exhibent quos ab apostolis in episcopatum constitutos apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid haeretici. Quid enim illis post blasphemiam illicitum est? Sed etsi confinxerint, nihil promovebunt. Ipsaso enim doctrina 'eorum cum apostolica comparata ex diversitate et contrarietate sua pronuntiabit, neque apostoli alicuius auctoris esse, neque apostolici; quia, sicut apostoli non diversa inter se docuissent, ita et apostolici non contraria apostolis

294. ML 2, 36; Pr 18. 295. ML 2, 40; Pr 22.
296. ML 2, 44; Pr 24.

edidissent, nisi illi qui ab apostolis didicerunt aliter praedicaverunt. Ad hanc itaque formam probabuntur ab illis ecclesiis, quae licet nullum ex apostolis vel apostolicis auctorem suum proferant, ut multo posteriores, quae denique cotidie instituuntur; tamen in eadem fide conspirantes non minus apostolicae deputantur, pro consanguinitate doctrinae. Ita omnes haereses, ad utramque formam nostris ecclesiis provocatae, probent se quaqua putant apostólicas. Sed adeo nec sunt, nec probare possunt quod non sunt, nec recipiuntur in pacem et communicationem ab ecclesiis quoquo modo apostolicis, scilicet ob diversitatem sacramenti nullo modo apostolicae.

52 36. Percurre ecclesias apostólicas, apud quas ipsae adhuc 297
cathedrae apostolorum suis locis praesident; apud quas ipsae authenticae litterae eorum recitantur, sonantes vocem et repraesentantes faciem uniuscuiusque. Proxima est tibi Achaia? Habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippos, habes Thessalonicenses. Si potes in Asiam tendere.
ss habes Ephesurn. Si autem Italiae adiaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto est. Ita quam felix ecclesia, cui totam doctrinam apostoli cum sanguine suo profuderunt; ubi Petrus passioni dominicae adaequatur; ubi Paulus loannis exitu coronatur; ubi apostolus loannes posteaquam in oleum igneum demersus nihil passus est, in insulam relegatur l

so 87. Si haec ita se habent, ut veritas nobis adiudicetur, 298
52 quicumque in ea regula incedimus, quam ecclesia ab apostolis, apostoli a Christo, Christus a Deo tradidit, constat ratio proís positi nostri, definientis non esse admittendos haereticos ad ineundam de scripturis provocationem, quos sine scripturis probamus ad scripturas non pertinere. Si enim haeretici sunt,
202 christiani esse non possunt, non a Christo habendo quod de sua electione sectati haereticorum nomine admittunt. Ita non christiani, nullum ius capiunt Christianarum litterarum. Ad quos merito dicendum est: Qui estis? quando et unde venistis? quid in meo agitis, non mei? quo denique, Marcion, iure silvam meam caedis? qua licentia, Valentine, fontes meos transvertis? qua potestate, Apelles, limites meos commoves? quid hic ceteri ad voluntatem vestram seminatis et pascitis? Mea est possessio; olim possideo; habeo origines firmas, ab ipsis auctoribus, quorum fuit res. Ego sum heres apostolorum. Sicut caverunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adiuraverunt, ita teneo. Vos certe exheredaverunt semper et abdicaverunt ut extraneos, ut inimicos.

297. ML 2, 49; Pr 28. 298. ML 2, 50; Pr 29.

299 40. Sequetur, a quo intellectus intervertatur eorum, quae 455
ad haereses faciant? A diabolo scilicet, cuius sunt partes
intervertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum
divinorum idolorum mysteriis aemulatur. Tinguit et ipse 459
quosdam, utique credentes et fideles suos; expositionem de-
lictorum de lavacro repromittit; et si adhuc memini, Mithra478
signat illic in frontibus milites suos; celebrat et panis ob-
lationem, et imaginem resurrectionis inducit et sub gladio
redimit coronam. Quid? quod et summum pontificem unius566
nuptiis statuit, habet et virgines, habet et continentes.
300 41. Ipsae mulieres haereticae quam procaces, quae audeant 560
docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere,
forsitan et tinguerel Ordinationes eorum temerariae, leves,
inconstantes: nunc neophytos collocant, nunc saeculo ob-
strictos, nunc apostatas nostros, ut gloria eos obligent, quia
veritate non possunt. Nusquam facilius proficitur quam in
castris rebellium, ubi ipsum esse illic promereri est. Itaque
alius hodie episcopus, cras alius; hodie diaconus, qui cras559
lector; hodie presbyter, qui cras laicus; nam et laicis sacer-554
dotalia munera iniungunt.

De oratione, 200/6.

301 19. Similiter et de stationum diebus non putant pleriqueso4
sacrificiorum orationibus interveniendum, quod statio solvenda
sit accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium
eucharistia resolvit an magis Deo obligat? Nonne sollemnior
erit statio tua, si et ad aram Deo steteris? Accepto corpore498
Domini et reservato utrumque salvum est, et participatio
sacrificii et exsecutio officii.

De baptismo, 200/6.

302 1. Felix sacramentum aquae nostrae, quia ablutis delictis
pristinae caecitatis in vitam aeternam liberamur l , . . Nos 475
pisciculi secundum ÌX^ùv nostrum lesum Christum in aqua
nascimur, nec aliter quam in aqua permanendo salvi sumus.
303 4. Omnes aquae de pristina originis praerogativa sacra-438
mentum sanctificationis consequuntur invocato Deo. Supervenit 447
enim statim Spiritus de caelis et aquis superest sanctificans
eas de semetipso, et ita sanctificatae vim sanctificandi com-
bibunt. Quamquam ad simplicem actum competat similitudo, 437
ut, quoniam vice sordium delictis inquinamur, aquis abluamur.

299. ML 2, 54; Pr 31. 300. ML 2, 56; Pr 32.
301. CV 20 (ed. A. Reifferscheid et G.Wissowa, 1890), 192; ML 1, 1181.
302. CV 20, 201; ML 1, 1197. Rursus critice edidit y. *M. Lupton* in
• «Cambridge Patristic Textss 1908.
303. CV 20, 204; ML 1, 1204.

499 7. Exinde egressi de lavacro perungimur benedicta unctione 304
478 de pristina disciplina, qua ungi oleo de cornu in sacerdotio solebant; ex quo Aaron a Moyse unctus est, unde Christus dicitur a chrismate, quod est unctio, quae Domino nomen accommodavit, facta spiritalis, quia Spiritu unctus est a Deo Patre, sicut in Actis: *Collecti sunt enim vere in ista civitate adversus sanctum Filium tuum quem unxisti* [Act 4, 27]. Sic et
475 in nobis carnaliter currit unctio, sed spiritaliter proficit; quomodo et ipsius baptismi carnalis actus quod in aqua mergimur, spiritalis effectus quod delictis liberamur.

<39 8. Dehinc manus imponitur per benedictionem, advocans et invitans Spiritum Sanctum.

460 10. In Actis apostolorum invenimus, quoniam, qui Ioannis 805
baptismum habebant, non accepissent Spiritum Sanctum, quem ne auditu quidem noverant: ergo non erat caeleste, quod caelestia non exhibebat.

470 12. Praescribitur nemini sine baptismo competere salutem, 306
ex illa maxime pronuntiatione Domini, qui ait: *Nisi natus ex aqua quis erit, non habet vitam* [Io 3, 5],

D' 13. Lex tinguendi imposita est et forma praescripta: *Ite,* 307
4B5 inquit, *docete nationes, Unguentes eas in nomen Patris et Filii et Spiritus Sancti* [Mt 28, 29].

450 15. Unus omnino baptismus est nobis, tam ex Domini 308
469 evangelio quam ex apostoli litteris, quoniam unus Deus et unum baptisma et una'ecclesia in caelis. Sed circa haereticos sane quid custodiendum sit, digne quis retractet. Ad nos
45 enim editum est. Haeretici autem nullum habent consortium nostrae disciplinae, quos extraneos utique testatur ipsa ademptio communicationis. Non debeo in illis cognoscere quod mihi est praeceptum, quia non idem Deus est nobis et illis, nec unus Christus, id est idem, ideoque nec baptismus unus, quia non idem; quem cum rite non habeant, sine dubio non habent, nec capit numerari quod non habetur; ita nec possunt accipere, quia non habent. Sed de isto plenius iam nobis in
446 Graeco digestum est. Semel ergo lavacrum inimus, semel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet.

472 16. Est quidem nobis etiam secundum lavacrum, unum 309
et ipsum, sanguinis scilicet, de quo Dominus: *Habeo,* inquit, *baptismo tingui* [Lc 12, 50], cum iam tinctus fuisset; venerat enim per aquam et sanguinem, sicut loannes scripsit, ut aqua tingueretur, sanguine glorificaretur, perinde nos faceret aqua vocatos, sanguine electos; hos duos baptismos de vulnere perfossi lateris emisit, quatenus qui in sanguinem eius crederent

304. CV 20, 206; ML 1, 1206.
305. CV 20, 209; ML 1, 1211.
306. CV 20, 210; ML 1, 1213.
307. CV 20, 212; ML 1, 1215.
308. CV 20, 213; ML 1, 1216.
309. CV 20, 214; ML 1, 1217.

aqua lavarentur, qui aqua lavissent etiam sanguinem potarent; hic est baptismus qui lavacrum et non acceptum repraesentat et perditum reddit.

810 17. Superest ad concludendam materiolam de observatione *w* quoque dandi et accipiendi baptismi commonefacere. Dandi quidem habet ius summus sacerdos, qui est episcopus; dehinc presbyteri et diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate, propter ecclesiae honorem, quo salvo salva pax est; alioquintes etiam laicis ius est; quod enim ex aequo accipitur, ex aequo dari potest; nisi episcopi iam aut presbyteri aut diaconi, vocantur discentes; Domini sermo non debet abscondi ab ullo: perinde et baptismus, aeque Dei census, ab omnibus exerceri potest. Sed quanto magis laicis disciplina verecundiae et modestiae incumbit, cum ea maioribus competant, ne sibi assumant dicatum episcopis officium! Episcopatus aemulatio schismatum mater est; omnia licere dixit sanctissimus apostolus, sed non omnia expedire [cf. 1 Cor 6, 12; 10, 23]. Sufficiat scilicet in necessitatibus ut utaris, sicubi aut loci aut temporis aut personae condicio compellit: tunc enim constantia succurrentis excipitur, cum urget circumstantia periclitantis, quoniam reus erit perditi hominis, si supersederit praestare quod libere potuit.

*310** *18. Contra baptismum infantium et de patrinis, v. K 197.*

De paenitentia, 200/6.

311 2. Bonum factum Deum habet debitorem, sicuti et malum, 366 quia iudex omnis remunerator est causae.

312 4. Omnibus ergo delictis, seu carne, seu spiritu, seu facto, 522 seu voluntate commissis, qui poenam per iudicium destinavit, idem et veniam per paenitentiam spopondit, dicens ad populum: *Paenitere, et salvum faciam te* [Er. 18, 21]; et iterum: *Vivo, inquit Dominus, et paenitentiam malo quam mortem* [Ez 33, 11]. Ergo paenitentia vita est, cum praeponitur morti. 54? Eam tu peccator, mei similis (immo me minor, ego enim praestantiam in delictis meam agnosco), ita invade, ita amplexare, ut naufragus alicuius tabulae fidem. Haec te peccatorum fluctibus mersum prolevabit, et in portum divinae clementiae protelabit.

313 6. Quam porro ineptum, quam paenitentiam non adimplere, 543 et veniam delictorum sustinere, hoc est, pretium non exhibere, ad- mercem manum emittere! Hoc enim pretio Dominus

310. CV 20, 214; ML 1, 1217.

311. Pr (= Preuschen) 3; ML 1, 1230. Critice edidit *P. de Labriolle,* Texte latin, trad, franç., Paris 1906.

312. Pr 6; ML 1, 1233. 313. Pr 8; ML 1, 1237.

veniam addicere instituit; hac paenitentiae compensatione redimendam proponit impunitatem.

7. Haec igitur venena eius [daemonis] providens Deus, clausa 314
licet ignoscentiae ianuà et intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patere. Collocavit in vestibulo paenitentiam
528 secundam, quae pulsantibus patefaciat; sed iam semel, quia iam secundo; sed amplius numquam, quia proxime frustra. Non enim et hoc semel satis est? Habes quod iam non merebaris: amisisti enim quod acceperas. . . . Verum non statim succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundae quis paenitentiae debitor fuerit; pigeat sane peccare rursus, sed rursus paenitere non pigeat; pigeat iterum periclitari, sed non iterum liberari. Neminem pudeat; iteratae valetudinis iteranda medicina est; gratus in Dominum exstiteris, si, quod tibi Dominus offert, non recusaveris; offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, et quidem volentem.

525 9. Huius igitur paenitentiae secundae et unius, quanto in 315
arcto negotium est, tanto operosior probatio, ut non sola conscientia praeferatur, sed aliquo etiam actu administretur.
sso Is actus, qui magis graeco vocabulo exprimitur et frequentatur, ¿£ouoXô"piotÇ est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione
ms disponitur, confessione paenitentia nascitur, paenitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi et humilificandi hominis disciplina est, conversationem iniungens misericordiae illicem; de ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco ¿t cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum maeroribus deicere, illa quae peccavit tristi tractatione mutare; ceterum pastum et potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animae causa; plerumque vero ieiuniis preces alere, ingemiscere, lacrimari et mugire dies noctesque ad Dominutp Deum tuum, presbyteris advolvi, et caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suae iniungere. Haec omnia exomologesis, ut paenitentiam commendet, ut de periculi timore Dominum honoret, ut in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungatur, et temporali afflictatione aeterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat. Cum igitur provolvit hominem, magis relevat; cum squalidum facit, magis mundatum reddit; cum accusat, excusat; cum condemnat, absolvit. In quantum non peperceris tibi, in tantum tibi Deus, crede, parcet.

10. Plerosque tamen hoc opus, ut publicationem sui, aut 316
suffugere aut de die in diem differre praesumo, pudoris magis

314. Pr 12; ML 1, 1241. 315. Pr 13; ML 1, 1243.
316. Pr 14; MI. 1. 1244.

memores quam salutis; velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione conscientiam medentium vitant et ita cum erubescentia sua pereunt. . . . Grande plane emolumentum verecundiae occultatio delicti pollicetur. Videlicet si quid humanae notitiae subduxerimus, proinde et Deum celabimus? Adeone existimatio hominum et Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latere quam palam absolvi?

317 12. Si de exomologesi retractas, gehennam in corde con- 590
sidera, quam tibi exomologesis exstinguet, et poenae prius magnitudinem imaginare, ut de remedii adeptione non dubites. Quid illum thesaurum ignis aeterni aestimamus, cum fumariola 592
quaedam eius tales flammarum ictus suscitent, ut proximae urbes aut iam nullae exstent aut idem sibi de <jie sperent? Dissiliunt superbissimi montes ignis intrinsecus fetu, et, quod 594
nobis iudicii perpetuitatem probat, cum dissiliant, cum devorentur, numquam tamen finiuntur. Quis haec supplicia interim montium non iudicii minantis exemplaria deputabit? Quis scintillas tales non magni alicuius et inaestimabilis foci missilia quaedam et exercitoria iacula consentiet?

Ad uxorem, 200/6.

318 L. 2, c. 5. Non sciet maritus, quid secreto ante omnem™
cibum gustes? Et si sciverit panem, non illum credit esse sos
qui dicitur? Et haec ignorans quisque rationem simpliciter sustinebit, sine gemitu, sine suspicione panis an veneni?

319 2, 7. Si ergo ratum est apud Deum matrimonium huius- 570
modi [fidelis cum infideli], cur non prospere cedat, ut et a pressuris et angustiis et impedimentis et inquinamentis non ita lacessatur, iam habens ex parte divinae gratiae patrocinium?

320 2, 9. Dubitandum et inquirendum et identidem deliberan- 570
dum est, an idoneus sit invectis dotalibus, cui Deus censum suum credidit. Únde sufficiamus ad enarrandam felicitatem eius matrimonii, quod ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio, angeli renuntiant, Pater rato habet?

320 Adv. Judaeos, 7: De universali propagatione christianismi, v. K 207.*

Adversus Hermogenem, 200/6.

321 3. Dei nomen dicimus semper fuisse apud ipsum et in 97
ipso, Domini vero non semper. Diversa enim utriusque con- 101
dicio. Scilicet Deus substantiae ipsius nomen, id est divinitatis, Dominus vero non substantiae, sed potestatis. Substantia

317. Pr 16; ML 1, 1247. 318. ML 1, 1296; O (= Oehler) 1, 690.
319. ML 1, 1299; O 1, 693. 320. ML 1, 1302; O 1, 696.
321. CV 47 (ed. A. Kroymann, 1906), 128; ML 2, 199.

semper fuit cum suo nomine, quod est Deus; postea Domini, accedentis scilicet rei, mentio.

ios 4. Quodsi Deus est, unicum sit necesse est, ut unius sit. 322
19,1 Aut quid erit unicum et singulare, nisi cui nihil adaequabitur? quid principale, nisi quod super omnia, nisi quod ante omnia et ex quo omnia? Haec Deus [solus] l habendo, est, et solus habendo, unus est. Si et alius habuerit, tot iam erunt dii, quot habuerint quae Dei sunt. Ita Hermogenes duos deos infert, <dum> l materiam parem Deo infert. [Deum autem unum esse oportet, quia quod summum sit Deus est; summum autem non erit nisi quod unicum fuerit; unicum autem esse non poterit cui aliquid adaequabitur; adaequabitur autem Deo materia, cum aeterna censetur.]

189 8. Putans itaque [Hermogenes] materiam Deo non com- 323
parasse, quam scilicet subiciat illi, atquin etiam praeponit illam Deo et Deum potius subicit materiae, cum vult eum de materia cuncta fecisse. Si enim ex illa usus est ad opera mundi, iam et materia superior invenitur, quae illi copiam operandi subministravit, et Deus subiectus materiae videtur, cuius substantiae eguit. Nemo enim non eget eo, de cuius utitur; nemo non subicitur ei, de cuius eget ut possit uti; sic et nemo de alieno utendo non minor est eo, de cuius utitur, et nemo, qui praestat de suo uti, non in hoc superior est eo, cui praestat uti. Itaque materia ipsa quidem Deo non egu. t, sed eguisse <se> Deo praestitit, divite et locuplete et liberali minori, opinor, et invalido et minus idoneo de nihilo facere
104 quae velit. Grande revera beneficium Deo contulit, ••• ut haberet hodie per quem Deus cognosceretur et omnipotens vocaretur, nisi quod iam non omnipotens, si non et hoc potens, ex nihilo omnia proferre.

197 16. Nescio qua possit evadere sententia Hermogenes, qui 324
Deum, quoquo modo de materia malum condidit, sive voluntate, sive necessitate, sive ratione, non putet mali auctorem. Porro si mali auctor est ipse qui fecit, plane socia materia per substantiae suggestum, exclusa iam causa materiae introducendae. Nihilominus enim et per materiam Deus auctor mali ostenditur, si ideo materia praesumpta est, ne Deus mali
189 auctor videretur. Exclusa itaque materia, dum excluditur causa eius. Superest, uti Deum omnia ex nihilo fecisse constet. Videbimus an et mala, cum apparuerit quae mala, et an mala interim ea, quae putas. Dignius enim de suo arbitrio produxit, haec quoque producendo de nihilo, quam de praeiudicio alieno, si de materia produxisset. Libertas, non necessitas,

l Ita Kroymann.
322. CV 47, 131; ML 2, 201. 323. CV 47, 134, ML 2, 204.
324. CV 47, 143; ML 2, 211.

Deo competit. Malo, voluerit mala a semetipso condidisse quam non potuerit non condidisse.

325 17. Unici Dei status hanc regulam vindicat, non aliter im
unici nisi quia solius, non aliter solius nisi quia nihil cum196
illo. Sic et primus erit, quia omnia post illum: sic omnia is?
post illum, quia omnia ab illo: sic ab illo, quia ex nihilo, ut.
illi quoque scripturae ratio constet.

326 19. Ipsum principium, in quo Deus fecit caelum et terram, 188
aliquid volunt fuisse quasi substantivum et corpulentum, quod
in materiam interpretari possit. Nos autem unicuique vocabulo
proprietatem cum vindicamus, principium initium esse et
competisse ita poni rebus incipientibus fieri. Nihil enim, quod
fieri habet, sine initio esse, quod initium sit illi ipsum, dum
incipit fieri. Ita principium sive initium inceptionis^ esse
verbum, non alicuius substantiae nomen.

327 20. Auctoritatem scripturae mihi vindico, quod et Deum, 189
qui fecit, et ea, quae fecit, ostendens, unde fecerit non pro-
inde testatur. Nam cum in omni operatione tria sint prin-
cipalia, qui facit et quod fit et ex quo fit, tria nomina sunt
edenda in legitima operis enarratione: persona factoris, species
facti, forma materiae. Si materia non edetur, ubi et opera
et operae operator eduntur, apparet ex nihilo eum operatum.
Proinde enim ederetur ex quo, si ex aliquo fuisset operatus.

328 21. Dico enim, etsi non aperte scriptura pronuntiavit exis9
nihilo facta omnia, sicut nec ex materia, non tantam fuisse
necessitatem aperte significandi de nihilo facta omnia, quanta
esset, si ex materia facta fuissent, quoniam, quod fit ex nihilo,
eo ipso dum non ostenditur ex aliquo factum, manifestatur
ex nihilo factum, et non periclitatur, ne ex aliquo factum
existimetur, quando non demonstretur, ex quo sit factum. . . .
Ita si ex nihilo Deus cuncta fecit, potuit scriptura non ad-
iecisse illum ex nihilo fecisse. Ex materia eum fecisse omni
modo debuit edixisse, <si sci>licet ex materia fecisset; quia
illud in totum habebat intellegi, et si non significaretur, at
istud in dubio, nisi significaretur.

De virginibus velandis, ca 206.

*328** *1. Regula fidei, v.* A' *189.*

329 2. Eas ego ecclesias proposui, quas et ipsi apostoli vel 52
apostolici viri condiderunt, et puto ante quosdam. Habent80
igitur et illae eamdem consuetudinis auctoritatem, tempora et
antecessores opponunt magis quam posterae istae. Quod ob-325

325. CV 47, 144; ML 2, 212. 326. CV 47, 146; ML 2, 214.
327. CV 47, 148; ML 2, 215. 328. CV 47, 149; ML 2, 216.
329. ML 2, 890; O (= Oehler) 1, 885.

servabimus, quid deligemus? Non possumus respuere consuetudinem, quam damnare non possumus, utpote non extraneam, quia non extraneorum, cum quibus scilicet communicamus ius pacis et nomen fraternitatis. Una nobis et illis fides, unus Deus, idem Christus, eadem spes, eadem lavacri sacramenta. Semel dixerim, una ecclesia sumus.

430 6. *Misit,* inquit [apostolus], *Deus Filium suum factum* ¿x330
muliere [Gal 4, 4]; quam utique virginem constat fuisse, licet Hebion resistat. Agnosco et angelum Gabrielem ad virginem missum; sed cum benedicit illam, inter mulieres, non inter virgines deputat: *Benedicta tu inter mulieres* [Lc 1, 28]. Sciebat
432 et angelus mulierem etiam virginem dici. . . Hic certe nihil prophetice dictum videri potest, ut futuram mulierem, id est nuptam, apostolus nominarit dicendo: *factum ex muliere.* Non enim poterat posteriorem mulierem nominare, de qua Christus nasci non habebat, id est virum passam, sed illa quae erat praesens, quae erat virgo, et mulier vocabatur per vocabuli huius proprietatem, secundum primordii formam, virgini et ita universo mulierum generi defensam.

Adversus Marcionem, 207/8*.

ios L. 1, n. 3. Deus, si non unus est, non est, quia dignius 331
credimus non esse quodcumque non ita fuerit, ut esse debebit. Deum autem ut scias unum esse debere, quaere quid sit
no Deus, et non aliter invenies. Quantum humana condicio de Deo definire potest, id definio, quod et omnium conscientia
102agnoscet: Deum summum esse magnum in aeternitate constitutum, [innatum, infectum, sine initio, sine fine].

87 1, 10. A primordio rerum conditor harum cum ipsis pariter 332
compertus est, ipsis ad hoc prolatis, ut Deus cognosceretur....
oi Animae enim a primordio conscientia Dei dos est; eadem nec alia et in Aegyptiis et in Syris et in Ponticis.

1, 14. Sed ille quidem [Christus] usque nunc nec aquam 333
478 reprobavit creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos
117 ungit, nec mellis et lactis societatem, qua suos infantat, nec
«85 panem, quo ipsum corpus suum repraesentat, etiam in sacramentis propriis egens mendicitatibus creatoris.

1, 18. Nos definimus Deum primo natura cognoscendum, 334
dehinc doctrina recognoscendum, natura ex operibus, doctrina ex praedicationibus. Sed cui nulla natura est, naturalia in-
4 strumenta non suppetunt. Ergo vel praedicationibus revelationem sui debuerat operari, maxime adversus eum revelandus,

l Liber 5 scriptus est ca 211.
330. ML 2, 897; O 1, 891.
331. CV 47 (ed. A. Kroytnann, 1906), 293; ML 2, 249.
332. CV 47, 302; ML 2, 257.
333. CV 47, 308; ML 2, 262.
334. CV 47, 313; ML 2, 266.

qui et condicionis et praedicationis operibus tot ac tantis vix tamen hominem fide impleverat.

335 2, 5. Liberum et sui arbitrii et suae pbtestatis invenio 221
hominem a Deo institutum, nullam magis imaginem et similitudinem Dei in illo animadvertens quam eiusmodi status formam. . . . Hunc statum eius confirmavit etiam ipsa lex 294
tunc a Deo posita. Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obsequium debitum legi in sua potestate, nec rursus comminatio mortis transgressioni adscriberetur, si non et contemptus legis in arbitrii libertatem homini deputaretur.

336 3, 8. Christus eius [Marcionis], ne mentiretur, ne falleret 37«
et hoc modo creatoris forsitan deputaretur, non erat quod videbatur et quod erat mentiebatur: caro nec caro, homo nec homo. Proinde Deus, opinor, nec Deus. Cur enim non 374 |
etiam Dei phantasma portaverit? An credam ei de interiore substantia, qui sit de exteriore frustratus? Quomodo verax habebitur in occulto, tam fallax repertus in aperto? . . . Sic nec passiones Christi eius fidem merebuntur; nihil enim passus 4oo
est, qui non vere est passus; vere autem pati phantasma non potuit. Eversum est igitur totum Dei opus.

337 3, 19. Hoc lignum [crucis] et Hieremias tibi insinuat, <de> 487 »
dicturis praedicans ludaeis: *Venite, initiamus lignum in panem eius* [1er 11, 19], utique in corpus. Sic enim Dominus in evangelio quoque vestro revelavit, panem corpus suum appellans, ut et hinc iam eum intellegas corporis sui figuram pani dedisse, cuius retro corpus in panem prophetes figuravit, ipso Domino hoc sacramentum postea interpretaturo.

338 3, 24. Confitemur in terra nobis regnum promissum, sedeen ante caelum, sed alio statu, utpote post resurrectionem in mille annos in civitate divini operis Hierusalem caelo delatum, quam et apostolus matrem nostram sursum designat. Et politeuma nostrum, id est municipatum, in caelis esse pronuntians, alicui utique caelesti civitati eum deputat. Hanc et Ezechiel novit [cf. Ez 48, 30—35] et apostolus loannes vidit [cf. Ape 21, 2] et qui apud fidem nostram est novae prophetiae sermo testatur, ut etiam effigiem civitatis ante repraesentationem eius conspectui futuram in signum praedicarit. Denique proxime expunctum est orientali expeditione. Constat enim ethnicis quoque testibus in ludaea per dies quadraginta matutinis momentis civitatem de caelo pependisse, omni moeniorum habitu evanescente de profectu diei, et alias de proximo nullam. Hanc dicimus excipiendis <de> resurrectione sanctis et refovendis omnium bonorum, utique spiritalium, copia in compensationem eorum, quae in saeculo vel despeximus vel

335. CV 47, 340; ML 2, 290. 336. CV 47, 389; ML 2, 331.
337. CV 47, 408; ML 2, 348. 338. CV 47, 419; ML 2, 355.

amisimus, a Deo prospectam, siquidem et iustum et Deo dignum illic quoque exsultare famulos eius, ubi sunt et afflicti in nomine ipsius. Haec ratio regni <sub>caelestis. Post cuius mille annos, intra quam aetatem concluditur sanctorum resurrectio pro meritis maturius vel tardius resurgentium, tunc, et mundi destructione et iudicii conflagratione commissa, demo mutati in atomo in angelicam substantiam, scilicet per illud incorruptelae superindumentum, transferemur in caeleste regnum, de quo nunc sic [ideo] retractatur, quasi non praedicato apud creatorem ac per hoc alterius Dei Christum probante, a quo primo et solo sit revelatum.

H 4, 2. Transeo nunc ad evangelii, sane non iudaici sed 339
22 pontici, interim adulterati, demonstrationem, praestructuram, ordinem quem aggredimur. Constituimus imprimis evangelicum instrumentum apostolos auctores habere, quibus hoc munus
20 evangelii promulgandi ab ipso Domino sit impositum. . . .
{' Denique nobis fidem ex apostolis loannes et Matthaeus inis sinuant, ex apostolicis Lucas et Marcus instaurant.

22 4, 4. Ego meum [evangelium] dico verum, Marcion suum; 340 ego Marcionis affirmo adulteratum, Marcion meum. Quis inter nos determinabit nisi temporis ratio, ei praescribens auctoritatem, quod antiquius reperietur, et ei praeiudicans vitiationem, quod posterius revincetur ?... Itaque dum emendat, utrumque confirmat: et nostrum anterius, id emendans quod invenit, et id posterius quod de nostri emendatione constituens suum et novum fecit.

so 4, 5. In summa, si constat id verius quod prius, id prius 341
52 quod <ab initio>, id ab initio quod ab apostolis, pariter utique constabit id esse ab apostolis traditum, quod apud ecclesias
73 apostolorum fuerit sacrosanctum. Videamus quod lac a Paulo
'▮' Corinthii hauserint, ad quam regulam Galatae sint recorrecti,
55 quid legant Philippenses, Thessalonicenses, Ephesii, quid etiam Romani de proximo sonent, quibus evangelium et Petrus et Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerant. Habemus et loannis alumnas ecclesias. Nam etsi Apocalypsin eius
eo Marcion respuit, ordo tamen episcoporum ad originem recensus in loannem stabit auctorem. Sic et ceterarum geneu rositas recognoscitur. Dico itaque apud illas, nec solas iam "apostólicas, sed apud universas, quae illis de societate sacramenti confoederantur, id evangelium Lucae ab initio editionis suae stare, quod cum maxime tuemur, Marcionis vero plerisque nec notum. Nullis autem notum ut non eo damnatum? Habet plane et illud ecclesias, sed suas, tam posteras quam adulteras, quarum si censum requiras, facilius apostaticum

339. CV 47, 426; ML 2, 363. 340. CV 47, 428; ML 2, 365.
341. CV 47, 430; ML 2, 366.

invenias quam apostolicum, Marcione scilicet conditore vel aliquo de Marcionis examine. Faciunt favos et vespae, faciunt ecclesias et Marcionitae. Eadem auctoritas ecclesiarum apo- 14
stolicarum ceteris quoque patrocinabitur evangeliis, quae pro-
inde per illas et secundum illas habemus, loannis dico atque 20
Matthaei, licet et Marcus quod edidit Petri affirmetur, cuius 17
interpres Marcus. Nam et Lucae digestum Paulo adscribere 18
solent.

342 4, 34. Sed ecce sic tuus sit iste Christus contrarium docens 572
Moysi et creatori, ut, si non contrarium ostendero, meus sit. Dico enim illum condicionaliter nunc fecisse divortii prohibitionem, si ideo quis dimittat uxorem, ut aliam ducat: *Qui dimiserit,* inquit, *uxorem et aliam duxerit, adulterium commisit, et qui a marito dimissam duxerit, aeque adultor est* [Lc 16, 18], ex eadem utique causa dimissam, qua non licet dimitti, ut alia ducatur; illicite enim dimissam pro indimissa ducens adulter est. Manet enim matrimonium quod non rite diremptum est; manente <autem> matrimonio nubere adulterium est. Ita si condicionaliter prohibuit dimittere uxprem, non in totum prohibuit, et quod non prohibuit in totum, permisit alias, ubi causa cessat, ob quam prohibuit; et iam non contrarium Moysi docet, cuius praeceptum alicubi conservat, nondum dico confirmat.

343 4, 40. Acceptum panem et distributum discipulis corpus 487
suum illum fecit *hoc est corpus meum* [Lc 22, 19] dicendo, id est figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis 576
esset corpus. Ceterum vacua res, quod est phantasma, figuram capere non posset. Aut si propterea panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritate, ergo panem debuit tradere pro nobis.

344 5, 1. Nihil sine origine nisi Deus solus. Quae quantum 260
praecedit in statu omnium rerum, tantum praecedat necesse est etiam in retractatu earum, ut constare de statu possit, quia nec habeas dispicere quid quale sit, nisi certus an sit, cum cognoveris unde sit. Et ideo ex opusculi ordine ad hanc materiam devolutus, apostoli quoque Pauli originem a Marcione desidero, novus aliqui discipulus nec ullius alterius auditor, qui nihil interim credam nisi nihil temere credendum, temere porro credi quodcumque sine originis agnitione credetur.

345 5, 9. Et ipsum, quod mortuorum resurrectio dicitur, exigit 598
defendi proprietates vocabulorum «mortuorum» <et «resurrectionis»>. [Ita] mortuum [vocabulum] non est nisi quod amisit 583
animam, de cuius facultate vivebat; corpus est quod amittit animam et amittendo fit mortuum: ita mortui vocabulum

342. CV 47, 533; ML 2, 442.
343. CV 47, 559; ML 2, 460.
344. CV 47, 568; ML 2, 468.
345. CV 47, 601; ML 2, 491.

corpori competit. Porro si resurrectio mortui est, mortuum autem non aliud est quam corpus, corporis erit resurrectio. Sic et resurrectionis vocabulum non aliam rem vindicat quam quae cecidit. Surgere enim potest dici et quod omnino non cecidit, quod semper retro iacuit. Resurgere autem non est nisi eius quod cecidit; iterum enim surgendo, quia cecidit, resurgere dicitur. «Re» enim syllaba iterationi semper adhibetur. Cadere ergo dicimus corpus in terram per mortem, sicut et res ipsa testatur ex Dei lege. Corpori enim dictum est: *Terra es et in terram ibis* [Gn 3, 19], Ita quod de terra est ibit in terram, hoc cadit quod in terram ibit, hoc resurgit quod cadit. *Quia per hominem mors, et per hominem resurrectio* [1 Cor 15, 21], Hic mihi et Christi corpus ostenditur in nomine hominis, qui constat ex corpore, ut saepe iam docuimus. Quodsi sic in Christo vivificamur omnes, sicut mortificamur in Adam, quando in Adam corpore mortificemur, sic necesse est et in Christo [corpore] vivificemur. Ceterum similitudo non constat, si non in eadem substantia mortificationi in Adam vivificatio concurrat in Christo. Sed interposuit aliquid adhuc de Christo et propter praesentem disceptationem non omittendum. Tanto magis enim probabitur carnis resurrectio, quanto Christum eius Dei ostendero, apud quem creditur carnis resurrectio.

De anima, 208/11.

7. Dolet apud inferos anima cuiusdam et punitur in flamma 346
et cruciatur in lingua et de digito animae felicioris implorat solacium roris. Imaginem existimas exitum illum pauperis laetantis et divitis maerentis? Et quid illic Lazari nomen, si non in veritate res est? sed et si imago credenda est, testimonium erit veritatis. Si enim non haberet anima corpus ', non caperet imago animae imaginem corporis, nec mentiretur de corporalibus membris scriptura, si non erant.

9. Quid nunc quod et effigiem animae damus, Platone 347
nolente, quasi periclitetur de animae immortalitate? Omne enim effigiatum compositum et structile affirmat: dissolubile autem omne compositicium et structile; sed animam immortalem, igitur indissolubilem, qua immortalem et ineffigiatam, qua indissolubilem. Ceterum compositiciam et structilem, si effigiatam; tamquam alio eam modo effigians intellectualibus formis, pulchram iustitia et disciplinis philosophiae, deformem vero contrariis artibus. Sed nos corporales quoque illi inscribimus lineas.

l Cf. n. 355.

346. CV 20 (ed. A. Reifferscheid et G.Wissowa, 1890), 308; ML 2, 656.

347. CV 20, 310; ML 2, 659.

348 21. Non dabit arbor mala bonos fructus, si non inseratur, sos
et bona malos dabit, si non colatur. Et lapides filii Abrahae
fient, si in fidem Abrahae formentur. Et genimina viperarum
fructum paenitentiae facient, si venena malignitatis exspuerint.
Haec erit vis divinae gratiae, potentior utique natura, habens 833
in nobis subiacentem sibi liberam arbitrii potestatem, quod
<xùre£où(Jiov dicitur; quae cum sit et ipsa naturalis atque
mutabilis, quoquo vertitur, natura convertitur.

349 22. Definimus animam Dei flatu natam immortalem, cor-217
poralem *; effigiatam, substantia simplicem, de suo sapientem,218
varie procedentem, liberam arbitrii, accidentiis obnoxiam, per soi
ingenia mutabilem, rationalem, dominatricem, divinatricem,
ex una redundantem.

350 41. Solus Deus sine peccato, et solus homo sine peccatosi!
Christus, quia et Deus Christus. 398

351 55. Nulli patet caelum, terra adhuc salva, ne dixerim clausa, sss
Cum transactione enim mundi reserabuntur regna caelorum.
Sed in aethere dormitio nostra cum puerariis Platonis aut in
aëre cum Ario aut circa lunam cum Endymionibus Stoicorum.
Immo, inquis, in paradiso, quo iam tunc et patriarchae et
prophetae appendices dominicae resurrectionis ab inferis mi'
graverint. Et quomodo loanni in spiritu paradisi regio re-
velata, quae subicitur altari, nullas alias animas apud se praeter
martyrium ostendit [cf. Ape 6, 9] ? Quomodo Perpetua fortissima
martyr sub die passionis in revelatione paradisi solos illic
commartyres suos vidit, nisi quia nullis rhomphaea paradisi
ianitrix cedit nisi qui in Christo decesserint, non in Adam?
Nova mors pro Deo et extraordinaria pro Christo alio et
privato excipitur hospitio. Agnosce itaque differentiam ethnici
et fidelis in morte, si pro Deo occumbas, ut Paracletus monet,
non in mollibus febribus et in lectulis, sed in martyriis, si
crucem tuam tollas et sequaris Dominum, ut ipse praecepit
[cf. Mt 10, 38]. Tota paradisi clavis tuus sanguis est. Habes
etiam de paradiso a nobis libellum, quo constituimus omnem
animam apud inferos sequestrari in diem Domini.

352 58. Congruentissimum est animam, licet non exspectata ssg
carne, puniri, quod non sociata carne commisit. Sic et ob290
cogitatus pios et benivolos, in quibus carne non eguit, sine
carne recreabitur. Quid nunc, si et in carnalibus prior est
quae concipit, quae disponit, quae mandat, quae impellit?
Et si quando invita, prior tamen tractat, quod per corpus
actura est. Numquam denique conscientia posterior erit facto.
Ita huic quoque ordini competit eam priorem pensare mer-

* Cf. n. 855. 348. CV 20, 334; ML 2, 685.
349. CV 20, 335; ML 2, 686. 350. CV 20, 368; ML 2, 720.
851. CV 20, 388; ML 2, 744. 352. CV 20, 395; ML 2, 751.

bH7 cedes cui priori debeantur. In summa, cum carcerem illum, quem evangelium demonstrat, inferos intellegimus et novissimum quadrantem modicum quoque delictum mora resurrectionis illic luendum interpretamur, nemo dubitabit animam aliquid pensare penes inferos salva resurrectionis plenitudine per carnem quoque.

De carne Christi, 208/11.

:ii« 5. Iam hic responde, interfector veritatis. Nonne vere 353
crucifixus est Deus? nonne vere mortuus, ut vere crucifixus? nonne vere resuscitatus, ut vere scilicet mortuus? Falso ergo statuit irtter nos scire Paulus tantum Iesum crucifixum? falso sepultura ingessit? falso resuscitatum inculcavit? Falsa est igitur et fides nostra, et phantasma est totum quod speramus a Christo? Scelestissime hominum, qui interemptores excusas Dei. Nihil enim ab iis passus est Christus, si nihil vere est passus. Parce unicae spei totius orbis. Quid destruis ne-
»7 cessarium dedecus fidei? Quodcumque Deo indignum est; mihi expedit. Salvus sum, si non confundar de Domino meo. *Qui mei,* inquit, *confusus fuerit, confundar et ego eius* [cf. Mc ft, 38J. Alias non invenio materias confusionis, quae me per contemptum ruboris probent bene impudentem et feliciter stultum. Natus est Dei Filius: non pudet quia pudendum est; et mortuus est Dei Filius: prorsus credibile est quia ineptum est; et sepultus resurrexit: certum est quia impossibile. Sed
U77haec quomodo in illo vera erunt, si ipse non fuit verus, si non vere habuit in se quod figeretur, quod moreretur, quod sepeliretur et resuscitaretur, carnem scilicet sanguine suffusam, ossibus structam, nervis intextam, venis implexam, quae nasci et mori novit? Humana sine dubio, ut nata de homine; ideoque mortalis haec erit in Christo, quia Christus homo et filius hominis. Aut cur homo Christus et filius hominis, si nihil hominis et nihil ex homine? . . . Quid dimjdias mendacio Christum? Totus veritas fuit. Malùit, crede, nasci quam ex aliqua parte mentiri, et quidem in semetipsum; ut carnem gestaret sine ossibus duram, sine musculis solidam, sine sanguine cruentam, sine tunica vestitam, sine fame esurientem, sine dentibus edentem, sine lingua loquentem; ut phantasma auribus fuerit sermo eius per imaginem vocis.

'.'Hi 6. Constat angelos carnem non propriam gestasse, utpote 354
naturas substantiae spiritalis, et, si corporis alicuius, sui tamen generis; in carnem autem humanam transfigurabiles ad tempus, ut videri et congredi cum hominibus possent. Igitur cum

353. ML 2, 760; O (= Oehler) 2, 433.
354. ML 2, 764; O 2, 438.

relatum non sit unde sumpserint carnem, relinquitur intellectui nostro non dubitare hoc esse proprium angelicae potestatis, ex nulla materia corpus sibi sumere.

355 11. Si habet aliquid per quod est, hoc erit corpus eius. Omne quod est, corpus est sui generis : nihil est incorporale, nisi quod non est *.

356 14. Sed angelum, aiunt, gestavit Christus. Qua ratione? 4io Qua et hominem. Eadem ergo est et causa, ut hominem gestaret Christus: salus hominis fuit causa; scilicet ad restituendum quod perierat. Homo perierat, hominem restitui oportuerat. Ut angelum gestaret Christus, nihil tale de causa est. Nam etsi angelis perditio reputatur, *in ignem praeparatum* 2os *diabolo et angelis eius* [Mt 25, 41], numquam tamen illis restitutio repromissa est. Nullum mandatum de salute angelorum suscepit Christus a Patre. Quod Pater neque repromisit neque mandavit, Christus administrare non potuit.

357 16. Defendimus autem non carnem peccati evacuatam esse 376 in Christo, sed peccatum carnis, non materiam, sed naturam, 397 nec substantiam, sed culpam, secundum apostoli auctoritatem dicentis: *Evacuavit peccatum in carne* [Rom 8, 3]. Nam et alibi : ***In similitudine,*** inquit, *ca. nis peccati* [ib.] fuisse Christum. Non quod similitudinem carnis acceperit, quasi imaginem corporis, et non veritatem ; sed similitudinem peccatricis carnis vult intellegi ; quod ipsa non peccatrix caro Christi, eius fuit par, cuius erat peccatum, genere, non vitio Adae; quando hinc etiam confirmamus eam fuisse carnem in Christo, cuius natura est in homine peccatrix; et sic in illa peccatum evacuatum, quod in Christo sine peccato habeatur, quae in homine sine peccato non habebatur.

358 17. Deus imaginem et similitudinem suam, a diabolo captam, 430 aemula operatione recuperavit. In virginem enim adhuc Evam 433 irrepserat verbum aedificatorium mortis; in virginem aeque introducendum erat Dei Verbum exstructorium vitae; ut, quod per eiusmodi sexum abierat in perditionem, per eumdem sexum redigeretur in salutem. Crediderat Eva serpenti, credidit Maria Gabrieli. Quod illa credendo deliquit, haec credendo delevit.

359 23. Virgo quantum a viro ; non virgo quantum a partu. . . . 431 Et si virgo concepit, in partu suo nupsit, ipsa patefacti corporis lege, in quo nihil interfuit, de vi masculi admissi an emissi, idem illud sexus resignaverit. . . . Utique magis non virgo dicenda est quam virgo, saltu quodam mater ante quam nupta.

1 Attulimus hunc locum ad explicandum quo sensu intellegendi sint n. 346 349 374.

355. ML 2, 774; O 2, 446.
356. ML 2, 777; O 2, 450.
357. ML 2, 780; O 2, 452.
358. ML 2, 782; O 2,454.
359. ML 2, 790; O 2, 4«1.

De carnis resurrectione, 208/11.

225 5. *Et finxit Deus hominem* [Gn 1, 27], Magnae sine dubio 360
differentiae ratio, pro condicione scilicet rerum. Minora enim
quae fiebant eo, cui fiebant, si quidem homini fiebant, cui
mox a Deo addicta sunt. Merito igitur, ut famula, iussu et
imperio et sola vocali potestate universa processerant, contra
homo, ut dominus eorum, in hoc ab ipso Deo exstructus est.
225 6. <Non> adeo magna res [agebatur], quae ista materia 361
exstruebatur. Itaque totiens honoratur, quotiens manus-Dei
patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum
effingitur. Recogita totum illi Deum occupatum ac deditum,
manu, sensu, opere, consilio, sapientia, providentia et ipsa
228 imprimis affectione, quae liniamenta ducebat. Quodcumque
enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur, homo futurus,
quod et limus, et caro sermo, quod et terra tunc. Sic enim
praefatio Patris ad Filium: *Faciamus hominem ad imaginem
et similitudinem nostram. Et fecit hominem Deus,* id utique
quod finxit, *ad imaginem Dei fecit illum,* scilicet Christi
[Gn 1, 26].
455 8. Caro salutis est cardo. De qua cum anima Deo alii- 362
Jugatur, ipsa est quae efficit ut anima alligari possit. Scilicet
ita caro abluitur, ut anima emaculetur; caro ungitur, ut anima
consecretur; caro signatur, ut et anima muniatur; caro manus
485 impositione adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur; caro
corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo
sos saginetur. Non possunt ergo separari in mercede, quas opera
coniungit.
iso 11. Igitur confide illum totum hoc ex nihilo protulisse, et 363
Deum nosti fidendo, quod tantum Deus valeat. Nam et
quidam, infirmiores hoc prius credere, de materia potius
subiacenti volunt ab illo universitatem dedicatam secundum
philosophos. Porro et si ita in vero haberet, cum tamen
longe alias substantias longeque alias species ex reformatione
materiae diceretur protulisse quam fuisset ipsa materia, non
minus defenderem ex nihilo eum protulisse, si ea protulerat,
quae omnino non fuerant. Quo enim interest ex nihilo quid
proferri an ex aliquo, dum quod non fuit fiat, quando etiam
non fuisse nihil sit fuisse? Sic et fuisse e contrario non nihil
est fuisse. Nunc etsi interest, tamen utrumque mihi applaudit.
mis Sive enim ex nihilo Deus molitus est cuncta, poterit et carnem
in nihilum perductam exprimere de nihilo: sive de materia
modulatus est alia, poterit et carnem quocumque dehaustam
evocare de alio. Et utique idoneus est reficere qui fecit:

360. CV 47 (ed. A. Kroymann. 1906), 32; ML 2, 801.
361. CV 47, 33; ML 2, 802. 362. CV 47, 36; ML 2, 806.
363. CV 47, 40; ML 2, 809.

quanto plus est fecisse quam refecisse, initium dedisse quam reddidisse, ita restitutionem carnis faciliorem credas institutione.

364 14. Haec erit tota causa, immo necessitas resurrectionis, congruentissima scilicet Deo, destinatoli iudicii. De cuius dispositione dispicias, an utrique substantiae humanae diiudicandae censura divina praesideat, tam animae quam et carni. Quod enim congruet iudicari, hoc competet etiam resuscitari. Dicimus plenum primo perfectumque credendum iudicium Dei, ut ultimum iam atque exinde perpetuum, ut sic quoque iustum, dum non in aliquo minus, ut sic quoque Deo dignum, dum pro tanta eius patientia plenum atque perfectum. Atquin plenitudinem perfectionemque iudicii nonnisi de totius hominis repraesentatione constare. Totum porro hominem ex utriusque substantiae concretione parere, idcircoque in utraque exhibendum quem totum oporteat iudicari, qui nisi totus utique non vixerit. Qualis ergo vixerit, talem indicatum iri, quia de eo, quod vixerit, habet iudicari. Vita est enim causa iudicii, per tot substantias dispungenda, per quot et functa est. 598 601

365 63. Resurget igitur caro, et quidem omnis, et quidem ipsa, et quidem integra. In deposito est ubicumque apud Deum per fidelissimum seqùéstrem Dei et hominum Iesum Christum, qui et homini Deum et hominem Deo reddet, carni spiritum et spiritui carnem. 599 600

De exhortatione castitatis, 208/11.

366 7. Differentiam inter ordinem et plebem constituit ecclesiae auctoritas, et honor per ordinis consessum sanctificatus. Adeo, ubi ecclesiastici ordinis non est consessus, et offers, et tinguis, et sacerdos es tibi solus. . . . Igitur si habes ius sacerdotis in temetipso, ubi necesse est, habeas oportet etiam disciplinam sacerdotis, ubi necesse sit habere ius sacerdotis. Digamus tinguis? digamus offers? Quanto magis laico digamo capitale est agere pro sacerdote, cum ipsi sacerdoti digamo facto auferatur agere sacerdotem! Sed necessitati, inquis, indulgetur. Nulla necessitas excusatur, quae potest non esse. Noli denique digamus deprehendi, et non committas in necessitatem administrandi quod non licet digamo. Omnes nos Deus ita vult dispositos esse, ut ubique sacramentis eius obeundis apti simus. Unus Deus, una fides, una et disciplina. Usque adeo, nisi et laici ea observent, per quae presbyteri alleguntur, quomodo erunt presbyteri, qui de laicis alleguntur? Ergo pugnare debemus ante laicum iussum a secundo matrimonio abstinere, dum presbyter esse non alius potest quam laicus, qui semel fuerit maritus. 554 468 577 566

364. CV 47, 43; ML 2, 813. 365. CV 47, 123; ML 2, 885.
366 ML 2, 922; O 1, 747.

De corona, 211.

«ai 3. Ut a baptismate ingrediar, aquam adituri, ibidem, sed 367
et aliquanto prius in ecclesia sub antistitis manu contestamur
404 nos renuntiare diabolo et pompae et angelis eius; dehinc ter
mergitamur, amplius aliquid respondentes, quam Dominus in
evangelio determinavit. Inde suscepti, lactis et mellis con-
cordiam praegustamus, exque ea die lavacro cotidiano per
totam hebdomadem abstinemus. Eucharistiae sacramentum,
et in tempore victus, et omnibus mandatum a Domino, etiam
antelucanis coetibus, nec de aliorum manu qüam praesidentium
mo sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die
588 facimus. Die dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geni-
culis adorare. Eadem immunitate a die Paschae in Pentecosten
«hs usque gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid de-
ÜH7 cuti in terram anxie patimur. Ad omnem progressum atque
promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum et cal-
ciatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad se-
dilia, quaecumque nos conversatio exercet, frontem crucis
signaculo terimus.

De idololatria, ca 211.

i.uo 7. Zelus fidei perorabit ingemens: Christianum ab idolis 368
in ecclesiam venire, . . . eas manus admovere corpori Domini,
quae daemoniis corpora conferunt? Nec hoc sufficit. Parum
sit, si ab aliis manibus accipiant quod contaminent, sed etiam
ipsae tradunt aliis quod contaminaverunt. Alleguntur in or-
dinem ecclesiasticum artifices idolorum. Pro scelus! Semel
ludaei Christo manus intulerunt, isti cotidie corpus eius la-
cessunt. O manus praecidendae!

Ad Scapulam, 212.

,'h 2. Tanta hominum multitudo, pars paene maior civitatis 369
nu cuiusque, in silentio et modestia agimus, singuli forte noti
magis quam omnes; nec aliunde noscibiles quam de emen-
datione vitiorum pristinorum.

De fuga in persecutione, 213.

<i» 12. Ut redimas hopiinem tuum nummis, quem sanguine 370
suo redemit Christus, quam indignum Deo et dispositione eius,
qui *Filio suo non pepercit* [Rom 8, 32] pro te, ut fieret maledictum
pro nobis; quia *maledictus qui pependerit in ligno* [Di 21, 23];...

367. ML 2, 79; O 1, 421.
368. CV 20 (ed. A. Reiflerscheid el G.Wissowa, 1890), 36; ML 1, 669.
369. ML 1, 700; O 1, 542. 370. ML 2, 114; O 1, 482.

et traditus est in mortem, *mortem autem crucis* [Phil 2, 8]: totum hoc, ut nos a peccatis lucraretur! . .. Et Dominus quidem illum [hominem] redemit ab angelis mundi tenentibus potestatibus, a spiritalibus nequitiae, a tenebris huius aevi, a iudicio aeterno, a morte perpetua.

Adversus Praxean, 213/18.

371 2. Unicum quidem Deum credimus, sub hac tamen dis-ui pensatione, quam oikonomiam dicimus, ut unici Dei sit et148 Filius, Sermo ipsiis, qui ex ipso processerit, per quem omnia 162 facta sunt et sine quo factum est nihil [cf. Io 1, 3]. Hunc181 missum a Patre in virginem et ex ea natum, hominem et37s Deum, filium hominis et Filium Dei, et cognominatum Iesum8,7 Christum. . . . Hanc regulam ab initio evangelii decucurrisse, 78 etiam ante priores quosque haereticos, nedum ante Praxean hesternum, probabit tam ipsa posteritas omnium haereticorum quam ipsa novellitas Praxeae hesterni. Quo peraeque adversus universas haereses iam hinc praeiudicatum sit id esse verum, quodcumque primum, id esse adulterum, quodcumque posterius. Sed salva ista praescriptione ubique tamen propter 83 instructionem et munitionem quorumdam dandus est etiam retractatibus locus, vel ne videatur unaquaeque perversitas non examinata, sed praeiudicata damnari, maxime haec, quae 187 se existimat meram veritatem possidere, dum unicum Deum non alias putat credendum, quam si ipsum eumdemque et Patrem et Filium et Spiritum dicat; quasi non sic quoque unus sit omnia, dum ex uno omnia, per substantiae scilicet unitatem, et nihilominus custodiatur oikonomiae sacramentum, quae unitatem in trinitatem disponit, tres dirigens Patrem 149 et Filium et Spiritum, — tres autem non statu sed gradu, nec substantia sed forma, nec potestate sed specie, — unius autem substantiae et unius status et unius potestatis, quia unus Deus, ex quo et gradus isti et formae et species in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti deputantur.

372 4. Spiritum non aliunde <de>puto quam a Patre per Filium, ito

373 7. Haec est nativitas perfecta Sermonis, dum ex Deo procedit. Conditus ab eo primum ad cogitatum in nomine sophiae: ics *Dominus condidit me initium viarum* [Prv 8. 22], dehinc generatus ad effectum: *Cum pararet caelum, aderam illi* [ib. 27], exinde, eum Patrem sibi faciens, de quo procedendo ***, Filius factus est, primogenitus, ut ante omnia genitus, et unigenitus, ut solus ex Deo genitus, proprie de vulva cordis

371. CV 47 (ed. A. Kroymann, 1906), 229; ML 2, 156. Rursus edidit *A. Kroymann* in Sammlung . . . von Dr G. Krtlger, 1907.
372. CV 47, 232; ML 2, 159. 373. CV 47, 235; ML 2, 161.

ipsius, secundum quod et Pater ipse testatur: *Eructavit cor meum sermonem optimum* [Ps 44, 2],

«6 7. Quis negabit Deum corpus esse|, etsi Deus spiritus est? 374
Spiritus enim corpus sui generis in sua effigie. Sed si et invisibilia illa, quaecumque sunt, habent apud Deum et suum corpus et suam formam, per quae soli Deo visibilia sunt,
iss quanto magis, quod ex ipsius substantia emissum est, sine substantia non erit? Quaecumque ergo substantia Sermonis fuit, illam dico personam et illi nomen Filii vindico et, dum
loo Filium agnosco, secundum a Patre defendo.

102 8. Nec dubitaverim Filium dicere et radicis fruticem et 375
fontis fluvium et solis radium, quia omnis origo parens est et omne, quod ex origine profertur, progenies est, multo magis Sermo Dei, qui etiam proprie nomen Filii accepit. Nec frutex tamen a radice nec fluvius a fonte nec radius a sole
ni discernitur, sicut nec a Deo Sermo. . . . Tertius est Spiritus a Deo et Filio, sicut tertius a radice fructus ex frutice et tertius a fonte rivus ex flumine et tertius a sole apex ex radio.

i«i 9. Hanc me regulam professum, qua inseparatos ab alter-376
utro Patrem et Filium et Spiritum testor, tene ubique, et ita
us quid quomodo dicatur agnosces. Ecce enim dico alium esse Patrem et alium Filium et alium Spiritum, — male accipit idiotes quisque aut perversus hoc dictum, quasi diversitatem sonet et ex diversitate separationem protendat Patris et Filii
linet Spiritus Sancti; necessitate autem hoc dico, cum eumdem Patrem et Filium et Spiritum contendunt, adversus oikonomiam monarchiae adulantes — non tamen diversitate alium Filium a Patre, sed distributione, nec divisione alium, sed distinctione, quia non sint idem Pater et Filius, vel modulo alius ab alio.
iM Pater enim tota substantia est, Filius vero derivatio totius et
mo portio, sicut ipse profitetur: *Quia Pater maior me est* [Io 14, 28], A quo et minoratus canitur in psalmo modicum quid citra
loo angelos. Sic et Pater alius a Filio, dum Filio maior, dum
,H< alius qui generat, alius qui generatur, dum alius qui mittit, 'alius qui mittitur, dum alius qui facit, alius per quem fit. Bene, quod et Dominus usus hoc verbo in persona Paracleti non divisionem significavit, sed dispositionem: *Rogabo* enim, inquit, *Patrem, et alium advocatum mittet vobis-, Spiritum veri-*
m tatis [Io 14, 16], sic alium a se ••• Paracletum, quomodo et nos a Patre alium Filium, ut tertium gradum ostenderet in Paracleto, sicut nos secundum in Filio propter oikonomiae observationem.

| Cf. n. 355.

374. CV 47, 237; ML 2, 162. 375. CV 47, 238; ML 2, 163.
376. CV 47, 239; ML 2, 164.

377 13. Duos quidem definimus, Patrem et Filium, et iam tres 141
cum Spiritu Sancto, — secundum rationem oikonomiae, quae
facit numerum, ne, ut vestra perversitas infert, Pater ipse 375
credatur natus et passus, quod non licet credi, quoniam non
ita traditum est — duos tamen Deos et duos Dominos num-
quam ex ore nostro proferimus, non quasi non et Pater Deus
et Filius Deus et Spiritus Deus et Dominus unusquisque, sed 164
quoniam <ideo> retro et duo Dii et duo Domini praedicabantur,
ut, ubi venisset Christus, et Deus agnosceretur et Dominus 374
vocaretur, quia Filius Dei et Domini.

378 25. *De meo sumet* [Io 16, 14], inquit, sicut ipse de Patris. 149
Ita conexus Patris in Filio et Filii in Paracleto tres efficit 108
cohaerentes, alterum ex altero. Qui tres unum sunt, non 146
unus, quomodo dictum est: *Ego et Pater unum sumus* [Io 10, 30],
ad substantiae unitatem, non ad numeri singularitatem.

379 27. Quaerendum quomodo Sermo caro sit factus, utrumne 180!
quasi transfiguratus in carnem, an indutus carnem. Immoaaa
indutus. Ceterum Deum immutabilem et informabilem credi
necesse est, ut aeternum. Transfiguratio autem interemptio
est pristini. Omne enim, quodeumque transfiguratur in aliud,
desinit esse quod fuerat, et incipit esse quod non erat. Deus
autem neque desinit esse neque aliud potest esse. Sermo
autem Deus, et sermo Domini manet in aevum, perseverando
scilicet in sua forma. Quem si non capit transfigurari, con-
sequens est, ut sic caro factus intellegatur, dum fit in carne
et manifestatur et videtur et contrectatur per carnem, quia
et cetera sic accipi exigunt. Si enim Sermo ex transfigura-
tione et demutatione substantiae caro factus est, una iam erit
substantia lesus ex duabus, ex carne et spiritu, mixtura quae-
dam, ut electrum ex auro et argento. . . . Videmus duplicem 385
statum, non confusum, sed coniunctum, in una persona, Deum
et hominem lesum (de Christo enim differo), et adeo salvasse
est utriusque proprietas substantiae, ut et spiritus res suas
egerit in illo, id est virtutes et opera et signa, et caro pas-40i
siones suas functa sit, esuriens sub diabolo, sitiens sub Sa-402
maritide, flens Lazarum, anxia usque ad mortem, denique et
mortua [est]. Quodsi tertium quid esset, ex utroque confusum,
ut electrum, non tam distincta documenta parerent utriusque
substantiae, sed et spiritus carnalia et caro spiritalia egisset
ex translatione, aut neque carnalia neque spiritalia, sed tertiae
alicuius formae ex confusione. Immo aut Sermo mortuus esset,
aut caro mortua non esset, si Sermo conversus esset in carnem;
aut caro enim immortalis fuisset aut Sermo mortalis. Sed quia

377. CV 47, 248; ML 2, 169. 378. CV 47, 276; ML 2, 188.
379. CV 47, 280; ML 2, 190.

substantiae ambae in statu suo quaeque distincte agebant, ideo illis et operae et exitus sui occurrerunt.

De monogamia, ca 217.

cio 8. Quis corpus Domini dignius initiaret quam eiusmodi 380
caro, qualis et concepit illud et peperit? Et Christum quidem virgo enixa est, semel nuptura post partum, ut uterque titulus sanctitatis in Christi sensu dispungeretur, per matrem et virginem et univiram. . . .

t.n« 8. Petrum solum invenio maritum, per socrum; mono- 381
M gamum praesumo, per ecclesiam, quae, super illum aedificata, omnem gradum ordinis sui de monogamis erat collocatura. Ceteros cum maritos non invenio, aut spadones intellegam necesse est, aut continentes.

10. Pro anima eius [mariti] orat [mulier] et refrigerium in- 382
terim adpostulat ei et in prima resurrectione consortium et offert annuis diebus dormitionis eius.

De pudicitia, 217/23 L

fti» 1. Audio etiam edictum esse propositum, et quidem per- 383
wemptorium. Pontifex scilicet maximus, quod est episcopus episcoporum, edicit: ‚Ego et moechiae et fornicationis delicta paenitentia functis dimitto.* O edictum, cui adscribí non poterit: ‚Bonum factum!*

M0 4. Penes nos occultae quoque coniunctiones, id est non 384
prius apud ecclesiam professae, iuxta moechiam et fornicationem iudicari periclitantur.

5. Adsistit idololatres, adsistit homicida, in medio eorum 385
M» adsistit et moechus. Pariter de paenitentiae officio sedent, in sacco et cinere inhorrescunt, eodem fletu ingemiscunt, iisdem precibus ambiunt, iisdem genibus exorant, 6amdem invocant matrem. Quid agis, mollissima et humanissima disciplina?

l Attende Tertullianum montanistam in libello *de pudicitia* retractare ea quae catholicus docuerat in libello *de paenitentia* de remissione peccatorum; quod ipse fatetur: «Erit igitur et hic adversus psychicos titulus, adversus meae quoque sententiae retro penes illos societatem, quo magis hoc mihi in notam levitatis objectent. Numquam societatis repudium delicti praeiudicium est; quasi non facilius sit errare cum pluribus, quando veritas cum paucis ametur. At enim me non magis dedecorabit utilis levitas, quam ornarit nocens. Non suffundor errore, quo carui, quia caruisse dtlector, quia meliorem me et pudiciorem recognosco» (De pud. l; ed. Pr. p. 19).

380. ML 2, 939; O (= Oehler) 1, 772.
381. ML 2, 939; O 1, 773. 382. ML 2, 942; O 1, 776.
383. Pr (= Preuschen) 19; ML 2, 980. Ediderunt etiam *A. Kcijferschcid* et *G. Wissowa* in CV, et *P. de Labriolle,* Texte latin, trad, fr., Paris 1906.
384. Pr 24; ML 2, 987. 385. Pr 26; ML 2, 989.

Aut omnibus iis hoc esse debebis, *beati* enim *pacifia* [Mt 5, 9], aut, si non omnibus, nostra esse. Idololatren quidem et homicidam semel damnas, moechum vero de medio excipis? Idololatrae successorem, homicidae antecessorem, utriusque collegam? Personae acceptatio est: miserabiliores paenitentias reliquisti.

386 18. Quodsi clementia Dei ignorantibus adhuc et infidelibus 526
competit, utique et paenitentia ad se clementiam invitat, salva 581
illa paenitentiae specie post fidem, quae aut levioribus delictis
veniam ab episcopo consequi poterit, aut maioribus et irre- 522
missibilibus a Deo solo.

387 21. Sed habet, inquis, potestatem ecclesia delicta donandi. 52i
Hoc ego magis et agnosco et dispono, qui ipsum Paracletum 522
in prophetis novis habeo dicentem: ‚Potest ecclesia donare delictum, sed non faciam, ne et alia delinquant.' Quid, si pseudopropheticus spiritus pronuntiavit? atqui magis eversoris fuisset et semetipsum de clementia commendare et ceteros ad delinquentiam temptare. Aut si et hoc secundum spiritum veritatis adfectare gestivit, ergo spiritus veritatis potest quidem indulgere fornicatoribus veniam, sed cum plurium malo non vult. De tua nunc sententia quaero, unde hoc ius ecclesiae 54
usurpes. Si quia dixerit Petro Dominus: *Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam; tibi dedi claves regni caelestis,* vel: *Quaecumque alligaveris vel solveris in terra, erunt alligata vel soluta in caelis* [Mt 16, 18 sq]; idcirco praesumis et ad te derivasse solvendi et alligandi potestatem, id est ad omnem ecclesiam Petri propinquam? Qualis es, evertens atque commutans manifestam Domini intentionem personaliter hoc Petro conferentem? *Super te,* inquit, *aedificabo ecclesiam meam,* et: *Dabo tibi claves,* non ecclesiae, et: *Quaecumque solveris vel alligaveris,* non quae solverint vel alligaverint.

S. HIPPOLYTUS, saec. II—III.

De Antichristo, ca 200.

388 2. OÛTOt fàp irveúpaTt npocpq-nKtp oí iràvTeç KarripTiopévoi 66
Kat Oit' aÙToû τοῦ Aó^ou diiwç TCTturipévoi, ôpfdvujv òtKqv éauToíç f]vu)pévot ?xovreç êv êauroîç deiτὸν Aóyov tbç nXfiKTpov,

388 2. Hi namque patres spiritu prophetiae aptati digneque ab 66
ipso Verbo honorati, quo nimirum velut organa in se ipsis semper unitum Verbum tamquam plectrum haberent, cuius nutu atque

386. Pr 59; ML 2, 1017. 387. Pr 07; ML 2, 1024.
388. CB 1, 2. Hâlfte (ed. H. Achelis, 1897), 4; MG 10, 728.

bt' où Ktvoùpevot dmivpeXXov TaOïa Strep rçOeXev ó 0€0ç. Où fàp è£ ibtaç buvdpewç oí Ttpoq>ôTal ècpOéffovTO, pò nXavâ), oùbè Srrep aùrol ôP°ùXovto Taûra xaì ¿KÔpuoaov.

i?» 3. Oùbéva yàp ctíTopâXXeTai twv èauroO boùXujv, oùbéva 389
pbeXùoffeTai tbç pò ôvtœ d£iov Tfîiv Oeiœv aùroO pucmipiujv... nàvTaç èXetîiv Kaî travTaç ffdiieiv ètnQuptbv, Ttdvxaç uioùç OeoO KtrrapTÎoai QéXuuv, kœî toùç rrdvTaç àfiouç eîç ?va TéXetov
410 dvOpuunov KaXtîtv. Eîç fàp ó toO OeoO traîç, bt' où Kaî ôà^îç
IW! tvx¿VT£S TÒ7 b'à toO 'Afiou ITveùpaTOç dvayévvrpiiv, eîç tòv iva TéXetov Kaî èiroupdviov dvOpumov oí irdvTeç KaravTÒtfat
ntt ¿mOupoOpev. 4. 'Eireibò fàp ó Aôfoç ò toO OeoO daapKOç tôv èvebùoaTo tòv áyíav oápKa ¿k Tfjç àfiaç napOévou tbç vuptpioç ipdnov, èjutpôvaç éauTÎp èv tcjj <rraupiKtp -rraOet, ônuiç ou'fKepdaaç tò Gvi^tòv 0M&v otôpa tô êauToO buvdpet, Kaî pîfaç tò tpOapTÔv tuj CttpOdpTtp Kaî tô doôevèç Tip îcrxupcù cnbari tôv dTioXXùpevov dvOpuunov ... OÍ bè èpfaiôpevot naTpidpxat Te Kaî upocpÔTai oí tôv KaXov nobqpq Kaî TéXetov XtTtôva ùtpaivovTeç XptOToO, bt' tbv ô Aôyoç biiKvoùpevoç Kep-KÎboç bÍKTjv éíucpaívei bt' aÙTûv TaO0' dnep poùXeTat b TfaTÔp.

1

In Danielem, 200/4.

<.« 1, 16. TTianç Kaî dydnri tô èXatov Kaî Tà tfprrfpœra toîç 390
Xouopévoiç èToipaZouatv. Tiva bè ôv tò apòfpaTa dXX' ò ai toO Aôyou èvToXai; tî bè tô èXaiov dXX' ô toO 'Afîou TTveù-4

afflatu, quae Deus vellet, haec prophetae annuntiabant; non enim ex sua facultate loquebantur, ne erres, nec quae ex animo essent haec praedicabant.

lun 3. Nullum suorum servorum reicit, nullum horret ut divinorum 389
mysteriorum indignum . . . omnes volens omnesque salvare de-
4io siderans, omnes Dei filios praestare volens sanctosque omnes in
m2 unum hominem perfectum vocans. Nam et unus Dei Filius est, cuius etiam nos munere per Spiritum Sanctum adepti regenera-
tionem, in unum perfectum ac caelestem hominem omnes occurrere
»77 optamus. 4. Dei enim Verbum, cum esset carnis expers, sanctam carnem ex sancta virgine induit tamquam sponsus sibi ipsi in crucis patibulo vestem contexens; quo nimirum mortale corpus nostrum suae adunando virtuti, et corruptibile incorruptibili, infirmum firmo miscens, homini qui perierat salutem praestaret. . . . Textores artifices [sum] patriarchae et prophetae, pulchrum Christo contexentes poderem ac perfectam tunicam, per quas Verbum pervadens radiorum more illarum opere contexit ea quae vult Pater.

<;o 1, 16. Fides et caritas oleum et unguenta lavantibus parant. 390
Quaenam vero unguenta, nisi Verbi mandata? quodnam autem

389. CB 1, 2, 6; MG 10, 732.
390. CB 1, 1. Halite (ed. G. N. Bonwetsch, 1897), 26; MG 10, 692.

H<it o ç bùvaptç; aîç peïà t ô XouTpôv ùjç pûptp xpiovTat ol nurreùovTeç.

390a 4, 6. Oùbèv fàp ôXtuç ipeúbeTat f| ïpa<PÔ, oùbè t ô TTveOgaîo t ô "Apov irXavâ t o ù ç boùXouç aÙToO t o ù ç npotprpraç, bi' iLv eùqpéffTT|ff€v Tqv pouXqv t o 0 QeoO KaTotneîXat t o î ç àvOpuntoiç.

Contra haeresim Noeti, 200/10.

391 10. Qeôç pôvoç inrdpxwv, Kai pr|bèv ?xtlJV èauTûj cnfr-Xpovov, èpouXf|6r| KÓapov KTÎaat. . . . Oùbèv irXrjv aùrôç aùrôç bè pôvoç ù j v , t t o X ù ç ifr. Ou t î yàp dXoïoç, offre âaotpoç, offre àbùvaroç, offre dpoùXetJToç ífr. TTávra bèifr èv atfrtp, aùrôç bè i^v t ô k Sv. "Ore è|0éXqaev, Ka0wç f|0éXnaev, èbetie t ô v Aôyov aÙToO Katpoîç tbptO'pévoiç Trap' aùrûj, bf où Tà Tràvraisi ètroiriaev. . . . 'Enoiqcev oùv tbç t'iOéXqoev, Oeôç yàp rfr. Twv bè fivopèvuiv dpxnfôv Kai oùppooXov Kai èpxdTqv è-févva Aôfov, 153 ôv Aô'fov exwv èv èauTÛJ, dóparóv re ôvra Tip KTtüopèvqj KÓapip, bparòv trote!, -rrporépav fpwv/yv <p0effôpevoç, Kai tpûç èK (paiTÔç yevviliv, TTpoiÏKev t ì J KTÌtrei KÙpiov, ròv ibiov voOv.

392 H- Kai o ù t u j ç trap!erraro aùrû) èrepoç. "Erepov bè Xéfujv iss où bùo Oeoùç Xéfœ, dXX' tbç rptôç èK tpwTÔç, f| tbç übtnp èK Kiypiç, n tbç dKTîva dirò f]Xiou. Aùvapiç yàp pia f] èK roO navTÔç- t ô bè k Sv TTarrip, èi où bùvapiç Aôpoç. OO t o ç bè voOç, ôç Trpofiàç èv KÔopuj èbeÏKVuro naîç OeoO.

oleum, nisi virtus Spiritus Sancti? quibus post lavacrum fideles perunguntur.

390 a 4, 6. Nihil omnino mentitur scriptura, nec Spiritus Sanctus 70 decipit servos suos prophetas, per quos placuit voluntatem Dei hominibus annuntiare.

391 10. Deus solus cum esset, nihilque sibi coaevum haberet, voluit 196 mundum efficere. . . . Nihil erat praeter ipsum; ipse solus, multus}'? erat. Nec enim erat sine ratione, sine sapientia, sine potentia, sine consilio. Omnia erant in eo: ipse erat omnia. Quando voluit, et quomodo voluit, ostendit Verbum suum temporibus apud eum definitis; per quod omnia fecit. . . . Fecit igitur sicut voluit: Deus 181 enim erat. Eorum autem quae facta sunt, ducem, consiliarium et 153 operarium generabat Verbum; quod Verbum cum in se haberet, essetque mundo creato inaspectabile, fecit aspectabile, emittens priorem vocem; et lumen ex lumine generans, deprompsit ipsi creaturae dominum, sensum suum.

392 11. Atque ita astitit ei alius. Cum alium dico, non duos deos 158 dico; sed tamquam lumen ex lumine et aquam ex fonte, aut radium a sole. Una enim virtus quae ex toto est; totum vero Pater, ex quo virtus Verbum. Hoc vero mens est, quod, prodiens in mundum, ostensum est puer Dei.

390a. CB 1, 1, 198. 391. MG 10, 817.
392. MG 10, 817.

in.'. 15. TToiov Yîôv éauToû ó Otôç btà ïflç aapKÔç KaTCtrep- 393
qiev, àXX' r| tôv Aô-fov, ôv Yiòv irpoapyopeue btà tô péXXeiv
aÙTÔv 'fevéaGat; Kai tò koivòv ôvopa Tflç eiç dvGpdjTtouç
i '7 cpiXoaTopyiaç dvaXappávei ô Ytôç KaXoùpevoç. Ofrre yàp
dffapxoç Kai Ka0' êauTÔv ô Aô'foç, TéXetoç fjv Ylôç, KaÎTOt
"'■TéXetoç Aô'foç iïiv, govoyevriç. O¿0' b aàp£ KaG' êairrqv bi'xa
to0 Aô'fou ônooTfjvai fjôùvaTO, ôià tô èv Aô'fuj t?]v aôffTaffiv
?X£iv. Oùtujç oùv cfç Yiôç TéXttoç 0eoO ètpavepdjGq. 16. .. ."Ibtu-
pcv bè Kai tô irpOKtipevov' ôti ôvtujç, dbeXcpoi, ô bôvaptç f)
iraTpijja, ô èanv Aôyoç, du* oùpavoO KaTqXGev, Kai oùk oùtôç
b TTa-níp.

i - 17. TTtOTeúffajgív oùv, paxapiot àbeXtpoi, KaTà t?)v trapa- 394
booiv tûiv àTTOOTÔXujv, ôp 0eôç Aô'foç dir' oùpavtûv Karf|XGev
n, ' ‹ iç Tqv ¿Cfíav irapGévov Mapiav, îva aapKtuOelç ès aÙTflç, Xapiùv
mm bè Kai vpuxùv Tqv avGptunivqv, XofiKqv bè Xéfuj, 'fefovùjç iràvTa
«ir. Òcra èffTÌv dvOpujiroç, èKTÔç àpaptiaç, atuarç tôv ireinujKÔTa,
Kai dcpOapoiav dvGpùjnoiç uapdoxn toîç Tn<rreùouaiv eiç tô
ôvopa aÙToO. 'Ev trâcriv oùv dirobebeucrai f)M'v tÛÇ dXnOeiaç
itq Xô'foç, ôti tîç èonv ô TTaTqp, où Trapean Aô'foç, bt' où tô
TtavTa ènoinoev • ôv ùoTépotç Kaipoîç, KaOàiç emapev dvinrépiu,
i M dnéffTeiXev ó TTanip irpôç awrripiav dvGpwrrujv. Oûtoç bià
l,l:l vôpou Kai irpocpqTâiv èKqpùxGn Trapeaôpevoç eiç tôv KÔopov.
Ka0' ôv oùv Tpôirov èKqpùxOri, kotù toOtov Kai rrapdiv èq>a-
4llll vépujoev èauTÔv èK irapOèvou Kai 'Ayiou ITveùpaToç, Kaivôç

U'. 15. Qualem Filium suum Deus per carnem misit nisi Verbum 393
quod Filium vocavit, quia futurum erat ut ortum caperet? Et
cum Filius vocatur, commune nomen amoris erga homines sumit.
IM Neque enim Verbum sine carne et per se perfectus erat Filius,
«*r.licet fuerit perfectum Verbum, unigenitus. Neque caro per se
ine Verbo subsistere poterat, quia in Verbo habet subsistentiam.
Sic ergo unus Filius Dei perfectus manifestatus est. 16. . . . Videa-
mus nunc quod propositum nobis est: quod vere, fratres, virtus
I'atris, id est Verbum, e caelo descendit et non ipse Pater.

»in 17. Credamus igitur, dilecti fratres, secundum traditionem apo- 394
■tolorum, quod Deus Verbum e caelis descendit in sanctam vir-
«in ;inem Mariam, ut ex ea incarnatus sumpta anima humana, rationis
|i>n inquam participe, factus omnia quaecumque homo est, excepto
||n peccato, salvaret eum qui ceciderat, et immortalitatem hominibus
largiretur iis qui crederent in nomine suo. In omnibus igitur
l demonstratum est nobis verbum veritatis, quod unus est Pater,
|«l cuius adest Verbum, per quod omnia fecit, quod posterioribus
M temporibus, sicut superius diximus, misit Pater ad salutem hominum,
tu Ille per legem et prophetas praedicatus est venturus in mundum.
Illi Sicut igitur praedicatus est, sic praesens se ipsum manifestum
fecit ex virgine et Spiritu Sancto novus homo factus: habens

393. MG 10. 824. 394. MG 10, 825.

dvOptunoç fevôpevoç- tô pèv oùpàvtov tô naxpipov tbç Aôfoç, tô bè ènifetov tbç èK itaXaioO Abàp bià Ttapôévou aapKoùpevoç. Oûtoç rtpoeXQtbv eiç KÔapov 0eôç èv ffibpaTi382 ètpaveptôOq, àvOpujrroç TèXetoç irpoeXOtbv. Où fàp Kœrà <pav-Ttxtiiav f] xponf|v, àXX' dXqOûiç fevôpevoç àvOpuiTtoç.

Adversus Graecos, ante 222.

395 2. 'Hpeîç pèv oùv Kai aâipa àviaxaaOai KemffreÛKapev. Ei e00 •fàp Kai cpGeiperai, dXX' oùk drróXXuxai• toùtou fàp xà Xeùpava •ffi ÙTTobeSapévr) xqpeî, Kaì bixqv anópou maivopévou Kaì Tip •ffjç XiTtapujTepuj oupTrXtKopévou dvôeî- küît ô pèv onapèv kôkkoç •fupvôç ffrreípexai, Kai KeXeùopan to0 br)ptouppiffavTOç OeoO èaXXwv 4ucPieffM^voç Kai èvboioç èyeiperat, où rrpôxepov ei PÔ dîtoGavàiv XuOrj Kai yrj tjuppt-fr). "Qaxe xi]v dvaaxamv to0 atbpaTOç où pàxqv ireniaxeÙKapev, dXX' ei Kaì Xùexai Ttpôçsss Katpôv btà xqv du' dpxÙÇ yevopévtiv napaKOÓv, tbç eiç xwveu-Tiiptov eiç thv KaOidTaTat iráXiv dvanXacrOr|(iôpevov, où toioùtov tpéetpôpevov, dXXà KaOapôv Kai piiKÉxi tpOetpôpevov, tbç êxàarip otbpaxi f| ibia ipuxô dnoboOfiaexat, Kaì toÛto èirevbuoapévri cio oùk dviaOpaexai, dXXà ffufxapqffexai xaQapà KaOapuj rrapa-peivaoa, tbç èv xâ> KÔaptp vùv biKaitwç auvobeùoaoa Kai pq èuipouXov èv nàoiv èxouffot, PeT« ndaqç dfaXXiàaeujç drro-XrppeTat. OÍ bè dbiKOi oùk dXXouuOèvxa tù atúpara oùbè 599 ndôouç q vôffou pexaaxâvxa oùbè èvboSaaOévra dTtoXrppovxai,

caeleste quod paternum erat, tamquam Verbum; terrenum vero tamquam ex vetere Adam, per virginem incarnatus. Sic in mundum 382 egressus Deus in corpore apparuit, egressus perfectus homo. Non enim per fictionem aut mutationem, sed vere factus est homo.

395 2. Nos credimus corpus resurrecturum; si enim corrumpitur,600 non omnino perditur; terra enim, recipiens eius reliquias, eas servat; et efflorescunt, instar seminis, in terrae pinguedine immersae; et seminatum quidem granum nudum seminatur; ad imperium vero Dei creatoris florens, indutum et gloriosum exsurgit, non antequam moriens dissolvatur et terrae commisceatur. Ita ut non vane credamus resurrectionem corporum; nam etiamsi ad299 tempus solvatur corpus, propter transgressionem originaliter perpetratam, tamquam in conflatorio terrae mandatur, rursum aliquando reformandum: non tale corruptibile, sed purum nec iam corruptioni obnoxium; ideo cuilibet corpori sua propria anima reddetur; et illo induta non maerebit, sed cum illo gaudebit, pura 610 purum inhabitans: ita ut nunc in mundo iuste comes facta, et non habens in ulla re illum insidiatorem, hoc rursus accipiet cum omni gaudio. Iniusti vero non immutata accipient corpora, nec 599 liberata affectibus et morbis, nec glorificata, sed in iis morbis

395. TU 20 ÍN. F. 5], 2. Heft (Fragmente vornicanischer Kirchenvïter ... ed. K. Holl, 1899), 140; MG 10, 800.

dXX' èv oîç vocrqpacriv èTeXeùruiv Kaì ótroía ¡"¡v TOtaOra dvapidi-
aavia ènevbùoovTai, Kaì óiroìoi èv dmcJTÍa •fefévqvTai, toio0toi
■rtifffwç KpiOqaovTat.

nm 3. Où [to0 OeoO Aôyou] Kpioet TrapaordvTeç oí irdvTeç, àv- 396
Opujitoi té Kai âffeXot Kai baipoveç, piav dTtotpQeylovTat cpuivqv,
oütuiç XèfovT£ç- «AïKaia aou f] Kpiotç» [Ps 118, 137J • fjç <pmvf]ç
u i t ò avrairobopa èrt' dptpoTèpoiç tô bkaiov étráyet, toîç pèv eô
r.t.inpáíaoi biKaiujç tqv àîbiov dtrôXauatv irapéxovTOÇ, toîç bè
tíîiv tpaùXuiv èpaaTaîç ttjv aìóviov KÔXaoiv dtrovépovToç, Kai
r,w> toùtoiç pèv tô irûp dopeffTOV btapévei Kai dTeXeÚTqTov, dKiíiXqí
bè Ttç èpttupoç pq TeXeuTwv pqbè atîipa biatpQeipuiv, dKaùaTtuç
t.MÔbùvriv èK atbpaTOç èKppdcroujv napapévet. Toùtouç oùx üttvoç
ávarraútrei, où vù£ irapoTopriaei, où ôavaToç Tfjç KoXdaeuiç
dnoXúaet, où irapâKXqaiç aupfevtjOv peaiTeuodvTajv òviqcrei. Où
fàp èn bÍKaioi ùn' aÙTwv ôptîivTai, oùbè pvqpqç yivovTai d£toi.

Philosophumena, post 222.

ms L. 10, c. 32. Oeôç eîç, ó TtptîiToç Kai pôvoç Kai áTtávTwv 397
tuo iTOir[Tr)ç Kai KÙptoç, cnjfxpovov èoxev oùbév, où x«oç dueipov,
oùx übtup dpéTpHTOv q piv OTeppdv, oùxi dépa ttukvôv, où trOp
Oeppôv, où trveOpa Xetrrôv, oùk oùpavoO peyaXov Kuavéav
lui ôpotpqv dXX' ùv eîç pôvoç èauTqj, ôç OeXqoaç ènoiqae Tà ôvra
iihoùk ovra npÔTepov, 7tXf|v ôti qQeXqae iroieîv, tbç èprtetpoç aiv
tíîiv èaopévaiv TtdpeOTi fàp aÙTiîi Kai irpôfvuiaiç.

quibus vitam finierunt, et eadem quae antea fuerunt resurgentia, et quales in incredulitate vixerunt,- tales certe iudicabuntur.

nui 8. Cuius [Dei Verbi] iudicio adstantes omnes, homines, angeli, 396
daemones, unam hanc vocem emittent, sic dicentes: *lustum indicium tuum.* Cuius vocis aequitatem retributio utrisque facta
nniostendit; cum bene facientibus iuste fruitio aeterna retribuatur,
i>u« malorum vero cupidis aeternum supplicium reddatur, et hos manet
i'l'ii ignis inexstinguibilis et qui numquam finietur, et vermis igneus non moriens, sed incessabili dolore ex corpore effervescens. Illis
iwn non somnus quietem afferet, non nox leniet, non mors supplicia solvet, non iuvabit exhortatio affinium intercessorum. Nam iusti non amplius ab illis videbuntur, nec ulla sunt amplius memoria digni.

|ui< 10, 32. Deus unus, primus et solus et omnium creator et do- 397
lun minus, coaevum habuit nihil, non chaos infinitum, non aquam immensam vel terram solidam, non aera densum, non ignem calidum, non spiritum tenuem, non caeli magni cyaneam cameram; sed
lui <-rat unus, solus pro se, qui, dum voluit, fecit omnia quae sunt,
11« quae non erant antea, nisi quod voluit ea facere, utpote gnarus luturorum : est enim ei et praescientia.

396. TU 20, 2, 141; MG 10, 801.
397 MG 16, 3, 3446; C (= Cruice) 514.

398 10, 33. Οὗτος οὐν γôνος Kai xaxà TtdvTuiv ©eôç Aófoviss
npujTOV èvvoq0eiç ànoˈfevvâ, où Xôyov tbç tpuuv^v, dXX' èvbid-
ôctov toû itavTÔç Xoˈfiapôv. Toûtov pôvov è£ ôvtujv èfévva,
tô yàp ôv aÙTÔç b TTarrip ?¡v, è£ où tô YevvqOév. Aïtiov toîç isi
•pvopévoiç Aôyoç P|v, èv êatiTûi cpépujv tô OéXeiv to0 -feftv-
vrçKÔTOç, oùk âneipoç Tfjç toû TTaTpôç èvvoiaç- fi.ua fàp Tip
¿k toû ˈfevviˈicravTOç npoeX0eîv, ttpujtôtokoç toùtou yevôpevoç
<pwvf|, ?x£l èv èauTiîj Tàç èv tlîj TTaTpi Trpoevvoq0ei<Jaç Ibéaç,
¿0ev, KtXeùovToç TTaTpôç yiveffOai KÔopov, tô kotò ?v Aôfoç
dneTeXeÎTO dpétiKuiv ©eûi.. . . "Otra fjOéXrioev, èiroiei b ©eôç.
TaûTa Aôfiu èbqptoùpYei, èTépwç fevéoOai buvdpeva, n tbç
èféveTo. "Oté bè tbç rˈiôéXricre Kai èiroiricre, òvópan KaXéoaç
èafipqvev. ’Em toùtoiç tôv TtdvTiuv fip/ovTa bqinoup-fûjv èK
■rcaaújv ouvOéTUJV oùaiûiv èœœùaoew où 0eôv 0èXu>v noteîv
èarpqXev, oùbè fiffeXov (pi) TtXavûj), dXX' fivOpuiirov. El fàp
0eôv ae ^©¿Xricre Ttoiqaai, èbùvaw exeiç T°0 Aôyou tô Ttapd-
berfpa- dvOpujirov 0éXtuv fivOpujirôv ae èTroiqoev el bè 0èXeiç
Kai 0eôç fevéaOai, btraKOue tûj TteTtoiqKÓTi, Kai pf) dvTÍflaive
vûv, ïva èrci tûj ptKpiÎj mOTbç ebpeOetç Kai Tb peya muTeu-
0fîvai bt)vii0Qç. Toùtou b Aôfoç pôvoç èS aùroO- btô Kai iss
©eôç, oùffia bnapxiuv ©eoû- b bè KÔopoç è£ oùbevôç- biô où iss
©eôç- oûtoç èmbéxeTai Kai Xùffiv, ÔTe [JoùXeTai b Kridaç. ‘O bè 197
KTicraç ©eôç Kaxbv oùk èiroiet oùbè iroieî- [itoieî] KaXôv Kai
dfaOôv, dyaOôç fàp b iroiâiv. . . . Toûtov tôv Aôfov èv isi

398 10, 33. Hic igitur solus et super omnia Deus Verbum primum 183
cogitando egignit, non verbum veluti vocem, sed interiorem uni-
versi ratiocinationem. Hunc solum ex entibus genuit; ens enim
ipse Pater erat, ex quo id quod genitum est. Causa eorum quae isi
exsistunt Verbum erat, in se ipso gerens voluntatem genitoris,
liaud ignarum paternae cogitationis. Nam simul atque ex genitore
processit, primogenita eius facta vox, habet in semetipso ideas in
Patre praecogitatas; quare, iubente Patre fieri mundum, singula
Verbum perficiebat placens Deo.. . . Quaecumque voluit, faciebat
Deus. Haec per Verbum fabricabantur, quae aliter fieri non possunt
atque facta sunt. Quando autem sicuti voluit etiam fecit ea, nomine
vocando significavit. Super haec universorum principem fabricans
ex omnibus compositis substantiis confecit; non deum volens facere
fefellit, neque angelum (ne erres), sed hominem. Nam si deum
te voluisset facere, poterat; habes Verbi exemplum; hominem
volens, hominem te fecit; sin vero vis et deus fieri, oboedi ei
qui te fecit, neque obnitere nunc, ut super parvum fideli tibi
reperto magnum etiam concredi possit. Huius Verbum solum ex 158
ipso; ideo et Deus, substantia cum sit Dei. Mundus autem ex 189
nihilo; ideo non Deus; hic etiam dissolvitur, quando vult qui eum
creavit. Deus autem, qui creavit, malum non faciebat neque facit; 197
facit honestum et bonum; bonus est enim qui facit. . . . Hoc i84
875

398. MG 16, 3, 3447; C 515.

373 ûcrrtpoiç dTtétmXXev ó TTarfip, oÙKén bid Ttpo<pf|TOu XaXeîv,
où àKOTeivâiç Kripuacrópevov ûnovoeiaGat OéXujv, dXX' aÙTOipeî
qiavepujôfîvai toûtov Xéfiuv, ïva KÔapoç ôpûv buaujirqOq oùk
¿VTeXXópevov bid irpoaibuou TtpoqjqTtûv, oùbè bi' drféXov
cpoPoûvTa tpuxóv, dXX' aÙTÒv TtapóvTa tòv XeXaXqKÔTa. Toûtov
;i;7 ^fviupev èK irapQévou crwpa àveiXrppÓTa, Kai tòv iraXatòv áv-
4i2 OpuJKOv btà Kaivf|ç TrXàffeuuç neq>opr]KÔTa, èv 0úp btà Tràaqç
t'iXtKÎaç èXqXuôÔTa, ïva irda>i f)XiKÎa aùrôç vôpoç fevqûri, Kai
okottôv tôv ïbiov dvOpumov ndaiv dvQpwTtoiç èmbeiïrç Ttaptùv,
Kai bi' aÙTOû èXèfiq, ôti pqbè èKOÎqaev ô ©eôç irovripóv, Kai
boi tbç aÙTeioûaioç ô dvOpunroç èxujv fô QéXetv Kai tô pt] QéXetv,
3it>bwaTÔÇ <Ì>V èv dgCpOTÉpOlÇ- TOÛTOV dvûpUJTTOV ïffpev [èK] TOÛ
KaÔ' fipdç cpupduaToç 'feyovévai. Ei yàp pi) èK toû oùtoû
ÛKiîpSe, pdtqv vopoOeTtî pipeîoOat tôv btbdoKaXov. E(fàp
èKtîvoç ô dvûpujTroç èTèpaç èw^xavev oùaiaç, tí tò ôpoia
KeXeùet èpoi Tip daOeveî -rrerpuKÔTt, Kai irwç oûtoç dfaûôç Kai
bixatoç;

' ‹ 10,34. XptOTÔç ètJTtv ô KaTà TtdvTUJV ©eôç, bç Tqv ápapTÍav 399
{¡sèi dvOpurrrajv dnonXùveiv npoacTaSe, véov tòv iraXaiôv dv-
OpwTTOV dnoTeXCùv, eÌKÓva toûtov KaXéffaç du' dpx>ÎÇ btà TÙtrou
Tt)v eïç œ èmbeiKvùpevoç OTOp'frjv, oû TrpoUTâfpacnv ÛTraKoùoaç
aepvoîç, Kai dyaOoû dyaOôç fevôpevoç pipr)tr)ç, ôpoioç un'
aÙTOÛ TipriOeiç. Où fàp TtTwxeùei ©eôç Kai oè Oeôv notno'aç
eiç bôsav aÙTOû.

373 Verbum posterioribus temporibus mittebat Pater, non amplius per
prophetam loqui neque obscure praedicatum subintellegi illud
volens, sed ipso visu apparere, ut mundus illud videns revereretur
non per prophetas praecipiens, neque per angelum terrens animum,
1177 sed ipsum praesens quod locutum est. Hoc novimus ex virgine
corpus assumpsisse, et veterem hominem per novam assumptionem
412 gestasse, in vita per quamque aetatem venisse, ut cuique aetati
ipsum lex fieret, finemque suum proprium hominem esse omnibus
hominibus ostenderet praesens, et per semetipsum argueret nihil
'mi Deum fecisse mali, et suae potestatis esse hominem, qui possit
MU velle et nolle, cum ad utrumque valeat; illud hominem ex nostra
massa factum esse scimus. Nisi enim ex eadem exstitit, frustra
legem fert imitandi praeceptorem. Si enim ille homo alius forte
erat substantiae, cur similia imperat mihi debili nato, et quomodo
hic bonus et iustus?

ik 10, 34. Christus est Deus super omnia, qui peccatum ab ho 399
JjjJ minibus abluere constituens, novum perficiens veterem hominem,
postquam imaginem eum vocavit ab initio per effigiem quam erga
te habet ostendens caritatem, cuius praeceptis si oboediveris gravi-
bus, et boni bonus factus fueris imitator, eris eius consimilis ab
eo honoratus. Non enim mendicus est Deus, qui et te deum fecit
ad suam gloriam.

399. MG 16, 3, 3454; C 524.

Contra Artemonem, ca 230.

400 Fragm. apud *Eus.,* H. E. 5, 28. Taîç Oeiaiç fpatpaîç [haeretici] 65
àqjôpujç èträpaXov tùç x£'Pai=› XéfovTeç aÛTàç biuipôtuicévai. . . . 70
"Oons t>è TÔXpnç toûto tô ápápTtipa, ÇÎkôç pqbè èKeivouç
à'fvoeîv. "H 'fàp où Tntneúowiv 'Ayítp TTveúpan XeXéxOai Tàç
Oeiaç fpacpàç, Kai eiaiv dmOTor f] êauToùç rffoOvrai aotpouTépouç
toû 'A'fiou TTveúparoç ûttâpxtiv, Kaî tí £repov q bai.uovûiaiv ;

CLEMENS ALEXANDRINUS, ca 150-211/15.

Protrepticus, ca 195.

401 C. 1, n. 7, 1. Aït ioç -foûv ô Aô'foç, ô XpiciTÔç, Kaî toû 37«
eîvai TtaXat npâç (i]v fàp èv Geôi), Kaî to0 eù eîvai• vOv bñ r«t
èiretpavr] dvOptÙKOiç aÙTÔç oûtoç ô Aô'foç, ó pôvoç aptpiu, Geôç
Te Kaî avOpujTtoç, ÔTtâvTuiv fjpîv aïnoç CcfaOœv, trap' où TÔ412
eù ii]v ¿KÒiòacTKÓpevoi eiç àîbiov iujqv napanepnôpeOa. . . .
3. Toûtô èOTi tô <)oua tô Kaivôv, f] ètrapaveia f) vOv éxXáp-
ipaaa èv fjpìv to0 èv àpxû ôvtoç Kaî npoôvroç Aóyotr ètretpavr] 157
bè èvaYxoç ô Ttpotbv auirtip, ènetpàvrj 6 èv tùj ôvti wv, ôn
«ô Aô'foç [ôç] i]v npôç tòv ©eóv» [lo 1, 1], bibâffKaXoç, èTtetpàvq
tïi tù navra bebqpioùpfriTai Aô'foç, Kaî tô ¿qv èv dpxr¡ pe/rà
toû TtXaaat ttapaoxwv tbç btipioupfôç, tô eù ifjv èbibagev
èmtpaveîç tbç btbâffKaXoç, ïva tô àeî cfjv iitnepov tbç Geôç
Xopnpitn,!.

400 Fragm. apud *Eus.,* H. E. 5, 28. [Haeretici] divinis scripturis 65
audacter manus intulerunt, eas a se emendatas esse dicentes . . . 70
Quantae porro audaciae sit ciusmodi facinus, ne ipsos quidem
ignorare verisimile est. Aut enim sacras scripturas a Sancto Spiritu
dictatas esse non credunt, ac proinde infideles sunt ; aut semetipsos
Spiritu Sancto sapientiores esse existimant, ac proinde quid aliud
sunt quam daemoniaci?

401 1. 7. I- Hoc igitur Verbum Christus non solum causa fuit ut374
olim essemus (erat enim in Deo), sed etiam ut bene essemus ; et 070
nuper hominibus apparuit idem Verbum, qui solus uterque, Deus
et homo, est, nobis omnia bona conferens; a quo bene vivere412
edocti ad aeternam vitam transmittimur. ... 3. Hoc est novum
canticum, apparitio, quae inter nos nuper effulsit, Verbi quod erat 157
in principio et ante principium ; modo enim apparuit ille, qui olim
erat, servator; apparuit qui est ens in ente, cum *Verbum,* quod
erat apud Deum, ut praeceptor apparuit, Verbum a quo facta sunt
omnia; quod, ut opifex, nobis initio vitam in creatione dederat,
ut praeceptor apparens, nos bene vivere docuit, ut postea vitam
aeternam nobis ut Deus largiatur.

400. CB Eus. 2 (ed. E. Schwartz), 504 ; MG 20, 516.
401. CB (ed. O. Stahlin, 1905 sqq) 1, 7; MG 8, 61.

mH 4, 63, 2. 'AXX' pév dvGpunreía T¿xvq oÎKÎaç re Kaî va0ç402
Kaì TtôXetç Kaì yparpàç òqpioupyeì, Geôç bè nœç dv eïttoipt
òffa troieî; "OXov tbe tôv KÓffpov, èxeivou epyov èffriw Kaî
oùpavôç Kaî fjXtoç Kaî ayfeXoi Kaì dvGpunroi «ëpya tûiv ôok-
104 tùXuiv aÙToO» [Ps 8, 4]. 3. "Offri ye f| bùvauiç To0 OeoO* pôvov
aÙToO tô poùXrpua Koffponotia- pôvoç fàp b Geôç èrroinffev,
crrei Kaî pôvoç ôvtüuç èffTÌ Geôç· qnXqi Ttp poúXeoGat bqpiouptçî
Kaì Tip póvov èGeXfjffat aÙTÒv girerai tò yeyevflffGai.

vi 6, 68, 2. TTâfftv fàp diraganXâiç àvGptbrrotç, páXtffra bè403
toîç irepì Xôtouç ¿vòiarpifiouffiv èvécrraKTai tiç áiróppota
noGeïKr)- 3. ou bq X"P'V Kal dravreç pèv ôpoXoYOÛfftv ëva je
rivai Oeôv, dvtôXeépov Kaî dyevprov toûtov, dvui trou irepl
là vorrà to0 oùpavoO èv tfl iòta Kaì oketa irepiumf] ôvtujç
òvTa dei.

nt, 9, 82, 1. Kaì pupiaç dv ?x°lM' ffoi Tpacpàç Ttapatpépetv, 404
tbv oùbè «Kepaia irapeXetiffeTat pia» [cf. Mt 5, 18; Le 16, 17]
pii oùx't èntTeXîiç -fevopévri' tò yàp ffrópa Kupiou, tò "Afiov
TTveOpa, èXdXqaev TaOTa.

10, 110, 1. Tdxet pèv brj dvuTtep[5Xr|Tuj eúvoí<¡t Te eùrtpoffÌTip 405
Ô bùvapiç f] GetKÒ èmXdppaffa ttjv Tqv ffunripiou ffnéppaTOÇ
¿vtrrXriffe tò irûv. Où fàp dv ofrruiç ¿v ÔXiyuj xpôvqi TOffoÛTOv
ipfov dveu Geiaç Kopibflç ¿Sqvuffev ô Kùptoç, ôtpei Karacppo-
voûpevoç, èpyuj -rrpoffKuvoûpevoç, ô KaGdpfftoç Kaî ffurnipioç
naKai petXixtoç, ô Geîoç Aôyoç, ô tpaveptirraToç ôvtuiç Geôç, ó

i : 4, 63, 2. Sed humana ars et domicilia et naves et urbes et 402
picturas conficit; Dei autem opera qua ratione enumerem? Aspice
¡nine mundum universum, eius opus est; et caelum et sol et angeli
i i« t homines sunt *opera digitorum ipsius.* 3. Quanta est autem Dei
potentia, cuius sola voluntas est mundi creatio! Solus enim Deus
mundum creavit, ut qui solus sit vere'Deus; is autem opera sua
volendo conficit, eiusque velle sequitur fieri.

ul 6, 68, 2. Universo enim generi humano, praecipue vero illis 403
qui in studiis litterarum versati sunt, divina quaedam emanatio
lici est instillata; 3. a qua fateri vel inviti et reluctantes coguntur,
quod unus sit Deus, interitus ortusque expers, qui supra nos circa
dorsa caeli velut in propria et domestica specula semper versetur.

‹v, 9, 82, 1. Possem etiam alias tibi scripturas afferre paene in-404
numerabiles, quarum *ne apex quidem unus praeteribit,* qui non
perficiatur. Os enim Domini, Spiritus Sanctus, ea est elocutus.

h 10, 110, 1. Potentia Dei, incredibili celeritate et accessu fácil-405
lima benevolentia illucens, terram salutari semine implevit uni-
versim. Nec enim tam exiguo temporis spatio tantum opus absque
divina providentia perfecit Dominus, specie despectus, re ipsa ad-
oratus, expiator et servator et mansuetus, divinum Verbum, evi-

402. CB 1, 48; MG 8, 1G4. 403. CB 1, 52; MG 8, 173.
404. CB 1, 62; MG 8, 192. 405. CB 1, 78; MG 8, 225.

Tip btcmÓTq tcùv ÔXujv èÎtawGeiç, ôti ?¡v uîôç oùto0 Kai «6
Aô'foç i)v èv tûj 0eûj» [lo 1, 1], 2. oü0' ôre tô rtpíîiTOV rtpo-
ÊKr)pùx9tl> dirwTTiOeiç, oó9' ôté tô dvGpdirtou rtpoaunreìov 37«
àvaXapùiv Kai aapKi dvartXaaâpevoç tô atuTripiov bpôpa Tfjç
dvQpumÔTTvroç ÙTOKpiveTO, dTVorçOeîç- 3. Tvqffioç fàp ?)v d'fw-
vicm'iç Kai toû TtXàapaTOç tnivaxuiviOTfiq, Taxierra bè eiç irdvTaç
dvOpdnrouç btaboGelç G&ttov f)Xiou è£ aÙTfjç dvaTeiXaç Tqç
TtaTpiKfiç pouXiiffeaiç, (idcrra f]pîv èrttXapipe tòv 0eóv, 5Gev23
Te f)v aÙTÔç Kai ôç i)v, bi' tîiv èbibafev Kai évebeíía TO, Trapa-424
OTT|<Tdpevoç, ô cnrovboepôpoç Kai btaXXaKTpç Kai ffiuTrip f]pwv
Aô'foç, Trri'fô luuortotôç, dpqvtKl), èrti rtdv tò rtpôffcurtov Tf|ç
ff]ç xtôpevoç, bi' ôv diç èrtoç eiireîv Tà rtdvTa nbr| rtéXa'foç
fé'fovev dfaGiîiv.

11, 111, 1. . . . 'O rtpwTOç [ôtc] èv rtapabeiaip érraiíeru
XeXupévoç, èrtei rraibiov ity to0 0eoû- ôté bè ínrortírtTwv 415
f]bov() . . . rtaprrfeTO èrtiGupiaiç, ô rtaîç dvbpilôpevoç drteiGeiq
Kai rtapaKOÙaaç to0 iraTpôç ijaxiiveTO tòv 0eóv. . . . 2. Tiîiv
beapiîiv Xfierai to0tov b Kôptoç avGiç >i9éXr|<rev, Kai crapKi
èvbeGeiç (puerTrjpiov Geîov toûto) tòv ôqnv èxeipujcraro Kai
tôv TÛpavvov èbouXdxJaTO, tôv GdvaTOV, Kai, tô -rrapaboíÓTaTOV,
èKeîvov tôv dvGpuJrtov tôv f]bovrj nertXavqpévov, tôv tí) epGopâ
bebepévov, xepertv f]rtXa>pévaiç èbeiSe XeXupévov. 3. 'Q Gaù-
gOTOÇ PUOTIKOÛ' KÉKXlTai pèv Ô KÛptOÇ, dvécTTri bè dvQpUlrtOÇ,
Kai ó 4k toû rtapabeioou rteoàiv peîiov ûiraKoijç dGXov, oùpa-
voûç, drtoXagpdvei.

dentissime verus Deus, Domino universorum aequalis, quia erat 374
Filius eius, et *Verbum erat in Deo; 2.* neqqe cum primum prae-
dicatus nullam impetravit fidem, neque cum hominis personam 376
indutus et carnis forma suscepta salutare egit humanitatis drama,
ignoratus; 3. legitime enim certavit, et creaturam in certamine
adiuvit; celerrime autem ad universos homines delatus, sole celerius
ex ipsa Patris voluntate ortus, facillime nobis Deum illucescere
fecit; unde et quis ipse esset, doctrina et signis ostendit, foederis23
praeco et mediator et servator noster Verbum, fons vitae et pacis424
super universam faciem terrae effusus; per quem, ut ita dicam,
rerum universitas effecta est pelagus bonorum.

11, 111, **1**.... Primus homo, cum in paradiso erat, ludebat 413
solutus, quia puerulus erat Dei; postquam vero se voluptati sub-415
iciens . . . seductus est cupiditatibus, puer inoboedientia factus vir,
et patri non parendo, coram Deo erubuit. . . . 2. Vinculis illum
solvere rursus voluit Dominus; et carnem indutus (mysterium
divinum) sic serpentem devicit et tyrannum, scilicet mortem, in
servitutem redegit. Et, quod incredibilissimum est, illum hominem,
voluptate seductum et corruptione illigatum, expansis manibus
ostendit solutum. 3. O mirabile mysterium! Succubuit quidem
Dominus, surrexit autem homo; et qui e paradiso excidit, maius
oboedientiae praemium caelum accipit.

Paedagogus, paulo post 195.

in L. 1, c. 5, n. 23, 1. Aù0iç èrnv ó ‘laaÙK (xaì yàp ?<mv406
tTépuuç èKÀapeîv) tutto? [ôç èœn] toû Kupiou, Ttaîç pèv tbç uîôç (Kai 'fàp uîôç 'Appaàp duç ô Xpiaxôç toû 0eoû), îtpeîov bè diç ó Kôptoç. 'AXX' où «KapnoiTai diç ô Kôptoç, pôvov èpdffTaoe Tà iôXa Tr|ç iepoupfiaç ô 'IffatxK, tbç ô Kôptoç tô tôXov. 2. 'E-féXa bè huotikiîjç, èpirXfiffai f]pâç irpotpnTeôujv Xapâç tôv Kôptov toùç aîpaTi Kupiou èc cpOopâç XeXuTptupévouç. Oùk èiraOev bè <où> pôvov cìkótuj? dpa [6 'loaàK] tù irpaiTeîa
¡it i toû TtàOouç Ttapaxtupiîiv Tip AÔYtp, dXXà Kai toô Kupiou Tqv 0eiÓTT|Ta aivírrerat pñ fftpafitç.

<"5 1, 6, 25, 3. TeXeioOxat bè tíü XouTpm póvtp [ó Xpiarôç]407
Kai to 0 TTveôpaTOç TÍ) Ka0óbtp ¿iftáZieTai; Oütwç ?xel- 26, 1. Tò bè aÙTÒ ouppaivei toûto Kaì Trepi f)pâç, Æv fCfovtv ÙTTOfpacpri
¡usó Kôptoç- PaitTiZópevoi cptuTiIópeOa, cpujTiíópevot uìoTtotoupeGa, uioTTOioôpevai TeXeioôpeôa, TeXetoúpevoi ÓTraóavaTiíópeOa• «'Efiu, cprjCTÍv, eîîra, 0eoi ¿oxe Kai uíoi 'YtpioTOU rràvTeç» [Ps 81, 6]. KaXeixai bè KoXXaxûç tò èpyov toûto, xápuijia
fiMKaì tptÓTiopa Kaì TÉXetov koì XouTpóv Xouxpòv pèv bt' où tò? àpapTÎaç diroppuirrópeGa, x«PlffMa òè w tù ¿ttì toîç ápaptrí-paoiv ¿TriTÍpta àveÎTat, tpdmopa bè bf où tò ¿cfiov èKéìvo tpûç TÒ OtUTTIplOV èKOTTTÉÒeTat, TOUTtOTlV bt' OÛ TÒ 0ÉÎOV ÔÎUUJTTOÛpeV, TéXetov bè tò dnpoabeéç tpapev. 3. Ti fàp ?ti XeiireTat Tip

<17 1, 5, 23, 1. Est quoque Isaac (aliter enim accipere possumus)406
typus Domini; puer quidem, ut filius (erat enim filius Abrahae, Sicut Christus Dei), hostia quoque sicut Dominus. Sed non immolatus est ut Dominus; tantummodo portavit ligna sacrificii Isaac, sicut lignum Dominus. 2. Risit autem mystice, praedicens fore ut Dominus laetitia nos impleret, qui sanguine Domini a corruptione redempti sumus. Non autem passus est, non solum primas passionis partes Verbo cedens; immo vero, eo quod non
h« fuit occisus, Domini divinitatem testatur.

<!'1 1, 6, 25, 3. Solo autem lavacro [Christus] perficitur ct Spiritus 407
descensione sanctificatur? Ita habet. 26, 1. Hoc ipsum nobis quoque evenit, quorum fuit exemplar Dominus. Baptizad illumina-
nt mur; illuminati in filios adoptamur; adoptati perficimur; perfecti immortales reddimur: *Ego,* inquit, *dixi, dii estis et filii Excelsi omnes.* 2. Multis autem modis vocatur illud opus: gratia, inumi-
li.» natio, perfectum, et lavacrum. Lavacrum quidem, per quod peccata abstergimus. Gratia autem, qua remittuntur poenae, quae peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam sanctam illam et salutarem lucem intuemur, hoc est, per quam Deum perspicimus. Perfectum autem dicimus, cui niliil deest. 3. Quid enim ei desit,

406. CB 1, 103; MG 8, 277.
407. CB 1, 105; MG 8, 280.

0£Òv èfvijiiKÓn ; Kai *fàp* droirov tbç dXqOwç xápiffpa KÉKXflaOat OeoO tò p?| TTÊTrXripiopévov.

408 1, 6, 41, 3. ToO <piXo<rrópTOu Kai tpiXavOpturtou îîaTpôçsos ètropPp^aavTOÇ tòv Aóyov, aÙTÔç r¡br| Tpotpñ féfovev irveupaTucq toîç aiiicppoaiv. 42, 1. ”Q Oauparaç puanKou- eîç pèvui ó tûiv ÔXtuv TTa-n'ip, eîç bè Kai ò tiîiv ôXwv Aôyoç, Kai tò TTveûpa tò "A"pov èv Kai tò aÙTÒ TtavTaxoO, pia bè póvq five-46 Tai pÚTTip napOévoç' 'EioApcriav èpoi tpiXov aùrriv KaXeîv. TáXa oùk èox€v f| pÓTTip aÜTTi póvr], ÓTi póvri prj -fé-fovev fuvÚ. Jtap-Oévoç bè Spa Kai piifqp èanv, dKiipaTOç pèv diç TtapOèvoç, dfaTnynKi] bè diç pr)Ti)p, Kai Tà aûrflç naibia irpoaKaXoupévn àÿitp nOqveîTai fàXaKTi, t◊j Ppeqiœbei Aô'fuj.... 3. ‘O Aôfoç Tà irdvTa tû vqTriip, Kai nanrip Kai pr|Tt]p Kai iraibafUJYÔç Kai Tpocpeùç- «¿báyeaOé pou, tpqai, Tpv aapKa Kai TtieaOé pou TÒ484 aîpa» [cf. Io 6, 53]. Taùîaç fjpîv oiKeiaç Tpocpàç ô Kùpioç XopriYeî Kai ffdpKa àpéfei Kai aîpa è^eî Kai oùbèv eiç aüSqaiv toîç iraibioiç èvbeî. ’2 toû napabóíou puanipiou.

409 1, 8, 62, 3. Oùbèv bè èanv, ip pr) tt)v aHav to0 eîvat ||| ó Oeôç irapéxcTar oùbèv dpa picenai ùttò to0 OeoO- 4. dXX’159 oùbè utrô toû Aófou- èv fàp âptpu), ò Oeôç, ôn eînev- «’Ev dpx9 6 Aôfoç flv èv Tip Ôeii), Kai Oeôç i]v b Aôfoç» [lo 1,1].

410 2, 2, 19, 4. Aittòv bè tò aîpa to0 Kupiou- tò pév èanv485 aùroO oapKiKÔv, ip Tflç q>0opàç XeXuTpwpeOa, tò bè irveupa-

qui Deum novit? Est enim revera absurdum, Dei vocari gratiam, quae non sit perfecta et undequaque plena.

408 1, 6, 41, 3. Cum amans et benignus Pater Verbum impluisset, M8 ipsum iam spiritale alimentum factum est bonis hominibus. 42, 1. O miraculum mysticum! Unus quidem est universorumm Pater, unum est etiam Verbum universorum, et Spiritus Sanctus unus, et ipse est ubique. Una autem sola est mater virgo: mihi46 autem placet eam vocare Ecclesiam. Lac non habuit mater haec sola, quoniam sola non fuit mulier. Virgo est autem simul et mater, integra quidem et inviolata ut virgo, amans autem ut mater, quae suos accersens infantulos sancto lacte, nempe Verbo infantili, enutrit. ... 3. Verbum est omnia infanti, et pater et mater et paedagogus et altor: *Comedite,* inquit, *meam carnem, et bibite*484 *meum sanguinem.* Haec convenientia alimenta nobis suppeditat Dominus, et carnem praebet, et effundit sanguinem, et ad incrementum nihil deest infantulis. O admirabile mysterium!

409 1, 8, 62, 3. Nil est cuius causam essendi non praebet Deus; nil ergo odio habet Deus; 4. sed neque Verbum; ambo enim unum sunt, nempe Deus. Dixit enim: *In principio Verbum erat in Deo, et Deus erat Verbum.*

410 2, 2, 19, 4. Duplex est sanguis Domini: alter enim est car-485 nalis, quo 'redempti sumus ab interitu, alter vero spiritualis, quo

408. CE 1, 115; MG 8, 300. 409. CB 1, 127; MG 8, 325.
410. CB 1, 167; MG 8, 409.

TiKÓv, tout' ?otiv iî) KtxpiffMeQo- Kai to0t' eoti mtìv tò aîpa toû 'IqaoO, tt|ç KUpiaKfiç peTaXapeîv CttpOapffiaç' iaxùç bè to0 mAóyou tò TTveûpa, tbç aîpa ffapKÔç. 20, 1. 'AvaXôywç toîvuv KÍpvaTai ó pèv oïvoç Tip ùban, tw bè dvQpw-rttp tò TTveûpa, Kai tò pèv eiç nicmv eùwxeî, tò Kpôpa, tò bè eiç àtpOapaiav ôbrffeî, tò TTveOpa, f) bè dptpoîv au9iç Kpûfftç ttotoû te Kai ms Aóyou cùxapiOTÎa KÉKXnTat, xaptç ènaivoupévr] Kai KaXq, fjç oi KaTà ttîotiv peTaXapPavovTeç ápáíovTai Kai atbpa Kai tpuxñy, tò Oeîov Kpôpa tòv dvQpwtrov toû TtaTpiKOÛ povXripaTOç TTveù-pan Kai Aô'fui <nrfKtpvavTOç puaTiKtbç.

s» 3, 1, 1, 1. 'Hv dpa, tbç eoikev, TtàvTWV péfurrov pa0ri- 411
pÛTtJuv tò yvwvai aÙTÔv• èauTÔv ydp tiç èàv yvûj, ©eôv etOÊTai.

:i:.8 3, 1, 1, 5. 'O bè dvOpwrtoç ¿Keîvoç, tb ctùvoikoç ô Aôyoç, 412
où TtotKÎXXeTat, où uXocrrerai, pop<pr|v ?X€l Tfiv T°0 Aóyou, èiopoioÛTat Tw 0eCp, KaXôç èoriv, où KaXXwm&Tar KaXXoç èûTi tò àXqOivóv, Kai yàp ó Oeôç èanv Oeôç bè ¿keîvoç ò ctvÔpwKOç yivETai, ôn poùXeTat ô ©eôç. 2, 1. 'OpOwç dpa eÏttev 'HpdKXetTOç- «"AvOpwiroi Oeoí, Oeoi ¿vÛpwrror Xôyoç yàp wùtôç». Muan'iptov èptpavéç- ©eôç èv dvOpwnw, Kai ó dvOpwnoç Oeôç.

as 3, 12, 97, 2. Mupiai bè ôaat ínroOñKai eiç Kpóawna ¿kXektú 413
biaTEÍvouaat èrfeypâtpaTai Taîç pipXotç Taîç àfiatç, aï pèv

scilicet uncti sumus. Et hoc est bibere lesu sanguinem, nempe fieri participem incorruptionis Domini. Verbi enim virtus est <M Spiritus, quemadmodum sanguis carnis. 20, 1. Unde sicut vinum aquae, sic etiam homini Spiritus admiscetur. Ac temperatum quidem vinum fidem praebet, Spiritus autem deducit ad incorruptionem; amborum autem temperamentum, potus scilicet et Verbi, «>8 dicitur eucharistia, scilicet laudabilis et praeclara gratia, cuius qui secundum fidem sunt participes, sanctificantur et corpore et anima; quippe divinum temperamentum, hominem scilicet, divina voluntas Spiritu et Verbo mystice contemperat.

89 3, 1, 1, 1. Est ergo, ut videtur, disciplinarum omnium pul- 411
cherrima et maxima, se ipsum nosse; si quis enim se ipsum norit, Deum cognoscet.

■%8 3, 1, 1, 5. Homo autem ille, cui Verbum cohabitat, non variatur, 412
non fingitur, formam habet Verbi, Deo assimilatur; pulcher est, non se pulchrum fingit; vera est pulchritudo, est enim deus; deus autem fit ille homo, quia vult idem ac Deus. 2, 1. Recte ergo dicit Heraclitus: «Homines dii, dii homines, una enim utrique ratio». Evidens mysterium: Deus in homine, et homo deus,_

«0 3, 12, 97, 2. Plurima autem alia praecepta, quae ad electa^413
personas pertinent, in sanctis libris scripta sunt: haec quidem

411. CB 1, 235; MG 8, 556. 412. CB 1, 236; MG 8, 556.
413. CB 1, 289; MG 8, 676.

TrptffpüTépotç, aï bè èmcrKÔTtoiç <Kai> btaKÔvotç, âXXai XÔP«'Ç, Ttepì <ïiv âXXoç âv eïq Xéyeiv Katpôç. siso

414 3, 12, 99, 2. TTavra ô Aôyoç Kai troieî Kai bibácncet Kaiisi Traiba-furfeî. . .. 100, 2. Tooo0toç ó Aôyoç oûtoç ô naiba-fujfôç ó to0 KÔffpou Kai to0 àvOpdmou briptoupfôç Kai bf aùfbv fibri Kaì to0 KÔcpou TtaibaYurfôç, où Tri èfKeXeùffei djicpw ouvecmÌKapev npocrgévovreç tìjv Kpicnv... . 101, 1. "IXaOi toîç aoîç, TraibæfWYé, iraibioiç, Ttatqp, fjvioxe 'IffpaqX, vit Kai natf]p, 159
ev dpcpuj, Kùpie . . . TTâpacrxe ... 2. aivoûvTaç eúxápiOTOv 141
aîvov Tq) pôvuj TTaTpi Kai Yîtîi, Yíúj Kai TTaTpi, Ttaiba-furpu Kaì bibaffKÔXtp Yiq>, aùv Kaì Tip 'A'fitp TIveópaTi. TTàvTa tûj èvi, êv tb tù TtàvTa, bi' ôv Tà irdvTa èv, bi' 8v tò dei, ou péXn Ttdvteç, oO bô£a aiâiveç.

Stromata, 208/11.

415 1, 20, 97, 1. 'Qç bè oî rroXXoi dvOpturrot oí KaOéXKOVTeç 312
Tî|V vaôv où noXXà ama XéfOiVT' dv, dXX' ¿K ttoXXwv amov èv (oùk èxra yàp ' aÏTioç ?KaoTOç to0 KaOéXKecrôat -rì]v vaûv, dXXà aùv toîç dXXoïç), outuj Kai f| <piXooo<pia itpôç KcrrâXrppiv Tflç dXr]9eiaç, i/|Tr|ffiç oùoa dXriOeiaç, ovXXappdveTai, oùk aína outra KaTaXrppeœç, oùv bè toîç dXXoïç aÎTta Kai auvep-fôç. Taxa bè Kaì tò auvamov amov. ... 99, 3. Kairoi Kai Ka0' èauT^v èbiKaiou iroTè Kai f) tpiXoaocpia toùç "EXXqvaç, oùk eiç tt)v KaOôXou bè biKaiooùvqv, eiç rjv eùpiffKeTai truvepyôç

presbyteris, alia vero episcopis, alia diaconis, alia autem viduis, de quibus fuerit aliud dicendi tempus. 560

414 3, 12, 99, 2. Omnia Verbum et facit et docet et instituit. . . .131
100, 2. Tale est Verbum illud, paedagogus, mundi et hominis opifex, et per ipsum mundi quoque paedagogus, cuius iussu ambo constamus, exspectantes iudicium. . . . 101, 1. Sis propitius tuis pueris, pater, auriga Israel, fili et pater, unum ambo, Domine ... 159
Praesta ... 2. ut gratias agentes laudemus unum Patrem et Filium, ut Filium et Patrem, paedagogum et magistrum Filium, una cum Spiritu Sancto. Omnia uni, in quo omnia, per quem omnia sunt unum, per quem est aeternitas, cuius membra sumus omnes, cuius gloria sunt saecula.

415 1, 20, 97, 1. Quemadmodum multi homines qui navem trahunt 312
non possunt dici multae causae, sed una causa ex multis constans (non est enim unusquisque causa ut navis trahatur, sed cum aliis), ita etiam philosophia confert ad comprehendendam veritatem, cum sit inquisitio veritatis, non quod sit causa comprehensionis, sed causa cum aliis et cooperatrix. Id autem etiam causa est, quod cum aliis causât. ... 99, 3. Quamquam per se quoque aliquando Graecos iustificabat philosophia, non tamen usque ad universam ac perfectam iustitiam, ad quam consequendam cooperatur (vellit

414. CB 1, 290; MG 8, 677. 415. CB 2, 62; MG 8, 813.

(KdOonrep koî ô TtpujToç Kaì ò beûrepoç paôpôç Ttp eiç tò ùnepipov àvióvn Kaì ò fpappaTiaTÎiç Tip cpiXoaotpriaovn).

ss 2, 2, 5, 2. «"Offa té èlra Kpuìrrà Kaì èptpavfì iyviuw fi TÙp416 ttùvtujv Texvînç èbibaSé pe ffotpia» [Sap 7, 21 22]. 3. 'Exetç ¿v ppaxeî tò ¿iráTfeXpa Tf|ç Ka0' f]pâç tptXoaotpiaç. Aváyet bè f] TOÛTCuv pà0q<nç, perà ôp0qç TtoXiTeiaç daKq0€îaa, bià tôç TtdvTwv TexviTiboç aocpiaç èlri tòv pfepóva to0 iravTÔç, ios buaáXwTÓv ti Xpf¡,ua Kai buaOqparov, èSavaxuupoOv àei Kai Ttôppuj àtpitrrâpevov to0 bitbKOVTOç.

mi 2, 2, 8, 4. TTicmç bé, qv biapáXXouai Kevqv Kai pàp|Japov417 „' l,vopiiovT6ç,'EXXr|V6ç, TrpôXqunç èKoùaiôç èlrn, èeoaepeiaç auy-KaTâôtaiç, «èXmlopévujv ônôaTaaiç, irpa-fpccraiv eXcfxoç oò pXeiropévuiv» [Hebr 11, 1], KaTà tòv 0EÎOV cfrróaToXov «TaÚTi] •fáp» páXtOTa «èpapTupf|0q(iav oí TtpeapÚTepor xwP^ 1t*' (Jtéidç abúvaTÓv éa-nv EÚapedTqaai» [ib. 2 6] 0e<p. 9, 1. ¡AXXoi b' àtpavoflç KpàfpaTOç èvvoqTiKÔv au-fKaTáOtoiv áuébaiKav eîvai Tpv iríoTiv, aiffnep dpéXei Tpv cnróbeiíiv d'pvooupevou •lh TTpàypaToç cpavf.pàv ou-fKaTá0€Oiv.... 6. 'O mffTevffaç toívuv '■'"Taîç fpacpaiç Taîç 0eiatç, tîjv Kpíoiv [kflaíav *fyiuv,* dnô-bctSiv dvavTtppriTOV Tqv to0 Tàç 'fpacpàç bebujpqpévou (pujvqv Xappdvei ©eoû- oiikét' oOv ttîotiç -fiveTai bi' àTtobeiieujç tbXuptDpévi]. «MaKÓpioi toívuv oí pô ibôvTeç Kaì moreòffav-teç» [Io 20, 29].

primus et secundus gradus ei qui ascendit in cenaculum, et grammaticus ei qui est philosophaturus).

ho 2, 2, 5, 2. *Et quaccumquc sunt occulta et aperta, cognovi.* 0r<w416 *est enim omnium artifex, me docuit, sapientia.* 3. Paucis habes, quid nostra profiteatur philosophia. Illorum autem doctrina cum recta vitae institutione fuerit exercitata, per omnium artificem io» sapientiam deducit ad eum, qui est princeps universi, qui est difficilis ad apprehendendum et ad capiendum, ut qui semper recedat, et procul se proripiat ab eo, qui persequitur.

•io 2, 2, 8, 4. Fides, quam Graeci calumniantur, existimantes417 ',;l inanem et barbaram, est voluntaria anticipatio, pietatis assensio, *rerum quae sperantur substantia, argumentum earum quae non videntur,* iuxta divinum apostolum. *Per eam enim* maxime *testimonium acceperunt antiquiores ; sine fide autem impossibile est* Deo *placere.* 9, 1. Alii autem tradiderunt fidem esse rei non apparentis intellectualem assensionem, demonstrationem vero esse rei ignoratae VM evidentem assensionem. ... 6. Qui divinis ergo scripturis firmo BWl iudicio credit, demonstrationem accipit cui contradici nequit, vocem scilicet Dei, qui scripturas nobis dedit. Ita fides per demonstrationem firmior fieri nequit. *Beati itaque qui non viderunt et crediderunt.*

416. CB 2, 115; MG 8, 936.
417. CB 2, 117; MG 8, 940.

418 2, 4, 14, 3. 'H pèv yap émariipn ëiiç ànobeiKTiKn, fi Ttia-nç |g® bè X“piç èi àvaKobeÎKiaiv eiç τὸ KaOóXou ávafhfiáíoucía τὸ 251 ànXoûv, ô oírte *ovv* uXij èoriv oîrre ûXq οὐτê ùnò OXnç. • • • 15, 5. 'ApiOTOTÉXnç bè irò ènôpevov τί] èmotripij xpîpa, ibç àXqOèç TÓbe n, iriotiv eîvai tpqoi. Kupiumpov oùv τὸ|ç èin-OTr|pr|ç f) κῆοτιç κο! êœnv aùriiç Kpvrfiptov.

419 2, 6, 31, 1. ©eia τοίνυν A ToaaÙTq peTa^oXq è£ àuiaTÎaç3«2 mœrôv -n<va> fevôpevov Kai rii éXtríbi «al τῇ cpôpuj mortOffai. Kaì bri fi Ttpiirrn rrpôç oamipiav veOatç fi triouç fipîv àvacpai-verai, peO' Fjv cpôpoç Te Kaì èXrriç Kaì perávoia oùv Te èpcpa-Telqt Kai ÙTtopovri npoKÓnrouaai d'fouaiv fip&ç èrti Te â'fàniiv èrti Te yvujoiv.

420 2, 23, 145, 3. “Ou bè yapeîv fi TPacPfi oupfiouXeuei oùbè572 dçpiOTaoéai TT0T6 Tfjç auZATfiaç èirrrpéirei, ¿vuxpuç vopoOeTtr «Οὐκ àiroXùaeiç yuvaîKa TtXfiv et pò èri Xô'fw nopveiaç» [cf. Mt 5, 32; 19, 9]' poixeiav bè r^yeiTai τὸ èmffipat Iwvτoç OaTépou τῶν Kexu>pi<rpèvu)v.... 146, 2. «'O bè ànoXeXupévriv Xappâvtuv TUvaÎKa potxâTai» [ib.; Le 16,18], tprjoiv, «èàv» fàp «uç ànoXùoq YvvaÎKa, poixôrai aùîfiv» [cf. Mc 10, 11], τοὐτέουν àvafealei poixeuOfivai. 3. Où póvov bè ô dîtoXùoaç aïuoç viveral τοὐ-τou, àXXà Kaì Ò napabeïapevoç aÙTfiv, dtpoppfiv Ttapéxwv τοῦ dpapTfjoai τί; fuvaiKÎ- eì fàp pò béxovro, dvaKdpq/et npôç τὸν dvbpa.

418 2, 4, 14, 3. Est scientia habitus demonstrativus, fides autem888 gratia, quae ex iis, quae demonstrari nequeunt, deducit ad id, quod 251 est simplex, generale et universum, quod neque est cum materia, neque materia, neque sub materia. ... 15, 5. Aristoteles autem iudicium illud, quod consequitur scientiam, quo verum esse hoc aut illud iudicamus, dicit esse fidem. Est ergo fides praestantior quam scientia, et eius criterium.

419 2, 6, 31, 1. Haec ergo tanta mutatio a Deo procedit qua fit, 362 ut quis, ex infidelitate fidelis factus, spe et timore credat. At prima 863 quidem ad salutem esse inclinatio nobis fides apparet, post quam timor et spes ex paenitentia, cum continentia et tolerantia proficientes nos ducunt ad amorem et ad cognitionem.

420 2, 23, 145, 3. Quod autem consulit scriptura uxorem ducere 572 et nec a coniugio umquam permittit discedere, legem aperte constituit: *Non dimittes uxorem, praeterquam propter fornicationem.* Adulterium autem existimat coniungi matrimonio, dum vivit alter ex separatis. . . . 146, 2. *Qui autem dimissam accipit uxorem, moechatur,* inquit: rf *quis* enim *dimiserit uxorem, moechatur ipsam,* hoc est, cogit eam moechari. 3. Non solum autem qui dimisit est eius causa, sed etiam qui eam suscepit, praebens mulieri peccandi occasionem; si enim non suscipiat, revertetur ad virum.

418. CB 2, 120; MG 8, 945. 419. CB 2, 129; MG 8, 965.
420. CB 2, 198; MG 8, 1096.

2« 5, 1, 3, 2. Ei yàp tpúuei tiç tòv 0eòv ¿níoTatat, ibç Ba-421
249 oiXeibnç oïerai, [tòv] vóqcnv tòv ¿Saiperov rricmv figa Kaì paaiXeiav Kaì KaXtîtv ktìoiv, oùaiaç ctííav toû TroiqoavToç itXij-(Tíov ÚTrápxeiv aùtqv, éppnveúujv, oùcriav, àXX* oùk èfoudiav, Kaì tpùtnv Kaì ÙTTÓOTaoiv, ktîoéujç àvuttep0éTOu kùXXoç dbió-piffTov, oùxì bè tpuxòs aùreSouaiou Xoyikòv oufKaTdOeaiv Xéyei tòv iticrnv.

86 5, 1, 6, 1. Tiç oùv ofrrwç dQeoç <<bç> dinrrreîv 0eûj Kaì 422
Tàç dirobeiSeiç tbç irapà dvûpàinujv dîtaiTeîv toû 0eoû; TTdXiv tìùv ípTripáTUJV 8 pèv ai<T0ô<Tewç berrai, oîov èàv Irvrr| tiç ei tò rrOp èeppòv ò ò X'wv Xeuxq· Tivà bè vou0eaiaç Kaì èin-irXôSewç, &ç <pqffiv 'ApierroTéXqç, üjç tò èptÓTqpa ¿Keìvo, eì xpò
124 •foveîç Tiuâv. "Eotiv bè & Kaì KoXdffetuç fifia, ònoióv èffn tò
88 aÌTeìv dnobeifeiç, eì rrpóvoid èerri. 2. TTpovoiaç toívuv oùffnç, PÒ Karà Ttpóvoiav 'feyovevai rrdoav tòv Te Ttpotpryreiav Kaì tòv rrepì tòv aaiTÒpa oÌKOvopiav ò'feìoOai dvóffiov, Kaì ïawç oùbè Xpò tò ToiaûTa rretpâoêat drrobeiKvùvai, «pavepdç oùanç tôç 0eiaç irpovotaç ïk Te tôç ôipeœç tiîiv ôpuipévœv rrdvTWV, TexviKiîiv Kaì aoepâjv rroiripdTaiv, Kaì tiîiv pèv rafei 'fivopévaiv, tiîiv bè TdSeï ipavepoupévwv.

113 5, 11, 71, 3. Ei toívuv, dcpeXôvreç iravra ôaa irpôoeffTi 423
'¿gtoîç aiupacnv koî toîç Xe-fopévoiç daajpaToiç, èmppiipaipev êauToùç eiç tò péfe0oç toû XpitJToû KdKeî0ev eiç tò ¿xavèç

2<8 5, 1, 3, 2. Si quis natura scit Deum, ut ait Basilides, intel-421
249 [egentiam eximiam vocans simul fidem et regnum et creaturam essentia dignam, interpretans prope eum qui fecit illam esse quidem essentiam, sed non potentiam, naturam quoque et substantiam; dicit fidem esse indefinitam pulchritudinem creaturae, quae superari non potest, non autem animae liberae rationalem assensionem.

86 5, 1, 6, 1. Quis est ergo adeo impius, ut Deo non credat et 422
probationes a Deo postulet, tamquam ab hominibus? Rursus ex quaestionibus aliae quidem sensu indigent: ut si quis quaerat, an ignis sit calidus, aut nix alba; aliquae vero admonitione et increpatione, ut ait Aristoteles: ut illa interrogatio, an oporteat
124 honorare parentes. Sunt etiam quaedam dignae quae puniantur;
H8 cuiusmodi est quaerere probationes, an sit providentia. 2. Cum sit ergo providentia, non ex providentia factam fuisse et prophetiam et, quae in salvatorem facta est, oeconomiam putare est nefarium. Et fortasse ne conari quidem oportet haec demonstrare, cum sit manifesta divina providentia, ex aspectu omnium, quae videntur, effectorum, quae arte constant et sapientia, quorum alia quidem ordine fiunt, alia vero ordine manifestantur.

113 5, 11, 71, 3. Si ergo, ablatis omnibus quae adsunt corporibus, et 423
iis quae dicuntur incorporea, nos ipsos proiecerimus in Christi magnitudinem; et inde in eius immensitatem sanctitate processerimus, ad

421. CB 2, 327; MG 9, 12. 422. CB 2, 329; MG 9, 16.
423. CB 2, 874; MG 9. 109.

óqiÓTTiTi Ttpoîotpev, tf) vogati to0 TtavTOKpaTopoç ápr] fé nij Kpoaáfoipev <dv>, oùx ô èanv, ô bè pii è<m DW'oavTeç• 4. ax^M0l Kaì KÌvqffiv Fi OTàaiv F| Opóvov fi tókov F| beSià Fi àpitrrepà to0 twv óXujv TTaipò? oùb' ôXtuç èvvoqTÉov, Kavroi Kaì TaÛTa féfpaTtTaf àXX' ô PoiiXerat bqXoùv aÙTiùv &<a<JTOv, KaTà tòv oìkìiov èmòeix0f|ff6Tai tóttov. 5. Oùkouv èv tóttiu tò irpwTOV amov, dXX' ùitepavui Kaì tóttou Kaì xpóvou Kaì ôvôpaxoç Kaì vof|treœç. Aia to0to Kaì ò Mtuuorìq tpqaiw «'Eptpaviaóv poi oauxóv» [Ex 33, 13], èvapfécnaTa aiviaoôptvoç pi] eîvai bibaKTÒv irpôç àvOpùimiiv prjòè ¿>r]TÔv tòv Qeóv, àXX' q póvij Tfj irap' aÙTOÙ òuvàpei tvuiotóv.

424 5, 12, 81, 6. Oùbè pf)V pépn tivù aÙTOÙ [to0 QeoO] XeKTéov 07 àòiaipeTov fàp tò èv, bià to0to bè Kaì fineipov, où kotù tò ioo àòieSÌTTiTov vooópevov, dXXà kütù tò dòidmaTOV Kaì pi] exov népaç, Kaì Toivuv daxiddTiOTOV Kaì àvaivópaffTOV. 82, 1. Kdvos òvopaiiupev aÙTÓ ttote, où Kupicuç KaXoOvTeç Ì]toi ?v F| Tà^aSòv 110 F| voOv f| aùrò tò ôv f) TTaTépa f] Oeòv F) Anptoup'fòv F] Kúpiov, oùx ibç ôvopa aÙToO irpocpepôpevoi Xéyopev, ùnô bè diropiaç òvópaffi KaXoîç npocJXPwpeÖa, ïv' fcXXl >i biavoia, pf| Ttepi dXXa irXavwpévr], ¿TrepeíbeoOat toùtoiç. 2. Où fàp tô KaO' èxaffrov pr)vuTiKÔv to0 Oeoù, dXXà dGpôwç SttavTa èvbeiKTiKà Tfjç to0 TtavTOKpdTopoç buvdpeiDç- Tà yàp Xeyôpeva F| èK T(Î)V TTpOffÔVTUJV aÙTOÎÇ i>T|Td èOTIV f| èK Tf^Ç Ttpôç aXXqXa

intellegentiam omnipotentis utcumque perveniemus, non ita tamen, ut quod est, sed ut quod non est cognoscamus. 4. Figura autem et motus, vel status, vel sedes, vel locus, vel dextra, vel sinistra, de Patre universorum ne sunt quidem cogitanda, etiamsi haec de ipso scripta sint; sed quid significet unumquodque eorum, ostendetur suo loco. 5. Non est ergo prima causa in loco, sed supra locum et tempus et nomen et intellegentiam. Propterea Moyses quoque dicit: *Ostende mihi te ipsum,* evidentissime innuens Deum non posse doceri nec verbis exprimi ab hominibus, sed sola ea quae ab ipso proficiscitur posse potestate cognosci.

424 5, 12, 81, 6. Neque dicendum est esse aliquas eius [Dei] partes; 97 unum enim non potest dividi. Quin etiam ideo est infinitum, non 100 quod ita concipiatur ut pervadi non possit, sed quatenus nullam suscipit dimensionem et finem non habet: et ideo non habet figuram neque nomen. 82, 1. Et si aliquando eum minus proprie nominemus, vocantes unum, aut bonum, aut mentem, aut ipsum 98 id quod est, aut Patrem, aut Deum, aut Creatorem, aut Dominum: 110 non id dicimus tamquam nomen eius proferentes, sed propter nominis defectum pulchris utimur nominibus, ut, in aliis non aberrans, illis inniti possit cogitatio. 2. Non enim singula ex his Deum significant, sed omnia simul omnipotentis indicant potentiam. Quae enim dicuntur, ex iis quae ipsis adsunt aut ex ea quae est inter se invicem habitudine ac relatione dicuntur; horum autem

424. CB 2, 380; MG 9, 121.

ffxéffeujç, oùbèv bè toútujv Xapeìv olóv te rapì toO OeoO. 3. AXX' oùbè èmaTrini] Xappàveiai Tri árrobeiKTiKr¡- aÙTq yàp ¿K rrpoTépiuv Kaì yvujpipujTépuJv ouviOTaxai, toO bè dyevvqTOU oùbèv irpoüïtdpxet.

vi 5, 13, 87, 1. NOv yàp èbeixGi] èvapyùjç, «ô êTépaiç yeveaîç 425
oùk èfviupiffOr) toîç uioîç Ttî)v dvGpmncuv, vûv draKaXùtpOr)» [Eph 3, 5]. 2. Oeoû pèv fàp èptpaatç èvbç fiv toO navTOKpd-TOpoç napà Ttâffi toîç eù <ppovoû<n raivTOTe cpuaiKr), Kai Tqç dïbiou Kara Tpv Geíav trpôvoiav eùep'feoiaç dvTeXagpdvovro oi nXeîOTOt, oî Kai pr] TéXeov drnipuOpiaKÔTeç rrpôç tt]v dXf|Geiav....

5, 14, 133, 7. ToO llaTpôç dpa Kai îtoir]ToO twv oup-irdvTWV èpcpÙTujç Kai dbtbdKTWç dvTiXappdveTat TtavTa rrpôç ttùvtwv. ... 8. Tévoç b' oùbèv oùbapoû twv yewpYOïjvTwv oùbè vopdbwv, dXX' oùbè twv ttoXitikwv bùvaTai Zf|v, pii rrpo-KaTetXrippévov tí] toû Kpeirrovoç iriarei.

too 6, 9, 71, 2. 'AXX' èti pèv toO awTfîpoç tô ffâipa drraiTèiv 426
<02ibç ffwpa tùç dvafKaiaç ûnnpeaiaç eiç btapovrçv, -féXwç àv
aratio* ?<PaTEV T«P 0lJ ôià tô atôpa, buvápei ouve/ópevov ¿fía, dXX' tbç pf) toùç auvôvTaç dXXwç rapì ütôtoû cppoveîv ûraifféXGoi, ùiarap dpéXet Scnepov boterei Tivèç oùtôv ratpavepwaGat ûrr-éXaflow aÙTÔç bè ànaSaTrXtîiç drraOriç ity, eiç ôv oùbèv raxp-etabúeTai Ktvqpa TtaOqTiKÔv ofrre f]bovf] ofrre XÙKt].

nihil potest de Deo accipi. 3. Sed neque per scientiam attingitur demonstrativam; ea enim ex prioribus constat et ex notioribus: nihil est autem ante ingenitum.

vi 5, 13, 87, 1. Nunc aperte est ostensum, *id quod aliis gene-* 425
rationibus notum non evaserat hominumfiliis, nunc esse revelatum. 2. Nam Dei quidem unius omnipotentis manifestatio apud omnes, qui recte sapiunt, omnino erat naturalis, et aeternum ex divina providentia beneficium percipiebant plurimi, qui non plane omnem exuerunt pudorem adversus veritatem. . . .

5, 14, 133, 7. Parentis igitur ac rerum omnium effectoris omnia ab omnibus, nativa quadam vi ac sine disciplinae argumento, percipiuntur. ... 8. Nullum autem genus usquam agricolarum aut pastorum, neque etiam eorum qui in civitate degunt, potest vivere, quin superioris fide praeoccupatus fuerit.

too 6, 9, 71, 2. Sed in servatore quidem corpus ut corpus ne- 426
<u- cessaria postulare ministeria, ut in vita permaneat, erit ridiculum.
»7« Comedebat enim non propter corpus, quod • sancta virtute continebatur, sed ne iis, qui cum eo versabantur, in mentem veniret de eo aliter sentire, sicut postea quidam existimarunt eum apparuisse visione et phantasmate. Ipse autem prorsus passionis erat expers, ut quem nullus subiret motus affectionis neque voluptas neque dolor.

425. CB 2, 383 41C; MG 9, 128 196.
426. CB 2, 467; MG 9, 292.

427 6, 13, 107, 2. Kai al èvTaùôa Karà rf]v èKKXrjaiav irpo-39
KOTtaì èmffKÓTrijjv, npeapurépiuv, òiaKÓviuv, pipiipaxa, oìpat, dy-555
yeXiKqç bôSqç KàKetvriç Tfjç oiKovopiaç TuyxávoucTiv, qv dvapéveiv
cpaffiv ai ypatpai toùç kot' ïxvoç tûv dnooróXwv èv TeXeiûaei
biKaioffùvqç Kara tò eùayyèXtov pefJiuiKÔTaç.

428 6, 14, 108, 4. "OTav dKOÙotupev «'H tuotiç «tou aéawKév 363
oe» [Mt 9, 22; Mc 5, 34; Le 8, 48], oùx dnXûç toùç ôiruiaoOv
mOTiùoavTaç utuOriaefféai Xéyetv aùrôv [Xpiaróv], èKbtxópeOa,
èàv pf| Kai tò èpya èiraKoXouOqffi). 5. Aùtîko 'loubaiotç pôvoiç
TavTriv èXeye Tr;v «pwvijv toîç voptKÛç Kai dvemXrinrujç {tepiui-
KÔoiv, oTç pùvov f| eiç tôv Kùpiov úrreXevrreTo ttîotiç.

429 6, 17, 156, 5. 'O ydp toi Oeôç TtdvTa oîbtv, où póvov tôhs
ovia, dXXà Kai tù èffópeva, Kai tbç eoTai ëKaaTOV, tùç tê èni
pépouç Kivrjoetç npooptüv ndvT' ècpop^l Kai ndvT' èuaKoùet,
6. yupvqv èotuOev tijv ipuxñv [IXénujv, Kai t?|v ènivotav t/]v
bcáoTou tûiv kotù pépoç ?x€l aiûvoç, Kai ôirep èni tûiv
OeaTpujv yiverat, Kai èni tûv Ikîîotov pepûv kotù Tt;v èvôpaaiv
tê Kai nepiópaaiv Kai ouvôpatnv, toOto èni toO 0eoO yiverat.
7. 'AOpôujç Te yàp ndvTa Kai Staarov èv pépet pu£ npoa[JoXr|
npoopXènei, où ndvTa pévTOi kotù Tr)V nporffoupévriv ènépetoiv.
157, 1. î'Hbq yoùv noXXà tûv èv Tip fiiqj Kai bid tivoç Xoyt-
opoO dvOpainivou Xagpdvei tï|v yéveaiv, OeóOev -ri]v èvauatv
eiXippÔTa.

427 6, 13, 107, 2. Hic quoque in ecclesia progressiones episcopo-39
rum, presbyterorum, diaconorum sunt, ut arbitror, imitationes555
gloriae angelicae et illius oeconomiae ac dispensationis, quam
dicunt scripturae exspectare illos, qui, insistentes vestigiis apo
stolorum, vixerunt in perfectione iustitiae convenienter evangelio.

428 6, 14, 108, 4. Quando audierimus: *Fides tua te salvam fecit,* 363
non accipimus eum (Christum) dicere simpliciter eos salvos futuros,
qui quomodocumque crediderint, nisi opera quoque fuerint secuta.
5. Quippe ludaeis solis illam dicebat vocem, qui secundum legem
et sine reprehensione vixerant, quibus sola deerat fides in Do-
minum.

429 6, 17, 156, 5. Deus enim novit omnia, non solum ea quaetis
sunt, sed etiam quae futura sunt, et ut erit unumquodque, et eos
qui sunt singulares motus praevidens, intuetur omnia et omnia
audit, 6. et nudam animam aspiciens intrinsecus, uniuscuiusque
ex singularibus etiam habet aeternam intellegentiam, et quod fit
in theatris et in partibus rei uniuscuiusque, inspiciendo, circum-
spiciendo et simul aspiciendo, hoc evenit in Deo. 7. Is enim simul
omnia ac unumquodque etiam singillatim aspicit uno intuitu, non
tamen omnia per principale institutum. 157, 1. Multa enim ex
iis, quae sunt in vita, per humanam rationem ortum accipiunt, cum
divinitus acceperint suscitabulum.

427. CB 2, 485; MG 9, 328. 428. CB 2, 486; MG 9, 329.
429. CB 2, 512; MG 9, 388.

325 6, 17, 157, 4. Al τῶν ἐvapéituv dvôptbmov èmvoiai Kara 430
320 èninvotav Geiav yvp/ovTai, biaTi0epèvqç nwç ττ|ç i|Hixf|Ç Ka'l
btabibopévou τοῦ Oeiov 9eXf)gaTOÇ eiç Tàç dvOpajnivaç ipuxâç,
τῶν ἐν pépei Qetœv XetTOup-fûv cmXXappavopévujv eiç τὰς τοι-
322aùraç btaxoviaç. . . . 161, 3. 'Otè bè Kai Kœrà Tàç èmvoiaç
τῶν dvOpûnwv Kai τοὺς êmXo-fiffpoùç èpirveî τι [κ\ϊî] f) bùvapiç
Kai évTÍOqoí Taîç cppeotv iaxùv Te Kai <n>vaiaOr|<Tiv «Kpipeorépav,
pévoç Te Kai Odpaoç npoOugiaç èni Te τὰς ¿qTrjffeiç èTri Te Tà
épia Ttapéxouoa.

.374 7, 1, 2, 2. Tiptov pèv oùv *Smav* τὸ ùirepéxov fffeîTai [6 431
„;'7 τvιuοτikôç] KaTà Tpv d£iav Kai TtpqTéov èv pèv τοῖς ai<i0r]Toîç
τοὺς dpxovTaç Kai τοὺς yoveîç .... èv bè τοῖς voqTOÎç τὸ
npeapÚTüTOV èv yevéoet, rpv dxpovov dvapxov dpxpv Te Kai
dirapxAv τῶν òvτujv, τὸν Yíóv 3. nap' où èKgavOdveiv <?<rnv>
i.-.iTÒ èrtèKCtva aÏTiov, τῶν TTaïèpa τῶν ôXujv, τὸ irpèaptOTOv Kai
TidvTUJV eùepfeTiKÛTaTOV.

<ψ>7 7, 10, 55, 7. Eiprprai yáp- «Tip èx0VTl npoOTeOiíaeTai» [cf. 432
' Mt 25, 29; I.c 19, 26], tí] pèv iriffTet f] rvûfftç, TiJ bè pwtfti f)
dfdini, -rij d'fdmj bè f) KXrjpovopia. 56, 1. PiveTat bè τοΟτο,
òirÓTav τiç KpeuaoOfj τοῦ Kupiov bid Te nioTeujç bid Te yvû-
aetuç bid Te àfàirqç, Kai ouvavafù] aùrqi ëv0a èofiv ó tflç
TtttïTeujç fipûv Kai àfâmiç Oeôç Kai <ppovpôç' 2. ôOev èni
TfXei ù fvûffiç napabiboTai τοῖς eiç τοῦτο ènmibeioiç Kai

6, 17, 157, 4. Eorum cogitationes qui sunt virtute praediti per 430
' divinam fiunt inspirationem, cum anima quodam modo sit disposita
et divina voluntas in humanas animas transmittatur, certis Dei
i. i! ministris ad talia ministeria opem ferentibus. . . . 161, 3. Quando-
que autem et per hominum cogitationes ct ratiocinationes virtus
(liquid inspirat, et in mentes vim immittit et sensum perfectiorem,
promptitudinem et alacritatem animi praebens et ad quaestiones
et ad opera.

IH4 7, 1, 2, 2. Quidquid est excellens, existimat [gnósticos] esse 431
i'7 honorabile pro dignitate; et in rebus quidem sensibilibus esse
honorandos magistratus et parentes .... in rebus autem intellegi-
bilibus honorandum esse id, quod est in generatione vetustius,
tempore et principio carens principium et rerum exsistentium pri-
mitias, Filium, 3. a quo discere est ulteriorem causam, nempe
|M universorum Patrem, qui est vetustissimum et beneficentissimum.

no. 7, 10. 55, 7. Dictum est enim: *Habenti dabitur.* Fidei quidem 432
cognitio, cognitioni autem caritas, caritati autem hereditas. 56,1. Hoc
autem fit, quando quis pependerit a Domino per fidem, cognitionem
ct caritatem, et una cum eo ascenderit ubi est fidei nostrae et
caritatis Deus et custos. 2. Hinc denique traditur cognitio iis, qui
ad hoc sunt apti et selecti, eo quod maiore praeparatione opus

430. CB 2. 513; MG 9, 389. 431. CB 3, 4; MG 9, 404.
432. CB 3, 41; MG 9, 480

¿TKpÎTOiç btà tò TtXeiovoç TtapaCKeufiç Kaì Ttpo'fvpvaffiaç beî-aOat Kaî npôç tô àKOÛtiv tiîiv Xefogévujv Kal eîç KaTaOToXt'iv piou xai eîç tô ènî nXéov Tqç Kaxà vôpov btKatoaùvqç Kay' ènÎTaaiv upoeXqXuOèvat. 3. Aîît t] irpôç TéXoç àyei tô ¿rreXeu-tt|tov Kaî TéXetov, Ttpoôtbâc TKOuaa tîiv èaopèvqv fjptv kutù tôv Oeôv peià Oeiûv biaiTav, (frtoXuQèvTiuv f)pwv KoXâaetuç Kaî Ttuujpiaç àiràaqç, Sç ¿k tiîiv dpaptqpaTUJV eîç Ttatbeiav ùttopévopev aujTiipiov 4. peO' nv œrroXÔTpujcjiv tô fépaç Kaî ai npaî TeXettuOeîaiv ànobtbovTat, irenaupévotç pèv Tfjç KaGàpffeiuç, neiraupévoiç bè Kaî XeiToupyiaç Tf)ç àXXqç, k¿v áfia ?¡ Kaì èv àfioiç- 5. èneiTa KaOapoùç tí) Kapòia yevopévouç Kaià tô irpotfexèç to0 Kupiou Ttpoapèvet Tfl 0eujpí<f tíJ aïbitp dno-KaTÙffTaffiç. 6. Kaî 9eoî Tqv Ttpoarpfoptav KÉKXqvTat, [oí] oúv-Qpovoi tiîiv áXXuuv 0eújv, tüjv imô Tip auJTfjpi TtpwTtuv TeTay-pévtuv, fevriffôpcvoi.

433 7, 10, 57, 3. 'H pèv oôv TtiOTiç oùvTopôç èffnv, tbç ehreîv, 259
tiîiv KaTeirerfôvTUJV fvujaiç, Í; fvuiaiç bè ànôbeiiiç tujv btà261
TTÎOTeujç TtapeiXqupévuJv îoxupà Kaî pépatoç, bià Tfjç KtiptaKÎjç
bibaffKaXiaç ènotKobopoupévq Tr| irioTet eîç tô àpeTânrujTOV
Kaî per' èm<JTr]pr|ç [Kaî] KaTaXqTtTÔv îtapanégnovaa. 4. Kaî 278
poi bOKeî TtpiJjTq tiç eîvat peTapoXq ffuiTqpioç f] è£ èOviîiv eîç
nioTiv, tbç Ttpoeînov, beuTépa bè q èK Tncrretuç eîç tviîioiw F] 273
bè, eîç trfânqv Ttepaioupévq, èvOévbe qbq tpiXov tpiXtp tô pfvib- 361

sit et praeexercitationc, et ad ea audienda quae dicuntur, et vitam componendam, et ad considerate progrediendum ad id, quod est ultra eam quae est ex lege iustitiam. 3. Ea nos deducit ad finem interminatum et perfectum, prius docens eam quae nobis est futura secundum Deum cum diis vivendi rationem, cum ab omni poena et supplicio fuerimus liberati, quae sustinemus ex peccatis ad salutarem disciplinam. 4. Post quam redemptionem praemium et honores dantur consummatis, cum cessaverint quidem a purgatione, cessaverint autem etiam ab alio quocumque ministerio, quantumvis sancto et inter sanctos; 5. deinde eos, qui fuerint mundi corde, in propinquitatem Domini evectos, manet perpetuae contemplationis restitutio. 6. Et deorum appellantur nomine, qui in iisdem sedibus sunt collocati, in quibus alii dii qui sunt primi sub servatore constituti.

433 7, 10, 57, 3. Fides, ut ita dicam, est compendiosa eorum quae 259
necessaria sunt cognitio. Cognitio autem est firma ac stabilis de- 261
monstratio eorum quae assumpta sunt per fidem, quae per doctrinam Domini super fidem aedificatur, quae ducit ad infallibilitatem et scientiam et perfectam comprehensionem. 4. Ac mihi quidem ea 278
videtur esse prima salutaris mutatio, quae fit a gentibus ad fidem, ut prius dixi; secunda autem, quae est a fide ad cognitionem. Haec vero, desinens in caritatem, amicum reddit cognoscentem 273
361

433. CB 3, 42; MG 9, 481.

okov Ttp frfvujcrKopevuj TtapidrricHv. 5. Kai Taxa ó toioûtoç èvQévbe fibrj TtpoXapwv ?x6l tò îad'freXoç eîvai.

ss» 7, 12, 78, 7. 'H biKaiocrùvq brrrXò, ò pèv bi' d-fàmiv, q bè434
5:14 bià tpópov. 79, 1. Eipqrai-foûw «'O cpôpoç toû Kupiou dyvôç biapévwv eîç aitîiva aîwvoç» [Ps 18, 10]. Oí yáp ék cpópou eîç rricrnv Kaì biKatoctùvpv èmOTpéipovTéç eîç aiiîiva btapévouffiv. AÙTÌKa ànoxòv kcikwv ¿pfáíeTat ó tpôpoç.

to 7, 17, 107, 3. 'Ek twv tìpqpévwv dpa cpavepòv oìpai fife- 435
w,vfiff0ai piav eîvat tòv dXqGò èKKXqoiav tòv tu› òvtx dpxaiav, eîç i]v oí Kara TtpóOeffiv bÍKatoi èfKaTaXéfovTat. ... 4. Trj foùv to0 êvôç cpútfet airpcXTipovTai èKKXqoia ò P'a› ›ìv €'€ TtoXXàç KaTaTépveiv piáíovrai aîpéffetç.

„Quis dives salvetur?"

w C. 21, n. 3. Oùbè twv KaOeubóvTwv Kaì pXaxeuóvTwv ècrrìv436
Ò paatXeía toû Oeoû, dXX' oí «piatirai ápudíovoiv aÙTqv» [Mt 11, 12]. ... 4. TovfápTot toútwv àKOÙoaç ô paKtxptoç rTérpoç, ó ¿KXeKTÔç, ò èïaîpeTOç, ó rrpwroç Tiîiv paOriTiîiv, ûrrèp ou pôvou Kaî êauroû tòv tpópov ô owtôP ¿KTeXeî, raxéuiç ôp^affe Kaî ouvépaXe tòv Xófov. 5. Kaì tí tpqffiv; «'Ibè fipteîç dip-i'lKapev navra Kaì ÔKoXouOnoapév ooi» [Mt 19, 27; Mc 10, 28].

mh 33, 2. Eù pèv pò Kpîve, tîç d£toç Kaî tîç dvdStoç- èvbéxerai437
ydp ae biapapreîv rrepì ripi bô£aw tbç èv dpqnpôXip bè tôç

cognito. 5. Et fortasse, qui est eiusmodi, iam anticipavit ut sit similis angelis.

mi» 7, 12, 78, 7. Iustitia est duplex, una quidem propter cari- 434
Mftatem, altera vero propter metum. 79, 1. Dictum quidem certe est: *Timor Domini castus, permanens in sacculum saeculi:* qui enim convertuntur a timore ad fidem et iustitiam, permanent in saeculum; iam vero abstinentiam a malis operatur timor.

‹n 7, 17, 107, 3. Ex dictis manifestum esse existimo unam esse 435
M) veram ecclesiam, eam quae vere est antiqua, in cuius catalogum referuntur ii, qui sunt iusti ex proposito. ... 4. In unius ergo naturae sortem cooptatur ecclesia, quae est una, quam conantur haereses in multas discindere.

M 21, 3. Nec dormientium et in deliciis agentium est regnum 436
caelorum; sed *violenti rapiunt illud.* ... 4. Itaque cum haec audisset beatus Petrus, electus ille et eximius, primus ille discipulorum, pro quo uno et se ipso salvator tributum pendit; sermonem confestim rapuit vimque eius comprehendit. 5. Quid vero ait? *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te.*

nv4 33, 2. Tu quidem noli indicare quis dignus aut indignus sit; 437
fieri enim potest, ut opinione tua erres. Sic vero in proclivi cum

434. CB 3, 56; MG 9, 509. 435. CB 3, 76; MG 9, 552.
436. CB 3, 173; MG 9, 625. 4.37. CB 3, 181; MG 9, 637.

àyvoiaç ápeivov Kat τοὺç àvaiiouç eù Ttotèîv bià τοὺç àiiouç Ƥ; tpuXaffaôpevov τοὺç fjacrov d'faôoùç pqbè τοῖç tnroubaioiç •nepiireoeîv. 3. 'Ek pèv 'fàp τοῦ cpeíbecrÔai Kai npocnroittffOai ÙOKipdieiv τοὺç eùXô'fwç f| pf| Teutopévouç èvbéxcTai oe Kai OtocpiXwv dpeXfloai τιvwv, οὺ τô èiUTÎpiov KÔXaoiç èpnvpoç aiwvioç.

438 42, 2. 'Eiretbi'i fàp τοῦ Tvpàvvou TeXevniaavToç dnô Tfjçeo TTcrrpou nnç vrjoou periiXôev [5 'Iwdwqç] èbri Tt'iv 'Ecpeaov,[39] dirriei ttapaKaXeùpevoç Kai èni Ta TïXqmôxwpa τwv êâvwv, Snot) pèv èmtTKÔnouç KaTaon'ioujv, ôττου bè ôXaç èKKXqaiaçsst áppóawv, ôττου bè KXfjpov ëva fé Ttva KXqpwawv τwv ùirò τοῦ TTveôpaToç oqpaivopévwv.

Fragmenta.

439 *Hypotyposes.* Fragm. aptid *Eus.,* H. E. 6, 14. 'O KXripqç [14] . . . Ttepi Tf|ç τô Séwç τiîiv eùayfeXiwv irapáboatv τwv dvÉKaôev rrpeoPuTépwv τ¿0errai, τοῦτον ?xouaav T^v Tpônov. TTpoYtTpdcp- n 0ai èXfftv τwv evavfEXiwv τὸ Ttepiéxovra ràç feveaXo'fiaç, τô bè KaTà MdpKOv Taórriv èoxiKÉvai τi'iv oÌKOvopiav. ToO nérpou is bripoaia èv 'Fwprç KripjSavTOç τὸν Xó^ov Kai TTveúpaTi τὸ eùarféXiov ¿Senrôvrcç, τοὺç Tcapovraç, iroXXoùç ôvraç, irapa-KaXéoat τὸν MápKov, tbç dv dKoXouéqaavTa airriy TtôppwOev Kai pepvqpévov τwv XexOévrwv, dvaypdtpat rà eipqpéva· 7totf|-

sit error, melius erit ut et indignis benefacias propter dignos, quam ut, dum caves indignos, ne in eos quidem qui bene merentur incidas. 3. Dum enim nimia cautione uteris viderisque probare, quinam merito necne accepturi sint, contingit ut Dei amicos colere neglegas; cuius neglectus poena aeternum ignis supplicium exsistit.

438 42, 2. Cum [Ioannes] post tyranni obitum e Patmo insula Ephesum [60] rediisset, vicinas quoque gentes rogatus visebat, partim quidem ut[39] episcopos constitueret, partim vero ut integras ecclesias disponeret [554] ac formaret, partim etiam ut unumquemque eorum, quos Spiritus designaret, in clerum cooptaret.

439 Fragm. apud *Eus.,* H. E. 6, 14. Clemens . . . traditionem [14] quamdam de ordine evangeliorum, quam a vetustioribus presbyteris acceperat, refert in hunc modum. Dicebat ex evangeliis prius scripta esse illa, quae seriem generis dominici continent. Marci [17] autem evangelium ex huiusmodi occasione scriptum fuisse: cum [18] Petrus in urbe Roma verbum Dei publice praedicasset et Spiritu Sancto afflatus evangelium promulgasse!, multi qui aderant Marcum cohortati sunt, utpote qui Petrum iamdudum sectatus fuisset et dicta eius memoria teneret, ut quae ab apostolo praedicata erant conscriberet. Marcus igitur evangelium composuit iisque qui illud

438. CB 3, 188; MG 9, 648.
439. CB 3, 197; Eus. 2 (ed. E. SchwartzX 550; MG 9. 749; 20. 552.

travia òè τὸ eùafféXiov peraboCivai τοῖς beopévoiç aùroO-
ôtrep èτrvfvóvTa τὸν TTérpov irpoTpeirnKtîiç ppre KiuXOoai pr|T6
ïOTtpOTpétpacrQai. Tòv pévTot 'luiàvvr|v ëaxatov, ouvioóvra ôτι
rà crujpaTiKà èv τοῖς eùarftXioiç òeòfiXuirat, irporpaKévra (arò
τιῖiv fvujpipuiv, TTveùuari OeotpopqOévra irveupanKÔv Ttoifioat
eùanéXtov.

75 *Hypotyposes.* Fragm. apud. *Eus.,* H. E. 6, 14. Kai rpv 440
trpôç 'Eppaiouç òè èmaToXòv TTaùXou pèv eîvat cprjcyiv [6 KXùpnç].
YefpacpOat òè 'EfJpaioiç êppaïiql tpaivr]. Aouk&v òè cpiXoTÌpaiç
aùròv peOeppqveùoavTa èKÔoOvat τοῖς "EXXqfftv, ôOev τὸν aùròv
Xpûira eùpiOKeaOai Kara rr]v êppqveiav raùrnç re rr^ç èmaToXfiç
Kai τιῖiv TTpàSewv.

mis *Adumbrationes in i Petr.* 1, 3. Decebat numquam reverti 441
secundo ad corpus animam in hac vita, neque iustam, quae angelica facta est, neque malignam, ne iterum occasionem peccandi per susceptionem carnis accipiat; in resurrectione autem utramque in corpus reverti. Coniunguntur enim sibimet invicem iuxta genus proprium, secundum compositionem alterius se quadam congruentia coaptantes sicut sagena vel aedificatio lapidum.

r | *Adumbrationes in i Io.* 1, 1. Cum dicit [Ioannes]: Ç«nrf442
' *'erat ab initio* [1 Io 1, 1], generationem tangit sine principio Filii cum Patre simul exstantis. ‚Erat' ergo verbum aeternitatis significativum est non habentis initium, sicut etiam Verbum ipsum (hoc est Filius) quod secundum aequalitatem substantiae unum cum Patre consistit, sempiternum est et infectum. Quod semper erat Verbum, significatur dicendo: *In principio erat Verbum* [Io 1, 1].

ORIGENES, 185/6—254/5.

TTepi dpxtbv, ca 230.

i» L. 1, Praef., n. 2. Cum multi sint qui se putant sentire 443
""quae Christi sunt, et nonnulli eorum diversa a prioribus

nb ipso rogabant impertiit. Quod cum Petrus comperisset, nec
io prohibuit omnino rem fieri, nec ut fieret incitavit. At Ioannes
| omnium postremus, cum videret in aliorum evangeliis ea, quae ad
1 lorpus Christi pertinent, tradita esse, ipse divino Spiritu afflatus spirituale evangelium familiarium suorum rogatu conscripsit.

U Fragm. apud *Eus.,* H. E. 6, 14. Et epistulam ad Hebraeos 440
Pauli esse dicit [Clemens], scriptam autem esse Hebraeis hebraico
' linone. Lucam vero studio eam transtulisse et dedisse Graecis; unde eumdem stilum inveniri in ista translatione atque in Actibus.

440. CB S, 201; Eus. 2, 550; MG 9, 748; 20, 549.
441. CB 3, 203; MG 9, 729. 442. CB 3, 210; MG 9, 734.
443. CB 5 (ed. P. Koelschau, 1913), 8; MG 11, 116.

sentiant, servetur vero ecclesiastica praedicatio per successionis ordinem ab apostolis tradita et usque ad praesens in ecclesiis permanens, illa sola credenda est veritas, quae in nullo ab ecclesiastica et apostolica traditione discordat.

444 1, Praef., 3. Illud autem scire oportet, quoniam sancti 83
apostoli, fidem Christi praedicantes, de quibusdam quidem quaecumque necessaria crediderunt omnibus credentibus, etiam his qui pigriores erga inquisitionem divinae scientiae videbantur, manifestissime tradiderunt, rationem scilicet assertionis eorum relinquentes ab his inquirendam, qui Spiritus dona excellentia mererentur et praecipue sermonis, sapientiae et scientiae gratiam per ipsum Sanctum Spiritum percepissent; de aliis vero dixerunt quidem quia sint; quomodo autem aut unde sint siluerunt, profecto ut studiosiores quique ex posteris suis qui amatores essent sapientiae, exercitium habere possent, in quo ingenii sui fructum ostenderent, hi videlicet qui dignos se et capaces ad recipiendam sapientiam praepararent.

445 1, Praef., 4. Species vero eorum quae per praedicationem so
apostolicam manifeste traduntur istae sunt. Primo quod unus iss
est Deus qui omnia creavit atque composuit, quique, cum188
nihil esset, esse fecit universa, ... et quod hic Deus in no-373
vissimis diebus, sicut per prophetas suos ante promiserat, misit
Dominum lesum Christum . . . Ipse, qui venit, ante omnem 374
creaturam natus ex Patre est. Qui cum in omnium conditione
Patri ministrasset, *fer ipsum* namque *omnia facta sunt [lo l,* 3],
novissimis temporibus se ipsum exinaniens homo factus est,
incarnatus est, cum Deus esset, et homo factus mansit quod
erat, Deus. Corpus assumpsit nostro corpori simile, eo solo
differens, quod natum ex virgine et Spiritu Sancto est. Et
quoniam hic lesus Christus natus et passus est in veritate, etioo
non per phantasiam, communem hanc mortem vere mortuus;
vere enim et a mortuis resurrexit, et post resurrectionem
conversatus cum discipulis suis assumptus est. Tum deinde
honore ac dignitate Patri ac Filio sociatum tradiderunt Spiritum 141
Sanctum. In hoc non iam manifeste discernitur, utrum natus
an innatus vel Filius etiam ipse Dei habendus sit necne.

446 1, Praef., 5. Post haec iam quod anima substantiam vitam-585
que habens propriam, cum ex hoc mundo discesserit, pro
suis meritis dispensabitur, sive vitae aeternae ac beatitudinis
hereditate potitura, si hoc ei sua gesta praestiterint, sive igni 594
aeterno ac suppliciis mancipanda, si in hoc eam scelerum
culpa detorserit; sed et quia erit tempus resurrectionis mor-soo
tuorum, cum corpus hoc, quod nunc *in corruptione seminatur,*

444. CB 5, 9; MG 11, 116 445. CB 5, 9; MG 11, 117.
446. CB 5. 11; MG 11, 118.

surget in incorruptionc, et quod *seminatur in ignominia, surget* ïs i *in gloria* [1 Cor 15, 42]. Est et illud definitum in ecclesiastica praedicatione, omnem animam rationabilem esse liberi arbitrii ino et voluntatis; esse quoque ei certamen adversum diabolum et angelos eius contrariasque virtutes, ex eo quod illi peccatis eam onerare contendant, nos vero, si recte consulteque vivamus, ab huiuscemodi labe exuere nos conemur. Unde et consequens est intellegere non nos necessitati esse subiectos, ut omnimodo, etiamsi nolimus, vel mala vel bona agere '.<» cogamur. Si enim nostri arbitrii sumus, impugnare nos fortasse 1l4 possint aliquae virtutes ad peccatum, et aliae iuvare ad salutem; non tamen necessitate cogimur vel recte agere vel male; quod fieri arbitrantur hi qui stellarum cursum et motus causam dicunt humanorum esse gestorum, non solum eorum, quae extra arbitrii accidunt libertatem, sed et eorum, quae in nostra sunt posita potestate. De anima vero, utrum ex seminis traduce ducatur, ita ut ratio ipsius vel substantia inserta ipsis corporalibus seminibus habeatur, an vero aliud habeat initium, et hoc ipsum initium si genitum est aut non genitum, vel certe si extrinsecus corpori inditur necne: non satis manifesta praedicatione distinguitur.

it» 1, Praef., 7. Est praeterea et illud in ecclesiastica prae- *4* 47
dicatione, quod mundus iste factus sit et a certo tempore coeperit, et sit pro ipsa sui corruptione solvendus. Quid tamen ante hunc mundum fuerit, aut quid post mundum erit, iam non pro manifesto multis innotuit. Non enim evidens dé his in ecclesiastica praedicatione sermo profertur.

inn 1, Praef., 10. Est etiam illud in ecclesiastica praedicatione, 448
esse angelos Dei quosdam et virtutes bonas qui ei ministrant ad salutem hominum consummandam; sed quando isti creati sint vel quales aut quomodo sint, non satis in manifesto distinguitur.

? L. 1, c. 1, n. 3. Sed et cum de Spiritu Sancto multi sancti 449
' participant, non t tique corpus aliquod intellegi potest Spiritus Sanctus, quod divisum in partes corporales percipiat unusquisque sanctorum, sed virtus profecto sanctificans est; cuius participium habere dicuntur omnes, qui per eius gratiam sanctificari meruerint.

ion 1, 1, 5. Dicimus secundum veritatem quidem Deum in- 450
ns comprehensibilem esse atque inaestimabilem. Si quid enim illud est, quod sentire vel intellegere de Deo potuerimus, multis longe modis eum meliorem esse ab eo quod sensimus, necesse est credi.

447. CB 5, 14; MG 11, 119.
448. CB 5, 16; MG 11, 120.
449. CB 5, 18; MG 11, 122.
450. CB 5, 20; MG 11. 124.

451 1, 1, 6. Quia ergo mens nostra ipsum per se ipsam Deum ios
sicut est non potest intueri, ex pulchritudine operum et decore
creaturarum parentem universitatis intellegit. Non ergo corpus 97
aliquod aut in corpore esse putandus est Deus, sed intellectualis 98
natura simplex, nihil omnino in se adiunctionis admittens,
uti ne maius aliquid et inferius in se habere credatur,
sed ut sit ex omni parte povaç, et, ut ita dicam, êvàç, et
mens, ac fons ex quo initium totius intellectualis naturae vel
mentis est.

452 1, 1, 8. Ioannes in evangelio dicens: *Deum nemo vidit* ios
umquam [Io 1, 18], manifeste declarat omnibus qui intellegere98
possunt, quia nulla natura est cui visibilis sit Deus; non quasi
qui visibilis quidem sit per naturam, et velut fragilioris crea-
turae evadat atque excedat aspectum, sed quoniam naturaliter
videri impossibile est. Quodsi requiras a me. quid etiam de
ipso Unigenito sentiam, si ne ipsi quidem visibilem dicam
naturam Dei, quae naturaliter invisibilis est, non tibi statim
vel impium videatur esse vel absurdum: rationem quippe
dabimus consequenter. <Sicut enim incongruum est dicere,
quod possit Filius videre Patrem, ita inconveniens est opinari,
quod Spiritus Sanctus possit videre Filium.> [1] Aliud est videre,
aliud cognoscere; videri et videre corporum res est, cognosci
et cognoscere intellectualis naturae est. Quidquid ergo pro-
prium corporum èst, hoc nec de Patre nec de Filio sentien-
dum est.

453 1, 2, 1. Primo illud nos scire oportet, quod alia est in 383
Christo deitàtis eius natura, quod est unigenitus Filius Patris,
et alia humana natura quam in novissimis temporibus pro
dispensatione suscepit.

454 1, 2, 10. Quemadmodum pater non potest esse quis, sim
filius non sit, neque dominus esse quis potest sine possessione
vel servo: ita ne omnipotens quidem Deus dici potest, si non
sint in quos exerceat potentatum; et ideo ut omnipotens
ostendatur Deus, omnia subsistere necesse est. Nam si quis
est qui velit vel saecula aliqua transisse vel spatia, vel quod-
cumque illud nominare vult, cum nondum facta essent quae
facta sunt: sine dubio hoc ostendet, quod in illis vel saeculis
vel spatiis omnipotens non erat Deus, et postmodum omni-
potens factus est, ex quo habere coepit in quos ageret po-
tentatum; et per hoc videbitur profectum quemdam accepisse
et ex inferioribus ad meliora venisse; siquidem melius esse
non dubitatur esse eum omnipotentem quam non esse.

[1] Haec intra uncos scribit Koetschau in CB, quae ex libello Hieronymi Contra loan. Hieros. 7 (ML 23, 360) desumuntur.

451. CB 5, 21; MG 11, 124. 452. CB 5, 25; MG 11, 128.
453. CB 5. 27; MG 11, 130. 454. CB 5, 41; MG 11, 138.

no 1, 3, 1. De Deo quidem Patre quamvis digne proloqui 455
nemo valeat, tamen possibile est intellectum aliquem capi ex occasione visibilium creaturarum et ex his quae humana mens naturaliter sentit.

002 1, 6, 1. Quae quidem etiam a nobis cum magno metu 456
et cautela dicuntur, discutientibus magis et pertractantibus quam pro certo ac definito statuentibus. Indicatum namque a nobis in superioribus est quae sint de quibus manifesto dogmate terminandum sit, quod et pro viribus fecisse nos puto, cum de Trinitate loqueremur. De his vero disputandi specie magis quam definiendi, prout possumus, exercemur. Finis ergo mundi et consummatio dabitur, cum unusquisque pro merito peccatorum etiam poenis subicietur; quod tempus Deus solus agnoscit, quando unusquisque quod meretur expendet. In unum sane finem putamus quod bonitas Dei per Christum suum universam revocet creaturam, subactis ac subditis etiam inimicis.

»02 1, 6, 3. Iam vero si aliqui ex his ordinibus, qui sub prin-457
cipatu diaboli agunt ac malitiae eius obtemperant, poterunt aliquando in futuris saeculis converti ad bonitatem, pro eo quod inest in ipsis liberi facultas arbitrii; an vero permanens et inveterata malitia velut in naturam quamdam ex consuetudine convertatur, etiam tu qui legis probato, si omnimodis neque in his quae videntur temporalibus saeculis neque in his quae non videntur et aeterna sunt, penitus pars ista ab illa etiam finali unitate ac convenientia discrepabit. Interim tamen tam in his quae videntur et temporalibus saeculis quam in illis quae non videntur et aeterna sunt, omnes isti pro ordine, pro ratione, pro modo et meritorum dignitatibus dispensantur; ut in primis alii, alii in secundis, nonnulli etiam in ultimis temporibus et per maiora ac graviora supplicia necnon et diuturna ac multis, ut ita dicam, saeculis tolerata asperioribus emendationibus reparati et restituti eruditionibus primo angelicis, tum deinde etiam superiorum graduum virtutibus, ut sic per singula ad superiora provecti usque ad ea, quae sunt invisibilia et aeterna, perveniant, singulis videlicet quibusque caelestium virtutum officiis quadam eruditionum specie peragratis.

is 2, 1, 3. Quomodo enim in Deo *vivimus, et movemur,* r/45S
sumus [Act 17, 28], nisi quod virtute sua universum constringit et continet mundum? Quomodo autem caelum sedes Dei est, et terra scabellum pedum ćitis, sicut salvator ipse pronuntiat, nisi quia et in caelo et in terra virtus eius replet universa, sicut et dicit: *Nonne caelum et terram ego repleo, dicit Dominus?* [1er 23, 24.]

455. CB 5, 4!); MG 11, 147. 456. CB 5. 78; MG 11, 165.
457. CB 5, 83; MG 11, 169. 458. CB 5, 108; MG 11, 184.

459 2, 1, 4. Nescio quomodo tanti et tales viri ingenitam, id 188
est, non ab ipso Deo factam conditore omnium putaverunt, sed fortuitam quamdam eius naturam virtutemque dixerunt. Et miror quomodo isti culpent eos, qui vel opificem Deum vel providentiam huius universitatis negant et impie eos sentire arguunt, quod tantum mundi opus arbitrentur sine opifice vel provisore constare; cum ipsi quoque similem culpam impietatis incurrant, ingenitam dicentes esse materiam Deoque ingenito coaeternam.

460 2, 6, 3. Neque rursum anima illa [Christi], utpote substantia 302
rationabilis, contra naturam habuit capere Deum, in quem, ut superius diximus, velut in Verbum et sapientiam et veritatem tota iam cesserat. Unde et merito pro eo quod vel tota esset in Filio Dei vel totum in se caperet Filium Dei, etiam ipsa cum ea quam assumpserat carne, Dei Filius et Dei virtus, Christus et Dei sapientia appellatur; et rursum Dei Filius, per quem omnia creata sunt, lesus Christus, et Filius hominis nominatur. Nam et Filius Dei mortuus esse dicitur, pro ea scilicet natura, quae mortem utique recipere poterat; et Filius hominis appellatur, qui venturus in Dei Patris gloria cum sanctis angelis praedicatur. Et hac de causa per omnem scripturam tam divina natura humanis vocabulis appellatur, quam humana natura divinae nuncupationis insignibus decoratur. Magis enim de hoc quam de ullo alio dici potest quod scriptum est, quia *erunt ambo in carne una, et iam non sunt duo, sed caro una* [Gn 2, 24; Mc 10, 8]. Magis enim Verbum Dei cum anima in carne una esse, quam vir cum uxore, putandus est.

461 2, 6, 5. Naturam quidem animae illius [Christi] hanc fuisse 378
quae est omnium animarum, non potest dubitari; alioquin nec 899
dici anima potuit, si vere non fuit anima. Verum quoniam boni malique eligendi facultas omnibus praesto est, haec anima, quae Christi est, ita elegit diligere iustitiam, ut pro immensitate dilectionis inconvertibiliter ei atque inseparabiliter inhaereret, ita ut propositi firmitas et affectus immensitas et dilectionis inexstinguibilis calor omnem sensum conversionis atque immutationis abscideret, ut, quod in arbitrio erat positum, longi usus affectu iam versum sit in naturam: ita et fuisse quidem in Christo humana et rationabilis anima credenda est, et nullum sensum vel possibilitatem eam putandum est habuisse peccati. 6.... Illa anima quae, quasi ferrum in igne, sic semper in Verbo, semper in sapientia, semper in Deo posita est, omne quod agit, quod sentit, quod intellegit, Deus est; et ideo nec convertibilis aut mutabilis dici potest, quae inconvertibilitatem

459. CB 5, 110; MG 11, 185. 460. CB 5, 142; MG 11, 211.
461. CB 5, 144; MG 11, 218.

ex Verbi Dei unitate indesinenter ignita possedit. Ad omnes denique sanctos calor aliquis Verbi Dei putandus est pervenisse ; in hac autem anima ignis ipse divinus substantialiter requievisse credendus est, ex quo ad ceteros calor aliquis venerit.

ios 2, 9, 6. Bonum esse et iustum et omnipotentem Deum 462
creatorem universorum, quibus valuimus ex divinis scripturis assertionibus in superioribus frequenter ostendimus. Hic cum in principio crearet ea, quae creare voluit, id est, rationabiles naturas, nullam habuit aliam creandi causam nisi se ipsum, id est, bonitatem suam.

eos 2, 10, *4.* Invenimus namque in Isaia propheta designari 463
uniuscuiusque proprium esse ignem quo punitur; ait enim: *Ambulate in lumine ignis vestri et in flamma quam accendistis* vobismet ipsis [Is 50, 11]. Per quos sermones hoc videtur indicari, quod unusquisque peccatorum flammam sibi ipse proprii ignis accendat, et non in aliquem ignem qui antea iam fuerit accensus ab alio, vel ante ipsum substiterit, demergatur. Cuius ignis esca atque materia sunt nostra peccata, quae ab apostolo Paulo ligna et faenum et stipula nominantur. Et arbitror quod, sicut in corpore escae abundantia et qualitas vel quantitas cibi contraria febres generat, et febres diversi vel modi vel temporis secundum eam mensuram, qua intemperies collecta materiam suggesserit ac fomitem febrium, quae materiae qualitas ex diversa intemperie congregata causa vel acerbioris morbi vel prolixioris exsistit; ita anima cum multitudinem malorum operum et abundantiam in se congregaverit peccatorum, competenti tempore omnis illa malorum congregatio effervescit ad supplicium atque inflammatur ad poenas ; cum etiam mens ipsa vel conscientia per divinam virtutem omnia in memoriam recipiens, quorum in semetipsa signa quaedam ac formas, cum peccaret, expresserat, et singulorum quae vel foede ac turpiter gesserat vel etiam impie commiserat, historiam quamdam scelerum suorum ante oculos videbit expositam ; tunc et ipsa conscientia propriis stimulis agitatur atque compungitur et sui ipsa efficitur accusatrix et testis.

«i.i 2, 10, 6. Si enim ad corporis sanitatem pro his vitiis, quae 464
per escam potumque collegimus, necessariam habemus interdum austerioris ac mordacioris medicamenti curam, nonnumquam vero, si id vitii qualitas depoposcerit, rigore ferri et sectionis asperitate indigemus; quodsi et haec supergressus fuerit morbi modus, ad ultimum conceptum vitium etiam ignis exurit: quanto magis intellegendum est medicum nostrum Deum volentem diluere vitia animarum nostrarum, quae ex peccatorum et

462. CB 5, 169; MG 11, 230.
463. CB 5, 177; MG 11, 236.
464. CB 5, 179; MG 11, 238.

scelerum diversitate collegerant, uti huiuscemodi poenalibus curis, insuper etiam ignis inferre supplicium his qui sanitatem animae perdiderunt? ... Si qui ergo ex otio de omni scriptura congreget omnes languorum commemorationes, quae in comminatione peccatoribus velut corporearum aegritudinum appellationibus memorantur, inveniet quod animarum vel vitia vel supplicia per haec figuraliter indicentur.

465 3, 1, 18. Oùk dpKtî tò dvOpibmvov OéXetv trpôç tòtuxfiv 329
to0 TéXouç, oùbè tò tiûv oloveì dQXiyrwv Tpéxov trpôç tò KccraXafJriv «tò flpapeìov Tfiç àvui KXqoeiuç to0 OeoO èv XpiOTtu 'Irjcroù» [Phil 3,14]' OeoOfàp auptiapiOTapévou TaOra dveerai.... Kai tò toùç Kapiroùç rrXiipeiç fffovévat, oùk fiv eùoefitôç Xtyoiptv èp-fov eîvat to0 yewp-foO q èp'fov to0 TroricravToç [cf. 1 Cor 3, 6[, dXX' èp'fov to0 OeoO- oììtuj Kai querépa TeXeiaxnç oùxi pqbèv f)pwv TtpaSdvTUJV fiverai, où uqv dtp' quwv dnapriíeTat, dXXà Oeôç tò ttoXù TaÙTqç èvepfeì.

466 3, 3, 5. Illud quoque consequenter requirendum puto, ex 223
quibus causis humana anima nunc quidem a bonis, nunc autem moveatur a malis. ... Ut mihi videtur, non aliter poterit responderi, ita ut absque omni iniustitiae culpa divina providentia demonstretur, nisi priores quaedam fuisse iis causae dicantur, quibus, antequam in corpore nascerentur animae, aliquid culpae contraxerint in sensibus vel motibus suis, pro quibus haec merito pati a divina providentia indicatae sint. Liberi namque arbitrii semper est anima, etiam cum in cor- 221
pore hoc, etiam cum extra corpus est.

467 3, 4, 1. In qua re [tentaiione] consequenter arbitror re- 219
quirendum, si in nobis, id est, hominibus, qui ex anima constamus et corpore ac spiritu vitali, est etiam aliud aliquid, quod incitamentum habeat proprium et commotionem ad malum provocantem; sicut haberi a quibusdam quaestio solet huiusmodi: utrumnam velut duae animae in nobis dicendae sunt, una quaedam divinior et caelestis, et alia inferior; an vero ex hoc ipso quod corporibus inhaeremus (quae corpora secundum propriam quidem naturam mortua sunt et penitus exanima, quia ex nobis, id est, ex animabus, corpus materiale

465 3, 1, 18. Non sufficit humana voluntas ad consequendum finem, 329
neque cursus, more athletarum, ad accipiendum *bravium supernae vocationis Dei in Christo Iesu.* Deo enim cooperante illa perficiuntur. ... Quod fructus uberes fiant, non pie diceremus opus esse agricolae vel opus rigantis, sed opus Dei; sic et nostra perfectio nec nobis nihil agentibus fit, nec tamen a nobis consummatur, sed Deus multum ex ea operatur.

465. CB 5, 232; MG 11, 289. 466. CB 5, 261; MG 11, 318.
467. CB 5, 263; MG 11, 319.

vivificatur, quod utique contrarium est et inimicum spiritui), trahimur et provocamur ad haec mala quae corpori grata sunt.

602 3, 6, 6. In hunc ergo statum [gloriae] omnem hanc nostram 468
substantiam corporalem putandum est perducendam, tunc cum omnia restituentur ut unum sint, et cum Deus fuerit omnia in omnibus. Quod tamen non ad subitum fieri, sed paulatim et per partes intellegendum est, infinitis et immensis labentibus saeculis, cum sensim et per singulos emendatio fuerit et correctio prosecuta, praecurrentibus aliis et velociore cursu ad summa tendentibus, aliis vero proximo quoque spatio insequentibus, tum deinde aliis longe posterius, et sic per multos et innumeros ordines proficientium et Deo se ex inimicis reconciliantium pervenitur usque ad novissimum inimicum, qui dicitur mors, ut etiam ipse destruatur, ne ultra sit inimicus.
itooCum ergo restitutae fuerint omnes rationabiles animae in
010 huiuscemodi statum, tunc etiam natura huius corporis nostri in spiritalis corporis gloriam perducetur. Sicut enim de rationabilibus naturis videmus non alias esse quae pro peccatis in indignitate vixerint, et alias quae pro meritis ad beatitudinem invitatae sint, sed has easdem, quae antea fuerant peccatrices, conversas postmodum et Deo reconciliatas videmus ad beatitudinem revocari; ita etiam de natura corporis sentiendum est, quod non aliud corpus est quo nunc in ignobilitate et in corruptione et in infirmitate utimur, et aliud erit illud quo in incorruptione et in virtute et in gloria utemur; sed hoc idem abiectis his infirmitatibus in quibus nunc est, in gloriam transmutabitur spiritale effectum, ut, quod fuit indignitatis vas, hoc ipsum expurgatum fiat vas honoris et beatitudinis habi-
«ostaculum. In quo statu etiam permanere semper et immutabiliter creatoris voluntate credendum est, fidem rei faciente sententia apostoli Pauli dicentis: *Domum habemus non manufactam, aeternam in caelis* [2 Cor 5, 1].

n 4, 2, 4(11). OÙKOÛv Tpixwç dnoYpdtpeoOat beî eîç riiv 469
êauroO ipuxqv tò tûiv áyíujv ypappáTujv volpara' ïva ô pèv àîrXoùcrrepoç oÌKobopf|Tai dirò rfjç olovel aapKÔç Tfiç ypatpfiç, o&rwç òvopaióvTujv f]pû>v rr|v Ttpóxeipov èKÒoxf|V" ó bè èrti rroaôv dvapepnxujç, ¿rrô Tfiç djcmepd tpuxfiç aôrflç- *b* bè

n 4, 2, 4 (11). Tripliciter ergo describere oportet in anima sua 469
unumquemque divinarum intellegentiam litterarum, id est, ut simpliciores quique aedificentur ab ipso, ut ita dixerim, corpore scripturarum: sic enim appellamus communem istum intellectum; si qui vero aliquantum iam proficere coeperunt, ab ipsa quasi

468. CB 5, 287; MG 11, 338. 469. CB 5, 312; MG 11, 364.

TéXetoç Kai ôpotoç toîç Trapà T<p àrroffTÓXip Xefopévoiç • «Zorpíav bè XaXoûuev èv toîç TeXeioiç, ooqpiav bè où to0 alwvoç toùtou, oùbè twv àpxôvTWV to0 aiwvoç toutou, twv KaTap'foupévwv, ktX.» [1 Cor 2, 6 7], dirò toû nveupariKoO vôpou onaàv neptéxovToç twv peXXôvTwv dfqQwv.

470 4, 4, 1 (28). Non enim dicimus, sicut haeretici putant, 155
partem aliquam substantiae Dei in Filium versam, aut ex nullis substantibus Filium procreatqm a Patre, id est extra substantiam suam, ut fuerit aliquando quando non fuerit; sed, absciso omni sensu corporeo, ex invisibili et incorporeo Deo Verbum et sapientiam genitam dicimus absque ulla corporali passione, velut si voluntas procedat e mente. . . . Hoc autem ipsum quod dicimus, quia numquam fuit quando non fuit, cum venia audiendum est. Nam et haec ipsa nomina temporalis vocabuli significantiam gerunt, id est quando vel numquam; soprani omne autem tempus et supra omnia saecula et supra omnem aeternitatem intellegenda sunt ea, quae de Patre et Filio et Spiritu Sancto dicuntur. Haec enim sola Trinitas est, quae omnem sensum intellegentiae non solum temporalis, verum etiam aeternalis excedit. Cetera vero, quae sunt extra Trinitatem, in saeculis et in temporibus metienda sunt.

In Genesim commentarii, ca 231.

471 Torn. 3, n. 6. 'EínpáXXuiv ô 0«ôç Trj dpxfi tī)ç xoaponoiiaç, us oùbevôç àvatTiwç pvouévou, ètn-rtopeueTat Tip vw èxaOTOv tiÎiv èaopévwv, óptìiv fin, ènei róbe fé'fovc, T^be ëirerar èàv bè ■févqTat ròbe tò éirópevov, róbe ¿KoXouOeí, où imocrrâvTOç TÓbe eOTar Kaì outuj péxpi TéXouç twv Ttpa-fpdTwv èmuopeu-0eiç, oíbev S tarai, où ttôvtwç baxffTip twv -fivwaKopévwv ns aÏTioç to0 aÙTÒ auppfjvai rujxdvwv.

anima scripturae aedificentur; qui vero perfecti sunt et similes his de quibus apostolus dicit: *Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam autem non huius mundi, neque principum huius saeculi, qui destruuntur,* etc., hi tales ab ipsa spiritali lege, quae umbram habet futurorum bonorum.

471 3, 6. Aggrediens Deus initium facturae mundi, quia nihil sinens causa fit, percurrit rnente unumquodque futurorum, videns quod quando hoc factum est, hoc sequitur; si autem fiat hoc sequens, hoc comitatur, quo exstante hoc erit; et sic absque fine rerum percurrens, scit quae erunt, non exsistens omnino unicuique cogni- 119
torum causa cur eveniat.

470. CB 5, 849; MG 11, 402.
471. MG 12, 64; L (= Lommatzsch) 8, 20.

De oratione, post 231.

M C. 23, n. 3. TaOra fiyoOpai ouveSpTaKtVai Tip <TT«Tep T)pwv472
100 ó èv toîç oùpavoîç» [Mt 6, 9] utrèp to0 Taneivpv nepi 0eoO
ínróXrpptv tû)v vopiZóviujv aÙTÔv eîvai totiikùjç èv oùpavoîç
trepieXeîv Kai jxf] èâv Ttva èv atupaTiKtu tótuu eîvai tôv 0eôv
ièirei TOÚTip áKÓXouOóv è<m Kai aiîipa aÙTÔv eîvai) Xéfciv, ip
eireTai bóypaTa àaepéoTaTa, tò biaiperòv Kai îiXikôv Kai tpGap-
tôv aÙTÔv eîvai ôiroXappaveiv Ttâv pàp otîipa òiaiperóv ètra
Kai ôXikôv Kai tpOapTÔv.

seo 28, 4. "Eon tiç xnpaç Ttpovooupévqç inrô tî|ç èKKXqaiaç473
ôtpeiXîi Kai èrépa biaKÔvou Kai dXXp trpeapuTèpou, Kai éTnaxónou
bè ôtpeiXî) papuTcrrr] èoriv, àiraiTOupévr] inri) to0 Trjç ôXrjç
èKKXpoiaç aujTfÎpoç Kai èKbiKOupévri, ei pi) àirobiboîTO.

28, 8—10. Quisnam possit et quibus conditionibus peccata remittere, 473 V. K 243 sqq.*

In Lucam homiliae, paulo post 233.

H 1. Ecclesia quattuor habet evangelia, haereses plurima: e474
quibus quoddam scribitur secundum Aegyptios, aliud iuxta
duodecim apostolos. Ausus fuit et Basilides scribere evan-
gelium, et suo illud nomine titulare. Multi conati sunt scribere,
sed et multi conati sunt ordinare. Quattuor tantum evangelia
sunt probata, e quibus sub persona Domini et Salvatoris nostri
proferenda sunt dogmata. Scio quoddam evangelium, quod
appellatur secundum Thomam, et iuxta Mathiam, et alia plura
legimus, ne quid ignorare videremur, propter eos qui se
putant aliquid scire si ista cognoverint. Sed in his omnibus
nihil aliud probamus nisi quod ecclesia, id est, quattuor
tantum evangelia recipienda.

so» 12. Unicuique duo assistunt angeli, alter iustitiae, alter 475
2,0 iniquitatis. Si bonae cogitationes in corde nostro fuerint, et

»8 23, 3. Illa volui disserere de hoc *Pater noster qui es in caelis,* 472
loo ut tollatur humilis de Deo opinio arbitrantium illum esse localiter
in caelis, et ne quis dicat in corporeo loco esse Deum (ad hoc
enim consequitur et illum esse corpus), ex quo sequuntur dogmata
impiissima, divisibilem et materialem et corruptibilem illum esse
opinari, nam omne corpus divisibile est et materiale et corruptibile.

M0 28, 4. Est aliquod debitum viduae, cuius ecclesia curam gerit ; 473
item aliud diaconi, aliud presbyteri ; episcopi denique debitum
gravissimum est, quod repetitur a totius ecclesiae salvatore et
iudicio vindicatur, ni reddatur.

472. CB 2 (ed. P. Koelschau, 1899), 351; MG 11, 488.
473. CB 2, 377; MG 11, 524. 474. MG 13, 1803; L 5, 87.
475. MG 13, 1829; L 5, 127.

in animo iustitia pullulant, haud dubium quin nobis loquatur angelus Domini. Si vero mala fuerint in nostro corde versata, loquitur nobis angelus diaboli. Quomodo igitur per singulos homines bini sunt angeli, sic opinor et in singulis dispares esse provinciis, ut sint et boni, sint et mali.

476 14. Quemcumque enim de utero effusum marem dixeris, 43t non sic aperit vulvam matris suae, ut Dominus Iesus, quia omnium mulierum non partus infantis, sed viri coitus vulvam reserat. Matris vero Domini eo tempore vulva reserata est, quo et partus editus, quia sanctum uterum et omni dignatione venerationis venerandum ante nativitatem Christi masculus omnino non tetigit.

477 17. Si peccaverimus, debemus dicere: *Peccatum meum notum* 636 *feci tibi et iniquitatem meam non abscondi; dixi: annuntiabo iniustitiam meam contra me Domino* [Ps 32, 5]. Si enim hoc fecerimus et revelaverimus peccata nostra, non solum Deo, sed et his qui possunt mederi vulneribus nostris atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo qui ait: *Ecce delebo ut nubem iniquitates tuas, et sicut caliginem peccata tua* [Is 44, 22].

In Ioannem commentarii, 228 — post 238.

478 Tom. 1, c. 17 (18), n. 103. Tô è£ où oîov tò è£ uttokci–iss pévqç i)Xqç, dpxñ irapà toîç CcfevqTOV aÙTqv èmffTapévoiç, àXX' où nap' fjpîv toîç TOiOopévotç, ôti èS oùk ôvtwv tù ôvra ènoiqoev ó Qeôç, tbç f) pf|Trip twv brrà paptùpwv èv Mawca-PaïKOîç [cf. 2 Mach 7, 28] Kai ô Tiqç peravoiaç (ÏTfeXoç èv tûj TTotpévi èbibaîe.

479 2, 10 (6), 75. 'Hpeîç pévToi f£ TPe'ç ÙTroOTâtretç ireiOópevoi mi TU'fxâveiv, tôv flaTépa Kaì tòv Yîôv Kai tô "Afiov TTveûpa, Kai isi œféwriTOV pqbcv ërepov toû TTaTpôç eîvai TaOTeûovTeç, tbç eûœpéarepov Kai àXqOèç npoatégeOa tô nàvTwv bià toû Aóyou ibi •fevopévwv tô "Ayiov TÏveûpa iravTwv eîvai TipiwTepov, Kai170

478 1, 17(18), 103. Illud ex quo, tamquam ex materia subiacente, iss est principium apud eos, qui ingenitam eam esse putant; secus vero apud nos, qui hoc persuasum habemus, quod ex non entibus entia fecit Deus, ut mater illa septem martyrum in Machabaeorum gestis et paenitentiae angelus in Pastore docuit.

479 2, 10(6), 75. Nos autem, qui tres personas exsistere credimus, Ml Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, et nihil praeter Patrem 151 ingenitum esse profitemur, ut magis pium et ut verum concedimus, cum omnia per Verbum sint, Spiritum Sanctum omnibus esse

476. MG 13, 1836; L 5, 137. 477. MG 13, 1846; L 5, 150.
478. CB 4 (ed. E. Preuschen, 1903), 22; MG 14, 53.
479. CB 4. 65; MG 14. 128.

TttSet <irpù)Tov> ttóvtiuv Tibv virò toû TTœrpôç bià Xpicrroû •feyevqpévcuv.

77 10, 5 (4), 19. Où KaTayivtbffKUj bè ttou Kaì tò tbç Kaxà tt)v 480
îffTopiav ÉTépujç fevópevov irpôç tò xpr)<npov toû <toú>tujv puffTiKOÛ ffKOTtoO peTaTtOévai ttwç aÙTOÙç [toùç eùarfeXiOTdç], metre efrreîv tô èv <Tiûbe tû)> tóttuj yevopevov tbç èv èTèptu, f| tô èv Ttpbe Ttp Katpuj tbç èv àXXtp, Kaì tô oùtujo'i anapfeXXopevov pera tivoç TrapaXXaYfic aÙTOÙç KeiroiqKèvai. TTpoéKeiTO yap aÙTOÎç ôtrou pèv èvexwpei àXqOeùeiv TrveupaTiKiûç âua Kai aujpaTiKÙjç, ôrtou bè pf] èvebéxero dptpoTèpœç, irpoxpiveiv tô TTveupaTtKÔv toû aaipaTiKoO, (iwlopévou ttoXXoikiç toû dXqOoûç TTveupaTtKoO èv tw fftopaTtKÛJ, tbç dv eiiroi tiç, ipeùbei.

363 19, 23(6), 152. 'O bè dnoévr|ffKU)v èv Taîç àpapTiaiç êauroû, 481
Kdv xépj 1U(TT€Ú€IV TÍp XplCÍTÚJ, tbç TtpÔÇ TÒ àXl)9èç OÙ TteTtí-otêukêv aÙTtp- èàv bè XepiTai pèv ttîotiç, xujpiç bè èp-fcuv TUfxàvij, veKpd èa-nv f) Toiaùni, tbç èv Ti) tpepopévij 'laKtbpou
291 èmOToXfi dvéfviijpev [cf. lac 2, 17). Tiç oùv dpa èoriv ó m-OTeùiuv f| Ò TteTTovOwç èK toû biaKèîoOat Kara tòv Xófov Kai <TupTT€<pi)K€vat aÙTiù tò pf) èpireffeîaQai àv, ôoov pèv èrti toùtoiç toîç i>i)TOîç, eiç tò Xeyôpeva irpôç OdvaTOV eîvai àpaprrjuaTa; [cf. 1 Io 5, 16.]

883 28, 18 (14), 157. 'AvOpwnoç ydp èanv dnoOavtbv 'IqffoÛç. 482
892 158. Alò Kai aÙTÔç tpqar «Nûv bè SqTeÎTé pe dnoKreîvat,

praestantiorem, et ordine primum omnium quae a Patre per Verbum sunt.

77 10, 5(4), 19. Non reprehendo ipsos [evangelistas] aliquo pacto 480
transposuisse ad utilitatem mysticae considerationis id, <]uod, quantum attinet ad historiam, alio modo factum fuerat, ita ut quod hoc loco factum fuerat, tamquam in alio gestum sit, narrarent, vel quod uno tempore, tamquam in alio, et illud quod uno modo pronuntiatum fuerat, cum quadam alteratione referrent. Propositum enim illis erat verba narrare, et spiritualiter et corporaliter, ubi liceret; ubi autem non contingebat utrumque, rem praeferre spiritualem rei corporeae, servata saepe veritate spirituali in corporali, ut aliquis diceret, mendacio.

¡n;3 19, 23(6), 152. Qui moritur in peccatis suis, etsi dicat se 481
credere Christo, revera non credidit illi; nam etsi dicatur fides, sine operibus autem exsistat, mortua est talis fides, ut legimus in
.■in epistula quae Iacobi nomine circumfertur. Quis est igitur credens nisi ille, qui eo pervenit, ut non incidat, secundum haec verba, in peccata quae dicuntur esse ad mortem, quia affectus est iuxta rationem et coaluit cum ea?

in ;i 28, 18 (14), 157. Iesus, qui mortuus est, homo est. 158. Quo- 482
892 circa ipse etiam inquit: *Nunc autem quaeritis me interficere,*

480. CB 4, 175; MG 14, 313. 481. CB 4, 325; MG 14, 589.
482. CB 4, 412; MG 14, 720.

dvôpumov ôç tqv dXqOetav XeXdXqKa» [Io 8, 40]. 159. Kaì ènei dvGpujnoç pèv èoTtv ó ditoGavóiv, oùk fjv bè dvGpumoç f| dXiíGeia Kaì f] ootpia Kaì eipqvq Kaì biKatooùvq, Kaì Ttepì oS YCTpanTar «0eôç i]v ó Aôfoç» [io 1, 1]- oùk dnèOavév ó 0eôç Aôfoç Kaì f] dXqéeia Kaì ò aotpia Kaì f) biKatoffùviv dvenibtKToç fàp il «eÌKujv tо0 0eoO toû dopdxou, ó npujTÔTOKOç Ttdaqç KTÎoetuç» [Col 1, 15], Gavárou. 160. 'Ynèp toû Xaoû bè àné-iio Oavev oùtoç b dvOpajïtoç, tò ndvTujv ¿tpujv KaOapunepov,398 ôanç Tàç duapTÎaç qpùjv i]pev Kaì tùç daÔeveiaç [cf. Is 53, 4; Mt 8, 17], St 6 buvdpevoç nàaav ti'iv ôXov toû KÓapou ápapTÍav eiç éauTÔv dvaXaptbv Xûaat Kaì èiavaXâidat Kaì èSarpavioat, ènei «pñ ápapTÍav èiroiqaev oùbè eûpé0r| bôXoç èv tûj otó pan aÙTOÛ» [Is 53, 9; 1 Peir 2, 22], oùbè éfvuj ápápTÍav.

In Psalmos commentarii, ante 244.

483 Ex tomo in Ps. 1, n. 4. Metà ndffrçç dKpipeiaç èsiiTaff-ss pèvwç tò "Afiov TTveùpa ùnopépXt]Kev aÙTÙ [Ps 11, 7] bià Tiùv ùnripeTÛjv toû Xófou, pqnoTe Kaì ûpâç biacpeú-fij f] dvaXofia, KaO' qv ènì nfioav ècpOaae Tpatpqv f) aocpia toû 0eoO 9eó-nveuorov pèxpt toû tvxôvtoç fpdppaTOç. . . . 'Hpeîç únoXap-eg pdvopev nepi ndvTuiv tûiv èÊ èmnvoiaç toû TVfiou TTveùpaTOç67 dvaff'fpappévujv, <i>ç Tflç èmbtboùaqç Tqv ùnèp dvOpuinov ao-cpiav iepdç npovoiaç bià tùjv ypapparuiv ftp févet tûiv dv-Opujnujv, XÔYia oumipia èveanapKuiaç, tbç èoriv eineîv èKacmu ypappan Kara tò èvbexópevov ïxvr) TÔS aotpiaç.

hominem, qui locutus sum veritatem. 159. Et quoniam homo quidem est qui mortuus est, non erat homo veritas, sapientia, pax et iustitia et de quo scriptum est: *Deus erat Verbum,* non mortuus est ille Deus Verbum et veritas et sapientia et iustitia: si quidem *imago invisibilis Dei, primogenitus omnis creaturae* incapax est mortis. 160. Pro populo autem moritur hic homo omnibus ani-419 mantibus purior, qui peccata nostra tulit et infirmitates, utpote398 potens universum totius mundi peccatum in se receptum solvere et consumere et delere, quoniam *peccatum nonfecit neque inventus est in ore eius dolus,* neque agnovit peccatum.

483 In Ps. 1, n. 4. Exquisitissima cura et studio Spiritus Sanctus 65 per ministros verbi ista subiecit, ne umquam vobis latere posset ratio secundum quam divina sapientia omnem scripturam divinitus datam vel ad unam usque litterulam attigit, i . . Nos censemus 68 de omnibus ex afflatu Spiritus Sancti scriptis, tamquam illa magna 87 providentia, quae sapientiam humana superiorem tradit, pet divinas litteras hominum generi salutaria documenta inseruerit, et singulis, ut ita dicam, litteris, quoad unaquaeque capere potest, vestigia sapientiae impresserit.

483. MG 12. 1081; L 11, 375.

74 Fragm. ex comment, in Ps. 1, apud *Eus.,* H. E. 6, 25 '. 484
Eiaiv bè ai eÏKoat búo fJípXoi KaÓ' TÈppaiouç albe- [rév.,*E5., Aeu., 'Ap., Aéut., 'IqtToûç uiôç NaufF Kptr., 'Poué, èv èv? BaotXeuîiv a' 0', èv BaatXeuîtv ⁄ &' ^v'' TTapaX. a' 0' èv êvi, "Eabp. a' 0' èv évi, YaXp., TTapotp., 'EkkX., 'Atapa tjaip., 'Ho., 'kp. oùv Ôpqvotç Kaì rrj 'EmaToXf], Aav., 'kl., 'Itú0, 'EtrÓ.] yE£iu bè toùtujv èrri xà MaKKa0aïKd.

329 Ex tomo in Ps. 4. "Qœrrep èàv drroipt tò f€tuppKÒv ccfaOôv, 485
TÒ 7T0ÌÌ)TIKÒV TOÛ KapTTOO, ptKTÔV eîvai èK TtpoaiptTIKOÛ TOÛ KaTà tî)v Téxvqv toû fetupfoO, Kai dirpoaipéTOv toû Ttapà t^ç irpovoiaç KaTà Tqv tiîiv dépouv eÙKpafftav, Kaì tpopàv aùrdpKouç ùctoÛ* oûtuli tò toû XoytKOÛ dyatìòv piKTÓv èrmv ?k Te Tfjç npoatpéaeujç aùroû Kaì Tflç aupnveoùoqç Oetaç buvdpeujç tiû
319 Tà KaXXiOTa irpoeXopévtp. Où póvov toívuv eiç tò koXòv Kaì dyaûôv tevéoQai xptia Kaì tî]ç Ttpoaipèaetuç Tf)ç fiperèpaç koî rfiç Geiaç oupirvoiaç, ri'aç èoriv tbç irpôç fytàç dnpoaiperoç, dXXà Kaì eiç tò yêv^M€V0V koXòv koî dfaOòv biapeîvat èv Tij dperrj.

*In Ps. 37 hom. 2, 6. De confessione privata et publica, v. K 248. 485**

In leremiam homiliae, post 244.

302 Horn. 8, 1. néiTTUJKev èKaoroç tiîiv èv tí) oÎKOvpèvrç dirò 486
àpapriaç. Kaì «Kûpiôç ètmv ó dvopOwv toùç Kareppaypévouç» Kai «inroarnpiiei irdvTaç toùç KaTaTunTovraç» [cf. Ps 144, 14].

74 Fragm. ap. *Eus.,* H. E. 6, 25. Sunt autem XXII libri iuxta 484
Hebraeos: [Gen., Ex., Lev., Num., Deut., lesu Nave, lud. cura Ruth, I et II Regnorum, III et IV Regnorum, Paral., Esdr., Ps., Prov., Eccl., Cant, cant., Is., ler. cum Lamentationibus et Epistula, Dan., Ez., lob, Esth.] Extra horum censum sunt Libri Machabaeorum.

ti.u In Ps. 4. Quemadmodum si dicerem bonum agriculturae, quod 485
fructum efficit, mixtum esse ex voluntario quod in arte est agricolae et non voluntario quod a providentia est, propter aëris temperiem et imbris sufficientem copiam: sic bonum rationabilis creaturae inixtum est ex voluntate ipsius et conspirante divina virtute in eo
9i» qui honestissima suscipit. Non solum igitur ad id, ut honestus et bonus fiat aliquis, opus est voluntate nostra et divina ope conspirante, quae quantum ad nos arbitraria non est, sed ad id etiam, ut qui honestus et bonus evasit in virtute perseveret.

noi: 8, 1. Corruit unusquisque in orbe per peccatum. Et *Dominus* 486
est qui erigit elisos et *allevat omnes corruentes. In Adam omnes*

1 Brevitatis causa, seriem tantum librorum indicamus; ideoque intra cancellos [ ] ponimus quod non est ipse scriptoris textus.

484. CB Eus. 2 (ed. E. Schwartz), 572; MG 12, 1084; 20, 580.

485. MG 12, 1161; L 11, 450.

486. CB 8 (ed. E. Klostermann, 1901), 56; MG 13, 337.

«'Ev Tip Aòàp TtàvTÊÇ àno0vr|<JKOU<Tiv», Kai oûtujç irèirruiKev ›l oÌKOupévq Kai berrai âvopOtLaeujç, ïv' «èv Tip XpiOTip Ttavreç IwoïroinOûKïiv» [cf. 1 Cor 15, 22J.

487 18, 1. "Oaov èapèv èv Tip piip Tovrnp, popcpoùpeôa, ïv'sst oirnuç òvopàau), bià tò miXivov fipiûv okcûoç, KepapeunKûiç Kai popipoùpeOa proi Kara KaKÍav i] Kara dpetriv. TTXiiv outujç popcpoùpeOa ibç èmbéxeffôai Kai Tqv kokîov f)pwv auvTpipfivai, ïva Tèvryrai Kaivòv KTÍapa péXriov, Kai Tqv irpOKonf|V f)ptí>v dvaXu0f]vai pera tÍ)V pópiptoaiv aÙTÎjç eiç ffKeOoç irf|Xtvov. 'Eitàv bè perà tòv èveaTiíìTa aìwva pKiijpev, irpôç Tip réXei Tevópevoi Tr|ç iujfiç, èireira mjpujQévreç pioi *(mò* to0 irupôç tûv Ttemjpwpévuuv to0 TtovqpoO fteXiìiv TevuópeGa òtut<ot>o0v fivópeQa F| inrò to0 0eiou nupôç (ènei Kai «ó 0eôç fjpujv nûp KaravaXíOKOV• [Hebr 12, 29; Dt 4, 24] èrriv), èàv ^eveupieGà cpppt inrò Totoûbe ?] toio0òc nupôç ònnor' av yevœpeOa, èàv ouvrpipûpev, the dnò to0 KaXà axetip feyovévai auveTpipripev Kai ànoXibXapev eïre dnò to0 pox0qpà OKeùq fefovévai, oùk dvaicnlópe0a oùbè èmbèxeTai ôpwv f] Karacnceui] peXTituoiv. Atà to0to ôoov èapèv èv0dbe oiovei èv x«pi to0 Kepapèwç SvTeç, *K&v* bianèoij tò ‹tk£Ûoç dnò tûv x^ipûv aÙTOÛ, èmbéxerai 0epaneiav Kai tò dvaKno0ñvai.

488 21, 2. TTdvra nveî <aù>Tûv [tûv irpoq>nTûv] dirò nXppû-as païoç· Kai oùbèv èonv èv npo<pr|Teía F| vôpip f| eùafpeXitp F| dnoffTÔXip, ô oùk ?OTiv dnò irXqpûpaToç.

moriuntur, et ita corruit orbis, et indiget erectione, ut *in Christo omnes vivificentur.*

487 18, 1. Dum sumus in hac vita, formamur, ut sic dicam, propter sm luteum vas nostrum, fictilium more, et formamur vel ad malitiam vel ad virtutem. Verum quia sic formamur, contingit et malitiam nostram conteri, ita ut fiat nova creatura melior, et progressum nostrum resolvi, postquam formatus sit, in vas luteum. Cum autem transacto hoc saeculo ad vitae finem pervenerimus, postea igniti, vel ab igne igneorum maligni telorum, erimus, quodcumque erimus, vel a divino igne (nam *Deus noster ignis consumens est)*; si, inquam, ab hoc vel ab illo igne, quodcumque erimus, si conterimur, sive, postquam bona vasa fueramus, contriti sumus et periimus, sive, postquam mala vasa fueramus, non renovati sumus, neque structura nostra melior fieri potest. Quapropter dum sumus hic et quasi in manu figuli, etsi ceciderit vas e manibus eius, reparari et renovari potest.

488 21, 2. Omnia eorum (prophetarum dicta) a Spiritus plenitudine 0s spirant, nihilque est sive in prophetia, sive in lege, sive in evangelio, sive in apostolo, quod non a plenitudine descendat.

487. CB 3, 151; MG 13, 464.
488. CB 3, 196; MG 13. 536.

In Exodum homiliae, post 244.

M Hom. 5, 4. Vide magno illi ecclesiae fundamento et petrae 489
solidissimae, super quam Christus fundavit ecclesiam, quid dicatur a Domino: *Modicae,* inquit, *jidei, quare dubitasti?* [Mt 14, 31.]

«ss 13, 3. Volo vos admonere religionis vestrae exemplis. 490
Nostis, qui divinis mysteriis interesse consuestis, quomodo, cum suscipitis corpus Domini, tum omni cautela et veneratione servatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati muneris aliquid dilabatur; reos enim vos creditis, et recte creditis, si quid inde per neglegentiam decidat. Quodsi circa corpus eius conservandum tanta utimini cautela, et merito utimini, quomodo putatis minoris esse piaculi verbum Dei neglexisse quam corpus eius?

In Numeros homiliae, post 244.

459 Hom. 7, 2. Antea in aenigmate fuit baptismus in nube 491
175 et in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua et
4M in Spiritu Sancto. Tunc in aenigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro Verbi Dei est verus cibus, sicut et ipse dicit quia: *Caro mea vere est àbus, et sanguis meus vere est potus* [Io 6, 56].

4t3 24, 1. In Paschae festivitate agnus scribitur esse qui puri- 492
410ficat populum, in aliis vitulus, in aliis hircus aut aries vel capra vel vitula, sicut ex iis, quae recitata sunt, didicistis. Unus ergo ex iis animalibus, quae ad purificandum populum sumuntur, esse dicitur Dominus et salvator noster. Sic enim intellexit loannes, qui est maior omnium prophetarum, et signavit de ipso dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata*
4Sn *mundi* [Io 1, 29]. . . . Donec sunt peccata, necesse est requiri et hostias pro peccatis. Nam pone, verbi gratia, non fuisse peccatum: si non fuisset peccatum, non necesse fuerat Filium Dei agnum fieri, nec opus fuerat eum in carne positum iugulari, sed mansisset hoc quod in principio erat, Deus Verbum....
4 i In his omnibus hostiis unus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum, et ideo cessaverunt ceterae hostiae, quia talis haec fuit hostia, ut una sola sufficeret pro totius mundi salute. Ceteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit.

In Leviticum homiliae, post 244.

' ı Hom. 2, 4. Audi nunc, quantae sint remissiones peccatorum 493
in evangeliis. Est ista prima, qua baptizamur in remissionem

489. MG 12, 329; L 9, 55.
490. MG 12, 391; L 9, 156.
491. MG 12, 613; I. 10, 56.
492. MG 12, 756; L 10, 292.
493. MG 12, 417; L 9. 192.

peccatorum. Secunda remissio est in passione martyrii. Tertia 472
est quae pro eleemosyna datur. . . . Quarta nobis fit remissio548
peccatorum per hoc, quod et nos remittimus peccata fratribus
nostris. . . . Quinta peccatorum remissio est, cum converterit
quis peccatorem ab errore viae suae. . . . Sexta quoque fit 532
remissio per abundantiam caritatis. . . . Est adhuc et septima, 53«
licet dura et laboriosa, per paenitentiam remissio peccatorum,
cum lavat peccator in lacrimis stratum suum, et fiunt ei lacrimae
suae panes die ac nocte, et cum non erubescit sacerdoti Do-sto
mini indicare peccatum suum et quaerere medicinam, secundum
eum qui ait: *Dixi: pronuntiabo adversum me iniustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei* [Ps 31, 5]. In
quo impletur et illud, quod lacobus apostolus dicit: *Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros ecclesiae, et imponant ei manus, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et si in peccatis fuerit, remittentur ei* [lac 5, 14).

494 3, 4. Audi quid legis ordo praecipiat: Sx *peccaverit,* inquit, 538
unum aliquid de istis, pronuntiet peccatum quod peccavit [Lv 5, 5}. .
Est aliquod in hoc mirabile secretum, quod iubet pronuntiare peccatum. Etenim omni genere pronuntianda sunt et in publicum proferenda cuncta quae gerimus. Si quid in occulto gerimus, si quid in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicari, cuncta proferri, proferri autem ab illo, qui et accusator peccati est et incentor. Ipse enim nunc nos ut peccemus instigat, ipse etiam cum peccaverimus accusat. Si ergo in vita praeveniamus eum, et ipsi nostri accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri et accusatoris effugimus. . ı . Vide ergo quia pronuntiare peccatum remissionem peccati meretur. Praeventus enim diabolus in accusatione ultra nos accusare non poterit; et si ipsi nostri simus accusatores, proficit nobis ad salutem ; si vero exspectemus ut a diabolo accusemur, accusatio illa cedit nobis ad poenam.

495 8, 2. *Et locutus est,* inquit, *Dominus ad Moysen dicens Loquere filiis Israel et dices ad eos: Mulier quaecumque conceperit semen et pepererit masculum, immunda erit septem diebus* [Lv 12, 2].

TTapékKeiv ὸóiet τὸ «èàv crrreppœnaOri» irpoTaffffopevov τοῦ «Kaì τ€κìj dpaev». ΆXV ècpΐarripi pqnoTe ïva rrpocprynKùjç f) Mapía οúκ ¿κ τοῦ ¿arreppaTioOai TCKoOcra dpaev, pí] vopta0f|495

495 8, 2. Illud *si conceperit semen* quod praeponitur his verbis: *et tu pepererit masculum,* videbitur esse superfluum. Sed haereo num forte totum hoc ideo dictum sit, ne Maria, quae iuxta prophetas

494. MG 12, 429; L 9, 208. 495. MG 12, 493; L 9, 314.

CtKaGapTOç dvat 'feyevvnKuta τὸν crurnipa, eipqrai 6Xov τοῦτο. 'Ebúyaro bè Kai pi] irpoaxeigévou τοῦ «¿àv <nreppaTi<J0r|» voeîaOai pò outra àxàOapTOç f| Mapia. Où yàp ànXwç ôv Tuvf|, àXXà irapOévoç.

Ferant ergo legis onera mulieres, virgines vero ab his habeantur immunes.

sos 8, 3. Quaecumque anima in carne nascitur, iniquitatis et 496
470 peccati sorde polluitur. . . . Addi his etiam illud potest, ut requiratur quid causae sit, cum baptisma ecclesiae pro remissione peccatorum detur, secundum ecclesiae observantiam etiam parvulis baptismum dari; cum utique si nihil esset in parvulis quod ad remissionem deberet et indulgentiam pertinere, gratia baptismi superflua videretur.

526 15, 2. In gravioribus criminibus semel tantum paenitentiae 497
628 conceditur locus; ista vero communia, quae frequenter incurrimus, semper paenitentiam recipiunt, et sine intermissione redimuntur.

In Romanos commentarii, post 244.

416 L. 3, n. 8. Cum superius [Paulus] dixisset, quod pro omni 498
413 genere humano redemptionem semetipsum dedisset, ut eos, qui in peccatorum captivitate tenebantur, redimeret [cf. Rom 3, 24; 1 Tim 2, 6], dum sine Deo *pro omnibus mortem gustat* [Hebr 2, 9]; nunc addit aliquid sublimius et dicit quia *proposuit eum Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius* [Rom 3, 25]; quo scilicet per hostiam sui corporis propitium hominibus faceret Deum et per hoc ostenderet iustitiam suam, dum iis remitteret praecedentia delicta, quae pessimis tyrannis serviendo contraxerant eo tempore, quo sustinebat et patiebatur Deus haec fieri.

«59 5, 8. Quamvis secundum typum ecclesiis traditum .omnes 499
| | baptizad simus in aquis istis visibilibus et in chrismate visibili, tamen qui mortuus est peccato et vere baptizatur in morte Christi, et consepelitur ei per baptismum in mortem, iste vere in Spiritu Sancto et aqua de superioribus baptizatur.

«/. 5, 8. Requiras fortassis etiam hoc, quod cum ipse Dominus 500
dixerit ad discipulos ut baptizarent omnes gentes in nomine

semine non suscepto peperit masculum, putaretur immunda esse genito salvatore. Sed absque harum vocum adiectione, *si conceperit semen,* poterat etiam Maria intellegi non esse immunda. Non enim simpliciter erat mulier, sed virgo.

496. MG 12, 496; L 9, 818.
497. MG 12, 561; L 9, 425.
498. MG 14, 946; L 6, 204.
499. MG 14. 1038; L 6, 381.
500. MG 14, 1039; L 6, 383.

Patris et Filii et Spiritus Sancti [Mt 28, 19], cur hic apostolus solius Christi in baptismo nomen assumpserit, dicens: *Quicumque baptizati sumus in Christo* [Rom 6, 3], cum utique non habeatur legitimum baptisma nisi sub nomine Trinitatis.

501 5, 9. Ecclesia ab apostolis traditionem suscepit etiam par- 474
vulis baptismum dare; sciebant enim illi, quibus mysteriorum secreta commissa sunt divinorum, quod essent in omnibus genuinae sordes peccati, quae per aquam et Spiritum ablui deberent.

502 7, 13. 5ed non advertunt qui haec ita sentiunt, quod, sicut 374
Dominum lesum Christum non ita unum esse Dominum dixit, ut ex hoc Deus Pater Dominus non dicatur, ita et Deum Patrem non ita dixit esse unum Deum, ut Deus Filius non credatur. Vera est enim scriptura quae dicit: *Scitote quoniam Dominus ipse est Dais* [Ps 99, 2]. Unus autem uterque est Deus, quia non est aliud Filio divinitatis initium quam Pater; sed ipsius unius paterni fontis, sicut Sapientia dicit, *purissima* est *manatio* [Sap 7, 25] Filius. Est ergo Christus *Deus super omnia* [Rom 9, 5]. . . . Qui autem super omnia est, super se 141
neminem habet. Non enim post Patrem est ipse, sed de 148
Patre. Hoc idem autem sapientia Dei etiam de Spiritu Sancto intellegi dedit, ubi dicit: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et qui continet omnia scientiam habet vocis* [Sap 1, 7}. Si ergo Filius *Deus super omnia* dicitur, et Spiritus Sanctus continere omnia memoratur, Deus autem Pater est *ex quo omnia* [1 Cor 8, 6], evidenter ostenditur naturam Trinitatis et substantiam unam esse, quae est super omnia.

In Matthaeum commentarii, post 244.

503 Fragm. ex tomo 1, apud *Eus.,* H. E. 6, 25. 'Qç èv napa-ii
bàttei paOùjv rrept tûiv Teaoápwv eùarfcXiujv, d xaì pôva 75
dvavríppqTá èonv èv tt¡ óttò tôv oùpavòv èKKXqoia to0 0eoOôti TTpujiov pèv 'fexpaTtrat tò kotò tôv troie TtXwvqv, ôœrepov bè àrrôoToXov 'Iqooû XptOTOû MarOaìov, éxbebuiKÓTa aÙTÒ toîç dirò ioubaïCTpoû mOTeunacn, ypappauiv èppaïKOîç auvieTafpévow beÛTtpov bè tô Karà MapKOV, üjç ïléTpoç ucprypicurro

503 Fragm. ex tomo 1, apud *Eus.,* H. E. 6, 25. Sicut ex traditione 14
accepi de quattuor evangelüs, quae sola in universa Dei ecclesia, 15
quac sub caelo est, citra controversiam admittuntur: primum scilicet scriptum esse evangelium secundum Matthaeum, prius quidem publicanum, postea vero apostolum lesu Christi, qui illud hebraico sermone conscriptum ludaeis ad fidem conversis publicavit; secundum, vero secundum Marcum, qui, prout Petrus ipsi exposuerat, fecit... ;

501. MG 14, 1047; L 6, 397. 502. MG 14, 1140; L 7, 157.
503. CB Eus. 2 (ed. E. Schwartz), 576; MG 13, 829; 20, 581.

airrip, TroiqCTavra - - - Kai Tpirov τὸ κοτὸ Αουκῶν, τὸ turò TTaúXou èttaivoupevov eùaffèXiov, τοῖς dirò Tῖτv èOvtὺv nettoir]-κότοᵡ ¿ni ttâcn τὸ κοτὺ 'luiávvqv.

488 Tom. 11, n. 14. Tò «ápaZógevov òtà Xófou ©eoῦ κοὶ504
«M èvTtÙftWÇ» [1 Tim 4, 5] OÙ TtÙ tbiip XÓ-fqj ápálet TÒV xpdlgtvov ei -fàp τοῦτο, fpfiaie Y"P Καὶ τῶν ¿ffOíovTa àvaiituç τῶν dpTOv τοῦ Kupiou, Kai oùbeiç dv òtà τῷ ppcùpa τοῦτο àff9evî)ç H dppcuOTOç èfivÊTO, fi ¿KOipâTO- τοιοῦτον -fàp Tt ò TTaûXoç TtapéatTioev ¿v Tip- «Àtà τοῦτο èv ûpîv noXXoi àoQe.veîç Kai
see dppuKTroi, Kai KOipüJVTat ÍKavoi» [1 Cor 11, 30J. Kai èri τοῦ dpTott τοῖνυν τοῦ Kupiou t'i iLtpèXeia Ttp xpwpevtp èOTiv, èttàv dpiàvTip Ttp νῒjj, Kai Kaûapâ Tfj auvetbqaei peTaXappdvq τοῦ
twdpTou. - - - Ei bè «Trdv τῷ eìcnropeuópevov eiç τὸ arÓpa eiç KOtXiav xwpeî, Kal dtpebpwva èK[JdXXeTai» [Mi 15, lî], Kai τῷ áfia¿ópevov pptûpa btà Xôfou ©eoῦ Kai èvTeùieujç κοτ' aÙTÒ pèv τῷ ôXikôv eiç τ?|ν KOtXiav xwpeî, Kai eiç dtpebptûva èKpdXXeTat- κοτὺ bè Tqv èTtiyevopévqv aùrtp eùxqv, Karà τt]ν àvaXoTÎav τῆ)ç TtioTetuç, tÜjtpéXtpov fiverat, Kai Tfjç τοῦ voû aÏTtov btapxétpeujç, ôpûivToç èri τὸ tbcpeXoOv Kai oùx f) i5Xr) τοῦ dpTou, dXX' ó èif aùrip eipq.uévoç Xôfoç èoriv ò ditpeXûjv
IS7TÒV pi) àvaJiujç τοῦ Kupiou èoOiovTa aÙTÒv. Kai TaÛTa pèv Ttêpt TOÛ TU7TIKOÛ Kai ffupPoXiKOÛ (TtijpaTOÇ.

sio 14, 16. Kai b ©eôç èanv ó auieùfaç τῷ bùo eiç èv, ïva505
pr)K¿Ti tlttn bùo Trap' ou áppó¿eTat dvbpi yuvr)- Kai èrcei ó

et tertium secundum Lucam, quod a Paulo commendatur evange' utn, in gratiam gentium conscriptum; postremum vero secundum Ioannem.

id 11, 14. Id quod *sanctificatum est per verbum Dei et* ora-504
'■•*itionem* non ex se utentem sanctificat; nam, si id ita esset, sanctificaret et illum, qui indigne panem Domini comedit, nec ullus propter cibutn hunc infirmus factus fuisset aut imbecillis aut mortuus; tale enim quidpiam Paulus docuit his verbis: *Ideo inter*
m>c *vos multi infirmi et imbecilles, et dormiunt multi. Ac* proinde in pane Domini' utilitas est ei qui utitur, cum intemerata mente et
un pura conscientia panis fit particeps. . . . Quodsi vero id *omne, quod intrat in os, in ventrem vadit et in secessum emittitur,* ipse etiam cibus per verbum Dei et orationem consecratus, secundum materiale quidem elementum suum, in ventrem abit et in secessum eicitur; secundum orationem autem, quae illi accessit, iuxta proportionem fidei utilis fit efficitque ut perspicax fiat animus, spectans ad id quod prodest. Nec panis materia, sed super eum prolatum verbum,
i<7 illud est quod eum iuvat, qui non indigne Deo hunc comedit. Et haec quidem de typico et symbolico corpore.

t.70 14, Ifi. Deus quidem is est, qui duo in unum compegit, ut, ex 505
quo mulier viro nupsit, duo amplius non sint; et quoniam con-

504. MG 13, 948; L 3, 106. 505. MG 13, 1229; L 3, 307.

©eôç ffuvèieuSe, bià toûto x«PlᏦMá èœriv èv toîç ùttò ©eoû ffuveleuypévoiç, ôirep ô TTaûXoç èintrrâpevoç, èirioqç Tip eîvai tt]v àyvqv àyapiav xàp'dpà tpqai Kai tòv kotù Aôyov ©toû yàpov eîvai xâpiapa [cf. Eph 5, 32].

506 14, 23. 'Hbri bè irapà yeypappéva Kai nveç tûiv f]youpévtuv tf|ç èKKXqaiaç èirérpeipâv -ova (ierre Zwvtoç toû àvbpôç yapeîffOai yuvaÎKa, napà tô yeypappévov pèv irotoûvTeç èv XéXeKTar «Tuvri bè[beTai] ècp' ôffov xpóvov Ir| ô dvqp aÙTf|ç» [1 Cor 7, 39], Kai tô• «Apa oûv poixaXiç xPIpaiicrei f) yuvrj yevbpévr] dvbpi èrépip, Iwvtoç toû dvbpôç» [Rom 7, 3], où pôv naval dXôytuç- eÏKÔç yàp tôv auptrepicpopàv toóttiv ouyKpíaei Xeipóvtuv èmTpéiteoOai irapà Tà dir' dpxrjç vevopoûeTqpéva Kai yeypappèva. 572

507 14, 24. Kai dirooTepàiv bè dirò Tf|ç yuvaiKÔç èauTÓv, iroieì aÙTi'iv iroXXÔKiç poixeu9f]vai, pi] èKirXripûiv aùrf]ç Tàç ôpéieiç, kSv cpavTaaía irXeiovoç aepvÔTqTOç Kai ffuxppooùvnç tô toioÛto iroif)- Kai Taxa pàXXov oûtoç èiïiXiyrrroç b tô ôffov è<p' èavrip itoiiîiv aùrriv poixeu9i]vai pq èKirXnpwv aùrûç Tàç ôpéieiç, q ô diroXùffaç aÙTqv irapeKTÔç Xôyou pèv iropveiaç, ètti cpappaKtia bè, ?| tpôvip, q nvi Ttbv papuTÔTiuv ápap-nipártuv. "Qffirep bè poixaXiç èa-n yuvf], kôv bOKij yapeîff9ai dvbpi, en Mjvtoç toû irpoTépov outujç Kai dvqp boKiûv yapeîv diroXeXupévqv où yapeî, Karà tìjv toû ffujTf|poç fjpwv dirôtpaoiv, ôffov poixeùet. 573 574

iunxit Deus, propterea iis inest gratia, qui a Deo coniuncti sunt; quoti non ignorans Paulus conubium Verbo Dei consentaneum gratiam esse pronuntiat, quemadmodum castus caelibatus gratia est.

506 14, 23. Iam vero contra scripturae legem mulieri, vivente viro, nubere quidam ecclesiae rectores permiserunt, agentes contra id quod scriptum est, in quo sic habetur: *Mulier alligata est quanto tempore vir eius vivit,* et contra illud: *Igitur, vivente viro, mulier vocabitur adultera si fuerit cum alio viro;* non omnino tamen sine ratione, haec enim, contra legem initio latam et scriptam, ad vitanda peiora, alieno arbitrio morem gerentes, eos permisisse verisimile est. 572

507 14, 24. Is quoque qui uxore abstinet, efficit saepe ut adulterium committat, cum eius libidinem non explet, etiamsi maioris sancti-moniae vel castitatis specie ductus id faciat; et is fortasse maiore reprehensione dignus est, qui, quantum penes se est, efficit ut moechetur libidinem eius non explens, quam qui sine causa stupri, sed propter veneficium vel caedem aut gravius aliquod facinus, eam repudiavit. Quemadmodum autem adultera est uxor, etiamsi viro alteri nupta videatur, priore etiamnum vivo; ita et virum repudiatam duxisse visum non tam ipsius maritum quam adulterum esse dicendum, a servatore nostro demonstratum est. 572 573

506. MG 13, 1245; L 3, 321.
507. MG 13, 1249; L 3, 324.

«0 16, 8. 'EiT€Òr|Mri<Je [6 Xpiorôç] Tip févet t l ù v dvOpiimiuv, 508
ïva ôiaKovnaij, Kai òri t o c t o û t o v óbeùcnj òiaKovwv fytrâv rfj
<TUJTT|pi(f, ibç boOvat TTjv éauTOû tpuxñv Xùrpov dvri t ìo XXóù v
t û i v mffreuffávrwv elç aùróv Kai ei KaO' ùtróOeaiv irdvreç
èm<JT€uov elç aÙTÓv, bebwKct ¿tv r?]v q/uxñv aÓToO Xùrpov àvrì
420iràvTiuv. Tivi bè ebwK€ Tqv q/uxqv aùroù Xùrpov dvrì iróXXwv;
Où fàp bf) t «l» 0eq>. Mr|Ti oùv rcp novripty; Oùroç fàp òparet
fipaiv, ?ujç bo0r| t ò irrrèp f)pu>v aùrip Xùrpov f| roO 'Iqaoù
ipuxn dnarr]0évn.

too Series 85. Panis iste, quera Deus Verbum corpus suum 509
487 esse fatetur, verbum est nutritorium animarum, verbum de Deo Verbo procedens, et panis de pane caelesti, qui positus est super mensam de qua scriptum est: *Praeparasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me* [Ps 22, 5]. Et potus iste, quem Deus Verbum sanguinem suum fatetur, verbum est potans et inebrians praeclare corda bibentium, qui est in poculo de quo scriptum est: ***Et poculum tuum inebrians quam praeclarum est!*** [ib.J Et est potus iste generatio vitis verae, quae dicit: *Ego sum vitis vera* [Io 15, 1]. Et est sanguis uvae illius, quae missa in torcular passionis protulit potum hunc. Sic et panis est verbum Christi factum de tritico illo quod cadens in terram multum reddidit fructum. Non enim panem illum visibilem, quem tenebat in manibus, corpus suum dicebat Deus Verbum, sed verbum in cuius mysterio fuerat panis ille frangendus. Nec potum illum visibilem sanguinem suum dicebat, sed verbum in cuius mysterio potus ille fuerat effundendus. Nam corpus Dei Verbi aut sanguis, quid aliud esse potest nisi verbum quod nutrit et verbum quod laetificat cor?

Contra Celsum, 248.

»no L. 1, c. 2. 'Ait ò èXXqviKtîiv nç bofpdrwv Kai fupvatJÍiuv 510
¿XOtbv òri ròv Xófov où póvov Kpivot ¿ìv aùrà dXqOf|, dXXà

tio 16, 8. Inter hominum genus conversatus est [Christus], ut mini-508
traret et eo usque saluti nostrae inserviens procederet, ut animam
•mam pro multis in eum credentibus pretium redemptionis daret:
et si, ut hoc ponamus, omnes in eum credidissent, animam suam
Mu icdemptionis pretium pro omnibus dedisset. Cuinam autem animam
nam redemptionis pretium pro multis dedit? Non Deo. Numquid
igitur malo? Is enim nos dominabatur, donec pro redemptionis
l mercede anima lesu daretur ipsi decepto.

1, 2. Si quis graecis disciplinis imbutus in iisque exercitatus 510
L ad nos transierit, is non modo iudicabit vera esse quae credimus,

508. MG 13, 1397; L 4, 27. 509. MG 13, 1734; L 4, 416.
510. CB 1 (ed. P. Koetschau, 1899), 57; MG 11, 656.

Kaì dffKriaaç KaTaciKeuáaai dv Kaì τὸ boKOOv èXXitrèç tbç Ttpbç èXXqviKÎ]V ànóbftSiv àvaitXqpwaai, KaraaKeudiaiv Tqv XP1011^-vtapoO àXq0ÓTT]Ta. Acktéov Ò' éti Ttpôç τοOτο ôτi ?<m τiç 32 oÍKÉÍa àirôbeiiiç τοO Xôfou, GetOTépa irapà τῆjv dirò biaXeKTiKf]ç éXXriviKriv.

511 1, 3. 'Erri bè XpiOTiavoîç f| 'Pwpaiwv οôîκXîitoç 0ouXf]28 Kaî oî Kaià Kaipòv [îaaiXeîç Kaî Tà OTpa-nwnKà Kaî oî bf]poi Kaî oí τwv mtrreuôvTwv auffcvtîç npoôiroXepqffavTeç τûi Xôyw èxwXuaav dv aÙTÔv viKqGévTa ùnô Tfjç τwv τοοοúτwv ẽ7ri[jouXf]ç, ei pi] Geia buvàpet (nrepéKUtpe Kaî bnepavé^q, duç vignai ôXov KÔopov auTiÎj èînpouXeùovTa.

512 1, 4. Toîç dodyouai KpiSiv biKaiav OeoO drreKtKXeiOTO <tV89 f] èTti τοîç àpapTavopévoiç bÎKt], pi] irdvTwv èxôvTwv KaTà Tàç Kotvàç èvvoiaç npóXqipiv irfif] nepi τοO r'jOiKoû τóττου. Aiôrrep 91 oùbèv GaupaOTÒv τὸν aÓTÒv Oeôv ¿hrep èbîbaîe bià τwv npo-<pr)Twv Kaî τοû aujTiîpoç èfKaTeffnapKévat Tttîç àirdvTwv dv-Gpwnwv ipuxaîç| ïv' àvairoXô'fiiToç èv Trj Ocia Kpiaei nâç dv-Gpwttoç ij [cf. Rom 1, 20], ?xwv τô poùXqpa «τοO vópou ypatrtòv èv Tf) êatrroO Kapbirj» [Rom 2, 15].

513 . 1, 9. <τ>r)OÎ bè [b KèXaoç] Tivaç [XpiOTtavoùç] pqbè pouXo-4 pévQüç bibóvai í] Xappáveiv Xôyov nepî d>v TntJTeùouffi xpifaGa'260 Tip «Mh èféTaZe, dXXà rriOTeuaov» Kaî «'H rriOTiç cou awaa ffe». Kaî <pn<Tiv aiiToùç Xêf«v «Katòv f] èv τûj KÔopw ootpia,

sed etiam rationum momentis firmabit addetque ca quae deesse videntur, ut graecarum scholarum more demonstret veritatem christianismi. Sed 'adicio doctrinam Christianam sua quadam propria 32 ratione demonstrari: divina est haec ratio, et ad eam Graecorum dialectica ne comparari quidem potest.

511 1, 3. Ad Christianos quod spectat, senatus romanus, impera-28 tores diversis temporibus, milites, populi, ipsi eorum qui credebant parentes, in eorum doctrinam conspirarunt; ut tot hostium insidiis oppressa fuisset, nisi divina virtute evasisset atque emersisset, ita ut orbem universum vicisset vel in se coniuratum.

512 1, 4. Qui iustum in se Dei indicium attrahunt, debitam suis 89 peccatis poenam declinarent, si non omnes haberent, secundum communes notiones, opinionem sanam de re morali. Quapropter 91 nihil mirum est quod ipse Deus ea, quae per prophetas et salvatorem docuit, inseverit in omnium hominum animis; ut inexcusabilis in divino iudicio sit omnis homo, habens sensum *legis scriptum in suo corde.*

513 1, 9. «Quidam [Christiani], inquit [CeUusj, neque dare neque ac-4 cipere causas volunt eorum quibus adhaeserunt; sed hoc illorum260 est: ‚Noli inquirere, crede potius|; et: ‚Fides tua te servabit'». Haec etiam illis verba tribuit: «Mala est huius mundi sapientia,

511. CB 1, 57; MG 11, 661. 512. CB 1, 58; MG 11, 661.
513. CB 1, 61; MG 11, 672.

dcfaGbv b' f] pwpla». Aeicrèov bè Ttpbç to0to ôti ei pèv oiôv Te tràvTaç KaTaXiKÔVTaç Tà to0 píou irpáfpaTa ax°^^£lv T'î' tpiXoffocpeîv, âXXr|v óbòv où peTabtujKTéov oùbevî ?| TaÙTrjv póvrjv. EupeGqcreTai yàp èv Tw xpiottaviapip oùk èXarrinv, ïva pt] rpopTiKÓv ti tïttw, èSétadiç twv nemOTeugévcuv Kaî birvrncnç Ttîiv èv toîç npocpr)Taiç aìviypaTwv Kaì twv èv toîç eùa'pfeXioiç TrapapoXwv Kaî dXXwv pupiwv oupPoXtKwç y€T£V7lM£VU,v fi vevopoGeTqpévwv. Ei bè toùt' àpnxavov Kfi M£v î>tà Tàç to0 piou dvdfKaç, itq bè Kaî bià tfiv twv dvGpwnwv doGévetav, aqpôbpa ôXi'fwv èiù tôv Xóyov árróvTwv, noia dv dXXrj peXïiwv péGoboç trpbç tô toîç noXXoîç PoqGrioai eùptGdq Tf|ç dirò to0 iqffoO toîç èGveai napaboOeioriç; Kaî nuvGavópeOá ye nepî to0 rrXqGouç twv mOTeuôvTwv, tîiv noXXîjv xùoiv t^ç KaKÎaç diroGepévwv, èv fj npÔTepov èKaXivboùvTO ı nÓTepov péXtióv èOTiv aùroîç dXÔTfwç nKTTfùouffi KaTeOTdXGai irwç Tà ñGr) Kaî wqpeXñoGai bià Tqv nepî twv KoXalopévwv èirî àpapTÎatç Kaî •npwpévwv ènî èpTOiç xpndtoîç niOTiv, f| pñ npooieoGat aÙTiôv Tqv èmoTpocpnv pejà ipiXfjç iticrrewç, ?wç &v èmbwoiv êauTOÙç èîeTdaei Xôfwv; «Pavepwç yàp oî trdvTeç trap' èXaxiOTOuç oùbè to0to XrppovTai, ôïrep eiXfjtpaaiv èK to0 àirXwç neniOTeuKévai, dXXà pevoOoiv èv KaKÍOTtp pitn.

8 1, 11. TTwç b' oùk eùXoywTepov, ttùvtwv twv dvGpwnivwv 514
257 niffrewç ÙPTÏlM£VUJV) èKeivwv pâXXov mcmùeiv Tip ©ecp; Tiç fàp nXeî rj ïapeî f| naibonoieîTai fj pinrei Tà cmèppaTa ènî

bona autem stultitia». Ad haec ego: Si fieri posset, ut homines, relictis huius vitae negotiis, in solam philosophiam incumberent, nulla sane via esset potior: invenietur enim in christianismo non minor, ne quid arrogantius dicam, tum eori^m quae creduntur disquisitio, tum propheticorum aenigmatum evangelicarumque parabolarum, et sexcentorum id genus quae figurate gesta vel sancita sunt, explanatio. Si autem id ab hominibus impetrari nequit, sive propter huius vitae necessitates, sive propter eorum infirmitatem, ita ut perpauci huic se studio dedant, ecquae ratio maiori hominum parti subveniendi excogitari potest commodior ea quam lesus gentibus tradidit? Nam sciscitemur ab eorum qui credunt multitudine, quique peccatorum sordes, in cjuibus antea volutabantur, eluerunt, utrum sit illis melius sine examine credidisse et, credendo supplicium peccata praemiaque virtutem manere, correxisse mores, an, spreta fide simplici, non ante illam morum emendationem aggredi, quam doctrinae principia penitus investigaverint? Manifestum est, perpaucis exceptis, reliquos ne id quidem assecuturos, quod alii simplici fide consecuti sunt, sed in corruptissima sua vita remansuros.

s 1, 11. Quomodo igitur Deo credere non sit rationi consenta-514
257 neum magis, cum a fide omnia humana pendeant? Quis enim navigat, aut uxorem ducit, aut liberis dat operam, aut in terram

514. CB 1, 63; MG 11, 676.

Tqv TÔV pó tú Kpeírrova Tnateúiuv dnavrr|<T€<i0ai, buvaTOÛ ôvtoç Kaî toû évavTÍa yevtcrOai Kai èoiiv ôté fivopévou;

515 1, 23. TTôauj oùv èvEpfécrrepov Kaî irávTwv toútwv twv 87
dvaitXaapâTwv péXnov tô ¿k twv ôpwpévwv 7tet0ôpevov toîç 103
KaTÙ tôv eÙTaJiav toû KÔopou aépeiv tôv bqpioupYÔv aÙToû
êvôç ôvtoç ëva Kaî aupirvéovTOç aÙToû ôXw' èauTip Kaî bià
toûto pô buvapévqi ûnô iroXXwv bqpioupfwv feyovévai.

516 1, 26. 'Apa tô èv toooùtoiç êtêoi pouXqOévTa cmeîpat tôv 28
êauTOÛ Xôfov Kaî bibaOKaXiav tôv 'iqffoûv toooûtov bebuvôaOai,
djç TToXXaxoû tôç Ka0' npâç oiKOupévqç biaT€0F|vai îrpôç tôv
Xôyov aÙToû oùk ÔXÎtouç "EXXqvaç Kaî pappdpouç, oocpoùç
Kaî dvotirouç, &<rre péxpi ©avárou dfwvíïea0ai ùrrèp xPl<JTia- 31
viffpoû, î'v' aÙTÔv pô èSopôawvTai, ônep oùbelç ùnèp dXXou
bô'fpaTOç ÍOTÓprjTai iroieîv, d0ecî ftïèvqTai; ... El b' ô eùyvw- so
pôvwç TaûTa KaTavowv oirfKaTaOqaeTat Tip ppbèv Kperrrov èv 49
dvOpwirotç fefovévai d0ee(, ttôow tcXéov tô toooûtov irepl
toû 'Iqaoû èappwv dnocpaveírai, ouve&Táíwv TtoXXwv rrpoa-
epxopévwv aÙTOÛ tiîj Xôyw dpxaiorépouç piouç peTafeveOTéporç
Kaî Karavowv, èv ôoaiç pèv dKoXaoiaiç, ôaatç bè dbtKÎatç Kaî
■rtXeoveÎiatç ?KaffToç T<î>vbe ôv, irpiv, wç cpqoi KéXcroç Kaî oi
tò avrà aUTip vopitovreç, diraTr)0wffi Kaî irapabéïwvTai Xôfov
Xupaivópevov, ibç èKeîvoi Xëfouffi, tôv t<Î>v dv0pumwv piov, è£
op bè napeiXi'icpaoi tòv Xófov, TÍva Tpóirov Ye-fóvuOiv èiu-
etKÉOTepoi Kaì aepvÔTcpoi Kaî eùffTaûéaTepot, wç Ttvaç aÙTwv
bià tôv èpwra Tf|ç ùneppaXXoùffriç KaOapÔTqroç Kaî bià tô

spargit semina, quin ad haec facienda fide meliorum adducatur, quamvis secus possit accidere, et aliquando accidat?

515 1, 23. Quanto igitur efficacius et omnibus istis figmentis melius 87
est hominem, ex visibilibus persuasum bono ordine mundi, venerari 103
creatorem unum illius qui est unus, illius qui secum omni ex parte consentit, ita ut non possit a pluribus creatoribus fieri.

516 1, 26. An Iesus suam disseminare doctrinam volens sine Deo 28
potuit paucis his annis tantum perficere, ut in multis huiusce nostri orbis locis multos Graecos et barbaros, multos sapientes et ignaros ad suam doctrinam alliceret et ita persuaderet, ut, quod de aliasi religione numquam auditum est, ad mortem certare pro christianismo quam illum eiurare mallent?... Quodsi quis haec prudenter 30
recogitans concesserit, nihil boni sine Deo hominibus accidere, 49
quanto fidentius id de Iesu affirmabit, cum eorum, qui Christi doctrinae adhaeserint, pristinos cum novis mores comparabit animadvertetque quantis spurcitiis, quantis iniustitiis, quantis cupiditatibus dediti illi ante fuerint, quam decepti, ut Celsus suique similes loquuntur, fuissent, hancque amplexi essent doctrinam, quae illorum iudicio est humanae vitae pernicies; quanto autem, ex quo illi doctrinae se dociles praebuere, aequiores, graviores constantioresque sint redditi, ut eorum quidam, cum eximiae puritatis amore,

515. CB 1, 73; MG 11, 701. 516. CB 1, 78; MG 11, 709.

K(x0apd)T€pov OpntfKeueiv τὸ 0eìov pqbè τiῆv ffirpcexaipq^iéviov *imò* το0 vópou fiirreffGai dcppobiffiwv; 27. 'ESeTÓIuiv bé nç τὺ -rrpœfporra ôterai ôτi peiiuj τ^Ç àvGpuitrivqç tpùffeuiç èrôX-prçaev ó 'Iqffoûç Kaî ToXpf|ffaç fivuffe. TTdvTuiv -fàp dpxflGev CtvmrpaTTÓvTUJV Tip ffirapflvai τὸν Xôyov aÙToû èrti τî\v ôXqv oÎKoupévr|v, τiῆiv T€ KaTà Kaipoùç 0affiXéwv Kaî Tûiv inf aÙTOîç àpxKJTpaTrpfUJv Kal fiyepóvujv irávTwv Te tbç énoç ehreîv Tûiv fjvnvoOv èjouffiav ¿TKexetptapevujv Iτi bè Kaî τiῆiv Kara rrôXetç àpxóvTtuv Kaì (TTpaTiKÚJv Kaì bqpujv, èvÌKqae pò TtetpuKÙiç κui-XùeoGai tbç Xôyoç 0eoO.

ss 1, 68. 'O KéXffoç innbôpevoç τὺ ¿TnbetxOnoópeva *imò* το0 517
¸'lqffoO T€fevr]pèva peyàXa, rrepì Jiv òXifa dirò iroXXtùiv eìpq-Kapev, TrpocmoielTat atrfxujP£ÎV dXq0fj eîvat òffa rrepì 0epa-treuìiv ò dvaffTâffeuiç ò rrepì dpTiuv òXìyuiv ©petpdvTiuv rroXXoùç ávaflypattrai, dtp' tbv Xeitpava noXXà KaTaXéXeinrat, f| òffa dXXa oîerai repaTeuffapèvouç τοὺç pa0r|Tàç iffToprjKévai, Kaì èmtpépei aÙTOîç· «d'epe rnffreúffujpev eîvai ffoi τout' eipyaff-péva.» Kaî eô0etuç Kotvorrotet aùrà npôç rà èpya τiῆiv ïoîτouv, tbç irmoxvoopévajv Oaupaffubrepa, Kaî rrpôç rà imò τiῆiv pa-0ÓVTUJV dirò Aifurniujv èmreXoùpeva. . . . Nuvi bè oùbeiç pèv Tτûiv foriTcuv bt' ibv rroteî èτri τὸν τiῆiv qGwv ènavôpGwaiv KaXeî τοὺç 0eaffapévouç, oùbè tpôptp 0eoO TraibarwYeî τοὺç Kara-nXaYévraç rà 0edpara, oùbè rreipdrat rreí0eiv οütuj Zfiv τοὺç ibôvraç tbç biKaiouOqaopévouç ûtrô 0eoü.

tum quo castius ad cultum divinum accedant, venereis voluptatibus etiam lege permissis abstineant. 27. Haec qui secum reputaverit, is lesum et maiora humanis viribus ausum esse et quae ausus est perfecisse intelleget. Nam vel ab initio nemo non impedire conatus est, quominus lesu doctrina per totum orbem spargeretur, reges cuiusque aetatis, exercituum praefecti et duces, quicumque, ut verbo dicam, aliqua potestate praediti fuerunt, praeterea qui in urbibus auctoritate pollebant, milites, populi: hos omnes vicit, quippe quae doctrina Dei erat, et natura huiusmodi, quae non impediri posset.

25 1, 68. Celsus olfaciens adductum iri quae lesus fecit miracula, 517
0 et ex quibus pauca delibavimus, fingit se concedere vera esse quae scripta sunt de curationibus, de resurrectione, de paucis panibus ex quibus post multos saturatos multa superfuerunt, et quotquot existimat mirum in modum ab apostolis amplificata fuisse; tum: «Age, inquit, damus haec a te gesta». Sed confestim eodem illa numero habenda esse ait ac ea quae praestigiatores faciunt, maiora semper ac maiora pollicentes, et quae faciunt qui sunt aegyptiacis artibus eruditi. . . . Nunc vero nullus praestigiator per ea, quae facit, spectatores ad morum emendationem excitat, aut Dei timorem docet qui spectaculis stupent, aut studet persuadere, ut vivant quasi Deo rationem reddituri.

517. CB 1, 121; MG 11, 788.

518 2,9. 'EpcaXoOgev ofiv'loubaioiç τοΘτον ['iqaoûv] pi) voglaaai svi
Oeóv, úττό τwv upotpqTwv iroXXaxoO pepaptupqpévov tbç ptfdXqv 373
óvTa búvauiv Kai 0eòv Kaxà τὸν τwv óXujv 0eóv Kai TTaxepa.
Toútuj yáp tpapev . .. τὸν TTaTépa . . . dpqKévai τό- «TToir|-i«
atupev dvQpurrrov κοτ' eÍKÓva Kai ópoíwaiv fiperépav» [Gn 1, 26]•
TTpooraxOévTa bè τὸν Aó-fov TreiroiqKévat irdvTa ὸffa ὸ TTaTÙp isi
aÙTw èverdXaTo.... "On bè τὸν évtûj iqaoO XèpovTaTÓ' «'Et w 384
tipi fl ôbôç Kai fl dXfl0tia Kai q Ituri» [lo 14, 6], oùbè τὸ
eùafféXia olbe Treptfcfpappévov tivù yefovévai, tbç oùbapoO
è£u) Tfiç tpuxflç Kai τοΘ atbpaTOç τοΘ 'IqaoO TUfX«vovTa, bflXov
pèv Kai dirò ττοXXwv. . . . TaOra bè tpauev où xoiptlovreç τὸν
Yiòv τοΘ 0eoO dirò τοΘ ìrjffoO- ?v yàp paXioxa perù Tflv
oÌKOvopiav ftftviiTai rrpôç τὸν Aófov τοΘ 0eoO fl ipuxfl Kai
τὸ ffwua ìqtroO.

519 2, 15. Ei fàp [ol evarreXiaTai] pi) flaav <piXaXfl0eiç, dXX', 16
tbç oTexat KéXcroç, uXdopaxa àvafpdtpovTeç, οὐκ dv TTérpov
dvéfpatpav dpvqodpevov fl τοὺç paOqTàç 'IpcroO OKavbaXtlo-
pévouç. Tîç ydp, ei Kai Yéfove TaOra, flXeyìe τὸν Xóyov, fin
oürtuç dnflvrr]ae; Kanoi fe κοτὸ τὸ eiKÔç ¿XPflv «leaiiunflffOai
Taûra dv0pujnoiç, potiXopévotç bibdffKtiv τοὺç ¿VTUYxdvovTaç
τοîç eùaneXîotç èavdïou KaTacppoveîv inrèp Tfjç ôpoXo'fiaç τοΘ
XpionaviopoO,

520 2, 16. 'Hpéîç τὸ boKèîv èni τοΘ na0eîv où Tdooopev, ïva 23
pii iptubflç aùroO Kai fl dvdOTaaiç fl, dXX' dXr|0flç. 'O yap 400

518 2, 9. Damus igitur ludaeis crimini, quod Iesum non existima- 374
verint Deum esse, quem prophetae magnam potentiam et secundo 373
post rerum omnium Deum et Patrem loco Deum esse testificati
sunt. Asserimus enim Patrem . . . illi dixisse: *Faciamus hominem* 144
ad imaginem et similitudinem nostram; Verbum autem, ut iussum 181
illi fuerat, fecisse omnia, quae illum Pater facere iussit. . . . Iam
eum, qui in Iesu dicit: *Ego sum via, veritas et vita,* non esse 384
secundum evangelia circumscriptum quempiam, ita ut extra animam
et corpus non sit, ex pluribus locis effici potest. . . . Haec autem
non eo dicimus, ut Filium Dei a Iesu separemus. Verbum enim
Dei cum anima et corpore Iesu unum maxime post dispensationem
factum est.

519 2, 15. Nisi [evangclistae] sinceri fuissent, sed, ut putat Celsus, 16
figmenta scripsissent, de abnegatione Petri, de discipulorum scan-
dalo numquam fecissent mentionem. Nam, etsi haec acciderint,
quis ita accidisse probasset? Quin et huiusmodi facta praetermitti
oportebat, siquidem evangeli! lectores docere vellent contemnendam
esse mortem, cum agitur de christianismi professione.

520 2, 16. Multum abest, ut dicamus Christum specietenus passum 23
esse, ne falsa sit, quae vera est, resurrectio. Qui enim vere mortem ■ᵍ0

518. CB 1, 135; MG 11, 809. 519. CB 1, 144; MG 11, 825.
520. CB 1, 145; MG 11, 828.

dkqOiîiç dtroOavuiv d àvéoTT], àkqOâiç dvéaTq, ô bè boKiîiv dnoT60vr|Kévai οὐκ dXr|0Cùç dvéoTT].

ns 2, 20. 'O pèv Kékaoç ôterai bià τοῦτο YÎveffôai τὸ (mô 521 nvoç irpoTvdxreuiç OeoirioOèv ènei èOeamaOn• f|peîç bè τοῦτο οὐ btbùvTeç cpapèv oùx't τὸν Oecntitravta amov-tivai τοῦ ècropévou, ènei irpoeîîrev aÙTÒ ■fevqtjópevov, dkkà τὸ èffópevov, èoópevov fiv Kai pr) OeomffOév, Tqv aitíav Tip npofivuJOKovri napeffxiKévat τοῦ corrò npoemeîv. Kai 6Xov -ft τοῦτο èv tí] Ttpo'fviiioei τοῦ OecTTriiovToç aùrô Tirfxávei ▮ buvaroû <bè> ovτoç TOûbé τινος fevéaOai (buvaToû bè> Kai pr'i fevéoOai, terrai τὸ èrepov aÙTiôv TÓbe τι. Kai οὐ tpapev ôn ὸ TtpopvujOKWv, ùcp-eXù>v τὸ buvarov eîvat fcvéaOat Kai pr, yeveffOai, oiovei τοιοῦτόν τι Xéfer TÓbe irdvTcuç tarai Kai dbùvarov érépwq fevéaûai.

25 2, 50. Tà bè [aqpeia] τοῦ XptaTOÛ Kai τîîiv paôqTiijv aÙTOÛ 522 Kaprrôv eax€v οὐκ dirâTqv, dXXà crunripiav ipuxâiv. Tîç yàp τὸν Kpeirrova piov Kai oucrréXXovTa Tà rr|ç KaKiaç baqpépai èni τὸ èXarrov eùXôfwç cppcriv dirò dnâTqç yivenOai;

27 2, 60. 'O bè KéXooç . . . OéXei Kai wrap ôveipuirreiv nvàç 523 Kai KaTà τî]v èauTiîiv [loûkqffiv bô£rj TreirXavripévq cpavraoioû-aOai- ôirep ôvap pèv moreueiv pveoOai οὐκ dXoyov, wrap bè èrri τûiv pñ rrávTri èKtppóvtuv Kai tppevmlóvTwv F| peXayxoXdiVTiuv οὐ TTiOavóv.

25 3, 27. Méffov τοίνυν oauTÒv orriaaç τûiv Te irepi τοῦ 524 'Apioréou fefpappévujv Kai τûiv irepi τοῦ 'Irçaoû ioTopoupèvtuv,

obiit, is, si resurrexerit, vere resurrexit; sed non vere resurrexit is, qui visus est dumtaxat mori.

119 2, 20. Celsus putat rem divinatam per aliquam praenotionem 521 propterea fieri, quod divinata est. Nos vero id non concedentes dicimus non divinantem causajn esse rei futurae, quia praedixit quod fieret, sed rem futuram, futuram et si non divinata fuisset, praebuisse praenoscenti causam cur praedixerit. Et totum hoc ipsum in praenotione divinantis exsistit: cum haec res possit fieri et non fieri, e duobus hoc uuum erit. Et non dicimus a praenoscente auferri quod possit fieri et non fieri, quasi tale quid dicat: hoc omnino erit, et impossibile est aliter fieri.

25 2, 50. [Miraculorum] Christi et eius discipulorum fructus est non 522 deceptio, sed animarum salus; quis enim dixerit deceptione effici, uf emendetur vita et malitia cotidie magis ac magis minuatur?

27 2, 60. Celsus . . . vult quosdam somniare vigilantes et inani 523 opinione delusos sibi animo exhibere quae desiderent. Hoc quidem per somnium fieri nemo absurde crediderit; idem vert» vigilantibus accidere, id non fit verisimile, nisi sint extra se et mente capti aut atra bile laborent.

25 3, 27. Te ipse potius arbitrum constituens inter ea quae de 524 Aristea scripta sunt, et ea quae de Iesu narrantur, vide ex eventu

521. CB 1, 148; MG 11, 8.3«. 522. CB 1, 173; MG 11, 876.
523. CH 1, 183; MG 11. 892. 524. CB 1, 224; MG 11, 953.

íóe eî ni] èK to0 dnopâvTOÇ Kai tiîiv diipeXoupéviuv eîç Ù0iîiv ètravópOuiaiv Kai eùXàpeiav t?]v irpôç tòv èiri Ttfiai 0eòv ?<mv eiiteîv ôti TnoreuTéov pèv tbç oùk dGeei yevopévoiç toîç irepî 'IqaoO iaiopoupévotç oùxi òè toîç nepî to0 TTpoKowqatou Apiaréou.

525 3, 29. Ai òè to0 OeoO Xpiarqi pa0qTeu0éîaat èKKXqaiat,29 auvefeTalôpevai Taîç tbv napoiKoOoi ôrjpwv èKKXqaiaiç, «tbç49 cpu>crrf|péç eîatv èv KÔapqi» [cf. Phil 2, 15]. Tiç fàp oùk *àv* ¿poXopiaai Kai toùç x£ÍP0US tiîiv aitò Tfjç èKKXqaiaç Kai cnrfKpícret peXTtôvaiv èXàtrouç iroXXâi KpeÎTrouç Tirfxdvetv tiîiv èv toîç bripotç èKKXqauîiv;

526 3, 51. Oía Ò' èarîv aùroîç [Xpia-navoîç] dftufò Kai nepises ápapTavóvTwv Kai pdXtffTa tiîiv dKoXaoTatvôvTuiv, ouç dneXaù-525526 vouai to0 KOivo0. . ... Outoi òè tbç diroXiuXÔTaç Kai Te0vrp<ÔTaç Tip Oeiù toùç ûif doeX^eiaç rj tivoç diónou vevixqpévouç tbç veKpoùç KevéoOoi, Kai tbç èK veKpiîiv dvaffTdvTaç, èàv díió-Xofov èvôetStuvTai peTapoXqv, XP^vui irXeiovi tiîiv kot'-dpxàç eiaafopévujv ucnepóv iroTè TrpooievTai• eiç oùòepiav dpxòv Kai TTpotJTacriav tî]ç Xeyopévriç èKKXt^aiaç to0 OeoO KaTaXéfovTeç toùç tpOaoavTaç peià tô npoaeXqXuèévai tiÎi Xôyui èniaiKévat.

527 3, 62. 'Ertéptp0r] oùv Oeôç Aôyoç Ka0ô pèv îaTpôç toîç sis àpapTUlXoîç [cf. Mt 9, 12; Mc 2, 17; Le 5, 31] . . . ['0 KèXaoç]898 (priai• «Ti òè toîç dvapapTtÎTotç oùk èirépcpOr]; tí kokóv èan tô pi] i)papTr]Kévai;» Kai irpôç to0tô tpapev ôti, eî pèv dv-

et ex iis, quae ad morum emendationem pietatemque erga summum Deum inducendam uterque fecit, annon hoc iudicium ferri debeat, credendum esse non sine Deo facta fuisse quae de lesu historia prodidit, non autem quae de Aristea Proconnesio.

525 3, 29. Ecclesiae Dei a Christo edoctae, si cum populorum 29 conciliis quibuscum habitant comparentur, *in mundo tamquam^ lumina sunt.* Ecquis enim non fateatur eos, qui in ecclesia deteriores sunt et in meliorum comparatione peiores, multo praestantiores esse iis, qui in popularibus coetibus vivunt?

526 3, 51. Ea est agendi ratio in eos, qui peccant et maxime qui 523 libidini se dedunt, ut illos a suo coetu prohibeant [Christiani]. . . .525 Illi ut perditos et Deo mortuos lugent eos, qui libidine aut quovis alio crimine deiecti sunt; et quasi e mortuis excitatos ducunt, si eam morum mutationem fecerint, cuius ratio haberi debeat; tardius tamen admittuntur quam qui primo recipiuntur; et quia post professam religionem lapsi sunt, ab omni dignitate et praefectura in dicta ecclesia Dei arcentur.

527 3, 62. Missus igitur est Deus Verbum ad peccatores tamquam 316 medicus. . . . Rogat [Celsus]: «Cur non missus est ad immunes a888 peccatis? Quid malum est non peccasse?» Ad hoc dicimus: Si

525. CB 1, 227; MG 11, 957. 526. CB 1, 247; MG 11, 988.
527. CB 1, 256; MG 11, 1001.

apaptr|T0uç Xéfci toùç pqKCti àpapTavoviaç, ènèp<p0q Kai toù-toiç ó ourrfip f|pîi)V iqaoûç, dXX' oùx tbç iaTpôç' d b' dv-apaptr|TOiç toîç pqbeirumoTe ùpapniKÔatv (où fàp bieoTciXaTO èv t(î èauToO Xéiet), èpoOpev ôti dbùvaTOv dvat outujç àvOpuu-nov dvapdpTrjTOV. To0to bè. cpapev ùtresaipoupévou to0 kotù tòv 'Iqaoûv vooupévou dvGpdirtou, «ôç ápapríav oùk ènoiqae» [1 Petr 2, 22],

598 5, 22. Mrj tiirovoeÎTtu bè tiç fyiâç Tairra XéfovTaç drr' 528 ¿Keívujv dvat tû)v Xeyopévujv pèv Xpianavuiv, dOeTOÙvnuv bè tô Tcepl dvaardaewç KaTà Tàç ypacpàç bôfpa. ... 23. 'Hpèîç pèv oùv ou cpapev tô btarpOapèv oÆpa èïtavépxtaOai dç Tf]V è£ dpxflç tpùatv, <bç oùbè tòv biatpOapèvTa «kùkkov to0 oîtou» [Io 12, 24] èttavépxeaOat dç tòv kôkkov to0 aiiou. Aéfopev fdp, óóatrep èrti to0 kôkkou to0 oîtou èydpeTat trrdxuç, oütuiç Xôyoç tiç èpceiTai Tip aúpan, dtp' où pî] <p0€tpopévou «è^dpe-Tat» tô aúpa «èv dq>0apaí<¡i> (1 Cor 15, 42].

353 5, 23. Ei bè xpñ Pe0iaapévujç ùvopdaat, èpoOpev ôti tbç 529 npôç tt]v KOtvoTèpav vooupévriv cpùatv èan uva ùrrèp tî]v cpùaiv, d nouiaai àv ttotê Oeôç, ûnèp Tqv dv0punrivi]v tpùatv dvafii-pdZwv tòv dv0pujirov Kai notiîtv aÙTÒv pcTapdXXetv èrti cpùatv KpeiTTova Kat 0eiOTépav Kai Tqpèùv toioûtov, ôaov Kai ô Trjpoù-pevoç bi' tbv nparret irapiaTtiaiv ôti fioùXeTai.

8 6, 10. Tò *fàp* xaPaK,nlP'^0V tqv 0eÓTr]Ta f) nepi peXXôvTtuv 530 èaTÎv dnaffeXia, où kot' dv0ptonivr]v tpùaiv Xeyojiévwv Kai Taîç èKpdaeat Kptvopévtuv ôn 0eîov TTveOpa f]v tô TaûTa drra<fèXXov.

per immunes a peccatis intellegat qui non amplius peccant, salvator noster ad eos missus est, sed non ut medicus; sin autem eos qui numquam peccaverunt (neque enim haec eius verba aperte distinguunt), impossibile est hominem esse qui numquam peccaverit, excepto tamen homine a lesu assumpto, qui homo *peccatum non fecit.*

598 5, 22. Ne quis suspicetur nos, haec dicentes, ex illis esse, qui 528 Christiani quidem dicuntur, reiciunt autem dogma quod est secundum scripturas de resurrectione. ... 23. Nos non dicimus corruptum corpus redire in pristinam naturam, sicut nec corruptum *granum frumenti* redire in granum frumenti. Dicimus enim, sicut de grano frumenti surgit spica, sic ratio quaedam inest corpori, a qua non corrupta *surgit* corpus *in incorruptione.*

353 5, 23. Quodst verba urgere oportet, dicemus, prout communius 529 intellegitur natura, quaedam esse supra naturam, quae faciat aliquando Deus, supra humanam naturam efferens hominem, et faciens eum participem naturae melioris et divinioris, et servans talem, quamdiu servatus, per ea quae agit, ostendit se velle.

8 6, 10. Propria enim divinitatis nota est res futuras ita prae-530 dicere, ut praedicendi ratio vires humanas superet, et ex eventu iudicetur divinum Spiritum esse praedictionis auctorem.

528. CB 2 (ed. P. Koetschau, 1899), 23; MG 11, 1216.
529. CB 2, 24; MG 11. 1217. 530. CB 2, 80; MG 11, 1305.

531 6, 11. Ei |ièv kXéîouç ifcav bpoiuiç Tip 'IqiioO îcrropoù-23
pevoi Tip ptip Tû)v dvGpdmiuv èmbebqpriKèvai ibç viol 0eoO,
Kai ÏKaffTOÇ aùrtùv Trepiandcraç Tivàç eiç afcóv, ójctt' dpipripi-
(jtov eîvat bià iqv ôpotÔTT|Ta tF)ç ènarfeXiaç Ttepì tou uîôv eîvat
0eoû tòv ùnô tújv TnareuôvTwv aÙTw papTupoùpevov, x^pav
àv eîxe tò «'Eàv oîbe pèv eicrri'fiîivTai TÔvbe, dXXoi bè dXXov, 28t
Kaì Kotvôv bè TtdvTwv ?¡ Kai npóxeipov iricrreuaov, ei atuGflvai
0èXetç, f| dïtiGi», Kaì tò èirfjç. Nuvi bè eiç irôffav t/]v oìkou-375
jiévqv 'Irjaoûç KeKqpuKrat ¿niôrmtfcaç Tip yevet tiîjv àvGpibniuv
pôvoç Yiôç 0eoO.

532 6, 62. Oùb' àXXo cpnaiv [6 KèXaoç] eîvat Tip 0eip dùv fyieîç no
.fcpev.... Ei bè KaOóXou ciKOÙoipev tou «iLv fyteîç fcpev»,115
noXXiîiv èipeîç fcpev èïaKOUopèvou- tfcti yàp aÙTip dpeii] Kai
paKaptÔTnç Kai ÔetÔTrjç. Ei bè Ttç cikoùoi ùtpqXÔTepov tou
«tbv fjpeîç fcpev», ènei TtávTa S fcpev èXatrova ¿cm tou 0eoO,
oùbèv ÙTOTtov Kai f]pâç ttapabéfaaQai ôti oùbèv èOTi Tip 0eq>
(Lv fjpeîç fcpev. Kpeírrova yap èo-n TtávTUJV (Lv oîbev où
póvr| tou dvGpdnrou tpùfftç, dXXà Kai tiLv ÓTtepavafiefiriKÓTtjuv
aÙTrjv Tà TtpocróvTa Tip 0eûj.

533 7, 17. Tà ttepì tòv 'IqaoOv toívuv Ka0ò pèv vevóqTatsso
GeÓTtiTt èv aÙTip trpaxOèvTa, èatìv Saia Kaì où paxópeva -ri)
Kepi tou 0eiou èvvoiqr Ka0ò bè dv0puiKOç i^v, navTÔç pàXXov 400
àv0piÙKOu KeKOffpnpévoç tí) <jtKpç. peroxy tou aùioXófou Kai

531 6, 11. Si plures essent quos perinde ac lesum in hanc vitam 23
venisse ut filios Dei sibique sectatores adscivisse proderent historiae,
ita ut incertum esset discrimen, propterea quod unusquisque eorum
se pariter filium esse Dei polliceretur, cui illi qui crederent per-
hiberent testimonium, tunc locus foret his verbis: «Hunc si alii264
proponunt, alii alium, omnes tamen dicunt id, quod in promptu
est: Crede, si salvus fieri vis, aut abi», et reliqua. Nunc autem375
lesus solus est qui ut Filius Dei per terrarum orbem in hanc
vitam venisse praedicetur.

532 6, 62. Dicit [Celsus] neque aliud inesse Deo eorum, quae nos no
scimus. . . . Quodsi quis generaliter accipiat illud «eorum quaeiis
nos scimus», multa scimus quae in illo sunt, nam inest ei virtus
et beatitudo et divinitas; si quis vero sublimius accipiat illud
«eorum quae nos scimus», cum omnia quae scimus inferiora sint
Deo, nihil absurdum est nos etiam admittere nihil inesse Deo
eorum, quae nos scimus; quae enim sunt in Deo, superant omnia
quae scit non sola natura hominis, sed et eam antecellentium.

533 7, 17. Quoad lesum vero, si spectantur ea quae a divinitate 390
in eo facta sunt, sancta sunt nec ullo modo Dei notioni repugnant;
quatenus autem homo erat, prae ceteris ornatus summa Verbi400
ipsius et sapientiae ipsius participatione, passus est ut sapiens et

531. CB 2, 81; MG 11, 1305. 532. CB 2, 132; MG 11, 1393.
533. CB 2, 168; MG 11, 1445.

rflç aÙTO.aotpiaç ÛTrépeivev ibç aotpôç Kai TÉXetoç ânep èxpflv imoptìvai τὸν inrèp îtavTÔç τοῦ yèvouç τῶιν àv0pdnrwv f] Kai
413 τῶν XoytKwv navra TtparrovTa. Kai oùbèv ὑτοττον Kai dno-•reOvrçKévat τὸν àv0pwirov, Kai τὸν QávaTOV aÙTOÛ où pôvov napâbeiYpa èKKeîa0ai τοῦ irrtèp eùatp.eiaç àuoOvrjtjKeiv, dXXà fàp Kai eipfdaÔat dpxòv Kai TtpoKOTrqv rfjç KaTaXùaewç τοῦ Ttovqpoû Kai btapôXou, nâoav rqv Tqv vevepqpévou.

98 7, 37. Oùôeiç fàp pa0wv dópaTOv eîvat τὸν 0eòv Kai 534
eîvai uva ò^pioopyripaTa dópaTa, Touréan voqrà, Xeyoi dv diç diroXo'fOÙpevoç Ttepì τῶν Karà rqv dvdOTaaiv rô- «TTwç aio0r)oe<n pò KaTaXappavópevoi rviiioovTai τὸν 0eóv;» fi- «Ti
8«xwpiç aicrQticrewq paOeîv òvvaTÓv è<m;» Kai οὐκ èv dvaKtxw-priKÓcn Kai dvaYivwffKopévoiç ὑττὸ óXvfwv póvov Kai <piXopa0wv, dXX' èv τοῖç bripwbeffTépoiç yé^panrai ôτι «Tà dópaTa» τοῦ 0eoO «dirò Kricrewç KÓffpou τοῖç Ttoiripaat vooùpeva Ka0o-pàrat» [Rom 1, 20]. Ai' (Lv èoriv eiòévai ôτι, eì Kai τοὺç èv pitp dvèpwKOuç XPÒ ànò aiaOñaewv dp£ao0ai Kai τῶν ai-<i0r|Twv, péXXovTaç àvafiaiveiv èni rqv τλὺν vorjTwv tpùtfiv, dXX' οὐττ ye èv aia0r)TOîç Karapéveiv XPÓ-

so 7, 46. «Tà yàp dópaTa» τοῦ 0eoO «dirò κτîσεωç KÓopou»,535
TOUTéffTì Tà voqrd, «τοῖç Ttoiripaoi vooùpeva» èv Tip vofìaOai «Ka0opÒTai» [Rom 1, 20]. Kai oùx ïtrravTai ye dvapdvTtç dnò τῶν τοῦ KÓopou KTKjpdTwv èv τοῖç dopaToiç τοῦ 0eoO' dXXa fàp ÎKavwç èKtivotç èffupvaaapevoi Kai auviévreç aùïà àva«

perfectus quaecumque oportebat pati eum, qui generis humani aut
413 etiam naturarum intellegentium gratia omnia faciebat. Ac nihil absurdum est hominem esse mortuum et eius mortem esse non modo exemplum mortis pro pietate obeundae, sed etiam causam, quae incepit et pergit dissolvere malum et diabolum, qui sibi terram universam subiecerat.

98 7, 37. Nemo enim qui didicit invisibilem esse Deum et esse 534
quasdam creaturas invisibiles, id est intellegibiles, dicet, ut defendens ea quae sunt de resurrectione: «Quomodo sensibus non apprehendentes cognoscent Deum?» vel: «Quid extra sensum
86discere possibile est?» Neque in secretioribus et cognitis a paucis tantum et curiosis, sed in vulgatioribus scriptum est quod *invisibilia* Dei *a creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur.* Ex quibus licet scire quod, etsi in hac vita homines oportet a sensibus incipere et sensibilibus, ut ascendant ad intellegibilium naturam, non tamen in sensibilibus sistere oportet.

86 7, 46. *Invisibilia enim* Dei *a creatura mundi,* id est intellegi- 535
bilia, *per ea quae facta sunt intellecta* in intellectione *conspiciuntur,* et non sistunt ascendentes a creatis mundi in invisibilibus Dei; nam satis in his exercitati et illa intellegentes, ascendunt ad aeter-

534. CB 2, 187; MG 11, 1473.
535. CB 2, 198; MG 11, 1489.

paívoucnv èrti rrjv àîbtov búvaptv τοῦ 0eoO Kai ànaSanXwç τὴ]ν 0eÓTT|Ta aÙToO, étntiTáptvoi οτι ὁ pèv cpiXdvGpwtroç 0eôç <TT|v dXq0etav Kaì τῷ êauToû γνωστὸν ècpavépwcrev» [cf. ib. 18 19] où póvov τοῖç àvaKêipévoiç aÙTw, àXXà Kai noi των èiw Tfiç eiXiKptvoOç Oeooepeiaç Kai eiç aÙTÔv eùaepeiaç- Ttvèç bè των 0eoO Ttpovoia dvapePqKÓTWv èiri Tqv των TqXtKOÛTWV fvtîiffiv οὐκ dita ττ]ç TV'ùaewç bpwvTeç doepoOai Kai «Tqv dXr]0eiav èv dbiKÎet KaTéxouoiv» [ib. 18], οùb' diroXo'fiaç ?τι xwpav èiri τί) Tvwoei των tqXtKOÙTwv ?xeiv buvdpevoi Trapà Tip 0eip.

536 8, 12. 0pr|ffKeùopev οùv τὸν IlaTépa -rifc àXqOeiaç Καὶ τὸν 159
Yiôv Tqv dXr|0eiav, ôvTa búo τί] imoOTdoei updypaTa, èv bè Tfj bpovoiqt Kai Tfj auptpwvta Kai τί] TauTÓTrjTi τοῦ pouXf]gaTOç' tbç τὸν êwpaKÔTa τῶν Yiôv ôvra «dTrawfaffpa Tfjç bó¿r)S xal XapaKTñpa Tqç ùnoOTâaewç» [cf. Ilebr 1, 3] τοῦ 0eoû èwpaxévat èv aùrip 6ντι elKÔvi τοῦ 0eoO τὸν 0eóv.

In lesu Nave homiliae, 249/51.

537 Horn. 3, n. 5. Si de ilio populo vult aliquis salvari, ad 47
hanc domum veniat, ut salutem consequi possit, ad hanc veniat domum, in qua Christi sanguis in signo redemptionis est.... Nemo ergo sibi persuadeat, nemo semetipsum decipiat: extra hanc domum, id est extra ecclesiam, nemo salvatur; nam si quis foras exierit, mortis suae ipse fit reus.

538 7, 1. Sacerdotali tuba primus in evangelio suo Matthaeus'»
increpuit; Marcus quoque, Lucas et Ioannes suis singulis tubis I7
sacerdotalibus cecinerunt. Petrus etiam duabus epistularum |8
suarum personat tubis, Iacobus quoque et Iudas. Addit nihilo- ¿0
minus adhuc et Ioannes tuba canere per epistulas suas et Apocalypsim, et Lucas apostolorum gesta describens. Novis-se sime autem ille veniens, qui dixit: *Puto autem nos Deus novissimos apostolos ostendit* [1 Cor 4, 9], et in quattuordecim

nam potentiam Dei, et, uno verbo, ad divinitatem eius, scientes quod hominum amator Deus *veritatem et quod sui notum est manifestavit* non solum iis, qui ipsi adhaerent, sed et quibusdam alienis a sincera religione et pietate in ipsum; quidam autem ex iis, qui Dei providentia ascenderunt ad tantarum rerum cognitionem, non agentes res dignas ea cognitione, impii sunt et *veritatem in iniustitia detinent* neque amplius excusationem, post tantarum rerum cognitionem, habere possunt apud Deum.

536 8, 12. Colimus igitur Patrem veritatis et Filium veritatem, qui 159
sunt hypostasi duae res, una vero consensione et concordia et identitate voluntatis; ita ut videns Filium, qui est *splendor gloriae et figura substantiae* Dei, viderit in eo qui est imago Dei, Deum.

536. CB 2, 229; MG 11, 1533. 537. MG 12, 841; L 11, 34.
538. MG 12, 857; L 11, 63.

epistularum suarum fulminans tubis, muros Iericho et omnes idololatriae machinas et philosophorum dogmata usque ad fundamenta deiecit.

Fragmenta.

157 *Ex libris in epist. ad Hebraeos.* Lux autem aeterna quid 539
162 aliud est sentiendum quam Deus Pater, qui numquam fuit quando lux quidem esset, splendor vero ei non adesset? Neque enim lux sine splendore suo umquam intellegi potest Quodsi verum est, numquam est quando Filius non Filius fuit. Erit autem, non, sicut de aeterna luce diximus, innatus, ne duo principia lucis videamur inducere, sed sicut ingenitae lucis splendor, ipsam illam lucem initium habens ac fontem, natus quidem ex ipsa, sed non erat quando non erat.

isa *Ib.* Sic et sapientia ex eo [Deo] procedens, ex ipsa Dei 540
substantia generatur. Sic nihilominus et secundum similitudinem corporalis aporrhoeae esse dicitur *aporrhoea gloriae*
158 *omnipotentis* pura quaedam et *sincera* [Sap 7, 25]. Quae utraeque similitudines manifestissime ostendunt communionem substantiae esse Filio cum Patre. Aporrhoea enim ôpooùatoç videtur, id est unius substantiae cum illo corpore, ex quo est vel *aporrhoea* vel *vapor* **[ib.].**

ADa MANTIUS

seu Dialogus de recta in Deum fide, 295/305.

ni L. 1, c. 2. 'AbapdvTioç. "Eva ©eòv Kaì ktì‰ht|v koì 54I
153 bqptoupYÒv twv ánávTwv eîvai ireTtioTeuKa Kaì tòv aÙToO
158 ©eòv Àóyov ópoovcnov, dei òvra Kaì èn' 0‹jx‹xtwv Katpwv dvOpwirov ¿K Mapiaç dvaXafióvTa, Kaì toùtov trraupwOévTa Kaì dvaoTÚvTa ¿k veKpwv. ITiOTeùw bè Kaì Tip 'A'fiw ITveùpaTi tw dei òvn.

104 3, 9. A. Afvocîv èoïKaç Tqv biatpopàv to0 navTeiouoiou Kaì to0 aùreiouaiou. Tòv pèv yàp ©eòv TtavTeíoúaióv cpripi,

141 1, 2. *Adamantins.* Deum unum eumque conditorem et effec- 541
I53torem omnium esse credo; Deumque Verbum, qui ex eo natus est
158 eique est consubstantialis, qui semper est et novissimis temporibus hominem ex Maria assumpsit, et crucifixus est et resurrexit a mortuis. Credo etiam Spirimi Sancto, qui semper est.

104 3, 9. *A.* Ignorare videris distinctionem eius quod omnia potest, 542
et eius quod est suae potestatis. Deum enim dico omnipotentem;

539. MG 14, 1307; L 5, 297. 540. MG 14, 1308; L 7, 300.
541. CB (ed. W. H. van de Sande Bakhuysen, 1901) 4; MG 11, 1717.
542. CB 128; MG 11, 1800.

tòv bè ànoffTÛTriv (FfftXov, tòv Xe^ópevov ZaTavftv, aùrtfoùaiov 203
Xépjj, Kat tòv dvOpwTrov ôpoiwç. — Mapîvoç. AùreSoùatov 221
<p?]ç tòv btápoXov Kai tòv àvOpamov; — A. Toùç dpféXouç
Kai toùç dvôpiùnouç aùreSouffiouç Xéyw ùtrô QeoO fêfevfiaOai,
dXX' où iravreSouaiouç.

543 5, 16. M. 'OpiadaOuj 'Abapavnoç ttoîov oûipa dviOTaxai, eoo
toOto ô TtepiKeipeSa, eiç ô èvbcbéptôa, F] dXXo TrveupaTiKÔv; —
A. ToOto tò crwpá tpqpi dviara<T0ai ô TtepiKeipeOa.

544 5, 28. EÙTpÔKtoç. Aùifl pôvrç [àXqeeia], tbç dXqQûç, bt-«
Kaituç Kat eùaefjiùç Kai ôaicuç f] KaéóXou èKKXqaia TtoXiTeôeTai, 46
fjç oi èKrpanévTeç Kai dirotrcpaXévTCç nôppœ Tfjç àXqOtiaç
Tufxàvoucti, Xófw jièv èna-fftXXôpevoi eibévat dXqOeiav, èpytp
bè paKpàv dcpeaTT]KÔTeç aÙTf^ç.

THEOGNOSTUS.

545 Fragm. ex Hypotypos. lib. 2, apud *Athan.*, De decr. nie. 152
syn. 25. Oùk ë£uj9év tiç èoriv ètpeupeôeîoa i) toO YioO oùffia, J'ta
oùbè ¿K pr] ÒVTUJV érreifftixOn' dXXà ék t^ç toO TïaTpôç oùoiaç
ëepu, tbç toO çpujTÔç tò dnauyaffpa, tbç ubaraç àTjriç. Oûté fàp
tò drraúyaffpa, oOt€ f| cerpiç, aùrò tò übujp ¿otív, F| aùrôç ô
fíXioç • oùre àXXôrpiov, dXX' ànôppota Tfjç toO TïaTpôç oùffiaç,
où peptopòv ÙTtopeivâaqç Tflç toO TïaTpôç oùaiaç. 'Qç fàp
pévwv ô rjXioç ó aÙTÔç où peioOrai raîç ¿Kxeopévatç ùn' aùroO
aùfaîç- outujç oùbè f] oùoia toO TïaTpôç dXXotujaiv ùrrépetvev,
eÌKÓva êauTfiç ëxou(Ja tòv Yíóv.

desertorem autem angelum, qui Satanas dicitur, suae potestatis 203
dico, hominemque eodem modo. — *Marinus.* Suae potestatis esse 221
et diabolum et hominem dicis? — *A.* Angelos et homines suae
potestatis factos esse a Deo dico, non autem omnipotentes.

543 5, 16. *M.* Statuat Adamantius, quodnam corpus resurgat, hocnetjoo
quo circumdati sumus et in quo vincti sumus, an aliud spiritale ? —
A. Hoc ipsum, quo circumdati sumus, dico excitari.

544 5, 28. *Eutropius.* Ipsa sola veritate catholica ecclesia et iustets
et pie et sancte vivit, a qua qui deflexerunt et aberrarunt, procul <5
absunt a veritate; iique verbo quidem sibi veritatem cognitam
esse profitentur, sed re procul ab ea distant.

545 Fragm. ex Hypotyp. 1.2. Non extrinsecus adinventa est Filii sub- 152
stantia, neque ex nihilo educta, sed ex Patris substantia nata est, ut
lucis splendor et aquae vapor. Neque enim splendor aut vapor ipsa 1 2
aqua vel ipse sol est; neque rursus aliquid est alienum, sed est aliquid
emanans ex Patris substantia, ita tamen ut nullam divisionem eadem
Patris substantia sit perpessa. Ut enim sol idem manens radiis ab
ipso profluentibus non minuitur, ita neque Patris substantia muta-
tionem ullam patitur, cum Filium sui ipsius imaginem habet.

543. CB 204; MG 11, 1853. 544. CB 242; MG 11, 1884.
545. MG 10, 240; 25, 460; *Routh,* Reliquiae sacrae 3, 411.

S. CORNELIUS I, PAPA 251—253.

m *Epist. ad S. Cyprianum,* apud *Cypr.,* Epist. 49, 2. Nec546
60 enim [aiunt confessores schisma exuentes] ignoramus unum Deum esse et unum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, unum Sanctum Spiritum, unum episcopum in Catholica esse debere.

Epist. ad Fabium, apud Eus., H. E. 6, 43, De hierarchia cecie-546 elastica, cf. DB 45, K 254 sqq.*

46S Ex eadem epist., ib. 6, 43,14. °Oç [Nooua-navôç] poqOoùpevoç 547
urtò tûiv èîtopKUTTibv vóauj Trepmeoùjv xaXeTrrj Kai diroOaveícíQai ôaov oùbéntu voptiôpevoç, èv aurf] Tfj kXîvij, ou îkoto, irept-
476 xufleiç èXa^ev, eí ye xpi) Xéyetv tôv toioûtov eÎXqtpèvat. 15. Où
481 prjv oùbè tûiv Xonrwv ?tuxév. btacpuyàiv rqv vóffov, <î>v XPh peraXappâveiv Karà tôv Tflç èKKXqoiaç Kavôva, to0 tê fftppa-ytoOflvai into to0 émaxónou' toùtiüv bè pq tuxiùv, trùiç dv to0 Àyiou TTveùpaToç èruxev;

S. CYPRIANUS, ca 200-258.

Ad Donatum, paulo post 246.

sis 4. Et ipse quam plurimis vitae prioris erroribus implicatus 548
tenebar, quibus exui me posse non crederem; sic vitiis adhaerentibus obsecundans eram, desperatione meliorum malis
475 meis velut iam propriis ac vernaculis et favebam. Sed post-
856 quam undae genetalis auxilio superioris aevi labe detersa in expiatum pectus ac purum desuper se lumen infudit, postquam caelitus spiritu hausto in novum me hominem nativitas secunda reparavit, mirum in modum protinus confirmare se
826 dubia, patere clausa, lucere 'tenebrosa, facultatem dare quod prius difficile videbatur, geri posse quod impossibile putabatur, ut esset agnoscere terrenum fuisse quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viveret, Dei esse coepisse quod iam Spiritus Sanctus animaret.

468 14. CunìfNovatiaous] ab exorcistis foveretur, in morbum gravissimum 547
collapsus, dum iamiam moriturus creditur, in ipso in quo iacebat lectulo perfusus baptismum suscepit, si tamen huiuscemodi baptis-
476 mum suscepisse dicendus est. 15. Sed neque postquam liberatus
481 est morbo, reliqua percepit quae iuxta ecclesiasticam regulam percipi debent, neque ab episcopo consignatus est. Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo Spiritum Sanctum potuit accipere?

546. CV 8 (ed. G. Hartel, 1868—1871), 2, 611; ML 3, 722.
547. CB Eus. 2 (ed. E. Schwartz), 620; MG 20, 621; ML 3, 747.
548. CV 3, 1, 5; ML (ep. 1, 4) 4, 200.

Quod idola dii non sint.

549 (Iste libellus nihil est nisi compilatio ex Octavio Minucii Felicis et Apologetico Tertulliani; quapropter duos locos (cc. 9 et 11) hic in 1* editione citatos delevimus, numeros autem reliquimus, ne ordo mutaretur. Ipsos vero locos fere ad verbum invenies sub nn. 270 et 277.]

De lapsis, 251.

551 16. Spretis his omnibus atque contemptis ante expiata 536
delicta, ante exomologesim factam criminis, ante purgatam
conscientiam sacrificio et manu sacerdotis, ante offensam pia- 545
catam indignantis Domini et minantis, vis infertur corpori sos
eius et sanguini et plus modo in Dominum manibus atque .
ore delinquunt quam cum Dominum negaverunt.

552 17. Solus Dominus misereri potest. Veniam peccatis quaeno
in ipsum commissa sunt solus potest ille largiri, qui peccata
nostra portavit, qui pro nobis doluit, quem Deus tradidit pro
peccatis nostris. Homo Deo maior non potest esse, nec re-
mittere aut donare indulgentia sua servus potest quod in
Dominum delicto graviore commissum est, ne adhuc lapso et
hoc accedat ad crimen, si nesciat esse praedictum: *Maledictus
hamo qui spem habet in hominem* [1er 17, 5], Dominus orandus
est, Dominus nostra satisfactione placandus est, qui negantem
negare se dixit, qui omne indicium de Patre solus accepit. 428
Credimus quidem posse apud iudicem plurimum martyrum sao
merita et opera iustorum, sed cum iudicii dies venerit, cum
post occasum saeculi huius et mundi ante tribunal Christi
populus eius adstiterit.

553 28. Denique, quanto et fide maiore ettimore meliore sunt 538
qui, quamvis nullo sacrificii aut libelli facinore constricti, 540
quoniam tamen de hoc vel cogitaverunt, hoc ipsum apud
sacerdotes Dei dolenter et simpliciter confitentes exomologesim
conscientiae faciant, animi sui pondus exponant, salutarem
medelam parvis licet et modicis vulneribus exquirant, scientes
scriptum esse: *Deus non deridetur* [Gal 6, 7]. Derideri et
circumveniri Deus non potest nec astutia aliqua fallente de-
ludi. . . . 29. Confiteantur singuli, quaeso vos, fratres, delictum 545
suum, dum adhuc qui deliquit in saeculo est, dum admitti
confessio eius potest, dum satisfactio et remissio [facta] per
sacerdotes apud Dominum grata est.

554 32. Agite paenitentiam plenam, dolentis ac lamentantis 531
animi probate maestitiam l 33. Nec vos quorumdam moveat
aut error improvidus aut stupor vanus, qui, cum teneantur in

651. CV 3, 1, 248; ML 4, 479.
552. CV 3, 1, 249; ML 4, 480.
553. CV 3, 1, 257; ML 4, 488.
554. CV 3, 1, 261; ML 4, 491.

tam gravi crimine, percussi sunt animi caecitate, ut nec intellegant delieta nec plangant.

36. De fnutibus verae poenitentiae, v. D 265. 554

De catholicae ecclesiae unitate, 251.

i* 4. Loquitur Dominus ad Petrum: *Ego tibi dico,* inquit, 555
34 *quia tu es Petrus* etc. [Mt 16, 18 sq]. Super unum aedificat ecclesiam l *\yel:* Eidem post resurrectionem suam dicit: *Pasce oves nuas* (Io 21, 17). Super illum aedificat ecclesiam, et illi pascendas oves mandat], et quamvis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat et dicat: *Sicut misit me Pater, et ego mitto vos. Accipite Spiritum Sanctum: si cuius remiseritis peccata, remittentur illi; si cuius tenueritis, tenebuntur* [Io 20, 21 sqq], tamen, ut unitatem manifestaret [unam cathedram constituit], unitatis eiusdem originem [atque rationem] ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et ceteri apostoli quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris et potestatis, sed exordium ab unitate proficiscitur [et primatus Petro datur], Ut ecclesia Christi una [et cathedra una] monstretur. [Et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab apostolis omnibus unanimi consensione pascatur.]

so 5. Quam unitatem tenere firmiter et vindicare debemus, 556
maxime episcopi qui in ecclesia praesidemus, ut episcopatum quoque ipsum unum atque indivisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidem veritatis perfida praevaricatione corrumpat. Episcopatus unus est, cuius a singulis in
51 solidum pars tenetur. Ecclesia una est, quae in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur, quomodo solis multi radii sed lumen unum, et rami arboris multi sed robur unum tenaci radice fundatum, et cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiae largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit; ab arbore frange ramum, fructus germinare non poterit; a fonte praecide rivum, praecisus arescit. Sic et ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit: unum tamen lumen est quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit, profluentes largiter rivos latius pandit: unum tamen caput est et origo una et una mater fecunditatis successibus copiosa: illius fetu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur.

47 6. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est et 557
pudica. Unam domum novit, unius cubiculi sanctitatem casto

l Addimus intra [ ] lectiones et addita antiquorum codicum.

555. CV 3, 1, 212; ML 4, 498. 556. CV 3, 1, 213; MI. 4, 501.
557. CV 3, 1, 214; MI. 4, 502.

pudore custodit. Haec nos Deo servat, haec filios regno quos generavit assignat. Quisque ab ecclesia segregatus adulterae iungitur, a promissis ecclesiae separatur, nec perveniet ad Christi praemia qui reliquit ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est. Habere non potest Deum patrem qui ecclesiam non habet matrem. Si potuit evadere quisque extra arcam Noe fuit, et qui extra ecclesiam foris fuerit evadit.... Dicit Dominus: *Ego et Pater unum sumus* [Io 10, 30]. n« Et iterum de Patre et Filio et Spiritu Sancto scriptum est: *Et tres unum sunt* [1 Io 5, 7], Et quisquam credit hanc unitatem de divina firmitate venientem, sacramentis caelestibus cohaerentem scindi in ecclesia posse et voluntatum collidentium divortio separari? Hanc unitatem qui non tenet, non tenet Dei legem, non tenet Patris et Filii fidem, vitam non tenet et salutem.

De dominica oratione, 251/2.

558 14. Addimus quoque et dicimus: *Fiat voluntas tua in caelo*333 *et in terra* [Mt 6, 10], non ut Deus faciat quod vult, sed ut308 nos facere possimus quod Deus vult; nam Deo quis obsistit, quominus quod velit faciat? Sed quia nobis a diabolo obsistitur, quominus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus et petimus, ut fiat in nobis voluntas Dei; quae ut fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius et protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia et misericordia tutus est.

559 18. *Ego sum panis vitae qui de caelo descendi. Si qui ederit*am *de meo pane, vivet in aeternum. Panem autem quem ego dedero*™ *caro mea est pro saeculi vita* [Io 6, 51 52]. Quando ergo dicit in aeternum vivere si qui ederit de eius pane, ut manifestum est eos vivere qui corpus eius attingunt et eucharistiam iure communicationis accipiunt, ita contra timendum est et orandum, ne, dum quis abstentus separatur a Christi corpore, remaneat a salute, comminante ipso et dicente: *Nisi ederitis carnem Filii hominis et biberitis sanguinem cius, non habebitis vitam in vobis* [Io 6, 54], Et ideo panem nostrum, id est504 Christum, dari nobis cotidie petimus, ut, qui in Christo manemus et vivimus, a sanctificatione eius et corpore non recedamus.

Ad Demetrianum, 252.

560 24. Cremabit addictos ardens semper gehenna et vivacibus592 flammis vorax poena, nec erit unde habere tormenta vel re-5^ quiem possint aliquando vel finem. Servabuntur cum corpori-

558. CV 3, 1, 276; ML 4, 528. 559. CV 3, 1, 280; ML 4, 531.
560. CV 3, 1, 368; ML 4, 561.

584 bus suis animae infinitis cruciatibus ad dolorem. . . . Erit tunc sine fructu paenitentiae dolor poenae, inanis ploratio et inefficax deprecatio. In aeternam poenam sero credunt qui in vitam aeternam credere noluerunt.

584 25. Quando istinc recessum fuerit, nullus iam paenitentiae 561
locus est, nullus satisfactionis effectus. Hic vita aut amittitur aut tenetur: hic saluti aeternae cultu Dei et fructu fidei pro-
547 videtur. Nec quisquam aut peccatis retardetur aut annis, quo-
522 minus veniat ad consequendam salutem. In isto adhuc mundo manenti paenitentia nulla sera est. Patet ad indulgentiam Dei aditus, et quaerentibus atque intellegentibus veritatem facilis accessus est. Tu sub ipso licet exitu et vitae temporalis occasu pro delictis roges, et Deum, qui unus et verus est, confessione et fide agnitionis eius implores, venia confitenti datur et credenti indulgentia salutaris de divina pietate conceditur et ad immortalitatem sub ipsa morte transitar.

De mortalitate, 252/3.

s 6. Si tibi vir gravis et laudabilis aliquid polliceretur, haberes 562
254 pollicenti fidem nec te falli aut decipi ab eo crederes, quem stare in sermonibus atque in actibus suis scires. Deus tecum loquitur, et tu mente incredula perfidus fluctuaris? Deus de hoc mundo recedenti immortalitatem atque aeternitatem pollicetur, et dubitas? Hoc est Deum omnino non nosse, hoc est Christum credendi magistrum peccato incredulitatis offendere, hoc est in ecclesia constitutum fidem in domo fidei non habere.

De opere et eleemosynis, 253.

415 1. Multa et magna sunt, fratres carissimi, beneficia divina, 563
quibus in salutem nostram Dei Patris et Christi larga et copiosa clementia et operata sit et semper operetur, quod conservandis et vivificandis nobis Pater Filium misit ut reparare nos posset, quodque Filius missus esse et hominis filius vocari voluit ut nos Dei filios faceret: humiliavit se ut populum qui prius iacebat erigeret, vulneratus est ut vulnera nostra curaret, servivit ut ad libertatem servientes extraheret. Mori sustinuit ut immortalitatem mortalibus exhiberet. . Cum Dominus adveniens sanasset illa quae Adam portaverat vulnera et venena serpentis antiqua curasset, legem dedit sano et praecepit ne ultra iam peccaret, ne quid peccanti gravius eveniret

354 14. Eme tibi albam vestem, ut, qui secundum Adam nudus 564
fueras et horrebas ante deformis, indumento Christi candido

561. CV 3, 1, 370; ML 4, 563.
562. CV 3, 1, 300; ML 4, 586.
563. CV 3, 1, 373; ML 4, 601.
564. CV 3, 1, 384; ML 4, 612.

vestiaris. Et quae matrona locuples et dives es, ungue oculos 867
tuos non stibio diaboli sed collyrio Christi, ut pervenire ad videndum Deum possis, dum Deum et moribus et operibus promereris.

De bono patientiae, 256.

565 6. Omnis actus eius [Christi] ab ipso statim adventu patientia «s comite signatur, quod primum de [illa] sublimitate caelesti ad terrena descendens non aspernatur Dei Filius carnem hominis induere et, cum peccator ipse non esset, aliena peccata portare. Immortalitate interim posita fieri se mortalem patitur, ut innocens pro nocentium salute perimatur.

566 17. Cum in illa prima transgressione praecepti firmitas 23i
corporis cum immortalitate discesserit et cum morte infirmitas299
venerit, nec possit firmitas recipi nisi cum recepta et immortalitas fuerit, oportet in hac fragilitate atque infirmitate corporea luctari semper et congredi.

567 19. Diabolus hominem ad imaginem Dei factum impatienter^
tulit: inde et perit primus et perdidit. Adam contra caeleste299
praeceptum cibi letalis impatiens in mortem cecidit nec acceptam divinitus gratiam patientia custode servavit.

Epistulae

568 Ep. 4 [Pomponio, a. ?], 4. Si de iis [virginibus Deo dicatis] 580
aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat paenitentiam plenam, 505
quia, quae hoc crimen admisit, non mariti sed Christi adultera est, et ideo aestimato iusto tempore postea exomologesi facta ad ecclesiam redeat. Quotisi obstinate perseverant nec se ab invicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione numquam a nobis admitti in ecclesiam posse, ne exemplum ceteris ad ruinas delictis suis facere incipiant.

*568 *15 (ML ep. 10). Contra abusum libellorum martyrum et de reconciliatione episcopo reservata, v. K 267 sqq.*

569 16 [Presbyteris et diaconis, a. 250], 2. Cum in minoribus pec-525
catis agant peccatores paenitentiam iusto tempore, et secundum disciplinae ordinem ad exomologesim veniant, et per manus 527
impositionem episcopi et cleri ius communicationis accipiant,439
nunc crudo tempore persecutione adhuc perseverante, nondum restituta ecclesiae ipsius pace, ad communicationem ad-

* Post numerum epistulae indicatur cui et quando scripta fuerit. Numerus vero datur iuxta editionem CV; quodsi non idem est apud ML, indicatur in notis.

565. CV 8, 1, 401; ML 4, 626. 566. CV 3, 1, 409; ML 4, 633.
567. CV 3, 1, 410; ML 4, 634.
568. CV 3, 2, 476; ML (ep. 62) 4, 370.
569. CV 3, 2, 518; ML (ep. 9) 4, 251.

mittuntur, et offertur nomine eorum, et nondum paenitentia
sos acta, nondum exomologesi facta, nondum manu iis ab episcopo et clero imposita, eucharistia illis datur, cum scriptum sit: *Qui ederit panem aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini* [1 Cor 11, 27].

536 18 [Presbyteris et diaconis, a. 250], 1. Quoniam video facul-570
tatem veniendi ad vos nondum esse et iam aestatem coepisse, quod tempus infirmitatibus assiduis et gravibus infestat, oc-
550 currendum puto fratribus nostris, ut, qui libellos a martyribus acceperunt et praerogativa eorum apud Deum adiuvari possunt,
529 si incommodo aliquo et infirmitatis periculo occupati fuerint, non exspectata praesentia nostra, apud presbyterum quem-cumque praesentem vel, si presbyter repertus non fuerit et
546 urgere exitus coeperit, apud diaconum quoque exomologesim
527 facere delicti sui possint, ut manu iis in paenitentiam imposita veniant ad Dominum cum pace, quam dari martyres litteris ad nos factis desideraverunt.

34 33 [sine inscriptione, a. 250], 1. Dominus noster, cuius prae-571
54 copta metuere et servare debemus, episcopi honorem et ecclesiae suae rationem disponens in evangelio loquitur et dicit Petro: *Ego tibi dico, quia tu es Petrus,* etc. [Mt 16, 18 19],
39 Inde per temporum et successionum vices, episcoporum ordinatio et ecclesiae ratio decurrit, ut ecclesia super episcopos constituatur et omnis actus ecclesiae per eosdem praepositos gubernetur. Cum hoc ita divina lege fundatum sit, miror quosdam audaci temeritate sic mihi scribere voluisse, ut ecclesiae nomine litteras facerent, quando ecclesia in episcopo et clero et in omnibus stantibus sit constituta.

283 39 [Presbyteris et diaconis et plebi universae, a. 251], 3. Lau-572
rentius et Egnatius in castris et ipsi quondam saecularibus militantes, sed veri et spiritales Dei milites, dum diabolum Christi confessione prosternunt, palmas Domini et coronas illustri passione meruerunt. Sacrificia pro iis semper, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones et dies anniversaria commemoratione celebramus.

49 43 [Plebi universae, a. 251], 5. Deus unus est et Christus 573
59 unus et una ecclesia et cathedra una super Petrum Domini voce fundata. Aliud altare constitui et sacerdotium novum fieri praeter unum altare et unum sacerdotium non potest. Quisque alibi collegerit, spargit.

58 48 [Cornelio I'., a. 251], 3. Placuit ut per episcopos retenta 574
›9 a nobis rei veritate et ad comprobandam ordinationem tuam

570. CV 3,2, 523; MI. (ep. 12) 4, 259.
571. CV 3,2, 566; MI, (ep. 27) 4, 298.
572. CV 3,2, 583; MI, (ep. 34) 4, 323.
573. CV 3,2, 594; ML (ep. 40) 4, 336.
574. CV 3,2, 607; ML (ep. 45) 3, 711.

facta auctoritate maiore, tunc demum scrupulo omni de singulorum pectoribus excusso, per omnes omnino istic positos litterae fierent; sicuti fiunt, ut te universi collegae nostri et communicationem tuam, id est catholicae ecclesiae unitatem, 53
pariter et caritatem probarent firmiter ac tenerent. Quod divinitus evenisse et consilium nostrum providenter processisse gaudemus.

575 55 [Antoniano, a. 251/2], 8. Factus est autem Cornelius 56
episcopus de Dei et Christi eius iudicio, de clericorum paene 58
omnium testimonio, de plebis quae tunc adfuit suffragio, de sacerdotum antiquorum et bonorum virorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri et gradus cathedrae sacerdotalis vacaret: quo occupato et de Dei voluntate atque omnium nostrum consensione firmato, quisque iam episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse e'st, nec habeat ecclesiasticam ordinationem qui ecclesiae non tenet unitatem.

576 55, 17. Placuit, frater carissime, examinatis causis singulo- 529
rum libellaticos interim admitti, sacrificatis in exitu subveniri, quia exomologesis apud inferos non est nec ad paenitentiam 584
quis a nobis compelli potest, si fructus paenitentiae subtrahatur. Si proelium prius venerit, corroboratus a nobis invenietur [armatus] ad proelium; si vero ante proelium infirmitas urserit, cum solacio pacis et communicationis abscedit.

577 55, 27. Neminem putamus a fructu satisfactionis et spe 522
pacis arcendum, cum sciamus iuxta scripturarum divinarum fidem, auctore et hortatore ipso Deo, et ad agendam paenitentiam peccatores redigi et veniam atque indulgentiam paenitentibus non denegari.

578 55, 29. Quodsi invenimus a paenitentia agenda neminem 522
debere prohiberi et deprecantibus atque exorantibus Domini 525
misericordiam, secundum quod ille misericors et pius est, per sacerdotes eius pacem posse concedi, admittendus est plan- 545
gentium gemitus et paenitentiae fructus dolentibus non negandus. Et quia apud inferos confessio non est nec exorno- 584
logesis illic fieri potest, qui ex toto corde paenituerint et rogaverint, in ecclesiam debent interim suscipi et in ipsa Domino reservari.

579 58 [Plebi Thibari consistenti, a. 253], 10. O dies ille qualis et 594
quantus adveniet, fratres dilectissimi, cum coeperit populum 501
suum Dominus recensere et divinae cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes

575. CV 3, 2, 629; ML (ep. 52) 3, 770.
576. CV 3, 2, 636; MI. (ep. 52) 3, 783.
577. CV 3, 2, 646; ML (ep. 52) 3, 793.
578. CV 3, 2, 647; ML (ep. 52) 3, 794.
579. CV 3, 2, 665; ML (ep. 56) 4, 357.

et persecutores nostros flammae poenalis perpetuo ardore damnare, nobis vero mercedem fidei et devotionis exsolvere.
eo? Quae erit gloria et quanta laetitia, admitti ut Deum videas,
611 honorari ut cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis aeternae gaudium capias, Abraham et Isaac et Iacob et patriarchas omnes et apostolos et prophetas et martyres salutare, cum iustis et Dei amicis in regno caelorum datae immortalitatis voluptate gaudere, sumere illic quod nec oculus vidit nec auris audivit nec in cor hominis ascendit. Maiora enim nos accipere quam quod hic aut operamur aut patimur apostolus praedicat dicens: *Non sunt condignae passiones huius temporis ad superventuram claritatem quae revelabitur in nobis* [Rom 8, 18]. Cum revelatio illa venerit, cum claritas super nos Dei fulserit, tam beati erimus et laeti dignatione Domini honorati, quam rei remanebunt et miseri qui Dei desertores aut contra Deum rebelles voluntatem fecerunt diaboli, ut eos necesse sit cum ipso simul inexstinguibili igne torqueri.

ss 59 [Cornelio P., a. 252], 14. Navigare audent [haeretici] et ad 580
‘‘Petri cathedram atque ad ecclesiam principalem, unde unitas sacerdotalis exorta est, ab schismaticis et profanis litteras ferre nec cogitare eos esse Romanos, quorum fides apostolo praedicante laudata est, ad quos perfidia habere non possit accessum ?

515 63 [Caecilio, a.?], 4. *Tu es sacerdos in aeternum secundum^ñX ordinem Melchisedech* [Ps 109, 4]. Qui ordo utique hic est de sacrificio illo veniens et inde descendens, quod Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quod panem et vinum obtulit, quod Abraham benedixit. Nam qui magis sacerdos Dei summi quam Dominus noster Iesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, et obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est panem et vinum, suum scilicet corpus et sanguinem?

493 63, 9. Invenimus calicem mixtum fuisse quem Dominus 582
obtulit, et vinum fuisse quod sanguinem dixit. Unde apparet
513 sanguinem Christi non offerri, si desit vinum calici, nec sacrificium dominicum legitima sanctificatione celebrari nisi oblatio et sacrificium nostrum responderit passioni.

494 63, 13. Quia nos omnes portabat Christus, qui et peccata 583
nostra portabat, videmus in aqua populum intellegi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Quando autem in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, et credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur et iungitur.

512 63, 14. Si Christus Iesus Dominus et Deus noster ipse est 584
499 summus sacerdos Dei Patris, et sacrificium Patri se ipsum

580. CV 3, 2, 683; ML (ep. 55) 3, 818.
581. CV 3, 2, 703; ML 4, 376. 582. CV 3, 2, 708; ML 4, 380.
583. CV 8, 2, 711; ML 4, 383. 584. CV 3, 2, 713; ML 4, 385.

obtulit, et hoc fieri in sui commemorationem praecepit, utique ille sacerdos vice Christi vere fungitur, qui id quod Christus fecit imitatur et sacrificium verum et plenum tunc offert in ecclesia Deo Patri, si sic incipiat offerre secundum quod ipsum Christum videat obtulisse.

585 64 [Cyprianus et ceteri collegae qui in concilio adfuerunt numero LXVI 473
Fido, a. 252], 2. Quantum vero ad causam infantium pertinet 471
quos dixisti intra secundum vel tertium diem quem nati sint constitutos baptizari non oportere et considerandam esse legem circumcisionis antiquae, ut intra octavum diem eum qui natus est baptizandum et sanctificandum non putares, longe aliud in concilio nostro visum est. In hoc enim quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed universi potius iudicavimus nulli hominum nato misericordiam Dei et gratiam denegandam.

586 64, 5. Si etiam gravissimis delictoribus et in Deum multum <70
ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur et a baptismo atque gratia nemo prohibetur, quanto 302
magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil pec- 303
cavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquae prima nativitate contraxit, qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria sed aliena peccata.

587 66 [Florentio, a. 254], 8. Loquitur illic [Io 6, 67—69] Petrus, so
super quem aedificata fuerat ecclesia, ecclesiae nomine docens et ostendens, quia, etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, ecclesia tamen a Christo non recedit, et illi sunt ecclesia plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhaerens. Unde scire debes episcopum in ecclesia esse et ecclesiam in episcopo, et, si qui cum episcopo non sit, in ecclesia non esse; et frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt et latenter apud quosdam communicare se credunt, quando ecclesia, quae catholica una est, scissa non sit neque divisa, sed sit utique conexa et cohaerentium sibi invicem sacerdotum glutino copulata.

588 67 [Cyprianus, Caecilius, Primus etc. (37 episcopi) Felici et Aelio 504
et plebi, a. 256], 5. Propter quod diligenter de traditione divina et apostolica observatione servandum est et tenendum, quod apud nos quoque et fere per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui praepositus ordinatur, episcopi eiusdem provinciae proximi quique conveniant, et episcopus deligatur plebe praesente, quae sin- 585

585. CV 8, 2, 718, ML (ep. 59) 3, 1015.
586. CV 3, 2, 720; ML (ep. 59) 3, 1018.
587. CV 3, 2, 732, ML (ep. 69) 4. 406.
588. CV 3, 2, 739; ML (ep. 68) 8, 1027.

gulorum vitain plenissime novit et uniuscuiusque actum de eius conversatione perspexit. Quod et apud vos factum videmus in Sabini collegae nostri ordinatione, ut de universae fraternitatis suffragio et de episcoporum, qui in praesentia convenerant quique de eo ad vos litteras fecerant, indicio episcopatus ei
soi deferretur et manus ei in locum Basilidis imponeretur.

40 G9 [Magno, a. 255], 3. Ecclesia una est, quae una et intus 589
02esse et foris non potest. Si enim apud Novatianum est, apud Cornelium [Papam] non fuit. Si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano episcopo legitima ordinatione successit et quem praeter sacerdotii honorem martyrio quoque Dominus glorificavi!, Novatianus in ecclesia non est nec episcopus computari potest, qui evangelica et apostolica traditione contempta nemini succedens a se ipso ortus est. Habere namque aut tenere ecclesiam nullo modo potest qui ordinatus in ecclesia non est.

163 69, 12. Quaesisti etiam, fili carissime, quid mihi de illis 590
videatur, qui in infirmitate et languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint legitimi Christiani eo quod aqua salutari non loti sint sed perfusi. Qua in parte nemini verecundia et modestia nostra praeiudicat, quo minus unusquisque quod putat sentiat et quod senserit faciat. Nos, quantum concipit mediocritas nostra, aestimamus in nullo mutilari et debilitari posse beneficia divina nec minus aliquid illic posse contingere, ubi plena et tota fide et dantis et sumentis ac-
ini cipitur quod de divinis muneribus hauritur. ... In sacramentis salutaribus necessitate cogente et Deo indulgentiam suam largiente totum credentibus conferunt divina compendia; nec quemquam movere debet quod aspergi vel perfundi videntur aegri, cum gratiam dominicam consequuntur.

469 70 [Cyprianus, Liberalis etc. (31 episc. Africae proconsularis) lanuario, 59 l
Saturnino etc. (18 episc. Numidiae) a 255], 1. Sententiam nostram non novam promimus, sed iam pridem ab antecessoribus nostris statutam et a nobis observatam vobiscum pari consensione coniungimus, censentes scilicet et pro certo tenentes neminem baptizari foris extra ecclesiam posse, cum sit baptisma imum in sancta ecclesia constitutum.

70, 2. Ungi quoque necesse est eum qui baptizatus est, ut 592
4SI accepto chrismate, id est unctione, esse unctus Dei et habere in se gratiam Christi possit. Porro autem eucharistia est unde baptizad unguntur oleum in altari sanctificatmn '. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit
450 nec ecclesiam. ' Unde nec unctio spiritalis apud haereticos

l Sic mss; in aliquibus cdd. legitur: oleo . . . sanctificato.
589. CV 3, 2, 752; ML (ep. 76) 3, 1140.
590. CV 3, 2, 760; ML (ep. 76) 3, 1147.
591. CV 3, 2, 767; ML 3, 1037. 592. CV 3, 2, 768; ML 3, 1010.

potest esse, quando constet oleum sanctificari et eucharistiam fieri apud illos omnino non posse.

<2 a 71 [Quinto, a. 256], 1. Nescio qua etenim praesumptione 469
ducuntur quidam de collegis nostris, ut putent eos qui apud haereticos tincti sunt, quando ad nos venerint, baptizari non oportere, eo quod dicant unum baptisma esse. . . . Nos autem 446
dicimus eos qui inde veniunt, non rebaptizari apud nos, sed baptizari. ... 2. Et dicunt se in hoc veterem consuetudinem sequi, quando apud veteres haereseos et schismatum prima adhuc fuerint initia, ut hi illic essent qui de ecclesia recedebant et hic baptizad prius fuerant, quos tunc ad ecclesiam revertentes et paenitentiam agentes necesse non erat baptizare. ... 3. Non est autem de consuetudine praescribendum, sed ratione vincendum. ... 4. Quod quidem et Agrippina, bonae memoriae vir, cum ceteris coepiscopis suis, qui illo tempore in provincia Africa et Numidia ecclesiam Domini gubernabant, statuit et librata consilii bommunis examinatione firmavit. Quorum sententiam religiosam et legitimam, salutarem fidei et ecclesiae catholicae congruentem, nos etiam secuti sumus.

>93 73 [Iubaiano, a. 256], 1. Scripsisti mihi, frater carissime, 469
desiderans significari tibi motum animi nostri, quid nobis videatur de haereticorum baptismo, qui foris positi et extra ecclesiam constituti vindicant sibi rem nec iuris sui nec potestatis. Quod nos nec ratum possumus nec legitimum computare, quando hoc apud eos esse constet illicitum. ... Et nunc quoque cum in unum convenissemus tam provinciae Africae quam Numidiae episcopi numero septuaginta et unus, hoc idem denuo sententia nostra firmavimus, statuentes unum baptisma esse, quod sit in ecclesia catholica constitutum, ac per hoc non rebaptizari sed baptizari a nobis quicumque ab4i6 adultera et profana aqua venientes abluendi sint et sanctificandi salutaris aquae veritate.

594 73, 7. Intellegimus non nisi in ecclesia praepositis et evan- 467
gelica lege ac dominica ordinatione fundatis licere baptizare 545
et remissam peccatorum dare, foris autem nec ligari aliquid 450
posse nec solvi, ubi non sit qui aut ligare possit aut solvere.

595 73, 9. Qui legitimum et ecclesiasticum baptisma consecuti 476
fuerant, baptizari eos [Samaritanos] ultra non oportebat, sed tantummodo quod deerat, id a Petro et loanne factum est, ut oratione pro iis habita et manu imposita invocaretur et infunderetur super eos Spiritus Sanctus [Aci 8, 14 sqq]. Quod nunc quoque apud nos geritur, ut, qui in ecclesia baptizantur, praepositis ecclesiae offerantur et per nostram orationem ac

592a. CV 3, 2, 771; ML 4, 409. 593. CV 3, 2, 778; ML 3, 1110.
594. CV 3, 2, 783; ML 3, 1114. 595. CV 3. 2, 784; ML 3, 1115.

439 manus impositionem Spiritum Sanctum consequantur et signaculo dominico consummentur.

450 73, 12. Si baptizari quis apud haereticos potuit, utique et 596
remissam peccatorum consequi potuit; si peccatorum remissam consecutus est, sanctificatus est; si sanctificatus est, templum Dei factus est; si templum Dei factus est, quaero cuius Dei?
141 Si creatoris, non potuit qui in eum non credidit. Si Qhristi,
374 nec huius fieri potest templum, qui negat Deum Christum,
iis Si Spiritus Sancti, cum tres unum sint, quomodo Spiritus Sanctus placatus esse ei potest, qui aut Filii aut Patris inimicus est?

465 73, 18. Ubi post resurrectionem a Domino apostoli ad 597
gentes mittuntur, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti
466 baptizare gentiles iubentur. Quomodo ergo quidam dicunt foris extra ecclesiam, immo et contra ecclesiam, modo in nomine lesu Christi cuiuscumque et quomodocumque gentilem baptizatum remissionem peccatorum consequi posse, quando ipse Christus gentes baptizari iubeat in plena et adunata Trinitate?

472 73, 22. Quidam, quasi evacuare possint humana argumen-598
tatione praedicationis evangelicae veritatem, catechumenos nobis opponunt, si quis ex his, antequam in ecclesia baptizetur, in confessione nominis apprehensus fuerit et occisus, an spem salutis et praemium confessionis amittat, eo quod ex aqua prius non sit renatus. Sciant igitur eiusmodi homines, suffragatores et fautores haereticorum, catechumenos illos primo integram fidem et ecclesiae veritatem tenere, et ad debellandum diabolum de divinis castris cum plena et sincera Dei Patris et Christi et Spiritus Sancti cognitione procedere, deinde nec privari baptismi sacramento, utpote qui baptizentur gloriosissimo et maximo sanguinis baptismo, de quo et Dominus dicebat habere se aliud baptisma baptizari [Lc 12, 50]. Sanguine autem suo baptízalos et passione sanctificatos consummari et divinae pollicitationis gratiam consequi declarat in evangelio idem Dominus, quando ad latronem in ipsa passione credentem et confitentem loquitur et quod secum futurus sit in paradiso pollicetur.

329 76 [Nemesiano, Felici, etc., in metallo constitutis, a. 257], 4. Quis 599
non pretiosam in conspectu Dei mortem fortiter et constanter excipiat, placiturus eius oculis, qui nos in congressione nominis sui desuper spectans, volentes comprobat, adiuvat dimicantes,
see vincentes coronat, retributione bonitatis ac pietatis paternae remunerans in nobis quidquid ipse praestitit, et honorans quod ipse perfecit?

596. CV 3, 2, 786; ML 3, 1117. 597. CV 3, 2, 791; ML 3, 1120.
598. CV 3, 2, 795; ML 3, 1124. 599. CV 3, 2, 831; ML (ep. 77) 4,418.

Sententiae episcoporum LXXXVII in Concilio Carthaginensi, 25(5.

600 87. *Cyprianus a Carthagine dixit:* Meam sententiam plenissime exprimit epistula quae ad lubaianum collegam nostrum scripta est, haereticos secundum evangelicam et apostolicam contestationem adversarios Christi et antichristos appellatos, quando ad ecclesiam venerint, unico ecclesiae baptismo baptizandos esse, ut possint fieri de adversariis amici, de antichristis christiani. 469

(?) De rebaptismate, 256.

601 10. Cum salus nostra in baptismate spiritus, quod plerumque ctim baptismate aquae coniunctum est, sit constituta, siquidem per nos baptisma tradetur, integre et sollemniter et per omnia quae scripta sunt assignetur atque sine ulla ullius rei separatione tradatur; aut si a minore clero per necessitatem traditum fuerit, eventum exspectemus, ut aut suppleatur a nobis aut [a] Domino supplendum reservetur. 467 559

6Û2* S. *Stephani I Papae fragni epist. ad Cyprianum. De baptismo haereticorum, apud Cypr. ep. 74 et 75, v. DB 46 sq.*

FIRM1LIANUS, t 269.

Epistula ad Cyprianum, 256.

602 Apud *Cypr.,* Ep. 75, 16. Qualis vero error sit et quanta caecitas eius, qui remissionem peccatorum dicit apud synagogas haereticorum dari posse nec permanet in fundamento unius ecclesiae, quae semel a Christo super petram solidata est, hinc intellegi potest, quod soli Petro Christus dixerit: *Quaecumque ligaveris* etc. [Mt 16, 19). . . . Potestas ergo peccatorum remittendorum apostolis data est, et ecclesiis quas illi a Christo missi constituerunt, et episcopis qui iis ordinatione vicaria successerunt 450 521 60

602 Alia fragm. eiusdem epist. De baptismo haeteticorum, v. DB 47, not., et K 308 sq.*

NOVATIANÜS, t ca 257.

De Trinitate, ante 251.

603 2. Quidquid omnino de illo [Deo] rettuleris, rem aliquam ios ipsius magis et virtutem quam ipsum explicaveris. Quid enim 110

600. CV 3, 1, 461; ML 3, 1074. Rursus edidit critice *H. von Soden* in Nachrichten von der Kônigl. Gesellsch. der Wissensch. zu Gottingen, Philol.-histor. Kl., 1909, p. 247 sqq.

601. CV 3, 3, 82; ML 3, 1195. 602. CV 3, 2, 820; ML 3, 1168.

603. Fa (= Fausset) 8; ML 3, 890.

de eo condigne aut dicas aut sentias, qui omnibus et sermonibus et sensibus maior est? Nisi quod uno modo (et hoc ipsum quomodo possumus, quomodo capimus, quomodo intellegere licet?) quid sit Deus mente capiemus, si cogitaverimus id illum esse, quod, quale et quantum sit non possit intellegi, nec in ipsam quidem cogitationem possit venire.

376 10. Neque eum haereticorum agnoscimus Christum, qui in 604
imagine (ut dicitur) fuit et non in veritate; nihil enim verum eorum quae gessit fecerit, si ipse phantasma et non veritas fuit; neque eum qui nihil in se nostri corporis gessit, dum
379 ex Maria nihil accepit, ne non nobis venerit, dum non in nostra substantia visus apparuit. Neque illum, qui aetheream sive sideream, ut alii voluerunt haeretici, induit carnem, nullam in illo nostro intellegamus salutem, si non etiam nostri corporis cognoscamus soliditatem.

383 11. Verum ne ex hpc, quod Dominum nostrum Iesum 605
Christum Dei creatoris Filium in substantia veri corporis exhibitum asserimus, aliis haereticis hoc in loco hominem tantum et solum defendentibus atque ideo hominem illum nudum et solitarium probare cupientibus aut manus dedisse aut loquendi materiam commodasse videamur; non sic de substantia corporis ipsius exprimimus, ut solum et tantum hominem illum esse dicamus, sed ut, divinitate Sermonis in ipsa concretione permi *ta, etiam Deum illum secundum scripturas esse teneamus.

384 24. Filius Dei descendit, qui, dum filium hominis in se 606
suscepit, consequenter illum Filium Dei fecit, quoniam illum Filius sibi Dei sociavit et iunxit, ut, dum filius hominis adhaeret in nativitate Filio Dei, ipsa permixtione faeneratum et mutuatum teneret quod ex natura propria possidere non posset. Ac sic facta est angeli voce, quod nolunt haeretici, inter Filium Dei hominisque, cum sua tamen sociatione, distinctio, urgendo illos uti Christum, hominis filium hominem, intellegant quoque Dei Filium, et hominem Dei Filium, id est Dei Verbum (sicut scriptum est), Deum accipiant; atque ideo Christum lesum Dominum (ut ita dixerim) ex utroque contextum atque concretum et in eadem utriusque substantiae concordia mutui ad invicem foederis confibulatione sociatum, hominem et Deum, scripturae hoc ipsum dicentis veritate, cognoscant.

|47 29. Hic est [Spiritus Sanctus) qui operatur ex aquis secundam 607
ss? nativitatem, semen quoddam divini generis, et consecrator
seo caelestis nativitatis, pignus promissae hereditatis [Eph 1, 14] et quasi chirographum quoddam aeternae salutis; qui nos Dei faciat templum [1 Cor 3, 17] et nos eius efficiat domum; qui

604. Fa S3; ML 3, 902.
605. Fa 85; ML 3, 903.
606. Fa 90; ML 3, 934.
607. Fa 109; ML 3, 944.

interpellat divinas aures pro nobis gemitibus ineloquacibus [Rom 8, 26], advocationis implens officia et defensionis exhibens munera; inhabitator corporibus nostris datus et sanctitatis effector.

608 31. Est ergo Deus Pater omnium institutor et creator, solus originem nesciens, invisibilis, immensus, immortalis, aeternus, roo unus Deus; cuius neque magnitudini neque maiestati neque virtuti quidquam non dixerim praeferri, sed nec comparari potest. Ex quo, quando ipse voluit, Sermo Filius natus est. . . . Hic ergo, cum sit genitus a Patre, semper est in Patre. 157 Semper autem sic dico, ut non innatum sed natum probem. Sed qui ante omne tempus est, semper in Patre fuisse dicendus est; nec enim tempus illi assignari potest, qui ante tempus est. Semper enim in Patre, ne Pater non semper sit Pater. Quia et Pater illum etiam praecedit, quod necesse est prior ico sit, qua Pater sit; quoniam antecedat necesse est eum qui habet originem, ille qui originem nescit. . . . Hic ergo, quando Pater voluit, processit ex Patre; et qui in Patre fuit, quia ex Patre fuit, cum Patre postmodum fuit, quia ex Patre processit, substantia scilicet illa divina cuius nomen est Verbum, per quod facta sunt omnia et sine quo factum est nihil. Omnia 181 enim post ipsum sunt, quia per ipsum sunt, et merito ipse est ante omnia, sed post Patrem, quando per illum facta sunt omnia. Qui processit ex eo, ex cuius voluntate facta sunt omnia, ' Deus utique procedens ex Deo, secundam personam efficiens post Patrem, qua Filius, sed non eripiens illud Patri, quod unus est Deus. Si enim natus non fuisset, innatus comparatus cum eo qui esset innatus, aequatione in utroque ostensa, duos faceret innatos et ideo duos faceret deos. Si non genitus esset, collatus cum eo qui genitus non esset, et aequales inventi, duos deos merito reddidissent non geniti; atque ideo duos Christus reddidisset deos.

ÍD8 S. Dionysii Romani fragm. ex epist. contra Sabellianos, ca 260. De Trinitate et Incarnatione, apud Athan., De decr. nic. syn. 26, cf. DB 48 sqq.*

S. DIONYSIUS ALEXANDRINUS, fin. saec. II—264/5.

Fragmenta.

609 *Elenchus et Apologia,* lib. 1. Fragm. apud *Athan.,* De sent, is? Dion. 15. Οὐ γαρ ἦν ὁτε ὁ Θεὸς οὐκ ἦν Πατηρ. . . . Ἀταύγαοπα δὲ ων [ὁ Υἱὸς] τῷ ΤΟῦ πατρὸς φωτὸς -ἱδρυτὴς καὶ αὐξητὴς τῆς

609 Numquam fuit quando Deus non erat Pater. . . . Cum [FJ'ius,J 157 sito splendor lucis aeterm e, et ipse omnino aeternus est. Luce

608. Fa 115; ML 3, 949.
609. MG 25, 501; ML 5, 118; Fe (= Felloe) 186.

èoriv• ovtoç fàp del to0 cpujTÔç, bqXov tbç èortv dei tò dtraú-faagcf TOÚTtp fàp Kaì ôti cpiûç èan túj Karanyúíeiv voeîtoi, Kai tptûç où búvaTai ufi cpuiTÍÍov eîvai. . . . "'Ovtoç oùv aiaiviou to0 TTaTpôç, aitbvioç ô Yiôç èan, cpiÎiç èK tpurrôç aiv ôvtoç •fàp yovéluç, ecJTi Kai TéKvov el bè uf] tékvov eïq, ttiûç Kai tîvoç eîvai búvaTai Yoveùç; AXX' eiffiv dpcptu, Kaì eioiv dei.

163 *Id.* Fragm. apud *Athan.,* De sent. Dion. 23. 'Atróppota 610
Tàp voO XÔYoç' Kai tbç èir' dvQpujntuv chreìv, atro Kapbtaç bid OTÔpaTOç èioxeTeÙETai, ërepoç Ytvôpevoç toû èv Kapbia XÓTOU, ô bià tX'Ùooiiç voûç TtpOTtT]bû>v. 'O pèv y«P ëpetve irpotrépipaç, Kai eativ oîoç qv ó bè èîéîrtq irpoiTepcpOeiç Kai (piperai travTaxoû • Kai oütujç èoriv èKÔTepoç èv èKarépup, ërepoç â)v OaTÉpou. Kai èv etaiv, ôvreç bùo. Oirriu t«P Kaì ò TTa-nip Kai ô Yiôç ëv, Kai èv dXXf]Xoiç èXéxOpaav eîvai.

Fragni, ex epist» ad Phihmonem Eomanum. De baptismo haereticorum, 610 apud Eus., H. E. 7, 7, v. K 313 sqq.*

S. GREGORIUS THAUMATURGES, ca 213—270/5.

Expositio fidei, 260/70.

mi Eîç Oeôç, îlaTiip Aôtou ¿iûvtoç, aotpiaç ÎKpeœrtôffriç, Kai 611
¡5, buvdpeujç, Kai xapaKTqpoç dïbiou, TéXeioç TeXeiou Tewiiruip, TTattip Yioû povoYevoûç. Eîç Kùpioç, pôvoç ík jiôvou, 0eôç èK 0eoû, xaPaKTllP Kai eîkûiv ttîç Oeôtiitoç, Aôyoç èvepTÔç, ooqiia Tpç twv ôXujv auffTdaeiuç uepteKTiKri, Kai bùvapiç Tf)ç

enim semper exsistente, manifestum est et splendorem semper exsistere; eo enim ipso lucem esse intellegitur quod splendeat; ac fieri nequit ut lux non luceat. . . . Cum igitur aeternus sit Pater, aeternus est et Filius, lumen de lumine. Nam si genitor est, est et filius; quodsi filius non est, qua ratione et cuius potest esse genitor? Atqui ambo sunt, et semper sunt.

163 Verbum quippe est mentis emanatio et (ut humano more lo- 610
quamur) ex corde per os emittitur. Mens vero, quae per linguam prosilit, diversa est a verbo quod in corde exsistit; istud enim, postquam illud praemiserit, remanet et est quale antea erat; illud vero praemissum evolat et circumquaque fertur, et sic est utrumque in altero, tametsi diversum est ab altero, et unum sunt, licet duo sint. Sic namque Pater et Filius unum sunt, et in se invicem illos esse comprobatum est.

141 Unus Deus, Pater Verbi viventis, sapientiae subsistentis et 611
virtutis et figurae aeternae; perfectus perfecti genitoi. Pater Filii
7 unigeniti. Unus Dominus, solus ex solo, Deus ex Deo, figura et imago deitatis, Verbum activum, sapientia universi compaginem comprehendens, et virtus totius creaturae effectrix. Filius verus

610. MG 25, 513; ML 5, 122; Fe 191.
611. MG 10, 984; H (= Hahn) 253.

ôXr|ç KTÎcrewç noniTiKii. Yiôç dXqOivôç àXqGivoû TTaTpôç, dópatoç àopÛTOu, Kai dcpÔapToç dtpOàpTou, Kai dOdvaToç àÔavdTov, Kai d'îbioç dïbiou. Kai tv TTvtfipa 'Afiov, èx ©eoi) tî]V ûnapiiv iî" ëxov, Kai bià YioO Tretprjvôç bqXabi] toîç dvOpuiTroiç- eÎKibv isv toû YioO, TtXeiou TeXeia, luiî] Iuivtujv afria, irnfÎ] áfía, ¿qrÔTriç ns a-paopoO xopiifôç- èv Ji tpavepoÛTat ©eôç ô TTan'ip, ò èni18" ndvTuiv Kai èv nûai, Kai ©eôç *b* Yiôç, ô bià irdvTtuv. Tptàç TeXeia, bôîij Kai dïbtÔTt]Ti Kai paaiXeta pi] pepilopévq, pqbè dnaXXoTpioupévii. Oôte oûv ktiotôv n, n boOXov èv tîj Tptabi, us oirre èïreiffaKTOv, tbç irpÔTepov pèv oùx ùnàpxov, liorepov bè ènetoeXOôv. Outc oôv èvéXinè ttote Yiôç TTaTpi, ofrre Yiip tô TTveOpa- dXX' ¿¡TpeitTOç Kai dvaXXoiuiToç f] aÙTÎi Tptàç dei.

611 S. Petri Alexan(trini epist. canon., 9. De romano martyrio SS. Petii et Pauli, v. K 347.*

S. METHODIUS, f ca 311.

Convivium decem virginum.

612 Or. 3, c. 6. AebripioOppiTO [ô 'AbdpJ aÙTÔç è£w cpOopàç,->3i ïva tòv paoiXéa fepaipq itdvTuiv Kai TroitiTqv, dvTÎtpOorfa peXtubûiv raîç tûiv dnèXwv è£ oùpàvoO «pepopévatç poaîç. 'AXX' ènei ffuvèpq irapeXqXuOÓTa Tî|V èvToXqv, ôXéOpiov mwpa Kai20» betvôv Treoeîv eiç QdvaTov dvaOTOixeiujQévTa- bià toOtô cpqoiv ô Kùpioç, êauTÔv eiç tôv piov èK Ttïiv oùpavœv èXqXuéévai, KaTaXeXotnÔTa Tàç Tdteiç Kai tò OTpaTÓneba tûiv drféXujv.... 'EXenre fàp ¿tvOpujnov eiç rpv pipXov èTKaTaXex0f|vai Tautqv

veri Dei, invisibilis ex invisibili, incorruptibilis ex incorruptibili, immortalis ex immortali, aeternus ex aeterno. Et unus Spiritus no Sanctus, ex Deo substantiam habens, et qui per Filium apparuit hominibus; imago Filii, perfecti perfecta, vita viventium causa, 16» fons sanctus, sanctitas sanctificationis dispensatrix; in quo Deusns Pater manifestatur, qui est super omnia et in omnibus, et Deus182 Filius, qui est per omnia. Trinitas perfecta, gloria et aeternitate et regno non divisa, neque abalienata. Neque creatum quid aut 148 serviens in Trinitate neque superinductum, quasi antea non fuisset et postea supervenisset. Neque ita defuit umquam Filius Patri, neque Filio Spiritus; sed invertibilis et immutabilis eadem Trinitas semper.

612 3, 6. Creatus est (Adam] ipse expers corruptionis, ut laudaret 231 regem et creatorem omnium, altero velut choro respondens angelorum de caelo clamoribus. Sed cum contigisset eum, violato Dei 299 mandato, exitiali et terribili casu cadere in mortem et dissolutionem, propterea dicit Dominus se in mundum e caelis venisse, relictis angelorum ordinibus et cohortibus. . . . Restabat ut homo in illum librum et numerum adscriberetur, cum illum Dominus

612. MG 18, 69.

exi Kai τὸν dpiQpóv, paarâtfavTOç aÙTÓv τοῦ Kupiou Kai dpcpi-
eoapévou· ïva pf] Kai iràXtv, tbç ëcpiiv, xaîç TpiKupiaiç Kai
«is Taîç ànctTatç TrepiKXuaÔeiç KaxaKOVTUjQrj. Taùiii fàp τῶν dv-
Opumov àveiXqtpev ô Aôfoç, ôrruiç bq bi' auxoû KaTaXùaq τῆ\V
icoèir' ôXéOpiu ftfovuîav KarabÎKtiv, i]TTri<jaç τῶν 6<ptv. "Hppofe
fàp pi) bt' èxépou viKTiOflvai τὸν novripóv, dXXà bi' èxeivou ôv
bq Kai ¿KÓuTraíev àTta-rqaaç aÙTÓv xexupavvqKévar ôτι pù dX-
Xwç Tqv àpapxiav XuOqvai Kai Tqv KaidKpiaiv buvaTÔv fiv, d
pq TtàXiv ô aùtôç èxeîvoç àvOpumoç, bi' ôv eïpqTO τῶ «Tf) eî,
Kai eiç fifv dneXeùoij» [Gn 3, 19], dvanXacrQeiç dvéXuoe Tqv
dnórpaatv, Tqv bf aùròv etç iràvxaç èSevqvefpévqv· ôirwç,
KaOùiç èv τῇ 'Abàp irpÔTepov irdvTeç dTroOvqoxouotv, oirrw
bri rráXtv Kai *èv* τῇ dveiXqcpôxi XpiOTiû τῶν 'Abàp Ttavreç Zujo-
Ttoiqôiûoi.

475 8, 8. 'Efùj fàp τῶν dpaeva xaÙTq fevvâv eipqaGat vopiEtu613
358 τ^ν èKKXqdiaw èτretbèi τοὺç xapaxrqpaç Kai tqv ¿κτυττυκiiv Kai
τî|ν dppevujTriav τοῦ XpiOTOÛ TtpoaXappâvouatv oi «pwnlôpevot,
Tqç κο9' ópoíujoiv poprpqç èv aùroîç èKTUTtoupévqç τοῦ Aôfou,
Kai èv aùroîç fewujpévqç Karà Tqv dKpiprj fvtùatv Kai Ttioriv
darre èv ¿KaOTUJ fevvàaOat τὸν Xparrôv voqTtûç. Kai btà
τοΟτο f] èKKXrjaia anapfà Kai dibivet, péxpnrep dv ô Xptaxôç
èv qpîv gop<puj0r¡ fevvqôeiç (ci. Gai 4, 19], ôττujç ëKatrroç τiÎjv
áfíuuv, τúj geréxeiv XptaroO, Xpiarôç ftvvqGq. Ka0' ôv Xófov
Kai èv Ttvt fpacpfi (peperai· «Mq digqaGe τûjv xp'crrwv pou,
Kai èv τοîç irpocpqTaiç pou pq novppeùqaOe» [Ps 104, 15].

suscepisset et induisset, ne rursus, ut dicebam, fraudum fluctibus
415 circumvolutus demergeretur. Ideo enim hominem suscepit Verbum,
ut per se ipsum, devicto serpente, capitis damnationem solveret.
409 Congruebat enim non ab alio vinci malum spiritum nisi ab illo
quem gloriabatur fraude suae subiecisse tyrannidi; nam neque
aliter solvi poterat peccatum et damnatio, nisi rursus idem ille
homo, propter quem dictum erat illud: *Terra es et in terram
reverteris,* renovatus abrogasse! sententiam quae propter illum in
omnes ceciderat, ut, sicut prius in Adam omnes moriuntur, sic
rursus in Christo, qui Adam assumpsit, omnes vivificentur.

475 8, 8. Ego enim hac de causa dictum existimo gigrii marem 613
358 ab ecclesia, quod nempe ii qui illuminantur Christi lineamenta
effigiemque ac virilem vere animum aspectumque assumunt, Verbi
forma, quae secundum similitudinem est, iis impressa, et per certam
scientiam fidemque in iis progenita, ita ut in unoquoque spiritualiter
nascatur Christus. Ac propterea ecclesia velut fervet turgetque
ac parturit, donec formetur in nobis genitus Christus; quo nimirum
quisque sanctorum, qua ratione Christi particeps est, Christus
nascatur. Iuxta quem sensum in quadam scriptura dicitur: *Nolite
tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari.* Tam-

618. MG 18, 149.

Oiovei xpiff-nbv yeyovÔTOJV T(î>v Karà ptTouaiav τοῦ ΪTveùpaTOÇ dç XpiÇTÔv pepanncrpévujv <JupfJaXXoôcrr]ç èvTaûOa τὸν ἐν τῷ Aô-ftp Tpàvtuoiv aÙTÛiv Kaì perapópcpiuaiv Tfjç èKKXqaiaç.

De libero aibitrio.

614 C. 2, n. 8. Tòv bqpioup-fòv èiratvtîv f|pxójjr)v» TH7 Te W 87
rremTfuîav ôpiûv, Kaì ¿ipajv biaqjopaç, Kaì TtoiKÍXa cpurwv τὸ 188
èfavOripaTa. 9. Oùx ïcrraTO bè poi èrti τοῦτοις Kaì pôvoiç ó voûç, àXXà τὸ Xovrróv, òtîev raOra τί'ἰν oùoTaaiv ?x€l» i'ifdv qpxópqv, nÓTepov ?k τινος ουνôντος àeì τῖιj ©età, ò èS aÙTOÛ Kaì póvou, ouvvirâpxovTOç aÙTÛ) oùbevôç. Tò fàp è£ οὐκισc ôvtwv [n] fe-fovévai oùbè OKoneîv poi xaXûiç èbóxei, [pò] réXeov dmOavou [τοῖς ττοXXoîς] fiirâpxovTOç τοό Xófou. Tà yàp fivó-peva è? ôvτujv nécpuxe Tpv aùoTacnv ex€iv- Kaì ôpoiujç àXq-Oûjç èbÓKti pqbèv Xéfetv dei auvdvai Tip 0eù) Trepóv τι trap' aùróv, dXX' <póvou> aÙToO τὸ òvra xeyovevar Kaì yáp ττujς èireiOé pe τὸ eóraKTOV τὴν crroixdujv Kaì ò irepì aÙTÔ τῆς qjùaeujç eÙKoapia.

615 7, 8 (Fragm. apud *Photium,* Biblioth. 236). 'O pèv fàp 189
dvOpwnoç Kaì xinpiç τῆς dpxiT€KTOVtKf)Ç êarai, f) b' οὐκ ëorai, èàv pò TrpÓTepov dvGpwtroç ijj- °O0ev τὴς réxvaç è£ οὐκ ôvτujv eiç dvOpùjiTouç Ttecpuxévai yiveuOai, Xéyeiv àvaptaìov. 9. Ei τοίνυν τοῦτο οὐτujς exov èir' dvOptbiruiv èbeitapev, mîiç oùx'i TrpoofiKe τὸν 0eòv pò póvov TTOiôtqTaç, èS οὐκ ôvτujv (pavai

quam christi evaserint, per commercium Spiritus, qui in Christum baptizad sunt, suas hic ecclesia conferente partes ad eorum in Verbo effigiem et transformationem.

614 2, 8. Coepi laudare opificem, qui terram fixam animaliumque 87
differentias ac varios plantarum flores aspicerem. 9. Non autem 188
in istis et solis constitit animus, sed de cetero quaerere coepi, unde haec constituta essent; num ex aliquo quod semper coexsistat Deo, vel ex ipso soloque Deo, nulla ei re coexsistente, consisterent. Nam aliquid ex nihilo factum fuisse, ratione non omnino impro-m babili plurimis suppetente, non considerandum duxi. Habent enim quae fiunt ex aliquo fieri et constitui; similiter etiam vere dicendum videbatur nihil Deo praeter ipsum coexsistcre, esseque res ipso solo creante; id enim suaserat compositus elementorum ordo naturaeque in iis concinnitas.

615 7, 8. Homo quidem etiam sine tectonica erit; afilla nisi prius iss
exsistente homine nulla erit. Qûare dicendum necessario, habere artes natura ut ex nihilo fiant in hominibus. 9. Ergo si ita habere ostendimus in hominibus, quomodo non aequum erit dicere posse a Deo non solum qualitates, sed et substantias, fieri ex nihilo?

614. Bw (= Bonwctsch) 1, 7; MG 18, 244.
615. Bw 1, 21; MG 18, 256.

búvaoOai Troieîv, àXXà Kaì oùaiaç; Tip T«p buvaròv <pavf]vai fíveffOaí ti è£ oùk ôvtujv tò Kaì tôç oùffiaç oütujç ?xeiv beÎKvuTat.

De resurrectione.

598 51 (al. 12), 1. Ató èiriOTtiaov djç Kaì ô Kùpioç Tà aÙTÙ616 Taûra bibâffKEiv OéXujv, pii mareuôvtujv XabbouKaiwv eiç tt]V dvdffTaaiv tî)ç aapKÔç. Áófpa yàp toûto ZabbouKatuuv. *aOOev* ouffKeuaadpevot t?)v Kara tt)v juvaîKa Kaì toùç êirrà dbeXtpoùç trapaPoXnv, iva tòv rapì dvaffTâaeiuç Tfjç aapKÔç Xôyov dnopqaujffi, Ttpo<jf]X0ov aÙTÎp, dpéXei aÙTÔç ò eùarf£XioTi)ç ¿neonppqvaTO «irpoOfiXOov bè aÙTÎp» eiirtuv «Kaì XabbotiKaîot, Xéfovteç pi) eîvai dvdtTTaatv» [Mt 22, 23]. 2. 'O oùv XpiOTÔç, el pñ fiv dvdOTaaiç aapKÔç, dXXà pôvoV èauiSeTO [p] ipuxn, ouvéôero dv aÙTOîç, djç KaXwç Kaì ùpôwç tppovoûffi. Nuvi bè diroKpoùerai Xéyujw «'Ev tîj dvacrrâaet oùte yapoOaiv, oine ekfapioKovTat, dXX' ùjç áfreXot èv oùpavtu eiotv» [ib. 30]' où Ttp odpKa pi) ?X€IV› dXXà Tip pr) fapeîv Kaì -fapeîcrôai, dXX' eîvai Xotnôv èv dtpOapata.

ARNOBIUS, t ca 327.

Adversus nationes, ca 305.

374 L. 1, c. 42. Natum hominem colitis. Etiamsi esset id 617 verum . . ., tamen pro multis et tam liberalibus donis, quae ab eo profecta in nobis sunt, Deus dici appellarique deberet. Cum vero Deus sit re certa et sine ullius seriae dubitationis ambiguo, infitiaturos arbitramini nos esse, quam maxime illum ab nobis coli et praesidem nostri corporis nuncupari? Ergone,

Dum enim possibile videtur ut aliquod ex nihilo fiat, posse etiam substantias ex nihilo fieri ostenditur.

598 51 (al. 12), 1. Ac vide, quaeso, quemadmodum Dominus eadem 616 illa tradere Sadducaeis, qui resurrectionem negabant, voluerit. Est enim hoc Sadducaeorum dogma. Unde composita illa parabola de muliere septemque fratribus, ut de resurrectione carnis sermonem haberent, accesserunt ad eum; unde evangelista ait: *Accesserunt ad eum et Sadducaei, dicentes resurrectionem non esse.* Proinde Christus, si nulla carnis esset resurrectio, sed anima sola salutem consequeretur, illis utique ut recte ac praeclare sentientibus, suam auctoritatem adiungeret. Renuens vero ait: *In resurrectione neque ducunt uxores, neque nubunt, sed ut angeli in caelo sunt;* non quod carnem non habeant, sed quod mutuas nuptias nullas contrahant, sed deinceps sint corruptionis expertes.

616. Bw 1, 160; MG 18, 281.
617. CV 4 (ed. A. Reifferscbeid, 1875) 28; ML 5, 771.

inquiet aliquis furens iratus et percitus, Deus ille est Christus? Deus, respondebimus, et interiorum potentiarum Deus.

618 1, 43. Potestis aliquem nobis designare, monstrare ex om- 25
nibus illis magis, qui umquam fuere per saecula, consimile aliquid Christo millesima ex parte qui fecerit?

619 1(54. Non creditis gesta haec [miracula Christi]. Sed qui io
ea conspicati sunt fieri et sub oculis suis viderunt agi, testes 25
optimi certissimique auctores et crediderunt haec ipsi et credenda posteris nobis haud exilibus cum approbationibus tradiderunt. Quinam isti sint, fortasse quaeritis? Gentes, populi, nationes et incredulum illud genus humanum; quod, nisi aperta res esset et luce ipsa, quemadmodum dicitur, clarior, numquam rebus huiusmodi credulitatis suae commodaret assensum. At numquid dicemus illius temporis homines usque adeo fuisse vanos, mendaces, stolidos, brutos, ut, quae numquam viderant, vidisse se fingerent, et quae facta omnino non erant, falsis proderent testimoniis aut puerili assertione firmarent, cumque possent vobiscum et unanimiter vivere et inoffensas ducere coniunctiones, gratuita susciperent odia et exsecrabili haberentur in nomine?

620 1, 58. Sed ab indoctis hominibus et rudibus scripta suntie
[evangelia], et idcirco non sunt facili auditione credenda. Vide ne magis haec fortior causa sit, cur illa sint nullis coinquinata mendaciis, mente simplici prodita, et ignara lenociniis ampliare. Trivialis et sordidus sermo est. Numquam enim veritas sectata est fucum, nec, quod exploratum et certum est, circumduci se patitur orationis per ambitum longiorem.

621 2, 5. Nonne vel haec saltem fidem vobis faciunt argumenta 28
credendi, quod iam per omnes terras in tam brevi temporis spatio immensi nominis huius sacramenta diffusa sunt; quod nulla iam natio est tam barbari moris et mansuetudinem 30
nesciens, quae non eius amore versa molliverit asperitatem suam et in placidos sensus assumpta tranquillitate migraverit; quod tam magnis ingeniis praediti oratores, grammatici, rhetores, consulti iuris ac medici, philosophiae etiam secreta rimantes magisteria haec expetunt, spretis quibus paulo ante fidebant?

622 2, 64. Sed si generis Christus humani, inquitis, conservator 347
advenit, cur omnino non omnes aequali munificentia liberat? Non aequaliter liberat qui aequaliter omnes vocat? aut ab 332
indulgentia principali quemquam repellit aut despuit, qui sublimibus, infimis, servis, feminis, pueris uniformiter potestatem veniendi ad se facit? Patet igitur omnibus fons vitae

618. CV 4, 28; ML 5, 773.
619. CV 4, 86; ML 5, 792.
620. CV 4, 89; ML 5, 796.
621. CV 4, 50; ML 5, 816.
622. CV 4, 99; ML 5, 910.

neque ab iure potandi guisquam prohibetur aut pellitur. Si tibi fastidium tantum est, ut oblati respuas beneficium muneris, quinimmo si tantum sapientia praevales, ut ea quae offeruntur a Christo ludum atque ineptias nomines, quid invitans exspectatur, cuius solae sunt hae partes, ut sub tui iuris arbitrio fructum suae benignitatis exponat?

na 3, 19. Quidquid de Deo dixeris, quidquid tacitae mentis 623
cogitatione conceperis, in humanum transilit et corrumpitur
sensum, nec habet propriae significationis notam quod nostris
ios dicitur verbis atque ad negotia humana compositis. Unus est
hominis intellectus de Dei natura certissimus, si scias et sentias
nihil de illo posse mortali oratione depromi.

LACTANTIUS.

Divinae institutiones, 305/10.

8? L. 1, c. 2, n. 5. Nemo est tam rudis, tam feris moribus, 624
quin oculos suos in caelum tollens, tametsi nesciat cuius dei
providentia regatur hoc omne quod cernitur, aliquam tamen
esse intellegat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione,
constantia, utilitate, pulchritudine, temperatione, nec posse
fieri, quin id quod mirabili ratione constat consilio maiore
aliquo sit instructum.

103 1, 3, 7. Dii si plures sint, minus valebunt, aliis tantumdem 625
in se habentibus. Virtutis autem perfecta natura in eo potest
esse, in quo totum est, quam in eo, in quo pars exigua de
toto est. Deus vero, si perfectus est, ut esse debet, non potest
esse nisi unus, ut in eo sint omnia. 8. Deorum igitur virtutes
ac potestates infirmiores sint necesse est, quia tantum singulis
deerit, quantum in ceteris fuerit: ita, quanto plures, tanto
minores erunt.

8 1, 4, 1. Prophetae, qui fuerunt admodum multi, unum Deum 626
praedicant, unum loquuntur, quippe qui unius Dei spiritu pleni
quae futura essent pari et consona voce praedixerint. 2. At
enim veritatis expertes non putant his esse credendum ; illas
enim non divinas, sed humanas fuisse voces aiunt, videlicet
quia de uno Deo praeconium faciunt, aut insani aut fallaces
fuerunt. 3. Atquin impleta esse implerique cotidie illorum
vaticinia videmus et in unam sententiam congruens divinatio
docet non fuisse furiosos. Quis enim mentis emotae non modo
futura praecinere, sed etiam cohaerentia loqui possit? . . .
5. Praeterea voluntas fingendi ac mentiendi eorum est, qui

623. CV 4, 124; ML 5, 962.
624. CV 19 (ed. S. Brandt, 1890) 7; MG 6, 121.
625. CV 19, 8; ML 6, 123. 626. CV 19, 11; ML 6, 127.

opes appetunt, qui lucra desiderant; quae res procul ab illis sanctis viris abfuit. 6. Ita enim delegato sibi officio functi sunt, ut derelictis omnibus ad tutelam vitae necessariis non modo in futurum, sed ne in diem quidem laborarent contenti extemporali cibo quem Deus subministrasset. Et hi non modo quaestum nullum habuerunt, sed etiam cruciatus atque mortem.

627 2, 7 (8), 1. Oportet in ea re [religiosa], maxime in qua vitae255
ratio versatur, sibi quemque confidere suoque indicio ac propriis260
sensibus niti ad investigandam et perpendendam veritatem, quam credentem alienis erroribus decipi tamquam ipsum rationis expertem. 2. Dedit omnibus Deus pro virili portione sapientiam, ut et inaudita investigare possent et audita perpendere. Nec, quia nos illi temporibus antecesserunt, sapientia quoque antecesserunt, quae, si omnibus aequaliter datur, occupari ab antecedentibus non potest. 8. Illibabilis est tamquam lux et claritas solis, quia, ut sol oculorum, sic sapientia lumen est cordis humani. 4. Quare cum sapere, id est veritatem quaerere, omnibus sit innatum, sapientiam sibi adimunt qui sine ullo iudicio inventa maiorum probant et ab aliis pecudum more ducuntur.

628 2, 8 (9), 8. Nemo quaerat, ex quibus ista materiis tam magna, is»
tam mirifica opera Deus fecerit; omnia enim fecit ex nihilo... 26. Faber sine ligno nihil aedificabit, quia lignum ipsum facere non potest; non posse autem imbecillitatis humanae est. 27. Deus vero facit sibi ipse materiam, quia potest; posse km
enim Dei est; nam, si non potest, Deus non est. 28. Homo facit ex eo quod est, quia per mortalitatem imbecillus est, per imbecillitatem definitae ac modicae potestatis; Deus autem facit ex eo quod non est, quia per aeternitatem fortis est, per 102
fortitudinem potestatis immensae, quae fine ac modo careat sicut vita factoris.

629 8, 27, 1. Ad verum frequenter accedunt [philosophi], sed 4
nihil ponderis habent [eorum] praecepta, quia sunt humana, et255
auctoritate maiore, id est divina, carent. 2. Nemo igitur credit, quia tam se hominem putat esse qui audit, quam est ille qui praecipit.

630 3, 30, 9. Dissoluüs religionibus universis et omnibus quae- aso
cumque in earum defensionem dici vel solebant vel poterant refutatis, deinde convictis philosophiae disciplinis, ad veram nobis religionem sapientiamque veniendum est, quoniam est, ut docebo, utrumque coniunctum, ut eam vel argumentis vel exemplis vel idoneis testibus asseramus, et stultitiam, quam

627. CV 19, 124; ML 6, 287. 628. CV 19, 132; ML 6, 297.
629. CV 19, 261; ML 6, 438. 630. CV 19, 272; ML 6, 446.

nobis isti deorum cultores obiectare non desinunt, ut nullam penes nos, sic totam penes ipsos esse doceamus.

i 4, 4, 1. Quibus rebus apparet, quam inter se coniuncta631
sint sapiqntia' et religio. Sapientia spectat ad filios, quae exigit amorem, religio ad servos, quae exigit timorem. Nam sicut illi patrem diligere debent et honorare, sic hi dominum colere ac vereri. 2. Deus autem qui unus est, quoniam utramque personam sustinet et patris et domini, et amare eum debemus, quia filii sumus, et timere, quia servi. Non potest igitur nec religio a sapientia separari nec sapientia a religione secerni, quia idem Deus est qui et intellegi debet, quod est sapientiae, et honorari, quod est religionis. 3. Sed sapientia praecedit, religio sequitur, quia prius est Deum scire, consequens colere.

412 4, 8, 1. Testificamur illum [Christum] esse bis natum, primum 632
in spiritu, postea in carne; unde apud Ieremiam ita dicitur: *Priusquam te formarem in utero, novi te* [1er 1, 5] ; item: *Beatus qui erat antequam nasceretur* [ib.?]; quod nulli alii contigit
874 praeter Christum. 2. Qui cum esset a principio Filius Dei,
375 regeneratus est denuo secundum carnem. ... 6. Quomodo igitur procreavit [Pater] ? Primum nec sciri a quoquam possunt
163 nec enarrari opera divina; sed tamen sanctae litterae docent, in quibus cautum est illum Dei Filium Dei esse Sermonem, itemque ceteros angelos Dei spiritus esse; nam sermo est spiritus cum voce aliquid significante prolatus. 7. Sed tamen, quoniam spiritus et sermo diversis partibus proferuntur, siquidem spiritus naribus, ore sermo procedit, magna inter hunc Dei Filium ceterosque angelos differentia est; illi enim ex Deo taciti spiritus exierunt, quia non ad doctrinam Dei tradendam, sed ad ministerium creabantur; 8. ille vero, cum sit et ipse spiritus, tamen cum voce ac sono ex Dei ore processit, sicut verbum, ea scilicet ratione, quia voce eius ad populum fuerat usurus, id est, quod ille magister futurus esset doctrinae Dei et caelestis arcani ad homines perferendi. Ipsum primo locutus est, ut per eum ad nos loqueretur, et ille vocem Dei
161 ac voluntatem nobis revelaret. 9. Merito igitur Sermo ac Verbum Dei dicitur, quia Deus procedentem de ore suo vocalem spiritum, quem non utero sed mente conceperat, inexcogitabili quadam maiestatis suae virtute ac potentia in effigiem, quae proprio sensu et sapientia vigeat, comprehendit; et alios item spiritus suos in angelos figuravit. ... 11. Nostrae voces, licet aurae misceantur atque vanescant, tamen plerumque permanent litteris comprehensae ; quanto magis Dei vocem credendum est et manere in aeternum et sensu ac virtute comitari, quam de Deo Patre tamquam rivus de fonte traduxerit |

631. CV 19, 282; ML 6, 456. 632. CV 19, 295; ML 6, 465.

12. Quodsi quis miratur ex Deo Deum prolatione vocis ac iso
spiritus potuisse generari, si sacras voces prophetarum cognoverit, desinet profecto mirari.

633 4, 12, 1. Descendens itaque de caelo Sanctus ille Spiritus «o
Dei sanctam virginem cuius utero se insinuaret elegit; at illa divino Spiritu hausto repleta concepit et sine ullo attactu viri repente virginalis uterus intumuit.

634 4, 13, 1. Summus igitur Deus ac Parens omnium, cum 412
religionem suam transferre voluisset, doctorem iustitiae misit e caelo, ut novis cultoribus novam legem in eo vel per çum daret, non sicut ante fecerat per hominem, sed tamen nasci eum voluit tamquam hominem, ut per omnia summo Patri similis exsisteret. 2. Ipse enim Pater Deus, origo et principium 151
rerum, quoniam parentibus caret, dncrrujp atque duf)Tmp a Trismegiste verissime nominatur, quod ex nullo sit procreatus. Idcirco etiam Filium bis nasci oportuit, ut et ipse fieret œrrârajp atque dpf|Ttup. 3. In prima enim nativitate spiritali àpfvruip 374
fuit, quia sine officio matris a solo Deo Patre generatus est; 4. in secunda vero carnali dirdruip fuit, quoniam sine patris 430
officio virginali utero procreatus est, ut mediam inter' Deum 414
hominemque substantiam gerens nostram hanc fragilem imbecillamque naturam quasi manu ad immortalitatem posset educere. 5. Factus est et Dei Filius per Spiritum et hominis per carnem, id est, et Deus et homo.

635 4, 28, 2. Hac condicione gignimur, ut generanti nos Deo 1
¡usta et debita obsequia praebeamus, hunc solum noverimus, hunc sequamur. 3. Hoc vinculo pietatis obstricti Deo et religati sumus, unde ipsa religionomen accepit, non, ut Cicero interpretatus est, a relegendo.

636 4, 29, 3. Cum dicimus Deum Patrem et Deum Filium, non 150
diversum dicimus nec utrumque secernimus, quia nec pater a filio potest nec filius a patre secerni, siquidem nec pater sine filio nuncupari nec filius potest sine patre generari. 4. Cum igitur et Pater Filium faciat et Filius Patrem, una ieo
utrique mens, unus spiritus, una substantia est: sed ille quasi exuberans fons est, hic tamquam defluens ex eo rivus; ille tamquam sol, hic quasi radius ex sole porrectus. ... 13. Quapropter cum mens et voluntas alterius in altero sit vel potius una in utroque, merito unus Deus uterque appellatur, quia quidquid est in Patre ad Filium transfluit, et quidquid est in Filio a Patre descendit.

637 4, 30, 11. Sola igitur catholica ecclesia est quae verum 47
cultum retinet Hic est fons veritatis, hoc domicilium fidei,

633. CV 19, 309; ML 6, 478.
634. CV 19, 316; ML 6, 482.
635. CV 19, 388; ML 6, 535.
636. CV 19, 392; ML 6, 538.
637. CV 19, 396; ML 6, 542.

hoc templum Dei; quo si quis non intraverit vel a quo si quis exierit, a spe vitae ac salutis alienus est. Neminem sibi oportet pertinaci concertatione blandiri. 12. Agitur enim de vita et salute; cui nisi caute ac diligenter consulatur, amissa
521 et exstincta erit. 13. Sed tamen, quia singuli quique coetus haereticorum se potissimum Christianos et suam esse catholicam ecclesiam putant, sciendum est illam esse veram in qua est confessio et paenitentia, quae peccata et vulnera, quibus subiecta est imbecillitas carnis, salubriter curat.

24 5, 3, 18. Disce, si quid tibi cordis est, non idcirco [Christum] 638
873 a nobis Deum creditum, quia mirabilia fecit, sed quia vidimus in eo facta esse omnia quae nobis annuntiata sunt vaticinio prophetarum. 19. Fecit mirabilia; magum putassemus, ut et vos nunc putatis et ludaei tunc putaverunt, si non illa ipsa facturum prophetae omnes uno spiritu praedixissent. 20. Itaque Deum credimus non magis ex factis operibusque mirandis quam ex illa ipsa cruce, quam vos sicut canes lambitis, quoniam simul et illa praedicta est. 21. Non igitur suo testimonio — cui enim de se dicenti potest credi? — sed prophetarum testimonio, qui omnia quae fecit ac passus est multo ante cecinerunt, fidem divinitatis accepit, quod neque Apollonio neque Apuleio neque cuiquam magorum potuit aut potest aliquando contingere.

29 5, 10, 15. Nec est difficile docere, cur deorum cultores 639
boni et iusti esse non possint. Quomodo enim sanguine abstinebunt qui colunt cruentos deos Martem atque Bellonam? Quomodo aut parentibus parcent qui expulsorem patris sui lovem, aut natis ex se infantibus, qui Saturnum? Quomodo pudicitiam tuebuntur qui colunt deam nudam et adulteram et quasi apud deos prostitutam? 16. Quomodo se rapinis et fraudibus abstinebunt qui Mercuri furta noverunt docentis non fraudis esse decipere, sed astutiae? Quomodo libidines coercebunt qui lovem, Herculem, Liberum, Apollinem ceterosque venerantur, quorum adulteria et stupra in mares et feminas non tantum doctis nota surit, sed exprimuntur etiam in theatris atque cantantur, ut sint omnibus notiora? 17. Possuntne inter haec iusti esse homines, qui, etiamsi natura sint boni, ab ipsis tamen diis erudiantur ad iniustitiam? Ad placandum enim deum quem colas iis rebus opus est, quibus illum gaudere ac delectari scias. Sic fit, ut vitam colentium deus pro qualitate numinis sui formet, quoniam religiosissimus est cultus imitari.

31 5, 13, 11. Cum videat vulgus dilacerari homines variis 640
tormentorum generibus et inter fatigatos carnifices invictam tenere patientiam, existimant, id quod res est, nec consensum

638. CV 19, 409; ML 6, 560. 639. CV 19, 432; ML 6, 583.
640. CV 19, 441; ML 6, 592.

tam multorum nec perseverantiam morientium vanam esse nec ipsam patientiam sine Deo cruciatus tantos posse superare. 12. Latrones et robusti corporis viri eiusmodi lacerationes perferre non queunt, exclamant et gemitus edunt, vincuntur enim dolore, quia deest illis inspirata patientia; nostri autem, ut de viris taceam, pueri et mulierculae tortores suos taciti vincunt, et exprimere illis gemitum nec ignis potest. 13. Eant Romani et Mucio glorientur aut Regulo. ... 14. Ecce sexus infirmus et fragilis aetas dilacerari se toto corpore urique perpetitur, non necessitate, quia licet vitare si velint, sed voluntate, quia confidunt Deo.

G41 6, 5, 11. Sicut virtus non est bonum ac malum scire, ita 23?
virtus est bonum facere, malum non facere. Et tamen scientia sic cum virtute coniuncta est, ut scientia praecedat virtutem, virtus sequatur scientiam, quia nihil prodest cognitio, nisi et actio subsequatur.

642 6, 23, 33. Ne quis divina praecepta circumscribere sesta
putet posse, adduntur illa, ut omnis calumnia et occasio fraudis5,8
removeatur, adulterum esse qui a marito dimissam duxerit, et eum qui praeter crimen adulterii uxorem dimiserit, ut alteram ducat [Mt 5 32, '°. 9]; dissociari enim corpus et distrahi Deus noluit.

643 7, 6, 1. Nunc totam rationem brevi circumscriptione signe-n
mus. Idcirco mundus factus est, ut nascamur; ideo nascimur, ut agnoscamus factorem mundi ac nostri Deum; ideo agnoscimus, ut colamus; ideo colimus, ut immortalitatem pro laborum mercede capiamus, quoniam maximis laboribus cultus Dei constat; ideo praemio immortalitatis afficimur, ut similes angelis effecti summo Patri ac Domino in perpetuum serviamus et simus aeternum Deo regnum. 2. Haec summa rerum est, hoc arcanum Dei, hoc mysterium mundi.

644 7, 7, 4. Quodsi exstitisset aliquis qui veritatem sparsam «
per singulos [philosophos] per sectasque diffusam colligeret in unum ac redigeret in corpus, is profecto non dissentiret a nobis. Sed hoc nemo facere nisi veri peritus ac sciens potest; verum autem scire non nisi eius est, qui sit doctus a Deo.

645 7, 9, 4. Deus non aspectu nobis aliove fragili sensu com- sb
prehendendus est, sed mentis oculis intuendus, cum opera eius praeclara et miranda videamus. 5. Nam illos, qui nullum omnino deum esse dixerunt, non modo philosophos, sed ne homines quidem fuisse dixerim, qui mutis simillimi ex solo corpore constiterunt nihil cernentes animo et ad sensum corporis cuncta referentes, qui nihil putabant esse nisi quod oculis contuebantur.

641. CV 19, 497; ML 6, 651.
642. CV 19, 569; ML 6, 720.
643. CV 19, 603; MI. 6, 757.
644. CV 19, 606; ML 6, 759.
645. CV 19, 611; ML 6, 764.

593 7(21, 1. Primum dicimus tantam esse Dei potçstatem, ut 646
'¿«0 etiam incorporalia comprehendat et quemadmodum voluerit
afficiat. Nam et angeli Deum metuunt, quia castigari ab eo
possunt inenarrabili quodam modo, et daemones reformidant,
quia torquentur ab eo ac puniuntur. 2. Quid ergo mirum, si,
cum sint immortales animae, tamen patibiles sint Deo? Nam
cum in se nihil habeant solidum et contrectabile, a solidis et
corporalibus nullam vim pati possunt; sed quia in solis spiri-
tibus vivunt, a solo Deo tractabiles sunt, cui virtus ac sub-
stantia spiritalis est. 3. Sed tamen docent nos sanctae litterae,
quemadmodum poenas impii sint daturi. Nam quia peccata
in corporibus contraxerunt, rursus came induentur, ut in cor-
poribus piaculum solvant; et tamen non erit caro illa, quam
Deus homini superiecerit, huic terrenae similis, sed insolubilis
ac permanens in aeternum, ut sufficere possit cruciatibus et
592 igni sempiterno, cuius natura diversa est ab hoc nostro, quo
ad vitae necessaria utimur, qui nisi alicuius materiae fomite
alatur, exstinguitur. ... 5. Idem divinus ignis una eademque
vi ac potentia et cremabit impios et recreabit, et quantum e
corporibus absumet, tantum reponet ac sibi ipsi aeternum
pabulum subministrabit: quod poetae in vulturem Tityi trans-
tulerunt. Ita sine ullo revirescentium corporum detrimento
587 aduret tantum ac sensu doloris afficiet. 6. Sed et iustos cum
iudicaverit Deus, etiam igni eos examinabit. Tum quorum
peccata vel pondere vel numero praevaluerint, perstringentur
igni atque amburentur, quos autem plena iustitia et maturitas
virtutis incoxerit, ignem illum non sentient; habent enim ali-
quid in se Dei, quod vim flammae repellat ac respuat. 7. Tanta
est vis innocentiae, ut ab ea ignis ille refugiat innoxius, quia
accepit a Deo hanc potentiam, ut impios urat, iustis temperet.
585 Nec tamen quisquam putet animas post mortem protinus iudi-
588 cari; omnes in una communique custodia detinentur, donec
tempus adveniat quo maximus iudex meritorum faciat examen.
8. Tum quorum fuerit probata iustitia, hi praemium immortali-
599tatis accipient; quorum autem peccata et scelera detecta, non
resurgent, sed cum impiis in easdem tenebras recondentur
ad certa supplicia destinati.

428 7, 24, 1. Veniet summi et maximi Dei Filius, ut vivos ac 647
604 mortuos iudicet. ... 2. Verum ille, cum deleverit iniustitiam
iudiciumque maximum fecerit, ac iustos, qui a principio fuerunt,
ad vitam instauraverit, mille annos inter homines versabitur
eosque ¡ustissimo imperio reget. ... 3. Tvm qui erunt in cor-
poribus vivi, non morientur, sed per eosdem mille annos in-
finitam multitudinem generabunt, et erit soboles eorum sancta

646. CV 19, 650; ML 6, 800.
647. CV 19, 658; ML 6, 808.

et Deo cara. ... 5. Sub idem tempus etiam princeps daemonum, qui est machinator omnium malorum, catenis vincietur, et erit in custodia mille annis caelestis imperii, quo iustitia in orbe regnabit, ne quod malum adversus populum Dei moliatur. ... 7. Mundus denique ipse gaudebit, et omnis rerum natura laetabitur, erepta et liberata dominio mali et impietatis et sceleris et erroris. 8. Non bestiae per hoc tempus sanguine alentur, non aves praeda, sed quieta et placida erunt omnia. ... 26, 5. Cum vero completi fuerint mille anni, renovabitur mundus a Deo et caelum complicabitur et terra mutabitur. Et transformabit Deus homines in similitudinem angelorum, et erunt candidi sicut nix et versabuntur semper in conspectu Omnipotentis et Domino suo sacrificabunt et servient in aeternum. 6. Eodem tempore fiet secunda illa et 599
publica omnium resurrectio, in qua excitabuntur iniusti ad cruciatus sempiternos.

ARIUS, ca 280—336.

Fragmenta ex Thalia.

648 Fragm. apud *Athan.*, Or. 1 adv. Arianos, c. 5. «Οὐκ dei isa ὁ Θεὸς Trariip flw dXX' fiv ὂre ὁ Θεὸς pôvoç fiv, Kai ofinui nartìp fyr uarepov bè énifé-fove iraniP- Οὐκ dei fiv ὁ Yiôç· Ttdvnjuv fàp fevopévujv οὐκ ὂvtujv, Kai rrdvTuJv ὂvtujv ktiopdTUJV Kai TtoiqpdTUJV pevopévuiv, Kai aùxôç b το0 OeoO Aôpoç οὐκ ὂvtujv yéfove, Kai ùv note frre οὐκ fjv• Kai οὐκ ?¡v npiv févqTat, dXX' dpxñv το0 KTÎèeaOai ëaxe Kaʌ aùrôç. ᾽Hv ydp, tpqtri, pôvoç b Θεὸς, Kai oôrtaj b Âôfoç Kai b Ëocpia. Eîra éeXrgraç fjpôç bqptovpTbffat, τôτê bt] TtenoiqKev ëva nvá, Kai tbvópaaev aùròv Aóyov Kai Zoepíav Kai Yióv, ïva bt᾽ aùroO bqpioupYTiai]. . . . Kai Tq pèv tpùffet, axntep Tràvreç, oûτuj Kai aùrôç b Aôpoç ¿ari rpenTÔç, τûj bè ibiuj aùreSouaiip, ?ujç

648 Fragm. apud *Athan.*, Or. 1 adv. Arianos, c. 5. «Non semper iss Deus fuit pater, sed fuit cum Deus solus esset, nondumque pater erat; postea vero factus est pater. Non semper fuit Filius, nam cum omnia ex nihilo sint orta resque omnes creatae sint et factae, ipsum quoque Dei Verbum ex nihilo factum est, et fuit aliquando cum non esset, nec erat antequam fieret; sed habuit quoque creationis initium. Erat enim, inquit, solus Deus, nondumque erat Verbum et Sapientia. Cum autem nos postea voluit creare, tunc profecto unum quemdam ffecit, quem et Verbum et Sapientiam et Filium nominavit, ut nos per ipsum crearet. . . . Verbum natura, ut nos omnes, est mutabile suoque arbitrio, quousque volet, bonum

648. MG 26, 21.

(JoúXeTCtt, pévet KaXôç| 8re pévToi GéXet, òóvctTcn TpètreaOat Kai aÙTÔç ùjanep Kai f|peîç, Tpenrfiç wv tpùaeouç.»

18« Ib. c. 6. Eîireîv bè naXiv èróXpqaev ôn «oùbè ©eôç àXq-649 Qtvôç èanv ô Aôfoç. Ei bè Kai XeyeTai ©eôç, àXX' oùk dXq-Oivôç èanv• dXXà peroxô xàplT°S> <ï»anep Kai oi dXXoi iravreç, ovTUJ Kai aÙTÔç XéyeTai òvópan póvov ©eôç. Kai wavnuv Sévuiv Kai dvopoiiuv ôvtluv toû 0eoO kot' oùaiav, oûtuj Kai *b* Aôfoç dXXÔTptoç pèv Kai dvôpotoç Kaxà irdvTa xflç to0 TTarpôç oùaiaç Kai îbiÔTqTÔç èan- tûiv bè Tev^nòv Kai kti-apÔTiuv ïbtoç Kai eTç aÙTiîiv TUfxdvet. . . . Kai ôn pepeptapévat Tf| cpùaet, Kai direSevcupèvat Kai àneaxoïviapévat, Kai àXXÔTptot, Kai dpéTOXOÎ eiatv dXXrjXwv ai oùaiat toû TlaTpôç Kai toû Yioû Kai toû 'Afiou TTveûpaToç, Kai, tbç aùrôç èTpOéfSaTO, dvôpotoi ndpnav âXXqXwv raîç re oùaiatç Kai bôjatç eiaiv èif dnetpov».

186 Fragm..apud *Athan.,* Epist. de synodis, c. 15. «Aùtôç650 yoûv ô ©eôç KaOô èanv, dppqToç dnaatv inrdpxet. 'laov oùbè ôpotov oùx ôpôboSov ?xfl MÔvoç oûtoç. 'Atévvotov bè aùrôv tpapev bià tôv tqv tpùaiv -fevvr]TÔv• toûtov dvapxov dvupvoûpev bià tòv èv Xpôvuj feyaoTa. Àpxôv tôv Yiôv éOrpte nîiv yevriTiôv ô dvapxoç, Kai fivepeev eiç Yiôv êaunî) rôvbe T6Kvoitoir|aaç. "Ibiov oùbèv èyei toû ©eoû KaO' ùiróaraaiv ibiÔTnTOç' oùbè ydp èanv ïaoç, dXX' oùbè ôpooùatoç aùnp.»

perseverat: quod si voluerit, potest quoque ut et nos mutari, cum mutabili sit natura.»

186 Ib. c. 6. Praeterea ausus est dicere «Verbum non esse verum 649 Deum. Nam tametsi dicitur Deus, inquit, non tamen verus est Deus; sed gratiae factus particeps non aliter quam alii omnes, ipse quoque nomine dumtaxat dicitur Deus. Quemadmodum item res omnes secundum naturam diversae et dissimiles Dei sunt, ita et Verbum omnino alienum et dissimile est naturae proprietatisve Dei Patris, sed ad res factas et creatas pertinet, quarum una ipsum est. . . . Addit similiter natura divisas, diversas, disiunctas alienasque nec invicem participes esse Patris, Filii et Sancti Spiritus substantias; quin etiam, ut ipse ait, penitus inter se et substantia et gloria sunt infinite dissimiles».

186 Fragm. apud *Athan.,* Epist. de synodis, c. 15. «Ipse igitur650 Deus, secundum illud quod est, ineffabilis omnibus est. Hic solus nullum sibi vel aequalem vel similem vel aequalis gloriae habet. Ingenitum autem illum dicimus, propter eum qui natura genitus est: hunc sine principio celebramus, propter eum qui initium habet. Aeternum ipsum veneramur, propter eum qui in tempore natus est. Qui sine initio est, Filium posuit initium creaturarum, hnneque tulit ac sibi in Filium adoptavit, qui nihil Deo proprium habet secundum propriam substantiam, non est enim aequalis aut consubstantialis illi.»

649. MG 26, 21. 650. MG 26, 705.

Fragmenta ex epistula ad Alexandrum Alexandrinum.

651 Fragm. apud *Athan.,* Epist. de synodis, c. 16. «Oïbapeviss ?va 0eóv, póvov dfévvqTov, póvov dîbiov, póvov àvapxov, póvov dXqOivóv, póvov déavaaiav eyovra, póvov oocpóv, póvov dfaGóv, póvov buvácHT)v, ndvTujv Kprn'iv, bioiKiyniv, oÍKOVópov, àrpemov Kaì dvaXXoiuJTOV, bÌKaiov Kaì dyaQóv, vópou Kaì irpo<pr]Td)v Kaì Kaivqç biaGqKqç toûtov ©eóv• yevvriaavTa Yiòv povofevfi irpò xpóvujv aìwviujv, bi* 06 Kaì toùç aiwvaç Kaì Tà 6Xa Keiroir)Ke. . . . Kaì ó pèv Geôç, aïnoç tújv irdvTtnv -nrfxàvujv, Iotiv dvapxoç povwTaTOç. 'O bè Yîôç, dxpôvaiç fevvnGeiç *ùnò* toO TTaTpôç, Kaì trpò aiwvwv KTiaOeiç Kaì èepeXiwÓeiç, oôk fiv irpò toO yevvr]6rivai, dXX' dxpôvujç irpô TtdvTcuv ftvvnOeiç, pôvoç ùnô toO TTaTpôç ÙTtéoTq. Oùbè fàp èœnv dîbioç, F| auvaîbtoç, f| ouvaYévqToç Tip TTarpi- oùbè Spa Tip TTaTpì tò eTvat ?xe›. wç Tiveç Xéfoum Tà irpôç ti, bùo d-fevviiTouç dpxàç eìoYvfOÓpevoi• dXX' ibç povàç Kaì dpxì) TtdvTUJV, oîît wç ó Geôç trpò irdvTujv èorí.»

651 Epistula de sua doctrina ad Eusebium Nicomedicnscm, apud Epiph., Haer. 69, v. K 400 sf.*

EUSEBIUS CAESARIENSIS, ca 265-340.

Chronicon 2, 2058. De cathedra romana S. Petri, v. K 421.

Historia ecclesiastica, 311—325.

652 L. 2, c. 15, n. 1. Tooo0tov b' èireXapigev Taîç tûjv ÓKpoa-is twv toO TTérpou btavoiatç eùaepeiaç <pé-pf°Ç, ¿Ç À TÔ

651 Fragm. apud *Athan.,* Epist. de synodis, c. 16. «Agnoscimus iss unum Deum, solum ingenitum, solum aeternum, solum principio carentem, solum verum, solum immortalitate praeditum, solum sapientem, solum bonum, solum potentem, omnium iudicem, administratorem, dispensatorem, immutabilem et inalterabilem, iustum et bonum, legis, propbetarum et novi testamenti Deum, qui Filium unigenitum ante tempora aeterna genuit, per quem et saecula et universa condidit. ... Et Deus quidem, cum omnium sit causa, omnino solus absque principio est; Filius vero sine tempore a Patre genitus et ante saecula creatus et fundatus, non erat priusquam gigneretur; sed sine tempore, ante omnia genitus, solus a Patre exsistit, non enim est aeternus, coaeternus aut una cum Patré ingenitus, neque simul cum Patre habet esse, ut quidam dicunt de iis quae ad aliud referuntur, duo ingenita principia inducentes: sed Deus, ut est unitas et principium omnium, sic ante omnia est.»

652 2, 15, 1. Tantus autem veritatis fulgor emicuit in mentibus is eorum, qui Petrum audierant, ut parum haberent semel audisse,

651. MG 26, 708.
652. CB 2 (ed. E. Schwartz, 1903—1909), 140; MG 20, 172.

finaE îkovwç ?xeiv dpKeîcrôcn dxof| pqbè tí) áfpátpw to0 Gciou KnpirfpaToç bibaaxaXiq, TrapaicXiitreatv bè TtavToiaiç Mápxov, où tò eùarféXiov (peperai, cìkóXouòov òvra ÍTérpou, Xtnapiìaai tbç dv Kai bià Tpa<pf|ç ÚTtópvripa t^ç bià Xtrfou napaboGeianç aÙTOÎç KaTaXeitpot bibaaKaXiaç, pi] rrpÓTepóv Te dveîvat F| KaTepfdaaaSat tòv ávbpa, Kaì Taùtq aÎTi'ouç xevéaÔai Tr|ç to0 Xefopévou Karà MàpKov eùavfêXiou Ypacpi^ç. 2. Tvovra bè tô irpaxGév <paai tôv diróaToXov diroKaXùtpavToç aÙTw to0 TTvêù-paToç, f)a0flvai Tfj twv dvbpwv -jrpoèupiç Kupwaai Te tt]v Tpacpnv eiç èvreuEiv Taîç ¿KKXqaiatç.

3, 1. Di praedicatione apostólanun et de SS. *Petri et Pauli romano 652* martyrio, v. K 428.*

ſs 3, 3, 1. ÏTéTpou pèv oûv èinaToX?) pia, f) Xefopévq aÙToO 653
rrpoTépa, dvwpoXó-fT|Tai, Taórij bè Kaì oí iráXai npeapÚTepot tbç dvap<piX¿KTip ¿v toîç atpwv aÙTiîiv KaTaKexpqvTai airpfpdppaatv• Tqv bè <pepopévr|v beurépav oùk èvbidOqKov pèv eîvai TrapeiXf|-tpapev, ôpœç bè noXXoîç xpùoipoç qpaveîaa, perd tiîjv aXXwv éanoubdaGn ypatpwv. ... 5. ToO bè TTaúXou npÔbnXoi Kaî aacpeîç ai beKaTeaaapeç• ôti fe pqv tiveç liGenÎKaai tÍ]v trpôç 'Eppaiovç, irpôç tî^ç 'Pwpaiwv èKKXqcridç ¿>ç pf] TTaúXou ofiaav aùrriv àvTtXéfeaGai (pt'iaavreç où bÎKaiov à-fvoeîv.

26 3, 7, 6. XuTKpivaç bè tiç tùç toû awTÎrlpoç fjpwv XéEeiç 651
Taîç Xoinaîç to0 aunpa'Pfwç ["iwa^Trou] ÎOTopiaiç Taîç nep

nec contenti essent caelestis verbi doctrinam viva voce, nullis traditam scriptis accepisse; sed Marcum Petri sectatorem, cuius hodieque exstat evangelium, enixe orarent, ut doctrinae illius, quam auditu acceperant, scriptum aliquod monumentum apud se relinqueret. Nec prius destiterunt, quam hominem expugnassent, auctoresque illius quod secundum Marcum dic'tur evangelii exstitissent. 2. Quod cum Petrus per revelationem Sancti Spiritus cognovisset, delectatus ardenti hominum studio, librum illum auctoritate sua comprobasse dicitur, ut deinceps in ecclesiis legeretur.

75 3, 3, 1. Quod vero ad Petrum attinet, una eius epistula, quae 653
prior dici solet, sine controversia admittitur. Cuius etiam testimonio veteres presbyteri, utpote extra omnem dubitationem positae, in scriptis suis frequentissime usi sunt. Quae vero secunda appellatur, eam quidem inter sacros novi testamenti libios censitam non esse a maioribus accepimus; sed tamen, cum utilis esse videretur quamplurimis, una cum reliquis sacrae scripturae libris studiose lectitata est. ... 5. Pauli vero quattuordecim epistulae notae sunt omnibus et perspicuae; sciendum tamen est epistulam ad Hebraeos a nonnullis ideo esse repudiatam, quod dicerent eam ab ecclesia romana pro certa ac genuina Pauli epistula non haberi.

26 3, 7, 6. Quodsi quis servatoris nostri verba cum iis comparet, 654
quae ab eodem scriptore (los«pho] de universo bello [iudaîco] com-

653 CB 2, 188; MG 20, 216 654. CB 2, 214; MG 20, 233.

toû TravTÔç TtoXèpou, ircùç oùk fiv dnüOaupdaetev, Oetav tîîç dXr|0â>ç Kai imepcpuiîiç ttapáboíov tt]v TtpÓTVUjOìv bpoû Kaì TTpóppr]<nv toû fftuTflpoç i'ipwv ôpoXoïriaaç;

655 3, 16. Toutou òr] oùv [KVipîvtoç] ópoXofOupévq pía èmoToXriso (peperai, pefáXr) Te Kai Oaupaota, qv tbç dirò Tf|ç 'Puipaiujv ¿KKXrioiaç tt] KopivOiujv bieTtnnbtfaTO, OTdoeujç TqviKabe KaTÒ tùv Kópiv0ov -fevopévqç. TaÚTqv bè Kai èv TtXeiœratç èKKXqaiatç èTri toû koivoû bebnpoaieupévqv naXai Te Kai Ka0' ijpâç aÜTOÙç èfvujpev.

656 3, 25 *. [Kaivrj biaOrpa]. 'H dfia twv Eùarf«Xlujv TtTpaKTÙç, 75 TTpdj. T. diTOOT., TTaùXou èmoToXai, 'lujcivv. a', TïéTp. a', èTri TOÛTOiç, eï ye cpaveiri, Attok. 'lujàvv.] Kai TaÛTa pèv èv ôpoXofoupévotç. Twv b' dvnXe'fopéviDV, fvujpipujv b' oùv ôpwç toîç ttoXXoîç- ['laK., 'loûb., TTérp. p', 'lujdvv. p' Kai y',J tïie toû eùavfeXtOTOû TUfxávouaai, erre Kai êrépou ópujvúpou èKetvip. 'Ev toîç vôOoiç- [TTaùXou TTpdfeiç, TToiprjv, 'AítOKáX. TTérpou, Bapvapôt èmert., twv diroOTÓXiuv ai Xefópevat Aiòaxai.] "Eri Te, tbç ètpqv, f] 'Itudvvou ATtoKdXuipiç, ei tpaveiq • fjv Tiveç, tbç ètpqv, dOeroûatv, Trepoi bè èpcpivouaiv toîç ôpoXofoupévoiç. "Hbn b' èv TOÛTOtç Tivèç Kaì tô Ka0' 'Eppaiouç eùafféXiov KaréXeîav, tjj paXtora 'Eppaituv oi tôv XpiOTÔv Ttapabefdpevoi Xaipouaiv.

memorata sunt, quomodo non admiretur praescientiam ac praedictionem servatoris nostri, eamque vere divinam et supra modum stupendam esse fateatur?

655 3, 16. Huius [Clementis] exstat epistula ab omnibus uno con- 59 sensu recepta, eximia prorsus atque mirabilis, quam nomine ecclesiae romanae ad Corinthiorum ecclesiam scripsit, cum apud eos gravis esset exorta dissensio. Hanc in plerisque ecclesiis et nostra et superiore memoria palam recitari consuevisse comperimus.

656 3, 25*. [Canon librorum novi testamenti. Sacra Evangeliorum 75 quadriga, Actus apostolorum, Pauli epistulae, 1. Io., 1. Petr.; postremo, si ita videbitur, Apocalypsis Ioannis.) Et haec communi omnium consensu recepta. Ex iis vero quae in dubium revocantur, sed a plurimis commemorantur: [epistulae Iacobi, Iudae, 2. Petri, 2. et 3. Ioannis,] sive illae ab ipso revera evangelista, sive ab altero eiusdem nominis compositae sunt. Inter spuria: [Actus Pauli, Pastor, Apocalypsis Petri, Barnabae epistula, Institutiones apostolorum.] His adiunge, si lubet, Ioannis Apocalypsin, quam nonnulli, ut superius dixi, ex albo scripturarum expungunt, alii inter libros omnium consensu probatos annumerant. Sed et in eumdem ordinem iam a -quibusdam relatum est evangelium secundum Hebraeos, quo maxime delectantur Hebraei illi qui Christi fidem susceperunt.

1 Vide not. 1, p. 177.

655. CB 2, 230; MG 20, 249. 656. CB 2, 250; MG 20, 268.

so 3, 36, 4. ['l'rvd'Hoç] t ?|v bi' 'Aoiaç àvaKopibnv ner' èmpE- 657
Xeffrdt'TTiç cppoupwv tpuXaKrjç noioùpevoç, t ô ç Kcrrà TtôXiv aîç èirebripei, irapoïKiaç Taîç btà Xôywv ôptXiaiç t e Kai TtpOTpoitaîç èmppwwùç, èv TtpwTOtç páXurra TrpotpuXârreaOai Tàç aipéaeiç ¿pii t ò t e trpwTov èmtroXaloûaaç iraprivei npofrrpEirév t e dirpis ?X£<J0at t îîç t w v dnoOTÔXwv napabôaEwç, nv ôirèp dfftpaXEÎaç Kai èffpàcpwç r¡óq papTupôpevoç biaTurroOaOai àvafKaîov fffEÎTO.

3, 39, 4 sqq. Fragm. S. **Papiae**, v. 94 sq.

6M 3, 39, 11. Kai dXXa bè *b* aùrôç [TTairiaç] tbç èK TrapabôdEwç 658
15 dypdcpou eiç aùrôv qKOVTa TrapatéGeiTat, Hévaç Té nvaç irapa-PoXàç t o 0 awriipoç Kai bibamtaXiaç aÙToO Kai Ttva dXXa puOtKiÎjTEpa- 12. èv oîç Kai x'Xtdba -nva cprjcriv ènîiv èaeaOat pETà TT)V èK VEKpÚJV dvÔCJTaaiV, (TwpaTlKWÇ Tf|ç XptCTTOO Paot-Xsiaç èni TauTqai rfjç yf^ç ÙTroffTiicTopévqç • & Kai f]yoOpai Tàç àïroaToXiKàç ïrapEKÔEÎdpevov binyricreiç ÙTtoXapeîv, t ô èv ùno-beiypam irpôç aùrwv p u o t i k w ç ElÌpquéva pi) auveopaKÔTa. 13. Etpóbpa ydp t o i crptKpôç dûv t ô v v o Ov, tbç dv èK t w v aÙToO Xóywv TEKpqpâpEvov e î t t e Î v, tpaívETat, nXt]v Kai t o îç p e t' atrrôv t t Xe îo t o iç ôaoiç t w v èKKXrpnaOTiKwv Tflç bpoiaç o ù t i îj bô£r)ç Trapainoç yéyovev TÎ]v dpxaiônrra Tavbpôç TrpoPEpXq-pévoiç, &OTTEP oùv Eipqvaiw Kai eï t i ç dXXoç Tà ôpota tppovwv dvanétpqvev.

4, 3. Fragm. S. **Quadrati**, v. 109.
4, 22. Fragm. S. **Hegesippi**, v. 188.
4, 23. Fragm. S. **Dionysii Corinthii**, v. 107.
4, 26. Fragm. S. **Melitonis Sardensis**, v. 190.

80 3, 36, 4. [Ignatim Antiochenus], cum per Asiam sub accuratissima 657
satellitum custodia duceretur, singularum nihilominus civitatum quas ingrederetur ecclesias sermonibus et cohortationibus suis confirmans monebat imprimis ut ab haeresibus caverent, quae tunc primum copiosius pullulabant, hortatusque est ut apostolorum traditionibus tenaciter inhaererent, quas quidem ad certiorem posteritatis notitiam testimonio suo confirmatas scriptis mandare necessarium duxit.

r.04 3, 39, 11. Idem praeterea [Papias] alia nonnulla nudae vocis 658
15 traditione ad se pervenisse testatur, novas quasdam scilicet servatoris parabolas ac praedicationes aliaque fabulis propiora; 12. inter quae et mille annorum spatium post corporum resurrectionem fore dicit, quo regnum Christi corporaliter stet in orbe terrarum. Quae quidem ita opinatus esse videtur Papias ex male intellectis apostolorum narrationibus, cum ea quae arcano quodam sensu et exempli causa ab illis dicebantur, non satis pervidisset. 13. Fuisse enim videtur mediocri admodum ingenio praeditus, ut ex scriptis illius conicere licet; plerisque tamen post ipsum ecclesiasticis scriptoribus eiusdem erroris occasionem praebuit, hominis vetustate sententiam suam tuentibus, puta Irenaeo, et si quis alius eiusdem opinionis fautor exstitit.

657. CB 2, 274; MG 20, 288. 658. CB 2, 290; MG 20, 300.

659 4, 29, 6. 'O Tanavôç auvácpeiáv uva Kai auvaTurfiiv οὐκ 13
οἶb' ôttuiç τῶιν eùayfeXiujv auvÔeiç, TÒ bià Teacrâpaiv τοὐτο 14
npoauivópaatv, 8 Kai napa τιοιν eiç (τι νῶν (peperai.

660 5, 10, 3. 'Ọ ÎTàvTaivoç Kai eiç 'Ivboùç (Xôeîv XéfeTat, ?v9a *n*
Xô-foç eôpeîv aÙTÒv TTpocpÔdaav τῖ;ν avroO rrapouaiav τô κοτὺ 37
MaT0aîov eùarfèXiov napa nffiv aùróOi τôν Xpiorôv ¿neyviu-
KÓOiv, oîç BapOoXopaîov τιῖιν ¿ττοοτóXιον iva KqpOiai aÙTOÎç
Te 'Eppaiwv ypàppaai ττ]ν τοΟ MarOaiou xaTaXeïipai ypacpriv,
τîν Kai ffwieaéai eiç τôν bqXoúpevov xpôvov.

5, 20 et 24. Fragni. S. **Irenaei**, v. 264 sq.
5, 28. Fragm. S. **Hippolyti** (Contra Artemonem), v. 400.
6, 14. Fragm. **Clementis Alexandrini**, v. 439 sq.
6, 25. Fragm. **Origenis**, v. 484 503.
6, 43. Fragm. S. **Cbrnelii** I P., v. 547.

660 8, 1. De statu ecclesiae ante persecutionem Dioclctianam, v. K 444 sq.*

Praeparatio evangelica, 315—320.

661 L. 1, c. 1. 'Erreibq 'fàp τὸν xpionaviapóv Tiveç oùbévazco
Xôyov ànoauiteiv, «Xófio bè Ttioret Kai dveSerdoTti) oirfKaTaOéoei
τοὺç rrpoanTopiaç èqnepévouç τô bóíav KupoOv ùneiXf]<paaiv·
pqbèv tpdtiKOVTeç bùvaoGai d~obeiîeujç èvapyèç rrapéxetv τêk-
pfiptov Tf)ç èv τοῖç ènayfeXXopévotç dXnOeiaç, nierai bè pôvij
npoaéxetv diioOv τοὺç npooiovraç- nap' Ô Kai niaroùç XPO-
pariieiv, Tflç dKpíTou X"PIV Kai àpaaaviOTOu nitrawç- eiKÔTwç

659 4, 29, 6. Tatianus catenam et collectionem nescio quam evan- 13
geliorum contexuit, quam Diatessaron, hoc est evangelium ex 14
quattuor evangeliis compositum, nominavit, quod opus a quibus-
dam etiamnum habetur.

660 5, 10, 3. Pantaenus ad Indos usque penetrasse dicitur ibiqueil
evangelium Matthaei, quod adventum ipsius iam praevenerat, 37
apud quosdam Christi notitia imbutos repperisse: quibus scilicet
Bartholomaeus, unus ex apostolis, olim, ut fama est, praedi-
caverat, et evangelium Matthaei hebraicis conscriptum litteris re-
liquerat, quod quidem ad praedicta usque tempora servatum esse
memoratur.

661 1, 1. Cum enim nonnulli persuasum habeant Christianam doc- 200
trinam nulla posse ratione defendi, sed, qui nomen illud amplec-
tantur, eos, quod semel visum fuerit, inconsiderata fide neglegentique
assensione comprobare; adeoque asseverent evidens certumque ar-
gumentum habere nullum, quo rerum quae promittuntur veritatem
demonstrent, sed ad solam fidem adhaerere velle, eosdemque
propter istam sine ullo iudicio et examine acceptatam fidem fideles
vulgo nominari; iure sane ac merito facturus mihi operae pretium

659. CB 2, 392: MG 20, 401. 660. CB 2, 450; MG 20, 456.
661. MG 21, 25; G (= Gaisford) 1, 6.

èrti Tqvbe KOtÔelç tt|V irpafgaTeíav tî)ç eùaffeXiKfjç àiTobeii-ewç, eiç TTpoKaTa<TK€uriv tîîç ÔXqç (moOéaeujç, t'ifoûpai beîv ppaxéa irpobiaXafleiv trepi tûiv tqtr|9évTtDv dv irpôç fjpàç eùkôfwç 0tto tê 'EXXf|vtjuv Kai tûiv ¿k irepvropfiç, iravTÔç Te toû petà dKpipoûç èScTâffeuiç tô Ka0' fipfiç biepeuvuipévou.

se 2, 6. 0ù<ret pèv oùv Kai aÙTobibâKTOiç èvvoiaiç, pôXXov662
bè éeobtbaKToiç, KaXóv ti ko! tiitpéXipov TUfxàveiv, tô aq-
paîvov tt)V toû ©eoû irpoarifopiav te Kai oùoiav. TîàvTeç
9i fàp dvûptuTTOi koivoÎç Xofiopoîç irpoetXqtpeaav, toû tûiv ôXujv
bqpioupfoO toûto TtacJij XofiKf) Kai voepqi tpuxô (puffiKaîç èv-
voiaiç ûnoffTreipavToç- où pqv Kai Tfj irpoaipéoet tiJ kotù Xôfov
ècéxpnvro.

119 6, 11. Ei XP^I Xéfeiv, où tî|v Trpófviuaiv aÌTiav tûiv vivo-663
122pévwv (où fàp ècpàrrreTai toû Ttpoefvuiapévou àpapTqaopévou
6 0eôç, ÔTav àpapTavq), dXXà napaboSÓTcpov pév, àXqQèç
bè èpoûpev, tò ¿aópevov amov toû Totavbe eîvai tôv nepi
aÙToO npôfvtjuaiv. Où fàp ènei êfvuiaTat TÍveTai, àXX' ¿irei
fiveoôai èpeXXev éfvujOTat. AtaaToXqç bè beîrai. Ei pèv fàp
tô .TràvTtuç èerrail oütuu tiç èppqveûei ibç àvdfKriv eîvai fe-
véaQai tô Kpoefvwapévov, où bibôapev aÙTÛJ. Où fàp èpoûpev,
ènei irpoéfvujaTai 'loûbav rrpoòÓTqv fevéoOai, ôti naira àvàfKri
Ùv 'loûbav Trpobôtqv fevéoèai.

videor, si, cum hoc evangelicae demonstrationis opus aggrediar, ad totius materiae praeparationem pauca de rebus iis ante definiam, de quibus tum Graeci, tum circumcisi, aut si qui praeterea diligentius res nostras scrutari velint, iustam nobis quaestionem movere posse videantur.

86 2, 6. Natura et cogitationibus per se doctis, magisque a Deo 662
doctis, pulchrum quid et utile exsistere, quod indicat Dei nomen et substantiam; omnes enim homines communibus rationibus prae-
91 sumpserunt, creatore universorum illud omni rationali et intellegenti animae per naturales cogitationes inserente; praesumptione tamen quae secundum naturam est non usi sunt.

119 6, 11. Si oportet dicere non praecognitionem esse causam eorum 663
122 quae eveniunt (non enim potitur praecognito peccatore Deus, quando peccat), sed, quod magis mirum est at verum, dicemus rem futuram esse causam cur talis de ipsa sit praecognitio. Non enim quia cognita fuit evenit, sed quia evenire debebat cognita fuit. Distinctione opus est. Si enim .omnino erit' ita aliquis interpretatur, ut necesse sit evenire rem praecognitam, non concedimus ei. Non enim dicemus, quia praecognitum fuit ludam proditorem evenire, prorsus necesse fuisse ut ludas proditor eveniret.

662. MG 21, 140; G 1, 159.
663. MG 21, 492; G 2, 109.

Demonstratio evangelica, paulo post 315/20.

664 L. 1, c. 10. 'Enabq bè τὸ TéXeiov Trapqv, . . . iréirauTO τὸ ìib TtptîiTa Καὶ XéXuto Kapaxpflpa btà Tf|ç τοῦ Kpeirrovoç Καὶ àXqOoùç iepoupfiaç. Οὗτος b' qv ó Xpiotôç τοῦ ©eoû, àvaiOev ¿K iraXaiwv xpôvtuv ifëetv eiç àvOpdmouç, Kai irpopárou bÍKqv ùirèp riavròç τοῦ τῶν ἀνθρωπίνων φέvouç atpafqaeaOai irpo-no ayopeuôpevoç. . . . "Ote τοίνυν κατὰ Τὰς τιῖιν TtpocpqTûiv pap-<22 Tupiaç eüprjTai τῷ péfa Kai TÍpiov XÙTpov 'loubaiwv bpoO Kai 'EXXqvwv, τῷ τοῦ iravTÔç KÓagou KaOápaiov, τὰ τούτων ἀνθρώπινα ἀvéptiiTtuiv ἀvTÎìpuxov, τῷ iraoriç KrjXiboç Kai ἀπαpTÎaç KaOapbv iepeîov, ὸ ἀρνôç τοῦ θεοῦ, τῷ OeocpiXèç Καὶ ¿cfvòv TtpófiaTov, τῷ Tipo- 373 cpilTeuôpevov ἀρνίον, . . . οὐκ *10' ôatov* fifoùpeOa KaTaniirreiv èrti Tà irpwTa Kai daGevf) aroixeîa, οὐppoXa Kai eÎKÔvaç, ἀXX' οὐκ aùrriv ἀXrçOetav nepiexovra.

665 3, 5. 'Ap' οὐv oïbe [ni paeqrai] τῷ réXoç οὐ ouveujpaKeffav 27 τοῦ bibaoKaXou, Kai oïip KéxPHTO 0averno ; Tí bryia οὐv Kai pera τὸ *aiowtov* èKeîvo réXoç aÙToO èirépevov, τὸν èv veKpoîç OeoXoyoOvTeç, Tà ïoa TraOeîv; Kai τῆς ττóittot' èif oùbevì Xôfip irpôbqXov èXoïTO Toiaútqv Tipcupiav;

666 3, 5. Kai pqv eurep tpeuopara fiv [miracula Christi] κατὰ is ffuv0r¡Kr]v aÙTOîç [discipulis] neTtXaopéva, Oaupáletv dSiov, ôττluç τοοο0το 7tXf]0oç τi]v ouptpujvíav èrti τοῖς TrXátrpaat Kai péxpt

664 1, 10. Ubi vero quod perfectum erat advenit, ...priora illa 416 desierunt et praestantiore et veriore sacrificio illico sublata sunt. Hic autem fuit Christus Dei, is qui antiquitus, a primis temporibus dictus est ad homines esse venturus atque pecudis instar pro toto 419 genere humano interficiendus. . . . Quando igitur secundum testi- 422 monia prophetarum inventum est magnum magnique aestimandum pro redimendis et ludaeis pariter et Graecis, pretium, illud videlicet pro toto mundo piaculum, illud pro cunctorum hominum animis piaculum, illa pro omni macula et peccato hostia purissima, ille utique agnus Dei, illa Deo accepta et mundissima ovis, ille agnus 873 de quo prophetae tam multa dixerunt, . . . non amplius fas esse putamus in prima illa et infirma elementa recidere, quae signa et imagines sed non ipsam veritatem complectuntur.

665 3, 5. Ergo illi (apostoli) praeceptoris sui exitum non viderunt, 27 et quali morte fuerit affectus? Cur igitur, post illam turpissimam illius necem, de eo qui mortuus esset theologiam proferentes, exspectabant ut eadem paterentur? Sed quis umquam pro ulla doctrina eiusmodi supplicium manifestum eligeret?

666 3, 5. Quodsi mendacia haec erant [miracula Christi), quae illi 16 [discipuli] ex composito finxissent, operae pretium erit admirari, quonam pacto tantus numerus consensum illum inter se in rebus fictis vel usque ad mortem servaverit, neque ullus umquam earum

664. MG 22, 85; G 1, 99. 665. MG 22, 201; G 1, 248.
666. MG 22, 209; G 1, 259.

0avdxou bteopúXaíev, oùôeîç te oùtiÎiv kujkote xà augpdvTa toîç irpoavrçprmévoiç Tpéoaç, éSecxq xf^ç êxaipiaç, oùb' ùvte-KripuSe toîç dXXoïç, eîç <pâ>ç àfafùjv tò tfuvxeOetpeva.

198 4, 1. ['EPoûXeto] fàp ô ©EÔç, fixe pôvoç ibç dïaOôç d<a0oO667 te îtavTÔç dpxù Kai mWÎi tiîiv aÙToO 0t]ffaupû>v kXeîouç dno-«pùvat koivwvoùç- dpTt te [èueXXe] TÎ]v XofiKÔv Kdaav upopdX-sooXEoQat ktîoiv, dawpdTouç Tivàç vospaç Kai 0eiaç buvdpciç, d'rféJiouç te Kai dpx«TTfXouç, düXd te Kai irdvrn Ka0apà kveù-221 perra, irpoffÉTi bè ipu/àç dvOpaiKUJV drpETOv Kai èXeuGepov tFlç aù0£Kou<Jîou Kepi tò KaXòv f] TOÙvavTÎov aipéaeujç tîjv cpùfftv èna"fopévaç.

iso 4, 3. Td fe MHV Tflç KpoKEtpévqç i'ipîv 0eoXo-fiaç ¿KÉKeiva668 kovtôç 6vTa KapabEÎ'fpaToç oùbèv pèv oîov tô ¿k owpdTujv 153 èirdfETai, ôEutcîtij bè btavoia tpavTdlexat Yiòv tew^tóv, où isixpôvoiç pév TKTiv oùk ovTa, vOTepov bè noTE fETOVÓTa, dXXà Kpô xpôvtuv aîtuviujv ôvra, Kai KpoôvTa, Kai tô) ïïaTpi tbç Yiôv btà TravTÔç ovvôvTa, Kai oùk d'févvqTOv ôvTa, yevvujpevov b' è£ dyevvriTOU TïaTpôç, povofEvf) ovra, Aófov Kai Oeôv èK OeoO-où KaTà bidffTaoiv F] Topqv îî biaipsaiv èK xflç to0 Tïaxpôç oùoiaç KpopÊpXnpévov, dpprjTwç bè Kai dvEiuXoftaxuiq fjpîv, è£ aîaivoç, pfiXXov bè Kpô ndvTuiv aiibvwv, èK Tpç xoù TïaTpôç dvEKtppdcJTou Kai dnepivoi'iTov pouXr[ç te Kai buvâpeaiç oùatoù-pevov btbdoKovTa.

rerum formidine, quae illis qui prius sublati erant accidissent, a societate desciverit neque reliquis contradixerit, prodens ea quae inter ipsos composuissent.

198 4, 1. [Voluit] enim Deus, utpote solus bonus bonique omnis 667 principium et fons, suorum thesaurorum plures enasci participes, 200 et iam omnem rationalem creaturam [erat] producturus, incorporeas aliquas intellegentes et divinas potestates, angelos et archangelos, 221 immateriales et omnino puros spiritus, et praeterea animas hominum, quae solutam et liberam voluntariae circa bonum vel contrarium electionis naturam acciperent.

150 4, 3. Proposita nobis theologia, quae est ultra omnem com- 668 parationem, nihil corporalibus simile offert, sed acutissimae cogita-153 tioni praesentat Filium genitum, qui non in temporibus ullis defuit, 157 ut aliquando postea fieret, sed ante tempora aeterna fuit et praecessit et Patri tamquam Filius semper adfuit, et non ingenitus, sed genitus ex ingenito Patre, unigenitus, Verbum et Deus ex Deo ; iliumque non per divisionem aut sectionem aut separationem ex Patris substantia productum, sed supra omnem sermonem et cogitationem, ex aevo, magisque ante omnia aeva, ex Patris ineffabili et incomprehensibili voluntate et potentia nascentem nos docet.

667. MG 22, 252; G 1, 812.
668. MG 22, 257; G 1, 320.

669 4, 12. Où píav aWav [mortis Christi], dXXà Kal nXeiouç eSpot «s dv tiç èOeXôaaç Zjyreîv. TTptirniv pèv yap ô Aôyoç bibaara, ïva Kat veKpûiv Kaì íújvtujv Kupteùoij- beurépav bè, ôttuiç tôç Ôperépaç diropaSoiTO àpapriaç, ùnèp f)pâ>v TpwOeiç, koì fevô-416 pevoç ÛTtèp ôpâiv Kaîâpa- rpÎTriv, tbç dv Îepeîov OeoO Kaî422 pefdXri Ouata ôrrèp toO aùpiravTOç KÔapou TtpoaaxOeù] tûi èlri irávTtuv ©eqi' TeTapTqv, tbç dv aÙTÔç tôç noXunXavoOç Kaì baipovtKflç èvepyeiaç àtroppÔTOtç Xôyotç KaOaipeatv direp- •fàaaiTO- irépTTTriv èlri Taùrrç, tbç dv toîç at'rroO Yvujpipoiç Kaî 412 paOr|Taîç tî]ç perd tôv OdvaTOV -rrapà Oetù iuiôç tôv èXniba PÔ Xô-fotç prjbè £r)piacJï Kaî cpaivaîç, dXXà aÙTOîç êpyotç napa- OTiiaaç, ôtpOaXpoîç te rrapaboùç tôv btà tiîiv Xôfwv èiray- yeXiav, eùGapaeîç aÙTOÙç Kaî npo6upoTépouç dnep-fàaaiTO, Kaî trâotv "EXXnatv ôpoO Kaî pappdpotç tôv irpôç aùroO KaTa- pXr|9eîaav eùaePô iroXiTeíav KqpùSai.

670 4, 13. TaÛTa bô oùv dnavra eiç tô XPÔ^MOV, Kaî rrâaivsso Ôpîv ditpéXipov ô irdvTa tptXdvOptuiroç toO OeoO Aôyoç Taîç883 naTptKOîç pouXaîç biqKOveîTO, pévuiv ndXiv aÙTÔç düXoç Kal àaujpaToç, oîoç Kaî trpoToO Ttapà Tip TTaTpî ôv, oùte peTa-405 paXtbv tôv oùaiav, oùb' cttpaviaOelç tôç êauToO oûtôç tpùaecuç, oùbè ye toîç tôç aapKÔç beapoîç irebnOeiç, oùbè àrcoireaibv tôç OeÔTriTOç, dXX' oùbè tôv olKeiav toO Aôyou napairoXèaaç bvvaptv, oùb' tîibe pèv èvÔa ôv aùrtp tô dvOpwmov okeOoç tôç btaTptpàç TTOtovpevoç, èv éTépotç bè eîvat toO navTÔç

669 4, 12. Non unam causam [mortis Christi], qui vult quaerere, in-4is veniet, sed plures. Primam illam ipsum Verbum docet, ut tam in mortuis quam in vivis dominaretur; alteram, ut nostras abstergeret maculas peccatorum, qui pro nobis sacrificatus et exsecratio factus 416 sit; tertiam, ut tamquam Dei victima atque ingens sacrificium ipsi422 supremo Deo offerretur pro universo mundo; quartam, ut sic fallaciosae et daemoniacae efficaciae eversionem moliretur; quintam, 412 ut suis familiaribus ac discipulis vitae, quae post mortem apud Deum futura est, spem, non oratione neque verbis et vocibus, sed factis repraesentans atque, quod verbis pollicituá fuerat, oculis ipsis intuendum subiciens confidentiores eos atque alacriores praestaret ad eam quae ab ipso instituta fuerat vitae rationem omnibus, Graecis simul et barbaris, nuntiandam.

570 4, 13. Haec omnia ad usum atque utilitatem omnium nostrum, 390 humanum genus omni prosequens amore, Dei Verbum paternis 883 consiliis administrabat, ipse rursus manens et materiae expers et incorporeus, cuiusmodi etiam pridem apud Patrem erat, neque 405 mutans essentiam neque perdens quod suae ipsius naturae proprium erat, neque corporis vinculis impeditus aut a sua divinitate deiectus ac ne domesticam quidem Verbi potestatem amittens, sed neque illic quidem degens tantum, ubi ipsi humanum vas aderat, ut in aliis universi partibus esse prohiberetur. Etenim

669. MG 22, 284; G 1, 354. 670. MG 22, 285; G 1, 359.

KeKcuXupèvoç. 'AXXà fàp Kaî èv tuj tòte koO' 8 èv àvOpwîroiç èiroXiTeûtTo, xà navra ènXfipov, Kaî tûj TTaipi cHjvrjv, Kaî èv aÙTÛj ye ?¡v, Kaî tiîiv TtàvTivv àÔpôtuç Kaî èv Tip tòte tiîiv te kot' oùpavòv Kaî ènì ynç èKEpèXETO, oùbapiîiç rflç navraxôae Trapouoiaç ôpoituç f)pîv dnoKEKXeicTpÉvoç, oùbè rà 0EÎa npàr-TEiv ouvr|0wç TrapanobiÊôpEVOç.

sis 5, 3. "QcntEp èKEîvoç [ó MeXxkjeóík], îepêùç è0vû)v Ttrfxàvwv, 671
oùbapoû tpatVETat 0uaiaiç awpariKaîç KEXPnpévoç, oïvtp bè pôvtu Kaî àpTtp tòv 'Appaàp EÜXOfCÙV [cf. Gn 14, 18 sqq], TÒV aÙTÒv b?i Tpôirov npiîiroç pèv aùrôç ó Zuirijp Kaî Kùpioç fipûiv,
isotnEira oî èS aùroO navTfç ÎEpEîç àvQ navra rà ?0vq rf]V TtvEupaTiKpv èmrEXoOvTEç Kara toùç èKKXqfftacTTiKOÙç Oeapoùç
493 iepoupfiav, oïvtp Kaî àpTtp, to0 te *a*diparoç aùroO Kaî to0 (Twnipiou aïparoç aivirrovTai rà puarripia, to0 MeXxiŒbèK raOra irveópan 0eitp irpoT€0£ujpr]KÔTOÇ, Kaî tiîiv jieXXôvtiüv raîç ElKÓoi npoKEXpripÉvou.

147 5, 13. "2<Jmp ètri tiîiv èv àvOpwTrotç npoqnrriîiv, 'Hoaîou, 672
cpépE EÎneîv, Kaî ÎepEpiou, Kaî tiîiv napanXqaiuiv, dv0punroç pèv ?jv tô ôpdipsvov, 0EÔÇ bè .b btà to0 cpaivopévou, (ilffàv bi' ôpfàvov ©Eonituiv Kaî rorè pèv XpioroO irpóamnov, rorè bè TTveùparoç 'A^iou, rorè bè to0 ènî TtdvTuiv Oeo0 fjv, btà to0 npotpÓTOU xPHPaTÍÍov outuj br) Kaì vOv eÌCTayogévip tiîi Moicrei ô ávioTánii Kaî ènî iràvrwv Oeôç btà to0 cpavévroç àrfèXou tô npoKEÎpEva 0E<ndlEi.

tunc quoque, cum inter homines versabatur, nihilominus omnia complebat, interim et cum Patre idem erat, et in ipso erat, et omnium rerum pariter in eodem tempore tam caelestium quam terrestrium curam gerebat, nusquam ab illa praesentia, qua cunctis rebus adest, nostro more exclusus neque divina ne ageret more suo impeditus.

515 5, 3. Quemadmodum ille [Melchísedech], qui sacerdos gentium 671
erat, nusquam videtur sacrificiis corporalibus functus, sed vino solo et pane, dum ipsi Abraham benedicit, ita sane primus ipse
499 Salvatoi ac Dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundum ecclesiasticas
493 sanctiones sacerdotii munus obeuntes, vino ac pane et corporis illius et salutaris sanguinis mysteria repraesentant, quae sane mysteria Melchisedech tanto ante spiritu divino cognoverat et rerum futurarum imaginibus usus fuerat.

147 5, 13. Sicut apud prophetas in hominibus, Isaiam exempli gratia 672
et leremiam et similes, homo erat visus, Deus autem per id quod manifestabatur, tamquam per organum, eloquebatur, et modo Christi persona, modo Spiritus Sancti, modo Dei supremi erat per prophetam respondens ; ita et nunc Moysi introducto Deus summus et supremus per manifestatum angelum proposita eloquitur.

671. MG 22, 365; G 1, 463. 672. MG 22, 389; G 1, 494.

673 10, 1. [‘O XpiOTÔç] toùç tiîiv naoxôvTiuv pcXuiv itôvouç eiç ti« êauTÔv dvaXappdvei, Kai tôç fjgeTépaç vôoouç ibioitoteÎTai, Kai kóvtiüv f]g<î)V ûirepaXfeî Kai ùnepiroveî, Kara toùç Ttjç cpiXav-Gptuiriaç vôpouç. Où póvov bè TaOïa irpafaç ó dpvôç toOïis OeoO, dXXà Kai ùirèp fipœv KoXaaOeiç Kai tipuipiav ùnoo'xiùv, f)V aÙTÔç pèv oùk wcpeiXev, dXX’ ùpeîç toO itXqGouç èveKev tùjv TreTrXrippeXripévwv, fjpîv ainoç tt^ç twv dpapiripdTwv dq>éceujç KaTéorq, èrre tòv ùrrèp fjpûv dvabeîapevoç OavaTov, pàaTifàç Te Kai ùppeiç, Kai dnpiaç fjpîv ènocpeiXopévaç eiç aùrôv peTaOeiç, Kai t^v f)pîv irpoffTeTiprmévqv Karápav èq>’ êauTÔv êXKÙoaç, yevôpevoç ùirèp f)pûv Karápa' Kai tí yàp dXXo îi dvTÙpuxov;

De ecclesiastica theologia, 337/8.

674 L. 2, c. 14. Aéov ?v n Oeîov, dppqTOv, dyaôôv, drrXoOv, ns dffùvOêTov, povoeibèç tô ¿iréKetva twv ôXwv ópoXoyeìv, aÙTÓ-Geov, aÙTOvoûv, aùrôXofov, aùroaoqpiav, aÙTOtpûiç, aÙTOÎtDqv, aÙTOKaXóv, aùroayaOòv ôvra, Kai toùtcuv ô ti dv tiç Kpetrrov èmvoriffeiev, pâXXov b’ ùirèp .irdvra voûv, Kai Ttâtiqç èrréKeiva biavoiaç Te Kai èvOupricreœç, tòv bè toùtou povoyevr] Yióv, 153
àiç dv eÌKÓva toO TTarpôç è£ aùroO cpùvTa irdvTr] Te Kai Kara 162
navra ópoióraTov òvra Tip ye'fevvr]KÓTi, Kai aÙTÒv Geòv Kai voOv Kaì Aóyov Kaì aocpiav Kai Iwriv Kai tpiîiç eîvai aùroO re toO KaXoO Kai dfaOoO eÌKÓva, oùk aùròv òvra tòv TTarépa,

673 10, 1. [Christus] patientium membrorum labores in se ipsum eie
assumpsit et nostras infirmitates suas fecit et secundum leges amoris erga homines pro omnibus nobis et dolores et labores sustinuit. Neque solum haec faciens Dei agnus, verum etiam pro 419
nobis tormenta passus supplicioque affectus, quo non ipse dignus erat, sed nos ob multitudinem peccatorum, ut peccata nobis dimitterentur auctor exstitit, utpote qui pro nobis et mortem subierit atque verbera et probra et contumelias quibus nos digni eramus in se ipsum transtulerit atque exsecratio pro nobis factus exsecrationem quae nobis debebatur ad se ipsum attraxerit. Quid enim aliud ille ac pro animis nostris pretium?

674 2, 14. Necessario unum aliquid divinum, ineffabile, bonum, 115
simplex, incompositum, uniforme, quod est ultra universa, agnoscendum est, quod est ipse Deus, ipsa mens, ipsum Verbum, ipsa sapientia, ipsum lumen, ipsa vita, ipsum pulchrum, ipsum bonum et quidquid his melius aliquis excogitaret, magisque supra omnem mentem et ultra omnem disquisitionem et cogitationem; eiusque iss
unigenitus Filius, ut imago Patris ex eo natus et omnino et in 162
omnibus simillimus genitori, et qui Deus et mens et Verbum et sapientia et vita et lumen est ipsiusque pulchri et boni imago,

673. MG 22, 724; G 1, 922.
674. CB 4 (ed. E. Klostennann, 1906), 115; MG 24, 928.

dXXà τὸν τοῦ TTaTpôç povofevf] Yîôv, οὐb' aÙTÒv ôvTa τὸν àféwnTOV Kaì dvapxov, dXXà τὸν èi aÙTOÛ cpùvTa Kaì dpxùv ¿TtifpacpópevoV τὸν TefevvqKÓTa.

S. ALEXANDER EPISC. ALEXANDRINUS, f 328.

Epistula ad Alexandrum Constantinopolitanum.

152 4. TTepì pèv οὖν ôti ὁ Yîôç toO 0eoO οὐte ¿5 οὐk ôvtujv 675
'fÉ'févqTai, oòre fiv nore óre οὐk i^v, aùrapKqç Ttaibeûdai Itudvvqç ô eùarfeXiffrriç, fpácpujv οὐtujç irepì aÙTOÛ• «'0 povofev^ç Yîôç, ó ‹ìiv eiç τὸν kóXttov τοῦ TTaTpôç» [io 1, 18]. TTpovooùpevoç yàp ó ôeîoç beiKvúvai bibdffKaXoç, àXXqXiuv dxújpioTa irpáfpaTa búo, τὸν TTarépa Kaì τὸν Yîôv, ôvra aÙTÒv èv toîç KÔXnoiç τοῦ TTaTpôç ibvôpaoev. 'AXXà fàp Kai ôti toîç è£ οὐk ôvtujv yevopévotç ó Aôfoç τοῦ ©eoû οὐ auvapiûpeîTat, «iravTa bt' aÙTOÛ fefovévat» [ib. 1, 3] ó aÙTÔç cpqoiv 'lujàvvriç.

is? 7. 'AaepeoTaTriç οὐv cpaveioqç τî]ç è£ οὐk ôvtujv ùiroûéaeujç, 676
dvàfKn τὸν TTarépa dei eîvai TTaTépa- èTra bè TTaròP dei napôvToç τοῦ Yîoû, bi' ôv xPúM^ííet TTatiip.. 'Aei bè irapôvToç aÙTÛJ τοῦ Yîoû, dei èffTiv ó TTatòp TéXetoç, dveXXitriiç tutx«vu›v èv Tép KaXÛ)• OÙ XPOVIKÛÇ, OÙbè èK bia<JTi|,uaTOç, οὐbè èi OÙK ôvtujv yevvr|ffaç τὸν povoyevù Yîôv.

iss 9. «'Eyùj Kaì ὁ TTatTiP ?v èapev» [io 10, 30]. "Onep <ppoiv677
ó Kùptoç, οὐ TTarèpa êauTÔv dvafopeùuiv, οὐbè tôç tí) ùtto-
ardaei bùo tpùffetç piav eîvai <Tacpr¡vííujv• dXX' ôti Tqv narpiKriv
èpcpépeiav dKpipûjç TtécpuKe aipèeiv ὁ Yîôç τοῦ TTaTpôç, ttjv

non ipse Pater, sed Patris unigenitus Filius, nec ipse ingenitus et imprincipiatus, sed ex illo natus et principium sibi adscribens genitorem.

152 4. Verum quod Filius Dei neque ex nihilo factus sit, neque 675
tempus fuerit quo non erat, abunde docet loannes evangelista, ita scribens de illo: *Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris.* Statuens enim divinus magister ostendere duo esse alterum ab altero inseparabilia, Patrem et Filium, esse illum in sinu Patris dixit. Iam vero quod inter res ex nihilo factas Verbum Dei non computetur, *omnia per ipsum facta sunt,* ipse ait loannes.

157 7. Cum impiissima esse videatur suppositio orta ex iis quae 676
non sunt, necesse est Patrem semper esse Patrem; est autem semper Pater quando adest Filius, per quem se habet Patrem. Cum autem semper illi adsit Filius, semper est Pater perfectus, nullo bono carens; qui non in tempore, neque ex intervallo, neque ex his quae non sunt genuit unigenitum Filium.

158 9. *Ego et Pater unum sumus.* Quod dicit Dominus, non Patrem 677
se ipsum annuntians, neque duas persona naturas unam esse declarans; sed, quia paternam similitudinem exacte natus est servare

675. MG 18, 553. 676. MG 18, 557. 677. MG 18, 561.

Kara navra ôgoiÔTnra aùroO ¿k cpùffewç diropaîdpevoç, Kai ànapaXXaKTOç eîkwv roO TTarpôç ruyxdvwv, Kai rou npcurorú-nov ⟨ktu7toç xapaKn'jp.

678 11. 4>aai yàp oí tpXqvatpwv ètpeuperal pûOwv, dno-152
ffrpecpopévouç tî]v è£ oùk ôvrwv dffepf] Kai dypatpov Kara153
Xpidroû pXaotpqpiav, dyévvqra btbdOKeiv bùo. Auoîv Odrepov
Xéfovreç beîv eîvat oi dnaibeuroi, fq èi oùk ovtujv aùrôv eîvat
tppoveîv, n navTwç dyévvqra Xé^eiv bùo- dyvooOvreç oi dvd-
OKqroi, tbç paKpôv dv eïq peraSù TTarpôç dyewrirou Kai tûv
KTio0évru)v un' aùroO oùk ôvrwv XoytKwv re Kai dXôywv.
TQv peoireùouffa tpùcnç povoyeviiç, bi' fjç tù ôXa oùk ôvtwv isi
ènoiqffev ô TTarrip roO OeoO Aôfov n aùroO roO ôvroç
TTarpôç ïefévvivrai.

679 12. Oùko0v rip pèv àfevvriTw TTarpi okeiov dStwpa qiuXa-isi
ktéov, pqbéva roO eîvat aùrip ròv aïnov Xéyovraç • rw bè Yitîj 157
tt|v àppóloucav riprp dnovepqréov, rqv dvapxov aùrw napà
roO TTarpôç féwriaiv dvanOévraç, Kai tbç ècpôdoapev, aùrip
ffépaç dnovépovreç, pôvov eùoeptîiç Kai eùcprjpwç rô ,^v' Kai
rô ,dei' Kai rô ,npô aiwvwv' Xé^ovreç èn' aùroO- rf]V pévrot
Oeórrira aùroO pi] napavroùpevot, dXXà rf] cíkóvi Kai rw
XapaKrfjpt roO TTarpôç dnr)Kpipwpévr]v èpcpépetav Kara navra
dvanOévreç- rô bè dyew^Tov rip TTarpi póvov ibiwpa napeîvat
boidiovreç, dre bè Kai aùroO ⟨pdentovroç roO owrf]poç- «'O
TTanip pou peiiwv pou èari» [io 14, 28].

Filius Patris, in omnibus conformitatem illius ex natura impressam habens et immutata imago Patris exsistens, et primi exemplaris exemplatos character.

678 11. Aiunt enim isti ineptarum inventores fabularum, nos, qui 152
aversamur hanc ex nihilo impiam et non scriptam adversus Christum 153
blasphemiam, docere ingenita duo. Duorum dicunt imperiti alterum
necessarium esse, vel ex nihilo illum esse arbitrari, vel omnino
ingenita dicere duo; ignorant isti rudes quantum intersit inter
Patrem ingenitum et creata ab illo ex nihilo rationalia et non
rationalia. Inter utrumque media est natura unigenita, per quam 181
universa ex nihilo fecit Pater Dei Verbi, quae ex ipso exsistente
Patre genita est.

679 12. Igitur ingenito Patri propriam dignitatem servemus, dicentes 151
nullam illi esse causam essendi; Filio autem convenientem honorem 157
tribuamus, adscribentes illi generationem ex Patre absque initio;
et, ut supra, illi cultum tribuentes, solum dicentes pie sancteque
de illo ‚erat' et ‚semper' et ‚ante saecula', divinitatem tamen illius
non reicientes, sed imagini et characteri Patris exactam in omnibus
similitudinem adscribentes; Patri autem soli proprium inesse
existimantes quod sit ingenitus; salvator enim ipse dicit: *Paier* meus *maior me est.*

678. MG 18, 564. 679. MG 18, 568.

r>98 12. Mera t o 0t o Tqv ¿k vcKpwv dvàoTaoìv oïbauev fjç 680
J'J cnrapxn féTOvev ó Kùpioç fipwv 'lr|<ToOç XptOTÔç, ffwpa tpopéoaç
lis àXqèwç Kai où boKqffet, èk Tfiç Oêotôkou Mapiaç, ¿ni ffuvreXeia
tûiv aiwvwv eiç dOcTqtJtv àpapTiaç èTnbqpnoaç tôj yévei rwv
àvôpwirwv, GTaupwOeiç Kai àiroOavwv, dXX' où btà xaÛTa xflç
êauToù GeôrriTOÇ f^rrwv TeYevri;iévoç • àvatrràç ¿k vexpwv, dva-
Xr|<p©eiç èv oùpavoîç, Kaétipevoç èv be£t$ tî]ç pe'faXwoùvnç.

APHRAATES, fin. s. III.—med. s. IV.[1]

Demonstrationes, 337—345[2].

18« Dem. 1, n. 19. Haec est fides: ut homo credat in Deum, 681
ut omnium Dominum, qui fecit caelum et terram et mare et omnia quae in iis sunt; qui fecit hominem ad imaginem suam, et dedit Moysi legem, misitque de Spiritu suo in prophetas,
598 deinde misit in mundum Christum suum; item ut credat homo
459 in resurrectionem mortuorum, atque insuper credat in baptismi sacramentum. Haec est fides ecclesiae Dei.

394 6, 12. Christus Spiritum non accepit in mensura, verum 682
Pater dilexit eum, et tradidit in manus eius omnia, universoque thesauro suo eum praeposuit. Dixit enim Ioannes: *Non dedit Pater Filio suo Spiritum in mensura, sed dilexit eum, et omnia tradidit in manibus eius* [Io 3, 34 sq],

357 6, 14. Idcirco, carissime, de Spiritu Christi nos etiam 683
accepimus, et Christus in nobis habitat, sicuti scriptum est dixisse Spiritum hunc per os prophetae: *Habitabo in iis, et inambulabo inter illos* [Lev 26, 12]. Praeparemus igitur templa
364 nostra Spiritui Christi, neque ipsum contristemus, ne forte a
475nobis recedat.... A baptismo enim accipimus Spiritum Christi; et eadem hora qua Spiritum invocant sacerdotes, aperit caelum

598 12. Post hoc novimus resurrectionem mortuorum, cuius primitiae 680
fuit Dominus noster Iesus Christus, qui carnem revera gestavit
413 neque sola specie, sumptam ex Maria deipara, qui in fine saeculorum, ut peccatum tolleretur, ad humanum genus advenit cnicique fixus et mortuus est neque tamen idcirco divinitatis suae detrimentum passus est; suscitatus ex mortuis, assumptus est in caelum sedetque ad dexteram maiestatis.

[1] Genuinum textum Patrum Syrorum, ut qui plurimis minus sit utilis, non scribimus; latinam autem translationem locorum S. Ephraem, quae in editione Assemani saepius minime fidelis est, accurate iuxta syriacum textum emendavimus.

[2] Auctore *R. Duval,* Anciennes littératures chrétiennes, t. II: La littérature syriaque, 3" éd., Paris 1907, Demonstrationes 1—10 scriptae sunt a. 337, 11—23 ab a. 344 ad 345, 23 a. 345.

680. MG 18, 568. 681. PS 1, 43. 682. PS 1, 287.
683. PS 1, 291.

et descendit, aquis incubat, eumque induunt qui baptizantur. «7 Ab omnibus enim de corpore natis Spiritus abest, donec ad 302 aquae regenerationem accedant; tunc accipiunt Spiritum Sanctum. In priore quidem generatione nascuntur spiritum animali praediti, qui in homine creatur, nec morietur umquam,2i8 sicut scriptum est: *Factus est homo in animam viventem* [Gn 2, 7]. At in altera, baptismi scilicet, regeneratione Spiritum Sanctum ex ipsa divinitate recipiunt immortalem. Cum ergo moriuntur 583 homines, spiritus animalis absconditur cum corpore, quod sensu destituitur; Spiritus autem caelestis, quem acceperunt, ad naturam suam, ad Christum, redit. Porro utramque rem docet apostolus dicens: *Sepelitur corpus animaliter, et resurgit spiritualiter* [1 Cor 15, 44], . . . Ex homine autem, qui Spiritum ex aqua receptum contristavit, egreditur Spiritus priusquam ille moriatur, atque ad naturam suam, ad Christum, vadens hominem accusat a quo contristatus est.

684 7, 1. Ex omnibus qui progeniti sunt corpusque induerunt, 398 unus dumtaxat innocens est, nempe Dominus noster Iesus Christus, prout ipse de se testimonium perhibet. Ait enim: *Ego vid mundum* [Io 16, 33], De ipso testatur etiam propheta: *Iniquitatem non fuit, neque inventus est in ore eius dolus* [Is 53, 9], . . . Neque ex hominibus ullus alius est qui in stadium 302 descendat quin vulneretur aut feriatur; peccatum enim a tempore quo Adam praeceptum transgressus est regnavit; a multis autem percussum fuerat, multosque vulneraverat, multos etiam occiderat, sed nemo ex his interfecit illud, donec advenit sal-413 vator noster, qui illud sustulit suaeque affixit cruci.

685 7, 3. Non virum in proelio vulneratum sapienti medico 53« se committere piget, eo quod in pugna superatus ceciderit;540 idemque, cum sanatus fuit, a rege non reicitur, sed exercitui eius iterum adnumeratur et adscribitur. Ita eum, qui a Satana percussus fuit, non debet pudere delictum suum confiteri illudque relinquere et paenitentiam in remedium postulare. ... Si quis autem erubuerit, sanari non poterit, quoniam plagas suas non vult patefacere medico, qui duos denarios accepit, ut per hos omnibus qui sauciati fuerint mederetur [cf. Lc 10, 35]. 4. Vos igitur, medici, qui insignis medici nostri estis discipuli, non debetis medicinam iis denegare quibus curatione opus est. Quicumque vobis suum vulnus detexerit, ei remedium
i imponite paenitentiae; eum autem, qui infirmitatem suam manifestare erubuerit, ne hanc a vobis abscondat adhortamini; cumque ipsam vobis revelaverit, nolite eam publicare, ne mi propter illum ab inimicis et ab iis qui nos oderunt, innocentes in culpa esse iudicentur.

684. PS 1, 314. 686. PS 1, 318.

e00 8, 3. Ex his autem disce, insipiens, unumquodque seminum 686
proprium corpus induere ; numquam seminas triticum, hordeum autem metis; numquam vineam plantas quae ficus proferat; cuncta vero secundum propriam naturam crescunt; ita etiam corpus quod decidit in terram, idem ipsum resurget. De corporis autem corruptione et dilapsione ex parabola seminis te oportet discere hoc perinde esse ac semen tuum, quod in terram cadens putrescit et corrumpitur, atque ex ipsa corruptione crescit, germinat et fructum praebet.

S 8, 6. De hac igitur mortuorum resurrectione, carissime, pro 687
meis viribus te erudiam. Deus ab initio creans hominem de pulvere eum finxit, et erexit eum. Si ergo hominem, cum non exsisteret, e nihilo fecit, quanto nunc ipsi facilius est eum terrae, seminis instar, mandatum excitare!

68« 8, 20. Fides autem nostra docet homines in eum somnum 688
[animarum post mortem] semel lapsos sic consopiri, Ut bonum a malo non discernant; nec iustos promissam retributionem neque impios debitam poenam excipere, donec iudex adveniat et homines a dextris vel a sinistris constituat. Scito igitur ex his quae scripta sunt, cum iudex sederit apertique fuerint coram eo libri et facta bona et mala recitata, eos qui bene egerint bona a [Deo] bono accepturos; qui autem mala commiserint, a iusto iudice male multabuntur.

48« 12, 6. Postquam abiit ludas ab iis [discipulis, Salvator] accepit 689
panem et benedixit deditque discipulis suis et dixit iis: *Hoc est corpus meum; accipite, comedite ex eo omnes.* Etiam super vinum ita benedixit et dixit iis: *Hic est sanguis meus, novum testamentum, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Similiter facite in meam commemorationem, quando congregabimini* [Mt 26, 26 28]. Porro nondum comprehensus fuerat Dominus. Hisque dictis, surrexit e loco, ubi pascha fecerat et corpus suum in escam dederat sanguinemque in potum, et ivit cum discipulis suis ad locum ubi comprehensus est. Qui autem corpus suum manducavit et bibit suum sanguinem cum mortuis reputatur. Dominus autem suismet manibus corpus suum praebuit manducandum, et, priusquam crucifigeretur, sanguinem suum potandum dedit.

459 12, 10. Baptizatus est Israel in medio mari hac paschatis 690
45«nocte, in die salvationis; et salvator noster etiam, pedes, layît (fisctpulorum suorum nocte paschatis, quod est sacramentum baptismi. Noveris etenim, carissime, salvatorem nocte illa
460 dedisse—baptismum veritatis. Nam quamdiu cum discipulis conversatus est, baptismus legis, quo sacerdotes baptizabant, erat baptismus ille de quo dicebat Ioannes: *Poenitentiam agite*

686. PS 1, 363. 687. PS 1, 370. 688. PS 1, 398.
689. PS 1, 615. 690. PS 1, 527.

a peccatis vestris [Mt 3, 2]. At in ea nocte manifestavit iis sacramentum baptismi passionis mortis suae, sicuti dixit apostolus: *Conscpulti estis cum eo per baptismum in mortem et cum eo surrexistis per virtutem Dei* [Rom 6, 3 4]. Scito igitur, amice, baptismum loannis nihil valuisse ad remissionem peccatorum, sed ad paenitentiam.

691 14, 11. Salvator noster, rex magnus, mundum rebellem in gratiam cum Patre suo reduxit; cum peccatores essemus, peccatum omnium nostrum ipse portavit factusque est nuntius reconciliationis inter Deum et creaturam eius; cum impii et rebelles essemus, petiit a nobis ut nosmet ei reconciliaremus, sicut apostolus ait: *Factus est legatus reconciliationis, et reconciliavit nos cum Patre suo* [2 Cor 5, 18). Decebat quidem nos, qui peccaveramus et inique egeramus, quaerere et implorare, ut cum factore nostro in gratiam rediremus; et ipse a nobis reconciliationem postulavit. Cum enim mali destructor exsisteret, poenam ipse reddendam sibi suscepit. 413 419

692 17, 2. Pro certo tenemus lesum, Dominum nostrum, esse Deum Filium Dei, regem filium regis, lumen de lumine, creatorem, consiliarium, ducem, viam, salvatorem, pastorem, congregatorem, portam, margaritam, et lucernam. Et ita plurimis nominibus designatur. Ceteris autem omissis, demonstremus illum esse Filium Dei, ipsumque Deum qui a Deo prodivit. 374

693 20, 12. Cum dixit Abraham diviti: *Abyssus magna est inter nos et vos; neque ex vobis ad nos venient, aut de nobis ad vos* [Lc 16, 26], ostendit post mortem et resurrectionem nullam fore paenitentiam. Neque impii resipiscent regnuinque ingredientur, neque iusti peccabunt amplius ut ad cruciatum abeant. Haec «os est abyssus magna. 584

694 22, 15. Veniet vivificator, interfector mortis, eiusque imperium a iustis ut ab iniquis tollet. Mortui resurgent in clamore, et mors omnibus captivis suis destituetur et exspoliabitur. Universi filii Adam ad iudicium congregabuntur, et unusquisque «oi perget ad locum sibi paratum. Resurrectio iustorum ad vitam procedet, resurrectio vero impiorum tradetur morti. 599

695 22, 17. Sed *neque impii resurgent in iudicio, neque peccatores in concilio iustorum* [Ps 1, 5]. Sicut enim iusti in bonis operibus consummati ad iudicium non convenient iudicandi, ita neque impii, quorum multiplicata sunt peccata et supereffluens mensura debitorum, ad iudicium procedere compellentur; verum ut surrexerint, revertentur in infernum, quemadmodum ait David: *Revertentur peccatores in infernum, et omnes gentes quae obliviscuntur Deum* [Ps 9, 18]. 58«

691. PS 1, 598. 692. PS 1, 787. 693. PS 1, 911.
694. PS 1, 1023. 695. PS 1, 1026.

812 22, 19. Audi nunc apostolum dicentem: *Unusquisque mer-* 696
ccdem accipiet secundum laborem suum [1 Cor 3, 8], Qui parum laboraverit, prout defatigatus fiierit recipiet. Qui multum cucurrerit, pro modo cursus sui praemium tollet. ... Et rursum apostolus ait: *Stella stellam antecellit claritate; sic et resurrectio mortuorum* [1 Cor 15, 41 42], Noveris itaque, etiam cum ad vitam ingredientur homines, mercedem pariter fore mercede ampliorem, gloriam gloria insigniorem, et praemium amplius altero.

595 22, 22. Verum poenas etiam dicam non fore singulis 697
aequales. Qui multum peccavit, multum castigabitur; qui autem minus deliquit, parcius castigabitur. Hi vadent *ad tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium* [Mt 8, 12], Illi in ignem, prout meruerint, labentur, nec scriptum est eorum dentes collisum iri, aut tenebras illic inveniri. Alii in alterum locum decident, *ubi vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur, et fient stupoi universae carni* [Is 66, 24]. Aliis ianua occludetur, iudexque dicet: *Nescio vos* [Mt 15, 12]. Animadverte igitur, sicut praemia, ita et poenas non fore singulis aequales.

302 23, 3. Quia primus homo serpenti auditum praebuit, male- 698
dictionis sententiam suscepit, qua serpenti in praedam cederet; et maledictio in omnes eius posteros descendit. ... Ad rogandam pacem reclusa est porta, et caligo de mente multorum
476 aufugit; illuxit lumen intellectus, et fructus germinarunt olivae
417 splendidae, in qua signum est sacramenti vitae, quo perficiuntur Christiani et sacerdotes et reges et prophetae; tenebras il-
552 luminat, ungit infirmos, et per arcanum suum sacramentum paenitentes reducit.

353 23, 48. Magnum est [Dei] optimi donum quod apud nos 699
342 est. Libere enim volens nos in peccatis nostris iustificari, licet nil ei prosint opera nostra bona, nos erudit, ut coram eo placeamus; et cum ipsum rogare nolumus, nobis irascitur, lugiter nobis proclamat: *Petite et accipite, et cum quaesieritis, invenietis* [Mt 7, 7].

377 23, 51. Magnum est donum [Dei] optimi apud nos, quod 700
a rege tamquam pignus sibi simile abductum est, amantissimeque habitum, quodque ad finem usque servabit. Hic est Filius hominis, corpus de Maria, quod ex nobis ad locum vitae deductum est. Debile corpus fortissimum factum est, et splendidiore atque illustriore quam in suo lapsu amisit Adam gloria donatum.

423 23, 61. Nos vero qui cognovimus unum Deum esse, maie- 701
statem eius debemus confiteri, adorare, laudare, exaltare, glori-

696. PS 1, 1030. 697. PS 1, 1031. 698. PS 2, 6.
699. PS 2, 94. 700. PS 2, 99. 701. PS 2, 127.

ficare, sanctificare, celebrare per lesum, eius Filium, salvatorem nostrum, qui sibi nos elegit atque ad se vocavit, per quem cognovimus illum, et facti sumus illius adoratores, populus et ecclesia et congregatio sancta. Gloria et honor sit Patri et ut eius Filio eiusque Spiritui vivo et sancto, ab ore omnium qui ipsum laudant sursum et infra, in saecula saeculorum.

702 23, 63. O tu qui iuras per caput tuum et mentiris! Si tibi «s vera sunt tria nomina illa inclita et laudanda Patris et Filii et Spiritus Sancti, super caput tuum commemorata, quando vitae tuae signum accepisti; si verum tibi est baptisma, ne per caput tuum iuraveris, et scito potestatem tibi non esse per caput tuum iurandi.

S. EPHRAEM, ca 306-373'.

Hymni et sermones.

703 *Hymni de Epiphania,* 10, 1. Adamus peccato suo omnes soo dolores sibi adscivit, mundus eius vestigiis insistens omnia debita. Ac veluti si suus lapsus ei placuisset, de sua restitutione 415 non cogitabat. Gloria illi qui venit eum restituere! 2. Haec 459 causa impulit purissimum Dominum, ut ipse veniret baptismum 462 cum impuris peccatoribus suscepturus. Ad gloriam eius caeli aperti sunt. Qui omnes mundat, communi omnium baptismo ablui volens descendit in aquas, easque ad nostrum baptismum sanctificavit.

704 10, 14. Bonus Dominus hisce duobus allaborat: cogere 334 non vult libertatem nostram nec ut remissi simus permittit. 829 Si enim coactione utitur, potestatem arbitrii tollit; si vero relaxatione, privat animam auxilio suo. 15. Sciens Dominus 325 quod si cogit privat nos, si auxilium retrahit perdit nos, si docet acquirit nos, non cogit nec auxilium retrahit, ut facit Malus, sed docet, erudit et acquirit, utpote Bonus.

705 *Sermo de Domino nostro,* 33. Comprehende enim humili- 383 tatem Domini nostri ab utero.ad sepulcrum, et vide quomodo veluti pedissequa adhaeret parvitati magnitudo, humiliationi exaltatio. Nam ubi variis in rebus magnitudo Domini se manifestavit, divinitas eius signis praeclaris revelata est, ut notum fieret illum unum, qui ibi aderat, non unum sed duos esse. Neque enim sola exstabat natura inferior neque solasse natura superna, sed duae sunt naturae, quarum una alteri immixta erat, una sublimis, altera humilis; propterea duae 390 illae naturae exprimebant affectus suos, ut per affectus duarum

l Vide not. 1, p. 243.
702. PS 2, 134. 703. La (= Lamy) 1, 98. 704. La 1, 102.
705. La 1, 224.

homines duas eas esse discernerent, et non reputaretur unus et simplex qui duo erat per commixtionem, sed agnosceretur duo esse propter commixtionem qui unus erat propter essentiam.

54 *Sermones in hebdomadam sanctam,* 4, 1. Simon, discipule mi, 706
ego te constitui fundamentum ecclesiae sanctae. Petram vocavi te antea, quia tu sustinebis omnia aedificia; tu es inspector eorum, qui mihi aedificabunt ecclesiam in terra; si quid reprobum aedificare velint, tu fundamentum reprimas eos; tu es caput fontis a quo hauritur doctrina mea, tu es caput discipulorum meorum ; per te omnes gentes potabo ; tui est suavitas illa vivifica quam largior; te elegi ut sis in mea institutione velut primogenitus et heres efficiaris thesaurorum meorum; claves regni mei dedi tibi. Ecce principem te constitui super omnes meos thesauros.

488 4, 4. Accepit lesus Dominus noster in manibus suis merum 707
493 in initio panem et benedixit, signavit ac sanctificavit eum in nomine Patris et in nomine Spiritus, et fregit atque distribuit discipulis suis minutatim in sua bonitate propitia, panem vocavit corpus suum vivum, et se ipso atque Spiritu replevit eum ; extendens autem manum dedit iis panem quem dextera sua sanctificaverat: Accipite, manducate omnes ex hoc quod sancti-
485 ficavit verbum meum. Quod nunc vobis dedi ne panem existimetis, accipite, manducate hunc panem nec conteratis
4«2 micas eius; quod vocavi corpus meum, hoc revera est. Una particula e micis eius milia milium sanctificare valet et suf-
488 ficit ut vitam praebeat omnibus, qui manducant eam. Accipite, manducate in fide nihil haesitantes, quia hoc est corpus meum, et qui manducat illud in fide, ignem et spiritum in illo manducat; si quis autem dubitans manducat illud, merus panis fit
508 ei, at qui cum fide manducat panem in nomine meo sanctificatum, si purus sit, purus conservatur, si peccator, condonatur. Qui autem illum despicit aut spernit vel contumelia afficit, pro certo habeat quod contumelia afficit Filium, qui eum vocavit et realiter effecit corpus suum.

485 4, 6. Postquam manducaverunt discipuli panem novum et 708
488 sanctum et fide intellexerunt se per eum manducavisse Christi corpus, continuavit Christus explicare et tradere totum sacramentum. Accepit miscuitque calicem vini ; dei-ide eum benedixit, signavit ac sanctificavit, profitens suum sanguinem esse qui effundendus erat.... lussit eos bibere Christus et explicavit iis sanguinem suum esse calicem quem bibebant: Hic est verus sanguis meus, qui pro vobis omnibus effunditur ; accipite, bibite ex eo omnes, quia novum testamentum est in sanguine meo. Sicut vidistis me facientem, sic facietis in meam com-

706. La 1, 412. 707. La 1, 416. 708. La 1, 422.

memorationem. Quando congregabimini in nomine meo in ecclesia ubique locorum, facite quod feci in mei memoriam; manducate corpus meum, et bibite sanguinem meum, testamentum novum et vetus.

709 6, 9. Sicut per corpus honoratur Christus, sic per illud 400
opprobriis afficitur. Si corpus flagellatur, per naturam suam corporalem ipse patitur. Corpus vitam non praestat et cadaver a flagellis nihil patitur. Pati nequit divinitas; nec mori et rursus vivere potest Deus, qui sempiterna est vita et inscrutabilis. In assumpto autem corpore Christus, unicum Dei Verbum, venit ad nativitatem et incrementum, formam visibilem et nutrimentum accepit, venit per successionem generationum temporibus subiectus et numeris. In divinitate et humanitate 385
quae hypostatice unitae fuerunt, in humanitate qua usus est divinitus et humanitus, in dominatione et subiectione, in re et actione Filius Dei, qui homo factus est, unus ipse est absque divisione. Impassibilis cum sit Deus, ipse passibilis et impassibilis fuit. Non, ut dicunt hodie, corpus tantum cruci 392
affixum fuit. Sed, sicut ego credo, Deus homo crucifixus est. Qui voce magna clamavit et exspiravit, latusque lancea perforatum habuit, ipse est Deus absconditus. Voce clamavit et obscuratus est sol; unus est in divinitate et humanitate absque divisione. Humana nostra natura gratias agat enti spirituali quod corpus induit, et confiteatur illum non duos sed unum esse ex Patre et ex Maria; qui in duos eum dividit, non gaudebit cum eo in Eden, et qui Patrem cum Filio confundit, ab ecclesia secedit et separatur,- quia nulla est in divinitate separatio.

710 *Sermo de magis, incantatoribus, et divinis, et de fine et con-m summations,* 11. Qui bona fecerint, transibunt in locum bonis 592
repletum; remanebunt autem mali in gehenna, ut fiant cibus ignis, abripient eos fluctus ignis, ut abeat unusquisque in habitaculum suum; hunc immergent in caenum, unde num- 594
quam extrahetur; illum immittent in ignem, ut ibi in aeternum 595
maneat; alter in tenebras egredietur et ignem numquam videbit; alius in abyssum descendet et inde numquam ascendet; alius eis vero in locum sanctum abibit, ut maneat ibi in aeternum. Sunt qui sedebunt in secundo gradu, alii in tertio, alii exaltabuntur usque ad quintum gradum, alii ad decimum, alii ad trigesimum, alii sedebunt in supernis. . . . Unusquisque enim obtinebit ab ipsa iustitia mercedem iuxta laborem suum.

711 *Hymni de B. Maria,* 18, 12. In sinu Mariae infans factus 377
est, qui ab aeterno aequalis est Patri. Communicavit nobis magnitudinem suam et acquisivit infirmitatem nostram; factus 414
est nobiscum mortalis, ut, infusa nobis eius vita, non amplius

709. La 1, 476. 710. La 2, 424. 711. La 2, 608.

429 moriamur. . . . 20. Haec virgo facta est mater, servata vir-
430 ginitate et sigillis non solutis, gestat in utero fetum, integris
virginalibus, et facta est Dei mater atque ancilla opusque
eius sapientiae. . . . 32. Maria hominem non ita concepit, ut
natura ingressum infantis sensu apprehenderet; etenim usque
383 in uterum ignis erat et spiritus, in utero matris suae homo
factus est remanens Deus perfectus.

445 *Hymni de oleo et oliva,* 4. Gratum enim Spiritui Sancto 712
est illud oleum, quod ei ministrat eique ut discipulus adhaeret,
quo designantur sacerdotes et uncti. Spiritus Sanctus enim
oleo signum suum ovibus suis imprimit. Sicut anulus in ceram
sigillum suum imprimit, sic occultum Spiritus sigillum per oleum
imprimitur in baptismo; illa vero in baptismo signata sunt.

594 *Sermo de fine et admonitione,* 8. Scimus omnes, dilecti, 713
iudicium tremendum futurum esse. Et non est qui recogitet
corde nec qui stultitiae suae memor sit; severissimum quippe
de peccatore fiet iudicium, et tormentorum eius non erit finis,
590 nec parvo instante quiescet poena a plectendo peccato eius,
quia in aeternum durabit et nullo umquam tempore solvetur
ei; iudicium ultionis erit et cunctis retributionem debitam
reddet.

148 *Hymnus de defunctis et Trinitate,* 11. Pater genitor et Filius 714
ingenitus e sinu eius, Spiritus Sanctus procedens a Patre et
‖® Filio; Pater factor, qui fecit mundum e nihilo; Filius creator,
ios qui universa condidit cum genitore suo. 12. Spiritus Sanctus
paracletus et miserator, quo perficitur omne quod fuit et erit
et est; Pater mens, Filius autem verbum, Spiritus vox, tria
nomina, una voluntas, una potestas.

302 *Hymni de instauratione ecclesiae.* 4, 1. Adam, suadente 7IS
serpente, iustitiae debitorem se constituit, et delicti poena in
433 omnes generationes transmissa est. Angelus et puella sese
ordinaverunt, locuti sunt et audierunt et debitum solverunt....
3. Deus constituit mediatores angelum et puellam, ut suis verbis
rem converterent et reconciliatio fieret atque inter supernos
et infimos chirographum debitorum dilaceraretur.

25 *Hymni dispersi.* 15, 1. Cum Dominus in terram descendit 716
non reliquit thronum caelestem, et cum habitavit in Maria non
evacuavit caelum ; ipso in navi dormiente non alius increpavit
ventos; cum autem aquam vertit in vinum, separatum non
erat Verbum ab illo corpore, sed hisce omnibus demonstravit
se Deum esse.

802 22, 8. Transgressio mandati in horto chirographum Adamo 717
scripserat, quo reum declarabatur et morti subiectum omne

712 La 2, 805 not.; *Assemani,* Biblioth. orient. 1, 94.
718. La 3, 148. 714. La 3, 242. 715. La 3, 974.
716. La 4, 730. 717. La 4, 772.

genus humanum; iustitia lesu ipsum sustulit in Golgotha;«5
sanguine et aqua lateris sui laceravit chirographum generis
nostri. Benedictus qui in cruce sua suspendit debitum mortis
voracis hominique justificationem dedit [cf. Coi 2, 12—14].

Carmina nisibena.

718 3 (scriptum a. 350], 1. Est aberratio, si investigamus quid 10»
sit Deus et cui similis sit. Quomodo enim possumus pingere
in nobis imaginem illius essentiae, quae similis est menti?
2. Non possumus perscrutari aspectum eius, ita ut pingatur ns
in intellectu nostro; audit sine auribus, loquitur sine ore,
operatur sine manibus, videt sine oculis. Non potest eam
comprehendere animus noster et desistit ab ea, cum talis sit;
sed ipsa in bonitate sua induit formam humanam, ut nos
collegeret sibique similes redderet. 3. Discamus quomodo 414
haec essentia sit spiritualis et apparuerit tamquam corporalis,
et iterum sit pura et apparuerit tamquam irata. Fiebant enim
haec propter nostram utilitatem, quia essentia illa nobis similis
facta est, ut nos ei similes fieremus. Revera quidem unus
tantum ei similis est, Filius, qui processit ab ea eiusque
accuratissima imago est.

719 27 [scriptum a. 870], 8. Revera quidem tu [Domine] et mater 435
tua soli estis, qui omni ex parte omnino pulchri estis; non
enim in te, Domine, labes est, nec ulla in matre tua macula.
Infantes autem mei duabus his pulchritudinibus minime si-
miles sunt.

720 35 [scriptum a. 363/73], 8. Vidi prophetas et iustos, inquit 384
Malus sociis suis; et quamquam vires eorum valde fortes erant,
tamen iis inerat odor quidam meae naturae. Figmentum enim
hominum cognatum est fermento nostro. Hic autem indutus
est corpore Adami et perturbat nos, quia non dominatur in
eum fermentum nostrum. Certe et homo est et Deus, quia
humanitas eius mixta est cum divinitate eius.

721 73 [scriptum a. 363/73], 1. Ecce, dilecti mei, sub terra sunt ss«
cadavera et corpora sepultorum, et in caelo sunt iusti. Hi
enim duo loci portant deposita hominum; itaque terra et
caelum clamarent, si iusti praemio suo resurrectionis frau-s»8
darentur.

Interpretationes in s. scripturam, post 363.

722 In Gen 1. Adamum ad imaginem et similitudinem Dei 228
esse creatum tripliciter intellegimus. Non enim illam crea-
turam verbum vocaret similitudinem Dei, nisi propter eius

718. Bk (= Bickell) 78. 719. Bk 122. 720. Bk 143.
721. Bk 222. 722. AS Ih 128.

libertatem eiusque in creaturas dominium. Illud quoque talem esse imaginem tripliciter intellegimus. Primum: quia, sicut potestas Dei est in omnia, ita dominium Adam in omnia positum est. Secundo: quia animam puram accepit, quae in se recipit omnia genera virtutum divinaque charismata. Tertio: quia per rationalem partem intellectus et dirigentem se applicat ad omnem locum, et in se excitat imagines omnium quae vult.

226 2. *Accepit Deus costam de Adam et fecit mulierem* [Gn 2, 22], 723
227 ut esset unum caput mundo; quod autem ex eo sumpserit ut illud impleretur: *Masculum et feminam fecit eos* [Gn 1, 27]; haec, ne quis suspicaretur alium fuisse fabricatorem mulieris
224 illumque non insufflasse spiritum in Evam. Non enim anima ex anima generatur: *Os ex ossibus meis,* non: anima ex anima mea; *et erunt ambo corpus unum* [Gn 2, 23 sq], non: anima una.

598 9. Rursus tertium Phase, quod fecerunt filii Israel post 724
reditum in terram promissionis et divisionem hereditatum suarum, figurat resurrectionem mortuorum, atque omnium rationalium universale Phase, cum hominum tum angelorum,
eoi et designationem hereditatum eorum. Verum, iuxta ordines eorum, qui ad illud legale Phase veniunt, rursus distingue tres ordines qui ad illud caelestium et terrestrium festum in resurrectione confluunt, eos scilicet qui sunt supra iudicium, et eos qui iudicandi sunt, et eos qui ad iudicium non veniunt. Supra iudicium illi sunt, qui cum apostolis perfecte splendent. Iudicandi illi, qui hic opera sua in igne paenitentiae probaverunt et ad vitam pervenerunt. Illi vero qui non veniunt ad iudicium, ii sunt qui nulla omnino bona egerunt et abeunt
594 in supplicium aeternum, secundum hoc: *Non resurgent impii iñ indicio* [Ps 1, 5].

483 In loel 2, 24. ***Et*** *replebuntur areae vestrae frumento. . . .* 725
476 ***Et*** *redundabunt pariter torcularia vino et oleo....* Mystice illud perfectum est a Messia, qui dedit populo a se redempto, ecclesiae scilicet suae, frumentum et vinum et oleum mysticum: frumentum quod est mysterium corporis eius sancti, et vinum sanguinem suum propitiatorium, et rursus oleum in unguentum suave, quo signati sunt baptizati induentesque arma Spiritus Sancti.

285 *Sermones exegetici:* In Is 26,. 10. Ecce vita in ossibus mar- 726
tyrum: quis dicat ea non vivere? Ecce monumenta viva, et quis de hoc dubium moveat? Arces sunt inaccessibiles, a latronibus immunes, civitates munitae, a praedatoribus tutae, turres altae et validae ei qui in illis refugium habet, immunes

723. AS 1, 129. 724. AS 1, 255.
725. AS 2, 252. 726. AS 2, 349.

ab occisoribus, ad quas mors non appropinquat Qui invidia et perfidia consumitur, animam corrumpente veneno, ex illis accipit auxilia ut cesset venenum neque noceat.

Adversus haereses, sermones, post 363.

727 Sermo 2. Potestatem enim fecit discipulis suis ut una vice «8
tantum per aquam peccata purificarent humanae naturae; atque 521
concessit ut solverent et ligarent, ut, qui ligatus est, petat coram illo, qui omnia condonat; qui enim omnia ignoscit, cum dolore 'nostro nobis ignoscit. lustum est enim illum exagitari, qui delectando peccaverit.

728 3. Duos esse deos impossibile est, cum nomen adorandum ios
Dei sit unum; nisi Deus unus est, non est Deus. Sed neque unus est, si nec summus est nec super omnia. Impossibile autem est illum summum esse et excelsum super omnia cui coniungitur aliquid aequale. Et si non sunt plures dii, rursus non sunt plura entia suprema. Nomen enim amborum unum est, unaque gloria et entis supremi et Dei; hoc enim est nomen Dei: essentia quae non habet initium, substantia quae prior est et senior omnibus.

729 53. Moysi manifestavit nomen suum, cum ‚Qui sum' seseM
appellavit, quod nomen est essentiae, nec umquam alia entia illo nomine vocavit sicut nominibus suis plura vocavit, ut uno nomine quod emisit doceret se esse solum ens, non vero alia.

Adversus scrutatores, sermones, post 363.

730 Sermo 4. Primogenitus intravit ventrem, nec passa estait
pura virgo. Intravit, et exiit in partu; inde fremuit illa de-430
cora: ecce gloriosus et occultus eius ingressus, despectus et patens egressus; Deus enim est in ingressu, homo etiam in egressu.

731 27. Deus est essentialiter. Essentia eius gloriosa est sicut 94
nomen eius. Si essentialiter nomen eius ab omnibus est distinctum, essentialiter et eius generatio omnibus ignota latet. Tantus est ut frustra contendant creaturae illum intellegere, cum nihil in eo creaturae simile sit.

732 32. Ecce propter nos multiplicasti gloriam tuam, ut osten-sis
deres nobis te esse magnum. Essentia tua est magna, et propter homines minuta est gloria tua.... Iam si te minueret similitudo imaginis humanitatis quam mutuando induisses, quanto magis te minuit corpus quod misericordia tua in veritate induisti, et non in similitudine.

727. AS 2, 440. 728. AS 2, 443. 729. AS 2, 555.
730. AS 3, 5. 731. AS 3, 48. 782. AS 8, 58.

its 44. Habet Deus nomina completa et genuina; habet vero 733
etiam metaphorica et transeuntia, quae cito induit et cito deponit, ut si dicatur paenitere et oblivisci et meminisse. Et sicut tenuisti eum esse iustum et bonum, ita tene eum esse generatorem, crede eum esse creatorem.

ns 45. Ille est perfectus omnino in omnibus, parturiens sine 734
dolore, creans sine labore, habitans sine loco, dives sine thesauro. Non enim est locus qui eum capiat et includat, nec est investigans scrutatio quae sufficiat ut comprehendatur.

ios 47. Mansio nostra, quae est inter rerum apparentium breves 735
limites, ostendit non pertingere cogitationis nostrae conatus ad Filium, cum nemo sit qui eius initium comprehendat et investiget; Pater enim eius ab unoquoque in omnibus est absconditus; et quantumvis extendit homo propriam scientiam et cogitationem, impossibile est investigare quomodo sit, aut
114 comprehendere quantus sit. Admirare creaturas et glorifica creatorem, neve inquiras essentiam omnibus excellentiorem.

465 51. Quis negare possit trina nomina quorum illapsus olim 736
iuxta Iordanem ministerium implevit? Verum est in nominibus in quibus baptizatum est corpus tuum corpora baptizari; et quamvis bene multa sint nomina Domini universorum, baptizari nos iussit distincte in Patre et Filio et Spiritu.

148 73. Typos habes Patris solem, Filii fulgorem, Spiritus 737
Sancti fervorem; et tamen illud unum est, et Trinitas in hoc se exhibet. Quod non comprehenditur, quis explanabit? Unum est plures, unum est tres, et tres sunt unum. Aenigma magnum, admiratio patens. Distinctus est sol a fulgore suo; distincti sunt, par est tamen, et ipse fulgor solis est sol. Nemo tamen dicit duos esse soles, licet fulgor eius in res inferiores sit sol; sic non duos deos vocamus, sicque Dominus noster Deus est super creaturas.

148 *Adv. scrutatores* (alia series), sermo 2. Esse Patrem con-738
150fitere; eum vero ne confitearis esse comprehensibilem. Rursus crede esse Filium; numquid tamen illum perscrutabilem esse credes? Spiritum Sanctum esse tene; ne vero teneas illum esse vestigabilem. Eos esse unum crede; ne tamen dubites esse tres. . . . Una enim est voluntas in consensu; non est confusio in coniunctione; magnus enim ordo ibi; ne enim, cum coniuncti sint, putes ibi adesse confusionem; ne etiam, cum distincti sint, existimes illud esse divisionem. Coniuncti sunt, non confusi; distincti, non divisi; coniunctio eorum non est confusa, nec distinctio eorum divisa. Quis misceat divisiones eorum? Quis dividat coniunctiones eorum? Confuge ad silentium, miser.

738. AS 3, 79. 734. AS 3, 82. 735. AS 3, 85.
786. AS 3, 94. 737. AS 3, 187. 788. AS 3, 194.

Necrosima, seu funebres canones.

739 1. A nobis discesserunt et a nobis longe facti sunt [iustiss# mortui], sed collocutio eorum nobiseum est, et, licet dor-218 mientes, docent nos. Vestimenta tantum eorum corrupta sunt, [id est] corpus quod discerpserunt morbi ; anima vero servatur in vita sicut est, nullamque patitur corruptionem. Anima iustorum nobiseum est; nam sermo eorum nobiseum est, et tamquam vivi nobiseum colloquuntur in praeceptis et institutis. Anima eorum vivit et cogitat, in paradiso a creatore servata. Et corpora in terra custodiuntur, quasi debitum ad restitutionem.

740 53. Per crucem mors victa est, in paradisum Adam reversus «is est et heres factus est regni confundens diabolum ; splendorem et gloriam quam amiserat Adam cum transgressus est mandatum, reddidit illi Dominus eius in baptismo cum venit; et iterum veniet in fine et resuscitabit eum et pueros eius, illosque gloria induet in thalamo luminis.

Testamentum.

741 72. Quando diem trigesimum complevero, mei memoriam, sst fratres, facite. Mortui enim oblatione iuvantur quam viventes588 faciunt.... 78. Si viri Mathathiae qui mysteria detinebant, pro exercitibus, ut legistis, oblationibus eorum expiaverunt crimina qui in bello ceciderant et impii suis moribus erant, quanto magis sacerdotes Filii sanctis oblationibus et linguarum suarum orationibus defunctorum crimina expianti

[Opera graeca.]

742 *Reprehensio sui ipsius.* Eîbov oÎkouç, Kaì ¿vóqffa tòv oìko-bs vópov. Eîbov tòv KÓopov, Kaì auvfiKa tì;v Ttpóvotav. Eîbov vaûv biya KujkpvfiTou PaTtTiiopévqv eîbov Tàç tûiv dvQpdnttjuv ■npdtetç prjbèv nepatvoûaaç dveu ©eoû to0 KuftepvwvToç aÙTaç. Eîbov nôXiv Kai ttoXiTeiaç btacpôpouç tiç ouffTaotv, Kai auvfiKa ôti Trj to0 ©eoû biaráSei Tà tràvTa auvécmiKev. 'Ek to0 ttoi-pévoç tô iToípviov, Kai ¿K OeoO tô aô£ev èrti tî]ç fr|ç tô aùpiravTa.739

742 Domos vidi et oeconomum adesse cognovi. Mundum vidi et ss providentiam intellexi. Navem absque gubernatore submergi adspexi, et inanes hominum labores sine Dei gubernatione esse animadverti. Civitates et respublicas diversas bene constitutas vidi, et Dei ordinatione cuncta consistere intellexi. Ex pastore grex, et ex Deo cuncta quae super terram sunt crescunt.

739. AS 3, 225. 740. AS 3, 312. 741. AG 2, 401.
742. AG 1, 123; quae opera graeca vocamus servata sunt in graeca translatione quam damus.

582 *De compunctione.* ’2 bùvaptç baicpiiwv, ttûjç èv ¿mri] ò<p-743
GaXpoû àvdrpj eiç oùpavòv iutapévr], Kaì tù aà aìtripaTa Xappâveiç Trapà Geoû. XuvavTq croi -fàp iXapiîiç paaràluiv aufxá>pr]<iiv. Atúprierai oüv, AéairoTa, èpoì Tip ávaííqi bÚKpua KaéeKaOTriv, Kai iaxúv, ïva Tnrfàç baKpúuiv pera Tf)Ç t Xukùttitoç Ppúaouaa bianavTÔç cpumaGij pou f) Kapbía èv irpoaeuxíj Ka9ap$, ôttujç áv èSaXeicpGf] tô péîa fpappaTeîov èv bÚKpuaiv ôXvfoiç, Kai KaTaapeoOi] èxeî bi’ ôXi'fou KXauOpoO tò m)p tò Kaiópevov. Ei fàp èvrafiOa KXaúauj, èKeîae pua0r¡<ropai to0 irupôç toû dapéOTOu.

538 *De poenitentia, sermo, héfc.* TtpûtToç Tàç àpapnaç, ïva744
biKaiw0r|ç, eîrrev Ò Geôç. TooaÙTqv auptaTápaaiv tiç diravôpujTiiav Tpéîteiç, aiperiKé; ’Aitò Xóftov iroteîTai Tf|ç peTavoiaç tt)v dpxñv, ôti f) bià Xôfou èiopoXôfnatç irpooiptov peTavoiaç èOTÎ. Aià to0to Kai irpooipta aurnipiaç bibOTat Tip TeXujvij [cf. Le 18, 13], où TeXeituç aùrôv dmiXXaie to0 ôcpeiXripaToç, ôti ônou TeXeituç peTfevôqae. MaGe to0 Geoû t?)V dKpipeiav, Kai aùveç Tfjç peTavoiaç rpv XuaiTéXeiav. TTpôç tqv irpaíiv bibujui tòv piaéôv. Aià toû Xôfou èiujpûXo'fpaaTO, Kai drrebeixGri irpôç TtpOKOirriv peTavoiaç èvepyoûç.

429 *Oratio ad sanctissimam Dei matrem.* ’AXX’, ‹|› irapGéve béa- 745
434îtoiva, dxpavTe GeoTÓKe, Kupia pou óXóboíe, ÙTtepiravà-faGé pou, ûipqXoTépa oùpavwv, inrepKaOapwTépa fjXiaKtûv pappapufwv, dicrivujv, XapTrrçbiùvæv, .. . pdpboç f] pXaa-rqaaaa toû

532 O lacrimarum vis, quomodo in ictu oculi, sublata pennis, in 743
caelum ascendis et postulata tua a Deo obtines, qui occurrit tibi propitius, indulgentiam ac remissionem peccatorum deferens. Largire igitur mihi indigno, Domine, lacrimas per singulos dies atque fortitudinem, ut fontes lacrimarum iugiter cum dulcedine fundens cor meum illustretur in oratione munda, ut magnum illud delictorum meorum chirographum modicis lacrimis deleatur, ignisque ardens exiguo fletu ibi exstinguatur. Nam hic si flevero, illic inexstinguibilem ignem evadam.

536 Dic primus peccata tua ut iustificeris, ait Deus. Tantam in- 744
dulgentiam in crudelitatem convertis, o haeretice? A verbis incohat paenitentiae principium; quoniam quae verbo fit confessio initium paenitentiae est; propterea et salutis initia dantur publicano, nec perfecte ipsum debitis liberarunt, quia nondum perfecte paenitentiam fecerat. Disce Dei rigorem et accuratam exactionem et intellege paenitentiae utilitatem. Pro actionis ratione mercedem tribuit. Verbo confessus est et ad efficacis paenitentiae profectum receptus est.

429 At, o virgo domina, immaculata deipara, domina mea glorio- 745
434 sissima, beneficentissima mea, caelis sublimior, multo purior solaribus splendoribus, radiis, fulgoribus, . . . virga illius Aaronis germinans,

743. AG 1, 154. 744. AG 3, 200. 745. AG 3, 545.

'Aapiuv èKÊÎvou, Jjdpboç èbeixOns dXr|ôùjç. Kai dv0oç ô uiôç aou XpiffTÔç f)g<îiv dXqéivôç, ©eôç Kai KÔinrriç pou' aù Karà aàpKa τὸν Oeôv ¿fevviqoac; Kai Aôyov, irpiv τόκου TtapOeveú- «so ouaa, TtapOévoç petà τὸκον, Kai KarqXXd-fripev ©tip Xpiartp432 τὺj uiw aou.

S. ATHANASIUS, 295—373.

Oratio contra gentes, ca 318.

746 34. Kax' eÌKÓva fàp ©eoû TttiroiqTai, Kai Ka0' ópoítudiv 22a •féfovev [fi ipuxf]], ûuç Kai f) 0eia aripaivei ypacpr] ¿κ irpoauinou τοῦ ©eoû Xéfouoa· «TTot^acupav ¿vOptuirov κοτ' ekóva Kai Ka0' ópoíojotv fyterépav» [Gn 1, 26]. "O0ev Kai ôte navra τὸν èmxu0évra púnov rfiç àpapriaç dtp' éavrífc ánoTÍOerai, Kai póvov rò κοτ' eÌKÓva Ka0apòv tpuXarrei, eÌKÔTinç, òiaAapnpuv- 0ÉVTOÇ TOUTOU, ti)Ç èv KaTÓTTTpu) OeUjpeî T?]V eÌKÓva TOÛ ÏTaTpÔÇ 162 τὸν Aó'fov, Kai èv aÙTÒ) τὸν TTarépa, ou Kai éanv eiKÙjv ò auiTrip, Aofííerai. 'H ei pi] aÙTdpKtiç èoriv f] napà Tflç ipuxflç a? òiòaOKaXia bià τὸ èiri0oXoûvTa rautriç èfwOev τὸν voOv, Kai pi] bpótv aÙTT]v τὸ KpeìTTOv dXX' eari TtdXiv Kai dirò τῶν «paivouévwv tqv nepi τοῦ ©eoû yvœcriv KaraXapeîv, rfiç KTÎerewç iûotrep òtà Tfjç rdieujç Kai dppoviaç τῶν êaurriç òeenrÓTTiv Kai 7toir]Tf]v oppaivoûaqç Kai poujapç.

747 35. 'Ay«Oôç Y"P oûv Kai qnXdvûpuntoç ò ©eôç, Kai κτ]Òó-ios pevoç τῶιν inf aùroû ytvopévuiv tpvxtîiv, èneiòr] dôparoç Kai108

virga vere apparuisti, et flos filius tuus verus Christus noster, Deus et factor meus; tu secundum carnem Deum genuisti et Verbum, ante partum virginitatem servans, virgo post partum, et reconciliati 430 fuimus cum Deo Christo filio tuo. <82

746 34. Ad imaginem siquidem et similitudinem Dei facta et creata 223 est anima, ut et divina scriptura indicat, quae ex persona Dei ita loquitur: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Quocirca cum omnes peccati maculas, quibus aspersa fuerit, absterserit et solam illam similitudinem puram atque integram servaverit, merito in ea perpurgata ac splendescente, tamquam in speculo, 162 Verbum imaginem Patris contemplabitur; et in Verbo Patrem, cuius et salvator imago est, cogitatione comprehendet. Vel si ipsa per 87 se anima haec praestare iam non queat, cum ob ea quae mentem extrinsecus turbant et inquinant, tum quia ipsa quid potius eligendum sit non videat; certe ex rebus aspectabilibus Dei cognitionem haurire potest, quandoquidem res creatae, admirabili ordine et concentu quo compositae sunt, quibusdam veluti litteris, dominum et creatorem indicant et quasi voce praedicant.

747 35. Bonus enim et clemens Deus, animarum quas creavit 105 curam gerens, quia eius naturae est quae videri et comprehendi 1UM

746 MG ». 88. 747. MG », 69.

(ÎKaTàXr|Trrôç ¿an tqv tpùaiv, èirérava Tràaqç fevt]Tfiç oùaiaç (fflâpxwv, Kai bià toOto èpeXXe tò dvGpdnnvov -févoç àrexeîv Tflç rapi aùroO yvùjcreujç, Tip tò pèv ¿S oùk ôvtujv eîvat, tôv
8? bè drfévrjTow toutou ?v6Kev Tpv KTiffiv oùtuj bieKÓapqae Tip èauToO Aófip ó Oeôç, îv', èraibf] Tqv cpùaiv èanv dopareç, Kdv ¿K tûjv èpyujv -pvibaKeaôai buvqQrç toîç dvOpwTtoiç.

Oratio de incarnatione Verbi, ca 318.

iss 2. 'AXXot bé, èv oîç èan Kai b péyaç nap' "EXXiiai TÏXdTwv, 748
189 ¿K 7TpoïTroK€tpévr|ç Kai <rfevr|Tou vkriç ranotr|Kévai tòv ©eôv tù ôXa biniouvrai• pf] dv yàp bùvaaQai n noiflaat tôv 0eôv, ei PH TrpoïTtéKeiTO f] ûXq• djairep Kai np tcktovi npoünoKeîaOat beî tô SùXov, ïva Kai èp'fdaaaôat buvr,0r[.... 3. TaOra pèv oÙTOt puôoXo-foOatv f] bè èvôeoç btbaOKoXia Kai f) Kara Xpt-
arev rrianç tt]v pèv toùtujv paraioXofíav tbç àôeôrriTa bta-
191 pdXXei. Oine yàp aÙTopdTuiç, bià tò pò àirpovór]Ta eîvat, oôre èK TrpoïTtoKeipévnç vXpç, bià tò pò daOtvfi eîvat tòv 0eóv dXX' èS oùk ôvtujv Kai prjbapâiç ÛTtdpxovTa tù ÔXa eiç tô eîvat ranotriKévai tòv 0eòv bià toO Aôyou oîbev, fj <pr|Oi btà pèv Majüaéajç· <'Ev dpxô éiroíqaev ô 0eôç tôv oùpavôv Kai Tqv Yflv» [Gn 1, 1].
299 4. 'AvQpujiroi bé, KareXvfujpriaavTeç Kai àitoaTpacpévTeç Tqv 749 irpôç tôv 0eôv Karavópaiv, Xopadpevot bè Kai èmvoqaavreç éonjTOÎç n'iv KüKÎav, &arap èv toîç nptÛTOiç èXéxOq, eayov tt)V

nequeat omnemque creatam substantiam transcendat, atque idcirco futurum erat ut humanum genus illius cognitionem non assequeretur, eo quod homo sit ex nihilo factus et Deus sine ullo sit
87 principio: eam ob rem naturam creatam suo Verbo tam apte composuit, ut, quia ipse ex sui natura videri non potest, saltem ex operibus ab hominibus cognosci posset.
188 2. Alii, inter quos etiam magnus apud gentiles Plato numeratur, 748
189 asseverant Deum omnia fecisse ex materia prius exsistente et non facta; neque enim Deum aliquid facere potuisse, nisi prius materia exstitisset; quemadmodum opus est ut lignum, quo faber utitur, prius exsistat, ut ex eo aliquid facere possit ... 3. En ergo quae illi quidem effutiunt; at divina doctrina et Christi fides procul has
191 illorum ineptias tamquam detestandam impietatem reicit. Novit enim res non fortuito factas esse, quia providentia gubernatur, neque ex materia prius exsistente, quia Deus imbecillis non est, sed Deum omnia, neutiquam prius exsistentia, ex nihilo per Verbum fecisse ut essent, uti per Moysen ait: *In principio fecit Deus caelum et terram.*
299 4. Homines, neglecta ac reietta Dei contemplatione, sibi ipsis 749 malitiam excogitaverunt, uti superiore oratione dictum est, atque ita in denuntiatam mortis damnationem misere inciderunt. Nec

748. MG 25, 100. 749. MG 25. 104

KpoaireiXriôtîtfav roO OavátTou KaráKpiffiv, Kaì Xomòv oùk ?n, djç fe-fóvac», òiépevow dXX' <bç èXtrfiÉovTO, òiecpOeipovTO, Kaì ô Oàvaxoç aÙTÓùv ¿xpáret paaìXeówv. 'H fàp irapâpaoiç Tfjç Z3i èvToXfiç eiç τὸ Kaià cpúoiv aÙTOÙç èiréorpecpev, ïva, àffirep οὐκ ôvTeç Yefôvacriv, outujç Kaì tt]V eiç τὸ eîvai tpOopàv ùnopeivwat Tip XPÓviu eÎKÔTcuç.

750 5. 'O pèv yàp 0eôç où pôvov ¿î οὐκ ôvtujv qpâç ireTtoiqKev, 299 dXXà Kaì τὸ κοτὸ Oeòv ¿fjv f)pîv ¿xaP'<JaTO VÌ τοῦ Aóyou XÓpvrr oí òè dvOpujTToi, diroOTpacpévTeç τὸ aiwvia, Kaì <njppouXia τοῦ btapóXou eiç Tà Tfjç cpOopâç èmOTpacpévTeç, êauTOÎç avnoi Tfjç ¿V τῆj OavdTip tpOopâç 'feyovaaiv, ôvTeç pèv, ÙJÇ231 irpoeÎKOv, KaTà (pùotv qpOapToi, x®P,Tl Tr|ç τοῦ Aôyou peTouaiaç τοῦ KaTà (pùffiv ¿KcpufôvTeç, ei pepevrjKetaav KaXoi. Aià •fàp τὸν (TuvôvTa τοὺτοiç Aô'fov κοî f] KaTà cpùaiv <p0opà TOÙTUJV OÙK ^ÏTlie.

751 9. Zuvibùjv yàp ó Aôyoç, ôτi àXXtuç οὐκ âv XuOeir) τῶiv 409 dvOpiínrujv f] cpOopa, ei pò ôià τοῦ TcdvTwç àrroQaveîw οὐx414 oîôv Te òè ?jv τὸν Aôfov diroOavetv dOdvaTOV ôvto κοî τοῦ TTaTpôç Yióv toutou ëveKcv τὸ buvdpevov diroOaveîv èauTw Xappdvei awpa, ïva τοῦτο τοῦ èTti irávTUJV Aoyou peTaXapôv, dvTÎ irávTUJV ÎKavôv févnTai τῆj OavÛTUj, Kaì ὸià τὸν ¿votKÍjffavTa Aófov dcpOapTov biapeívr], Kaì Xoinòv dirò irávTiuv f| «pOopà Ttaùffr]Tai Tfj Tf)ç dva<ndoeujç xàpiTi. "OOev diç iepeîoveis Kaì 0ûpa iravTÔç èXeùOepov cnriXou, ô aÙTÔç èauïûj èXafie

vero post haec quales creati sunt permansere; sed suis cogitationibus in dies magis corrupti, in mortis ditionem et potestatem sunt redacti. Nam praecepti transgressio illos ad propriae naturae 231 condicionem revocavit, ut, quemadmodum cum non essent facti sunt, sic in eo quod sunt corruptionem, labente tempore, paterentur, idque meritissimo.

750 *5.* Nam Deus non solum nos ex nihilo fecit, sed etiam divini 299 Verbi gratia secundum Deum vivere concessit. At homines, ab aeternis rebus aversi et ad res corruptioni subiectas consilio diaboli conversi, sibi ipsis corruptionis mortis auctores facti sunt; qui, ut231 dixi, ex natura quidem mortales erant, sed gratia, qua Verbi erant participes, naturae condicionem haud dubie effugissent, si boni utique permansissent. Siquidem propter Verbum, quod cum illis fuisset, ad eos naturalis corruptio non accessisset.

751 9. Nam cum Verbum intellegeret non posse aliter hominum 409 corruptionem solvi, nisi omnino morerentur; cum item fieri non414 posset ut Verbum, utpote immortale et Patris Filius, moreretur; idcirco corpus quod mori posset sibi assumpsit, ut illud, Verbi omnium praesidis factum particeps, morti pro omnibus satis esset atque propter Verbum in se habitans incorruptum permaneret, ac denique in posterum corruptio resurrectionis gratia ab omnibus discederet. Hinc corpus quod sibi ipse accepit velut hostiam etua

750. MG 25, 104. 751. MG 25, 112.

<Tû>ga TTpotfcrfuiv eiç Oávarov, dirò itávruiv €Ù0ùç tûiv ôgoiaiv us nqiáviíe tòv 0ávaTov tí) upotrcpopá toû KaTaXXqXou. 'Yirép 422TràvTaç fàp iïiv ò Aôfoç to0 0eoû, cîkôtujç, tòv èauroû vaòv Kaì tò (TujpaTiKÒv òp'favov irpooàfujv àvntpuxov òirèp TtàvTiuv, ¿TtXripov tò òtpeiXópevov èv Tip Oavány Kaì ofrnuç ouvùiv òtà to0 ópoiou toîç irâcriv ò d<p0apToç toû Oîoû Yiôç, eîkôtcuç toùç nàvTaç èvèbiiacv dtpôapoiav èv n) itepi n'iç avaaraaetiiç èirapfeXItjt.

4M 54. Aùtôç fàp èvqvOpdiiniaev, ïva ijgriç Ùcoirotriùûipev Kaì 752 aùrôç èçpavépwoev éavrôv bià atbpaToç, ïva f]geîç toû dopdrou TTarpôç èvvoiav Xdptwgev Kaì aùrôç ùtégetve ttjv irap' dv-OptÎjTrwv üpptv, ïva f]geîç dôavaaiav KXqpovogriffuigev.

Apologia contra Arianos, ca 348.

554 75. Geôyvioç, Kaì Maptç ... éXefov Kaì nepi irornpiou Kupia- 753
563 ko0 KCKXacrpévou, ùiropXr|0évToç aùroîç ùirô 'laxùpa, ôv rjfayov pe0' êauTiîiv, Xéfovroç êaurôv rivai irpeopùrepov, ôç oùk èon irpeopÛTtpoç. 'Yttô 'fàp KoXXoù0ou to0 irpeapurèpou cpav-rao0évToç èiriOKOirriv, Kaì uorepov furò KOivfjç auvóòou 'Ooiou Kaì tiîiv <Tùv aÙTÛi èmOKÔîrujv KeXeuoOévroç irpeopurèpou rivai Ka0ò Kaì irpórepov ?jv, KareordOr,• Kaì Karà dKoXou0íav iravreç oí furò KoXXoù0ou KaraaTaOevreç dvéòpauov riç tòv aùròv tóttov, riç ôv Kaì irpórepov ficrav, tbç Kaì aùrôç 'loxi,paç XaïKÔç iïicp0q.

victimam omni puram macula morti offerendo, mortem statim ab
419 omnibus similibus, suo pro aliis oblato, propulsavit. Sic enim Dei
422 Verbum superius omnibus exsistens, suum templum et corporeum instrumentum pro omnibus, uti decebat, devovendo et offerendo, id quod debebatur in morte solvit, atque ita omnibus per simile corpus coniunctus, incorruptus Dei Filius omnes resurrectionis promissione incorruptos iure et merito reddidit.

414 54. Ipse siquidem homo factus est, ut nos dii efficeremur; ipse 752 se ipsum per corpus videndum exhibuit, ut nos invisibilis Patris cognitionem acciperemus; ipse iniurias sibi ab hominibus illatas sustinuit, ut nos immortalitatis heredes institueremur.

554 75. Theognius, et Maris . . . locuti sunt et de calice dominico 753
5«3 confracto, quod scelus iis delatum fuerat ab Ischyra, quem secum adducebant, quique se presbyterum iactitabat, tametsi non presbyter. Ordinatus quippe fuit a Collutho presbytero, qui falso episcopi nomine gloriabatur, demutnque in communi synodo ab Hosio et sociis eius episcopis celebrata ad priorem presbyteri ordinem redactus est. Ac consequenter quotquot a Collutho fuerant ordinati, ii sunt ad priorem reversi condicionem, ita ut ipse quoque Ischyras inter laicos visus fuerit.

752. MG 25, 192. 753. MG 25, 885.

Epistula de decretis nicaenae synodi, ca 350.

754 11. 'O 0eôç KTÍIa, Kai ¿ni dvOpdmwv bè τὸ ktfféiv eiprjTavns xaì ô pèv 0côç div èarr Xè'fovTai bè Kai oí dvÛpainoi eîvai,95 napà 0eoO Kai toOto XafJôvTeç ?x£lv- 'Ap' oùv οὐτujç ó 0eôç KTtZei tbç dvOpuJiroi; "H ofrrtuç wv ècrnv tbç dvOpunroç; Mq •févovro- dXXcuç èrti 0eoO ràç Xéittç XapfSàvopev, Kai èïépujç òri τûiv dvOpuHHjuv Taûraç btavooùpeÔa. 'O pèv fàp 0eôçisv KTÍZei, KaXûiv rà prj ovra eiç τô eîvai, oùbevôç èmbeôpevoç- oí bè dvOpaiKoi Tqv ÛTTOKeipévqv ùXqv èpyàiovTai, eúfápevoi TtpÓTcpov, Kai Tqv èirtaTqpqv toO iroieîv Xapôvreç irapà toO TTotvTa bqpioup pio'avToç 0eoO bià τοû ibíou Aó-fou. TTáXiv re io» oí pèv dvôpujTroi, où buvàpevoi KaO' èauToùç eîvai, èv τôttw TUfxàvovTéç eìai nepiexôpevot, Kai ouveaTôiTeç èv Tip τοû 0eoO AÔTtir ô bè 0eôç div èOTi KaO' èauTÔv, KeptéxuJV Tà iravra, ko! iitf oùbevôç Ttepiexôpevoç' Kai èv nûot pèv èan Karà Tqv êauTOÛ dfaOÓTtiTa Kai bùvapiv, è£a> bè τûiv TtdvTuuv irdXiv éon Karà Tqv ibiav cpùoiv. "Qonep oùv où τôv οὐτôv Tpónov oí dvôpunroi ktîZouotv ôvnep Tpônov ô 0eôç KTÎIei, oùb' οὐτujç eiaiv oí dvOpujTTot tïicnrep èanv ô 0eôç- οὐτujç àXXaiç ècrnv f] τûiv dvOpdmuiv pévecnç, Kai dXXujç èanv ô Yiôç èK τοû TTarpôç. Tûiv pèv fàp dvOpûmaiv Tà yevvqpaTa pépq muç τûiv YevvùivTUJv eiaiv, ènei Kai aùni τûiv aajpdnjjv f] cpùaiç oùx àirXfl τîç èanv, dXXà jjevan|), Kai èK pepûiv ?xei TÀV aùvQeaiv ... *b* bè 0eôç, dpepqç div, dpepiffTuiç èan Kai dnaQqç τοû 97 Yioû îlaTrip. Out€ fàp dnoppof] τοû douipÔTOu èoTiv, οὐτ'

754 11. Deus creat et de hominibus idem quoque dicitur; Deusus item is est qui est; homines similiter dicuntur esse, quod ipsum95 quidem a Deo acceperunt. An ergo ita Deus creat ut homo? An eodem modo est quo homo? Minime, sed aliter has voces de Deo intellegimus, aliter de hominibus. Nam Deus quidem creat, 189 ea quae non erant vocans ut sint, nullaque re indigens; homines vero non nisi subiecta utuntur materia, postquam a Deo, qui omnia per proprium Verbum creavit, artem agendi precibus obtinuerint. Praeterea homines, qui per se ipsi esse non possunt, loco circum- ico scribuntur atque in Dei Verbo consistunt; at Deus, qui per se vere est, omnia continet et a nulla re ipse continetur; in omnibus est sua bonitate et potentia; at extra omnia est propria natura. Quem-admodum ergo non eodem modo creant homines quo Deus creat, nec eodem modo sunt quo ille, ita aliter procreantur homines et aliter Filius ex Patre nascitur. Fetus enim hominum partes quo-dammodo sunt gignentium, quippe cum nec ipsa corporum natura simplex sit, sed fluxa atque ex partibus composita; ... Deus autem 97 individuus est, ac proinde absque divisione nihilque patiendo Filii est Pater. Nihil enim ex re incorporea effluere, nihilve in eam,

754. MG 25, 441,

¿rapport -nç eiç aùròv fivexai, tbç ¿ir' àvOpibrauv. 'AitXoOç bè
íes div xqv cpùaiv, èvôç Kai pôvov τοῦ ΥïοO TTarrip èaxv btà τοῦτο
fàp Kai povofevqç èaxi, Kai pôvoç ¿v τοῖç kôXτxoiç τοῦ TTaTpôç
èa-n, póvov Te aÙTÒv ¿£ èauToO beÍKVuatv ὸ TTaxiip Xéfwv
«OOxôç èanv ó Yiôç pou ô dfaxnixôç, èv ‹ῖ› qùbÔKqaa» [Mi 3,17].
Aôfoç bè èanv ouxoç τοῦ TTaTpôç, èv ‹b τô àiraôèç Kai àpepèç
τοῦ TTaTpôç voeîv buvaTÔv. Aôfoç fàp oùbè ô τûiv àvOpiiirauv
KaTà iràéoç Kai pépoç fevvàTar ppn fe ô τοῦ OeoO.

tos 20. 'H ¿K TTaTpôç τοῦ YloO féwqaiç dXXq irapà xi|v àv- 755
ôptinrujv «pùaiv èaTÍ, Kai où póvov ôpotoç, dXXà Kai àbiaipexôç
èan τî|ç τοῦ TTaTpôç oùaiaç, Kai ?v pév eîaiv aÙTÔç Kai ô
TTanip, tbç aÙTÔç eiprycev, àei bè èv Tip TTaTpi èanv ô Aôfoç,
Kai ô TTanìP èv Tip Aófip [lo 10. 30], tbç ¿an τô àiraùfaapa
irpôç τô tptûiç• τοῦτο fàp Kai A Xéîiç aqpaiver btà τοûτο f)
aùvoboç, τοῦτο vooOaa, KaXiûç ôpooùarov èfpatpev, ïva tt|v
Te τûiv aipenKtbv KaKorjOetav àvaxpétpwai, Kai beijtuatv àXXov
eTvar τiûv fev^Tâiv τôv Aófov.

vi 22. Ei pèv oùv τôv 0eôv ^ferrai nç eîvai aùvôexov, tbç 756
èv τí) oùaia τô avpfJepriKÔç, f| è£tuOév nva irepiPoXijv èyetv
Kai KaXùirreaOai, rj eîvai nva irepi aÙTÒv Tà aupirXr)poOvTa
Tqv oùaiav aÙToO, ware XéfovTaç f]pàç 0eôv î) ôvopàlovTaç
lOsTTaTépa pn aÙTqv Tqv àóparov aÙToO Kai ¿KaToXpirTov oùaiav
arçpaiveiv, dXXà n τûiv irepi aùn^v peptpéaOataav pèv τ^ν

uti hominibus accidit, potest influere. Quocirca, cum Deus sit
163 natura simplex, unius quoque ac solius Filii est Pater. Idcirco enim et unigenitus est et solus est in sinu Patris, eumque solum ex se ipso esse aperte Pater declarat his verbis: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui.* Ipse est Verbum Patris, quem proinde ut Patrem nec quid pati nec dividi posse intellegendum est; quippe cum ipsi etiam homines proprium verbum citra divisionem ac nihil patiendo producant; multo igitur magis Deus suum Verbum.

158 20. Cum Filii ex Patre generatio alia plane sit a natura ho- 755
minum, nec solum similis ille sit substantiae Patris, sed dividi ab ea non queat, cum item unum ipse et Pater sint, ut idem dixit, semperque Verbum sit in Patre et Pater in Verbo, eo modo quo splendor se habet ad lucem, id enim dictio ipsa significat: idcirco synodus, ea re perspecta, eum esse consubstantialem recte scripsit, ut et haereticorum perversitatem everteret et Verbum aliud a factis rebus esse ostenderet.

97 22. Si quis ergo Deum compositum esse existimat, ut in sub- 756
stantia accidens, vel ita ut aliquem extrinsecus amictum habeat quo contegatur, aut quaedam circum eum sint quae eius substantiam compleant, adeo ut, cum Deum dicimus vel Patrem no-
108 minamus, non eius substantiam, quae nec videri nec comprehendi potest, sed aliquid eorum, quae circum ipsam sunt, significemus;

755. MG 25, 452. 756. MG 25, 453.

oúvobov ypáipaaav èK Tfiç oùaiaç eîvai to0 9eoû tòv Yîôv KCtTavoeÍTUJcrav bè ôti búo TaÛTa [IXaacpqpoûaiv, outid bta-vooúpevor tôv Te fàp ©eôv aujpanKÓv uva eiadyouai, Kaì tòv Kúpiov oùk aùroû to0 TïaTpôç, dXXà tu)v itepi aÙTÒv eìvai Yiòv KaTatpeùbovTai. . .. Ei pèv ouv pi) èK to0 ©eoO èanv ó 152
Aôyoç, tbç dv Yîôç eïn tpùaet fvôaioç èK TïaTpôç, dXX' tbç tô 158
ktíapara bià tò bebqpioupyfiaGat Xéferai Kai aÙTÔç tbç Tà navra èK to0 QeoO' offre èK Tfjç oùaiaç èari to0 TïaTpôç, offre aÙTÔç ò Yîôç kot' oùaiav êUTiv Yîôç, àXX' èt dpeTfjç, <bç fjpeîç oí KaTà xápiv KaXoùpevoi uioi. Ei bè èK to0 ©eoû èan pôvoç, tbç Yîôç yviiaiaç, tbcffiep ouv Kaì èan, XexOelr) dv
eiKÔTUiç Kai èK Tflç oùaiaç toû ©eoO ò Yîôç. 23. Kai fàp 162
Kaì tô Trapdberfpa to0 tpuiTÔç Kai toû dnau-f«aparoç toioûtov exei tòv voûv. Où fàp KaTà tò èSairrôpevov èK Tfjç Géppqç toû fjXiou nûp, ônep Kai apévvuaGai iràXiv eïtuGev, eipf]Kaotv oî fipoi eîvai tôv Âôfov rrpôç tòv ©eôv toûto fàp èpfov éiwûev Kai xrtapa toû ttoioÛvtoç fiv. 'AXXà àTtaùyaapa aùròv eùqfïeXiaavTO navreç, iva tô èK Tfjç oùaiaç ïbiov Kai dbtai-perov Kai tîjv rrpôç tôv Tïarépa èvôrqra bqXcûaujai.

757 27. Tïepi bè toû dïbiujç auveîvai tôv Aôfov tûj TTarpi, Kai 142
pr) érépaç oùaiaç ùrroarâaeujç, dXXà rrjç toû TïaTpôç ïbiov aÙTÒv eîvai, tbç eippKaaiv oî èv rf) auvóbtp, èjéaruj rràXiv ùpàç dKOûaai Kai rrapà toû qnXonôvou 'Qpiyévouç.. . . «Kara-voeiriu fàp ô ToXptbv Kai Xéfuuv• 'Hv rrore óre oùk fjv b Yîôç,

synodum per me licet incusent, quae Dei Filium ex eius substantia esse scripserit; intellegant tamen se ita sentiendo duplicem impietatem committere; nam quemdam incorporeum inducunt, et Dominum non sui Patris sed rerum quae circum ipsum sunt Filium esse mentiuntur. ... Si igitur Verbum non ita est ex Deo, 152
ut verus ex Patre natura sit Filius; sed si eo tantum modo ex Deo 158
esse dicitur, quo res omnes creatae, quia nempe a Deo factae sunt: sane neque ex substantia Patris est; neque ipse Filius substantia est Filius, sed solum ex virtute, non aliter ac nos, qui gratia filii vocamur. Sin autem solus ex Deo est, tamquam verus Filius, uti revera est, iure ac merito ex substantia Dei Filius dicendus est. 23. Certe rem ita se habere patet ex exemplo lucis et splendoris. 162
Non enim instar ignis, qui ex calore solis accenditur ac postea solet exstingui, Verbum se ad Deum habere sancti censuere; ita quippe externum et creatum effectoris opus esset. Verum Filium omnes splendorem esse dixere, ut eum proprie ac sine divisione ex substantia esse eiusque cum Patre unitatem significarent.

757 27. Quod autem Verbum ab aeternitate sit cum Patre, nec 142
alterius quam Patris substantiae vel hypostasis proprius sit, ut declaravit synodus, liceat vos iterum a laborioso Origene audire. . . . «Intellegat enim qui dicere audet: Fuit aliquando cum non esset

757. MG 25, 465.

ôti èpeì Kaì tó• Zotpía Troté oùk ?jv, Kai Aôfoç oùk fiv, Kaì Zwf) oùk fiv» . . . 'Iboù fipeîç pèv èK Ttatépuiv eiç iratépaç òtaPePnKévai Tqv toiaúrriv biávoiav áirobeiKvúopev• ùpeîç bé, ‹l› véot Îoubaîot Kai toO Kaïàcpa paQqTai, tivaç dpa twv ^r|pà-twv fyuûv ?xéT6 beîHat Ttatépaç; 'AXX' oùbéva twv tppovtpwv Kai aotpwv dv entoure- iràvteç fàp ûpàç ánoatpétpovtat irX?]V póvou roO òiapóXoir pôvoç fàp ùpîv outoç Tfjç toiaùtnç àiroOTaoiaç Ttatrip féfovev. . . . "Hv fàp f] oùvoboç èffpâtpwç ájpoXófqoe iríoTtv, aÙTTi tf|ç KaOoXtKfiç èKKXqaiaç èffti. TaÙTqv èKÔiKoOvteç oí paKapioi iratépeç oôtwç èfpaipav, Kai KatéKptvav tî|v dpeiavqv aîpecnv.

152 80. "Qcmep oùv toOto toioûtov ?xei tôv voûv, outwç 6 758
PouXôpevoç Xéfeiv tòv 0eôv àfévqTOv Xefètw pqv, ei &na£ oùtwç aÙTip boKëî, pi, pévTot bià tô eîvai tòv Aôfov tiîiv fevr|Twv, dXX' ôti, KaOà itpoeînov, ô Oeôç où pôvov oùk èati isifevryrôç, dXXà Kai twv fevqrwv Ttonyrriç èoti bià toO ibiou Aófou. Kai fàp Kai outw Xefopévou toû TTatpôç, iraXiv cîkwv iss ô Aôfoç èoTÌ Kai ôpooùoioç toû TïaTpôç I eÎKdiv bè wv aùtoû, 162 dXXoç dv eîq twv fevqrwv Kai twv Ttdvtwv• où fdp èotiv eÎKwv, toutou Kai tïîv ibio-nyra Kai Tqv ôpoiwotv ?xa› dxTTe tôv Xéfovta dfévrjTov Kai iravTOKpdTopa tôv ïlaTépa, voeîv èv tô) dfevr]TUJ Kai tw TTavtOKpdTopi Kai tôv toutou Aôfov Kai tî]v Zotptav, nriç èotiv ó Yîôç.

Filius, idem esse ac si diceret: Sapientia aliquando non erat, Verbum non erat, et Vita non erat» ... En igitur nos quidem hanc sententiam a patribus ad patres transisse demonstramus; vos vero, o novi ludaei et Caiphae discipuli, quos patres qui vestris voculis foverint exhibere potestis? Nullum certe prudentem et sapientem umquam proferetis; omnes enim a vobis abhorrent praeter unum diabolum, qui nempe solus huius vestrae defectionis pater et auctor exstitit. . . . Nam fides quam synodus scripto confessa est, ipsa vere est catholicae ecclesiae, quam ut tuerentur, placuit beatis patribus ita scribere, arianamque haeresim condemnare.

152 30. Ut igitur hic est illarum dictionum sensus, sic qui Deum 758
non factum cupit dicere, dicat sane si prorsus ita ipsi videtur, verum non eo utatur nomine ut significet Verbum rebus factis annumerandum esse, sed quia Deus, ut supra dixi, non solum non 181 est factus, sed et rerum factarum per proprium Verbum effector est. Namque etiam cum talis dicitur Pater, nihilominus Verbum 158 et imago Patris et eidem consubstantiale est, ac proinde, cum eius 162 sit imago, aliud certe a rebus factis et ab omnibus esse dicendum est. Cuius enim est imago, eius et proprietatem et similitudinem habet, adeo ut, qui Patrem non factum et Omnipotentem appellat, is in non facto et omnipotente huius Verbum et Sapientiam, quae ipse est Filius, intellegat.

758. MG 25, 472.

De sententia Dionysii, 350/1.

759 9. «'Ev dpxìì M^v fiv ô Aô-foç» [Ip 1, 1]' fi òè 7tap0évoç377
ètti ouvTeXeiq tûiv aitóvwv èv yaorpl ë<rxe\ Ka^ T¿Y0V€V ô Kùptoç
àvOpwTtoç. Kai eîç pèv eoTtv ô è£ àpcpoTéptuv <H)patvôpevoç•
«'O fàp Aôyoç aàpï èféveTO» [ib. 14]' tà bè Ttepl Tfiç Oeôttitoç
aÙTOÛ Kai tf|ç èvavOpwmiacujç eipqpèva fifipaTa ibiav Kai
KaTÔXXqXov ?xet Ttpôç ?Kacrrov tiûv Xefopèvwv tfiv éppqvetav
Kai ô Tà dvOpunnva toû Aôfou fpàcpujv oîbe Kai Tà nepi ttîç
Oêôthtoç aÙTOÛ- Kai ó Trepi tfiç GeÔTqTOç èirpfoùptvoç oùk
dïvoeî Tà iòta Tflç èvaàpKou Ttapouaiaç aÙTOÛ* dXX' ?Ka<rrov
tbç èrncrnipwv Kai bÔKtpoç TpaneiÎTriç btaKpivaiv, kot' ôpOôv
Tfjç eùoepeiaç pabietTai. "OTe yoûv aÙTÔv KXaiovTa Xtpet, oîbev
ôti àvOpujTToç yevôgevoç ó Kùpioç beÎKVuot tò pèv KXaietv toû
àvGptunivou, éfeipet bè Adiapov tbç Oeôç- Kai rretvwvTa pèv
aÙTÔv Kai bttpiîtvTa oîbe aœpaTiKibç, OeïKÛjç bè xoPT«iovTa
dnò TrévTe dpTcuv TtevTaKKTxiXiouç• Kai Keipevov pèv oîbev èv
pvqucitp ffâipa dvtìpwmvov, èfetpôpevov bè tbç OeoO atùpa
nap' aÙTOÛ toû Aô'fou.

Adversus Arianos orationes IV, 356—362*.

760 Or. 1, n. 14. Ei pfi fiv Ttore ôtê oùk fiv, dXX' dtbtôç èœnv 157
ô Yiôç, Kai ovvvTrdpxei Tip TTarpi, oukîti uíóv, dXX' dòeXcpòv
eîvat toû TïaTpôç Xé^ere aùrôv. 'AvóqTot Kai tpiXóveiKoi. EÌ

759 9. *In principio* quidem *erat Verbum;* virgo autem circa con- 877
summationem saeculorum in utero habuit, Dominusque homo||* 8
factus est. Atque unus quidem est qui duabus illis sententiis
indicatur, nam *Verbum caro factum est.* Quae porro de divinitate
et de humanitate eius dicta sunt, propriam et unicuique de quo
agitur congruentem habent interpretationem, ita ut, qui humana
Verbi scribit, eius quoque divinitatem agnoscat; et qui de divinitate
loquitur, minime sit ignarus eorum, quae ad carnalem eius ad-
ventum spectant, sed ut peritus et probus trapezita inter singula
distinguens, in recta pietatis incedat via. Cum igitur eum lacri-
mantem dicit, probe novit Dominum hominem factum quoad
humanitatem lacrimas profundere, ut Deum vero Lazarum a
mortuis suscitare; novit quoque illum esurire corporaliter, ac di-
vinitus ex quinque panibus quinque milia satiare; corpus itidem
humanum in sepulcro iacere novit, nec ignorat illud ipsum a Verbo,
ut Dei corpus, suscitari.

760 1, 14. Si non fuit aliquando, inquiunt, cum non esset Filius, 157
sed ipse aeternus est unaque cum Patre exsistit, nolite iam eum
filium, sed fratrem Patris dicere. O stolidos admodum et litigiosos!

| luxla Loofs scriptae sunt a. 338—339; iuxta Cavallera 347—35U.

pèv yàp dïbiuiç ffuveîvat póvov aùrôv èXéyopev, Kai pfi uiôv,
isSTttSavfi nç fiv aùïwv fi Trpoairoiqroç eùXdpeta' ei bè dîbtov
Xéyovreç ôpoXofoOpev aùrôv Yiôv ¿k TTarpôç, mîiç ô yevvqûeiç
dbeXcpôç roû fevvfiaavroç búvarat vopiieaQat; ... Où yàp ¿k
nvoç dpxfiç irpoûirapxoùffnç ô TTarfip Kai ô Yiôç èfewfiGqaav,
ïva Kai dbeXcpoi voptaGwcnv dXX' ô TTarfip dpxfi toû Yloû
Kai yevvtirœp èœri, Kai ó TTarfip Ttarfip èan, Kai oùx uiôç nvoç
■féfove- Kai ó Yiôç bè uiôç èan, Kai oùk dbeXtpôç. Et bè
dîbtov fèwnpa roû TTarpôç Xéferai, KaXûç X¿ferai. Où yàp
dreXfiç oùaia roû TTarpôç fiv irore, ïva Kai rô ïbiov aùrfiç
èmffupPaivrç raùrn- oùbè tbç dvGpunroç è£ àvQpdnrou yeyévvr|Tai
ô Yiôç, ïvà Kai utrrepiirç rf^ç trarpipaç tmâpieujç• dXXà Oeoû
yévvq.ud èan, Kai tbç Oeoû roû dei ôvroç ïbtoç œv Yiôç, dïbitwç
ùirdpxet- 'Avôpiinrwv pèv fàp tbiov rô èv XPÔvuj yevvdv btà
rô dreXèç rfiç tpùaetuç- Oeoû bè dîbtov rô févvqpa, btà rô
dei réXetov rfiç cpùaeujç.

too 1, 29. 'AXX' iboù, tpaoi, Kai dei Troirirfiç èanv ô Oeôç, Kai 761
oùk èTnyéfovev aùnî) toû bqptoupyeîv fi bùvaptç- dp' oùv,
èneibfi bnpioup'fôç èanv, dîbtd èon Kai rà noifipara, Kai où
Géptç eiireîv oùbè èlri roúrwv• Oùk fiv irpiv yevvr|0fi; . . . "Iva
bé, kSv duubpôv nva Xoytapôv eùpôvreç, pfi oiuuirfitraipev,
dKOuérwoav 8n, ei Kai tùj Oew buvarôv dei noteîv, dXX' oùk
fibùvaro rà yevrirà dîbta eîvat' è£ oùk ôvtujv fàp èon, Kai

Si enim eum ab aeternitate tantum simul exstitisse cum Patre
nec filium esse asseveraremus, aliquid utique probabilitati haberet
153 simulata illorum religio. Sin autem, cum eum aeternum dicimus,
eumdem confitemur genitum ex Patre Filium, qua, quaeso, ratione
genitus genitoris frater possit existimari? . . . Neque enim ex ali-
quo principio prius exsistente Pater et Filius geniti fuerunt, ut
censeantur esse fratres: Pater quidem principium et genitor est
Filii, et Pater pater est, nec alicuius fuit filius; Filius autem filius
est, non frater. Si idem porro aeternus Patris fetus dicitur, recte
omnino dicitur. Nam non aliquando imperfecta fuit Patris natura,
ut, quod illius proprium esset, eidem postea accederet; neque ut
homo ex homine genitus est Filius, ut Patre exsisteret posterior,
sed Dei fetus est, qui, utpote proprius Dei semper exsistentis
Filius, ab aeternitate et ipse exsistit. Hominum quidem proprium
est in tempore gignere, propter naturae defectum; at aeternus est
Dei fetus, quia semper perfectissima fuit Dei natura.

196 1, 29. Atqui, inquiunt, semper quoque Deus fuit effector, nec 761
efficiendi facultas illi postea accessit; num ergo, quia opifex est,
aeterna quoque sunt eius opera, nec de his dicere licet: Non
erant antequam fierent? ... Ne autem, vel levem invenientes ra-
tionem, sileamus, audiant illi res factas aeternas esse non potuisse,
189 etiamsi eas semper potuerit facere Deus. Illae enim ex nihilo sunt,

761. MG 26, 72.

οὐκ fjv irpìv yévr]Tai. Tà bè οὐκ òvra npiv fevirai, mîiçiss
flbúvaTO ffuvuTrápxeiv Tip dei ôvn 0eâ); Alò Kaì irpôç τὸ
XuffiTtXèç aÙTiìiv àcpopwv ò 0eôç, ôτε êiòev ôτi bóyarai fe-
vópeva òtapéveiv, τὸτε Kaì TrenoíqKE Ttàvia. ... 'O bé ye Yîôç, 152
οὐκ ujv iroiqpa, dXX' ïbioç Ttfc oùofaç τοῦ TTaTpôç, dei èanv • 157
dei Y"P ôvτoç τοῦ TTaTpôç, dei eîvai bei Kaì τὸ ïbiov Tfjç
oùoiaç aÙTOÛ, ôîrep èoriv ó Aôyoç aÙTOÛ Kai f| Eocpia. Kaì Tà
pèv KTÎffpaTa κôv pqbétru) ûnàpxi], οὐκ èXarroî τὸν itoir|Tf|V'
?xet yàp τὸ bùvaaôai bripioupyeiv, ôτε pouXeiaf τὸ bè yéwriya,
èàv pq dei ffuvq Tip irarpi, èXarruipa Tr[ç TeXeiôtiiToç Tflç
oùoiaç aÙTOÛ èoTiv. "O0ev là pèv irotripaTa, ÔTe f|0èXqffev,
èbripiouppiOr) btà τοῦ Aóyou οὐτοῦ • ò bè Yîôç dei èoriv ïbiov
yévvTipa Tflç τοῦ TTaTpôç oùaiaç.

762 1, 42. Où yàp ^XaTTiiiOq ó Aôfoç oâipa Xafltúv, ïva Kai 305
Xapiv Cqnicnj Xafkîv, dXXà pâXXov Kai èOeoTtoiíìirev ôîrep ève- 415
buffare, Kai rrXéov ¿xaP'tJaT0 T(4) T¿V£l iùjv dv0pwrtu;v τοῦτο.
"Qffnep 'fàp dei irpoaeKUveîTO Aôyoç ‹i›v Kai èv pop<pf| Oeoû
ùirdpxuuv • outujç ò aÙTÔç wv Kai avOpujnoç yevôpevoç, KXqOeiç
Te 'Iqffoûç, oùbèv fjrrov èxei Kâaav ûnô nôba τiîv KTÍffiv, Kai
èv Tip ôvôpaTi TOÙTip Tà -[ovara KápTíTOuaav aÙTip, Kai èi-
opoXoyoupévriv ôτi Kaì τὸ yevécrGai ffàpKa τὸν Aô'fov, Kai ûàvarov
ÙTOpeîvai aapKi, οὐκ èif dboSia Tflç 0eôtr]TOç aùroû -fÉ-fovev,
dXX' eiç bôSav Oeoû TTaTpôç. Áó£a bè TTaTpôç èffrt τὸν
yevôpevov dv0pwrrov Kai diroXópevov eùpeOqvat, Kai veKpw0évTa

nec erant antequam fierent. Quae autem non erant antequam fierent, quomodo simul cum Deo, qui semper est, possint exsistere? Hinc Deus rerum ipsarum commodo prospiciens tunc omnia fecit, cum vidit posse facta permanere. ... At vero Filius, cum non 152
opus, sed naturae Patris sit proprius, semper idcirco est. Cum enim 157
semper sit Pater, semper quoque esse oportet quod eius naturae est proprium, quod idem et Verbum et Sapientia eius est. Ceterum res creatae licet nondum exsistant, nihil tamen suo detrahunt effectori, cum eas pro sua voluntate possit producere; at fetus, nisi semper simul sit cum patre, perfectionis eius naturae sequetur imminutio. Hinc opera quidem, cum voluit, per suum produxit Verbum; Filius vero semper est proprius naturae Patris fetus.

762 1, 42. Nec enim Verbum carne assumpta diminutum est, ut 395
quaereret accipiendam gratiam, sed potius divinum reddidit quod 415
induit, eoque humanum genus munifice locupletavit. Ut enim quatenus Dei Verbum et in forma Dei erat, semper fuit adoratum; ita idem etiam quatenus homo factus et vocatus Iesus, universas res creatas sub pedibus subiectas habet, omnesque in hoc nomine ipsi flectunt genua, confitenturque non ignominiosum eius divinitati, sed gloriosum Deo Patri esse, quod Verbum caro factum sit et mortem carne subierit. Patris scilicet gloria est, factum et postea

762. MG 26, 100.

Ìuiouoiq0)ìvat, Kaì vaóv jevétrOai 0eoû. Kai yàp Kai Ttíiv èv oùpavoîç buvápeaiv, àrféXuiv Te Kai àpx«TfèXuiv ¿ei pèv irpoakuvoùvtwv aÙTÔv, TTpooKuvoûvTUJV bè Kai vûv èv tiù ôvôpaxt 'IqaoÛ tòv Kùpiov, f|pâ>v èuxiv a&rq f| x«piÇ Ka' ÙTrepùq/uiaiç, ôti Te Kai àvOptuTtoç f£vôpevoç TtpotfKuverrat ô toû 0eoO Yîôç, Kai où £evio0r]OovTai ai oùpàvtoi buvapetç pXérrouoai toùç ouooibpouç èmvou TrdvTaç fipftç eiaafopévouç eîç tùç Xiôpaç aÙTÛiv.

29» 1, 51. 'Eneibq yàp ó TtpûiToç àvGptunoç 'Abàp èrpairr), 763
Kai btà ttîç àpapTtaç b 0avaroç eiof|X0ev eiç tòv KÓapov, btà toûto tòv bevTepov 'Abàp èirpetrev ¿¡Tpenrov eîvat• ïva kôv rráXiv ó ôcptç èTnxeipr|ff)j, aùroO pèv toû ocpeujç f) dirán] èiatTÔevrpjrç, toû bè Kupiou àTpéirrou Kai àvaXXotujTOu ovtoç, irpôç TtavTaç ô ôcptç âa0evr]ç toîç ètnxetpripaoi févqTai. "Qtnrep
302 fàp, toû 'Abàp irapapâvTOç, eiç iravTaç dvOpùiirouç ii<p0aoev n ápapTÍa [cf. Rom 5, 12], oôtwç, toû Kupiou yevopévou dvûpiimou, Kai tòv ocpiv àvaTpétpavToç, eiç irdvraç dvGpwnouç il TotaÚTti ioxùç btaprioeTat, mirre Xéyeiv ^Kaurov fipmv «Où
413 fàp aÙTOÛ Tà voiipaTa àfvooûpev» [2 Cor 2, 11]. Oùkoûv eikôtwç ó Kùptoç, ó dei Kai cpùaei dTpeirroç, dyairiíiv biKaiooùvqv, Kai ptaâiv dbiKÍav, xP'crat, Kai aùrôç àiroOTéXXeTat, ïva *b* aÙTÔç Te wv Kai aÙTÔç btapèvtuv, ir)v Tpeirn'iv odpKa Xapdiv, tî]v pèv ápapnav èv aÙTrj KaraKpivq [Rom 8, 3], èXeuûépav bè aÙTT]v KaTaOKeudaij eiç tò bùvaaûat Xotnòv tò biKakupa toû vôpou irXqpoûv èv aùrij, *&<rte* Kai Xéyetv bùvaoûaf «'Hpeîç

perditum reperiri hominem, mortuum revocari ad vitam ac templum Dei fieri. Cum enim caeli potestates, angeli et archangeli qui Dominum semper adoravere, nunc eum in nomine Iesu adorent, nostra profecto gratia et gloria est, quod etiam homo factus Dei Filius adoretur, nec virtutibus caelestibus mirum videbitur, cum nos omnes, qui eiusdem ac ille naturae corpora habemus, in suam regionem viderint introduci.

299 1, 51. Cum enim Adam primus homo fuerit mutatus, et mors 763
per peccatum in mundum intraverit, eam ob rem secundum Adam decebat esse immutabilem, ut, si serpens insidias iterum tenderet, eius fraudes irritae forent, summamque propter Domini immutabilitatem vim nullam adversus quemquam haberent omnes eius co-
302 natus. Nam quemadmodum peccante Adamo peccatum in omnes homines pertransiit, ita, postquam Dominus factus homo serpentem devicit, vis illa permanabit in omnes homines, ut singuli nostrum
413 dicant: *Non enim ignoramus cogitationes eius.* Meritissimo igitur Dominus, qui semper et natura immutabilis est, qui iustitiam amat et iniquitatem odio habet, ungitur et mittitur, ut idem ipse et exsistens et permanens, came mutabili assumpta, peccatum in ipsa condemnet eamque reddat liberam, ut legis iustitiam possit deinceps in ipsa implere. Hinc iam licet dicere: *Nos autem non*

763. MG 26, 117.

bè οὐκ èapèv èv crapKÎ, dXX' èv TTveùgœn, enrep TTveûpa 0eoû oÎKeî èv fjpîv» [ib. 9].

764 2, 21. TTôç ydp, ei Ka0' ûpSç èf οὐκ ovtojv yeyovev, 0ÎÔÇ152
ré èati τὺ οὐκ ôvTa eiç τô eîvai bqpioupfeiv; Ei bè Kriapa wv190
bqptoupyeî Kai aùrôç KTtapa, èaxai Kai è<p' ÈKacrrov κτίaparoç τὸ aÙTÒ vooùpevov, Æiaxe bùvaoQat Kai aùxà ôriptovpfèîv. Kai ei τοῦτο οὕτw poùXeaGe, τîç ὐ XP€'a τοῦ Aófov, bvvapévwv τwv ÛTroftepr]KÔTwv Ttapà τôv úttepexóvxwv yívea0ai, fj ôXwç ôjvapévou Kai Kara τ^v dpxqv éKaarov xwv revopévwv dKOÛaat irapà τοῦ 0eoû ♯ Tevoû, Kai- TToif|Ot]Ti- Kai οὕτwç àv frcaaxov èbripioupyeiTO; 'AXX' oùbè Teypairrai τοῦτο, oiré buvaxôv ?¡v. Twv yàp 'pvopévwv oùbév ècm κοιτικôν aÏTiov TtdvTa yàp 181
btà τοῦ Aófou 'féfovev. οὐκ àv èpyaaapévou Kai aÙToO rà Ttdvxa, ei Kai aùxôç ô Aô'foç τôv Knapdxwv ùv oùbè fàp oùbè ¿TfeXoi bripioupfeîv buvqaovTai, Kríapara ovτçç Kai aùroi, κôν OùaXevTîvoç Kai MapKiwv Kai BaaiXeibqç xoiaOra tppovôai, Kai ùpeîç èKeivwv ¿qXwxai TU'fxávr|Te.

765 2, 56. Kai *fàp* Kai ei pi] rà èpfa ?κτιστο, dXX' íty ó Aôfoç4oo τοῦ 0eoû, «Kai 0eôç ?¡v ô Aô-foç» [io 1, 1]. Tô bè yevéaÔai aÙTÔv dvépwTTOv οὐκ àv èfévero, ei pr, τôv dvQpwnwv f] xp^ia féfovev aÍTÍa. Oùk ëanv dpa K-riapa *b* Yiôç- ei fàp KTÎapai52
Ùv, οὐκ àv eîne- «fevvâ pe» [Prv 8, 25]• ôτι τὺ pèv κτίapara è£w0év èanv épya τοῦ κοιοûντοç, τô bè févvqpa οὐκ ?£w0ev,

in carne sed in Spiritu sumus, si quidem Spiritus Dei habitat in nobis.

764 2, 21. Qui enim fieri queat, ut ea quae non sunt efficiat ut 152
sint, si, ut putatis, factus *e* nihilo est? Quodsi ille, licet creatus,190
possit producere creaturam, certe idem de singulis creaturis erit intellegendum, nempe illas quoque creare posse. Quod si a vobis conceditur, quid Verbo opus fuit, cum inferiores a superioribus effici queant, vel saltem cum res singulae factae potuerint a Deo initio audire «Fias» et «Efficere», atque ita fuissent productae? Verum neque id scriptum est, neque fieri potuit. Nulla enim rerum quae fiunt causa est efficiens; nam omnia per Verbum facta 181
sunt, quod sane non fecisset omnia, si ipsum quoque Verbum e rebus creatis esset. Nec enim vel angeli poterunt creare, cum ipsi sint creati, licet ita senserint Valentinus, Marcion et Basilides, quorum vos aemulatores estis.

765 2, 56. Etiamsi nulla fuissent creata opera, nihilominus Verbum 406
Dei erat, *et Deus erat Verbum.* Ipsum autem Verbum nequaquam homo factum esset, nisi causa fuisset hominum necessitas. Itaque Filius res creata non est; nam, si res creata esset, non dixisset: 152
Gignit me, cum res creatae externa sint effectoris opera, res autem genitae non sint quid externum, ut opus, sed sunt ex patre, cuius

764. MG 26, 18fl.
765. MG 26, 268.

153 <bç epTov, àXX' èK toû TtaTpôç èoTiv ïbiov rf]ç oùoiaç. Aióirep rà pèv KTÎapara, ô bè Aôpoç toû ©toû Yiôç povoyevriç.

359 2, 59. Autt] bè toû ©toû cpiXavûpwma èoriv, ôti ïî>v èaTi76(i ■iroinTÙç, toùtwv Kai iraTÍjp Kocrà xàptv ùoTepov fiveTar xtvtTai bè ÔTav oi KTioQévTeç dvépuiirot, ibç eTnev b ànôcrroXoç, Xà- fiujcriv «eiç Tàç Kapbiaç èauTiùv tô TTveÛpa toû Yioû oùto0 Kpàiow 'Appá, ó TTatrip» [Gai 4, 6]. Ofrrot bé eiaiv ôaoi, be- ïdpevot tòv Aôfov, ?Xa0ov èSouaiav trap' aÙTOÛ tékvo ©eoû ♦aTevéaOai- àXXwç 'fàp oùk fiv yévoivTO uioi, ôvreç cpùaei ktî- opaTct, ei pi] toû ovtoç tpùoet Kai dXqOivoû Yioû tô TTveûpa ûîtobéjovTai. Ató, ïva toûto févqTai, «ô Aôfoç tròpi èfévtTO» [lo 1, 14], ïva tôv dvûpwirov èektikòv Oeôttitoç nouioij.

«oi 2, 68. 'AXX' i'jbúvaTO, cpatri, Kai KTiapaToç ôvtoç toû oui-76' |^Tf]poç, pôvov eineîv ô ©eôç Kai Xûaai Tpv KaTtipav. Tò aÙTÒ b' âv ciKOÙtJaiev Kai aÙToi nap' érépou Xé'fovroç' 'Hbùvaro Kai pr]b' ÔXwç èrnbrpiriaavTOç aùroû, pôvov eirreîv ô ©eôç Kai Xûoat Trjv KaTtipav. 'AXXà OKOtreîv beî tô toîç àvôpunroiç XutnTeXoûv Kai pr] èv Ttàoi tô buvaTÔv toû ©eoû Xofiieaûai.... 'Hbùvaro Kai XlJJP|S Mwoéwç Kaì pôvov eineîv Kai èiafayeîv tôv Xaôv è£ Aít ú k t o v àXXà auvétpepe bià Mwoéwç. . . . 'HbûvaTO Kai èi àpx^Ç 6 ffwTfip èmòqpiìffai, f| èXOtbv pô napabo9f]vai TTiXtmuctXXà Kai ètri auvTeXeia twv aiwvwv fjXôe, Kai éqToûpevoç eînev- «'E^w eipi» [Io 18, 5]' ô t«P notéî, toûto Kai tmptpépei toîç àvûpwnoiç, Kai âXXwç oùk ènpene yevéaúar Ktxi ônep bè trup-58

153 naturae sunt quid proprium. Hinc illae res sunt creatae; hic vero, Verbum Dei Filius unigenitus est.

359 2, 59. Haec est Dei benignitas, quod, quorum effector est, 76 horum etiam pater gratia postea fiat, quod tunc contingit cum creati homines, ut ait apostolus, *Spiritum Filii eius clamantem: Abba, Pater, in suis cordibus* suscipiunt. Hi porro sunt qui, suscepto Verbo, potestatem ab eo accepere filios Dei fieri. Nec *23 enim alio modo filii possunt fieri, cum ex natura sua sint creati, nisi Spiritum eius qui naturalis et verus est Filius acceperit. Quod ut fieret, *Verbum carofactum est,* ut hominem ad divinitatem recipiendam idoneum redderet.

407 2, 68. Atqui, inquiunt, etiamsi salvator creatus esset, poterat 76 409 Deus tantummodo dicere, atque ita solvere maledictionem. At 58 simili modo ipsis ita occurri possit: Etiam sine ullo eius adventu poterat Deus tantummodo dicere, atque ita solvere maledictionem. Verum attendere oportet quid sit hominibus utile, non autem quid in omnibus possit Deus. . . . Poterat quoque absque Moyse solummodo dicere populumque educere ex Aegypto; at id per Moysen fieri conveniebat. . . . Quin etiam ipse salvator poterat ab initio advenire; vel, postquam advenit, poterat non tradi Pilato; attamen in fine saeculorum advenit, et quaesitus dixit: *Ego sum.* Quod enim ille facit, id hominibus expedit, nec aliter fieri decuit; quod

76A MG 26, 273. 767. MG 26, 392.

cpépei Kaì irpénei, τοὺτου Kaì rrpóvoiav Trotterai.... Eì btà τὸ buvaTÒv eìpr|K€ì, Kaì èXéXtiTO Korràpa- το0 pèv KtXeùoavTOç Ô bùvaptç èKeὸeÌKVUTO, ὸ pévTOt dvèpujiroç τοιοῦτοç ¿fivf.ro, oîoç f¡v Kaì ó 'Abàp irpò τῆς Ttapapdaeujç, èSuiGev Xa^wv Tqv Xáptv, Kaì auvqppoffpévqv èxutv aùrqv τῇ tfwpaTr τοιοῦτοç •fàp tòv Kaì τότε réGeiro èv Tip Ttapabelauj• Taxa bè Kaì xeipwv ¿•five™, 8τι Kaì trapapaiveiv pepdGqKtv. "Qv τοὶvvv τοιοῦτοç, eì Kaì TrapairéireiOTO imò το0 ôcpeiuç, ¿vivero trdXtv XP€'a irpocr-TÓttat τὸν 0eὸv Kaì XOoai τι)ν KaTÓpav Kaì οἶjτujç eîç ¿nretpov ¿Vivero ô xpeí«> Kaì oùbèv fjrrov oí ¿vGpujirot èpevov ínreúGuvot, bouXeùovTeç τι¡ àpapTtçi. ... 69. TTáXtv Te ei KTÍopa fiv ò Yiôç,-tu èpeveV ô àvOpujTtoç oùbèv fjTTOV Gvqrôç, pò auvanTÔpevoç τῆj 415 Oeâf où yàp KTÍopa ouvônre Tà KTÌopaTa Tip ©euj, iqroOv Kaì aÙTÒ τὸν ffuvàtrrovTa- oùbè τῶ pépoç τῆς KTÎO'etuç atuTHpia τῆς KTÎoeujç dv dq, beópevov Kaì aÙTÔ aunqpiaç. "Iva oùviis pr)bè τοῦτο TÊWai, Ttépiret τὸν èauroO Yióv, Kaî yiveTai uiôç422 àvOptiiKOtJ, τι¡v KTtOTÔv crdpKa XapiLv îv' ¿rreibq iravreç eiffîv ùneùGuvot Tip Gavárip, dXkoç âiv τιῖiv ττcîvτujv, aÙTÔç ùrrèp trdvTUJV τῶ tbiov otîipa Tip Gavárip TrpooevèvKq, Kaì Xowtôv, tbç irdvriuv bt' aùroO diroGavóvTUjv, ó pèv Xôfoç τῆς diro-ipàoeujç nXqpujGq (travTeç yàp cméOavov èv XpiOTip)- ndvTeç bè bt' aùroO yévuJvTai Xomôv èXeùÔepot pèv dirò τῆς dpapTiaç Kaî τῆς bt' aùtôv KaTapaç, dXqGâiç bè btapeivwatv eioaeî dvaOTdvTeç èK veKptîiv, Kaî dGavaoiav Kaî dcpOapaiav èvbvod-pevot. ToO fàp Àófou èvbuaapévou τῶν ffdpKa, koGùjç ττoX-

autem et expedit et decet, id ipse curat et providet. ... Si Deus pro sua potentia dixisset solutaque esset maledictio, apparuisset quidem iubentis potestas, talisque factus fuisset homo qualis fuit Adam ante peccatum, qui nimirum gratiam extrinsecus acciperet nec eam corpori conexam haberet. Enimvero cum istiusmodi esset Adam, in paradiso est collocatus, immo vero forte peior factus est, quippe qui peccare didicerit. Quodsi, cum talis fuisset, contigisset quoque ut a serpente deciperetur, Deum iterum iubere et male-dictionem solvere opus fuisset, eoque modo nullum finem con-secuta esset necessitas, hominesque nihilominus rei mansissent ac peccato serviissent. ... 69. Praeterea, si Filius res creata esset, 414 homo nihilominus mortalis remaneret, utpote minime cum Deo 415 copulatus. Nec enim res aliqua creata res alias creatas cum Deo potest coniungere, cum ipsa coniungentem aliquem quaerat. Neque pars aliqua creatae naturae salutem illi posset afferre, cum ipsa salute quoque indigeat. Quod ne fieret, Deus sui ipsius Filium misit, qui 419 creata came assumpta factus est filius hominis, ut, quoniam omnes 432 rei essent mortis, ille qui alius est ab omnibus propnum corpus pro omnibus morti offerret, atque ita omnibus veluti per ipsum mortuis sententia adversum nos lata compleretur (omnes enim in Christo mortui sunt), et omnes deinceps a peccato et maledictione, quae ex eo jecuta est, per ipsum fierent liberi vereque in perpetuum per-manerent, immortalitate et incorruptione, postquam resurrexissent,

Xfictç bébeucrat, Ttfiv pèv brjypa toû ôqpewç bt' SXou KaTeafévvuTO dur' aÙTfjç- eï ti èK twv crapKtKwv KivqpaTwv àveqniçTO KOKÓV, èÌeKÓTiT€TO, Kaì ffuvavgptîTO toûtoiç ô tt|ç àpapxiaç dKÔXouôoç Oàvaxoç.

iss 3, 3. «'Epli èv Tip TïaTpi Kaì ô TTatrip èv èpo(» [lo 14,10]. 768
'Ecrti fàp ó Yîôç èv Ttp TïaTpi, fiç ye voeîv èiecrnv, èrcetbr) oûpnav tô eîvat toû Yîoû, toÛto tûç toû ITaTpôç oùaiaç ïbtôv leïèoriv, fiç èK ipwTÔç diratrfacrpa, Kaî èK irripiç rroTapôç, fierté tôv ôpfivxa tôv Yîôv bpâv tô toû ITaTpôç ibtov, Kaî voeîv, ÔTI TOÛ Yîoû TÔ eîvat, èK toû HaTpôç ôv, outwç èv tw HaTpi èanv. "Ecrtt bè Kaî ô TTarrip èv Tip Yïfi, èneibq tô èK toû HaTpôç ïbtov, toûto ô Yîôç TVYX"vet fiv, fiç èv Tip etîtaupicrpan ô riXtoç, Kaì èv tw Xôpp b voûç, Kaì èv Tip iroTaptp f| kthti' oôtw fàp ô Gewpwv tôv Yîôv, Oewpeî tî]ç toû ITaTpôç oùoiaç tô tbiov, Kaî voeî, ôti b TTatïip èv Tip Yîw èon. Toû fàp eïbouç Kaî Tfjç GeÔTrjTOç toû ITaTpôç oücrriç tô eîvat toû Yîoû, (îkoXoùOwç ó Yîôç èv Ttp TïaTpi èon, Kaì ó TTarrip èv tw Yîip. Atà toûto fàp Kaî eÎKÔTwç eipnKfiç irpÔTepov «'Eyôj Kaî b TTaTfjp èv èopev» [io 10, 30], émífafe tó- «'Eyfi èv Tip TTarpî Kaî b TTa-rfip èv èpot»- îva tì)v pèv TaÙTÓrqTa Tfjç GeôniTOç, Tqv bè êvÔTT)Ta Tf]ç oùaiaç befêrç.

ms 3, 4. "Ev fàp elatv, oùx fiç êvôç iràXtv elç búo pépq btatpeGévTOç, Kaî prjbèv ôvrwv irXi)v êvôç- oùbè fiç toû êvbç bîç ôvopaiopévou, fierté tôv aÙTÔv dXXoTe pèv HaTépa, dXXoxe

induti. Namque postquam Verbum carnem induit, ut saepe eiictum est, ab ea exstinctus penitus est serpentis morsus, et quidquid mali exoriebatur ex carnis motibus praecisum omnino est, ac denique ipsa mors peccati comes fuit simul interempta.

158 3, 3. *Ego in Patre, et Pater in me est.* Filius enim in Patre 768
est, quantum licet intellegere, quia totum, quod est Filius, hoc
162 naturae Patris proprium est, eo modo quo ex luce splendor et ex fonte fluvius exoritur, adeo ut, qui Filium videt, id quod proprium est Patris videat, intellegatque Filium idcirco in Patre esse, guia ex Patre habet ut sit; et vicissim Patrem in Filio esse, quia Filius est id quod proprium est ex Patre, sicuti sol est in splendore, mens in verbo, et fons in fluvio. Ita enim, qui Filium contemplatur, id quod naturae Patris proprium est simul contemplatur Patremque in Filio esse intellegit. Nam cum forma et divinitas Patris hoc ipsum sit quod est Filius, omnino sequitur ut Filius sit in Patre et Pater in Filio. Quocirca cum antea dixisset: *Ego et Pater unum sumus,* hic recte ait: *Ego in Paire, et Pater in me est,* ut scilicet eamdem amborum divinitatem unamque naturam esse doceret.

148 3, 4. Unum enim illi sunt, non quod unum in duas partes sit divisum quae nihil sint praeter unum, neque quod unum his nominetur, ita ut idem aliquando Pater, aliquando sui Filius fiat;

768. MG 26. 328.

bè Ytôv èauroû xiveaGar toOto fàp XapéXXioç (ppovqaaç, aiperiKÔç èKpiGq. 'AXXà bùo pèv eiaiv, 6n ó TTarrip trarnp èan, Kai oúx b aùrôç tiiôç èan- Kai ó Yiôç uiôç ¿an, Kai oî>x ô aùrôç tranip èan. Mía bè f) tpùatç- où yàp dvôpotov tô 'févvqpa toû (€vvf|aavToç- eîkùjv fàp èanv aùroû, Kai navra rà TTarpôç roû YioO èan. Alò oùbè ôXXoç 0eôç ô Yiôç- où fàp ë&uGev èrrevoriGiy ènei ttàvruiç Kai iroXXoi, £évqç rtapà rqv roû TTarpôç ètnvooupévqç Geôrqroç- ei fàp Kai èrepôv èanv ibç révvqua ó Yiôç, àXXà raùrôv èanv ibç 0eôç- Kai èv daiv aùrôç ô TTarrip rf) tbiórqn Kai oketónin rflç cpùaewç, Kai ni raÙTÔnin rqç ptSç Geôniroç, tïianep eïpqrai.

769 3, 6. Oùk èK pépouç bè f) rrjç Gtorr|Toç poptpii. ¿Mà rôiss nXnpwpa rqç roû TTarpôç Geôrnrôç èan rô elvai roû Yioû, Kai ôXoç 0toç èanv ô Yiôç. Aià roûro Kai ïaa Oetu tïiv, «oùx áptra'fpóv fiynaaro rô eîvai ïaa 0eip» [Phil 2, 6]' Kai TtàXtv èiretbè) roû Yioû f] Geôrriç Kai rô eîboç oùbevôç dXXou ñ roû TTarpôç èan, toûtô èanv, ônep due rô- «'Eyib èv riù TTarpi» (lo 14, 10]. Oiinu «0eôç fiv èv Xptanp KÔapov èaunî>«3 KaraXXáaaiuv» [2 Cor 5, 19]' rô fàp ïbiov niç roû TTarpôç oùaiaç èariv ô Yiôç, èv à f) Kriaiç irpôç rôv 0eôv KarqX- Xaaaero. Oünnç S eípfáZero ô Yiôç, roû TTarpôç èanvèpya'iso rô yàp eîboç rfiç roû TTarpôç Geônirôç èanv ô Yiôç, finç eiptaZero rà epfa- oütuj bè ó pXémxiv rôv Yiôv ôpq rôv TTarèpa- èv yàp rq narpwa Geórriri èan Kai Getupeîrai ô Yiôç-

quae cum sentiret Sabellius, haereticus est iudicatus. Verum duo quidem sunt, quia Pater pater est, nec ipse est filius; et vicissim Filius est filius, nec ipse pater est. Una vero illorum natura est, nec enim genitoris genitus est dissimilis, cum imago eius sit, et omnia quae Patris sunt sint quoque Filii. Hinc Filius alius non est Deus, quia non extrinsecus effictus est; alioquin complures dii inducerentur, si extranea excogitaretur divinitas praeter Patris divinitatem. Tametsi enim aliud est Filius ut genitus, attamen idem est ut Deus; atque adeo ipse et Pater unum sunt cum naturae proprietate, tum eadem et una divinitate, quemadmodum dictum est.

769 3, 6. Ceterum non ex parte tantum divinitatis forma est, sediss hoc quod est Filius, plenitudo est divinitatis Patris, ita ut Filius totus sit Deus. Hinc cum aequalis Deo esset, *non rapinam arbitratus est Deo aequalem esse.* Similiter, quia Filii divinitas et species seu forma nullius alius quam Patris est, hoc ipsum est quod dixit: *Ego in Patre.* Sic *Deus in Christo erat mundum recon-* 428
cilians sibi. Namque naturae Patris proprius est Filius, in quo natura creata cum Deo reconciliatur. Sic ea, quae Filius agebat, 180
opera Patris erant, quia Filius species seu forma erat Patris divinitatis, quae ipsa opera efficiebat. Sic qui videt Filium, Patrem simul videt, quia in paterna divinitate et est et cernitur Filius;

Kai τô èv aÙTû) TtaTpvKÒv eîboç beÍKVUcnv èv aúno τὸν TTaTépa-
Kai οûτujç èfffiv ô TTarrip èv τûj Yîûj.

357 3, 24. Oùk dpa tbç écmv ò Yiôç èv Tip TTaTpi, outuj Kai 770
358 f)peîç TtvópeOa èv Tq> TTarpi' où fàp Kai ô Yiôç peTéx<JJV èœft
τοÜ TTveùpaToç, ïva btà τοÜτο Kai èv τûj TTaTpi févriTar oùbè
XapfJàvwv è<TTÌ τô TTveûpa, àXXà uâXXov aÙTÔç τοîç Tràci τοûτο
i7oxopn'feì' Kai où τὸ TTveûpa τὸν Aófov auvâirret Tip TTaTpi,
161 àXXà pôXXov τô TTveûpa irapà τοù Aó'fou Xappávei. Kai *ó*
162 pèv Yiôç èv Tip TTaTpi èanv, tbç Aôyoç ïbioç Kai àTtaùfaopa
aÙToO- f|peîç bè xuipiç pèv τοÜ TTveùpaTOç Sévoi Kai paKpav
èapev τοû OeoO- Tr) bè τοù TTveùpaToç pexo/i) auvairrópeOa
Trj OeÓTrjTT tjJOTe τὸ eîvai fjpâç èv T<p TTaTpi pq i)péTepov eîvai,
àXXà τοû TTveùpaToç τοû èv fjpîv ôvτoç Kai èv f)pîv pévovïoç,
359 ëujç aÙTÒ Trj ópoXofia cpuXáTTopev èv f|pìv. ... 25. Kai tbanep
uioi Kai Oeoi bià τὸν èv f|pìv Aóyov, oütuiç èv Tip Yitp Kai
èv Tip TTaTpi èaópeOa, Kai vopiaOqaópeOa èv Yitp Kai èv TTaTpi
?v fefevfiffOai bià τὸ èv fjpîv eîvai TTveûpa, òirep èorìv èv
364 Tip AÓ'ftl) Tip ÒVTl èv Tip TTaTpi. °Ot 6 foOv èKTÙTTTei tiç aitò
τοû TTveùpaToç bià -riva KaKÍav, f) pèv x®piç àperapéXqToç
biapévei τοîç pouXopévoiç, kSv tiç èierreotòv peTavoq- οùkìti
bè èv Ttp Oeip èffTiv èKeîvoç 6 Ttecdiv, btà τô diroOTfivai àif
aÙToO τô èv Ttp Oetp âftov Kai TrapaxXqTov TTveûpa.

390 3, 31. [XpuiTôç] Oeôç <ï>v, ïbiov èoxe dûipa, Kai TOÙTtp771
401 xpibpevoç ôpŸdvw, f¿Tovev dvèpaiTtoç bf fipâç. Kai btà τοûτο

paternaque species, quae in illo est, Patrem in eodem exhibet, atque hoc modo Pater est in Filio.

357 3, 24. Non igitur ut est Filius in Patre, ita et nos in Patre 770
358 sumus. Namque Filius non fit Spiritus particeps ut sit in Patre, neque ipse Spiritum accipit, sed eum potius omnibus impertit.
170 Nec item Spiritus Verbum cum Patre comungit, sed potius Spiritus
161 hoc a Verbo accipit. Denique Filius in Patre est tamquam pro-
iSSprium eius Verbum et splendor; nos autem, si quidem absit Spiritus, alieni et procul a Deo sumus; sed Spiritus participes effecti cum ipsa coniungimur divinitate, ác proinde non nostrum est nos esse in Patre, sed Spiritus qui in nobis est et in nobis manet, quamdiu
359 scilicet eum in nobis confessione servamus.... 25. Unde quemad-modum filii et dii efficimur ob Verbum quod in nobis habemus, ita in Filio et in Patre erimus, unumque in iisdem effecti esse existimabimur, propterea quod in nobis sit Spiritus qui in Verbo
364 est, quod ipsum Verbum est in Patre. Quocirca cum aliquis vitio aliquo a Spiritu defecerit, illa quidem gratia apud eos qui voluerint irrevocabilis permanet, si modo ipsos postquam ceciderint paeniteat; verumtamen ille qui cecidit non amplius in Deo est, eo quod sanctus et paracletus Spiritus, qui in Deo est, ab ipso recesserit.

390 3, 31. (Christus) cum Deus esset, proprium habuit corpus, quo 771
401 ut instrumento utens homo propter nos factus est. Hinc quae

770. MG 26, 373. 771. MG 26, 389.

τὺ gàv tòta TaÙTT)ç aÙToO XéyeTai, èneibfl èv aÙTfl flv, oîa è<m τὸ irevflv, τὸ bupflv, τὸ Ttáffxeiv, τὸ Komâv, Kaì Tà ôgoia, <ïïv èkmv fl aàpS beKTiKrr τὺ bè aÙToO τοO Aôyou ïbia èpya, oîa è<rn τô èyeipeiv vexpouç, Kaî TucpXoùç noteîv àvapXéneiv, Kaî Tflv aîpoppooOaav iâaOai aÙTÔv, bià τοû ibiou ffuiparoç aùrôç èiroier Kaî ô pèv Aôyoç Tàç Tflç aapxôç èp«erraiev àaGeveiaç, 391 diç ibiaç- aùroO yàp flv fl aàp£- Kaî fl ffàp£ bè ímoúpfei τοîç Tflç 0€Ôττ|τος èpfoiç, ÔTi èv aùrfl èféveTO- ©toO yàp flv aâipa.

772 3, 34. "Iva bè Kaì τô drraGèç Tflç τοO Aôyou cpùaeajç, Kaî 400 Tàç btà tflv aápKa Xefopèvaç àaGeveiaç aÙTOÛ Y'V'ôffKeiv τιç 401 ¿KpipéoTÊpov ?x<ÏÏ> xaXòv dKoOaai τοO paxapiou TTérpou- d£iô-moTOÇ γ«P οûτος γ¿νοιτ' dv pdptuç rrtpi τοO owrflpoç- Ypàepei τοIvvv èv Tfl èmcJToXfl XéYœv «XptOTôû ouv iraOôvTOç flnèp flpiîiv aapKÍ» [1 Petr 4, 1]. Oὺκ οΟν Kaî ôτον XéYflTat rretvflv, Kaî bnpflv, Kaî Kapvciv, Kaî pfl eibévai, Kaî KaOeùbeiv, Kaî KXaietv, Kaî aÎTeîv, Kaî <pevY«iv, Kaì Y€vvàoGat, Kaî TrapatTtíffOai τὸ ττο-Tflpiov, Kaî àrrXûjç rràvTa Tà Tflç ffapKÔç, XexGetq dv (ïκοXoὺGuiç ècp' èKaOTOV XplOTOO OUV KÊlVÛjVTOÇ Kaî bupûvroç ÔTrèp flpiùv aapxi- Kaî pfl eibévai XéYOVTOç Kaî flamiopévou, Kaî KapvovToç inrèp flptîiv oapKt- Kaî ôq/oupévou irdXiv, Kaì Y^vviupévou, Kaî aùiavovToç aapKÍ- Kaî cpopougèvou, Kaî Kpuirropévou aapKÍ- Kaî XéYOVTOç- «Ei buvaróv, rrapeXGéTuj dn' èpoO τô iroTflptov τοOτο» [Mt 26, 39], Kaî Tuirropévou, Kaî XapfdvovToç inrèp flptûv aapKr Kaî ôXcuç rrávra Tà TOiaÛTa «inrèp flptûv aapKÍ».

carnis sunt propria, illi attribuuntur, quia nempe in ea exsistebat; sic ergo dicitur esurire, sitire, pati, laborare et similia quae ad carnem pertinent. At quae propria Verbi erant opera, ut mortuos ad vitam revocare, caecis visum restituere, haemorrhoissam sanare, per proprium praestabat corpus. Proinde Verbum proprias camis 891 infirmitates portabat, quia caro sua erat, et vicissim caro divinitatis operibus faciendis inserviebat, quia in illa erat, quippe quae Dei corpus esset.

772 8, 34. Ut autem accuratius cognosci possit naturam Verbi pati 400 nihil posse, carnisque infirmitates propter carnem ipsi attribui, 401 haud abs re erit beatum Petrum audire; dignus siquidem testis est cui de salvatore dicenti fides habeatur. Sic ergo in epistula scribit: *Christo igitur pro nobis carne passo.* Proinde cum esurire dicitur et sitire, laborare, ignorare, dormire, flere, postulare, fugere, nasci, calicem deprecari ac denique quaecumque camis propria sunt, de singulis recte dici possit: Christo igitur came pro nobis esuriente et sitiente, seque ignorare dicente, colaphis caeso, et laborante pro nobis carae, exaltato item, nascente, crescente carne; timente et latente carne; ac dicente similiter: *Sifieri potest, transeat a me calix iste,* vapulante et accipiente pro nobis carae; in ceteris demum similibus rite addi queat: *pro nobis came.* Idcirco enim

772. MG 26, 896.

Kaì fàp Kaì aÙTÔç ò dirôœroXoç bià toÛt' eïprpce- «XptcrroO oûv naOôvToç» où Geóttiti, dXX' «ûnèp flpwv aapKÍ», ïva pi] aùroO toû Aóyou iòta Kara cpúaiv, dXX' aÙTflç Tflç aapKÔç iòta cpûaei Tà naGr] èirrfvwciGfl. Mi] roivuv èK twv dvGpwrtivwv nç OKavbaXiZéaQw, dXXà pûXXov fivwffKÉTw, tbç Tflv tpùaiv oùtôç ô Aôyoç dnaGflç èan, Kaî ôpwç bi' flv èvebûtfaTo odpKa, Xéferat irepî aÙTOÛ TaÛTa, èneibi] Tflç pèv oapKÔç ïbia TaÛTa, toû bè awrflpoç ïbiov aÙTÒ tô dwpa.

too 3, 41. Ei Tàp Kaì ó Aôfoç aàp£ èyèveTO, dXXà Tflç aapKÔç773
390ïbia Tà irdOiT Kaî d fl oàpS GeocpopeÎTai èv tw Aôyip, dXX' fl x<*piÇ Kaî fl bûvapiç ècm toû Aófou. Tà youv tpfa toû TTaTpôç bià Tflç oapKÔç ¿noter Kaî oùbèv Attov ndXtv Tà TtdOr] Tflç aapKÔç èbeiicvuTo èv aÙTw- oîov èrruvGdveTO Kaî flfeipe Adlapov, ènénXnTre Tfl prjTpi, Xéywv «Oûirw Akei fl
384 wpa pou» [io 2, 4], Kaî eùGùç tô übwp oîvov èiroiei. 'AXqGivôç yàp ©eôç flv èv Tfl aapKÍ, Kaî dXqGflç ffàpi flv èv tw Aôfw. Aià toûto èK pèv twv epfwv èfvwpilev êauTÔv Yîôv te toû Geoû, Kaî tôv êauTOÛ TTaTÉpa- èK bè twv Tflç aapKÔç iraôwv èbtÎKVuev, ôti dXqGèç ècpôpei crwpa, Kaî ïbiov flv aûroû toûto.
404 3, 43. 'ApéXet Xéfwv èv t<Ji eùa-ffEXiw nepî toû kotô tô 774 dvGpwmvov aÛTOû- «TTaTEp, ¿XflXuGtv fl tïipa, bóíaoóv sou tôv Yîôv» [io 17, 1], bflXôç ècmv ôti küî Tflv nepî toû ndvTWV téXouç dipav <ljç pèv Aôyoç yivwctkei, <i>ç bè dvGpwnoç dfvoeî'

et ipse apostolus dicit: *Christo igitur /tasso,* non divinitate, sed *pro nobis came,* ut illae affectiones non propriae Verbi naturae, sed carnis naturae propriae esse agnoscerentur. Nemini igitur haec humana sint scandalo, sed omnes potius agnoscamus Verbum quidem pro naturae suae condicione nihil pati posse, sed propter carnem quam induit ista illi attribui, quia nempe haec carnis propria sunt, ipsumque corpus salvatoris est propnum.

400 3, 41. Etsi Verbum caro factum est, propriae nihilominus sunt 773
890carnis affectiones; et vicissim quamvis caro in Verbo divine gestatur, gratia tamen et virtus Verbi est. Itaque Patris opera per carnem efficiebat, sed nihilominus carnis affectiones in illo exhibebantur, ut, cum sciscitatus est et Lazarum ad vitam re-vocavit, cum item matrem increpavit dicens: *Nondum venit hora*
384 mea, et tamen continuo aquam in vinum convertit. Siquidem verus Deus in carne, et vera caro erat in Verbo. Idcirco ex operibus quidem se Filium Dei suumque ostendebat Patrem, sed ex carnis affectionibus se verum corpus habere illudque proprium sui esse probabat.

404 3, 43. Certe cum in evangelio de se, ut homine, ita loquitur: 774 *Pater, venit hora, glorifica Filium tuum,* clare demonstrat se ipsam quoque horam, qua omnium rerum finis est futurus, ut Verbum cognoscere, sed ut hominem ignorare. Hominis enim proprium

778. MG 26, 409. 774. MG 26, 413.

dvOptútrou fàp ïbtov τὸ dfvoeîv, Kai paXiara TaOra. AXXà Kai τοῦτο τῆς cptXavQptuniaç ïbiov τοῦ (JtuTfipoç. 'Enetbf] fàp •féfovev dvOptuiroç, οὐκ èiraiaxùveTat bià ti]v aapKa Tqv dyvoofloav ehreîv Οὐκ oîba, ïva beiîq ὅτι eîbùiç <ïiç 0eôç dyvoeî aapKiKWÇ. Οὐκ eïpi]K€ youv- Oùbè b Yîôç τοῦ OeoO oîbev, ïva p?) f] OeÔTqç à'fvooûaa q>aivt]Tar dXX' àtrXcùç- «oùbè ὁ Yîôç» [Mc 13, 32]• ïva τοῦ èS dv0pd)Ktuv Tevopèvou YîoO f] devota ?¡.

775 3, 61. Οὐκοῦν ei [ô Yîôç] dXXoç èorl τῶν ndvTUJV, âicnrep Kai 154 èv τοῖç irpò TOÚTUJV èbcixOrj, Kat pâXXov Ta èpya bt' aùroO yefove, g?) XeféoGu) pouXr|ffei, ïva pq Kai aÙTÔç οὕτωjç fivqTat, ficnrep Kai τῷ bi' aÙToO Yevópeva truvéffTT]. Kai yàp ô pèv TTaOXoç, οὐκ div upÓTepov, OoTEpov ôpwç bià GeXqpaToç OeoO dnô- «TTOXOÇ féfOVeV [1 Cor 1, 1]' f) bè KXflfflÇ f]p(î)V, <Ì>Ç HOTE Kai aÙTÏ) pin oûcra, vOv bè émyevopévq, npoqfoupévqv ?x6l W PoùXnmv, Kai, ὡjç aÙTÔç tráXiv ó ÎTaOXôç tpqai, «KaTà Trjv eùboKÎav τοῦ OeXqpaToç aÙToO» [Eph 1, 5] *féfove.* Tô τε btà Mwffétuç Xe-fôpevov «r€vr)0f]Tui <p<î>ç» [Gn 1, 3], Kai «'Efaya- YÉτiu f) Tfl» [ib. 11], Kai «TTou'icrujpev âvGpunrov» [ib. 26], fpfoO- pat, Ka0à Kai èv τοῖç èpnpoa0ev eïprjTai, Tfjç pouXt'icreujç τοῦ ττοιοῦντοç eîva< τοῦτο oqpavnKÔv. Tà pèv yàp pq ôvTa ττοτε, dXX' èfwêev èmyivôpeva, ô brjpioupfôç pouXeùeTai Troifjcrar τῶν bè ïbtov Aôyov èS aÙToO epùcrei yevvibpevov où npoflou- Xeùerai. . . 62. KaTaioxwOévTeç [Ariani] èiri Tip Xépeiv Ttoiqpa 155

est ignorare, maximeque res huiusmodi. Veruin hoc ipsum singularis salvatoris benevolentiae et benignitatis est effectus. Quoniam enim homo factus est, idcirco propter carnem ignorantem dicere non erubescit: Nescio, ut scilicet ostendat se ut Deum scire, at secundum carnem ignorare. Itaque non dixit: Neque Filius Dei novit, ne divinitas ignorare videretur; sed tantummodo: *neque Filius,* ut nimirum ignoratio Filii ex hominibus nati esse intellegeretur.

775 3, 61. Itaque si (Filius) alius est a-rebus omnibus, uti antea 154 probatum est, potiusque opera per eum facta sunt; absit ut voluntate dicatur exstitisse, ne ipse eodem modo fiat, quo ea, quae per ipsum facta sunt, prodierunt. Namque Paulus per voluntatem Dei apostolus postea factus est, cum id antea non esset. Vocatio item nostra, cum aliquando non fuerit, nunc autem facta sit, antecedentem habet Dei voluntatem et, ut idem Paulus loquitur, *secundum propositum eius voluntatis* facta est. Praeterea, quod per Moysen dicitur: *Fiat lux* et *Producat terra* et *Faciamus hominem,* signa reor esse, quemadmodum supra dictum est, voluntatis creatoris. Nam ea quidem, quae aliquando non erant, sed extrinsecus postea fiunt, facere creator deliberat; cum autem Verbum suum ex se ipso natura gignit, praeviam nullam adhibet deliberationem. . . . 62. [Arioni] veriti Verbum Dei factum et creatum dicere, vel non 155

775. MG 26, 452.

Kai Kriaga, Kai- Oùk fjv npîv yewr)0^ ô toO ©eoO Aôyoç, àXXwç tráXiv KTÍaga Xéfoufftv aùxòv eîvai, poùXqaiv irpoPaXXópevoi Kai Xéfovreç- «Ei pi] pouXrjffei fefovev, oùkoùv dvapaj Kaì pi] QéXujv ?axev ó ©eôç Yìóv.» Kaì riç ó ti]v ctvà-fKqv èntfìaXwv aùràì, Ttovripórarot, Kaì navra Ttpôç rpv ai'pecnv èaurwv è'XKOvreç; Tò ptv yàp àvnKtipevov rij pouXpcrei èeupa-Kaai- tò bè peìtov Kaì ÙTtepKeipevov oùk è0ewpt]ffav. "Qanep Y«p dvrÌKerrai rq pouXf|ffet rò napà yvdjpt]v, oûtujç inrèpKeirai Kaì irpotiTtìrat roù pouXeùeoOat rò Karà tpùatv.

us 4, 1. ToO êvôç *fàp* ©eoO Yîôç tîiv ó Aôyoç, eiç aùróv, où 776
Kaì eartv, dvacpéperar fierre bùo pèv eîvai TTarépa Kaì Yìóv, povdba bè 0eôrr|TOç àbtaiperov Kaì áoxiorov. Af.xÙdr] b' av Kaì ouTw pia dpxò 0eôrr]Toç, Kaì où bùo dpxar 60ev Kvpituç Kaì povapxia èrriv. 'ES aùrfiç bè tûç àpxnç èœn tpùoei Yîôç ò Aôyoç, oùx tbç dpxi] êrépa Ka0' èaurôv ûtpeartbç oùb' èguj0ev raOniÇ Ye'foviùç, ïva pi] rr) èrepôrr]Ti buapxia Kai noXuapxia févqrai, dXXà rf^ç piâç dpxÛÇ ïbioç Yîôç, ibia Xotpta, ïbtoç Aôyoç, èg aùrfiç ùirdpxwv.

Epistulae IV ad Serapionem, 356—362.

iss Ep. 1, n. 1. "Efpatpeç . .. fiç ègeXOôvrujv pèv nvoiv dirò 777
rtîiv 'Apetavtîiv bid ri]v Kara roO YîoO roO ©eoO fXaatpqpiav,

fuisse priusquam genitum est, ipsum alia ratione creatum esse conantur ostendere, cum voluntatis nomen praetendunt et haec dictitant: «Si voluntate non factum est, ergo necessitate et nolens Deus Filium habuit.» Ecquis igitur necessitatem illi potest imponere, o sceleratissimi, qui omnia ad vestram haeresim attrahitis? Scilicet viderunt quidem quod voluntati opponitur; at quod maius et superius est, minime intellexerunt. Ut enim voluntati opponitur id quod est praeter mentem, sic deliberationi antecellit et praeit id quod ex natura est.

148 4, 1. Cum enim Verbum unius Dei sit Filius, ad illum cuius 776
est refertur, ita ut duo quidem sint Pater et Filius, unitas vero divinitatis individua sit nulloque modo separabilis; ac proinde dicendum est unum esse divinitatis principium, non duo principia; unde proprie et monarchia est. Ex ipso autem principio Verbum Filius natura exsistit, non ut aliud principium per se ipsuin subsistens, neque aliunde quam ex ipso uno principio natus, ne dyarchiam et polyarchiam, id est, duo vel plura principia diversitas inducat, sed unius principii proprius est Filius, propria Sapientia, propriumque Verbum ex eo exsistens.

186 1, 1. Scripsisti . . . quosdam impiam Arianorum in Dei Filium 777
haeresim detestantes ab illis quidem discessise, sed eosdem de

776. MG 26, 468. Ista oratio 4* probabiliter non ab Athanasio, sed eadem fere aetate scripta est.
777. MG 26, 529.

cppovoúvTwv bè Korrà to0 Apiov TTveûpaToç, Kai Xefóvrujv aÙTÒ pi] póvov KTÌffpa, dXXà Kai tûiv XevroupYtKwv irveupaTiuv tv avrò eîvai, Kai ¡Ía0pú) póvov aùrò biatpépeiv tûiv árréXiuv. To0to bé èan ttpôç pèv toùç Apeiavoùç TtpoanoinTÔç paxn' àXnOriç bè dvTiXofia irpôç tî]v eOaepfl iríariv. °ñanep jàp ¿Keívoi, dpvoúpevoi tòv Yióv, dpvoOvTai Kai tóv TTaTépa• oütuj Kai o0toi, bucrcprjpoûvTeç eiç tò TTveOpa tò "Afiov, Òucr<pr|.uo0a. Kai eiç tòv Yióv.

778 1, 16. Kai Aauep oúk dv efr) Turré ó TTarrip Yiôç, ourœçi+s oùk dv ttoté yévotTO ó Yiôç TTan'ip. Kai ûonep où TtaúoeTaí ttotc ó TTa-rrip pôvoç újv TTaTiíp, oùtujç où naúaeTaí ttote ó Yiôç pôvoç *û)v* Yiôç. Mavia dpa kùv ùXujç èvÔupeîaOai Kai Xéyeiv ètri pèv YioO àbeXtpôv, èrti bè TTaTpôç tô Traiutou ôyopa. Oùbè 'fàp divopdaOri èv Taîç ypaqjaîç uiôç tô TTveOpa, îva pq us dbeXcpôç vopiaQrj• oùbè uiôç to0 YioO, iva pi] ircantoç vooîto ô nanto| dXX' b Yiôç, to0 TTaTpôç uiôç, Kai tò TTveOpa to0 TTaTpôç irveOpa eïpffrar xai oùtujç Trjç dyiaç Tpiaboç pía f| 0eôniç Kai Ttionç ècrnv.

779 1, 20. ToiaÙTnç bè ouOTOixiaç Kai êvÔTrfroç Tflç èv Trj dyians Tptdbt ovaqç, tîç dv bièXoi f| tôv Yiôv dirò toû TTaTpôç, q tô TTveOpa dirò to0 YioO, f| aÙToO to0 TTaTpôç; i'| tîç oùtuj 179 ToXpqpôç tbç eiireiv dvôpotov Kai éTepocpup n']v Tpidba rrpôç êauTqv, Ú dXXoTpiooùaiov to0 TTaTpôç tôv Yióv, q févov tô 164 TTveOpa to0 YioO; TTcûç bè TaOra èanv; Av nç ndXiv èpuj-rqaete 150

Spiritu Sancto prave sentire, contendereque illum non tantum rem creatam, sed etiam unum ex administris spiritibus esse, soloque gradu ab angelis differre. Et haec simulata quidem pugna cum Arianis, sed vera est cum pia fide certatio. Nam ut illi Filium negantes negant et Patrem, ita et isti indigna de Spiritu Sancto loquentes indigna quoque de Filio loquantur necesse est.

778 1, 16. Quemadmodum numquam Pater futurus est Filius, sic 148 numquam Filius futurus est Pater. Et ut numquam Pater desinet solus esse Pater, ita Filius numquam desinet esse solus Filius. Nemo igitur nisi mente captus dixerit vel cogitaverit fratrem esse Filio et nomen avi Patri convenire. Hinc enim nusquam in seri-173 pturis sacris Spiritus filius dictus est, ne frater esse existimaretur, uti nec filius Filii, ne Pater avus crederetur. Sed Filius Patris est filius; et Spiritus Patris spiritus dictus est, atque ita una Trinitatis divinitas et fides est.

779 1, 20. Cum igitur ea sit in sancta Trinitate coniunctio et unitas, 148 quis iam vel Filium a Patre vel Spiritum a Filio aut ab ipso Patre separare audeat? vel quis eo temeritatis deveniet, ut dissimilis et 179 diversae naturae Trinitatem esse, aliamque a Patre substantiam Filium habere, ac denique Spiritum Filio externum esse contendat? 164 Si quis rursus sciscitetur quonammodo haec esse possint, ut scilicet, 150

778. MG 26, 569. 779. MG 26, 57«.

Zr]Tiûv ttôiç toû TTveùpaTOç ôvtoç èv i|pîv, XéyeTai ô Yiôç eîvai èv fjpîv, toû té Yîoû ôvtoç èv f|pîv, XéyeTai ô TTœríip eîvai èv qpîv; f; ttwç ôXujç Tptâboç oûariç, èv èvi aqpaivtTai
iso f| Tpiaç; f| irwç toû évôç ôvtoç èv fipîv, f] Tpiàç èv f[pîv Xeyerai; ôieXéTui TtpûiTOV aùrôç tô diraùfaapa toû tpuiTÔç, tÎ]v aotpiav toû aotpoû• n eìnÓTiu, ttwç èan raûra. Ei bè pn toûto búvarai, ttoXXùj TtXèov irepi Geoû roiaûra liqTeîv paivo-pévuiv èari tò TÔXpqpa- f| fàp OeÔTqç oùk èv dirobeiîei Xôywv, tïiarrep eïpnrai, Trapabiborai, dXX' èv iriarei Kai eùaepeî Xo-papui per' eùXapeiaç.

357 1, 24. Kai btà toû TTveùpaTOç XefôpeOa iravreç péToxoi780
358toû ©eoû- «Oùk oïbare» fàp, <pr|oiv, «ôn vaôç OeoO èare, Kai tô TTveûpa toû Qeoû èv ùpîv oïkcÎ; Eï nç tôv vaôv toû OeoO tpOeipei, cpOepeî toûtov ô Oeôç. 'O fàp vaôç toû OeoO ¿cfiôç
iss èanv, oïnvéç èare ùpeîç» ■[! Cor 3, 16 sq]. Ei KTÍapa bè fjv tô TTveûpa tô "Ayiov, oùk dv nç èv aùnîi perouaia toû Oeoû févoiTO f)pîv• dXX' q dpa KTÎapati pèv aiivrprrópeQa, dXXôrpioi bè tflç éeiaç tpùaeuiç èfivôpeOa, tbç Karà pqbèv aùrf]ç per-éxovreç. ... Ei bè nj toû TTveùparoç perouaia fivópeÓa koi-vaivoi Oeiaç rpùaeaiç, paivorf dv nç Xéxuiv tô TTveOpa rfîç KTia-rilç cpùaeuiç, Kai pô tï]ç toû Oeoû. Aid toûto fàp Kai èv oîç riverai, oûtoi Geonoioûvrai• ei bè Oeoiroieî, oùk dptpi-poXov ôn f) toùtou cpùaiç Oeoû èan.

cum Spiritus in nobis est, Filius in nobis esse dicatur, et cum
180 Filius in nobis est, Pater in nobis esse itidem dicatur; vel quomodo, cum sit Trinitas, in uno tamen significetur Trinitas; quomodo item cum unus in nobis est, Trinitas in nobis esse dici queat; quisquis, inquam, ita interrogaverit, vel prius ipse splendorem a luce et sapientiam a sapiente dividat, vel quomodo haec sint edisserat. Quod si praestare non valeat, multo magis haec de Deo inquirere summae temeritatis et insaniae esse fatendum est; siquidem divinitas, ut dictum est, non argumentis traditur, sed fide, necnon ratione cum pietate coniuncta.

357 1, 24. Omnes similiter per Spiritum Dei participes dicimur:780
^*Nescitis,* inquit [Paulus], *quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis i Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum*
165 *Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Sed si Spiritus Sanctus res creata esset, nulla sane Dei communicatio nobis in ipso esset; sed rei creatae coniungeremur, et divinae naturae alieni essemus, utpote nulla in parte eius facti participes.... Si porro Spiritus communicatione divinae naturae consortes efficimur, nemo certe nisi insanus dixerit Spiritum non Dei, sed creatae esse naturae. Nec enim alia de causa hi in quibus ille est, dii efficiuntur. Quodsi deos efficit, qubium non est, quin eius natura Dei sit.

780. MG 26, 585.

781 1, 26. Eì bè τὸ pèv TTveOpa navra nÀiqpoì, Kaì èv τὸ)2oi Aoytp Ttápecrnv èv péouj TtávTuiv, oí bè (rffeXot èXarroOvTai τοὺτω, Kaì èv9a diroaréXXovTat, ¿keï.tràpeifftv• οὐκ ctpcpipoXov oùv bn oírte τiῆιν yevriTâiv, οὐτê ôXwç aTTfXôç èτmv, tbç vpeîç XéyeTe, τὸ TTveOpa, dXX' dvm τt|Ç τûιν àntXuJv cpùcrewç èτmv.

782 1, 28. "Ibuipev bè ôpwç Kaì irpôç τοὺτοιç Kaì aùτîiv -ri]Vi42 è£ CcpxflÇ napáboaiv Kaì bibaOKaXíav Kaì iricmv τῖῆç KaGoXtKqç èKKXt)OÎaç, f)v ó pèv Kùpioç èbuiKev, oí bè àtrooToXoi éxfipuíav, Kaì oí iraTépeç ècpùXaîav. 'Ev TaÙTtj ïàp f] èKKXqaia reGepe-XiujTai, Kaì ò TaÔTtiç èKirinTuiv out' ¿v tir) ofrf dv eti XeyoiTO Xpitmavôç. Tpiàç τοívuv áyía Kaì TíXeia èoriv, èv TTarpì Kaì iso Yii£ Kaì Afiip TTveùpan GeoXoTOupévp, oùbèv dXXórpiov rj eSuiGev ètnpiTvùpevov èxoucra, oùbè èK briptoup-foO Kaì τ«vιiτoù auvKJTapévrç, dXX' ÒXp τoO κτìZèιv Kaì briptoupyeiv outra- bpoia bè èauTq Kaì dbtaiperôç ètm Tri cpuaet, Kaì pia raùrqç f] èvépyeia. *0 τ«P TTarnp btà τοù Aó-fou èv TTveùpan A-fûjJ Tà travra troteì· Kaì οὐτιυç f] èvÔTqç nîç àyiaç Tpidboç ffibícTai.... Tpiàç bè ètmv oùx èujç àvôparoç póvov Kaì tpavratiiaç XéSeuiç, 149 dXXà dXpOeíq Kaì útrápíet Tpiàç. "Qattep τ«P *wv ètmv b* TTanip, ouruiç ó tïiv è<m κοî èni rrdvTiuv 0eôç ó τουτου Aôτoç. Kaì τὸ TTveOpa τὸ "A'fiov οὐκ dvùtrapKTÓv èffnv, dXX' ùttdpxet Kaì ùtpéoTHKev dXqGtîiç.... Kaì 8n airrn f) iriffTiç τῖῆç èKKXr)triaç èan, paGérwaav mîiç ó pèv Kùptoç dtroOTeXXoiv τοὺç dno-

781 1, 26. Si igitur Spiritus omnia implet et in Verbo praesens 201 est in medio omnium; si contra angeli hac in re illi cedunt, atque illic tantum adsunt quo mittuntur, dubium utique non est, quin Spiritus nec res facta nec angelus sit, uti contendere audetis, sed angelorum natura superior certe censendus est.

782 1, 28. Videamus similiter et praeterea hanc ab initio traditionem 142 doctrinamque ac fidem catholicae ecclesiae, quam scilicet Dominus tradidit, apostoli praedicavere et patres servavere. In ea enim ecclesia fundata est, a qua si quis exciderit, is nec esse nec amplius dici christianus ulla ratione poterit. Itaque Trinitas sancta 180 et perfecta est, quae in Patre et Filio et Spiritu Sancto agnoscitur, nihilque alienum vel extrinsecus admixtum habet, neque ex creatore et re creata constat, sed tota creandi et efficiendi vi praedita est; sibi quoque similis et individua est natura, unaque eius est efficacia et actio. Nam Pater per Verbum in Spiritu Sancto omnia facit, eoque modo sanctae Trinitatis unitas servatur. . . . Porro Trinitas 149 non nomine tenus et sola verborum specie est Trinitas, sed vere et reipsa exsistit Trinitas. Nam sicuti vere est Pater, ita et vere est eius Verbum, quod et ipsum super omnia est Deus. Nec item Spiritus Sanctus non exsistit, sed utique vere est et exsistit. . . . Sed ut hanc esse fidem ecclesiae intellegant, eos discere operae pretium est, quonammodo Dominus mittens apostolos iisdem prae-

781. MG 26, 592. 782. MG 26, 593.

otôXouç naprifï6l^6 toûtov OepéXtov Ti0évai tí] èKKXqffia XéfiDV «TIopeuOévTeç paÔqTeùffare itàvTa Tà ?0vq, [JaKTiiovTeç aùroùç eiç tò ôvopa to0 TTaTpôç koî toû Yioû Kaì toû A-fiou TTveùpaTOÇ» [Mt 28, 19].

iss 3, 1. Oïav fàp éfvwpev ìbiÓTqTa toû Yîoû irpôç tòv TTaTépa, 783
186 TaÙTT|V ?Xe,v TTveûpa irpôç tòv Yìòv eûprjoopev. Kaì &<mp ó Yiôç Xéfer «TTávra ôaa éx€l & ÎTatî]p èpa èff-nv» [io 16,15], outujç TaÛTa irávTa btà toû Yîoû eùpqffopev ôvra Kaì èv tûj TTveùpan. Kaì diç ò TTa-rñp èbeiSe tòv Yìòv Xéyuiv «Oûtôç èffnv ó Yiôç pou ó d'fanqTÔç, èv ф qùbÓKqoa» [Mt 3, 17],
168 outujç toÔ YioO èan tò TTveOpa- «'ESanéoreiXe» fàp, tpqaiv ò dirôOToXoç, «tò TTveOpa toû YioO aÙTOÛ èv Taîç Kapbiaiç fipûjv KpÔZov' 'Appá, ó TTaníp» [Gal 4, 6]. . . . Oùkoûv ei ó Yiôç btà Tïjv irpôç tòv TTaTépa íbiÓTqra, Kaì btà tò eîvai aÙToO Tqç oùoiaç ïbiov Ytvvqpa, oùk ean KTtopa, àXX' ôpooûotoç to0 TTaTpôç, oütiuç oùk fiv etq oùbè tò TTveOpa tò "Aytov KTÍopa- àXXà Kaì àaePùç ó Xéyujv toûto, bià Tqv irpôç tòv Yìòv ìbiÓTtiTa aÙToO, Kaì ôn èS aùroû biboTat ir&cn, Kaì à è^et toû YioO èoriv.

iso 3, 6. Oütuj bè Kaì toû TTveùpaTOç Y«vopévou èv f|pîv, èXeù- 784
aeTai b Yiôç Kaì 6 TTanrip, Kaì pôvqv Ttoiqooucriv èv f|pîv [cf. Io 14, 23]. ÁbiaipeTOç fàp q Tpiàç, Kaì pía Taùtqç r) éeô-rqç-
Kaì eîç ©eôç èni iràvTuuv koî bià iràvTuuv Kaì èv irâaiv. Aurq
i*5Tf]ç KaOoXiKqç èKKXrjffiaç f| Ttionç- èv Tpiàbi fàp aùrqv èOepeXiuJffe Kaì éppíítuoev ó Kùptoç, eipqKÙjç toîç paOqTaîç-

ceperit ut istud fundamentum ecclesiae iacerent: *Euntes,* inquit, *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.*

158 3, 1. Qualem scimus proprietatem esse Filii ad Patrem, eamdem 783
ir,6ad Filium habere Spiritum Sanctum comperiemus. Et quemadmodum Filius dicit: *Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt,* ita haec omnia per Filium in Spiritu esse deprehendemus. Ac sicut Pater Filium his verbis indicat: *Hic est Filius meus dilectus,*
168*in quo mihi complacui;* ita quoque Filii est Spiritus: *Misit* enim, ait apostolus, *Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem : Abba, Pater.* . . . Proinde si Filius, propter suam proprietatem ad Patrem et quod sit eius substantiae proprius fetus, non est creatura, sed Patri consubstantialis, sic nec Spiritus Sanctus fuerit creatura; quin etiam qui hoc dicit impius est, ob proprietatem scilicet eius ad Filium; et quia ex ipso datur omnibus, et quae habet ille Filii sunt.

180 3, 6. Itaque Spiritu ad nos veniente, venient Filius et Pater, et 784
mansionem apud nos facient. Indivisa namque est Trinitas et una eius divinitas, et unus Deus super omnia, per omnia et in omnibus.
145 Haec est catholicae ecclesiae fides. In Trinitate enim ipsam fundavit et radicavit Dominus, qui ait discipulis: *Euntes docete*

783. MG 26, 625. 784. MG 26, 633.

«TTopeuSévieç pa0qTtúoaTe irávTa τὸ ?0vq, PartriIovTeç aùroùç eiç τὸ ôvopa τοῦ ÎTaTpôç Kai τοῦ Yîoû Kai τοῦ 'Ayiou TTveù-paroç» [Mt 28, 19]. Kriapa òè ei i]v τῶ TTveÛpa, οὐκ ôviee ouvéTaïev aÙTÒ Tip TTaTpi- *Iva* pq ?¡ dvôpoioç éaurr] Tpiâç, iévou τινῶç Kai àXXoTpiou ouvTaffffopévou aÙTrj. Ti fàp èXetra τύj 0etp, iva dXXoTpiooúaiov irpoffXápqTai, Kaì oùv aúrip òoSàZqTai; Mr] τένοιτο.

Epistula de synodis, 359.

785 5. Où yap irpoeiaSav [Patres nicaeni]_í»naT6Íav, Kaì pqva, Kaì 64
fipèpav àXXà rapì pèv τοῦ TTdoxa' «còoSe τὸ CmoraTaYpéva» • ¡2
TÓTe γ«P eòofe irdvTaç ireiOeaOau rapì òè τî]ç iricrreujç ?TPa-ipav, οὐκ «'EòoSev», dXX' «Oütujç mcrreúei f] KaOoXud) ¿kkXtj-cría»- Kai eùûùç dipoXÓYqoav ττujç raOTeùouffiv, ïva òeiSwffiv ôτi pn vetÚTepov, dXX' dra><JToXiKÔv èa-nv aÙTârv τὸ (ppôvqpa, Kai d èyparpav, οὐκ è£ aÙTiïiv ojpéOr], dXXà τüúτ' èτrriv, drap èòiòaiav oí àiróoToXot.

786 35. Ei òè ÔTav dKoùopev «'Eyd) eipi ó tïiv» [Ex 3, 14], 97
Kai- «'Ev àpxû ¿ra>ír|<Tev ô Oeôç τôν oùpavôv Kai τi]v Tqv» 108
[Gn 1, 1], Kai- «"Akoue, 'IffpaqX, Kùptoç ô Oeôç aou Kùpioç eîç ¿an» [Dt 6, 4; Mc 12, 29], Kai- «Tdôe Xéfei Kùpioç iravTO-KpdTwp» [Gn 17, 1], oùx èiepóv τι dXX' aùrqv τι]v àirXfiv Kai paKapiav Kai dKaTàXr]Trrov τοῦ ôvτoç oùoiav vooûpev kSv yàp dôuvdTUJÇ èxaipev KaTaXapeîv, ô Tl κοτé èJTiv, dXX'*

omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Quodsi Spiritus creatura esset, non eum cum Patre co- 166
pulasset, ne Trinitas sibi ipsi dissimilis esset, si extraneum quid-piam et alienum ipsi adiungeretur. Quid enim Deo deerat, ut quemquam diversae substantiae assumeret et cum illo glorificaretur? Absit.

785 5. [Patres nicaeni] non consulatum nec mensem nec diem prae- **64**
posuere, sed de Paschate quidem ita scripsere: «Decreta sunt quae **80**
sequuntur»; tunc enim decretum est ut omnes morem gererent; **82**
de fide vero nequaquam dixere «Decretum est», sed «Sic credit catholica ecclesia», statimque confessi sunt quidnam crederent, ut declararent non recentiorem, sed apostolicam esse suam sententiam. Quaeque illi scripto tradidere, non ab illis inventa, sed ea ipsa sunt quae docuerunt apostoli.

786 35. Sin autem, cum audimus: *Ego sum qui sum,* et: *In prin-* 97
àpio fecit Deus caelum et terram, et: *Audi, Israel, Dominus DcusM® tuus Dominus unus est,* et: *Haec dicit Dominus omnipotens,* non aliud nisi ipsam simplicem, beatam, incomprehensibilem eius qui est substantiam intellegimus; quamvis enim quidnam ille sit comprehendere nequeamus, attamen, cum has voces audimus, Pater, 110

785. MG 26, 688. 786. MG 26, 753.

iio (Îkoùovt€ç tò TTaTrjp, Kaì tò 0eôç, xaì tò TTavTOKpàTuip, oùx èrepóv n, dXX' aÙTÒv ti'iv to0 ôvtoç oùaiav crripaivopévr]v vooOpev.

158 51. TTáXiv Tt d, Ka0à irpoeitropev, oùk èK ptTûualaç è<JTÌv787
ò Yîôç- dXXà Tà pèv yevriTà navra ¿k peTouaiaç ?x€' tòv
ibi napà 0eoO xóp'v, aÙTÔç òè to0 TTaTpôç Eotpia Kaì Aôyoç
162 èrriv, où peTéxet rà iravra- bfjXov ôti aÙTÔç tïiv tò Oeorroiôv Kaì tpumcmKÔv to0 TTaTpôç, èv â> rà irdvra Geonoterrai Kai ZuioTroteíTat, oùk dXXoTpiooùaiôç èlra to0 TTaTpôç, dXX' òpo-
358 oùotoç. Toutou yàp peTaXappdvovTeç to0 TTaTpôç peTèxopev
182 btà tô to0 TTaTpôç eîvai ïbiov tòv Aôfov. °O0ev ei ôv èK peTOuaiaç Kai aùrôç, Kaì pò è£ aÙToO oùoubbqç 0€Ôttiç Kai eÎKtbv to0 TTaTpôç, oùk dv èGeoTtoiqae Georroioùpevoç Kai aùrôç.

De incarnatione Dei Verbi et contra Arianos, ca 365.

ss» 8. Kai Kara toûto ô Yîôç to0 0eoO uiôç dvGpunrou fé-788
398yovev, ïva oî uioi to0 dvGpdmou, rourétm to0 'Abap, uioi to0
375 0eoO 'féviuvrai. 'O fàp fevvnOeiç dvtuGev èx TTaTpôç Aôtoç dppôrujç, dtppdoTuiç, dKaTaXÔTrruiç, dïbituç, ô aùrôç èv xpôvtp
«29 Tevvfirai xáruiGev èK rrapGèvou Gcotôkou Mapiaç- ïva oî kô-ruiOev Kpórepov T£vvr]0évreç dvtuGev TevvqGûKTiv èK beurépou, rourèffnv èK 0eoO. Aùrôç oùv pryrépa ?x€l póvov èrti TÛÇ, Kai ôpe>Ç TTarépa pôvov èx°Pev oùpavtp. Kai bià toùto èauTÔv uîôv dvèptûrrou KaXeî, ïva oî àvéptunot 0eôv KaXéauitn

Deus, Omnipotens, nihil aliud quam eius qui est substantiam indicari concipimus.

158 51. Rursum si, prout supra diximus, non ex participatione sit 787
Filius, sed opificia quidem omnia ex participatione Dei gratiam
161 habeant, ipse vero Patris Sapientia et Verbum sit, qui cum eo
162 communia habet omnia, certe, cum sit ipse id quo Pater deificat et illuminat, in quo scilicet omnia deificantur et vivificantur, non
358 alienae a Patre substantiae est, sed consubstantialis. Huius enim
182 participatione Patris participes efficimur, eo quod ipse proprium Patris sit Verbum. Unde si ipse quoque ex participatione esset et non ex se substantialis divinitas et imago Patris, non deificaret alios, cum et ipse deificatus esset.

859 8. Idcirco Filius Dei filius hominis factus est, ut filii hominis, 788
898 hoc est Adae, filii Dei efficiantur. Quod enim desuper ex Patre Verbum modo ineffabili, inexplicabili, incomprehensibili et aeterne
429 genitum est, ipsum in tempore inferius generatur ex virgine deipara Maria, ut, qui inferius antea geniti fuerant, desuper secundo gignerentur, id est ex Deo. Ipse igitur matrem dumtaxat habet in terra; et nos Patrem dumtaxat habemus in caelo. Quocirca filium hominis se ipsum appellat, ut homines Deum vocarent Patrem in

787. MG 26, 784. 788. MG 26. 996.

TTcrrépa èv toîç oùpavoîç- «TTárep f)pû>v», apiqcnv, «ó èv toîç oùpavoîç» [Mt 6, 9]. "Qanep oùv f|geîç oi boûXot toû OéoOsî» uioi QeoO fefôvapev, outujç ô Aeonôtriç tûiv ôoùXujv uîôç toû ibíou boùXou *fé'fove* ôvrjTÔç, toutéoti toû Abdp, ïva oïsss uïoi toû Abàp ûvrjTOt ôvtêç uioi toû Oeoû févuivTai, kotô tò Xefópevow «'EbuiKev aûroîç èîouaiav TÉKva Oeoû -fevéoOat» [Io 1, 12]. °O0ev Kai OavdTOU yeúeTai ô Yiôç toû Oeoû bià tòv oapKiKÔv aùroû naTépa, ïva oi viol toû dvOptûnou -riiç Zcufîç toû Oeoû pcTaXâpujat, btà tôv kotù TTveûpa aùrâiv TTaTépa Oeôv. Aùtôç oùv kotù tpûffiv Yiôç è<m toû Oeoû, iipeîç bè KaTà x«ptv.

789 10. °Ot 6 bofoXofoûat Tà aepatplg tôv Oeôv, XéfovTa tpît ov us «°Aftoç, dfioç, étfioç Kùptoç oapawO» [Is 6, 3], ITaTépa Kai149 Yiôv Kai "Aftov TTveûpa boÎoXoTOÛfft. Kai btà toûto, ùjOTtep eiç tô ôvopa toû TTaTpôç Kai toû YioÛ patmiópeOa, oûtuuç Kai eiç tô ôvopa toû Ayioti TTveùpaTOç, Kai yivopeOa uioi Oeoû, où Oeâjv. TTaTqp fàp Kai Yiôç Kai "Aftov TTveûpa Kùptoç oapau'jO è<m. Mía t«P 0eÔTr|ç Kai eîç Oeôç èv Tptcrtv ûtrocrrdffeai.

790 21. Kai ÔTav [i> Xpurrôç] Xéfij- «Tîàrep, ei buvaTÔv, tôtto-sss •nipiov toûto TrapeXOéTw an' épouô- TrXqv pi] tô èpôv OéXqpa388 févriTat, dXXà tô aôv» [Mt 26, 39]' Kai- «Tô pèv Ttveûpa ttpôèupov, bè oàpi- daOeviiç» [>b. 41; Mc 14, 38]- bùo 0eXf|gaTa èvTaûOa beiKvuai, tô pèv dvOpwmvov, Strep èTrrì Tr[ç oapKÔç, tô bè OeïKÔv, ôirep OeoO. Tô fàp dvOpwmvov btà t?]v daOé-

caelis; *Paternoster,* inquit, *qui es in caelis.* Quemadmodum igitur 379 nos servi Dei filii Dei facti sumus, sic Dominus servorum proprii servi, id est Adami, filius mortalis factus est, ut filii Adami qui 858 mortales erant filii Dei fierent, iuxta illud *Dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Unde mortem gustat Filius Dei, propter carnalem patrem suum, ut filii hominis vitae Dei participes efficerentur, propter Deum, Patrem suum secundum Spiritum. Ipse igitur secundum naturam Filius est Dei, nos autem per gratiam.

789 10. Cum seraphim Deum glorificant ter dicentes: *Sanctus,* 145 *sanctus, sanctus Dominus Sabaoth,* Patrem et Filium et Spiritum 149 Sanctum glorificant. Quapropter sicut in nomine Patris et Filii baptizamur, ita et in nomine Spiritus Sancti, et efficimur filii Dei, non deorum. Pater enim et Filius et Spiritus Sanctus Dominus Sabaoth est. Una enim est divinitas, et unus Deus, in tribus hypostasibus.

790 21. Cum [Christus] ait: *Pater, si possibile est, transeat a me calix* 888 *iste; verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat,* et: *Spiritus* 389 *quidem promptus est, caro autem infirma,* duas voluntates ibi ostendit: alterum humanam quae est carnis, alterum divinam quae Dei est. Siquidem humana ob infirmitatem carnis deprecatur pas-

789. MG 26. 1000. 790. MG 26, 1021.

veiav τὺç aapKÔç TtaparreîTai τὸ itàGoç- τὸ bè fteïKÔv aÙTOÛ npóOupov. "Qairep bè ò ITéTpoç dKOÙaaç rrepì τοῦ rrdGouç èbeiXiaae, Kai eìnev «"IXeibç aot, Kùpie»- èmTtpwv bè aÙTÙJ ò Kùptoç Xéyef «"Ynaye òniauj pou, craTavà, aKÓvbaXóv poi) eî, ôτι οὺ tppoveîç τὸ τοῦ QeoO, àXXà τὺ τῶιν dvGpwnwv» [Mt 16, 22 sq]- οὕτüjç Kai èvraûOa voeíTar ftvôpevoç yap èv ópouópaTi àvOptóntov, trapaiTeïTat τὸ TtdÔoç, tbç dvèpuHroç" ©eôç bè tôv Kai Kara Tqv oùoiav rpv OeïKryv àrraOùç ûnapxtuv, Trpoéùpœç ÛTtebéSaTO τῶ TtdOoç Kai τὸν Gdvatov.

Epistula festalis 39», 367.

74 [Tnç TraXaidç biaQùxqç [hpXia tÎKoai bùo' Tév./Et., Aeu.,'Ap., 791
AeuT., 'Iqaoûç ó τοῦ Navfj, KptT., 'PoùO, BaatXettôv Téaaapa eiç bùo àpiGpoùpeva, TTapaX. a', P', "Eabp. a', P', YaXp., TTapotp., 'EkkX., 'Aiapa dap., 'Iibp, TTpoqpùTai (oi btbbeKa, 'Ha., 'lep. Kai
75 aôv aÙT(î) Bapoùx, 0pùv., 'EmOT., 'leZ., Aav.). Tùç Kaivùç' Euarf- Téaaapa (Mτ., Mκ., Aκ., 'Ito.), ílpáí., 'EtnaroXai KaOo-XtKai èitTa ('laK., TTct. bùo, Hat. Tpeïç, 'loùb.), TTaùXou èrnOT. tb' ('Pu>p., Kop. bùo, TaX., 'Etp., <i>iX., KoX., ©eaa. bùo, 'EPp., Tip. bùo, Tît., 0iXr|.u.), 'Iwdvvou 'Akok.] . . . 'AXX' èv€Kd fe TtXeiovoç dKpipeiaç npoaTÎOppi Kai τοῦτο Ypdtptuv dvafKaiujç, tbç ôτι èan Kai crepa pipXia τοὺτujv èSujûev οὺ KavoviZôpeva pév, TeTunujpèva bè itapà τῶιν Ttarépuiv dvapvtbaKeaGai τοῖç (ïp-n Trpoaepxopévoiç Kai pouXopévoiç KaTnxeîff0ai τῶν τὺç eùae-

sionem ; divina autem eius voluntas prompta est. Ut vero Petrus audiens de passione timuit et dixit: *Miserearis tui, Domine;* increpans autem illum Dominus ait: *Vade post me, satana, scandalum es mihi, guia non sapis ea quae Dei sunt, sed ca quae hominum;* ita et hic intellegitur; in similitudinem enim hominum factus deprecatur passionem ut homo; Deus autem cum sit et secundum substantiam divinam impassibilis exsistat, alacriter passionem et mortem excepit.

74 [Canon scripturarum. Veteris testamenti libri XXII : Gen., Ex., 791
Lev., Num., Deut., lesu Nave, lud., Ruth, Regnorum IV pro duobus numerata, Paral. II pro uno, Esdr. II pro uno, Ps., Prov., Eccl., Cant, cant., lob, Prophetae XII pro uno, Is., 1er., et cum
75 ipso Baruch, Lamentationes, Epistula, Ez., Dan. Novi testamenti: Evangelia IV (Mt., Me., Lc., Io.), Act., Epistulae catholicae VII (lac., Pet. II, Io. III, lud.), Pauli epp. XIV (Rom., Cor. II, Gal., Eph., Phil., Col., Thess. II, Hebr., 1 im. II, Tit., Philem.), loannis Apoc.] . . . Sed maioris accurationis causa illud quoque scripto addere necesse duxi, esse nimirum alios libros praeter istos, non in canonem quidem redactos, sed quos a patnbus decretum est legendos ab iis esse, qui nuper ediscendi pietatis verbi gratia ac-

791. MG 26, 1176. Vide not. I. p. 177.

peiaç XÓYOV Eocpía ZoXoptîiVToç, Kai Xotpia Xipáx, Kai 'EaOrip, Kai ioubiO, Kai Topiaç, Kai Aibaxn KaXoupévq tiÍiv dnoaTÓXiuv, Kai ó TToipñv.

Epistula ad Afros, 369/70.

792 2. Tò bè Mpa toû Kupiou tò òià tî|ç oÎKOupevtKflç ouvóòoum èv Tr) NiKaia yevopevov pévei eiç tòv atova. *Àv Te fàp dpiOpòv apiOpip tiç auppàXi], nXeiouç oî èv NiKaia tûiv Kara pépoç eiaív, ôaov Kai tò ôXov irXeîôv èstra to0 pépouç- dv tc tô aÏTtov Tflç èv NiKaia Kai tûiv per' aÙTÌp toctoûtwv yevopévujv auvóòujv napà toutcov biayvwvai tiç èOéXoi, eupoi dv tt]v pèv èv NiKaia ?x0,,aav Tô aïnov eùXo'fov, Tàç bè dXXaç bià pîooç Kai cpiXoveiKtav èK piaç auYxpoTqêeiaaç.

De virginitate, ca 370*.

793 5. Méfa tpdppaxôv èan <Tturr]piaç f) Tanetvotppoffûvq• Ô208 fàp EaravSç oùx èvexev Ttopveiaç q potxeiaç F| kXoît îîç kot-HvéxOrç ¿K tûiv oùpaviîiv, dXX' inrepqtpavia aùròv KarépaXev eiç tù Kariúrepa pépri Tflç dpùooou. Oütiu 'fàp eïpqxev «'Ava-Pñaopai Kai Oqaopai tòv Opovov pou èvùnuov to0 0eoO, Kai èaopat ôpoioç Tip 'Yipiariu» [is 14, 14]. Kai bià toûtov tôv Xô~fov KaTepXriOr], Kai è'févero f| KXripovopia aÙTOÛ tô irûp tô aiibviov.

Epistula ad Epictetum, 370/71.

794 6. 'IbionoieîTO rà to0 atbparoç ïbta tbç èauroû ò AÔYOÇ376 ò doujpaToç. 'ApéXei toû aùjparoç Tuirropévou Trapà toû órrr¡pé-400

cesserint: Sapientia Salomonis et Sapientia Sirach, Esther, ludith, Tobias, Doctrina ut vocant apostolorum, et Pastor.

792 2. Domini autem verbum per oecumenicam nicaenam synodum 64 prolatum in aeternum manet. Si enim numerum numero quis comparant, tanto plures sunt nicaeni 31is peculiaribus, quanto totum est sua parte maius. Quodsi quis internoscere velit, quid causae sit quod nicaena synodus, et quod tot aliae sint celebratae, is comperiet nicaenam quidem legitimam habere causam, alias autem odio, contentione, vi coactas esse.

793 5. Ingens remedium est ad salutem animi humilitas, siquidem 208 Satanas non ob scortationem aut adulterium aut furtum deiectus est ex caelis, sed superbia illum inde praecipitavit ad inferiores abyssi partes. Sic enim locutus est: *Ascendam et ponam thronum meum e regione Dei et ero similis Altissimo.* Et propter noe verbum deiectus est, et eius hereditas fuit igriis aeternus.

794 6. Quae corporis erant propria sibi ipsi incorporeum Verbum 376 propria effecit. Quocirca cum a ministro corpus caederetur, quasi400

* luxta *E. E. v. d. Goltu,* in TU 29 [N. F. 14], Heft 2a, p. 122, scriptus est hic liber inter a. 310 et 330.

792. MG 26. 1032. 793. MG 28. 257. 794. MG 26. 1060.

tou, tbç aùrôç ttáaxujv éXeye- «Tí ge ôépetç;» [lo 18, 23].... '"A yàp tò ávGpúmvov éitaaxE aúpa to0 Aófou, xaOia auvúv aÚTq) ó Aôyoç eîç èautôv àvécpepEV, ïva rfjç toi) Aóyou 0eô-
390 tt)toç peTaaxtîv buvqOùgEV. Kai fjv ttapáboSov, fin aàrôç i]v Ô Ttàaxwv Kai pi] Ttáaxwv- iràaxwv pèv, Sri tô ïbiov aùroO ëtraaxE aúpa, Kai èv aùtù Tip ttdaxovn fiv- pi] trdaxwv bé, ôti Tq cpùaei Oeôç <î>v ó Aôyoç, diraèiiç èan. Kai aÙTÔç pèv ô àaùpaTOç i]v èv Tip traOqTú aúpan- tò bè aúpa eìxev éauTÚ tòv ¿TtaOi] Aó-fov, dcpavtïovTa aÙTOÛ to0 aùparoç Tàç
410 daOtvetaç. 'Encía bè to0to Kai èyéveTO outwç, ïva Tà t]pùv aÙTÔç bexôpevoç, Kai npoaevepaliv eîç 0uaiav, èSacpaviarç....
sso 7. Où OéaEi bè TaÛTa è-fivETO, pr'i y^voito, &ç nveç iraXiv inréXapov dXX' ôvtluç dXr|0Eía dv0púnou Yevopévou toû aujTi]poç, ôXou to0 dv0pútrou auiTqpia éYÍVETO. Eí Y&P ÛèaEi i]v èv tú aúpan ô Aôyoç, kot' ¿keîvouç, tô bè Geoei Xeyô-pEvov ipavTaaia èan, boKt]aEi EÛpiOKETat Kai f] awTqpia Kai f] dvdCTaaiç túv dvOpúntov XEYopèvq, Karà tôv daEpèaraTov Mavixaîov. 'AXXà pi)v où ipavTaaía q aujTqpía f]pùv, oùbè aùpaToç pôvou, dXX' ôXou to0 dvOpùrtou, tpuxqç Kai aùpaToç dXq0ùç, f] aainipia y^Yovev èv aùnp np AÓYip. ?Av0púnivov dpa <pùa£t tô èK tqç Mapiaç Kanx Tàç 0EÍaç YPa<pàç> xaî
379 dXrjOivòv i]v tô aúpa to0 Kupiou- dXq0tvôv bè i]v, èitel toùtôv i]v Tip bpETÉpip.

ipsummet pateretur, aiebat: *Quid me caedis?* . . . Quae humanum Verbi corpus patiebatur, haec ipsaVerbum, quod corpori coniunctum erat, ad se referebat, ut nos Verbi deitatis participes fieri possemus.
390 Ac illud perquam mirabile fuit, idem fuisse patiens et non patiens; patiens quidem quatenus proprium ipsius corpus patiebatur et quatenus in ipso patiente erat; non patiens autem, quia Verbum, cum natura sua Deus sit, impassibile est. Et ipsum quidem incorporeum in passibili corpore erat, corpus vero in se ipso habuit Verbum impassibile, quod ipsius corporis infirmitates absumeret,
us Ceterum hoc ideo agebat et ita se res habebat, ut nostra Verbum
380 suscipiens offerensque in sacrificium penitus absumeret.... 7. Haec autem non fictione facta sunt, quemadmodum nonnulli existimarunt, absit; sed, salvatore vere homine facto, hinc totius hominis salus consecuta est. Nam si fictione dumtaxat Verbum in corpore fuit, ut illi autumant, et si, quod dicitur fictione esse phantasia est, sequitur ut, secundum impiissimum Manichaeum, specie tantum tenus salus et resurrectio hominum fieri dicatur. Verum nequaquam fictitia res est salus nostra neque solius corporis, sed vere totius hominis, animae scilicet et corporis, salus in ipso Verbo facta est. Humanum itaque natura erat quod ex Maria prodiit, secundum divinas scripturas, verumque erat Domini corpus: verum,
319 inquam, fuit, cum idem atque nostrum exstiterit.

Epistula ad Adelphium, ca 371.

795 3. Où KTÍffpa irpotTKUvoOpev un 'févoiTO. 'EOvikùùv fàp Kai sos
Apetavwv f) TOiaótr] irXctvir àXXà τὸν Kùpiov Tfjç teriaca)?89
aapKO)0évTa τὸν τοῦ Geoû Aóyov irpoOKUvoûpev. Ei yap Kai f]
cràpS aÙTÎ] Ka0' èauri)v pépo? ètrrì τούτων KtiapâTiuv, dXXà Geoû
•fé-fove aúpa. Kai oírte τὸ τοιοῦτον Guipa KaO' éauTÒ biai-
poûvTtç dirò τοῦ Aô^ou npoOKuvoûpev• οὐτε τὸν Aóyov irpoo-
Kuvfjaai OéXovTeç, paKpùvopev aùròv dirò τ^ç aapKÔç· dXX'
eibÓTe?, KaOà irpoeiitopev, τὸ «*O Aóyo? aàpi èféveTO» [1oi,14],
τοῦτον Kai êv aapKi yevôpevov, èmfivujGKopev Geóv. Tí? τοι-
•fapoûv οὔτωυ? d(ppu)v èoriv tb? Xeyeiv Tip Kupitp• Airóata dirò
τοῦ aúiparo?, îva tre rrpo<TKuvr]<Tw;

P] Contra Apollinarium [ca 380].

796 L. 1, n. 4. AXXà XéyeTe ôτι ¿κτιοτοc *yiyove* Tf| hvdiaei Tflssa
itpò? τὸν óíκτujτov. 'EvreûOev bè ùpûiv f] irXávq beix^naeTai
aÙTcXc^KTO?' f| fàp τô? aapxô? ëvujai? irpôç τῆjv τοῦ Aóyou
OeÓTipa ¿κ prrrpaç ^Tovev èvreûQev fàp aùτi|v dvetmiaaTO
ó Aôyoç, èS oùpaviûv èinbqpnffa?• οὐ irpoünàpSaoav tri? τοῦ
Aôyou èiubqpia?, f| Tfl? Ocotókou Mapia?, póvq? èK τοῦ Abàp «o
Karafopévri?, Kai èK τοῦ Appaàp Kai èK τοῦ Aapìb yevea-
Xoyoupévri?, aùv Tip 'lujcrricp Tip pcpvrpTTCupévip aùrqv, Svτoiv
èKarépuuv eì? ffdpKa piav, KaOài? Y¿TP<nrTat [Gn 2, 24], οὐ rr|
irpò? dXXrjXou? ouvacpeiqt, dXXà τί¡ è£ èvò? ùitdpfer ôτι fàp
dOrfeî? biépeivav, pepaptùpqTai.

795 3. Itaque rem creatam non adoramus, absit. Ethnicorum enim sos
et Arianorum est huiusmodi error. Sed rerum creatarum Dominum, 892
carnem factum, Dei Verbum adoramus. Etsi enim ipsa caro
seorsum spectata pars sit rerum creatarum, attamen Dei facta est
corpus. Neque vero huiusmodi corpus a Verbo dividentes adora-
mus, neque, cum Verbum volumus adorare, ipsum a carne re-
movemus, sed, ut superius diximus, haec *Verbum caro factum est*
non ignorantes, idem Verbum in carne exsistens Deum agnoscimus.
Qtfis ergo adeo demens sit, ut Domino dicat: Recede a corpore,
ut te adorem?

796 1, 4. Sed dicitis increatum factum esse, quod unitum sit cum 386
increato. Hinc autem vestrum errorem sese falsi arguere osten-
detur. Nam carnis cum Verbi divinitate coniunctio ex utero facta
est, inde enim ipsi Verbum, cum e caelo advenisset, originem
dedit, quippe quae non erat antequam Verbum adveniret aut ante 430
deiparam Mariam, cuius solius origo ex Adamo et genus ex
Abraham et Davide ortum narratur, et una sponsi sui Ioseph,
qui erant duo in carne una, sicut scriptum est, non mutua inter
se copulatione, sed quod ex uno eodemque originem ducerent;
nam quod illibati remanserint, testatum est.

795. MG 26, 1073. 796. MG 26. 1097.

392 1, 12. Ató TtXavwvTai Kai oí XéfovTeç ôti dXXoç èoriv ó 797
rraOàiv Yîôç, Kai dXXoç ó gì] TtaOwv. Où yàp èrepôç èoTi trapà
tòv Aôfov, 6 tòv Gctvarov Kaì tò TtàÔoç àvabebefpévoç. • • •
Kai Karà tpùaiv Oeoû yéfovev, ibia oùx ôpooùaioç oùoa f)
887 aàpS Tf]ç toû Aôyou Oêôttitoç, ibç auvaîbioç • dXXà ibia Karà
tpùaiv yevogévr], Kai àbtaiperoç Karà ëvcuaiv, èK OTréppaToç
Aapib, Kai toû 'Appaag, Kai toû 'Abàp, è£ où Kai fjpeîç YeYevvi]-
pe0a. Ei bè ôgooùaioç toû Aôfou f] aàp? Kai auvaîbioç, èK
toûtou èpeîre Kai rà Ttávra Kriapara auvaîbia tú; tò navra
KTÍaavn Oeâ). Kai ttûiç en Xpianavoi, oí roiaùraiç aupnXtKÔ-
pevoi arparfaXiaîç; Tò fàp ópooùaiov Kai ànaôèç Kai dveni-
beKTOV éavdrou, irpôç tò ôpooùoiov èvujaiv KaO' ÙTtôaraoiv
oùk èmbexópevóv èanv, dXXà Karà cpùaiv KaO' ùnôoraaiv bè
tt]v ibiav reXetÓTTìra èKbeiKvùpevov. "Qare tí] vogilogèvq ùptîtv
eùcptiptp ètpeupéaet, f| Tqv èK rf]ç TtapôévoutT]Ç OeorÔKOU odpKa
dpvéïoèe, J] tî|v OeÔTTjTa pXao<pi]geîTe. Ei bè ourw Kai tòv
Yîôv ôpoXo'feîre ôpooùaiov rtp TTaTpi Kaì tò TTveûpa tò "Aytov,
<bç ri]v aapKa rrçv TtaÔoûaav, Kai tí In f)pàç pèptpeaOe, tbç
rerpaba àvri rpidboç XéyovTaç, aùroi rerpdba dvri rpidboç
Kai dKOvreç ôpoXofoûvreç, Xéfovreç ôpoouaiav eîvai rr| rpiabi
tt|v adpKa;

399 1, 17. 4>ùaei oùv Kai où Oéaei toû Kupiou dvOpihnou fevo- 798
pévou, ofrre Karà tpùaiv, oure Karà npfiíiv dvOunocpépeiv ùp&ç

392 1, 12. Quapropter errant qui dicunt alium esse qui passus est 797
Filium, et alium qui passus non est. Non enim alius est quam
ipsum Verbum, quod passionem et mortem susceperit. . . . Caro
secundum naturam propria Deo facta est; nec tamen consubstan-
387 tialis est Verbi deitati, quasi illi coaeterna esset, sed propria illi
secundum naturam facta et indivisibilis propter unionem, ex semine
David, Abrahae et Adae, ex quo et nos progeniti sumus. Quodsi
Verbo consubstantialis est caro et coaeterna, iam hinc dicetis
omnes creaturas omnium creatori Deo coaeternas esse. At qui,
quaeso, adhuc Christiani eritis qui talibus vos laqueis implicatis?
Nam quod consubstantiale, impassibile et mortis incapax est,
unionem cum consubstantiali non admittit secundum hypostasin,
sed secundum naturam; porro secundum hypostasin propriam per-
fectionem exhibet. Itaque per religiosum, ut aestimatis, vestrum
commentum aut carnem ex virgine deipara assumptam negatis,
aut in deitatem blasphematis. Si autem eo modo Filium necnon
Spiritum Sanctum Patri consubstantialem confiteamini, quo carnem
quae passa est, ecquid ergo nos adhuc accusatis, ut qui qua-
ternitatem pro trinitate dicamus, cum ipsi quaternitatem pro
trinitate vel inviti confiteamini, dum dicitis consubstantialem
trinitati carnem esse?

899 1, 17. Cum igitur natura et non fictione Dominus homo factus 798
sit, neque secundum naturam neque secundum operationem pec-

797. MG 26, 1113. 798. MG 26, 1124.

buvaTÒv ff)v ápapríav èv Tip br]piioupT<JJ. ... 'H bè τοῦ Aóyou ffdpKWfftç «errò cpúfftv ©eoû -fevopévr], àvettiôeKTOç féfove τῶν èv ijpîv èK Tf|Ç TraXaiÔTr]TOç ?Ti iroXiTeuopévujv TrpaypáTUJv· Kai bià τοῦτο btbaffKÓpcOa <hreKbúaaa0ai τὸν uaXaiòv Kai èïrfvbùaaaOai τὸν véov. Kai èv τούτuj τὸ 0aupa<rróv, 8n Kai dv0pujiroç Teyovev 6 Kûptoç, Kai xwPlS àpapTiaç- ôn KaivÓTiK ôXr] féfovev, ïva èvbeiirvrai τὸ buvaTÒv aÛTOÛ. Kai òcra pèv aÙTÔç auvétaje 0eXf|<raç Tri tpóffet, eiç èauTÒv dvebèìaTO, òffa é¡0éXil<T€, TOUTÉOTl Y€VVr|ff€UJÇ Trjç èK fuvaiKÔç, aùiïiffeûjç Te fiXiKÍac, èTiîiv dpiOpqaeujç, κόττου, Kai iteivriç, Kai bùpiç, Kai uttvou, Kai Xùttt)Ç, Kai 0avcÍTOu, Kai dvatFTâcrewç. Atà τοῦτο Kai ôitou btecpOapn τô τοῦ dv0ptbrrou oéùpa, èKeî rrpoteTai Itiaoûç τô ïbiov crûpa- Kai 8nou KeKpâtnTO b vpuxù b dv0pu>- Trivr) èv 0avaTuj, èKeî èmbetKVUTai b Xpiarôç τ^ν dv0panrivriv tpuxùv ibiav oucrav, ïva Kai rrapij tbç dv0pujTtoç b dKpàrrfroç èv 0avdT<p, Kai Xûoij Tpv KpdTqaiv τοῦ Oavárou, tl>ç ©eôç- 414 ïva Ôττου èffTrdpn f] <p0opd, èKeî dvaTeiXrj f) dcpOapoia- Kai ôrtou èpaoiXeuoev b 0avaTOÇ èv popcpfl tpuxûç dv0punrivqç, napà)V b dOdvaToç èmbeiiriTai τὴν d0avaaiav.

799 2, 5. 'O bndpxtuv Ttpb τιῖiv aiwvwv Aôfoç ©eôç èK NalapèTSTT âv0panroç <ï>cp0r), TevvqOeiç èK Maptaç Tf|ç irap0èvou Kai TTvev- 892
paToç 'Ayiou èv BnOXeèp tf|ç 'loubaiaç, èK airéppaTOÇ Aa-
pib Kai Appaàp Kai τοῦ 'Abàp, (bç fé-ppaTnai- TtdvTa Xapàiv
èK irapOévov, boa dpxbOev b ©eôç eiç oùffTaaiv dv0ptÙ7tou
èτrXaae Kai èiroirpTe x^P'S àpapTiaç- tl>ç Kai ô dKÔGToXoç Xéyer 898

catum in creatorem referre potestis. . .. Verbi autem incarnatio secundum naturam Dei facta incapax fuit rerum quae in nobis ex vetustate adhuc gerebantur; quapropter docemur exuere veterem, et induere novum. Et res mira sane, quod Deus homo factus sit, et absque peccato, quodque omnia nova facta sint, ut hinc potestas eius explorata esset. Et quidem quaecumque ipse sua voluntate 401
in natura ordinavit, ea, quantum voluit, in se suscepit, nativitatem 402
ex muliere, augmentum staturae, annorum numerum, laborem, esuriem et sitim, somnum, dolorem, mortem et resurrectionem. Ideoque ubi corruptum fuerat hominis corpus, eo lesus corpus suum immittit; et ubi anima humana in morte detinebatur, ibi Christus animam humanam sibi propriam ostendit, ut tamquam homo adesset, qui in morte detineri non poterat, mortisque im- 414
perium solveret. utpote Deus; ut, ubi seminata erat corruptio, illic oriretur incorruptio, et ubi regnaverat mors in forma animae humanae, ibi immortalis ille praesens immortalitatem exhiberet.

799 2, 5. Qui exsistit ante saecula Verbum Deus, ex Nazareth homo 377
visus est: natus ex Maria virgine et Spiritu Sancto, in Bethlehem 892
ludaeae, ex semine David, Abrahae et Adae, uti scriptum est, omnia assumpsit ex virgine, quaecumque ab initio Deus ad constitutionem hominis eftbrmavit et condidit, excepto peccato;

799. MG 26, 1149.

382 « Ka0' ópoiÓTT|Ta kotù irávTa, xæP'Ç àpapTiaç» [Hebr 4,15], où
tî]ç 0eOTT)TOç pCTcnroirjaiv èmbttSdpevoç, dXXà tôç dytìpunrórn-
«5TOÇ KatvoTtoir)<nv èpTaaÂpevoç, xaTà tô aùroû 0éXf]pa- (ïicrre
eîvai rà ?0vq «aùaawpa, Kai auppéToya» to0 XpioroO, ibç ko!
ô dnôOToXoç Tpaqiei [Eph 3, 6]' ïva Kai ô dvOpumoç ô 0eôç
dXïiQûjç, Kai ó Otôç ô àvQpumoç dXqOûiç, ïva ij Kai dvOpunroç
dXqûûiç Kai 0eôç dXqOùùç- oùx'i dv0punrou Ttpôç tôv 0eôv
ôvtoç, d>ç ûpeîç ffUKOtpavroOvTeç Xéfere, biaaùpovreç tô tûiv
XpiffTiavûiv puanipiov dXXà 0eoO toû povoyevoCç eùboKÔ-
oavroç t◊ nXnpdipan tôç 060ttitoç aùroû tôv toû dpxeTÙTtou
rtXdoiv dv0pd)Ttou, Kai Ttoiqaiv Katvqv, èK prjTpaç irapOévou
ss? dva<rrr|ffaa0ai êauTÛJ, cpuoiKi] rewrioet Kai dXùriy èvdiaei- ïva
413 rpv ûrrèp dv0pdmwv owrripiov -npa-fpareiav noiôaqTai, èv ndOei
Kai 0avárip Kai dvaardffei Tqv auirnoíav tûiv dv0ptbn«>v Karep-
yaîôpevoç.

377 2, 16. EipriKare fàp ôti aapKa tôv dvinroaraTov oufKepâaaç 800
387 êauTÔi ó Aôyoç èbeiEe tôv ôvtujç XofiKÔv Kai rèXeiov dv0pw-
7T0V. EÌ Toivuv ô Aô'foç direxdipnoe toû adiparoç, Kai outujç
Ô vékpujatç Téfove, Kara 0eoû ïoxuoav oi 'lotibaîoi, Xùoavreç
tôv dXuTOv oûfKpacnv. dure oùv ó ôpérepoç èKeî yéfove
Oavaroç, el ©eoû xwpttfOévToç ô vékpcuoiç toû auipaTOç "fé^ove.
TTûiç bè Kai tô otîipa roû dipOaprou 0eoû xtupiaéèv èv dcpOap-
aiq biépetvev; ^Eorai bè ô pèv Tpûicnç toû odiparoç, rô bè
irdOoç toû Aó-foo. Aià toûto fàp Kai 0eôv iraÔôvra Xéfere,

398 ut apostolus quoque ait: *Pro similitudine fier omnia, firaeter fiée-*
382 *catum;* nec divinitatis mutationem, sed humanitatis innovationem
415 arbitrio suo effecit, quo gentes Christo *concorporales et comfiarticipes*
fierent, quemadmodum scribit apostolus; utque homo revera Deus,
et Deus revera homo foret, essetque ille vere homo et vere Deus,
non quod homo apud Deum esset, ut vos calumniantes Christia-
norumque mysterio obtrectantes dicitis, sed quod Deo unigenito
placuerit plenitudine suae divinitatis archetypi hominis naturam,
387 novumque opificium, ex utero virginis in seipso per naturalem
generationem et indissolubilem unionem restaurare; ut et pro
413 hominibus salutare negotium perficeret, inque passione, morte et
resurrectione hominum redemptionem absolveret.

377 2, 16. Dixistis enim: Cum carnem non subsistentem sibi com-800
387 miscuisset Verbum, vere rationalem et perfectum hominem ex-
hibuisse. Si igitur Verbum excessit a corpore, atque ita mors
obvenit, adversus Deum ludaei invaluerunt, cum indissolubilem
commixtionem solverint. Nec igitur mors nostra illic locum habuit,
si ex Dei separatione corporis exstinctio obtigerit. Quomodo autem
corpus ab incorruptibili Deo separatum in incorruptibilitate re-
manere potuit? Eo autem modo vulneratio quidem corporis, passio
autem Verbi fuerit. Eadem enim de causa et Deum passum esse

800. MG 26, 1160.

dKoXoùOwç êauToîç tpOerfôpevoi, pàXXov bè aupqubvwç toîç 'Apeiavoîç- toOto fàp èKeîvoi bofpaTÎZouaiv.

Fragmenta.

801 *Probabiliter ex libris contra Novatianos.* "Qarrep dvOpwitoç 53g ûttô dvOpwnou iepéwç pairniopévou <pu>TÌZerai Tf) toO 'Afiou545 TTvtùpaToç x«P*ti› outcuç Kai ô èîopoXofoùpevoç èv peravoit/ btà toû îepéwç Xaupdvei tîjv dtpeaiv xàprn XptOTOÛ.

802 *Fragm. apud Eutychium.* ToO peydAou 'Aûavaaiou, èv tw eiç 493 toùç patrnZogèvouç Aôfw. «*Oipet toùç XeuÎTaç qpépovTaç dpTouç, Kai noTTiptov oïvou, Kai TtOévTaç ètri rî)v TpdrreZav Kai ôaov ouTtuj ÎKtoiai Kai beqaeiç yivovrai, tptXôç èanv ô àpTOç Kaì TÒ497 Ttorripiov èiràv bè èmTeXeaOtîiaiv ai peyakai Kai OaupaOTai eùxai, totf fiverai ó àproç awpa, Kai tô îtoTqpiov aîpa toû 489 Kupiou f)g(î>v 'Iqaoû XptOTOÛ.» Kai irdAiv- «'EXOwpev ètti Tqv TeXeiwaiv twv puanipituv: outoç ô dpTOç Kai toûto tô iro-•niptov, ôaov oônw eùxai Kai ÍKeaíai yeTÓvaat, qnXd eiaiv ènàv bè ai peyâXai eùxai Kai ai Spai ÍKeaíat àvaneptpOâiai, Karapaívet ô Aôyoç eiç tôv dprov Kai tô trorripiov, Kai TÍverat aÙTOÙ awpa.»

803 *Fragm. in Matthaeum.* Oí bè eiç tô ÏTveûpa tò TVfiov, 524 fjfouv eiç Ttiv toû XptOTOÛ OeÓTqTa, pXaaqiqpi'iaavTeç Kai Xé-fovTeç Ôti «'Ev BeeXZePoùX àpxovn twv baipoviwv èKpaXXei rà baipôvta» [Le 11, 15), oùk dtpievrai otne èv tûj vûv aiûivt ofrre èv Tw pèXXovn. 'EmaqpeiwaaaOai bè XPÙ, ôti oùk eîttev

ex consequenti loquentes asseveratis, quin et cum Arianis id ipsum docentibus consentitis.

801 Quemadmodum homo a sacerdote baptizatus Spiritus Sancti 536 gratia illuminatur, ita qui confitetur in paenitentia per sacerdotem545 Christi gratia remissionem accipit.

802 Magni Athanasii ex sermone ad baptizatos. «Videbis levitas panes 493 vinique calicem ferentes mensaeque imponentes. Et quamdiu tjuidem preces et invocationes nondum sunt peractae, nihil aliud nisi panis 497 calixque est. Postquam autem peractae fuerint magnae miraeque preces, tunc panis fit corpus, calix autem Domini nostri Iesu Christi 489 sanguis.« Et rursus: «Veniamus ad mysteriorum perfectionem. Hic panis ct hic calix ante preces et supplicationes nihil ultra naturam propriam habent; ubi autem magnae preces sanctaeque supplicationes edictae fuerint, descendit Verbum in panem et calicem, et fit corpus eius.»

803 Qui in Spiritum Sanctum sive in Christi deitatem blasphema-524 verunt dicentes: *In Beelzebub, principe daemoniorum, eicit daemonia,* iis sane non remittetur, neque in hoc saeculo neque in futuro. Observandum porro est non dixisse Christum blasphemanti

801. MG 26, 1316. 802. MG 26, 1325; 86, 2401.
803. MG 27, 1385.

6 Xpitrrôç, Tip pXaffcpripnffavn Kai peTavoqaavn oùk dcptOqaeTai, dXXà Tip pXaa<pnpoOvTi eh' oùv èmpévovn tt| pXaatprjpiçi. 'H
522 fdp dEiôXoyoç peTcivoia irávTa Xùet Tà àpap-rripaTa.

se» *(?) Fragm. in Ps. 50, 7.* «'Iboù yàp èv dvopiaiç ffuveXfppQnv, 804 Kai èv dpapTtaiç èxiaariaé pe f] piiTtiP pou.» 'Eireib?] ó npo-iTfoùpevoç okoitôç to0 ©eoû fiv to0 p?| bid yapou ftvéaQai f|pdç Kai cpOopdç, ô bè irapdpaoiç tî)ç èvToXf)ç tôv yapov eia-rifafe btà tô dvopf)oat tôv 'Abdp, Touréanv dOeTflaai tôv èK
802 0600 boOévTa aúrtp vópov. ndvTeç oùv oi èi 'Abàp yevô-pevot èv dvopiatç ouXXappdvovTat inronitrrovTeç tí) to0 trpo-udTopoç KaTabÎKtj. Tô bé- «Kai èv dpap-riatç èKÎaaqaé pe ô prjTTip pou», oripaivet ôti f| Eùa, ánávTojv f|pûv ô phttip, KpdiTTi èKÎfffffriae tôv ápapTÍav, tïtanep ôpYûiaa Tqv i]bovr|v.

S. CAESABIUS NAZIANZENUS, † 368/9.

Dialogi.

224 Dial. 2, Resp. ad interrog. 102. 'O dvOpuHtoç ôpyavovSOu Tew$, tôv bè tpuxôv tô fteîov èvwpnv. Oùbému fàp Trj Ypa<pf| éptiTai- 'EEaYa-féTiu ô fuvn qiuxôv ¿âitfav- oùb' ôti auXXapoOaa Eûa ô Zappa fj 'EXiaâper èEriTaye 'PlJXÎv, dXX' ôti èfévvrpre iraibiov.

48« 3, 169. 'O aÙTÔç ó fipoç Aô-foç KaO' ôpûç fevôpevoç, Kai 806 (TupPiuiTtùwv ÔP'V, àiv ônep f)v, Kai bptùpevoç ôtrtp oùk t)v, (priai Tip Oiáaip t‹Î›v drroCTÓXuiv, dpTov èiribiatpâiv «AdpeTe,

ac postea paenitenti remissionem dandam non esse, sed blas-
522 phemanti et in blasphemia perseveranti; siquidem condigna paenitentia peccata omnia eluit.

56» *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit* 804 *me mater mea.* Quoniam prior Dei scopus erat, ut non per matrimonium et corruptionem nasceremur, sed transgressio mandati nuptias induxit ob Adami iniquitatem, id est, quod datam sibi a
802 Deo legem vilipendisset. Omnes itaque qui ex Adamo oriuntur in iniquitatibus concipiuntur, proavi sui damnatione collapsi. Illud autem: *Et in peccatis concepit me mater mea,* significat Evam omnium nostrum matrem, ceu voluptate turgentem, concepisse peccatum.

224 2, 102.' Homo organum generat, animam autem immittit Deus. 805 Nusquam enim in scriptura dictum est: Producat mulier animam viventem; neque quod Eva concipiens aut Sara aut Elisabeth produxerit animam, sed quod genuerit infantem puerum.

486 3, 169. Idem sanctum Verbum nostri simile factum est, et 806 vitam inter nos agens, cum esset quod erat et cerneretur quod non erat, inquit ad sacrum apostolorum coetum, panem distribuens:

804. MG 27, 240. 805. MG 38, 968. 806. MG 38, 1132.

tpcrfETE è£ aÙTοû tràvTEç, τοûτο ètra τô aâipà pou» [Mt 26, 26], piprw τuΘeîç TT] copier Kai- «Aójete, tuete, τοûτο èœn τÔ aîpa pou» [ib. 27 sq], prinu) TpuiOeîç ètrî. trraupqj òópei τ^ν irXEUpav. Kaî ôpiîipev τôν fiyiov èKEîvov àprov nipepov èv Tip 512
dvatpÓKTUJ QuaiaOTripíuj κοτὸ τὸν Katpòv ττ|ç Oeiaç Kaî puartKflç τéXετî]ç, èrtî Tfjç àxpàvTOu TtpoTiOépevov TpaKÉEqç, pp, èoiKÓTa bè TT| ÉÌKÓVI TOÛ OUJTtlpÎOU OwpaTOÇ TOÛ 0EOÛ Kaì AÓfOU. ...
>Eau τὸ pèv ópQtov, birjpOpujpévov, iropeuTiKÓv, bpaauKÓv, τὸ 490
òè TrepKpepéç, dvápQpujTov, áipuxov, dvaipov, dKÍvrjTOV, ou0'
¿TÉpip èoïKÔç, où Tip ópujpévip τοû dopdTOu GeÓTpTr muTEÓopev bè ôpwç Tf| OepTopía, Kaî oùx ùiç ôpoiov F] ïoov, àXXà Kupiwç Kaî dpapÔTiuç aÙTÒ undpxeiv τô Ôeîον aâipa, τô èrrî tflç Geiaç Tpanélnç îepoupTOÙpevov, Kaî τîι) Oiaaip Ttavni dTppTwç biai-492
poùpevov Kaî dXr|KTwç peTtxôpevov.

S. CÏRILLUS HIEROSOLYMITANUS, ca 313—386.

Catecheses, 348.

807 *Monitum post Procatechesin.* Tàç τiîiv tpujuiopévujv KatT)-457
Xnaeiç TaÙTaç, τοîç pèv τί¡) PanTÍopan irpoffEpxopévoiç, Kaî τοîç τô XouTpôv èxouaiv rjbr) mcTTOÎç, eîç dvdyvaioiv nap-
EXÔpEvoç, pò bôç τô aùvoXov prjTE Ka-rpxoupÉvoiç, phte dXXoïç ■naî τοîç pò oùai xPlcrnav0'S' ¿neî TlfJ Kupíip Xôyov biiiaetç.
Kaî èàv noif|ç dvTÎypacpov, üuç ènî Kupiou TaÛTa TtpÔYpatpov.

Accipite, comedite de hoc omnes, hoc est corpus meum, nondum immolatum carne; et: *Accipite, bibite, hic est sanguis meus,* non-
dum vulneratum in cruce per lanceam in latere. Et videmus 512
sanctum illum panem hodie in ara incruenta tempore divini et mystici officii, in impolluta propositum mensa, non tamen similem imagini salutiferi corporis Dei et Verbi.... Est hoc quidem erectum, 490
artubus compositum, incedendi vim habens et agendi; illud autem rotundum, non articulatum, inanimatum, exsangue, immobile, neque alteri simile, non ei qui cernitur et invisibilis est divinitate. Credimus nihilominus secundum sermonem divinum, etiamsi non sit simile vel aequale, proprie tamen et convenienter id esse corpus divinum,. quod in divina mensa sancte consecratur, et universo coetui sacro absque sectione dividitpr et absque defectu parti-492
cipatur.

807 *"dfronitum post Procatechesin.* Catecheses istas illuminandorum 457
his quidem qui accedunt ad baptismum et fidelibus qui lavacrum iam suscepere legendas exhibeas; catechumenis vero et aliis quibuslibet qui Christiani non sint prorsus ne dederis; alioqui redditurus es Domino rationem. Harum autem exemplar si transcribas, id quasi in conspectu Domini initio inscribe.

807. MG 33, 365; R (= Reischl) 1, 26.

340 Cat. 1, c. 3. "QoTrep yáp oí péXXovTeç OTpaTeúeiv ¿peuvwoi 808
τùç fjXiKÎaç Kaì τù oiLpara τwv <rrpaT€uopévwv, oütuu Kaì ò
Kùpioç orpaToXoTwv xàç tpuxàç èpeuvQ τùç -rrpoaipéaeiç- kSv
pèv ÚKÓKptcnv euprç Kpvirropévnv, ànèpaXe τòv ávÓpumov <i>ç
Tflç àXqôoOç OTpaTeiaç àvenrrf|betov• d bè à£iov KaTaXâprç,
TOÛTtp bibujuiv êToipuiç Tqv x«P'v. Oti bibujai Tà fiyta τoîç
445 KUOÍV, dXX' ônou pXénei τîjv dfaOriv npoaipeoiv, ékeî τôv ouj-
TTiptubbri bibwffi atppafiba, τôv Oaupaaiav, Fjv Tpépouai bai-
si* poveç Kaî fivuiOKOUffiv dfftXoi....."Qcntip fàp KdXapoç ypa-
cpiKÔç ô Kaî fJéXoç XpÉÍav ?Xtl toO cruvep'foOvToç, outuj Kaî ô
Xdptç xpeiav ?Xei τwv Tncrreuóvtwv. 4. ... 0eoO τô xapiaaaOat,
aôv bè τô Xafteîv Kaî btaTqpôaai. Mô bià τô bwpeàv bibooGai
τôv x«Plv KaTacppôver dXXà Xa0ùbv auvTÔpncrov eùXapâiç.

443 1, 5. KaOápiaóv cou τô àyyoç, îva nXetova bé£t] τôv x<*Piv- 809
'H pèv fàp dtpeorç τiîiv ûpapnwv è£ ïaou biboTai τoîç irdaiv
Ô bè τo0 ÏTveùpaTOç τo0 'Ayiou KOivwvia, κotù dvaXofiav be-
bujpqiai tôç éKàarou irioTeujç. 'Eàv ôXi'fa Kdpijç, ôXrfa Xap-
pdveiç- èàv bè èp^doij ttoXXa, iroXùç ô ptaOôç.

522 2, 19. «PiXàvOpujTTOç ô Kùpioç, Kaî Taxùç eîç avfXdjpncnv, 810
ppabùç bè eîç -npwpiav. Mrjbeîç ouv dneXttitnj τôç èauToO
54 owTTipiaç. TTêτpoç ô KopucpaiÔTaTOç Kaî npwTOCTâTqç τiîiv diro-
„'Ót óXujv, èτri TtaibiOKapiou ôpvÔ^aTO Tpîç τôv Kvpiov dXXà
peTapeXr|0€Îç ?KXauae TtiKpiîiç [Mt 26, 75]* τô bè KXaûaai τôv

340 1, 3. Ut enim ii, qui milites conscripturi sunt, adlegendorum 808
aetates et corpora explorant, ita Dominus delectum faciens ani-
marum voluntates inquirit; et si hypocrisim abditam invenerit,
hunc veluti ad veram militiam ineptum reicit; si vero dignum
deprehenderit, huic promptissime defert gratiam. Non dat sancta
445 canibus, sed, ubi propositum bonum videt, illic salutare et ad-
mirabile sigillum confert, quod contremiscunt daemones et agno-
3i4scunt angeli. ... Ut enim calamo scriptorio vel telo necessaria
utentis opera est, ita et gratia credentibus opus habet. 4.... Dei
est gratiam conferre, tuum vero accipere et custodire. Non ideo
spernas gratiam quia gratis datur; sed religiose potius, cum ac-
ceperis, custodito.

443 1, 5. Munda vas tuum, ut gratiam capias abundantiorem; re- 809
missio enim peccatorum ex aequo datur omnibus, communicatio
vero Spiritus Sancti secundum proportionem uniuscuiusque fidei
conceditur. Si parum laboraveris, parum accipies; si vero multa
operatus fueris, multa erit merces

522 2, 19. Benignus est Dominus et ad condonandum promptus, 810
tardus autem ad ulciscendum. Nemo igitur suam ipsius salutem
54 desperet. Petrus apostolorum summus et princeps coram vili an-
cillula ter Dominum negavit, sed paenitudine tactus flevit amare;

808. MG 33, 372; R 1, 80. 809. MG 33, 377; R 1, 34.
810. MG 33, 408; R 1, 62.

perdvoiav Tflv èTKdpbtov trapiarriffi' Kaî bià τοῦτο οὐ pôvov èXape Tflv dcpeffiv ètri tfl dpvflffei, dXXà yàp Kaì τῷ dnotrroXiKÔv diiujpa ?<rxev dvatpaiperov.

811 3, 10. Eï -nç pf] Xdpn τῷ pdtmapa, (Twniptav οὐκ ?x£I>«® nXflv pôvujv paptúpuiv, oi Kaî x^P'î τοῦ uôotoç Xappdvouai 472 Tflv paoiXdav.

812 3, 12. KaTépxo pèv pàp elç τὸ übuip cpopûv Tàç àpap-4ss tiaç- dXX' fl Tflç xàp'TOÇ èirÎKXntnç ocppafiffacra -rflv ipuxflv où oufxujpeî Xonrôv ûnô τοῦ <popepoO KaTaTtoôflvat bpd- κovτoç- veKpôç èv dpapTiaiç KaTapdç, dvapaiveiç ituoTrotiqÔeîç 475 èv biKatooùvij.

813 3, 14. 'Eàv Kaî aùrôç ?xfl? dvurrÓKpiTOV eùXdpetav, KaTèp-357 XtTai Kaî èitî <rè τὸ TTveOpa τῷ "A fiov, Kaî cptuvfl aoi itaiputfl359 dvujôev èirrixti' οὐκ «οὐτôç ècmv ô Yîôç pou» [Mt 3, 171, dXX' οὐτôç vOv féyovtv uîôç pou. 'Etc' èKeivou Y«p pôvou τῷ «ècrriv», 157 èireibfl «èv dpxfl flv ô Aôyoç, Kaî ô Aôyoç flv npôç τὸν Oeôv, Kaî Oeôç flv o Aôyoç» [io 1, 1]' èif èKeivou τῷ «èariv», ètretbfl irdvTOTè ècmv Yîôç OeoO' ènî bè aoO τῷ ,v0v y^TOvev*, èireibfl où KaTà cpùoiv èx£,S, dXXà KCiTà Oéaiv Tflv uîoÔeoiav 353 Xappdveiç.

814 4, 4. TTpûiTov τοῖvuv ôpiûv Tfl ipuxfl TeOepeXidicrOw ÔÔYpaio3 τῷ irepî OeoO' ôn ô ©eôç eîç ècm pôvoç, dY£vvqToç, dvapxoç, dTpenroç, dvaXXoiurroç' oùx ù<p' étépou Y£T£wr)pévoç, oùxioi èTepov êx-ov Tflç icuflç bidboxov Kaî ofrre èv xpôvip τοῦ Iflv}^ dpjdpevoç, oùre noTè τcXcutcóv Kaî ôti aùrôç ècmv dyaOôç

qui fletus intimam et ex corde paenitentiam declarat, atque idcirco non solum negationis huius veniam accepit, verum etiam apostolicam dignitatem sibi conservatam retinuit.

811 3, 10. Si quis baptisma non recipiat, salutem non habet, solis 470 martyribus exceptis, qui etiam sine aqua regnum recipiunt. 472

812 3, 12. Descendis quidem in aquam ferens peccata, sed gratiae 463 invocatio animam obsignans non te permittit ab immani sorberi dracone; qui mortuus in peccatis descendisti, ascendis vivificatus475 in iustitia.

813 3, 14. Si et tu habeas sinceram pietatem, descendit et in te 357 Spiritus Sanctus, et vox paterna tibi desuper resonat: non, *hic est359 Filius meus,* sed: hic nunc factus est filius meus. Illi enim soli 157 convenit *est,* quoniam *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum;* illi convenit *est,* quoniam semper est Filius Dei, tibi autem ‚nunc factus est', quoniam non per 353 naturam habes sed per adoptionem appellationem filii accipis.

814 4, 4. Primum igitur in anima vestra stabiliatur dogma de Deo: ios quod Deus unus est solus, ingenitus, absque initio, immobilis, im-101 mutabilis, nec ab altero genitus, nec alterum habens vitae sue-1&1 cessorem, et nec in tempore vivere incipiens, nec umquam desinens; 102

811. MG 33, 440; R 1, 7G. 812. MG 33, 441; R 1, 80.
813. MG 33, 444; R 1, 82. 814. MG 33, 457; R 1, 92.

koì bÎKaioç- ïva èdv ttotê dKOÙcnjç Xè-fovTOç aipenKoO dXXov eîvai tòv bÍKaiov Kaì dXXov tôv dfaOôv, eù0ùç friropvri<i0eiç
issfvipç tô Tfjç aipéaewç îopôXov.... Eîç oûv èœn 0eôç pôvoç, ô Kaî ipux<î>v Kaî aaipÔTiuv Tronyrriç. Eîç èmv ô bqptoupYÔç oùpavoû Kaî Tflç, drrèXuiv Te Kaî dpxaTfèXcuv rrouiTflç. 'O ttoX-Xwv pèv bqptoupTÔç, èvôç bè pôvov îîaTflp irpô aiwvwv, êvôç pôvou to0 povoyevoOç YîoO aùroO to0 Kupiou flpûiv
181 'IqaoO XpiffToO, bi' où Kaî ènoiriae iràvTa, Tà bpaîà Kaî Tà àópaTa.

loo 4, 5. Oùtôç ô ÎîaTflp to0 Kupiou flptov 'lrjcroO XpioroO où 815
TrepiféfpaTtTai èv -nvi tóttcu, oùbé èan piKpÔTepoç oùpavoO....
i is TTpOTviiiOTiiS ècTTÌ Tcûv peXXôvTuiv, Kaî iravTwv buvaTiinepoc;-
104 eibibç fiiravTa, Kaî ttoiûiv tbç fJoùXeTar oùx ùnoKeipevoç npa-f-
pÓTiov dKoXou0(atç, oùbè yevéaei, oùbè tùxij, où0' eîpappévij-
90 èv ttScti TéXeioç, Kaì iràaav dpeTflç ibèav èv ïffcu KeKrripévoç'
toi oírte petoùpevoç, offre aùfujv, dXXà dei kotù tò avrà Kaî dioaù-tuiç ?xujv' f|ToipaKÛiç KÔXaoiv toîç àpapTtuXoîç Kaî crrécpavov toîç biKaioiç.

153 4, 7. TTicrreue bè Kaî eiç tôv Yîôv to0 0eoO, tôv ïva Kaî 816
pôvov, tôv Kúpiov flpâiv 'IqaoOv Xpiffróv tòv ék to0 0eoO 0eôv fevvnOévTa, tôv èK luiflç Zwflv fevvr|0évTa, tôv èK cpurrôç cpœç xevvriOèvTa, tôv ôpoiov kotù navra Tip 'fewrioavir tòv
157 oùk èv xpùvotç tô eîvai Ktnadpevov, dXXà irpò iràvTouv rtîiv
i5oaid)vu>v dïbiuiç Kaî dKaTaXflirrwç èK to0 TTaTpôç'fe'fevvnpèvov

et quod ille est bonus et iustus, ita ut, si umquam audias haereticum dicentem quod alius est iustus et alius est bonus, statim
188 admonitus agnoscas haereseos iaculum. . . . Unus igitur est Deus solus, et animarum et corporum factor; unus est creator caeli et terrae, angelorumque et archangelorum factor. Multarum quidem rerum creator, unius autem solius Pater ante, saecula, unius solius
181 unigeniti Filii sui Domini nostri Iesu Christi, per quem fecit omnia, visibilia et invisibilia.

100 4, 5. Hic Pater Domini nostri Iesu Christi non circumscribitur 815
118 in ullo loco neque est minor caelo. . . . Futurorum praescius est
104et omnibus potentior; omnia sciens et faciens prout vult; non subiectus rerum seriebus, neque origini, neque fortunae, neque
99fato; in omnibus perfectus, et omnem virtutis speciem aequaliter
101 possidens; qui nec minuitur nec augetur, sed semper eumdem et eodem modo se habet; qui praeparavit poenam peccatoribus et coronam iustis.

isa 4, 7. Crede etiam in Filium Dei, unum et solum, Dominum 816
nostrum Iesum Christum, ex Deo Deum genitum, ex vita vitam genitum, ex lumine lumen genitum, similem in omnibus genitori;
157 qui non in temporibus exsistentiam accepit, sed ante omnia saecula
150sempiterne et incomprehensibiliter ex Patre genitum; sapientiam

815. MG 33, 460; R 1, 94. 816. MG 33, 461; R 1, 96.

t ?|V aocpiav Otoû Kai t ?)v bùvauiv, xal t ?)v biKatoffóvqv rqv 162
èvuTTÓffiaTOW tòv èv befifi toû TTaTpôç irpô kùvtujv twv
dituvaiv KaOeíópevov.

817 *4,* 9. TTfareue bè ôti oûtoç ô jiovoYevfjç Yîôç toû Oêoûsîb
btà Tàç àpapTÎaç ùpûjv è£ oôpavûv KaTfjXOev èirl Tf|ç Tflç, nqv
ônoioira9i} Taùtriv fjpîv dvaXapdiv dvOpanrótriTa, Kai ftvvqOeiç 877
è£ àfiaç napQévou Kai 'Ayîou TTveùpaTOç- où boxinoti Kai
tpavTaaiq Tfjç évavÛpajTn'ia'eœç fevopévriç, dXXà tí) àXqOeiq-
oùbè wonep bià owXiivoç bi£À0ibv Tfjç irapGévou, dXXà oap-
KtuQeiç è£ aÙTfjç dXr]0wç- cpaytbv djç fjpieîç dXr]9<î>ç, Kai tuCuv
tbç fjpiîç dXr]0û>ç. EÌ ïàp tpavTaapa fjv f| èvav0pù)7rn<Tiç, sso
cpdvTaopa Kai f) Owiripia. AmXoûç fiv ô Xpiorôç, dvOptuTtoç soo
pèv tô «paivôpevov, ©eôç bè tò pf] cpatvôpevov ¿ctOíujv uèv<oi
djç dvûpuJTtoç dXr|èwç ibç fjpeîç (eîxe yàp Tfjç ffapKÔç tô
ôpoioTraOèç tbç fipeîç), Tpécpajv bè ¿k irévTe dpTUJV toùç irevra-
KKTX'MoVÇ tbç 060Ç [cf. Mt 14, 17 sqq].

818 4, 11. KatqXOev eiç tù KaîaxOôvta [ô XptOTÔç], ïva KdKeî0£v 42«
XuTpujffriTai toùç btKaiovç. 'EflobXou yap, eiiré poi, toùç pèv
ZtîtvTaç diroXaûffai Tfjç xàptTOç, Kai TaÛTa twv irXeidTujv oùx
ôoiujv ôvtujw toùç bè aitò Abàp TroXuxpoviüuç dKOKtKXeia-
pévouç pù Tuxeîv Tfjç èÀ£U0£ptaç Xovrtôv; 'Haaîaç ô irpoq>f|Tnç
ToaaÛTa irepi aÛTOÜ pefaXocpœvujç éKqpuiew oùk qGfXeç ïva
[iacftXeùç KaTeX0tbv XuTpujcnrrai tôv KfjpuKa;

Dei et potentiam et iustitiam subsistentem; in dextera Patris ante omnia saecuìa sedentem.

817 4, 9. Crede quod hic unigenitus Filius Dei propter peccatasi® nostra de caelis ad terram descendit, assumpta humanitate ista, iisdem quibus subicimur affectibus obnoxia; natusque est ex sancta 877 virgine et Sancto Spiritu; facta, non secundum opinionem ac fictam speciem, sed secundum veritatem, inhumanatione. Neque per virginem uti per canalem traiectus, sed ex ea vere incarnatus; manducans uti nos vere et vere uti nos bibens. Si enim humanae 380 naturae assumptio phantasma fuit, phantasma itidem fuerit salus. Duplex erat Christus: homo quidem quantum ad id quod videbatur, 390 Deus vero quantum ad illud quod latebat; ut homo manducans401 vere sicut et nos (similes enim nobis corporis affectiones habebat), sed ut Deus hominum quinque milia ex quinque panibus nutriens.

818 4, 11. Descendit ad subterranea [Christus], ut illinc iustos re-42« dimeret. Vellesne enim, quaeso te, vivos quidem gratia frui, idque cum plurimi ex his sancti non sint; eos vero, qui ab Adamo usque longinquo tempore conclusi fuerant, libertatem tandem non consequi? Isaias propheta tam multa de ipso excelsa voce praedicavit: non velles ut rex descendens suum praeconem liberaret?

817. MG 33, 465; R 1, 98.
818. MG 33. 469; R 1, 100.

73 4, 35'. Τούτων [τῶν Γραφῶν] τὰς εἰκόνας βούλομαι διελθεῖν, ἵνα μὴ δυσὶ πίστεσι δόξωμεν ἐπιτηδεύειν, ἀλλὰ μιᾷ τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ ἐσμέν. Ἐν ταύταις τοίνυν ταῖς ἐκκλησίαις τὰς ἀποστολικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς ἀναγινώσκεσθαι παραδόσεις ἐπιστάμεθα, ἃς οὐδὲ περὶ τῶν τυχόντων ἐστὶν παραβαίνειν, οὐδὲ τὸν ἡμέτερον ἐξουθενεῖν νοῦν ἐπὶ τοσούτοις ἀγαθοῖς. Ἀναγινώσκεσθαι δὲ δεῖ καὶ τὰς θείας Γραφάς, τὰς τοῖς προφήταις δοθείσας καὶ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ τοῖς ἐκείνων μαθηταῖς καὶ διαδόχοις, καὶ τοῖς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπισκόποις καὶ διδασκάλοις. [Τὰ Ἁγιὰ βιβλία τοῦ θεοῦ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνοις ἑπομένων καὶ διαδεξαμένων τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν καὶ ἐπισκοπήν, Μωσέως, Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, Κριτῶν, Ῥούθ, Βασιλειῶν δ', Παραλειπομένων β', Ἐσδρᾶ β', Ἐσθήρ, Ἰώβ, Ψαλμῶν, Σολομῶντος γ', Προφητῶν ιβ', Ἡσαΐου, Ἱερεμίου, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ, Εὐαγγελίων δ', Πράξεων, Ἐπιστολῶν καθολικῶν ζ', Παύλου ιδ', Ἀποκαλύψεως.]

248 5, 10. Τὸ γὰρ πίστις τριττεύεται ὀνόματα ἔχον τὸ μὲν ἔστι τῷ πιστεύοντι δόξα ἀγαθή, τὸ δὲ πίστις ἐπὶ τῶν δαιμόνων λέγεται. Ἔστι μὲν γὰρ ἡ πίστις ἐπὶ τῶν δαιμόνων, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἡ σωτηρία· ἔστι δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἡ πίστις, καὶ ἐν τούτοις ἡ σωτηρία. Ἔστι δὲ καὶ ἡ πίστις ἡ ἐν τοῖς ἁγίοις, ἡ ἐν τοῖς ἀποστόλοις, ἡ ἐν τοῖς προφήταις, ἡ ἐν τοῖς μάρτυσιν, ἡ ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς τοῦ θεοῦ, ἡ ἐν τοῖς ἀγγέλοις, ἡ ἐν τοῖς ἀρχαγγέλοις, ἡ ἐν τοῖς θρόνοις, ἡ ἐν τοῖς κυριότησιν, ἡ ἐν τοῖς ἐξουσίαις, ἡ ἐν τοῖς χερουβὶμ καὶ σεραφίμ, ἡ ἐν τοῖς ἑπτὰ πνεύμασιν τοῖς ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ ἑστηκόσιν, ἡ ἐν τῷ Χριστῷ τοῦ θεοῦ, ἡ ἐν τῷ μονογενεῖ υἱῷ τοῦ θεοῦ. Ἔστι δὲ καὶ ἡ πίστις ἡ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ἐν τῷ υἱῷ καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι. Ἔστι δὲ καὶ ἡ πίστις ἡ ἐν τῷ ἑνὶ θεῷ καὶ πατρὶ τῶν ὅλων, ἐν ᾧ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ ἐσμέν. Ἐν τούτοις τοίνυν τοῖς πᾶσιν ἐπιστάμεθα τὴν πίστιν ἐν πολλοῖς ὀνόμασιν ἔχειν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὴν σωτηρίαν. [Ἐν τοῖς δαίμοσιν οὐκ ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἔστιν ἡ σωτηρία. Ἐν τοῖς ἁγίοις ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς ἀποστόλοις ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς προφήταις ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς μάρτυσιν ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς τοῦ θεοῦ ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς ἀγγέλοις ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς ἀρχαγγέλοις ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς θρόνοις ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς κυριότησιν ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς ἐξουσίαις ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς χερουβὶμ καὶ σεραφὶμ ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τοῖς ἑπτὰ πνεύμασιν τοῖς ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ ἑστηκόσιν ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τῷ Χριστῷ τοῦ θεοῦ ἔστιν ἡ σωτηρία, ἐν τῷ μονογενεῖ υἱῷ τοῦ θεοῦ ἔστιν ἡ σωτηρία. Ἔστι δὲ καὶ ἡ σωτηρία ἡ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ἐν τῷ υἱῷ καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι. Ἔστι δὲ καὶ ἡ σωτηρία ἡ ἐν τῷ ἑνὶ θεῷ καὶ πατρὶ τῶν ὅλων, ἐν ᾧ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ ἐσμέν. Ἐν τούτοις τοίνυν τοῖς πᾶσιν ἐπιστάμεθα τὴν πίστιν ἐν πολλοῖς ὀνόμασιν ἔχειν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὴν σωτηρίαν.]

252 11. Ἀεὶ δὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ πνεῦμα ἅγιον ἦν, ἐν ᾧ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ ἐσμέν. Ἐν τούτοις τοίνυν τοῖς πᾶσιν ἐπιστάμεθα τὴν πίστιν ἐν πολλοῖς ὀνόμασιν ἔχειν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τὴν σωτηρίαν. «Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν· καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν. [ιο 5, 24]. . . .

78 4, 35. Harum [scripturarum] lege libros XXII, nihilque cum apo-819
cryphis habeto commune. Eos solos studiose meditare et versa,
quos etiam in ecclesia cum certa fiducia legimus; multo prudentiores
et religiosiores te erant apostoli et veteres episcopi, ecclesiae rec-
74tores, qui eos tradidere. [Vetus testamentum: legis libri V (Gen.,
Ex., Lev., Num., Deut.), Iesu Nave, Iud. cum Ruth; historici:
Regnorum libri IV in duobus, Paral. II in uno, Esdr. II in uno,
Esth.; poetici V: Iob, Ps., Prov., Eccl., Cant. cant.; prophetici V:
Prophetarum XII lib. 1, Is., 1er. cum Baruch et Lamentationibus
75et Epistula, Ez., Dan. — Novum testamentum: Evangelia IV,
Act., Epistulae catholicae VII: Iac., Pet., Io. et Iud.; Epistulae
Pauli XIV.]

248 5, 10. Fidei nomen appellatione unum est, bifariam vero di- 820
viditur. Est enim unum genus fidei dogmaticum, quod assensionem
animae de re quadam includit; et animae utilis est, sicut ait Do-
minus: *Qui audit verba mea, et credit ei qui misit me, habet vitam*
252 *aeternam, et in indicium non venit.* . . . 11. Alterum vero genus
est fidei, quod tamquam gratia quaedam a Christo donatur. *Alii*
enim per Spiritum datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae se-
cundum eumdem Spiritum; alteri vero pides in eodem Spiritu,

1 Vide not. 1, p. 177.

819. MG 33, 497; R 1, 128. 820. MG 33, 517; R 1, 146.

bè xaP'ŒMaTO ìapÓTiuv» [1 Cor 12, 8 sq]. Aût ti toîvuv f] Karà Xapiv bujpoupévq irianç èK to0 TTveùpaTOç, où bofpariKÔ pôvov èff-riv, dXXà Kai tûiv inrèp ¿ívOpwnov èvepfq-nKr|. "Oç fàp àv ?X0 Tqv itiff-nv TaÓTiqv, èpeî Tip ôpa TOÚTip* Metâpa èvTeOOev ¿kéî, Kai peiaPnoeTai [cf. Mt 17, 20]. "Otov fàp Karà niffTtv «vrrri robe Ttç, inffTeùuiv ôti fiverai, Kai p?| biaKpiOf] èv tt| Kapbitji aÙToO, tòte Xaqpávei tôv x«Plv-

821 6, 2. Aèfopev fàp oùx òffa beî irepi OeoO (pôvip *fàp* aÙTip TaOïa fvwpipa), dXX' ôaa Kex<ùpr|Kev ô dvGpautivq tpûffiç, i,, Kai ôaa f] fjpeTépa dffôéveia pacrrâffai bùvaTai. Où fàp tô tí èffn Qeôç èiqfoùpeùa* dXX' ôti tô dKpiflèç rrepi aÙToO oùk oïbapev, peî eùfvtupoaùvqç ôpoXofoOpev* èv toîç fàp irepi OeoO pefdXii fvâifftç tô tôv dfvwffiav ôpoXofeîv.

822 6, 6. TÍ oùv; èpeî tiç♯ où féfpairrar ôti «oí dffeXoi twvioi piKpujv pXénouffiv bià iravTÔç tò itpôffunrov to0 TTaTpôç pou to0 èv oùpavoîç» [Mt 18, 10]; 'AXXà pXéitouffiv oí dffeXot où KaOwç èffTiv ô Òeôç, dXXà KaÓóffov Kai aÙToi xœpoOoiv. Aùtôç fdp èCrnv'IqffoOç ô Xéfaiv «Oùx ôti tôv TTaTèpa èwpaKè -nç, ei pi) ô div èK to0 OeoO, oûtoç êwpaKe tòv TTaTèpa» [lo 6, 461-BXéirouffrv oùv oí dffêXoi KaO' ô xujP°O<Jl\ dpxdffeXot KaÔ' 205 ô bùvavTar Opôvot bè Kai KupiÔTqTeç peikôvtuç pèv irapà toùç irpdiTouç, èXarrov bè tôç diiaç* pôvov bè pXèiretv bùvaTai cbç XPÓ, Spa tu) Yîûj, tô TTveOpa tô "Afiov.

alteri vero curationum dona. Haec igitur secundum gratiam a Spiritu collata fides non solum dogmatica est, verum etiam rerum humanas vires excedentium effectrix. Qui enim habuerit fidem hanc, dicet monti huic: Transi hinc illuc; et transibit. Quando enim per fidem hoc ipsum dixerit quispiam, credens ita futurum, nec haesitaverit in corde suo, tunc illam accipit gratiam.

821 6, 2. Dicimus enim non quantum oportet de Deo (soli enim '°® ipsi haec sunt nota), sed quantum capit natura humana, et quan-}}® tum imbecillitas nostra ferre potest. Non enim quid sit Deus declaramus, sed exactam de illo scientiam nobis deesse ingenue confitemur; circa Deum enim magna cognitio est ignorantiam confiteri.

822 6, 6. Quid igitur? inquiet aliquis, non scriptum est quod *angeli vn pusillorum semper vident faciem Patris mei qui in caelis esti* Sed vident angeli non quemadmodum est Deus, sed in quantum ipsi capiunt. Ipse enim Iesus est dicens: *Non quia Patrem vidit quisquam, nisi is qui est ex Deo, hic vidit Patrem.* Vident igitur 205 angeli quantum capiunt, et archangeli quantum possunt; throni autem et dominationes plus quidem quam primi, minus autem quam dignum est; solum videre potest ut oportet, una cum Filio, Spiritus Sanctus.

821. MG 33, 540; R 1, 156.
822. MG 33, 545; R 1, 160.

153 7, 5. vEcm toívuv ô Geôç, TtoXXúiv pèv KaTaxpnœnKwç 823
ÍTa-níp, êvôç bè póvou cpúffei Kai dXq0eí<¡t roO povofevoOç YioO,
157 Kupiou bè f]gû>v 'IqaoO XpiffToO, TTaifip• où XP^voiç tô TTatrip
eîvai Krnadpevoç, dXX' dei TTaTrjp toO Movoyevoûç Tuyxàvwv.
Où ïàp dnatç tôv irpô toutou, iratôp féyovev uorepov peTa-
pouXeuadpevoç• dXXà irpô itdaqç ônoOTaoeuiç, Kai irpô iraaqç
aiffGriaetuç, Ttpô xpôvwv Te Kai Ttpô rrdvTtuv t<Ì̂iv aiwvtuv, tô
naTpiKÔv diiatpa ?x6l *b* Geôç.

887 10, 19. TToXXai Tuyxdvouffiv dXr|Geîç, dfanriToi, irepi XpiOToO 824
papTupiai.... Tô fùXov tô Stiov toO œraupoO papTupeî, péxpi
oripepov Trap' ÔP'Y 'patvópevov, Kai btà tûiv kotò ttìotiv è£
aÙToO XapfiavóvTUJV, èvTeOOev tî|v oÌKOupèvriv Ttàaav axebôv
fibr) 7tXrip<î>ffav.

íes 11, 10. 'Efèwntrev ô TTa-tfip tôv Yióv, oùx ¿v dvOpùjTtoiç 825
fevvÇ voOç XÓYOV. 'O pèv fàp voOç èv fjpîv èvuTrôffTaTÔç
èimv ô bè Xôyoç XaXqOeiç Kai eiç dépa biaxuOeiç dirôXXuTai.
'Hpeîç bè oîbapev tòv Xpicrròv yevvqOévTa Aôfov où npo-
tpopiKÓv, dXXà Aófov èvunôaTaTov xai ZiûvTa- où x^iXeoi XaXq-
OèvTa Kai biaxuOévTa, dXX' èK TTaTpôç dïbiiuç Kai dveKcppdoTtuç,
Kai èv ùnooTaoei Tevvr|0évTa.

iss 11, 18. 'O TTa-rr.p, yewrioaç tôv Yióv, èpeive TTarrip, Kai 826
oùk ùXXoiujTai. Eocpiav èxèvvqaev, dXX' oùk aùrôç daocpoç
èfévcTO• Kai bùvapiv fewriaaç, oùk ^aOevqffe• Oeôv yewnaaç,

153 7, 5. Est igitur Deus, multorum quidem abusive Pâter, unius 823
vero solius, unigeniti Filii Dominique nostri Iesu Christi, natura
157 et veritate Pater; non temporum successu adeptus ut Pater sit,
sed semper Unigeniti Pater exsistens. Non enim, cum esset antea
sine prole, postea mutata sententia factus est pater; sed ante
omnem substantiam et ante omnem sensum, ante tempora et
saecula omnia, paternam dignitatem habet Deus.

287 10, 19. Multa exstant, dilecti, vera de Christo testimonia. . . . 824
Sanctum crucis lignum testatur, quod ad hodiernum usque diem
apud nos conspicitur, ac per eos qui fide impellente ex eo frusta
decerpunt, orbem fere totum hinc iam opplevit.

163 11, 10. Genuit Pater Filium, non ut in hominibus gignit mens 825
verbum. Mens enim in nobis subsistens est; verbum autem enun-
tiatum et in aera diffusum perit. Nos autem scimus Christum
genitum esse Verbum non prolatitium, sed Verbum subsistens et
vivens; non labiis enuntiatum et diffusum, sed ex Patre sempiterne
et ineffabiliter et in subsistentia genitum.

153 11, 18. Pater, genito Filio, remansit Pater, et non mutatus est. 826
Sapientiam genuit, sed non ipse insipiens evasit; et potentiam
genuit, non infirmus factus est; Deum genuit, non ipse divinitate

823. MG 33, 609; R 1, 212. 824. MG 33, 685; R 1, 284.
825. MG 33, 701; R 1, 802. 826. MG 33, 713; R 1, 312.

oùk aÙTÔç Tflç ÔeÔTT]Toç è<rrepf|Oti• Kai oüt€ t i aùrôç dmbXeae peuoGeiç dXXotwGtiç, o‹jtê ô yevvriQeiç ?x£l Tl X^nov. TéXetoç ô fevvqaaç, réXeiov t ô ^ewriGév ■©eôç ô Yevvrioaç, Oeôç ô fevvqGeiç• ©eôç pèv t iîiv TtdvTwv, ©eôv ôè êauToO t ô v TTaTépa ènvfpatpôpevoç.

827 12, 1. Ofrre fàp t ô v ipiXôv dvOpamov irpooxuveîv ôcnov, 384
offre ©eôv pôvov Xéyeiv xwpiç rflç dvGptunÔTriTOç eùffegéç.885
Ei fàp ©eôç ô XpiaTÔç, &<nrep oùv Kai ?<m,)fr] dvéXafte bè rfjv dv9püJTrÔTT|Ta, rf)ç fftüTTipiaç dXXÓTpioi KaGearfiKapev. TTpoa-KuveioGuj pèv tbç ©eôç, moTeuéaOuj bè ô t i Kai ¿vqvGptimtitiev. ©ire fàp t ô Xéfetv dvGpaiTtov dveu 0€Ôt t]t o ç èitujtpeXéç, offre t ?]v dv0pujTrÔTr]Ta pô auvopoXoveiv t í) Geórtrn, awTripiov. 'OpoXoYqcrujpev t o0 patnXéuuç Kai iaTpoO t îjv napouoiav. 'O yàp paaiXeùç 'IqaoOç iaTpeùeiv péXXuuv, Xévnov dvGptinrÔTqTOç Trepilaiffdpevoç, èGepaneuoe t ô voaoOv.

828 12, 14. TFeipaç t oîvuv tt^ç daGeveiaç Tfjç fipeiépaç betx-<oo ©ei<rr]ç, dvéXapev ô Kùpioç t o0t o ônep èireîrrret ô dvGpumoç-èireibi) fàp napa ópoiOTtpoadmou èèfrret dKOÚeiv ô dvGpujtroç, dvèXafle t ô ôpotonaGèç ô o u j t îip ïv' eùpapécrrepov traibeuGiîiaiv oî dvèpumoi. 15. . . . 'AvéXafte t ô ôpotov fipiîiv fjpîîiv Ô4U Kùptoç, ïva TTiv dvGpu)TrÔTT)Ta odiai)• dvéXape t ô ôpoiov f)pî?>v, ïva t ù j Xeinovn peitova bâi t t iv xàpiv, ïva f] dvGpaiTtÔTqç f) dpapTuiXôç ©eoO fevqrat k o i v w v ô ç.

privatus est; et nec quidquam ipse perdidit imminutus vel mutatus, nec genitus habet quidquam deficiens. Perfectus gignens, perfectum genitum; Deus gignens, Deus genitus; Deus omnium, Deum Patrem suum adscribens.

827 12, 1. Neque enim licet nudum hominem adorare, nec Deum 384
solummodo absque humanitate dicere pium est. Si enim Deus895
est Christus, uti revera est, humanitatem autem non assumpsit, alieni a salute sumus. Adoretur igitur ut Deus, credatur vero quod humanam quoque naturam induit. Neque enim hominem seclusa divinitate dicere conducibile est, neque a deitatis confessione humanitatem seiungere salutiferum. Confiteamur regis et medici praesentiam. Rex enim lesus medicinam allaturus, linteo humanitatis se praecingens, quod infirmum erat curavit.

828 12, 14. Experientia igitur imbecillitatis nostrae demonstrata, 400
assumpsit hoc Dominus quod requirebat homo; quandoquidem enim a simili sui specie audire verba cupiebat homo, similium affectionum naturam induit salvator, ut homines facilius erudirentur. 15. . . . Assumpsit ex nobis Dominus quod nostri simile est, ut 414
humanae naturae salutem impertiret; similitudinem nostram assumpsit, ut ei quod defectum patiebatur maiorem conferret gratiam, ut peccatrix humana natura Dei particeps fieret.

827. MG 33, 728; R 2 (hoc vol. 2 quamquam edidit J. Rupp, eodem siglo R utimur), 2.
828. MG 83, 741; R 2, 1«.

«« 13, 2. Kai p?) Oaupaui^ç, ei KÙffgoç ôXoç èXuTpwOq. 00 829
299 fàp ùv àvôpuiTtoç q/iXôç, dXXà Yîôç OeoO povoyev/iç, ô ÙTtepaTtoOvijaKUJV. Kaixoïye ïoxU(Tev êvôç dvbpôç, to0 'Abàp, f| ápapTÍa Oávarov èvéfKat tûj KÔaptp. Ei bè Tip napairrujpaît to0 èvôç Oàvaroç èpaaiXeuffev eiç tòv KÔcrpov [R0m 5, 17], niîiç oùxl pftXXov xfl biKaioaûvij to0 èvôç f] £ujq (laatXeùoei; Kai ei TÓre btà tô ¿úXov Tfjç flpuiaewç èSepXfiÓqaav ¿k rrapabeioou, dpa btà tô SùXov 'Iqaoû vûv eÙKomÛTêpov oí mareú- ovtcç eiç Ttapâbeiaov oùk eioeXeiiooviat; Ei ô TrptuTÔTrXaOTOç àïtô YÔÇ nve-pcev olKOupeviKÒv OcívaTow ò trXàoaç aÙTÒv dirò -p]ç, Spa où cpépei Ëujr]v aidivtov, aùîôç lïiv f] £u>f|; Ei dhveèç ¿nXtôaaç, Kai àveXùiv tôv aìaxpoTtoióv, Karénauae toû OeoO tt]v òpfóv [Nm 25, 8 sqq], 'Iqaoûç oùk âXXov dveXwv, dXX' èauTÔv dvTÎXuTpov ■rcapaboùç, dpa ttiv ôp'fùv où Xùet tî]v KaTà tiîiv àvOpdinuiv;

403 13, 6. Oùk dvaYKaOTtôç àq>f]K€ t?|V iuiqv [ô Xpicn-ôç], oùbè 830 Piootpafùjç dvijpéOq, dXX' èKouaiujç- dKoue tí Xéfer «'ESouaiav ?Xw Oeîvat Tqv 'puxqv pou, Kai èfouaiav ëxœ ftaXiv Xapeîv aùrriv» [io 10, 18]. BouXôpevoç aufxwp* toîç èx^PO'Ç' «î T«P p?l èpouXôpqv, oùk ¿Y'veTO. 'HXOe toîvuv ¿k irpoaipéoetuç ènl tô irdOoç, xaiptuv èirl Tip KaTOpOujpaTt, peibtwv ètri Tip OTetpávtp, eùtppatvôpevoç ètri tí] tiîiv dvOpámuiv oairripía• oùk èiratffxuvó-
392 pevoç tòv oraupów ëatpie yàp tt|v olKOupévqv. Où yàp i^v dvOpanroç eÙTeXt'iç ó iráoxuuv, dXXà Oeôç èvavOpunniaaç, Kai tôv Tfjç ÙTtopovrjç d'faivilôpevoç dSXov.

414 13, 2. Neque tibi mirum videatur totum orbem redemptum 829
**|esse. Non enim nudus homo, sed unigenitus Dei Filius erat qui v ea causa moriebatur. Et quidem unius viri Adam peccatum mortem inferre mundo valuit. Si autem unius ruina mors regnavit in mundum, cur non multo magis per unius iustitiam regnatura sit vita? Et si tunc per lignum de quo ederunt eiecti sunt de paradiso, num per lesu lignum nunc multo facilius in paradisum non ingressuri sunt credentes? Si primus hominum de terra fictus universalem mortem attulit, qui illum finxit de terra nonne, cum ipse sit vita, aeternam vitam afferet? Si Phinees zelo accensus, interempto foedae actionis auctore, iram Dei placavit; lesus, non alium interficiens, sed semetipsum in pretium tradens, numquid iram adversus homines non dissolvet?

408 13, 6. Non coacte reliquit vitam [Christus], neque vi allata mactatus 830 est, sed voluntarie. Audi quid dicat: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam.* Volens inimicis concedo; nisi enim vellem, non fieret. Venit igitur ex libero proposito ad passionem, gaudens de eximio opere, laetabundus de corona, plaudens sibi de hominum salute; crucem non erubescens,
892 salutem enim dabat orbi. Neque enim vilis erat homo qui patiebatur, sed Deus inhumanatus et praehans praelium patientiae.

829. MG 33, 773; R 2, 52. 830. MG 33, 780; R 2, 58.

831 13, 33. 'Ynépeive bè TaOra ô atutrip, «eîpnvoirotAdaç biàtu το0 aïparoç το0 ffiaupoO τὺ *èv* oùpavoîç Kai Tà ènl ff]ç» [Col 1, 20]. 'Exôpoi yàp ijptv Oèo0 bf dpapriaç, Kai ôjpiaev ô 0€<>ç τôν àpapravovra anoOv^OKeiv. 'Ebei oùv èv èx τûιν bùo -fevéoUai• f] dXr|0eúovTa 0eôv travraç dveXeîv, ¡l <piXav0pui-ireuópevov ttapaXOcrai τ?)ν dtrôtpafftv. AXXà pxétte 0eoO aocpiav £tT)pr)<7€v Kai τί] dnocpácrei tqv dXrjQeiav, Kai τί) <piXav0pu)Tt(<¡t tqv èvépfeiav. AvéXape Xpicrrôç Tàç dpapTÎaç èv Tip atupaniis èlri τô íúXov, ïva bià το0 0avdTov aÙToO τοῦς àpapTÎatç fipeîç d-rrofevopevoi, τί] btKatoaùvij iqaujpev. Où piKpôç fiv ó ùnep-421 anoèvrjaKcuv f|pwv οὐκ ί]ν Ttpóparov aio0r|TÓv οὐκ fiv vpnXôç 392 <ïv0pamoç- οὐκ fiv dffe^°S póvov, dXXà Oeôç èvav0painf|aaç. Où TOffaÙTTi i'iv τῶ)ν àpapTtuXâiv q dvopia, ôcrr| το0 ûirep-ano0v^)OKovTOç f] btKatoffûvq• où τοοο0τον ^pdpTopev, ôaov èbiKatonpayrioev ô τ?)ν q>uxnv ùtrèp i]pwv T€0eiKibç, ô TeOetKwç 403 ôτε i]0eXe, Kai trdXiv Xafidiv ÔTe f¡0eXe. Kai 0éXetç fvûvai ôτι où pioocpaftûç dtréOeTO τ^ν iujqv, oùbè dKOUffiwç TtapèbaiKC τô irveOpa; TTpoaecpdivei Tip TTarpi Xèyœv «TTdrep, eiç x^'pàç aou TrapaTÍ0epai τô nveOpd pou» [Le 23, 46].

832 15, 11. MéXXovToç XptOToO beùrepov èpx€ff0ai το0 dXtiOoOç, 597 ècpóbiov Xappávujv -rqv τújv dKÓKUJv irpoaboKÍav ô dvnKeipevoç, Kai pdXicrra τûιν ¿k TrepíTopflç, dyei tivà dv0ptuirov pàyov, Kai Tfjç èv cpappaKeiatç Kai ètraoibaîç dnatT|XflÇ KaKOTexviaç èpneipÓTaTov, dprrdCovTa pèv êauTip τîIçτῶν 'Ptupaïcuv paffiXeiaç

831 13, 33. Sustinuit haec salvator, *pacificans per sanguinem crucis* 414 *quae in caelis et quae in terra sunt.* Inimici enim Dei per peccatum eramus, et definivit Deus peccantem mori oportere. Ex duobus igitur alterum fieri necesse erat: ut aut Deus sibi constans omnes interimeret, aut clementia usus datam sententiam dissolveret. Verum Dei sapientiam conspicare: suam servavit et sententiae firmitatem et bonitati efficaciam. Assumpsit Christus peccata in 419 corpore super lignum, ut nos per mortem eius peccatis mortui iustitiae viveremus. Non minimi pretii erat qui pro nobis morie- 42i batur; non erat ovis sensibilis, non erat nudus homo, non erat 392 solummodo angelus, sed Deus inhumanatus. Non tanta erat peccantium iniquitas, quanta eius qui nostri gratia moriebatur iustitia; non tantum peccavimus, quantum ille iustitia excelluit qui pro nobis animam posuit, qui posuit quando voluit, et iterum sumpsit 403 quando voluit. Vis nosse quod non coacte ac vi vitam deposuit, neque invitus tradidit spiritum? Inclamavit ad Patrem dicens: *Pater, in manus tuas commender spiritum meum.*

832 15, 11. Cum verus Christus secundo venturus erit, simplicium 597 et circumcisorum praesertim exspectationem adversarius in occasionem sumens producet quemdam hominem magum ac fallacis veneficiorum incantationumque perversae artis peritissimum, qui

831. MG 33, 812; R 2, 94.
832. MG 33, 884; R 2, 168.

TÍ]V èHouaiav, q/eubûjç bè XptffTÔv ëauTÔv cmoKaXoûvTa- Kai bià pèv tflç toû XptaioO Trpootifopiaç, 'loubaiouç toùç tôv 'HXetppévov TTpoabOKtîivTaç dnaTtùvTa, toùç èS èÔvâiv bè Taîç paftKaîç cpavTaoiaiç ÙTrafôpevov. 12. . . . Tà irpâiTa pèv èmeÍKctav, tboavei Xôyiôç tiç Kai auveTÔç, aujtppoffûvqv té Kai cpiXavOpujmav ùnoKpiverat• aqueioiç te Kai TÉpaot, toîç ¿k pa-ftKfiç àndrqç ipeóbeoiv, 'loubaiouç, tbcravei XpiffTÔç ô irpoaboKUjpevoç, dîraTT|<Taç, travTotoiç ütrrepov diravGpajniaç Kai irapavopiaç èmTpatpriffeTai kokoîç, tbç irdvTaç ùïteppaXéoOat toùç irpô aÙToû yevopévouç dbÎKOUç Kai daepeîç' <poviKÎ]v Kai diroTopunárriv Kai dvqXef] Kai TtoiKÍXnv, KaTà ttôvtwv pèv, ¿JatpÉTUjç bè Ka0' f]ptî>v. tûjv XpKTnavtjùv TÎ|V bidvotav ?xLl,v- 'Eiri Tpia bè ?tt| póva Kai pf^vaç ?£ tô TotaOTa ToXpnoaç, ùttô tt[ç beuTépaç è£ oùpavtôv èvbôSou irapouoiaç toû povo-fevoûç Yioû ©eoû KaTap^eîTat, toû Kupiou Kai Xunflpoç fjptîiv 'foooû, XptffTOÛ toû àXqÔoûç• ôç dveXtbv tôv dvTÎxptOTÔv tûj irveupan TOÛ OTÔpaTOÇ aÙTOÛ [cf. 2 Thess 2, 8; Is 11, 4], T(î) Tfiç Teévvnç toûtov napabtuaet Ttupi.

824 16, 19. Ei bé itote, ooO KaGeiopévou, rrepi àYveiaç F] 833 irapGeviaç ÙTretafjXOé oot Xo'fiffpôç, éxeívou [toû TIveùpaToç toû 'Ayîov] ècrri f| btbaOKaXia. Oùxi noXXdKtç KÔpr], napà Ttatrrâbaç outra vuptptKaç, ècpuyev, èKeivou btbaOKOVTOç Tà Ttepi rrapQeviaç; Oùxi TroXXÔKtç àvOpwTroç èv iraXaTtoiç btanpérrtuv KaTénruoe ttXoûtou Kai dSiaç, btbaxOeiç forò toû ÏTveùpaTOç toû 'Afiou; Oùxi TroXXdiaç véoç, ôpwv kôXXoç, ÉKappuoe tô [ÎXéppa, Kai

et romani imperii dominationem usurpabit et falso se Christum appellaturus est, et per hanc Christi appellationem ludaeos qui Unctum exspectant decipiet gentilesque magicis praestigiis pertrahet. 12. . . . Ac primum quidem veluti eruditus ac prudens quispiam clementiam, temperantiam humanitatemque simulabit; et ludaeis per signa falsaque ex magicis fraudibus prodigia, quasi ille exspectatus Christus esset, deceptis, omnibus deinceps crudelitatis et sceleris inscribetur notis, ita ut omnes iniustos et impios qui ipsum praecessere improbitate superet; sanguinarium, praefractae duritiae, immisericordem et versipellem, cum adversus omnes, tum vero maxime contra nos Christianos animum gerens. Postquam vero tres annos et menses sex talia facere ausus erit, a secundo unigeniti Filii Dei Domini et Salvatoris nostri Iesu, veri Christi, glorioso de caelis adventu abolebitur, qui spiritu oris sui antichristum interficiens illum igni gehennae tradet.

324 16, 19. Si aliquando sedenti tibi de castitate aut virginitate 833 succurrit cogitatio, illius (Spiritus Sancti] doctrina est. Nonne multoties puella, iam ad nuptiales thalamos constituta, aufugit, illo de virginitate instruente? Nonne persaepe homo in palatiis conspicuus opes et dignitatem conspuit, a Spiritu Sancto edoctus? Nonne saepe adulescens, speciosam formam conspiciens, oculos compressit,

833. MG 33, 944; R 2, 228.

?<pirfe τὸ ibeîv, Kaì èiécpuye τὸν jioXuouóv; TTóOev féfoví τοῦτο, iryreîç; Tò TTveûpa τὸ "Ayiov èbibaSe τοῦ véou τί]ν tpuxñv. ToffaÛTCi TtXeovefíai èv KÓapqj, Kaì àKTqpovoûffi Xpicmavor òià tí; Atà TÎ)V τοῦ TTveûpaTOÇ èiraufiXiav.

834 16, 24. TTatrip pèv bibuiaiv YiqJ, Kaì Yiôç peraôibujffiv iso
'Afíuj TTveùpan. Aùrôç yáp èff-nv ó 'Iqaoûç ó Xêfœv, οὐκ 168
èydr «TTávra poi napebóÓq virò τοῦ TTaTpôç pou» [Mi 11, 27]*
Kaì nepi τοῦ 'Arfiou TTveùparoç Xéyer «"Orav ?X9ij èKeîvoç, τὸ TTveOpa τ^ç dXqOeiaç», Kaì rà èiflç, «èKeîvoç èpè boíáaei, ôn èK τοῦ èpoû Xappdvei, καὶ dvarfeXeî ûpîv» [io 16, 13 sq]. 'O TTarqp bi* Yioû oùv Áfím TTveùpan rd irdvra xapíteTca. Οὐκ dXXa TTaTpôç xaptopara Kaì dXXa Yioû Kaì áXXa 'Ayíou TTveùparoç- pía fàp f) ffuiTqpía, pía t] ôûvaptç, pía f] manç. ETç 0eôç, ó TTanip- eiç Kvpioç, ó povoyev^ç aÙTOÛ Yiôç- ?v τὸ TTveûpa TÒ"Afiov, ò TTapaKXqToç. Kaì aùrapKeç f]pîv eibévauso raOra- qpûcnv bè P| ÛTtôffraaiv pt) TroXuTtpafpóvet. Ei fàp fiv YCfpappèvov, èXèyopev ô où yé^panrai, pi] ToXpf|ffœpev. AfrrapKeç ipîv eibévat rrpôç ouinipiav 8n Ion TTarrjp Kaì Yiôç Kaì "Afiov TTveOpa.

835 17, 14. Tô pèv ubtup ?£w0ev nepixeirat, rô bè TTveûpa Kaì «7
τὸν èvboûev iguxùv P'-.m'iei dnapaXeiirrcuç. Kaì τί ûaupdieiç ;856
Aagè ùnóbei-fpa cnupanKÓv, piKpôv pèv Kaì eùreXéç, XPH^'POV bè τοῖς dcpeXeorépoiç. Ei τῷ nûp bià rf|ç Traxùrr|TOç τοῦ oibiipou biapaîvov èvbov τῷ ôXov dìreppàierai irûp, Kaì ô8i

et videre declinavit, et inquinamentum effugit? Unde illud factum, rogas? Spiritus Sanctus adulescentis mentem edocuit. Tot sunt avaritiae cupiditates in mundo, et paupertatem voluntariam sectantur Christiani; quam ob rem? Propter Spiritus Sancti intimam praeceptionem.

834 16, 24. Pater dat Filio, et Filius communicat Sancto Spiritui, iso
Ipse enim est Iesus dicens, non ego: *Omnia mihi tradita sunt a* 108
Patre meo; et de Sancto Spiritu dicit: *Cum venerit ille Spiritus veritatis,* etc., *ille me clarificabit, quia de meo accipit, 'et annuntiabit vobis.* Pater per Filium cum Sancto Spiritu omnia donat. Non alia Patris dona et alia Filii et alia Sancti Spiritus; una enim salus, una potentia, una fides. Unus Deus, Pater; unus Dominus, illius Filius unigenitus; unus Spiritus Sanctus, Paracletus. Et suf-150
ficit nobis scire illa; de natura vero vel subsistentia ne sis sollicitus. Si enim esset scriptum, diceremus; quod non est scriptum, ne audeamus. Sufficit nobis scire ad salutem quod est Pater et Filius et Sanctus Spiritus.

835 17, 14. Aqua exterius circumfunditur, Spiritus et interius animam 447
abluit absque defectu. Et quid miraris? Sume exemplum cor-356
poreum, parvum quidem et humile, utile autem simplicioribus. Si ignis per crassitudinem ferri transiens intus totam rem efficit

834. MG 33, 952; R 2, 236. 835. MG 33, 985; R 2, 268.

q/uxpôç fiv€Tai Ζxgtôç, Καὶ 6 péXaç yiveTat èKÀàgnujv• ei Guipa ôv tò ttOp, *èv* oáipaTi aibi'ipou évbúvov outoiç dîrapeprrobiOTUJÇ èp-fàlerar tí Oaupâietç ei TTveOpa "Apov èv toîç èvboTârοiç Tfjç **Rfc** eiaépxeTai;

ses 18, 1. 'Pila Taxons TÔS d-faOoep-fiaç n Tfjç avaaraoeuiç 836 èXniç. 'H **w** irpooboKÎa Tfjç ptaOanoboaiaç veupoî tìiv tpuxîjv eiç èpfaaiav dTa0f|v. "ETOipoç pèv yap firraç èp-fd-niç eiç tô vnopeîvat toùç KapdTOuç, êàv TrpopXétnj tûiv KapdTuiv tòv piaéów toîç bè dpiaOÎ Kapvouai, TtpOKaTaïrhrrei Καὶ f] tpuxn

noopeTà to0 otbpaToç. - - - 'O inaTeùujv ôti pévet tô otîipa eiç dvdaTaotv, tpeibeTai Tfjç üToXfjç, Καὶ οὺ poXvvei toûto iropveiaiç· ò bè dmoTtîiv Tfj dvaOTdaa, bibwaiv èauTÔv eiç tropveiaç, diç dXXoTpitp itapaKexpn.uévoç tû) ibitu Guipan. Méya toívuv Tfjç àfiaç KaÔoXtKfjç ¿KKXnoiaç napdrfeXpa Καὶ bibaypa, TnüTiç irepi veKpûiv dvaOTdoeujç• péya Καὶ àvafKaiÓTarov, ùttò TTοXXuiv pèv àv-nXe-fópevov, irrtò bè Tfjç dXr|0eiaç maiOTtoioúpevov.

eoo 18, 18. Tò fàp otxipa tq0to èyeipeTai, οὺ toio0tov pévov 837
610 daOevéç, dXX' aÙTÒ to0to èfdpeTai. 'Evbuadpevov bè Tijv dtpOapaiav peTairoieîTat, tïiairep oibqpoç trupì TtpoGoptXijaaç fiveTai TtOp, pâXXov bè diç oìbev ò dvtOTuiv Kùpioç. 'EyeipeTai pèv oùv to0to tò otùpa, dXX' οὺ pévet toio0tov, dXXà pévet aiwvtov. OÙKén Tpocpwv toioùtujv xpetav èx€l apôç iuijv,

ignem, et frigidum fit fervidum, et nigrum fit collucens; si ignis, qui corpus est, in corpus ferri penetrans sic absque impedimento operatur, quid miraris, si Spiritus Sanctus in intima animae ingreditur?

36« 18, 1. Radix totius bonae operationis est spes resurrectionis; 836 namque mercedis exspectatio animam roborat ad bona opera suscipienda. Etenim ad labores perferendos operarius quisque paratus est, si laborum praemium prospexerit; iis vero, qui nulla proposita mercede laborant, animus una cum corpore ante concidit. . . .
600 Qui credit corpus ad resurrectionem manere, huic vesti parcit nec ipsum scortationibus contaminat; qui vero resurrectioni non credit, semetipsum in fornicationes tradit, proprio corpore abutens quasi alieno. Magna igitur sanctae catholicae ecclesiae praeceptio et institutio est fides de resurrectione mortuorum; magna, inquam, et valde necessaria, quae a multis quidem negatur, sed a veritate comprobatur.

600 18, 18. Hoc enim ipsum corpus resurget, non infirmum quale 837
010 est manens, sed idem ipsum resurget. Incorruptibilitate vero indutum transformabitur, quemadmodum ferrum igni admotum ignis efficitur, vel potius quemadmodum novit qui illud excitat Dominus. Resurget igitur hoc ipsum corpus, sed non tale manebit, at manebit aeternum. Non amplius eiusmodi qualibus utimur cibis ad

836. MG 33, 1017; R 2, 298. 837. MG 33, 1040; R 2, 320.

oùbè KXipàKtuv Ttpôç dváfiacnv yivexai yàp itvevpaTiKÓv, Oaupá<nóv n, Kai oîbv eîrteîv kot' àiiav oùk èxoptv. «Tóté oí bÍKaioi, <pn,ai, Xàjnyoudiv tbç ô f]Xtoç Kai f| aeX^vq, Kai tbç f| XapirpÔTqç to0 OTepewpaTOç» [Mt 13, 43; Dn 12, 3]. Kai irpoetbùjç ti'}v tûiv àv0pii)TTiiJV àmoriav ó 0eôç, OKibXqSi piKpoTÛTOtç èv Ttù 0épei tpwToetbeîç bébuiKev aùyàç Xapiteiv èK to0 otôpaTOÇ, îv' èK tûiv tpaivopèvuuv moreuOri tô KpooboKUjpevov. 'O fàp tô jaépoç îrapaaxùjv bùvaïai Kai tô ôXov Trapaoxtîv- Kai ô cn<wXr|Ka cpwç èKXapireiv ïtotriaaç, ttoXXùj pâXXov cpuiTOiroifiaei bÎKatov âvQpujTtov. 19. 'Eyeipópeòa toîvuv, aitbvta pèv îràvTeç 599
èxovTtç Tà atbpaTa, où iràvTeç bè ôpoia. 'AXX' d pèv t!ç è<m ôtKatoç, Xappàvet otbpa ènoupàviov, ïva búvrjTai perà dfféXuiv àvaoTpétpeiv èiraSiœç. EÌ bè tiç àpapTwXôç ècm, Xappàvei592
atîipa aîibviov, ûnopovqnKÔv Ttpwpiaç ápapnújv, Yva èv irvpi aiujviujç Katôpevoç pqbéitOTe dvaXcuOrj. Kai btKalœç dptpoTépotç toîç Tœfpaoiv ô 0eôç napéxei to0to- oùbèv fàp fjgîv XœP^ aœpaTÔç ti TiénpaKTai. BXafftpqpoûpev btà OTÔpaTOÇ, TtpofftuXÔpeOa bid OTÔpaTOÇ- iropveùopev bid aujpaToç, áfveúopev bià *ffujuaroç*- ápnálopev bià X€'pdç, èXeqpoaùvaç bibopev bià X€lPÔÇ, Kai Tà XoiTià ôpoituç. 'Eireibr] toîvuv eiç nàvTa ùnT|peTr|ffaTO tô atbpa, Kai èv toîç péXXouai' ouvanoXaùei tûiv Yevopévœv.

838 18, 23. KaQoXiKÎ] pèv oùv KaXeÎTai èKKXqtrta], bià tósi KaTà ndcHiç eîvai tt[ç oÎKoupévqç, dirò irepdTtov fñ? ?wç ne-

vitam opus habebit, neque scalis ad ascensum; fiet enim spiritale, admirabile quidpiam, et quale pro dignitate dicere non sufficimus. *Tunc iusti,* inquit, *splendebunt ut sol et luna, et sicut splendor firmamenti.* Ac praesciens Deus hominum infidelitatem exiguissimis vermibus dedit ut aestate lucidos ex corpore radios emitterent; ut ex his quae conspiciuntur, crederetur id quod exspectatur. Qui enim partem attribuit, poterit et totum praestare; quique vermem splendere lumine fecit, multo magis iustum hominem splendere efficiet. 19. Resurgemus igitur, aeterna quidem omnes, non omnes 59»
vero similia habentes corpora. Verum si quis iustus est, caeleste corpus accipiet, ut possit cum angelis digne una versari; si quis 592
autem peccator est, corpus accipiet aeternum perpetiendae peccatorum poenae capax, ut in igne aeterne combustus numquam absumatur. Et merito quidem utroque in ordine id praestat Deus. Nihil enim a nobis absque corpore est gestum. Blasphemamus per os, per os precamur; scortamur per corpus, per corpus puritatem custodimus; rapimus per manum, per manum eleemosynas largimur, et cetera similiter. Quando igitur ad omnia subserviit corpus, in futuris quoque obventurae sortis est particeps.

838 18, 23. Catholica enimvero vocatur [ecclesia], eo quod per totum 51
orbem ab extremis terrae finibus ad extremos usque fines diffusa

838. MG 33, 1044; R 2, 324.

pÚTUJv* Kai btà τὸ bibaaxeiv KaûoXiKtîiç Kai àveXXeiKtùç finavTa Tà eiç fvtîiaiv àvOpâiKujv èXOeîv òcpeiXovTa òóxpaTa, Kepi τέ óраTÚjv Kai àopœrujv KpaYpáTuiv, ¿Koupavíujv Te Kai èmpeicuv* Kai òtà τὸ Kàv yèvoç àvOpwKwv eiç eùffépeiav itnoTaaaeiv,
49 ápxóvTcuv Te Kai dpxopévujv, Xofiujv TC Kai ibiuJTww Kai. btà tô KaOoXtKôiç iaTpeùetv pèv Kai Oepaneùetv finav τῶ τῶιν ápaptiújv eîboç, τῶιν btà TuXfiS Kai aùjpaToç èKiTcXoupévtuv• KecrfiaÕat bè ¿ν aòrfi nàaav ibéav ôvopalopévqç àpeTfiç, èv èpfoiç Te Kai Xô'foiç Kai KveupanKOÎç iravToiotç xaP'ffpaffiv.

si 18, 26. Kàv KOTe èmbrmfiç èv nôXeat, pi) àKXwç è£èTaie839
κο0 τὸ KupiaKÓv ècm, Kai yàp ai Xorrcai τÆιν àffe0(î>v aipéaetç KupiaKÙ Tà èauTéùv onfiXaia KaXeîv èiuxeipoOcn- pr|bè κο0 ?<jτιν ôκXujç fi èKKÂnaia, dXXà κο0 èanv fi KaOoXtKfi èKKXr)ffiaτοῦτο yàp ibtKÔv ôvopa TUfxàvet Tfiç àpaç TaÙTrçç Kai pqTpôç fiptûv ÕKávTwv.

493 19 *(mystagogica 1),* 7. "Qanep yàp ô ἀρτος Kai ô oîvoç840
496 Tfiç eùxapiOTÎaç Kpô Tfiç àfiaç èmKXfiaewç Tfiç npoffKUVT)Tfiç
489 Tptàboç àpToç fiv Kai oTvoç Xvrôç, èKtKXfiaeujç bè yevoptvqç ò pèv àpToç fiveTat Guipa XpiOTOû, ô bè oîvoç aîpa XptdTοûτὸν aÙTÔv bfi TpÔKOv Tà ToiaÛTa ppàipaTa Tfiç Kopnfiç τοῦ Xaiavâ, Tfi ibiç <pùoei Xrrà ÔVTa, tfi èmKXfioei τῶιν baipôvwv péPnXa yiveTai.

est; et quia universe et absque defectu docet omnia quae in hominum notitiam venire debent dogmata, sive de visibilibus et invisibilibus, sive de caelestibus et terrestribus rebus; tum etiam eo quod omne hominum genus recto cultui subiciat, principes et
49 privatos, doctos et imperitos; ac denique, quia generaliter quidem omne peccatorum genus, quae per animam et corpus perpetrantur, curat et sanat; eadem vero omne possidet, quovis nomine significetur, virtutis genus, in factis et verbis et spiritualibus cuiusvis speciei donis.

51 18, 26. Et si quando peregrinatus fueris in civitatibus, ne 839
simpliciter requiras ubi sit dominicum; nam et ceterae impiorum sectae atque haereses suas ipsorum speluncas dominicorum nomine honestare nituntur; neque ubi sit simpliciter ecclesia, sed ubi sit catholica ecclesia; hoc enim proprium nomen est huius sanctae et matris omnium nostrum.

493 19 *(mystagogica 1),* 7. Quemadmodum enim panis et vinum 840
496 eucharistiae ante sanctam adorandae Trinitatis invocationem nudus
<89 panis et vinum erat, invocatione autem peracta panis fit corpus Christi et vinum sanguis Christi, ita et eiusmodi esculenta ad pompam Satanae pertinentia, cum ex natura sua nuda et communia sint, invocatione daemonum profana et contaminata redduntur.

839. MG 33, 1048; R 2, 328.
840. MG 33, 1072; R 2, 350.

841 21 *(myst. 3),* 1. 'Ypîv . . . dvapePnKÓaiv aitò Tfjç KoXup-463
pi'jOpaç twv tepwv vapaTwv, èbôôq xpîffMa) âvrÎTUTtov oû 477
èxpiaôq Xpiarôç- toûto bé ¿cm tò "Ayiov TTveûpa.

842 21 *(myst. 3),* 3. "Qanep yàp ó dtpToç t^ç eùxaptaTÎaç peía 496
tòv èirÎKXqatv toû 'Afiou TîveùpaToç oùk &n dpToç Xitôç, dXXà
awpa XpiffTOÛ, oùtw Kaì tò éêfiov toûto pùpov oùk ?ti q/iXôv, 476
oùb' tbç dv envoi tiç koivòv per' èTtÎKXqaiv, dXXà Xpiaroû
xdpiapa Kai TIveùpaToç 'A'fiou, Tvapouaiqt tôç aÙTOÛ ûeÔTqToç
èv€pfT)TiKÒv fivôpevov ôirep auppoXiKtîiç ènî peTwnou Kai twv 478
dXXwv aou xpÍETai aiaOfiTripiwv Kai tùj pèv cpaivopévq) pûptp482
tò awpa XP^€Ta'i TtP bè áyíqj Kai îwottoiw TTveùpaTi f] ipuxô
àpâterca.

843 22 *(myst. 4),* 1. Kai aÛTq toû paKapiou TTaùXou f) biba-sos
OKaXía [1 Cor 11, 23] ÎKav?| KaûéOTqKt 7iXripocpopf]<iai ùpâç Ttepì
twv Oeiwv puarqpiwv, tLv KaraitiwÛèvTeç aùaawpot Kai aùv-
aipoi toû Xpiaroû TefóvaTe. Aùtôç fàp dpTiwç èpôa- «"On
èv TÍ] VUKTÌ TrapebíbOTO, Kt X.» [ib.; Mt 26, 26 sqq]. AÙTOÛ OÙV 486
drcocprivapévou, Kai efnôvTOç Ttepì toû dpTov «Toûtô pou èari
tò awpa», tîç ToXpqaet dpcpipdXXeiv Xorrrôv; Kai aÙTOÛ pe-
Paiwaapévou Kai eipnKÔTOç- «Toûtô pou èOTÌ tò aîpa», tîç
èvboidaei irorè, Xéywv pò eîvat aùroû tò aîpa;

844 22 *(myst. 4),* 2. Tò ubwp irorè eiç oîvov peTapépXqKev,48e
oÎKeîov aïpan, èv KavÇ Tfjç TaXiXaiaç [lo 2, 1 sqq]' Kai oùk

841 21 *(myst. 3),* 1. Vobis . . . postquam ex sacrorum laticum 463
piscina ascendistis, datum est chrisma, illius antitypum quo unctus477
est Christus, quod est nimirum Spiritus Sanctus.

842 21 *(myst. 3),* 3. Nam sidut panis eucharistiae post invocationem 486
Sancti Spiritus non est communis panis, sed corpus Christi, ita et 476
sanctum istud unguentum non amplius nudum neque, si quis ita
appellare malit, commune unguentum est post invocationem, sed
Christi donarium et Spiritus Sancti, praesentia divinitatis eius ef-
ficiens factum, quod quidem symbolice fronti aliisque sensibus tuis 478
illinitur; ac dum unguento visibili inungitur corpus, sancto et vivi- 482
fico Spiritu anima sanctificatur.

843 22 *(myst. 4),* 1. Vel haec sola beati Pauli institutio [1 Corii, 23] 509
abunde sufficiens est, ut certam vobis de divinis mvsteriis fidem
faciat, quibus digni habiti, concorporei et consangues Christi facti
estis. Ille enim modo clamabat: *Quod in ea nocte qua trade-
batur,* etc. Cum igitur ipse pronuntiaverit et dixerit de pane:486
Hoc est corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cum
ipse asseveraverit et dixerit: *Hic est sanguis meus,* quis umquam
dubitaverit, aiens non esse eius sanguinem?

844 22 *(myst. 4),* 2. Aquam olim in vinum, quod sanguini affine 489
est, in Cana Galilaeae transmutavit; et eum parum dignum existi-

841. MG 83, 1089; R 2, 366.
842. MG 33, 1089; R 2, 368.
843. MG 83, 1097; R 2, 372.
844. MG 33, 1097; R 2, 374.

dïiômaxôç èanv, oîvov pexapaXwv tîç aîpa; Eiç fdpov awpaxiKÒv KÂq0eiç xaÚTqv è0aupaxoùpYr|a6 tîiv TtapaboSoTtotíav Kai toîç uioîç toû vupq)wvoç où ttoXXw pfiXXov xqv dnôXauaiv toû aujpaxoç aÙTOÛ Kai toû ai'paTOç btupqadpevoç ôpoXo-•fflOrifftTai ;

«ss 22 *(myst. 4),* 3. "Qot€ peTÙ naanç nXripotpopiaç djç *odi-* 845
^paxoç Kai aïpaToç pexaXappdvwpev Xpiaroû. 'Ev tùtuu fàp dprou biboxai aoi tò acùpa, Kai èv tùnw oîvov biboTai croi xò aîpa, îva ïévtj, peTaXapwv *ad)*paraç Kai ai'paTOç Xpiayou, sosaùaauipoç Kai aùvatpoç aùxoû. Oûtw fàp Kaì XPlffTOCPÔpoi •fivópcOa, toû adipaTOç aùxoû Kai toû ai'paTOç eiç Tà fjpéxepa dvabibopévou péXr]. Oùtw kütù tòv paKdptov TTèrpov «Qeiaç Koivcuvoi cpùaeujç» [2 Petr 1, 4] fivóp€0a.

485 22 *(myst. 4),* 6. Mi) npôaexe oùv ibç ipiXoîç xw dpxw Kai 846
Tip oïvtp' awpa fàp Kai aîpa Xpiaxoû Kaxà xrjv beaîtOTiKÎjv
256TUYxávei dnôcpaatv. Ei fàp Kai f) aïa0qaiç aot toûto ûtco-pdXXei, dXXà f| irianç ae fJepaiouTU). Mr] dirò Tflç feùaewç Kpivijç tò Ttpàfpa- dXX' dirò xflç mOTewç irXripotpopoû dvevboiàaTwç acbpaToç Kai aîpaToç Xpiaroû KaxaSiw0eiç.

478 22 *(myst. 4),* 7. «'EXhravaç èv èkaitp xqv KetpaXt'jv pou» 847
[Ps 2^ 5]. 'EXaiw èXiaavé aou tîjv KC<paX?]v ètri pexdmou, btà
445 t^v acppafîba f^v exciç toû Geoû, ïva févij èKTÙnwpa atppafîboç, dfiaapa 0eoû.

mabimus cui credamus, cum vinum in sanguinem transmutavit? Ad nuptias corporales vocatus stupendum hoc miraculum effecit; et non eum multo magis filiis thalami nuptialis corpus suum et sanguinem fruenda donasse confitebimur?

485 22 *(myst. 4),* 3. Quare cum omni persuasione tamquam corpus 845
502 et sanguinem Christi sumamus. Nam in figura panis datur tibi corpus, et in figura vini datur tibi sanguis, ut, cum sumpseris
509 corpus et sanguinem Christi, concorporeus et consanguis ipsi efficiaris. Sic enim et christiferi, efficimur, distributo in membra nostra corpore eius et sanguine. Sic iuxta beatum Petrum *divinae* firhus *consortes naturae.*

485 22 *(myst. 4),* 6. Quam ob rem ne tamquam nudis pani et vino 846
attende; sunt enim corpus et sanguis Christi, secundum Domini
256 asseverationem; nam etiamsi illud tibi suggerat sensus, fides tamen te certum et firmum efficiat. Ne iudices rem ex gustu, sed ex fide sine ulla dubitatione certus esto te corporis et sanguinis Christi dono dignatum fuisse.

478 22 *(myst. 4),* 7. *Impinguasti in oleo caput meum.* Oleo caput 847
445 tuum impinguavi! in fronte, per signaculum quod habes Dei, ut efficiaris effigies signaculi, sanctificatio Dei.

845. MG 83, 1100; R 2, 374. 846. MG 33, 1101; R 2, 376.
847. MG 33, 1101; R 2, 376.

848 22 *(myst. 4),* 9. TaOra paOwv, Kai TtXqpoq>opiiOdç diç Ô485
tpaivôpevoç dpToç οὐκ àpfoç èanv, ei Kai τί] yeúoei aiaOqTÔç, dXXà Guipa XpiaroO, Kai ô cpaivôpevoç oîvoç οὐκ oîvôç è<rnv, ei Kai f| TtOoiç τοῦτο poùXeTai, dXXà aîpa XpiaroO, Kai ὁτι irepi τουτου íXeye ndXai ô Aapib qiàXXwv «Kai dpToç Kapbiav dvôpujrcou <HT|pí£ei, τοῦ ÎXapOvai npôauiTtov èv èXaiq» [Ps 103, 15], OTiipiiou Tqv Kapbiav, peraXappdvwv aùroû ¿Ç irveupanKoO, Kai ÎXdpuvov τô Tf;ç yuxôç aou irpôcrwnov.

848 23 (myst. 5), 1 sqq. De ritu eucharistico, v. K 528 sqq.*

849 23 *(myst. 5),* 6. Metà TaOra, pvqpoveùopev oùpavoO Kai 205
Yñq Kai 9aXdtfffr)ç, f|X(ou Kai ffeXf|vnç, darpuiv Kai irâCTqç Tf]ç KTiaeujç XofiKflç Te Kai dXôyou, ôpaTfiç Te Kai dopÛTOu- dffé̂Xujv, dpxaTfétXtuv, buvdpewv, κυριοττ|των, dpxwv, èiouoiuiv, ÒpÓVUIV, TWV Xepoupip TWV ITOXun-pOOWTCWV [cf. Ez 10, 21], òuvótpei XéyovTeç τô τοῦ Aapíb- «MeyaXùvaTe τôν Kúpiov aùv èpoi» [Ps 33, 4], Mvripoveûopev Kai τῶν oepacpip, ô èv TTveù-pan 'Ayiqi èôedaaTO 'Hcraîaç, irapeffTqKÓTa κύκλῳ τοῦ Opôvou τοῦ GeoO» [cf. Is 6, 2].

850 23 *(myst. 5),* 7. Efra, àfiàoavTeç êauTOÙç bià τῶν Ttveu- 496
pa-riKwv τούτων ùpvwv, irapaKaXoûpev τôν qnXdvOpwnov Geôv, τô "Afiov TTveûpa èïauoœreîXai èni τὺ irpOKeipeva- ïva iroif|<Jij τôν pèv dpTov awpa Xpurroû, τôν bè oîvov aîpa XptOTOÛ. TTdvTuiç xàp où èàv ètpdtpaiTo TÔaAfiov TTveûpa, τοῦτο rpfiaaTai «ss
Kai peTapépXtjTai. 182

848 22 *(myst. 4),* 9. Isthaec edoctus, et certissima imbutus fide 495
quod qui videtur panis panis non est, tametsi gustu sensibilis sit, sed corpus Christi, et quod videtur vinum vinum non est, etiamsi ita gustui videatur, sed sanguis Christi, quodque ea de re antiquitus in psalmis aiebat David: *Et panis cor hominis confirmat ut exhilaret faciem in oleo,* confirma cor tuum, panem illum tamquam spiritualem sumens, et animae tuae faciem exhilara.

849 23 *(myst. 5),* 6. Post haec mentionem facimus caeli et terrae 205
et maris, solis et lunae, astrorum et omnis creaturae rationalis et irrationalis, visibilis et invisibilis; angelorum, archangelorum, virtutum, dominationum, principatuum, potestatum, thronorum, cherubim multis faciebus, quasi dicentes illud Davidis: *Magnificate Dominum mecum.* Mentionem facimus et seraphim, quae in Spiritu Sancto contemplatus est Isaías, circumstantia thronum Dei.

850 23 *(myst. 5),* 7. Deinde, postquam nosmetipsos per has spiri- 499
tuales laudes sanctificavimus, Deum benignum exoramus ut emittat Sanctum Spiritum super proposita, ut faciat panem quidem corpus Christi, vinum vero sanguinem Christi. Omnino enim, quodeumque attigerit Spiritus Sanctus, id sanctificatum et trans-439
mutatum est. 182

848. MG 33, 1104; R 2, 378. 849. MG 33, 1113; R 2, 884.
850. MG 33, 1113; R 2, 384.

512 23 *(myst. 5),* 8. ETra, petà τὸ dirap-naOñvat ττiv itveu-851
520 panK?]v Guaíav, τήjv dvaípaKTOV XaTpeíav, ètti Tfjç Ouffiaç èKcivqç τοῦ iXaapoû irapaKaXoûpev τὸν 0eòv vrrèp KOivqç τwv ¿k-KXnffiâiv eîpqvqç, úrthp tf|ç τοῦ KÔcqiou eùdTaGeiaç, intèp 0a-atXéwv, ùirèp ffrpœnwTwv Kai auppâxwv, ûirèp τiῆiv èv daGeveiaiç, ûirèp τwv KaTaitovoupévwv, Kai ditaÎaiiXwç ùttèp ïtdvrwv £or)-Geiaç beopévwv òeópeGa Ttavreç fjpeîç Kai Taùtqv irpoapépoptv τî]v Guaiav.

284 23 *(myst. 5),* 9. Eîta pvripoveùopev Kai τwv rrpOKCKOipr]-852
pévwv, npwTov TtaTptapxwv, npotpqTwv, àiroaTÔXwv, papnjpwv, ôrtwç ò 0eôç Taîç eùxaîç aùïwv Kai trpeapeiaiç irpoaôéSqTai
sssfyiwv ipv bér]<Jiw eîra Kai ûirèp τwv irpOKeKOipqpévwv dpiwv na-Tépwv Kai èmcTKÔTtwv Kai ttdvTwv ditXwç τwv èv fjpîv irpo-K6KOipr|pévwv, pefiorqv òvqffiv -mOTCÙovTcç taeaGai Taîç tpuxaîç, ùnèp ¿V f| béqffiç dvacpépeTai, ττ|ç ôrfiaç Kai (ppiKwbeffTdTpç npoKeipèvqç Guaiaç.

588 23 *(myst. 5),* 10. Kai poùXogat ùpâç dirò ÛTtoberfpaToç 853
rteîaai. Oîba yàp itoXXoùç τοῦτο XéYovTaç- Tí wcpeXeîTat ipuxii peTà dpapyqpdTwv dnaXXaaaopévr) τοÒòé τοῦ kóctjiou F| où peG' dpapTTipdTwv, èàv ètri Tfiç rrpoaeuxfiç pviipoveúerai; 'Apa Yàp eï τiç paotXeùç TtpoOKCKpouKÔTaç aÙTÎp èSopiOTouç Ttoirjoeiev, eÏTa oi TovTotç biacpépovTeç, crrétpavov TtXéÊavTeç, intèp τwv èv Ttpwpiaiç aùrip τοῦτον TtpoaeviyKwaiv, οὐκ fiv aÙToîç dveaiv
520 0wr| τwv KoXdatwv; Tòv aÙTÔv Tpônov Kai fipeîç intèp τwv

512 23 *(myst. 5),* 8. Postquam vero perfectum est spirituale sacri-851
520 ficium, incruentus cultus, super illam propitiationis hostiam ob-secramus Deum pt) communi ecclesiarum pace, pro recta mundi compositione, pro imperatoribus, pro militibus et sociis, pro iis qui infirmitatibus laborant, pro his qui afflictionibus premuntur, et universim pro omnibus qui opis indigent precamur nos omnes et hanc victimam offerimus.

284 23 *(myst. 5),* 9. Postea recordamur eorum quoque qui ob-852
dormierunt: primum patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, ut Deus eorum precibus et legationibus orationem
588 nostram suscipiat; deinde et pro defunctis sanctis patribus et episcopis et omnibus generatim qui inter nos vita functi sunt, maximum hoc credentes adiumentum illis animabus fore, pro quibus oratio defertur, dum sancta et tremenda hic iacet victima.

588 23 *(myst. 5),* 10. Huius rei fidem vobis ab exemplo facere 853
volo; novi enim multos ita dicere: Quid iuvat animam ex hoc mundo in peccatis seu sine peccatis decedentem, quod eius in oratione mentio fiat? An vero si rex quispiam viros a quibus offensus fuerit relegarit in exsilium, posteaque illorum propinqui, coronam plectentes, eam regi pro suis poena ab ipso afflictis ob-tulerint, nonne ipsis suppliciorum relaxationem gratificaturus sit?

851. MG 38, 1116; R 2, 384. 852. MG 33, 1116; R 2, 386.
853. MG 33, 1116; R 2, 386.

KeKOipinévtuv aÙTtp Tàç berioeiç irpootpépovTeç, k5v àpapTuiXol (Lffiv, où OTécpavov trXéKopev, dXXà XptOTÒv èdcpapacrpévov 517
inrèp tûiv fiperépujv dpapTnpcnwv Tfpoacpípoptv, ¿íiXeoúpevoi ùtrèp aÙTâiv tê Kai f‖ptî>v tòv cpiXávOpionov ©eóv.

S. HILARIUS, ca 315—366.

In Matthaeum commentarius, 353—355.

854 C. 4, n. 22. *Dictum est autem: quicumque dimiserit uxorem* 572
suam, det illi repudium, etc. [Mt 5, 31]. Aequitatem in omnes 513
concilians, manere eam maxime in coniugiorum pace praecepit, legi addens plura, nihil demens. Nec sane profectus argui potest. Nam cum lex libertatem dandi repudii ex libelli auctoritate tribuisset, nunc marito fides evangelica non solum voluntatem pacis indixit, verum etiam reatum coactae in adulterium uxoris imposuit, si alii ex discessionis necessitate nubenda sit, nullam aliam causam desinendi a coniugio praescribens, quam quae virum prostitutae uxoris societate pollueret.

855 5, 12. Igitur requies nulla gentibus, neque mortis, ut volunt, 594
compendio quies dabitur; sed corporalis et ipsis aeternitas destinabitur, ut ignis aeterni in ipsis sit aeterna materies, et 592
in universis sempiternis exerceatur ultio sempiterna. Si igitur 999
gentibus idcirco tantum indulgetur aeternitas corporalis, ut mox igni iudicii destinentur, quam profanum est sanctos de gloria aeternitatis ambigere, cum iniquis aeternitatis opus praestetur ad poenam.

856 18, 10. Veniae assiduitas [cf> Mt 18, 22] docet nullum omnino 522
penes nos irae tempus esse oportere, quando omnium omnino peccaminum veniam Deus nobis suo potius munere quam nostro merito largiatur. Neque enim fas est nos ex praescripto legis dandae veniae numero concludi, cum per evangeli! gratiam sine modo nobis a Deo fuerit indulta.

De Trinitate, 356—359.

857 L. 1, n. 5. *Ego sum qui sum* [Ex 3, 14].... Admiratus sum 94
plane tam absolutam de Deo significationem, quae naturae

Ad eumdem modum et nos pro defunctis, etiamsi peccatores sint, 520
preces Deo offerentes, non coronam plectimus, sed Christum macta- 577
tum pro peccatis nostris offerimus, clementem Deum cum pro illis tum pro nobis propitiare satagentes.

854. ML 9, 939. 855. ML 9, 949. 856. ML 9, 1022.
857. ML 10, 28.

divinae incomprehensibilem cognitionem aptissimo ad intellegentiam humanam sermone loqueretur. Non enim aliud proprium magis Deo quam esse intellegitur; quia id ipsum quod est neque desinentis est aliquando neque coepti; sed id, quod cum incorruptae beatitudinis potestate perpetuum est, non potuit aut poterit aliquando non esse; quia divinum omne neque abolitioni neque exordio obnoxium est. Et cum in nullo a se Dei desit aeternitas, digne hoc solum, quod esset, ad protestationem incorruptae suae aeternitatis ostendit.

465 2, 1. Sufficiebat credentibus Dei sermo, qui in aures nostras 858
evangelistae testimonio cum ipsa veritatis suae virtute transfusus est, cum dicit Dominus. *Euntes nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti,* etc. [Mt 28, 19 20]. Quid enim in eo de sacramento salutis hu-
U5manae non continetur? . . Baptizare iussit *in nomine Patris*
ns *et Filii et Spiritus Sancti,* id est, in confessione et auctoris et unigeniti et doni. Auctor unus est omnium; unus est enim Deus Pater, ex quo omnia; et unus unigenitus Dominus noster Iesus Christus, per quem omnia; et unus Spiritus, donum in omnibus. Omnia ergo sunt suis virtutibus ac meritis ordinata: una potestas ex qua omnia, una progenies per quam omnia, perfectae spei munus unum. Nec deesse quidquam consummationi tantae reperietur, intra quam sit, in Patre et Filio et Spiritu Sancto, infinitas in aeterno species in imagine, usus in munere.

iso 2, 5. Immensum est autem quod exigitur, incomprehen- 859
sibile est quod audetur, ut ultra praefinitionem Dei sermo de Deo sit. Posuit naturae nomina Patrem, Filium, Spiritum Sanctum. Extra significantiam sermonis est, extra sensus intentionem, extra intellegentiae conceptionem, quidquid ultra quaeritur, non enuntiatur, non attingitur, non tenetur. Verborum significantiam rei ipsius natura consumit, sensus contemplationem imperspicabile lumen obcaecat, intellegentiae capacitatem quidquid fine nullo continetur excedit.

os 2, 6. Pater est, ex quo omne quod est constitit. Ipse in 860
Christo et per Christum origo omnium. Ceterum eius esse in sese est, non aliunde quod est sumens, sed id quod est
too ex se atque in se obtinens. Infinitus, quia non ipse in aliquo, sed intra eum omnia; semper extra locum, quia non con-
102 tinetur; semper ante aevum, quia tempus ab eo est.... Deus autem et ubique est et totus ubicumque est. Ita regionem intellegentiae excedit, extra quem nihil est, et cui est semper ut semper sit. Haec veritas est sacramenti Dei, hoc imperios spicabilis naturae nomen in Patre. Deus invisibilis, ineffabilis,

858. ML 10, 50. 859. ML 10, 54. 860. ML 10, 54.

infinitus, ad quem et eloquendum sermo sileat, et investigandum sensus hebetetur, et complectendum intellegentia coartetur. Habet tamen, ut diximus, naturae suae nomen in Patre, sed Pater tantum est. Non enim humano modo habet aliunde quod Pater est. Ipse ingenitus, aeternus, habens in se semper ut semper sit.

861 2, 7. Atque haec senserim potius de Patre quam dixerim; ios nam me non fugit, quod ad ea quae eius sunt eloquenda 109 sermo omnis infirmus sit. Sentiendus est invisibilis, incomprehensibilis, aeternus. Ceterum ipsum quod in semetipso et »5 a semetipso sit, et ipse per se sit; quod invisibilis et incomprehensibilis et immortalis; in his quidem honoris confessio est et sensus significatio et quaedam circumscriptio opinandi, sed naturae sermo succumbit, et rem ut est verba non explicant. ... Deficit ergo in nuncupatione confessio, et quidquid illud sermonum aptabitur, Deum ut est, quantusque est, non eloquetur. Perfecta scientia est, sic Deum scire, ut, licet non ignorabilem, tamen inenarrabilem scias. Credendus est, intellegendus est, adorandus est, et his officiis eloquendus.

862 3, 4. Igitur perfecti Patris perfectus Filius, et ingeniti Dei iso unigenita progenies, qui ab eo qui habet omnia accepit omnia, Deus a Deo, spiritus a spiritu, lumen a lumine, confidenter ait: *Pater in me, et ego in Patre* [Io 10, 38], quia, ut spiritus Pater, ita et Filius spiritus; ut Deus Pater, ita et Filius Deus; ut lumen Pater, ita et Filius lumen. Ex iis ergo, quae in Patre, sunt ea in quibus est Filius, id est, ex toto Patre totus Filius natus est; non aliunde, quia nihil ante quam Filius; non ex nihilo, quia ex Deo Filius; non in parte, quia plenitudo deitatis ih Filio; neque in aliquibus, quia in omnibus; sed ut voluit qui potuit, ut scit qui genuit. Quod in Patre 156 est, hoc et in Filio est; quod in ingenito, hoc et in unigenito; alter ab altero, et uterque unum; non duo unus, sed alius in alio, quia non aliud in utroque; Pater in Filio, quia ex eo Filius; Filius in Patre, quia non aliunde quod Filius; unigenitus in ingenito, quia ab ingenito unigenitus.

863 3, 11. Multi nos filii Dei, sed non talis hic Filius; hic3»3 enim et verus et proprius est Filius, origine non adoptione, veritate non nuncupatione, nativitate non creatione.

864 4, 42. Habes ergo Deum in terris visum et inter homines ut conversatum, et requiro quomodo intellegendum existimes: *Deum nemo vidit umquam, nisi unigenitus Filius, qui est in sinu Patris* [Io 1, 18], cum leremias Deum praedicet, qui et visus in terris est, et inter homines conversatus est. Pater certe non nisi soli Filio visibilis est. Quis ergo iste est qui est

861. MI, 10, 56. 862. ML 10, 77. 863. ML 10, 82. 86*. ML 10, 127.

visus et conversatus inter homines? Deus certe noster est, et visibilis in homine et contrectabilis Deus.

so 7, 4. Cum ecclesia a Domino instituta et ab apostolis 865
confirmata una omnium sit, ex qua se diversarum impietatum furens error absciderit; nec negari possit ex vitio malae intellegentiae fidei exstitisse dissidium, dum, quod legitur, sensui potius coaptatur, quam lectioni sensus obtemperat; tamen, dum sibi partes singulae adversantur, non solum suis, sed adversantium est intellegenda doctrinis; ut, dum adversum unam eam omnes sunt, impiissimum tamen errorem omnium per id quod sola est atque una confutet. Haeretici igitur omnes contra ecclesiam veniunt; sed, dum haeretici omnes se invicem vincunt, nihil tamen sibi vincunt. Victoria enim eorum ecclesiae triumphus ex omnibus est, dum eo haeresis contra alteram pugnat, quod in haeresi altera ecclesiae fides damnat (nihil enim est, quod haereticis commune est), et inter haec fidem nostram, dum sibi adversantur, affirmant.

iss 7, 14. Et primum quaero, quam nativitas Filii naturae 866
158 novitatem potuerit inferre, ne Deus sit. Intellegentiae istud humanae sensus excludit, ut aliquid a natura originis suae nascendo diversum sit. . . . Quis, rogo, furor est, nativitatem unigeniti Dei ad degenerem ex Deo referre naturam, cum nativitas non nisi ex proprietate naturae sit; et iam nativitas non erit, si proprietas naturae in nativitate non fuerit? Hinc
152 ille omnis aestus et furor est, ut in Filio Dei non nativitas sit, sed creatio ; ut non naturae suae originem subsistens teneat, sed alienam a Deo de non exstantibus sumat.. ,. Dei autem Filius neque ex nihilo Deus coepit esse, sed natus est ; neque aliud aliquid fuit, antequam Deus est. Atque ita qui in Deum natus est, nec coepit quod Deus est nec profecit. Tenet itaque nativitas eam ex qua substitit naturam, et Filius Dei non aliud quam quod Deus est subsistit.

178 7, 31. Non habet igitur fides apostolica duos deos, quia 867
nec duos patres habeat, nec duos filios. Confitendo Patrem confessa Filium est ; credens in Filium credidit et in Patrem, quia et nomen Patris habet in se Filii nomen. Non enim nisi per Filium Pater est; et significatio Filii demonstratio Patris est, quia non nisi ex Patre sit Filius. In unius itaque confessione non unus est; dum et Patrem consummat Filius, et Filii ex Patre nativitas est. . . . 32. Naturam quoque diversam deputet ad utrumque, qui nesciat Patrem et Filium quod unum sint praedicatos. Deleant haeretici evangelicam Filii de se professionem: *Ego in Patre, et Pater in me* [Io 10, 38], ut possint vel duos deos praedicare, vel solum. Non sunt naturarum significationes in naturae unius proprietate,

865. ML 10, 202. 866. ML 10, 210. 867. ML 10, 226.

nec duos deos Dei ex Deo veritas perficit, nec singularem Deum Dei patitur nativitas, nec non unum sunt qui invicem sunt. Invicem autem sunt, cum unus ex uno est.

868 7, 37. *Qui me vidit, vidit et Patrem* [Io 14, 9].... Agnitus 158
in eo Deus est, si quibus tamen ipse agnitus est, ex virtute naturae; et intellectus Deus Filius id praestat, ut intellectus et Pater sit; dum ita imago est, ut non differat genere, sed significet auctorem. . . . Viventis vivens imago est, et ex eo i«2
natus non habet naturae diversitatem, et in nullo diversus tenet naturae eius ex qua non diversus est potestatem. Quod ergo imago est, eo proficit, ut Patrem Deum unigeniti Dei significet nativitas, significet autem ut forma ipse et imago invisibilis Dei; et per hoc non amittit neturae unitam similitudinem, quia nec careat virtute naturae.

869 8, 10. Extra evangelica promissa est quisquis extra fidem 263
eorum est, et impiae intellegentiae crimen spem simplicem perdidit. Habet enim non tam veniam quam praemium ignorare quod credas, quia maximum stipendium fidei est sperare quae nescias. At vero ultimae impietatis furor est, aut intellecta non credere, aut intellegentiam corrupisse credendi.

870 8, 14. De naturali in nobis Christi veritate quae dicimus, 484
nisi ab eo didicimus, stulte atque impie dicimus. Ipse enim ait: *Caro mea vere est esca, et sanguis meus vere est potus. Qui edit carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo* [Io 6, 56 57]. De veritate carnis et sanguinis non 485
relictus est ambigendi locus. Nunc enim et ipsius Domini professione et fide nostra vere caro est et vere sanguis est. Et haec accepta atque hausta id efficiunt, ut et nos in 509
Christo et Christus in nobis sit Anne hoc veritas non est? Contingat plane his verum non esse, qui Christum lesum verum esse Deum denegant. Est ergo in nobis ipse per carnem, et sumus in eo; dum secum hoc, quod nos sumus, in Deo est.

871 8, 19. *Cum venerit advocatus ille, quem ego mittam vobis* ik
a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre meo procedit, ipse testificabitur de me [Io 15, 26]. Advocatus veniet, et hunc mittet Filius a Patre, et Spiritus veritatis est, qui a Patre procedit.... Qui mittit, potestatem suam in eo quod mittit ostendit. . . . 20. Neque in hoc nunc calumnior libertati intellegentiae, utrum ex Patre an ex Filio Spiritum paracletum putent esse. Non enim in incerto Dominus reliquit; nam sub iisdem dictis haec ita locutus est: *Adhuc multa habeo vobis dicere,* etc. [Io 16, 12—15]. A Filio igitur accipit, qui et ab eo mittitur, et a Patre procedit. Et interrogo utrum id ipsum sit a Filio

868. ML 10, 230. 869. ML 10, 242. 870. ML 10, 247.
871. ML 10, 250.

accipere quod a Patre procedere. Quodsi differre credetur inter accipere a Filio et a Patre procedere, certe id ipsum atque unum esse existimabitur, a Filio accipere, quod sit accipere a Patre.

357 8, 21. Spiritales omnes sumus, si in nobis est Spiritus Dei. 872
tas Sed hic Spiritus Dei et Spiritus Christi est. Et cum Christi Spiritus in nobis sit, eius tamen Spiritus in nobis est, qui
598 Christum suscitavit a mortuis, et qui suscitavit Christum a mortuis, corpora quoque nostra mortalia vivificabit propter habitantem Spiritum eius in nobis [cf. Rom 8, 11], Vivificamur ergo propter habitantem in nobis Spiritum Christi per eum qui Christum suscitavit a mortuis.

376 9, 3. Nescit plane vitam suam, nescit qui Christum lesum 873
ut verum Deum ita et verum hominem ignorat. Et eiusdem periculi res est Christum lesum vel Spiritum Deum vel carnem
423 nostri corporis denegare. . . . Mediator ipse [Christus] in se ad salutem ecclesiae constitutus, et illo ipso inter Deum et homines mediatoris sacramento utrumque unus exsistens, dum
385 ipse ex unitis in idipsum naturis naturae utriusque res eadem est; ita tamen ut neutro careret in utroque, ne forte Deus esse homo nascendo desineret, et homo rursum Deus manendo non esset. Haec itaque humanae beatitudinis fides vera est, Deum et hominem praedicare, Verbum et carnem confiteri, neque Deum nescire quod homo sit, neque carnem ignorare quod Verbum sit.

384 9, 14. Non alius atque diversus est qui se exinanivit et 874
392 qui formam servi accepit; accepisse enim non potest eius esse qui non sit, quia eius sit qui subsistat accipere. Ergo evacuatio formae non est abolitio naturae; quia qui se evacuat non caret sese, et qui accipit manet. Et cum idem ipse sit evacuans et accipiens, habet quidem in eo sacramentum, quod se evacuat et accipit; non tamen habet interitum, ne non exstet evacuans, et ne non sit accipiens. Itaque evacuatio eo proficit, ut proficiat forma servi, non ut Christus, qui in forma Dei erat, Christus esse non maneat; cum formam servi non nisi Christus acceperit. Qui cum se evacuaverit, ut manens Spiritus Christus idem Christus homo esset, in corpore demutatio habitus et assumptio naturae, naturam manentis divinitatis non peremit; quia unus atque idem Christus sit, et demutans habitum et assumens.

10, 22. Sed ut per se [Dei Filius] sibi assumpsit ex virgine 875
224 corpus, ita ex se sibi animam assumpsit; quae utique numquam ab homine gignentium originibus praebetur. Si enim conceptum carnis nisi ex Deo virgo non habuit, longe magis

872. ML 10, 252. 873. ML 10, 282. 874. ML 10, 293.
875. ML 10, 359.

necesse est anima corporis, nisi ex Deo, aliunde non fuerit. Et cum ipse ille filius hominis ipse sit qui et Filius Dei, quia sis totus hominis filius totus Dei Filius sit, quam ridicule praeter Dei Filium, qui Verbum caro factum est, alium nescio quem tamquam prophetam Verbo Dei animatum praedicabimus, cum Dominus lesus Christus et hominis filius et Dei Filius sit?

876 10, 23. Homo lesus Christus unigenitus Deus, per carnem sia et Verbum ut hominis filius ita et Dei Filius, hominem verum secundum similitudinem nostri hominis, non deficiens a se Deo, sumpsit; in quo, quamvis aut ictus incideret aut vulnus descenderet aut nodi concurrerent aut suspensio elevaret, afferrent quidem haec impetum passionis, non tamen dolorem passionis inferrent. . . . Passus quidem est Dominus lesus Christus, dum caeditur, dum suspenditur, dum crucifigitur, dum moritur; sed in corpus Domini irruens passio nec non fuit passio nec tamen naturam passionis exseruit; dum et poenali ministerio desaevit, et virtus corporis sine sensu poenae vim poenae in se desaevientis excepit. . . . Caro illa, id est panis ille, de caelis est, et homo ille de Deo est. Habens ad patiendum quidem corpus, et passus est, sed naturam non habens ad dolendum. Naturae enim propriae ac suae corpus illud est, quod in caelestem gloriam conformatur in monte, quod attactu suo fugat febres, quod de sputo suo format oculos.

877 12, 25. Erat igitur [Filius], atque est, quia ab eo est, qui 157 quod est semper est. Ab eo autem esse, id est, ex Patre esse, nativitas est. Esse autem semper ab eo qui est semper aeternitas est; aeternitas vero non ex se, sed ab aeterno. Ex aeterno autem nihil aliud quam aeternum. Quod si non aeternum, iam nec Pater qui generationis est auctor aeternus est. Quod cum illi Patrem semper esse atque huius Filium semper esse sit proprium esse, et in eo quod est significatur aeternitas; per id quoque, cui quod est proprium est, proprium est et aeternum.

878 12, 56. Ut in eo quod ante aeterna tempora Unigenitus iso tuus ex te natus est, cessante omni ambiguitate sermonis atque intellegentiae difficultate, solum quod natus est manet: ita quod ex te per eum Sanctus Spiritus tuus est, etsi sensu quidem no non percipiam, sed tamen teneo conscientia.

De synodis, 359.

879 59. Cum non ex voluntate, ut cetera, Filius subsistere 155 doceretur, ne secundum voluntatem tantum, non etiam se- 156

876. ML 10, 361. 877. ML 10, 448. 878. ML 10, 470.
879. ML 10. 620.

eundum naturam haberet essentiam, data haereticis occasio videbatur, ut necessitatem Deo Patri gignendi ex se Filii adscriberent, tamquam naturae lege cogente invitus ediderit. Sed haec passionum non est in Deo Patre condicio: cum inenarrabili et perfecta nativitate Filii nec voluntas sola genuit Filium, nec demutata aut coacta imperio naturalis legis essentia est. Nec ad gignendum quaesita substantia est, nec gignentis in genito diversa natura est, nec in tempore paterni nominis solitudo, sed ante tempora omnia Pater ex naturae suae essentia, impassibiliter volens, Filio dedit naturalis nativitatis essentiam.

isi 158 60. Filium innascibilem confiteri impiissimum est. Iam 880 enim non erit Deus unus, quia Deum unum praedicari natura unius innascibilis Dei exigit. Cum ergo unus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt; cum idcirco Deus unus sit (cum et Pater Deus sit, et Filius Dei Deus sit), quia innascibilitas sola penes unum sit. Filius autem idcirco Deus, quia ex innascibili essentia natus exsistat. Respuit ergo innascibilem Filium praedicari fides sancta, ut per unum innascibilem Deum unum Deum praedicet, ut naturam unigenitam, ex innascibili genitam essentia, in uno innascibilis Dei nomine complectatur. Caput enim omnium Filius est, sed caput Filii Deus est. Et ad unum Deum omnia hoc gradu atque hac confessione referuntur, cum ab eo sumant universa principium, cui ipse principium sit.

159 71. Non est, fratres carissimi, una Patris et Filii neganda 881 substantia, sed nec irrationabiliter praedicanda. Sit una substantia ex naturae genitae proprietate; non sit aut ex portione, aut ex unione, aut ex communione. Potest una substantia pie dici et pie taceri. Habes nativitatem, habes similitudinem. Quid verbi calumniam suspiciose tenemus, rei intellegentia non dissidentes? Credamus et dicamus esse unam substantiam; sed per naturae proprietatem, non ad significationem impiae unionis. Una sit ex similitudine, non ex solitudine.

Tractatus super Psalmos, ca 365.

74 *Prolog.* 15*. [Canon scripturarum: Veteris testamenti libri 882 XXII: 1—5. Moysis libri quinque, 6. Iesu Nave, 7. Iud. et Ruth, 8. Regnorum I et II, 9. Regnorum III et IV, 10. Paral. I et II, 11. sermones dierum Esdrae, 12. liber Psalm., 13—15. Salomonis Prov., Eccl., Cant, cant., 16. Prophetae minores XII, 17—22. Esaias, 1er. cum Lamentatione et Epistula, Dan., Ez.,

1 Vide not. 1, p. 177.
880. ML 10, 521. 881. MI. 10, 527.
882. CV 22 (ed. A. Zingerle, 1891), 13; ML 9, 241.

lob, Hester.] Quibusdam autem visum est, additis Tobia et ludith, viginti quattuor libros secundum numerum graecarum litterarum conumerare.

883 In Ps. 1, n. 18 (13). Iam non, sicut in Adam, donum eius23i et statuta perturbabuntur, quia ille constitutae immortalitatis beatitudinem peccato transgressae legis amisit, sed per redemptionem ligni vitae, id est dominica passione, cum ipsi ligno vitae similes erimus, iam quidquid in nobis fiet aeternum sio est, aeternum autem cum beatitudinis sensu. Prosperabuntur enim omnia illa quae fient, non demutatione incerta, non in natura infirma, cum incorruptio corruptionem et aeternitas infirmitatem et forma Dei formam terrenae carnis absorbuerit.

884 2, 15. Hominem, non quod officio eius in aliquo eguerit, i»s [Deus] instituit, sed quia bonus est; participem beatitudinis suae condidit et rationale animal in usum largiendae aeternitatis suae vita sensuque perfecit; et hoc ex ipsius dictis absolute intellegitur.

885 2, 41. Confracta reparabit [Deus], non ex alia aliqua, sedoio ex vetere atque ipsa originis suae materie speciem illis compiaciti sibi decoris impertiens, ut corruptibilium corporum in incorruptionis gloriam resurrectio non interitu naturam perimat, sed qualitatis condicione demutet. Non enim aliud corpus, wo quamvis in aliud resurget, apostolo dicente: *Seminatur in corruptela, resurget in incorruptione,* etc. [1 Cor 15, 42 sqq]. Fit ergo demutatio, sed non affertur abolitio. Et cum id quod fuit, in id quod non fuit surgit, non amisit originem, sed profecit ad honorem.

886 2, 49 (48). Non morosa haec ira est, per quam a iusta via pereunt, ne quis sibi interim poenae lucro inter moras iudicii sse blandiatur. In brevi namque exardescit ira. Excipit enim nos statim ultor infernus, et decidentes de corpore, si ita vixerimus, confestim viae rectae perimus. Testes nobis sunt evangelicus dives et pauper, quorum unum angeli in sedibus beatorum et in Abrahae sinibus locaverunt, alium statim poenae regio suscepit. Adeo autem statim poena mortuum excepit, ut etiam fratres eius adhuc in supernis manerent. Nihil illic dilationis aut morae est. Iudicii enim dies vel beatitudinis retributio est aeterna, vel poenae. Tempus vero mortis habet interim unumquemque suis legibus, dum ad iudicium unumquemque aut Abraham reservat aut poena.

887 51, 23. Non confessio peccatorum nisi in huius saeculi ss4 tempore est, dum voluntati suae unusquisque permissus est et586 per vitae licentiam habet confessionis arbitrium. Decedentes

883. CV 22, 32; ML 9, 258.
884. CV 22, 47; ML 9, 269.
885. CV 22, 68; ML 9, 285.
886. CV 22, 74; ML 9, 290.
887. CV 22, 116; ML 9, 323.

namque de vita simul et iure decedimus voluntatis. Tunc enim ex merito praeteritae voluntatis lex iam constituta aut quietis aut poenae excedentium ex corpore suscipit voluntatem. Cuius temporis non iam liberam, sed necessariam voluntatem ostendit propheta, cum dicit: *Non est mihi in diebus illis voluntas* [cf. Eccle 12, 1]. Cessante enim voluntatis libertate, etiam voluntatis, si qua erit, cessabit effectus.

8« 52, 2. Stultus in corde suo dicit: *Non est Deus;* quia, si vellet 888
verbis oris hoc eloqui, stultus esse, sicuti est, publici assensus iudicio argueretur. Quis enim mundum contuens Deum esse non sentiat? Sed fit frequenter ut, cum nos veri necessitas ad confessionem Dei cogat, oblectatio tamen vitiorum Deum nobis non esse persuadeat, et, quod contra fidem credimus, id tamen de consilio impii cordis eloquamur.

«n 53, 12. Quod autem et in crucem actum unigenitum Dei 889
Filium et morte damnatum eum qui, nativitate quae sibi ex aeterno Patre est naturalis, aeternus sit, frequenter, immo semper, praedicamus, non ex naturae necessitate potius quam ex sacramento humanae salutis passioni fuisse subditus intel-
403 legendus est et voluisse se magis passioni subici quam coactum....
302 Passus ergo est Deus, quia se subiecit voluntarius passioni; sed
400 suscipiens naturales ingruentium in se passionum, quibus do-
lorem patientibus necesse est eas inferri, virtutes, ipse tamen
413 a naturae suae virtute non excidit ut doleret. 13 ... Male-
dictorum se ergo obtulit morti, ut maledictum legis dissolveret, hostiam se ipse Deo Patri voluntarie offerendo, ut per hostiam voluntariam maledictum, quod ob hostiae necessariae et intermissae reatum erat additum, solveretur; cuius sacrificii alio loco meminit in psalmis: *Hostiam et oblationem noluisti, perficis autem mihi corpus* [Ps 39, 7], Deo Patri, legis sacrificia respuenti, hostiam placentem suscepti corporis offerendo; cuius oblationis beatus apostolus ita meminit: *Hoc enim fecit semel se ipsum offerens hostiam Deo* [Hebr 7, 27], omnem humani generis salutem oblatione sanctae huius et perfectae hostiae redempturus.

400 68, 23. Percussus ergo et Dominus peccata nostra suscipiens 890
415 et pro nobis dolens, ut in eo usque ad infirmitatem crucis mortisque percusso sanitas nobis per resurrectionem ex mortuis
37» redderetur. . . . Non pepercerat [Deus] primo illi de terrae limo Adae, quem de paradiso post culpam, ne lignum vitae attingens in aeternitate poenae maneret, eiecit, ut naturam corporis eius Adam e caelis secundus assumens parique morte percussus eam rursum in vitam aeternam iam sine poenae aeternitate revocaret. Hunc igitur ita a Deo percussum per-

888. CV 22, 119; ML. 9, 325. 889. CV 22. 144; ML 9. 344.
890. CV 22, 332; ML. » 434.

secuti sunt, super dolorem vulnerum dolorem persecutionis huius addentes; *pro nobis* enim secundum prophetam *dolet* [Is 53, 4], et idcirco est esse in doloribus aestimatus.

891 118, litt. 8 (Heth), n. 7. Cum in lege sciat [David] dictum ios quod nemo faciem Dei videat et vivat, et ex evangelica beatitudine non ambigat omnes mundo corde Deum esse visuros, perfectae modestiae temperamento cupiditatem desiderii sui elocutus est dicens: *Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo* [Ps 118, 58]. Scit nunc impossibile sibi esse quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, ut videat. Scit invisibilem esse carnalibus oculis gloriam Dei.

892 118, 14 (Nun), 20. Est quidem in fide manendi a Deo su munus, sed incipiendi a nobis origo est. Et voluntas nostra hoc proprium ex se debet ut velit: Deus incipienti incrementum dabit, quia consummationem per se infirmitas nostra non obtinet, meritum tamen adipiscendae consummationis est ex initio voluntatis.

893 118, 19 (Koph), 8. Non corporalibus locis Deus continetur, loo neque finibus aut spatiis divinae virtutis immensitas coartatur. Adest ubique et totus ubicumque est; non pro parte usquam est, sed in omnibus omnis est. . . . Nihil a Deo vacat, nihil indiget. Ubique est modo animae corporalis, quae in membris omnibus diffusa a singulis quibusque partibus non abest.

894 129, 3. Primum intellegendum est Deum incorporalem ws esse neque ex partibus quibusdam atque officiis membrorum, ex quibus unum corpus efficitur, consistere. Legimus enim in evangelio: *'Quoniam Deus spiritus est* [Io 4, 24], invisibilis scilicet et immensa atque intra se manens et aeterna natura. Scriptum quoque est: *Quoniam spiritus carnem et ossa non habet* [Lc 24, 39]. Ex his enim corporis membra consistunt, quibus substantia Dei non eget. Deus autem, qui et ubique ico et in omnibus est, totus audit, totus videt, totus efficit, totus incedit.

895 129, 7. Meminimus esse plures spiritales virtutes, quibus 200 angelorum est nomen, vel ecclesiis praesidentes. . . . Inter-209 cessione itaque horum non natura Dei eget, sed infirmitas nostra. Missi enim sunt propter eos, qui hereditabunt salutem; Deo nihil ex his, quae agimus, ignorante, sed infirmitate nostra ad rogandum et promerendum spiritalis intercessionis ministerio indigente.

896 ' 138, 17. Est maior Pater Filio, sed ut pater filio, gene-1«° ratione, non genere; Filius enim est et ex eo exivit. Et licet paternae nuncupationis proprietas differat, tamen natura non

891. CV 22, 426; ML 9, 554.
892. CV 22, 486; ML 9, 598.
893. CV 22, 526; ML 9, 629.
894. CV 22, 649; ML 9, 719.
895. CV 22, 652; ML 9, 722.
896. CV 22 7S6; ML 9, 801.

differt; natus enim a Deo Deus non dissimilis est a gignente
us substantia. Non potest ergo ad eum, ex quo est [exaequari];
nam quamvis alter in altero per uniformem ac similem eiusdem
naturae gloriam maneat, tamen ei, ex quo genitus est, non
exaequari in eo videtur posse, quod genuit.

[?] POEMA ADVERSUS MARCIONEM, 860/70.

se L.8, c. 9. Hac cathedra, Petrus qua sederat ipse, locatum 897
maxima Roma Linum primum considere iussit.
Post quem Cletus et ipse gregem suscepit ovilis.
Huius Anacletus successor sorte locatus;
quem sequitur Clemens, is apostolicis bene notus.
Evaristus ab hoc rexit sine crimine legem.
Sextus Alexander Sixto commendat ovile:
post expleta sur qui lustri tempora tradit
Telesphoro; excellens hic erat, martyrque fidelis;
post illum socius legis, certusque magister.

Constabat pietate vigens ecclesia Romae
composita a Petro, cuius successor et ipse
iamque loco nono cathedram suscepit Hyginus.
Post hunc deinde Pius, Hermas cui germine frater
angelicus pastor, quia tradita verba locutus;
atque pio suscepit Anicetus ordine sortem.

S. PHOEBADTUS EP. AGINNENSIS, f post 392.

Liber contra Arianos, 357/8.

149 22. Tenenda est igitur, ut diximus, regula quae Filium in 898
Patre, Patrem in Filio confitetur; quae unam in duabus personis substantiam servans, dispositionem divinitatis agnoscit. Igitur Pater Deus et Filius Deus, quia in Patre Deo Filius Deus. Hoc si cui scandalum facit, audiat a nobis Spiritum esse de Deo; quia illi, cui est in Filio secunda persona, est et tertia in Spiritu Sancto. Denique Dominus: *Petam,* inquit, *a Patre meo, et alium advocatum dabit vobis* [Io 14, 16]. Sic alius a Filio Spiritus, sicut a Patre Filius. Sic tertia in Spiritu, ut in Filio secunda persona; unus tamen Deus omnia, tres
so unum sunt. Hoc credimus, hoc tenemus, quia hoc accepimus
142 a prophetis, hoc nobis evangelia locuta sunt, hoc apostoli tradiderunt, hoc martyres passione confessi sunt; in hoc mentibus fidei etiam haeremus, contra quod *etiamsi angelus de caelo annuntiaverit, anathema sit* [Gal 1, 8].

897 ML 2, 1077. 898. ML 20, 30.

De fide orthodoxa, 360/1*.

899 6. Quid est Filius de eo quod Pater est? Alius idem. 179
Nam et ob hoc Verbum nuncupatur, quia ex proprio divino 161
ore processit et nihil Pater sine eo aut iussit aut fecit. Virtus dicitur, quia vere de Deo et semper cum Deo est, et omnis potestas Patris in ipso consistit. Sapientia appellatur, quia i«s de corde Patris adveniens arcana caelestia credentibus reseravit. . . . Vides ergo per haec vocabula significationes et dispositionum et operum divinorum praeostensas, non tamen ipsum Deum proprie definitum? Est ergo Pater Deus immensus, aeternus, incomprehensibilis, inaestimabilis. Est et Filius eius Deus et Dominus noster, tantus quantus est et Pater; sed non aliunde quam de Patre; quia *Ego,* inquit, *de Patre exivi* [Io 16, 28], hoc est lumen de lumine.

[î] S. GREGORIUS ELIBERITANUS, t post 392.

[Dicti] Tractatus Origenis.

900 Tract. 1. Quidquid de eo [Deo] dixeris, efficientiam operum ios
suorum et dispensationes sacramentorum ipsius nominabis, non tamen ipsum qualis et quantus sit poteris explicare. Tunc enim aestimatur Deus, cum inaestimabilis dicitur.

901 2. Illic [in cruce] suspensus est Dominus, ut peccata nostra, 417
quae nobis ex transgressionis ligno obvenerant, in ligno crucis 410
rursus per eumdem hominem affixa punirentur.

902 6. Salvator noster qui . . . est . . rex regum, propter 159
potentem virtutem qua in morte diabolum vicit, leo est ap- 153
pellatus. Sed quare hic [Gn 49, 9] catulum leonis nominavit, quem alibi de tribu luda victorem dixerat? Sed ideo catulum nominavit, ut non ipsum Patrem sed Dei Filium demonstraret. Nam et cum leo et catulus leonis dicitur, et Pater et Filius indicantur, in quibus non natura dividitur, sed personae distinctae monstrantur. Sicut enim ex leone leo nascitur, ita Deus de Deo et lumen ex lumine procedere dicitur. Sicut enim, cum ex leone leo nascitur, non natura mutatur, sed una origo ostenditur, sic et Deus ex Deo natus aliud non potest esse quam Deus.

903 14. Nemo vincit nisi qui Patrem et Filium et Spiritum 179
Sanctum aequali potestate et indifferenti virtute crediderit.

' Libellus iste potius Gregorio Eliberitano attribuendus est

899. ML 20, 42.

900. *P. Batiffol,* Tractatus Origenis de libris ss. scripturarum, Parisiis 1900, 8°, p. 11.

901. Io. 15. 902. Ib. 67. 903. Ib. 157.

Ecce quo sacramento militiae Gedeon hostes suos vicit, quo etiam nos credentes in Christo omnem nequitiam adversae potestatis triumphare consuevimus.

MARIUS VICTORINUS, saec. IV.

Adversus Arium, 356—361.

us L. 1, c. 13. Dicit ergo [Christus]: *Ex meo accipiet* [Io 16, 14], 904
quod una motio, hoc est, actio agens Christus est, et Spiritus Sanctus, et primum est vivere, et ab ipso quod est vivere,
170 intellegere: vivere quidem Christus, intellegere Spiritus; ergo Spiritus a Christo accipit, ipse Christus a Patre, et idcirco et Spiritus a Patre. 14. Omnia igitur unum, sed a Patre.

382 1, 45. Si manet Trinitas sola, ipse homo et Xôfoç, quem 905
817 Xóyov nos supra Filium demonstravimus. Non autem hoc significat: et Xôfoç caro factus est, corruptus Xôfoç in carnem conversus est, sed Xôyoç, per quem effecta sunt omnia, et omnia effectus, et caro factus est, ut in came cum esset, totum hominem sua passione et morte iuxta passiones corporis mercaretur. Si enim non erat ipse homo de Maria, quare exinanivit semetipsum? Et quid est *formam servi accipiens* [Phil 2, 7]? et quid rursus est, *et* Xôfoç *caro factus est* [Io 1,14]?

888 3, 3. Assumptus ergo homo totus, et assumptus et liberatus 906
422est; in isto enim omnia universalia fuerunt, universalis caro, anima universalis, et in crucem sublata atque purgata sunt per salutarem Deum Xófov, universalium omnium universalem.

375 4, 33. Haec viris fidelibus satis probata sunt: et ante 907
carnem fuisse et in carne eumdem Filium fuisse illum qui ante saecula est genitus, illum qui ascendit in caelum et inde
182 descendit, illum qui nobis de caelo panis est. . . . Iam vero Spiritum Sanctum alio quodam modo ipsum esse lesum Christum occultum, interiorem, cum animis fabulantem, docentem ista,
no intellegentiasque tribuentem, et a Patre per Christum genitum,
174 et in Christo: quippe cum unigenitus Filius Christus sit, multis nos libris exposuimus, et quod exemplis plurimis approbavimus, satis clarum est. Hoc modo atque hac intellegentia ut Pater et Deus cum Filio ópooúoiov, et Filius quod ipse vita est cum eo. Quia autem ipse intellegentia est Christus, et Spiritus
148 Sanctus òpoovcnov intellegitur. Unde iuncto Patri Filioque
178accepto, quod sit idem quod Spiritus Sanctus, eo quidem modo, quo Filius idem est quod Pater, ita tamen ut, quomodo Pater et Filius unum cum sint, sic tamen Pater sit etiam Filius, exsistentia unusquisque sua, sed ambo una eadem-

904. ML 8, 1048. 905. ML 8, 1075. 90fi. ML 8, 1101.
907. ML 8, 1137.

que substantia, sic Christus et Spiritus Sanctus cum ambo unum sint, exsistit tamen Christus sua exsistentia, et Spiritus Sanctus sua, sed ambo una substantia, ex quo omnes, id est, tota Trinitas una, atque eodem modo iuncto Patre cum Filio, Filioque cum Spiritu Sancto. Atque ista ratione Patre cum ko Spiritu Sancto per Christum iuncto singulis quidem exsistentibus unum omnis Trinitas sit, atque exsistet illud ôpooùdioç, cum sit omnibus una eademque simul ex aeternitate substantia. Haec nobis salus est, haec liberatio, haec totius hominis plena salvatio, sic Patrem omnipotentem Deum credere, sic Iesum Christum Filium, sic Spiritum Sanctum. Arnen.

De generatione divini Verbi.

908 28. Quoniam non est invenire nomen dignum Deo, ab no iis quae scimus nominamus Deum; habentes in intellectu,115 quoniam non proprie nominamus nec appellamus; quemadmodum dicimus: vivit Deus, intellegit Deus. Proinde a nostris actionibus nominamus actiones Dei, exsistente tamen illo super omnia; neque tantum exsistente, sed quasi exsistente, oùbè ovtujç ùndpxovroç, dXXà ôvroç piKpoO ùndpxovTOÇ. Isto etiam modo substantiam, exsistentiam et cetera huiusmodins apponimus Deo, et eius essentiae oùtJtav aliter dicimus, aliter se habente substantia creata ad quod inest sibi et ad suum etiam esse.

S. EUSTATHIUS EP. ANTIOCHENUS, f med.saec. IV.

[?] In Lazarum, Mariam et Martham homilía.

909 15. Xù ri ò npwrÔTOKoç Kaì ô povoyeviiç Kaì pôvoç aùviss 'Ayítp TTyeùpan ôpooùaiôç re Kaì ôpônpoç Kaì loobùvapoç rw 169 yefevviiKÓ'n, dvapxôç re Kaì ouvatbioç Qeâ) TTarpi- aù ri ¿393 Xpurrôç, oùx riç tû)v ùttó aou KnaOévnuv dopàrinv Kaì Xet-892 ToupyiKwv aou buvàgeuiv, dXXà qnxnxftç Yîôç toO OeoO toO Mvtoç. «Où irpéapuç yàp oùbè dyytXoç, dXX' aùrôç ô Kûpioç», cpqaiv, d)ç rinev 'HaaTaç, «èatuaev f]gâç, tauiaev aùroùç» [is 33,22;

909 15. Tu es primogenitus et unigenitus et solus cum Sancto Spiritu iss consubstantialis et pari honore habitus et aequalis potentiae cum 1" genitore, ineffabilis, sine principio et coaetemus Deo Patri; tu essas Christus, non una ex his a te creatis invisibilibus atque administra- 802 toriis potentiis, sed natura Filius Dei vivi, *non legatus neque angelus, sed ipse Dominus,* ait, quemadmodum dixit Isaias, *salvavit*

908. ML 8, 1033.
909. *F. Cavallcra* (primum edidit, Parisiis 1905, Picard), p. 39.

63, 9]' &<rre οὐκ eioiv οί dfftXoi xP'^τοί- οὐ eï 6 XpiOTÔç, τοὐτ' èanv οὐκ dvGpunroç Xpioxôç, dXXà ôeôç Xpicrrôç, ôeôç «os èvav9pumr|aaç, οὐκ dvOpuinoç ànoêeujGeiç, dXXà XP'ff"S oÌKciav Kai ÉKOvaiov aápKuiaiv τί) oÎKticf Oêôττ|τι . . .• οὐ τî ô Xptorùç ò -rrapà Ttdaqç κτîοéυιç npoOKUvoûpevoç, tbç eîç Kûpioç Kai ©eôç, ibç eîç Yîôç, ibç eîç AeauÔTqç oùv TTarpi [Kai] τw 'A'fiuJ TTveùpaTi.

29. révoiTO ndvTaç fjpàç . . . irpoOKUVoOvTaç Kùpiov itpô910
157 aiibvujv ovvaïbiuuç xe Kai ouvavâpxwç àtppaofiùç Te Kai dppeù-
381 OTiuç ¿K TTaTpôç, τοὐτ' éonv èK Tfjç àKTtOTOU oùoiaç fevvr|Oévta,
iso Kai èif èoxâfuiv èK Tfjç àxpàvïou irapôévou àptTapXriTUjç Kai
382 àoirfxÙTUjç iraèp èvvoiav Kai Xôfov oapKtuôévTa, tuxeîv τοû nap' aùroO paKapiopoû èv èXéet Kaì iuirj xfl dtrepâvTip, ôτι aÙTÛJ f] bôSa oùv ÎTarpi Kai τîù 'Afiip TTveúpart eiç τοὺç àfripàvTOUÇ aiâivaç τύjv aiiùvujv.

S. BASILLUS, ca 330—379.

Epistulae.

148 Ep. 8 [ad Caesarienses, a. 360], 2. AéoV ÔpoXofeîV 0€ÒV T0v911
149TTaTépa, ©eòv τôv Ylôv, ©eôv τô TTveOpa τô "Àftov, ibç oî Oeîoi Xó'foi Kai oí τοὺτουç ùipqXÔTepov vevor|KÔTeç èbibaSav. TTpôç bè τοὺç è-nripeàiovTaç f)pîv τô xpiOeov èKeîvo XeyèaÔtu, ôtnrep ijpeîç ?va ©eôv où Tip dpiGptp, dXXà τι| tpùoei ôpoXofoOpev. TTdv fàp ô ?v dpiGptù Xé-ferai, τοOτο οὐx ?v ôvτujç

nos, salvavit eos; quare non sunt angeli christi; tu es Christus, hoc est, non homo Christus, sed Deus Christus, Deus homo factus,
408 non homo Deus factus, sed qui propriam et liberam incarnationem unxit propria divinitate . . . ; tu es Christus, qui a tota creatione adoraris ut unus Dominus et Deus, ut unus Filius, ut unus Herus cum Patre et Sancto Spiritu.

>50 29. Utinam nos omnes . . ., adorantes Dominum, ante saecula 910
¡57 coaeterne et una sine principio, modo ineffabili et supra sermonem,
381 ex Patre, id est ex increata substantia, genitum et in fine tem-
430 porum ex immaculata virgine sine mutatione et confusione supra
382 cogitationem et sermonem incarnatum, possimus attingere quae ab eo est beatificationem in misericordia et vita perpetua, quia ipsi gloria cum Patre et Sancto Spiritu in infinita saecula saeculorum.

148 8, 2. Confiteri oportet Deum Patrem, Deum Filium, Deum 911
149 Spiritum Sanctum, uti eloquia divina, et qui ea sublimius intellexere, docuerunt. Ceterum ad eos qui tres deos nobis exprobrant, illud dicatur: unum nos Deum non numero, sed natura confiteri. Quidquid enim unum numero dicitur, id vere unum non est, neque

910. Ib. 50. 911. MG 32, 248.

oùb' ánXoOv rr) tpùaei èœnv• ô bè 0eôç ànXoOç Kaì dffùv0€TOç »7
irapà Ttôcnv òpoXofeìTat.

912 8, 3. KaiToi fjpeîç, kotò tòv àXq0f] Xóyov, ofrre ôpoiov iss
oüte dvópoiov Xéyopev tòv Yiòv Tip TTaTpí. 'EKÚTepov yàp
atrrtùv ¿triffqç dbùvaTov. "Opoiov fàp Kaì dvópoiov KaTà tôç
irotÔTnTaç XépeTar ttoiôtt)toç bè tò Óeìov èXeùOepov. TauTO-nyra
bè Tflç tpùaeuiç ôpoXoyoûvTeç Kaì tò ópooùaiov èvbexópeèa,
Kaì tò aiivòeTov tpeùyopev, to0 kot' oùaiav 0eoO Kaì ÙaTpôç
tòv kot' oùaiav 0€Òv Kaì Yiòv yeyevvr]KÔTOÇ. 'Ek -fàp toùtov
tò ópooùaiov beÌKvuTai.

913 8, 7. OÍ éryioi pa0i)Taì to0 auiTf]poç ppwv èiréKtiva ©euipiaç, ios
ibç Évi dv0pwTtotç, èX0ôvT€Ç, Kaì Ka0ap0évTeç dirò to0 Xóyou
[cf. Io 15, 3], tò téXoç èmZt)To0ai, Kaì Tì)v ¿axátriv paKapiÓTqTa
Tvwvai TtoéoOatv, Strep dyvoeiv Kaì toùç dffféXouç aùroù Kaì
aùròv ô Kùpioç f)pû>v dnetprjvaTO, fjpépav pèv Xéfujv Ttfiaav
Tr)v ÒKpipfì KaraXiyipiv tûiv èmvoiùjv to0 0eoO. ... Ei toívuv 405
èKtìvo Xé'fÉTai trepì èauroO eibévai ó 0eôç Strep ¿ari, KdKeîvo
pi) eibévai Snep oùk ίanv oùk Ioti bè ò Kùpioç f]pa>v Kara
tÌ]v Tf)ç èvav0punrr]<jeaiç èirivoiav, Kaì iraxurepav bibaaxaXíav,
tò éaxarov òpeKTÓv oùk dpa oìbev ó awTi'ìp f)pà)v tò réXoç
Kaì tòv èffxdniv paKapiÓTì)Ta. <AXX' oùbè oì d'fyeXoi», tpqaiv,
«iaaai» [Me 13, 32]• Touréanv, oùbè f) év aÙTOîç 0etupia Kaì
oì Xóyoi tüjv biaKoviìiiv eioi tò eaxaTov òpeKTÓv. TTaxéìa yàp

natura simplex; Deum vero simplicem et incompositum confitentur 97
omnes.

912 8, 3. Nos, secundum veram doctrinam, neque similem neque 153
dissimilem Patri Filium dicimus. Nam aeque utrumque horum
repugnat. Enimvero simile et dissimile qualitatum habita ratione
dicuntur, Deus autem liber est a qualitate. Verum identitatem
naturae confitentes et consubstantiale admittimus et compositionem
fugimus; cum is qui secundum essentiam Deus et Pater est,
Deum secundum essentiam et Filium genuerit. Ex hoc enim con-
substantiale ostenditur.

913 8, 7. Sancti discipuli salvatoris nostri, cum ad summum con- 105
templationis, quantum hominibus fas est, pervenissent, et Christi
sermone expurgati fuissent, finem quaerunt et beatitudinem ex-
tremam nosse desiderant; id quod et a suis angelis et a se ipso
ignorari Dominus pronuntiavit, diem appellans accuratam omnem
consiliorum Dei comprehensionem. . . . Itaque si dicitur Deustos
id quod est nosse de se ipso, atque id nescire quod non est,
non est autem Dominus noster secundum incarnationis conside-
rationem, et crassiorem doctrinam, extremum illud bonum de-
siderabile; non igitur cognovit salvator noster finem et extremam
beatitudinem. *Sed neque angeli,* inquit, *sciunt,* hoc est, neque
contemplatio quae in ipsis est, neque rationes ministeriorum sunt
extremum illud bonum desiderabile. Nam horum etiam scientia

912. MG 32, 249. 913. MG 32, 256.

Καὶ τούτιυν f) fvùjffiç au^Kpiaei τοῦ Ttpóffunrov rrpôç Kpóaujirov.
in Môvoç bè b TTatrip, tpnaiv, èmcnaTai [ib.]* ènei Kai aùrôç èan
rô TéXoç Καὶ f) èa/àrri paKapiôtpç. "Orav fàp priKÉTt 0eôv
èv τοῖç KarÔTTrooiç, pqbè btà r<î>v dXXoTpiuiv è-nvfivujciKujpev
[cf. 1 Cor 13, 12], dXX' aÙTtp <bç póvw Καὶ évi irpooeXQuipev,
τότε Καὶ τὸ ?<Tx«TOv TéXoç eìaópeéa. XpiCTTo0 fàp pacnXeíav
cpaaiv eîvai Ttdaav tqv èvuXov yvaioiv, τοῦ bè 0eoÛ Καὶ TTaTpôç
rqv düXov Kai, tbç dv eittoi τiç, aùrt]ç τî]ç 0eÔTqTOÇ Gewpiav.
'Echi bè Καὶ Ò Kùpioç f|pâ>v Kai aùrôç τô téXoç koî f| èffxdrn
paKaptôrriç Karà Tî)v τοῦ Aôfou èrrivoiav.

ns 8, 10. Kríojia Xé-peiç τô TTveOpa rô'A'fiov. TTdv bè KTtopa914
boOXóv èstra τοῦ KTÎoavToç- «Tà fàp crùpiravra», <pq<ri, «boOXa
era» [Ps 118, 91]. Ei bè boOXóv è<m, koî éníicnrrov <=xei tqv
áxiórriTa' nâv bè 8 ¿τuκτhτov ë/et τî)v dpÔTqTa, oùk àveiri-
beKTÔv èsrn KaKÎaç- τô bè TTveOpa τô °Apov, κοτ' oùaiav 6v
Spov, 7TT|pi à-fiacjpoO TcpoariTopeurai [cf. Rom 1, 4]• oùk dpa
16« KTiffpa τô TTveOpa τὸ "Apov. Ei bè pf] Kriapa, ôpooùoiôv èsrn
Tip 0e(p.

182 38 [Ad Gregorium fratrem, a. 369/70], 4. 'Elteibr] TOÍVUV TÒ915
16'°Apov TTveOpa, dtp' où TtSoa èrri Tqv κτîοiv f] τûiv dfaGùjv
Xoptypa iniydiei, τοῦ YioO pèv fjpTTirai, <ñ dbiaffTdTuiç ouy-
KaraXapfJdverai, Tflç bè τοῦ TTarpôç airiaç èfnppévov ?xel τô
eîvai, ôOev Kai ènropeuerai• τοῦτο TVuipitHiKÔv rf|ç Kara rfjv
úirócnacnv ibtôrriTOç ffqpdov ?xel› τὸ perà τὸν Yiòv Kai oùv

incrassa est, si comparetur cum ea, quae est facie ad faciem. Solus autem Pater, inquit, novit, quippe ipse est et finis et extrema beatitudo. Cum enim non amplius Deum in speculis neque per aliena cognoscemus, sed ad ipsum veluti solum et unum accedemus, tunc et extremum finem sciemus. Nam Christi regnum esse ferunt omnem materialem cognitionem, Dei vero et Patris immaterialem et, ut ita dixerim, ipsius divinitatis contemplationem. Atque etiam Dominus noster et ipse finis est et extrema beatitudo secundum Verbi considerationem.

175 8, 10. Spiritum Sanctum creaturam dicis. Omnis autem creatura 914
serva est creatoris: *Omnia enim,* inquit, *sunt serva tua.* Si vero servus est, adventitiam quoque habet sanctitatem; quidquid autem adventitiam sanctitatem habet, capax est malitiae; at Spiritus Sanctus, cum secundum essentiam sanctus sit, fons appellatur
16« sanctitatis; non est igitur creatura Spiritus Sanctus. Quodsi creatura non est, consubstantialis est Deo.

182 38, 4. Quoniam igitur Spiritus Sanctus, a quo omnis in rem 915
167 creatam bonorum largitio scaturit, Filio quidem cohaeret ac coniunctus est, quocum simul sine ullo intervallo concipitur, habet vero esse ex ea causa, quae Pater est, conexum, unde et procedit; illius secundum hypostasim proprietas hoc signo declaratur, quod

914. MG 32, 961. 915. MG 32, 329.

aÙTip 'fvujpiieaGai, Kaì τὸ èK τοû TTaTpôç bcpearavat. 'O bè Yîôç, ô τô èK τοû TTaTpôç ¿KKopeuópevov TTveûpa bi' êauToûns Kai peÛ' èauTOÛ fvaipiüaiv, pôvoç povoyeviôç èK τοû àyevvr|Tou «pcuTÔç èKÀàptpaç, oùbepiav, KaTà τὸ ibialov τiîiv TviopiapÔTuiv, ττiv Koivujviav èx£l trpôç τôv TTaTépa »| npôç τô TTveûpa τô "Afiov ' dXXà τοîç eiprçpévoiç aripeioiç pôvoç 'fvujpiIeTai. 'O bè ètri KÙvTwv ©eôç éíaípeTÓv τι -fviLpiapa τùç èauTOÛ ÙTtocJTàaeuiç, isi τô TTatrip eîvai, Kai èK pribepiâç ahiaç únoOTf¡vat, pôvoç ?x£l ' '°0 Kai bià τουτου TcaXiv τοû aqpeiou Kai aÙTÔç ibiaZôvnuç èm-TivujffKeTai. . . . AXX' ô τôv TTaTépa vorjaaç aùrôv Te è<p' èauTOÛ i« èvóqoe, Kai τὸν Yiôv τíj biavoía oupirapebéíaTO. 'O bè τοûτον Xafiœv τοû Yioû τô TTveûpa oùk ànepépiaev, dXX' àKoXoùûœç pèv KaTà tqv τóíiv, ouvqppévujç bè KaTà Tip tpùoiv τiîiv Tpiiîiv KaTà TaÙTÔv oufKêKpapévriv èv éauTiîi ττ]ν ττîοτiv àveTunuiaaTO. Kai ó τô TTveûpa pôvov emùiv oupneptéXaPe τí] bpoXofia TaÚTτ] Kai τôν ou èa-n τô TTveûpa. Kai èirtibi) τοû XpiOTOû us èan τô TTveûpa, Kai èK τοû ©eoû, KaQibç cpqoiv b TTaûXoç [Rom 8, 9], aianep è£ àXùffetuç b τοû èvôç ¿ócpou àipàpevoç Kai τô ?T€pov (ÏKpov CTuveireouâoaTO, oûτwç b τô TTveûpa éXKÙoaç, KaÛibç tpqffiv b irpo<pr|TTiÇ p?s 118, 131], bi' aÙTOû Kaì τὸν Yiôv Kai τôν TTaTépa auveqieiXKuffaTO. Kai ei τôν Yiôv àXqQtvâiç τiç Xcipot, ëiet aÙTÒv èKaTépwûev, nt] pèv τôν èauTOÛ TTaTépa, Trf) bè τô ïbiov TTveûpa ouveirafopevov. ... Où yàp èanv us èirivoqaai Topfjv f| biaipeaiv κοτ' oùbéva Tpôirov, diç f| Yiôv Xaipiç TTaTpôç voqûfivai, f] τô TTveûpa τοû Yioû biaíeuxÓñvai •

post Filium et cum Filio cognoscitur, et quod ex Patre subsistit. Filius vero, qui ex Patre procedentem Spiritum per sese ac secum 178
notum facit, ac solus unigenite ex ingenita luce effulsit, nullam,
quod ad signorum quibus dignoscitur proprietatem attinet, cum
Patre aut Spiritu Sancto communitatem habet; sed iis quae dixi
signis solus agnoscitur. Qui autem est super omnia Deus, prae- 151
cipuam quamdam suae hypostasis notam, quod Pater est et quod 160
nulla subsistit ex causa, solus habet; hocque rursus indicio et ipse
proprie cognoscitur. . . . Sed qui Patrem intellexit, et eum in se 149
ipso intellexit, et Filium animi perceptione simul est complexus.
Qui autem percepit Filium, a Filio Spiritum non separavit, sed
consequenter quidem secundum ordinem, coniuncte vero secundum
naturam, trium simul permixtam in se ipso fidem expressit. Et
qui Spiritum tantum dixit, comprehendit simul hac confessione et
eum cuius Spiritus est. Et quia Christi est Spiritus, et ex Deo, 168
quemadmodum dicit Paulus, ut ex catena extremum unum qui
apprehendit alterum etiam extremum simul attraxit, ita qui Spiritum
attraxit, ut ait propheta, et Filium et Patrem per ipsum simul
traxit. Quin etiam Filium si quis vere apprehenderit, habebit
eum utrinque, hinc quidem Patrem suum, illinc vero Spiritum
proprium una secum adducentem. ... Non enim potest ullo modo 148
sectio aut divisio excogitari, ita ut aut Filius absque Patre intel-
legatur, aut Spiritus seiungatur a Filio; sed in his ineffabilis 150

uodXXá -nç àppntoç Kai àKaTavôqTOç èv toutoiç KœraXapPdveTai Kai f| KOtvwvia Kai f] biàKpiaiç, oùre Trjç twv vnoardaewv btatpopâç tô Tfjç cpùuewç auvexèç biaffitwffnç, offre Tf]ç Karattiv oôtfiav koivôtt)toç tô ibidiov twv fvwpicpâTwv àvaxeoùaqç.

504 **93** [ad Caesariam patriciam, ca a. **372]. Kai** TÒ KOlVWVeîV bè Kaô' **916** èKaaTnv fjpépav, Kai pcTaXappdvetv to0 áfíou trwpaTOç Kai mafytaToç toû XptOTOû, KaXôv Kai èitwcpcXéç, atfroû aatpwç Xé'fovTûç • <'O Tpiirfwv pou tt]v odpKa Kai ttîvwv pou tô aîpa,

sos ?x€l £urf|v alwvtov» [lo 6, 55]. Tiç yàp dptptpdXXet ôti tô peTéxetv ouvextùç tflç iwfjç oûbèv dXXo èariv q ¿f[v itoXXaxwç; 'Hpeîç pévTot-fe t €t «ptov kœO' éKd<rrr]v êfibopâba Kotvwvoûpev, èv Tfj KuptaKi], èv tí] TtTpàbi, Kai èv -rii TtapaffKeurj, Kai tûj oappaTiu, Kai èv Taîç dXXatç fjpépaiç èàv ij pvqpri dfiou -nvôç.

r.ooTô bè èv toîç toû biwfpoO Katpoîç dvafKÓÍeaOaí nva, pr] uapôvTOç iepéwç f] XetToup-foû, Tqv Kotvwviav Xappdvetv tí] ibiqt X£,P*> pnôapwç eîvai papú nepirróv èa-n dttobetKvùvai, btà tô Kai Tqv paKpàv ouvqGeiav toûto bi' aifrwv twv TtpaypâTwv

498 KtOTwoaaOat. ïldvTeç fàp oî kotù Tàç èpripouç povdlovTeç, evOa prj èOTiv iepeùç, Kotvwviav oîkoi KaTèxovTeç, dtp' êauTwv peTaXappdvoufftv.

151 125 [Exemplar fidei cui subscripsit Eustathius episc. Sebastiae, 917 a. 373], 3. Outc d'févvr]Tov Xéyopev tò TTveûpa tò "A-pov • ëva fàp oïbapev cfrévvriTOV Kai piav twv ôvtwv dpxnv, tôv TTaTépa

174 toû Kupiou fipwv 'Iqaoû XptffToû- offre Yevvryróv ëva -fàp

quaedam et incomprehensibilis deprehenditur cum societas tum distinctio, neque hypostaseon differentia naturae coniunctionem divellente, neque essentiae communitate indiciorum proprietatem confundente.

504 93. Singulis etiam diebus communicare, ac participem esse 916 sancti corporis et sanguinis Christi, bonum est et perutile, cum

484 ipse perspicue dicat: *Qui comedit meam carnem et bibit meum*

Mi sanguinem, habet vitam aeternam. Quis enim dubitat quin vitae continenter esse participem nihil aliud sit quam multiplici ratione vivere? Nos quidem quater singulis hebdomadibus communicamus, dominica die, quarta die, in parasceve et sabbato, et aliis diebus

soo si sancti alicuius memoria recolatur. Quod autem persecutionum temporibus cogitur quis, absente sacerdote aut diacono, communionem sua ipsius manu accipere, id grave non esse supervacuum est ostendere, quia hoc diuturna consuetudo ipsis rebus

498 confirmat. Omnes enim in solitudinibus monachi, ubi non est sacerdos, communionem domi servantes, suis ipsorum manibus sumunt.

151 125, 3. Neque ingenitum dicimus Spiritum Sanctum; unum 917 enim novimus ingenitum et unum rerum principium, Patrem

174 Domini nostri Iesu Christi; neque genitum; unum enim esse uni-

916. MG 32, 484. 917. MG 32, 549.

povofevô èv Tfj Ttapabôaei tôç Tricrreujç bebibdrfpeûa- tò bèis TTveûpa tîîç <iXr]0eiaç èK to0 ITaTpôç èKnopeùeffOai bibaxûévreç, >67 èK toû OeoO eîvat ôpoXo<oûpev ciktîotujç. . . . 'Avapcaìóv ècm us Kaî toûto TTpoabiaOTeiXaaûai, ôti tpeùfev beî Kal toùç tôv dKoXouÔiav nv irapébuiKev f|gîv ó Kûpioç èvapeipoviaç, tbç tpavepûiç paxopévouç tí] eùcrepeitjt, Kaî Yîôv pèv TrpoTaoaovTaç toû ITaTpôç, Yîoû bè tô TTveûpa tô "A'pov npoTiôévTaç. ÀKÎvr]TOv fàp Kaî dTrapefx€'Prl'rov «puXàaffeiv npo<rf|Ket tt)v dKoXouûiav, nv èi aùrfjç toû Kupiou Tf)ç cpwvôç napeXâpopev cîttôvtoç ‡ «ÍTopeu0èvTeç pa0qTeùaaT6 ndvTa Tà èûvq, {jairn-Zovtéç aÔTûùç eiç tô ôvopa toû ITaTpôç Kaî toû Yîoû Kaî toû A'fiou TTveùpaTOÇ» [Mt 28, 19].

918 160 [ad Diodorum, ca a. 373], 2. TTpWTOV pèv OUV, Ô pépOTOV 578 èTTÎ TtîlV TOIOÚTUUV [scil. de matrimonio] èOTÎ, TÔ Ttap' f)pîv è0OÇ, 8 ?Xopev TrpopáXXeiv, vópou bôvaptv èxov› ô'à Tô ûtp' àyiujv dvbptôv toùç 0eapoùç fyïîv Ttapabo0f]vai. Toûto bè toioûtôv èanv èàv tiç TtaOei dKaOapoiaç iroïè KpatT|0eiç èKTtéaij irpôç bueîv dbeXtptîiv dOeopov KOivuiviav, piyre fdpov ijyeiffQai toûtov, pf|0' ôXtuç eîç èKKXqaiaç nXfipujpa TrapabéxeaOai KpÔTepov n btaXûcrat aÙTOÙç àn' dXXqXwv.

919 188 [canonica 1, ad Amphilochium, a. 374], can. 1. Oí bè Tfjç 553 èKKXnoiaç dTtoOTdvTeç oÙKè-n ?ax°v x«Plv toû Afíou TTveù-450 paTOÇ ètp' èauroîç- ètréXiTte yàp ô perdbootç Tip biaKonqvai tôv dKoXou0(av. OÍ pèv fàp TtpâjToi dvaxwpnaavTeç trapà tiîiv TtaTépujv èoxov tôç x€lP0T°viaç, Kaî btà tôç èmûéaeujç

genitum in fidei traditione didicimus; Spiritum autem veritatis ex 78
Patre procedere edocti, ex Deo esse confitemur citra creationem. . . . 167
Necesse est hoc quoque declarare, eos etiam qui ordinem nobis 145
a Domino traditum invertunt et Filium ante Patrem et Spiritum Sanctum ante Filium collocant, fugiendos esse, ut qui aperte cum pietate pugnent. Immotus enim et inviolabilis custodiendus ordo, quem ex ipsa Domini voce traditum accepimus dicentis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.*

918 160, 2. Primum itaque, quod in eiusmodi rebus **(matrimonialibus) 578** maximum est, morem nostrum obicere possumus, ut vim legis habentem, eo quod nobis a viris sanctis traditae sint regulae. Mos autem ille est eiusmodi, ut, si quis impuritatis vitio alienando victus in illicitam duarum sororum coniunctionem inciderit, neque id matrimonium existimetur, neque omnino in ecclesiae coetum admittantur priusquam a se invicem dirimantur.

919 188, 1. Qui ab ecclesia se separaverant, non habebant amplius 553
in se gratiam Spiritus Sancti; defecerat enim communicatio, inter-450
rupta continuatione. Qui enim primi recesserant, ordinationem a
patribus habebant, et per manuum eorum impositionem habebant 561

918. MG 32, 624. 919. MG 32, 668.

554 Tiîiv xeipôtv aÙTûiv eîxov τὸ xápW-a τὸ TtveupaTiKÓv• oí bè dnoppœfévTeç, XaïKOÎ fevópevoi, oure τοῦ pairníeiv, οὑτε τοῦ XeipoToveîv eîxov τÍ|V èiouaiav, οὐκέτι bvvdptvot x«piv TTveù-paroç 'Afiou êTÉpoiç napéxeiv, fiç aùïoî èrtimi)Kaat.

165 189 [ad Eustathium archiatrum, a. 374/5], 7. 'Apdlet Kaî CuiO-920
180notiî Kaî «piüTÍÍei Kaî irapaKaXeî Kaî irávia τὺ TOiaÛTa ôpoituç ò TTa-riip Kaî ò Yiôç Kaî τὸ TTveûpa τô "Apov. Kaî pqbeîç κοτ' ¿taípeTOv dirovepéTiu τί) èvepfeia τοῦ TTveùpaTOç Tqv dpaOTiKijv èîouaiav, dxoùffaç τοῦ aujTfipoç èv τiîi eùaffeXiuj trepî τiîiv pa0r|Tû)v TTpôç τôν TTaTÉpa XéfovTOç- «TTÚTep, áfíaaov aùroùç èv τûj òvópan trou» [cf. Io 17, 17]. 'QoaÙTuiç bè Kaî Tà dXXa trdvTa KaTà τô ïcJov èvepYeÎTat τοîç diioiç irapà τοῦ ÏTaTpôç τε Kaî τοῦ Yîoû Kaî τοῦ Afiou TTveùpaToç• nacra xàpiç Kaî bûvaptç, f] óbrpfía, f] imi], fi irapâKXqaiç, f] Trpôç τô dOcivarov peTa^oXq, f| eiç èXeuôepiav peTâcrracnç, Kal eì τι dXXo èOTiv
no d'faôôv, ô péxptç f|piî)V KaTafJaivet.... Οὐκοûν f| Tf|ç èvepfciaç TauTÔTnç ènî ITaTpôç Te Kaî Yîoû Kaî TTveùpaTOç 'Afíou bei-Kvucn oatptîiç τô τî]ç tpùaetuç dnapdXXaKTov. "ñcrre κôν tpûatv aqpaivtj τô Tqç OeÔTiiToç ôvopa, Kupiuuç Kaî Tip 'Ayiip TTveúpa-n Tqv npóffnfopíav ècpappôüeaôat TaÚTrjv τî]ç oùaiaç κοινôτ^ç ouvTÍOeTat.

580 199 [canonica 2, ad Amphilochium, a. 375], can. 18. "Qdirep 921
ouv τôν dXXoTpiç fuvaiKÌ ouvióvTa poixòv òvopàlopev, où npÓTepov napabefapevot eiç Koivujviav, rrp'tv q naùaaaOat Tqç àpapTtaç- oÙTtu òqXovÓTt Kaî ènî τοῦ tÌ)v napOévov èxovToç

554 donum spirituale; qui autem resecti sunt, laici effecti, nec baptizandi nec ordinandi habebant potestatem, ut qui non possent amplius Spiritus Sancti gratiam aliis praebere, a qua ipsi exciderant.

ifi5 189, 7. Sanctificat et vivificat et illuminat et consolatur et omnia 920
i||<>eiusmodi pariter facit Pater et Filius et Spiritus Sanctus. Nec quisquam praecipue tribuat Spiritui Sancto potestatem sanctificandi, cum audiat salvatorem in evangelio de discipulis dicentem Patri: *1'ater, sanctifica eos in nomine tuo.* Similiter autem et reliqua omnia ex aequo peraguntur in iis, qui digni sunt, a Patre et Filio et Spiritu Sancto; omnis gratia et virtus, ductus, vita, consolatio, ad immortalitatem transmutatio, transitus ad libertatem, et si quid
Hu aliud boni, quod ad nos usque pertingat.... Itaque operationis identitas in Patre et Filio et Spiritu Sancto perspicue ostendit absolutissimam naturae similitudinem. Quare etiamsi divinitatis nomen naturam indicet, proprie tamen appellationem illam Sancto quoque Spiritui aptari essentiae communio demonstrat.

i... 199, 18. Quemadmodum igitur eum qui cum aliena est muliere, 921
adulterum nominamus, non prius admittentes ad communionem, quam a peccato cessaverit, ita profecto et de eo qui virginem

920. MG 32, 693. 921. MG 32, 720.

biaTeOrjaópeòa. 'Ekcîvo bè vOv TtpobiopoXcrfeiaOai fyiîv àvay-
Kaîov, ôti napOévoç óvopáleTat f] éKouaimç éauTqv irpoaa-fa-
yoûaa tû) Kupiw, Kai dKOTaíapévq xq) fàpqj, Kai tôv èv ¿paapip
piov TtpoTipqaaaa.

922 199, can. 48. 'H bè è-fKaTaXeicpOeîaa Trapa toû àvbpôç,572
Kaxà tt|v èpî)v fvujpqv, péveiv ôcpeiXei. Ei fàp ô Kûptoç eînev573
ôti <'Eav tiç KaTakÎKij -fuvaîxa èKxôç Xô'fou Ttopveiaç, Ttoieî
aÛTTiv potxâoèai» [Mt 5, 32], èK toû poi/aXiba aùtr]v óvopáaai
atrcKXetaev aÛTÎiv xf|S irpôç erepov Koivajviaç. TTâiç 'fàp búvaTai
ô pèv àvrip inreùôuvoç eîvat, tbç potxeiaç aïxtoç, f] bè yuvi]
dvéyKXriToç eîvat, ô potxaXiç trapa toû Kupiou btà Tqv rrpôç
ërepov dvbpa Kotvujviav TrpoaafopeuOeiaa;

*922** 217 *[canonica 3, aci Amphilochium, a. 375], 75. De quattuor classibus paenitentium, v.* **K** *593 sqq.*

923 234 [ad Amphilochium, a. 376], 1. Ai pèv èvép^etat [toû 06OÛ] 97
TTOtKÎXat, f] bè oùaia ánXí]. 'Hpeîç bè èK pèv tûiv èvepyeiûiv iu
•fvwpíÉéiv Xéyopev tôv 0eôv f]pû>v, tí] bè oùaiç aÛTrj Ttpoa-109
epfiletv oûx ùmoxvoûpeOa. Ai pèv 'fàp èvépyetai aÛTOÛ irpôç
fipfiç KaTapaivouotv, f] bè ouata aûxoû pévet àTrpôairoç. 2.... Tí- ios
vaiOKC Totvuv ôti TraûôvTojv èoriv f] <ptuvrp Ei tôv oùaiav toû
©eoû d'fvoeîç, ô pq •ftvujaKetç aé]letç. 'E'fw bè ôti pèv èanv
oîbal tí bè ô oùaia, ÙTtèp biavoiav riOepat. TTtîiç oùv auj-
Zopat; Atà n"]ç TtiaTetuç. ÎTianç bè aÙTàpKqç eibévat ôti èan sto
©eôç, oùx't tí èan- Kai toîç èKÎqTOÛatv aÙTÔv ptaOanobôxriç
•fivexat. Eïbqatç dpa n]ç Oeiaç ôûaiaç f] aîa6r]aiç aÙToû n]ç

habet statuemus. Illud autem nunc in antecessum statuere nobis necesse est, virginem vocari quae se sua sponte obtulit Domino, ac nuntium nuptiis remisit, et sanctimoniae institutum amplexa est.

922 199, 48. Quae a marito relicta est, mea quidem sententia, 572
manere debet. Si enim Dominus dixit: Si *quis relinquat uxorem,* 573
excepta fornicationis causa, facit eam moechari, ex eo quod eam adulteram vocet, praeclusit ei coniunctionem cum alio. Quomodo enim possit vir quidem esse reus, ut adulterii causa, mulier vero inculpata, quae adultera a Domino ob coniunctionem cum alio appellata est?

923 234, 1. Variae quidem operationes [Dei], essentia vero simplex. 97
Nos autem ex operationibus cognosci a nobis dicimus Deum no- m
strum, sed ad ipsam essentiam accessuros non pollicemur. Ipsius 109
siquidem operationes ad nos descendunt, essentia autem illius manet inaccessa. 2. . . . Scito itaque vocem esse ludificantium: ios
Si essentiam Dei ignoras, quod ignoras colis. Ego vero illum esse novi; quid autem essentia, supra intellegentiam esse duco. Quomodo igitur salvor? Per fidem. Fides porro satis idonea est246
Deum esse scire, non quid sit; eumque remuneratorem esse eorum qui ipsum quaerunt. Cognitio igitur essentiae in hoc posita, ut

922. MG 32. 732. 923. MG 32, 869.

txKaTaXntpiaç' Kai aettròv où τὸ KaTaXn<p0èv tiç f| oùaia, àXX' ôn èanv f) oùaia.

200 235 [ad Amphilochium, a. 376], 1. Tí irpÔTepov f| TVWOIÇ f] f) 924 nianç; 'Hpeîç bè Xéyopev ôn KaÔôXou pèv èm τούν paOripânov nianç Tvtùaeiuç nporpfeîTar ènl bè τοΟ KaΘ' f|pôç Xàfou, Ktiv Xé'fri τ*? irpOKaTapxeiv ττ[ν fvûiaiv Tfjç niareujç, où btatpepô-peΘa- fvûtaiv pévTot τ?]ν τῆ) <àv0pwnivrç KaTaXqipet aùpperpov. 'Em pèv fàp τῶν paΘqpáTujv maTeOdat beî npéùTov Ôn àXtpa XéfeTat, Kai paΘóvTa τοὺς xaPaKTflPaS Ka* Tûv èKtpwvqatv, ôaTepov Xafieîv Kai tqv titKpipf] Koravónatv tfjç buvapeiuç τοῦ sa aTOtxeiou• èv bè τί] irepi ©eoû moret ^verrai pèv f] èvvoia f] 87irepi τοῦ ôn èan Oeôç- raúrriv bè èK nîiv btiptouppipànuv auvdfopev. Eotpôv fàp Kai buvaròv Kai d'faOôv Kai «navra aÙToû τὰ dópara dnò Tfjç τοῦ KÔapou Kriaeujç vooûvreç» [Rom 1, 20] èm'nvdjOKopev. Oütuj bf] Kai beanótqv êaunîiv aùròv Karabexópe0a. 'Eneibr] fàp navrôç pèv τοῦ KÔapou bnptoupYÔç ô ©eôç, pépoç bè KÔapou fjpeîç, Kai fiptûv dpa br)ptoup'fôç ó ©eôç. Taúnj bè rr¡ yvtúaet f) nianç dKoXouOeî, Kai τί] Totaùn] niaret f] npoaKÙvqatç.

404 236 [ad Amphilochium, a. 376], 2. TÒ bè MdpKOV [13, 32], 925 èneibn tpavepùjç boKeî Kai τὸν Yiôv dnopepiieiv ττ]ç Yvàiaealç, outid vooûpev ôn oùbeiç oîbev, oure oi âneXot τοῦ ©eoû, too dXX' oùbè ô Yiôç ?rvu), ei pù ò TTanip- rouréanv, f) aína τοῦ eibévat τὸν Yiôv napà τοῦ TTaTpôç. Kai dpiaarôç èan

ipsum non posse comprehendi perspiciamus; illudque colimus, de quo cognovimus, non quid sit eius essentia, sed hanc exsistere essentiam.

too 235, 1. Priorne cognitio an fides? Nos porro dicimus generatim 924 quidem in disciplinis fidem cognitioni praeire; at in nostra doctrina, si quis dicat praeire cognitionem fidei, non contendemus: cognitionem quidem humano captui accommodatam. Nam in disciplinis quidem oportet primum credere hoc elementum alpha esse, et ubi figuras et pronuntiationem didiceris, tum demum accuratam per- na cipere notionem potestatis elementi. At in fide quae circa Deum N7 versatur, praeit illa cogitatio, Deum esse; hanc autem ex creaturis colligimus. Sapientiam namque et potentiam et bonitatem et *omnia eius invisibilia ex mundi creatione intellegentes,* sic cognoscimus. Ita sane illum ut nostrum ipsorum Dominum suscipimus. Quoniam enim totius mundi conditor Deus, nos autem mundi pars sumus, noster igitur etiam conditor Deus. Cognitionem istam fides sequitur, et fidem talem adoratio.

4i>4 236, 2. Marci verba [18, 32], quia aperte videntur ipsum Filium 925 it cognitione excludere, ita intellegimus: Nemo novit, neque angeli 180 Dei, sed nec Filius nosset, nisi nosset Pater; hoc est, causa et principium cognitionis Filii a Patre est. Ac violenta quidem non

924. MG 32. 872- 925. MG 32, 880

τῇ εὐσεβείᾳ ὁμολογούντι ἓν ἐξ ἀμφοῖν τὸ ὄνομα τῆς θεότητος, εἰ μὴ τὸ κοινὸν καὶ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας ἐν τῇ ἰδιότητι τῶν ὑποκειμένων θεωρεῖται; Ἀλλ' οὐδὲ τὸ «πάντα» ἐν τῷ «πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστι» τὴν ἰδιότητα τῶν ὑποστάσεων ἀναιρεῖ· οὐ γὰρ ἐκεῖνο λέγει, ὅτι ἃ ἔχει ὁ Πατὴρ ἐγὼ ἔχω, ἀλλ' ὅτι ἃ ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστι. Τὸ δὲ ἐμὸν καὶ τὸ σὸν ἐν τῇ κτητικῇ ἀντωνυμίᾳ τὴν διαφορὰν τῶν προσώπων ἐμφαίνει. Ἐπεὶ οὖν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς εὐσεβείας ὁμολογοῦμεν ἓν ἐξ ἀμφοῖν τὸ ὄνομα τῆς θεότητος, ἐν δὲ τῇ ἰδιότητι τῶν ὑποκειμένων θεωρεῖται τὸ ἴδιον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν τῷ ἑνὶ ὀνόματι τῆς θεότητος ἐπιγινώσκομεν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

926 236, 6. Οὐσία δὲ καὶ ὑπόστασις ἐν τῷ κοινῷ καὶ ἐν τῷ καθόλου καὶ ἐν τῷ μὴ ἔχειν τὸ ἰδιάζον καὶ τὸ ἴδιον καὶ τὸ μὴ κοινὸν καὶ τὸ μὴ καθόλου τὸν αὐτὸν ἔχουσι λόγον. Ἐν δὲ τῷ ἰδιάζοντι καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ καὶ ἐν τῷ μὴ κοινῷ καὶ ἐν τῷ μὴ καθόλου διαφέρουσιν ἀλλήλων. Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ζῷον καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὸ θνητὸν καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τὸ γελαστικὸν καὶ τὸ ἐπιδεκτικὸν νεύρων καὶ ὀστῶν καὶ τῶν λοιπῶν μερῶν καὶ μελῶν καὶ ὅλου τοῦ σώματος τὸν αὐτὸν ἔχει λόγον τὸ κοινὸν καὶ τὸ καθόλου καὶ τὸ μὴ ἔχειν τὸ ἰδιάζον καὶ τὸ ἴδιον καὶ τὸ μὴ κοινὸν καὶ τὸ μὴ καθόλου, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς θεότητος ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπόστασις. Ἐν δὲ τῷ ἰδιάζοντι καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ καὶ ἐν τῷ μὴ κοινῷ καὶ ἐν τῷ μὴ καθόλου διαφέρουσιν ἀλλήλων. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἰδιάζον καὶ τὸ ἴδιον καὶ τὸ μὴ κοινὸν καὶ τὸ μὴ καθόλου ἐν τῇ ἰδιότητι τῶν ὑποκειμένων θεωρεῖται· ἐπὶ δὲ τῆς θεότητος ἐν τῇ κοινότητι τῆς οὐσίας. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀνθρώπου ἰδιάζει καὶ ἴδιόν ἐστι καὶ μὴ κοινὸν καὶ μὴ καθόλου ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης· ἐπὶ δὲ τῆς θεότητος οὐκ ἔστιν ἰδιάζον καὶ ἴδιον καὶ μὴ κοινὸν καὶ μὴ καθόλου ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀνθρώπου ἰδιάζει καὶ ἴδιόν ἐστι καὶ μὴ κοινὸν καὶ μὴ καθόλου ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης· ἐπὶ δὲ τῆς θεότητος οὐκ ἔστιν ἰδιάζον καὶ ἴδιον καὶ μὴ κοινὸν καὶ μὴ καθόλου ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ ἀνθρώπου ἰδιάζει καὶ ἴδιόν ἐστι καὶ μὴ κοινὸν καὶ μὴ καθόλου ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης· ἐπὶ δὲ τῆς θεότητος οὐκ ἔστιν ἰδιάζον καὶ ἴδιον καὶ μὴ κοινὸν καὶ μὴ καθόλου ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

est, si quis aequo animo audiat, haec expositio, quandoquidem non adicitur *solus,* ut apud Matthaeum. Mens igitur Marci est eiusmodi: De die autem illa aut hora nemo scit, neque angeli Dei, sed nec Filius quidem nosset, nisi nosset Pater; siquidem ei a Patre data cognitio.

926 236, 6. Eadem est differentia inter essentiam et hypostasim 149
ac inter commune et singulare, inter animal et illum hominem. 178
Quapropter essentiam quidem unam in divinitate confitemur, adeo
ut essentiae definitio non diverse reddatur, hypostasim vero pro-
priam et singularem, ut inconfusa nobis et clara de Patre et Filio
et Spiritu Sancto insit notio. Si enim non consideremus definitas
uniuscuiusque proprietates, puta paternitatem, filiationem et sancti- 175
ficationem, sed ex communi essentiae ratione Deum confiteamur,
fieri non potest ut sana fidei ratio reddatur. Oportet igitur ut
communi proprium adiungentes ita fidem profiteamur: commune
deitas, proprium paternitas; atque haec coniungendo dicamus:
Credo in Deum Patrem. Ac rursus in Filii confessione faciendum
est similiter; adiungendum est communi proprium, ac dicendum:
Credo in Deum Filium. Pariter et de Spiritu Sancto ad appel-
lationis rationem accommodanda pronuntiatio ac dicendum: Credo
et in divinum Spiritum Sanctum; adeo ut omnino et unitas ser- 164

926. MG 32. 884.

èv tq Tflç ptàç OeÔTnTOç ópoXoTtq, Kat tò tiìiv rrpocrdiTrwv ibtáíov ¿poXofelaQai èv Tip dcpopiopiù tlùv rtepì ócaffrov vooupévtuv ibuuptxTuuv.

434 260 [ad Optimum episcopum, a. 377], 9. 'Etteibq toivuv nàffa 927 tpuxù rcapà tòv Katpòv too naOouç oiovtì biaderei irvi trrripdXXtTO, KŒTÔ T?]V TOÛ KupiOU tpUJVqV eilTÔVTOÇ ÔTl «îlàvTiÇ OKavbaXtaOriaeaOe èv èpoi» [Mt 26, 31]" TrpocpqTtùet ó Eupetbv Kai rtepì aÙTfjç -ri]ç Mapiaç ôti Ttapetrrtîiaa Tip crraupqj Kai pXérrouffa Tà ytvopeva Kai ÓKOúouaa tûiv cpujvœv, petà Tqv too TaflpiqX papTupiav, ptTà ttîv dirôppqTOv yvatatv Tflç Oeiaç OTjXXrppewç, peTÙ Tqv peyáXqv tlùv OaupdTuuv èiubetgtv, Y^vq-«MtfeTat, tpqai, Tiç Kai nepi tiiv aqv tpvxqv aàXoç. *Ebei yàp tôv Kùptov ôtrèp iravTÔç feùtraaGai OavaTou, Kai IXaorqptov Ytvôpevov toû KÔapou ndvTaç biKaiùjoat èv Tip aÙTOû aipan. Kai ooû oùv aÙTqç, Tqç dvwOev bebibarpévqç tù nepi toû Kupiou, StpeTai tiç btàKpioiç. Tourécrn f) ¿optpaía [ci. Le 2, 35].

376 261 [ad Sozopolitanos, a. 377], 2. Ei TOÍVUV pò T^fOVE toû 928 Kupiou f| èv oapKi èntbqpia, oùk èbuiKê pèv ô XurputTÎjç tô ùnèp f|ptûv Tipqpa Tip OavaTuj, où btéKOtpe bè toû OavaTou ■^«•rf|v paotXeiav bt' èauTOÛ. Ei yàp dXXo pèv r]v tò BaaiXeuô-<15 pevov ùnô toû OavaTou, dXXo bè tô napà toû Kupiou npooXqtpOév, oùk fiv pèv ènaùerano nà èauTOÛ èvepyûiv ô OàvaTOç, oùk fiv bè fipènepov Kèpboç èyéveTO Tflç oapKÔç tqç Oeotpôpou tù ndOq, oùk ànéiereive bè Ti]v àpapniav èv tí] oaptei, oùk

vetur in unius deitatis confessione, et id quod personarum proprium est confiteamur in discretione earum proprietatum, quae in unaquaque intelleguntur.

<34 260, 9. Quoniam igitur omnis anima passionis tempore cuidam 927 veluti dubitationi subiecta fuit, secundum Domini vocem dicentis: *Omnes scandalizabimini in me;* vaticinatur Simeon et de ipsa Maria adstante cruci et vidente quae gerebantur et voces audiente; post Gabrielis testimonium, post arcanam divinae conceptionis cognitionem, post plurima exhibita miracula, erit, inquit, quaedam 4'jvct circa animam tuam fluctuatio. Oportebat enim Dominum pro omnibus gustare mortem, ac propitiationem mundi factum omnes justificare in suo sanguine. Et te igitur ipsam, quae caelitus didicisti quae ad Dominum spectant, tanget quaedam dubitatio. Hoc designat gladius.

■76 261, 2. Itaque si Domini in carne adventus non fuit, non dedit 928 icdemptor pro nobis pretium morti, nec per se ipsum mortis mo regnum resecuit. Si enim aliud esset quod mortis imperio subJjJirr tuin erat, aliud quod assumptum a Domino, non desiisset mors i a quae sua sunt operari, nec lucrum nostrum factae fuissent deiferae carnis passiones, non interemisset peccatum in carne, non

927. MG 32, 965. 928. MG 32, 969.

èlwoitoinùqpev èv Tip Xpiffnp -oi èv Tip 'Abàp àiroOavôvTeç, oùk dveirXdffOq tô ôiaTreirrujKÔç, oùk dvwp0iú0q tô KaTeppaypévov, OÙ TrpOOUJK€lUJ0n Tip 0etp tô btà tt|ç diraTriç to0 ôipeujç dXXoTpiuiQév.

929 261, 3. «Paiverai b Kùpioç Tà pèv tpuaiKà irdOq Trapa-«os b.eidpevoç eiç pepaiiocnv rflç dXr|0ivf}ç Kai où kotù cpavTaaiav 396 èvavèpwm^aeuuç, Tà bè dnò KaKÎaç TtdGq, Sera tô KaOapôv Tfiç £(juf[ç f)ptî>v èirippuiraivet, Taûra ùiç dvafia Tf|ç dxpaVTOU Oéôttitoç dîrtuffdpevoç. Aià to0to eîpqTat <èv bpoubpan yeTevflaùat crapKÔç àpapTÎaç» [Rom 8, 3]' où yàp èv ôponbpaTi aapKÔç, tbç toùtoiç ôokêî, dXX' «èv ôpoubpaTi aapKÔç àpap•riaç>. "Qare trúpita pèv tt]v èipetèpav dvéXafte perú tûiv cpucn-sss kiÎiv aÙTflç TtaGújv, «àpapriav bè oùk èTroiqffev» [1 Petr 2, 22; **cf. Is 53, 9].**

Adversus Eunomium, 363—365.

930 L. 1, n. 10. °Ev pèv oùbèv èativ ôvopa ô irâffav èSapKeîno rpv to0 0eoO cpùcriv irepiXapôv bcaviîiç èja'ffeîXar irXeiw bè Kai iroiKÍXa kot' ibiav ëKacrrov aqpaaiav, dpubpàv pèv TtavreXwç Kai piKpoTÛTrjv, ibç Trpôç tô ôXov, f|ptv f€ ppv èiapKoOffav T?|v èvvoiav ouvaOpoilct. 'Ev toîvuv toîç itepi 0eoO Xefo-ue pévotç óvópaai, rà pèv tûiv irpoóvTwv Tip 0eip bpXuJTiKÙ ècm, Tà bè TÒ èvavriov, TÛIV pf) KpOOÔVTUJV. 'Ek bùo fàp TOÙTUJV oiovei x«paxTr)p tiç îjP'v èrfivtTai to0 0eoO, ?k Te Tqç twv dîtepipaivôvTUJV dpviioeujç Kai èK Tfjç tûiv ÙTtapxôvrujv ôpoXoyiaç.

in Christo vivificati fuissemus, qui eramus in Adamo mortui, non resartum fuisset quod collapsum erat, non instauratum quod confractum, non coniunctum Deo quod serpentis fraude fuerat abalienatum.

929 261, 3. Liquet Dominum naturales quidem affectus suscepisse 402 ad confirmationem verae nec phantasticae incarnationis, vitiosos 396 vero affectus, qui nostrae vitae puritatem coinquinant, ut intaminata divinitate indignos reiecisse. Eam ob causam dictum est factum eum fuisse *in similitudine camis peccati;* non utique in similitudine carnis, ut his videtur, sed *in similitudine camis peccati.* Quare carnem nostram una cum naturalibus ipsius affectibus assumpsit, sss *peccatum* vero *non fecit.*

930 1, 10. Nullum quidem nomen est quod totam Dei naturam 110 complexum sat eam possit enuntiare; plura vero et varia, singula in propria significatione, obscuram quidem omnino et perquam exiguam, si cum toto comparetur, nobis tamen sufficientem intellegentiam congerunt. Itaque inter nomina ea, quae de Deo di-n« cuntur, aliqua significant quae Deo insunt; aliqua vero e contrario indicant quae ei non insunt. Ex his enim duobus, et ex eorum quae absunt negatione, et ex eorum quae adsunt confessione, velut quidam Dei character nobis imprimitur.

929. MG 32, 972. 930. MG 29, 533.

ios 1, 14. Ofytat bè οὐκ dvOptÛTtouç póvov, dXXà Kai 7tàoav931
Xo-fiK?]v tpùcnv ÙTteppaiveiv aùtôç [t^Ç oùoiaç τοῦ 0eoO] Tqv
m KaTÓXrupiv. AofiKÒv òè vOv tt]v èv Tfj KTÌoet Xé'fai. Yliù ïàp
póvip fvujOTÔç ó TTatòp Kai Tip 'A^iip TTveupatr ôti «Oùbe'tç
oìbe τὸν TTaTtpa ei pò ô Yiôç» [Mt 11, 27], Kai «Tô TTveOpa
iràvTa èpeuvâ, Kai τῶ páOq τοῦ OeoO» [1 Cor 2, 10]. •.. Eïkôç
aÙTt'iv pèv τὸν oùoiav ànepioTtrov eîvat iravri TtXi]v el τῶj Mo-
li* voftveî Kai τῶ 'Aytip TTveùpaTr èK bè τιῖιν èvepyenîiv τοῦ OeoO
àvayopèvouç ÔM^ç, Kai bià τιῖιν iroiripáTUJV τὸν troir]T?]V èv-
vooûvTaç, Tqç d-fa0ôrr]Toç aÙToO Kai Tfjç ootpiaç Xappaveiv
Trjv aúveaiv. Τοῦτο yáp èstra τὸ yvcuoròv τοῦ OeoO ô ir&oiv
àvôpdnroiç ô Oeôç ètpavépwoev [cf. Rom 1, 19].

95 1, 15. 'EíeTÚÍwv yàp ôpiîiv ô voOç ei ô èuri Ttàvrujv Oeôç 932
1M [cf. Rom 9, 5] èauToO -nva ainav ùnepKetpèvqv ex6', éfra où
buvâpevoç èmvoeîv oùbepiav, τῶ âvapxov aUToO Trjç iwqç dyév-
vriTov irpoarpfôpevaev.... °Qcnrep oùv èweîvoç [ô Aoukûç] eînev ôti
ô 'Abàp èK τοῦ OeoO [Le 3, 38], οὗτιυç ôptîÇ èauTOÙç èptuniffiupev,
b bè Oeôç èK τῖvoç ; 'Apa oùx'i npôxeipôv èstftiv èv tQ èKacmp
biavoia ôti èi oùbevôç; Tô bè è£ oùbevôç τῶ dvapxóv èstra
bqXovoTi- τῶ bè àvapxov τῶ àféwnTOV. 'Qç oùv èstri dvOptij-
TtlUV OÙK ?¡V OÙOÎa TÔ tK TIVOÇ, OÏlTUJÇ oùbè èni τοῦ OeoO TÎÎIV
6Xu.iv oùoiav èffTiv eiireîv τῶ dyévvqTov, ôirep ïaov èaii Tip è£
oùbevôç.†17

KM 1, 14. Ego vero ipsius [essentiae Dei) comprehensionem non 931
homines solum sed omnem etiam rationalem naturam excedere
117 arbitror. Nunc autem cum dico rationalem, creatam dico. Nam
soli Filio notus est Pater et Spiritui Sancto; *Nemo* enim *novit
Patrem nisi Filius,* et *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunditates
Dei.* . . . Constat ipsam quidem essentiam nulli nisi Unigenito et
11« Spiritui Sancto cogitabilem esse, sed ab operationibus Dei sub-
vectos nos et per ea, quae condita sunt, conditorem intellegentes,
sic bonitatem ac sapientiam eius percipere. De Deo enim notum
est quod cunctis hominibus Deus manifestavit.

1, 15. Nam cum mens nostra expendit, an Deus qui est super 932
•51 omnia causam aliquam se superiorem habeat, nec tamen ullam
excogitare potest, eius vitam principio carentem ingenitam ap-
pellavit. . . . Quemadmodum igitur ille [Lucas] dixit Adam ex Deo
esse, sic nos nosmetipsos percontemur: Deus autem ex quo? Nonne
in uniuscuiusque mente promptum fuerit respondere: ex nullo?
Quod autem ex nullo est, utique sine principio est; et quod sine
principio est, id ingenitum est. Sicut ergo in hominibus origo ex
aliquo non est eorum essentia, sic neque in Deo universorum
ipsum esse ingenitum, quod idem est atque ex nullo esse, eius
essentiam dicere possumus.

931. MG 29, 54*.
932. MG 29, 5*5.

933 2, 9. Tiç oùk oîbev ôti twv ôvopÔTwv rà pèv dnoXeXv- us
pévwç Kaî kc<0' êauïà Ttpoqiepôpeva twv ÛTtOKeipévwv aÙTOÎç
TtpaypdTwv ¿où aqpavTiKÙ, tò bè irpôç ?Ttpa Xeyópeva Tflv
axéaiv pôvqv èpcpaivei -rflv irpôç d Xéferat; Oîov, dvOpwrtoç
pèv, Kaî ÏTnroç, Kaî 0oOç, aÙTÔ ?Ka<JTOV twv ôvopaZopévwv
irapùrrnaiv uîôç bè, fl boûXoç, fl tpiXoç, pôvqç Tf)ç npôç tô
cruveitufpévov ôvopa auvaqpeiaç èOTÎ bqXwriKá. 'C toîvuv
dKoùaaç 'fevvflpaTOç oùk èri Tiva oùaiav Tfl biavoiç (pèperai,
dXX' ôti ÉTepw èffTÎ auvaTTTÔpevov èvvoeî. Tô T«P yévvqpá tivoç
XéfÉTai yévvqpa.

934 2, 12. 'O bè ©eôç twv ôXwv è£ chrdpou èTrrî TTatflp, oùk 157
dpSâpcvôç TtOTe toO eîvai TTattip. Ofrre fàp Tfl tflç buvdpewç
èvbeiqt Ttpôç Tflv ¿KTtXflpwffiv toO GeXflpaTOç ¿kwXúeto, ofrre
aiwvwv Tivwv irepiobov dvépevev, ïva lïianep èrrî twv dvôpw-
Ttwv Kaî twv Xonrwv Ctpwv, perd Tflv tîîç flXtKÎaç aupTtXflpwfftv
Tf)ç eîç tô yevvâv aÙTw buvdpewç rrpoaeXèoùfftiç tô tntouba-
iôpevov irepifévriTat (paivopévwv fàp TaÛTa Kaî èwoflcrai Kaî
<p9éf£a<j6ai), dXXà Tfl èauroû dïbiÔTTfn auptrapeKTeivopévqv
?Xf' Tflv, ïv' oùtwç ôvopdaw, KáTpótriTa. Oùkoûv Kaî ô Yîôç,
irpô aiwvoç wv Kaî dei wv, oùk flpiaro toû eîvai ttotc, dXX'
dq>' où TTatflp, Kaî Yîôç, Kaî eù9ùç Tfl toû ÎîaTpôç èvvoia fl
toû Yîoû ouveiaépxeTai. 'O fàp Tîa-rflp YîoO ÎîaTflp bqXovoTt.
'Apxfl pèv oûv ÎîaTpôç oùbepia, dpxfl bè toû YîoO ô ÎîaTflp- 151
péaov bè toùtwv oùbév.

933 2, 9. Quis nescit nomina ea, quae absolute et per se proferuntur, ne subiectas sibi res significare, ea vero, quae respectu aliorum dicuntur, habitum solum, quem ad ea quae dicuntur habent, indicare? Exempli causa, homo, equus, bos, unamquamque rem quae nominatur indicant; filius vero, aut servus, aut amicus, solam quam cum coniuncto nomine habent affinitatem significant. Itaque qui genituram audit, non ad quamdam substantiam excogitandam mente fertur, sed cum alio iunctam eam esse intellegit. Genitura enim alicuius genitura dicitur.

934 2, 12. Deus universorum Pater est ex infinito, nec umquam 157
Pater esse coepit. Neque enim potentiae defectu, ne expleret voluntatem, detinebatur, neque ullorum saeculorum circuitus exspectavit, ut, sicut in hominibus et reliquis animalibus, ei generandi facultate post completam aetatem accedente, quod volebat assequeretur (insanientium enim est haec cogitare et loqui), sed, ut ita dicam, coextentam habet cum sua aeternitate paternitatem. Quamobrem et Filius, cum ante saecula sit et semper sit, numquam esse incepit, sed ex quo Pater est, et Filius est, et statim una cum Patris notione Filii quoque notio subrepit. Nam Pater Filii utique est Pater. Patris igitur origo nulla, origo vero Filii, 151
Pater; inter hos nihil est medii.

933. MG 29. 588. 934. MG 29, 598.

186 2, 14. Eùvôpioç. xHtoi YÙp òvra, cpqaiv, èTévvqaev ó 935
Oeôç tòv Yîôv, fl oùk ovia. 'AXX' el pèv oùk ôvra, pnbeiç
poi, cpncrí, TÓXpav érrefKaXeíTw • el bè óvtcx, oùk àTomaç pôvov
Kaì pXaacpqgiaç, àXXà Kaì Ttàariç eùrjOeiaç ùireppoXflv ó Xôyoç
?Xer Tip fàp ôvn où beî "fevvriffewç. — BaaiXeîoç. . . .
157 'Hpeîç bè irpwTov èKeîvo toùç àxpoaTàç ÙTropvflaopev, 8tt oùtôç
ècmv b bià tflv twv ttoXXwv dyvoiav dvOpwmKwç èfaKOUÔv-
Twv Tflç yevvriffewç to0 Yîo0 eîç àvdrfKqv èXqXuGibç twv Xôfwv
toùtwv.

157 2, 17. Oùbèv fàp dXXoïÔTepov èpwT$ [Eùvôpioç], lì el Kaì 936
Trepì to0 TTaTpôç èiruvOaveTO, TtÓTepov (mflpxe Ttpò Tflç Ibiaç
ovffTâcrewç fl oùxi. '2ç T«p èxei dvôrjTov tô èpwtqpa, ètri
i5i to0 dvapxou Kaî d^ewriTOU ¿rjTeîv tô dvwTepov, oSrw Kaî èv-
TaOOa, èni to0 è5 dïbiou tw TTaTpi chjvôvtoç, Kaî oùbèv èxovToç
péaov èauroû Te Kaî to0 yevvrioavTOç, XPOviKàç rrotéiaSai to0
nporépou Tàç èpwTfloeiç, Tflç ianç ôvtwç dvoiaç. TTapairXfloiov
fàp èpujTàv tí éOTat peTà Tflv reXeurflv toû dÔavârou, Kaì
èmlnTeîv tí imflpxe irpò Tflç Yevvflaewç to0 dïbiou. Oí bé,
èneibfl tò dvapxov to0 TTaTpôç dîbiov óvopáZeTat, toùtòv tw
dvápxpj tò dîbiov dnoqpaívoucH, Kaì èiretbfl pfl d'féwqTOç ó
Yîôç, oùbè dîbiov eîvai ôpoXoYoOoi. TTXeîaTov bè btacpépei
Karà Tflv èvvoiav. 'AféwriTOV pèv fàp XéyeTai tô pqbepiav
dpxflv èauroû pr|bè afriav èx°v toû eîvar dîbiov bè tô xpôvou

186 2, 14. *Eunomius.* Aut enim exsistentem, inquit, genuit Deus 935
Filium, aut non exsistentem. Atqui si non exsistentem, nemo, inquit,
incuset me temeritatis. Sin exsistentem, non absurditatem solum
et blasphemiam, sed stoliditatem etiam omnem hic sermo excedit;
157 etenim qui est, generatione non indiget. — *Basilius.* . . . Nos illud
primum auditores admonebimus, hunc illum esse qui, quod non
pauci ex ignorantia generationem Filii humano more acciperent,
coactus in hos sermones incidit.

167 2, 17. Nihil enim alienius quaerit [Eunomius], quam si de Patre 936
etiam percontaretur, utrum ante suam constitutionem fuerit annon.
IB1 Etenim ut illic quaestio stulta est, quaerere videlicet in eo, qui
principio caret ac ingenitus est, superius quiddam, ita hic quoque
de eo, qui ab aeterno est cum Patre nihilque habet medii inter
se et genitorem, temporales facere de priore quaestiones, aequalis
plane dementiae est. Nam perinde erit, ac si quis interroget quid
futurum sit post obitum eius qui immortalis est, quaeratque quid
exstiterit ante generationem sempiterni. Hi autem, quia principii
in Patre privatio aeternitas nominatur, privationem principii de-
cernunt idem esse atque aeternitatem, et quoniam Filius non est
ingenitus, ne aeternum quidem esse profitentur. Sed tamen haec
differunt plurimum significatione. Nam ingenitum dicitur quod
neque principium sui ipsius neque causam ut s't habet; aeternum

935. MG 29, 597. 936; MG 29, 608.

TtavTÔç xai atovoç kotù tô eîvai irpeapÛTtpov. °Oôev Kai ô Yiôç, Kai oùk dfévvqToç, Kai dîbtoç.

937 2, 18. TTavii oùv bfjXov ôti êvôa Kai Kai 0€Ôçi« ô aÛTÔç TTpoanTÓpeuTai, ô Movoyevriç èan bqXoùpevoç, èjicpavitwv èatrrèv kotù yeveàv toîç dvOpuiTtoiç, Kai tô 0éXqpa toû TTaTpôç toîç àyioiç èauToû biafféXXtuv. "QaTe Kai èiri to0 Mujüaécuç ôvTa èaurôv ôvopdaaç, oùk dXXoç nç rapa tôv Oeôv Aôfov, tôv èv Ccpxxi ôvTa irpôç tòv 0eóv [cf. Io 1, 2], voq0eiq.

938 2, 22. Eùvôpioç. Où XPÛ> <pnoi, Tfl to0 TTaTpôç Kai toû iss YioO npoaéxovTaç Trpoari'fopia dvôpujmKriv aùroû t?]V xévvnaiv112 èvvoeîv, kôk tûiv èv dvOpœTraiç fevèaeiov dva'fopévouç, toîç Tfjç ptTouaiaç óvópaai Kai iraOeaiv ùnayeiv tòv 0eóv. . . . 23. BaaiXeîoç. Kai pî]v oùbè èKeîvô -ft dv dirai, diç Kupiojç Kai ïrpœTiiJç èixi tûiv dvOpwntuv TeTa'fpévwv tiûv ôvopdTUiv toùtujv KaTaxpnanKwç fjpeîç èmXé'fopev nî> 0e<î>. 'O fdp toi Kùpioç f]p(î>v 'Iqaoûç Xpiaraç, irpôç rqv iràvTiuv dpxnv Kai t î|v dXqGfi Tiùv ôvtwv ainav ènavd'fuiv ùpâç- «'Ypeîç bè pñ KaXéarçTe, tpqaí, Ttarépa ôpùiv èni tûç fflç- eîç *fàp* èan TTanip ùpûjv ô oùpdvioç» [Mt 23, 9]. TTùjç oùv tbç aapKiKtùv iraGâiv nporrfoupévcuç èvbeiKTiKàç TaÙTaç f)pâç d£ioî tôç cptuvàç diro-irépireaGat, &ç ô Kùpioç, tbç t fį àitaGda toû OeoO npenoùaaç, dirò t iÎiv dvOpujTtujv irpôç aÙTÔv peTanOrçaiv;

939 2, 28. Ei b', ônep èanv dXnOéç, fvwpiOTiKdç nvaç ibiÔTqTaç ns èmOewpoupévaç Tfj oùaia béxotra nç eîvai tô yevvriTÔv Kai tô

vero, quod tempore omni et aevo secundum esse antiquius est. Unde et Filius, et est non ingenitus, et aeternus.

937 2, 18. Quare compertum est omnibus et exploratum, ubicumque 147 idem et angelus et Deus appellatus est, Unigenitum significari, cum se hominibus per singulas generationes manifestet, suisque sanctis Patris nuntiet voluntatem. Itaque qui et coram Moyse se ipse eum qui est nominavit, non alius praeter Deum Verbum, qui erat in principio apud Deum, intellegi poterit.

938 2, 22. *Eunomius.* Non oportet, inquit, cum Patris ac Filii 186 appellationem audimus, eius generationem humanam intellegere,112 nec hominum generatione adductos Deum communionis nominibus aut passionibus subicere. . . . 23. *Basilius.* Neque vero illud dixerit, nomina haec, quae proprie ac primario de hominibus usurpata sunt, de Deo a nobis dici per abusum. Etenim Dominus noster lesus Christus ad omnium principium et veram rerum causam nos reducens: *Vos autem nolite vocare,* inquit, *patrem vestrum in terra; unus enim est Pater vester caelestis.* Quomodo igitur voces has, tamquam si praecipue carnales affectus significarent, repudiandas censet, quas Dominus noster velut Dei apathiam decentes ab hominibus ad ipsum transfert?

939 2, 28. Quodsi quispiam, id quod verum est, genitum et in-178 genitum vult esse indices quasdam proprietates, quae in substantia

dyéwriTOV, irpôç tqv Tpavqv Kai àaùfXUTOV TTaTpôç Kai Yioû Xeipa'fw'foùffaç èvvoiav, tóv té Trjç àatpeiaç biacptúíeTai kív-buvov, Kai tô èv toîç Xo'papoîç dKÓXouÔov biambaet. Ai fáp toi ibiÔTHTeç, oíovd xaPaKW¿S Tive? Kal Moptpai ¿mOeujpoú-pevai ri) oÚCTÍqt, biaipoúdi pèv tò koivòv toíç ibiáíovoi xaPa' KTflpOl- TÒ bè Ôgocpuèç T^Ç OÙOÎaç OÙ biaKOITTOUfflV. OÎOV, KOivf] pèv f] 0eÔTnç(ibiibpaTa bè Tiva KaTpÔTqç Kai ulÓTr^| èK bè Tfjç èKaTèpOU ffupirkOKTÎÇ, TOÛ T€ KOIVOÛ Kai TOÛ ÎbÎOU, KaTâXqiptç f]pîv ttîç àXqûeiaç èpfiveTat.

iso 3, 1. 'Qç t«P ò Yiôç Tdtëei pèv beÙTepoç toû TTaTpôç, ôti 940
dit' ¿keívou, Kai dínúpaTi, ôn dpx^l Kai aína, túj eîvai aùroû TTarépa, Kai ôn bi' aùroû f) irpôaoboç Kai Ttpoaafwpi irpôç tòv Óeòv Kai TTarépa, «pùoet bè oÙKén beùrepoç, biôn f] èeôniç
iss èv éKaréptp pía• o0tiu bqXovÓTi Kai tô TTveûpa tô "Apov, ei Kai ÙTropépr]K6 tôv Yióv rfi Te ráíei Kai rip dSiwpan (ïva Kai ôXwç ciu'fxwprioujpev), oÙKér' dv eÎKÔrujç, àiç àXXorpiaç ùirâpxov
209<pùffeaiç, dKoXouéeîv, èKeîûev bfjXov. "AffeXoi iràvreç, ùianep TrpoffiTfopiaç pifiç, oîjtuj Kai tpùoeuuç irdvnjjç Tfjç aùniç dXXñ-Xotç TV'fX"voufflv ' àM' ôpujç oí pèv aÙTiîiv èOvûiv TrpoeOTrjKaoiv, oí bè évi bcáOTip nwv inarújv eìai irapeirópevoi.

206 3, 2. 'Apxai pèv yàp Kai èSouoiai, Kai ndoa fi roiaóni ktîoiç, 941
358 èK irpoooxfiç Kai èmpeXeiaç tòv àyiaapòv ?xouffai› °ùk dû eiKÔTouç cpùffei fiyiai eîvai Xéfoivro. 'E-rropefópevai yàp rov

considerentur quaeque ad claram ac inconfusam Patris et Filii notionem quasi manu ducant, is et impietatis periculum effugiet et ratiocinationis consecutionem tuebitur. Nam proprietates, quae veluti quidam characteres ac formae in substantia considerantur, id quod commune est distinguunt quidem propriis characteribus, at substantiae communitatem non dirimunt. Exempli causa, deitas communis est, proprietates vero sunt paternitas et filiatio. Ex utriusque autem complexu, cum communis tum proprii, innascitur nobis comprehensio veritatis.

160 3, 1. Quemadmodum enim Filius ordine quidem a Patre se- 940
eundus est, quoniam ab illo est, ac dignitate, quoniam origo eius est et causa, ea re quod ipsius est Pater, et quoniam per ipsum accessus aditusque est ad Deum et Patrem, non autem
106 natura secundus, quoniam deitas in utroque una est, ita profecto et Spiritus Sanctus, etsi cum ordine tum dignitate secundus a Filio est (ut tandem hoc etiam concedamus), tamen non iure sequi ut «o» sit alienae naturae hinc patet. Nimirum angeli omnes, ut appellationem unam, ita etiam eamdem omnino inter se naturam habent; sed tamen ex iis alii quidem praefecti sunt gentibus, alii vero unicuique fidelium adiuncti comites sunt.

206 3, 2. Principatus enim et potestates ac reliquae eiusmodi crea- 941
848 turae, quae ex attentione ac studio sanctificationem habent, dici natura sanctae iure non possunt. Ita enim bonum apoetunt, ut

940. MG 29, 656 941. MG 29, 660.

KCtXo0, xaià t?)v dvaXoyiav Tfjç npôç tòv 0€ÒV crfcrirriç, Kaì to0 pérpou Tfjç à'fituffùvqç peTaXappàvovffi. . . . Aiatpopà bè ns aÙTaîç trpôç tò TTvtûpa tò "Apov a&rq, òti Tip pèv tpùffiç f] àpujffùvq, Taîç bè ¿k peTOUffiaç ùrràpxei tò ápáCeffOai.

942 4, 3 ("Oti où KTÍffpa ó Yîôç), 1. Ei KTÍffpa 0eoO ó Yîôç, isa trâv bè KTÍffpa boOXov to0 ktíotou- boûXoç ó XpiffTÔç, Kai153* oi>x uîôç to0 0eoO. Où k ëXaftev oüv poptpúv boúXou, KÙptoç <ïiv, áXX' í]v boûXoç. Tò noínpa Tip TtoiqTri Tfjç aÙTfjç buvapeujç i»o où Koivmveî- oùbèv dpa koivôv èanv Yîoû Kai TTaTpôç, oùbè f| ktîctiç, enrep iroiqpa Kai où -févvqpa ó Yîôç.

De Spiritu Sancto, 375.

943 C. 8, n. 21. "Otov fjpôç nepi to0 TTaTpôç ¿Knatbeùffij, oïbe 183 Taîç aùÔevTiKaîç Kai beffrtoTiKaîç K6Xpfl<rôai qnuvaîç Xéfujv «0éXw, Ka6apiaôr|Ti» [Mt 8, 3]- Kai- «Euúna, rrecpípwffo» [Mc 4, 39]- Kai- «`Epb bè Xé^u) ùpîv» [Mt 5, 22-sqq]- Kai tô- «"AXaXov Kai KUJtpôv baipôviov, ¿yw ffoi ètuTaffatu» [Mc 9, 25] * Kai ôaa ToiaûTa- îva bià toûtujv pèv tòv befftrÓTtiv f]pû>v Kai iroir|Tr]V -fvujpiffujpev, bi' èKeivtwv bè tòv TTaTÉpa toû bearrÓTOu f|pâ>v Kai noiqTOû btbax9û>pev. Oùtuj iravTaxôOev ó Xôyoç dXrj0fiç ônbeÎKVUTai ôn tò bià to0 YioO bqptoupYeîv i8i tòv TTatépa ofrre dTeXfj toû TTaTpôç tîjv btipiovpyiav ffuviffir]ffiv, oÙTt (Ït ovov toû Yîoû rtapabqXoî Tt]v évépyeiav, dXXà tò f|vwpévov toû SeXqpaToç napiffT^. "Qcttê f| ,bi' où* tpuivî)

pro ratione amoris in Deum sanctitatis mensuram accipiant. . . . Ipsae autem in eo *a* Sancto Spiritu differunt, quod- huius natura 175 sanctitas est, illis vero ex participatione inest sanctimonia.

942 4, 3 *(Quod Filius creatura non est),* 1. Si Filius creatura Dei 152 est, omnis autem creatura creatoris serva, Christus Dei servus est, 158 non filius. Non igitur sumpsit formam servi, cum esset dominus, sed erat servus. Potestas eadem non communis est facturae cum 190 factore ; nihil ergo commune est Patri cum Filio, ne creatio quidem, si factura, non genitura Filius est.

943 8, 21. Postquam nos de Patre erudivit [Christus], authenticis etlgs herilibus vocibus uti solet, dicens: *Volo, mundare;* et: *Tace, obmutesce;* et: *Ego autem dico vobis;* et illud: *Mutum et suraum daemonium, ego tibi praecipio;* et quaecumque alia id genus, ut ex his quidem dominum et conditorem nostrum agnosceremus, per illa vero Patrem domini et conditoris nostri disceremus. Ita doctrina undelibet vera monstratur, scilicet ex eo quod Pater per 181 Filium creet, neque propterea Patris vim creandi imperfectam argui, neque Filii operationem ostendi infirmam, sed voluntatis unitatem coniunctionemque declarari. Itaque haec vox ,per quem'

942. MG 29, 688. Iste liber 4 adv. Eunom. probabilissime Didymo Alex, attribuendus est.

943. MG 32, 105.

ôpoXofiav Tflç TrpoKaTotpKTtKT^ç aÎTÎaç ?x€l› oùk KaTqfopíq toû TtotrynKoO aÌTÌou napaXap^âveTat.

357 9, 22. Tò TTveûpa ÉKádTw twv ôektikwv àiç póvip itapôv944
358 btapKfj toîç Ttâai tîjv xdptv òXÓKXqpov èiratptricnv• où dnoXaùet tò peTtxovTa, ôoov avrà ké‹pukev, oùx ôaov èKEîvo bùvaTat. 23. . . . Toûto toîç dirò Ttdoriç KqXiboç KEKa0appévoiç èXXàpnov, Trj Tfpbç êauTÔ KOtvwviq TrvEupaTiKOÙç dTtobEÎKvucn. Kai (ïicmep Tà Xaprrpà Kai biatpavf) twv owpdTwv, ôktîvoç aÙTOîç èprreaoùaqç, aÛTd te tîvetoi TtEptXapTtf], Ka't êrépav aùfqv dtp' hauTwv dnoffTÎXpei• outwç ai irveupaTocpópoi qwxaí, ¿XXaptpOeîoat rrapà toû TTvEÙpaToç, aÛTai te diroTEXoûvTai irveupaTiKai, Kai Eiç êTÉpouç t?|v xápiv é£arroOT¿XXouoiv. 'EvteûGev . . . f) èv Oeip biapovq, f) trpôç ©eôv ôpoiwaiç, tò dxpÓTaTOV tûiv ÒpEKTWV, 0EÒV fEVEoGai.

r«5 12, 28. Kai jaqbéva 7rapaKpouéa0w tò toû diroUTÓXou, diç 945
466 tò òvopa toû TTaTpôç Kai toû 'Afiou TTvEÛpaTOÇ èrti Tf|ç toû PanriapaTOç pvripnç iroXXdKiç TtapaXtpTtdvovToç, prçbè btà toûto dnapa-nipHTOv oîéctOw tî)v èTrÌKXqaw EÎvat twv ôvopdTwv. «°Oaot», <pr)ffiv, «eIç Xpiaròv èpa7rncj0r|T£, XptOTÒv èvEbùoao0E> [Gal 3, 27]• Kai irdXtv «"Oooi eîç XptOTÔv èpanricrônTe, Eiç tòv 0dvaTov aÙTOÛ èparrTÎaûriTÉ» [Rom 6, 3]. 'H fàp toû Xpiaroû Trpocnrfopia toû iravrôç èotiv ôpoXofia- brçXoî fàp tòv te XP'CTavTa ©tòv, Kai tòv XP'OÛévTa Yióv, Kai tò xpiopd ne tò TTvEûpa. . . . Ei toívuv èv tw pairríopaTi ô xujptopôç toû

confessionem habet causae principalis, non autem sumitur ad insectationem ac reprehensionem causae efficientis.

357 9, 22. Spiritus unicuique capacium cum adsit quasi soli, suf- 944
358 ficientem omnibus gratiam atque integram infundit; quo fruuntur quaecumque de illo participant, quantum ipsis fas est natura, non quantum ille potest. 23. ... Hic iis, qui ab omni sorde purgati sunt, illucescens per communionem quam cum ipso habent, spirituales reddit. Et quemadmodum corpora nitida pellucidaque, contacta radio, fiunt et ipsa supra modum splendida, et alium fulgorem ex sese profundunt; ita animae, quae Spiritum ferunt illustranturque a Spiritu, fiunt et ipsae spirituales et in alios gratiam emittunt. Hinc ... in Deo perseverantia, hinc similitudo cum Deo, et, quo nihil sublimius expeti potest, hinc est ut deus fias.

‹65 12, 28. Neminem vero in fraudem inducat illud apostoli, quod 945
‹66 Patris et Spiritus Sancti nomen in baptismatis commemoratione frequenter omittit, neque ideo putet indifferentem esse nominum invocationem. *Quicumque,* inquit, *in Christum baptizati estis, Christum induistis,* et rursus: *Quicumque in Christo baptizati estis, in mortem illius baptizati estis.* Nam Christi appellatio totius est professio, declarat siquidem et Deum qui unxit, et Filium qui
176 unctus est, et Spiritum qui est unctio. . . . Proinde si in baptismo

TTveùpaToç dirò Tïcrrpôç Kai Yioû ¿tcikîvôuvoç pèv tûi pairrí-Zovti, dvaxpeXnç bè rip óex°.u¿vlP. ir<î>ç ÔJ-ûv dtnpaXèç dirò TTarpôç Kai Yioû biaanâv tô Tïveûpa-; ... !Qç W Kttrreùopev eiç TTaTépa Kai Yiôv Kai "Afiov TTveûpa, oütiu Kai pannióp eGa eiç tô ôvoua toû TTaTpôç Kai toû Yioû Kai toû 'Ayiou TTveû-paToç.

946 15,35. 'H toû Oeoû Kai aujTflpoç f|pû>v Kepi tôv dvOpanrov eu oÌKOvopia dvdKXqaiç èTrnv dnô ttîç èKKTwtfewç Kai èrrdvoboç eiç oÎKeùuoiv Oeoû drrô tt|ç bià tt|V napaKoiiv yevopévriç dXXoTpiwoetuç. Atà toûto f) però oapKÔç èmbqpia XpiffToû, ai tû)v eùarf£^K,î>v KoXtTeupdTcuv ÛKOTuniôaetç, tù náOt], ó OTaupôç, f| Tacpri, f] dvàoïaaiç• ¿irne tôv aipíópevov dvOpujrrov bid piprioeujç XpiOTOû tk]v dpxaiav èKeivqv uloOeaiav dnoXapeiv.

947 15, 35. Toûto oùv èm tô dvœGev Y€wn9f[vai è£ ubaToçu? Kai TTveûpaTOÇ [cf. Io 3, 5]· ii>ç Trjç pèv veKpu'jtfeujç èv Tip Oban TeXoupévriç, Tfjç bè ¿tuqç fiptûv èvepYOupévqç btà toû TTveû-paToç. 'Ev Tptoiv oûv KaTabûffeot Kai iaapiûpotç Taîç èmKXiioeoi 464 tô péfa pudTïipiov toû paKTÎopaTOç TeXeioÛTai, ïva Kai *b toû* OavdTov tûkoç èSeiKOviaôfj, Kai tíj napabôaei thç GeoTVtuaiaç tôç tpuxàç <pum<jGû)<nv oi parmlópevoi. "Gerre eï tîç èTrnv èv Tip (iban x^P'Ç» oùk èK Tfjç tpûaethç èan toû übaTOÇ, dXX' èK Tflç toû TTveûpaToç Kapouoiaç.

948 15, 36. Atà TTveûpaTOÇ 'Ayiou fj eiç napdbeiaov dKOKara-sss trratnç, f| eiç paoiXeiav oùpaviîtv dvoboç, f] eiç uloGeaiav

separare Spiritum a Patre et Filio ut periculosum est baptizanti ita baptismum accipienti inutile, quomodo nobis tutum fuerit a Patre et Filio distrahere Spiritum?... Sicut enim credimus in Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, sic et baptizamur in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.

946 15, 35. Dei ac servatoris nostri circa hominem dispensatio 415
revocatio est a lapsu reditusque ad Dei familiaritatem ab alienatione quam induxit inoboedientia. Hanc ob causam adventus Christi in carne, evangelicae conversationis formae, afflictiones, crux, sepultura, resurrectio, ut homo, qui salvus fit per imitationem Christi, veterem illam filiorum adoptionem recipiat.

947 15, 35. Hoc igitur est denuo nasci ex aqua et Spiritu, quippe 447
quia mors perficitur in aqua, vitam vero nostram operatur Spiritus. Tribus igitur demersionibus ac totidem invocationibus magnum 464
baptismatis mysterium peragitur, ut et mortis figura exprimatur, et per traditionem divinae scientiae animus illustretur eorum qui baptizantur. Itaque si qua est gratia in aqua, non est ex ipsius aquae natura, sed ex Spiritus praesentia.

948 15, 36. Per Spiritum Sanctum datur in paradisum restitutio, 359
ad regnum caelorum ascensus, in adoptionem filiorum reditus;

946. MG 32. 128 947. MG 32. 129.
948. MG 32. 132

èTrdvoboç, f) irappqcria toO KaXeîv êavTôv ITaTépa tòv Qeóv, koivujvóy -fÊVtaOat xfjç x"P'T°Ç toû XptOTOÛ, tékvov tpunôç XpripcmÍÉiv, bô£qç dïbiou peTé/tiv, Kai diraiattXôç èv iravTÎ •rtXqpôpari eûXofiaç fevéaOai èv Te Tip aiôvi toûtuj Kai èv tô péXXovTr tôv èv èrraffeXiaiç ànoKetpévujv fjyîv dfaGôv, ôv btà îtitrreiuç àTreKbexôpeGa tÍ¡v diroXautriv, ôç ?jbr) TtapóvTuiv, tòv xápiv évoirTptíópevoi,

iso 16, 38. 'Ev be tíj toútwv [tôv áy-fiXiuv] KTÍaet évvóqffóv 949
Jsl poi Tpv irpoKaTapKTiKÍ]v aÍT¡av tôv fivopévujv tòv TTaTépa, tòv br]pioup-fiKr)v tòv Yióv, Tqv TeXeia)TiKÍ)v tò TTveOpa- &<tt€ pouXfipan pèv toO TÎaTpôç tò XeiTovpyiKà irveúpaTa úirápxetv, èvepyeta bè Yioû eiç tò eîvai irapâfeoôat, irapouata bè toO TTveùpaToç TêXeioOaéai. TeXeiuiaiç bè drféXujv àyiaapôç, Kai f] èv toótuj biapovf]. Kai pqbeiç oiéffGai pe f| Tpeîç eîvai Xé'feiv dpxiKàç ûnoffrdffeiç, q dteXf) tpdOKeiv toO Yioû tÎjv èvépfeiav. 'Apxù ïàp tôv ôvtujv pia, bi' YioO bqpioupyoûaa, Kai TeXeioûaa èv TTveùpa-n. Kai oirre îlanip, ó Tà iravra èv irâaiv èvepfôv, dreXfi èxet Tqv èvépyeiav oÛTe Yiôç èXXittq Tpv biqpioopfiav, pò TeXeioupévriv trapà toû TïveùpaTOç. Oûtuj fàp âv oÛTe TTarqp npoobeiiGeiq Yioû, póviu tô OéXeiv bq-pioupyôv, dXX' ôptoç GéXei bià Yioû- oût' av ouveppaç ttpoobeqGeiq, koG' ôpoiÔTqTa toû TTaTpôç èvep^ôv- dXXà Kai Yiôç GéXei btà toû TTveûpaTOÇ TeXeioûv.

datur fiducia Deum appellandi Patrem suum, consortem fieri gratiae Christi, filium lucis appellari, aeternae gloriae participem esse, et, ut semel omnia dicam, esse in omni benedictionis plenitudine, cum in praesenti hoc saeculo, tum in futuro, repositorum nobis in promissis bonorum, quae per fidem fruenda exspectamus, perinde quasi iam adsint, gratiam velut in speculo contemplantes.

ISO 16, 38. In horum autem (angelorum) creatione cogita mihi pri- 949
[81 mariam causam eorum, quae fiunt, Patrem, conditricem Filium, perfectricem Spiritum Sanctum, ut voluntate quidem Patris sint administratorii spiritus, Filii vero operatione perducantur ut sint, Spiritus autem praesentia perficiantur. Porro angelorum perfectio est sanctificatio, et in hac perseverantia. Ac nemo me credat tres originales hypostases ponere, aut Filii operationem dicere imperfectam. Principium enim eorum, quae sunt, unum est, per Filium condens et perficiens in Spiritu. Ac nec Pater, qui operatur omnia in omnibus, imperfectam habet operationem, neque Filius inconsummatam creationem, nisi a Spiritu perficiatur. Hoc enim pacto nec Pater opus habebit Filio, sola voluntate creans; attamen vult creare per Filium; neque Filius egebit auxilio, iuxta Patris similitudinem operans; sed et Filius vult per Spiritum perficere.

949. MG 32, 136.

950 16, 38. Où fàp tpùfftt Spai ai twv oùpavûjv buvapetç' o&ruj f' ^v oùbEpiav irpôç tô "Apov TTveOpa Ttjv btacpopàv 175
?XOiev dXXà kotù dvaXofiav tt]ç npôç dXXrjXaç ûnepoxÔS. too dpaapoO tô pérpov irapà too ÎTveùpaTOç ëxoutfat. 'Qç yàp ó Kautqp *fierà* toû ïtupôç voeÎTat, Kai dXXo pévroi f) ûttokêipévq ûXr| Kai SXXo tô twp' oîjtuj Kai èrti tiîiv oùpaviwv buvapeuiv, f] pèv oùffia aùrùjv dépiov nveOpa, «i tùxoi, q TrOp2oo düXov, Kaià tò 'fefpappévow «'O ttoiiùv toùç cif-féXouç aÙToO TtveùpaTa, Kai toùç XeiToupfOÙç aÙTOÛ Ttupôç cpXôfa» [Ps 103,4]' biô Kai èv tôttuj fiai, Kaì ópaToi ylvovrat, èv Tip dòti tiîiiv oÎKeiwv aÙTûv otupàTinv toîç diioiç èpipaviZôpevot. 'O pévToi apaapôç, èiujOev ûiv tî]ç oùcriaç, Tqv TtXeiujffiv aÙTOtç ènayei ôià Tfjç KOivœviaç too ITveùpaToç. <t>uXdffaouffi bè tqv d£iav203 Tijj èitipovr| too KaXoO, èxou<Tal M^v irpoaipéaei tô aÙTt£-oùaiov, oùbéuoTe bè èK Tqç too ôvtwç dyaOoO Trpooebpeiaç èKaiirrouffai.

951 17, 43. Ei bè Tip TTveúpan irpéneiv oïovTai pôviu t^vies únapíSprpiiv, pavOavéTWffav ôti kotù tôv aÙTÔv Tpônov cruveK-172 tpwveîTai TÍp Kupiip tô TTveûpa, KaO' ov Kaì ó Yîôç Tip ÏTaTpi. Tô fàp ôvopa ÎTaTpôç Kai YioO Kai 'Ayiou TTveùpaTOç ôpoiwç èKbéboTai. 'Qç toîvuv ?xei & Yîôç irpôç tôv ÎTaTépa, o&tuj npôç tôv Yiôv tô ÎTveOpa KaTà Tqv èv Tip pairriopaTi napabebopévqv too Xófou aúvTaítv, Ei bè tô TTveOpa Tip Yi<p auvréTaKTai, ô bè Yîôç TÍp TTaTpí, bqXovôti Kai tô TTveOpa

950 16, 38. Neque enim caelorum virtutes suapte natura sanctae 208
sunt; alioquin nihil differrent a Spiritu Sancto; sed iuxta proportionem, qua se invicem superant, a Spiritu habent sanctificationis mensuram. Quemadmodum enim cauterium non sine igne intellegitur, cum aliud sit subiecta materia et aliud ignis, itidem et in caelestibus virtutibus substantia quidem earum puta spiritus 200
est aerius, aut ignis immaterialis, iuxta id quod scriptum est: *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis;* quapropter et in loco sunt, et fiunt visibiles, dum iis, qui digni sunt, apparent in specie propriorum corporum. Sed sanctificatio, quae est extra substantiam illorum, perfectionem illis affert per communionem Spiritus. Conservant autem dignitatem per perseveran- 203
tiam in bono, habentes quidem in eligendo liberum arbitrium, numquam tamen ab eius, qui vere bonus est, consortio excidentes.

951 17, 43. Quodsi soli Spiritui putant convenire subnumerationem, íes
discant Spiritum eodem modo pronuntiari cum Domino, quomodo 152
et Filius pronuntiatur cum Patre. Nomen enim Patris et Filii et Spiritus Sancti similiter editum est. Itaque quemadmodum se habet Filius ad Patrem, ita ad Filium sese habet Spiritus, secundum traditum in baptismo verborum ordinem. Quodsi Spiritus Filio iunctus est. Filius autem Patri, liquet ipsum etiam Spiritum

960. MG 32, 136. 951. MG 32, 148.

Tip TTccrpi. Ttva oùv ?xei xwpav tô gèv auvapiGpeîaOat, tô bè ÙTtapi0peî<J0ai Xéfeiv, èv piâ Kai TÍJ aùrrj auaioixia Kaia-TeTafpévaiv T(Î)V òvopÓTiuv;

158 18, 45. 0eôv fàp èK 0eoO irpotfKuvoûvTeç, Kai tô ibtàZiov 952
twv vTtocJTâcFeujv ôpoXofOûpev, Kai pévopev ètri t ^ç povapxiaç,
eiç irXf)0oç direffxiaM^V0V tt]v 0£oXofiav pq OKebavvùvTtç, btà
159 tô piav èv 0eip TTarpi Kai 0ew povofeveî Tqv oíovei popcpqv
QeujpeîaQai, Tip ànapaXXÔKTtp Tqç 0eôtt]toç èvetKOViCopévqv.
Yîôç fàp èv tû) TTarpi, Kat TTaTqp èv Ttp Yiqr èiretbi] Kai
OÙTOÇ TOIOÛTOÇ OÎOÇ èKÊÎVOÇ, KàKEÎVOÇ OÎÔtHtEp OÛTOÇ- Kai èv
toutlu tô èv. "Qcrre Kara pèv TÎ]v ibtÓTT]Ta Tiîiv TrpofftÎJTtujv
eîç Kai eîç, KaTà bè tô koivôv tîiç qiùotwç èv oí àpcpÔTepot.
TTûç oùv, eîrrep eîç Kai eîç, oùxi bùo 0eoi; "Oti [JaaiXeùç
issXéftTat Kai ù to0 paoiXéwç eiKtbv, Kai où bùo paatXeîç. OÙTe
fàp tô KpaTOç ffx>ff£Ta'i oùtê bóía biapepiieTat. 'Qç fàp
Ù KpaToOaa fipiîiv dpxô Kai f| èïouoia pia, oùtili Kai f] trap'
2Mf)pwv boSoXofia pia, Kai où TtoXXai- bion f] tîiç eÎKÔvoç Tipi]
ètti tô KpuJTÓTurrov btafJaivei. "O oùv èœnv èvTaOOa ptprjTiKùjç
f] etKtbv, toOto èKeî tpuatKûiç b Yîôç.

us 18, 47. 'H Toivuv bbôç tîiç Oeofvujffiaç èrriv dnô êvôç953
1TOTTveùpaToç btà toû évôç Yioû èiri tôv èva ÎTaTépa. Kai dvd-
iraXtv f] cpuaiKt] àfaGôtriç Kai ó Kara cpùoiv dfiaopôç Kai tô
paotXiKÔv dSiwpa èK ÎTaTpôç btà to0 Movofevoûç èui tô ÎTveOpa

Patri adiungi. Quem igitur locum habet, ut dicant alterum conumerari, alterum subnumerari, cum in una eademque serie nomina sint ordinata?

u.h 18', 45. Nam Deum ex Deo adorantes etiam proprietatem pro-952
fitemur hypostaseon, manemusque in uno principatu, non dissi-
lta pantes theologiam in scissam multitudinem, eo quod unam in Deo Patre et Deo unigenito formam, ut ita loquar, contemplamur, in una et omnino simili deitate expressam. Filius enim in Patre, et Pater in Filio; quandoquidem hic talis est qualis ille, et ille qualis hic; atque in hoc unum sunt. Itaque iuxta personarum proprietatem unus et unus; at iuxta communem naturam unum sunt ambo. Quomodo igitur si unus et unus sunt, non sunt duo dii?
lili: Quoniam rex dicitur et regis imago, non autem duo reges. Neque enim potestas scinditur, neque gloria dividitur. Quemadmodum enim principatus ac potestas nobis dominans una est, sic et gio-
rno i i(icatio quam illi deferimus una est, non multae; nam imaginis honor ad exemplar transit. Quod igitur hic est per imitationem imago, hoc illic natura Filius.

Hv 18, 47. Proinde via ad Dei cognitionem est ab uno Spiritu 953
•wiper unum Filium ad unum Patrem. Ac rursus nativa bonitas et naturalis sanctimonia et regalis dignitas ex Patre per Unigenitum,

952. MG 32, 149. 953. MG 32, 153.

bufaci. Oùrw Kai ai ùnoffTaoeiç ôpoXofoûvTai, Kaì tô eùffepèç bôfpia Tf)ç povapxiaç où biaTtinrei.

954 27, 66. Twv èv tt| ¿kkAh^ì^ nêtpuXafpévwv bofpaTwv koìis KqpufgdtTWV tô pèv ¿k Tfjç èffpàqiou btbaffKaXiaç ?x°Mev› ™ bè èie Tifa twv dirooTÔXujv trapabôffewç biaboGévTa fjpîv èv puoTripiip Ttapebejàpeôa- arap àp<pÓT€pa tòv airrñy iaxòv ?x« npôç ttiv eùaépeiav. Kai toùtoiç oùbàç àvTtpeî, oùkoùv ôotiç ye KaTà ptKpôv foûv Qeffpwv èKKXqffiaffTiKiùv ncrteipaTat. Ei ■fàp èmx«ipÔ<l«lMev T« dypaepa twv èOwv diç pi) pefàXqv ?x0VTa Tqv búvapiv TtapatT€Îo0ai, XáOoipev fiv eiç aUTà Tà Kaipia ii)pioOvTeç tô cùaffévXiov, pâXXov bè eiç ôvopa ipiXôv irepticrrwvTeç tô Kiipirfpa. • • • Tà Tfjç èiriKXriffcwç jiripaTa ètti Trjioe àvabcifei to0 ¿pTou Tfjç cùxapuniaç Kai to0 TtOTqpiov Tr|ç eùXofiaç Tiç twv àfiaiv èffpàtpwç f)pîv KaTaXéXomev ; Où fàp bf) toùtoiç àpKOÙpeQa, <Lv b dnôffToXoç i) tô eùaffévXiov ènepvr)-O0T), dXXà Kai irpoXéfopev Kai èmXéfopev ?Tcpa, ibç peyàXqv èxovTa Trpôç tô pu<HT|piov Tì)v iffxùv, èK Tifa dfpdrpou bibaffKaXiaç napaXapôvTeç. EùXofoOpev bè tô Te ubwp to0 pairri- an apaToç, Kai tô èXaiov Tf|ç xpi°eujÇ› Kai npoffèn aùròv tòv 4'7 paimèópevow dirò troiwv èffpàtpwv; Oùk dirò Tfjç ffiwnwpévqç Kai pufftiKffa napabôaewç; Tí be, aùrrjv to0 èXaiou ttjv xpioiv <?8 tiç Xôfoç fefpappévoç èbibaie; Tò bè Tpiç pairriteaQai tòv «4 àvSpwTTOv, nóOev; "AXXa bè òffa nepi tò pdnnffpa, dnoTÓff-oeffQai Tip ZaravÇ Kai toîç dfféXotç aÙToO, èK iroiaç èffTi

ad Spiritum permanat. Ad hunc modum et hypostases profitemur, nec pium monarchiae dogma labefactatur.

954 27, 66. Ex asservatis in ecclesia dogmatibus et praedicationibus ,8 alia quidem habemus e doctrina scripto prodita, alia vero nobis in mysterio tradita recepimus ex traditione apostolorum, quorum utraque vim eamdem habent ad pietatem ; nec iis quisquam contradicet, nullus certe qui vel tenui experientia noverit quae sint ecclesiae instituta. Nam si consuetudines, quae scripto proditae non sunt, tamquam haud multum habentes momenti aggrediamur reicere, imprudentes evangelium in ipsis rebus praecipuis laedemus, immo potius praedicationem ad nudum nomen contrahemus. . . . Invocationis verba, cum conficitur panis eucharistiae et poculum 406 benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus quae commemorat apostolus aut evangelium, verum alia quoque et ante et post dicimus, tamquam multum habentia momenti ad mysterium, quae ex traditione non scripta accepimus. Benedicimus autem et aquam baptismatis et oleum 401 unctionis, immo ipsum etiam qui baptismum accipit; ex quibus<77 scriptis? Nonne a tacita secretaque traditione? Ipsam vero olei«8 unctionem quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi464 hominem, unde haustum? Reliqua autem quae fiunt in baptismo, veluti renuntiare Satanae et angelis eius, ex qua scriptura ha-

954. MG 32, 188.

<57 -fpa<pqç ; Oùk èK rqç àbqpoaieÙTOu Taùrqç Kat chroppqTOU btbaciKaXiaç, fjv èv àiroXvTrpafpovqTiiJ Kaì cmipiep-faffTtp (Tiff] oí naxépeç quwv ètpùXaEav, KaXwç èxeìvo bebtbaypévoi tûiv puarqpíujv tò trepvòv <Jiwirq biaaiiiieaûai ;... Kara tòv aÙTÒv bq Tpóttov Kaì oí Tà 7T€pì Tàç èKKXqaiaç èEapxùÇ btaûeffpoûeTqffavTeç dtroOToXoi Kai Ttaièpeç èv Tip KCKpuppévtp Kaì àtpOéyKTtp tô aepvôv toîç puffTiipiotç ètpùXaaoov. Oùbè fàp ôXtuç puOTqpiov tò eiç Tqv bqpwbq Kaì eÌKaiav àKoqv ÉKtpopov.

In Psalmos homiliae, ante 370.

240 In Ps. 1, n. 4. KXfpaKt yàp npoaeoiKévat tpaiqv Sv ?TUTfe955 rqç eùoepetaç Tqv àoKqatv KXtpaKt èKtivq, fjv eîbé noTe ó paKaptoç 'laKtbp, fjç Tà pèv fiv irpotryeid Te Kai xapaKqXa, Tà bè ùnèp aÙTÒv fjbq tòv oùpavôv àveTeiveTO. "Serre beî toùç eiffafopévouç trpôç tôv kot' àptTqv piov toîç trptÙTOiç paOpoîç èmpàXXetv tô ïyvoç, KtiKeîOev dei twv ètpeEfiç èmpaiveiv, ïwç âv •rrpôç tô èptKTÔv ôtpoç tQ àvûpwmvq tpùffet btà rqç kot' ôXrfOv rrpOKOirqç àvaptîtotv.

587 7, 2. 'O toîvuv ùnô tôv OàvaTov wv, eibwç ôn eîç ô 956 (Ttpltuv, eîç ô XuTpoùpevoç· «'Etri coi», epqcriv, «^Xmaa, ffwdôv pe» dirò Tqç daOeveiaç «Kai ¡50aaí pe» dirò Tqç aixpaXwoiaç [Ps 7, 2]. Oîpat bè ôti oî yevvaîot toû OeoO aOXqTat, ÎKavwç rrapà TtdvTa tôv èauTtîiv piov toîç dopdTotç èxOpoîç Ttpotnra-Xatcravreç, èneibàv Ttdaaç aÙTwv ÙTreKtpùfwcn Tàç btwEetç,

457 bemus? Nonne ex minime publicata et arcana hac doctrina, quam patres nostri silentio quieto minimeque curioso servarunt, quippe illud probe didicerant, mysteriorum reverentiam silentio conservari? . . . Ad eumdem profecto modum, et qui initio certos ecclesiae ritus praescripserunt apostoli et patres, in occulto silentioque mysteriis suam servavere dignitatem. Neque enim omnino mysterium est quod ad populares ac vulgares aures effertur.

vto 1,4. Ego equidem pietatis exercitationem scalae consimilem esse 955 crediderim, videlicet scalae illi, quam beatus Iacob olim vidit, cuius quidem pars terram tangebat eratque humi depressa, pars vero ¡iltera ultra ipsum caelum porrigebatur. Quare necesse est, ut ii, qui sunt ad virtutem instituendi, prunis gradibus admoveant vestigium, indeque ad sequentes gradus semper progressi, tandem paulatim progrediendo, ad altitudinem humanae naturae non impurem perveniant.

n>-l 7, 2. Cui imminet et impendet mors, is sciens unum esse 956 salvatorem atque unum liberatorem, ait: *In te speravi, salvum me /uc* ab infirmitate,- *et libera me* a captivitate. Existimo autem nlrenuos Dei athletas, qui cum invisibilibus inimicis per omnem nuam vitam valde colluctati sunt, postquam eorum omnes insecta-

»55. MG 29, 217. 956. MG 29, 232.

irpôç tûj TÉXei toO piov yevopevot, èpeuvibvTai òtto toû 585
àpxovroç toO aiûjvoç, ïva, ¿v pèv eûpeéwffiv *i^ovreç* Tpaù-
para dirò tûiv iraXaiapaTtuv F| qiriXouç Tivàç Kai TÙirouç
Tfjç àpapriaç, KaTaax^Qæaiv • ¿àv bè ¿rrpunoi €Ùpe0â)<n Kai
àamXoi, tbç áKpániTOt ôvteç, tbç èXeùôepoi virò Xpanoû
dvanaûaujvTai.

957 7, 5. Oîpat bè ôti oùx ôpoiaiç KpiÔi'iaovTai iràvTeç oì tô 292
•pïfvov toOto ffâtpa dvaXapôvTeç irapà toO biKaiou KpnoO, biÓTi
tù èiujQev oupnÍTrrovTa èKaOTip f|pwv irapà TtoXù btacpépovra
napaXXafflvai iroieî ttjv éKÓOTOu Kpiaiv. "H 'fàp 0apûvei fipîv
Tà ápaprúpara f| Kái Koucpilei f] tûiv oùk èp' f)ptv dXX' ôkov-
oiiwç nepiïarapévujv fjpôç ouvbpopri. 'Yttokéîci0u; fàp trop-
veiav eîvai tò Kpivôpevov. 'AXXà TaÛTqv ô pèv tiç i'ípapre
irovqpoîç r¡0e<n tô èS dpxñs èvreOpappévoç- Kai fàp Kai urtò
•fovèujv dffíXfújv eiç tòv píov irapqxÓn, Kai auvaverpâtpn rr|
irepi Tà cpaOXa auvqOdty, péôaiç Kai Kwpoiç Kai aiaxpoîç
binpipaoiv. VAXXoç bé tiç, itoXXà ?xwv ™ npoKaXoùpeva aÜTÔv
òri rà KdXXtara, dvarpo<pr|v, bibaOKdXouç, ÓKpóaaiv Xófujv
ôetorépujv, dvafvujapaTa aujrripia, vouOétqcnv -fovéujv, biippi-
para irpôç oepvôrr|Ta Kai auKppoffùvqv TtiiroûvTa, biatrav
KarecrraXpévriv, eîra ûrrevexQeiç eiç ttjv ôpoiav àpapriav tûj
èrèptp, Kai biboùç Xôfov tûjv [JePiujpévujv, irtbç oùxi 0apu-
répaç irapà tòv èrepov ô toioûtoç biKaiœç Tipwpiaç dEttu-
0r|aerai;

tiones effugerint, prope vitae finem constitutos a saeculi principesas examinari, ut, si reperiantur aut vulnera ex certaminibus aut aliquas maculas aut peccati vestigia retinuisse, detineantur, sin autem inveniantur invulnerati et sine maculis, tamquam invicti et liberi sub Christo requiescant.

957 7, 5. Arbitror autem omnes, quotquot hoc terrestre corpus re-292
cepere, pari modo a iusto illo iudice non esse iudicandos, quod, quae forinsecus unicuique nostrum accidunt, utpote longe inter se diversa, uniuscuiusque iudicium varium efficiant. Nam earum rerum concursus, quae in nostra non sunt potestate, sed nos circumdant vel invitos, aut aggravat peccata nostra aut efficit leviora. Ponas enim de stupro ferri iudicium. Sed qui id admisit peccati, pravis erat ab initio institutus moribus: siquidem ex impudicis parentibus natus fuerat, et in flagitiorum consuetudine educatus, in ebrietatibus, in comessationibus, in obscenis sermonibus. Contra, aliquis alius, quem plurima ad optima quaeque sectanda invitabant, educatio, magistri, diviniores sermones ab eo auditi, lectiones salutares, monita parentum, colloquia ad gravitatem et ad pudicitiam informantia, victus moderatus: is si deinceps in simile peccatum atque alius delapsus est, nonne vitae peractae rationem redditurus poenas graviores quam alter iure optimo dabit?

957. MG 29, 240.

592 28, 6. Oîpat bè ÔTt tô TtOp tô f)TOipaapévov dç KÔXaatv 958
Till biapóXty Kai toîç dffèXoïç aÙTOÛ biaKÔKTtTai Ttj <po)vfj to0
Kupiou ïva, èneibq bùo eicrtv èv tûj irupi buvapetç, q Te Kauarodi
Kai Í) (pamOTiKri, tò pèv bptpù Kaì KoXaœriKÔv to0 irupôç toîç
àEioiç tî}ç Kaùoetuç npocranopeivq, tô bè tpumOTiKÔv aÙTOÛ
Kaì Xaprrpòv tí} tpaibpÔTqTi tiîiv eùtppaivopévuuv diroKXripujOti.
s? 32, 3. «TTdvTa tô epya aÙToO èv nicrrei» [Ps 32, 4]. TÍ959
ouv ècrnv ô Xé'fet; 'Edv tc oùpavôv, tprjoiv, îbijç, Kai t?]v èv
aÙTw Taîiv, TtiOTeujç èœnv ôbipfôç' beiKvuffi fàp tòv texvíttiv
bt' èauToO èdv t€ tôç irepi Tpv yflv biaKOffpr|ffeiç, ndXiv Kai
btà TOÚTUJV aüSeTai ooi i| nepi tòv ©eòv irioTiç. Où yàp
oapKÎvoiç ôcpQaXuoîç KaTapaÔvTeç tòv 0eòv nemcrreÚKajiev
eiç aÙTÓv, dXXà Trj to0 vo0 buvdpei btà tûiv óptupévwv tòv
dópaTOv KaOopújpev.
182 32, 4. Oùbèv fàp ápáleTai ei p?i tt¡ irapouffi^i to0 TTveú-960
paToç. A'rféXujv foOv Tpv pèv eiç tò eîvai irápobov ó br|-
20i) pioupfôç Aôyoç ò noiiiiTÎiç tiîiv ÔXaiv irapeixeTO' tòv àpaopòv
353 bè aÙTOîç tô TTveûpa tô "Apov ouveirétpepev. Où fàp vqmoi
KTioGèvTeç oí dffeXoi, eÎTa TeXeuuOèvTeç tt) kot' ùXrfov peXénj,
outujç d£ioi Tfjç toû TTveùpaToç ùnoboxfiç T^TÔvaoiv dXX' èv
tîJ îrpujTT) auOTdoei Kai tûj oiovei cpupapan -tfjç oùffiaç aÙTiîiv
auTKaTapXiiOeîoav eoxov tÍ)v d-pónria.
ion 48, 4. Mt'rre oùv tòv dbeXtpòv IrjTei eiç diroXuTpuiaiv, dXXa961
tòv ÙTTeppaivovTd oou Tqv tpúaiw pr|Te dvôpujnov iptXôv, dXX

592 28, 6. Ignem qui diabolo et angelis eius in supplicium paratus 958
est, voce Domini separari opinor; ut, cum duae sint in igne facultates, combustiva una, illuminativa altera, ignis quidem asperitas ac torquendi proprietas iis, qui adustione digni sunt, servetur, illius vero splendor et claritas ad hilaritatem eorum, qui laetam ac beatam vitam acturi sunt, destinetur.
87 32, 3. *Omnia opera eius in fide.* Quid igitur est quod dicit?959
Sive, inquit, contemplerò caelum eiusque ordinem, fidei dux est; artificem enim per se ipsum ostendit; sive terrae ornatum, rursus quoque hoc pacto augetur tua in Deum fides. Non enim carneis oculis Deum edocti in ipsum credidimus, sed vi mentis per visibilia invisibilem conspicimus.
182 32, 4. Nihil enim sanctitatem adipiscitur nisi per Spiritus 960
Sancti praesentiam. Itaque quod angeli sunt, ab opifice Verbo
.ıdo universorum conditore habent; iis vero sanctitatem Spiritus Sanctus
iiM impertivit. Non enim infantes creati sunt angeli, deinde paulatim exercitio perfecti, sic facti sunt digni qui Spiritum reciperent; sed in prima constitutione et una cum substantiae suae quasi mixtura infusam habuere sanctitatem.
›◊„ 48, 4. Neque fratrem in redemptionem quaere, sed aliquem 961
qui tuam excedat naturam; neque hominem nudum, sed hominem

958. MG 29, 297. 959. MG 29, 329. 960. MG 29, 333.
961. MG 29, 440.

dvôpwnov 0eòv ìqaoOv XpiOTÔv, ôç Kaî pôvoç bùvarai boûvat è£ÍXaapa tùj Oeÿ ûnèp nàvTWV flpûv.... Ti yàp buvaiai àvÔpwtroç eûptîv tt]Xiko0tov, ïva bip inrèp Xurpwaewç Tflç yuXflç aÙToO; 'AXX' eùpéOn ?v ôpoO tràvTwv àvGpdnrwv dvrdîiov, ô èbó0n eîç Tipflv Xurpwaewç Tflç yuxflç flj»ûv, tô Syiov Kaî TroXuriprjTOV aîpa toû Kupiou flpwv 'Irçaoû Xpiaroû, & inrèp flptîiv èféx£e irávTWW biórrep Kaî «npflç flfopâaûryev» [I Cor 6, 20]. Ei oûv dbeXtpôç où XuTpoûrat, XuTpdjaerai dvGpwnoç; Ei bè dvûpwrroç XuTptbaaaOat flpâç où bùvarat, Ô XuTpwadpevoç flpdç oùk dvGpwnoç.

962 114, 5. «'ErriaTpeyov eîç Tflv dvdnauaiv aou, §ti Kùpioçsro eùqpyèrriaé ae» [Ps 114, 7]. TTpÔKevrai fàp dvânauaiç aiwvia toîç vopipwç tôv èvTaÛôa biaGXflaaai piov, où Karà ôyeiXqua twv èpywv àrrobibopévq, dXXà kotù x®P,v toû pefaXobibpou 0eoû toîç eîç aùròv flXniKÔai Ttapex°M£VTl-

963 [?] 115, 1. TTianç flfeiaGw twv rrepî ©eoû Xôywv, rtianç, 253
Kaî pfl dirôbeiftç' nianç, fl inrèp tùç Xo'fiKàç peGôbouç Tflv 25«
yvxflv eîç ovfKaTaGcoiv EXKOuaa- rricmç, oùx fl fewpeTpiKaîç »
dvdfKaiç dXX' fl Taîç toû TTveùparoç èvepyeiaiç éf-pvopévii. 314

[?] Commentarius in Isaiam.

964 C. 1, n. 43. Tlpéirov fé èan tflv Geiav Kpiaiv pfl wpav-soi viKflv eîvai, dXXà KOtvwviKflv pâXXov twv èv dvûpujnoiç biKatTTwv, TÔnov dnoXo'fiaç toîç biKalopévoiç Ttapexopévriw ïva

Deum Iesum Christum, qui solus pro nobis omnibus Deo dare potest placationem.. . . Quid enim tanti potest homo invenire, ut det pro redemptione animae suae? Sed unum inventum est pro omnibus simul hominibus sufficientissimum, quod in pretium redemptionis animae nostrae datum est, sanctus ille ac pretiosus sanguis Domini nostri Iesu Christi, quem pro nobis omnibus effudit; quam ob rem *pretio* etiam *empti sumus.* Itaque si frater non redimit, redimet homo? Si vero redimere nos non potest homo, qui redemit nos homo non est.

962 114, 5. *Convertere in requiem tuam, quia Dominus benefecit* WS
tibi. Siquidem iis, qui legitime in hac vita decertarunt, sempiterna requies proposita est, quae non ex operum debito tribuitur, sed ex Dei munificentissimi gratia iis, qui in ipso spem habuere, datur.

963 115, 1. Fides sermonibus qui de Deo fiunt praeeat, fides, non 253
demonstratio; fides, quae animum ad assensionem trahit magis 256
quam methodi rationales; fides, quae non necessariis geometriae e
illationibus, sed Spiritus Sancti opera gignitur. 314

964 1, 43. Divinum iudicium decet non esse tyrannicum, sed potius 601
aliquid habere commune cum his qui inter homines sunt iudices, defensionis locum praebens iudicandis; ut, dum videt quis sen-

pxéiruiv tiç tflv bÍKTiv <ra<pr|viEopévTiv aÙTûi, Kaì ¿ni Tfl KoXáaei cruvevboKfl toîç àvavnppflToiç Kpípaat toû 0eoû, tl>ç kotù itàcrav biKaioaúvqv npooaxÔtîaiv aùiip auvnOépevoç• iva Kaì Tflv dópefftv Tii)v ouTXtopoupévtuv Òetupflcnj, Xóftp koì Tctéet Kepi aùròv Tvfvogévriv. . . . E(kôç bè ôti ácpÓTUJ nvì buvápet èv flortfl KaipoO nàffa fl Katà tòv piov flpùv npafgaTeia, oTov èv •nvi itivaKt, Tip pvqpoveunKip Tflç tpuxflç flptîiv, èvrvmuOflfferai.

sao 1, 64. AflXov ôti éKacrruj Ta èpya ama twv èv KoXáaei965
nóvwv YevflaeTai, èauTOùç flptîiv Kaì èrrnibeiouç Kaúaei itapa-
OKeualóvTiuv, Kaì tò náQti Tflç ipuxflç &<nrep omvQflpaç nupôç
eîç èSaiptv Tflç èv Ytèvvij cpXofôç ôta-fopévww tbç Kaî ô koto-
fr]patvô|Ltevoç èv Tfl cpXofi irXoùaioç ùnô tûjv ibiwv flbovwv
595 KaT€<ppucraeTO. KaTa yàp Tflv dvaXopav <ì>v òexópeOa peXûtv
uttò toû novqpoO, Tflç eîç nXéov fl èXatrov Kaùaewç peOéEopev.

Homiliae.

366 Hom. 7 *(in divites),* n. 8. TToituv, ehré pot, Kaipwv toùç 966
^piaôoùç dnaiTfloeiç, Tiùv èv Tfl Iwfl, fl twv peTÙ Tflv diro-
piiuoïv; 'AXX' ôv pèv èiqç XPÔvov, KaOrjburraOwv toû piou
Kaî tfl Tpuqpfl biappéwv, oùbè TrpoapXénetv flveixou toùç né-
vqTaç- dnoèavôvToç bè noia pèv TtpâStç; iroîoç bè ptaQôç
èpyaaiaç ôtpeiXeTat; AeîSov Tà èpya, Kaî dnaÎTet Tàç dvTano-
bôoetç. ... Où Toivuv oùbè peTà Tflv Zwflv ècmv eùoepeîv
bflXOVÔTl.

tentiam adversum se clare pronuntiatam, etiam dum punitur, iudiciis Dei, quibus contradici non potest, assentiat, iisque tamquam secundum omnem iustitiam in se prolatis astipuletur; ut etiam contempletur condonatorum delictorum veniam sibi ratione et ordine concessam. . . . Verisimile est ineffabili quadam virtute in temporis momento quamlibet vitae nostrae actionem veluti in tabula quadam, quae rerum praeteritarum memoriam animae nostrae exhibeat, esse imprimendam.

590 1, 64. Compertum est futurum esse, ut opera in causa sint cur 965
supplicii poenae ab unoquoque perferantur, quandoquidem nos ipsos ustioni reddimus idoneos, atque animae vitia tamquam ignis scintillas ad accendendam gehennae flammam exsuscitamus, quemadmodum et dives ille in flamma arefactus a propriis voluptatibus
595 torrebatur. Etenim pro ratione iaculorum quae a maligno exceperimus, plus aut minus exuremur.

|| 7, 8. Dic mihi, quaeso, quorumnam temporum mercedem ex- 966
t.H4 posces, eorumne quibus vixisti, an eorum quae post mortem secuta sunt? Sed quo tempore vivebas, voluptatibus vitae deditus et deliciis diffluens ne aspicere quidem egenos sustinuisti; iam autem quaenam actio est mortui? quae quoque operis merces debetur? Ostende opera, et reposce remunerationem.... Neque igitur post vitam locus ullus est pietatis excolendae.

965. MG 30. 229. 960. MG 31, 301.

967 8 *{dicta tempore famis et siccitatis),* 7. Aôç òXiya, xaì TtoXXàsos KTfiaai• Xiìcrov Tqv ttpujtótuttov ápapiíav Trj tfjç Tpocpfjç perabóaet. 'Qç Tap Abàp xaxtûç (paydiv Tqv ápapxíav Trapénepqrev, oifawç èiaXeicpopev fipeîç Tqv èmpouXov ppwaiv, *èàv* xpt'av dbïXqjoû xaì Xtpôv Oepatreúaujpev.

968 13 *(in sanctum baptisma),* 5. BánTiapa ai'xpaXuJTOiç XÙTpov, «5 ócpXripcÍTwv âcpïfftç, OavaToç apapfiaç, iraXipfeveaia qwxqç, Êvbupa cpwTeivóv, crcppafiç dvemxeipqTOç, ôxqua Kpôç oùpavôv, 445 PaoiXeiaç irpóíevov, uioOeaiaç x^PW*-

969 16 *(in illud «Zn prinàpio erat Verbumu),* 3. Tiç t^v èv ibi àpxô; «'O Aô'foç», quiai [io 1, 1]. . . . Atà tí Aô^oç; "Ival63 beixèr] ôti èx toÛ voû TipoqXOe. Aià tí Aôfoç; "On dnaOiùç ¿Yewr]0r). Atà tí Aô'foç; "On tixàiv toO ■fevvqaavToç, ôXov 162 èv êatiTÛJ beixvùç tôv fevvqcTavTa, oùbèv èxeîOev dnopepicraç, xai TéXeioç (mdpxwv xaO' èauTÔv tbç xai b qpéTepoç Xôfoç ôXqv f)pû)V dneiKoviiei Tqv èvvoiav.

970 24 *(contra Sabellianos et Arium et Anomoeos),* 3. Eîç Ocôç 159 ôti xai TTaTqp, eîç Oeôç bè xai ô Yiôç, xai où bùo 0eo(, èneibq TauTÔTT)T<x ?xel 6 Yiôç npôç tôv ÎTaTépa. Où fàp dXXqv èv TTaipi xaOopiû OeÔTqTa, xai dXXqv èv Yíqf oùb' èièpav tpùaiv èxeivqv, xaì èiépav t«ùtt)v. "Iva pèv oùv Tpavœ0q aoi tûiv TrpoaàiTrujv f] ibiôrqç, dpiOpei ibia ÎTaTépa xai ibítjt Yiôv ïva bè pq eiç noXuOeiav dîro<ix'<rôrçç> piav bpoXôyei èn' dprpoîv Tqv oùoiav.

967 8, 7. Dato pauca, et multa comparato; exsolvito primigenium 302
peccatum cibariorum largitione. Quemadmodum enim Adam improbo esu peccatum transmisit, sic nos insidiantem escam abolemus, si fratris necessitatem famemque curamus.

968 13, 5. Baptismus captivis est redemptionis pretium, debitorum 475
condonatio, mors peccati, regeneratio animae, indumentum lucidum, sigillum infrangibile, vehiculum ad caelum, regni conciliator, 445
adoptionis donum.

969 16, 3. Quis erat in principio? *Verbum,* inquit.... Cur Verbum? iei
Ut perspicuum sit processisse ex mente. Cur Verbum? Quia citra 183
passionem genitum est. Cur Verbum? Quia imago est genitoris, i62
totum in se ipso genitorem ostendens, nihil inde separans, et per se perfectum exsistens; quemadmodum et verbum nostrum totius nostrae cogitationis refert imaginem.

970 24, 3. Unus Deus et Pater, unus Deus et Filius, non dii duo, 159
cum Filius identitatem habeat cum Patre. Non enim aliam in Patre intueor divinitatem, aliam in Filio; neque aliam naturam illam, et aliam hanc. Quam ob rem perspicua ut sit tibi personarum proprietas, numera separatim Patrem, et separatim Filium; sed ne scindaris in multitudinem deorum, unam in utroque essentiam confiteare.

967. MG 31, 324. 968. MG 31, 433. 969. MG 31, 476.
970. MG 31, 605.

159 24, 4. “Oxav bè eïitui jitav oùaiav, un búo è? évôç pepi-971
a0évTa vóti, àXX' èie Tflç ¿PXHS toO TïaTpôç τὸν Yiòv ùno-
ffïdvTa, où ITaTépa Kai Yiòv ¿k piâç oùffiaç ûirepKeipévqç.
Où fàp àbeXcpà Xéfopcv, dXXà ITaTépa Kai Yiòv bpoXofoOpev.
152 Tò bè Tfiç oùoiaç TauTÔv, ènetbrl èK τοῦ TïaTpôç ó Yiôç, où
156 nrpocrnrcjian itoiqOeiç, àXX' èK Tfiç cpùffetuç fevvqùeiç, οὐκ
àïropepiaOtiç τοῦ TïaTpôç, dXXà pévovTOç TtXeiou TéXeioç
drroXdp'paç.

De fide.

eso 1. TTicœnç pèv oùv è<rn ou-fKaTdOeoiç dbiàKprroç τῶν dxou-972
aûévTUJV èv irXqpocpopia Tflç dXqOeiaç τῶν KqpuxOévTuiv OeoO
282X“P'Tl- • • • d>avepà ÉKirrujffiç Tricrrewç Kai énripqcpaviaç Karq-
sSyopia, r] dOeTeîv τι τιῶν yc'fpappévujv, f| èneiffaxeiv τῶν pf|
Teypappévujv.

P] Sermo asceticus.

229 1. 'O dvQpujKoç κῦτ♯ eÌKÓva OeoO é^évero Kai bpoiujffiv 973
[ef. Gn 1, 26]- f] bè ápapTÍa τῶ kôXXoç tt]ç éIkôvoç l'ixpeuiaev,
eiç Tàç èpira0eîç èmOvpiaç Trjv ipuxùv KaOéXKOuaa. 'O bè
Oeôç, b irouÎGaç τὸν àvOpumov, f) dXq0ivq èo"n taif|. 'O oùv
dnoXéffaç Tqv irpôç τὸν Oeòv òpoióniTa dnuiXeae Tqv irpôç
tqv Zùiqv oÏKeiÔTriTa- τῶν bè ¿ktôç toO OeoO ôvra, èv τι]
35« paxaptq Zittii] fevéaOai dpqxavov. Oùko0v èiravéXOujpev eiç Tqv
304 èS dpxôç xàpiv, fjç btà tfiç dpapTÎaç fiXXoTptdiOqpev. Kai irdXiv

159 24, 4. Sed cuín essentiam unam dico, cave intellegas duo ex 971
uno divisa, sed ex principio Patre Filium subsistentem, non Patrem
et Filium ex una superiore essentia emergentes. Non enim fratres
158 dicimus, sed Patrem et Filium confitemur. At essentiae identitas
186 est, quia ex Patre Filius, non praecepto factus, sed ex natura
genitus, non dissectus a Patre, sed eo manente perfecto perfectus
illucescens.

850 1. Est igitur fides assensus haud haesitans super iis quae audita 972
sunt, veritatem eorum quae Dei gratia praedicata sunt, persua-
dí sissimam habens. . . . Manifestus a fide lapsus est ac superbiae
crimen, si quis aut quidquam eorum quae scripta sunt reprobet,
aut aliquid ex iis quae scripta non sunt introducat.

"9 1. Homo ad imaginem et similitudinem Dei factus est; sed 973
peccatum, anima ad vitiosas cupiditates impulsa, deformavit ima-
ginis pulchritudinem. Deus autem, qui hominem condidit, vera
est vita. Itaque qui Dei similitudinem amisit, is perdidit vitae
consortium; qui vero extra Deum est, vitam beatam degere non
n.'.it potest. Revertamur igitur ad gratiam initio nobis concessam, ex
»'H qua excidimus per peccatum; et rursus iuxta Dei imaginem ex-

971. MG 31, 605. 972. MG 31, 677.
973. MG 31, 869.

kutù tqv toû Oeo0 ElKÓva èauTOÙç KaXXwiríawpev, btà Tqç dnaûeiaç ôpoiajOévTeç tûi KTÎoavn.

Regulae brevius tractatae, post 370.

974 Interr. 172. TToTomip tpópip, ?| ttoîçi TtXripocpopíq, ?| noíqsoe biaOécrei peTaXápujpev toû adjpaToç Kai toû aïparoç toû XpiOTOÛ; *Jlcsp.* Tòv pèv tpópov bibdoKei fjpdç ô dnôtrroXoç Xéfwv «'O èaOiujv Kai ttîvujv dvaSicuç Kpîpa êauTÛi èaOiei Kai TtÎVEl» [1 Cor 11, 29] ⁸ TÎ|V bè TtXqpOqJOpíaV èpitOltì f| 7tiaTlÇ486 tûiv ùqpâTUJV toû Kupiou einôvToç' «To0tó èan tô aâipa pou, tô ùirèp ôpûjv bibôpevov toûto nottîTe eiç tt)v èpqv dvdpvqaiv» [Le 22, 19].

975 Resp. ad interr. 229. 'H ¿EaTÔpeuatç tôjv ápapTnpáTwv sio toûtov ?x£l tòv Xô'fov, ôv ?x€l 'l èttibetiiç tûiv aujpaTtKÛjv545 iraOôjv. 'Qç oùv tô TtdOr] toû ffûjpaToç où irâffiv diroKaXuirrouaiv oí dvOpwnoi, oùt€ toîç tuxoûoiv, dXXà toîç èpneipoiç tt]Ç toùtwv Oepaneiaç• outuj Kai f) èiayôpeuaiç tôjv ápaptripáTwv fiveaOai ôcpeiXei èni tôjv buvapévujv Oepaneveiv, Kara tò •fefpappévov• «'Ypeîç oi buvaToi, Tà daOeviipara tôjv àbuvâïujv PaOTálf.Te» [Rom 15, !]• TouTÉan, aïpcre bià Tfjç èmpeXeiaç.

976 267. Toû oùv Kupiou TtOTè pèv dtrocpaivopévou ôti «dite-soi XeûoovTai oÛToi eiç KÓXaaiv aiujviov» [Mt 25, 46], norè bè ÈKKÉpnovTÔç Tivaç «eiç tô irûp tô aitùviov tô f|TOipaapévov Tip biafióXuj Kai toîç drféXoïç aÙTOû» [ib. 41]' Kai dXXoTE

ornemus nosmetipsos, ac conditori per omnem affectuum vacuitatem similes efficiamur.

974 172. Quali cum timore, aut qua animi persuasione, aut quo 506 affectu corpus et sanguis Christi nobis accipienda sint? — Timorem quidem docet nos apostolus, cum ait: *Qui manducat et bibit indigni, iudicium sibi manducat et bibit;* persuasio vero habetur ex486 fide verborum Domini, qui dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur; hoc facite in meam commemorationem.*

975 229. Servanda est ratio eadem in peccatorum confessione quae 540 in detegendis corporis morbis adhibetur. Quemadmodum igitur545 corporis morbos non omnibus patefaciunt homines, neque quibusvis, sed iis qui horum curandorum periti sunt, ita fieri quoque debet peccatorum confessio coram iis qui curare haec possint, prout scriptum est: *Vos qui fortes estis, infirmitates debilium Portate,* hoc est, cura ac diligentia vestra tollite.

976 267. Cum igitur Dominus pronuntiet aliquando *hos in supplicium* 594 *aeternum ituros,* aliquando vero mittat quosdam *in ignem aeternum paratum diabolo et angelis eius,* et alibi, gehennae ignis mentione facta, subiciat illud: *ubi vermis eorum non moritur, et ignis non*

974. MG 31, 1196. 975. MG SI, 1236.
976. MG 31, 1264,

ôvopâiovTOç yeewav mjpôç, Kai èrtitpépovTOÇ• «ôrtou ò OKÚiXqS aÙTâiv où TeXeuTá Kai tò irOp où apévvinai» [Mc 9, 45]' Kai €Ti iráXat bià toO rtpocpt|TOU irepí tivujv rtpoetpqKÓToq oti «ó axdiXqí ainwv où TeXeinqaei Kai tò irOp aihújv où apeaQqae-Tai» [Is 66, 24]' TOÚTuiv Kai tûiv toioútwv rtoXXaxoO tî]ç OeonveùffTou Ypacpfîç Kíipévuiv, ?v Kai toûto tt]ç peùobeiaç toO biapóXou, tô toùç rtoXXoùç tújv ávOpibniuv, (Lamp ém-XaOopévovç t(í)v tooóótujv Kai toioútujv toO Kupíou prijiáTwv Kai drtotpáaewv, TéXoç KoXdoewç eiç tò pàXXov KaTaToXp&v «00 Tfiç àpapTiaç èatnoîç ÚTtofpácpeiv. Ei yáp Tfjç aiajvíou KoXdaeœç èarai iTOTè TéXoç, TéXoç ?£«i rtdvTwç Kai f| aiujvioç tu>r|. Ei bè òri Tflç iuufiç toûto voterai où KaTabexôptOa, rtoîov ?xel Xôfov Trj KoXdaei tri aiwviuj TéXoç btbôvai; 'H 'fàp toO ,alujviou' rtpoaOrpai èep' ÉKaTépouv ïo'ujç Kdrai. «ArteXevaovTai fàp», tpqoiv, «outoi eiç KÓXaaiv aitóviov, oi bè biKaioi eiç £un\v aiujviov.» 595TOÚTOUV oùv outojç bpoXoyoupévujv, eibévai XPH ôn Kai tô «bapriaerai iroXXàç» Kai tô «bapiiaerai ôXifaç» [cf. Le 12, 47 48] oùxi TéXoç, dXXà btacpopàv KoXdaewç brjXoî.

seo 288. 'Avaqxaîov toîç rteTnareupévoiç Tqv okovopiav tiÎiv 977
545 puaTTipiwv toO 0eoO éíopoXofeíaéai tù àpapnipaTa. Ofrru) *fàp Kai* oi iráXai peTavooûvTtç èrti tôjv áfítuv eûpiaKovTai rtertoitiKÔTeç. Rfpaîtrai fàp èv pèv Ttp evaneXiiu ôti tûj BartTiaTfi 'luiavvij èHaipoXo'foOvTO Tàç àpapTiaç aÙTiîiv [Mt 3, 6]' èv bè Taîç TTpdSeai, toîç àrtoaTÔXoïç, ûtp' tbv Kai èpairriiovTO SrtavTeç [Act 19, 18].

exstinguitur; olimque etiam de quibusdam praedixerit per prophetam quod *vermis eorum non morietur et ignis eorum non exstinguetur:* haec igitur et horum similia cum in multis divinae scripturae locis habeantur, hoc quoque unum est ex artificiis diaboli, ut plerique homines velut obliti tot et talium Domini verborum ac sententiarum, quo maiore cum audacia peccent, supplicii sibi «00 finem praescribant. Etenim si aeterni supplicii futurus est aliquando finis, finem utique habitura est etiam vita aeterna. Quodsi non possumus illud de vita aeterna intellegere, qua ratione supplicio aeterno adscribitur finis? Nam aequaliter pro utroque habetur ,aeterni' adiectio. *Ibunt enim,* inquit, *hi in supplicium aeternum, :m iusti autem in vitam aeternam.* Itaque, cum haec ita sint in confesso, sciendum est neque illud *vapulabit multis* neque illud *vapulabit paucis* significare finem, sed diversitatem supplicii.

540 288. Peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei 977
1,45 concredita dispensatio est. Sic enim et qui olim paenitentiam egerunt, coram sanctis fecisse comperiuntur. Scriptum est enim in evangelio quod peccata sua loanni Baptistae confitebantur; in Actibus vero, apostolis ipsis, a quibus etiam baptizabantur cuncti.

977. MG 81, 1284.

978 Interr. 293. TTwç btî TtpoacpèpeaOai toîç rà peiZova tô>V291
ápapTqpÚTiuv TtapaiTOupèvotç, Tà bè ptKpà dbiacpôpujç iroioûaiv;
Resp. ilpujTov pèv eìbèvai XPÒ ôn èv Tr| Kaivrj bia0r|Kij TaÙTqv
n'iv biaqjopàv oùk èon pa0eîv. Mía fàp àttôcpaaiç KaTà
irávTujv ápapTqpáTtuv Kcîrai toû Kupiou eÎKÔVTOç ôn <'O rrouîiv
ti'iv àpaptiav boûXôç èan tt]ç àpaptiaç» [io 8, 34]. . . . "OXujç
bè, ei èirirpeirópeOa Xèyeiv piKpôv Kai pèya àpàptripa, dvavríp-
pqrov èbet t/)v àitóbeijiv èKàaTip péya eîvat tô ¿kcxotou Kpa-
TOÛV, Kai ptKpÔV TOÛTO, OÙ ?KaOTOÇ KpaTCÎ* UJOTtep ètri TlÛV
aôXriTwv ó pèv viKqaaç èativ iaxupÔTepoç, ô bè f)Trr|0âç
àaOevéaTepoç toû èitiKpaïtaTèpou, ôanç fiv ij.

S. GREGORIUS NAZIANZENÜS, ca 329-389/90.

Orationes.

979 Or. 2 (habita a. 362), n. 105. 'Hpeîç bè, oi Kai pèxpt Tf|ç68
Tuxoùaqç Kepaiaç Kai ypappriç to0 TTveùpaToç rî]v dutpifteiav
èXKOvreç, ofrroTe beSópeOa, où fàp ôatov, oùbè Tàç èXaxianxç
TtpdJeiç eÎKf] OKOubaa0fjvai toîç dvafpdipaoi, Kai pèxpt toû
TtapôvToç pvqpr] btaatu0r|vai.

980 16 (a. 373), 7. Oîba èKtivafpòv Kai dvanvaypôv Kai Ppaopôvsvo
Kai Kapbiaç Opauapôv Kai uapdXuaiv 'fovdTwv, Kai TotaûTa
ôvTa Tà tûiv doepâiv èmnpta- ètîi fàp Xè^eiv Tà èKtîOev bi-
Kattunipia, oîç ›l èvnxOOa tpeibd) napabibiuatv, tbç pèXnov

978 293. Quomodo cum iis agendum est, qui devitant graviora 291
peccata, patrant vero leviora indiscriminatim? — Primum quidem nosse oportet hanc differentiam in novo testamento non reperiti. Una namque habetur sententia adversus quaelibet peccata, cum Dominus dicat: *Qui facit peccatum, servus est peccati.* ... Uno verbo, si parvum et magnum peccatum liceat nobis dicere, sine controversia negari non potest hoc cuique magnum esse cuius quisque subicitur dominio, illud vero parvum cui quisque dominatur; ut in athletis fortior est qui vincit, victus vero debilior victore est, quisquis ille sit.

979 2, 105. Nos, qui Spiritus diligentiam vel usque ad levem apicem 68
et lineam extendimus, numquam, nec enim fas est, ne minimas quidem actiones a scriptoribus temere perscriptas et elaboratas memoriaque ad haec usque tempora conservatas esse concedemus.

980 16, 7. Scio concussionem et excussionem et ebullitionem cordis-590
que confractionem ac genuum dissolutionem atque eiusmodi supplicia, quibus impiorum scelera vindicantur. Mitto enim dicere futurae vitae tribunalia, quibus huiusce vitae indulgentia et impunitas eos tradit; ita ut satius sit nunc castigari et purgari quam

978. MG 31, 1288. 979. MG 35, 504.
980. MG 35, 944.

eîvat vOv 7tatbeu0f)vai Kai KaGapGqvat, f] tí) ¿kíiGcv patiáviu
584 napaireucpOfivai, f|vÍKa KoXdffeuiç Katpôç, où KaGdpfftuç.
316 16, 15. rvâpev ôti tô pèv pqbèv dpapTeîv ôvtujç imèp 981
dvGptmrov, Kai pôvou OeoO.
43 18 *{funebris in patrem,* a. 374), 6. 'Ekêîvoç Kai ttpô Tf)ç 982
312 iipeTépaç aùXf)ç 1 i'iv fipéTipoç- eiffeiroiet 'fàp aÙTÔv fjpîv ô
TpÔTtoç. "Qattep yàp iroXXoi tûiv fjpeTépuiv où peG' fiptîiv eiotv,
oûç ô pioç dXXoTptoî to0 koivo0 ffdipaTOç- oîjtw ttoXXoî tûiv
IStuGev irpôç fipiùv, ôooi Tip Tpômp tôv ttíotiv cpGdvoutn, Kai
béovrat to0 ôvôpaTOç, tô épyov txovTeç. Toùtwv Kai ó èpôç
i)v na-nip, irrôpèoç dXXÔTptoç, Tpi piqj irpôç qpâç ¿kikXívuiv.
151 25 (a. 379), 16. Mr|Te dfévvr|T0v [dicamus] tôv Yiôv, eîç ydp 983
173 ô TTanip- pirre Yiôv tô TTveOpa, eîç yàp ó Movoyevrjç- ïva Kai
1,4 to0to Geïkôv éxtuai, tô povabiKÓv, ô pèv tt)ç uîôttitoç, tô bè
i78Ti)ç Trpoôbou, Kai oùx uîôtt]toç. AXqGtîiç TtaTÉpa tôv TTayépa,
Kai koXù fe tûiv trap' fjpîv dXrjGéciTepov, ôti pôvtuç, ibiOTpÔTttuç
ydp, Kai oùx T<* tftùpaTa• Kai pôvoç, où yàp peTà auluyiaç'
Kai pôvou, Movoyevoûç ydp• Kai pôvov, où yàp uiôç rrpÔTepov•
Kai ôXov iratrip, Kai ÔXou, tô yàp fjpéTepov àbqXov Kai dn'
dpxf)ç, où yàp uOTepov. AXqGwç uîôv tôv Yiôv, ôti pôvoç,
Kai pôvou, Kai pôvuiç, Kai pôvov• où -fàp Kai nanip, Kai ÔXov

584 ad cruciatum illum transmitti, cum iam poenae tempus erit, non purgationis.
316 16, 15. Illud cognitiun habeamus, quod omni vitio carere vere 981
hominis modulum excedit, soliusque Dei est.
43 18, 6. Ille, ante etiam quam ad nostram aulam se contulisset *, 982
312 noster erat. Mores quippe ipsum nobis adsciscebant. Ut enim multi ex nostris nobiscum non sunt, quos scilicet a communi corpore vita removet, sic contra multi exterorum ad nos pertinent, quicumque nimirum fidem moribus antevertunt ac solo nomine carent, cum rem ipsam teneant. Quo in numero meus quoque pater erat, ramus quidem ille alienus, vita vero ad nos propendens.
151 25, 16. Neque ingenitum [dicamus] Filium, unus enim Pater in- 983
173 genitus; nec Spiritum Sanctum Filium, unus enim est Unigenitus;
'' ◆ut hoc quoque divinum habeant, singularitatem ille filiationis, hic
178 processionis, non autem filiationis. Patrem vere patrem, ac multo quidem verius quam qui apud nos id nomen obtinent, tum quia proprio et singulari modo pater est, non autem sicut corpora; tum quia solus, non enim ex coniunctione; tum quia solius, nempe Unigeniti; tum quia solum, non enim filius antea; tum quia'in totum et totius pater, quod de nobis affirmari nequit; tum quia ab initio, nec enim postea. Filium vere filium, quod et solus sit, et solius, ac singulari modo, et solum; non enim pater quoque

1 Gregorius, pater S. Gregorii, in secta Hypsistariorum primo degebat.
981. MG 35, 953. 982. MG 35, 992.
983. MG 35, 1221.

uiôç, Kaî ôXou, Kaì dir' dpxfjç, outtotc to0 eîvai uiôç ripfpévoç· où -fàp ¿K peTapeXeiaç f) éeÔTqç, oùbè èK TrpoKOTtfiç f] èéwaiç, Yva Xeiïti} turré, Tip pèv tô eîvai -rrarpi, tw bè tô eîvai vip». AXqOwç étfiov tô TTveûpa tô "Ayiov· où fàp Kaî àXXo toio0tov, us oùbè oütwç, oùbè èK TTpoffOtiwiç ó àfiaapôç, dXX' aÙToafiôtriç· oùbè p&XXov Kaî rjTTOv, oùbè dpíápevov χpovikwç nauaôpevov. Koivôv fàp TTaTpî pèv Kaî Yiw Kaî À-fitu TTveúpa-n, tô pfjis? fe-fovévai, Kaî il OeÔTqç- Yiiù bè Kaî 'Ayup TTveùpa-n, tô èK toû TTaTpôç. 'Ibtov bè TîaTpôç pèv, f| dyewTioia· YioO bè, f)is3 févvnoiç· ITveùpaToç bé, f| eKirepipiç.

984 28 *{theologica 2,* a. 380), 5. «'Oipopai toùç oùpavoûç, êpfas? tiîiv baKTÙXuuv cron, aeXr|vr|v Kaî darépaç» [Ps 8, 4], Kaî tôv èv aÙTOÎç Ttáftov Xôyov tbç oùxl vûv ôptîiv, ôipôpevoç bè éoTiv ÔTe- dXXà ttoXù npô toùtiuv i) imèp TaOTa, Kaî è£ fjçioa TaÛTa, cpùcnç <?Xi]tttc>ç Te Kaî d-rcepiXrçnToç· Xéfw bé, oùx ôti èonv, dXX' fyrtç èoTiv. ... 6. ToO pèv fàp eîvat 0eóv, Kaî Trjvss TEÓVTUJV noniTiKr|v Te Kaî ouveKTiK?]v aÍTÍav, Kaî ôqnç btbdffKaXoç, Kaî ô epuoiKÔç vôpoç- pèv toîç ôpwpévoiç npoapdXXouoa, Kaî irernifótTi KaXâiç Kaî ôbeùovoi, Kaî dKtvtiTuuç, Yva outujç eïntu, Kivovpévotç Kaî epepopévoiç- ó bè btà tiîiv ôpwpévwv Kaî TeTa-fpévujv tôv dpxnïôv tovtwv auXXofiiôpevoç.

simul est, et in totum filium, et totius, et a principio, ut numquam filius esse coeperit; non enim ex consilii mutatione est deitas, neque ex progressu deificatio, ut ille aliquando pater, hic aliquando filius esse desinat. Spiritum Sanctum vere sanctum; neque enim us alius talis est, nec eodem modo, neque ex accessione sanctitatem habet, sed est ipsamet sanctitas, nec magis et minus, nec, quoad tempus, originem umquam habuit, nec finem habiturus est. Hoc enim Patri et Filio et Spiritui Sancto commune est, quod minime 167 creati sunt, et divinitas. Hoc autem Filio et Spiritui Sancto, quod uterque eorum ex Patre est. At vero Patris proprietas haec est, quod ingenitus sit; Filii, quod genitus; Spiritus Sancti, quod 153 procedat.

984 28 *(theologica 2),* 5. *Videbo caelos, opera digitorum tuorum,* 87 *lunam et stellas,* eamque, quae ipsis'inest, stabilem rationem, perinde scilicet atque in hac vita ea minime videns, sed aliquando perspecturus; sed multo magis natura illa [Dei) his sublimior, et ex 108 qua haec originem traxerunt, captum omnem et comprehensionem superat. Et hoc dico, non quasi percipi non posse dicam quod sit Deus, sed quale sit. ... 6. Etenim quod Deus sit, ac causa 86 quae res omnes procrearit atque conservet, cum oculi ipsi tum lex naturalis docent; illi, dum rebus in aspectum cadentibus aciem affigunt, easque et pulchre stabiles esse, et progredi, atque immote, ut ita dicam, moveri volvique perspiciunt; haec autem, dum per res oculis sublectas ac recto ordine collocatas auctorem earum ratiocinando assequitur.

984. M (= Mason) 28; MG 36, 32.

no 28 *(theol. 2),* 9. 'AXX' el dowparov [tòv 0eòv XéTopev], oùkw 985
pèv oùbè toûto Tf|ç oùdiaç TtapaaraTiKÓv je Kaì nepitKTiKÓv,
imp oùbè tò dyewnTOv, Kaì rò dvapxov, Kaì tò àvaXXoiwTOV,
Kaì tò dcpèapTOv, Kaì boa Kepi 0eoù ò Kepi 0eòv eîvat XéyeTai.
TÍ yàp òvti aùrw KaTà tíjv tpùcnv Kaì Tqv ÙKÓcrracnv ÙKÓpxet
tò pò dpxòv ?Xelv, pqbè èiiOTaoGat, pirjbè KepaToOaGat;

ios 28 *(theol. 2),* 12. 'Hptv b' oùv èKeìvo yvwptpov, «toîç 986
beapiotç TÔÇ TÔÇ», 6 q>nffiv ò Geîoç Îepepiaç [Thr 3, 34], Kaî
tô Kaxù toûto oapKiov KepiftepXqpévoiç, ôti wtntep dbùvaTov
ùneppôvai tôv èauTOÛ tnaav, Kaì Tip Xiav èKerfopévtp (cpGavet
yàp dei toooûtov, ôoov KaTaXappdveTai), rj toîç ôpaToîç kXî]-
atdffat tôv ôiptv bíxa Toû péoip cpwTÔç Kaî dépoç, ô twv
ûbaTwv è£w tôv vrjKTÔv <pûaiv btoXiaûaivetv, oütwç dpf]X«vov
toîç ¿v awpatn bixa twv awpanKwv nàvnj yevéoGai petà twv
vooupévwv.

87 28 *(thcol. 2),* 16. *Eotw yàp tò yevéaûai toû aùropdTOu. 987
23s T(voç TÒTÓìai; Kaì toûto, el boKeî, bwpev. Tivoç tô Tqpôdat
Kaî <puXà£ai koG' oüç KpwTOv iméoTH Xôyouç; 'Etépou tivôç,
Ô toû aÙTopÛTOu; 'ETépou bqXabq Kapà tò aÙTÔpaTov. Toûto bè
oí tí KOTe dXXo kXôv 0eôç; Oütwç ô ¿k 0eoû Xôyoç, Kaî kôoi
ffùptpuToç, Kaî KpwTOç èv ôpîv vôpoç, Kaî K&ui ffuvrmpévoç,

110 28 *(theol. 2),* 9. Verum, utcumque incorporeum [Deum dicamus], 985
nondum tamen hoc naturam illius essentiamque complectitur et
declarat; quemadmodum nec ingenitum, nec principii expers, nec
immutabile, nec incorruptibile ceteraque omnia, quae de Deo vel
circa Deum praedicantur. Quid enim prodest ad indicandam
ipsius naturam et subsistentiam qua exsistit, si dicas eum initium
non habere, nec a se umquam desciscere, nec ullis terminis includi?

105 28 *(theol. 2),* 12. Nobis utique *vinctis terrae,* ut leremiae verbis 986
utar, crassaque hac carne obtectis, hoc perspicuum est, quod,
quemadmodum nulla ratione fieri potest ut quispiam, quamlibet
gressum urgeat, umbram suam praetereat (quantum enim eam
assequeris, tantum etiam illa semper antevertit), aut oculus rebus
in aspectum cadentibus citra intermediam lucem et aërem con-
iungatur, aut pisces extra aquas natent; ita etiam impossibile est
iis, qui corporibus inclusi sunt, sine corporearum rerum adminiculo
rebus iis, quae intelleguntur, omnino coniungi.

h? 28 *(theol. 2),* 16. Ut enim hoc demus, casu omnia exstitisse, 987
cui tandem eorum dispositio tribuenda erit? Atque ut hoc quoque
' ' ipsum, si ita lubet, concedamus, cuiusnam, quaeso, fuerit haec
tueri atque conservare iuxta eas rationes, quibus primum creata
sunt? Alteriusne cuiuspiam, an casus? Alterius profecto, non
casus. Hoc autem quid tandem aliud esse queat, quam Deus?
vi Sic ratio, quae ex Deo est et cunctis insita, et prima in nobis lex

985. M 35; MG 36, 36. 986. M 41; MG 36, 41.
987. M 47; MG 36, 48.

èтti Qeôv f|gSç àvfiftrfev èK τôν ôpwpévwv. Kai bq Xéfwpev
àpïdpevot tráXtv.

988 28 *(thiol. 2),* 17. 0eóv, ô τί κοτο pèv èffTi Tqv cpúotv Kat io»
Tqv oùaiav, ouït Ttç eOpev dvOptímaiv TtúrrroTe, οôτ€ pi) eíipr).
'AXX' el pèv eiipqaei iroTé, ZpTeioOai τοΘτο Kai qnXoootpeíaOut 107
napa των pouXopévwv. Eúpntrei bè, tbç èpôç Xôyoç, ènetòàv
τὸ Oeoetbèç τοΘτο Kai Ocìov, Xéyw bè τὸν fjpéTepov voOv Te
Kai Xtrfov, τuj okeiuj TrpoapiSq, Kai f) elKtòv dvéXOtj irpôç τὸ
dpxèTvnov, oO vOv ?x6l T,ìv èтpeff'v. Kai τοῦτο eîvai poi ÒOKeì
τὸ navu cptXoaocpoópevov, ènTfvujcreciQai noTe f)pâç ôaov
èfvtóffpeòa [cf. 1 Cor 13, 12]. Tò bè vûv eîvai ppaxeîd τῆς
ànoppor) ndv τὸ eiç f)pàç cpOávov, Kai oîov peyaXov cpuiTÔç
ptKpòv ànaOyaopa.

989 28 *(thiol. 2),* 31. TTveOpa bè dKOÓei [ô frrfeXoç] Kai nOpiw
[cf. Ps 103, 4; Hcbr 1, 7]' τô pèv tbç voqTri qtùotç, TÒ bè tbç200
Kaôdpotoç' ènei Kai tf|ç npuiTnç oùaiaç τôς aὐïàç olba KXrjoetç.
TTXi]ν fjpîv ye doujpaToç èerrai, f| ôτi èffÙTaTa. 'OpÇç ônwç
iXrfftâipev nepi τὸν Xôyov, Kai οùk èxopev oT npoéXOwpev, r; 205
τοοοΘτον ôaov elbévat drféXouç Ttvàç Kai ápxa'fT^ou?. Qpó-
vouç, KuptÔTHTaç, dpxdç, èiouaiaç, Xapnpô-nyraç, dvapdoetç,
voepàç buvdpetç, ÌÌ vôaç, KaOapàç tpùaetç Kai àKifJbf|Xouç,
dKivr|Touç npôç τô xeîp°v ñ buaKivqTouç, nepi τô npâ)TOV207

cunctisque innexa, nos ab iis rebus, quae oculis cernuntur, ad Deum subvexit. Ac proinde hoc pacto rursus exordiamur.

988 28 *(theol. 2),* 17. Quid tandem Deus natura sua et essentia 109
sit, nec hominum quisquam umquam invenit, nec invenire potest. An vero aliquando sit inventurus, quaerat hoc qui volet ac per-107
scrutetur. Mea quidem sententia tum demum hoc inveniet, cum deiforme hoc atque divinum, id est, mens nostra et ratio, çum natura cognata coniuncta fuerit, et imago ad exemplar illud suum, cuius nunc desiderio tangitur, ascenderit. Atque illud mihi esse videtur, quod primarium philosophiae caput est, nempe nos aliquando tantum cognituros, quantum cogniti sumus. At in hac mortali vita quidquid ad nos usque pertingit, aliud nihil est quam exiguus quidam rivulus, ac velut parvus magnae lucis radius.

989 28 *(thcol.2),* 31. Spiritus porro atque ignis (angelus) appellatur : 199
illud, quia intellectuali natura est praeditus, hoc, quia purgandis200
animis nostris adhibetur; quandoquidem primaria quoque illa essentia iisdem nominibus nuncupatur. Sed sint sane nobis illi incorporei, aut quam proxime ad hoc accedentes. Vides enim quomodo circa huiusmodi sermonem aestuemus, nec quo progrediamur habeamus; aut certe non ultra progredi possimus, quam quod angelos quosdam et archangelos scimus, thronos, potestates, 205
principatus, dominationes, splendores, ascensus, intellegentes virtutes, vel mentes potius, puras naturas, minimeque adulterinas, ad malum immobiles vel certe non facile mobiles, perpetuos choros 201

988. M 47; MG 36, 48. 989. M 70; MG 36, 72.

loiarnov dei x°P€U0l,0a?' . . . ùpvwboùç Ôeiaç peYaXetÔTriTOç, Gewpoùç bôtqç dïbiou Kai dïbiwç, oùx ïva bosaaèf) 0eôç (où •fàp ëtJTiv ô TtpoOTeônOiTai Tip nXrjpei, Tip Kai toîç àXXotç xopnxip twv KaXûjv), dXX' ïva pii Xeimj tô eùepYeTeîoôat Kai Taîç TtptÔTatç perà 0eôv cpùotai.

178 29 *{theol. 3,* a. 380), 16. Otrre oùoiaç ôvopa ó TTanip, Æ990 croipiÙTciTOi, oùtê èvepfeiaç, ax¿06Ujq bè Kai toû thîiç ?x€l tôv Yióv ó TTaTiíp, i) ô Yiôç npôç tôv TTaTèpa. 'Qç -fàp irap' Ôpiv ai KXrjaeiç aÛTat tô yvijaiov Kai oîkeÎov yvoipíIouGiv, o0tuj Kdi<eî Tqv to0 ye-fevvquevou irpôç tô -fefevvqKÒg ópoipuíav aiipaivouffiv.

»5 30 *{theol. 4,* a. 380), 2. Tí Ttîiv ôvtwv avainov; GeÔTrçç. 991 Oùbeiç *fàp* aÍTÍav eitreîv ?xel ©eoû- fj toûto àv £tq Oeoû noirpeopúTepov. Tîç bè Tflç dvOpwKÔTqToç, iqv bi' fip&ç ùitéoni 0eôç, ahia; Tô acuOnvai iràvTtJuç f]pâç. Tí yap èYepov;

‹04 30 *(theol. 4),* 15. Aékotov aÙTOîç èOTiv f| dcfvoia, Kai TÒ992 «pqbéva -fivujOKÉiv Tqv TeXeuTaiav fjgèpav q tïipav, pqbè tôv Yiòv aÚTÓv, ei pq tôv TTaTèpa» [Mc 13, 32). KaÎToi iriîiç dfvoeî ti twv ôvtwv f] Zoçpia; . . . TTwç bè Tà pèv trpô Tflç <ï>paç aKpipwç èmaraTai, Kai Tà oTov èv XPMJ to0 TéXouç, aÙTqv bè dfvoÉÎ Ti)v *wpav*; Aivifpan yàp tô Ttpâ'fpa ôpoiov, woitep âv

107circa principem illam causam agitantes; . . . divinae maiestatis laudes canentes, ac sempiternam illam gloriam sempiterne intuentes, non ut inde gloriae Dei aliquid accrescat (nihil enim est, quod ei, qui plenus est aliisque honorum auctor, accrescere queat); sed ne etiam primae illae post Deum naturae beneficio affici desinant.

17« 29 *(theol. 3),* 16. Nec essentiae nomen est Pater, o viri acutis-990 imi, nec actionis; sed relationem eam indicat, quam Pater erga l'ilium habet, vel Filius erga Patrem. Ut enim apud nos haec nomina germanam quamdam coniunctionem et necessitudinem declarant, ad eumdem modum illic quoque genitorem ac genitum camdem naturam habere significant.

30 *(theol. 4), 2.* Quid est ex omnibus rebus quod causae sit 991 expers? Divinitas. Nemo enim est qui Dei causam dicere queat;
ii" .ilioqui id Deo antiquius esset. Quae autem humanitatis a Deo propter nos susceptae causa exstitit? Profecto ut nobis salus para unir. Quid enim aliud causae afferri possit?

30 *(theol. 4),* 15. Decimo loco ignorantiam ponunt illudque 992 quod *extremum diem et horam nemo cognoscat, ne Filius quidem, >cd solus Pater.* At quomodo fieri potest, ut Sapientia quidquam eorum quae sunt ignoret? . . . Quomodo ea, quae horam illam antecedunt et quae in momento ipso finis sunt, accurate scit, Ip iam autem horam nescit? Aenigmati res haec similis est, perinde

HUO. M 98; MG 36, 96. 991. M 110; MG 36, 105.
992. M 131; MG 36, 12*.

eï Tig xà pèv irpò roO têîxouç àKpipwç èniffraoQai Xéyoi, aÙTÔ bè à'fvoeî tò Teîxoç- f) tò tî)ç fipépaç téXoç eù énicrrâjievoç, TÌÌV dpxñv tflç vuktôç pi) fiviiiciKeiv év9a f] to0 èrépôu fyiÎKJiç dva'fKaiiJuç auveiaàyei tò ?T€pov. "H itàaiv eùbqXov ôti yivibffKet pèv ùjç Qeôç, dyvoeîv bé «pqtnv ibç âv9pujnoç, dv Ttç tò cpaivópevov xæpitfr) to0 vooupévou;

993 30 *(theol. 4),* 18. "Oaov b' oùv ék tûiv npîv écpiKTiûv, ó 94
pèv '2v Kaì ò Qeôç pàXXôv ttujç Tf)ç oùaiaç ôvôpaTa- Kai95
ToÛTujv pâÀXov ò 'Qv où pôvov ôti Tip Munirei xPOP^tìlluv
èirl to0 ôpouç, Kai Tqv kXF|chv àiraiToùpevoç, fi tîç îtotê eïn,
toûto Ttpocreîirev êauTÔv, «'O wv dnéœraXKé pe» [Ex 3, 14] Tip
XaCp KeXeùoaç eineîv dXX' ôti Kai KupuoTÉpav TaÙTqv eûpiffKopev.... 'Hpeïç bè cpúaiv èmZjiToûpev, fj tò eîvai xa9' èauTÔ,
Kai oùk dXXtp ouvbebepévov tò bè ôv ïbiov ôvtiuç QeoO, Kai
ôXov, prjTE Tip npò aÙToO, piyre Tip peT* aÙTÓv (où fàp í]v i]
terrai), itepaTOÙpevov rrepiKonTÔpevov.

994 30 *(theol. 4),* 20. Aokeî yáp poi XéyeaOai Yîôç pév.ÔTiiss
TaÙTÔv èüTi Tip TTarpi kot' oùcriaw Kai oùk èKeîvo pôvov, dXXà
KdKêîOev. Movoyevfjç bé, oùx ôti pôvoç <k pôvou Kai pôvov,
dXX' ôti Kai povoTpônvuç, oùx ibç Tà oàipaTa. Aôyoç bé, ôti ibi
oûtuiç ?x£l npôç tòv TTaTépa iiiç npôç voûv Xôyoç- où pôvov163
bià tò dnaOèç Tf]ç yevvr|<Teujç, dXXà Kai tò ouvaepéç, Kai tò
ètayyeXnKÔv.99

videlicet ac si quis ea, quae ante murum sunt, certissime se nosse dicat, murum autem ignoret, aut diei finem probe sciens noctis initium nescit, ubi cognitio unius alterum necessario secum ducit. Nonne omnibus apertum est eum id scire ut Deum, sed nescire ut hominem, si quis quod apparet disiungat ab intellegibili?

993 30 *(theol. 4),* 18. Quantum ergo nobis assequi concessum est, 94
Ens et Deus magis quodam modo essentiae nomina sunt; ex iis-95
que etiam vox Ens aptior est; non solum quod ipse, cum Moysi in monte oraculum ederet, quaereretque ille quo nomine vocaretur, ita se ipsum appellavit, edicens videlicet ei, ut ad populum his verbis uteretur; *Qui est, misit me,* sed etiam quia nomen illud magis proprium esse comperimus. ... At nos naturam eiusmodi exquirimus, quae ipsum esse per se habeat, ac non cum alio quopiam copuletur. Ens vero proprium sane est Dei, ac totum nec priore aliqua re nec posteriore (nec enim erat, aut erit) definitum ac circumcisum.

994 30 *(theol. 4),* 20. Filius mihi dici videtur, quia essentia idem 158
est cum Patre, neque id solum, sed quia etiam ex illo est. Unigenitus autem, non quia solus ex solo et solum, sed etiam quia unico modo ac non ut corpora. Verbum porro quia ita se habet ibi
ad Patrem ut verbum ad mentem, non modo propter generationem 163
passionis omnis expertem, verum etiam propter coniunctionem ipsius cum Patre vimque enuntiatricem.

993. M 135; MG 38, 125. 994. M 138; MG 36, 128.

«2 30 *(theol. 4),* 21. 'AvôpwTtoç pév [Xé-fcrai 6 XpidTÔç] . . .Iva995
Kaì áxiaaij bf èauToû τὸν àvûptuirov, lïiffnep üúpq -fevôpevoç
Tip iravTÌ cpupápan [cf. 1 Cor 5, 6], Kaì irpôç éatrròv évùiffaç
898 τὸ KaTaKpiOèv ÔXov Xùffr] το0 KaTaxpipaTOÇ, irávTa ónèp irávTcuv
377 -fevôpevoç, òffa f]peîç, 7tXf]v Tfjç àpapTÎaç, Guipa, ipuxn, voûç,
878 bi ôffuiv ô OavaTOÇ' τὸ koivòv ¿k toùtuiv, àvOpunroç, Geôç
ôpwpevoç, btà τὸ vooúpevov. Yîôç bè dvOpiijnou, Kai btà τὸν
'Abàp Kai btà Tqv irapOévov, é£ «l»v évéveto τοῦ pèv tbç trpo-
«aoTraTOpoç, Tfjç bè (bç prjTpôç, vôptp Kai où vôptp T€wr|ff€UJÇ.
394 XptGTOÇ bé, btà TT]Ÿ GeÓTqTa' xpiffTç fàp aÙTTÌ t^Ç dvOpui-
TrôtrjToç, οὐκ èvep'ftiqt κοτὰ τοὺς àXXouç xpiotoùç àpaiouffa,
Tiapouffia bè ÔXov τοῦ xP>ovτoç' fjç epyov àvOpujTtov dxoûffat
τὸ xpiov, Kai iroifiGai ©eòv τὸ xP'ôpevov. 'Obôç bé, tliç bi'
èauTOÛ tpéptuv f)pàç.

104 31 *{theol. 5,* a. 380), 8. ... «Tò TTveûpa τὸ 'Ayiov, ô Ttapà 996
τοῦ TTaTpôç èKTOpeùeTai» [Io 15, 26]' ô KaO' ôffov pèv éKeîOev
173 èKTTOpÉÙETai, OÙ KTÍffpa' KO0' ÔffOV bè OÙ TeWqTÔV, OÙxYiÔÇ'
174 KaO' ôffov bè dyevvriTou Kai fevvriToû péffov, Geôç. ... Tîç
iso oùv f] èKTTÔpcufftç; Eiirè ffù τ?]ν dfevvr|ffiav τοῦ TTaTpôç, Kdfw
τ?]ν févvriffiv τοῦ Yîoû <pufftoXofr|ffaj Kai Tqv èτatópeuffiv τοῦ
TTveùpaTOÇ, Kai 7tapa7tXr|KTÎffujpev dptpto eiç Geoû puffnipta
ns napaKÙTtrovTeç. ... 9. Tí oùv éffTÍ, cpqffív, 8 Xeiîtei Tip TTveti-
pati, Ttpôç τὸ eîvat Yíóv; EÍ yàp pr] Xeînôv τι P|v, Yîôç fiv
i)v. Où Xeinctv cpapév oùbè fàp èXXeiTrqç Oeôç- τὸ bè Tflç

412 30 *(theol. 4),* 21. Homo **[dicitur Christus]. . .,** ut **per** se hominem 995
sanctitate afficiat, fermentique instar universae massae sit, sibique
uniens quod condemnatum fuerat totum illud a condemnatione
898 liberet, omnia pro nobis, quae nos sumus, excepto peccato, factus,
877 corpus, anima, mens, per quae videlicet mors pervaserat; et, quod
3,8 ex his commune est, homo, visibilis Deus, propter id quod mente
intellegitur. Filius hominis propter Adamum ac virginem, ex quibus
«80 exstitit, illo nimirum ut generis auctore, hac autem ut matre, iuxta
legem, et non iuxta legem generationis. Christus propter divini-
ne tatem; ea enim humanitatis unctio est, non operatione, ut in aliis
cbristis, sed totius ungentis praesentia sanctificans. Cuius hic
effectus est, ut id, quod ungit, homo vocetur, et quod ungitur,
Deus fiat. Via, ut per se nos ducens.

104 31 *(theol. 5),* 8. ... *Spiritus Sanctus, qui a Patre procedit* /996
na qui, quatenus ab illo procedit, creatura non est; quatenus rursus
1,4genitus non est, Filius non est; quatenus autem inter ingenitum
loo et genitum medius est, Deus est. . . . Quae ergo est haec pro-
cessio? Dic tu quae Patris ingenitura sit, et ego Filii generationem
et Spiritus processionem explicare aggrediar, quo fiet ut ambo
l7H deliremus, in Dei mysteria oculos inicientes.... 9. Quid ergo est,
inquiunt, quod Spiritui deest, ad hoc ut sit Filius? Nisi enim ali-
quid deesset, Filius esset. Deesse nihil dicimus. Non enim Deo

995. M 142; MG 36, 132. 996. M 154; MG 36, 141.

èKtpàvaeuiç, îv' outujç eîntu, q Tfjç trpôç ¿ÍXXi]Xa oxtcrewç biacpopov biàipopov aÙTibv Kai tijv kXiîotv iteiroiqKev. Oùbè fàp 149
■tû) Yiuj Xeirrei ti irpôç tô eîvai TTaïépa (oùbè fàp èXXeupiç fl uîôttiç), dXX' où irapà toOto TTarrip. 'H oirrw ye Kai Tip riaTpi Xeíipei Tt npôç tô eîvai Yiôv où yàp Yiôç b TTaTqp. 'AXX' oùk èXXeiipeiijç toOtó iro0ev, oùbè Tqç kotò tÌ]v oùtfiav ù<pé<Teujç- aÙTÒ bè tô pi) yeyevvfioOai, Kai tô feyewfiaOat, Kai tô èKiropeùeoOai, tôv pèv TTaTepa, tôv bè Yiôv, tô bè toO0' ônep XéftTat TTveOpa "Afiov irpoffnfópeuaev, ïva tò doÚTxvTov ffibipTai tiîiv Tpiwv (moffraoemv èv tí) piS cpúoei Te Kai dííq tf|ç 0eÔTqTOç. ©óre fàp b Yiôç IlaTfip, eîç yàp natTip, àXX' ôtrep b TTaifip- ofrre tô TTveOpa Yiôç, ôti èK toO 0eoO, eîç fàp b povofevpç, dXX' ôrrep b Yiôç' ev Tà Tpia •ri) 0eÔTT|Ti, Kai tô ?v Tpia toîç ibiótriaiv iva pf]Te tô tvisî ZapéXXiov i), pf|T€ Tà Tpia Tnç Kovppâç vOv btaipéffeujç. 10. Ti oùv; ©eôç tô TTveOpa; TTávu ye. TÍ oùv, bpooùoiov ; us Eiirep ©eôç.

997 31 *(theol. 5),* 14. 'O bè koivôç qpîv npôç dpipoTépouç tîç 149
dfu'jv Te Kai Xôfoç; 'Hpîv eîç ©eôç, ôti pia 0eÔTpç' Kai trpôç ?v Ta è£ aÙToO tî]v dvaipopàv ?xei, kSv Tpia niOTeùriTai. Où Tàp tô pèv pûXXov, tô bè fjrrov ©eôç- oùbè tô pèv trpÔTcpov, tô bè uarepov oùbè pouXnaei TèpvcTat, oùbè buvdpei pepileTai, oùbè ti twv òcra toîç pepiOTOîç ûndpxei, KdvTaOOa Xa-

quidquam deest. Verum manifestationis, ut ita dicam, mutuaeque eorum relationis differentia, diversa quoque ipsis nomina procreavit. Neque enim Filio aliquid deest ad hoc ut sit Pater (nec enim de-149
fectus est filiatio), nec propterea tamen Pater est. Alioqui eadem ratione Patri aliquid deerit ad hoc ut sit Filius; nec enim Pater Filius est. Sed haec defectum procul dubio undequaque non arguunt nec essentiae submissionem ; quin potius ex hoc ipso, quod ingenitus sit, et quod genitus, et quod procedat, hoc effectum est, ut alius Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus appelletur, atque ita inconfusa trium personarum distinctio in una divinitatis natura et dignitate conservetur. Neque enim Filius est Pater, unus enim est Pater, sed est id quod Pater; nec Spiritus est Filius, quia ex Deo est, unus enim unigenitus, sed est id quod Filius; tria haec unum, si divinitatem spectes, et unum tria, si proprietatum rationem habeas, ut nec unum Sabellio faveat, nec tria pestiferae divisioni, is? quae viget. 10. Quid ergo ? Spiritus Sanctus est Deus ? Maxime, ise Consubstantialis igitur? Prorsus, siquidem Deus.

997 31 *(theol. 5),* 14. At vero quodnam nobis est cum utrisque 149
certamen, et quaenam oratio? Nobis Deus unus est, quoniam una deitas; atque ad unum ea, quae ex eo sunt, referuntur, etiamsi tres personas credamus. Neque enim hoc magis, illud minus est Deus; nec hoc prius, illud posterius. Nec voluntate scinduntur, nec potentia dividuntur, nec denique quidquam eorum, quae divi-

997. M 162, MG 36. 118.

fkîv èтrnv• dXXà àpépiaTOç èv ptpeptdpévoiç, el bet awTÔpwç eiittîv, f| OeÔTnç- Kai oîov èv f]Xioiç Tpiaiv èxopévoiç dXXf|Xwv, pía το0 tpwTÔç tnrfKpatnq.

422 33 (a. 379/380), 9. 'Eftb bè οὐτwς apxaiwç èx^ Kai <piXo- 998
aôtpwç, *tiare èva pèv* oùpavôv Kaì koivòv diracri tôv aÜTÔv imoXappdvuJ, KOivqv bè f)Xiou Kai treXfivqç nepiobov, . . . Kai ?τi ttpô TOÓTUJV, koivòv Xófov, vôpov, trpotpfiTaç, aÙTà τù XpttfToO ttàOq, bi' div dveTtXàaôrçpev, oùx ó pèv, ô b' où, TtavTeç bè oi τοû οὐτοû 'Abàp peTaoxôvTeç, Kai ûnô τοû tisôcpewç TrapaXoYioQévTeç, Kai τί) àpapriq ôavaTuuôévreç, Kai btà τοû èitoupaviou 'Abàp dvaffwOévreç, Kai trpôç τô &jXov Tfjç iwrjç ènavaxQévTeç, btà τοû £ùXou Tfjç dTiptaç, Ô9ev drro-iteirriÔKapev.

us 33, 16. Aὐτοî bè [fidcles] trpoaKuvoûai τôv TTaTépa Kai τôv 999
164 Yiôv Kai τô "Apov TTveûpa, piav OeÔTrjTa- ©eôv τôv TTaTépa, Oeôv τôv Yióv, 0eóv (el pq Tpaxùvij) τô TTveOpa τô "Apov, piav tpùaiv èv Tpiaiv (òιóττ]<ji, voepaîç, TeXetatç, Ka0' èauTàç ôcpeffTtbffaiç, dpiOpiy btaipeTaîç, Kai où btaipeTaîç Oeótirn.

465 33, 17. Eiç τί èparrn<J0r]ç; Eiç TTaTépa; KaXâiç- TtX?iv 1000
ioubaïKÔv ?τi. Eiç Yiôv; KaXâiç- οὐκ en pèv loubaïKÔv, oùttuj bè TéXetov. Eiç τô "Apov TTveOpa; 'Ywépeup- τοûτο TéXetov.

384 37 (a. 380), 2. ['O XpitJTÔç] ô fiv èKévtuoe, Kai ô pr; i)v rrpoff- 1001
éXaftew où bùo ïevôpevoç, dXX' èv èK τwv búo fevéaOai

duis rebus contingunt, hic quoque reperitur. Sed individua in dividuis, ut uno verbo dicam, est divinitas, ac velut in tribus solibus inter se cohaerentibus una lucis commixtio.

»22 33, 9. Ego vero ita antiquorum et philosophorum more sentio, 998
ut unum idemque caelum omnibus commune esse existimem, communem item solis et lunae conversionem, ... et etiam praeter haec, communem rationem, legem, prophetas, ipsos Christi cruciatus, per quos reformati sumus, non quidem hic et non ille, sed eiusdem
415 Adam omnes participantes, et a serpente decepti, et per peccatum morte affecti, et per caelestem Adam rursus salvati, et ad lignum vitae, unde excideramus, per lignum ignominiae revocati.

H» 33, 16. Ipsi [fideles] Patrem et Filium et Spiritum Sanctum 999
164 adorant, deitatem unam; Deum Patrem, Deum Filium, Deum (nisi hoc tibi molestum sit) Spiritum Sanctum, unam naturam in tribus proprietatibus, intellegentibus, perfectis, per se subsistentibus, numero quidem distinctis, non autem distinctis divinitate.

465 33, 17. In cuius nomine baptizatus es? Patris? Recte, verum 1000
id adhuc iudaicum. Filii? Praeclare; hoc iam minime iudaicum, sed nondum tam plenum ac perfectum. Spiritus Sancti? Optime: hoc est perfectum.

i»l 37, 2. [Chriitui] id quod erat exinanivit, et quod non erat as- 1001
sumpsit; non duo factus, sed unum ex duobus fieri sustinens.

998. MG 36, 225. 999. MG 36, 236. 1000. MG 36, 236.
1001. MG 36, 284.

dvatfxôpÉVoç. 0eôç fàp dptpÓTtpa, tó re npoffXapòv Kaì tô TtpoaXqcpOév • bùo tpùoetç eîç ev ouvbpapoOaai, oùx viol bùo, pr) KaTaipeubéaOuj f) oÙYKpaaiç.

1002 37, 6. Tí btiTTOTe f«P tô pèv 0f]Xu èKÔXaaav [ol <t>apiaaîoi, 572
cf. Mt 19, Isqq], tô bè ¿ppev ènéTpetpav; Kai yvvq pèv KaKùùç PovXeuaapévr) nepl koîtiiv dvbpôç poixâTai, Kai iriKpà èvTeOOev tô twv vópwv èTUTÎpta- dvi'ip bè KaTarropveôiuv fuvaiKÔç, dveù-Ouvoç; Où béxopai TaÓTt]v tt)v vopoôeatav, oùk ènaivw ti')v ffvvr'iéeiav.

1003 37, 13. 'Eireibii fàp doi tiveç oí tooo0tov peyaXocppo-sos voûvt ètti toîç KaTopéwpacriv, wore tô Ttâv êauToîç btbôvai, Kai pqôèv tûj TTOiriaavn Kai aocpiaavn Kai xopriup twv kü Xwv, blbdffKei TOUTOUÇ 0 XÔfOÇ [«OÙ TOÛ ÛéXoVTOÇ OÙbè TOÛ TpéxOVTOÇ, àXXà toû èXeoûvroç ©eoû* (Rom 9, 16)], Ôti Kai tô poûXeaOai KaXwç berrai tF)Ç irapà 0eoO poqOdaç- pàXXov bè aùrô tô npoatpeîaOat tô béovTa, Oeióv ti Kai èK 0eoû bûpov tptXav-Opwniaç- beî -fàp Kai tô èq>' f)pîv eîvai Kai tô èK 0eoO dtp-329 ÉeaOat. Aià toûtô rpqotv «Où to0 OéXovToç», to0t' ëanv, où pôvov to0 OéXovToç, «oùbè to0 TpéxovTOç» pôvov, «dXXà Kai to0 èXeoùvTOç 0eoû». Eira, èireibr) Kai tô poùXeaOai irapà 0eoO, tô ttûv eiKÔTwç dveOrjKe Tép 0eq>- "Otfov dv bpdpriç, ôoov dv d'fwvior), XP^>JS T0® btbôvToç tôv crrécpavov.

1004 37, 15. «PoPoOpai pn Kai dTortôç tiç eioéXOp XoTtapôç, 223
djç Tfjç ipuxfiç dXXaxoü •noXiTeuaapévqç, eÎTa tcîj ffwpan toútw

Ambo enim Deus sunt: et assumens et assumptum; duae naturae in unum concurrentes, non duo filii, ne falsa sit commixtio.

100 2 37, 6. Quid enim causae fuit cur mulierem coercerent [Pharisaei, 572
cf. Mt 19, isqq), marito contra indulgerent eumque liberum relin-querent? Et mulier quidem, quae improbum consilium adversus viri sui cubile suscepit, adultera sit acerbissimisque legum poenis ex-crucietur, vir autem, qui fidem uxori datam violaverit, nulli supplicio obnoxius sit? Hanc legem non probo, hanc consuetudinem non laudo.

1003 37, 13. Quoniam enim nonnulli sunt qui ob recte facta ita sos
animis efferuntur, ut id totum sibi ipsis adscribant, nec quidquam creatori et sapientiae eorum auctori ac bonorum omnium sup-peditatori acceptum ferant, eos edocet sermo ***[Non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei]*** quod ipsum etiam recte velle divino auxilio indigeat; immo ipsa electio eorum, quae recta sunt, divinum quoddam est atque donum a Dei benignitate manans. Quod enim salvamur, id et a nobis et a Deo esse oportet. Idcirco 329
ait: *Non volentis,* id est, non solum volentis, *nec currentis* solum, *sed* etiam *miserentis Dei.* Ita, quoniam velle quoque ipsum a Deo est, optimo iure totum Deo assignavit. Quantumlibet curras, quantumlibet certes, opus habes eo qui det coronam.

1004 37, 15. Vereor, ne absurda etiam cogitatio cuiquam obrepat, 223
tamquam anima alibi usquam versata sit ac deinde corpori huic

1002. MG 86. 289. 1003. MG 36, 297. 1004. MG 36, 300.

èvbeOeiariç- Kaì ¿k Tfjç ¿Keî0ev iroXiTeiaç, t(î)v pèv Xapôv-wv
t t)v Ttpotpr)Teiav, t iîiv bè KaTaKptvopévujv, ôffoi kokiliç pepidj-
Kaaiv. . . To 0t o fmoXafteîv Xiav ¿¡t o t t o v, Kai o ù k £>a<Xn<na-
OTIKÓV.

103 38 (a. 380), 9. 'Etrei bè o ù k fipKci t 0 œfaôô-niTi t o 0t o t ô 1005
KiveîaOai pôvov Tf) êauTflç Oeujpia, dXX' êbei xtOfivat t ô dfaOôv
Kai ôbeOaai, diç irXeiova eîvai Tà eùepytTOÙpeva (t o 0t o fàp
Tfjç aKpaç ùv àYaOÔTïiTOç), TtpCùTOV pèv évvoeî Tàç dffeXiKàç
buvàpeiç Kai oùpavlouç- Kaì t ò èvvóiqpa èpfov i^v, Aóyuj atip-
ico TrXrçpoùpevov, Kai rivengati TtXeioùpevov. Kai o û t u j ç inteOTqaav
XapnpÔTHTeç beûtepai, XeiTOupyoi Trjç Ttpùjtriç XaprrpÔTriTOÇ'
200 dre voepà irveupaTa, erre ttùp oîov düXov Kai dadigatov,
erre t i v ù rpùaiv àXXrjv, S t i ¿TfuTaTw t û j v eîpqgévujv, TaÛTaç
utroXpirréov.

<09 38, 13. Tañía [àpap-rrmata] èneibf] peiiovoç èbeîTO t o 0 1006
ponOripaTOç, peiTovoç Kai Tirfxdvei" t ô bè ?|V aÙTÔç ô t o 0
162 0eoÛ Aôfoç . .. f| cnrapàXXaKTOÇ eÎKœv, ô t o 0 ÎTaTpôç fipoç
Kai Xôfoç' èbri rpv îbiav elKÓva xujpeî, Kai adpKa qiopeî bià
t ô v aàpKa, Kai iguxô voepq bià tqv èpt]v ipuxôv prfvuTai, Tip
398 ôpoitu t ô ôpotov dvaKaOaipwv. Kai ndvTa fí-perai, nXfjv t îîç
àpapTÎaç, àvOpujiroç [cf. Hebr 4, 15]' KuqOeiç pèv ¿K t îîç rrap-
Oévou, Kai >pt>xr|v Kai ffapKa npOKaOapOeiaqç Tip TTveúpari (ëbei
fàp Kai févvnaiv TipqOfivai, Kai irapOeviav -irponupOrivai)• irpo-
3«3 eXOïbv bè ©eôç pierà Tfjç rrpoaXqii/eujç, ?v ¿k bùo t i Îiv èvavriujvj.

adstricta fuerit; atque, prout illic se gesserit, alii prophetiam accipiant, alii, qui improbe vixerunt, condemnentur. . . . Hoc existimare nimium absurdum est atque ab ecclesiastica fide alienum.

r.'3 38, 9. Quoniam bonitati nequaquam satis erat sua ipsius solum 1005
contemplatione moveri, sed bonum diffundi ac propagari oportebat (id enim summae bonitatis erat), primum angelicas et caelestes virtutes cogitavit; atque illa cogitatio opus erat, quod Verbo con-
tuo hciebatur, ac Spiritu explebatur. Atque ita secundi splendores *pro-*
'.oocreati sunt, primi splendoris administri; sive intellegentes spiritus, sive ignem velut immaterialem et incorporeum, sive aliam quamdam naturam, quam proxime ad has accedentem, eas existimare oportet.

<09 38, 13. Haec [crimina] quoniam maiore auxilio indigebant, maius 1006
etiam acceperunt; illud autem fuit ipsum Dei Verbum. . . . illa
m2 perfecte similis imago, ille Patris terminus et verbum; ad propriam venit imaginem, et carnem gerit propter carnem, et cum anima rationali iungitur propter animam meam, ut simile per simile puri-
:iu8 ficet. Et secundum omnia, praeter peccatum, fit homo: conceptus ex virgine, quoad animam et carnem prius a Spiritu purificata (debebatur enim generationi honor, maior autem honor virginitati);
:tn3 procedens autem Deus cum assumpta humanitate, unum ex duobus

1005. MG 36, 320. 1006. MG 86, 325.

crapKÔç Kat TTveùpaToç, tîiv tô pèv èûéujac, tô bè èOediOr). "Q Tfiç Kaivfiç piitujç, ô) Tfiç napabôSou Kpàffewç.

1007 38, 16. "Oipet . . . 'Iqaoûv . . . crraupoùpevov, Kai ducrraû-iis poOvTa tfiv èpfiv ápapTÍav ibç dpvòv npoaa'fôpevov, Kai tbç4i8 îepèa TtpoaàfovTa, tbç àvOpumov Oanrôpevov, Kai tbç ©eôv èfeipópevov, eîra Kai àvepxôpevov, Kai piovra pexà tfiç èauroû bóins- TTóaai poi Ttavq'fùptiç KaO' ÏKaaTOV tiîiv to0 XpiOTOÛ pucmipituv; TQv áTtávrwv KctpáXaiov ëv, fi èpfi TiXeiuiatç Ka'i4i5 àvàitXaaiç, Kai rrpôç tôv irpûiTov Abàp ènàvoboç.

1008 39 *{in sancta lumina,* a. 381), 11. ©eôv bè ÔTav dirai, êvii49 cpujTÎ Ttepta<JTpá<p0r|Te Kai Tpiai- Tptai pèv KaTà Tàç ibiÔTfiTaç, eÏTOuv ÙTroaTâatiç, eî tivi cpiXov KaXeîv, ene upóatuna (oùòèv yàp Kepi tûiv ôvopaTwv lirfopaxntfopev, ëwç àv irpôç Tfiv aùrfiv èvvoiav ai auXXajiai tpèpuiatv)' évi bè Kara tôv Tfiç oùaiaç Xôyov eîtouv OeôtriToç. AiaipeîTai fàp dbiaipéTwç, ïv' o&Twç eïiru), Kat ouvàitTCTat biqpripévwç. "Ev fàp èv Tptffiv fi OeÔTiiç, Kai Tà Tpia ëv' Tà èv oîç f] OeÔTqç, f¡, tó ye cbcpt-pépTepov eÏKeîv, d fi OeÔTqç.

1009 39, 12. TTaifip ô TTatrip, Kai àvapxoç- où fàp tivoç. J'J Yîôç *b* Yîôç, Kai oùk àvapxoç- èK toû TTaTpôç fàp. Ei bè 157 tfiv dirò xpôvou Xappavoiç dpxfiv, Kai dvapxoç- TtottiTfiç fàp Xpôvuiv, oùx ÙTtô xpôvov. TTveûpa fipov dXtiQiîiç tô TTveûpa, Kpoïbv pèv èK toû TTaTpôç, oùx ùïkuiç bè, oùbè 'fàp -fevvriTÛiç, J?' _____ 174

oppositis, carne nimirum et Spiritu, quorum alterum fuit deificans, alterum deificatum. O novam mixtionem, o miram fusionem!

1007 38, 16. Videbis ... Jesum ... in crucem tolli, et peccatum 413 meum secum crucifigentem; ut agnum offerri et ut sacerdotem 418 offerre; ut hominem sepeliri et ut Deum resurgere, ac postea in caelum ascendere et cum gloria sua venturum esse. Quot mihi festi dies in his singulis Christi mysteriis! Quorum omnium summa 415 una est, mea perfectio et instauratio, et ad primum Adam reditus.

1008 39, 11. Deum cum dico, uno lumine perstringamini ac trino: 149 trino quidem quantum ad proprietates sive hypostases, si cui hoc verbum magis arridet, sive personas (neque enim de vocabulis dissidebimus, quamdiu syllabae ad eamdem sententiam ferent); uno autem quantum ad substantiae sive divinitatis rationem. Distinguitur enim indistinctim, ut sic loquar, et distinctim connectitur. Unum enim in tribus divinitas est, et tria unum; ea, inquam, in quibus divinitas est, vel, ut magis proprie dicam, quae divinitas est.

1009 39, 12. Pater pater est, et sine principio; non enim ex aliquo. Filius filius est, ac non sine principio est; ex Patre siquidem. Si vero temporis principium accipis, et sine principio est; temporum enim effector non subest tempori. Spiritus vere spiritus sanctus est, procedens quidem ex Patre, non tamen filiationis modo, neque

174

1007. MG 36, 329. 1008. MG 36, 345. 1009. MG 36, 348.

dXX' èKTtopewîîç' el bei tx koì KaivoTopflaai irepì tò òvópara aacpqveiaç ëveKev. Owe toû TTaTpôç èKcrrâvTOÇ Tfjç àxevvqffiaç, òión ftfévvr]K€v• oütê to0 Yioû Tfjç ycvvriaeuiç, ôti èK to0 df-ewriTOu. TTâiç fàp; Owe toû TTveùpaToç, î) eiç TTaTépa peTairiirrovToç, f) eiç Yiôv, ôti èKirenópewai, Kai ôti Oeôç kôv pi] boxi) toîç dûéoiç- f) fàp ibiÔTnç dKÎvriTOç. "H iriîiç fiv ibiÔTT]ç pévot, Kivoupévq Kai peTaniirrouffa;

472 39, 17. Oîba Kai TéTapTov pdimoga, tô btà papTuptou 1010
Kai aïpaTOÇ, ô Kai aÙTÔç XptOTÔç épairríoaTO, Kai TtoXù ye tiîiv dXXcuv aibeaipiiiTepov, ôcrw Ôewépotç ôùttoiç où poXôveTat.

356 40 *(in sanctum baptisma,* a. 381), 7. "Qwrep oùk ôvTaç iméa-n]- 1011
oev [6 Oeôç], oùtujç inroOTavTaç dvéïrXaoe, TtXàaiv OetoTÉpav
445 Te Kai Tfiç 7tpàiTT]Ç inpnXoTépav• n toîç pèv dpxopévotç ¿otí ocppapc, toîç bè TeXetOTépotç tî]v fjXiKÎav Kai x«ptapa, Kai tt]ç Tteffoûaqç eiKÔvoç btà tîjv KaKÍav ènavôpOcuoiç.

306 40, 23. "Qcrre Kai tiîiv dnoTUYxavovTwv [to0 (JauTÎapaTod 1012
oî pév eifft TravTeXiîiç KtT|vdibeiç f) èqpuiibeiç, tbç dv dvoiaç n irovqpiaç éxaioiv oTç peTà tiîiv dXXtuv kokiîiv oùbè tô xdpttfpa, oîpai, fftpôbpa aîbéatpov, dXX' ôvtuiç xdptapa, ei pèv boOeir), OTepYÔpevov, ei bè pq boOeít], nepicppovoúpevov. Oî bè fivdi-ffKouai pèv Kai -npiîiat Tqv buipedv dvapdXXovTat bè oî pèv btà Ô^Ouptav, oî bè bt' dirXri<rriav. Oî bè oùbé eicnv èv buvdpet

per generationem, sed per processionem; liceat enim perspicuitatis causa de nominibus innovare. Neque enim Pater eo ingenitus esse destitit quia genuit, nec Filius genitus esse quia ex ingenito est. Quomodo enim desineret? Nec Spiritus idcirco vel in Patrem vel in Filium migrat, quia processit, ac Deus est etiamsi impiis aliter videatur; proprietas enim moveri non potest. Nam alioqui quomodo proprietas maneret, si moveretur et mutaretur?

472 39, 17. Novi etiam quartum baptismi genus **[praeter baptismum Moysis, ioannis et** Iesu], nempe quod martyrio et sanguine comparatur, 1010
quo ipse quoque Christus baptizatus est, et quidem eo ceteris augustius, quod nullis postea sordibus contaminatur.

356 40, 7. Quemadmodum nos non exsistentes **[Deus]** produxit, ita 1011
productos refinxit, et quidem figmento diviniore primumque fig-
445 mentum superanti, quod et vitae cursum ineuntibus sigillum est, et iis, qui adultiore aetate sunt, gratia etiam est, ac collapsae per malum imaginis erectio.

306 40, 23. De iis autem, qui [baptismum] non assequuntur, alii sunt 1012
omnino pecudibus vel feris similes, prout amentiam vel pravitatem habent; qui ad cetera mala hoc adiunxerunt, ut nec donum baptismi, ut opinor, magnopere venerentur (et tamen realiter donum est), et si quidem detur, suscipiant, si vero non detur, nihili faciant. Alii donum quidem agnoscunt atque honorantur, verum moras producunt, illi ob ignaviam, isti ob irrita desideria. Alii ne accipere

1010. MG 36, 356. 1011. MG 36, 365. 1012. MG 86, 389.

toO béiaoOat, f) btà vr)rtiÓTr|Ta tuxóv, q Tiva Têkéujç dKOÙatov TtepméTeiav, é£ fjç oùbè poukopévotç aùroîç ùndpxet tuxeîv toû xap'GMaTOç. . . . Kai fifoûpat toùç pèv Kai biKaç ùtpéîetv, (jjonep Kai Tqç dkkqç irovqpiaç, oùtuj Kai Tqç toû kouTpoû irepuppovriaeujç• toùç bè ùtpéSetv uév, fjtrov bè ôti pi) KaKÍa pàkkov F| dvoitf ti'iv ànoTuxtav eipydoavio' toùç bè pi]Te bogaoQnffeaOat, pqTt Kokaaôrioeo Oai itapà toû biKaiou KptTOû, ùjç dacppafiatouç pèv, dnovripouç bé, dkkà TtaOôvTaç pâkkov Tqv Zjipiav f| bpàcravTaç.

1013 40, 36. Oîba fàp irûp KaOaptriptov, ô XpiOTÔç fjkOe 0akeîv 592
èiri Triç ff]ç [cf. Le 12, 49], itûp Kai aÙTÔç àvaftuff|ç kôfoiç 594
Kakoùpevoç. . . . Oîba Kai irûp où KaOapTqptov, dkkà Kai KokaOTripiov• erre Kai oobopiriKÔv [cf. Gn 19, 24], ô trâcriv àpap-Tiokoîç èmppéxti Oeitp xai KaTatfibi pifvùpevov [Ps 10, 7]• ferre «tô /)TOtpaopévov Tpi biapôkuj Kai toîç dffékoiç aÙToû» [Mt 25. 41]' eÍTe ô irpb irpoawirôu Kupiou itoptùeTai «Kai tpkoftfeî KÙKktp toùç èxOpoùç aÙToû» [Ps 9«, 3] Kai tô toùtwv &n tpopepûJTtpov, ô tôj dKoipÛTtp OKiùkriKi ouvTÉTaKTai, pr) opev-vùpevov [cf. Is 66, 24; Mc 9, 44], dkkà biatuivilov toîç irovqpoîç. TTdvTa fàp TaûTa tt]ç d<pavicmKi|ç ècm buvdpetuç- ei pr| tuj 603
epikov KdvTaûOa voeîv toûto tpikavOpamÔTepov Kai toû Kokd-¿ovtoç ètraSiwç.

1014 40, 45 nioTeue tôv oúpiravTa KÔapov, ôaoç te bpaTÔçiss Kai ôaoç dôpaTOÇ, èi oùk ôvtujv itapà OeoO ftvôpevov, Kai 1891‡01

quidem possunt, vel propter infantiam fortasse, vel propter involuntarium prorsus aliquem casum, quo efficitur ut ne volentibus quidem gratia potiri liceat. . . . Ac futurum existimo, ut primi quidem cum aliorum scelerum tum etiam baptismi contempti poenas luant; alii autem poenas quidem, sed leviores pendant, ut qui non tam malitia quam stultitia a baptismo aberrarint; postremi denique nec glorificentur nec suppliciis a insto iudice afficiantur, utpote qui licet non signati fuerint, non improbi tamen sint, sed damnum passi potius fuerint quam fecerint.

1013 40, 36. Ignem enim purgantem novi, ad quem mittendum 592
Christus in terram venit, qui et ipse mystice ignis appellatur. . . . 594
Novi etiam ignem non purgantem, sed supplicio afficientem, sive sodomiticum qui in omnes peccatores funditur, sulfure et procella permixtum, sive illum *qui diabolo ct angelis eius paratus est,* sive illum qui ante faciem Domini procedit, *et in circuitu inimicos eius inflammat;* et illum his etiam formidabiliorem, qui cum insomni verme coniunctus est neque exstinguitur, sed perversis aeternus est. Hi enim omnes vim habent destructivam, nisi cuisos placeat etiam ibi intellegere illud mitiore modo et eo qui punit digniore.

1014 40, 45. Crede mundum universum, tam qui visibilis est quam}®® qui invisibilis, ex nihilo a Deo factum esse, et creatoris providentia ¡¿4

1013. MG 36, 409. 1014. MG 36, 424.

124 npovoiq toû TtoiiiaavToç bioiKoúpevov, béîeaôat rqv eiç tô
is? Kpeîrrov gerapoXf|v. . . . TTitfreue tôv Yiôv toû 0eoû, tôv
Ttpoaiibviov Aôtov, tôv yewtiOevra èx toû TTaTpôç dxpôvwç
Kai dawpdTujç, toûtov èir' èoxdTuiv tûiv fipepwv yefevfiaOai
431 btà aè Kai uiòv dv0pd)Tiou, èK Tflç irapëévou TtpoeXOôvTO
381 Mapiaç, dppr|Twç Kai dpurtdpwç (oùbèv yàp i>U7tapôv où ©eôç,
Kai bi' où oujnqpia), ôXov dvôpiunov, tòv aùròv Kai ©eôv,
iis ùnèp ôXou toû TtertovOÔTOç, ïva ÔXw croi t?]v aunqpiav xapiari-
400 rai, ôXov tô KardKptpa Xùaaç tt]ç àpaprlaç- diraOfl OeÓTirn,
TtaÔriTÔv tú TrpoffXnppan• toooûtov dvOpujîtov bid de, ôaov
aù yivij bi' èxeîvov Oeôç- toûtov inrèp tûiv dvopuîiv fixOca
eiç Odvarov, crauptuGévra te Kai ratpévra, ôaov Gavdrou
yeùaaaOai, Kai dvatrrdvra Tpiqpepov, dveXnXuQévat eîç toùç
428 oùpavoùç, ïva oe auvaydyi] kótuj Keipevov• qieiv Te irdXiv perd
tîîç èvbôjou aùroO irapouaiaç, Kpivovra Zùjvraç Kai veKpoùç'
oùk èri pèv adpxa, oùk dadiparov bé, oîç aùrôç oîbe Xô'foiç,
ôeoeibeorépou owparoç.

102 45 (p. 383), 3. ©eôç fiv pèv dei, Kai èan, Kai èarar pàXXov 1015
bè èanv de(. Tô fàp fiv Kai èarai roû ko0' f|pàç xP^vou
¿i Tpripara Kai rf|ç i>euarfiç tpùaeuiç- ô bè aiv dei, Kai to0to
aùrôç éauTÔv ôvopdCei, tw Mtuüaeî xP1MaTÎ2uiv èni toû ôpouç
[Ex 3, 14]. "OXov yàp èv éauriîi auXXafùjv ?x€l tîvai, pffre
tos dpSdpevov, pnre irauaôpevov, oîôv n iréXa'foç oùaiaç dneipov
110 Kai áópiarov, Ttâaav inrepaarinTOV Ivvoiav, Kai xpôvou Kai

gubernari, et in meliorem statum immutationem accepturum. . ..
157 Crede Dei Filium, Verbum omnibus saeculis antiquius, genitum
ex Patre absque tempore et incorporeo modo, hunc ultimis diebus
431 filium quoque hominis pro te factum esse, ex virgine Maria genitum
:ihi modo arcano et sine ulla inquinatione (nihil enim inquinatum, ubi
Deus est, per quem venit salus), qui totus est, idemque Deus est;
418 veniens pro toto homine laeso, ut tibi toti salutem largiatur, totam
400 peccati damnationem rescindens; impassibilis divinitate, passibilis
assumpta humanitate; tantum propter te factus homo, quantum
propter illum deus efficeris; crede hunc propter peccata ductum
fuisse ad mortem, crucifixum et sepultum, ita ut mortem gustaret,
et tertia die surrexisse, et in caelos ascendisse, ut te iacentem
t ssursum secum duceret; et rediturum esse in glorioso suo adventu,
iudicantem vivos et mortuos; nec iam carneum, nec tamen in-
orporeum, sed divinius corpus habens, qualiter ipse novit.

| 45, 8. Deus et semper erat, et est, et erit; vel potius est 1015
semper. Nam ‚erat' et ‚erit' huius nostri temporis et fluxae naturae
vi segmenta sunt; ille autem semper est, atque hoc modo se ipsum
nominat, cum in monte Moysi oraculum edit. Universum enim
esse in se ipso complectitur, quod nec principium habuit, nec
U)8 finem habiturum est, quasi pelagus quoddam essentiae immensum
1,0 et interminatum, omnem tum temporis tum naturae cogitationem

1015. MG 86, 625.

qjùceujç- vip pôvqi <TKiafpacpoù|i£Voç, Kaì TOÚTip Xiav àpubpâiç Kat petpiujç, oùk èK tiîiv Kaî' aÙTÓv, àXX' èK tiîiv irepî aÙTÔv, dXXr|Ç è£ dXXou cpavTaoiaç ouXXefopévqç, dç èv ti Tqç àXqûeiaç îvbaXpa, irpîv KpaTT|0f)vai ipeûfov, Kai irpîv voqOqvai biabtbpàoKov.... 'Aïteipov oùv tô Oeîov Kaî bu<J0etupr|Tov • Kaî toOto KàvTT] KaTaXqttTÔv aÙToû pôvov, f] diretpia- Kdv -nç owitai tûj dirXfîç dvai cpùaeujç, f) ôXov dXqirrov eîvat, F| TeXétuç XnwTôv.

1016 45, 22. Tivt fàp tô ûnèp fipiîiv alga, Kaî irepî dvoç èxéOn, «o tô péfa Kaî neptpôriTov toO 0eoû, Kaî àpxiepétuç Kaî OùpaToç;418 KaTeixópeOa pèv fàp ùkô toO iroviipoû, irenpapévot imò rqv ápapiíav, Kaî dvtiXapôvTeç Trjç Kadaç TÎ|V f|bovr|V. EÌ bè tô XÙTpov oùk dXXou tivôç, ?| toû KajéxovToç fiverat, ¿qTiîi tîvi toOto etoqvéxÛq, Kaî bt' qvnva t/]V aÌTÌav; EÌ pèv tûj Ttovripip, <peû tt|ç ufjpeuiç. ... Ei bè Tip TTarpi, irpwTOv pèv irtîiç; Oùx inf èKeivou fàp ¿KpaToúpeOa. ... "H b^Xov, ôti Xappdvet pèv b TTatiip, oùk aiTqaaç, oùbè berjOeiç, dXXà btà tîiv oÍKOVopíav, Ka't tô XPfivai àfiaaOf|vai Tip dvOpujmvu) 414 toû OeoO tôv dvOptunov ïv' aÙTÔç f|pfiç èïéXrjTat, toû tupdvvou [Sia KpaTtioaç, Kaî npôç èauTÔv èiravafàfij btà toû 423 Yîoû peotTeùffavToç.

superans; mente sola is adumbratus, et quidem perexigue ac perobscure, non ex his quae in ipso sunt, sed ex his quae circa ipsum, alia nimirum ex alia imagine collecta, ad unum aliquod veritatis simulacrum exprimendum, quod priusquam teneatur effugit, et priusquam percipiatur se ipsum fuga proripit. . . . Immensus igitur est Deus, et ad contemplandum difficilis, idque solum in eo plane comprehendi potest, quod immensus sit; quamvis aliquis existimet eum, quia simplicis naturae sit, aut plane incomprehensibilem esse, aut perfecte 'comprehensibilem.

1016 45, 22. Cui enim ille pro nobis sanguis et quam ob causam 420 fusus est, magnus et nobilis Dei sanguis, pontificis et victimae?418 Nos a diabolo detinebamur, venumdati sub peccato, et pro vitio voluptatem consecuti. Si autem redemptionis pretium non alii solvitur nisi illi qui captivos tenet, quaeso, cui oblatum est, et quam ob causam? Si maligno, o contumeliam! ... Si autem Patri, primum quomodo id factum est? Nec enim ab illo detinebamur. . . . Perspicuum sane est Patrem quidem accepisse, non tamen quod petierit aut indiguerit, sed propter redemptionis oeconomiam, et quia oportebat humanitate Dei sanctificari hominem; 414 ut ipse nos liberaret, tyranno per vim superato, et ad se reduceret 428 per Filium mediatorem.

1016. MG 36, 653.

Epistulae.

429 101 [ad Cledonium, a. 382]. Eï τις οὐ ΟΤΟΤΟΚΟΥ τὴν ἁγίαν Μαρίαν 1017
430 ὑφηρωάρρ<ιν£ι, χωρῖς ἐατl Τηζ 0cÔΤτ]ΤΟς. Eï τις [Χριαρὸν] τὸς βτὰ
οτωΧῆνος Τῆς τραπΟέντου βραπτῖν, ἀΧΧὰ pi) ἐν αὐΤτη βιαιρεῖτΧὰοΟατ
Χέῆοτ ΟεϊΚως dpa Kal ἀνΟρανωΚῦις, ΟεϊΚῖῖις pèν ὅτι Χ^πις ἀνβρῶς,
ἀνῶρτωΤηΚτῖτς bè ὅτι νῶπιρ Κνqοειως, βροιως ἀΟεος. Eï -ης
386 βιανετρΧὰαΟαι τὸν dνΟρτωιρον, εἰΟ' ÙΚοβεβωΚέναι Χέ-ῆοτ Qτôν,
ΚτρrâΚρiΤΟς. Οὐ γὰρ fέννqςης ΟεοΟ τοῦτο ἐοΤτν, ἀΧΧὰ cρωρι
385 fεννρjοετως. ... EÍ βεῖ ωυνΤÔρως eitretv, dΧΧο pèν Kal dΧΧο Τὰ
ἐ£ τβν ὁ ocuttip, e'ÎΤτερ pi] ΤαÙΤÒν τὸ CτόραΤον Τιρ όραΤip, Καὶ
τὸ ῆχρ°νον Τιρ ὺτιὸ χρόνον, οὐκ dΧΧος βὲ Καὶ dΧΧος· prj
'fέννοιΤΟ. Τὰ γὰρ dρcρÓΤepa ?ν Τfι ονρipdoet, ΟεοΟ pèν ἐναvΟρωι-
•nntravΤΟς, dνôpdnrov βὲ ΟεωιΟέντος, n ôττωjς dν ης ὸνοpdaeie.-
unΑέγω βὲ dΧΧο Καὶ dΧΧο, ἐρnaΧτν i] ἐνὶ niç Τρταβος έxtl·
'Ekeῖ pèν γὰρ dΧΧος Καὶ dΧΧος, ίνα pi] τôς ὺiiΟΟΤὰ<Τειç <nrf-
Χέωρεν, οὐκ dΧΧο βὲ Καὶ dΧΧο, τν γὰρ τὸ Τρια Καὶ ΤαÙΤÒν n]
ÒeÓΤtin.

aso 101. Eï ης eiç dνουν dνΩριωυον rjΧntΚεν, ἀνôqΤΟÇ ôντιδç 1018
ἐαn, Καῖ οὐκ ἀιτος ôΧwç οτρΙεοΟαι. Τô γὰρ árrρótjΧnnΤον,
dΟεραneuΤΟV ô βὲ i]νujΤαι τῖῖ› Οεâι, τοΟτο Καῖ οτρΙeΤat. Eῖ
qρiαuç ἐιrratοεν ô 'Abdp, qρiau Καὶ τὸ npoaetΧrjρρένον Καὶ τὸ
οτρíόρevον εἰ βὲ ôΧoç, ôΧτρ Τιρ -fεννr]9évn rivarrai, Καὶ ôΧwç
οτρìeΤat.

429 101. Si quis sanctam Mariam deiparam esse non credit, extra 1017
430 divinitatem est. Si quis [Christum] per virginem tamquam per
canalem fluxisse, non autem in ea divino simul et humano modo
formatum esse dixerit, divino quia sine viro, humano quia iuxta
186 consuetas leges conceptus, similiter atheus est. Si quis formatum
hominem fuisse, Deumque postea subintrasse dicat, damnabilis
est; hoc enim non Dei generatio est, sed generationis fuga. . . .
385 Ut paucis dicam, aliud quidem et aliud sunt ea ex quibus constat
salvator; non enim idem est invisibile ac visibile, neque id quod
sine tempore est ac quod tempori subest; non tamen est alius
atque alius, absit. Ambo enim unum sunt per coniunctionem,
Deo humanitatem et homine divinitatem suscipiente, aut quocum-
ho que verbo id exprimere velis. Dico autem aliud et aliud, secus
atque in Trinitate se habet; illic enim alius est et alius, ne per-
sonas confundamus, non autem aliud et aliud, cum tria unum sint
et idem quoad divinitatem.

oso 101. Si quis in hominem mente carentem sperat, amens vere 1018
est, nec dignus cui salus omnino afferatur. Quod enim assumptum
non est, sanari nequit; quod autem Deo unitum est, hoc quoque
salvatur. Si dimidia tantum ex parte Adam lapsus esset, dimidiatum
quoque esset et assumptum et salvatum; si autem totus peccavit,
totus quoque genito unitur, et totus salvatur.

1017. MG 37, 177. 1018. MG 37, 181.

1019 171 [ad Amphilochium, ca 383]. Mí] KOTÓKVÉl Kai TtpoaeÚXCaOai 512
Kaì Ttpeapeóeiv fnrèp fjptòv, 8xav Xóytp KaOéXKrjç τὸν Λόγον, ÒTav dvaipaKTtp Topi] aujpa Kaì alga Tèpvrçç bearronKÓv, tpuivòv ?Xwv τὸ fkpo?.

Carmina.

1020 L. 1, carmen 12*. [ìaroptKaì pipXoi ip'• Tév., "EE, Aeu.,74
'Ap., Aetrr., 'Ina., Kpvr., 'PoùO, ÎTpdSeiç paaiXòuov, TTapaX., yEabp. Lrixnpaì e'' 'Itóp, Aautb, ZoXopcuvTÌai y' ('EkkX., yAiap., TTapotp.). ÚveùpaToç 'TtpotpnTiKoO e'* oí buibeKa ('Qa., 'Ap., Mix-, 'lmr|X, 'lune, 'Apò., Na., 'App., Zoqp., 'Aff., Zax., MaX.), 'Ha., 'lep., 'leZ., Aav. 'Apxaia? kP' pipXoi.— Nèov puarnpiov• 75
MarO., MapK., Aouk., ito., TTpáE, TTaùXou tò' èmaT., Z' KaOoXiKai- 'laK., TTérp. p', 'Ito. y, ìoùb.]

S. GREGORIUS NYSSENUS, ca 335-394.

De hominis opificio, 379.

1021 14. 'Entibó bè Tpeîç KaTà τὸν Zivtikòv bùvapiv btatpopà?2i9
ò Xó-fo? eûpe, τὸν pèv Tpecpopévqv x^P'? aiaOnaecuç, τὸν bè220
Tpetpopévqv pèv Kaì aiaOavopévqv, dpoipoOaav bè τὸ? XoyiKÒ? èvtpfeia?, Tòv bè XoyiKÒv Kaì TeXeiav bf dredan? bi^KOuaav τὸ? buvdpeuj?, di? Kaì èv èKCÌvat? «ìvai Kaì τὸ? voepft? τὸ irXéov èxetv pqbeiç bià Τούτujv (movoeiTU) Tpeì? atrfKeKpoTòaOai ipuxà? èv Tip dvépamivip airpcpipaTi, èv ibtaiç nepifpacpat?

1019 171. Ne cuncteris et orare et legatione fungi pro nobis, quando512
verbo Verbum attraxeris, quando incruenta sectione secaveris corpus et sanguinem dominicum, vocem adhibens pro gladio.

1020 1, 12. [Canon scripturarunj. Historici XII: Gen., Ex., Lev., 74
Num., Deut., los., lud., Ruth, Reg., Paral., Esdr. Poetici V: lob, David, Salomonis HI (Eccl., Cant., Prov.). Prophetici V: libri XII in uno (Os., Am., Mich., loel, Ion., Abd., Nah., Hab., Soph., Agg., Zach., Mai.), Is., 1er., Ez., Dan. Veteris testamenti XXII. — Novi testamenti: Mt., Me., Le., Io., Act., Pauli epp. XIV, catho-75
licae VII: lac., Pet. II, Io. Ili, lud.]

1021 14. Ceterum, etsi superiore oratione declaratum est triplex esse 219
in vivendi facultate discrimen, ut alia sit vita quae quidem nutriatur,220
expers tamen sit sensus; alia et nutriatur et sentiat, careat autem facultate rationis; alia denique et ratione utatur et perfecta sit perque facultates ceteras omnes diffusa, ut et in iis exsistat et tamquam eximium quiddam intellegentiae vim habeat; nemo tamen idcirco existimet tres in humano opificio animas exsistere, seorsum

1 Vide not. 1, p. 177.
1019. MG 37. 280. 1020. MG 87, 472.
1021. MG 44, 176

Oeujpoupévaç, (Laxe otrfKpÓTTipà t i t t o X X w v qiuxCùv t ìjv dvQpa)-
irivnv tpùaiv eîvai voptleiv. 'AXX' f] pèv dXn6f|ç Te Kaì t e Xeia
si? ipvxf) pia t Q cpúaei ècrriv, f] voepá Te Kai ¿¡üXoç, f| bià t ifiiv
aiffèr)oeœv Tfl ûXiKiü KaTaprpupévri qmeret.

De vita Moysis, ca 390.

209 Aôfoç t iç ?<mv ék TtaTpiKfiç napabôaeuiç t ò i t i c t t ò v exilJV) 1022
ôç <pn<n, neaoûaqç npitîiv eiç ápapnav Tfjç qpùaeujç, pr; napibeîv
t ò v Qeòv Tpv Tvrújaiv fjpûjv dirpovórfrov• dXX' dyfeXóv Ttva
t iñiv t ìùv dffuipaTov eiXqxoTiuv tpùaiv TtapaKaOicerdv eiç ffup-
210 paxíav t í] èKaiTTOu tari, èK bè t o0 èvavTiou, t ò v q>0opéa tflç
cpiicreujç dvTipr|Xavûu0ai t ò iffov bid irovqpoi) t i v o ç k o î k o k o -
t t o i o û baipovoç, Tri t o0 dvÔpdinou taf) Xupaivópevov. 'Ev
péatp bè ovTa t û i v bùo t ò v dvOpuirrov, t ò v èKaTépou t iñiv
rraperropévuiv o k o t t ô v ôitevavTiaiç rrpôç t ò v èTepov ?xovTa)
301 bi' éaiiToO îtoieîv KaTà t o û dXXou éniKpaTécrrepov. TTpobeiKVÙov-
t o ç t o îç XoYiopoîç t o û pèv dyaOoO Tà Tfjç dpeTfjç dyaOd, ôaa
bi' èXniboç t o îç KaTopOoOoiv ópàTav t o 0 bè ÉTépou, Tàç ôXwbeiç
f|bovaç, d<p' div èXniç pèv dyaOuiv oùbepia, t ò bè itapôv Kai
peTexópevov Kaì ôpdipevov Tàç aia9f|aetç t iñiv dvoriTOTépuiv
dvbpanob¡tarai.
ios TTpoïùiv bè ó voOç, Kai bià peiiovoç dei Kai TeXeioTépaç 1023
npoooxflç èv rrepivoia -pvôpevoç Tfjç ô v t l u ç KaTavoqaeujç, ôatp
TrpofferfíÉí* pdXXov Tij Geurpia, ToaoÛTtp irXéov ôpà t ô Tfjç

certis quasi limitibus circumscriptas, ut naturam hominis ex pluribus animis conflatam putare debeamus. Nam vera et perfecta
217 anima reapse unica quaedam est, intellegens, immaterialis, sed per sensus naturae illi crassae mixta.
209 Sermo quidam est, ex paterna traditione fidem habens, qui 1022
dicit, natura nostra in peccatum lapsa, Deum non reliquisse miseriam nostram absque patrocinio, sed ab eo angelum aliquem, ex iis qui incorpoream naturam sortiti sunt, constitutum esse ad
210 auxiliandum uniuscuiusque vitae, e contrario autem corruptorem naturae machinari pariter per pravum aliquem et maleficum daemona et inficere vitam hominis; hominem vero inter hos duos medium esse, utroque comitantium finem oppositum ad alterum
io! habente, ipsumque per se efficere uter praevaleat; bono quidem offerente cogitationibus bona virtutis, quae per spem a rectis conspiciuntur; altero autem, sordidas delectationes, a quibus nulla spes est bonorum, at res praesentes et possidendae et visibiles in servitutem sensus insipientium redigunt.
108 Mens procedens et per maiorem semper et perfectiorem atten- 1023
tionem facta intellegens intellectum qui est, quo magis appropinquat ad visionem, eo melius cernit divinae naturae invisibili-

1022. MG 44, 337. 1023. MG 44. 376.

Oeiaç tpùceuiç dOewpqTOV. . . . 'Ev TOÙTtp fàp fl dXqOflç èntnv eïbqatç toû ZflTOupévou, tô èv TOÙTtp tô îbeîv, èv Tip pfl îbtîv• ôn ûnépKetTat Ttdaqç cibflatuiç tô íqTOÚpevov, olóv tivi fvôcpuj Tfl dKcrraXivpícj navTaxôOev bitiXqppévov.

In Ecclesiasten homiliae.

1024 8. Tr| TtioTei fàp [ôTTavXoç] Tflv biKaioaûvr]v ffupnXèSaç Kaî 362
(juviKpdvaç, bià toûtujv KaTacnceudZei Tip óirXÍTn tòv OiúpaKa, 363
KaXiîiç Kaì dfftpaXûç bf dpcpoTépwv OujpaKÍÍwv tov OTpaTubrqv. Où yàp la-nv ?Ttpov toû ¿répou buletrfptvov dacpaXèç ôrrXov è<p' éauToO tûj peTaxapiiopévip yevéoOai. Ofrre fàp fl iriœnç Xtupiç twv èpyiuv Tflç biKatoaùvqç ÎKavfl TtepiaujoadOai [cf. lac 2, 14]* oùb' au TtdXtv fl toû fliou biKaioffùvq dffcpaXflç ècmv eîç oujTTipiav KaO' èau-rflv, bteÈewfpévqç Tflç TrioTeujç.

In Canticum canticorum homiliae.

1025 1- 'O T«p «ndvTaç OéXujv owOflvai Kaî eîç èm-fvujoiv dXq-274
Oeiaç èXOeîv» [1 Tim 2, 4], tòv TeXeióraTOV èvTaûOa Kaî parápiov Tflç atüTîipiaç ûrrobeÍKVUffi Tpórrov, tôv bià Tflç dfdnriç Xé'fw. 'Eoti pèv "fàp Kaì btà cpófiou tiai ■'pvopévrç fl awnipia, ÔTavs34
irpôç Tàç dneiXàç Tflç èv tfl feévvij KoXâoewç pXéuovTeç toû kükoû xwptiœpeOa. Eîoî bé Tiveç oî Kaî btà Tflv dTtOKeipévnv 2îi toîç eùaepcùç {JepuuKÔot tôv piaGôv èXtriba Tflv dpe-rflv KaTop-OoûvTeç, oùk dfômr] tô dyaOôv, dXXà Tfl npooboKÎa Tflç dpoipflç KaTaKTUjpevoi.

tatem. . . . In hoc enim vera est visio quaesiti, in hoc videtur, quia non videtur; nam quaesitum excedit omnem visionem, incomprehensibilitate quasi caligine ex omni parte inclusum.

1024 8. [Paulus] cum fide iustitiam conectens et contexens, per eas 362
loricam armato parat, recte et tuto per utramque loricans militem. 363
Impossibile est enim utentem armari tuto per alteram ab altera disiunctam. Nec enim fides absque operibus iustitiae est sufficiens ad salvandum; nec rursus vitae iustitia per se ad salutem secura est, disiuncta fide.

1025 1. Qui enim *vult omnes esse salvos et venire ad agnitionemiM. veritatis,* ostendit hic perfectissimum et beatum modum salutis, 534
eum dico qui fit per caritatem. Nam nonnullis fit etiam salus per timorem, quando, intuentes ad minas supplicii gehennae, separamur a malo. Sunt etiam aliqui qui propter spem mercedis 271
repositam iis qui pie vixerint, se recte et ex virtute gerunt, non caritate bonum possidentes, sed exspectatione renumerationis.

1024. MG 44, 748. 1026. MG 44, 765.

De oratione dominica.

200 Or. 4. Mepèpicrrai irfioa fl Xofucfl KTÎatç eîç re Tflv dadiparov 1026
Kaì Tflv èvatbpaTOV cpúcriv. 'Ecrn bè dfYeXiKn pèv fl dffwpaToç· τὸ bè èrepov eïboç flpeîç oí dvOptuirot. 'H pèv oûv voirrfl, fire bi] τοῦ papoûvToç Kexœpiapévn aœpaTOç (τούτου Xéfuj τοῦ óvtitúitou Te Kaî eîç xflv ppiOovroç), Tflv fivtu Xflïiv èin-TTopeueTat, τοῖς Koûtpotç Te Kaî aîOepidibeai τοῖτοις èvbtaTpipouoa, èv èXa<pp$ Te Kaî eÙKivflTip Tfl tpûoet· fl bè èrépa btà Tflv τοῦ aiùpaTOÇ flptîiv trpôç τὸ yewbeç ouffèveiav, oîôv riva ÎXùoç ÚTCOOTá0pr]v, Kar' dváfKqv τὸν neprfeiov τοῦτον eïXijxe piov.

De beatitudinibus.

353 Or. 7. Το ÛTUJ pèv TOI Tip TOlOÚTtp Kaî TOOOÚTIU Tip0Tfpati 1027
[Tfl eda qiûaei], ô obre îbeîv éotiv, oüt€ OtKoûcrai, oûtc Xofioa-aOat, o dvr' oùbevôç èv τοῖς oûot XeXo-fiapévoç àvOpujtroç, fl OKobôç, ó XÓPTO?, fl paTatÔTnç, oÎKetoûTai, eîç uioû τοῦ £iv irapà τοῦ 0eoO τῶν ôXwv TrpooXappavôpevoç. TÍ Tflç xdprroç TaÛTr)ç ècmv eûpeîv eîç eûxaptffTÎav ènaStov; TToiav tpwvflv, Koíav biavotav, iroiav èvGupflaewç KÎvqaiv, bt' flv tflv Tflç XaptToç inreppoXflv dvupvfloet; 'EKpaivet Tflv èauroû tpûotv ó (ÎvOpwTroç, ¿OavaTOç èK 0vr]TOÛ, Kaî è£ èmKflpou dKflpaTOç, Kaî è£ ètpnpèpou dîbtoç, Kaî τὸ ôXov Oeôç è£ dvOpdrrcou 'pvôpevoç. 'O "fàp 0eoû uióç fevécOat dÎituOeîç è£et itdvTwç èv èaurip τοῦ traTpôç τὸ dííwpa, Kaî iràvTUJV fiverai τῶν TtaTptKwv àyaûwv xXqpovôpoç. 'Q Tflç pexaXobujpeôç τοῦ nXouoiou AeanÔTOU.

200 4. Divisa est omnis rationalis creatura in incorpoream et in 1026
corpoream naturam. Incorporea est angelica; altera autem species, nos homines. Illa igitur intellectualis, quae remota est a gravante corpore (ab hoc, dico, rebelli et ad terram vergente), supernam partem sortita, levibus et aethereis locis commoratur, agili et expedita natura; altera vero, propter cognationem corporis nostri ad terrestria, tamquam faecis sedimentum, hanc terrestrem vitam necessario sortita est.

»53 7. Huic tali ac tantae rei [naturae divinae], quae nec videri potest, 1027
nec audiri, nec existimari, homo qui pro nihilo in mundo existimatur, cinis, faenum, vanitas, familiaris fit, in filii locum a Deo universorum assumptus. Quid gratia illa dignum est invenire ad gratiarum actionem? Quam vocem, quam cogitationem, quem animi motum, per quem gratia insuperabilis celebretur? Excedit suam naturam homo, immortalis factus ex mortali, incorruptibilis ex corruptibili, aeternus ex caduco, et in summa deus ex homine. Nam dignus habitus, qui Dei filius fiat, habebit omnino in se patris dignitatem, et omnium fit paternorum bonorum heres. O liberalitatem divitis Domini!

1026. MG 44, 1165. 1027. MG 44, 1280.

Oratio catechetica, 385 aut post.

1028 1. Aûvapiç tiç Kai Zœi) xai oocpia ttepì tô ávOpújmvov hî pXéntTar dXX' oùk dv tiç èx Tflç ôpuivupiaç Totaú-rqv Kai ètti toO 6eo0 Ti)v Zu>r)v ñ T#|v bùvapiv iq tíjv aocpíav ímovorjaeiev, dXXà rrpôç tô Tf^ç tpùacuiç Tflç ^perépaç pérpov avvTaneivoOvrai xai ai tûv TOioÙTtuv ôvopâïujv èptpdaeiç. 'Entibr] fàp <p0apTr| Kai daûevqç f|ptî»v f| cpùaiç, btà toûto diKÙpopoç f) Zu>f|, dvtmô-OTaToç f) bùvapiç, dnaf^ç b Xôyoç. 'Etri bè Tflç ûnepxetpévnç ns qiùatuiç t‹|› pcTaXdip toû Oeuipoupévov irffv tô irtpi aùrf|ç Xefópevov ouvcrtaiperai.

1029 3- Tôv dKpipûiç Tà pdôq toû pucrtripíou biatJKOtroúpevov 149 èv pèv tí) tpuxíi KaT“ dnóppriTov perpiav tivù xaTavóqoiv150 Tf)ç Kara Tpv Oeofvujaiav btbaffxaXiaç Xagpdveiv, pi] pévToi bùvaoOai Xôyip biaaacpeîv tìiv dvéKtppaœrov TaÙTqv toû pu-atripiou paOÙTiiTa* irûiç tò aùrò Kai dpiOpnTÔv ècrn Kai bta-tptùfet ttjv èïaptôpqoiv, Kai btrjpqpévujç óptrrai Kai èv povdbi KaTaXappaverai, Kai biaxéxpiTai tí) (moardffei Kai où bubpurrai Tip ùnoKapèvtp.

1030 8. 'Enetbr] bè aùvbeaiç tiç Kai Koivtuvta tûiv Karà ápapríav sss TtaOnpdTujv f'VETai tí) Te qivxQ Kai Tip aiiipan, Kai tiç dvaXopa toû awpaTiKOÛ OavâTOu npôç tôv ipuxtKÔv ï‹m OdvaTOV• tLanep Tàp èv aapKi tô tt)ç aiaOqTfiç x^P'^Oûv®' Zuiqç npooaTopeùopev èavarov, oùtujç Kai èni Tf)ç tpuxflç tôv Tfiç dXqOoûç ZujfiçMS Xœpiapôv OdvaTOV ùvopdZopev.

1028 1- Virtus quaedam et vita et sapientia in homine cernuntur, ns sed nemo ex nominum identitate similem apud Deum vitam vel virtutem vel sapientiam esse intelleget; sed secundum modum naturae nostrae sensus similium nominum deprimuntur. Quia enim corruptibilis et imbecilla est natura nostra, brevis est vita, infirma virtus, inconstans sermo. In suprema autem natura quidquid de ns ipsa dicitur, simul cum magnitudine spectati extollitur.

1029 3. Qui diligenter profunditatem mysterii considerat, in anima 149 quidem secreto mediocrem aliquam scientiae Dei doctrinam capit,150 nequit tamen sermone manifestare ineffabilem illam mysterii profunditatem: quomodo idem et sit numeratum et numerationem fugiat, et divisim cernatur et in unitate comprehendatur, et distinguatur hypostasi et non separetur subiecto.

1030 8. Quoniam autem et corpori est quaedam societas et com-583 munio earum quae ex peccato exsistunt affectionum, et mortis corporalis est quaedam analogia cum morte animae; quomodo enim in came a sensili vita separatum esse mortem dicimus, ita 296 etiam in anima appellamus mortem a vera vita separationem.

1028. Sr Srawley) 8; MG «, 13. 1029. Sr 15; MG 45, 17.
1030. Sr 45; MG 45. 36.

Mt 11. Ei bè ℤjitéîç **nûç** KaTCtKtpvâTat ©eôrnç npôç tô ctv- 1031
Opcbnivov, &pa aoi ttpô toútou îtiteîv tí npôç Tqv oàpKa Tfjç
tpuxnç f| oupcpuia. Ei bè tflç-afiç arvoerrat q/uxnç ô Tpônoç
KCté' ÔV êvOÛTOl TqJ fflúpatl, pqbè ¿KEÎVO TtàvTWÇ OÏOU bEÎV
¿vtôç YevéaOat îfjç af|ç xaTaXrupetuç• àXX' &atrip ¿vraûOa Kai
ërepov eîvai **r** trapà tô auipa tùv ipuxñv TtEirurreuKapev èx
sss toû poviu0EÎaav uflç tpuxûç tí)v adpxa vsKpàv te Kai àvevépyq-
Tov yivea0ai, Kai tôv Tfjç êviùaeujç oùk ¿Trrfivujo'Kopev rpórrov,
oùtuj KdKtî btacpépeiv pèv èni tô pefaXonpenéaTEpov ti'jv Oeiav
tpùcriv npôç Tqv ÓvqTi'îv Kai èníKqpov ôpoXofoûpev, tôv bè Tflç
dvaKpdoetuç Tpônov toû 0dou npôç tôv ¿vOpwnov auvibeîv
25 où xwP°ûpev. 'AXXà tô pèv fE-feviiaOai Oeôv èv dv0pu;irou
tpùffit btà Tfîiv iaropoupévujv 0aupdTtjuv oùk dpcptpdXXopev.
ss 12. "fianep toîvuv eiç tô nàv dcpopwvreç, Kai tùç Kara 1032
tòv KÓopov oÎKovopiaç èrrtffKOTroûvTeç Kai Tàç eùep'feaiaç Tàç
0eô06v Karà Tqv ¿iu?|v fiptûv èvepYÓupévaç, ûncpKeîaOai riva
bùvapiv notqTiKqv tûjv 'f'Tvopévujv Kai cruvTqpqTiKqv tûiv ôvtujv
»5 KaraXappdvopev, oimuç Kai èni toû btà ffapKÔç fjpîv cpavepw-
0évTOç QeoO ÎKavi|V dnóbtiíiv Tfiç ènupaveiaç Tfiç OeÔTqToç
Tà Karà Tàç èvepYeiaç ©aupara nenoiqpeÔa, navra toîç iffTopq-
0eîaïv épTOtç, bi' tbv f| 0eia x«paKTqpiZeTat cpùatç, KaTavoq-
oavreç.
nos 26. Ka0drrep oi èrti ©eparreícf repvópevoi te Kai KaiópEvoi 1033
XaXEiraivouai toîç Oeparreúouoi, tf¡ òbùvq rfiç Topqç bptpucr-

;ihi U- Si vero quaeris quomodo divinitas cum humanitate con- 1031
iungatur, tibi prius quaerendum est quae sit unio animae cum
carne. Si autem ignoratur modus quo tua anima unitur corpori,
ne putes illud omnino oportere a te comprehendi; sed sicut hic
583 credimus animam esse aliquid aliud ac corpus, eo quod caro
separata ab anima mortua fiat nec possit operari, et tamen modum
unionis ignoramus; ita etiam illic confitemur divinam naturam
differre quoad maiestatem a natura quae morti et interitui obnoxia
est, modum autem coniunctionis divinitatis cum humanitate per-
ir, spicere non valemus. Deum tamen in hominis natura genitum
esse, propter ea quae narrantur miracula non dubitamus.
>8 12. Quemadmodum in universum intuentes, et mundi guber- 1032
nationem considerantes, et beneficia quibus divinitus vita nostra
afficitur, apprehendimus summam esse virtutem effectricem eorum
quae fiunt et conservantem ea quae sunt; ita etiam de Deo nobis
per carnem n.anifestato sufficientem manifestationis divinitatis
demonstrationem fecimus per operationis miracula, animadvertentes
in narratis operibus omnia per quae divina natura insignitur.
iul i 26. Quo modo qui, ut curentur, secantur et uruntur, irascuntur 1033
iis qui curant, dolore sectionis excitati; quodsi acciderit ut per

1031. Sr 57; MG 45, 44. 1032. Sr 58; MG 45, 44.
103.3 Sr 99 MG 45, 69.

aógevot, ei bè τὸ ὺfiaiveiv bià τοότujv npocifévotTO Kai f] Tflç Kavaeujç dXfqbdjv irapéXôoi, x«Plv efcoviai τοῖς Tqv ôepaneiav èit' aÙTüùv èvepfqcjaai ! κοτὺ τὸν aiÎTÔv Tpônov Taîç paKpaîç Ttepiôboiç èSaipeéèvTOç τοῦ κοκοῦ Trjç tpùaewç, τοῦ νῦν aÙTfj KaTapixOévToç Kai auptpuévTOÇ, èneibàv f] eiç τὸ dpxaîov diro-KaTdOTaoiç τῶιν νῦν èv KaKÍq Keipévujv féviyrai, ôpôtpujvoç f| eùxapitrria trapà iraariÇ èœrai Trjç κτîcrcuç, Kai τιÎiv èv Trj Kaéàpaei KfiKoXaffpévuiv Kai τῶιν pqbfe τί]ν dpxqv èmbeqûtvTtuv KaOâpaewç.

1034 81. 'AXX' οὺκ dnopoûcttv oùbè npôç Tà TOiaÛTa [infideles] Tfjçss4 èpitJTiKfjç dvnXofiaç. Aéfouoi fàp bùvaaûai τὸν 0eóv, emep èpoûXeTO, Kai τοὺç dvTvn'miuç ?xoVTa? dvafKaaTiKûjç ètpeXKÙ-oaoûat npôç τῖ|ν Ttapaboxùv τοῦ KqpùfgaTOç. TTοῦ τοῖνυν èv TOÙTOτç τô aÙTeioùcTiov ; TToû bè f| àpe-rr) ; TIoû bè τûjν KaTop-ûoùvτujv ô èuaivoç; Môvwv fàp τῶιν dipùxcuv i] τῶιν dXôfwv èari Ttp dXXoTpitp pouXiipan irpôç τô ôokoÛν TrepidfeoOai.

1035 37. AeixOévroç p?] eîvai bvvaTÔv èv dOavaoitjt fevéoOai τôsio flpéTepov otîtpa pò bià τῖ]ç npôç τô dOdvaTOV KOivwviaç èv pcTouffta Trjç dtpOapoiaç fivópevov, OKonfjaai npoorjKei nüjç«2 èféveTO buvaTÔv τô èv èKeîvo oûpa Taîç ToaaÙTaiç Ttîtv mtTTtôv pupiaoi KaTà nàoav τὶ]ν otKoupévqv eiç dei KOTagepiZópevov ôXov èKÓOTOu bià τοῦ pèpouç fiveaOai Kai aÙTÔ péveiv è<p' èauTOÛ ÔXov. ... Tô bè aûjpa Trj èvoiKt'joei τοῦ ©eoû Aôfou 489 npôç τὺν 0eïKt]v diiav ptTenoiriOn. KaXiôç oùv Kai νῦν τὸν

eos sani fiant, et dolor transeat sectionis, habebunt gratiam iis qui ipsos curaverint ; eodem modo cum per longum tempus ablatum fuerit naturae malum, quod nunc est ei immixtum et coalitum, et eorum, qui nunc iacent in malis, facta fuerit in antiquum statum restitutio, una voce agentur gratiae ab omni creatura, et ab iis qui castigati fuerunt in purgatione, et ab iis qui ne initio quidem purgatione opus habuerunt.

1034 31. Sed neque ad haec [infidele»] in litigiosa deficiunt contra-334 dictione. Dicunt enim Deum posse, si velit, eos etiam, qui resistunt, necessario compellendo attrahere ad suscipiendam praedicationem. Ubi est ergo in his liberum arbitrium? Ubi virtus? Ubi laus eorum, qui recte se gerunt ? Est enim solum inanimorum aut irrationalium aliena voluntate ad id quod apparet adduci.

1035 37. Cum ostensum sit aliter fieri non posse ut nostrum corpus 510 sit in immortalitate, nisi per communionem cum immortali factum sit particeps incorruptionis, oportet considerare, quomodo fieri po- 492 tuerit ut unum illud corpus, quod tam multis fidelium milibus in universo orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem sit unicuique, et ipsum in se totum maneat. . . . Corpus inhabitatione 489 Dei Verbi ad divinam transmutatum est dignitatem; recte ergo

1034. Sr 113; MG 45, 77.
1935. Sr 144. MG 45, 93.

túj Xófiu toû ©eoû áfiatógevov dpTov eiç aújpa toû ©eoû Aóiou peraTtoieîaOat tr.crreùopev. Kai yàp èxeîvo tô oâiga dpToç Tf| buvdpet Pjv, f|-pà<rt)r| bè tí] èmdKqvujaet toû Aôfou toû <JKr]vd)aavTOç èv Tf| aapKÎ, Oùkoûv ôOev ó èv èxelvip Tip (TwpaTi pÉTœrroiriûeiç ¿ptoç eiç Qeíav peTéotri bùvapiv, bià toû aÙToO Kai vûv tô ïaov ytveTai. 'Ek¿ Te fàp f) toû Aôfou Xaptç âfiov ènoiet tô aúpa ib èK toû àpTOU f) aûffTaaiç fjv, toi Kai Tpônov -nvà Kai aùrô àpToç i|v èvraûOd Te ibaaùruiç ô dpToç, Kaôœç cpqaiv ô dnôcrTôXoç, à-pdieTat btà Xôfov ©eoû Kai èvTeûSeujç, où btà Pptùoeujç Trpoïùuv eiç tô ffâipa YtvéaOai toû Aôfou, dXX' eùOùç npôç tô atjùpa btà toû Xôyou peTanotoûpevoç, KaOdiç eïpqTai (mô toû Aôfou 6ti «ToÛtô èan '>09 TÔ ffœpd pou» [Mt 26, 26; Mc 14, 22; Le 22, 19]. . . . TTSat toîç neTnOTeuKÓffi tí] otKovopia tî]ç xdptToç êauTÔv èvaneipei 602 btà tî]ç oapKÔç, fjç f| oûffTaotç è£ oïvou Te Kai dpTOu ètrri, toîç owpaoi tûiv TremOTeuKÔTUJV KaTatapvdpevoç, tbç dv ri] Ttpôç tô dOdvaTov èvdioet Kai ó dvOpwnoç Trjç dtpOapaiaç péTûxoç févotTO. TaûTa bè bibuidt tt| Tfjç eùXo'fiaç buvdpet npôç èKeîvo peTaaroixetœo'aç tûiv tpatvopévutv tîjv tpûotv.

692 40. OuTe pHv f] aXyeivr; t<Î>v TrenXrippeXriKÔTujv íiut] npôç 1036
Tt tôjv Tfjbe XunoúvTuiv Tqv aïdQqaiv ôpOTÎpwç èxet. 'AXXà kôv ènovopaaOrj n tûiv èxeî KoXao-nipituv toîç Æbe fvœpiSopévotç ôvôpaatv, oùk èv ôXifip tî]v napaXXaplv ?Xe›· TTûp *fàp* dKOÚujv dXXo ti napà toûto voeîv èbtbdxOqç èK toû npoffKeîoOai

nunc quoque panem Dei verbo sanctificatum in Dei Verbi corpus credimus transmutari. Etenim panis erat potestate illud corpus; fuit autem sanctificatus habitatione Verbi, quod tamquam in tabernaculo habitavit in carne. Igitur unde panis in illo corpore transmutatus transit in divinam virtutem, per idem nunc fit similiter. Nam et illic gratia Verbi sanctum fecit corpus, cui ex pane erat substantia, et quodam modo ipsum quoque erat 497 panis; et hic similiter panis, sicut dicit apostolus, sanctificatur per verbum Dei et orationem, non eo quidem quod cibo mediante in Verbi corpus evadat, sed quod statim in corpus per verbum transmutatur, sicut dictum est a Verbo: *Hoc est corpus* 609 *meum*. . . . Per suae gratiae dispensationem se per carnem, quae „n2 constat ex pane et vino, inserit omnibus credentibus, commixtus corporibus credentium, ut per unionem cum eo quod est immortale homo etiam fiat particeps incorruptionis. Haec autem dat transelementando in illud, per virtutem benedictionis, naturam eorum quae apparent.

»92 40. Nec misera peccatorum vita ad aliquid eorum, quae sensum 1036
illic cruciant, aequiparatur. Sed etsi nominetur aliqua earum poenarum nominibus hic cognitis, non parvum discrimen habet. Ignem enim audiens, alium atque hunc intellegere didicisti, quia adiacet

1036. Sr 163; MG 45, 104.

•n Tip rrupl èxeivtp, 8 èv ToÚTtp oùk èitti- tò pèv yap où opévvtrrai, toutou bè noXXà Ttapà Tfjç ireipaç èieùpqTai tò tjpeorripia, TtoXXô bè to0 opevvupévou Ttpoç tò gì] Trapabexôpevov apéffiv ò biatpopá.

Quod non sint tres dii [Ad Ablabium].

1037 TTdtra èvépyeia ò OeóGev ètri tòv ktíoiv btpKouaa, Kai Karà iso xàç iroXuTpÔKOuç èvvoiaç ôvopaT.opévq, èK TTaTpôç dcpoppiiTai Kai bià to0 YioO irpÔÉifft, Kai èv tûj TTveùpan Tip Aftqi reXeioÛTat. Aià to0to eiç nXflOoç tûiv èvep-foùvTuiv tò òvopa tflç èvepYeiaç où biaax^^Tai.

1038 Tò àirapâXXaKTOV tôç [ûeiaç] tpùcreiuç ôpoXofoûvTeç, tòv m Karà tò aînov Kaì ainaxôv btacpopàv oùk àpvoùpeOa, èv <p póvip biaKpivtaOai tò èxepov to0 êrcpou KaraXapfiavopev, Tip tò pèv aÏTtov moreùeiv eîvai, tò bè èK toû aÍTÍou- Kai toû è£ aHaç ovtoç, iraXiv àXXqv biatpopàv èvvooûpev tò pèv fàp irpooexâiç èK toû npiiirou, tò bè bià toû npoaexwç ¿k toû TtpdiTOu, iLcrre Kai tò povofevèç àvaptpipoXov èni toû Yîoû péveiv, Kai tò èK toû TTaTpôç eîvai tô TTveûpa pò dpiptpáXXetv, io? tî)ç toû Yîoû peoiTtiaç Kai aÙTip tô povofevèç tpuXaTroùoqç, Kai tô TTveûpa tî)ç cpuaiK^Ç trpôç tôv TTaTépa <Tx®ffeu)ç pò dneipYoûoriÇ-

De communibus notionibus.

1039 "Ev yap Kai tô aÙTÔ npoauinov toû TTaTépoç, è£ où & Yîôç 153 fevvâTai, Kai tô TTveûpa tô "Apov èKiropeuerai. Aiô Kai Kupfuiç167

aliquid illi igni quod in hoc non est. Ille enim non exstinguitur, hunc autem multa per experientiam inventa sunt quae exstinguant; qui exstinguitur autem, a non admittente exstinctionem multum differt.

1037 Omnis operatio divinitus ad creaturam perveniens, et secundum 180 varios conceptus nominata, ex Patre oritur et per Filium progreditur et in Spiritu Sancto perficitur. In multitudinem operantium nomen operationis non dividitur.

1038 Naturam (divinam) absque varietate esse profitentes, non nega-172 bimus causae et causati discrimen, in quo solo alterum ab altero distingui apprehendimus, quia alterum causa esse creditur, alterum ex causa; et in eo quod est ex causa, rursus aliud discrimen intellegimus; alterum enim ex primo continenter est; alterum per id quod est ex primo continenter; ita ut unigenitum esse maneat indubitate in Filio, et ex Patre esse Spiritum non dubitetur; quia 1«7 medietas Filii servat ei unigeniti proprietatem, et habitus ad Patrem naturalis non excludit Spiritum.

1039 Una enim est et eadem persona Patris, ex quo Filius gene-153 ratur et Spiritus Sanctus procedit. Ideo proprie unum qui est 1®7

1037. MG 45, 125. 1038. MG 45, 133. 1039. MG 45, 180,

τὸν ëva aînov òvxa τῶν aÙTOÛ ainanbv, ¿va Oeôv cpapev-
iso ¿ral Kai awuTrâpxet aùroîç. Oùτ€ -fàp xpôvtp btatpeÎTai dX-
XflXuuv Tà Ttpôaunta Tflç OeÔTqToç, ofrre TÔntp, où povXfl, οὐκ
èrmT]beùpaTi, οὐκ èvepydtjt, où TtaOet oùbevl τῶν τοιούτοjv,
178 oîànÊp èeiupeîTai ¿irt τῶν dvOpdnruiw fl pôvov ôτι ó TTaTflp
TTaTflp ¿on, Kai oùx Yîôç- Yîôç Yîôç ¿an, Kai où TTaTflp-
ôpoiiuç Kai τô TTveûpa τô "Apov oùbè TTaTflp oùbè Yîôç.

Contra Eunomium.

151 L. 1. TTaTflp pèv dvapxoç Kai d-févvqToç Kai dei TTaTflp 1040
tsîvoeîTar ¿£ aÙTOÛ bè κοτὺ τô irpoaexèç dbiaardTtuç ô povo-
noyevflç Yîôç np TTaTpi auVemvoeÎTat- bf aÙTOÛ bè Kai per'
aÙTOÛ, irptv n Kevôv Te Kai dvuKÔOTaTov bià péoou napep-
neaeîv vôqjia, eùOùç Kai τô TTveûpa τô "Afiov auvpppévujç
ios KaraXapPâveTar oùx ûOTepiiov Karà tflv üirapíiv perd τὸν
Yîôν ¿ore troTè τôν Movoxevfl bix» τοῦ ÏTveùpaToç vorjOflvar
dXX' ¿K pèv τοῦ Oeoû nîiv ôXuiv, Kai aÙTÔ rflv ainav ?xov
τοῦ eîvai, ôOev Kai τô povoyevéç ¿an <pwç, bià bè τοῦ dXq-
Oivoû cpuiTÔç ¿KXáptpav οὐτ€ biaarflpan, offre tpùaetuç ¿Tepó-
τῆτι τοῦ TTaTpôç fl τοῦ Movoyevoûç dnoTépverai.
97 1. 'AXX' offre èanv offre pfl fèvrjTai bóypa τοιοῦτον èvlO41
¿KKXqatq Oeoû- fiore τôν dirXoûv Kai daùvOeTov pfl pôvov
noXuetbfl Kai κοικíλον, dXXà Kai ¿£ ¿vavTÍtuv auyKeipevov diro-
tpaiveaOat. 'H yàp ànXôniç τῶν Tflç dXpOeiaç bofpâTajv τῶν

causa causatorum ipsius, unum Deum asserimus, quia coexsistit
180 illis. Neque enim tempore dividuntur ab invicem personae divi-
nitatis, neque loco, neque voluntate, neque occupatione, neque
operatione, neque ullo eorum affectuum quales conspiciuntur apud
178homines; sed solum quia Pater Pater est et non Filius; Füius
Filius est et non Pater; similiter et Spiritus Sanctus nec Pater
nec Filius.
151 1. Pater principii expers et ingenitus et semper Pater intel- 1040
157 legitur; ex ipso constanter et indesinenter unigenitus Filius una
170cum Patre intellegitur; per ipsum et cum ipso, antequam aliquid
inane et non subsistens intellectum in medium incidat, statim
loo Spiritus Sanctus et coniunctim apprehenditur. Non posterior est
Filio in exsistentia, quasi Umquam Unigenitus absque Spiritu in-
tellegeretur; sed ex Deo universorum ipse habet causam cur sit,
ex quo unigenitum est lumen, per verum autem lumen lucet;
nec igitur intervallo, nec naturae diversitate a Patre vel Unigenito
separatur.
»7 1. At nec est nec oriatur talis doctrina in ecclesia Dei, quae 1041
simplicem et incompositum non solum multiformem et varium
praedicet, sed etiam ex i. atrariis constantem. Simplicitas enim

tota MG 45, 369; O (= Oehler) 1, 98.
1041. MG 45. 461; O 1, 159.

Geòv ôirep èanv ùiroT(OeTar offre òvópan, offre btavoqpan, ios
offre nvl dXXrç KaTaXriTtTiKfj èmvoiq irepiXq<p9f|v«i buvápevov
où pôvov dvOpujTrivnç, dXXà Kai CbfT^KflÇ Kai itàaqç fnrep-
Koapiou KaTaXriyetuç ùtpqXÔTepov pévovra, ácppaoTÓv re Kai
dveKcptbvriTov, Kai irâcniç niç btà Xôfuiv ffqpatrtaç dvdrrepov.
1042 3. Ei bè Ttç dnaiToit] Tfjç Oeiaç oùaiaç êppqveiav -ovàio»
Kai ÛKO-fpa<pr|V Kai è£f|ïnoiv, dpaOeîç eîvai -rflç TOiaÙTqç oo-
cpiaç oùk dpvr|ffôpeOa• toooûtov ôpoXo-foûvTeç pôvov, ôti oùk 99
Ion tò dópicrrov KaTà tf)v çpùaiv èmvoiq -nvi ^pâTiuv bia-
Spp0f)vai.
1043 4. KdKetvoç toívuv to0to irpwTov émbetíátuj, tò pd-rqviss
TtemoreuKivai tôv ¿KKXr|<Jíav dXr]0wç eîvai tôv povoyevfl Yióv,
où KaTà Oéaiv eiffTtoiqOèvTa ipeubœvùpip îïaTpi, dXXà KaTà
cpùffiv fewr|Twç èK to0 ôvtoç ôvra, pò dneEevuipévov -rflç to0 iss
'fevvi'ïcravTOç cpùoeuuç. . .. Kai pot prjôeiç imoKpouifruj Kai tò so
nap' òptòv biopoXoyoùpevov bià KaTaOKeu^ç KupcuOfivar dpKeî
-fàp eiç diTÓbeiStv to0 ôùeT^POiJ Xôfou tô ?xeiv KaTpôOev
ÔKOucrav irpôç ôpàÇ tî|v irapdbooiv, ofôv -nva KXfJpov bf ôko-
XouOiaç èK twv dnoOTÔXuuv bià Tiîiv ècpeifiç àyiwv irapa-
TreptpOévra.
1044 5. ['lapev] ôti f] pèv Oeia tpùoiç dei pía Kai f) aùri) Kaisoo
iii<raÔTu)ç èxouffa' Ô bè oàpi Kaô' èaun'iv pèv èan to0to ôirep
KaTaXappdvei irepi aifrf}ç ô Xôfoç Te Kai f] aïaOriaiç- àvaxpa-

doctrinae veritatis Deum ponit sicut est: nec nomine, nec cogi- ios
tatione, nec ulla alia mentis apprehensione comprehensibilem; non
solum humana, sed etiam angelica et omni suprahumana appre-
hensione altiorem manentem, ineffabilem et inenarrabilem, et omni
vocum significatione excelsiorem.
1042 3. Si quis postulat divinae substantiae interpretationem aliquam 108
et descriptionem et enarrationem, ignaros nos esse talis scientiae
non negabimus, hoc solum profitentes, quod infinitum secundum 99
naturam conceptu aliquo vocum comprehendi nequit.
1043 4. Ille igitur hoc primum ostendat, ecclesiam frustra credidisse 158
vere esse unigenitum Filium, non adoptione adscitum falsi nominis
Patri, sed secundum naturam per generationem ex eo qui est
exsistentem, non alienum ab eius qui genuit natura.... Neque 158
ullus mihi succrepet quod illud etiam, quod a nobis pro confesso 80
habetur, rationibus et argumentis indigeat confirmari et probari;
sufficit enim ad nostri sermonis demonstrationem quod habeamus
a patribus venientem ad nos traditionem, velut hereditatem quam-
dam per successionem ex apostolis per sanctos sequentes trans-
missam.
1044 5. [ScimiuJ quod divina quidem natura semper una et eadem 890
est et eodem modo se habet; caro autem per se illud est quod
de ipsa concipit ratio et sensus; sed coniuncta cum divinitate, non

1042. MG 45, 601; O 1, 254. 1043. MG 45, 653; O 1, 287.
1044. MG 45, 705; O 1, 320.

Oeîaa bè Ttpôç tô Oîîov, oùk£ti èv toîç êauTflç ôpotç tc xai ibiuipaat pévet, dXXà irpôç tô ètnxpaToûv Te Kai (nrepéxov ávaXappávETat. Atapévei bè daùfX'JTOç tûiv Te t^ç aapxôç Kai tûiv rfîç OeÔTïiToç ìbiujpÓTujv f| Òeiupta, èuiç dv èçp' èautwv Oeaipeî Tai toûtujv êxaTepov oîôv ti Xériuv 'O Aô'foç irpô tûiv aiwvujv flv, f] aàp$ bè èìri tûiv èaxàTwv èféveTO xpôvwv. . , . Tibia pop<pf| èìri toû Tcdôouç ôairiIeTai, Kai nota è£ dïbiou boîaîeTat; «bavepà fàp TaOra xdv pq -nç èqteppqveùotj Tip Xóyw, ôti ai pèv nXiiyai to0 boùXou, èv ip ô beonÔTnç, ai
392 bè Ttpai to0 betnrÔTOu nepi ôv ô boûXoç- <i>ç btà tîjv ffvváqpeiáv Te xai aupcpuîav KOtvà fivectOat êxaTépaç Tà dp-cpÔTepa, toû beonÔTOu toùç bouXtxoùç pdiXaitraç eiç èauTÔv dvaXappdvovTOç, xai to0 boùXou tí] beonoTiKfl boíaíopévou Tipi)' btà to0to fàp xai toû Kupiou Tfjç bôïqç ô OTaupôç Xè^eTat.

65 7. 'H Oeônveuo Toç Tpaqpri, xaOtbç ô ôeîoç dnôffToXoç aùrfjv 1045
67 Ôvopdlet, toû 'Ayiou TTveùpaTOç èìrn Tpacpp. Tô bè potiXqpa TaÙTtiç, f) tûiv dvOpdmtuv èffTÌv dxpéXeta. «TTôoa» fàp, «pnffi, »Tpa<pí| éeônveuffToç xai tbtpéXipoç» [2 Tim 3, 16].

94 8. cEv Yvtbpiopa tî]ç àXqOivr|ç Oc ô t t i t o ç ô tî]ç dylaç fpa<pf]ç 1046 ùnobeixvuat Xôyoç, ô btà tî]ç àvtuOev qnuvf|ç èbtbaxOn ô Mwcrflç, dxoûoaç toû einôvTOÇ ôti «'E-ftb eipt ô ûiv» ÇEx 3, 14]. OùxoOv toûto pôvov Oeîov eîvai tbç dXr|9ûiç mcrreuetv oiôpeOa beîv, ô xaTà tô dlbtôv Te xai dôptorov èv Tip eîvai xaTaXappdveTat'

iam in suis terminis et proprietatibus manet, sed assumitur ad id quod validius et superius est. Adhuc tamen separatim considerari possunt proprietates carnis et divinitatis, si in se ipso utrumque spectatur, ut si dicitur: Verbum ante saecula erat, caro autem in extremis temporibus facta est.... Quae facies in passione colaphis caeditur, et quae ab aeterno glorificatur? Hoc clarum est, etiamsi quis sermone non explicet, quod plagae sunt servi, in quo est dominus, honores autem domini, circa quem est servus; ita ut
392 propter coniunctionem et unionem naturalem ambo fiant utriusque communia, domino serviles vibices in se ipsum assumente, et servo per domini honorem glorificato. Propterea enim crux quoque dicitur Domini gloriae.

65 7. Divinitus inspirata scriptura, sicut ipsam divinus apostolus 1045
67 nominat, Sancti Spiritus est scriptura; huius autem voluntas, hominum est utilitas. *Omnis* enim, inquit, *scriptura divinitus inspirata et utilis.*

94 8. Unum indicium verae divinitatis ostendit sermo sanctae scrip-1046 turae, quod per supernam vocem didicit Moyses, audiens dicentem: *Ego sum qui sum.* Igitur illud solum divinum esse vere credendum arbitramur, cuius exsistentia aeterna et infinita apprehenditur;

1045. MG 45, 741; O 1, 345.
1046. MG 45, 768; O 1, 362.

Kaì n&v τὸ irepì aùrò Oeujpoùpevov à«ì liiaaÙTwç èxei› oùreioi irpoffYivóptvov ofrre dnopvóptvov.

1047 12. EïpriTat Trap' fiptîiv, oÎKeioOpai yàp τοῦ bibaoxâXou no τὸν Xôfov, ôn Tfjç éeiaç rpùaeuüç dpubpàv pèv Kai ppa- XurâTqv ixoptv ôià τῶ›v Xopffptîiv τί]V àvTÎXqqnv dwoxpûaav ni b' ôgUJÇ Tfj PpaxÙTTlTl T^Ç buvdpeiDÇ f]ptî>V blà TÓÙV ôvopd- Twv Ttîiv rapì aùrfjv tùaepâiç Xe^opévuiv τῆjv yvâicnv èpaviió- peOa. Τοὑτων *bi* tpapev τῶiv ôvopdTUjv où povoeibf} irdvTUJViio eîvai τ?]ν aripaaiav, dXXà τὺ pèv τῶiv TtpoaóvTwv Tip 6eû), τὺ bè τῶjv dTtorcecpuKÔTwv ?x€l TH7 ïpipacnv oîov, bÍKaiov aÙTÔv Kai dtpOapTov Xéyopev, τôi pèv biKaiw τô npoaeîvai biKaiocrûvqv, Tip bè àcpOàpTui τô pi] irpooeîvai cpOopàv èvbei- Kvùpevoi.

1048 12. 'H bè dvOpuirtivri biavoia iroXuTrpafpovoOaa Kai btepeu- no vujpivn bi' ‹l)V &ν fl bvvaTÔv Xopapwv, ènopéïeTai Kaì Ot-ffàvei Tqç dirpocHreXcarrou Kai iiipqXflç tpùaeaiç- ofrre τοοοΟτον ùïuui- ioj iroOffa, ibç ¿vapyujç ibeîv τὸ dópaTOV, oÙTe KaOdiraS direffx01' viapévri τôç -rrpoaeTfioeujç tbç prçbepiav bùvaoOai τοΟ Ζj]τou- pévou Xa0eîv eÏKaaiav.... Où pflv aùiflv èKetvqv flTtç èoTi lis nepi flv TaûTa Xopierai, Kanbeîv flbuvf|9q, dXX' ¿k Tflç τwv 115 TipooôvTiuv Te Kai pò npoaôvTwv yvwïkwç eîbev, o pôvov òtpOflvai buvaTÔv èffTiv.... 'Ek bè Tflç dpvfloewç τuiv pfl TtpoaôvTUJV Kai èK Tfjç ôpoXofiaç τwv eùaeptîiç irepi aÙTOÛ vooupéviwv, ô τi èOTÎ, KaTaXappdveTai.

et quidquid in ipso conspicitur, semper eodem modo se habet, 101 neque accedens neque deficiens.

1047 12. Dictum est a nobis, meum enim facio magistri sermo- 110 nem, divinae naturae confusam et perexiguam perceptionem nos habere per ratiocinia; per nomina tamen quae de illa pie di- in cuntur, sufficientem exiguitati facultatis nostrae scientiam colligi- mus. Omnium autem eorum nominum non uniformem esse 116 significationem praedicamus, sed alia indicant quae Deo insunt, alia quae absunt; sic, quando iustum et incorruptibilem illum dicimus, iusto inesse iustitiam ostendimus, incorruptibili non in- esse corruptionem.

1048 12. Humanus intellectus, sollicite investigans, quibus potest 110 ratiociniis, expetit et attingit inaccessibilem et excelsam naturam; nec tam acute cernens ut clare videat invisibile, nec omnino re- 109 motus ab appropinquatione ut nullam possit quaesiti capere simili- tudinem. . . . Non tamen potuit videre qualis sit ea de qua haec 113 ratiocinatur, sed ex scientia eorum quae insunt et eorum quae 115 non insunt, vidit quod solum videri possibile est.... Ex negatione eorum quae non insunt, et ex affirmatione eorum quae de eo [Deo] pie intelleguntur, quid sit, apprehenditur.

1047. MG 46, 958; O 1, 484.
1048. MG 46. 958; O 1, 486.

too 12. "O tí kotê flv jA ©eôç] kot' oùaiav btà túJv eipt]p¿vwv 1049
no où btbaaxópeOa. Ôeufov Teç bè navi! Tpómp twv dTÓKtuv
118 tivu)v voripáTujv èv Taîç uepl 0eoO bôïaiç ouvevexOflvai, koX-
Xaîç Kai KoïKÎXatç ènujvupiaiç kot' aùroO «xpripeOa, Karà tîjv
tujv èmvotwv biaqjopàv Tàç KpotHn'opiaç àppôîovreç.

s? 12. 'Enetbn, KaOibç tpqaiv ô dKÔtnoXoç, <f| àîbtoç aùroû 1050
iubùvaptç Kai OetÔTTiç ànô Tf|ç toû KÔapou KTtffetnç vooupévq
KaôopÛTai» [Rom 1, 201, btà toûto nàaa f] ktîoiç, Kai upó fe
KávTiwv, KaOu'jç tpqaiv b Xôyoç, f| èv toîç oùpavoîç biaKÔffpqtTiç,
btà Tqç èptpaivopévnç toîç YCfOvôai Téxvrçç, Tqv toû Kertoiq-
kôtoç oocpiav èvbeÎKvvrat.

233 12. "Qotc tô pèv Ka0' ÛKÔOTaatv ôv Kpâfpa Trjç toû 1051
neKotrjKÔTOç buvàpeujç èppov eîvai, Tàç bè YvtijptoTiKàç tûiv
ôvtwv tptuvdç, bi' <Î]V Tà KaO' «aOTov Kpôç dtçpipf] Te Kai
àffÛYXUTOv btbaOKaXiav èmariyeioOTai b Xôfoç, TaÛTa tt]ç Xo-
yiKt]ç buvâpeuuç ?pfa Te Kai eùpripaTa- aÙTt'iv bè Taúrr¡v tîjv
Xo'fiKrçv bûvajiiv Te Kai tpùcnv, ep'fov 0eoû.

Adversus Apollinarium, Antirrheticus.

sso 17. 'O povofevqç 0eôç airrôç dvitrrqffi tôv àvaKpaOévTa 1052
378 àvOptuKOv aÙTtp, Kai xujP'craS T°0 OtupaToç tî]v ipvxnv, Kai
èvùioaç KÓXiv ctpcpÔTepa, Kai ofrnjuç f] KOivq fiverai aïotripia
eis tt]ç cpùaeijuç- ôOev Kai dpxnïbç Ituf|ç ôvopdZxTaf èv fàp Ttp
ÙKèp f)g(î>v dKoOavôvTi Kai èfepèévn, tòv KÔopov éaurq) Karr|X-
37t>Xa£ev b povoyevriç 0eôç, otbv Ttvaç bopuaXdiTOuç, f]gàç bià

109 12. Quid [Deus] sit secundum substantiam, per dicta non edo- 1049
nocemur. Caventes omni modo ne falsos quosdam conceptus in
116 opinionibus de Deo conferamus, multis et variis cognominibus
quoad ipsum usi sumus, appellationes secundum cogitationum
differentiam accommodantes.

87 12. Quoniam, ut ait apostolus, *sempiterna eius virtus et divinitas* 1050
114 a creatura mundi intellecta conspicitur, propterea omnis creatura,
sed ante omnia, ut ait sermo, ornatus qui est in caelis, per artem
in factis ostensam, conditoris sapientiam demonstrat.

238 12. Quare res quidem quae substat virtutis conditoris opus est, 1051
voces autem quae res notificant, per quas sermo singulas res ad
exactam et inconfusam doctrinam designat, logicae virtutis opera
et inventa sunt; ipsa vero logica virtus et natura, opus Dei.

380 17. Unigenitus Deus ipse suscitavit hominem sibi unitum, et 1052
378 separans a corpore animam et illa inter se rursus coniungens; et
sic communis peragitur naturae nostrae salus; unde et princeps
418 vitae nominatur; nam in illo, qui pro nobis mortuus est et resurrexit,
379 mundum sibi ipsi reconciliavit unigenitus Deus, nos omnes, qui
communem cum illo habemus carnem et sanguinem, tamquam

1049. MG 45, 957; O 1, 487. 1050. MG 45, 985; O 1, 504.
1051. MG 45, 993; O 1, 510, 1052. MG 45; 1156.

toû ffUTfevoûç f]giî>v aïgaToç, Ttavraç toùç KeKoiviuvqKÔTaç aÙTiû Tflç (TapKÔç Kai toû aïpaTOç èSujvr|ffàpevoç.

1053 29. <'O TTœtîip èyeipet toùç vtKpoùç Kai lœoirotéî, Kai ó iss Yîôç oùç 0éXei luionoieî» Ho 5, 21], oùx &ç tivouv dno?aXXopévuiv toû ïujoiroioû ôeXnpaTOÇ, èK toûtou vooûpev dXX' èiteib?) navra Tà toû TTaTpôç toû Yîoû eîvai Kai ÙKoùaapev ko! mareuopev, bqXovórt Kai tô 0éXqpa toû TTaTpôç, d>ç ?v tiîiv ndvTwv, èv Ttp Yîiù KaOopœpcv. Ei oùv èv Ttp Ylép tô 125 narpiKÔv è<m 0éXqpa, ó bè TTatiip, KaOiJùç tpqtnv b dnôaToXoç,140 «iravTaç OéXet oui0f]vat Kai eîç errffviuaiv dXr|0eiaç èXOeîv» [1 Tim 2, 4], brjXabri ó navra tò toû TTaTpôç KeKTqpévoç, Kai ÔXov ?xiJUV & èauTip tôv TTaTèpa, ÔXov ?xel irdvrujç èv èaurw perà twv dXXtuv tiîiv toû TTaTpôç dyaOûv Kai tô ouiTriptov OéXqpa. Ei oùv oùk dnoXeinerai toû reXdou 0eXf|paroç, irdvTuiç bffXov ôti oùç ô TTa-ri]p OèXei £wonoir]0fivat, Kai aùrôç Iwonoieî, oùk èXarroùpevoç èv riî) <piXav0piúnuj 0eXf|pan, KaOdiç (pqdiv ô 'AnoXivapioç, ôti -nvàç ùOéXiqo'ev, où navraç, Iiuonoiq0f]vai. Où fàp Trapà rr]v toû KopiaKOÛ OeXfiparoç aÍTÍav oî pèv oujZovrai, oî bè ànóXXuvrar f| oûtuj y' dv eiç èxeîvo èiravioi f| tiîiv àrroXXupèvujv airia- dXXà napà rr]v npoatpecnv twv beXopévwv tôv Xôyov, ouppaivet tô adjCeoOai nvaç f| dnôXXuoOai.

1054 42. KaOdirep èrti toû neXayouç yiverai, ei yáp tiç OTayôvasss ôfouç èmpâXij 0aXárrri, Kai f| arayàiv OdXaoaa yivtrai, crupperanoiqOeîffa rfl 0aXaaaí<¡t notónin, oùtwç ô dXrjOivôç Yîôç

captivos quosdam redimens per suum sanguinem, qui eiusdem naturae est ac noster.

1053 29. *Pater suscitat mortuos et vivificat, et Filius quos vult vivi-*159 *ficat;* haec non ita accipimus, ac si qui a vivificante voluntate reiciantur; sed quia omnia quae Patris sunt Filii esse audivimus et credimus, profecto et voluntatem Pdtris, quae est unum ex his omnibus, in Filio conspicimus. Si igitur in Filio paterna est 125 voluntas, Pater autem, sicut ait apostolus, *omnes vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire,* profecto qui omnia quae Patris sunt possidet et totum habet in se Patrem, totam habet omnino in se cum ceteris Patris bonis et salvificam voluntatem. Si igitur non caret perfecta voluntate,-profecto patet quod eos, quos Pater vult vivificari, et ipse vivificat; non inferior benefica in homines voluntate, sicut ait Apollinarius, quia aliquos voluit, non omnes, salvos fieri. Non enim dominica voluntas causa est cur alii salventur, alii pereant, secus ad eam referenda esset causa horum perditionis, sed ex electione accipientium verbum contingit salvari aliquos aut perire.

1054 42. Sicut in pelago accidit, si quis aceti guttam in illud inicit282 et gutta transmutata in marinam qualitatem fit mare, sic verus

1053. MG 45, 1188.
1054. MG 45, 1221.

Kai povoyev^ç 0eôç, . . . ó btà aapKÔç cpavepuiGeiç toîç dv-Gpdnroiç è<rri. Tf)ç bè oapKÔç tF| iblqt tpùaei aapKÔç oùaqç, peTanotnGetanç ôè Ttpôç tò t^ç dipGapaiaç TtéXayoç, KaGtiiç tpqaiv ó dnôoToXoç, ôti «KaTenóGq tò Gvqiòv inrò tt)ç luif^ç» [2 Cor 5, 4], auppeTepXtiâri Kaì ndvTa Tà KaTà t»ìv aápKa tótc cpaivópeva npôç tî)v Geiav Te Kai dKiiparov cpùaiv.

383 55. 'H GeÔTqç Kai où Té0vr|Ke Kai ¿frifepTat• où TéOvryte 1055
887 yàp Ôti tô pñ ouvTêOèv où biaXùerai, èpifepTat bè ôti èv Tip XuGévn outra, èauTt) auvenapOfivai tôv Karà tòv vôpov tî)ç
380 dvOpumivriç treaôvTa tpùcreujç napeffKeùaoev, tliç dv éKOTépip pèpei tô oÎKêîov TrpotpepopévtpTrapoOoa, tt|v tiîiv awjidTwv tpùfftv btà to0 auipaToç, tî)v bè tiîiv tpuxâiv btà Tfjç qivx^Ç èÎtâoaiTO- ndXtv bè bi' èauTfjç tô btaK€Kptpévov êvdiaaaa, èv tiÎi èiraipopévui dviOTaTai.

De anima et resurrectione.

si» YuxA ècrnv oùoia TevvqTq, oùaia Mitra, voepd, truipa-n 1056
ôpyavtKip Kai aitrOriTtKip búvapiv lurnKrjv Kai tiîiv aiaOrjTiîiv dvTiXr|TtTiKf]v bt' èauTf|ç èvioûaa, ëuiç dv f) beKTiKÎ) toùtuiv ouvéOTTiKe tpùotç.

208 'H fàp èXrriç péxpi èKeivou KtveîTat, èuiç dv pi) rrapeir] tiîiv 1057
268 èXmtopèvuiv dirôXaumç, Kai f] KÎanç ditraÙTuiç èpettrpa Tfjç tiîiv
263 èXmlopévuiv àbr|Xiaç fiverai. Ounu yàp aùrqv Kai [ô TTaOXoç]

Filius et unigenitus Deus, . . . qui per carnem hominibus manifestatus est. Caro autem, quae quidem sua propria natura caro est, transmutata est in incorruptibilitatis pelagus secundum illud apostoli: *Absorptum est a vita quod mortale est,* atque quaecumque tunc secundum carnem apparuerunt, commutata sunt in divinam et incontaminatam naturam.

383 55. Divinitas et non mortua est et resurrexit; non mortua est, 1055
381 quia incompositum non dissolvitur, resurrexit vero, quia in eo quod erat dissolutum exsistens, effecit, ut id, quod secundum leges humanae naturae ceciderat, una secum suscitaretur, in hunc finem
380 ut, in utraque parte naturae suae proprietates exhibente manens, naturam corporum per corpus et naturam animarum per animam sanaret; atque rursus divinitas per se ipsam quod disiunctum erat uniens, in eo qui exaltatur resurgit.

219 Anima est essentia generata, essentia vivens, intellectualis, cor-1056
poreis sensuum instrumentis vivendi, atque ea, quae cadunt sub sensus, percipiendi facultatem per sese suggerens, quamdiu capax earum rerum natura constare videatur.

266 Nam spes interim movetur, dum non licet potiri iis rebus, quae 1057
268 sperantur, et itidem fides sustentaculum ac firmamentum est inevi-
263 dentiae earum rerum quae sperantur. Nam et ita eam definivit (Paulus),

1055. MG 45, 1257. 1056. MG 46, 29.
1057. MG 46, 96.

(foptoctTO Xéywv «vE(Iti bè irfffnç èXmZopévwv üirôoTafftç» [Hebr 11, 1]. 'Eiretbàv bè èXÔij tò èXinZôpevov, tiîiv dXXwv243
eÙTT)pepóvTwv | irávTwv, f] Kccra Tqv dydnqv èvépyeia pévei, tô òiaòexópevov aùrqv oùx eüpiffKOuaav.

1058 Tô bè ZqToûpevov ïjv eì irpoOcpednÎKaaiv ai q/uxai ™,v fftu▾223
páTuiv, TTÓTe F| nwç fívovTat. ... Eì yàp boOeíq tò irpò toû awpaTOç èv ibtaZoûtJq tivì KaTaOTÓffei Tqv ipux^v ptoTeúeiv, àvÓYKii nacra tùç drônouç èxelvaç boypaTonotlaç ï<Txov ^Xeiv vopiZetv tiîiv bià Kaidaç tùç q/uxàç eìffoiKiZóvTwv toîç <mipacnv. . . . AeineTai o'iv piav Kaî Tqv auxqv vyuxqç te Kal awpaTOç dpxqv avOTadeaiç oîeaôai.

De infantibus qui praemature abripiuntur.

1059 Tòv yàp èyvwKÓTa èmicrqç Tip napeXqXuOÓTi tò péXXov, èmt- ns
KUiXùetv eÎKÔç tì)v èmt tò TéXetov Tqç Zwi^ç toû vqníou npóobov,123*
diç dv pf) Tq irpo-puiOTiKf] buvápei tò KaTavoqOèv kokòv èmì toû péXXovToç oütwç piwaeaOai TeXetwOeiq, Kaì yévqTai Tip tF| TOtaÓTT] ìtpoaipéaet ouZqcreaOai péXXovn üXq KaKÎaç ò pioç.... "O bi| Kal irepl toû Oavárou twv dptiTÓKwv ünevoqaapev, ôti ó Xófip tò navra iroiwv ûnô qnXavOpwniaç d<paipeîTai Tfjç KaKtaç Tqv üXqv, pi) btboùç Katpôv rr| npoaipéaei tíj btà Tfjç irpOTVwffTiKfiç buvdpewç YVwpidOeidq btà tiîiv Ipfwv èv KaKÎaç èÉoxil òeixOfjvai oía èOTÎv, ÔTav irpôç tò kokôv Tqv ôppqv ex01-

cum diceret: *Est autem fides rerum quae sperantur substantia.* Cum autem venerit id quod speratur, aliis omnibus quiescentibus, 243
caritatis efficientia manet, quippe cum non inveniat quod in locum eius succedat.

1058 Quaestio erat, an praeexstiterint animae corporibus, quando et 223
quomodo fiant.... Si enim detur animam ante corpus in propria quadam condicione vivere, prorsus necesse est existimemus valere absurdas illas sententias eorum, qui propter peccatum animas inhabitare faciunt corporibus.... Restat igitur unum et idem animae et corporis initium subsistentiae putare.

1059 Consentaneum est eum, qui futurum aeque ac praeteritum co-118
gnoscit, progressum infantis ad adultam aetatem prohibere, ne128
malum perficeretur, quod in eo, si ita victurus fuisset, vi praescia cognitum est, atque ei qui tali voluntate libera victurus fuisset, nequitiae materia vita fiat. . . . Hoc de morte infantium opinamur, quod, qui ratione omnia facit, ex benignitate sua materiam subtrahit improbitatis, non concedens tempus liberae electioni per vim praesciam cognitae, ut per opera in nequitiae fastigio sese exsereret, cum ad malum impetum habeat.

| I-ege àTpepoúvTwv vel qpepoúvrwv.
1058. MG 46, 125. 1059. MG 46. 184.

Adversus eos qui castigationes aegre ferunt

594 'EmpeXeîç eìai Kaì pô nailópevoi oí τôç 0a<nXdaç Oupcupoì- 1060
ôptîiai τôν q/uxôv xà τοû dcpopiapoû tpèpouaav aóppoXa. . . .
'H bè dOXia τότc iroXXà τôç dpouXiaç èautôv KaTapepcpopévq,
oipujìouaa bè Kaì òbupopévi], Kaì crrevouaa, Kaì OKuOpujTtùj
Tivt τόττuj, oTov fluvia, irpooeppippévri biaTeXéaei, τὸν ¿Xqicrov
òbuppòv Kaì ànapaguèr|TÒv eiç aiiùvaç èKTÎvouaa.

Orationes.

587 *Or. de mortuis.* Ei pèv [6 ftv0pujnoç] btaKpivoiTO τo0 dXófou 1061
τὸ ïbiov, Kaì Ttpôç èauròv pxéìtoi bià Tflç duTtioTÉpaç luiôç,
KaOápaiov τôç èppix^t^HS KaKÎaç τὸν napóvra piov TtoiqdeTat,
KpaTùiv bià τo0 Xófou τôç dXofiaç. Eì bè Ttpôç τôν dXofov
τiîiv naOqpÚTujv ponôv èmKXiOeîq, τîïj τûiv dXófwv béppan
auvepfip xpn<ïàp£voç Ttpôç rà TtáÓq, aXXwç perd Taûra |3ou-
Xeuaerai ttpôç τô Kpeîrtov, perd τôν èc τοû awpaToç èfobov
fvoùç τôç dperôç τô Ttpôç τôν KOKtav bidcpopov, èv Tip pô
bûvaaOai peraaxeîv τôç 0éiôtt]τoç, pô τοû KaOapaiou Ttupôç
τôν èppixOévra τô 0*0X0 ¿>úitov àttoKa0ôP«VTOç.

493 *Or. in diem luminum* sive *in baptismum Christi* (a. 383). 1062
489 'O dpTOç rtáXiv dproç èati réaiç koivôç- dXX' ÔTav aùròv τô
puarôpiov íepouprqan, Xpiaroû Xéfcrai Te Kaî fiverat.
477 OÛTIUÇ TÒ PUOTIKÔV eXaiov, oûtuiç ô oîvoç• ÔXifou tivôç d£ia
ôvra ttpô τôç eûXofiaç, perd τôν dfiaapôv τôν τοû nveùparoç,

594 Diligentes sunt neque ludunt illius regni [caelestis] ianitores; 1060
vident animam separationis notas ferentem. . . . Misera vero tum
suae se temeritatis vehementer accusans, lugensque ac plorans et
gemens, in locum quemdam tristem, tamquam angulum, abiecta
permanebit, luctu numquam finituro ac insolabili in aeternum
poenas luens.

587 *Or. de mortuis.* Si [homo] distinxerit ab irrationali quod sui 1061
proprium est et sibi invigilaverit per urbaniorem vitam, praesenti
hac vita peccatum admixtum expiabit, superans per rationem ir-
rationale. Si vero ad irrationalem passionum impetum declinaverit,
pelle irrationalium cooperanti utens ad passiones, aliter post ea
decernet ut ad bonum perveniat, post exitum e corpore, cognoscens
virtutis discrimen a peccato; non enim poterit participare divini-
tatem, nisi ignis purgatorius maculam animo immixtam purgaverit.

493 *Or. in diem luminum* sive *in baptismum Christi.* Panis rursus 1062
489 panis est initio communis; sed ubi eum mysterium sacrificaverit,
477 dicitur et fit corpus Christi. Sic mysticum oleum, sic vinum, cum
sint res exigui pretii ante benedictionem, post sanctificationem

1060. MG 46, 312. 1061. MG 46. 525.
1062. MG 46, 581.

ÉKàrepov dùrtìiv èvepyeî btatpôpwç. 'H aùif] bè τοῦ Xô-fou*g bùvaptç Kaì τὸν tepéa iroieî aepvôv Kai TÎptov, Trj KatvÓTqTi 554
Tfjç eùXo'flaç Tfiç îtpôç τοὺς TtoXXoùç κοινῶττιτος xwptíopevov.
XQèç fàp Kai itpwr|v eîç ùîtàpxwv τῶν iroXXwv Kai τοῦ bqpou, ss?
dQpóov dnobeÍKVUTai KaOqfepwv, irpôebpoç, bibâaKaXoç eùae-
peiaç, putrrqpiwv XavOavôvTwv puaTafwvôç.

1063 *In Christi resurrectionem,* or. 1. 'O yap navra Kara τ^νιος becmoTiKijv aùOevTÎav oÎKOVopwv οὐκ dvapévei rrjv ¿κτ^ç npo-bocriaç dváfKiqv, Kai τίὴν XijœrptKÎiv ècpobov τῶν 'loubaiwv, Kai Trjv τοῦ ITiXáTOu napávopov Kpíaiv, ἱúuté τÍ|V ¿κείνων KaKÍav dpxmóv Kai aÍTÍav Tfiç KOivflç τἰῆιν dvOpdntwv tjwtripîaç ye-véaOat- dXXà rrpoXappávet τί) oÍKovopíct τήν èτpobov, KaTà τὸν «is áppnrov Tfjç iepovpyiaç Tpónov, Kai τοῖç dvOpdmotç dóparov, Kai èauTÒv npoorivQKe irpoacpopàv Kai Ouaiav ùnèp f)ptî>v, ó iepeùç Spa, Kai <ò dpvôç τοῦ 0eoO, ó aïpwv t?]v ápapríav τοῦ KÓapou» [lo 1, 29]. TTóre τοῦτο; "Oτé fjpwTÔv èauTOÙ τô ^ awpa [Kai ᵻ KOTipov τô alga τοῖç ouvoOoῖv èiroiiiffew navri fàp «5 τοῦτο bf|Xôv ¿OTiv, ôτi οὐκ áv ppwOeír) napà dvOpwnou irpó-parov, ei pii Tf]ç Ppwoewç f) axpaff] Ka0rrpi<jatTO. 'O τοίνυν boùç τô otîipa τοῖç paôrjTaîç èauTOÛ] eiç pptîioiv oacpwç èv-beÎKVurai τῷ f)br| YCfevrjoOai èvTeXf] τοῦ dpvoO TÎ|v Ouoiav [al. Tip eïbet τοῦ dpvoO Tqv Ouffiav èvTeXf) yefevfiaOai]. . . . 'Hbn Kara τὸ OeXrjTÒv Tfl é£ouoí<¡t τοῦ τὸ pucnfipiov οἰκονο-poOvToç dppr|Twç re Kai dopaTwç τô aiîipa èréOuTO.

quae a Spiritu procedit utruinque eorum excellenter operatur. Eadem verbi vis etiam sacerdotem augustum et honorandum facit, 438
novitate benedictionis a communitate vulgi segregatum. Cum enim
heri et antea unus e multitudine ac plebe esset, repente redditur ss?
praeceptor, praeses, doctor pietatis, mysteriorum latentium praesul.

1063 *In Christi resurrectionem,* or. 1. Qui enim potestate sua cuncta 403
disponit, non necessitatem sibi ex proditione impendentem, non
ludaeorum quasi praedonum impetum, non iniquam Pilati sententiam exspectat, ut eorum malitia sit communis hominum salutis
principium et causa; sed consilio suo antevertit, et arcano sacri- 418
ficii genere, quod ab hominibus cerni non poterat, se ipsum pro
nobis hostiam offert, et victimam immolat, sacerdos simul exsistens
et *agnus Dei, ille qui mundi peccatum tollit.* Quando id prae- 512
stitit? Cum corpus suum edendum [et sanguinem bibendum di- 4®?
scipulis congregatis praebuit. Cuivis enim hoc perspicuum est, ab
hominibus comedi ovem non posse, nisi, antequam comedatur,
mactatio praecedat. Qui ergo corpus discipulis suis tradit) in
cibum, aperte declarat figura agni sacrificium iam esse perfectum.... Iam arcana et invisibili ratione corpus erat immolatum, ut ipsius mysterium peragentis potestati placuerat.

l Haec intra cancellos posita desunt in MG et etiam in editione benedictina antiqua, sed inveniuntur in alq. mss. (cf. not. in MG 46, 1207).

598 Or. 8. ‘Qç oùv tò ffitéppa ínrápxov dpoptpov èv dpxaîç, 1064
eiç ffxûpa tutroÛTai, Kat eiç ôfKouç ábpúverai, Tfj dtroppf|Tqi
toû OeoO KOTaffKeuaíópevov Téxvg- ovtujç oùbèv dneiKÔç, dXXà
Kai irávu ókóXouOov, Tqv èv toîç Tacpoiç üXqv, tt|V ttotc oûoav
èv eïbei, aùQiç eiç TÎ]v iraXatàv dvaKaiviaOqvai biáirXaaiv, Kaì
TtáXiv fevéoOat tòv x°ûv dvOpwnov, tïioircp bf| Kaì tò nptùTOV
èKeîOev ?ffx€ TÒV TÉveatv.

598 Or. 3. Ei toîvuv èv KaTopOtbpaoi [tò acupa] ouppoxQeî tfl 1065
<pux»X Kai èv dpapTHpaotv oùk duoXtyndveTat, rróOev ôppwpevoç
póvqv tòv dotúpaTov érti tò biKaaníptov dyetç; AXX’ oùk eoTiv
ofrre bÎKatoç oóre atutppovoùvTtuv ó Xôyoç. Ei pôvq Kai pupvr)
btiípapre, pôvqv Kai KoXdaer ei bè tpavepôv èxei tôv auvepfôv,
593 oùk d<pr|ffet toOtov ô KpiTqç bÎKatoç <ï>v. ’Efd> bè Kai toOto
Tfjç YpatpfiÇ dKoùtu Xe'foùar|Ç ôti toîç KaTefvuicqiévoiç èmre-
0i]<JovTai bÎKaiat Tipcupiai, irûp Kai okôtoç Kai aKtúXqS. ‘A tràvTa
Tûjv auvOéTUJv Kai ûXikûiv aujpctTUJV KoXdoeiç eioiv. .. . Kai
btà toûto toîç dKoXoùOoiç Xopagoîç navraxóóev uuveXauvó-
peOa rrpôç ou^KaTaOeotv Tf|ç èYêpoewç twv vcKpâtv, qv toîç
KaOqKOUffi xpôvoiç èKreXèaei ô Oeôç, èpïoiç 0e0aiwv Tàç ibîaç
ètra'n’eXîaç.

DIDYMUS ALEXANDRINUS, ca 313—398.

De Spiritu Sancto, ante 381.

97 35. Deus simplex et incompositae spiritualisque naturae 1066
98neque aures neque organa, quibus vox emittitur, habet; sed
solitaria incomprehensibilisque substantia nullis membris parti-

sse Or. 3. Igitur sicut semen, exsistens initio informe, figuratur in 1064
speciem et in corpora crescit, ineffabili Dei arte praeparatum;
sic minime absonum est, sed prorsus consentaneum, materiam,
quae in sepulcris est, quae olim formam habuit, rursus in pristinam
renovari constitutionem, et iterum fieri pulverem hominem, quem-
admodum primo inde habuit generationem.

598 Or. 3. Si in praeclaris factis [corpus] compatitur animae, et in 1065
peccatis non abest, unde proficiscens solam incorpoream in iudi-
cium adducis? At nec iustus est nec sapientium sermo. Si sola
et nuda peccavit, solam puniet; si vero manifestum habet coope-
593 rantem, non hunc iustus iudex dimittet. Etiam scripturam audio
dicentem quod condemnatis apponentur iusta supplicia, ignis et
tenebrae et vermis. Quae omnia compositorum et materialium
corporum poenae sunt. . . . Propterea consentaneis rationibus ex
omni parte compellimur ad comprobandam resurrectionem mor-
tuorum, quam convenientibus temporibus perficiet Deus, operibus
firmans suas promissiones.

1064. MG 46, 668. 1065. MG 46, 677. 1066. MG 39, 1064.

busque componitur. Quae quidem de Filio et de Spiritu Sancto similiter accipienda.

1067 37. *De meo accipiet* [Io 16, 15]. Quomodo igitur supra de nt naturis incorporalibus disputantes intelleximus, sic et nunc Spiritum Sanctum a Filio accipere id quod suae fuerat naturae cognoscendum est, et non dantem et accipientem, sed unam significare substantiam. Siquidem et Filius eadem a Patre its accipere dicitur, quibus ipse subsistit. Neque enim quid aliud est Filius, exceptis his quae ei dantur a Patre, neque alia substantia est Spiritus Sancti praeter id, quod datur ei a Filio. Propterea autem ista dicuntur, ut eamdem in Trinitate credamus esse naturam Spiritus Sancti, quae est Patris et Filii.

De Trinitate, post 381.

1068 L. 1, c. 15. °Q<mp *fàp àbùvaTÔv* èanv pi] tòv fTaripaHs àvàpxujç T€ Kai dXqGwç eîvat TTarépa (où yàp xpôvtp, oùb' èiriOeTov èaxev Tù ôvopa toOto), oùtuiç dòtivaróv èanv pq tòv Yiòv Aóyov Kai tô TTveOpa aÙToO dvdpxwç Te Kai cpùaei eîvat èK Tfiç inroffTâoetuç aÙToû- âpa yàp TTarqp (auyxœpqôrj bè tô oirrujç eîtreîv), dbtaaTdTwç b pèv èyevvqGq, tò bè è£eiropeùOq. Kai toO eîvat oûv îïaTépa toO MovoyevoOç, Kai toO m èxetv TÔÎÎveOpa aÙToO ¿Knopeuópevov Trap' aùroO, où napqpqTat' Kai btà tô eîvat ÍTarépa, ofrre xpôvtp, ofire oùaiç, btacpépet toO YioO Kai toO ÎTveùpaTOÇ aùroO.

1069 2, 4. TTtîiç toO nveùparoç trveOpa TÔ°Aytov TTveOpá èanv; iso "On bè toOto yéypairrat, bébeticrau tô bè nûiç, voO koì Xôyou toO Kaô' fipâç, èn bè Kai dyyèXwv yviiiaeuiç, èncKeiva Tuyxdvtt. igg 'Qç yàp trveùpaToç ûnapxovToç aùroO, èyevvqOq è£ aùroO ô ©eôç Aôyoç, oûtwç è£ aùroO Kai aùv aùnp èSeqxxvq tô "Ayiov

1068 1, 15. Sicut impossibile est Patrem non esse ab aeterno et 148 vere Patrem (non enim in tempore, nec superadditum habuit hoc nomen), ita impossibile est Filium Verbum et Spiritum ipsius non esse ab aeterno et natura ex hypostasi eius: simul enim ac Pater fuit (concedatur ita loqui), continue alter genitus est, alter processit. Et esse Patrem Unigeniti, et habere Spiritum ipsius pro- 174 cedentem ab ipso, non ablatum est; et ex eo quod est Pater, nec tempore nec substantia differt a Filio et Spiritu ipsius.

1069 2, 4. Quomodo potest Spiritus Sanctus esse spiritus illius qui 150 est spiritus? Quod hoc scriptum sit, ostensum est; quomodo vero id fiat intellegere excedit mentem et rationem nostram, immo etiam angelorum cognitionem. Nam sicut cum ipse Pater esset spiritus, igg genitus ex ipso fuit Deus Verbum, ita ex ipso et cum ipso eluxit Spiritus Sanctus. ... Non potest autem Spiritus non esse con-

1067. MG 39, 1065. 1068. MG 39, 320.
1069. MG 39, 4R1.

ITveOpa.... Oùk èyxuipeî òè τὸ ITveOpa pi) eîvat ôpooùffiov Kai ÌCTÓXipOV ¿K6ÍVOU è£ OÙ èffXT blOKCp èffTÌV Kai fiyiOV tpVfflKlîlÇ.

«oi 2, 6, 2. Oùbèv κχκτχὸν irXripoì xi}v oÌKOupévqv, n auvéx6il070
lu0Tà iràvra, Kai èv iràaiv xuyxóver àXXà Kai τῶιν voepûiv buvá-
peujv irépaç èaxiv, Kai ibpiapévr) Ttoffôxriç- pôvuiç yàp xaOxa
issTfjç Oeôxqxoç ióta. 'H bè τοῦ 'Ayiou TTveùpaxoç peyaXtuffùvr,, àbiaXuxoç, ànépavxoç, Kai rravxaxoO Kai btà tràvxaiv Kai èv îrâffiv dei èaxiv• nXripoOoa pèv τὸν KÔffpov Kai auvéxouffa Kaxà xqv Qeôxqxa, àxwpnxoç bè Kaxà xijv bùva.utv, Kai pexpoûaa pèv, où pexpoupévq bé.

357 2, 6, 7. 'H Kxifftç dpéOeKxôç èaxiv oùffiuibibç xq XoyiKf| 1071
ipuxfl, ¿Ç èvoïKÎIecrOat aùxrjv pôvou yàp OeoO ïbtov xô ouxaiç pexéxeoOai. Tô b'"Ayiov ITveOpa peOeKxôv oùffuubûiç íiirápxei, tbç ô TTaxi)p Kai ô Yîôç, KaOà èv xép irpióxiu eïprixai Xôyip.
iso'Enei KdvxaûOa, τοῦ TTaxpôç dirai èvoiKoOvxoç τοῖç ctëioiç, noîov ?¡v dvayxaîov, ei pi] bi' évôxr}xa xf)ç OeïKtiç tpùoeuiç Kai nXiipuioiv x?|v eiç f]pdç, ouveiopdXXetv Kai auveioxpéxeiv Kai xôv Yiôv Kai xô "Ayiov ÎTveOpa; 'ApéXei τοι οὐκ dv xiç rroxe
1« ëXoïxo (pavai nXi}0ùv oiovenrtuç 0eûiv κοτοικ€îν èv ripîv, dXX' èva Kaxà ye xô ?v èvdbi Oc0ττitoç ùnapxeiv xàç xpeîç imoaxâaeiç.

iss 3, 2, 8. Ei xoO OeoO xoO àveibéou Kai dopdxou Kai dv- 1072
l02dpxou, tbç TTaOXoç 'Eppaiotç ypaipei, «dnaùyaapd èaxiv xfjç bôSriÇ xai xapaKxîip xf^ç ûnoaxâaeuiç» [Hebr 1, 3], Kai eÎKibv

substantialis et aequalis illi ex quo exsistit; ideoque est etiam natura sanctus.

201 2, 6, 2. Nulla res creata implet orbem terrarum, aut continet 1070
100omnia et in omnibus exsistit; sed intellegentium quoque virtutum terminus quidam est et quantitas definita; quae vero dixi, solius
165 deitatis propria sunt. At vero Spiritus Sancti maiestas perpetua est, interminata, et ubique et per omnia et in omnibus semper exsistit, mundum quidem implens et continens secundum divinitatem, sed incapabilis secundum potentiam, et mensurans quidem, sed non mensurata.

357 2, 6, 7. Creatura nequit ita participari substantialiter anima 1071
rationali, ut in hac inhabitet; solius enim Dei proprium est ita participari. Sanctus autem Spiritus participabilis substantialiter exsistit, ut Pater et Filius, sicut in primo sermone dictum est. Nam
180 etiam simulae Pater inhabitat in iis qui sunt digni, quid est necesse, nisi, per unitatem divinae naturae et plenitudinem in nos, congrediantur et concurrant et Filius et Sanctus Spiritus? Sane nemo umquam vellet dicere multitudinem quodammodo deorum habitare
149 in nobis, sed unum in unitate divinitatis exsistere tres personas.

iss 3, 2, 8. Si Dei carentis forma et invisibilis et aeterni, ut Paulus 1072
182 Hebraeis scribit, *splendor* est *gloriae etfigura substantiae* et imago

1070. MG 89, 509. 1071. MG 39, 529.
1072. MG 39, 789.

ô Movofevriç, Kal ei aùrôç dXqOeúei Xè^wv «'O èuipaKtbç èpè fedipaKev ròv TTarépa» [lo 14, 9], Kaì «'Eyùj Kaì ò TTarñp ?v *èautvt* [io 10, 30], ôpooùoiôç èkmv Kaì cruvâvapxoç Kaì ïcroç Kaì (XTtapâXXaKToç rip Qeû) TTarpi. Kaì yàp èK cpuirôç cpwç oùx êrepooutfiwç oùbè perénena revvârar Kaì x«P«kt ÒP úno-aràffeijuç t ò raùròv Kaì dirapdXXaKTOV rf]ç tpùoewç Kaì bô^qç Kaì uavTOKpaTopiaç br|Xoî.

1073 3, 4. XuvavTiXagpáveTai òè fjpîv eîç pèv t ò t c p u j t ô t o k o ç Kaì 432 povoyevriç t ò birifriaaaOai t ò v eùarfeXicrriìv ft-n èpetve napOèvoç <?U)Ç ?T€K€ TÒV UÌÒV aÙTflç TÒV TTpCUTÓTOKOV» [Mt 1, 25]' ofrc€ yàp èyapriOq nvì f] Tipiurrépa irdvTwv Kaì eÙKXeecrrcrni Mapta, o u t ' dXXov pr)Tqp êféverô icore• èpetve bè «ai pera Kuocpopiav dei Kaì btà iravrôç dpujpoç Ttapôèvoç.

1074 3, 12. Kaì t ò «'Eyib KarapéflriKa èK t o 0 oùpavoù, oùx Iva 388 Tcoiii) t ò OéXripa t ò èpóv, dXXà t o 0 néptpavrôç pe TTaTpôç» [lo 6, 38 sq], t o 0 t o bqXoî. Oùx ïva t ò t î]ç dvOpumÔTTiToç, cpqffi, OèXripa Ttpdmu èv t c] èvavOpuiTrqcrei, dXXà t ò rfjç Oeó-t t]t o ç. Où yáp èkm OèXrjpa t o 0 dyanrjToO YîoO OeXriparoç t o 0 OeoO Kaì TTaTpôç Kexwpiapévov• ?v fàp Kaì t ò aùrò OéXrjpcx èkm ri] Tpiabt.

1075 3, 16. 'O bè Oeôç inrèp t ò àóparov Kaì depavéerrarov, Kaì|»| inrèp navra voOv iindpxæv, où pôvov òtpet Kaì ouvôXwç aia0r|ffei 93 pi) inroninreiv, dXXà pipre vip aùrwv drMXujv èvopdaOat, btà

Unigenitus, et si ipse verax est dicens: *Qui videt me, videt et Patrem,* et *Ego et Pater unum sumus,* consubstantialis est et coaetemus et aequalis et perfecte similis Deo Patri. Etenim ex lumine lumen non alterius naturae nec posterius generatur; et figura substantiae identitatem et perfectam similitudinem naturae et gloriae et omnipotentiae ostendit.

1073 3, 4. Suffragatur nobis quoad denominationes quidem primo-432 geniti et unigeniti evangelista, narrans Mariam mansisse virginem *donec peperit filium suum primogenitum;* nam neque cuiquam nupsit Maria prae omnibus honoranda et maxime inclita, nec alterius mater umquam facta est; sed post puerperium quoque mansit semper et omni tempore immaculata virgo.

J074 3, 12. Verba illa: *Ego descendi de caelo, non ut faciam volun-&& totem meam, sed eius qui misit me, Patris,* ita accipienda sunt quasi dicat: non ut humanitatis voluntatem faciam in incarnatione, sed voluntatem deitatis. Nec enim est voluntas dilecti Filii a voluntate Dei et Patris separata; una enim et eadem voluntas est Trinitati.

1075 3, 16. Deus cum supra invisibile, et supra id quod maximelos occultum est, et supra omnem mentem exsistat, non modo sub J88 visionem aut omnino sub sensum cadere non potest, sed ne mente * quidem ipsorum angelorum inspici, quod sit incomprehensibilis et

ss τὸ dKaTáXritrrov Kaì árrpóoiTOv, Trécpuxev. "On pèv yàp ?<rn Oeôç, ttSfft fvuupipov• τί bé, f| irâiç ÚTtápxet 0eujpf|aat, iràviwv τüjv q>uaiKÛ>v buaaXajTÔTaTov KaOécrnjKev.

sta 3, 21. TTôjç bè 5v eÙKpivèç Kaïécrni tbç [ô XpiOTÔç] aàpS1076
378ïptpvxoç èféveTO àXqOùjç, Kaî où tpavTacria, oìqOévTurv aùrôv Mavi/atujv pèv aéùpa boKi^aei èaxnKévat, Apetaviîtv bè àtpuxov yefevfiaOai, ei pi) dite- «riepiXunôç èanv f) tpuxn pou» [Mt 26, 38], Kaî beiXiav èbetfe, Kaî [îpujpâTwv Ka't Koptxnuv Kaî uKvou pexéXaPe; Tà yap TotaOra oìrre Oeónin àppóntei, οὶjτc
toe aapKÌ àtpùxtp. TTepì pèv τὸ otìipa OeujpetTat Tà TtàOq póvov Tà aùroO τοῦ adipaToç cpGapnKa, où pijv Tà Xoftoptjùv èpr)P'<f τwv xPrlCF'MUJV f|gìv ¿infTfvópeva• Kepi bè Tf]v ipuxqv irepi-Xappdvov Tat ai ùnèp τwv TtaôWv tppovTÎbeç.

Contra Manichaeos.

430 8. TTáXiv ei [ó Xpiarôç] ¿k auvbuaopoO dvetXricpei ampia, οὐκ 1077
exwv τὸ napriXXafpévov, èvopiaOr) dv Kaî aùrôç ÙTteùOuvoç
302 eîvai ¿Keívij Tf| ápapria, fjnep Kaì oí ¿k τοῦ 'Abàp itàvTeç Karà
303 biaboxi'îv ùtrfipxov. Ei bè Xéfotev [ol Mavixaìot]' «Ei <Jàp£ àpapnaç èffTìv í| ¿k cruvouaiaç dvbpôç Kaì -fuvaiKÔç Tex0eîaa, KaKÔç ó fâpoç»- dKouéTtuaav ôn trpò Tfjç τοῦ atuTf]poç ètn-bnpiaç, τοῦ dpavroç n'jv àpapnav τοῦ KÔopou, ¿ttravTeç oî dvOpwTtoi, tïtoitep rà àXXa perà κοκîοç èirpatrov, oünu Kaî

86 inaccessibilis. Quod enim Deus exsistat, omnibus notum est; quid autem aut quomodo sit intellegere, difficillimum est inter omnia quae in natura exsistant.

376 3, 21. Quomodo nosse potuissemus eum (Christum) factum esse 1076
378 carnem animatam vere, non vero imaginarie, cum ipsum putent Manichaei quidem- corpus apparenter habuisse, Ariani vero fuisse inanimatum, nisi dixisset: *Tristis est anima mea,* et timorem ostendisset, et cibum ac potum et somnum cepisset? Haec enim
402 neque deitati conveniunt, neque carni inanimatae. Nam quod spectat quidem ad corpus, eae tantum in ipso passiones intelleguntur, quae corpus corrumpere valent, non vero animae passiones, quae ob penuriam rerum necessariarum in nobis exoriuntur. Quod vero spectat ad animam, in ea deprehenduntur sollicitudines ob ipsas passiones susceptae.

430 8. Rursus si [Christus] ex copula accepisset corpus, non habens 1077
discrimen, existimaretur et ipse obnoxius esse huic peccato, quod
302 et omnes ex Adamo per successionem contrahunt. Si vero di-
303 xerint [Manichaei]: «Si caro peccati est quae ex coniunctione viri et feminae editur, malae sunt nuptiae», audiant quod ante salvatoris adventum, qui abstulit peccatum mundi, omnes homines, sicut cetera cum malitia agebant, sic et nuptias cum peccato

1076. MG 39, 904. 1077. MG 39, 1096.

τὸν fdpov àpapTrjTiKiîiç eîxov. Ai' ô τô ¿k το0 fdpou fev-viúpeva *adunara vor\réov* κοî οûτως, ènei perù Ttfv djiapTÍav f] ffùvoboç féfovev το0 'Abàp Kai Tfjç Eùaç, bià το0το ffàpg àpapTÎaç eïpHTai. . . . 'AXX' èmbripriaavTOç τοû auiTf]poç, ibçiis dirò τûιν dXXujv TtpaYpÛTUJv dcpaipeGiç àpap-naç féfovev, ουτuj Kai dnô τοû fâpou. ... 9. Kai ërépujç bè cpuaiKiiiTtpov XexOà-581 aerar 'H napéevia 0eîôv -n XP1PU TUfxdvei, Kai tbç èv dptTaîç582 ûndpxei. Eï τiç oùv oufKpívujv TaÙTt] τὸν fápov, Xéfoi aùròv ápapTÍav eîvai, οùκ diroXeXuptvujç ápapTÍa éOTÍv.

S. AMPHILOCHIUS ICONIENSIS, 340/5 —post 394.

Carmen ad Seleucum.

(Apud *Greg. Naz.,* Carmina, l. 2, carm. 8.)

1078 Vers. 264. [Kavtbv τûιν OeoirveuOTUiv fpatpûv' TTaXatàti biaOriKir nevTÔTeuxoç (Kricnç, 'EE, Aeu., 'Ap., Aeur.), 'Iqa., Kprr., 'PoùG, BaaiXeiûιν Téaaapeç, TTapaX. Suvaipiç, "Eobp. bùo, 'libp, YaXp., ZoXop. Tpeîç (TTapoip., 'EkkX., 'Aiap.), reportai bœbÊKa ('Qa., 'Ap., Mix-, 'luiqX, 'Apb., 'Iwv., Na., App., ¿oq>., 'Aff-, Zax-, MaX.), irpocpfiTai Téaoapeç ('Ho., clep., 'leZ., Aav.).] Toùτοιç TtpotJefKpivouffi τ]ν 'EaGt'ip nveç. [Katvq bia0f]Kir75 EùaffiXiarai Téaaapeç (Mτ., Mk., Ak., 'lui.), pipXoç AoukÛ f) beuïépa (TTpaE), TTaùXou èmor. biç êirra ('Pæp., Kop. bùo, TaX., 'Eq>., à>iX., KoX., Qeaa. bùo, Tip. bùo, Tir., «tnXripi., 'Epp.).J Tivèç bè tpatn tqv irpôç 'Eppaiouç vó0ov, οùκ eû XéfovTeç-fvr|<jia fàp f) x^piÇ- KaOoXiKâiv èraOToXûιν nveç pèv èïtra

habebant. Unde corpora ex nuptiis genita intellegenda sunt; et sic, quia post peccatum societas facta est Adami et Evae, ex hoc caro peccati dieta est. . . . Sed adveniente salvatore, sicut a ceteris 413 rebus ablatio peccati facta est, ita et a nuptiis. ... 9. Aliter etiam S8i magis naturaliter dicetur: Virginitas divina res est, et sic inter®82 virtutes exsistit. Si quis igitur conferens cum illa nuptias, dixerit illas peccatum esse, non absolute sunt peccatum.

1078 [Canon scripturarum: Vetus testamentum: Pentateuchus (Gen.,74 Ex., Lev., Num., Deut.), los., lud., Ruth, Regnorum IV, Paral. II, Esdr. II, lob, Ps., Salomonis III (Prov., Eccl., Cant, cant.), prophetae XII (Os., Am., Mich., loel, Abd., Ion., Nah., Hab., Soph., Agg., Zach., Mai.), prophetae insuper IV (Is., 1er., Ez.,. Dan.).] His addunt Esther nonnulli. (Novi testamenti: Evangelistae IV7S (Mt., Me., Lc., Io.), Lucae liber secundus (Act.), Pauli epistulae XIV (Rom., Cor. II, Gal., Epb., Phil., Col., Thess. II, Tim. II, Tit., Philem., Hebr.).] Nonnulli autem dicunt epistulam ad Hebraeos esse spuriam, nec recte dicunt; genuina enim est gratia. Catholicas

1078. MG 37, 1594 — Vide p. 177, not 1.

tpaoiv, oí bè rpeîç pôvaç xPÔvai béxeoOat, Tqv 'laKtbpou uiav, piav bè TTexpou, tî|v t' 'luidvvou piav. Tivèç bè Tàç Tpeîç, Kai Ttpôç aÙTaîç Tàç bùo TTéTpou béxovTai, tôv 'loùba b' èpbôprp'. Tqv b' AîtOKâkutpiv TÎjv 'Iwávvou TtdXiv Tivèç pèv è^Kpivoucnv, oí irÀeiouç bè fe VÓ0OV Xéfouoiv.

Fragmenta.

382 9. Kai XéXuTai too adjpaToç vaôç Kara tòv too itdOouç 1079
387 Kaipóv, èv tô Tpiqpèpip Ta<pf| povXopévou • Kai TtdXiv dvéOTqoev aÙTÔv Kai ôvàiOri aÙTiîi, àppÔTip koî dtppdcrrip Xôfip • où Kexpappévoç èv aùrip ô dirooeoapKtupèvoç, dXX' dirooipiuiv èv aÙTÛi tiîiv bùo tpùoeœv tiîiv èTepovoiiov daù'fxi7TOV T|ìv ìbiótriTa.
383 12. AiáKpivóv poi Xoinòv Tàç tpùaeiç, Tip Te toû 0eoO, tip 1080
Te too dvOpuinov ovre fàp kcit' èKirnooiv èK 0eoO féfovev dvOpwTroç, oirre KaTà TtpoKorrôv & dvOpwtrou 0eôç. 0eòv
390 yàp Kai àvOpujirov Xéfw. "Otov bè Tà TtaOripaTa tt) aapKi Kai Tà Oaùpara Tip 0eij> bû;ç, dvdyKij Kai pô OéXtuv bibtuç toùç pèv Taneivoùç Xôyouç Tip èK Mapiaç dvépdnrtp, toùç bè àvrffpévouç Kai Oeonpetreîç Tip èv dpxô 8vn Aoyiu.

S. EPIPHAN1US, ca 315—403.

Ancoratus, 374.

151 7. TTa-rôp oùv dyèvvr)TOÇ Kai dKTiOTOÇ Kai dKaTdXqTtToç· 1081
iss Yiôç yevvr|TÔç, dXXà Kai 5kti*toç ko! dKaTÔXnnroç • TTveOpa

epistulas nonnulli quidem VII numerant, alii autem III dumtaxat, Iacobi I, Petri I et Ioannis I; quidam autem Ioannis III ac praeterea Petri II recipiunt, et ludae l, quae septima est. Apocalypsim autem Ioannis quidam quidem admittunt, pars vero maior spuriam asserunt.

382 9. Solutum est templum cotporis sub tempus passionis, triduo 1079
»87 sepulturae, ipso volente: rursumque illud excitavit et est ei unitus ratione ineffabili; non commixtionem in ipso passus aut carnem abiciens, sed duplicis secundum essentiam diversae naturae inconfusa proprietate servata.

383 12. Discerne mihi deinceps naturas, Dei et hominis. Neque 1080
enim excidens ex Deo factus est homo neque proficiens ex homine
390 Deus. Deum enim dico et hominem. Cum autem passiones carni Deoque miracula dederis, necessario, quamvis nolens, tribuis humiles quidem sermones homini ex Maria nato, sublimiores vero et Deo congruentes Verbo quod erat in principio.

151 7. Pater est ingenitus et increatus et incomprehensibilis; Filius 1081
152 genitus, sed increatus et incomprehensibilis; Spiritus Sanctus

1079. MG 39, 105. 1080. MG 39, 109.
1081. D (= Dindorf) 1. 94; MG 43, 28.

°Afiov dei, où yewriTÔv, où ktiotôv, où auvâbeXtpov, où rraTpà- 174
beXcpov, où TrpoTtâTopov, oùk Iicfovov, dXX' èK tôç aùtôç oùaiaç ica
TTaTpôç Kai Yîoû, FiveOpa'Afiov. «TTveûpa *-fàp* ó Qeôç» [Io4, 24].

1082 8. "Ekootov ôè tûiv ôvopâtujv poviiivupov, pi] ?xov beu-ns
tèpmaiv. Kai fàp ô TTaTqp TtatTip, Kai oùk ?xÊl dvnnapdOeTOV,
oùbè êîèpip irarpi auíeuYVÚpevov, *Iva* pi] bùo 0eo(. Kai Yîôç
povoyeviiç, Qeôç dXqûivôç èK QeoO àXt]0ivoû, où TTaTpôç èx^v
ôvopa, oùbè dXXÔTpiov TTaTpôç, dXX' êvôç TTaTpôç ÛTtâpxouv
Movofevrjç bè, îva povdivupoç ?¡ ô Yîôç, Kai Qeôç èK QeoO,
îva eîç Qeôç TTaiÔP Kai Yîôç KaXôTat• Kai tô TTveûpa tô "Afiov
povoyevèç, oùx Yîoû ?X°V ôvopa, où TTaTpôç tï]v ôvopaaiav,
dXXà TTveûpa "Afiov oíít w KaXoùpevov, oùk dXXÔTpiov TTaTpôç.
Aùtôç fàp ô Movofevriç Xèfer «tô TTveûpa toû TTaTpôç»
[Mt 10, 20], Kai' «Tô èK toû TTaTpôç èKiropeuôpevov, Kai èK toû
èpoû XippeTat» [lo 15, 26; 16. 14], iva pn dXXÔTpiov vopio0eù]i8
TTaTpôç, pnbè Yîoû, dXXà tôç aÜTÔç oùaiaç, tôç aùtôç 0eô-
tt]toç, TTveûpa 0eîov, . . . tô QeoO Kai Qeôç. TTveûpa yàp íes
Qeoû Kai TTveûpa toû TTaTpôç Kai TTveûpa toû Yîoû, où Kœrà
Tiva oùvOeaiv, KaOdnep èv fipîv q/uxô Kai aiîipa, dXX' èv péaqj
TTaTpôç Kai Yîoû, èK toû TTaTpôç Kai toû Yîoû, TpÍTOv tí] ni
ôvopaaia.

1083 33. TTûiç fàp eOpiaKCTai ô oiKOvopia èv àXqOeia oùaa, ei 3?«
PÔ eîxe tôv tôç èvav0panrôaetuç xpeuùbr] auvi]0etav; . . . 'Ev
Tip fàp eirreîv èaOietv Kai irivetv adpKa dXr|0ivôv [Xpiarôç]

semper est, non genitus, non creatus, non frater, non patruus, non ne
avus, non nepos, sed ex eadem Patris Filiique substantia Spiritus 16«
Sanctus: *Spiritus enim Deus est.*

1082 8. Unaquaeque appellationum singularis est; neque quidquam 178
habet quod secundo significetur. Etenim Pater est pater; neque
quidquam habet quod ex adverso comparatum sit, aut 'cum altero
patre copulatum, ne duo sint dii. Et Filius unigenitus, Deus
verus ex Deo vero, non Patris nomen habens, nec alienus a Patre,
sed unius Patris exsistens; Unigenitus vero, ut singulari sit ap-
pellatione Filius; et Deus ex Deo, ut unus Deus Pater et Filius
appelletur. Et Spiritus Sanctus unigenitus, non Filii nomen, non
appellationem Patris habens; sed Spiritus Sanctus sic vocatus, non
alienus a Patre. Ipse enim Unigenitus loquitur de *Spiritu Patris*
et dicit: *Qui a Patre procedit et de meo accipiet,* ut ne alienus a 16«
Patre vel Filio crederetur, sed eiusdem substantiae, eiusdem di-
vinitatis, Spiritus divinus, . . . qui ex Deo et Deus est. Spiritus
enim Dei, et Spiritus Patris, et Spiritus Filii; non secundum com- 168
positionem aliquam, sicut in nobis anima et corpus, sed in medio
Patris et Filii, ex Patre et Filio, appellatione tertius. 171

1083 33. Quomodo enim vera esse inveniretur incarnatio, si non 876
necessariam humanitatis consuetudinem haberet? . . . Eo quod
dicitur [Chri«tusJ manducasse et bibisse, veram fuisse carnem de-

1082. D 1, 94; MG 43, 29. 1083. D 1, 125: MG 43, 77.

ínrobtÍKVuatv.... "Eo^t Trâoav τὸν οÍKOvopíav èXOὼiv ó Aôyoç,
378 Kai tfápxa Kaì ipuxòv Kaì ôaairép èaTiv èv àvOpÓJUU).
486 57. ‘Opwpev yàp ôτi eXa^ev ó ctwτὸp eie τôç xeìPa? aÙTOÛ, 1084
ùjç ?x€l ¿v T'î) tùarfiMip. 5τε dvéKeiTO èv τὶù ὸeiirvuj Kaì tXafJe
457 Tabe, Kaì eùxapKJTiidaç dite- «ToOτó poó èoTi Tabe.» Kaì èbujxe
490 τοîç aÙToO paérjTaîç Kaì dire- «ToOτó poú ècrri Tabe.» Kaì ópiòpev
ôτi oὺk i(7ov èciTÌv oὺbè ôpoiov, oὺ τὸ èvoàpKip elÌKÓVl, OÙ TÍj
dopáTip tìeÓTHTi, oὺ τοîç xapaKTÒpoi τûiv peXiÍiv. Tò pèv *fáp* ècrn
OTpOTfuXoetbèç Kaì dvaiaôqTov. 'Qç npôç τὸν bùvapiv Kaì
Xqaev xápm direiv «ToOτó poó èτra Tabe», Kaì oùbeiç dmoTeì
τὶù Xófuj. ‘O "fàp pò TtiOTeὺiuv eìvai aÙTÒv dXr|0ivòv èv Jj drev,
èKTTtirrei τôç xàpiToç Kai TÒS OWTqpîaç.
dis 65. ’Ev (p èfù> óoOévouv bià τôç oapKÔç, diteaTdXn poi ó 1085
aouTÒp èv bpoiújpaTi oapKÔç àpapTiaç [cf. Rom 8, 3], olKOvopiav
TOiaÙTqv TtXqpwv, îva pe bouXeiaç èSayopaffij, îva pe cpQopâç,
îva pe OavdTou. Kaì «èyévcTÓ poi biKatoaùvii Kai d'fiadpôç Kai
diroXÙTpiuaiç» [i Corl,30]" biKaiooùvn pèv btà Tticrreujç aÙTOÛ
àpapTiaç Xùaaç- dfiaapôç bè bt' übaTOç Kai TtveὺpaToç, Kai èv
4i« ÓÔM<tT' aÙToO èXeuOepwaaç• ànoXÙTpujcuç bè τô aîpa οὺτοO*.
152 75. llaTÒp ôv óei2, Kaì τô TTveûpa èK TTaTpôç Kai Yîoû Ttvéet, 1086
¡¡1 Kai oÔTê ô Yîôç ktiotôç oiiTe τô TTveOpa ktiotóv. ... Ai' aὺ-
toO toívuv toO Aóyou TtdvTa Tà ktiotὺ féfove, toO paaiXéouç

monstratur. . . . Veniens Verbum totam humanitatis oeconomiam
378 habuit, et carnem et animam et quidquid est in homine.
186 57. Videmus salvatorem in manus suas accepisse, ut in evangelio 1084
legitur, quando in cena recumbens haec accepit et gratias agens dixit:
157 *Hoc meum est hoc.* Et dedit discipulis suis et dixit: *Hoc meum*
4!!0 *est hoc.* Atque videmus aequale illud non esse nec simile, non
susceptae carnis imagini, non divinitati invisibili, non membrorum
lineamentis. Illud enim rotundum est et sensus expers. Quod ad
vim attinet, ex gratia dicere voluit: *Hoc meum est hoc;* nec quis-
quam est qui ei sermoni non fidat. Nam qui verum illum esse
non credit, sicut dixit, a gratia et salute excidit.
413 65. Cum ego came imbecillis essem, salvator ad me sub carnis 1085
peccati specie missus est, qui hoc negotium conficeret, ut me a
servitute, et a corruptione, et a morte redimeret. Et mihi *iustitia,*
sanctificatio ac redemptiofactus est: iustitia quidem, quia per fidem
suam peccatum dissolvit; sanctificatio, quia per aquam et spiritum
41« et in verbo suo libertatem dedit; redemptio, sanguis eius'.
152 75. Semper Pater exsistebat*, et Spiritus ex Patre et Filio spirat, 1086
171 neque creatus est Filius neque creatus est Spiritus.__Per ipsum
181 Verbum creatae res omnes exstiterunt, per caelestem illum regem,

1 et * Cf. addenda et emendanda p. 802.

1084. Sequimur textum W. Baehrens in CB86; MG 43, 117.
1085. DI, 161; MG43,133.
1086. DI, 175; MG 43,157

τοΰ οὐpaviou, τοῦ ¿vunoOTÚTOu Aófou, τοΰ awTÔpoç f|gwv Kai eὐepYéTou. Aὐτôç fàp ó owτôp ô éi'fxoç an' oὐpaviûv KaTeXÔtôv, ô èv èpfaaTripiuj napÔévip KaTaïuὐaaç τôv f|,ueT¿pav noinaaaOai <Ju)TT|piav, ... ô pὐ Tpaneiç Tqv cpὐffiv, ô aὐv Tq GoÔTqTi Xa^tuv 383
Tqv àvOpiunÓTriTa, . . . b Tqv aàpKa Kat q/uxÔv tqv ávOptunívqv Xapujv, TÉXeioç ujv napà TTaTpôç, évavûpwnqaaç èv ôpîv, oὐ 876
boKqaei, dXX' àXqQeiqt, TéXeiov eiç èauTÔv dvanXàaaç àvèpujnov dirò Mapiaç TÔÇ Geoτôkou bià TTveὐpaToç 'Afiou. . . . Aὐτôç 429
«ô Aôfoç aàp£ Yêvôpevoç» [loi, 14), oὐ Tpaneiç τοΰ eîvat ©eôç, 882
oὐ peTafiaXwv τôv GeÔTqTa eiç dvûpwirÔTqTa, àXXà oὐv τûj îbiiu TtXqpujpaTi τôç aÙToO GeÔTqTOç, Kai tt) ¡bip ὐnoffTâaei τοΰ ©eoὐ Aófou Kai èvunoffTaTOu cJugnepiXapὐv τô eîvai àvûpwnoç Kai eï Tt èofiv àvOpiunoç. "AvOptunov bè Xé-ftu rtXeiov, boa èv àv-Gpdmtp Kai oïa àvôpujnoç.

1087 80. 'AXXà tí oi τοιοὐτοι vopièouai Xé-peiv, èàv eïnuupev TéXeiov ?98
âvOpwnov èK Mapiaç τôv XpiOTÔv YeyovoTa, q voûv è^xq^ÔTa; Mh ὐnovoqffopev aÙTÔv àpapTi'atç ὐnoneoôvTa; Mi] févoiTO.

1088 87. TTepi bè τûiv boKoὐvTtuv XpiffTiavtûv eîvai, 'fìprfèvei bè 000
neiGopévujv, Kai τôv pèv τiîjv veKpiîiv àvàoTaoiv ôpoXo'foὐvTiuv, aapKÔç Te TfjÇ ÔM^tpaÇ Kat oὐipaToç τοΰ Kupiou, τοΰ àpiou èKeivou τοΰ dnô Mapiaç dvtiXqppévou, TaÚTqv bè τôv odpKa Xe fôv-Tujv pô èyeipecrOai, dXX' dXXqv dvTi TaÙTqç èK ©eoὐ biboaGai, nwç oὐx't pâXXov τiîjv dXXtov etnoipev duepeOTèpav eyeiv ὐnoXippiv;

per Verbum subsistens, servatorem nostrum et benefactorem. Hic ipse enim est servator sanctus qui e caelis descendit et in virginis officina nostram salutem facere dignatus est, ... qui, non immutatus 383
quoad naturam, cum divinitate assumpsit humanitatem, . . . qui carnem et animam humanam assumpsit atque, licet perfectus apud 877
Patrem, in nobis incarnatus .est non in specie, sed in veritate, et 378
perfectum effinxit in se hominem e Maria deipara per Spiritum 876
Sanctum. . . . *Verbum* ipsum *caro factum est,* non desinens Deum 429
esse, non divinitatem convertens in humanitatem, sed cum propria 382
integritate divinitatis suae et propria hypostasi Dei Verbi et subsistentis adiungens τὸ ‚esse homo' et quidquid est homo. Hominem dico perfectum, hoc est, quaecumque insunt in homine et qualis est homo.

1087 80. Quidnam autem se dicere posse isti putant, si asserimus 393
Christum ex Maria genitum esse perfectum hominem aut mente praeditum? An suspicamur illum peccatis obnoxium fore? Absit!

1088 87. Quod ad eos attinet, qui se Christianos profitentur, sed eoo
Origenem sequuntur, et mortuorum quidem resurrectionem admittentes cum carnis nostrae tum sancti Domini corporis illius, quod ex Maria susceptum est, dicentes autem eamdem carnem non excitari, sed aliam in eius locum a Deo dari: nonne hanc ipsam opinionem ceteras omnes impietate superare dicemus?

1087. D I, 181; MG 43, 168.
1088. DI, 189; MG 43,177.

«io 93. Oùbè fàp dvOptimp fipwv f] èXttiç tt|ç ournipiaç. 1089
Oùbeiç fàp irdvrutv twv dnô Abàu dvOpujmjjv i'ibvviíOt] èp'fd-
876 aaaOat tî]v awrnpiav.... °O0ev dnô rflç fjpdiv aapKÔç dvéXapev
ò Kùptoç èXOdiv TÎ]V ffdpKa, Kai dv0puntoç yè^ovev f]pîv Ôpotoç
b Geôç Aôyoç, ïva èv Tfj OeÔTnrt bujq f)Mîv Tqv ourrriptav, Kai
èv Tq aÙToO dv0pu>nÓTT|Ti ndOij ûnèp qpiùv tûiv dvOpdintuv,
nd0oç bià toû naOouç Xvaaç Kai OdvaTov bià 0avdTOu toû
392 îbiou OavaTtbaaç. ... 'EXofiaOq aÙTÛ) tô nd0oç tiíÇ oapKÔç
tiç 0eÓTT)Ta, pqbèv aÙTfiç traOoùoqç, ïva pi] dç dvOpwnov ëxjl
Ô KÔapoç Tr]v èXittba, dXX' èv Tip KupiaKip dvOpibnuj, tôç
0eÔTT|Toç àvabexopèvrçç XopoOfivat eiç aÙTÎ]v tô ndOoç.

120. Symbolum Epiphanii, cf DB 13 sq. *1089**

Adversus haereses Panarium, 374—377.

143 Haer. 8, c. 5. 'H bè vopoOeoia f) èK Oeoû aÙToîç [toîç 1090
'loubaiotç] boOeîaa . . . èbibaie . . . eibévat 0eòv pôvov Kai
avrà) Xarpeùeiv. 'Ev povapxiq pèv Kqpurrópevov tô ôvopa,
èv bè Trj povapxia f] Tpiàç KaTtTTféXXero Kai èniOTeóero napà
toîç èïoxuiTdTOiç aÙTwv, TOUTéo-n npo<pi]Taiç Kai iifiaopévoiç.

74 8, 6*. [Canon veteris testamenti: 1. Pcv., 2. "ES., 3. Aeu., 1091
4. 'ApiOp., 5. Aeut., 6. Îi]Oo0 toû Natif], 7. KpiT., 8. 'Poù0,
9.'ld>P, 10. YaXTripiov, 11. TTapoipiat ZoXopâivTOç, 12. 'EKKXqo.,
13. 'Atapa tûiv $op., 14—17. BaatX. b', 18—19. TTapaX. p',
20. AutbeKanpôcpr]TOv, 21. 'Ho., 22. 'lep. pera tôjv 0pr|vuiv

410 93. Non enim in homine spes est salutis nostrae. Nemo enim 1089
omnium hominum qui ex Adam orti sunt potuit nostram operari
376 salutem . . . Hinc e nostra carne veniens Dominus carnem as-
sumpsit, et homo nobis similis factus est Deus Verbum, ut in sua
divinitate daret nobis salutem, et in sua humanitate pateretur pro
nobis hominibus, passionem passione solvens, et mortem propria
392 morte occidens. . . . Passio carnis in ipso divinitati tributa est,
licet nihil ipsa passa sit, ut mundus spem haberet non in homine
sed in homine Dominico, cum divinitas sibi ipsi passionem referri
voluerit.

143 8, 5. Lex a Deo eis [ludaels] data ... praescripsit ... solum Deum 1090
cognoscere et adorare; in unitate praedicatum nomen, in unitate
Trinitas nuntiabatur et credebatur apud optimos eorum, scilicet
prophetas et sanctos.

74 8, 6. [Canon veteris testamenti: 1. Gen., 2. Ex., 3. Lev., 4. Num., 1091
5. Deut., 6. lesu Nave, 7. lud., 8. Ruth, 9. lob, 10. Psalterium,
11. Parabolae Salomonis, 12. Eccl., 13. Cant. cant.. 14—17. Re-
gnorum IV, 18—19. Paral. II, 20. Prophetarum XII, 21. Is., 22. 1er.

1 Vide p. 177, not. 1.
1089. D 1, 194; MG 43, 185.
1090. D 1, 298; MG 41, 212.
1091. D 1, 299; MG 41, 213.

Kai èmtrroXiîiv aÙToO tê Kai to0 Bapoùx, 23. 'let., 24. Aav., 25-26. 'Eabp. p', 27. 'EaO., Twp., 'loubiOl.] Eiai bè Kai dXXai bùo pipXoi Trap' aÙTOÎç èv àpcpiXéKTiu, i) Eocpia to0 SZeipàx Kai f) to0 ZoXopwvroç, X'-UP'Ç àXXiuv tivüjv pipXiuiv èvaïto-KpÙtpiVV.

1092 27, 6. 'Ev 'Pibpij fàp xeyovaai irptîiTOi TTéTpoç Kai TTaOXoç ss àuôcTToXoi Kai ¿TríoKOTroi• dta Aîvoç, eira KXî]toç, eira KXnpqç,66 œrfXpovoç iïiv TTéipou Kai TTaùXou, où èmpvripoveùet TTaOXoç èv tí] npôç 'Pw.uaiovç [4>iXiinr.] èmoroXi). Kai pqbelç Oaupaléruu, ôti npô aÙToO dXXoi Tqv èmaKonriv biebéjavTO dirò tiîiv dnooTÔXaiv, ôvtoç toùtou oufxpóvou TTéTpou Kai TTaùXov Kai oûtoç yàp où-fxpovoç fiveTai tûiv dnoOTÔXuiv. ... 'H tûiv èv 'Pwpq èmOKÓmjuv biaboxó TaÙTqv ?xei T0v dKoXouOiav TTéTpoç Kai TTaOXoç, Aîvoç Kai KXf|Toç, KXfmqç, Eùâpetnoç, 'AXéSavbpoç, Eùotoç, TeXéocpopoç, 'Y'fîvoç, TTîoç, 'Avîktitoç, ó dvai èv Tip KaTaXófip npobebnXuipévoç.

1093 33, 9. °Ó bè é'fpaipe Moiuaflç, oùk èKTÔç pouXriaewç OeoO io è^paipev dXXà èK TTveùpaTOç Afiou èvopoOéïr]<ie. . . . Kai ôti pèv vopoOeaia OeoO è<m, toOto bqXov. TTavTaxoO bè Oeôç vopoOeieî tô pèv eîç xpôvouç, Tà bè eiç tùttouç, tù bè eiç n drroKâXuipiv tûiv peXXôvTuiv ècrecrOai dyaOûiv, <îiv èXOàiv ó Kùpioç ùpwv 'Iqooûç XpiOTÔç èbeiSe ti'iv rrXripcucnv èv Tip eùaff^Xiqi.24

cum Lamentationibus et Epistulis tam eius quam Baruch, 23. Ez., 24. Dan., 25—26. Esdr. II, 27. Esth., Tob., ludith.J Sunt et alii duo libri, quos illi pro dubiis habent, nimirum Sirach et Salomonis Sapientia, praeter alios quosdam qui apocryphi dicuntur.

1092 27, 6. Romae primi omnium Petrus et Paulus apostoli pariter ss atque episcopi fuerunt. Inde Linus, tum Cletus, post hunc Clemens,86 Petri et Pauli temporum aequalis, de quo Paulus meminit ad Romanos *[lege:* Philippenses] scribens. Neque vero miretur aliquis quod ante ipsum in pontificiam dignitatem alii apostolis successerint, cum ille Petri ac Pauli esset aequalis, iisdem enim temporibus vixit. . . . Romanorum pontificum ista successio est: Petrus et Paulus, Linus ac Cletus, Clemens, Evaristus, Alexander, Xystus, Telesphorus, Hyginus, Pius, Anicetus, qui est a me paulo ante in episcoporum ordine numeratus.

1093 33, 9. Iam quod Moyses scripsit, non citra Dei voluntatem io scripsit, sed Sancto Spiritu impellente constituit. . . . Illam a Deo profectam esse legem nemini obscurum arbitror. Idem ille vero ubique decernere solet, partim quae temporibus congruunt, partim n quae certis rebus adumbrandis serviunt, partim quibus futura bona declarantur; quae in evangelio demum adventu suo Christus Iesus Dominus noster implevit.

› In editione K. Holi (CB p. 191) desunt Tujfl., 'loubiO.

1092. D 2, 68; MG 41, 372. 1093. D 2,209; MG 41,572

ses 51, 30. 'Ekeî pèv fàp ïâpoç fiv aiaôqTÔç èv Kavtjl Tfiç 1094
510 TaXtXaiaç, Kai (ibwp àXqÔûç oîvoç ■fefovôç èKXfiOn kotò bùo Tpônouç, ïva tô ùbapèç tûv èv Tip KÓapip èK^aKxevopéviuv èmarûipq too fâpou eiç owcppooùvriv Kai eiç aepvôtriTa, Kai ïva tô Xoinôv ènibiopOujapTai eiç eùcppaoiav too Xuaiitôvou
250ÏVOU Kai Tfiç x«PlT°Ç' ï'va Ka™ rcávTa Tpónov tppáíij tò orópaTa tûv Karà Kupiou èneyeipogévuiv, Kai ïva bef£ij ôti aÙTÔç èOTi Geôç oùv TïaTpi Kai Tip Afiip aÙToO TTveùpaTi.

547 59, 2. 'Qç yàp ó Tfiv irapOeviav diroXéaaç àbuvaTujç èx611095
TaÚTrjv KTfioaaOai aujpaTiKûç, pfi èvbexopévriç Tfiç tpùaeuiç, ouTcu Kai b ditô too XouTpoO èv pefdXoïç noi irapaitTuipam Trepmeoûv Kai ûditep ô dirò napôeviaç irapaireffûv beuTépav Tipfiv Tfiv èfKpdTeiav èx£l› ovtuj Kai b eiç [peTct] tô XovTpôv èv TtapairTUjpaTi peiiovt yevôpevoç exe» beurèpav ïaaiv.

556 59, 4. Kai yap Tip pèv ôvn où bèxcrai eiç icpuiffùvpv tô 1096
âpov too OeoO Kfipuïpa peTà Tfiv too XpiffToO èvbqpiav oùbè toùç dirò irpÛTOU fdpou, TeXevrriaàoriç Tfiç aÙTûv ■fuvaiKÔç, beirrépip ïdptp cruvatpéévTaç bià tô ùrreppdXXov Tfiç npfiç Tfiç iepujffûvnç. Kai TaOTa datpaXûç fi áyía 0eoû èKKXqaia peïà dKptpeiaç irapatpuXarreTai. 'AXXà Kai tòv Iti pioûvTa Kai têkvo-■fovoOvTa, ptdç YUvatKÔç ôvra dvbpa, où béxeTai, dXXà dirò ptôç ¿YKpaTeucidpevov fi xiPtúoavTa, biáKovóv Te Kai irpéopùTepov,

568 51, 30. In Cana Galilaeae externae sunt celebratae nuptiae, 1094
5,0 et aqua revera in vinum conversa dicta est duabus de causis, ut diffluentem furiosorum hominum in mundo libidinem nuptiarum castimonia et honestate constringeret, et ut quod deerat emendaret
25 ac iucundissimi vini suavitate mulceret et gratia; necnon ut eorum obturaret ora, qui adversus Dominum insurgunt, atque ut eumdem se cum Patre et Spiritu Sancto declararet esse Deum.

547 59, 2. Ut is, qui virginitatem amisit, illam quoad corpus re-1095
cuperare non potest, cum id minime natura patiatur, ita qui post baptismum in maiora quaedam crimina prolapsus est; et sicut qui virginitate excidit, secundum habet in continentia honoris gradum, sic ille post baptismum graviore obstrictus scelere secundum habet sanitatis genus.

56« 59, 4. Ita profecto sese res habet, ut, post Christi in orbem 1096
terrarum adventum, eos qui post priores nuptias, mortua uxore, secundis sese nuptiis illigarint, sanctissima Dei disciplina ad sacerdotium non admittat, propterea quod incredibilis est sacerdotii honor ac dignitas. Atque istud ipsum sacrosancta Dei ecclesia cum omni provisione diligentiaque servat. Quin eum insuper, qui adhuc vitam degit ac liberis dat operam, tametsi unius sit uxoris vir, nequaquam tamen ad diaconi, presbyteri, episcopi aut subdiaconi ordinem admittit, sed eum dumtaxat, qui ab unius uxoris

1094. D 2, 496; MG 41, 941. 1095. D 2, 550; MG 41, 1020.
1096. D 2, 552; MG 41, 1024.

Kai èiriaKonov, Kai iinobiaKovov, paXiora ôrrou dKpifitîç Kavôvtç oí ¿KKXr|<naariKoi.

1097 59, 4. "Efecm bè Tip Xaip bi' daOéveiav biapacrrátecrOai, 577
Kai pi] buvqOévTaç èni -rij npÚTi] TapeTf) arfjvai, beuTèpqt ptTà Oávarov Tfjç TrpujTtiç ouvatpOfjvai. Kai ô pèv piav èaxiKibç èv ètraivip peiiovi Kai Tipi) Ttapà Trôaiv èKKXt]ffiaIopévoiç èv-
unàpxtr . . . oùx ïva ôùo fuvaÎKaç èni tô aÙTÔ axoiq éti ne- 575
pioùanç piéis. dXX' dnô piâtç dTroaxiaOeiç beuTépa èvvôptuç, ei TÚxoi, auvacpOrj.

1098 61, 6. AXXà navra Tà Oeîa í>ÓpaTa oùk dXXq'fopiaç beîrai 78
ibç ?Xe' buvdpeujç. Ôeuipiaç bè berrai Kai aiaOriaewç, eiç tô 79
eibévai éKàcmiç ùnoOéaeujç ti]v bùvaptv. Aeî bè Kai napabóoei KexpñaOar où fàp navra dirò Tqç Oeiaç Tpatpfiç bùvaTai Xappdveaoai. Atô Tà pèv èv fpacpaîç, Tà bè èv Ttapabôaediv TiapébwKav oi dp01 dirôffToXoï.

1099 62, 4. Aei 'fàp tô TTveOpa oùv TTaTpi Kai Yiûi, où auvdbeX- 171
<pov TTaTpi, où fevvr]TÔv, où ktiotôv, oùk dbeXtpôv YioO, oùk èicfovov TTaTpôç, èK TTaTpôç bè èKTtopeuôpevov, Kai to0 YioO Xappdvov, oùk dXXÔTpiov TTaTpôç Kai YioO, dXXà èK Tf|ç aÙTf|ç oùaiaç, èK Tfjç aùfflç OeÔTqToç, èK TTaTpôç Kai YioO, aùv TTaTpi Kai Ylip, èvunôœraTOV dei TTveOpa dpov, TTveOpa Oeîov, TTveOpa bôEr)ç, TTveOpa XpiaToO, TTveOpa TTaTpôç. «Tô fàp TTveûpa íes to0 ïïaTpôç tô XaXoOv èv ùpîv» [Mt 10, 20]' Kai «tô TTveOpa pou è<pé<JTr]Kev èv péfftp ùpiùv» [Agg 2, 6]. Tpirov tt) ôvopaoitjt,

consuetudine sese continuerit aut ea sit orbatus: quod in illis locis praecipue fit, ubi ecclesiastici canones accurate servantur.

1097 59, 4. In populo, propter eius imbecillitatem, tolerari istud 577
potest, ut, qui uxore prima contenti esse non possunt, ea mortua secundam sibi copulent. Quamquam qui unam dumtaxat habuit, maiore laude et honore, ecclesiae iudicio, dignus est; ... non ita 575
tamen, ut duas altera superstite uxores simul habeat, sed ut, ab una separatus, alteram sibi legitime, si libet, adiungat.

1098 61, 6. Divina autem omnia verba non egent allegoria prout 78
vim habent. Consideratione vero ac sensu opus habent, ut argu- 79
menti cuiusque vis intellegatur. Sed traditione quoque opus est; neque enim ex scripturis peti possunt omnia; idcirco alia in scripturis, in traditionibus alia sancti apostoli reliquerunt.

1099 62, 4. Semper enim cum Patre Filioque Spiritus est, non Patris 171
confrater, non genitus, non creatus, non Filii frater, non Patris nepos, sed a Patre procedens, et accipiens a Filio, a Patre Filioque non alienus, eadem autem ex substantia, eademque divinitate, ex Patre et Filio, cum Patre et Filio, subsistens semper Spiritus sanctus, Spiritus divinus, Spiritus gloriae, Spiritus Christi, Spiritus 168
Patris. Nam *Spiritus Patris qui in vobis loquitur* et *Spiritus meus in medio vestri consistit.* Appellatione tertius, divinitate

1097. D 2, 552; MG 41, 1024.
1098. D 2, 570; MG 41, 1047.
1099. D 2. 575; MG 41, 1053.

neïffov Tfi 06ÓTHTI, οὐκ fiXXomipévov napa TTaTÉpa Kai Yióv, ffùvbeapoç tfiç Tpiàboç, ¿macppayiq Tfiç bpoXofiaç.

698 64, 35. 'Avàtrraatç 'fàp οὐκ èid τοῦ pi) TtCTrriuKÔTOç, àXX' 1100
¿ni τοῦ TreTrriJUKÔTOç Xéyerai Kai dviOTapévou. ... Où fàp τô
PÔ OvrjffKov, dXXà τô Ovfioxov KXiveTai. ©vfiffKei bè aápS-
218 tpuxfi fàp àOàvaTOç.

198 65, 5. TqXaufûjç yàp appaívei b τοῦ Oeoû Xôyoç, ôτi ofrre 1101
peïà Tà àffTpa -fCfôvaoiv fiffeXot, οὐτε Ttpô oùpavoû Kai TÛÇ,
aacpûiç àpeTaOérov ôvτoç τοῦ ôptoû, τοῦ ôτi irpb oùpavoû
Kai YÔç oùbèv fiv τûiv èKTiopévuiv ôτi «èv àpxfi ¿Ttoiqaev ô
©eôç τôv oùpavôv Kai Tqv yfiv» [Gn 1, 1], ùiç dpxfiç oùaqç
KTÎffeuiç, Kai oùbèv irpô aùtfiç τûiv KtKnapévujv.

154 69, 26. 'AXXà tràvTuiç ¿peîç por OèXuiv èfévvr)<Jev, fi pfill02
I550éXujv. Kai οὐκ tipi KaTà aé, di qnXóveiKe, iva ¿v τι τοιοûτον
eiç ©ebv btavoqGw. E(pèv fàp pfi PouXôpevoç è'févvqaev,
(Ïkujv è'févvqoe- Kai ei pouXôpevoç ¿fewricrev, ápa fiv τὸ poùXqpa
npô τοῦ Yioû- Kai êorai kòv ponfi xpôvou peTaiù YioO btà
τοῦ pouXfipaTOç. 'Ev ©eût bè où XPÔvoç eiç pouXfiv, où poù-
iseXqcnç eiç biavórjaiv. Oirre oùv 0¿Xu>v ¿févvqoev, ovτc pfi
0éXwv, dXXà *èv* Tfi ùirèp pouXfiv cpùaei.

«os 69, 52. 'Avamoç ô brjpioup'fôç Oeôç Aô'foç, b oùv TTaTpi 1103
KTioaç τôv dvOpunrov, Kai oùv Tip 'A'fiui aÙTOû TTveùpan,

176 aequalis, non a Patre Filioque discrepans. Trinitatis nexus, confessionis sigillum.

598 64, 35. Resurrectio non de eo, quod numquam cecidit, sed de 1100
eo, quod cecidit atque iterum assurgit, dicitur.... Non enim quod
non moritur, sed quod moritur inclinari dicitur. Moritur autem
218 caro; anima enim immortalis est.

198 65, 5. Illud evidenter sermo Dei declarat, neque post astra 1101
productos esse angelos, neque ante caelum et terram constitutos.
Est enim immutabilis et certa illa sententia: ante caelum ac terram
nihil omnino conditarum rerum exstitisse, quoniam *in principio
creavit Deus caelum et terram,* ut illud sit creandi principium, ante
quod creatis ex rebus omnino nulla fuerit.

154 69, 26. At utique dices mihi: Vel voluntate, vel praeter vo- 1102
155 luntatem genuit. Ego vero non sum tui similis, homo contentiose,
ut de Deo quidquam eiusmodi cogitem. Si enim praeter voluntatem genuit, invitus genuit; sin autem voluntate genuit, haec
voluntas fuit ante Filium; unde vel minimum saltem momentum
propter illud voluntatis decretum ante Filium intercipi poterit. At
m Deo non est tempus ad consilium, nec voluntas ad cogitationem.
156 Neque ergo volens genuit neque nolens, sed in natura quae consilio superior est.

408 69, 52. Deus Verbum creator, causae expers, qui cum Patre eius- 1103
881 que Sancto Spiritu hominem creavit, immortalis, impollutus, arcano

1100. D 2, 639; MG 41, 1125.
1101. 'D 3, 9; MG 42, 20.
1102. D 3, 172; MG 42, 245.
1103. D 3, 200; MG 42, 284.

àOdvaToç Kaì ôxpavroç, ÔOKnaet dppqTip nvi aotpiaçssi puarriplip èvqvOpwTnitfe, téXéÎwç tà Trdvra dvabefdpevoç ûnèp4ti to0 ibiou TrXdapaTOç bi' (nrep[3oXi]v tptXavOpwTtiaç, où perd dvdyiai?, dXX' êKOuaia Yvwpq, ïva èv rf| oapKÎ KaraKpivn t?)V413 dpapfiav, Kaì èni xip araupip biaXóoq ttjv Kardpav, Kai ¿v Tip «7 pvHpan KOTacpaipeTOv Troinai] tiÎv «pOopav, Kai èv Tip Çbij OÙV426 tt| ipuxô KareXOwv èv Tr¡ SeÓTìpn KXámj tò Kévrpov to0 Oavdrou, Kai biaXùffij t?)V Trpôç tòv fibqv btaGqKqv.

1104 69, 62. 'HgeXXe yàp f] éeÔTtiç TeXttoOv tò navra, rà Karà426 tò pucrnipiov to0 TrdOouç, Kaì aùv rij ipvxfl KareXOeìv èrrì tò KaraxOóvia èrti tò èp-fdaaaOai t?)v èwì tùiv irpoKeKotpnpévwv owTqpiav, <prpd bè dfiujv TtaTptapxwv.

1105 70, 5. Kaì twv XtfóvTwv tò awpa dvai kot' elKÓva bia-es ttìttttìi TtdXiv ó Xôfoç. TTwç xàp buvaròv tlvai tò óparòv Tip dopdrip TtapanXr|ffiov; TTwç tò awpanKÒv tw dowpdrip; TTwç tò d<pi)v ?xov TlP dKaTaXrprrtp;

1106 70, 7. Kai dbvvaróv èanv ìbeìv 0eóv, páXicrra dvOpwnívriv 105 (pùffiv- Kai oùk èfxwpeî tò óparòv ópav tò dóparov. 'AXX' ò dôparoç ©eôç, èv «piXavOpwTuç Kaì buvdpet èvioxùaaç tò 107 dbùvarov, KarnSiwae rrj èauroO buvdpei, ôtrwç ïbij tò dóparov, Kai 0 elbe tò dóparóv Te Kaì dneipov, où KaOdiç *tcsye* tò dneipov, dXX' tbç i^buvaro xuJpeîv f) cpùoiç, èvbuvapwOeîoa to0 dbuvdrwç èx0VT0S irpôç èTréKracnv to0 buvaroO. Kai oùbèv7o

quodam sapientiae mysterio sua sponte incarnatus est atque perfecte cuncta opificii sui in se transtulit ob abundantem erga ho-411 minem amorem, non necessitate impulsus, sed voluntario consilio, ut peccatum in carne condemnaret, et in cruce exsecrationem 413 dilueret, et in sepulcro corruptionem e medio tolleret, et ad inferos cum anima in divinitate descendens stimulum mortis infringeret42 foedusque cum inferis initum dissolveret.

1104 69, 62. Decreverat divinitas omnia ouae ad passionis mysterium 42« pertinebant perficere, et cum anima ad inferos descendere, ut salutem operaretur eorum, qui antea mortui erant, id est, sanctorum patriarcharum.

1105 70, 5. Nec minus et aliorum reicienda sententia, qui corpuses ad imaginem Dei esse dicunt. Nam quomodo fieri potest ut visibile invisibili simile sit? Quomodo corporeum incorporeo? Quomodo contrectabile incomprehensibili?

1106 70, 7. Deum quidem videri, praesertim ab humana natura, 105 est impossibile: nec licet visibile videre invisibile. Sed hic in-107 visibilis Deus pro sua humanitate ac potentia corroborans impotens, virtute sua efficit ut invisibile aspiciat, quod invisibile et infinitum aspicit, non quatenus est infinitum, sed quantum illius, quod imbecillum est, natura capere potest, eiusmodi vi ac virtute confirmata, ut ad potentis illius notitiam adaequare se possit. Et nihil 70

1104. D 3, 218; MG 42, 305. 1105. D 3, 248; MG 42, 345.
1106. D 3, 251; MG 42, 349.

bioiaet èv Tfj Gdqt ipacpr), ofrre àvTÎOeToç Xéïiç Trpôç Xéíiv eiipeOrifferai.

so 73, 34. [Av-nóxetoi] . . . ópooúdtov ôpoXoyoûvTeç TTaTépa 1107
142 Kaì Yiôv Kai 'Afiov TTveOpa, Tpeîç ùiroffrâaeiç, piav oùaiav, piav OeoTTjTa' KaGdiç èTrnv ô àXqOivr] itianç, f| *fatò* twv àvéxaôev, irpotpqTiKri Te Kai eùaneXiKr] Kai cutootoXikô• qv ibpoXóynaav oi auveXOôvTeç naTépeç fjpwv Kaì èitiaKoiroi èv tîj NiKaiç auvôbw èiri Kwvaravrívou toO pefàXou Kai paKapiw-TÔTou paaiXéwç.

556 75, 4. Kai ôti pèv dcppoaùvqç ècrri tô irâv èpirXewv, toîç 1108
cniveaiv KeKTiipévotç toûto bfjXov tô Xéfeiv aÙTÔv ènioKoirov Kai npeopÛTcpov ïaov eîvai. Kai irwç taxai toûto buvaróv;
ses'H pèv fàp èœn TcaTépwv f€vvr]TiKri xàStç' TtaTepaç fàp yevv^
467 xr) èKKXqaitf ô bé, Ttaxépaç pii buvapévri yevvSv, bià Tflç toû XouTpoO iraXiffeveffiaç TéKva yevvqt xq èKKXriaia, où prjv Ttaxépaç bibaOKâXouç. Kai toÎiç oîov re ôv tôv irpeopúTepov KaOiGTáv,
sei pô ?x°vTa xeipoOeoiav toû x€lP0T0ve'v, f| eiireîv aÙTÔv eîvai ïaov tûi èmffKÔiriij;

586 75, 8. 'EireiTa bè nepi toû òvópaTa Xéyetv twv TtXeuxq-1109
oávTwv, tí dv tir) toótou Trpoùp-fiaÎTepov; Tí toútov Kaipiw-Tepov Kai OaupaoidiTepov, iriOTeúeiv pèv toùç irapôvxaç ôti oí àrreXOôvTeç Iiîiffi, Kai èv dvimapîia oùk eiaiv dXXà eioi Kai Iwai irapà Tip Aecnrótij- Kai ônwç dv tò aepvÓTaTov

discrepabit in divina scriptura, neque sententia alteri opposita invehietur.

80 73, 34. [Antiocheni) consubstantialem esse confitentur Patrem, et 1107
142 Filium, et Spiritum Sanctum, tres hypostases, unam essentiam, unam divinitatem; quod quidem vera fides est, quae a maioribus tradita est, et prophetica, et evangelica; et apostolica est, quam professi sunt patres nostri et episcopi, qui in nicaena synodo, Constantino magno et beatissimo imperatore, collecti sunt.

550 75, 4. Totum illud stoliditatis esse plenum, prudentibus hoc 1108
est manifestum, dicere episcopum ft presbyterum aequales esse.
563 Et quomodo hoc fieri poterit? Ille enim ordo ad gignendos patres
467 pertinet, patres enim gignit ecclesiae; hic vero, cum patres non possit gignere, filios ecclesiae regenerationis lavacro gignit, non tamen patres aut magistros. Et quomodo fieri potest ut is pres-
soi byterum constituat, ad quem creandum manuum imponendarum ius nullum habeat? Aut quomodo ille episcopo dici potest aequalis?

586 75, 8. Porro de nominibus mortuorum dicendis, quid eo esse 1109
possit utilius? Quid opportunius et admiratione dignius, nempe ut qui adsunt sibi persuadeant mortuos vivere nec in nihilum redactos esse, sed exsistere et apud Dominum vivere; tum ut religiosissimum

1107. D 3, 327; MG 42, 468. 1108. D 3, 358; MG 42, 508.
1109. D 3, 361; MG 42, 513.

Kfipuypa birrpicroivTO, tbç èXiriç èanv ùirèp dbeXqpújv eùxopevoiç, ibç èv àirobqpiq TUfxavôvTuiv; 'QcpeXeî òè Kai f] ùirèp aÙTôivsss •fivopévri €Ùx»l, ei Kai Tà ôXa tûiv ai-napóruiv pi] àtroKOTroi-dXX' oûv ye òtà tô TtoXXàKiç èv KÔapuj f]pàç ôvtoç atpàXXeoGai dKOufffwç Te Kai êKOuaiujç, ïva tô èvreXècrrepov oYipavGr). Kai. fàp ûrtèp biKaiuiv iroioùpeôa irjv pvrjpnv, Kai ônèp àpapTtuXûjv• inrèp pèv dpapTwXwv, (mèp èXèouç 0eoO òeópevot, irnèp bè283 biKaituv Kai itaTépuiv Kai iraTptapxûtv, Ttpo<pr]T(îiv Kai ánoOTÔXiuv Kai eùayyeXiatiùv Kai papTUptuv Kai ópoXoyr]Tu>v, èmOKÔTtujv T€ Kai dvaxwpT]Tiî>v Kai TtavTÔç to0 TÔypaToç, ïva tôv Kùptov 'Iqcrôv Xpiorôv d<popiaujp€v dirò tt)ç tûiv dvOpdmwv tôîéujç bià Tflç npôç aÙTÔv Tijify». Kai aèfiaç aùrip dirobâipev, èv èvvoia ôvreç, ôti oùk ?otiv èfiffoùpevoç b Kvptôç tivi t‹ôv dvOpwirwv, Kdv té pupia Kai ènèKeiva èv biKatoffùvij ímápxfl ?KaaTOÇ dvôpùiTrujv.

1110 77, 29. Où bùo Xpiœroùç ?x°M£Vi *oi* bùo pacnXèaç Yloùç sss OeoO, dXXà tôv oùtôv Oéôv, tôv aùrôv dvOpumow oùx tbç èv dvôpujTnp oiKifffavTa, dXX' aùrôv ôXov èvavOpcuniicravTa . . . 876 «'O Aôyoç aàp£ èyèveTO» [io 1, 14]. Où yàp eînev 'H ffàp£ Aôyoç èyévÉTO, ïva bci£r] TtpwTOV Aôyov dn' oùpavûiv èXOôvra, eiç êauTÔv bè f>-rro<TTT|aavTa riiv adpKa dnô ri]ç piyrpaç Tflç dyiaç napOèvou, Kai ïràaav rijv èvavOpiimriaiv TeXeiwç eiç êauTÔv dvanXaaâpevov.

praeconium praedicetur, quo spes est illis, qui pro fratribus precantur, quasi peregre profectis? Utiles enim sunt preces quae pro 588 illis concipiuntur, tametsi non omnes culpas exstinguant. Verum ex eo prosunt, quod plerumque, dum adhuc in terra degimus, sponte aut inviti titubemus, ut id, quod perfectius est, significetur. Nam iustorum mentionem facimus et peccatorum: peccatorum quidem, pro iis a Domino misericordiam implorantes; iustorum283 autem et patrum et patriarcharum, prophetarum et apostolorum et evangelistarum et martyrum et confessorum, et episcoporum et anachoretarum et coetus illius universi, ut Dominum Iesum Christum singulari honore ab hominum ordine segregemus, debitumque cultum illi tribuamus, dum illud cum animo nostro reputamus: non esse Dominum cum ullis mortalibus adaequandum, quamvis singuli infinita quadam aut etiam ampliore iustitia praediti sint.

1110 77, 29. Non duos Christos habemus, aut duos reges Dei Filios, 885 sed eumdem Deum, eumdem hominem, non quod Verbum habitavit in homine, sed quod ipsum totum factum est homo. . . . *Verbum* 876 *caro factum est.* Non dixit: Caro facta est Verbum, quo nimirum ostenderet imprimis Verbum descendisse de caelo et in se ipso subsistentem fecisse carnem ex utero sanctae virginis, integramque humanam naturam perfecte in se ipsum affinxisse.

Ilio. D 3. 488; MG 42, 684.

«2 78, 6. Tiç note, f] èv noia -feve^. xexóXpr|Ke KaXeív tò ôvopa lili Mapiaç xf]ç àyiaç, Kai èpujxtijpevoç oùk eùOùç èirrivtfKe tô irapOévoç; 'ES aùxûiv yàp xtîiv èmGéxujv ôvopâxwv Kai xf)ç dperiiç ÔKOcpaivei xà xeKpqpia. . . . Kai xq áfíqt Mapiç xô napôévoç [irpoaexéeq] Kai où xpamiaexat. "Axpavxoç fàp bt-épetvev f) áyía.

seo 79, 3. Kai ôxi pèv ôiaKovtoaœv xàypa èoxiv eiç x?|v èK-1112 xXqaiàv, àXX' oùxi eiç xô kpaxeùeiv, oùbè xi èmxtipeîv èmxpé-Ttetv, ?v€K6V bè oepvôxnxoç xoO fvvaiKeiou yévouç, ?| bf (ïipav XouTpoO, f| èmOKéipeujç ndOouç, f| nôvou, Kai ôxe YupvtuÔeÎT] aâipa -pjvaiov, ïva p?| ûnô dvbpûiv kpoupYOÙvxtuv OeaÔeiq, dXX' virò xflç biaKOVoùonç.

THEODORUS MOPSUESTENUS, f ca 428.

De Incarnatione.

ass 7. 'Oxav xoivuv [ô ©eôç] fi èv toîç dnooxôXotç n ÔXwç èv!1113 toîç biKaiotç èvoiKtîv Xé'fqxat, ùjç èv biKaiotç eùboKiîiv Ttoieîxai x?]v èvotKr]<nv, tbç èvapéxoïç Kaxà xòv xpônov dpeOKÔpevoç. 'Ev aùxâ) pévxoi [xû Xpiarw] x?[V évoÍKqffiv oùx outuj cpapèv ■fe'fevfioôai, p?| yàp dv toooÛto paveiqpév iroxe, dXX' tbç èv Yiip. Oütuj fàp eùboKqoaç èvipKqciev. TÍ bé ècm xb tbç èv Yi«î>; "Qaxe èvoïKiioaç ôXov pèv èauxip xòv Xapfavópevov fjvuioev, TtapecTKeùaae bè aùrôv ouppexaaxeîv aùxip iràarjç xflç

«32 78, 6. Quis aut quo tempore umquam exstitit, qui ausus sitili] vocare nomen sanctae Mariae, et rogatus non statim addiderit: virginis? Nam in vocabulis sic additis virtutis quoque indicia apparent. . . . Sic sanctae Mariae nomen virginis [datum est], nec umquam mutabitur; sancta enim illa incorrupta permansit.

560 79, 3. Quamquam diaconissarum in ecclesia ordo sit, non tamen 1112 ad sacerdotii functionem aut ullam eiusmodi administrationem institutus est, sed ut muliebris sexus honestati consulatur, sive ut baptismi tempore adsit, sive ut inspiciat si quid passa sit aut molestiae pertulerit, sive ut, cum nudandum est mulieris corpus, interveniat, ne virorum qui sacris operantur aspectui sit exposita, sed a sola diaconissa videatur.

385 7. Cum ergo [Deus] vel in apostolis vel denique in iustis in- 1113 habitare dicitur, tamquam in justis beneplacens inhabitationem facit, veluti in virtute praeditis acquiescens. In ipso tamen [Christo] non sic dicimus factam esse inhabitationem, numquam enim eo dementiae procedemus, sed tamquam in Filio. Sic enim beneplacens inhabitavit. Quid autem est illud .tamquam in Filio!? Quia scilicet, cum inhabitasset, totum quem assumpserat sibi univit, et

1111. D 3, 504; MG 42, 705. 1112. D 3, 531; MG 42. 744.
1113. Sw (= Swete) 2, 295; MG 66, 976.

■npfjç, bs aùrôç ó èvoiKcùv Yîôç wv tpùaet gCTÉxei (bç auvreXeîv pèv eiç ?v npocrujirov, kotó té t^v ttpôç aÙTÔv gvtumv, tràaqç bè aï'rriî) KOivwvîîv iffc dpxflç' ofrrw bè trávTa KaTepiáreaSai èv aÚT¿, tbç Kaì Tqv to0 travTÔç xpiaiv Te Kaì èSéTaatv bi' aùto0 Te 'Kaî Tfiç aÙToO trapouaiaç ènrreXeîv Tfjç biacpopàç èv TOÎÇ KOTÙ Tf|V CpÚOTV X«P«KTTlpÎÎOUOl bf^XoV ÔTI VOOtipévqÇ.

1113a 8. "OTav pèv fàp Tàç <pùoetç biaKptvwpev, TeXeiav Tîiv cpùoivass to0 0eoO Aófou <papèv Kaì TéXetov tò trpôtnunow oùbè fàp dttpôffumov èffTiv íinóOTe otv ehreîv- TeXeiav bè Kaî to0 dvepujtrou cpùcnv Kaì tò irpôaaitrov ôpoiutç• ÔTav pévTot ètri Tqv auvdqpetav dntbtupev, ev trpócrumov tótc «papév.

1113 b 15. "OTav Toivuv èpwTwaiv: «AvOpwtroTÔKOç F| Oêotôkoç f]3S5 Mapta;» Xeféoôuj trap' qpww dpcpÔTepa- tô pèv fàp Tq <pùffet42S toO npdfpaToç, tô bè tf) dvacpopâ. 'AvOpumoTÔKOç pèv fàp Tq cpùcei, ètremep dvÔpumoç ?¡v b èv fíj KOtXip Tflç Mapiaç, tbç Kaî npofiXôev èKeîOev ôeoTÔKoç bé, ètreitrep ©eôç f¡v èv Tip TexOévTt dvOpujTttp, oùk èv aùrtp iteprfpatpôpevoç KaTà Tqv tpùcnv, èv aÙTÎù bè tbv KaTà tî]v oxéotv tfiç fvùjpqç.

Epistula ad Domnum.

1113c 'O bè Tqç kot' eùboKÎav évtboewç Tpônoç dauyxÙTOuç sss tpuXarrutv Tàç tpùoetç, Kaî dbiaipéTioç ?v dpcpoTépujv tò trpó-

fecit eum comparticipare totum honorem, quem qui inhabitabat natura Filius communem cum eo habere voluit, ut ad unam quidem personam pertineret secundum unionem cum ipso, omnem autem principatum cum eo communicaret; sic omnia in eo agere voluit, ut totius mundi iudicium et examinationem per ipsum eiusque adventum facturus sit, ita scilicet ut differentia in iis, quae secundum naturam propria sunt, intellegatur.

1113a 8. Quando etenim naturas discernimus, perfectam naturam Dei 385 Verbi dicimus et perfectam personam: nec enim sine persona est subsistentiam dicere perfectam, perfectam autem et hominis naturam et personam similiter. Quando autem ad coniunctionem respicimus, unam personam tunc dicimus.

1113b 15. Cum igitur interrogant: «Estne Maria homiqipara an dei-sss para?» dicatur a nobis: utrumque: illud quidem natura rei, hoc vero429 relatione. Hominipara quidem natura, quandoquidem homo erat qui in ventre Manae fuit et ex eo prodivit; deipara vero, qûia Deus erat in homine quem peperit, non in eo circumscriptus secundum naturam, sed in ipso exsistens secundum habitudinem voluntatis,

1113c Unitionis secundum beneplacitum modus, inconfusas servans sss naturas, et indivisim unam utriusque personam ostendit, unamque

1113a. Sw 2, 299; MG 66, 981. 1113 b. Sw 2, 310; MG 66, 992.
1113c. Sw 2, 339; MG 66, 1013,

(Il u t t o v beÍKVucnv, Kaì piav t îjv GéXqoiv, Kaî piav tiiv ivépTtiav, peta t ^Ç ênopévqç t o û t o iç piôç aùGevtiaç Kaî becnroTdaç.

Contra Apollinarium.

385 3. 'E<m pèv pìp dvóryrov t ò t ò v 0eòv èK Ti]ç irapGévou 1113
424 f€f€vfìa0ai Xé^eiv. To 0t o t «P oùbèv èTtpóv èanv q éK <nrép-
patoç aùròv Xéytiv Aafib, èK vfiç oùaiaç t F|ç irapôévou tc-
Tefgévov, Kaì èv aùrij biaireirXaapèvov • ènei Te t ò èK airéppaTOç
Aapib, Kaì èK Tf)ç oùaiaç Tflç itapGévou auotàv èv t ì| propina
yaOTpi, Kaì t í| t o 0 'Ayiou FTveùpaToç òianXaaOèv buvdpet,
TeTtvflaOat cpapev èK rr|ç itapGévou.

Fragmenta.

<86 *In Matth. 26, 26.* Où k elite- To 0t ó ècm t ò oùpfìoXov t o 0 1113
awpaTÔç pou, Kaì t o 0t o t o 0 aïparôç pou, dXXà· «To 0t ó èan
t ò oil>pò pou Kaì t ò afpd pov» [Mt 26, 26 28], bibàoKuiv fipôç
«ss pi| irpôç Tqv «pùoiv óp&v t o 0 npoKe.pévou, dXXà btà t t îç ytvo-
pèvqç eùxapiariaç eiç oàpKa Kaì aîpa perafìàXXeoOai.

S. IOANNES CHRÏSOSTOMUS, 344 -407.

Ad Theodorum lapsum, 371/8.

■oí L. 1, n 11. 'Ak o v o o v t í cprjCHV ò paKapioç TïéTpoç· «KaXôvlll4
èonv fjpfiç <I>be eîvai» [Mt 17, 4]. Ei bè èKeîvoç àpubpàv Tiva
t w v peXXóvTwv eÍKÓva ibibv irdvTa èEaicpvqç èppupev dirò tf|ç
Wfc î»« t î)v dirò Tflç ôipetuç èKeivrçç f)bovi|v aUToû èvTeOeîoav¶07

voluntatem et unam operationem, cum una quae ista consequitur auctoritate et dominatu.

385 3. Est enim fatuum dicere esse Deum ex virgine genitum. 1113
4-9 Hoc enim nihil aliud est quam dicere eum esse ex semine David, ex substantia virginis editum et in ipsa formatum; siquidem quod ex semine David et ex substantia virginis concretum est in materno utero, et virtute Spiritus Sancti formatum, ex virgine factum esse dicimus.

486 *Fragm.* Non dixit: Hoc est symbolum corporis mei, et hoc 1113
symbolum sanguinis mei, sed: *Hoc est corpus meum et sanguis*
'89 *meus,* docens nos non attendere naturam rei propositae, sed eam per gratiarum actionem in carnem et sanguinem transmutari.

107 1, 11. Audi quid dicat beatus Petrus: *Bonum est nos hic esse.* 1114
Quodsi ille, obscura quadam conspecta futurorum imagine, omnia statim reiecit ab animo, ob inditam a tali visione voluptatem:

1113d. Sw 2, 314; MG 66. 997. I113e. MG 66, 713.
1114. MG 47. 292.

tt| ipuxô' tí dv tiç enrol, ÔTav aî)TÎ] twv Ttpa-fpâTwv f| dXr|0eia rrapayévriTai, ÔTav, twv paaiXeíwv dvoiyévTwv, KaToirreúeiv è£fj tòv pacriXéa aùróv, ptiKÉTi èv aiviypan, pqbè bf èaónTpou, dXXà Ttpóffwrrov *npôç* Ttpóffwnov [cf. 1 Cor 13, 12], pqKéTi òià nfarewç, dXXà btà eïbouç;

1115 2,3. AtKaioç ó ïâpoç, <íóp<pr]pi KdfW' «Tlpioç» *yáp,* tpqcrtv, sai «ó Tapoç, Kat f| koîtt) dpiavTOç- trôpvouç bè Kai poixoùç Kptvet ô 0eôç» [Hcbr 13, 4]' dot bè oúk¿ti buvaròv Tà' bÍKaia toOsso •fdpou <puXa£ai. Tôv fàp èïtoupaviw auva<p0évTa vupcpiw, to0tov pèv d<peîvai, -fuvaiKÎ bè èaurôv auvátpai, poseía tô irpâ-fpa, k5v pupiÙKiç aÙTÔ fdpov KaXijç- pâXXov bè Kai poixeiaç to-ctoútw beivÓTepov, ôffip KpeiTTwv dvQpwirwv 0eôç.

De virginitate.

1116 10. KaXôv f) rrapOevta• crópepripi Kdfw• dXXà Kai to0 yâpoussa Kpeirrwv• Kai to0to (RivopoXofw. Kai ei poùXei, Kai tô ôoov Kpeitrwv KpoOTÎOnpi, ôoov rflç ffiç ô oùpavôç, ôoov twv dv-Opdnrwv oí dypeXof ei bè XPÓ Tt Kai piaadpevov eirreîv, Kai irXéov.

De diabolo tentatore.

1117 Hom. 2, n. 3. Où fàp èffn irovqpd [f| kt(ŝjiç], dXXà Kais? KaXi] Kai beîfpa thç to0 0eoO ooipiaç Kai buvdpewç Kai tpiXav-Opwrriaç èrriv. .. . "Akouoov Kai to0 TTavXou Xé,fovToç• «Tà ■fàp dópara aÙToO dirò KTtoewç KÔapou toîç rrotripaoi vooùpeva

quid dicetur quando ipsa rerum veritas aderit, quando, apertis regiis aedibus, ipsum regem conspicere licebit, non ultra in aenigmate neque per speculum, sed facie ad faciem, non ultra per fidem, sed per speciem?

1115 2, 3. Legitima res est coniugium, id ego confiteor: *HonorabileVM.* enim, ait, *est conubium, et torus immaculatus; fomicatores autem et adulteros iudicabit Deus.* Sed tibi iam non est integrum iurasao conubii servare. Eum enim, qui semel caelesti sponso iunctus est, si ab eo divellatur et uxorem ducat, adulterium admittere certum est, quamvis millies hoc ipsum nuptias voces; imino id tanto gravius adulterio est, quanto praestantior Deus hominibus.

1116 10- Bonum est virginitas, et ego consentio; ac matrimonio[582] etiam melior, et hoc confiteor. Et si placet, quanto etiam melior sit addam: quanto caelum terra, quanto hominibus angeli; immo ut fortius aliquid dicam, etiam magis.

1117 2, 3. Non mala est [creatura], sed et bona et sapiendae Dei,[87] virtutis ac benignitatis est argumentum. . . Audi etiam Paulum dicentem *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quae*

1115. MG 47, 312. 1116. MG 48. 540,
1117. MG 49, 260.

KaOopfiTat» [Rom 1, 20]. Toùtujv fàp èxaffTOÇ i^víEato bf div eîrrev, ôti aurn itpôç Qeofvujcriav r^ptâç xeipaftufeî, ôti auiq Ttoieî èm-fivóiciKeiv tòv AetnrÓTnv.

De sacerdotio, 381—385.

si? L. 3, n. 4. 'Orav fàp ïbqç tôv Kùpiov Ttôupévov Kai kêÎ-1118
sl7 pevov, Kaì tôv dpxiepéa ècpearûiTa Tip èùpati Kai èireuxôptvov, Kai irdvTaç èKeivm Tip -npiip cpoiviaKopévovç aïpart, dpa ?ti peTà dvÔptimujv eîvai vopiieiç Kai èrti fflç êaiavai, dXX' oùk eùOéwç èrti toùç oùpavoùç peiaviffTaaai;

3, 5. OÍ fàp rqv ff|v oîkoOvtêç Kai èv Tautr] iroioùpevoi rqv 1119
se? btaTpipqv tù èv oùpavoîç bioiKeîv èntTpàrrqaav, Kai èïouatav ÉXaflov, qv offre dfféÀoiç offre àpxaffé Xoïç ebujxev ò Oeôç. Où yàp irpôç èKetvouç eïprjTai- «"Oaa dv brionie ètri Tfjç frqç, terrai bebepéva Kai èv Tqi oùpavip, Kai ôoa ¿v Xùarvre èni ifiç ff|ç, tarai XtXupéva èv Ttp oùpavip» [Mt 18,18]. 'Exouai pèv fàp Kai oi KparoOvTeç èni Tfjç fhç Tqv to0 beffpeîv èSouoiav, dXXà oaipâTcuv pôvov oûtoç bè ô beopôç aùrfiç finierat tflç ipuxf]ç, Kai biapaivei toùç oùpavoùç, Kai firrep âv èpfâcmivTai kótuj oí iepeîç, TaOra ô Oeôç dvtu Kvpoî, Kai Tqv tuiv boùXwv fvibpriv ô AeanÔTqç fJefiaioî. Kai tí 'fàp <5XX' q nâaav aÙTOÎç Tqv oùpàviov ebwKev èSouotav; «TQv fàp dv», cpifcriv, «dtpqre Tàç àpapriaç, dtpétuvTai- Kai iLv dv Kparifre, KtKpdrqvTai» [io 20, 231. Tiç dv févoiTo raùrqç èiouoia peiiuuv; «TTàaav Tqv Kpioiv èbuiKev ô

facta sunt, intellecta conspiciuntur. Horum enim quisque per ea, quae dixit, nos ab ea quasi manu duci ad Dei cognitionem sub-indicavit, illa effici, ut Dominum agnoscamus.

512 3, 4. Cum enim videris Dominum immolatum et iacentem, et 1118
517 summum sacerdotem sacrificio incumbentem ac precantem, omnesque pretioso illo sanguine rubentes, an putas te adhuc cum hominibus et in terra esse, annon potius in caelos transferris?

3, 5. Qui enim terram incolunt in eaque commorantur, ad ea 1119
567 quae in caelis sunt dispensanda commissi sunt, potestatemque acceperunt quam neque angelis neque archangelis dedit Deus. Neque enim illis dictum est: *Quaecumque ligaveritis in terra erunt ligata et in caelo, et quaecumque solveritis in terra erunt soluta et in caelo.* Habent quidem ii, qui in terra imperant, potestatem ligandi, verum corpora solum; hoc autem vinculum ipsam attingit animam caelosque transcendit; ac quaecumque inferne sacerdotes faciunt, eadem Deus superne confirmat, servorumque sententiam ipse Dominus ratam facit. Quid enim aliud illis dedit quam omnem caelestium potestatem? Nam: *Quorum,* inquit, *remiseritis peccata, remittuntur, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Quae maior hac

1118. N (= Nairn) 52; MG 48, 642.
1119 N 54; MG 48. 648.

TïaTiip túj Yto» [lo 5, 22] ' ôpiî» òè irôiaav aÙTÎ)V toùtouç ¿YX^'P'-aOévTaç ùtrò toû Yioû.

1120 3, 6. Aéirpav aùipaTOç áiraXXáTTeiv, pâXXov òè atraXXdTTtiv 545
pèv oùôapiîiç, toùç òè àiraXXœfévTaç ÒOKipdieiv pôvov, eîxov èSouaiav oî tiîiv 'lovôaiwv iepeîç- Kai oîaôa itôiç nepipdxnTOV f¡V tò tiîiv Íípéujv tót€. Oùtoi òè où Xtnpav adipaTOÇ, dXX' dtcaOapoiav ipuxqç, oùk diraXXcrfeîffav òoxipdZeiv, dXX' dtraX-Xdrretv ttavTeXtîiç èXafîov èSouaiav. ... Où fàp èv Tip ko-4«î Xdîeiv pôvov, dXXà Kai èv t«j ttoiêîv eù, peilova toîç ieptûaiv èòujKe ôùvapiv tiîiv ipuauaiiv yovewv ô Oeôç- Kai tooôûtov dp<poTèpwv tò ôtdcpopov, ôaov tqç irapoùariç Kai Tfjç peX-Xoùffnç Zujflç. Oî pèv fàp eiç TaÚTqv, oí òè eiç èKtivqv qev-vtîiar KaKeîvoi pèv oùòè tòv crujpuTiKÔv aÙTOîç ôùvaivT' dv dpûvai OdvaTov, où vôaov èirevtxôeîaav dnoKpoùoaoOat, oùtoi òè Kai Kdpvouaav Kai dTtôXXuaÔai péXXouoav tîjv ipuxqv itoX-XdKiç èawaav, toîç pèv irpaoTépav tîjv KÓXaaiv ¿pyaadpevoi, toùç òè oùòè Trapa tt)v dpxqv dcpévTeç èpueatîv, où Tip òi-òdoKeiv pôvov Kai vouûereîv, dXXà Kai Tip òf eûx<î»v |3or]9eìv. Où fàp ÔTav f]pûç ávafevvújai pôvov, dXXà Kai Tà perà TaùTa Oufxoïpeîv èxoDOiv èSouaiav àpapnipaTa. «AaOevtî fdp tiç», qprjciv, «èv ùpìv; TTpoOKaXeirdaOuj toùç irpeapuTÉpouç Tfjç ¿k-KXrjoiaç, Kai npoaeuïdaôujaav ùtrèp aùïoû, dXeiipavTtç aÙTÒv èXaiip èv Tip ôvôpan to0 Kupiov Kai f] eùxn tt[ç mOTewç odiati tòv KdpvovTa, Kai ¿fepeí aùròv ó Kùpioç- kôv àpapiiaç TrtTTOiqKuiç, dqieOqaovTai aÙTip» [lac 5, 14 sq].

potestas fuerit? *Omne indicium dedit Pater Filio,* videoque ipsum omne illis traditum a Filio esse.

1120 3, 6. Corporis lepram purgare, immo potius nullatenus purgare 545
sed purgatos probare tantum, ludaeorum sacerdotibus licebat; et567
tamen nosti quanta tunc esset pro sacerdotali dignitate concertatio. Hi vero non lepram corporis, sed immunditiam animae, non purgatam probandi sed prorsus purgandi potestatem acceperunt. . . .
Non enim in puniendo solum, sed etiam in benefaciendo maiorem407
sacerdotibus quam parentibus potestatem dedit Deus; tantaque est inter utrosque differentia, quanta inter praesentem et futuram vitam. Nam illi quidem in hanc vitam, hi in futuram gignunt; atque illi ne corporalem quidem interitum a liberis amoliri possunt, non ingruentem morbum depellere, hi vero aegram et mox interituram animam saepe servarunt, aliis remissiorem poenam reddentes, alios prorsus labi non sinentes; idque non docendo solum et admonendo, sed etiam orationibus auxiliando. Neque enim tantum cum nos regenerant, sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt. Nam: *Infirmatur,* inquit, *quis in vobis r Advocet presbyteros ecclesiae, et orent super eo, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, et excitabit eum Dominus, et si peccata fecerit remittentur ei.*

1120. N 56; MG 48, 644.

De incomprehensibili, 386/7.

ios Hom. 1, n. 8. Einwv fáp- «"0t € q.uqv vrptioç» [1 Cor 13, 11], 1121
241 émífafe «BXéTtopev vûv bi' èaÓTrrpov èv aiviypari» [ib. 12]. 'Iboù fàp btúrepov úiróbeifpa tt|ç Ttapoùaqç àaGeveiaç, Kaì toû àftXfj ttiv fvcùaiv elvat- rpitov TtaXtv tò «èv alvifgaTt». Kaì fàp tò Ttaibiov ôpâ pèv noXXà Kaì ctKOÙet Kaì <p0èfftTat, Tpavòv bè oùbèv oùie *òpQ, oùre* dKOtkt, oùre tpQèffnar Kaì cppoveì pèv, oùbèv bè btripëpuipévov. Oütiu Kaì èfù oîba pèv TtoXXá, oùk èmOTapai bè aÙTwv tòv Tpórrov. "Oti pèv fàp navTaxoû èoTiv ô 0eôç olba, Kaì ôti ôXtuç Ioti navTaxoû olba- tò bè Kûiç oùk olbal ôti àvapxôç èan Kaì àfévvqToç Kaì dîbtoç, olba- tò bè ttlùç oùk olba- où fàp béxtTat Xoftapùç eibévat ttuiç otóv Te oùoiav elvat, ppre trap' èavriîç prjTe irap' èrèpou tò elvat ?xouCTav- Olba ôti èfévvqaev Ylóv, tò bè nûç àfvoûr olba ôn tò TTveûpa èt aÙTOû, tò bè naiç èi aùroû oùk èniOTapat.

io» 1, 5. [Tôv Oeôv] oùv Kai èK pèpouç fivdiffKet [1 Cor 13, 9]. 1122
no «'Ek pépouç» bè elnev, oùx ôn tô pèv aÙTOû Tqç oùaiaç ft-
97 vaiarci, tô bè àfvoeî, àirXoûç fàp ô Otôç- àXX' èiretbif ôti pèv ëatt 0eôç olbe, tò bè tí tijv oùoiav èariv àfvoeî.

ios 1, 6. 'AXXà fàp, et boKeî, tôv TTaûXov dcpévTeç Kai toùç 1123
Trpotpifraç, dvèXGuipev eiç toùç oùpavoùç- pq ttote èKeî Ttvèç elatv elbÓTeç tí tòv oùaiav èariv ó 0eôç. MáXtaia pèv fàp,

khi 1, 3. Postquam dixerat enim: *Cum essem parvulus,* intulit: 1121
-47 *Videmus autem nunc per speculum in aenigmate.* En quippe secundum exemplum infirmitatis praesentis, quodque imperfecta sit scientia; tertio probatur his verbis: *In aenigmate.* Namque parvulus multa quidem videt, audit et loquitur, nihil tamen dilucide vel videt vel audit vel loquitur; et sapit quidem, sed nihil integre. Ita et ego scio quidem multa, sed eorum non novi modum. Deum enim ubique esse novi, totum item ubique esse novi, quomodo autem nescio; sine principio, non genitum, sempiternum novi, quomodo autem nescio. Neque humana ratio capere valet, quomodo possit esse substantia, quae nec a se ipsa nec ab alio quopiam esse acceperit. Scio ipsum genuisse Filium, quomodo autem ignoro; novi Spiritum ex ipso esse, quomodo autem ex ipso sit nescio.

i>* 1, 5. [Deum] igitur ex parte cognoscit; *ex parte* vero dixit, non 1122
110 quod aliud ex eius substantia cognoscat, aliud ignoret, Deus enim
97 simplex est; sed quod quidem sciat Deum esse, quid autem quoad substantiam sit ignoret.

ios 1, 6. Verum, si placet, dimisso Paulo atque prophetis, ascenda-1123
mus in caelos: an forte quipiam ibi sint qui Dei substantiam norint. Licet si qui ibi sint qui norint, nihil commune nobiscum

1121. MG 48, 704. 1122. MG 48 706.
1123. MG 48, 707.

kSv eûpeOûiffiv eibôreç, oùbèv koivòv irpôç fjpâç' ttoXù "fàp tô péffov dfyéXuiv koî dvôpiinrurv ttXôv dXX' ïva ¿k ttepiouffiaç pdôqç, ôti oùbè îk€Î tiç olbe ktiott) bùvapiç toOto, ¿koú-ffujpev tûiv dnéXcuv. TÍ oùv; TTepi TÔÇ oùaiaç raùrqç è«î btaXéfoVTat, Kai irpôç èauroùç ZqToûfftv; Oùbapwç.

1124 2, 3. 'ErôXpqffev dvOpwiroç eitreîv ôti- ©eôv oîba tbç aùrôç ios ó Geôç êaurôv oïbe. Taûra oùv éXé'fXou beîrai; TaOra dno-beiîewç; Oùk dpKêi pôvq f) trpotpopà rtûv i>r|pdTajv beîiai nàffav aùrûv ròv dffépeiav; Kai yàp pavía riç èffn TaOra ffacpqç, napanXr|íía dffûnvtuffroç, Kaivôrtpoç dffipeiaç rpônoç. Oùbeiç toioOtov oùbèv oùbéirore oùre eiç voOv paXéaôat, oùtc btà rflç fXdjTiTiç irpoevepctìv èTÔXpqcrev.

1125 3, 1. KaXâtpev toívuv aùròv tòv dvéKcppaarov ròv dropi-ios vóriTOV 0eóv, tòv dóparov, tòv dKaráXi^irrov, ròv viKÚJvra105 ïXdrrniç bùvapiv dvôpujnivqç, tòv (meppaivovra Ovqrôç bia-voiaç KaraXippiv, ròv dveftxvíaffrov dff^Xoïç, tòv dQéarov toîç ffepacpip, ròv dKaravórprov toîç xepoupig, tòv dóparov dpyaîç, èiouffiaiç, buvdpefft, Kai àtrXùjç náffr] ríj KTÍaei, *imb* bè YioO pôvou Kai TTveùparoç Apou Tvujptlôpevov.

1126 3, 3. «Kai tô ffepatpip €Íffrr|Keiffav kùkXiu oùtoO, ?£ irré-ios pu'ftç Tip évi, Kai ?£ Ttrépupeç tûj évi, Kai toîç pèv buffi KartKÓ-XuTTTOv rà TrpôffujTra aùrtûv, Taîç bè buoi toùç uôbaç» [1s 6,2]. Tivoç ?V€K€V, titré poi, KaXùnrouffi Tà -rtpôffunra Kai trpopdX-Xovrai Tàç mépuraç; Tivoç bè IvtKtv érépou dXX' ô bià rô pò tpépetv tòv îk toO Opóvou Ttqbtîtffav dorpairòv Kai ràç

habent; magnum enim discrimen angelos inter et homines. Verum ut ex abundanti discas nullam ibi creatam virtutem id nosse, ipsos audiamus angelos. Quid igitur? an cie substantia illa ibi disserunt et quaestionem mutuo habent? Minime.

1124 2, 3. Ausus est homo dicere: Deum novi ut ipse Deus se ipsum ios novit. Haeccine confutatione indigent? Haeccine demonstratione? Annon satis est haec solum verba proferre, ut tota eorum impietas reveletur? Etenim haec insania est perspicua, amentia inexcusabilis, novus impietatis modus. Nemo quidpiam huiusmodi vel mente concipere vel lingua proferre ausus est.

1125 3, 1. Vocemus itaque ipsum ineffabilem, inintellegibilem Deum, io? invisibilem, incomprehensibilem, humanae linguae vim superantem, |W> mortalis mentis comprehensionem excedentem, angelis non vestigabilem, seraphinis invisibilem, cherubinis inintellegibilem, inaspectabilem principatibus, potestatibus, virtutibus ac simpliciter omni creaturae, a solo autem Filio et a Spiritu Sancto cognitum.

1126 3, 3. *Et seraphim stabant in circuitu eius, sex alae uni et sex* jos *alae alteri, et duabus quidem obvelabant facies suas, et duabus pedes.* Dic, quaeso, cur obvelant facies suas alasque praetendunt? Cur, inquam, nisi quia fulgur e throno progrediens radiosque illos ferre

pappapufàç èxeivaç; Kairoi fe οὐκ aùrò «Kparov êujpujv τô <pû>ç, oùb' aÙT^v àKpaupvfl Tf)v oùffiav, àXKà aufKaTâpafftç ?¡v Tà ópibpeva. TÍ bé èati ffuyKaTâpaffiç; "Οτον g?] duç éfftiv ô ©tôç <paivivrai, dXX' diç i> buvàpevoç aÙTÔv Oewpeîv oïôç Té èffTIV, OUTUJÇ éaurôv beiKVÙlJ, èmptTpiîlV Tf| TÛIV ÔpWVTUJV dffûeveiq tflç ôq/euuç τ?)ν ènibeiEiv.

loa 4, 2. Kai èfûi τοίνυν Kaûcmep [JtpXíov àvairrûSaç r?|V pvr¡pr|v 1127
Tflç btavoiaç τûç ùpeTépaç, &<rnep baKTÛXiu tivi Tip XôfuJ Tà KaTapXnOévTa èmbeiiaç, ènì Tà Xtntópeva pabioûpat Xontóv. Tí oùv i]v τô ûnoXeXeippévov; Aeîjai ôn οὐτê àpxai, oûre ¿Soufflai, OÙT€ KUplÔTqTÉÇ, OÙT€ d TIÇ êïépa KTlfftf) bùvapiç èffTiv, fi ¿x€l T°ù 0eoO τ?|V àxpipfì KaTÔXrypiv.

ios 4, 3. TTûiç oùv ó iwàwnç <pqffiv ôτι «τὸν 0eòv oùbeiç 1128
108 èuipaKe mb-iroTe» po 1, 18]; 'Iva pàôrçç ôτι τî]ν dKptpfi aÙTOÛ KaTÓXqqnv Kai τ?|ν TÉTpavujpévqv fviîiffiv Xéyti. "Οτι fàp TtavTa ¿«iva ffuyxaTâpaffiç ¿¡v, Kai ÙKpaupvfj τῑ]ν oùffiav oùbeiç eîbev
97 ¿Keívuuv, bf]Xov èK τοû biatpôpwç ?Ka<rrov ôpâv. 'O fàp 0eôç
98àtrXoûç Kai dffûv0€TOÇ Kai àaxnpâtiffToç- ουτοι bè ânavTeç ffXnpaTa èpXeirov biàqpopa.... "Serre ÔTav àKOÙffijç ôτι «Oeôv oùbeiç édipaKe minurre», ¿Ktívo vòglie dKOÛeiv, ôn τὸν 0eòv oùbeiç èfvuj oùffiwbûiç perà dKpifkiaç àTtdffriç.... "OTav oùv Xépj ô npocpriTriç ôτι [Tà aepaqilp Kai xepoupip] ffujKaTaflaivovTa τὸν' 0eòv ibeîv οὐκ ffve^Kav, oùbèv ¿XXo Xéfei dXX' ôτι τ?|V TVtûiffiv aùroû TeTpavujpévr]v Kai dKpipfj Tf|ç KaTaXrppeujç ¿veyKeîv

non possunt? Quamquam non ipsum sine temperamento lumen, neque ipsam puram substantiam videbant, sed quae videbantur attemperata erant. Quid autem est illa attemperatio? Quando Deus non sicut est apparet, sed ad modum eius, qui ipsum visurus est, sese attemperat videntiumque infirmitati sese accommodat.

108 4, 2. Ego similiter, aperto memoriae vestrae libro, atque iis 1127
quae iam soluta sunt quasi digito demonstratis, ad reliqua demum propero. Quid igitur residuum erat? Ut ostenderemus neque principatus, neque potestates, neque dominationes, neque aliam ullam creatam virtutem esse, quae Deum perfecte comprehendat.

105 4, 3. Cur ergo loannes ait: *Deum nemo vidit umquami* Ut 1128
108 ediscas eum de perfecta comprehensione et clara cognitione loqui. Quod enim illa omnia per attemperationem facta sint, neque puram illius substantiam quisquam illorum viderit, hinc palam est quod
97 varie quisque viderit. Etenim Deus simplex est, incompositus et
98figurae expers; illi vero figuras viderunt varias. . . . Itaque cum audis: *Deum nemo vidit umquam,* id intellege, nullum esse qui Deum substantialiter omnino perfecte cognoscat. . . . Cum itaque propheta dicit illas virtutes Deum quamvis sese attemperantem non ferre potuisse, nihil aliud significat quam eius cognitionem claram et accuratam comprehensionemque ferre non posse, neque

οὺ bùvavTai, οὺbè ToXpwaiv dTtvèç ibeîv npôç Tflv ctKpaupvfl Kaì fitópaiov oùaiav, dXX' οὺbè Kpôç aÙTflv Tflv ou^KaTapaaiv. Tò bè dxevèç ibeîv τὸ ■fvwvai ¿cm.

1129 5, 3. "Eva ©eôv τὸν TTarépa ¿KÚXeoev [ὸ TTaOXoç, cf. 1 Cor 8, 6], i« οὺκ ¿KpáXXwv τῶν Yîôv Tflç OeÔTqTûç, *&om.p οὺν* Kaì ¿va Kúpiov τὸν Yióv, οὐκ ¿KpáXXwv Tflç KUpiÔTriTOç τὸν ÏTaTépa, dXXà Tflv ¿Ktíviuv [τwv Koptvôiwv] daêéveiav biopOoùpevoç, Kai pijbepiav aÙTOÎç boûvai Xafflv 0ovXôpevoç. Τοῦτο foûv Kaî aïnov yé^ove τοῦ pfl oacpcûç |ur|bè cpavepwç, dXX' dpubptôç irwç Kaî (Htaviwç bià τwv irpotpqTwv TvwptaOqvai τοῖç 'loubaioiç τῶν Yîôv τοῦ QeoO. 'Ap-n fàp Tflç rroXuOéou itXdvqç dtraXXa'févTeç, ei îtdXiv flKOuaav ©eôv Kaî ©eóv, npôç Tflv aÙTflv dv ùnéOTpeipav vóaov. Àtà τοῦτο dvw Kaî κῶτw avvexwç oî TtpoqpflTat Xéyouaiv ôti «eîç ©eôç, Kaî TtXflv aÙToO οὐκ èffnv» [cf. Dt 4, 35]' οὺxî τῶν Yîôv dOeTOÛVTeç, pfl yévoiTO, dXXà Tflv ¿κcîvcuv daêéveiav OepaneOoai PouXôpevoi, Kaî ireîaai τῶç Tflç τwv noXXwv 0ewv Kaî οὐκ ôvτwv ÔTrovoiaç dnaXXafflvai.

1130 5, 5. "Οτι 'fàp τοοοΟτον dnaiTOÙpeOa pôvov eibévat ôτι sr. ¿cm ©eôç, οὺxî TtepiepfdCeoOai aÙToO Tflv οὺoiav, cîκouctov τίl(w <pi]cnv ó TîaOXoç- «TTioreOaat -fàp beî τὸν Ttpocrepxópevov Tip ôeiîj ôτι ècm» [Hebr 11, 6]. Kaî ndXtv ô Ttpo<pr|Tr|ç èyKaXwv daéfîeiàv -nvi, οὺ τοῦτο éfKaXeî, ôτι οὐκ oîbe τί ¿cmv ô ©eôç, dXX' ô*n οὐκ oîbev ôτι êcm ©eôç. «Eure -fdp», tpqaiv, «dtppwv èv Kapbltjt aÙToO- Οὐκ ècm ©eôç» [Ps 13, 1].

audere puram illam perfectamque substantiam intueri, ne quidem cum sese attemperat. Nihil autem aliud est intueri quam cognoscere.

1129 5, 3. Unum Deum Patrem vocavit [Pauiu», cf. 1 Cor 8, 6], non un ut eiceret Filium a deitate; sicut et Filium unum Dominum, non ut eiceret Patrem a dominatione, sed ut illorum [Corinthiorum] infirmitatem emendaret nullamque illis praeberet ansam. Quod ipsum in causa fuit, cur ludaeis non clare et manifeste, sed obscure raroque Filius Dei a prophetis significaretur. Cum enim nuper ab errore plurium deorum abducti essent, si rursum audissent Deum et Deum, rursus in eumdem recidissent morbum. Ideo frequenter prophetae dicunt: *Uniis est Deus, et praeter eum nullus est;* non quod Filium negent, absit; sed ut illorum infirmitatem curarent ipsisque interim suaderent, ut *a* multorum nec vere exsistentium deorum opinione absisterent.

1130 5, 5. Quod autem id solum requiratur a nobis, ut sciamus 80 Deum esse, non ut eius substantiam curiose scrutemur, audi Pau-109 lum loquentem: *Credere enim oportet eum, qui ad Deum accedit, quia est.* Rursum propheta, cum impietatis quempiam accusaret, non ei vitio vertit, quod ignoraret quid sit Deus, sed quod eum esse nesciret. Nam ait: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.*

1129. MG 48, 740. 1130 MG 48, 743.

537 5, 7. TTapctKaXtò Kaì béopai Kat dvTipoXœ ¿SopoXofeîaôai 1131
Tip èeiù O'uvex'ûç. Oùbè fàp eîç ûéarpôv ae dyut tûiv ‹rjv-
boûXwv tô›v atùv, oùbè ¿KKaXútpat toîç àvôpùjrroiç «vafKdîuj
Tà àpapTiipaTal tô auvtibôç dvdirruiov êpnpoaOev toû 0eoû,
Kaî aùr‹î› beîiov Tà TpaùpaTa, Kai trap' aÛTOÛ Tà «pdppaKa
arrqaar beîiov Tip pfl ôveibiiovn, àXXà ûeparreûovTV kSv fàp
ai) arfqaqç, oîbev èKéîvoç finavTa.

De Lazare homiliae, 388.

Hom. 4, n. 4. Ei bè Kaî péxPl toutou ÎK/Ôupflaaipev, ¿£- 1132
MOtXSoOaav eiç èpyov rqv ápapTÍav dnoicreíveiv ndXiv bt' ¿S-
opoXoYqaeuiç Kaî baKpùcuv, btà toû KaTqfopeîv êauTcùv. Oùbèv
fàp oûtujç ôXéOpiov Tfl ápapTÍqt, diç Ka-q-popia Kaî KaTd-fVwaiç
oûv peTavoitjt Kaî bdKpuat. KaTé-pvwç aou Tflv ápapTÍav; 'AnéQou
tô «popTÍov. Kaî tîç TaÛTa qiqaiv; Aùrôç b biKaluiv Oeôç.
«Aéfe *où* Tàç dpapTiaç aou irptbToç, ïva btKaiwôfiç» [is 43, 26].
Tivoç yàp ëveKev aiaxùvq Kaî èpuOpt^ç, eiiré pot, ra ápapnípara
eiireîv; Mfl yàp dvÔpwnip Xèyeiç, ïva ôveibiaq *ae*; Mfl xàp Tqj
auvboúXw ôpoXofeîç, ïva ¿KTropneùaij; Tip Aeonórr], rtp tcqbe-
póvi, Tip tpiXavOpújTtip, T‹jj iarpip tô rpaûpa èmbeiKvùetç. ... .
'Av pî) eïîtqç toû XP¿ou? tô oùk ¿TnqivujffKeiç Tflç
XdptTOÇ rqv ûrreppoXqv. Oùk dvayKÓÍuj, tpqaiv, eîç péaov ¿Xôeîv
ae Oéarpov, Kaî pdprupaç neptarflaai TroXXovç- èpoî tô àpdp-
rqpa einè pôvtp kot' ibiav, ïva Ôepaneùauj tô ¿Xkoç, Kaî drtaX-
Xd£uj Tflç ôbùvqç.

587 5, 7. Etiam atque etiam hortor, rogo et oro, ut frequenter 1131
Deo confiteamini. Non te in theatrum conservorum tuorum duco, neque hominibus peccata revelare cogo; conscientiam tuam expande coram Deo, ostende ipsi vulnera et ab eo medicamenta postula; ostende non exprobranti, sed curanti; licet enim taceas, ipse novit omnia.

'^7 4, 4. Si huc usque fuerimus neglegentes, iniquitatem in opus 1132
540 progressam mox occidamus per confessionem, per lacrimas, per propriorum commissorum accusationem. Nihil enim tam exitiale peccato quam peccati accusatio condemnatioque cum paenitudine lacrimisque coniuncta. Condemnasti tuum peccatum? Deposuisti sarcinam. Quis haec dicit? Ipse iudex Deus: *Dic tu peccata tua prior, ut iustificeris.* Cur igitur te, quaeso, pudet, et erubescis dicere peccata tua? Num enim homini dicis, ut te probro afficiat? Num conservo confiteris, ut in publicum proferat? Ei qui Dominus est, qui de te curat, qui humanus est, qui medicus est, ostendis vulnera. . . . Nisi dixeris debiti magnitudinem, non agnosces gratiae eminentiam. Non, inquit, cogo te in medium prodire theatrum ac multos adhibere testes; mihi soli dic peccatum privatim, ut sanem ulcus teque dolore liberem.

1131. MG 48, 746. 1132. MG 48. 1012.

De consubstantiali, contra Anomoeos, 386—404.

1133 Horn. 7 [habits a. 387], 6. Oûté fàp dfwvîav pôvov èpcpaivei 388
xà ôflpaTa, àXXà Kaì bùo OeXripœra, ?v pèv Yloû, ?v bè TTaTpôç, èvavTÎa dtXXflXotç' tô fàp eiiteîv <Oùx èyûj OéXtw, dXX' àiç où» [Mt 26, 39], toûtô èa-nv èptpaivovTOÇ. Toûto bè oùbè ¿kêîvoî tote <H)V€x¿pr)ffav, àXX' flpfùv del XefóvTwv tô ▮ «'Efib Kai *b* TTarflp èv èopev» [lo 10, 30], èbri Tflç buvdpewç, ¿kéîvoi èbri Tflç OeXfloeujç toûto eipfloOai cpaai, Xé^ovreç TTaTpôç Kai Yloû piav eîvat poúXt]tnv. Ei toívuv TTaTpôç Kai Yloû pía {JovXnaiç èbcm, mûç <pr]ffiv èvTaûOa- «TTXflv oùx tbç èftb OéXuj, dXX' ùjç où»; "Av pèv fàp èbri Tflç 0eÔTr]TOÇ tô eipnpévov fl toûto, èvavTtoXofia tîç fiverai, Kai TtoXXà ¿Tona ¿k toútou TÍKTeTai* dv bè ¿ni Tflç ffapKÔç, ¿xG Xô-fov Tà eipqpéva, Kai oùbèv févotT' dv è'fKXnpa.

1134 12 [a. 398], 4. Où -fàp naprrfaye pôvov -rflv ktíoiv [Ó Qeôç], m dXXà Kai napaxOeîoav aùïflv oupcpOTei- Kdv drfO<ouç eïnijç, 2» Kdv dpx«n«Xouç, Kdv Tàç dvuj buvapeiç, Kdv navra ànXtîiç Tà óparà Kai Tà dópaTa, Tflç npovoiaç dnoXaùet Tflç ¿kcívov Kdv èpripa févriTat Tflç ¿vepxeiaç ¿Kcivqç, oïxerat Kai btappeî Kai dnôXXurat.

Quod Christus sit Deus, 387 (?).

1135 11. TTwç oùv ?Tt roXpÇç àmcrreîv, roiaùraç Xafldtv aùroû 24
[to0 Xpiaroû] dnobeifetç Tflç bvvdpewç, ôflpaTa npô toooùtou

1133 7, 6. Neque enim agoniam solum haec verba significant, sedsgg etiam duas voluntates, unam Filii et alteram Patris, inter se oppositas; quod enim dixit: *Non sicut ego volo, sed sicut tu,* hoc indicantis est. At neque hoc illi umquam admiserunt; sed nobis semper dicentibus illud: *Ego et Pater unum sumus,* de maiestate, illi de voluntate dictum esse asserunt, dicentes Patris et Filii unam esse voluntatem. Si ergo Patris et Filii una est voluntas, quomodo hic dicit: *Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tui* Si enim in divinitate hoc dictum est, exoritur quaedam contradictio, et multa absurda inde nascuntur; sin autem in carne, rationi consentanea sunt, neque reprehendi quidquam poterit.

1134 12, 4. Non enim solum protulit [Deus] creaturam, verum etiam 124
prolatam tuetur et fovet; sive angelos dixeris sive archangelos,235
sive superiores potestates Sive omnia prorsus quae sub aspectum cadunt et quae non cadunt: cuncta fruuntur providentia illius, et si destituantur efficaci illius actione, diffluunt, dilabuntur, pereunt.

1135 11 Quomodo ergo adhuc incredulus manere audes, talibus24
acceptis eius [Christi] virtutis demonstrationibus, cum verba videas

1133. MG 48, 765. 1134. MG 48, 810.
1136. MG 48, 828.

Xpóvou dva<p<jJvr|0évTa, Kai npaipaxa toîç fnípaffi avppaívovTa pXénujv, Kai oùbèv ôXtuç bianeaóv; Kai ôti où TtXáapaxa fipéxepa papxupoûaiv oí tò piflXia Kai TtpiùTOi beíápevot Kai vûv KaxéxovTeç, èxOpoi Te ôvtéç, Kai tûiv èOTavpwKÔxuiv étcfovoi, Kai vûv aura Kaxéxovxeç Kai btaxqpoûVTeç.

De paenitentia homiliae.

537 Horn. 3, n. 4. "HpapTeç; EîaeXOe eiç tt)v ¿KKXqaiav Kai 1136
eíákenpóv aou rpv àpaptiav. 'OaaKiç dv iréapç eiç t?)v d'fopdv, TOffauTÙKtç èyeipij• oôtujç ôaaKiç dv àpapTqaqç, peravóqaov ètti Tf| ápapTÍa- pr) aauTOÛ dnoTvipç- Kdv beÚTepov àpdp-njç, beÚTepov pexavóqaov, pq btà ôqtôupiav xéXeov èKTtéaijç xûç tûiv TtpOKeipêvujv dfaOwv èXrriboç- Kdv èv èax«Tq rtoXi^t flç ko! dpdptqç, eïaeXÔe, peTavôpoov iaxpeiov fàp èaxiv èvTaOÔa, où btKatJTÏiptov, oùk eùQùvaç ápapTqpáTWV dnanoûv, dXXà avfxdipqaiv ápapxripáTwv irapéxov. 0eiy pôvtp eiirè tt]v àpap-Tiav aov «Loi pôvtp ôm«Ptov, Kaì tò ttovtipôv évtúmóv aou ènoiqaa» [Ps 50, 6]' Kai ctufxlJJpeíTai aou f| dpapxia.

tse 9. Mrj ôti dpxoç èaxiv ïbijç, prjb' ôti oîvôç ètra vopiaqç• 1137
où yàp djç ai Xonrai 0pwatiç eiç dtpebpwva xtlJP6'- diraye, pi] toûto vôer dXXà tïiOTtep Krçpôç rrupi TtpoaopiXqaaç oùbèv dnoucnalet, oùbèv Ttepiaaeùet, ourtu Kai dibe vôptie auvava-XioKeoOai xà puarripia xq toû aibpaTOç oùoia.

584 9. Taûxa eibÔTeç, Kai Tqv tpofkpàv fjpépav èxdvqv èvÔupq- 1138
ÔévTcç, Kai tô Ttûp èKeîvo, Kai xà <po[3epà KoXaOTqpta eiç voûv

tam diu ante praenuntiata, resque videas accidere verbis consonas, ita ut nihil omnino excidat? Quodque haec non figmenta nostra sint, testificantur ii qui primi libros acceperunt et etiam nunc conservant, inimici nostri, abnepotesque eorum qui Dominum crucifixerunt; qui libros, inquam, apud se retinent et conservant.

537 3, 4. Peccasti? Ecclesiam ingredere atque tuum dele peccatum. 1136
Quoties cecideris in foro, toties exsurgis; sic quoties peccaveris, peccati paeniteat neque desperes; tametsi secundo peccaveris, secundo paeniteat, neque animo consternatus *a spe* repositorum bonorum cadas. Quamvis in extrema canitie peccaveris, ingredere, paenitentiam age; medicinae locus est hic, non iudicii, non poenas exigens, sed peccatorum remissionem tribuens. Deo soli dic peccatum tuum: *Tibi soli peccavi, et malum coram tefeci;* et dimittitur tibi peccatum. 1137

489 9. Ne quasi panem id respicias, neu quasi vinum existimes; neque enim haec sicut reliqui cibi in secessum vadunt. Absit! ne sic cogites. Quemadmodum enim, cera igni admota, nihil substantiae amittitur, nihil superfluit, sic et hic puta mysteria consumi corporis substantia.

584 9. Cum haec sciamus, ac diem illum terribilem nobis repute- 1138
mus, et ignem illum, et terribilem tormentorum locum in mentem

1136. MG 49, 297. 1137. MG 49, 345. 1138. MG 49. 346.

XapôvTeç, ¿Tnarpéipiupev Xonrôv ¿K Tfjç TreirXavqpévqç ôboû f)piî>v. 'ÉXeùaeTai yàp wpa ÔTav tô Oéaipov toû KÔffpou toutou biaXuQqaeTai• Kai oütujç oùk ëOTi Xomôv «rfiuviieaOai• oùk ?<m ptTà Tqv ndpobov toû piou npa-fpaTeucraaOai, oùk Ion perd tôv toû Oeœrpou àrrôXuffiv OTecpavwOôvai. Oûtoç ô Kaipôç peravoiaç, ¿kcîvoç Kpiffetuç.

Sermones panegyrici, 387.

1139 *In S. Lucianum.* 2. Kai pi) 0aupàar|Te eî pàimopa TÒ472
papTÚpiov èKÓXeaa' Kai yàp Kai èvraOQa tò TTveOpa perù TtoXXfiç ècphrraTai tî]ç baqnXeiaç, Kai ápapTqpáTujv dvaipemç Kai 'puxfiÇ fiverai KaOappôç Ôaupaarôç tiç Kai irapdboioç- Kai ùjffrrep oi paimiópevoi toîç Obaffiv, ourwç oi paprupoûvTeç Tiî) ibitp Xoùovrai aïpan.

1140 Z» S. *Romanum.* Hom. 1, 1. TTôbeç ècrpèv ijpeîç, oi pàpTupeç284
KeçaXrr dXX' «où bùvarai ehrtîv f| KttpaX?) toîç kooÎl Xpeiav ûpwv oùk [1 Cor 12, 21]. *Evbo£a tô péXr), dXX' f| ùnepoxn ■rflç bôïriç où Troteî Tfjç npôç rà Xoitrà pépq auvatpeiaç dXXo- Tpiœoiv TaÙTq yàp pdXicrra ?vbo£a fiveTat, ÔTav t?)V npôç f)pdç auvdtpeiav pq biaxpouaqTai• ènei Kai ôtpOaXpôç, toû Xoittoû navTÔç auiipaTOç XapnpÔTepoç <ïïv, tòte ri)v oixeiav bianipeì bôîav, ÔTav pi) toû Xoittoû atbpaTOÇ dnoax^OTat.

1141 *De resurrectione mortuorum.* 7. Kai pi) poi Xé'fe' TTtûç búva-598
rai dvaOTflvai tò oéùpa iráXiv Kai yevéaèai á<p0apTOv; "OTav

accipiamus, convertamus nos in posterum a via qua erravimus. Veniet enim hora quando theatrum vitae huius solvetur, et nullus postea certabit; non est post huius vitae finem negotiatio; hoc soluto theatro coronas mereri non datur. Hoc tempus est paenitentiae, illud iudicii.

1139 *In S. Lucianum.* 2. Neque miremini quod baptismum mar-472
tyrium nuncuparim; nam et hic Spiritus cum multa advolat ubertate, ac peccatorum abolitio et animae fit purgatio quaedam mirabilis ac stupenda; et quemadmodum ii qui baptizantur aquis, ita qui martyrium patiuntur proprio sanguine abluuntur.

1140 *In S. Romanum.* Hom. 1, 1. Nos pedes sumus, martyres autem 284
caput. Sed *non potest caput dicere pedibus: Vobis non egeo.* Gloriosa sunt membra, sed gloriae excellentia non aliena illa facit a coniunctione quae est cum reliquis partibus; tunc enim fiunt maxime gloriosa, quando eam quae nobiscum est coniunctionem non abruperint; nam oculus quoque, licet reliquo toto corpore sit splendidior, suam tunc gloriam conservat, quando a reliquo corpore non abscinditur.

1141 *De resurrectione mortuorum.* 7. Neque mihi dicas: Quo potest598
modo resurgere corpus, fierique corruptionis immune? Cum enim

1139. MG 50, 522. 1140. MG 50, 606.
1141. MG 50, 429.

fàp b toû GeoO bùvaptç èpYdlqTat, tò ttwç pb irpooKeiaGuj....
iss Tàç yàp dtreipouç bwdpetç, Kai toùç bqpouç tiîiv drféXwv,
205 toùç dpxanéXouç, tù dvôjTtpa TcccpaTa toùtujv, mîiç èiroiqaev;
titré pot. 'Eyài pèv yàp tòv Tpôirov oùk dv txotpt Xé^eiv, 5ti
eoo bé ppKtoev aÙTip tò ÔeXfjcrat pôvov. Efra b ToaaÙTaç CTTpattàç
dcruopaTOUç ép'faffdpevoç, avéptôtrou traiga btatpGapëv dvaveûi-
aat trdXtv où bùvaTat Kai eiç peí¿ova dfccfeîv àiiav;
599 *Ibid.* 8. 'Etre! oùv KaGoXutb traoiv èanv b dvdOTaaiç, Kai 1142
KOtvr) Ka't eùffepœv Kai daepûv, Kai trovppùjv Kai xpqOTûiv
dvÔpàiTtujv, ïva pò dtrô toùtou vopiffijç dbiKÓv Tiva fiveaGai
Kpifftv, ppbè Xéfqç trpôç oeauTÓv Ti ttOTt toûtô éffTiv; 'Eyw
ô OKOubaîoç Kai ToaaÛTa trovéaaç Kai TaXamuipqGelç dvicrra-
pat, Kai b "EXXnv, Kai b doefir)craç, Kai trpoffKuvr|<Taç eibwXotç,
Kai tôv XptOTÔv dfvoriaaç, Kai aùrôç dvioTaTai bpoituç, Kai
594 Tfiç aùïbç dtroXaùei Ttpf|ç ;... Kai fàp Tà aujpaTa tûiv àpap-
twXwv dtpOapTa dvicnavTai Kai dQàvaTa' dXX' b -npi] aÙTî|
étpôbiov aùïoîç KoXdaewç fiveTat Kai npujpiaç- dcpOapTa fàp
dviaraTai, ïva btatravTÔç KaiqTai.

Ad populum Antiochenum, de statuis, 387.

534 Hom. 15, n. 1. Tí Yeévvriç xaXettujTepov; 'AXX' oùbèv toû 1143
TaÙTnç XP10T^ù)Têpov cpô^oir b ïàp tt|ç yeévvqç tpôfloç tôv
tîîç 0aotXeiaç bà'v Kopiïei trrétpavov. . . . Oùbèv yàp oùtiu
KaTeoGiet pèv ápapipara, dpetijv bè aùïeoGat troteî Kai édXXeiv,
tbç btriveKfiÇ <pô{5ou tpùtnç.

Dei potentia operatur, illud ‚quomodo' non est addendum. . . .
198 Quomodo, quaeso, fecit virtutes immensas, turmas caelestes ange-
205 lorum et archangelorum, superioraque his agmina? Dic, oro,
modum quo fecit. Hic nihil dicere aliud possum, quam quod
200 sola voluntas ad haec suffecerit. Ergone qui tot incorporeos for-
mavit exercitus, hominis corpus corruptum renovare iterum et in
maiorem provehere dignitatem nequit?
599 *Ibid.* 8. Quia ergo communis est omnibus resurrectio, et piis 1142
et impiis, et malis et bonis, ne propterea putes iniustum fieri
iudicium, neque apud te dicas: Quidnam est hoc? Ego qui in
multo studio, in multo labore et miseria vixi, resurgo; et Graecus,
et impius, et idololatra, et Christum ignorans, ipse etiam similiter
594 resurgit, et eodem honore fruitur quo ego?... Peccatorum quo-
que corpora incorruptibilia resurgunt et immortalia; sed hic honor
illis est praeparatio suppliciorum et ultionis; incorruptibilia enim
resurgunt ut semper urantur.
534 15, 1. Quid gehenna gravius? Sed huius metu nihil utilius; 1143
gehennae namque timor regni nobis'affert coronam. . . . Nihil enim
tantum peccata consumit, virtutemque crescere facit et germinare,
quantum assidui timoris natura.

1142. MG 50, 430. 1143. MG 49, 154.

Catecheses ad illuminandos, 388/9.

1144 Cat. 1, n. 3. "Qattep oùv dvbpiàvTct XPUdoûv iroXXip rió ase XPÓvuj Kai Tip Kairviîj Kai tt) kôvêi Kai ‹â› puTtujÛévTa Xapiùv tiç Kai xtuveùaaç, KaOaptÚTaTov Tjpîv Kai aOTpcnrrovra attobí-biuffiv, oütlu Kai Trjv tpútftv n'iv f]perépav ó ©eôç iuuOeícrav túj Tflç àpapTiaç itp, Kai iroXùv bêHapévqv tòv Katrvòv tòv dirò Tûiv TcXrippeXnpàTujv, Kai tò kôXXoç CtTtoXéoaoav, órep rap' aÙTOû irapà Tqv dpxñv èfKaTé0r]K€, Xafìtbv dvujôev ¿xwveudí, Kai KaOànep eiç x^veimipiov èpfiaXàiv tò ííbaTa, Kai Tt]v to0 TTveùpaToç ènarpeiç xàptv tpXoxôç, eÎTa veoTrayeîç ¿KeîOev Kai Kaivoùç 'fevopévouç àvnpXéipai Xourôv Taíç qXiaxaíç àKTÎcri peTà TroXXflç dvayet tî]ç XapirpÔTT|TOç, tôv pèv TtaXatôv ouvTpiy/aç àvOptuTrov, véov bè KaTaOKeuâaaç to0 ‘‘poTepou XapnpÔTepov.

1145 2, 4. Où toûto bè pôvov èTrrt tô ÔaupaoTÔv, ôti [ô ©eôç] 537 dcpiqcnv f]pîv tù àpap-nipaTa, dXX' ôti aùïà oùbè ¿KKaXÚTvrei oùbè noieî cpavepà Kai bt]Xa, oùbè ava-pcdiei irapeXôôvTaç eiç péoov èSeineîv tù neTrXr]ppeXr)péva, dXX' aùrïp póvip ànoXoTr]-oacrGai KeXeùei Kai -npôç aÙTÔv' ¿SopoXopiaaaOai. Kahoi ye ¿K tûiv êtuiOev btKaOTwv et tiç eirré -nvt tûiv úXóvtwv Xijotiîiv i] Tiippujpuxujv eiireîv tô TreirXrippeXripéva, Kai àtpeQqvai Tfjç KoXdoeujç, iràarç 7rpo0upia dv KaTebégavTO toûto, tí] Trjç auj-Tnpiaç èmûupia Tfjç aiaxùvnç KaTacppovoûvTeç. 'EvTaûÔa bè oùbèv ToioÛTÔv èanv, dXXà Kai depúren tô dpapTiipaTa Kai oùk dva'fKÓCei TtapôvTUjv Ttvtùv aùrà èKuopneùetv, dXX' èv pôvov ir]T€î, ônujç aÙTÔç ó Tqç drpéaeiuç dnoXaùwv pdOot Tfjç btu-pedç tô péTtôoç.

1144 1, 3. Quemadmodum si quis auream statuam, tempore, fumo, 356 pulvere, rubigine foedatam denuo conflaverit, eam nobis purissi-mam atque fulgentem restituit, sic et naturam nostram Deus, peccati rubigine foedatam multoque affectam delictorum fumo, illa pulchritudine destitutam, quam ipsi ab initio indiderat, denuo conflavit, et in aquas ceu in conflatorium iniciens, et pro igne Spiritus gratiam immittens, hinc renovatos, cum solaribus radiis splendore decertantes educit, contrito vetere homine, novo autem splendidiore quam vetus erat condito.

1145 2, 4. Nec hoc tantum est mirabile, quod [Deus] nobis peccata 537 dimittat, verum et quod ipsa non revelet nec manifesta faciat, nec accedentes cogat in medio patrata edicere, sed sibi soli rationem reddere iubeat et sibi confiteri. Etenim ex saecularibus iudicibus si quis alicui captorum latronum, vel eorum qui sepulcra effodiunt, diceret ut peccata confiteretur, quo sibi poena dimitteretur, cum omni certe alacritate hoc susciperent, salutis cupiditate pudorem contemnentes. Hic vero nihil tale est; verum et peccata dimittit nec cogit praesentibus quibusdam ipsa enuntiari, sed unum solum exigit, ut ipse, remissione fruens, doni magnitudinem discat

1144. MG 49, 227. 1145. MG 49, 236.

De Anna sermones, 387.

87 Sertn. 1, n. 3. Efç juèv oùv OeoTvtuaiaç Tpôrtoç, ó bià Tfjç 1146
89 KTÎoeinç àTtdaqç· èrepoç bè oùk èXàrnuv, b toû auveibÔTOç, ôv Kai toûtov finavTa tòte bià ttXíióvujv èSeGépeGa Xófwv, betKvuvTeç toôç aÙTobibaKTOç fipîv èanv f] tûiv koXûjv Kai tûiv où toioùtujv tviîichç, Kai ttûiç èvboGtv f)pîv tô ouveibôç âtravTa èvnxtî Taûra. Aùo fàp oûtoi btbáoKaXoi yefôvaffiv f|gîv é£-apxnç, b ktîoiç Kai tô ouveibôç- Kai oùbÉTEpoç aÙTÛv (pwvqv dcpteiç arffl toùç dvOpuJrtouç èiraibevov.

In Genesim homiliae, 388.

188 Hom. 2, n. 2. Tô yàp XéfEiv è£ intOKeipévnç ùXqç Ta ôvra 1147
189 xefevfioèai, Kai pù ôpoXoftîv ôn è£ oùk ôvtujv aùrà napriTœfev ó nôv ánávTtuv bnpioupfôç, tîîç èaxâtriÇ Trapacppooùvpç dv eîn aqpeîov.

199 4, 5. Ei bè Tà ópiíiptva ÎKavà bibâîai tô péfEGoç tflçTOÛ1148
bripioupfoû buvàpeujç, èàv Kai èrti Tàç àopaTOuç buvapeiç èXGqç,
205 Kai tòv Xofiapòv dvaTeivijç èrti Tàç nîiv àTféXujv orpanâç, tûiv àpx«TféXu)V, tûiv âvm buvâpewv, nîiv Opôvujv, tùiv Kupio-ttjtiuv, tûiv àpx<î>v, nîiv èiouauîiv, tûiv x^pouflip, tûiv aepacpip, noia biávoia, ttoîoç Xôyoç dpKEÎ èienreîv Tqv pefaXuiaùvqv aùroû ttjv dvebiriTHTOV;

225 13, 1. Eïbeç TTÔiç XÓT<p rà TtdvTa èbripiouppiOri; AXX'ïbou-1149
pev Xomôv ètri t^ç toû dvGpdmou bnptoupfiaç tí (pneu. «Kai

87 1, 3. Unus ergo modus est cognitionis Dei, per universam 1146
89 nempe rerum naturam; alter vero nihilo minor, is quem suppeditat conscientia, quem ipsum tunc pluribus verbis exposuimus, simulque ostendimus insitam esse nobis a natura bonarum malarumque rerum cognitionem, et conscientiam nobis interius haec cuncta dictare. Duo quippe nobis a principio dati sunt a natura doctores, creatura et conscientia, qui sine voce ulla homines instituebant.

188 2, 2. Dicere enim ea quaesunt ex subiecta materia esse facta, 1147
189 et non confiteri omnium opificem ea ex nihilo creavisse, desipientiae extremae signum fuerit.

199 4, 5. Quodsi visibilia sola sufficiunt nobis ad docendam potentiae 1148
conditoris magnitudinem, et si ad invisibiles veneris virtutes, et
205 mentem extenderis ad angelorum exercitus, archangelorum, supernarum virtutum, thronorum, dominationum, principatuum, potestatum, cherubim, seraphim, quae mens, qui sermo poterit enarrare magnificentiam eius ineffabilem?

225 13, 1. Vidisti quomodo verbo omnia formata sint? Sed videa-1149
mus postea quid in creatione hominis dicat. *Et formavit Deus*

1146. MG 54, 636. 1147. MG 53. 28. 1148. MG 53, 44.
1149. MG 53. 1(16.

ètrXarTev ô 0«ôç τôν dvOpunrov» [Gn 2, 7]. "Opa Tttùç btà ττ|ç* τûιν ^qpdtujv ouyKaTapâaeiuç, ofç btà Tqv fyitTépav daOévetav èxpqdaTO, ópoO xaì τὸν rpóirov Tqç bnpioupTtaç bibàciKet, Kai τô èvnXXaT.uévov Ka't povovouxi, ïva dvÔpunrivujç dirti), Taîç xePaiv aiiTÔv biattXaTtópevov ÚTtobtÍKVum τοû Oeoû, KaSutç xai îtepoç npocpnTtiç tpqtriv «Ai xe'P*S ffou èxoiqadv pe, Kai ètrXaadv pe» (lob 10, 8].

1150 15, *4.* Metà fàp Tqv Ttapápaaiv Tà Tqç ouvouffiaç yeyovev ι 56<j ènei péxptç èxeivou KaOánep ápfeXoi οίίτuj biijrtòVTO èv τ<Ì>280 napabeiatp, oùx ûttô èmôupiaç cpXe'fôpevoi, oùx urtò ÈTépeuv naOûiv noXiopKOÙpevoi, où Taîç dvcrfKaiç Trjç (pùaeœç ûnoKeipevot, dXXà bt' ôXou àcpOapTOt KTtffOévTêç Kai àOotvaTOt, ôττου 231 •pe oùbè τî[ç τûιν ípaTÍcuv tropipoXqç èbéovTO. «'Hffav ydp, tpqtriv, oi bùo fupvoi, Kai οὐκ /|cfxùvovto» [Gn 2, 25]. Oùbétttu Yàp Tqç àpapTtaç ûtretffeXSoûaqç Kai Tqç TrapaKofjç, TÔ dviuOev fjaav òófq l'iptpieapévoi, bt' ô oùbè /ioxùvovto- peTà bè Tqvsoo trapápaaiv Tfiç èvToXfjç, τότε Kai f) aiaxùvq èneiaf|X0e Kai f] fVWOtÇ Tfjç YupvÔTHTOç.

1151 22, 1. Οὐκ eûbqXov ôti bià τô èxaCTov οἰκeîç npoatpéoet 221 F| Tqv Katdav ?| Tqv àperqv aipeîoOat; Ei fàp pq τοûτο f]v, pr)bè 204 èv rq cpùoet Tfj ôpeT^ptt Tà Tf|ç èîouoiaç l-keito, otrre ¿Keivouç KoXateaOai èbei, οὐτê τοὺτουç dpotpàç Xappdvetv Tqç dpeTf]ç. 334 'AXX' èneibf) èv Tq npoaipéoet Trj qpeTèpa KaTéXtne peTà tt)V dvuiOev xàpiv τô nâv, btà τοûτο Kai τοîç àpapTavoufft KoXdaetç dnÔKeivTat, Kai τοîç KaTOpOoûotv dvnbôaetç Kai dpotpai.

hominem. Vide quomodo verborum attemperatione, quibus ob nostram infirmitatem usus est, simul et modum creationis doceat, et diversitatem qua, ut humano more loquar, veluti Dei manibus formatum ipsum indicat, sicut et alius propheta dicit: *Manus tuae fecerunt me, et plasmaverunt me.*

1150 15, 4. Congressus enim ille post praevaricationem fuit; nam 569 usque ad illam quasi angeli versabantur in paradiso, non con- 230 cupiscentiis flagrantes, non ab aliis affectionibus infestati, non naturae necessitatibus obnoxii, sed prorsus incorruptibiles et im- 231 mortales conditi, neque vel vestimentorum amictu ibi egebant. *Erant enim,* inquit, *ambo nudi, et non erubescebant.* Peccato enim et praevaricatione nondum praesente, gloria, quae superne venerat, vestiti erant, et ideo non erubescebant; post transgressionem autem 800 praecepti introgressa est et erubescentia et nuditatis agnitio.

1151 22, 1. Nonne manifestum sua quemque voluntate vel malitiam 221 vel virtutem eligere? Nam nisi ita esset, et nisi naturae nostrae 294 potestas insita esset, neque illos puniri, neque istos virtutis praemia accipere oportebat. Verum quia in nostra voluntate totum post 334 gratiam Dei relictum est, ideo et peccantibus supplicia parata sunt, et bene operantibus mercedes et praemia.

1150. MG 53, 123. 1151. MG 53, 187.

200 22, 2. Tïoiaç oùk âv eîq àvoiaç àvàpeOTOV tô Xéfetv ôti 1152
àffeXot itpôç avvouoiav 'fuvatKujv KaTqv¿x9qdav, Kai i] dadipaTOÇ ¿Keivq cpôcfiç irpôç Tqv OTjvaXXafÙv tûiv auipaTuiv ùirqxOq ; ᾽H oùk àKOÙeiç to0 XptOTOÙ XéfovTOç nepi tf]ç Ttîiv àffé Xuiv oùffiaç- «'Ev Y«p TT) àvaoTÓffei ouïe yapoOcnv oírte fapiuKOVTai, àXX' eiaiv dig d'fTcXoi OeoO» [Mt 22, 30. Mc 12, 25. Le 20, 35] ; Oùbè fàp oîôv Te Tqv àaujpaTov tpùaiv ¿Ktívqv TOtaÙTqv èmGupiav bé£aa0ai iroTe.

308 25, 7. ᾽Avapévei [6 0eôç] tôç irap' f]pwv àcpoppâç, ïva 1153
TtoXXqv ¿mbeííqTai Tqv «piXoTipiav. Mq toîv0v btà [içtOupiav àiroffTepwpev êauTOÙç tûiv trap' aÙTOÛ buipeiîiv, dXXà aireùbujpev, Kai ¿irevfuipeOa Tfl? dpxñS ¿mXafléa0ai, Kai tt]ç ôboO
sio tf]ç ¿Tri Tqv dpeTqv fiq/aaéat, ïva tF)Ç àvuiOev auppaxiaç àiroXaùovieç Kai irpôç tô TéXoç <p0àaai buvqOiîipev. Oùbè fàp oîôv té Tt xPHOTÓv f]gàç ttotc KaTopOtùoai pq tt[ç àvaiôev fiOTtfiç dnoXaùaavTaç.

282 30, 5. Mé-fa dyaOòv f| eùxq. Ei yàp dvOptimal -nç bia- 1154
Xeyôpevoç èvapét'p où ptKpàv ¿5 aÙToO KapTtoOTai t ?)v dicpéXeiav, ô Oeût biaXè'feaOat KaTaSituOeiç rtôawv oùk àitoXaùffeTai tiîiv d'faOtîiv; 'H fàp bidXeïiç ¿on irpôç tôv Oeôv. ... Mi) yàp Kai Ttpiv q aitqauipev, oùk ùbùvaTo rrapaaxeîv ; ᾽AXXà bià toOto àvapévei, ïva dcpoppqv XdPq Trap' i]pœv to0 biKaiuiç fipfiç dSioOv tî]ç irap' aùroO irpovoiaç.

su 42, 1. "Oti yàp où irapà tô p?| búvaaOat, dXXà irapà tô p?) 1155
340 poùXecrOai èpqpot irdvTuiv èapèv tûiv dTaOtîiv, aa<pî]ç dnôbetSiç

200 22, 2. Quanta non fuerit dementia plenum dicere angelos ita 1152
deiectos, ut cum mulieribus rem haberent, et incorporea illa natura copularetur corporibus? Annon audis Dominum dicentem de angelorum substantia: *In resurrectione enim neque matrimonium contrahunt neque nubunt, sed sunt sicut angeli Dei* Neque enim possibile est incorpoream naturam talem umquam concupiscentiam habere.

308 25, 7. Exspectat [Deus] occasiones ex nobis, ut multam exhibeat 1153
liberalitatem. Itaque ne propter desidiam privemus nos illius donis, sed festinemus et urgeamus ut ptincipium apprehendamus et viam
319 quae ad virtutem inducit, ut superno adiuti subsidio etiam ad finem pervenire valeamus. Neque enim possibile est bonum aliquod nos recte agere non adiutos superna gratia.

282 30, 5. Magnum bonum precatio. Nam si quis homini loquens 1154
virtute praedito non parvum inde fructum percipit, quantis bonis non fruetur is cui cum Deo colloquium fuerit? Oratio enim colloquium est cum Deo.__Annon enim praestare potest priusquam petamus? Verum propter hoc differt et exspectat, ut occasionem accipiat qua iuste nos sua providentia dignos faciat.

314 42, 1. Quod non quia non possumus, sed quia nolumus, a 1155
340 bonis omnibus simus alieni, illud manifeste indicat, quod multi

1152. MG 53, 188. 1153. MG 53, 228. 1154. MG 53, 280.
1155. MG 54. 385.

tô TtoXXovç twv bpoyevwv f]gîv eûptîv biaXdpnovTaç èv dpetfj. Kaì aÙTÒ bè TOÛTO TÒ TÒV iraTplâpXnV ^Abraham] Kaì irpò TTlC XdpiTOÇ Kai Trpô to0 vópou -fefOvÓTtf, oiKoOev Kai dirò Tfjç èv tí) tpùaei KÉipévpç fvwaewç eiç toctoûtov péTpov dpe-rflç èXQeîv, irdffnç rjpâç diroXoflaç dirooTepfjaai buvijovrai. AXX' ïaw.ç èpoOat Ttveç ôti rroXXfjç àiréXauae Tfjç irapà to0 ©eoû Kqbepoviaç ô dvtjp, Kai noXXrjv ènebeiSaTO TÎ|V nepi aùrôv npôvoiav ô twv ôXwv ©eôç. Nai, ôpoXofw- dXX' ei pi] irpÔTepoç Tà Trap' éauroû Kai aùrôç èîrebeiiaTO, oùk dv tujv Trapà toû Ae-OrtÔTOU drrf|XaucJe. Mi] toîvuv toûto pôvov ôpa, dXXà Ka0' ëKaaTov èîerdCwv Karapdvôave, itwç rrpÔTepov Tfjç oiKeiaç dpeTfjç èv Tritai tí|v pdoavov irapeaxîlKWÇ, oùrwç ijJioÛTO Tfjç Ttapà toû ©eoû auppaxiaç.

In principium Actorum homiliae, 888.

1156 Hom. 4, n. 8. Ei Kai TereXeuTriKêi XpiOTÔç Kai oùk dvéorr], 27
tuîiç eïxe Xôfov toùç f|VÎKa eZq tpufôvTaç bià tôv èmKeipevov kîvôuvov, f]vÎKa èTeXeùniae pupioiç êauTOÙç bi' èKeîvov Ttept-pdXXeiv Kivbùvoiç; Oi pèv oùv dXXoi irdvreç ètpufov, TTéTpoç bè Kai ùpvnaaTo pe0' ôpKou tpîtov, Kai ô pe0' ôpKou TpiTOV aùrôv dpvqadpevoç Kai ©epairaivibiou cpófiov eÙTeXoûç beioaç, èireibi) èTeXeÛTi)ffe, pouXôpevoç fipâç ireîoai bià twv trpafpdTwv aùrwv, ôti eïbev aùrôv dvaardvra, oôrwç d0póov perepdXXero üjç ôXokXiîpov Kara-feXdoai brjpou, Kai eiç péoov twv 'loybaiwy tô Oéarpov ei<JTn)bfjcrai Kai eineîv ôn ô <rravpw0eiç Kai racpeiç

eiusdem naturae homines inveniantur virtutibus conspicui. Et vero istud ipsum quod patriarcha (Abraham), qui ante gratiae tempus et ante legem fuit, a se ipso et a scientia quae naturae insita est in tantum pervenit virtutis fastigium, sufficit ut omnes nostras excusationes refutet. At fortasse nonnulli dicent eum magnam a Deo gratiam esse consecutum, multamque circa eum providentiam Deum universi testatum esse. Id esse fateor. Verum si non ipse prior quae sua erant exhibuisset, non quae sunt a Domino suscepisset. Non igitur hoc solum considera, sed per singula inspiciens disce quomodo propriae virtutis in omnibus prius specimen ediderit atque sic divinum auxilium meruerit.

1156 4, 8. Si mortuus fiiisset Christus neque resurrexisset, qui fieri 27
potuisset ut qui, dum superstes esset, ob periculum imminens fugerant, eo iam vita functo, propter illum müle periculis se ipsos obicerent? Ac ceteri quidem omnes fugerunt, Petrus vero etiam cum iuraiiiento ter illum negavit; et qui ter illum cum iuramento negaverat et vilis ancillulae fuerat timore perculsus, posteaquam obierat, nobis rebus ipsis volens fidem facere se suscitatum illum a mortuis vidisse, sic repente mutatus est, ut integrum populum aspernaretur, et in medium ludaeorum theatrum prosiliret, diceret

avéorq ¿k veKpujv Tfl rpirq fipéptjt, Kai eiç τοὺς οὐpavoὺç àvépq, Kaì pqòèv aὐrôv uîtobeîaéai betvóv. TTóOev oὐv τὸ Oappeìv aὐriὺ èyévero; TTóOev dXXoOev àXX' ¡Í àttò rflç TtXqpocpopiaç rflç Karà rqv áváaracnv;

De proditione ludae homiliae, 388.

518 Hom. 1, n. 6. TTapeonv ò XpiffTÔç, Kai vûv ¿Keîvoç ò τὰν 1157
Tpáneíav biaKoapriaaç ¿Keívrjv, ουτος Kai TaÚTqv biaKoapeî
489 vûv. Oὐbè yàp dvÔpujHÔç ètJTtv ò iroitòv τὸ TtpoKeipeva ye-
véoQat acùpa Kaì alga XpiOTOÛ, àXX' aÙTÔç ô (JTctvpwOeiç ùnèp
qpùiv XptOTÔç. Zxflpa TtXripújv ?crrr]K€v ò îepevç, Tà ôqpara
<p0eyyôpevoç ¿Ktíva, n bè bvvaptç kai f| X^piÇ τοῦ OtoO èan.
495 «Τοῦτο pou èOTÌ τὸ ffâ>pa> [Mt 26, 26], <pqcri. Τοῦτο τὸ f>qpa
peTappuÓpiEei Tà irpOKeipeva.

In loannem homiliae, ca 389.

ali Horn. 8, n. 1. El «pujrtëet navra dvOpamov èpxôpevov eiç 1158
332 τὸν KÓopov» [io 1, 9], ntîtç àtpdmcrroi pepevqKaai roaoûTOt;
Où yàp bi] Ttavreç éitéyvujffav τοῦ XpiaroO τὸ ffépaç. TTiîiç
oὐv «purritei navra ávOpunrov; Tó ye eiç aὐrôv f)KOV. Ei bé
rtveç éKÔvTeç τοὺς rf]ç btavoiaç ô<p0aXpoὺç pûaavreç pi]
PoὺXotvro napabé£ao9ai roû tpajTÔç τουτου ràç dKTÎvaç, où
napà riiv roû tptjurôç tpùoiv f) οκôτυκηç èKeivotç, àXXà napà
ri]v KaKOupyiav τῶν èKOvri ànoarepoὺvrtuv èauTOÙç rf]ç biupeàç.
332 10, 1. <t>iXàvOpu)noç ὐὺν ô Oeôç, ayant]ré,' Kai eὐepyertKÔç, 1159
navra noteî Kai npaypareûerai &are fjpàç Kar' aperqv Xàpnetv

que ilium qui crucifixus fuerat ac sepultus, a mortuis die tertia surrexisse atque in caelos ascendisse, neque se mali quidquam reformidare. Unde igitur factum erat ut adeo confidens esset? Unde nisi ex eo quod de resurrectione certior factus esset?

518 1, 6. Adest Christus, et nunc is, qui mensam illam apparavit, 1157
489 hic ipse hanc nunc exornat. Non enim homo est qui facit ut proposita efficiantur corpus et sanguis Christi, sed ipse Christus qui pro nobis crucifixus est. Figuram implens stat sacerdos verba
495 illa proferens, virtus autem et gratia Dei est. *Hoc est corpus meum,* inquit. Hoc verbum transformat ea quae proposita sunt.

347 8, 1. Si *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum,* 1158
332 quomodo tot homines non illuminati manent? Non enim omnes Christi cultum agnoscunt. Quomodo ergo illuminat omnem hominem? Quantum in ipso est. Si qui vero sponte sua mentis oculos claudentes huius lucis radios percipere nolint, non ex natura lucis evenit quod in tenebris maneant, sed ex nequitia eorum, qui sponte se hoc privant munere.

332 10, 1. Deus, utpote clemens et beneficus, dilecte, omnia agit 1159
33| et operatur ut nos virtute splendidi simus; et cum nos velit

1157. MG 49, 380. 1158. MG 59, 65. 1159. MG 59, 73.

Kai pouXôpevoç rjj-iâç eùboKipouç eîvat, pip pèv oùbéva oùbè 834
dvcrfKT), neiOoî bè Kai Tip itoieîv eu toùç pouXopévovç SnavTaç 326
?Xk€i, Kai npbç èauTÔv èm<rrr&Tai. Aià toOto ¿XOóvto aùrôv
oi pèv éXaflov, oi bè oùk èbétavro [Io 1, 11). Oùbéva Yàp
PoúXerai àKOvra oùbè ùvajKaapévov ?x€iv oixérriv, dXX' éKÔvraç
énravraç Kai npoaipoupévouç, Kai xapiv aùrâ) rpç bouXeiaç
eibÔTaç.

1160 11, 2. 'Erreibri yàp eiffiv oi Xéyovreç ôn cpavraoia nç fiv376
Kai ÙTTÔKpiaiç Kai ùnôvoia Tà tt]ç oiKOvopiaç finavra, dvmOev
aùnôv Ttpoavaipâiv tôv pXaocpripiav, tô «èféveTO» [lo 1, 14]
réOc.Kev, où perapoXfiv oùoiaç, dna-fe, dXXà oapKÔç dXr)0ivriç m
dvdXqqnv napaorflaai pouXôpevoç. ... Trj fàp èvujcrei Kai tQ 883
<juva<peiq ?v èmv b Oeôç Aôyoç Kai ô odp£, où ffuYXÙaeuiç
Yevopévqç, oùbè d<paviapo0 tûiv oùcriüjv, dXX' évu'iaeujç dppqTou 381
nvôç Kai dcppdcTTOu.... TTeTtrwKei fàp ôvtwç, neimuKei Tvrwpa
dviarov f| «pwriç ô é|u£T£Pa› Kai rfjç Kparatdç ¿kcîvtiç èbeîro
pôvnç X£,PÔÇ- Oùbè yàp ùv éTépuuç dvacrrf|vai aùniv, pô toO
Tfjv dpxôv btaTtXdaavToç aùrf| X€'Pa ôpéîavTOç, Kai biannrd)-eis
aavroç dvujQev rr) bt' ubaroç dva-fewriaei Kai TTveùparoç.

1161 15, 1. «'Efib bpdaeiç ¿TrXrjSuva, Kai év x€Pai ïtpocpr]nî>v ios
dipouôOqv» [Os 12, 10]' toute an- Zupcarépriv, où toûto ôrtep 108
iípriv ècpdvqv. 'Eireibô *yàp èpeXXev aùroO b* Ylôç bt' dXqOivqç
aapKÔç <pavTÍ<reo0at ôpîv, dviuOev aùroùç Trpoeyúpvaíev bpâv
toO OeoO TÎ|v oùoiav, tbç aùroîç buvarbv ?]v ibeîv. 'Enei aùrb

acceptos et probatos esse, non vi aut necessitate, sed suasione et beneficiis suis volentes omnes allicit et ad se trahit. Propterea venientem illum alii receperunt, alii non. Nullum enim vult invitum vel necessitate coactum servum habere, sed omnes libenter et ex voluntatis proposito venire, ac de tali servitute gratiam ipsi habere.

1160 11, 2. Quia enim sunt qui dicant ea, quae incarnationis oeco-378
nomiam spectent, phantasiam et fabulam et figmentum esse, iam
tunc illorum blasphemiam tollens, posuit illud *factum est,* non 382
mutationem substantiae, absit, sed verae carnis assumptionem383
declarare volens.... Nam unitate et coniunctione unum sunt Deus
Verbum et caro; nulla facta confusione, nec substantiarum ablatione, 361
sed ineffabili quadam et inexplicabili unione. . .. Vere ceciderat,
ceciderat casu incurabili natura nostra, et potenti illa sola manu
egebat. Neque enim poterat aliter resurgere, nisi is, qui in principio
illam efformaverat, ipsi manum porrigeret, et superne illam re-4is
formaret per regenerationem aquae et Spiritus.

1161 15, 1. *Ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum* ios
assimilatus sum. id est: Me ipsum demisi, neque id quod eram108
apparui. Quia enim Filius eius in vera carne ad nos venturus
erat, iam olim illos exercitabat ut Dei substantiam viderent, quantum

ÓTtep èatlv b ©eôç, où pôvov irpotpf]Tai, àXX' oùbè.dyyeXot
in eîbov, οὐτε dpxàyyeXot. . . . Môvoç oùv aùrôv ôpd ô Yiôç,
Kai τὸ TTveOpa TÒ"Ayiov.... 2. «Oùbeîç yivibOKet τὸν TTarépa
eì pi] ô Yîôç» [Mt 11, 27]. Ti oùv; Tlavreç èv dyvoiq èapév;
109 Mi] yévoiTO* dXX' οὐτως oùbelç oîbev tbç ó Ylôç. "Qcmep oùv
eîbov aùrôv oi τοXXoî KCtrd riyv èyxwpoûoav aùroîç ôqnv, τὴν
bè oùoiav oùbeiç ¿Oedaaro, οὐτuj ko! νῦν ïopev ndvreç pèv
rôv ©eôv, rf]v bè oùaiav oùbeiç oîbev ô ri noré ècmv, ei pi]
pôvoç ô fevvriOeiç è£ aùroO. Tvoiaiv 'fàp èvraOOa τὴν dKpt0f]
Xéyei ôeujpiav re Kai KardXnqnv, Kai TOffaÙTqv ôaqv ô Tîariip
?X« irepl roO rîaibôç. «KaOdiç yàp yivójOKei pe ó TTan]p,
Kdyib YivtúffKU) rôv TTarépa» [io 10, 15].

80s 27, 2, Oὐκ eia! Kai Xptanavoì rà tpaOXa Ttpdaaovreç καὶ 1162
sis'EXXqveç èv tpiXoootpttf iwvreç ; Xptanavoi pèv 5n tpaOXa Ttpdcr-
aovréç eiaiv oîba tcdyw- ei bè Kai "EXXqveç ôpOùùç fhoûvreç,
τοὐto οὐκ èn oîba ffatpwç. Mi) ydp pot τοὺç dirò tpùaewç
eïitT]ç èmetKcîç Kai Koopiouç- où ydp èon τοὐto dperr)' dXX'
eiirè τὸν itoXXqv dirò τῶν TtaOtôv ó-rropévovra 0iav Kai cpiXo-
ootpoOvra. 'AXX' οὐκ dv éxotç.... TTXqv dXX' iva pñ bóíwpév
TicHv eîvat cpiXôveiKOt, (Tuyxojpiiaujpev ôpOtûç pioOvraç eîvat èv
"EXXqaiv oùbénore yàp τοὐto èvavnoOrat Tpi Xôyip. Tô yàp
èrd noXù ffupfJaivov eîirev, où τῷ anavtdKiç ytvôpevov,

362 31, 1. <'O mareúiuv eiç τὸν Yiôv ?xe' £u)?]v aiæviov» 1163
[lo 3, 36].... 'Apa oùv dpKeî τῷ mareOarat eiç τὸν Yiôv, cprpji,

videre poterant. Nam id quod Deus est, non modo prophetae,
117 sed neque angeli neque archangeli viderunt. . . . Solus ergo Filius
illum videt, itemque Spiritus Sanctus. ... 2. *Nemo novit Patrem
nisi Filius.* Quid igitur? Omnesne in ignorantia sumus? Absit;
109 sed nemo sic novit ut Filius. Ut igitur multi pro captu suo
ipsum viderunt, substantiam vero nemo vidit, sic et nunc omnes
Deum novimus, substantiam vero eius quae sit nemo novit, nisi
is qui ex ipso natus est. Cognitionem enim hic dicit certam
visionem et comprehensionem, talemque qualem Pater de Filio
habet. *Sicut enim cognoscit me Pater, et ego cognosco Patrem.*

309 27, 2. Quid igitur? Nonne et Christiani male agentes et 1162
gentiles viventes philosophice reperiuntur? Novi quidem ego
Christianos male agentes; quod autem gentiles bene vivant, non-
dum mihi constat. Neque tu dixeris aliquos esse natura aequos
et modestos ; non enim id virtus est ; sed loquere de iis. qui multam
sustinentes passionum vim tamen philosophantur. Tales autem non
habes. . . . Attamen, ne contentiosi videamur, concedamus apud
gentiles esse qui recte vivant ; nihil enim hoc orationi nostrae ad-
versatur; sermo enim erat de eo quod ut plurimum, non de eo
quod raro contingit.

362 31, 1. *Qui credit in Filium, habet vitam aeternam*... Num 1163
ergo sufficit, inquies, credere in Filium ut vita aeterna habeatur?

1162. MG 69, 164. 1163. MG 59, 175.

npôç τὸ Zujqv ?xeiv aiœviov ; Oùbapiîiç. Kal àKOue τοΟ XptoroO τοΟτο ÔÊtKvùvToç Kaî XéyovToç- «Où Ttàç ô Xeyuiv poi Kûpte, Kûpte, eioeXeúaeTai eiç τὸν PaatXeiav τιῖiν oùpaviîiv» [Mi 7, 21]* Kaî f| eiç τὸ TTveûpa bè pXaaipnpía âpKeî Kaì póvn eiç yéevvav èpfaXeìv. Kaì ti Xêfw irepi pépouç ôô-jparaç; Kâv yàp eiç ses τὸν ilaTépa -nç Kaì τὸν Yîôv ôpOcùç mOTeûffij Kaî eiç τô TTveûpa τô "A-fiov, piov bè pñ ?XÒ ôpôôv, oùbèv aÛTÛj Kèpboç TÔÇ mffTeuuç eiç auiTripiav.

1164 34, 3. MipnodipeOa bù TÒV TUVOlÎKa [Samaritanam] Kaì f)peîç, 538 Kal èτri τοîç oiKeioiç àpap-nipaat pf| aiffx"vtôpe0a dvOpœTrouç, dXXà <po0d>peèa djç XPÒ ©£òν τôν Kaî vûv bpwvTa τὸ pvôpevov, Kaì TÓTe KoXâZovTa τοὺç pò peTavotjcTavTaç vûv.... TTapaKaXâi Toivuv, kSv pqbeiç ïbrç τὺ ôpéi-pa, ?koύttov ôpâiv eiç τô èauToû auvetbôç eioeXGeîv, Kaî Kaéiaai èauTip biKaOTqv τὸν Xopapôv, Kaî eiç péaov áyeiv τὸ TteTtXqppeXqpéva. Kaì eì pò poûXotTO ¿KKopiTeuQfjvai èν τô ÒP£P<f Tij (poftepÇ, èm-nQéTui τὺ cpàppaKa τôç peTavoiaç, Kaî (aaàoûuj τô TpaûpaTa.

1165 46, 1. «Oùbeîç bûvaTat èXOeîv npôç pé, èàv pò ô ÏTaTÔp3»< ô népipaç pe éXKÙan aùrôv» [l0 6, 44]. Toûτuj è-mnpbtîiat814 Mavixaîoi Xéfovreç οτι oûbèv è<p' ôpîv kerrar ôrrep paXiara pefiaioî Kvpiouç ôvraç τôç Tvujpriç. Ei yáp -nç êpxeTai -rrpôç aÙTÔv, «pntfi, τί beî τôç èXSeujç; "O Kaì aÛTÔ oû τô è<p' ôptv dvaipeî, dXXà pàXXov èpipaivci f)pâç poqOeiaç beopévouç, ôτι beÍKVucnv èvTaûOa, où τὸν TUXÓVTa èpxôpevov, dXXà τôν îτoXXôç diroXaùovTa ouppaxiaç.

Nequaquam. Audi Christum hoc ipsum declarantem his verbis. *Non omnis gui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum ;* et blasphemia in Spiritum sufficit ut in gehennam quis detrudatur. Et quid dico de parte dogmatis? Nam et si quis383 recte credat in Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, si recte non vivat, nihil ipsi fides proderit ad -salutem.

1164 34, 3. Hanc ergo mulierem (Samaritanam) et nos imitemur, et in 586 peccatis nostris vulgandis ne vereamur homines; sed Deum ut par est timeamus, qui et nunc facinora nostra videt, et tunc puniturus est eos, qui nunc paenitentiam non agunt. . . . Rogo igitur, etsi nemo nostra videat, singuli in suam conscientiam ingrediantur et iudicem sibi rationem constituant, peccata in medium agant. Et nisi velint ea in die illa terribili promulgari, paenitentiae remedia apponant ac vulnera sanent.

1165 46, 1. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit mewi traxerit cum.* Hic insultant Manichaei, dicentes nihil nostri esse314 arbitrii ; quod maxime nos illius dominos esse confirmat. Si enim quis ad eum venit, inquiunt illi, quid opus est eum trahi? At hoc ipsum libertatem non tollit, sed potius divino auxilio nos indigere ostendit, nec quemlibet passim venire, sed eum qui multo gratiae adiutorio praeditus sit.

1164. MG 69, 196. 1165. MG 59, 257.

su 46, 2. «°Ev tfûipa fivópetìa, Kaì péXq èK rf|ç aapKÔç aùroO 1166
Kaì ¿K tiîiv ôcrréujv aùroO» [Eph 5, 30]…. 3. "Iv' ouv pi] pôvov
Kara tôv dfdrrqv toûto fevuipeéa, dXXà Kaî küt' aùrò tô irpâfpa,
sos eiç èxeivqv dvaKepaoôijjpev rf)v adpKa, bià tôç rpo<pF)ç fàp
toOto fiverai fiç ¿xaP^°aT0› pouXôpevoç f]gîv beîfai tòv rrôOov,
50» ôv ?xei rapì f)gôç, bià toûto dvépiiev êavrôv ôpîv, xaî dvècpupc
tô <rûipa aÙToû eiç ôpâç, Iva èv n ùrrâpSuipev, KaOàrrep aœpa
KeipaXfl ouvqppévov.

37» 63, 2. [01 efiaffíXiaraí] èv tûj rraOei rroXù tô dvGpdnuvov 1167
4u2aÙTÙJ [tû› Xpiarû)] TTpoaàKTouaiv, dirò toùtou brjXoOvTtç 6n
dXi)éeia rà Tfjç oÎKOvopiaç. Kaì ô pèv Marâaîoç dirò Tflç
dyujvîaç Kaì to0 Gopùfou Kaì dirò to0 îbpiîiTOç, oûtoç ['luidvvnç]
bè dirò to0 rrévOouç mUToOTai. Où k dv bé, ei pô tôç tpùoeujç
flv tôç fiperépaç, ùrcô to0 rrévOouç èxpaTÔOr] Kaî dirai Kaî
beùrepov.

isa 74, 1. *EÏ -nç eîbev èpé, tôv TTarèpa pou eîbe» [io 14, 9], 1168
rpqaiv. EÌ bè êrépaç oùaiaç fjv, oùk dv toOto éfrrev. "Iva bè
Kaî iraxuTépou dipuipat Xôfou, oùbeîç xpuffôv dfvoœv, èv dp-
fùpip to0 xpuaiou tôv oùaiav ibeîv bùvarar où fàp dXXri bt'
ciXXqç cpaiverai çpùoiç.

«9 86, 4. 0ÚT6 dffeXoç oûre dpxdffeXoç èpfdoaoOai n bu- 1169
180varai eiç rà bebopéva rrapà OeoO- dXXà TTarôp Kaî Yîôç Kaî
"Afiov TTveOpa irdvTa oÎKOvopeî- ò bè îepeùç tôv éauToO baveiiet
esi fXiîrrrav, Kaî tôv éauToO irapèxei x€'Pa- Kaî fàp oùbè biKaiov f^v

su 46, 2. *Unurn corpus sumus, et membra ex came et* wr/'èrrr 1166
eius. … 3. Ut ergo hoc simus non solum per dilectionem, sed
508 etiam re ipsa, cum illa carne commisceamur, id enim efficitur per
cibum quem ille dedit, ut ostendat nobis quanto erga nos ferveat
509 amore, ideo se nobis commiscuit et in unum corpus totum con-
stituit, ut unum simus quasi corpus iunctum capiti.

379 63, 2. [Evangciistac] in passione multa illi (Christo) adscribunt, hinc 1167
402ostendentes veritatem incarnationis; Matthaeus per agoniam, per
turbationem, per sudorem, hic autem [loannes) per luctum fidem
facit. Si enim nostrae non fuisset naturae, non a luctu semel et
iterum correptus fuisset.

158 74, 1. *Qui videt me, videt et Patrem,* inquit. Si alterius esset 1168
substantiae, non hoc dixisset. Ut autem crassiore utar sermone:
nemo qui aurum ignoret, in argento auri substantiam videre potest;
non enim alia natura per aliam dignoscitur.

‹49 86, 4. Neque angelus neque archangelus in iis quae a Deoi 169
180data sunt aliquid efficere potest; sed Pater et Filius et Spiritus
Sanctus omnia administrat; sacerdos vero linguam suam commodat,
451 manum porrigit. Neque enim iustum fuisset ut propter alterius

1166. MG 59, 260. 1167. MG 59, 350. 1168. MG 59, 401.
1169. MG 59, 472.

btà rijv éièpou KctKÎav tiç τù aúp^oXa Tfjç auiTqplaç f]gwv τοὺç TTÎOTei npoOiôvTaç irapapXcwrreoOai.

In Matthaeum homiliae, ca 390.

1170 Hom. 1, n. 2. TToXXaxoO fàp [ol eùarfeXtaTai] bta<pwvoOvT€ç i« èXéfxovTai. Aûτô pèv oùv τοOτο péyiOTOv beî'fua Tfjç dXriOeiaç èoTÎv. El -fàp iràvTa auvetpwvriaav p€Tà dicpipdaç, Kai p«XP' KaipoO, Kaì péxpi TÓlTOU, Kai p¿XP' ^HJiaTwv aÙTtîiv, oùbetç dv èniareuae τûιν ¿x^pwv, ôτι pù auveXOôvreç dîtô auv0f]Kqç •nvôç dvOpamivriç êypaipav Snep èfpaipav où fàp e^va' tfjç ànXÔTTjTOÇ Tf]v ToaaÚTqv dujitpuiviav. Novi bè Kai fj boKoOaa ¿v ptKpoîç tïvat biacpuivla Ttàaqç dTtaXXàrtEi aÙTOÙç ùnoipiaç, Kai Xapnpâiç ùnèp τοû Tpônov tiΐιν ypaipdvTujv dnoXoyeÎTai.

1171 2, 2. Yîôç tïiv τοO dvapxou OeoO, Kai YvqCTioç Yîôç, f]vé<JxeT0 358 dKoûaai Kai Aauib uîôç, ïva ae Ttoiijaq viôv Qeoû- ijvéaxtTO iraTépa aÙTiîi yevéaOat boOXov, ïva aoi tiÎi boùXtp iraTépa Troujan τôν AeaTrÔTqv. Eîbeç ék npooipiaiv eùOéuiç oîa Tà eùarftXia; Ei bè dpcpipdXXeiç nepi tiΐιν aûiv, ànô tiΐιν ¿kcîvou Kai τοOτο nioTtue. TToXù fàp bvOKoXurrepov, ôoov eiç àvOpibirtvov Xo'ficrpôv, 0eôv dvépcuirov yevéaOai, ij dvOptuuov uiôv 0€oO xP>lMaTiffal· "ÛTav oùv ÙKOÙaqç, ôτι ó Yîôç τοû OeoO uîôç τοO Aauib ¿cm Kai τοû Appaáp, pñ dpqiipaXXe Xourôv ôτι Kai aú, ô uîôç τοO 'Abdp, uîôç èaij τοû OeoO. Oùbè fàp

improbitatem illi qui fidem sunt amplexi in symbolis salutis nostrae laederentur.

1170 1, 2. Saepe enim [evangelismi] inter se dissentire deprehenduntur. 16 Certe illud ipsum magnum est pro veritate argumentum. Si enim omnia accurate consonassent, et quantum ad tempus et quantum ad loca et quantum ad ipsa verba, ex inimicis nemo crediturus erat, sed ex mutuo humanoque consensu haec scripta fuisse putassent, atque huiusmodi consonantiam non ex sinceritate procedere. Iam vero illa quae in exiguis rebus deprehendi videtur diversitas, omnem ab ipsis suspicionem depellit scribentiumque fidem clare vindicat.

1171 2, 2. Filius, et genuinus Filius, Dei sine principio exsistentis se 350 filium Davidis audire passus est, ut te faceret Dei filium; passus est se patrem habere servum, ut tibi servo patrem faceret Dominum. Viden statim a principio quaenam sint evangelia? Quodsi de tuis dubitas, ab iis, quae ad ipsum spectant, haec ut credas inducaris. Longe enim difficilius est, quantum ad humanum intellectum pertinet, Deum hominem fieri, quam hominem Dei filium esse. Cum igitur audis Filium Dei filium esse Davidis et Abrahae, dubitare iam desine te, filium Adae, filium Dei futurum esse. Ne-

1170. MG 57, 16; Fi (= Field) 1, 4.
1171. MG 57, 25; Fi 1, 18.

elKii Kaì jiátriv toctoútov èauTÒv ¿TaneivuKRv, ei gii èpeXXev ripâç dvutpoOv. 'Efevvrj Oq 'fàp Katà ffápKa, ïva ffù fevvriQqq Kara irveCiua- éfevví]0r] ¿k fuvaiKÔç, ïva où iraùtnj fuva'Kôç lïiv uîôç.

584 14, 4. ©appnfftjupev toîvuv aÙToO Trj tpiXavOpunria, Kai perdvotav èmbeiiiùpeOa pepepipvqpévqv, irpiv ?| Ttjv ppépav èmorfivat xqv oùk èwffav fjpâç Kepbâvai ¿k toutou. NOv pèv 'fàp ètp' figïv tò irâv KeÎTaf tòte bè b biKÓItuv pôvoç Tfjç tpqcpou 'fiveTat KÙptoç. «TTpotpOàotJupev toîvuv tò Ttpôoumov aÙToO èv èiopokofiicet» [Ps 94, 2], KXaùfftupev, 0pqvf|<iujpev. "Av -fàp buvqGâipev napaKakéoat iôv biKatrrijv trpô Tqç Kupiaç dtpeîvai ópìv tò àpaptripaTa, oùbè eiaóbou XP6'a Xomôv oot &<mp oùv èàv pè] toOto 'fèvqTai, bqpoaîç Tfiç otKOupévqç Kapoùoqç fipûiv dKoùaeTai, Kai oùbepîa i'ipîv èerrai Xotirôv OUfYvtbpq? èXirîç. 1172

sio 25, 3. <t>uXaKÎ] fàp eùep'ftaiaç dpitrrn f| Tfjç eùepfeoiaç pvqpq, Kai bir)veKqç eùxapiffTÎa. Aià bq toOto Kai Tà tppiKUibq putrrqpia, Kai ttoXXqç fèpovTa Tfjç atuTqpîaç, Tà Ka0' êxdaTqv TtXoùpeva oïivajiv, eùxapiOTta KaXeîTai, ôti TtoXXâiv ècrnv eOepyeiripaTiDV dvdpvqffiç, Kai tô KerpdXaiov Tfjç toO 0eoO irpovoiaç èvbeÎKVUTat, Kai btà TtdvTtuv irapaffKeudlp eùxaptOTeîv. 1173

524 41, 3. «'H bè toO TTveùpaToç pXafftpqpîa oùk dtpeQqaeTai» [Mt 12, 31], oùbè peTavooOoi. Kai mîiç dv èx0lT0°T0 XÓ^ov; Kai 1174

que enim frustra et incassum se ipsum ita humiliasset, nisi nos exaitaturus esset. Natus est enim secundum carnem, ut tu nascereris secundum spiritum; natus est ex muliere, ut tu desineres filius esse mulieris.

584 14, 4. Eius benignitati fidamus et paenitentiam sollicite ex- 1172
hibeamus, priusquam dies ille veniat, in quo nihil nobis paenitentia proderit. Nunc enim in nobis tota res sita est; tunc vero iudex solus erit iudicii et calculi ferendi dominus. *Praeoccupemus* igitur *faciem eius in confessione,* fleamus, lugeamus. Si enim poterimus ante definitam illam diem placare iudicem, ut nobis peccata re-
ooi mittat, non ultra introitu nobis opus erit; at e converso, si non hoc ita fiat, toto orbe praesente palam nos iudicabit, et nulla nobis ultra spes veniae supererit.

519 25, 3. Beneficii enim optima custodia est beneficii memoria 1173
et assidua gratiarum actio. Ideoque tremenda illa mysteria tam salutaria, quae in singulis conventibus celebramus, eucharistia appellantur, quia beneficiorum multorum commemoratio sunt, caputque ipsum divinae providentiae ostendunt, nosque per omnia apparant ad gratias agendas.

524 41, 3. *Blasphemia Spiritus non remittetur,* ne paenitentibus 1174
quidem. Et qua ratione stare possit illud? Nam et hoc peccatum

1172. MG 57, 222; Fi 1, 184. 1173. MG 57, 331; Fi 1, 363.
1174. MG 57, 449; Fi 1, 561.

•fàp Kai aüti) àcptiOq peravooOai. TToXXoi yoOv T(î>v TaOra e(pr|-KÓTujv ¿mcrreucrav üoTepov, Kai TtdvTa aÙTOîç ácpeiOq. Ti oùv ècmv ô cpqatv; °Oti virèp irávTa aurq f] ápapTÍa daôyyviuaTOç.

1175 59, 1. «Aváyxq ydp èartv èXQeîv rà axàvbaXa» [Mt 18, 7].... 121
"Orav bè àvàyKpv €Ïmj, où tô aùOaipeTov Tfiç èiouaiaç àvatpûiv, 122
oùbè tôv èXeuôepiav Tfiç irpoaipéaeaiç, oùbè àvàyKij -avi irpay-páTuiv ínro|láXXuiv tôv piov, <pr|ai TaOra• dXXà tô rrdvTujç èaôpevov npoXéyer ôirep ó Aoukôç èrépa XéSeï napéaTiyaev, eìirùjv oùtiuç• «'AvévbeKTÔv èan to0 pfi èXQeîv Tà axdvbaXa» [Le 17, 1).... Où toîvuv fi Ttpôppriaiç aùroO rà axàvbaXa dyer 119
diraye- oùbè èneibfi irpoeîrre, btà to0to yeverar dXX' èretbfi ndvTaiç ëpeXXev èaeaéai, btà to0to trpoemev tbç eïye pfi èfioùXovTO oî cpépovTeç avrà TtovqpeùeaOat, oùb' dv fiXQov ei bè pfi ëpeXXov èpxeaOat, oùb' dv irpoeppfiÔq.

1176 62,1. «"O oùv ô Oeôç avvéíeuíev, dvOpanroç pfi xujptléTUj» 575
[Mt 19, 6]. "Opa aotpíav btbaoKdXov. 'EpwniOeiç yàp «ei If-670
eOTtv», oùk eùOétuç eitrev oùk èieanv, ïva pfi OopuPqQwai Kai Tapaxéwaiv dXXà trpò Tfiç dnorpdaeiuç btà Tfiç KaTaaKeufiç KaTÉarqae bfiXov to0to, betKvùç ôti ko! aÙTÔ to0 TTaTpôç aÙToO ¿an tò irpôaTaypa, Kai ôti oùk évavnoùpevoç MtuOaeî raOra èirérafey, dXXà Kai acpôbpa auppaivaiv. . . . NOv bè Kai Tip. Tpónip Tfiç bqptoupyiaç Kai Tip Tpónip Tfiç vopoOeaiaç èbetiev, ôti ê'va beî pt^ auvotKeîv btanavTÔç, Kai pnò errore btappfiyvuaôat.

paenitentibus remissum fuit. Multi enim eorum, qui talia dixerunt, postea crediderunt, omniaque ipsis remissa sunt. Quid igitur hic dicit? Nempe hoc peccatum prae omnibus venia carere.

1175 59, 1. *Necesse est ut veniant scandala.* . . . Cum autem necessi- 121
tatem dicit, non liberum arbitrium tollit, neque voluntatis liber- 122
tatem, neque rerum necessitati cuipiam vitam subiciens haec ait, sed quod omnino futurum erat praedicit, quod Lucas aliis verbis declaravit, sic dicens: *Impossibile est ut non veniant scandala.* Non igitur praedictio eius scandala adducit, absit; neque quia 119
praenuntiavit ideo eveniunt; sed ideo praedixit quia eventura erant, ita ut, si noluissent ii qui illa inferunt, numquam venissent, et nisi eventura essent, non praedicta fuissent.

1176 62, 1. *Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.* Vides 575
sapientiam magistri. Interrogatus enim *si licet,* non statim dicit: 570
non licet, ne murmurarent et perturbarentur; sed, antequam sententiam diceret, per apparatum illum id liquido statuit, ostendens Patris sui esse praeceptum, nec Moysi adversatum se hoc praecepisse, sed plane conveniens. . . . Nunc autem et ex modo creationis et ex forma legis ostendit unum debere semper cum una habitare, neque umquam separari

1175. MG 58. 574; Fi 2, 178.
1176. MG 58. 597: Fi 2, 216.

314 69, 2. Tò pèv KXq9f)vai Ka' Ka0ap0r¡vat, xôptroç ?|v tò Òèll77
318 KXrjGévra Kaì Ka0apà èvòuaàpevov peîvai roiaÙTa òtaTTipoOvTa, Tfiç rwv KXqOévrujv aitouôfjç. Tò KXqOf]vai oùk dirò Tfiç àiiaç ïéfovev, dXX' dirò rflç xdprroç.

tot 77, 1. «TTepì òè Tfiç fjpépaç èxeivnç yai rf)ç &paç ouôeiçll78 oîôev, oùòè oí áyftXot tûiv oùpavtûv, oùòè Ò Yîôç, ei pq ò TTa-nip» [Mt 24, 361. Tô) pèv eiiteîv «oùòè oî drfeXoi», èìtearô-piffev aÙTOÙç, liare pn Ínifiaai paOeîv ôirep ¿k€îvoi oùk ïcracn- Tip òè eiiteîv- «oùòè ô Yîôç», KuiXúet où pôvov paOeîv, dXXà Kai ¿nrfjcrai. . . . Aùtô tuj TTarpi aùroO àvari0n<n, Kai cpopepòv rô TTpâfpa irotiîiv, Kai ¿Keivtuv dnoreix^œy rfl jreùaei tô eipqpévov• ènei eî pi) roûrô èanv, dXX' àfvoeî, itère eïoerat; 'Apa pe0' fjpûiv; Kai riç fiv roûro eïitoi; Kaì tôv pèv TTaTépa oîôe aatpâiç, Kai oihw aatpâiç diç ¿Keîvoç tôv Yiôv rì]v òè fipépav d-fvoeî; ... 2. Aià toOtó cpqaiv «"Ore où irpoaôoKdTe, TÔre f[Set» [Mt 24, 44], èvaywviouç eîvai povXôpevoç, Kaì ôia-Ttavrôç èv ápeif). ("O òè Xéyei, rotoOróv èanv ei fjòeaav oí iroXXoì itère diroOavoOvrai, irdvTtuç fiv Kar' èKeivr)V rf)V lipav èaitoùòaaav.

3 82, 4. TTetOtópeGa toîvuv iravraxoû ràì ©eòi, Kai pqòèv 1179
254 dvnXéfujpev, Kdv èvavriov eîvai boxi) toîç fiperépoiç Xofiapoîç Kaì raîç ôipecri rò Xeyópevov dXX' éoruj Kaì Xofiapaiv Kai ôtpeaiç Kupubrepoç aùroO ó Xôfoç. Oíjtuj Kaì èrti tiîiv puanipiujv iroitûpev, où toîç Keipévoiç pôvov èppXéirovTeç, dXXà rà Ripara

314 69, 2. Vocatio quidem et purificatio ex gratia sunt; vocatum 1177
318 autem et puris indutum vestibus manere, et haec servare, id ex vocatorum studio proficiscitur. Vocamur autem non ex merito, sed ex gratia.

404 77, 1. *De die autem illa et hora nullus novit, neque angeli 1178*
caelorum, neque Filius, nisi solus Pater. Quod ergo dixit: *neque angeli,* reprimit eos, ne discere quaerant id quod angeli nesciunt; cum autem dicit: *neque Filius,* prohibet non modo ne discant, sed etiam ne quaerant. . . . Patri suo illud tribuit, hinc rem tremendam ostendens, prohibensque ne de illa re interrogarent. Nisi enim illud ita sit, et si vere Filius id ignorat, quandonam id sciet? An nobiscum? Quis hoc dixerit? Patrem clare novit, et tam clare quam ille novit Filium, et diem illam ignorabit? ... 2. Propterea dicit: *Qua hora non exspectatis veniet,* ut sollicitos reddat et virtutis colendae studiosos. Hoc autem significat: si scirent plerique homines quandonam sint morituri, diligentiam suam ad illam horam remitterent.

3 82, 4. Deo ubique obsequamur, nec contradicamus ei, etiamsi 1179
254 id quod dicit rationi et intellegentiae nostrae contrarium videatur, sed praevaleat eius sermo rationi et intellegentiae nostrae. Sic etiam in mysteriis faciamus, non ea solum, quae sub sensum cadunt,

1177. MG 58, 650; Fi 2. 308. 1178. MG 58. 702; Fi 2, 399.
1179. MG 58, 743; w¡ 2. 46S.

aùroù KaTéxovrtç. 'O pèv fàp Xôfoç aÙTOÛ àirapaXôfi<rroç• f] bè aïaOqatç f]pif)v eùtSairâTriTOÇ. Oùtoç oùbénoTe biéiteaev auTq bè Tà trXeiova acpàXXeTai. 'End oùv b Xôfoç <pqai• «To0tó èatt tô awpà pou» [Mt 26, 26], Kai neiOwpeGa Kaì tuo maTeùwpev, Kai vorjToîç aÙTÔ pXérrwgev ôcpôaXpoîç. Oùbèv fàp aìoOrjTÒv TtapébwKev f]gîv *b* Xptdrôç, àXX' èv aia9r)TOîç 437
pèv Ttpàfpaot, ndvTa bè voriTa. Oütuj Kat èv Ttp pairriapaTt, bi' a(<J0r|Toû pèv npàfpaTOç fiveTat to0 ubaToç tô bcùpov, VO11TÒV bè tô dnoTeXoùpevov, févvqaiç Kai f) àvaKaivtotç. Ei pèv fàp àaœpaTOç i^ç, fupvà *&v* aÙTa croi Tà àawpaia TrapébuiKÉ biûpa- éíretbó bè ocupan oupTtéTtXeKTai f| iyuxú> èv aiaôriToîç Tà voprà croi napabíbwat. TTóoot vOv Xéfouaiv 'EpouXópqv aÙToO Tt]v popcpfiv ibeív, tòv túttov, Tà ípána, Tà ínrobrjpaTa. 'Iboù aÙTÔv ôp^tç, aÙToO arrrr], aÙTÒv èaÔietç.

1180 82, 5. 'Evvóqaov ttûç àfavaKTtîç kotó to0 irpobÓTOu, kotòsos twv OTaupwffávTwv. ZKÓnei toívuv, pr] Kai aÙTÔç evoxoç févtj to0 (JwpaToç Kai to0 aîpaToç to0 XpicrroO. 'Ekeîvoi Kaiéacpa Sav tò naváftov awpa, où bè ôunapâ ùnobèxo 'pu/rj peía ToaaÙTaç eùepfeaiaç. Oùbè fàp rjpKeaev aùnîi tô fevéaùat àvOpwnov, tô íiamcrOflvai Kai acpafflvat, dXXà Kai âvaqpùpet êauTÔv fjpîv Kai où Trj TTÎOTEt pôvov, dXXà Kai aÙTip TÍp Ttpàfpart awpasos fjpàç aÙTOÛ KaTaoKeuàlet. Ttvoç oùv oùk èbet KaOapwTtpov eîvai tôv Taùtriç dnoXauovTa Tfjç Oùaiaç;

respicientes, sed verba eius retinentes; verbum quippe eius fallere nequit, sensus vero noster facile decipitur; verbum eius numquam excidit, sensus vero saepe fallitur. Quoniam vero ille dixit: *est corpus meum,* obtemperemus, credamus et spiritualibus oculis 490
ipsum respiciamus; nihil enim sensibile nobis Christus dedit, sed 437
rebus etiam sensibilibus omnia sunt spiritualia. Sic enim et in baptismo per rem sensibilem donum aquae conceditur; quod autem efficitur spirituale est: generatio et renovatio. Nam si incorporeus esses, nuda tibi illa et incorporea dona tribuisset; sed quia corpori coniuncta est anima, in sensibilibus spiritualia tibi largitur. Quot sunt qui modo dicunt: Vellem eius formam typum, vestimenta, calceamenta videre. Ecce illum vides, ipsum tangis, ipsum comedis.

1180 82, 5. Cogita quantum contra proditorem indigneris et contra 506
eos, qui Christum crucifixerunt; cave ergo ne tu ipse reus sis corporis et sanguinis Christi. Illi sacrum corpus trucidarunt, tu post tot beneficia cum sordida suscipis anima. Neque enim satis habuit hominem fieri, alapis caedi, immolari, sed se ipsum com-
miscet nobiscum, non fide tantum, sed re ipsa nos corpus suum 509
constituit. Quanta ergo puritate oportet eum esse, qui hoc fruitur sacrificio?

1180. MG 58, 743; Fi 2, 469.

In epistulam ad Romanos homiliae, 391.

82 Hom. 1, n. 3. «Ai' oû èXâpopev x«Plv xai dnoaToXqv eiç 1181
258 ùnaKOi'iv TtiGTetJUÇ» [Rom 1, 5]. ... Oùk éfrrew dç Iifrnaiv Kai KataOKevriv, àXX' «dç fmaKoiiv». Oùbè fàp ènépqjônpev, (priai, auXXofííeaÓat, dXX' ôirep évexe'píaúqpev ànoboOvat. "Otov fàp ó AearrÔTriç dno<pr|VTiTat n, toùç àKOÙovTaç où TtepiepfáíeaOai Xpi) tù Xefôpeva Kai TtoXuTtpafpoveîv, dXXà béxeaOai pôvov. OÍ fàp drróaToXoi btà toOto èîrép(pôqaav, îva ébrep ffcovaav dmjuatv, oùx îva oïkoôîv ti TtpoaOwae Kai tipeîç bè Xourôv, îva TnoTeùaujpev.

si 3, 2. T?)v irepi aùtoO fvâiaiv è£ dpxAç toîç àvOpanroiç 1182
èvé0r|Kev ó Qeôç, dXXà Taútr)v tqv fvûiaiv oí "EXXrçveç iùXotç TtepiOévTeç Kai XiQoiç, qbiKqaav t?)v dXqOeiav, tó fe aÙTtîiv pépoç- èKeivti fàp ¿tTpeTtroç pévet, tî]v oÍKeíav bóíav èxouaa dKtvrjTOV. Kai ïtôOev brjXov ôti èvé0qK€v aÙTOîç Tqv fvwaiv, tù TTaOXe; «"Oti», (priai, «tò fvtuaTÒv aÙToO (pavepôv èativ èv aÙTOîç* [Rom 1, 19]. 'AXXà toûto drrôtpaaiç èanv, oùk dîtôbeiSiç- aù bé pot KaTaaKeùaaov, Kai beîfov ôti f) fvœaiç f) rrepi to0 ooOeoO bàXri i]v aÙTOîç, Kai èKÔvTeç trapébpapov. TTôOev oùv brjXrj ?¡v; <i>wv?]v outoîç àvujûev d(pf]Kev; Oùbaptôç- dXX' ô tpujvfjç aÙTOÙç èipéXXeaôat pSXXov f|bùvaTO, toûto ènoiiiae, 87TÎ)V KTÎatv dç péaov TtpoOeiç, (Ïiotê Kaì aoqpôv Kai IbuÙTqv Kai ZKÙOriv Kai fldpfiapov btà Tifç ôipeujç KaTapaOôvTa t(î)v ópwpévwv tô kôXXoç, èirì tôv Oeôv dvapaivetv.

82 1, 3. *Per quem accepimus gratiam et apostatatimi in oboedien-* 1181
fidei. . . . Non dixit: in inquisitionem vel in argumentum, sed: *in oboedientiam.* Neque enim missi sumus, inquit, ut syllogismos afferamus, sed ut quod accepimus reddamus. Cum enim Dominus aliquid pronuntiat, non debent auditores curiose scrutari vel indagare, sed solum accipere. Nam apostoli ideo missi sunt, ut quae audierunt dicant, non ut aliquid de suo addant; et nos, solum ut credamus.

91 3, 2. Cognitionem sui Deus hominibus a principio indidit, sed 1182
illam cognitionem gentiles lignis et lapidibus attribuentes, veritatem, quantum in ipsis fuit, iniuria affecerunt; illa enim immutabilis manet, gloriam suam habens immotam. Et unde notum est, o Paule, quod Deus ipsis cognitionem indiderit? *Quia,* inquit, *quod notum est eius, manifestum est in illis.* At hoc sententia est, non demonstratio; tu vero mihi proba et ostende cognitionem Dei «o manifestam fuisse illis, sed sponte illos praetermisisse. Unde ergo
87 manifesta erat? Vocemne desuper illis emisit? Minime; verum id effecit, quod magis illos quam vox quaelibet attrahere poterat: creatum orbem in medio posuit, ita ut et sapiens, et idiota, et Scytha, et barbarus, visu visibilium pulchritudinem edoctus, ad Deum conscendat.

1181. MG 60, 898; Fi 1, 18. 1182. MG 60, 412; Fi 1, 37.

1183 8, 8. Aibéff9r|T€ Toivuv, aîbéaôqTe Tflv Tpáneíav TaÚTqv, fjç sis KOivuovoûgev âuavTeç, tôv bi' flgàç crtpafévia Xptaiôv, tô 90ga517 tô èn' aÙTflç Keigtvov.

1184 10, 1. Ti bé èoTiv «ècp' E› ndtvTeç flgapTov» [Rom 5, 12]; so? 'Ekéîvou neaôvTOç, Kaî oí gfl cpa-fôvTeç ànô toû fùXou ye-yôvaaiv ¿kcívou iràvTtç OvqTot. . . . "OOev bflXov ôn oùx. auTT] fl ágapTÍa fl Tflç to0 vógou mxpapâaetjuç, dXX' ¿Keívq fl Tflç to0 'Abàg napaKoflç, aurr| flv fl iravTa Xugaivogévr]. Kaî tîç fl toutou àTtôbeiStç; Tô Kaî Ttpò to0 vógou irdvTaç àno-OvflffKÉiv. «'EpaaiXeuoe fàp b OavaToç», tpqcriv, «dirò 'Abàg géxpt Mœücréujç, Kaî ènî toùç gfl àgapTfloavTaç» [ib. 14]. TTwç ¿paoiXeuoev; «'Ev Tip bgouiigatt Tflç irapapexcretuç 'Abàg, ôç èoTi tûttoç to0 géXXovTOç» [ib.]. Arà yàp to0to Kaî tûttoç èOTÎv 'IrçaoO XpiOToO b 'Abdg.... "Iv' ôtov Xéyrç dot b 'loubdïoç'«2 TTùùç, êvbç KaTOpOœcravToç to0 XpiffToO, fl oÎKOugévq ècrujOr); buvnOflç aÙTtp Xéfetv TTiíiç, èvbç napaKOÛoavTOç to0 'Abdg, fl oÌKOugévr) KaTCKpiOri;

1185 10, 2. KoXoteewç dnqXXâTrigev, Kaî Kaxiav dnebuodgeOa^i rrâffav, Kaî dveyevvflOrigev dvwOev, Kaî dvécrrrigev to0 iraXaioû415 TacpévTOç dvGpiinrou, Kaî dneXuTpibOr|gev, Kaî flyiàffûqgev, Kaî eîç uîoOeaiav flxOqpcv, K0^ èbiKauùQqgev, Kaî èyevôgeOa dbeXipoî to0 MovoyevoOç, Kaî tru'ptXiipovôgoi Kaî oùootugot oùto0 Kaié-OTiigev, Kaî eîç Tflv adpKa aÙTOÛ TeXoOgev, Kaî ôjcnrep atùga KeipaXfl, oûtujç flvibgeOa. TaÛTa ouv ânavia irepiooelav xàpnoç

1183 8, 8. Revereamini igitur, revereamini hanc mensam, cuius512 participes sumus omnes, Christum pro nobis occisum, sacrificium 517 huic mensae impositum.

1184 10, 1. Quid est *in quo omnes peccaverunt* Illo lapso, ii etiam, 302 qui de ligno non comederant, effecti sunt ex illo omnes mortales... . Unde liquet quod non ipsum peccatum transgressionis legis [mosaicae], sed peccatum illud inoboedientiae Adami ipsummet erat peccatum quod omnia perdebat. Et quaenam huius rei probatio est? Nempe quod omnes ante legem morerentur. *Regnavit enim mors,* inquit, *ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt.* Quomodo regnavit? *In similitudinem praevaricationis Adae, qui est forma futuri.* Ideo enim typus est Christi Adam.. .. Ut, cum tibi dixerit ludaeus: Quomodo, uno recte agente Christo, 422 orbis salvatus est? possis ipsi dicere: Quomodo, uno inoboediente Adamo, orbis condemnatus est?

1185 10, 2. A supplicio liberati sumus, et nequitiam omnem exuimus, 421 et regenerati sumus, et resurreximus, vetere sepulto homine, et415 redempti sumus, et sanctificat!, et in adoptionem adducti, et testificati, et facti sumus fratres Unigeniti, et constituti sumus eius coheredes et concorporei, et in carnem eius transimus, illique coniungimur sicut corpus capiti. Haec itaque omnia abundantiam

1183. MG 60, 465; Fi 1, 126. 1184. MG 60, 474; Fi 1, 142.
1185. MG 60, 476; Fi 1, 145.

353 ¿KÓketTev ò TTaûXoç [Rom 5, 17], beiKvùç ôti où cpáppaKov èXâpopev àvTÎppoKOv toû Tpaùparoç pôvov, dXXà Kaî irpeiav Kaî eùpopcpiav Kaî Ttpf]v Kaî *bôEav* r.aî diiu'jpaTa ttoXù tqv r'ipeTépav ÙKtppaivovTa cpùciiv. Kaî toôtwv pèv ?kootov ÎKavôv ?iv KaÔ' êauTÔ Xûaat tôv OávaTov ÔTav bè SiravTa bpoû (JUVTpéxovTa cpaivriTai, oùbè ï\voç aÙTOÛ Xoiirôv, oùbè OKiàv tpavqvai buvarov, ¿tpbrjv d<pavi<i0£VTOç.... TToXXû) TÙp irXeiova ¿v OtpdXopev KaTépaXev b XptffTÔç, Kaî tocoûtuj nXeiova ôtftp
302 irpôç (iaviba piKpàv nèXayoç ¿nreipov. . . . «"Qtnrep fàp btà Trjç TtapaKOf]ç toû èvôç dvépujnou àpapTiuXoî KaTeOTd0r]Oav oî iroXXoi, outui Kaî btà Tfjç ÙTtaKof]ç toû èvôç bÎKaiot KaTa-<rra0riaovTai oî iroXXoi» [Rom 5, 19]. ... 3. Ti oùv èœnv èv-Taû0a tô «ápapTwXoí» ; 'Epoî boKeî tô ûireù0uvot KoXdaei Kaî KaTabebiKaopévot ©avemp.

3ô7 13, 8. 'O tô TTveûpa èxwv› °ù pôvov toû XptaToû XPlMa £l› 1186
180 àXXà Kaî aÙTÔv ?x€l tòv Xpiarôv. Où fàp èati, nveùpaTOç napôvTûç, prj Kaî XptOTÔv Ttapeîvat. "Ottou fàp âv Tqç Tpiaboç (nrôcrracHç Ttapf], ir&aa irapecmv q Tpiâç· àbiacnrâcrrwç fàp ?x£l Ttpôç èauTqv, Kaî fjvtuTai peT' àKpipdaç àiràaqç.

266 14, 6. Ti oùv ce èauice; Tô eîç tôv Oeôv èXniaat pôvov, 1187
268 Kaî TnOTeûffat aÙTÛj Ttepî ‹£›v èirriTreiXaTO Kaî ebiuKt, Kaî irXéov oùbèv èaxeç eioevefKeîv. Ei Toivuv aütq ae èoujae, Taùtriv KÔTexe Kaî vûv. 'H yàp TOoaûTd ooi napaoxoOaa dfa0d, eôbqXov ôti oùbè Ttepî twv peXXôvTiov oe q/eùaeTat. "Ottou yàp veKpôv Xapoûoa Kaî dîtoXirXÔTa Kaî aixpdXujTov Kaî èx0pôv,

353 gratiae vocavit Paulus, ostendens nos pharmacum accepisse, non modo par vulneri, sed etiam sanitatem, pulchritudinem, honorem, gloriam et dignitates longe naturam nostram superantes. Quorum singula sola poterant mortem solvere; cum autem omnia simul concurrunt, neque vestigium neque umbra illius iam apparet, cum radicitus deleta fuerit. . . . Longe plura quam debeamus solvit Christus, et tanto plura quanto prae parva stilla pelagus im-
302 mensum. . . . *Sicut enim per unius hominis inoboedientiam homines multi peccatores effecti sunt, sic et per unius oboedientiam iusti constituentur mulli....* 3. Quid igitur hic significat illud *peccatoresi* Mihi quidem videtur supplicio obnoxios et ad mortem damnatos.

357 13, 8. Qui Spiritum habet, non modo Christi esse dicitur, sed 1186
180 etiam ipsum habere Christum. Non potest enim, Spiritu praesente, non adesse Christus. Ubi enim una Trinitatis hypostasis adest, tota adest Trinitas ; non potest enim omnino separari, et accuratissime unita in se est.

266 14, 6. Quid ergo te salvum fecit? Spes in Deum sola, et quod 1187
268 fidem habeas ipsi pro iis, quae promisit et dedit; nec quidquam aliud offerendum habuisti. Si haec igitur fides te salvum fecit, hanc et nunc retine ; quae enim tot tibi contulit bona, tibi procul dubio circa futura non mentietur. Ea enim quae mortuum, per-

1186. MG 60, 519; Fi 1, 216. 1187. MG 60, 532; Fi 1, 238.

cpiXov èTroiqae Kaì uiôv Kai èXeùOepov Kai bÍKaiov Kai aufKXqpovôpov, Kai TocaOia irapéax67 ôaa pr]bè TtpoiTebÔKqcré tîç ttotê' seo itâiç perà tt]v ToaaÙTqv tpiXoTipiav Te Kai oîkêîwctiv où npoaqaeTai ae èv toîç èifjç; ... Tí oùv èoriv f] èXiriç; Tô toîç péXXoutfi Oappeîv.

1188 18, 5. Kai ei x"Pm [cf. Rom 11, 6], cpqciiv, bià tí pù -rràvTeçsss aipIôpeOa; "Oti pif) f3oùXeo0e- f] fàp x«PlS› xdv xaptç toùç 334 èâéXovTaç cruiiei, où toùç pf| pouXopévouç Kai dnoOTpecpopévouç aÙTqv, Kai iroXepoûvTaç aÙTrj biqveKwç Kai èvavnoupévouç.

In epistulam I ad Corinthios homiliae, ca 392.

1189 Hom. 8, n. 1. Xuppaivei yàp dpxovTaç pèv eîvai cpaùXouç4si Kai piapoùç, toùç bè àpxopévouç èmeiKeîç Kai peTpiouç, Kai XaïKÒÙç pèv èv eùXapeiqt ¿fjv, îepéaç bè èv irovripia- Kai oùk epeXXev oùbè pànnopa eîvai, ofrre oûipa Xpicæroû, oÛTe irpoo-<popà bi' èKetvwv ei TravraxoO Trjv à£iav f] x®P'Ç èZf|Tei. Novi bè Kai bi' àvaSiujv eïiuGev èvepveîv b Oeôç, Kai oùbèv toû panTÎopaToç f] x«P>Ç irapà toû fiiou toû iepéujç napapXairreTai• ènei èpeXXev ó Xappâvuiv èXaTroûoOai.

1190 19, 3. «Et bè ô àmoToç xmptéerat, xuopttéaOui» [1 Cor 7,15].su 'EvTaûOa fàp oúk¿ti nopveia tô Ttp&fpà èon. TÍ bé ècmw «Ei bè ó ¿huaroç xujpiZTrai»; Oîov ei KeXeùei aoi Oùeiv Kai

ditum, captivum et inimicum, amicum effecit, filium, liberum, iustum 36i et coheredem ipsique tanta praebuit quanta numquam quis ex-3@3 spectavisset; quomodo, post tantam liberalitatem et benevolentiam, te in posterum non admittet? . . Quid igitur est spes? De futuris confidere.

1188 18, 5. Si per gratiam, inquit, cur non omnes salvamur?332 Quia non vultis. Gratia enim, licet gratia sit, volentes salvat, non334 nolentes, qui eam repellunt, contra eam perpetuo pugnant eique obsistunt.

1189. 8, 1. Contingit enim principes esse malos et sceleratos, sub-451 ditosque bonos et moderatos, et laicos in pietate vitam agere, sacerdotes autem in nequitia; neque confici debebat baptismus neque corpus Christi neque oblatio per illos, si dignos ubique gratia requireret. Nunc autem etiam per indignos Deus solet operari, et nihil laeditur gratia baptismi per vitam sacerdotis; tunc enim frustratus esset Ule qui accipiebat.

1190 19, 3. *Si autem infidelis discedit, discedat.* Hic enim nulla est 574 fornicatio. Quid sibi vult autem illud: *Infidelis si discediti* Verbi gratia si te iubet sacrificare aut sociam impietatis esse propter

1188. MG 60, 579; Fi 1, 320. 1189. MG 61, 69; Fi 2, 90.
1190. MG 61, 155; Fi 2, 220.

Koivtuveîv aÙTÛi ¿caepeíaç btà τὸν fápov, fi dvaxœpeîv, péX-nov biaanaaOñvai τὸν yápov Kaì pò τῆιν eùaé[teiav.

315 24, 1. «TTkttôç bè ó 0ebç, bç οὐκ èàaei ùpûç neipaa0f|vcn 1191 ùnèp b bùvaaGe» [1 Cor 10, 13]. "Apa eicrì ireipaapoi oBç où buvaTÒv ùnevefKeîv. Kaì τῖνεç οὗτοι; TTàvTeç, il>ç eiireîv- τὸ fàp buvaTÒv ¿v Tfj τοῦ 0eoO pouf] KeÎTai, fjv bià Tflç pperépaç èmambpeûa yvùjpnç. Aiótrep iva pàûqç àKptpâiç ὅτι οὐ póvov èxeivouç τοὺς ÙTteppaivovTaç fjpûiv ττ]V bùvapiv, àXX' oùbè τοὺτουç τοὺς dvQptumvouç evi xwpiç Tfjç èKtîôev poqGeiaç ¡'>c/.biujç èvepteîv, *èirrna'fev «AXXà* iroinaei oùv τῆj Tteipaapip Kài ττ)ν eK^auiv τοῦ bùvaaQat ùireve-fKeîv» [ib.].

483 24, 1. «Tò TtoTiípiov Tf|ç eùXoqiaç b eùXofoOpev, oùxi κοι-1192
485 vcuvia τοῦ aïpaToç τοῦ Xpiaroû ècrn;» [1 Cor 10, 16] Zcpbbpa niOTtûç Kai cpopepâiç eïpqKtv. "O yàp Xéfet τοῦτο èœnv, ὅτι τοῦτο τô èv Tô) Tronjpitu ôv, èK€îvb ècrn τὸ dirò Tfjç irXeupfiç peûaav, Kai èKeivou peréxopev. TIoTfipiov bè cùXofiaç èxàXeaev, ènetbi'i aÙTÔ peTà X€'PaS «X0VTeS› οὐτως aÙTÔv àvupvoûpev, ÔaupàlovTeç Kaì èKnXqTTÔpevoi Tflç dcpaTOU bæpeâç, eùXo-■foûvTeç ὅτι Kai aÙTÔ τοῦτο èféxcev, ïva pii peivtupev èv Tfj TrXávi]" Kai où póvov è£éx«v, dXXà Kai iràcnv iipîv aÙTOÙ peTÉbui-
512 Kcv. "Qοτc ci aïpaToç èméupeîç, cpncn, pi] τὸν τῶιν eibwXtuv
517 ptupòv Tip τῆiiv dXófiuv tpóvtp, dXXà τὸ ÓuaiaUTripiov τὸ èpôv Tip èpûj cpoivtaae aYpati. Ti τοῦτου cppiKuibéffTepov; Ti bè qnXomopfÔTepov; einè poi.

conubium, vel discedere, melius est disrumpi conubium quam piam religionem.

315 24, 1. *Fidelis Deus qui non patietur vos lentari supra id quod* 1191 *potestis.* Ergo sunt tentationes quae ferri non possunt. Et quaenam illae? Omnes, ut ita dicam; potestas enim in Dei auxilio sita est, quam per voluntatem nostram attrahimus. Quamobrem, ut discas accurate quod non solum illas quae nostram superant potestatem, sed neque hasce humanas possimus sine illius auxilio facile ferre, subiunxit: *Sed faciet cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.*

483 24, 1. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio* *1192*
485 *sanguinis Christi est*? Valde fideliter dixit et terribiliter; hoc enim vult significare: hoc quod in calice est, illud ipsum est quod ex latere fluxit, et illius sumus participes. Calicem autem benedictionis vocavit, quia illum prae manibus habentes sic ipsum celebramus, admirantes, terrore perculsi de ineffabili dono, benedicentes quod ipsum effuderit, ut ne in errore maneremus, et non solum effuderit,
512 sed etiam eum ipsum nobis omnibus impertierit. Itaque si san-
517 guinem cupis, inquit, ne idolorum aram brutorum caede, sed altare meum sanguine meo cruenta. Quid hac re horribilius? Quid, quaeso, amabilius?

1193 24, 2. 'Ev pèv Tfj iraXau?, éTteibf] dreXtaTepov òiéxetvTO, sm ô toîç dbûXotç Trpocè<pepov aîpa, toOto oùtôç [ô Oeôç] intépeive KaTabéJaaOai, ïva dnooTqaq èKtivwv, ô Kai aÙTÔ iraXiv dtpÔTOu (piXoaTopyÎaç i]v èvTaûOa bè èni tô TtoXXip <ppiKuj-si2 béœrepov Kai pefaXonpenéaTepov tî]v iepoupfiav peTeOKeùaae, Kai tôv Guaiav aùtr]v dueitpaç, Kai dvTÎ Tfqç tûv dXoyiuv a<paff]ç5i7 èauTÔv npoacpépeiv KtXeùaaç.

1194 24, 2. «"On eîç dproç, ev aúpa èapev oí iroXXoí» [1 Corso» 10,17]. Tí fàp Xépju Kotvœviav [ib. 16], (pqaiv; Auto èopev èKeìvo tò aúpa. Tí fdp èanv ó dproç; Xóùpa Xptatoù. Ti bè yivovTauf» oí peTaXappdvovTeç; Zújpa Xpiaroû- où/t aibpaxa itOXXd, dXXà aúpa ?v. Kaûdirep yap ó dpTOç èK noXXúv aufKeipevoç kókkujvsii fjvwTat, ûç pqbapoO cpaíveaOai toùç kôkkouç, dXX' eîvai pèv aÙTOÙç, dbrjXov bè aÚTúv eîvai tt)v biacpopàv tt] auva<peí<¡r outgo Kat dXXqXoïç Kai Tip Xpiariù auvanTÓpeóa. Où fàp éí êTépou pèv awpaToç aú, è£ ètépou bè ¿Keîvoç TpéqpeTai, dXX' ¿K toû aÙToO ndvTeç.

1195 24,4. "Otov aÙTÔ [tô aúpa XpioToù] irpoKeipevov ïbqç, Xèyeiw npôç aeauTÔv Atà toOto tô aúpa oÙKÓn -pì xai anobôç485 èfû, oÚKén aixpdXuiToç, dXX' èXeôQepoç- bià toûto toùç oùpavoùç èXiriiuu, Kai tô èv aÙTOîç dnoXr|ipea6ai dyaGa, Tqv dSdvaTOv Zuof|v, Ttlv tûv dyftXuov Xf|£iv, Tqv pera XptOTOû ôptXiav toûto tô aúpa TtpoaqXoúpevov Kai paaníópevov oùk ^ve^Kev ó OdvaTOç- . . . toûto èKeîvo tô aúpa èan tô qpaf-

1193 24, 2. In vetere quidem lege, quia imperfectiores erant, quemSH idolis offerebant sanguinem, eum ipse [Deus] excipere sustinuit, ut ab illis abduceret, quod ipsum rursus erat amoris ineffabilis; hic autem in rem horribiliorem et magnificentiorem transtulit sacerdo-512 talem operationem, ipso mutato sacrificio, et pro brutorum macta-517 tione se ipsum iussit offerri.

1194 24, 2. *Quoniam unus panis et unum corpus multi sumus.* Quid 509 enim, inquit, dico communicationem? Illud ipsum corpus sumus. Quid est enim panis' Corpus Christi. Quid autem fiunt com- «ss municantes? Corpus Christi; non corpora multa, sed unum corpus. Sicut enim panis, ex multis granis constans, unitus est ita ut granasi! nusquam appareant, sed sint quidem ipsa, non manifesta autem sit illorum differentia propter coniunctionem; sic nos et mutuo et cum Christo coniungimur. Non enim ex altero corpore hic, ex altero ille nutritur, sed ex eodem ipso omnes.

1195 24,4. Cum ipsum [corpus Christi] videris propositum, tibi ipsi <83 dic: Propter hoc corpus non sum ego amplius terra et cinis, non 485 ultra captivus, sed liber; ideo caelos spero et bona illic reposita me accepturum esse, immortalem vitam, angelorum sortem, cum Christo consuetudinem; hoc corpus clavis confixum, flagris caesum, mors non tulit; . . . hoc est illud corpus quod cruentatum fuit,

1193. MG 61, 200; Fi 2, 288. 1194. MG 61, 200; Fi 2, 289.
1195. MG 61, 203; Fi 2, 293.

gèvov, τὸ Χόγχq itXrn-év, Kai Tàç aaiTqpiouç Trq-fàç dvapXùaav, Tfiv τοῦ aïpaToç, tfiv τοῦ übaToç Tfi oÌKOupévq nàaij.... Τοῦτο τῷ oiíiga tbujKev figiv Kai κοτεχειν Kai èaôieiv, ôirep àfàirqç èimeTagévriç fiv.

537 28, 1. ‹τ›π‹JÎ- «AoKtgaEéTui bè êauTÔv» ixaaTOç [1 Cor 11, 28], 1196
Kai τότε TtpoaÍTUj. Kai oùx ihrepov êTÉpuj KeXeùei boKigàaai, àXX' aÙTÔv êauTÔv, dbqpooieuTOv ττοιῶν τῷ btKaOTfipiov, ánáp-Tvpov τῶν éXefxov-

200 32, 3. rXwrrav bè drféXujv èvTaûOà q>r|‹nv [1 Cor 13, 1], 1197
204 oùxi otôpa nepvnOeiç à'f'féXoïç, dXX' ô Xéftt τοιοῦτόν èatr Kàv οὗτuj cpQÉTTUJgai, ibç d-n^Xotç vôpoç npôç dXXfiXouç bta-XèyeaOat, TaÙTrjç dveu oùbèv eîpt, dXXà Kai èiraxôfiç Kai (pop-τικôç. OÜTUJ youv Kai dXXaxoO ÔTav Xèfij ôτi «Aὐτôj Kdgtpei ττῶν yôvu ènoupaviuiv Kai èm-fdujv Kai KaTaxOovituv» [Phil 2, 10], où fóvaTa Kai ôœrâ TteprnQeiç τοῖç dff^OK τοῦτο Xéyet, diraje, dXXà Tfiv èniTtTagévTiv npooKÙvnatv btà τοῦ irap' figîv axfipaTOç aîviïaoéat poùXeTat. Οὕτiu Kai èvTaOOa fXiíiocíav ¿KÓXeoev, où oapKÔç ôp-favov bi]Xû)v, dXXà tfiv Ttpôç dXXfiXouç aÙTiíiv ôpiXiav Tτῆ) Yvujptptp Trap' figîv TpÓTtip aiviSaoOat |3ouXôpevoç.

3U8 38, 2. TTâiç bè ôXtuç [ô Xpiarôç] inrèp àgapTUjXûiv dnèQavev, 1198
413et ye οὐτôç èv dpapTÎatç fiv; Tôv fàp inrèp à.uaprujXûjv dtro-OvfiffKOVTa, aÙTÔv dvagdpTqTOv beî eîvat- ènei e¡ Kai οὐτôç ágapTÓvet, ττῶiç inrèp dXXujv dpapruiXujv àtroSaveîTat; EÌ bè irrrèp ápapnújv dXXujv dnèGavev, dvagàprr|TOç û>v diréÔavev.

lancea perfossum, quod salutares fontes scaturivit orbi, alium sanguinis, alium aquae. . . . Hoc corpus dedit nobis et tenendum et comedendum, quod intensae dilectionis fuit.

537 28, 1. Ait: *Probet autem se ipsum* unusquisque, et tunc ac-1196
cedat. Nec praecipit ut alter alterum probet, sed ut quisque se ipsum, iudicium statuens quod non sit publicum, et probationem sine testibus.

200 32, 3. Linguam autem angelorum hic dicit, non corpus angelis 1197
204 tribuens, sed hoc vult significare: Etiamsi ita loquar, ut angeli solent inter se colloqui, sine caritate nihil sum; immo onerosus et molestus. Sic enim alibi quoque cum dicit: *Ipsi flectetur omne genu caelestium, terrestrium et infernorum,* non genua et ossa angelis attribuens haec dicit, absit; sed et intensam et grandem adorationem, per illum quo apud nos fit modum, subindicare vult. Sic et hoc loco linguam vocavit, non carnis organum significans, sed illorum mutuum colloquium noto apud nos modo adumbrare voluit.

398 38, 2. Quomodo [Christus] mortuus est pro peccatoribus, si ipse 1198
413in peccatis fuit? Nam eum, qui moritur pro peccatoribus, oportet esse sine peccato; si enim ipse peccat, quomodo ipse morietur pro aliis peccatoribus? Si autem mortuus est pro peccatis aliorum, mortuus est nullum peccatum habens.

1196. MG 61, 233; Fi 2, 339. 1197. MG 61, 268; Fi 2, 392.
1198. MG fit. 324; Fi 2, 474-

1199 40, 1. BoùXopai pèv aacpùjç aÙTÔ [baptismi ritum] eijréîv, où 457
TOApw bè btà toùç àpuqTOuç- oûtoi fàp buOKoXujiépav f]pîv
TTOioOcn tîjv ¿ìjìthoiv, àvaxKàïovTeç fi pfi Xé-ftiv oatptôç, fi eiç
aÙTOùç èKçpépetv tò <hrôppr|Ta. TTXr)v àXX' diç âv oîôç Te (L,
ouve<TKiaopévujç èpîîi.

1200 42, 3. Aéopat Kai TtapaKaXiît Kai aÙTûiv fiirropai tlùv fo-58t
vàïïiuv, èwç Sv èxujè*ev rò piKpôv toOto Tfiç iwfiç ètpóbiov,
KaTavuffivai toîç eipqpévoiç, èmaTpa<pfivai, peXtiouç yevéoOat,
ïva pi] KaTà tôv irXoùffiov ¿kéîvov [Le 16, 19sqq] dvfivuia èKeî
Opqvuipev dneXOôvTeç, Kai dviaTa Xoinòv àbupiupeOa. Kâv yàp
traTépa ?XOS> K^v uíóv, kSv cpiXov, kSv ôvnvaoûv Ttappqaiav
<XOVTa npôç tòv Qeôv, oùbeiç aé itotê èiatpfiaeTai toùtujv
(tiró Tûtv oîkêîiuv èpfiuv Trpoòibópevov. ToioOtov "fàp èxeîvosss
tô biKaaTiipiow dirò tüjv irpafetuv btKdZxi póvuiv, Kai dXXiuç
èKeî awOfivat oùk ?vt.... "Av pèv fàp [tpOuprioujpev, où biKaioç,
où irpocpr)Tr)ç, oùk dKOGToXoç, oùbeiç fipîv irapaa-rfiffeTai.

In epistulam ad Galatas commentarius, 393/7.

1201 Cap. 2, u. 8. 'Yirò tfiv dnótpaffiv fijffiç Ketpèvouç fiXeu-413
Oépwaev ô XpidTÔç- Kai fàp oi TtdvTeç diréOavov, ei Kai prj
Tfj ireipq, dXXà tfj diro<paerei• Kai Tqv irXipffiv èKÔexopèvouç
dnfiXXaSev. . . . 'H pèv oùv Ouata ùirèp Trdaqç npoffevfiveKTO 4i6
Tfiç cpùffewç, Kai ÎKavfi ndvTaç fiv crújcrai' oi bè Tfi eùep'fecria
Xpqadpevoi oi TncrreùovTéç eioi póvoi.

1199 40, 1. Volo quidem aperte hoc [baptismi ritum] dicere; non autem«7
audeo propter eos, qui non sunt initiati; ii enim expositionem nobis
faciunt difficiliorem, ut qui nos cogant vel non aperte dicere aut iis
arcana enuntiare. Sed tamen dicam, quoad potero, adumbrate.

1200 42, 3. Rogo et obsecro et vestra apprehendens genua supplico, Mi
donec habemus hoc parvum vitae viaticum, ut iis, quae dicta sunt,
compungamur, convertamur, reddamur meliores, ne sicut ille dives
inutiliter illic lamentemur cum excesserimus, fletus autem nihil
nobis remedii afferat. Nam sive patrem habeas sive filium sive
amicum sive quemvis alium qui apud Deum habeat fiduciam, nemo
te eripiet, cum propria tua facta te prodant. Tale est enim illudisi
iudicium: iudicat solum ex operationibus, neque aliter illic salvum
esse licet. ... Si socordes ffierimus, non iustus, non propheta,
non apostolus, nemo nobis aderit.

1201 2, 8. Cum essemus obnoxii sententiae damnationis, liberavit 413
nos Christus; omnes enim perierant, si non facto, saltem iudicio;
et plagam exspectantes liberavit. . . . Victima ergo pro tota natura 416
oblata est, et omnibus salvandis par erat; non autem profuit bene-
ficium nisi solis credentibus.

1199. MG 61, 348; Fi 2, 508. 1200. MG 61, 307; Fi 2. 533.
1201. MG 61. 646; Fi 4, 49.

In epistulam ad Ephesios homiliae, 392/7.

125 Hom. 1, n. 2. «Kœrà tí]v eùboKiav», (ppai, «to0 0eXripaToç 1202
aÙToO» [Eph 1, 5], TOUTécrnv btà tô o<pobpû>ç 0eXf|ffai. 'H
èinOupia aÙToO, ùjç àv tiç eÏïtoi, aOiq ¿cttí iravraxoO yàp
eùboKÌa tô ôéXripà èxtra tô ïrporiToùpevov. *E<m yàp Kai àXXo
OéXripa- olov OéXqpa irptîtTov tô pô dnoXéaOai ôpapTpKÔTaç,
issOéXnpa beÛTepov, tô fevopévouç kokoùç dnoXéaOai. Où yàp
brj àvtrfKq aÛTOùç KoXdiet, dXXà OéXqpa. Toio0tov Kai èrti
TTaùXou èartv ibetv, oïov tbç ôtov Xé(T)' «GéXtu irdvTaç dv-
OpujKouç eîvai tbç Kai èyauTÔv» [1 Cor 7, 7], Kai irdXiw «OéXui
veujîépaç fapeîv, TeKvo'foveîv» [1 Tim 5. 14]. EùboKiav oùv tô
nptîiTov OéXripd «pr^cri, tò otpobpòv OéXqpa, tò pcTà èmOupiaç
0éXqpa, tò ireîapa. . . . "O oùv Xéfet, toütó èoTt- atpóòpa
¿(piíTai, atpóbpa émOupeî tî]ç oujTripiaç Tf]ç fjpeTépaç.

356 1, 3. 'O fàp êitatvwv Kai Oaujidüuv Tqv eiç aùròv x«ptv 1203
861 'fê'fevTipévnv, npooeKTiKtbTepoç écrrai Kai anoubaiÔTepoç. «'Hç
èxapiTtuaev f]gâç» [Eph 1, 6], tpntfiv. Où k efrrev fjç èxapiaaTO,
dXX' «êxapfawaev qpàç»' TOUTécrnv où pôvov dpapTppdTiuv
dnriXXaiev, dXXà Kai ènepdaTOuç èiroir)<J€. KaOdirep dv eï tiç
Xapùiv vpujpaXéov -nvà Kai Xotpiù Kai vôatp btecpOappévov Kai
TÔpa Kai irevia Kai Xtpû), eùOéujç eùpopcpov veiiiTepov èpfàaaiTO,
TtdvTaç dvOpdnrouç viKibvTa Tip KÓXXei, atpobpàv pèv tôv
aùfqv dcpiévTa dirò tu>v Trapeitôv, Kai Tàç pappapu-fàç to0
f]Xíou diroKpÛTvrovTa Taîç twv ôipOaXpwv fioXaîç, eîta èv aÙTip

125 1, 2. *Secundum propositum,* inquit, *voluntatis suae,* id est, 1202
propterea quod valde velit. Hoc est, ut ita dicam, eius desiderium. Ubique enim beneplacitum est voluntas praecedens. Est enim alia voluntas: scilicet voluntas prima est ut non pereant qui peccarunt,
139 voluntas secunda ut pereant qui male egerunt. Non enim necessitas eos punit, sed voluntas. Hoc etiam apud Paulum legi potest, ut quando dicit: *Volo omnes homines esse sicut me ipsum,* et rursus: *Volo iuniores nubere, filios procreare.* Beneplacitum ergo dicit primam voluntatem, voluntatem vehementem, voluntatem cum cupiditate, persuasionem. . . . Quod ergo dicit Paulus, hoc est: vehementer intendit, vehementer cupit nostram salutem.

356 1, 3. Qui laudat et admiratur eam quae in se facta est gratiam, 1203
361 attentior erit et diligentior. *Qua gratificavit nos,* inquit. Non dixit; quam gratis donavit [rjç ¿xaP'<JaT°]i sed: nos gratos fecit [éxapÍTWiJEv], hoc est, non solum liberavit a peccatis, sed etiam fecit amabiles. Quemadmodum enim si quis scabiosum et peste ac morbo senioque et paupertate ac fame confectum et perditum statim formosum fecerit iuvenem, omnes homines pulchritudine vincentem, e genis quidem splendorem valde emittentem et micantium oculorum eiaculationibus solis fulgores occultantem; deinde

1202. MG 62, 13; Ei 4, 109. 1203. MG 62, 13; Fi 4, 111.

Kcrra<JTr|CTei€ Tip -rflç f]Xi>daç áv0ei, Kai perà τοῦτο áXoupfíba nepipáXoi Kai biábqpa Kai irávTa τὸν KÓapov τὸν paaiXtKÓv οὐτluç éiqffKriae τὸν ipuxÒv ÒMóòv, Kai KaXrjv Kai noOeivòv Kai ènépaOTOv ènoiqaev.

1204 4, 2. «Trj fàp X"PlT› ¿CTTe oeoujcrpévoi» [Eph 2, 8], (pqoiv. 3i< "Iva fàp pò τὸ péftOoç τῶν tùepTeauîiv ènapij at, Opa irûiç ae KaTaœréXXtt• «Tfl x«P,Tí ¿(TT€ aetiuiopévoi», <pqai, «bià nioTtujç.» Eira Iva pò nàXiv τὸ aÙTefoóaiov Xupòvrjtai, è0qKE334 Kai Tà òpiòv Kai rráXiv aÙTÒ àveîXe, Kai (pqar <Kai τοῦτο οὐκ ¿5 òpù>v» [ib.]. Oùbè ò irfffTiç, cpqaiv, èf òpóùv d yàp25i PÒ òXOev, d fàp pò ¿KàXeoe, nwç òbuvàpeOa mOTtOtrai; «TTiíiç •fàp», «priai, «moTtuGouaiv, éàv pò dKOÙaouaiv;» [Rom 10, 14.] "Qare oùbè τὸ τὸs iu<rrewç òpcrepov. «OeoO», (prjai, <τὸ bwpov» [Eph 2, 8].

In epistulam ad Philippenses homiliae, 393/7.

1205 Hom. 1, n. 1. «ZuvemffKÔTTOiç Kai biaKÔvoiç» [Phil 1, 1]. ®® Ti τοῦτο; Miàç TtôXetuç iroXXoì èmOKonot òoav; Oùbapwç-sss dXXà τοὺç irpeapuTépouç οὐτujç ¿KáXeae. Tòte yàp téujç ¿Koivtúvouv τοῖç òvópaffi, Kai ôiôkovoç ó èrriffKOTroç ¿XíyeTO. Aià τοῦτο Tpacpuiv tod TipoOéip èXeff «Tqv biaKovíav aou nXnpocpóppoov» [2 Tim 4, 5], ¿mOKÓirtp 6vn. "On -fàp èm-(Tkottoç òv, (priai npôç aÙTÒv «Xdpaç Taxéujç pqbevi dnriOei» soi [1 Tim 5, 22], Kai TráXiv <"O èbóOq croi perà èmOéaewç τῶν

eum constituerit in ipso flore aetatis, et postea eum purpura induerit et diadema imposuerit, et omni regio ornatu decorarit: ita nostram instruxit et ornavit animam, pulchramque fecit, desiderabilem et amabilem.

1204 4, 2. *Gratia enim estis salvati,* inquit. Nam ne beneficiorum 314 magnitudo te extollat, vide quomodo te coercet: *Gratia enim,* inquit, *estis salvati, per fidem.* Deinde rursus, ne liberum destrue- 33< retur arbitrium, posuit etiam quae sunt nostra; et rursus eum sustulit, et dicit: *Et hoc non ex nobis.* Ne fides quidem, inquit,251 est ex nobis; nam si non venisset, si non vocasset, quomodo potuissemus credere? *Quomodo* enim, inquit, *credent, nisi audierint?* Quare fidei non nostrum, sed *Dei,* inquit, *est donum.*

1205 1, 1. *Coepiscopis et diaconis.* Quid hoc? An unius civitatis®® multi erant episcopi? Nequaquam, sed presbyteros isto nomine^ appellavit. Tunc enim nomina adhuc erant communia, atque ipse etiam episcopus vocabatur diaconus. Idcirco ad Timotheum scribens inquit: *Ministerium tuum imple,* cum tamen ille episcopus esset, quod constat ex verbis illis ad euindem scriptis: *Manus cito nemini imposueris,* et rursus: *Quae data est tibiax*

1204. MG 62, 33; Ei 4, 140.
1205. MG 62. 183; Fi 5, 8.

564 xctpûtv toO TtpeapuTepíou» (ib. 4, 14]' oùk fiv bè irpeapóiepot
556 èmOKOTtov tx6,POTÓvr|ffav.

590 3, 4. KXaOaov toùç àmtjTOUç, KXaOaov toùç oùbèv óteívuiv 1206
àntxovTaç, toùç xujPlS qptuTÎapaToç ànepxopévouç, toùç X^piç
«o otppœf'tboç- oCtoi ovTUjç Ôpqvujv ditot, oûtoi ôbuppiôv ?£uj tiîjv
PaaiXeieuv eîtrt peTà tiîiv KaTabÎKtuv, ptTà tûiv KaTefvujapèvujv.
«'Ap?|v yàp Xéyuj ûpîv, èàv pA tîç Yevvq0r| éí ûbaTOç Kai
TTveùpaTOç, où pi) tioéXQq eiç ti'iv paotXeiav tûiv oùpavtîiv»
(Io 3, ô]. KXaOaov toùç èv TtXoÙTtp TereXeuTqKÔTaç Kai prp
bepiav dirò toO ttXoôtou irapapuOiav Taîç èauTûv tpuxaîç èm-
voqaavTaç, toùç XapôvTaç èSovaiav ànoXoùaaaOat aÙTtîiv tù
588 ápapTiípaTa Kat pi] pouXq0évTaç. . . . KXaítupev oùv toùtouç,
poqOujpev aÙTOîç kotò bùvaptv, èrnvoriffuipev aÙTOîç uva ¡lof]-
Oetav, ptKpàv pév, poqOeîv bè ôptoç buvapévqv. TTûiç Kai tívt
Tpóirtp ; Aùtoì Te eùxópevoi Kai êtépouç TtapaKaXoOvTeç eùxàç
ùitèp aÙTiîtv noteîoOai, Ttévqatv ùirèp aÙTiîiv btbôvTeç auv-
5J0 ex^S- • • • Oùk eiKfJ TaûTa èvopoOeTqêq virò tûiv dnoOTÔXiov,
tô èni tûiv tppiKTtôv puaTqpiuJv pvr|pr]v fiveoôat tûiv dneX-
OôvTiuv ïaaatv aÙTOîç troXù Képboç pvôpevov, koXXÎ]v tt]v
tijtpéXeiav. "Otav fàp èatf|Kq Xaôç bXÔKXqpoç Xe'Pa‹» ¿vaTcí-
vovïeç, nXiiptupa iepanKOv, Kai TrpoKÉqTat f] tppiKTÎ] Quota, ntîtç
où buawirriaopev ùnèp toùtiuv tôv Geôv TtapaKaXoûvTeç ; 'AXXà
toOto pèv nepi tûiv èv nloTei napeXOôvTtuv.

56» *cietn impositione manuum presbyterii;* presbyteri vero episcopum
oso non ordinassent.

590 3, 4. Luge infideles, luge eos qui nihil ab infidelibus differunt, 1206
470 qui sine illuminatione, sine signaculo decesserunt ; hi vere lamentis
digni, hi lacrimis; extra regiam sunt una cum iis, qui poenae sunt
obnoxii, una cum damnatis. *Amen dico vobis, nisi quis natus
fuerit ex aqua et Spiritu, non introibit in regnum caelorum.* Luge
eos, qui in divitiis sunt mortui, cum ex divitiis nullum animabus
suis solatium comparassent, eos quibus abluendi peccata sua po-
ssa testas facta erat et noluerunt. . . . Hos igitur lugeamus, opem pro
viribus feramus, aliquod ipsius auxilium comparemus, exiguum
illud quidem, sed quod tamen auxiliari queat. Quomodo, quave
ratione ? Cum ipsi preces fundentes, tum alios ut pro ipsis fundant
obsecrantes, ac pro ipsis frequenter dantes eleemosynas pauperi-
520 bus. . . . Non frustra haec ab apostolis sunt legibus constituta, ut
in venerandis atque horrificis mysteriis memoria eorum fiat, qui
decesserunt. Noverant hinc multum ad eos lucri accedere, multum
utilitatis. Eo enim tempore, quo universus populus stat manibus
expansis ac coetus sacerdotalis, et adest illud tremendum sacri-
ficium, quomodo Deum non placabimus pro istis orantes? Atque
id quidem de iis, qui in fide decesserunt.

1206. MG 62, 203; Fi 5, 37.

In epistulam II ad Timotheum homiliae, 393/7.

1207 Hom. 2, n. 4. 'H Ttpocnpopà f] aù-n] èτm, k‹ỏv ô tuxûjv 4»9 npoffevépaj, *k&v* TTaûXoç, kSv TTéTpoç- f) aÙTti èτrnv qv *ó* XpiOTÔç toîç paOqTaîç èbaiKe Kat fiv vûv oi lepeîç notoûaiv oùbèv aijTT] èXatraiv èxeivriç, ôti Kai TaÙTT)v oùk àvOpunrot sis áyiáCovtnv, àXX' oùtô,ç b Kai éKeívqv àyiàoaç. "Qcnrep yàp tô 49s /iqpaTa écrrep ó ©eôç èτpOéyEaTO Tà aùra èτrnv firrep ô tepeùç Kai vûv Xéyet, oîîtw Kai f] irpoocpopà t) aún) èτm, Kai tô pànnapa ôrrep èbwKtv. Oütuj tô trâv tfjç nitrrtwç èanv. 'Enemibtioev eùOéujç tô TTveOpa ¿ni KopvqXtov [cf. Act 10, 44], su èτreib?) rpoXapùiv tù nap' èavroû ¿irebeííaTO, Kai t?]v iriativ daqvefKe. Kai toOto toívuv *aüjpá* ¿an, kôk€Îvo- ô bè vopilwvtss toûto èXarrov èKtivou eTvat, oùk oîbev ôti ô XptOTÔç Kai vûv napeOTt Kai vûv èvepyeî.

In Psalmos expositio, 393/7.

1208 In Ps. 44, n. 2. <'E£exú0r) x«ptç ¿v xtí^tai aou» [Ps 44, 31. su 'OpÇç ôti Ttepi Tqç oÎKOvopiaç *b* Xtrfoç; Tiç bé èanv aC'TT) r|424 Xaptç; Ai' fjç èbibaOKt, bi' fjç èOaupaToiroiei. Tqv X"piv èv-TaûOa Xéyei Tqv èXOoÛaav èrri Tqv aapKa- «'Etp' ôv àv ïbijç tô TTveOpa», tpqai, «KaTafiaîvov tbaei ncpiOTepáv, Kai pévov èτr' aÙTÔv, oûtôç èanv ó pairrtëwv» [io 1, 33]. TTàaa yàp i) x«ptç éiexuép eiç tôv vaôv ¿Keîvov où yàp èv péTptp bibmaiv èKeivui tô TTveOpa- «'Hpeîç pèv yàp èK toû TtXtiptùpaTOç aÙToO èXapopev» [io 1, 16]. 'O bè vaôç èKeîvoç ôXÔKXqpov Tqv x®P'v

1207 2, 4. (Oblatio eadem est, quisquis offerat, sive Paulus sive‹99 Petrus; eadem est quam Christus dedit discipulis et quam nunc sacerdotes faciunt; haec illa nihil minor est, quia non homines518 hanc sanctificant, sed is ipse qui illam sanctificavit. Sicut enim 495 verba quae Deus locutus est eadem sunt quae nunc sacerdos dicit, sic oblatio eadem ipsa est,) ut et baptisma quod dedit. Sic totum fidei est. Insiliit statim Spiritus in Cornelium, quia prius ille quae 814 sua erant fecerat et fidem contulerat. Et hoc igitur corpus Christi 485 est, et illud; qui vero putat hoc minus illo esse, is nescit Christum etiam nunc adesse et operari.

1208 In Ps. 44, 2. *Diffusa est gratia in labiis tuis.* Vides sermonem 394 esse de incarnatione? Quae est autem haec gratia? Illa per quam 424 docuit, per quam fecit miracula. Gratiam hic dicit eam quae venit in carnem: *Super quem,* inquit, *videris Spiritum descendentem sicut columbam, et manentem super ipsum, is est qui baptizat.* Omnis enim gratia effusa est in illud templum; non dat enim illi Spiritum in mensura: *Nos enim de plenitudine eius accepimus.* Illud autem templum integram et universam accepit gratiam. . .

1207. MG 62, 612; Fi 6, 182. 1208. MG 55, 185.

èXa(Je. . . . 'Ekoî pèv bXÔKXqpoç f| xaptç, èrti bè Tfîiv àvOpdrrtujv piKpôv -n, Kai fiavtç dirò Tfjç x«P>toç èKtivqç.

Homiliae in quosdam locos Novi Testamenti, 398.

ios *Hom. in illud: Pater, si possibile est, etc.* 3. 'Evvórjcrov 1209
•fàp fjXÌKOV ijv dKOûaai Kaì paOeîv ôti ó Oeôç, b âpprjTOç, b dcpéapTOç, b dnepivôriTOç, b dôpatoç, b dKaTâXqnToç, . . . oùtoç b TtávTa voûv ûneppaivtuv Kai irávTa Xoyiffpòv vikuiv, napabpapibv dpféXouç, àpxa'TfèXouç, tràoaç tàç dva> voepàç
376 buvapeiç, KaTebéSato yevéaÔai àvOpunroç, Kai adpKa Tfjv dirò
no'fijç Kai TtqXoû irXaaOeîaav àvaXafkîv, Kai eîç ptjTpav èXOeîv
378 napOeviKqv. . . . TTpiîiTOV TrpocpfjTaç irpouépne» toûto aÙTÔ dnaTféXXovTaç.

sis *In paralyticum demissum per tectum.* 2. Mi) dTroOTepûorjç 1210
Tiôv ¿'(Kujpiwv tôv TtapdXuTOv, pr)T£ èKeîvov, pr|Te dXXov Ttvà netpaíópevov dvOpamov Kai KapTepoûvTa. Kàv fàp pupidraç <piXoao<pâ>p€v, Kdv drtdvTUJV ilipev ioyupÓTepoi Kaì òuvaTÓiTepoi, Tfjç trap' aÙTOÛ froTtfjç ÙTtoùoqç, oùbè irpbç tôv TuyôvTa dvnOTrjva: buvTjffópeQa -rreipaopóv. Kai tí Xéyuj Kepi f|g<î)v tiîiv eÙToXujv Kai direpptppévujv; Kdv -fàp TTaûXôç nç fj Kai néTpoç, Kdv 'IdKcupoç, Kdv iuidvvnç, Tfjç dvuiOev PorjÔeiaç dnoffTepnOeiç èXéfXe'ra* i><jtbiu)ç Kai ÙKOOKeXiIeTat Kai KaTairÎTvrei.. .. Oírte •fàp pôvov èv toîç ûrrèp bùvapiv Kivbùvoiç, dXXà Kai èv aÙTOÎç toîç KaTà bùvapiv Tfjç dvtoOev beôpeOa poqOeiaç, ei péXXoïpev èOTavai fevvaiwç.

Illic quidem est integra gratia, in hominibus autem parum quid, et stilla ex illa gratia.

108 *Hom. in illud: Pater, si possibile est, etc.* 3. Cogita quale 1209
illud fuerit, audire et discere Deum ineffabilem, incorruptibilem, qui nec percipi potest nec videri nec comprehendi, . . . hunc qui mentem omnem exsuperat omnemque vincit cogitationem, praetermissis angelis, archangelis omnibusque caelestibus et spiritualibus
376 illis virtutibus, hominem fieri dignatum esse, carnemque de terra
430 et luto formatam assumere, et in virgineum uterum venire. . . .
373 Primum quidem prophetas ad ipsum annuntiandum praemisit.

315 *In paralyticum demissum per tectum.* 2. Noli paralyticum 1210
laude privare, nec illum nec alium hominem quemvis qui tentetur et patienter ferat. Quantumvis enim saepe philosophemur, quamvis omnium robustissimi simus ac validissimi, si Dei absit auxilium, ne mediocri quidem poterimus tentationi resistere. Sed quid ego de nobis vilibus et abiectis loquor? Licet Paulus sit aliquis aut Petrus, licet Iacobus aut Ioannes, subsidio caelesti privatus facile vincitur et supplantatur et concidit. . . . Neque tantum in periculis, quae vires nostras excedunt, sed in ipsis etiam quae non excedunt, caelesti auxilio indigemus, ut generose possimus obsistere.

1209. MG 61, 37. 1210. MG 51, 61.

1211 *De ferendis reprehensionibus.* 6. 'Avdrpaj Kai pí<¿t oùbéva 137
TrpoaœfÉTai ttotê o Geôç, dXXà ÔéXei pèv ânavïaç atuOfivai, 128
oùk dvcrfKàZei bè oùbéva, Ka0àiç Kai ÎTaOXôç <pn<nv• «'O 0éXwv
irdvTaç àv0pumouç ouiOfivai Kai «iç ¿trifvujoiv dXr]0daç èX0eîv»
[1 Tim 2, 4]. TTû>ç oùv oùx finavTeç oipioviai, ei 0éXa irdvTaç
<Tw0f}vai; 'Erreibi'i oùx áirávruiv tò OéXqpa Tip 0eXr|pan aÙToû
ëîreTai, aÙTÔç bè oùbéva pidleTai.

1212 *In illud: Mulier alligata est legi, etc.,* sive *De libello re-sii pudii.* 1. Tiç oùv èff-nv ó vôpoç ôv ó TlaOXoç fjpîv éOrjKe; «Tvvri», <pn<JÎ, <bébeTai vópip» [1 Cor 7, 39]. OùkoOv où beî dnooxi¿t<J0«' Eûvtoç too dvbpôç, oùbè èrepov ¿ueioÓTeiv vupipiov, oùbè beuTépotç ôpiXtîv 'fdpoiç. Kai ôpa nwç peïà dKpipeiaç Kai aÙTrj tûiv Xéfeiuv Trj cpùaet KéxpqTai. Où fàp elite- Xvvoikéîtw Tip dvbpi écp' ôffov xpôvov Zjj- dXXà tí; «Rjvñ bébeTai vópip èq>' ôaov xpóvov Irj b dvqp aÙTflç»- &<rre kSv fhpXiov dnooTaoiou bip Kai tòv otóav dq)r|, xdv npôç dXXov dnéX0q, Tip vópip bébêTai, Kai poixaXiç èanv f) TOiaÙTq. ... Mq ïdp poi toùç napà toîç è£uj0ev Keipévouç vôpouç dvayvipç, 579
toùç KeXeùovTaç bibóvai pipXiov dnocrraoiou, Kai dcpiOTao0ai. Où yàp b?) kütù toùtouç aoi péXXei Kpiveiv toùç vôpouç ô Oeôç èv Tr¡ fipépij èKeivij, dXXà Ka0' ouç aÙTÔç ë0r]K€.

In epistulam II ad Thessalonicenses homiliae, 400.

1213 Hom. 4, n. 2. /Apa oùv, dbeXipof, ottikcti, Kai KpaTeîT€78
Tàç napabôoeiç fiç èbibdxOriTe ehe bià Xófou ene bi' èm-

1211 *De ferendis reprehensionibus.* 6. Necessitate ac vi neminem 137
umquam adigit Deus, sed vult quidem omnes salvos fieri, nemini 125
vero necessitatem inducit, quemadmodum et Paulus dicit. *Qui vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire.* Quomodo igitur non omnes salvi fiunt, si vult omnes salvos fieri? Quia non omnium voluntas eius voluntatem sequitur, ille vero nemini vim infert.

1212 *In illud: Mulier alligata est legi, etc.,* sive *De libello repudii.* 572
1. Igitur, quaenam est lex illa, quam nobis Paulus posuit? *Mulier,* inquit, *alligata est legi.* Oportet igitur ut minime separetur, vivente viro, neque alium superinducat maritum, neque secundas nuptias adeat. Et vide quanta cum diligentia verborum usus sit proprietate. Non enim dixit: Cohabitet viro quoad vixerit; sed: *Mulier alligata est legi quanto tempore vixerit vir illius;* atque adeo etiamsi libellum repudii det, etiamsi domum relinquat, etiamsi ad alium abeat, legi adstricta adulteraque est. ... Ne mihi leges ab exteris 579
conditas legas, praecipientes dari libellum repudii, et divelli. Neque enim iuxta illas iudicaturus est te Deus in die illa, sed secundum eas quas ipse statuit.

1213 4, 2. *Itaque, fratres, state, et tenete traditiones quas didicistis* 78
sive per sermonem sive per epistulam nostram. Hinc est per-

nii. MG 51, 144. 1212. MG 51, 218. 1213. MG 62, 488; Fi 5, 476.

aToXflç fyiûrv» [2 Thess 2, 15]. 'EvTeOOev bfjXov ôti où návTa bt' èmaToXf)ç Ttapebiboaav, dXXà rroXXà Kai àypàcpwç• bpoiuuç bè KÔKtîva Kai Taûïà èanv àStómOTa. "Qote Kai t?[v Ttapaboaiv Tf>ç èKxXqaiaç dSiômaTOV ôyujpeOa- Ttapàboaiç èan, pqbèv rrXéov èr|T€t.

In Actus apostolorum homiliae, 400/1.

553 Hom. 14, n. 3. "Opa Ttwç oùk èan neprrrôç ó auyypacpeùç 1214
s 2 [cf. Act 6, 6]' où yàp Xèyet Ttwç, dXX' ànXwç ôn èxeipOTOvf|-
5>i Oqaav btà TrpoatuxnÇ' toOto yàp il x^'POTOvia èOTÎv. 'H x^P
èrrÍKÉtTai toO dvbpôç, tô bè rtàv ô Oeôç èpyaZxTai, Kai f) aÙToO
X€Îp èanv f] dnTopèvn Tflç xecpaXfjç toû xeipOTOvoupèvou, èàv
tbç beî x£>POTOvr|Tai.

47« 18, 3. Kai blà TÍ OÙK flaav OÎITOl [Samaritani, Act 8, 16] 1215
XapôvTeç ÎTveOpa "Ayiov paunaOevreç; "Htoi tw pt'i boOvai
479 (PiXÍTurou TOÙTw -npwvTOç Taxa toùç dnoarôXouç• r¡TOi Ttp pñ
éxetv xâpiapa toioûtov (twv livra yàp fiv), ôrtep Kai pàXXôv
èanv eineîv. "OOev pot boKeî ouroç ô <t>(XiTnroç tûiv èirvà
eîvat, 6 Xre<pdvou beÙTepoç.

355 40, 2. Tô KecpdXatov ?x°Mev twv dyaOtîiv bià toO Pan- 1216
357TÎaparoç- dtpeatv àpapnipdrujv èXdpopev, àyiaapôv, Tîveùpa Toç
359 peráXr)i|nv, uîoOeaiav, iwqv aitbviov. Tí poùXeaOe nXéov;
îssXnpeîa; 'AXXà Karapyeîrat. TTianv ?x€l(> ¿Xníba, dyâTtqv, rà
274 pèvovra- raOra 'lyrei, raOra aqpeiwv peièiu. Oùbèv dydnpç
ïaov «MeiZujv n> vrwv f) dyanq» [1 Cor 13, 13].

spicuum quod non omnia tradiderunt per epistulam, sed multa etiam sine scriptis, et ea quoque sunt fide digna. Quamobrem ecclesiae quoque traditionem censeamus esse fide dignam; est traditio, nihil quaeras amplius.

553 14, 3. Vide quam non superflue scriptor loquatur; non enim 1214
562 dicit quomodo, sed simpliciter quod ordinati sint per orationem;
561 hoc enim est ordinatio; manus viri superponitur, totum vero Deus operatur, eiusque manus est quae tangit caput ordinandi, si quemadmodum oportet ordinetur.

476 18, 3. Et cur hi baptizad [Samaritan!, Act 8, 16] non acceperant 1215
Spiritum Sanctum? Vel quia Philippus dare ausus non erat, hunc
479 reservans apostolis honorem, sive quia hoc charisma non habebat (erat enim ex illis septem), id quod magis videtur dicendum; puto certe hunc Philippum ex septem illis esse, secundum a Stephano.

355 40, 2. Caput bonorum habemus per baptismum; peccatorum 1216
357 remissionem accepimus, sanctificationem, Spiritus participationem,
359 adoptionem, vitam aeternam. Quid amplius vultis? Signa? Sed
238cessaverunt. Fidem habes, spem, caritatem, quae manent; haec
274 quaere; haec signis sunt maiora. Nihil par caritati: *Maior omnium est caritas.*

1214. MG 60, 116. 1215. MG 60, 144. 1216. MG 60, 285.

In epistulam ad Hebraeos homiliae, ca 402.

1217 Hom. 3, n. 2. Τοῦτο δρέXuJv XetTOupYÎa, τῷ biaitoveîv Tip 209
0eâ> eiç awrripíav fyierépav. "Qcrre dTfeXiKÒv epyov τοῦτο
èa-n, τὸ Travia Ttoteîv eiç awTqpiav τιῖιν dbeXcpuiv- p&XXov bè
aÙToû τοῦ XptOTOÛ τῷ èpYOv èa-riw aùiôç pèv pkp tbç beonÔTiqç
aiuta, 0ÛT01 bè ibç boOXoï.

1218 5, 1. Oùbè fdp èanv dXXq nç aWa τῖῆç oÎKOvopiaç f| pôvpioa 413
ctoni• e^ôe fàp xaMai èppippévouç, drroXXupévouç, ûnô τοῦ
ÔavdTOU njpavvougévouç, Kaî i^Xénoev. <Eiç τὸ ÎXdaKtaÔai»,
tpqaî, «Tàç dpapnaç τοῦ Xaoû, ïva ¿Xeiípuiv 'févriTai Kaî maTÔç
dpxtepeûç» [Hebr 2, 17]. Ti èan «κιοτôç»; 'AXrjOriç, buvdpevoç-
dpxiepeùç ydp ¿an pôvoç maTÔç ó Yiàç, buvdpevoç τοὺτουç
<îîv èanv dpxtepeûç dnaXXdîai τιῖιν dpapnipanuv.

1219 12, 3. TTdvnx pèv ¿ni np Qeip, dXX' oùx oûnuç lïiare τÔ3si 329
aÙTeÎoùaiov fipcîiv pXdnreaOai. EÌ τοîvuv èirì Tip 0eâi, ippat,
τί f)pâç aindrai; Àtà τοῦτο eïirov• oùx ofrrivç lïiare τô aùre-
foùaiov fipiîiv pXdnTeaOai. 'Erp' fipîv èan τοîvuv Kal èn' aùnp• 311
beî y«P ^lPÛÇ npiîiTOv èXéaOat rà dyaOa, Kaì óre èXdipeOa
Ôpeîç, Tore Kaì aùrôç τὸ nap' êauTOû eiadyei. Où irpocpOdvei
τùç pperépaç pouXqaeiç, ïva pq XupfivqTai τῷ aÙTeJoûaiov
Ôptîiv ÔTav bè ôpeîç èXœpeGa, τῶτê noXXi'iv eiadyei n]v PoqOeiav
f|pîv. . . . 'Hpûiv yàp τὸ npoeXéaOai Kaì pouXpOqvai, 0eoû bè
τὸ dvùaai Kaì eiç TèXoç dyayeív. 'Enei oùv ¿κcívou τὸ nXéov
èan, τὸ iràv ¿Keívou eîvai tpqai, KaTà Tqv auvfjOeiav niv dv-

1217 3, 2. Hoc est munus angelorum, ministrare Deo ad nostram 209
salutem. Quamobrem hoc est angeli opus, omnia facere ad fratrum
salutem; immo vero est opus ipsius Christi; nam ipse quidem dat
salutem ut dominus, ipsi autem tamquam servi.

1218 5, 1. Non est entra alia incarnationis causa nisi haec sola: too
vidit nos humi abiectos, pereuntes, mortis tyrannide oppressos, et 413
misertus est. *Ut repropitiaret,* inquit, *delicta populi, ut misericors fieret et fidelis pontifex.* Quid est: *fidelis?* Verus, potens; solus
enim pontifex fidelis est Filius, potens eos, quorum est pontifex,
liberare a peccatis.

1219 12, 3. In Dei quidem potestate sunt omnia, sed non ita, ut 334
nostrum liberum laedatur arbitrium. Si ergo, inquit, est in Dei 329
potestate, cur in nos confert culpam? Propterea dixi: ita ut non
laedatur nostrum liberum arbitrium. Est ergo in nostra et in eius 314
potestate; oportet enim nos primum bona eligere, et cum elegerimus, tunc affert quae sua sunt. Non praevenit nostras voluntates,
ne perdat nostrum liberum arbitrium; quando autem nos elegerimus, tunc nobis multum affert auxilium. . . . Nostrum quidem est
praeeligere et velle, Dei autem est perficere et ad finem deducere.
Quoniam ergo quod plus est est illius, totum illius esse dicit,

1217. MG 63, 30; Fi 7, 35. 1218. MG 63, 47; Fi 7, 64.
1219. MG 63, 99; Fi 7, 153.

308 0pumivr|v toOto Xèfuuv. • • • Kàv Tpéxrçç toîvuv, *k&v* tmoubâlqç, tpnoi [cf. Rom 9, 16], pò vóptle ffòv elvat tò KctTÓpOuipa- fiv ■fàp pò TÛÇ àvujQev tùxijç ÓOTtÒS› návTa eM- TTXqv ôti tcúSij toO airoubalopévou peîà tôç èxeîéev auppaxiaç, eubqXov ècmv àXX' dv TpéxòS K«' ov› fiv OéXrçç.

sio 16, 4. Oùk Ioti fàp eiireîv Où búvapar toOto fàp KaTq- 1220
■fopòoai èaTi to0 brigioup'foO • ei "fàp abuvorrouç ÔP«Ç ¿iroíqaev,
346 eira èntTÓTTet, Kcmyfopia aÙToû èchi. TTiî›ç oùv, cpnai, noXXoì où búvavToa; "Oti où OéXouaiv. TTôOev bè où OéXouoiv; Anò
32» ô«9upîaç • üjffTe eì OeXôoouoi, itdvTuuç bvvqffovTai. . . . *Exopev
832 fàp ouvepfoOvTa Kaì oupirparrovTa tòv Oeóv póvov èXóipeOa, póvov tbç ep'fuj Ttpooevexéiôpev t‹lj Ttpà'fpaTt, póvov pepipvq- crujpev, póvov eiç voOv paXujpeOa, Kaì Trema èireTai.

416 17, 2. «Otrrw Kaì b XpiOTÔç dira? irpoaevexOeiç» [Hebr 9, 28], 1221
418 'Yitò tîvoç irpoaevexOeîç; 'Yep' èauToO bqXovoTi. 'EvTaOOa oùbè íepéa beIKvuotv aÙTÒv póvov, dXXà Kaì 60pa Kaì ìepeìov. Eira irpoOTÍOrjOi tòv aitiav to0 ,irpo<Tevex9ei?'' «"Anal;», eprjeri, «npoaevexOeiç eiç tò noXXwv dveveyKeîv dpapTÎaç» [ib.]. Atà
422 tí bè ,noXX(uv' eìne Kaì pò ,nàvTUiv'; 'Enetbò pò navreç èni- areuoav. 'Ynèp àndvTiuv pèv 'fàp dnéOavev, eiç tò ffóiaai navTaç, tò aÙToû pépoç- dvTÎpponoç fàp Tjv ò Odvaîoç ¿KeÎvoç tî]ç ndvTuiv dnwXeiaç- où ndvTuiv bè ràç dpapTÎaç dviivefKe,
us btà tò pò OeXôoai aÙTOÙç. ... 'Iboù dvnvefKe tò àpapnipaTa-

30sloquens convenienter humanae consuetudini. . . . Etiamsi curras, etiamsi studium adhibeas, ne tuum existimes, si quid recte gestum est. Nisi enim caelesti auxilio potiaris, omnia frustra sunt. Sed est perspicuum fore ut illo auxiliante assequaris id, in quo ponis studium, si tamen tu quoque curras et velis.

310 16, 4. Non licet dicere: Non possum; id enim est accusare 1220
creatorem. Nam si nos fecit imbecilles et iubeat, ipsius est accu-
346satio. Quomodo ergo, inquit, multi non possunt? Quia nolunt. Quomodo non volunt? Prae desidia; nam si voluerint, poterunt
329 omnino. . . . Habemus enim Deum cooperantem et nobiscum
332 agentem; solum eligamus, solum ad rem tamquam ad opus accedamus, solum simus solliciti, solum mentem adhibeamus et omnia sequuntur.

416 17, 2. *Sic et Christus semel oblatus est. A* quo oblatus? A se 1221
418 ipso. Hic non solum eum dicit sacerdotem, sed et hostiam et sacrificium. Deinde causam affert cur sit oblatus. *Semel,* inquit,
Vii oblatus ad multorum exhaurienda fioccata. Cur multorum et non
omnium? Quoniam non omnes crediderunt. Pro omnibus quidem mortuus est, ut omnes servaret, quantum ad ipsum attinet; mors enim illa ex aequo respondebat omnium interitui; non autem ex-
413 hausit et sustulit omnium peccata, quia ipsi noluerunt. . . . Peccata

1220. MG 63, 127; Fi 7, 201.
1221. MG 63, 129; Fi 7, 205.

Ùpev aÙTÙ aitò tiîiv dvOpu'jnujv Kai dvqveyKe Tip TTatpi, oùx ïva n ôpiaq KaT* aÙTiîiv, dXX' ïva aùïà dcpq.

1222 17, 3. Tí oùv, fjpiîç Ka0' éKàUTqv fjpépav où Ttpocnpépopev; sis ÎTpoacpépopev pèv, dXX' dvdpvqoiv iroioúpevoi toû OavátOUSis aÙTOÙ' Kaì pía ècrrìv auTq, Kai où iroXXai. TTiîiç pía, Kai où TroXXai; 'Eireibq dirai npoaqvéxôq, &<nrep èKtivq f) eiç Tà ¿cfia tiîiv dfiujv. To0to èKtivqç tvnoç èTrri, Kai avirq èKtivqç- tôv su yàp aÙTÒv dei Ttpofftpépopev, où vûv pèv ?Ttpov npópaTOv,5,1 aüpiov òè tTepov, dXX' dei tò aÙTÓ- durre pía ¿otív íj ©vaia. 'Enei Tip Xófuj toùtuj, èneibq iroXXaxoÛ npoffipépeTai, Kai iToXXoi XpiffToi; 'AXX' ovbapiîiç, dXX' eîç navTaxoO ô XpiffTÔç, 4»s Kai èvTaû0a nXqpqç tôv, Kai èKeî nXqpqç, ?v aiîipa. "Qanep oùv TToXXaxoû TTpoocpepôpevoç ?v oiîipd èTra, Kai où noXXà oujpaTa, oùtuj Kai pía ©vería.

1223 21, 2. «"EOTi òè mOTiç èXmîopévujv VTTÔeTTaaiç npa-fpdTujv, 25C èXefXOÇ où pXenopévujv. 'Ev Taútij yàp èpaprupq0q<iav oí263 npeerpÚTepoi» [Hcbr 11, 1 sq], Bapai, oïa XéEei ¿xpifaaTO eìirióv <?Xexxoç où pXenopévuiv» • ÈXefXOÇ Tap XèyeTai èni tiîiv Xiav ôi^Xujv. 'H niffTiç toîvuv ècrrìv ôtpiç tiîiv dbqXwv, qprjCTÎ, Kai eiç Tqv aùrqv toîç bpujpévoiç ipépei irXqpotpopiav Tà pf] ôpdipeva. OÙTe oùv èv toîç ôpaipévoiç dmOT^oai èmnv, oÛTe irdXtv, ei pq tiîiv ôpeupévtuv oaepédTepov Ttepi tiîiv dopdruiv ireirXqpocpópqTaí tiç, ttîotiç eîvai bùvaTat. 'Eneibq fàp Tà èv èXnibi dvunôoTaTa

abstulit <ib hominibus et Patri obtulit, non ut aliquid adversus ipsos statueret, sed ut ipsa remitteret.

1222 17, 3. Quid vero, annon nos cotidie offerimus? Offerimus sia quidem, sed eius mortem revocamus in memoriam, et ipsa una 518 est, non multae. Quomodo una est, non multae? Quoniam semel fuit oblata, sicut illa fuit in sancta sanctorum. Hoc est figura 514 illius et ipsa istius; eumdem enim semper offerimus, non nunc517 aliam, cras aliam ovem, sed semper eamdem. Quamobrem unum est sacrificium propter hanc rationem; alioquin hac ratione, quoniam multis in locis offertur, multine sunt Christi? Nequaquam, sed<92 unus ubique Christus, qui et hic est plenus, et illic est plenus, unum corpus. Ut ergo multis in locis oblatus unum est corpus et non multa corpora, ita etiam unum est sacrificium.

1223 21, 2. *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argu-256 mentum non apparentium. In hac enim testimonium consecuti™ sunt senes.* Papae! quali dictione usus est, dicens: *argumentum non apparentium;* argumentum enim solet dici de iis quae sunt valde manifesta. Fides ergo, inquit, est visio eorum quae non sunt manifesta; et ea quae non videntur, deducit ad eamdem certam persuasionem, ad quam quae videntur. Neque ergo in iis quae videntur licet fidem non habere; atque rursus, si cui de invisibilibus non apertius fuerit persuasum quam de visibilibus, non potest eqse fides. Nam, quoniam quae sunt in spe non videntur

1222. MG 63, 131; Fi 7, 208. 1223. MG 63, 150; Fi 7, 242.

eîvai botó, f) ttÎotiç òtto˂rracriv aùroîç xapilexaf pâXXov bè o£˃ xapíierat, dXX' aÙTÓ èatrv oùoia aÙTtòv oìbv dvdoTaatç où Ttapayéyovev, oùbè èoTiv èv ÚKOtrrácrei, àXX' f] èXniç úcpícrtT]aiv aÙTpv èv Trj èiperèpa 'puxq. ToOtó ètmv fnrôOTaaiç trpaypáTaiv èXittlopéviuv. Ei toîvuv èXefXÔÇ ècmv où pXettopévtuv, Tt òri poúXeaOe aÙTà ibeîv, ïva èiatéariTe Tf]ç TtiaTeujç Kai toO biKaioi eîvai, eï ye «èK KÎOTewç ô bÎKatoç IqcreTai» {Hebr 2, 4]; 'Ypeîç be ei poùXeaOe aÙTà ibeîv, oÙKéti è˂rrè ntOTOt.

403 28, 2. 'E£f]v aÙTiij [tû˃ XpicKip] pr|ï˃èv iraOeîv, eîrrep èfioùXeTO. 1224
398 «Oùbè yàp dpapTÎav étroíqaev, oùbè bôXoç eùpéOri èvTÛ crrópan aÙToO» [Is 53, 9; 1 Petr 2, 22]• Ka0à˃ç xai aùrôç cpnatv èv toîç eùayyeXîoiç- «'Epxtrat ô toO KÓtrpou dpx˂uv, Kai oùk ?x€l èpoì oùbèv» [io 14, 30]. npoÎJKerro toîvuv aÙTûi, etrrep èpoùXeTO, pr'i èXOeîv eiç tôv oraupóv «'ESouoiav yàp èxtu», tpqai, «Oeîvat tr|v ipuxqv pou, Kai èîoucriav èxi)J TráXiv Xafieîv aÙTi]v» [Io 10, 18]. Ei toîvuv ô ptr]è˃€MÎav èxwv dvdyKqv toO tnaupw-Of]vai èoTaupibOr] fipwv èveKev, rrôcruj pâXXov rip&ç bÎKatov ràvTa ytvvaiujç ùnopéveiv;

[Homiliae ineditae.][1]

53« *Quod frequenter sit conveniendum.* 2. Mf) toîvuv, èrreibì] 1225
rjpapTeç, aioxuvOrjç napayevèoOai, dXXà bt' aÙTÔ pèv oùv toOto drtâvTqoov. Oùbeiç yàp Xéyer 'Enetbr) ?Xkoç f-XUJ, oùk èmlriTtî) tòv iaTpôv, dXX' oùbè KaTabéxopat tpappaxov dXXà

posse subsistere, fides iis donat substantiam; vel potius non donat, sed hoc ipsum est eorum essentia: ut, exempli causa, non advenit resurrectio, necdum est in substantia, sed spes facit ut subsistat in nostra anima. Hoc est substantia rerum quae sperantur. Si est ergo argumentum invisibilium, quid ea vultis videre, ut a fide excidatis et a iustitia, siquidem *iustus ex fide vivet!* Vos autem, si ea vultis videre, non estis amplius fideles.

403 28, 2. Licebat [Christo] nihil pati, si voluisset. *Neque* enim 1224
Wipeccatum fecit, neque inventus est dolus in ore eius, sicut ipse quoque dicit in evangeliis: *Venit mundi princeps et in me non habet quidquam.* Poterat ergo, si voluisset, non venire ad crucem; *Potestatem enim,* inquit, *habeo ponendi animam meam, et potestatem heibeo rursus recipiendi illam.* Si ergo, qui minime necesse habebat crucifigi, propter nos fuit crucifixus, quanto magis par est ut nos omnia fortiter feramus?

53« *Quod frequenter sit conveniendum.* 2. Ne igitur, quia peccasti, 1225
te pudeat accedere; immo ob hoc ipsum accede. Nemo enim dicit: Quia ulcus habeo, medicum non accerso, neque pharmacum accipio:

[1] Ita apud Migne.

1224. MG 63, 194; Fi 7, 314. 1225. MG 63, 463.

bf aÙTÒ pèv oOv toÇto páXxrra Kaì toùç iaTpeùovTaç Kaì tiîiv <papn<ÍKUJv ttjv búvaptv èmZqTèîv dvajKaíov. 'lapev yàp Kai f)geîç ouffivibaKeiv, dre Kai aÙToi êxépoiç ápapTiípaaiv 6vt€ç frireuGuvoi.

1226 *Adv. Cathares.* 2. 'Ypâç bè napaKaXiîi . . . netpSaGai perassi tnroubqç ànàoqç Ta Te ovTa àpaprqpaTa àiroapóxeiv, tô Te TtpoaióvTa áKOKpoúeoGai. Kàv yàp pupia f)gàç TrepicrToixiCrrrat kokiî, ¿àv (HDcppovwpev Kai ¿•fprn'opÔTeç dipev, bvvqaôpeOa 7toXXf|ç àiroXofiaç Toxeiv, TtoXXfiç Tfiç ffunviiipqç, Kai àîtoviq/affGat tù TtenXrçppeXiDaéva. Kai Ttfiiç èarat toÔto ïïkoikjow sis dv eiç ¿KKXr]<JÍav ànavTiôpev, dv aTcváícupev ènl toîç nenXrippeXqpévoiç, dv bpoXoyibpev Tà f|papTr|péva, dv èXer]poffùvaç TTOnîigev, dv eùxàç èmbeiEtópeSa, dv dbtKOupévoiç poqOûipev, dv toîç èyOpoîç fà ápapnípaTa ffvfXUJpiñpcv, dv baKpùujpev èiri toîç t'ipapTripévotç· TaûTa yàp âtravTa cpappaxa tiîiv ¿papTqpaTUJV ècTTÎ.

I?] Epistula ad Caesarium monachum.

1227 Deus et homo Christus: Deus propter impassibilitatem, homosss
propter passionem; unus Filius, unus Dominus, idem ipse400
procul dubio unitarum naturarum unam dominationem, unam
potestatem possidens, etiamsi non consubstantiales exsistunt,
et unaquaeque incommixtam proprietatis conservat agnitionem, sss
propter hoc quod inconfusa sunt duo. Sicut enim antequam 489
sanctificetur panis, panem nominamus, divina autem illum
sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem 499
ab appellatione panis, dignus autem habitus dominici corporis
appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit, et non
duo corpora, sed unum corpus Filii praedicamus; sic et hic,
divina ¿vibpuffdcrqg, id est, insidente corpori natura, unum
Filium, unam personam utraque haec fecerunt.

immo ob hoc ipsum maxime et medici advocandi sunt et pharmacorum vim requirere opus est. Scimus etiam nos ignoscere, quia et ipsi aliis peccatis sumus obnoxii.

1226 *Adu. Cathares.* 2. Vos rogo ... ut cum omni studio curetis ssi
admissa peccata abluere et accedentia propellere. Etiamsi enim
innumera nos circumdant mala, si sapiamus et vigiles simus,
poterimus et excusationem multam et veniam consequi, atque de-
licta abluere. Et quomodo id eventurum sit audi : si in ecclesiam 54«
nos conferamus, si de peccatis nostris ingemiscamus, si ipsa peccata
confiteamur, si eleemosynas erogemus, si preces emittamus, si in-
iuria affectos iuvemus, si inimicis peccata condonemus, si ob
delicta lacrimas emittamus : haec quippe omnia sunt peccatorum
pharmaca.

1226. MG 63, 492. 1227. MG 52, 758.

Fragmenta.

475 *Ex homilía ad Neophytos,* apud *Aug.* C. Iui. 1, 6, 21. Ecce 1228
libertatis serenitate perfruuntur qui tenebantur paulo ante
captivi, et cives ecclesiae sunt qui fuerunt in peregrinationis
errore, et iustitiae in sorte versantur qui fuerunt in confusione
peccati. Non enim tantum sunt liberi sed et sancti, non
359 tantum sancti sed et iusti, non solum iusti sed et filii, non
360 solum filii sed et heredes, non solum heredes sed et fratres
Christi, nec tantum fratres Christi sed et coheredes, non
solum coheredes sed et membra, non tantum membra sed
et templum, non tantum templum sed et organa Spiritus.
354 Vides quot sunt baptismatis largitates, et nonnulli deputant
caelestem gratiam in peccatorum tantum remissione consistere;
474 nos autem honores computavimus decem. Hac de causa etiam
infantes baptizamus, cum non sint coinquinati peccato, ut iis
addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hereditas, fraternitas Christi,
ut eius membra sint.

302 De quibus ait Augustinus ib. 1, 6, 22: Vides certe non ab eo
dictum esse «parvulos non coinquinatos esse peccato», sive
«peccatis», sed «non habere peccata»; intellege propria, et
nulla contentio est. At, inquies, cur non ipse addidit «propria»?
ss Cur, putamus, nisi quia disputans in catholica ecclesia non
se aliter intellegi arbitrabatur, tali quaestione nullius pulsa'-
batur, vobis nondum litigantibus securius loquebatur?

302 *Ex eadem homilía,* apud *Aug.* C. Iui. 1, 6, 26. «'EpxtTat 1229
fina? ô XptffTÔç, eOpev fipiûjv xeipó^pacpov rraTpipov, ô **n**
cfpatpev ó 'Abay. 'Ekeîvoç t?]v dpxñv eicniyafev toO XP^0Uç,
flpeîçTÔv òavetopòv qùîqoayev raîç peTayevearépatç àpapTÎatç.»
Quae verbum e verbo interpretata sic se habent: «Venit
semel Christus, invenit nostrum chirographum paternum, quod
scripsit Adam. Ille initium induxit debiti, nos foenus auximus
posterioribus peccatis.» Nurnquid contentus fuit dicere: «pa-
ternum chirographum», nisi adderet: «nostrum»? Ut sciremus,
antequam foenus peccatis nostris posterioribus augeremus, iam
illius chirographi paterni ad nos debitum pertinere.

529 Fragm. apud *Photium,* Biblioth. Cod. 59 [Inter crimina obiecta 1230
in synodo «ad Quercum» contra Chrysostomum[. "Ektov, ôti
dbetav rrapexet toiç ápapTávovtn, btbaOKUiw 'Eàv iráXiv àpàprqç,
Ttákiv peTavóqffov, Kai bcrâKiç fiv àyàp-njç, èkOè rrpôç jre, Kai
èfu) ae Ôeparreùoa).

529 Sextum, quod licentiam peccantibus praebeat, sic docens: Si 1230
iterum peccasti, te paeniteat iterum; et quoties peccaveris, veni ad
me, ego te sanabo.

1228. MT. 44, 654. 1229. ML 44, 65« 1230. MG 103, 112.

CONSTITUTIONES APOSTOLORUM, ca 400.

1231 L. 3, c. 16, n. 1. TTpoxeipiaat bè [‹l› ¿iríaxoire] Kai buiKOvovsoc irurróv Kai áfíav eiç τôç τwv -fuvaiKwv ùirepeaiaç. *E<m -fàp ùitÓTav ?v τkjτv oiKiatç àvbpa btàKOvov fuvaiiiv où bùvaaat TtépTteiv btà τoùç àmOTOuç' diroaTeXeîç oùv 'fuvaÎKa btÔKOVov btà Tàç τwv ‹paùXwv btavoiaç. 2. Kai yàp eiç rtoXXàç XPe'aÇ TvvaiKÔç xPÚ£°Mev biaKÔvou. Kai irpwTOv pèv ¿v τîù tpwTÎ-¿epOat fuvaIKaS ô btÔKOvoç XPÎffel pèv pôvov τô pérwnovMî aÙTwv Tip àfiuj èXaitp, Kai per' aÙTÔv ô btÔKOvoç àXehpet aÙTaç-où yàp dvdfKri τôç yuvaÎKaç ùitô dvbpwv KaTOTtreùeaôai.

1232 5, 7, 19 Mi) ôvTa τôv dvOpwirov ¿k btatpôpwv ¿Tcoirprev, 225 boùç aÙTw Tqv tpuxñv ¿K τo0 pô ôvτoç, vûv bè Taîç oùoaiç222 tpuxaîç τù btaXuOévTa owpaia diroTtoet. Ketpévwv 'fàp è<mv5a8 f] dvdoTaoiç, oùx't bè pi] ímapxóvTwv. 20. 'O oùv τô irpwTa owpaTa ¿K pò ÒVTWV noiriaaç Kai *èi aÙTwv* btdcpopa bqpioup-TÔoaç, ôvτoç Kai τoùç OavôvTaç Cwoirotripaç dvacrniffet. 'O •fàp èv τô KOtXia τôv dvOpwirov ¿k piKpoO onéppaToç popcpûv Kai tpuxôv aÙT‹î› oùk ovoav èvbqptoupywv . . . aÙTÔç Kai ïtdvTaç 59» dvOpwtrouç dvaOTnoet aÙTOÛ ôvτoç trotripaTa.

1233 7, 22, 2. Xpiociç bè îtpwTov èXaiw órfíip, Urerra pairricreiç «te ùbaTi, Kai TeXeuTaîov atppaTÎaetç pùptp, îva τô pèv xP'^pa445 peTOxô ô τo0 'Afiov riveùpaTOç, τô bè übwp oùppoXov τo0 OavÓTOU, τô bè pùpov ocppa-ftç τwv ouv0r|Kwv.

1231 3, 16, 1. Elige [episcope] diaconissam fidelem et sanctam, ad 560 mulierum ministeria. Fit enim nonnumquam ut in quibusdam domibus virum diaconum ad mulieres non possis mittere propter infideles: destinabis igitur mulierem diaconissam ob improborum cogitationes. 2. Diaconissa siquidem femina ad multos usus in-digemus: ac in primis quidem, cum baptizantur mulieres, diaconus tantum earum frontem unget oleo sancto, et postea diaconissa eas 557 illinet; non enim oportet ut feminae aspiciantur a viris.

1232 5, 7, 19. Hominem qui non erat, ex diversis in hominem con- 225 stituit, data ei ex nihilo anima; nunc vero restituet exsistentibus222 animabus corpora dissoluta. Nam resurrectio eorum est quae598 iacent, non autem eorum quae non sunt. 20. Itaque qui prima corpora ex nihilo effecit et ex ipsis varia coudidit, hic etiam defunctos, vita reddita, suscitabit. Et qui in utero hominem ex semine exiguo format, et animam ex non ente creans ipsi indit. . . idem et omnes homines ad vitam revocabit, utpote quos fecit. 599

1233 7, 22, 2. Unges autem prius oleo sancto; deinde baptizabis‹76 aqua, et tandem signabis unguento, ut oleum quidem sit parti-4*5 cipatio Spiritus Sancti, aqua vero symbolum mortis, unguentum autem sigillum pactionum.

1231. F (= Funk) 1, 209; MG 1, 790.
1232. F 1, 259; MG 1, 849. 1233. F 1, 406; MG 1. 1012.

521 8, 5, 7. ['EirÍKXr|<n<; ¿iri x«poTOviaç ¿maKÓirujv.] Aôç aÙTÛ), 1234
563 bé<nroTa itavTOKpaTop, btà toû XptcrroO trou Tqv perouaiav toû 'Afíou ÏTveôpaToç, ujʕit € ?x£lv èEouaiav àcptévai àpaptiaç Korrà Trjv èvroXi^v aou, bibóvai kXiîpouç Kaxà tò irpoorafiià aou, Xùeiv bè irávTa aùvbeopov Kœrà Trjv ¿Eouaíav, Fjv èbaiKaç toîç dîroœrôXotç.

ses 8, 27, 2. 'EïtioKonoç (mô Tpiaiv f| bùo èmOKOTtaiv x^poTO-1235 veiaOuj- êàv bé tiç ùitô évôç x€lP0T0Vr18ii èniOKÓnou, Kaôai-ptitjQw Kai aÙTÔç Kai 6 x£ipoTOvf)<iaç aÙTÔv. 3. 'Eàv bè dvàfKT] KaTaXapn ûttô évôç x£'POTOvr19iVv0!l ôtà tò pq bùvaaGat irXeiovaç napafev^aôat, btuiypoO ôvtoç f| dXXrçç Toiaùtriç aÎTiaç, ipr|-tpiapa KopiZtTUj Tfjç èmTpoTTflç ttXgóvujv émOKÔirujv.

8, 28, 2. 'EiriffKOiroç euXofri, oùk eùXo'feÎTar xelP°8£T€'› 1236
i39 XeipoTOveî, npootpéper eùXo-fiav rrapà éiriOKÓntjuv Xappáve, j^irapà bè irpeopuTépuiv oùbapûiç. 'EiriffKonoç KaOaipeî TtdvTa KXripiKÔv dÉiov ôvTa KaÔaipéfftwç nXt)v ¿mOKÓnou- pôvoç fàp oùx oîôç Te. 3. TTpeapùTepoç eùXoyeî, oùk eùXoyeîTai, eùXofiaç béxeTat itapà émOKÓTtov Kai augirpeapoTépou, tboaÙTUjç érctbi-buiffiv aup-rtpeapvTépii)• x£'Po9eTeî, où x£'P°Toveî, où KaOaipeî, dtpopiuet bè toùç ùiropepriKÔTaç, êàv lîiotv ùneùOuvot tîj TOiaùnj
557-npaipícji. 4. Aiôkovoç oùk eùXo'ftî· où bibwoiv eùXoyiav, Xagpd-
467 vei bè napà èraffKÔnou Kai TtpeapuTtpou• où panriîei, où rtpoo-
500<pépef toO bè èTno'KÔTTOu Tipooeve'fKÔVTOç q toO npeapuTépou,

521 8, 5, 7. [Invocatio in ordinatione episcoporum.] Da illi, Domine Omni- 1234
5«3potens, per Christum tuum participationem Sancti Spiritus, ut habeat potestatem remittendi peccata secundum mandatum tuum, dandi ordines iuxta praeceptum tuum, et solvendi omne vinculum secundum potestatem quam tribuisti apostolis.

564 8, 27, 2. Episcopus a tribus vel duobus episcopis ordinetur. 1235 Si quis autem ordinatus fuerit ab uno episcopo, deponatur et ipse et is qui ordinavit eum. 3. Quodsi necessitas incidens coegerit ab uno ordinari, eo quod propter persecutionem aut aliam similem causam plures interesse non possint, afferat auctoritatem mandati plurium episcoporum.

8, 28, 2. Episcopus benedicit, non benedicitur; manus imponit, 1236
<39ordinat, offert; benedictionem ab episcopis accipit, a presbyteris
563 vero nequaquam; episcopus deponit omnem clericum dignum qui
s61 deponatur, excepto episcopo; hoc enim solus non potest. 3. Presby-ter benedicit, non benedicitur; benedictionem recipit ab episcopo et compresbytero, eamque paritei compresbytero dat; manus im-ponit, non ordinat; non deponit, excommunicat autem inferiores,
557 si eam poenam mereantur. 4. Diaconus non benedicit, non dat
467benedictionem, accipit vero ab episcopo et presbytero; non baptizat,
500 non offert; ipse vero, cum episcopus aut presbyter obtulit, dat

1234. F 1, 476; MG 1, 1078. 1235. F 1, 530; MG 1, 1124.
1236. F 1 530: MG 1. 1124.

οὐτῶς ἐπὶ τοῖβωαιν Τιπ Χαqj, οὐχ ἐφεπὲς, ἀΧΧ' <bç βια-
Κονοὺμενος ἱερεῦσιν. 5. Τωv δὲ ἀΧΧωv χΧριρικǽν τὸ τοῦ βια-
ΚΟνου ?πfον νοιf]ffαι οὐδενὶ ἐ£ὸν. 6. ΑιαΚΟνιαααα οὐκ εὐΧοfιῖ, seo
ἀΧΧ' οὐδὲ τινὶ τῶν ΤτοιοΟffιν οἱ ἱρεαρÙΤεροι ?| οἱ βτÙΚΟVοι
ἐπὶ ΤτΧεῖ, ἀΧΧ' ?] τοῦ <ρυΧÙΤΤ€ιν τοῖς Gùραç Καῖ ¿Îυηqρε Τεῖοβατ
τοῖς' ἱρεαρο Τέρτοιç ἐν Τιρ ραιρρίῖεοβατ Τὰς ΥυναÎΚαç βιὰ τοῦ
εὐηρειρέç. 7. Αιôκονοç δερορίῖει íωβιάΚΟνον, δνα'fνυjΟΤr]ν, sss
ιρδΧηιν, βιαΚÔVΚjααν, ἐὰν ι] τι τοιοῦτον ρq ναρôνΤΟç ιτρεαρυ-
Τέρου. 8. 'ΥιροβιαΚΟνιρ οὐκ εScΟΤιν δερορiααι, οὐτ€ ρf]ν δνα-
Υνυjgττ) οἰρρέ ιρὰΧρq οûτε βιαΚονιονr], οὐ κΧτ)ρικôν, οὐ ΧαϊΚÔw ssì
ὐηqρὲΤαι fdp εἰοιν βιαΚÔνωv.

CANONES APOSTOLORUM, ca 400.

1237 1. 'ΕηiffΚΟΤroç τοίνυν *ἱμό ἐμτfΚÔΤtujν* χειροΤονειαôυj bùo f] sm
Τριûιν, ἱρεορÛΤερος *fμô ἐνôç ἐμαΚÓirov,* Καὶ βταΚονος Καὶ οί seo
Χομοι κΧhρικοί.

1238 39. Οἱ ηρεορύΤερoι Καὶ οἱ βιάΚονοι δνευ fνυjρριç τοῦ éνι-sso
ΟΚÓnου ρqβέν ¿iriΤεΧεíΤujοαν αÙΤÔς fdp ¿οτιν ὁ Ττεμcrreυρένος
τὸν Χαὸν Κυρίου, Καὶ τὸν ὐnèρ τῶν ιρυχτὸν αὐρτìιν Χόγον
dnaiΤriΟricôρενος.

1239 85l. [Μujοέυjς névre (Τέν., 'Ε£., Aeu., 'Ap., AeuT.), 'ΙραοΟçii
Nauf], Kρn., 'ΡοὺG, BaaiΧeituv Τéfffffapa, ΤΤapaΧ. bùo, "Εοbρa
bùo, 'Εοé., 'loubiG, MaΚΚi Τρia, 'libp, H'aΧp., ΧοΧορâiVΤΟç Τρia
(ΤΤapoip., 'ΕκkΧ., 'Aiapa qffp.), ΤΤρο<pf[Tai béxa ¿ocpía ¿ipáy.

populo, non tamquam sacerdos sed tamquam ministrans sacer-
dotibus. 5. Nulli autem ex reliquis clericis licet opus diaconi
facere. 6. Diaconissa non benedicit, sed nec peragit quidquam seo
eorum, quae presbyteri aut diaconi faciunt; tantummodo ianuas
custodit, et presbyteris, quando baptizantur mulieres, ministrat,
propter decorum. 7. Diaconus excommunicat subdiaconum, lecto-55«
rem, cantorem, diaconissam, si absente presbytero res id postulet.559
8. Subdiacono non licet excommunicare, neque lectori neque cantori
neque diaconissae, non clericum, non laicum; ministri enim sunt 554
diaconorum.

1237 1. Episcopus igitur ab episcopis ordinetur duobus vel tribus, 564
presbyter ab uno episcopo, ac diaconus et reliqui clerici. 563

1238 39. Presbyteri et diaconi absque sententia episcopi nihil per-556
agant; ipse enim est, cui commissus est populus Domini et a quo
de animabus eorum ratio poscetur.

1239 85. [Canon scripturarum. — Veteris testamenti: Moysis V (Gen., *l4*
Ex., Lev., Num., Deut.), Iesu Nave, Iud., Ruth, Regnorum IV, De-
relictorum ex libro dierum II, Esdrae II, Hester, Iudith, Mach. III,
Iob, Ps., Salomonis III (Prov., Eccl., Cant, cant.), Prophetarum XVI,

l Vide p. 177, not. 1.
1237. F 1, 564. 1238. F 1. 676. 1239. F 1. 590.

75 Eùœtï. réatfapa (Mt., Mk., Ak., 'lui.), TTaúXou èrrarroXai be-KaTÉaaaptç, 'lax., 'lai. Tpeîç, 'loúba, TTerpou dúo], KXqpevToç búo, Kaì al biaTayaì ûpîv toîç èmaKÔnoiç bt' èpoO KXt'ipevTOÇ èv ôktùj PifJXiotç Ttpocmecpwvrmévai, Sç où XPÙ br)po<Jî€Ùetv èrti irdvTuiv bià Tà èv aÙTaîç puOTiKd- Kaî ai TTpdSetç fjpâiv tûiv ànoffTÔXtuv.

SACRAMENTARIUM SERAPIONIS, saec. IV.

13. Anaphora seu Oratio oblationis eucharisticac, v. K 476 sqq.

476 25. Eùxn eîç tò xpí^pa ¿v ip xP'OVTa' oí fJaTtTi- 1240
177 <10évTeç. 1. 'O Geôç tô)v buvdpetuv, ò [Îoii0ôç Ttdoqç ipuxÔÇ èmuTpe<poù<Jr]ç èrti ae Kaî yevopévriç ùrrò Tip Kparaidv aou Xeîpa toû Movoyevoûç, èTtiKaXoùpe0d ae, darre btà Tfjç 0eiaç Kaì àopÔTOu aou buvdueujç toû Kupiou Kaî acuTtipoç f]ptûv 'Iqaoû XptOTOû èvepYflffai èv tûj xptffuaTi toùtw èvépyeiav 0eiav Kaî oùpdvtov, 2. ïva oî [Jaimaéévteç Kaì xp'ópevoi èv aÙTii) tò èKTÛrnupa toû aqpeiou toû atüTripiwbouç araupofl toû Movofevoûç, bi' ou aTaupoû bieTpairq Kaî èépiapPeùOti Saravâç
475 Kaî Trâaa bùvaptç dvnKeipèvq, tbç dvaYevvr]0évTeç Kaî dvavew-
482 0évT€ç bid toû XouTpoû Tf|ç rraXrrfeveaiaç Kaî outoi péîoxot
445 'févujvTai tî]ç bujpeûç toû 'Ayiou TTveùpaToç Kaî da<paXia0évTeç Trj cfcppafîbi TaÙTij biapetvwaiv «êbpaîoi Kaî ápCTaKÍvqToi» [1 Cor 15, 58], dpXapeîç Kaî âouXoi, . . .

552 29. Eùxù eîç ëXaiov voaoùvTiuv T] eîç dprov J] 1241 eîç ûbiup. 1. 'E7TiKaXoùpe0d ae tôv ?xovTa Kdoav èEouaiav

75 Sapientia Sirach. — Novi testamenti: Evangelia IV (Mt., Mc., Le., Io.), Pauli epistulae XIV, lac., loannis 111, lud., Petri II], Clementis epistulae II, et praeceptiones quae vobis episcopis per me Clementem in libris Vili nuncupatae sunt, quas omnibus publicare non oportet ob quaedam arcana quae in se continent; et Actus nostri apostolorum.

476 25. *Oratio in oleum quo unguntur bajttizaii.* 1. Deus virtutum, 1240
477 auxiliator omnis áñimae, quae se a<Tte convertit, ac fit sub potenti manu tua Unigeniti, invocamus te, ut per divinam et invisibilem virtutem tuam domini et salvatoris nostri Iesu Christi opereris in hoc oleo operationem divinam ac caelestem, 2. ut baptizad et uncti in eo effigie signi salutaris crucis Unigeniti, per quarti crucem depulsus et tiiumphatus est Satanas et omnis potestas
475 adversaria, tamquam regenerati ac renovati per lavacrum re-
482 generationis, ipsi quoque participes, fiant doni-Spir-ims.Sanci.; et
445 hoc sigillo confirmatijrermaneant *stabiles et immobiles,* innocui et inviolati. . . .

552 29. *Oratio in oleum aegrotorum vel in panem vel tn aquam.* 1241
1. Invocamus te, qui habes omnem potestatem et virtutem, salva-

1240. F 2, 186. 1241. F 2, 190.

Kaì bùvapiv, τὸν aujifìpa irávTuiv dvGpujirujv, TTarépa τοῦ Kupiou f|pâ>v Kai (TWTflpoç 'IqcioO XpurroO, Kai beôpeQa, ùjcrre ¿Knéuq/ai bóvapiv ìaTiKqv dirò τῶν oúpavújv τοῦ Movoyevoûç ¿ni τô ¿Xaiov τοῦτο, ïva févr)Tai τοῖç xPl°M£voiç fi ptTaXagpà-vovmv τιῆιν KTiapaTwv oou τοῦτων eiç dTropoXpv «Ttàffrjç vôoou Kai Trdoriç paXaKÎaç» [Mt 4, 23; 9, 35; 10, I], eiç áXeítrpáppaKov navTÔç baipoviou, eiç ¿Kxwpiopiôv iravTÔç nveôpaToç ÔKaOàpTou, eiç drpoptopôv TtavTÔç nveùpaToç Trovqpoû, eiç ¿KÒtWYpòv navTÔç KupCToO Kai fiifouç Kai -rrdoriç doGeveiaç, eiç x<*P'v dfaOriv Kai drpeoiv ápapTrjuÚTujv, eiç cpdppaKOv Cujfiç Kai aw-Trçptaç, eiç Oyeíav Kai ôXoKXqpiav 'puxfiç oujpaToç KveùpaToç, eiç i>(ôoiv TeXeiav.

S. OPTATUS MILEVITANUS, floruit ca 370.

Contra Parmenianum Donatistam, ca 370.

1242 2, 2. Negare non potes scire te in urbe Roma Petro primóse cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Sü apostolorum caput Petrus, unde et Cephas est appellatus, in qua una cathedra unitas ab omnibus servaretur, ne ceteri ss apostoli singulas sibi quisque defenderent, ut iam schismaticus40 et peccator esset qui contra singularem cathedram alteram collocaret. 3. Ergo cathedram unicam, quae est prima de 52 dotibus, sedit prior Petrus. . . . Vestrae cathedrae vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam ecclesiam vindicare.

S. PACIANUS, † ca 390.

Epistulae

1243 Ep. 1, c. 4. Christianus mihi nomen est, catholicus veros cognomen; illud me nuncupat, istud ostendit; hoc probor, inde significor. . . . Quare ab haeretico nomine noster populus hac appellatione dividitur, cum catholicus nuncupatur.

torem omnium hominum, Patrem domini nostri et salvatoris Iesu Christi, et oramus, ut emittas vim sanationis e caelis Unigeniti super hoc oleum, ut iis, qui his tuis creaturis unguntur vel eas percipiunt, fiat in depulsionem *omnis languoris et omnis infirmitatis,* in remedium adversus omne daemonium, in expulsionem omnis spiritus immundi, in segregationem omnis spiritus nequam, in exstirpationem omnis febris et frigoris et omnis imbecillitatis, in gratiam bonam et remissionem peccatorum, in remedium vitae et salutis, in sanitatem et integritatem animae et corporis et spiritus, in valetudinem perfectam.

1242. CV 26(ed. C. Ziwsa, 1893), 36; ML 11, 947. 1243. ML 13,1055.

521 1, 6. Numquam Deus non paenitenti comminaretur, nisi 124
ignosceret paenitenti. Solus hoc, inquies, Deus poterit. Verum
ms est; sed et quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est.
Nam quid est illud quod apostolis dicit: *Quae ligaveritis in terris, ligata erunt et in caelis; et quaecumque solveritis in terris, soluta erunt et in caelis* [Mt 16, 19; Io 20, 23]? Cur hoc, si ligare hominibus ac solvere non licebat? An tantum hoc solis
476 apostolis licet? Ergo et baptizare solis licet, et Spiritum Sanctum dare solis, et solis gentium peccata purgare; quia totum hoc non aliis quam apostolis imperatum est. Quodsi uno in loco et resolutio vinculorum et sacramenti potestas
eo datur, aut totum ad nos ex apostolorum forma et potestate deductum est, aut nec illud ex decretis relaxatum est. . . .
179SÍ ergo et lavacri et chrismatis potestas, maiorun. et longe charismatum, ad episcopos inde descendit, et ligandi quoque ius adfuit atque solvendi.

>22 3, 12. *Quaecumque solveritis in terra, soluta erunt et in* 124-
caelis [Mt 16, 19; Io 20, 23]. . . . *Quaecumque solveritis,* inquit; omnino nihil excipit. *Quaecumque,* inquit: vel magna, vel modica.

FAUSTINUS, ex. saec. IV.

De Trinitate, ca 380.

145 7, 3. Cum praecipit Dominus ut *gentes in nomine Patris* 1241
166 *et Filii et Spiritus Sancti baptizentur* [Mt 28, 19], apertissimum est Spiritum Sanctum non esse creaturam vel ex ipsa societate quae illi una cum Patre et Filio est, vel quod numquam praeciperet Dominus, ut in creaturae nomine aliquis baptizaretur; multum enim divinae potentiae derogaretur, si cum confessione divini nominis par quoque creaturae confessio poneretur. Et bene quod unum nomen posuit dicens: *In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti,* ut una principalis auctoritas crederetur indivisibilis et perfectae Trinitatis.

S. AMBROSIUS, ca 333—397.

Epistulae.

866 Ep. 2 [Constantio, a. 379], c. 16. Pendet singulis nostrorum 1247
statera meritorum, atque exiguis vel boni operis vel degeneris flagitii momentis huc atque illuc saepe inclinatur. . . . In die iudicii aut nostra opitulabuntur nobis opera, aut ipsa nos in profundum, tamquam molari depressos lapide, mergent.

1244. ML 13, 1057. 1245. ML 13, 1071. 1246. ML 18, 78.
1247. ML 16, 883; B (= Ballerini) 5, 327.

1248 18 [Imperatori Valentiniano, a. 384], 7. Sacrificium vestrum 254
ritus est bestiarum cruore respergi. Quid in mortuis pecudibus 256
quaeritis Dei voces? Venite et discite in terris caelestem militiam; hic vivimus, et illic militamus. Caeli mysterium doceat me Deus ipse qui condidit, non homo qui se ipsum ignoravit. Cui magis de Deo quam Deo credam? Quomodo possum vobis credere, qui fatemini vos ignorare quod colitis?

1249 19 [Vigilio, a. 385], 7. Sed prope nihil gravius quam copulari 570
alienigenae, ubi et libidinis et discordiae incentiva et sacrilegii flagitia conflantur. Nam cum ipsum coniugium velamine sacerdotali et benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici, ubi non est fidei concordia?

1250 21 [Imperatori Valentiniano, a. 386], 14. Hoc [negatio divinitatis 64
Christi, etc.] scriptum est in ariminensi synodo, meritoque concilium illud exhorreo, sequens tractatum concilii nicaeni, a quo me nec mors nec gladius poterit separare.

1251 37 [Simpliciano, p. 387], 23. Docuit me tamen apostolus quod 274
ultra ipsam libertatem sit, ut servire libertas sit: *Cum liber,* inquit, *essem, omnium me seruum fed, ut plures lucrifacerem* [1 Cor 9, 19]. Quid est ultra libertatem, nisi habere Spiritum gratiae, habere caritatem? Libertas enim liberum facit hominibus, caritas amicum Deo. 273

1252 41 [sorori, a. 388], 7. Redegerat [diabolus] humanum genus 4is
in perpetuam captivitatem obnoxiae hereditatis gravi foenore, quod obaeratus auctor ad posteros de foenerata successione transmiserat. Venit Dominus lesus, mortem suam pro morte 419
omnium obtulit, sanguinem suum pro sanguine fudit uni- 224
versorum.

1253 42 [Siricio P., ca392], 3. Neque nos negamus sanctificatum a Christo esse coniugium, divina voce dicente: *Erunt ambo in carne una* [Mt 19, 5] et in uno spiritu, sed prius est quod nati sumus, quam quod effecti; multoque praestantius divini operis mysterium quam humanae fragilitatis remedium. Iure laudatur bona uxor, sed melius pia virgo praefertur. 670

1254 48 [Sabino, ca 390], 5. [Confitemur] sicut in Dei forma nihil 582
ei defuit divinae naturae et plenitudinis, sic in illa forma hominis nihil ei defuisse, quo imperfectus homo iudicaretur; qui ideo venit, ut totum hominem salvum faceret. Neque enim decebat, ut, qui perfectum opus in aliis consummaverat, hoc imperfectum in se esse pateretur; si enim aliquid ei defuit, 376
non totum redemit; si non totum redemit, fefellit igitur quisso dixit ideo se venisse, ut totum hominem salvum faceret. Sed

1248. ML16, 974; B 5, 378.
1249. ML 16, 984; B 5, 388.
1250. ML.16, 1005; B 5, 410.
1251. MI, 16, 1090; B 5, 475.
1252. ML16, 1115; B 5, 169.
1253. ML 16, 1124; B 5, 291.
1254. ML16, 1153; B 5, 522.

quia *impossibile est mentiri Deo* [Hebr 6, 18], non fefellit; ergo quia ita venit, ut totum redimeret et salvum faceret, totum utique suscepit, quod erat humanae perfectionis.

48, 6. Nostra sententia huiusmodi est, ut meministi. Si verba alicubi movent, non praeiudicant fidei; etenim sermonem dubium mens non dubia obumbrat et defendit a lapsu. 1255

70 [Horontiano, a. ?], 23. *Quis Deus sicut tu, auferens peccata et transferens impietates il* [Mich 7, 18.] Qui non fuisti memor indignationis tuae, sed sicut in mari mersisti omnes iniquitates nostras, sicut Aegyptium plumbum, et redisti ad misericordiam voluntarius, quam gemino contulisti munere, dimittens peccata atque abscondens. . . . Quod ergo ait: *auferens peccata,* ad remissionem pertinet; quia penitus ea tollit, ita ut non sint quorum memor non erit. 1256

72 [Constantio, a.?], 8. Redempti sumus non corruptibilibus argento et auro, sed pretioso sanguine Domini nostri Iesu Christi [cf. 1 Petr 1, 18 sq].... Pretium autem nostrae liberationis erat sanguis Domini Iesu, quod necessario solvendum erat ei, cui peccatis nostris venditi eramus. 1257

Enarrationes in 12 Psalmos davidicos.

In Ps. 36 [scripta post a. 393], 26. In mare Rubrum demersus populus est Aegyptiorum, transivit autem populus Hebraeorum. Moyses pertransivit, praecipitatus est Pharao, quoniam graviora eum peccata merserunt. Eo modo praecipitabuntur sacrilegi in lacum ignis ardentis, qui superba in Deum iactavere convicia. 1258

37 [post a. 393], 57. Non solum confitetur [peccator] peccata sua, sed etiam enumerat et accusat; non vult enim latere sua delicta. Nam ut febres, cum in alto sunt, non queunt mitigari, cum foras erumpunt, spem afferunt desinendi; ita peccatorum morbus dum tegitur inardescit, si confessionibus proditur evaporat. 1259

38 [post a. 393], 25. Vidimus principem sacerdotum ad nos venientem, vidimus et audivimus offerentem pro nobis sanguinem suum; sequimur, ut possumus, sacerdotes, ut offeramus pro populo sacrificium; etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio; quia, etsi nunc Christus non videtur offerri, tamen ipse offertur in terris quando Christi corpus offertur; itnmo ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur. 1260

40 [post a. 393], 30. Ipse est Petrus cui dixit: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam* [Mt 16, 18]. Ubi 1261

1255. ML 16, 1153; B 5, 523.
1256. MI. 16, 1240; B 5, 606.
1257. ML 16, 1245; B 5, 611.
1258. ML 14, 981; B 2, 219.
1259. ML 14, 1037; B 2, 279.
1260. ML 14, 1051; B 2, 294.
1261. ML 14, 1082; B 2, 326.

ergo Petrus, ibi ecclesia; ubi ecclesia, ibi nulla mors, sed vita aeterna.

1262 43 [a. 397], 19. Nomen ergo proprietas uniuscuiusque est, m quo possit intellegi. Unde arbitror quod et Moyses volens proprium Dei et aliquid de eo speciale cognoscere . . . interrogavit: *Quod est nomen tuum?* [Ex 3, 13.] Denique cognoscens mentem eius Deus, non respondit nomen, sed negotium; hoc est, rem expressit, non appellationem, dicens: *Ego sum qui sum* [ib. 14]; quia nihil tam proprium Dei quam semper esse. Qui ergo negant Christum coaeternum Patri, 157 videant quia Deum negant, cuius est semper esse nec aliquando non fuisse.

1263 43, 71. Si consideres quia iustus vix salvus fit, intellegis sis profecto et ipsius nonnumquam titubare vestigia, et auctorem declinationis eorum Deum videri; quia ipse quoque patitur iustos saepe tentari, quo magis probentur tentationibus eruditi. Quis est autem tam fortis, ut nequaquam in tentatione moveatur, nisi Dominus adiutor ei assistat?

De fide, ad Gratianum, 378/9.

1264 L. 1, c. 2, n. 16. Certe, ne quis possit errare, sequatur 162 ea, quibus scriptura sancta ut intellegere possimus Filium significavit Verbum dicitur, Filius dicitur, Dei virtus dicitur, dicitur Dei sapientia. Verbum, quia immaculatus; virtus, quia perfectus ; Filius, quia genitus ex Patre ; sapientia, quia unum 158 cum Patre, unum aeternitate, unum divinitate. Non enim 178 Pater ipse qui Filius, sed inter Patrem et Filium generationis expressa distinctio est, ut ex Deo Deus, ex manente manens, plenus e pleno sit. 17. Non sunt igitur haec nuda nomina, sed operatricis virtutis indicia; est enim plenitudo divinitatis in Patre, est plenitudo divinitatis in Filio, non discrepans, sed una divinitas. Nec confusum quod unum est, nec multiplex quod indifferens.

1265 1, 5, 42. Omnem enim vim venenorum suorum in dia-9 lectica disputatione constituunt [Ariani], quae philosophorum sententia definitur non adstruendi vim habere, sed studium destruendi. Sed non in dialectica complacuit Deo salvum facere populum suum: *Regnum enim Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis* [1 Cor 4, 20].

^266 1, 16, 106. Deus naturae simplicis est, non coniunctae»? atque compositae ; cui nihil accedat, sed solum quod divinum est in natura habeat sua; complens omnia, nusquam ipseioo

1262. ML 14, 1100; B 2, 345.
1263. ML 14, 1123; B 2, 369.
1264. ML 16, 532; B 4, 577.
1265. ML 16, 537; B 4, 582.
1266. ML 16, 552; B 4, 597.

confusus ; penetrans omnia, nusquam ipse penetrandus ; ubique totus, eodemque tempore vel in caelo, vel in terris, vel in
tos novissimo maris praesens; visu incomprehensibilis, fatu in- interpretabilis, sensu inaestimabilis, fide sequendus, religione
iis venerandus; ut, quidquid religiosius sentiri potest, quidquid praestantius ad decorem, quidquid sublimius ad potestatem, hoc Deo intellegas convenire.

390 2, 7, 56. Ut homo ergo dubitat [Christus], ut homo tur- 1267
333 batur. Non turbatur eius virtus, non turbatur eius divinitas, sed turbatur anima; turbatur secundum humanae fragilitatis
402 assumptionem. Et ideo quia suscepit animam, suscepit et animae passiones; non enim Deus, eo quod Deus erat, aut
392 turbari aut mori potuisset. ... 58. Unde illud quod lectum est, Dominum maiestatis crucifixum esse, non quasi in maiestate sua crucifixum putemus, sed quia idem Deus idem homo, per divinitatem Deus, per susceptionem carnis homo Iesus Christus, Dominus maiestatis dicitur crucifixus.

418 3, 11, 87. Sacerdos enim aliquid debet offerre et se- 1268
eundum legem in sancta intrare per sanguinem; ergo, quia sanguinem taurorum hircorumque repudiaverat Deus, hunc utique sacerdotem per suum sanguinem, sicut legisti, in sancta sanctorum caeli summa penetrantem oportebat intrare, ut aeterna nostrorum esset oblatio peccatorum. Idem ergo sacerdos, idem et hostia, et sacerdotium tamen et sacrificium humanae condicionis officium est; nam et agnus ad immolandum ductus est, et sacerdos est secundum ordinem Melchisedech.

148 4, 8, 91. Est quaedam indistincta distinctae incomprehensi- 1269
150 bilis et inenarrabilis substantia Trinitatis. Distinctionem etenim accepimus Patris et Filii et Spiritus Sancti, non confusionem ; distinctionem, non separationem; distinctionem, non pluralitatem. Divino itaque admirandoque mysterio manentem semper accipimus Patrem, semper Filium, semper Spiritum Sanctum, non duos Patres, non duos Filips, non duos Spiritus.... Distinctionem scimus, secreta nescimus ; causas non discutimus, sacramenta servamus.

484 4, 10, 124. *Caro mea vere est esca, et sanguis meus est* VKW
483 *potus* [Io 6, 56]. Carnem audis, sanguinem audis, mortis dominicae sacramenta cognoscis ; et divinitati calumniaris ? Audi dicentem ipsum : *Quia spiritus carnem et ossa non habet* [Lc 24, 39]. Nos autem quotiescumque sacramenta sumimus,
497 quae per sacrae orationis mysterium in carnem transfigurantur
489 et sanguinem, mortem Domini annuntiamus [cf. 1 Cor 11, 26].

1267. ML 16, 571; B 4, 616.
1268. ML 16, 607; B 4, 653.
1269. ML 16, 634; B 4, 681.
1270. ML 16, 641; B 4, 687.

1271 4, 10, 132. Sed obiciendum putant quia dixerat: *Ego vivo* iss
propter Patrem [Io 6, 58]. Utique si ad divinitatem referunt, propter Patrem vivit Filius, quia ex Patre Filius est; propter Patrem, quia unius substantiae cum Patre; propter Patrem, quia eructatum est Verbum ex Patris corde [cf. Ps 44, 1], quiatss a Patre processit, quia ex paterno generatus est utero, quia fons Pater Filii est, quia radix Pater Filii est.

1272 5, 6, 83. Denique ad Patrem referens, addidit: *quibus paratum est* [Mt 20, 23], ut ostenderet Patrem quoque non 138
petitionibus deferre solere, sed meritis, quia *Deus personarum acceptor non est* [Act 10, 34]. Unde et apostolus ait: *quos praescivit, et praedestinavit* [Rom 8, 29]: non enim ante praedestinavit quam praesciret, sed quorum merita praescivit, eorum praemia praedestinavit.

1273 5, 7, 90. Numquid sic diligi possunt a Deo homines quem- 359
admodum Filius, in quo complacuit Pater? Ille per se complacet, nos per ipsum; in quibus enim Deus Filium suum ad imaginem suam cernit, eos per Filium adsciscit in gratiam filiorum, ut, quemadmodum per imaginem ad imaginem sumus, sic per generationem Filii in adoptionem vocemur. Alius igitur naturae amor sempiternus, alius gratiae.

1274 5, 12, 150. Sumus regnum Christi ante, postea Patris; quia 424
scriptum est: *Nemo venit ad Patrem nisi per me* [Io 14, 6], Cum in via sum, Christi sum; cum pervenero, Patris sum; sed ubique per Christum, et ubique sub Christo.

De excessu fratris sui Satyri, 377/8,

1275 L. 2, c. 46. Unius morte mundus redemptus est. Potuit 403
enim Christus non mori, si voluisset; sed neque refugiendam 422
mortem quasi ignavam putavit, neque melius nos quam moriendo servasset. Itaque mors eius vita est omnium.

1276 2, 87. Si terra renovatur et caelum, cur dubitemus hominem 598
posse renovari, propter quem terra facta et caelum est? Si praevaricator servatur ad poenam, cur iustus non perpetuatur ad gloriam? Si vermis non moritur peccatorum, quemadmodum interibit caro iustorum? Haec est enim resurrectio, sicut verbi ipsius sonus exprimit, ut, quod cecidit, hoc resurgat; quod mortuum fuerit, reviviscat. 88. Et haec est series et causa iustitiae, ut, quoniam corporis animique communis est actus (quia quae animus cogitavit, corpus effecit), utrumque in indicium veniat, utrumque aut poenae dedatur, aut gloriae reservetur.

1271. ML 1G, 642; B 4, 689.
1272. MI. 16, 665; B 4, 713.
1273. MI. 16, 6G6; B 4, 715.
1274. MI. 16, 678: B 4, 726.
1275. ML 16, 1327; B 5, 58.
1276. ML 16. 1340; B 5, 71.

253 2, 89. Plena, ni fallor, et iusta ratio; sed ego rationem a 1277
Christo non exigo. Si ratione convincor, fidem abnuo. Credidit Abraham Deo; et nos credamus, ut, qui sumus generis, etiam fidei simus heredes.

De paradiso, ca 375.

22« C. 10, n. 48. Nec illud otiosum, quod non de eadem terra 1278
de qua plasmatus est Adam, sed de ipsius Adae costa facta sit mulier, ut sciremus unam in viro et muliere corporis esse
27 naturam, unum fontem generis humani. Ideo non duo a principio facti vir et mulier, neque duo viri, neque duae mulieres, sed primum vir, deinde ex eo mulier. Unam enim naturam volens hominem constituere Deus, ab uno principio creaturae huius incipiens multarum et disparium naturarum eripuit facultatem.

De Cain et Abel, post 375.

125 L. 2, c. 3, n. 11. Videbat enim laborantes non posse sine 1279
140remedio salvari, et ideo medicinam tribuebat aegris, ideo omnibus opem sanitatis detulit, ut, quicumque perierit, mortis suae causas sibi adscribat, qui curari noluit, cum remedium haberet quo posset evadere, Christi autem manifesta in omnes
424 praedicetur misericordia, eo quod ii, qui pereunt, sua pereant neglegentia, qui autem salvantur, secundum Christi sententiam liberentur, *qui omnes homines vult salvos fieri et in agnitionem veritatis venire* [1 Tim 2, 4].

De Spiritu Sancto, 381/2.

44« *Prologus,* n. 18. Non mundavit Damasus, non mundavit 1280
Petrus, non mundavit Ambrosius, non mundavit Gregorius; nostra enim servitia, sed tua sunt sacramenta. Neque enim humanae opis est divina conferre, sed tuum, Domine, munus et Patris est.

465 L. 1, c. 3, n. 42. Plenum est [baptisma], si Patrem et 1281
Filium Spiritumque Sanctum fatearis. Si unum neges, totum subrues. Et quemadmodum si unum in sermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum Sanctum, fide autem nec Patrem, nec Filium, nec Spiritum Sanctum abneges, plenum
469 est fidei sacramentum ; ita etiam quamvis et Patrem, et Filium, et Spiritum dicas, et aut Patris, aut Filii, aut Spiritus Sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium '.

l De interpretatione huius textus cf. DTC 2, 184.
1277. ML 16, 1340; B 5, 71.
1278. CV 32, l (ed. C. Schenkl, 1897), 306; ML 14, 298.
1279. CV 32, 1, 888; ML 14, 346.
1280. ML 16, 708; B 4, 758. 1281. ML 16, 714; B 4, 764.

1282 1, 6, 77. Si qua in aqua gratia, non ex natura aquae,**] sed ex praesentia est Spiritus Sancti. - - - 79. Signati ergossï Spiritu a Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur ut renascamur, ita etiam Spiritu signamur ut splendorem atque imaginem eius et gratiam tenere possimus; quod est utique 445 spiritale signaculum. Nam etsi specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, ut Spiritus Sanctus exprimat in nobis imaginis caelestis effigiem.

1283 1, 6, 80. Quis audeat dicere discretum a Deo Patre eties Christo esse Spiritum Sanctum; cum per ipsum ad imaginem et similitudinem Dei esse mereamur, et per ipsum fiat, quemadmodum Petrus apostolus dixit, ut *divinae* simus *consortes*ssss *naturae* [2 Petr 1, 4]?

1284 1, 15, 152. Accipe nunc quia, sicut Pater fons vitae est, 171 ita etiam Filium plerique fontem vitae memorarunt significatum; eo quod apud te, inquit, Deus omnipotens, Filius tuus fons vitae sit, hoc est, fons Spiritus Sancti; quia Spiritus vita est, sicut Dominus ait: *Verba quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt* [Io 6, 64]; quia, ubi Spiritus, et vita est, et ubi vita est, etiam Spiritus Sanctus.

1285 3, 11, 79. Per scabellum [cf. Is 66, 1] terra intellegitur; 395 per terram autem caro Christi, quam hodieque in mysteriis adoramus, et quam apostoli in Domino lesti, ut supra diximus, adorarunt; neque enim divisus est Christus sed unus, neque3si cum adoratur tamquam Dei Filius, natus ex virgine denegatur. Cum igitur incarnationis adorandum sit sacramentum, incarnatio autem opus Spiritus, . . . haud dubie etiam Sanctus íes Spiritus adorandus est, quando adoratur ille, qui secundum carnem natus ex Spiritu Sancto est. 80. Ac ne quis hoc 283 derivet ad Mariam virginem: Maria erat templum Dei, non Deus templi. Et ideo ille solus adorandus, qui operabatur in templo.

1286 3, 16, 112. Quomodo igitur non omnia habet quae Deiiee sunt, qui cum Patre et Filio a sacerdotibus in baptismate nominatur, et in oblationibus invocatur, cum Patre et Filio a seraphim in caelestibus praedicatur, cum Patre et Filio habitat in sanctis, infunditur iustis, inspiratur prophetis? Unde et in es scriptura divina OeôirveuaTOÇ omnis ex hoc dicitur, quod Deus inspiret quae locutus est Spiritus [cf. 2 Tim 3, 16].

1287 3, 18, 137. Ecce quia per Spiritum Sanctum peccata do-521 nantur. Homines autem in remissionem peccatorum ministerium suum exhibent, non ius alicuius potestatis exercent. Neque

1282. ML 16, 723; B 4, 772.
1283. ML 16, 723; B 4, 773.
1284. ML 16, 739; B 4, 789.
1285. ML 16, 794; B 4, 848.
1286. ML 16, 803; B 4, 857.
1287. ML 16, 808; B 4, 862.

enìm in suo, sed in Patris et Filii et Spiritus Sancti nomine
544 peccata dimittunt. Isti rogant, divinitas donat; humanum enim obsequium, sed munificentia supernae est potestatis.

De incarnationis dominicae sacramento, 382.

383 C. 5, n. 35. Adversum omnes tamen generalis ista est 1288
385 fides, quia Christus est Dei Filius, et sempiternus ex Patre, et natus ex Maria virgine.... Cum Deus semper esset aeternus, incarnationis sacramenta suscepit, non divisus, sed unus; quia utrumque unus, et unus in utroque, hoc est, vel divinitate vel corpore; non enim alter ex Patre, alter ex virgine, sed idem aliter ex Patre, aliter ex virgine. 36. Generatio genera-
sse tioni non praeiudicat, nec caro divinitati. . . . 37. Ergo et moriebatur secundum nostrae susceptionem naturae, et non
376 moriebatur secundum aeternae substantiam vitae; et patiebatur secundum corporis susceptionem, ut suscepti corporis veritas crederetur; et non patiebatur secundum Verbi impassibilem divinitatem, quod totius exsors doloris est.

:<83 6, 54. Ergo ex nobis accepit quod proprium offerret pro 1289
390 nobis, ut nos redimeret ex nostro. ... De nostro sacrificium, de suo praemium est, multaque in eodem et secundum naturam invenies et ultra naturam. Secundum condicionem etenim corporis in utero fuit, natus est, lactatus est, in praesepio est
430 collocatus, sed supra condicionem virgo concepit, virgo gene-
431 ravit, ut crederes quia Deus erat qui novabat naturam; et homo erat qui secundum naturam nascebatur ex homine. . . .
416 56. Didicistis igitur quia sacrificium de nostro obtulit. Nam quae erat causa incarnationis, nisi ut caro quae peccaverat per se redimeretur? Quod peccaverat igitur, hoc redemptum est.

Apologia prophetae David, 383/9.

302 L. 1, c. 11, n. 56. Antequam nascimur, maculamur con-1290
tagio, et ante usuram lucis, originis ipsius excipimus iniuriam. In iniquitate concipimur [cf. Ps 50, 7] — non expressit utrum parentum an nostra — et in delictis generat unumquemque mater sua. Nec hic declaravit utrum in delictis suis mater pariat, an iam sint aliqua delicta nascentis. Sed vide ne utrumque intellegendum sit. Nec conceptus exsors iniquitatis est, quoniam et parentes non carent lapsu. Et si nec unius dier infans sine peccato, multo magis nec illi materni conceptus dies sine peccato sunt. Concipimur ergo in peccato parentum et in delictis eorum nascimur.

1288. ML 16, 827; B 4, 884. 1289. MI. 16, 832; B 4, 889.
1290. CV 32, 2 (ed. C. Schenkl, 1897), 337; ML 14, 873.

1291 2, 12, 71. Omnes in primo homine peccavimus, et per naturae succès' ioncm culpae quoque ab uno in omnes transfusa successio est. . . . Adam ergo in singulis nobis est. In illo enim condicio humana deliquit, quia per unum in omnes pertransivit peccatum. sos

De paenitentia, 380/90.

1292 L 1, c. 1, n. 4. Quid autem durius, quam ut indicant paenitentiam, quam non relaxent; cum utique veniam negando incentivum auferant paenitentiae? Nemo enim potest bene agere paenitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam. [Novatiani] 272

1293 1, 2, 7. Quibus donatum utrumque est [ius ligandi et solvendi], aut utrumque licere manifestum est, aut utrumque non licere certum est. Ecclesiae utrumque licet, haeresi utrumque non licet; ius enim hoc solis permissum sacerdotibus est. 521 450 545

1294 1, 3, 10. Sed aiunt [Novatiani] se, exceptis gravioribus criminibus, relaxare veniam levioribus. Non hoc quidem auctor vestri erroris Novatianus, qui nemini paenitentiam dandam putavit. . . . Sed Deus distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus et relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit. 522 545

1295 1, 8, 36. Cur ergo manus imponitis et benedictionis opus creditis, si quis forte revaluerit aegrotus? Cur praesumitis aliquos a colluvione diaboli per vos mundari posse? Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo utique remissio peccatorum omnium est; quid interest, utrum per paenitentiam an per lavacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? Unum in utroque mysterium est. 439 527 475 545

1296 1, 15, 80. Velut operibus quibusdam totius populi purgatur, et plebis lacrimis abluitur, qui orationibus et fletibus plebis redimitur a peccato, et in homme mundatur interiore. Donavit enim Christus ecclesiae suae, ut unum per omnes redimeret, quae Domini lesu meruit adventum, ut per unum omnes redimerentur. 551

1297 2, 2, 12. Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum; et potens est Deus, quando vult, donare nobis peccata, etiam quae putamus non posse concedi. Et ideo quod nobis impossibile impetratu videtur, Deo donare possibile est. Nam et impossibile videbatur ut peccatum ablueret aqua. . . . Sed quod impossibile erat, fecit Deus esse possibile, qui tantam nobis donavit gratiam. Similiter im- 521 459

1291. CV 32, 2, 406; ML 14, 915. 1292. ML 16, 466; B 4, 510.
1293. ML 16, 468; B 4, 512. 1294. ML 16, 469; B 4, 513.
1295. ML 16, 477; B 4, 521 1296. ML 16, 490; B 4, 584.
1297. ML 16, 499; B 4, 548.

545 possibile videbatur per paenitentiam peccata dimitti ; concessit hoc Christus apostolis suis, quod ab apostolis ad sacerdotum officia transmissum est. Factum est igitur possibile quod impossibile videbatur.

522 2, 3, 19. Evidentissime Domini praedicatione mandatutn 1298
536 est etiam gravissimi criminis reis, si ex toto corde et manifesta confessione peccati paenitentiam gerant, sacramenti caelestis refundendam gratiam. Unde nihil vobis ad excusationem resedisse certum est.

536 2, 6, 40. Si vis iustificari, fatere delictum tuum. Solvit enim 1299 criminum nexus verecunda confessio peccatorum. 41. Vides quid a te exigat Deus tuus, ut memor sis eius quam accepisti gratiae, et non glorieris quasi non acceperis. Vides qua remissionis pollicitatione te provocet ad confitendum.

528 2, 10, 95. Merito reprehenduntur qui saepius agendam 1300 paenitentiam putant, quia luxuriantur in Christo. Nam si vere agerent paenitentiam, iterandam postea non putarent; quia, sicut unum baptisma, ita una paenitentia, quae tamen publice agitur; nam cotidiani nos debet paenitere peccati;
291 sed haec delictorum leviorum, illa graviorum.

Expositio evangelii secundum Lucam, 385/9.

448 2, 83. Baptizatus est Dominus, non mundari volens, sed 1301
459 mundare aquas, ut ablutae per carnem Christi, quae peccatum
475non cognoscit, baptismatis ius haberent. Et ideo qui ad Christi lavacrum venerit peccata deponit.

sos 2, 84. Time Dominum, et praesume de Domino ; *Immittet* 1302 enim *angelos Dominus in circuitu timentium eum, et eripiet eos* [Ps 33, 8]. Vides utique quia ubique Domini virtus studiis cooperatur humanis, ut nemo possit aedificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quidquam incipere sine Domino.

247 4, 71. Quam [divinam generationem] licet mens non queat hu-1303 mana plenae rationis investigatione comprehendere, fidei tamen plenitudo complectitur. Nam etsi non licet mihi scire quemadmodum natus sit, non licet tamen nescire quod natus sit. Seriem generationis ignoro, sed auctoritatem generationis agnosco. Non interfuimus cum ex Patre Dei Filius nasceretur;
254 sed interfuimus cum a Patre Dei Filius diceretur. Si Deo ^non credimus, cui credimus? Omnia enim quae credimus,

1298. ML 16, 501; B 4, 544. 1299. ML 16, 507; B 4, 551.
1300. ML 16, 520; B 4, 563.
1301. CV 32, 4 (ed. C. Schenkl, 1902), 87; ML 15, 1583.
1302. CV 32, 4, 88; ML 15, 1583.
1303. CV 32, 4, 175; ML 15, 1633

vel visu credimus vel auditu. Visus saepe fallitur, auditus in fide est. An asserentis persona discutitur? Si viri boni dicerent, nefas putaremus non credere; Deus asserit, probat Filius.

1304 6, 101. Videtis quod in uno Christi nomine omnia sint. 262
Ipse est enim Christus qui natus ex virgine est, ipse est qui mirabilia fecit in populo, ipse qui mortuus est pro peccatis nostris, et resurrexit a mortuis. Unum horum si retraxeris, retraxisti salutem tuam. Nam etiam haeretici habere sibi Christum videntur; nemo enim Christi nomen negat, sed negat Christum qui non omnia quae Christi sunt confitetur.

1305 7, 156. Sicut qui pecuniam solvunt debitum reddunt, nec M3
prius evacuatur faenoris nomen, quam totius sortis ad nummum usque, quocumque solutionis genere, quantitas universa sol- 533
vatur: sic compensatione caritatis actuumque reliquorum, vel satisfactione quacumque, peccati poena dissolvitur.

1306 7, 205. Neque corporalium stridor aliqui(s) dentium, neque eos
ignis aliqui(s) perpetuus flammarum corporalium, neque vermis est corporalis. Sed haec ideo [ponuntur], quia, sicut ex multa cruditate et febres nascuntur et vermes: ita, si quis non decoquat peccata sua, . . . igne aduretur proprio et suis vermibus consumetur. Unde et Esaias ait: *Ambulate in lumine ignis vestri, et fiamma quam accendistis* [Is 50, 11]. Ignis est quem generat maestitia delictorum ; vermis est eo quod irrationabilia animae peccata mentem rei sensumque compungant et quaedam exedant viscera conscientiae.

7, 234. Hunc locum, ab Augustino allatum, vide infra n. 2007.

1307 8, 2. Si omne coniugium a Deo, omne coniugium non 574
licet solvi. Et quomodo apostolus dixit: *Quodsi infidelis discedit, discedat* [1 Cor 7, 15]? In quo mirabiliter et noluit apud Christianos causam residere divortii, et ostendit non a Deo omne coniugium ; neque enim Christianae gentilibus Dei indicio copulantur, cum lex prohibeat.

1308 8, 5. Dimittis ergo uxorem quasi iure, sine crimine; et 572
putas id tibi licere quia lex humana non prohibet; sed divina 579
prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: *Quae Deus coniunxit, homo non separet* [Mt 19, 6].

1309 10, 60. Quod autem ait: *Non mea voluntas, sed tua fiatm* [Lc 22, 42], suam ad hominem rettulit, Patris ad divinitatem; voluntas enim hominis temporalis, voluntas divinitatis aeterna. Non alia voluntas Patris, alia Filii; una enim voluntas, ubi una divinitas.

1304. CV 32, 4, 276; ML 15, 1695. 1305. CV 32, 4, 352; ML 15, 1740.
1306. CV 32, 4, 374; ML 15. 1754. 1307. CV 32, 4, 392; ML 15, 1765.
1308. CV 32, 4, 394; ML 15, 1767. 1309. CV 32, 4, 478; ML 15, 1819

631 10, 88. Petrus doluit et flevit, quia erravit ut horno. Non 1310
383 invenio quid dixerit, invenio quod fleverit; lacrimas eius lego, satisfactionem non lego; sed quod defendi non potest, ablui potest. Lavent lacrimae delictum, quod voce pudor est confiteri. ... 89. Bonae lacrimae quae lavant culpam.

Sermo contra Auxentium, 386.

4i 35. Tributum Caesaris est, non negatur; ecclesia Dei est, 1311
Caesari utique non debet addici; quia ius Caesaris esse non potest Dei templum. 36. Quod cum honorificentia imperatoris dictum nemo potest negare. Quid enim honorificentius, quam ut imperator ecclesiae filius esse dicatur? Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim intra ecclesiam, non supra ecclesiam est; bonus enim imperator quaerit auxilium ecclesiae, non refutat.

Expositio in Psalmum CXVIII, 387/8.

269 Serm. 3, c. 2. *Retribue servo tuo* [Ps 118, 17]. ... 3. Non 1312
est alienum nec arrogans, si etiam David renumerationem a Domino Deo suo pro egregiis laboribus postulet. Praerogativa est fidei atque iustitiae, de Domini favore mercedem usurpare. Denique reprehenditur Petrus; quia super fluctus ambulans humano magis dubitavit affectu, quam apostolica auctoritate
252 praesumpsit. In evangelio quoque docemur habere fidem et non haesitare de iis, quae supra hominem sunt, gerendis. . . . Utique non insolentis arrogantiae, sed innocentis est conscientiae ab ipso cui servieris petere mercedem; quoniam desperare segnitiei est materia; sperare autem incentivum laboris est.

347 8, 57. Plena est ergo terra misericordiae Domini; quia! 1313
omnibus est data remissio peccatorum. Super omnes sol oriri iubetur. Et hic quidem sol cotidie super omnes oritur.
422 Mysticus autem sol ille iustitiae omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est et omnibus resurrexit; ideo autem passus est ut tolleret peccatum mundi. Si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat.

435 22, 30. Veni ergo et quaere ovem tuam, iam non per 1314
servulos, non per mercenarios, sed per temetipsum. Suscipe me in carne, quae in Adam lapsa est. Suscipe me non ex Sara, sed ex Maria; ut incorrupta sit virgo, sed virgo per gratiam ab omni integra labe peccati.

1310. CV 32, 4, 489; ML 15, 1825.
1311. ML 16, 1018; B 5, 154.
1312. ML 15, 1223; B 2, 462.
1313. ML 15. 1318; B 2, 564.
1314. ML 15, 1521; B 2, 780.

Hexaemeron, 386/9.

1315 Ij. 1, c. 4, n. 16. Rerum visibilium summa caelum et terras" est, quae non solum ad mundi huius spectare videntur ornatum, sed etiam ad indicium rerum invisibilium et quoddam argumentum eorum quae non videntur, ut est illud propheticum: *Caeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius annuntiat firmamentum* [Ps 18, 2]. Quod secutus apostolus aliis verbis in eamdem conclusit sententiam, dicens: *Quia invisibilia eius per ea, quae facta sunt, intellegantur [Rom l,* 20]. Auctorem enim angelorum et dominationum et potestatum facile intellegimus eum, qui momento imperii sui hanc tantam pulchri- 189
tudinem mundi ex nihilo fecit esse, quae non erat, et non exstantibus aut rebus aut causis donavit habere substantiam.

1316 1, 5, 19. Factus est ergo mundus, et coepit esse qui non 157
erat; Verbum autem Dei in principio erat, et erat semper. Sed etiam angeli, dominationes et potestates, etsi aliquando ios
coeperunt, erant tamen iam quando hic mundus est factus. *Omnia* namque creata et *condita sunt, visibilia et invisibilia,* 188
sive sedes, sive dominationes, sive principatus, sive potestates [Col 1, 16].

1317 2, 1, 2. Si increata materia, videtur ergo Deo creandae io b
potestas materiae defuisse, et ab ea operationi subiacentia mutuatus. Si vero incomposita, mirum admodum coaeternam Deo materiam decorem sibi non potuisse conferre, quae substantiam non a creatore acceperit, sed sine tempore ipsa possederit. Plus ergo invenit operator omnium, quam contulit. Invenit materiem, in qua posset operari; contulit autem figuram, quae decorem inventis rebus afferret.

1318 6, 7, 42. Illa anima a Deo pingitur, quae habet in se vir- 358
tutum gratiam renitentem splendoremque pietatis. Illa anima bene picta est, in qua elucet divinae operationis effigies. Illa anima bene picta est, in qua est splendor gloriae et paternae imago substantiae. Secundum hanc imaginem, quae refulget, pictura pretiosa est. Secundum hanc imaginem Adam ante 229
peccatum; sed ubi lapsus est, deposuit imaginem caelestis, 298
sumpsit terrestris effigiem.

1319 6, 8, 46. Utrum igitur secundum corpus, an secundum 354
animam iustificatio tibi conferri videatur, quaeso, respondeas. Sed dubitare non potes, cum iustitia, unde iustificatio derivata est, mentis utique, non corporis sit. 47. Pictus es ergo, o

1315. CV 32, 1 (ed. C. Schenkl, 1897), 14; ML 14, 130.
1316. CV 32, 1, 15; ML 14, 131.
1317. CV 32, 1, 41; ML 14, 145.
1318. CV 32, 1, 233; ML 14, 258.
1319. CV 32, 1, 237; ML 14, 260.

homo, pictus a Domino Deo tuo. Bonum habes artificem atque pictorem. Noli bonam delere picturam, non fuco sed veritate fulgentem, non cera expressam sed gratia.

De officiis ministrorum, 391 (?)

112 L. 3, c. 2, n. 11. Denique in iisdem verbis frequenter dis- 1320
cretio est. Aliter enim bonum Deum dicimus, aliter hominem; aliter iustum Deum appellamus, aliter hominem. Similiter et
9» sapientem Deum aliter dicimus, aliter hominem. . . . Duplex enim forma perfectionis: alia medios, alia plenos numeros habens; alia hic, alia ibi; alia secundum hominis possibilitatem, alia secundum perfectionem futuri. Deus autem iustus per omnia, sapiens super omnia, perfectus in omnibus.

De Abraham, 887.

L. 1, c. 3, n. 21. Bonum est ut rationem praeveniat fides, 1321
s ne tamquam ab homine ita a Domino Deo nostro rationem videamur exigere. Etenim quam indignum ut humanis testimoniis de alio credamus, Dei oraculis de se non credamus!

sis 1, 7, 59. Nulli licet scire mulierem praeter uxorem. Ideo- 1322
que coniugii tibi ius datum est, ne in laqueum incidas et
572 cum aliena muliere delinquas. *Vinctus es uxori, noli quaerere solutionem* [1 Cor 7, 27); quia non licet tibi, uxore vivente, uxorem ducere. Nam et aliam quaerere, cum habeas tuam, crimen est adulterii, hoc gravius, quod putas peccato tuo auctoritatem lege quaerendam.

470 2, 11, 79. Pretio sanguinis Christi redempta ecclesia. Ergo 1323
et ludaeus et Graecus quicumque crediderit, debet scire se circumcidere a peccatis, ut possit salvus fieri; . . . quia nemo ascendit in regnum caelorum nisi per sacramentum baptismatis.

470 2, 11, 84. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto,* 1324
473 *non potest introire in regnum Dei* [Io 3, 5]. Utique nullum
474 excipit, non infantem, non aliqua praeventum necessitate. Habeant tamen illam opertam poenarum immunitatem, nescio an habeant regni honorem.

De bono mortis, 388/90.

299 C. 4, n. 15. Si recolamus quod Deus mortem non fecerit, 1325
sed, postquam homo lapsus in flagitium est praevaricationis

1320. ML 16, 148; B 4, 148.
1321. CV 32, 1, 517; ML 14, 428.
1322. CV 32,1, 540; ML 14, 442.
1323. CV 32,1, 632; ML 14, 494.
1324. CV 32,1, 635; ML 14, 497.
1325. CV 32,1, 716; ML 14, 547.

et fraudis, sententia comprehenderit, ut in terram suam terra remearet, inveniemus mortem finem esse peccati, ne, quo esset 584
vita diuturnior, eo fieret culpa numerosior.

De institutione virginis, 391/2.

1326 C. 6, n. 41. Nec illud moveat, quod ait quia *loseph accepit* 571
coniugem suam et profectus est in Aegyptum [Mt 1, 24; 2, 14]; desponsata enim viro coniugis nomen accepit. Cum enim initiatur coniugium, tunc coniugii nomen adsciscitur; non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Denique cum iungitur puella, coniugium est, non cum virili admixtione cognoscitur.

1327 8, 52. Quae est haec porta [cf. Ez 44, 1 sqq], nisi Maria? ideo 431
clausa, quia virgo? Porta igitur Maria, per quam Christus intravit in hunc mundum, quando virginali fusus est partu et genitalia virginitatis claustra non solvit.

De obitu Valentiniani consolatio, 392.

1328 51. Sed audio vos dolere, quod non acceperit sacramenta «1
baptismatis. Dicite mihi, quid aliud in nobis est, nisi voluntas, nisi petitio? Atqui etiam dudum hoc voti habuit, ut, et antequam in Italiam venisset, initiaretur, et proxime baptizari se a me velle significavit, et ideo prae ceteris causis me accersendum putavit. Non habet ergo gratiam quam desideravit? Non habet quam poposcit? Certe, quia poposcit, accepit. Et unde illud est: *Pushes quacumque morte praeventus fuerit, anima cius in requie erit* [Sap 4, 7]?

De mysteriis, a.?

1329 C. 3, n. 8. Quid vidisti? Aquas utique, sed non solas;«8
levitas illic ministrantes, summum sacerdotem interrogantem et consecrantem. . . . Crede ergo divinitatis illic adesse prae- 447
sentiam. Operationem credis, non credis praesentiam? Unde sequeretur operatio, nisi praecederet ante praesentia?

1330 4, 20. Ideoque legisti quod *tres* testes in baptismate *unum* 465
sunt, aqua, sanguis et Spiritus [cf. 1 Io 5, 8]; quia, si in unum horum detrahas, non stat baptismatis sacramentum. Quid est 461
enim aqua sine cruce Christi? Elementum commune, sine ullo sacramenti effectu. Nec iterum sine aqua regenerationis mysterium est: *Nisi* enim *quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest introire in regnum Dei* [Io 3, 5). Credit

1326. MI. 16, 816; B 4, 326.
1327. ML 16, 320; B 4, 330.
1328. ML 16, 1374; B 5, 109
1329. ML 16, 391; B 4, 429.
1330. ML 16, 394; B 4, 432.

autem etiam catechumenus in crucem Domini lesu, qua et
470ipse signatur; sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritualis gratiae munus haurire.

456 6, 32. Mundus erat Petrus, sed plantam lavare debebat ; 1331
habebat enim primi hominis de successione peccatum, quando eum supplantavit serpens et persuasit errorem. Ideo planta
475 eius abluitur, ut hereditaria peccata tollantur ; nostra enim propria per baptismum relaxantur.

7, 42. Accepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiae 1332
245 et intellectus, spiritum consilii atque virtutis, spiritum cognitionis atque pietatis, spiritum sancti timoris: et serva quod accepisti. Signavit te Deus Pater, confirmavit te Christus Dominus, et dedit pignus Spiritus in cordibus tuis.

485 9, 50. Forte dicas: Aliud videO; quomodo tu mihi asseris 1333
quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest ut probemus. Quantis igitur utimur exemplis [Probemus non
497 hoc esse quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit; maioremque vim esse benedictionis quam naturae,
489 quia benedictione etiam natura ipsa mutatur.

485 9, 58. In illo sacramento [eucharistiae] Christus est, quia 1334
490corpus est Christi; non ergo corporalis esca, sed spiritalis est. Unde et apostolus de typo eius ait ; *Quia patres nostri escam spiritalem manducanerunt, et potum spiritalem biberunt* [1 Cor 10, 3 4], Corpus enim Dei corpus est spiritale.

[?] De lapsu virginis consecratae*.

580 C. 5, n. 21. Dicit aliquis: *Melius est nubere quam* zzr/1335
[1 Cor 7, 9]. Hoc dictum ad nondum pollicitam pertinet, ad necdum velatam. Ceterum quae se Christo spondit, iam nupsit, iam immortali coniuncta est viro. Quae si voluerit nubere communi lege coniugii, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur.

[?] De sacramentis'.

475 L. 3, c. 1, n. 7. In baptismate omnis culpa diluitur. Re-1336
456cedit ergo culpa; sed quia Adam supplantatus a diabolo est et venenum ei effusum est supra pedes, ideo lavas pedes, ut

[Hoc opusculum forsan non Ambrosio tribuendum est, sed Nicetae Remesianensi.

' Hic liber, iuxta multos, nonscriptus est ante saec. V. vel VI.

1831. ML 16, 398; B 4, 436. 1332. ML 16, 402; B 4, 440.

1383. ML 16, 405; B 4, 442. 1834. ML 16, 408; B 4, 446.

1335. *A. E. Bum,* Niceta ofRemesiana (1905), p. 119; ML 16, 372; B 4, 391.

1336. ML 16, 433; B 4, 476.

in ea parte, in qua insidiatus est serpens, maius subsidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lavas ergo pedes ut laves venena serpentis.

1337 3, 2, 8. Sequitur [baptismum] spiritale signaculum quod audistis hodie legi; quia post fontem superest ut perfectio fiat, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus Sanctus infunditur, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris: septem quasi virtutes Spiritus. 1337 1245

1338 4, 4, 13. Ergo auctor sacramentorum quis est nisi Dominus Iesus? De caelo ista sacramenta venerunt; consilium enim omne de caelo est. 1338 448

1339 4, 4,14. Tu forte dicis. Meus panis est usitatus. Sed panis iste panis est ante verba sacramentorum; ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus. Quomodo potest qui panis est corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio autem quibus verbis est, cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam et reliqua omnia quae dicuntur in superioribus, a sacerdote dicuntur, laudes Deo deferuntur, oratio petitur pro populo, pro regibus, pro ceteris; ubi venitur ut conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus utitur sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. 1339 489 495 499 520 449

1340 4, 5, 23. Antequam consecretur, panis est; ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: *Accipite et edite ex eo omnes; hoc est enim corpus meum* [Lc 22, 19]. Et ante verba Christi calix est vini et aquae plenus: ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis Christi efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi universa convertere. 1340 489 494

AMBROSIASTER, 370/5.

1341 *In Rom* 5, *12. In quo,* id est in Adam, *omnes peccaverunt.* Ideo dixit *in quo,* cum de muliere loquatur, quia non ad speciem rettulit, sed ad genus. Manifestum itaque est in Adam omnes peccasse quasi in massa; ipse enim per peccatum corruptus, quos genuit, omnes nati sunt sub peccato. Ex eo igitur cuncti peccatores, quia ex eo ipso sumus omnes; hic enim beneficium Dei perdidit, dum praevaricavit. 1341 302

1342 *In 2 Cor 5, 21. Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Deum dicit Patrem peccatum fecisse Filium suum Christum, eum utique qui peccatum nesciebat, id est 1342 398 419

1337. ML 16, 434; B 4, 476
1338. ML 16, 439; B 4, 482.
1339. ML 16, 439; B 4, 482.
1340. ML 16, 444; B 4, 487.
1341. ML 17, 92; B 3, 430.
1342. ML 17, 298; B 3, 695.

qui non peccaverat; quia factus caro non immutatus, sed incarnatus factus est peccatum.... Propter quod autem omnis caro sub peccato est, ideo factus caro, factus est etiam peccatum. Et quoniam oblatus est pro peccatis, non immerito peccatum factus dicitur; quia et hostia, in lege, quae pro peccatis offerebatur, peccatum nuncupabatur.

125 *In 1 Tim 2, 4. Vult* Deus *amnes homines salvos fieri,* sed 1343
si accedant ad eum; non enim sic vult, ut nolentes salventur; sed vult illos salvari, si et ipsi velint. Nam utique qui legem omnibus dedit, nullum excepit a salute. Numquid medicus non idcirco proponit in publico, ut omnes se ostendat velle salvare, si tamen ab aegris requiratur? Non est enim vera salus, si nolenti tribuatur.

RUFINUS, ca 345—410.

Commentarius in symbolum apostolorum, ca 404.

74 37 *. [Canon scripturarum. Veteris testamenti: Moysis quin- 1344
que libri (Gen., Ex., Lev., Num., Deut.), Iesus Nave, lud. simul cum Ruth, Regnorum IV, Parai, qui dierum dicitur liber, Esdr. II, Hester, Prophetarum (Esaias, 1er., Ez., Dan.. XII prophetarum liber unus), lob, Ps. David, Salomonis III (Prov., Eccl., Cant, cant.).] In his concluserunt numerum libro-
75 rum veteris testamenti. Novi vero, quattuor Ev. (Mt., Mc., Lc., Io.), Actus apostolorum quos describit Lucas. Pauli apostoli Epist. XIV. Petri apostoli duae. Iacobi fratris Domini et apostoli una. Iudae una. Ioannis tres. Apoc. Ioannis. Haec sunt quae Patres intra canonem concluserunt et ex quibus fidei nostrae assertiones constare voluerunt. 38. Sciendum tamen est quod et alii libri sunt, qui non canonici, sed ecclesiastici a maioribus appellati sunt: [Sap. Salomonis, Sap. Sirach (= Eccli.), Tob., Iudith, Mach, libri]. In novo testamento libellus qui dicitur Pastoris sive Hermas: qui appellatur Duae viae, vel Iudicium Petri. Quae omnia legi quidem in ecclesiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Ceteras vero scripturas apocryphas nominarunt, quas in ecclesiis legi noluerunt.

S. HIERONYMUS, ca 342—419.

Epistulae.

554 Ep. 14 [ad Heliodorum, a. 374/9], c. 8. Absit ut quidquam de 1345
his [clericis] sinistrum loquar, qui apostolico gradui succedentes

1 Vide p. 177, not. 1. 1843. ML 17, 466; B 3, 911.
1344. ML 21, 373. 1346. CV 54 (ed. I. Hilberg, 1910), 55; ML 22,362.

Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos etiam <99
Christiani sumus, qui claves regni caelorum habentes quodam sai
modo ante iudicii diem iudicant, qui sponsam Domini sobria
castitate conservant.

1346 15 [ad Damasum, a. 374/9], 2. Ego nullum primum nisi 59
Christum sequens beatitudini tuae, id est cathedrae Petri, com-
munione consocior. Super illam petram aedificatam ecclesiam
scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, pro-47
fanus est. Si quis in Noe arca non fuerit, periet regnante
diluvio.

1347 27 [ad Marcella™, a. 382/5], 1. Ita responsum habeant [ob-70
trectatores mei]: Non adeo hebetis fuisse me cordis et tam
crassae rusticitatis ... ut aliquid de dominicis verbis aut cor-
rigendum putaverim, aut non divinitus inspiratum; sed latino- 7«
rum codicum vitiositatem, quae ex diversitate librorum omnium
comprobatur, ad graecam originem, unde et ipsi translata non
denegant, voluisse revocare.

1348 36 [ad Damasum, a. 382/4], 15. Quaeris, quare vir iustus ali-«M
quid ignoraverit et contra suam fecerit voluntatem [cf. Gn 27, 23].
Ad quod districta responsio est, nullum hominem, excepto eo
qui ob nostram salutem carnem est dignatus assumere, plenam
habuisse scientiam et certissimam veritatem.

1349 48 [ad Pamtnachium, a. 392/3], 9. Erubescat calumniator meus ssi
dicens me prima damnare matrimonia, quando legit: «Non517
damno digamos, immo nec trigamos et si dici potest octo-
gamos» [Adv. lovin. 1, 15 (ML 23, 234)]. Aliud est non dam-
nare, aliud praedicare; aliud est veniam concedere, aliud
laudare virtutem. Si autem in eo durus videor, quia dixi:
«quidquid aequaliter licet, aequa lance pensandum est» [ib.],
puto non me crudelem iudicabit et -rigidum, qui alia loca 582
virginitati et nuptiis, alia trigamis et octogamis et paenitentibus
legerit praeparata.

1350 48, 21. Christus virgo, virgo Maria, utrique sexui virginitatis 566
dedicavere principia. Apostoli, vel virgines, vel post nuptias
continentes. Episcopi, presbyteri, diaconi, aut virgines eliguntur, 555
aut vidui, aut certe post sacerdotium in aeternum pudici.

1351 55 [ad Amandum, forsan ante a. 398], 3. Omnes igitur causa-572
tiones apostolus amputans apertissime definivit, vivente viro,
adulteram esse mulierem quae alteri nupserit. . . . Quamdiu
vivit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus 573
coopertus et ab uxore propter haec scelera derelictus, maritus
eius reputatur, cui alterum virum accipere non licet.

1346. CV 54, 63; ML 22, 355.
1347. CV 54, 224; ML 22, 431.
1348. CV 54, 281; ML 22, 459.
1349. CV 54, 363; ML 22, 499.
1350. CV 54, 386; ML 22, 510.
1351. CV 54, 493; ML 22, 562.

572 77 [ad Oceanum, a. 399], 3. Aliae sunt leges Caesarum, aliae 1352
5,9 Christi; aliud Papinianus, aliud Paulus noster praecipit. Apud illos in viris pudicitiae frena laxantur et, solo stupro atque adulterio condemnato, passim per lupanaria et ancillulas libido permittitur; quasi culpam dignitas faciat, non voluptas. Apud nos, quod non licet feminis, aeque non licet viris; et eadem servitus pari condicione censetur.

603 84 [ad Patnmachium et Oceanum, a. 401], 2. Obiciunt mihi, 1353
quare Originem aliquando laudaverim. Ni fallor, duo loca sunt: praefatiuncula ad Damasum in homiliis Cantici canticorum et prologus in librum hebraicorum nominum. Quid ibi de dogmatibus ecclesiae dicitur? Quid de Patre et Filio et Spiritu Sancto? Quid de camis resurrectione? Quid de animae statu atque substantia? Simplex interpretatio, atque doctrina simplici voce laudata est. Nihil ibi de fide, nihil de dogmatibus comprehensum est. Moralis tantum tractatur locus et allegoriae nubilum serena expositione discutitur. Laudavi interpretem, non dogmatisten; ingenium, non fidem; philosophum, non apostolum. Quodsi volunt super Origene meum scire iudicium, legant in Ecclesiasten commentarios [n. 1373]; replicent in epistulam ad Ephesios tria volumina [n. 1370], et intellegent me semper eius dogmatibus contra isse. ... 3. Si mihi creditis, Origeniastes numquam fui; si non creditis, nunc esse cessavi. Quodsi nec sic adducimini ad fidem, compellitis me ad defensionem mei contra amasium vestrum scribere, ut, si non creditis neganti, credatis saltem accusanti.

390 120 [ad Hedibiam, post a. 406], 9. Gloria salvatoris patibulum 1354
triumphantis est. Crucifigitur ut homo, glorificatur ut Deus....
385 Haec dicimus, non quod alium Deum et alium hominem esse credamus et duas personas faciamus in uno Filio Dei, sicut nova haeresis calumniatur; sed unus atque idem Filius Dei et filius hominis est.

350 133 [ad Ctesiphontem, a. 415], 1. Illi [haeretici Pelagiani], quae 1355
Graeci appellant naOr;, nos perturbationes possumus dicere, aegritudinem videlicet et gaudium, spem et metum, quorum duo praesentia, duo futura sunt, asserunt exstirpari posse de mentibus et nullam fibram radicemque vitiorum in homine omnino residere meditatione et assidua exercitatione virtutum.

350 133, 7. Audite, quaeso, audite sacrilegum. «Si», inquit 1356
[Pelagius], «voluero curvare digitum, movere manum, sedere, stare, ambulare, discurrere, sputa iacere, . . . semper mihi auxilium Dei necessarium erit?» Audi, ingrate, immo sacrilege,

1352. CV 55 (ed. I. Hilberg, 1912), 39; ML 22, 691.
1353. CV 55, 121; ML 22, 744. 1354. CV 55, 497; ML 22, 996.
1355. ML 22, 1148. 1356. ML 22, 1155.

apostolum praedicantem: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid agitis, omnia in nomine Dei agite* [1 Cor 10, 31].

1357 146 [ad Evangelum, a.?], 1. Audio quemdam in tantam eru- 556
pisse vecordiam, ut diaconos presbyteris, id est episcopis, 657
anteferret. Nam cum apostolus perspicue doceat eosdem esse presbyteros quos episcopos, quid patitur mensarum et viduarum minister, ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces «s Christi coipus sanguisque conficitur? Quaeris auctoritatem?... In Actibus apostolorum ad unius ecclesiae sacerdotes ita Paulus 89
loquitur: *Attendite vobis et cuncto gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos, ut regeretis ecclesiam Domini, quam acquisiva sanguine suo* [Act 20, 28]. Ac ne quis contentiose in ei una ecclesia plures episcopos fuisse contendat, audi et aliud testimonium, in quo manifestissime comprobatur eumdem esse episcopum atque presbyterum. *Propter hoc reliqui te in Creta. ut quae deerant corrigeres et constitueres presbyteros per civitates, sicut et ego tibi mandavi. Si quis est sine crimine, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriae, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse, quasi Dei dispensatorem* [Tit 1, 5 sqq].... Quod autem postea unus electus est qui ceteris praeponeretur, in schismatis remedium factum est, ne unusquisque ad se trahens Christi ecclesiam rumperet. Nam et Alexandriae a Marco evangelista usque ad Heraclam et Dionysium episcopos, presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiore gradu collocatum, episcopum nominabant; quomodo si exercitus imperatorem faciat, aut diaconi eligant de se quem industrium noverint, et archidiaconum vocent. Quid enim facit, excepta ordinatione, episcopus quod presbyter non faciat?

Dialogus contra Luciferianos, ca 382.

1358 8. An nescis etiam ecclesiarum hunc esse morem, ut 476
baptizatis postea manus imponantur, et ita invocetur Spiritus Sanctus? Exigis ubi scriptum sit? In Actibus apostolorum. Etiam si scripturae auctoritas non subesset, totius orbis in 78
hanc partem consensus instar praecepti obtineret. Nam et multa alia, quae per traditionem in ecclesiis observantur, auctoritatem sibi scriptae legis usurpaverunt

1359 9. Non quidem abnuo hanc esse ecclesiarum consuetudinem, 467
ut ad eos, qui longe a maioribus urbibus per presbyteros et diaconos baptizati sunt, episcopus ad invocationem Sancti 479
Spiritus manum impositurus excurrat. . . . Ecclesiae salus in 439
summi sacerdotis dignitate pendet; cui si non exsors quaedam et ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesiis

1357. ML 22, 1192. 1358. ML 23, 168.
1369. ML 23, 164.

556efficientur schismata quot sacerdotes. Inde venit, ut sine chrismate et episcopi iussione neque presbyter neque diaconus
468 ius habeant baptizandi. Quod frequenter, si tamen necessitas cogit, scimus etiam licere laicis. Ut enim accipit quis, ita et dare potest.

11. Si in fide sua [haeretica] baptizato baptizans nocere non 1360
sos potuit, et in fide sua sacerdotem constitutum constituens non inquinavit.

De perpetua virginitate B. Mariae, adversus Helvidium, ca 383.

430 19. Natum Deum esse de virgine credimus, quia legimus; 1361
432 Mariam nupsisse post partum non credimus, quia non legimus.
581 Nec hoc ideo dicimus, quo nuptias condemnemus: ipsa quippe
571 virginitas fructus est nuptiarum.... Tu dicis Mariam virginem non permansisse; ego mihi plus vindico, etiam ipsum Ioseph virginem fuisse per Mariam, ut ex virginali coniugio virgo filius nasceretur.

In epistulam ad Galatas commentarii, 386/7.

ses L. 2, c. 3, V. 11. *Quoniam autem in lege nemo iustificatur apudllfifi Deum, manifestum est, quia iustus ex fide vivit* [Gal 3, 11]. . .. Considerandum itaque quia non dixerit: homo aut vir ex fide vivit, ne occasionem tribueret ad virtutum opera contemnenda; sed: *iustus ex fide vivit,* ut, quicumque fidelis esset et per fidem victurus, non aliter posset ad fidem venire, vel in ea vivere, nisi prius iustus fuisset et puritate vitae, quasi quibusdam ad fidem gradibus, ascendisset.

275 3, 5, 22. *Fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax,* 1363
longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, adversus huiusmodi non est lex [Gal 5, 22 sq]. Et quae alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum nisi caritas, sine qua virtutes ceterae non reputantur esse virtutes, et ex qua nascuntur universa quae bona sunt?

584 3, 6, 10. *Ergo dum tempus habemus, operemur bonum* azZ1364
omnes, maxime autem ad domesticos fidei [Gal 6, 10]. Tempus sementis, ut diximus, tempus est praesens, et vita quam currimus. In hac licet nobis quod volumus seminare; cum ista vita transierit, operandi tempus aufertur. Unde et salvator ait: *Operamini, dum dies est; veniet nox, quando iam nullus poterit operari* [Io 9, 4].

I860. ML 23, 166. 1361. ML 23, 203.
1362. ML 26, 358. 1363. ML 26, 418.
1864. ML 26, 432.

In epistulam ad Ephesios commentarii, 886/7.

1365 L. 1, c. 1, V. 7. Dupliciter sanguis Christi et caro intel- 484
legitur: vel spiritualis illa atque divina, de qua ipse dixit: 490
Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus [Io 6, 56], et: *Nisi manducaveritis carnem meam, et sanguinem meum biberitis, non habebitis vitam aeternam* [ib. 54]; vel caro et sanguis quae crucifixa est et qui militis effusus est lancea. luxta hanc divisionem et in sanctis eius diversitas sanguinis et carnis accipitur, ut alia sit caro quae visura est salutare Dei, alia caro et sanguis quae regnum Dei non queant possidere.

1366 1, 1, 11. *In quo et sorte vocati sumus, praedestinati secundum* im
propositum eius, qui universa operatur secundum consilium voluntatis suae [Eph 1, 11], . . . Considerandum quod et hic trpoopiopôç et îrpôOeoiç, id est *praedestinatio* et *propositum,* simul posita sint, iuxta quae operatur omnia Deus secundum consilium voluntatis suae. Non quo omnia, quae in mundo fiant, Dei voluntate et consilio peragantur, alioquin et mala Deo 197
poterunt imputari; sed quo universa quae facit consilio faciat et voluntate, quod scilicet et ratione plena sint et potestate facientis. . . . *Vult salvari omnes et in agnitionem veritatis* 125
venire [1 Tim 2, 4]. Sed quia nullus absque propria voluntate 137
salvatur (liberi enim arbitrii sumus), vult nos bonum velle, ut, cum voluerimus, velit in nobis et ipse suum implere consilium.

1367 2, 3, 14. Loquitur in Exodo Dominus: *Ego sum qui sum;* 94
et: *Haec dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos* [Ex 3, 14]. 95
Numquid solus Deus erat, et cetera non erant?. . . Cetera, ut sint, Dei sumpsere beneficio. Deus vero, qui semper est, nec habet aliunde principium, et ipse sui origo est suaeque causa substantiae, non potest intellegi aliunde habere quod substitit.

1368 2, 4, 5. Unus est Dominus, et unus est Deus, quia Patris us
et Filii dominatio, una divinitas est. Propterea et fides una dicitur, quia similiter in Patrem, et in Filium, et in Spiritum Sanctum credimus. Et baptisma unum, eodem enim modo, 405
et in Patrem, et in Filium, et in Spiritum Sanctum baptizamur. Et ter mergimur, ut Trinitatis unum appareat sacramentum. «¡4
Et non baptizamur in nominibus Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, sed in uno nomine, quod intellegitur Deus.

1369 2, 4, 10. Descendit ergo in inferiora terrae, et ascendit 426
super omnes caelos Filius Dei, ut non tantum legem prophetasque compleret, sed et alias quasdam occultas dispensationes, quas solus ipse novit cum Patre. Neque enim scire 410

1365. ML 26, 451. 1366. ML 26, 454. 1367. ML 26, 488.
1368. ML 26. 496. 1369. ML 26, 499.

possumus quomodo et angelis et his qui in inferno erant sanguis Christi profuerit, et tamen quin profuerit nescire non possumus.

593 602 3, 5, 6. Sunt plerique qui dicunt non futura pro peccatis esse supplicia nec extrinsecus adhibenda tormenta, sed ipsum peccatum et conscientiam delicti esse pro poena, dum vermis in corde non moritur, et in animo ignis accenditur, in similitudinem febris, quae non torquet extrinsecus aegrotantem, sed corpora ipsa corripiens punit, sine cruciatuum forinsecus adhibitione quod possidet. Has itaque persuasiones et decipulas fraudulentas verba inania appellavit et vacua, quae videntur florem quemdam habere sermonum, et blandiri peccantibus; sed, dum fiduciam tribuunt, magis eos ferunt ad aeterna supplicia. 1370

In epistulam ad Titum commentarii, 386/7.

558 39 61 L. 1, c. 1, v. 5. Idem est ergo presbyter qui et episcopus, et antequam diaboli instinctu studia in religione fierent, et diceretur in populis: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephae* [1 Cor 1, 12], communi presbyterorum consilio ecclesiae gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est ut unus de presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis ecclesiae cura pertineret, et schismatum semina tollerentur. [Citat exempla ecclesiae Philipporum (cf. Phil 1, 1 2), Ephesi (cf. Act 20, 17 28), et 1 Petr 5, 1 2.J 1371

*Translatio homiiiarum Origanis in Lucam, 388/91, cf.n.Wlsqq. 1371**

Praefatio in libros Salomonis, 389/90.

14 ■fpacpoç, Fertur et navâperoç lesu filii Sirach liber, et alius tpeuberri- qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem hebraicum repperi, non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolas praenotatum; cui iuncti erant Ecclesiastes et Canticum canticorum, ut similitudinem Salomonis non solum librorum numero, sed etiam materiarum genere coaequaret. Secundus apud Hebraeos nusquam est, quia et ipse stilus graecam eloquentiam redolet; et nonnulli scriptorum veterum hunc esse ludaei Philonis affirmant. Sicut ergo ludith et Tobi et Machabaeorum libros legit quidem ecclesia, sed inter canonicas scripturas non recipit: sic et haec duo volumina legat ad aedificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. 1372

1370. ML 26, 522. 1371. ML 26, 562.
1372. ML 28, 1242.

In Ecclesiasten commentarius, 389/90.

1373 C. 1, v. 15. *Perversus non poterit adornari, et imminutio* 602
non poterit numerari [Eccl 1, 15].... Potest et hic esse sensus: Tanta malitia in mundi huius capacitate versatur, ut ad integrum boni statum mundus redire vix valeat, nec possit facile recipere ordinem et perfectionem suam, in quibus primum conditus est. Aliter, omnibus per paenitentiam in integrum restitutis, solus diabolus in suo permanebit errore. . . . Denique tantus est numerus seductorum et eorum, qui de grege Domini ab eo rapti sunt, ut supputatione non queat comprehendi.

1374 9X 1. *Omne hoc dedi in corde meo, ut considerarem universa, ws guia iusti et sapientes et opera eorum in manu Domini. Et quidem caritatem et quidem odium, non est cognoscens homo omnia in fade eorum* [Eccl 9, 1 2]. . . . Porro hic sensus est: Etiam in hoc dedi cor meum et scire volui quos Deus diligeret, quos odisset. Et inveni iustorum quidem opera in manu Dei esse, et tamen utrum amentur a Deo annon, nunc eos scire non posse et inter ambiguum fluctuare.

1375 10, 11. Si quem serpens diabolus occulte momorderit et 536
nullo conscio eum peccati veneno infecerit; si tacuerit qui 540
percussus est et non egerit paenitentiam, nec vulnus suum fratri et magistro voluerit confiteri, magister et frater, qui linguam habent ad curandum, facile ei prodesse non poterunt. Si enim erubescat aegrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.

In Michaeam commentarii, ca 392.

1376 L. 2, c. 5, v. 2. Sunt autem qui asserant in omnibus paene 72
testimoniis, quae de vetere testamento sumuntur, istiusmodi esse errorem, ut aut ordo mutetur, aut verba, et interdum sensus quoque ipse diversus sit, vel apostolis vel evangelistas non ex libro carpentibus testimonia, sed memoriae credentibus, quae nonnumquam fallitur.

In Habacuc commentarii, ca 392.

1377 L. 1, c. 1, v. 14. Sicut in hominibus etiam per singulos Dei 124
currit providentia, sic in ceteris animalibus generalem quidem dispensationem et ordinem cursumque rerum intellegere possumus. Verbi gratia, quomodo nascatur piscium multitudo et vivat in aquis, quomodo reptilia et quadrupedia oriantur in terra et quibus alantur cibis. Ceterum absurdum est ad hocus

1373. ML 23, 1022. 1374. ML 23, 1030. 1375. ML 23, 1096.
1376. ML 25, 1197. 1377. ML 25, 1286.

Dei deducere maiestatem, ut sciat per momenta singula quot nascantur culices, quotve moriantur, quae cimicum et-pulicum et muscarum sit in terra multitudo, quanti pisces in aqua natent, et qui de minoribus maiorum praedae cedere debeant. Non simus tam fatui adulatores Dei, ut, dum potentiam eius etiam ad ima detrahimus, in nos ipsos iniuriosi simus, eamdem rationabilium quam irrationabilium providentiam esse dicentes.

Adversus lovinianum, ca 393.

581 L. 1, n. 13. *Si autem acceperis uxorem, non peccasti* [1 Cor 1378
580 7, 28]. Aliud est non peccare, aliud bene facere. *Et si nupserit virgo, non peccavit* [ib.]. Non illa virgo, quae se semel Dei cultui dedicavit; harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritam fecit.

s* 1, 26. Super Petrum fundatur ecclesia: licet id ipsum in 1379
alio loco super omnes apostolos fiat, et cuncti claves regni
so caelorum accipiant, et ex aequo super eos ecclesiae fortitudo
40 solidetur, tamen propterea inter duodecim unus eligitur, ut, capite constituto, schismatis tollatur occasio.

221 2, 3. Liberi arbitrii nos condidit Deus; nec ad virtutesil380
sii nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin ubi necessitas, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfector est Deus, *non* est enim, *volentis, neque currentis, sed miserentis* et adiuvantis *Dei* [Rom 9, 16], ut pervenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt incentiva, et perfectio diaboli.

202 2, 25. In passione Christi *omnes declinaverunt, simul in-*1381
utiles facti sunt; et *non fuit qui faceret bonum, non fuit usque ad unum* [Ps 13, 1 3; 52, 2 4]. Audebisne igitur dicere sic negasse Petrum et ceteros apostolos qui fugerunt, quomodo Caiphan et Pharisaeos, et clamantem populum: *Crucifige, crucifige* talem [Lc 23, 21; Io 19, 6]? Et ut de apostolis taceam, eiusdemne tibi sceleris videbitur reus Anna, et Caiphas, et ludas proditor, cuius et Pilatus, qui nolens compulsus est contra Dominum ferre sententiam?

291 2, 30. Sunt peccata levia, sunt gravia. Aliud est decem 1382
Mamilia talenta debere, aliud quadrantem. . . . Cernis quod, si pro peccatis minoribus deprecemur, impetremus veniam, si pro maioribus, difficilis impetratio sit; et inter peccata et peccata magnam esse distantiam.

sue 2, 32. Iam nostri laboris est, pro diversitate virtutum di-1383
612 versa nobis praemia praeparare. 33. ... Si omnes in caelo

1378. ML 23, 229. 1379. ML 23, 247. 1380. ML 23, 286.
1381. ML 23, 322. 1382. ML 23, 327. 1383. ML 23, 329.

aequales futuri sumus, frustra nos hic humiliamus, ut ibi possimus esse maiores.... 34. Quid perseverant virgines? Quid laborant viduae? Cur maritatae se continent? Peccemus omnes, et post paenitentiam idem erimus quod apostoli sunt.

In Ionam commentarii, ca 394.

1384 C. 3, V. 6. Si omnes rationabiles creaturae aequales sunt, sm
et vel ex virtutibus vel ex vitiis sponte propria aut sursum eriguntur aut in ima merguntur, et longo post circuitu atque infinitis saeculis omnium rerum restitutio fiet, et una dignitas militantium, quae distantia erit inter virginem et prostibulum? Quae differentia erit inter matrem Domini et (quod dictu quoque scelus est) victimas libidinum publicarum? Idemne erit Gabriel et diabolus? Idem apostoli et daemones?

Contra Ioannem Hierosolymitanum, 398/9.

1385 22. Cain et Abel, primi ex primis hominibus, unde habuere 222
animas? Omne deinceps humanum genus, quibus animarum censetur exordiis? Utrum ex traduce, iuxta bruta animalia, ut, quomodo corpus ex corpore, sic anima generetur ex anima? . . . An certe . . . cotidie Deus fabricatur animas, cuius velle fecisse est, et conditor esse non cessat?

In evangelium Matthaei cotnmentarii, 398.

1386 L. 3, c. 16, V. 19. Legimus in Levitico [cf. Lv 13, 2sqq]s2i
de leprosis, ubi iubentur ut ostendant se sacerdotibus, et si540
lepram habuerint, tunc a sacerdote immundi fiant; non quo sacerdotes leprosos faciant et immundos, sed quo habeant notitiam leprosi et non leprosi, et possint discernere qui mundus quive immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum 545
sacerdos mundum vel immundum facit, sic et hic alligat vel solvit episcopus et presbyter, non eos qui insontes sunt vel noxii, sed pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, 538
scit qui ligandus sit quive solvendus.

1387 3, 18, 10. Magna dignitas animarum, ut unaquaeque habeat 209
ab ortu nativitatis in custodiam sui angelum delegatum.

1388 3, 19, 9. Ubicumque est igitur fornicatio, et fornicationis 572
suspicio, libere uxor dimittitur. Et quia poterat accidere ut aliquis calumniam faceret innocenti, et ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere iubetur uxorem, ut secundam, prima vivente, non habeat.

1384. ML 25, 1142. 1385. ML 23, 372. 1386. ML 26, 118.
1387. ML 26, 130. 1388. ML 26, 135.

<04 4, 24, 36. Apostolus super salvatore scribit: *In quo* wzzz/1389
omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi [Col 2. 3], Sunt ergo omnes thesauri in Christo sapientiae et scientiae, sed absconditi sunt. Quare absconditi sunt? Post resurrectionem interrogatus ab apostolis de die manifestius respondit: *Non est vestrum scire tempora vel momenta quae Pater posuit in sua potestate* [Act 1, 7]. Quando dicit: *Non est vestrum scire,* ostendit quod ipse sciat, sed non expediat nosse apostolis, ut, semper incerti de adventu iudicis, sic cotidie vivant, quasi die alia iudicandi sint.

<83 4, 26, 26. Postquam typicum pascha fuerat impletum, et 1390
515 agni carnes cum apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, et ad verum paschae transgreditur sacramentum, ut, quomodo in praefiguratione eius Melchisedech, summi Dei sacerdos, panem et vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate sui corporis et sanguinis repraesentaret.

In Psalmos breviarium, tractatus, commentarioli, 392—401.

202 *[?] Breviar. in Ps 16, 20. Inimici mei animam meam* arazw-1391
210 dederunt [Ps 16, 20]. ludaei Christum in passione. Animam dixi[t], non corpus ; quia diabolus in anima intrinsecus nescit quid cogitet homo, nisi per exteriores motus intellegat, et in quo unumquemque delectari videt, diversas suggestiones infert.

86 *Tract, in Ps 95.* Et nos, et omne humanum genus natura-1392
liter intellegit Deum. Nullae enim gentes sunt quae naturaliter non intellegant creatorem suum. Licet enim lapides et ligna venerentur, tamen intellegunt aliquid maius esse quam ipsi sunt, et in errore suo iudicant se habere sapientiam, hoc est, nulla gens est quae naturaliter non intellegat Deum.

ios *Comm. in Ps 138.* Quomodo autem tuam possum com-1393
164 prehendere notitiam, cum in te sint omnia, nihilque sit quod te fugiat, et ubique sit Spiritus tuus? Ex quo intellegimus Deum esse, qui totus ubique sit.

Apologia adversus libros Rufini, 401.

.■08 L. 1, n. 23. Quomodo archangelus non dicitur nisi qui prior 1394
est angelorum: sic principatus et potestates et dominationes non appellantur nisi subiectos aliquos habeant et inferioris
556 gradus. . . . Quomodo et inter homines ordo dignitatum ex laboris varietate diversus est, cum episcopus et presbyter et omnis ecclesiae gradus habeat ordinem suum, et tamen omnes

1389. ML 26, 181. 1390. ML 26, 195. 1391. ML 26,. 860.
1392. Anecdota Maredsolana 3, 2, 137.
1393. Anecd. Mareds. 3, 1, 95. 1394. ML 23, 416.

homines sunt: sic inter angelos merita esse diversa et tamen in angelica omnes persistere dignitate.

1395 2, 4. Anima ista, quam suscepit Iesus, eratne antequam svs
nasceretur ex Maria? An in origine virginali, quae de Spiritu224
Sancto nascebatur, cum corpore simul creata est, vel iam in utero corpore figurato statim facta et missa est de caelo? E tribus unum quid sentias, scire desidero. Si fuit antequam •nasceretur ex Maria, necdum ergo erat anima Iesu et agebat aliquid, ac propter merita virtutum postea facta est anima eius. Si cepit ex traduce, humanarum igitur animarum, quas aeternas fatemur, et brutorum animantium, quae cum corpore dissolvuntur, una condicio est. Sin autem, figurato corpore, statim creatur et mittitur, fatere simpliciter et nos scrupulo libera.

Contra Vigilantium, 406.

1396 6. Dicis in libello tuo quod, dum vivimus, mutuo pro nobis 284
orare possumus, postquam autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio; praesertim cum martyres ultionem sui sanguinis obsecrantes impetrare non quiverint. Si apostoli et martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro ceteris, quando pro se adhuc debent esse solliciti, quanto magis post coronas, victorias et triumphos?

Prologus in libros Samuel et Malachim, 406.

1397 [Canon scripturarum: Moysis quinque libri (Gen., Ex., Lev.,74
Num., Deut.); Prophetae: Iesu Nave, Iud., Ruth, Regnorum II, Regum II, Is., Ier., Ez., Prophetae XII; Hagiographa: Iob, David Ps., Salomon (Prov., Eccl., Cant, cant.), Dan., Paral. II, Esdr. II, Esth.] *. Hic prologus scripturarum, quasi galeatum principium, omnibus libris, quos de hebraeo vertimus in latinum, convenire potest, ut scire valeamus, quidquid extra hos est, inter drrÓKpucpa esse ponendum. Igitur Sapientia, quae vulgo Salomonis inscribitur, et Iesu filii Sirach liber et Iudith et Tobias et Pastor non sunt in canone. Machabaeorum primum librum hebraicum repperi. Secundus graecus est, quod ex ipsa quoque cppdtoa probari potest.

In Isaiam commentarii, 408—410.

1398 L. 1, c. 1, V. 10. Homo igitur Dei faciem videre nomos potest. Angeli autem etiam minimorum in ecclesia semper101
vident faciem Dei [cf. Mt 18, 10]. Et *nunc in speculo videmus*

1 Vide p. 177, not. 1.
1895. ML 23, 427. 1396. ML 23, 3«. 1397. ML 28, 552.
1398. ML 24, 33.

et in aenigmate, tunc autem facie ad faciem [1 Cor 13, 12]; . . . licet faciem Dei iuxta naturae suae proprietatem nulla videat creatura, et tunc mente cernatur quando invisibilis creditur.

144 3, 6, 8. Quando autem ex Dei persona dicitur: *nobis,* illo 1399
sensu accipiendum est, quo et in Genesi legitur: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* [Gn 1, 26], ut sacramentum indicet Trinitatis. Quomodo enim in evangelio legimus, dicente Domino: *Ego et Pater unum sumus* [Io 10; 30], et *unum* ad naturam referimus, *sumus* ad personarum diversitatem: sic, Domino iubente, Trinitas imperat.

429 3, 7, 15. *Butyrum et mei comedet, ut sciat reprobare malum* 1400
et eligere bonum. ... Non mireris ad rei novitatem, si virgo Deum pariat, qui tantam habeat potestatem, ut multo post
147 tempore nasciturus te nunc liberet invocatus. Ipse est enim
37« qui visus est Abraham et locutus est cum Mose. Dicam et aliud mirabilius, ne eum putes in phantasmate nasciturum: cibis utetur infantiae, butyrum comedet et lac. Et licet post saecula de eo evangelista testetur: *Puer autem proficiebat sapientia et aetate et gratia apud Deum et homines* [Lc 2, 52], et hoc dicatur ut veritas humani corporis approbetur, tamen adhuc pannis involutus et butyro pastus ac meile habebit boni
4M malique indicium, ut reprobans mala- eligat bona. Non quod hoc fecerit, aut reprobaverit, vel elegerit; sed quod scierit reprobare et eligere, ut per haec verba noscamus infantiam humani corporis divinae non praeiudicasse sapientiae.

413 14, 53, 5. Ille autem *vulneratus est propter iniquitates* 1401
419nostras, dicens in psalmo: *Foderunt manus meas et pedes* [Ps 21, 18], ut suo vulnere vulnera nostra curaret, et *attritus est* sive infirmatus *propter scelera nostra,* ut factus pro nobis maledictum nos liberaret de maledicto.

602 18, 66, 24. Qui volunt supplicia aliquando finiri, et licet 1402
post multa tempora, tamen terminum habere tormenta, his utuntur testimoniis: *Cum intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israel salvus fiet* [Rom 11, 29 sq]. . . . Sicut diaboli et omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt *in corde suo: Non est Deus* [Ps 13, 1; 52, 2], credimus aeterna tormenta; sic
596 peccatorum atque impiorum et tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur et mixtam clementiae sententiam iudicis.

Dialogus adversus Pelagianos, 415.

23« L. 1, n. 3. *Critobulus.* Si in singulis rebus quas gerimus, 1403
Dei utendum est adiutorio, ergo et calamum temperare ad

1399. ML 24, 97. 1400. ML 24, 110. 1401. ML 24, 507.
1402. ML 24, 677. 1403. ML 23, 500.

scribendum et temperatum pumice terere, manumque aptare litteris, tacere, loqui, sedere, stare, ambulare, currere, comedere, ieiunare, flere, ridere, et cetera huiusmodi, nisi Deus iuverit, non poterimus? — *Atticus.* luxta meum sensum non posse perspicuum est.

1104 2, 16. Salvator in passione ab angelo confortatur, et Crito-sis bulus meus non indiget auxilio Dei, habens liberi arbitrii potestatem. . . . *Quid,* inquit, *dormitis? Surgite et orate, ne intretis in tentationem* [Mt 26, 41]. Debuit iuxta vos dicere: Quid dormitis? surgite et resistite, liberum enim habetis arbitrium, et semel vobis concessa a Domino potestate, nullius alterius indigetis auxilio. Si enim hoc feceritis, non intrabitis in tentationem.

1405 3, 6. Quaerit hoc Marcion et omnes haereticorum canes, 120 qui vetus laniant testamentum, et huiuscemodi syllogismum 122 texere consueverunt: Aut scivit Deus hominem in paradiso positum praevaricaturum esse mandatum illius, aut nescivit. Si scivit, non est in culpa is, qui praescientiam Dei vitare non potuit, sed ille, qui talem condidit, ut Dei non posset scientiam devitare. Si nescivit, cui praescientiam tollis, aufers et divinitatem. Hoc enim genere in culpa erit qui elegit Saul futurum postea regem impiissimum. Et salvator aut ignorantiae aut iniustitiae tenebitur reus, cur in evangelio sit locutus: *Nonne vos duodecim ego elegi apostolos, et unus de vobis diabolus est?* [Io 6, 71.] Interroga eum, cur ludam elegerit proditorem, cur ei loculos commiserit, quem furem esse non ignorabat. Vis audire rationem? Deus praesentia iudicat, non futura. Nec condemnat ex praescientia quem noverit talem fore, qui sibi postea displiceat; sed tantae bonitatis est etsie ineffabilis clementiae, ut eligat eum, quem interim bonum cernit et scit malum futurum, dans ei potestatem conversionis et paenitentiae. .. . Neque enim ideo peccavit Adam, quia 121 Deus hoc futurum noverat; sed praescivit Deus, quasi Deus, quod ille erat propria voluntate facturus.

1406 3, 12. Hoc est quod tibi in principio dixeram, in nostra soi esse positum potestate vel peccare vel non peccare, et vel ad 294 bonum vel ad malum extendere manum, ut liberum servetur arbitrium; sed hoc pro modo et tempore et condicione fragilitatis humanae; perpetuitatem autem impeccantiae soli reser- sis vari Deo et ei, qui Verbum caro factus carnis detrimenta et 393 peccata non pertulit. Nec quia ad breve possum, coges me ut possim iugiter. Possum ieiunare, vigilare, ambulare, legere, psallere, sedere, dormire: numquid in perpetuum?

1404. ML 23, 552. 1405. ML 23, 575.
1406. ML 23, 581.

In leremiam commentarii, 415—420.

604 L. 4, c. 19, V. 10. Post captivitatem autem, quae sub 1407
Vespasiano et Tito et postea accidit sub Hadriano, usque ad consummationem saeculi ruinae Jerusalem permansurae sunt, quamquam sibi ludaei auream atque gemmatam Jerusalem restituendam putent, rursumque victimas et sacrificia et coniugia sanctorum, et regnum in terris Domini salvatoris. Quae licet non sequamur, tamen damnare non possumus, quia multi ecclesiasticorum virorum et martyres ista dixerunt.

119 5, 26, 3. *Si forsitan audiant et convertantur* [1er 26, 3]. 1408
Verbum ambiguum *forsitan* maiestati Domini non potest convenire, sed nostro loquitur affectu, ut liberum homini servetur arbitrium, ne ex praescientia eius, quasi necessitate, vel facere quid vel non facere cogatur.

71 5, 28, 10. Prophetam non dixere [Septuaginta] Ananiam, 1409
ne scilicet prophetam viderentur dicere qui propheta non erat; quasi non multa in scripturis sanctis dicantur iuxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur, et non iuxta quod rei veritas continebat.

In evangelium Marci tractatus, a.?

404 C. 13, v. 32. De Filio dicitur: *De die autem illo et hora* *1410*
VA nemo scit, neque angeli in caelo, neque Filius, nisi Pater; si aequaliter accipimus baptisma in Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, et unum nomen eius, Patris et Filii et Spiritus Sancti, quod est Deus, credere debemus; si unus Deus est, quomodo in una divinitate dii ¿rsa scientia est? Quod est plus, Deum esse an scire omnia? Si Deus est, quomodo ignorat?

PELAGIUS.

Epistula ad Demetriadem, 412/13.

[illegible] 3. Volens namque Deus rationabilem creaturam voluntarii 1411
[illegible]boni munere et liberi arbitrii potestate donare, utriusque partis possibilitatem homini inserendo, proprium eius fecit esse quod velit, ut boni ac mali capax naturaliter utrumque posset et ad alterutrum voluntatem deflecteret. . . . Quam multos enim philosophorum et audivimus et legimus et ipsi vidimus, castos, patientes, modestos, liberales, abstinentes, benignos et honores mundi simul et delicias respuentes et

1407. ML 24, 802. 1408. ML 24, 844.
1409. ML 24, 855. 1410. Anecd. Mareds. 3, 2, 365.
1411. ML 30, 17; 33, 1100.

amatores iustitiae non minus quam scientiae? Unde, quaeso, hominibus alienis a Deo ista quae Deo placent? Unde autem illis bona, nisi de naturae bono? Et cum ista, quae dixi, vel omnia in uno vel singula in singulis haberi videamus, cum omnium natura una sit, exemplo suo sibi invicem ostendunt omnia in omnibus esse posse, quae vel omnia in omnibus vel singula in singulis inveniantur. Quodsi etiam sine Deo homines ostendunt quales a Deo facti sunt, vide quid Christiani facere possunt, quorum in melius per Christum natura et vita instructa est, et qui divinae quoque gratiae iuvantur auxilio...
4. Est enim, inquam, in animis nostris naturalis quaedam, ut ita dixerim, sanctitas, quae velut in arce animi praesidens exercet mali bonique iudicium.

1412 8. Neque vero nos ita defendimus naturae bonum, ut eam 848
dicamus malum non posse facere, quam utique boni ac mali capacem etiam profitemur; sed ab hac eam tantummodo iniuria vindicamus, ne eius vitio ad malum videamur impelli, qui nec bonum sine voluntate faciamus vel malum, et quibus liberum est unum semper ex duobus agere, cum semper utrumque possimus. ... Si etiam ante legem, ut diximus, et multo 349
ante Domini nostri salvatoris adventum iuste quidam vixisse et sancte referantur, quanto magis post illustrationem adventus eius nos id posse credendum est, qui instructi per Christi gratiam et in meliorem hominem renati sumus, qui sanguine eius expiati atque mundati illiusque exemplo ad perfectam iustitiam incitati meliores illis esse debemus, qui ante legem fuerunt, meliores etiam quam fuerunt sub lege, dicente apostolo: *Peccatum in vobis iam non dominabitur; non estis enim sub lege, sed sub gratia* [Rom 6, 14],

De libero arbitrio.

1413 Fragm. libri 8, apud *-dug.,* De gratia Christi 4, 5. Nos^
sic tria ista distinguimus et certum velut in ordinem digesta sso
partimur. Primo loco posse statuimus, secundo velle, tertio esse. Posse in natura, velle in arbitrio, esse in effectu locamus. Primum illud, id est posse, ad Deum proprie pertinet, qui illud creaturae suae contulit; duo vere reliqua, hoc est velle et esse, ad hominem referenda sunt, quia de arbitrii fonte descendunt. Ergo in voluntate et opere bono laus hominis est; ¡ramo et hominis et Dei, qui ipsius voluntatis et operis possibilitatem dedit, quique ipsam possibilitatem gratiae suae adiuvat semper auxilio. Quod vero potest homo velle bonum atque perficere, solius Dei est.

1412. ML 30, 22; 33, 1104.
1418. CV 42 (ed. C. F. Urba et I. Zycha, 1902), 127; ML 44, 362.

CAELESTIUS.

348 Fragm. apud *Hier.,* Ep. 133, 5. Si nihil ago absque Dei 1414
auxilio, et per singula opera eius est omne quod gessero, ergo
36« non ego qui laboro, sed Dei in me coronabitur auxilium,
frustraque dedit arbitrii potestatem, quam implere non possum
nisi ipse me semper adiuverit. Destruitur enim voluntas quae
alterius ope indiget. Sed liberum dedit arbitrium Deus, quod
aliter liberum non erit nisi fecero quod voluero.

IULIANUS.

348 Fragm. apud *Aug.,* Op. imperi c. Iui. l. 1, c. 78. Libertas 1415
arbitrii, qua a Deo emancipatus homo est, in admittendi
peccati et abstinendi a peccato possibilitate consistit.

348 Fragm., ib. 5, 41. Subsistere non potest [voluntas] nisi in 1416
motu animi, cogente nullo. Si ergo cogat aliquis, est quidem
motus; sed non est voluntas, cuius vim illa definitionis pars
secunda complétât, id est, nullo cogente. Si ergo voluntas
nihil est aliud quam motus animi, cogente nullo, male prorsus
quaeritur origo rei, cuius condicio, si praevenitur, interit.

S. AUGUSTINUS, 354—430.

Epistulae.

70 Ep. 28 [Hieronymo, a. 394/5], c. 3, n. 3. Mihi enim videtur 1417
exitiosissime credi aliquod in libris sanctis esse mendacium....
Admisso enim semel in tantum auctoritatis fastigium officioso
aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit,
quae non ut cuique videbitur vel ad mores difficilis vel ad
fidem incredibilis eadem perniciosissima regula ad mentientis
auctoris consilium officiumque referatur.

5« 53 [Generoso, ca 400], 1, 2. Si enim ordo episcoporum sibi 1418
succedentium considerandus est, quanto certius et vere salu-
briter ab ipso Petro numeramus, cui totius ecclesiae figuram
gerenti Dominus ait: *Super hanc petram aedificabo ecclesiam
meam, et portae inferorum non vincent eam* [Mt 16, 18], Petro
enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus,
Anacleto Evaristus, Evaristo Sixtus, Sixto Telesphorus, Teles-
phoro Hyginus, Hygino Anicetus, Aniceto Pius, Pio Soter,
Soteri Alexander, Alexandro Victor, Victori Zephyrinus, Zephy-

1414. ML 22, 1154. 1415. ML 45, 1102. 1416. ML 45, 1477.
1417. CV 34 (cd. A. Goldbacher, 1895), 1, 107; ML 33, 112.
1418. CV 84, 2, 153; ML 33, 196.

rino Calistus, Calisto Urbanus, Urbano Pontianus, Pontiano Anthems, Anthero Fabianus, Fabiano Comelius, Cornelio Lucius, Lucio Stephanus, Stephano Sixtus, Sixto Dionysius, Dionysio Felix, Felici Eutychianus, Eutychiano Gaius, Gaio Marcellus, Marcello Eusebius, Eusebio Melchiades, Melchiadi Silvester, Silvestro Marcus, Marco lulius, Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius, Siricio Anastasius.

1419 54 [lanuario, ca 400], 1, 1. Primo itaque tenere te volo, «s
quod est huius disputationis caput, Dominum nostrum lesum
Christum, sicut ipse in evangelio loquitur, leni iugo suo nos
subdidisse et sarcinae levi; unde sacramentis numero pau-
cissimis, observatione facillimis, significatione praestantissimis,
societatem novi populi colligavit, sicuti est baptismus Trinitatis 453
nomine consecratus, communicatio corporis et sanguinis ipsius,
et si quid aliud in scripturis canonicis commendatur, exceptis 441
his quae servitutem populi veteris pro congruentia cordis
illorum et prophetici temporis onerabant, quae et in quinque
libris Moysi leguntur. Illa autem, quae non scripta sed tradita 78
custodimus, quae quidem toto terrarum orbe servantur, datur
intellegi vel ab ipsis apostolis vel plenariis conciliis, quorum 64
est in ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque
statuta retineri.

1420 54, 5, 7. Liquido apparet, quando primo acceperunt disci- 507
puli corpus et sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos.
6, 8. Numquid tamen propterea calumniandum est universae
ecclesiae, quod a ieiunis semper accipitur?

1421 82 [Hieronymo, paulo post 405], 1, 3. Solis iis scripturarum io
libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem
honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo
errasse aliquid firmissime credam, ac, si aliquid in iis offendero
litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam
vel mendosum esse codicem vel interpretem non assecutum
esse quod dictum est, vel me minime intellexisse non am-
bigam.

1422 93 [Vincentio, ca 408], 7, 23. Acutum autem aliquid videris 51
dicere, cum catholicae nomen non ex totius orbis communione
interpretaris, sed ex observatione praeceptorum omnium di-
vinorum atque omnium sacramentorum, quasi nos, etiam si
forte hinc sit appellata catholica, quod totum veraciter teneat,
cuius veritatis nonnullae particulae etiam in diversis inveniuntur
haeresibus, huius nominis testimonio nitimur ad demonstrandam
ecclesiam in omnibus gentibus, et non promissis Dei et tam
multis tamque manifestis oraculis ipsius veritatis.

1419. CV 34, 2, 159; ML 33, 200.
1420. CV 34, 2,166; MI, 33, 203.
1421. CV 31, 2, 354; ML 33, 277.
1422. CV 34, 2, 468; ML 33, 333.

447 98 [Bonifacio, ca 408], 2. Ut autem possit regenerari per 1423
officium voluntatis alienae, cum offertur consecrandus, facit
hoc unus Spiritus, ex quo regeneratur oblatus. Non enim
scriptum est: Nisi quis renatus fuerii ex parentum voluntate,
aut ex offerentium vel ministrantium fide; sed: *Nisi quis*
437 *renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto* [Io 3, 5). Aqua igitur
exhibens forinsecus sacramentum gratiae, et Spiritus operans
intrinsecus beneficium gratiae . . . regenerant hominem in uno
Christo ex uno Adam generatum.

sit 98, 9. Nonne semel immolatus est Christus in se ipso, et 1424
512 tamen in sacramento non solum per omnes paschae sollemni-
tates, sed omni die populis immolatur, nec utique mentitur,
437qui interrogatus eum responderit immolari? Si enim sacra-
menta quamdam similitudinem rerum earum, quarum sacra-
menta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent.
Ex hac autem similitudine plerumque iam ipsarum rerum
487 nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quemdam modum
sacramentum corporis Christi corpus Christi est, sacramentum
sanguinis Christi sanguis Christi est, ita sacramentum fidei
fides est. Nihil est autem aliud credere quam fidem habere.
238 Ac per hoc cum respondetur parvulus credere, qui fidei
nondum habet affectum, respondetur fidem habere propter
fidei sacramentum.

238 98, 10. Itaque parvulum, etsi nondum fides illa, quae in 1425
239 credentium voluntate consistit, iam tamen ipsius fidei sacra-
mentum fidelem facit. Nam sicut credere respondentur, ita
etiam fideles vocantur, non rem ipsam mente annuendo, sed
ipsius rei sacramentum percipiendo.

425 102 [Deogratias, a. 408/9], 12. Itaque ab exordio generis 1426
humani, quicumque in eum [Christum] crediderunt, eumque
utcumque intellexerunt, et secundum eius praecepta pie iuste-
que vixerunt, quandolibet et ubilibet fuerint, per eum procul
dubio salvi facti sunt.

129 102, 14. Quid respondebunt [pagani], si excepta illa alti- 1427
:,38tudine sapientiae et scientiae Dei, ubi fortassis aliud divinum
consilium longe secretius latet, sine praeiudicio etiam aliarum
forte causarum, quae a prudentibus investigari queunt, hoc
solum iis, brevitatis gratia, in huius quaestionis disputatione
dicamus, tunc voluisse hofninibus apparere Christum et apud
cos praedicari doctrinam suam, quando sciebat et ubi sciebat
esse qui in eum fuerant crediturl? [v. n. 1985.]

129 102, 15. Ita salus religionis huius, per quam solam veram 1428
salus vera veraciterque promittitur, nulli umquam defuit qui

1423. CV 34, 2, 521 ; MI. 33, 360.
1424. CV 34, 2, 530; ML 33, 363.
1425. CV 34, 2, 531; ML 33, 364.
1426. CV 34, 2, 554; ML 33, 374.
1427. CV 34, 2, 556; ML 33, 375.
1428. CV 34, 2, 557; ML 33, 376.

dignus fuit, et cui defuit dignus non fuit. Et ab exordio propagationis humanae usque in finem quibusdam ad praemium, quibusdam ad iudicium praedicatur.

1429 120 [Consentio, ca 410], 1, 3. Absit namque ut hoc in nobis 248
Deus oderit, in quo nos reliquis animantibus excellentiores
creavit. Absit, inquam, ut ideo credamus, ne rationem ac- 257
cipiamus sive quaeramus; cum etiam credere non possemus,
nisi rationales animas haberemus. Ut ergo in quibusdam 258
rebus ad doctrinam salutarem pertinentibus, quas ratione per-
cipere nondum valemus, sed aliquando valebimus, fides prae-
cedat rationem, qua cor mundetur, ut magnae rationis capiat
et perferat lucem, et hoc utique rationis est. Et ideo rationa-
biliter dictum est per prophetam: *Nisi credideritis, non intel-*
legetis [Is 9, 7: LXX]. Ubi procul dubio discrevit haec duo 259
deditque consilium, quo prius credamus, ut id quod credimus
intellegere valeamus. Proinde ut fides praecedat rationem,
rationabiliter iussum est.

1430 137 [Volusiano, a. 412], 2, 8. Ipsa enim magnitudo virtutis 431
eius, quae nullas in angusto sentit angustias, uterum virginalem
non adventitio sed indigena puerperio fecundavit. . . . Ipsa
virtus per inviolata matris virginea viscera membra infantis
eduxit, quae postea per clausa ostia membra iuvenis intro-
duxit. Hic si ratio quaeritur, non erit mirabile; si exemplum sst
poscitur, non erit singulare. Demus Deum aliquid posse quod
nos fateamur investigare non posse. In talibus rebus tota
ratio facti est potentia facientis.

1431 137, 3, 11. Sic autem quidam reddi sibi rationem flagitant, 381
quomodo Deus homini permixtus sit, ut una fieret persona 385
Christi, cum hoc semel fieri oportuerit; quasi rationem ipsi
reddant de re quae cotidie fit, quomodo misceatur anima
corpori, ut una persona fiat hominis. Nam sicut in unitate
personae anima utitur corpore, ut homo sit, ita in unitate
personae Deus utitur homine, ut Christus sit.

1432 138 [Marcellino, a. 412], 1,6. Nec illorum ergo sacrificiorum 437
[veteris legis] egebat Deus, nec cuiusquam eget umquam, sed
rerum divinitus impertitarum, vel imbuendo virtutibus animo,
vel aeternae saluti adipiscendae, quaedam signa sunt, quorum
celebratione atque functione, non Deo, sed nobis utilia pietatis
exercentur officia. 7. Nimis autem longum est convenienter
disputare de varietate signorum, quae, cum ad res divinas
pertinent, sacramenta appellantur.

1433 140 [Honorato, a. 412], 3, 9. Haec est gratia novi testamenti, 353
quod in vetere latuit, nec tamen figuris obumbrantibus pro- 359

1429. CV 34, 2, 706; ML 33, 453.
1430. CV 44 (ed. A. Goldbacher, 1904), 107; ML 33, 519.
1431. CV 44, 109; ML 33, 520. 1432. CV 44, 131; ML 33, 527.
1433. CV 44, 161; ML 33, 541.

phetari praenuntiarique cessavit, ut intellegat anima Deum suum, et gratia eius renascatur illi. Haec quippe nativitas spiritalis est, ideo non. ex sanguinibus, non ex voluntate viri, nec ex voluntate carnis, sed ex Deo [cf. Io 1, 13], 4, 10. Haec etiam adoptio vocatur. Eramus enim aliquid antequam essemus filii Dei, et accepimus beneficium, ut fieremus quod non eramus: sicut qui adoptatur, antequam adoptaretur nondum erat filius eius, a quo adoptatur, iam tamen erat qui adoptaretur.
398 Et ab hac generatione gratiae discernitur ille Filius, qui, cum esset Filius Dei, venit ut fieret filius hominis, donaretque nobis, qui eramus filii hominis, filios Dei fieri [cf. Io 1, 12].

r.25 153 [Macedonio, ca 413], 3, 6. Quosdam, quorum crimina 1434
643 manifesta sunt, a vestra severitate liberatos a societate tamen removemus altaris, ut paenitendo placare possint quem peccando contempserant, seque ipsos puniendo.

525 153, 3, 7. In tantum autem hominum iniquitas aliquando 1435
progreditur, ut etiam post actam paenitentiam, post altaris
52? reconciliationem, vel similia vel graviora committant; et tamen Deus *facit* etiam super tales *oriri solem suum* [Mt 5, 45], nec minus tribuit, quam antea tribuebat, largissima munera vitae ac
528 salutis. Et quamvis iis in ecclesia locus ille paenitentiae non concedatur, Deus tamen super eos suae patientiae non obliviscitur. . . . Quamvis ergo caute salubriterque provisum sit, ut locus illius humillimae paenitentiae semel in ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset aegrotis, quae tanto magis salubris erit, quanto minus contemptibilis fuerit; quis tamen audeat Deo dicere: Quare huic homini, qui post primam paenitentiam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis?

m 157 [Hilario, a. 414], 2, 10. Neque enim voluntatis arbitrium 1436
ideo tollitur, quia iuvatur; sed ideo iuvatur, quia non tollitur. Qui enim Deo dicit: *Adiutor meus esto* [Ps 26, 9], confitetur se velle implere quod iussit, sed ab eo, qui iussit, adiutorium poscere ut possit.

na 162 [Evodio, a. 415], 2 '. Habes etiam in libro de religione 1437
[cf. De vera relig. 31, 58; ML 34, 147], quae si recoleres atque perspiceres, numquam tibi videretur ratione cogi Deum esse, vel ratiocinando effici Deum esse debere, quandoquidem in ratione numerorum, quam certe in usu cotidiano habemus, si dicimus: septem et tria decem esse debent, minus considerate loquimur; non enim decem esse debent, sed decem sunt.

1 His Augustinus respondet Evodio, qui movens quaestionem de ratione et Deo, scripserat ipsi: «Deum esse, vel esse debuisse, nec aliter fieri debere quam ut Deus esset, ratio demonstrat» (inter epp. Aug. ep. 160, 1 [CV 44, 503; MI 33, 701]).

1434. CV 44, 401; ML 33, 655. 1435. CV 44, 401; ML 33, 655.
1436. CV 44, 455; ML 83, 677. 1437. CV 44, 513; ML 33, 705.

1438 166 [Hieronymo, a. 415], 2, 4. Incorpoream quoque esse 217
animam, etsi difficile tardioribus persuaderi potest, mihi tamen fateor esse persuasum. . . . Per totum quippe corpus, quod animat, non locali diffusione, sed quadam vitali intentione porrigitur. Nam per omnes eius particulas tota simul adest, nec minor in minoribus et in maioribus maior, sed alicubi intensius, alicubi remissius, et in omnibus tota et in singulis tota est.

1439 166, 7, 21. Quisquis dixerit quod in Christo vivificabuntur «o
etiam parvuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita 474
exeunt, hic profecto et contra apostoli praedicationem venit et totam condemnat ecclesiam, ubi propterea cum baptizandis parvulis festinatur et curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo vivificari omnino non posse.

1440 166, 8, 23. Beatus Cyprianus [ep. 64, v. n. 585 sq] non ali- *74
quod decretum condens novum, sed ecclesiae fidem firmissimam servans, ad corrigendos eos, qui putabant ante octavum diem nativitatis non esse parvulum baptizandum, non carnem sed animam dixit non esse perdendam, et mox natum rite baptizari posse cum suis quibusdam coepiscopis censuit.

1441 166, 8, 25. Quae cum ita sint, quaerenda causa atque sos
reddenda est, quare damnentur animae quae novae creantur 222
singulis quibusque nascentibus, si praeter Christi sacramentum parvuli moriantur. Damnari enim eas, si sic de corpore exierint, et sancta scriptura et sancta est testis ecclesia. Unde illa de animarum novarum creatione sententia, si hanc fidem fundatissimam non oppugnat, sit et mea; si oppugnat, non sit et tua.

1442 167 [Hieronymo, a. 415], 2, 4. Hoc autem de parilitate pec- 292
catorum soli Stoici ausi sunt disputare, contra omnem sensum generis humani; quam eorum vanitatem in loviniano illo, qui in hac sententia Stoicus erat, in aucupandis autem et defensitandis voluptatibus Epicureus, de scripturis sanctis dilucidissime convicisti.

1443 177 [Innocentio, a. 416], 7. [Pelagius] illam confiteatur aper- 349
tissime gratiam, quam doctrina Christiana demonstrat et praedicat esse propriam Christianorum, quae non est natura, sed qua salvatur iuvaturque natura, non auribus sonante doctrina 324
vel aliquo adiumento visibili, sicut plantatur quodammodo et irrigatur extrinsecus, sed subministratione spiritus et occulta misericordia, sicut facit ille *qui dat incrcmetitum Deus* [1 Cor 3, 7]. Etsi enim quadam non improbanda ratione dicitur gratia 322
Dei qua creati sumus, ut nonnihil essemus, nec ita essemus

1438. CV 44, 550; ML 33, 721. 1439. CV 44, 576; ML 33, 730.
1440. CV 44, 579; ML 33, 731. 1441. CV 44, 580; ML 33, 731.
1442. CV 44, 592; ML 33, 735. 1443. CV 44, 675; ML 33, 767.

aliquid ut cadaver quod non vivit, et arbor quae non sentit, aut pecus quod non intellegit, sed homines qui ut essemus, et viveremus, et sentiremus, et intellegeremus, et de hoc tanto sto beneficio creatori nostro gratias agere valeamus, unde merito et ista gratia dici potest, quia non praecedentium aliquorum operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est, alia est tamen qua praedestinati vocamur, iustificamur, glorificamur.

524 185 [Bonifacio, ca 417], 11, 49. Cum dixit: *Qui peccaverit in* 1444
Spiritum Sanctum, vel: *Qui verbum dixerit adversus Spiritum Sanctum* [Mt 12, 32], non utique omne quod in Spiritum Sanctum peccatu/ facto sive dicto, sed aliquod certum et proprium intellegi voluit. Hoc est autem duritia cordis usque ad finem huius vitae, qua homo recusat in unitate corporis Christi, quod vivificat Spiritus Sanctus, remissionem accipere peccatorum.

:ica 186 [Paulino, a. 417], 3, 7. Si quis autem dixerit, quod 1445
"°4 gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, immo vero gratissime confitemur. Hanc enim fidem volumus
275 habeant, qua impetrent caritatem, quae sola vere bene operatur, isti fratres nostri, qui multum de suis operibus gloriantur. Caritas autem usque adeo donum Dei est, ut Deus dicatur [cf. 1 Io 4, 8].

ana 186, 3, 10. Nec dicat sibi: Si ex fide, quomodo gratis 1446
:"i# [cf. Rom 5, 1; 3, 24]? Quod enim fides meretur, cur non potius redditur quam donatur? Non dicat ista homo fidelis, quia, cum dixerit: Ut merear iustificationem habeo fidem, respondetur ei: *Quid enim habes quod non accepistif* [1 Cor 4, 7.] Cum ergo fides impetrat iustificationem, *sicut unicuique Deus partitus est* etiam ipsius *mensuram fidei* [Rom 12, 3], non gratiam Dei
»08 aliquid meriti praecedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, ut aucta mereatur et perfici, comitante non ducente, pedissequa non praevia voluntate.

12» 190 [Optato, a. 418], 3, 9. Cur autem creentur etiam illi, 1447
133 quos creator novit ad damnationem, non ad gratiam pertinere, beatus apostolus tanto succinctiore brevitate, quanto maiore auctoritate commemorat. . . . Merito autem videretur iniustum, quod fiunt inde vasa irae ad perditionem [cf. Rom 9, 22], si non esset ipsa universa ex Adam massa damnata. Quod ergo fiunt inde nascendo vasa irae, pertinet ad debitam poenam, quod autem fiunt renascendo vasa misericordiae, pertinet ad indebitam gratiam.

«I? 190, 4, 14. Illi qui animas ex una propagari asserunt, 1448
»24 quam Deus homini primo dedit, atque ita eas ex parentibus

1444. CV 57 (ed. A. Goldbacher, 1911), 42; ML 33, 814
1445. CV 57, 50; MI. 33, 818. 1446. CV 57, 52: ML 33, 819.
1447. CV 57, 144; ML 33, 859. 1448. CV 57, 148; ML 33, 861.

trahi dicunt, si Tertulliani opinionem sequuntur, profecto eas non spiritus, sed corpora esse contendunt et corpulentis seminibus exoriri: quo perversius quid dici potest? Neque hoc Tertullianum somniasse mirandum est, qui etiam ipsum creatorem Deum non esse nisi corpus opinatur [v. n. 346 3741.

1449 194 [Sixto, a. 418], 3, 6. Quae igitur sua merita lactaturus ses est liberatus, cum, si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Nudane igitur sunt merita iustorum? Sunt366 plane, quia insti sunt. Sed ut iusti fierent, merita non fuerunt. 372

1450 194, 3, 9. Possunt quidem dicere remissionem peccatorum 314 esse gratiam, quae nullis praecedentibus meritis datur. Quidsn enim habere possunt boni meriti peccatores? Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, qua fide ille 362 dicebat: *Domine, propitius esto mihi peccatori* [Lc 18, 13]; et descendit iustificatus merito fidelis humilitatis, quoniam *qui se humiliat exaltabitur* [ib. 14]. Restat igitur ut ipsam fidem, 2« unde omnis iustitia sumit initium, . . . non humano, quod isti 351 extollunt, tribuamus arbitrio nec ullis praecedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quaecumque sunt merita; sed gratuitum Dei donum esse fateamur.

1451 194, 4, 16. Si dixerimus meritum praecedere orationis, ut3<o donum gratiae consequatur, impetrando quidem oratio quidquid impetrat, evidenter ostendit donum Dei esse, ne homo existimet a se ipso sibi esse quod, si in potestate haberetur, non utique posceretur; verum tamen ne saltem orationis putentur praecedere merita, quibus non gratuita daretur gratia, sed iam nec gratia esset, quia debita redderetur, etiam ipsa oratio inter gratiae munera repentur.

1452 194, 5, 19. Quod est ergo meritum hominis ante gratiam, 340 quo merito percipiat gratiam, cum omne bonum meritum366 nostrum non in nobis faciat nisi gratia, et, cum Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quam munera sua?

1453 194, 5, 20. Cum enim dixisset: *Stipendium peccati morsm* [Rom 6, 23], quis non eum congruentissime et consequenter addere iudicaret, si diceret: Stipendium autem iustitiae vita aeterna? Et verum est; quia, sicut merito peccati tamquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiae tamquam stipendium vita aeterna.

1454 194, 6, 27. Inexcusabilis est omnis peccator vel reatu 294 originis vel additamento etiam propriae voluntatis, sive qui novit sive qui ignorat, sive qui iudicat sive qui non iudicat;

1449. CV 57, 181; ML 33, 876. 1450. CV 57, 183; ML 33, 877.
1451. CV 57, 188; ML 33. 879. 1452. CV 57, 190; ML 33, 880.
1453. CV 57, 191; ML 33, 881. 145*. CV 57, 197; ML 33, 883.

quia et ipsa ignorantia in iis, qui intellegere noluerunt, sine dubitatione peccatum est, in iis autem, qui non potuerunt, poena peccati.

308 215 [Valentino, a. 427], 4. Quantum potuimus ergo, egimus 1455
cum istis et vestris et nostris fratribus, ut in fide sana catholica perseverent, quae neque liberum arbitrium negat, sive in vitam malam sive in bonam, neque tantum ei tribuit, ut sine Dei gratia valeat aliquid, sive ut ex malo convertatur in bonum, sive ut in bonum perseveranter proficiat, sive ut ad bonum sempiternum perveniat, ubi iam non timeat ne deficiat.

223 217 [Vitali, ca 427], 5, 16. Quoniam ergo propitio Christo 1456
Christiani catholici sumus: 1. Scimus nondum natos nihil egisse in vita propria boni seu mali, nec secundum merita prioris alicuius vitae, quam nullam propriam singuli habere potuerunt, 303in huius vitae venire miserias; sed tamen secundum Adam camaliter natos contagium mortis antiquae prima nativitate sos contrahere, nec liberari a supplicio mortis aeternae, quod trahit ex uno in omnes transiens iusta damnatio, nisi per 340 gratiam renascantur in Christo. 2. Scimus gratiam Dei nec 308 parvulis nec maioribus secundum merita nostra dari. 3. Scimus maioribus ad singulos actus dari. 4. Scimus non omnibus hominibus dari et, quibus datur, non solum secundum merita operum non dari, sed nec secundum merita voluntatis eorum 339 quibus datur; quod maxime apparet in parvulis. 5. Scimus 343 iis, quibus datur, misericordia Dei gratuita dari. 6. Scimus coi iis, quibus non datur, ¡usto iudicio Dei non dari 7. Scimus quod *omnes adstabimus ante tribunal Christi, ut ferat unusquisque secundum ea, quae per corpus gessit,* non secundum ea, quae si diutius viveret gesturus fuit, *sive bonum sive malum* [Rom 14, 10; 2 Cor 5, 10]. 8. Scimus etiam parvulos secundum ea, quae per corpus gesserunt, recepturos vel bonum vel malum. Gesserunt autem non per se ipsos, sed per eos, quibus pro illis respondentibus et renuntiare diabolo dicuntur et credere in Deum. ... 9. Scimus felices esse mortuos qui in Domino moriuntur, nec ad eos pertinere quidquid acturi fuerant si tempore diuturniore vixissent. 10. Scimus eos, qui corde proprio credunt in Dominum, sua id facere voluntate ac 342 libero arbitrio. 11. Scimus pro iis, qui nolunt credere, nos qui iam credimus recta fide agere cum Deum oramus ut velint. 12. Scimus pro iis, qui ex illis crediderunt, tamquam de beneficiis, recte atque veraciter et debere nos agere Deo gratias et solere.

i'.'ii 217, 6, 19. Sicut illud quod dictum est: *Omnes in Christo* 1457
vivificabuntur [1 Cor 15, 22], cum tam multi aeterna morte

1455. CV 57, 390; ML 33, 973. 1456. CV 57, 414; ML 33, 984.
1457. CV 57, 417; ML 33, 985.

puniantur, ideo dictum est, quia omnes quicumque vitam aeternam percipiunt, non percipiunt nisi in Christo; ita quod dictum est: *Omnes homines vult Deus salvos fieri* [1 Tim 2, 4], cum tam multos nolit salvos fieri, ideo dictum est, quia omnes qui salvi fiunt, nisi ipso volente non fiunt.

1458 217, 6, 25. Manifestum est ex illis duodecim sententiis 827
[v. n. 1456], quas pertinere ad catholicam fidem negare non 326
sineris, non solum omnibus, verum etiam singulis id confici, ut confiteamur gratia Dei praeveniri hominum voluntates, et per hanc eas potius praeparari, quam propter earum meri- 340
tum dari.

1459 238 [Pasceniio, a. ?], 2, 14. Fides autem nostra est Patrem ns
et Filium et Spiritum Sanctum unum Deum credere et confiteri; nec tamen eum, qui Filius est, Patrem dicere, nec eum, qui Pater est, Filium, nec eum, qui Spiritus Patris et Filii ios
est, aut Patrem aut Filium nuncupare. His enim appellationibus hoc significatur, quo ad se invicem referuntur, non ipsa substantia, qua unum sunt.

1460 238, 4, 24. Si natus est Dei Filius de Patre, iam Pateris?
destitit gignere, et si destitit, coepit; si autem coepit gignere, fuit aliquando sine Filio; sed numquam fuit sine Filio, quia Filius eius sapientia eius est, quae candor est lucis aeternae, ic2
Ergo semper gignit Pater, et semper nascitur Filius.

Enarrationes in Psalmos[1].

1461 In Ps 18, enarr. 1, n. 7. ***Et non est qui se abscondat a*** 341
calore eius [Ps 18, 7]. Cum autem *Verbum* etiam *caro factum est et habitavit in nobis* [Io 1, 14] mortalitatem nostram suscipiens, non permisit ullum mortalium excusare se de umbra mortis; et ipsam enim penetravit Verbi calor.

1462 29, 2, 1. Inter illam Trinitatem et hominum infirmitatem 423
et iniquitatem mediator factus est homo, non iniquus, sedici tamen infirmus; ut ex eo quod non iniquus, iungeret te Deo, ex eo quod infirmus, propinquaret tibi: atque ita, ut inter hominem et Deum mediator exsisteret, *Verbum caro factum est* [Io 1, 14], id est, Verbum homo factum est.

1463 31, 2, 4. Quid ergo? Debemus nulla opera praeponereai2
fidei, id est, ut ante fidem quisquam dicatur bene operatus? Ea enim ipsa opera, quae dicuntur ante fidem, quamvis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, ut magnae vires et cursus celerrimus praeter viam.

[1] Scriptae sunt variis incertisque temporibus ab a. 391.

1458. CV 57, 421; ML 33, 987. 1459. CV 57, 543; ML 33, 1043.
1460. CV 57, 552; ML 33, 1047.
1461. ML 36, 155. 1462. ML 36, 216. 1463. ML 36, 259.

488 33, 1, 10. *Et ferebatur in manibus suis* [1 Rg21, 13: 1 x x]. 1464
Hoc vero, fratres, quomodo posset fieri in homine quis intellegat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intellegatur in ipso David secundum litteram non invenimus ; in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: *Hoc est corpus meum* [Mt 26, 26 ; Mc 14, 22 ; Lc 22, 19]. Ferebat enim illud corpus in manibus suis.

si 34, 2, 13. *Intende iudicio meo, Deus meus et Dominus meus,* 1465
in causam meam [Ps 34, 23]. Non in poenam meam, sed in causam meam. . . . Nam poena similis est bonis et malis. Itaque martyres non facit poena, sed causa. Nam si poena martyres faceret, omnia metalla martyribus plena essent, omnes catenae martyres traherent, omnes qui gladio feriuntur coronarentur.

25* 36, 2, 2. Tu diem iniusti quo poenas pensurus est igno- 1466
rabas, sed qui scit, non te celavit. Non parva pars scientiae est scienti coniungi. Ille habet oculos cognitionis, tu habeto credulitatis. Quod videt Deus, crede tu.

587 37, 3. *Domine, ne in indignatione tua arguas me, neque in* 1467
ira tua emendes me [Ps 37, 2], . . . In hac vita purges me et talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opus sit, propter illos qui salvi erunt, *sic tamen quasi per ignem* [1 Cor 3, 15]. . . . Dicitur enim : *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Et quia dicitur: *salvus erit,* contemnitur ille ignis. Ita plane, quamvis salvi per ignem, gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita.

358 49, 2. Manifestum est ergo, quia homines dixit deos, ex 1468
gratia sua deifícalos, non de substantia sua natos. Ille enim iustificat, qui per semetipsum, non ex alio iustus est; et ille deificat, qui per se ipsum, non alterius participatione Deus
353 est. Qui autem iustificat, ipse deificat, quia iustificando filios Dei facit. *Dedit* enim *eis potestatem filios Dei fieri* [Io 1, 12]. Si filii Dei facti sumus, et dii facti sumus; sed hoc gratiae est adoptantis, non naturae generantis.

238 55, 19. Quid daturus es quod ab illo non accepisti ? Çzrz</1469
enim *habes quod non accepisti?* [1 Cor 4, 7.] De corde dabis? Ipse dedit fidem, spem et caritatem : hoc prolaturus, hoc
2*1 sacrificaturus es. Sed plane omnia illa cetera potest tibi auferre inimicus invito, hoc auferre non otest nisi volenti. Illa perdet et invitus; et volens habere aurum perdet aurum; et
242 volens habere domum perdet domum : fidem nemo perdet nisi qui spreverit.

1464. ML 36, 806. 1465. ML 36, 340. 1466. ML 36, 364.
1467. ML 36, 397. 1468. ML 36, 565. 1469. ML 36, 659.

1470 56, 9. Quando enim volumus ostendere prophetatum Chri-24
stum, proferimus paganis istas litteras. Et ne forte dicant,373
duri ad fidem, quia nos illas Christiani composuimus, ut cum evangelio, quod praedicamus, finxerimus prophetas, per quos praedictum videretur quod praedicamus; hinc eos convincimus, quia omnes ipsae litterae, quibus Christus prophetatus est, apud ludaeos sunt, omnes ipsas litteras habent ludaei. Proferimus codices ab inimicis, ut confundamus alios inimicos. In quali ergo opprobrio sunt ludaei? Codicem portat ludaeus, unde credat Christianus. Librarii nostri facti sunt, quomodo solent servi post dominos codices ferre, ut illi portando deficiant, illi legendo proficiant.

1471 63, 15. Concussa terra Dominus resurrexit; miracula facta27
sunt talia circa sepulcrum, ut et ipsi milites qui custodes advenerant testes fierent, si vellent vera nuntiare; sed avaritia illa quae captivavit discipulum comitem Christi, captivavit et militem custodem sepulcri. Damus, inquiunt, vobis pecuniam: et *dicite quia vobis dormientibus venerunt disàpuli eius et abstulerunt eum* [Mt 28, 13]. Vere *defecerunt scrutantes scrutationes* [Ps 63, 9]. Quid est quod dixisti, o infelix astutia? Tantumne deseris lucem consilii pietatis, et in profunda versutiae demergeris, ut hoc dicas: Dicite quia vobis dormientibus venerunt discipuli eius et abstulerunt eum? Dormientes testes adhibes: vere tu ipse obdormisti, qui scrutando talia defecisti. Si dormiebant, quid videre potuerunt? Si nihil viderunt, quomodo testes sunt?

1472 67, 41. Ea sola bona opera dicenda sunt, quae fiunt persn
dilectionem Dei. Haec autem necesse est antecedat fides, ut inde ista, non ab istis incipiat illa; quoniam nullus operatur278
per dilectionem Dei, nisi prius credat in Deum.

1473 70, 2, 1. Gratia gratis data est. Nam nisi gratis esset, sto
gratia non esset. Porro autem si propterea gratia est, quia gratis est, nihil tuum praecessit ut acciperes. Nam si aliqua bona opera tua praecesserunt, pretium accepisti, non gratis: pretium autem, quod nobis debebatur, supplicium est.

1474 72, 32. *Deus cordis mei. et pars mea Deus in saecula*
[Ps 72, 26J. Factum est cor castum, gratis iam amatur Deus,271
non ab illo petitur aliud praemium. Qui aliud praemium petit a Deo et propterea vult servire Deo, carius facit quod vult accipere, quam ipsum a quo vult accipere. Quid ergo, nullum praemium Dei? Nullum, praeter ipsuin. Praemium Dei ipse Deus est. Hoc amat, hoc diligit; si aliud dilexerit, non erit castus amor. . . . 34. *Adhaerere,* inquit, *Deo bonum estivi* [Ps 72, 28]; sed modo in peregrinatione, quia nondum venit res.

1470. ML 36, 666. 1471. ML 86, 767. 1472. MI, 36, 838.
1473. ML 36, 891. 1474. ML 36, 928.

Ponere in Deo spem meam [ib.J; quamdiu ergo nondum adhaesisti, ibi pone spem. Fluctuas, praemitte ad terram ancoram. Nondum haeres per praesentiam, inhaere per spem.

437 73, 2. Si discernimus duo testamenta, vetus et novum, 1475
441 non sunt eadem sacramenta, nec eadem promissa. . . . Sacramenta non eadem, quia alia sunt sacramenta dantia salutem, alia promittentia salvatorem. Sacramenta novi testamenti dant salutem, sacramenta veteris testamenti promiserunt salvatorem.

244 83, 11. *Ambulabunt a virtutibus in virtutem* [Ps 83, 8]. . . . 1476
Virtutes agendae vitae nostrae quattuor describuntur a multis, et in scriptura inveniuntur. . . . Istae virtutes nunc in convalle plorationis per gratiam Dei dantur nobis. Ab his virtutibus imus in illam virtutem. Et quae erit illa virtus nisi solius contemplationis Dei?

366 83, 16. Indulgentiam donavit, coronam reddet: donator 1477
est indulgentiae, debitor coronae. Unde debitor? Accepit alisto quid? . . . Debitorem Dominus ipse se fecit, non accipiendo, sed promittendo. Non ei dicitur: Redde quod accepisti; sed: Redde quod promisisti.

45 88, 2, 14. Amemus Dominum Deum nostrum, amemus 1478
ecclesiam eius: illum sicut patrem, istam sicut matrem; illum sicut dominum, hanc sicut ancillam eius; quia filii ancillae ipsius sumus. Sed matrimonium hoc magna caritate compaginatur; nemo offendit unum, et promeretur alterum. Nemo dicat: Ad idola quidem vado, arreptitios et sortilegos consulo; sed tamen Dei ecclesiam non relinquo, catholicus sum. Tenens patrem, offendisti matrem. Alius item dicit: Absit a me; non consulo sortilegum, non quaero arreptitium, non quaero divinationes sacrilegas, non eo ad adoranda daemonia, non servio lapidibus, sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest non offensus Pater, qui offensam vindicat matrem?... Tenete ergo, carissimi, tenete omnes unanimiter Deum patrem, et matrem ecclesiam.

34 90, 2, 1. Dominus noster Iesus Christus, tamquam totus 1479
perfectus vir et caput et corpus. . . . Corpus huius capitis ecclesia est, non quae hoc loco est, sed et quae hoc loco et saper totum orbem terrarum; nec illa quae hoc tempore, sed ab ipso Abel usque ad eos, qui nascituri sunt usque in finem et credituri in Christum, totus populus sanctorum ad unam civitatem pertinentium, quae civitas corpus est Christi, cui
65 caput est Christus.... Et de illa civitate, unde peregrinamur,
67 litterae nobis venerunt; ipsae sunt scripturae quae nos hortantur ut bene vivamus.

1475. ML 36, 930. 1476. ML 37, 1065. 1477. ML 37, 1068.
1478. ML 37, 1140. 1479. ML 37, 1159.

1480 98, 9. *Nisi quis manducaverit carnem meam, non habebit* 484
vitam aeternam [Io 6, 54] : acceperunt [Capharnaitae] illud stulte, carnaliter illud cogitaverunt, et putaverunt quod praecisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, et daturus illis. . . . Ille autem instruxit eos et ait illis: *Spiritus est qui vivificat* [ib. 64].... Spiritualiter intellegite quod locutus sum: non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, et bibituri illum sanguinem quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendavi; spiritualiter intellectum vivificabit vos.

1481 101, 2, 10. Aeternitas ipsa Dei substantia est, quae nihil 102
habet mutabile; ibi nihil est praeteritum, quasi iam non sit; 90
nihil est futurum, quasi nondum sit. Non est ibi nisi ‚est'.

1482 102, 8. Erige spem tuam ad bonum bonorum omnium. 267
Ipse erit bonum tuum, a quo tu in tuo genere factus es bonus, et omnia in suo genere facta sunt bona. Fecit enim Deus *omnia bona valde* [Gn 1, 31].

1483 102, 16. Vocat undique ad correctionem, vocat undique 823
ad paenitentiam, vocat beneficiis creaturae, vocat impertiendo tempus vivendi, vocat per lectorem, vocat per tractatorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum cor- sxs
reptionis, vocat per misericordiam consolationis: *Longanimis et multum misericordiae* [Ps 102, 8].

1484 103, 1, 15. Spiritus autem angeli sunt; et cum spiritus 200
sunt, non sunt angeli; cum mittuntur, fiunt angeli. Angelus enim officii nomen est, non naturae. Quaeris nomen huius naturae, spiritus est; quaeris officium, angelus est; ex eo quod est, spiritus est; ex eo quod agit, angelus est.

1485 118, 17, 3. Docet Deus suavitatem inspirando delecta- 325
tionem, docet disciplinam temperando tribulationem, docet 326
scientiam insinuando cognitionem. Cum itaque alia sint quae ideo discimus, ut tantummodo sciamus, alia vero ut etiam faciamus; quando Deus ea docet, sic docet ut scienda sciamus aperiendo veritatem, sic docet ut facienda faciamus inspirando suavitatem.

1486 118, 18, 3. Quamvis enim nisi aliquid intellegat, nemo 255
possit credere in Deum; tamen ipsa fide qua credit sanatur, 259
ut intellegat ampliora. Alia sunt enim, quae nisi intellegamus non credimus; et alia sunt, quae nisi credamus non intellegimus. Nam cum *fides* sit *ex auditu, auditus autem per verbum Christi* [Rom 10, 17], quomodo credit praedicanti fidem qui, ut alia taceam, linguam ipsam quam loquitur non intellegit? Sed nisi essent rursus aliqua quae intellegere non possumus 258

1480. ML 37, 1264. 1481. ML 37, 1311. 1482. ML 37, 1322.
1483. ML 37, 1330. 1484. ML 37, 1348. 1485. ML 37, 1549.
1486. ML 37, 1552.

nisi ante credamus, propheta non diceret: *Nisi credideritis,*
261 *non intellegetis* [Is 7, 9 : i.xx]. Proficit ergo noster intellectus
ad intellegenda quae credat, et fides proficit ad credenda quae
intellegat; et eadem ipsa ut magis magisque intellegantur, m
251 ipso intellectu proficit mens. Sed hoc non fit propriis tamquam
naturalibus viribus, sed Deo adiuvante atque donante; sicut me-
dicina fit non natura, ut vitiatus oculus vim cernendi recipiat.
534 127, 7. *Ubi vermis eorum non morietur, et ignis eorum non* 1487
exstinguetur [Is 66, 24; Mc 9, 44]. Audiunt haec homines; et
quia vere futura sunt impiis, timent et continent se a peccato.
Habent timorem, et per timorem continent se a peccato.
Timent quidem, sed non amant iustitiam. Cum autem per
timorem continent se a peccato, fit consuetudo iustitiae, et
incipit quod durum erat amari, et dulcescit Deus; et iam in-
cipit homo propterea iuste vivere, non quia timet poenas, sed
quia amat aeternitatem.
210 130, 7. Dolores autem corporum plerumque inmittuntur 1488
ab angelis satanae ; sed hoc non possunt nisi permissi. Nam
et Iob sanctus sic probatus est.
94 134, 4. Sublatis de medio omnibus quibus appellari posset 1489
95et dici Deus, ipsum esse se vocari respondit; et tamquam
hoc esset ei nomen: *Hoc dices eis,* inquit: *Qui est, misit me*
[Ex 3, 14]. Ita enim ille est, ut in eius comparatione ea; quae
facta sunt, non sint. Illo non comparato, sunt, quoniam ab
illo sunt; illi autem comparata, non sunt, quia verum esse
incommutabile esse est, quod ille solus est.
188 134, 10. Inconcusse credere et tenere debemus quoniam, 1490
quidquid creaturarum in caelo, quidquid in terra, quidquid in
mari et in omnibus abyssis, a Domino factum est; quia
omnia quae voluit fecit in caelo et in terra, in mari et in
191 *omnibus abyssis* [Ps 134, 6], sicut iam diximus. Non omnia
quae fecit, coactus est facere, sed *omnia quaecumque voluit*
fecit. Causa omnium quae fecit, voluntas eius est. Facis tu
domum quia, si nolles facere, sine habitatione remaneres;
necessitas cogit te facere domum, non libera voluntas. . . .
Deus bonitate fecit, nullo quod fecit eguit; ideo *omnia quae-*
cumque voluit fecit.
271 134, 11. Hoc est gratis amare, non quasi proposita ac- 1491
2,6ceptione mercedis; quia ipsa merces tua summa Deus ipse
erit, quem gratis diligis; et sic amare debes, ut ipsum pro
mercede desiderare non desinas, qui solus te satiet, sicut
Philippus desiderabat, cum diceret: *Ostende nobis Patrem, et*
sufficit nobis [Io 14, 8].

1487. ML 37, 1680. 1488. ML 37, 1708.
1489. ML 37, 1741. 1490. ML 37, 1745.
1491. ML 37, 1745.

Sermones *.

1492 3. Sara dixit: *Eice ancillam et filium eius; non enim heres* 45
erit filius ancillae cum filio meo Isaac [Gn 21, 10]. Et ecclesia
dicit: Eice haereses et filios earum; non enim heredes erunt
haeretici cum catholicis. Sed quare non erunt heredes? Nonne
de semine Abrahae nati? Et quomodo baptismum ecclesiae 46»
habent? Baptismum habent; heredem faceret semen Abrahae,
nisi ab hereditate superbia excluderet. Eodem verbo nasceris,
eodem sacramento; sed ad eamdem hereditatem vitae aeternae
non pervenis, nisi ad ecclesiam catholicam reversus fueris.

1493 7, 7. Iam ergo angelus, et in angelo Dominus, dicebat flt
Moysi quaerenti nomen suum: *Ego sum qui sum; dices filiis*
Israel: Qui est, misit me ad vos [Ex 3, 14]. Esse nomen estioi
incommutabilitatis. Omnia enim quae mutantur, desinunt esse
quod erant, et incipiunt esse quod non erant. Esse verum,
esse sincerum, esse germanum, non habet nisi qui non
mutatur.

1494 20 [paulo post a. 391], 2. Si vis ut ille [Deus] ignoscat, tu sso
agnosce. Impunitum non potest esse peccatum, impunitum 544
esse non decet, non oportet, non est iustum. Ergo quia im-
punitum non debet esse peccatum, puniatur a te, ne puniaris
pro illo. Peccatum tuum iudicem te habeat, non patronum.
In tribunal mentis tuae ascende contra te, et reum constitue
te ante te.

1495 26 [a. 417], 7, 8. Attendite quam sit quasi acute excogi- 348
tatum quod dicere voluerunt [Pelagiani]. Hoc ipso, inquit, quia
liberum arbitrium hominis defendo, et dico quia liberum
arbitrium sufficiens est ut iustus sim, non sine gratia Dei
dico. . . . Cum dico, inquit, liberum hominis arbitrium, vide
quia hominis dico. Quid deinde? Hominem quis creavit?
Deus. Quis ei liberum arbitrium dedit? Deus. Si ergo ho-
minem Deus creavit, et homini Deus liberum donavit arbitrium,
quidquid potest homo de libero arbitrio, cuius gratiae debetur,
nisi eius qui eum condidit cum libero arbitrio? Et hoc quasi
acute ab ipsis dictum.

1496 27 [ante a. 416], 6,6. Cum pervenerimus ad speciem, aequi- 343
tatem Dei videbimus; et iam non erit ibi dicere: Quare huic 340
subvenit, et huic non? Quare iste adductus est a gubernatione
Dei, ut baptizaretur; ille.autem, cum bene catechumenus vi-
xerit, subita ruina mortuus est, et ad baptismum non per-

1 Habiti sunt variis incertisque temporibus; quaedam tamen determinavit (quae indicavimus post numerum sermonis) *A. Degert,* Quid ad mores ingeniaque Afrorum cognoscenda conferant S. Augustini sermones, Paris 1894.

1492. ML 38, 33. 1493. ML 38, 66. 1494. ML 38, 139.
1495. ML 38, 174. 1496. ML 38, 181.

130 venit?... Quaere merita; non invenies, nisi poenam; quaere gratiam; *O altitudo divitiarum!* [Rom 11, 33.] Petrus negat, latro credit; *O altitudo divitiarum '*

8 38, 10. Regnum super regnum est, terrae motus sunt, 1497
calamitatum sunt exaggerationes, abundantia scandalorum, frigus caritatis, copia iniquitatis. Haec omnia lege, praedicta sunt. Lege, vide, quia omnia quae vides praedicta sunt; et crede te visurum esse quod nondum venit, numerans quanta venerunt.

203 43, 1, 1. Initium bonae vitae, cui vita etiam aeterna de- 1498
367 betur, recta fides est. Est autem fides credere quod nondum vides; cuius fidei merces est videre quod credis. Tempore igitur fidei tamquam tempore sementis non deficiamus, et usque in finem non deficiamus; sed perseveremus, donec quod seminavimus metamus.

258 43, 6, 7. Quid inter nos agebatur? Tu dicebas: intellegam, 1499
ut credam ; ego dicebam : ut intellegas, crede. Nata est controversia, veniamus ad iudicem, iudicet propheta, immo vero Deus iudicet per prophetam. Ambo taceamus. Quid ambo dixerimus, auditum est. Intellegam, inquis, ut credam ; crede, inquam, ut intellegas. Respondeat propheta : *Nisi credideritis, non intellegetis* [Is 7, 9: txx].

423 47 [ante a. 411], 12, 21. [Christus] et *mediator Dei et horni-* 1500
num [1 Tim 2, 5]: quia Deus cum Patre, quia homo cum hominibus. Non mediator homo praeter deitatem ; non mediator Deus praeter humanitatem. Ecce mediator; divinitas sine humanitate non est mediatrix, humanitas sine divinitate non est mediatrix, sed inter divinitatem solam et humanitatem solam mediatrix est humana divinitas et divina humanitas Christi.

524 71, 4, 7. Nonnullis videtur eos tantummodo peccare in 1501
Spiritum Sanctum, qui lavacro regenerationis abluti in ecclesia, et accepto Spiritu Sancto, velut tanto postea dono salvatoris
523 ingrati, mortifero aliquo peccato se immerserint: qualia sunt vel adulteria, vel homicidia, vel ipsa discessio sive omni modo a nomine Christiano, sive a catholica ecclesia. Sed iste sensus
522 unde probari possit ignoro, cum et paenitentiae quorumque criminum locus in ecclesia non negetur.

367 87, 4, 6. Erimus ergo in illa mercede omnes aequales, 1502
tamquam primi novissimi et novissimi primi; quia denarius ille [Mc 20, 2] vita aeterna est, et in vita aeterna omnes
612 aequales erunt. Quamvis enim meritorum diversitate fulgebunt, alius magis, alius minus ; quod tamen ad vitam aeternam pertinet, aequalis erit omnibus.

1497. ML 38, 241. 1498. ML 38, 254. 1499. ML 38, 257.
1500. ML 38, 310. 1501. ML 38, 448. 1502. ML 38, 533.

1503 90, 8. Non vos exhortor ut habeatis fidem, sed caritatem. 278
Non potestis enim habere caritatem sine fide ; caritatem enim281
dico Dei et proximi. Unde potest ista esse sine fide? Quomodo amat Deutn qui non credit in Deum?

1504 99 [a. 411], 6. O tu qui dicis te non multa commisisse;323
quare? quo regente? . . . Hoc tibi dicit Deus tuus: «Regebam te mihi, servabam te mihi. Ut adulterium non committeres, suasor defuit; ut suasor deesset, ego feci. Locus et tempus defuit; et ut haec deessent, ego feci. Adfuit suasor, non defuit locus, non defuit tempus; ut non consentires, ego terrui. Agnosce ergo gratiam eius, cui debes et quod non admisisti. Mihi debet iste quod factum est, et dimissum vidisti ; mihi debes et tu quod non fecisti.» Nullum est enim peccatum quod fecit homo, quod non possit facere et alter homo, si desit rector a quo factus est homo.

1505 117, 3, 5. De Deo loquimur, quid mirum si non com tos
prehendis? Si enim comprehendis, non est Deus. Sit pia confessio ignorantiae magis quam temeraria professio scientiae. Attingere aliquantum mente Deum magna beatitudo est, comprehendere autem omnino impossibile.

1506 126, 4, 5. Fecit ista [miracula Christus], et contemptus est25
a multis, plus attendentibus non quam magna faceret, sed quam parvus; tamquam dicentibus apud se: ista divina sunt, sed iste homo est. Duo ergo vides, divina et hominem. Si divina non possunt fieri nisi a Deo, vide ne in homine lateat Deus. Attende, inquam, quae vides ; crede quae non vides. Non te deseruit qui vocavit ut credas; quamvis iuberet te255
illud credere, quod non potes videre, non tamen te dimisit nihil videntem, unde possis credere quod non vides. Parvane signa, parvane indicia sunt creatoris ipsa creatura? Venit23
etiam, fecit miracula. Non poteras videre Deum, poteras hominem; Deus factus est homo, ut in uno tibi esset et quod videres et quod crederes.

1507 131 [a. 417], 10, 10. De hac causa [Pclagianorum] duo con-ss
cilia missa sunt ad sedem apostolicam : inde etiam rescripta63
venerunt. Causa finita est: utinam aliquando finiatur errori

1508 141, 2, 2. Unde illi impii [cf. Rom 1, 18] veritatem detinent?87
Numquid Deus ad quemquam eorum locutus est? Numquid90
legem acceperunt, sicut Israelitarum populus per Moysen? Unde ergo detinent veritatem, vel in ipsa iniquitate? Audite quod sequitur, et ostendit. *Quia quod notum est Dei,* inquit, *manifestum est in illis: Deus enim illis manifestavit* [ib. 19]. Manifestavit illis quibus legem non dedit? Audi quomodo

1503. ML 38, 564. 1504. ML 38, 598.
1505. ML 38, 663. 1506. ML 38, 700.
1507. ML 38, 734. 1508. ML 38, 776.

manifestavit. *Invisibilia enim eius per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur* [ib. 20]. Interroga mundum, ornatum caeli, fulgorem dispositionemque siderum . . . interroga omnia, et vide si non sensu suo tamquam tibi respondent: Deus nos fecit. Haec et philosophi nobiles quaesierunt, et ex arte artificem cognovenint.

sis 151 [a. 417], 7, 7. Quod ergo bonum ago? Quia con- 1509
cupiscentiae malae non consentio. Ago bonum, et non perficio bonum; et concupiscentia hostis mea agit malum, et non perficit malum. Quomodo ago bonum, et non perficio bonum? Ago bonum, cum malae concupiscentiae non consentio; sed non perficio bonum, ut omnino non concupiscam. Rursus ergo et hostis mea quomodo agit malum, et nonmerficit malum? Agit malum, quia movet desiderium malumq non perficit malum, quia me non trahit ad malum. Et in isto bello est tota vita sanctorum.

334 156 [a. 417], 11, 11. Dicit mihi aliquis: Ergo agimur, non 1510
329agimus. Respondeo: Immo et agis, et ageris; et tunc bene agis, si a bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agenti adiutor est tibi. Ipsum nomen adiutoris praescribit tibi, quia et tu ipse aliquid agis.

370 158, 2, 2. Debitor enim factus est [Deus], non aliquid a 1511
nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo. Aliter enim dicimus homini: Debes mihi quia dedi tibi; et aliter dicimus: Debes mihi quia promisisti mihi. . . . Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, ut dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus quod iussisti; et hoc tu fecisti, quia laborantes iuvisti.

272 158,8,8. Quid spes? Erit ibi? Spes iam non erit, quando 1512
erit res. Etenim ipsa spes peregrinationi necessaria est, ipsa est quae consolatur in via. Viator enim, quando laborat ambulando, ideo laborem tolerat, quia pervenire sperat. Tolle illi spem perveniendi, continuo franguntur vires ambulandi. Ergo et spes quae hic est, ad iustitiam pertinet peregrinationis nostrae.

472 159, 1, 1. Habet ecclesiastica disciplina, quod fideles no- 1513
verunt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi 588non pro ipsis oretur; pro ceteris autem commemoratis defunctis oratur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari.

>34 161, 8, 8. *Eum timete, qui habet potestatem et corpus et* 1514
animam occidere in gehennam ignis: ita dico vobis, hunc timete [Lc 12, 5]. Cum ergo Dominus timorem incusserit, et vehe-

1509. ML 38, 818. 1510. ML 38, 855.
1511. ML 38, 863. 1512. ML 38, 866.
1513. ML 38, 868. 1514. ML 38, 882.

menter incusserit, et repetendo verbum comminationem geminaverit, dicturus ego sum: Male times? Ista non dicam. Plane time, nihil melius times; nihil est quod magis timere debeas.

1515 169 [ante a. 416], 11, 13. Eris opus Dei, non solum quia 329
homo es, sed etiam quia iustus es. Melius est enim iustum 368
esse quam te hominem esse. Si hominem te fecit Deus, et iustum tu te facis; melius aliquid facis quam fecit Deus. Sed sine te fecit te Deus. Non enim adhibuisti aliquem consensum, ut te faceret Deus. Quomodo consentiebas qui non eras? Qui ergo fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergo fecit nescientem, iustificat volentem.

1516 172, 2, 2. Orationibus vero sanctae ecclesiae, et sacrificio 520
salutari, et eleemosynis, quae pro eorum spiritibus erogantur. 588
non est dubitandum mortuos adiuvari, ut cum iis misericordius agatur a Domino, quam eorum peccata meruerunt. Hoc enim a patribus traditum universa observat ecclesia, ut pro iis, qui in corporis et sanguinis Christi communione defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cum vero eorum commendandorum causa opera misericordiae celebrantur, quis iis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omnino ambigendum est ista prodesse defunctis; sed talibus qui ita vixerint ante mortem, ut possint iis haec utilia esse post mortem.

1517 174, 2, 2. Si homo non perisset, Filius hominis non venisset, 406
Ergo perierat homo, venit Deus homo, et inventus est homo. Perierat homo per liberam voluntatem; venit Deus homo per 408
gratiam liberatricem. . . . Prorsus nusquam sic apparet benignitas gratiae et liberalitas omnipotentiae Dei, quam in homine *mediatore Dei et hominum, homine Christo Iesu* [1 Tini 2, 5], . . . Novimus et tenemus *mediatorem Dei et hominum, hominem* 379
Christum Iesum, in quantum homo erat, eius esse naturae, cuius et nos sumus. Non enim alterius naturae caro nostra et caro illius, nec alterius naturae anima nostra et anima 878
illius. Hanc suscepit naturam, quam salvandam esse iudicavit. Nihil minus habebat in natura, sed nihil habebat in culpa.

1518 186, 1, 1. Istum diem [natalem Domini] nobis non sol iste *30
visibilis, sed creator ipsius invisibilis consecravit, quando eum 43»
pro nobis visibilem factum, a quo invisibili et ipsa creata est, visceribus fecundis et genitalibus integris virgo mater effudit. Concipiens virgo, pariens virgo, virgo gravida, virgo feta, virgo perpetua. . . . Idem Deus qui homo, et qui Deus idemsss homo, non confusione naturae, sed unitate personae. Denique 375

1515. ML 38, 923. 1516. ML 38, 936. 1517. ML 38, 940. 1518. ML 38, 999.

qui Filius Dei generanti est coaetemus semper ex Patre, idem filius hominis esse coepit ex virgine. Ac sic et Filii divinitati est addita humanitas; et tamen non est personarum facta quaternitas, sed permanet trinitas.

485 227. Debetis scire quid accepistis, quid accepturi estis, 1519
soi quid cotidie accipere debeatis. Panis ille quem videtis in
493 altari, sanctificatus per verbum Dei, corpus est Christi. Calix ille, immo quod habet calix, sanctificatum per verbum Dei,
483 sanguis est Christi. Per ista voluit Dominus Christus commendare corpus et sanguinem suum, quem pro nobis fudit
sii in remissionem peccatorum. Si bene accepistis, vos estis quod accepistis. Apostolus enim dicit: *Unus panis, unum corpus multi sumus* [1 Cor 10, 17]. Sic exposuit sacramentum mensae dominicae: *Unus panis, unum corpus multi sumus.* Commendatur vobis in isto pane quomodo unitatem amare debeatis. Numquid enim panis ille de uno grano factus est? Nonne multa erant tritici grana? Sed antequam ad panem venirent, separata erant; per aquam coniuncta sunt, et post quamdam contritionem.

457 234, 2. Dominus lesus ab iis, quorum oculi tenebantur 1520
ne illum agnoscerent, in fractione panis voluit se agnosci. Norunt fideles quid dicam; norunt Christum in fractione panis.
4M Non enim omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi,
489 fit corpus Christi.

004 259, 2. Octavus ergo iste dies in fine saeculi novam vitam 1521
significat, septimus quietem futuram sanctorum in hac terra. Regnabit enim Dominus in terra cum sanctis suis, sicut dicunt scripturae, et habebit hic ecclesiam, quo nullus malus intrabit, separatam atque purgatam ab omni contagione nequitiae.

598 264, 6. Resurget caro, sed quid fit? Immutatur, et fit 1522
200 ipsa corpus caeleste et angelicum. Numquid carnem habent
oooangeli? Sed hoc interest, quia ista caro resurget, ista ipsa quae sepelitur, quae moritur; ista quae videtur, quae palpatur, cui opus est manducare et bibere, ut possit durare; quae aegrotat, quae dolores patitur, ipsa habet resurgere, malis ad poenas sempiternas, bonis autem ut commutentur.

43 267, 4, 4. Quod autem est anima corpori hominis, hoc 1523
est Spiritus Sanctus corpori Christi, quod est ecclesia; hoc agit Spiritus Sanctus in tota ecclesia, quod agit anima in , omnibus membris unius corporis. Sed videte quid caveatis, videte quid observetis, videte quid timeatis. Contingit ut in corpore humano, immo de corpore, aliquod praecidatur membrum, manus, digitus, pes. Numquid praecisum sequitur

1519. ML 38, 1099. 1520. ML 38. 1116. 1521. ML 38, 1197.
1522. ML 38, 1217. 1523. ML 38, 1231.

anima? Cum in corpore esset, vivebat; praecisum, amittit vitam. Sic et homo Christianus catholicus est, dum in corpore vivit; praecisus, haereticus factus est; membrum amputatum « non sequitur Spiritus.

1524 272. Quod videtis, panis est et calix; quod vobis etiam 493
oculi vestri renuntiant; quod autem fides vestra postulat in- <85
struenda, panis est corpus Christi, calix sanguis Christi. Breviter quidem hoc dictum est, quod fidei forte sufficiat; sed fides instructionem desiderat. . . . Quomodo est panis corpus eius? Et calix, vel quod habet calix, quomodo est sanguis eius? Ista, fratres, ideo dicuntur sacramenta, quia in 437
iis aliud videtur, aliud intellegitur. Quod videtur, speciem habet corporalem ; quod intellegitur, fructum habet spiritualem. Corpus ergo Christi si vis intellegere, apostolum audi dicentem fidelibus: *Vos autem estis corpus Christi et membra* [1 Cor 12, 27], 509
Si ergo vos estis corpus Christi et membra, mysterium vestrum in mensa dominica positum est: mysterium vestrum accipitis. Ad id quod estis, Arnen respondetis, et respondendo subscribitis. Audis enim: Corpus Christi, et respondes: Arnen. Esto membrum corporis Christi, ut verum sit Arnen.

1525 294 [a. 413], 2, 2. Parvulus, inquiunt [Pelagiani], etsi non|®® baptizetur, merito innocentiae, eo quod nullum habeat omnino 470
nec proprium nec originale peccatum, nec ex se nec de Adam tractum, necesse est, aiunt, ut habeat salutem et vitam aeternam, etiamsi non baptizetur; sed propterea baptizandus est, ut intret etiam in regnum Dei, hoc est, in regnum caelorum. . . . Ergo est vita aeterna extra regnum caelorum? 3, 3. Primus hic error aversandus ab auribus, exstirpandus a mentibus. Hoc novum in ecclesia prius inauditum est: esse vitam aeternam praeter regnum caelorum, esse salutem aeternam praeter regnum Dei. Primo vide, frater, ne forte hinc consentire nobis debeas, quisquis ad regnum Dei non pertinet, eum ad damnationem sine dubio pertinere. Venturus Dominus et iudicaturus de vivis et mortuis, sicut evangelium loquitur, duas partes facturus est, dextram et sinistram, sinistris dicturus ' *Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius* [Mt 25, 41], dextris dicturus: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi* [ib. 34]. Hac regnum nominat, hac cum diabolo damnationem. Nullus relictus est medius locus, ubi ponere queas infantes. De vivis et mortuis iudicabitur: alii erunt ad dextram, alii ad sinistram: non novi aliud.

1526 295, 2, 2. Dominus lesus discipulos suos ante passionem 54
suam, sicut nostis, elegit, quos apostolos appellavit. Inter hos

1524. ML 38, 1246. 1525. ML 38, 1336.
1526. ML 38, 1349.

paene ubique solus Petrus totius ecclesiae meruit gestare personam. Propter ipsam personam, quam totius ecclesiae solus gestabat, audire ineruit: *Ubi dabo claves regni caelorum* [Mt 52116, 19]. Has enim claves non homo unus, sed unitas accepit ecclesiae. Hinc ergo Petri excellentia praedicatur, quia ipsius universitatis et unitatis ecclesiae figuram gessit, quando ei dictum est *tibi trado,* quod omnibus traditum est.\

«s 344, 4. Redemit te a barbaris argentum tuum, redemit 1527
te a prima morte pecunia tua, redemit te a secunda morte sanguis Domini tui. Habuit ille sanguinem, unde nos redimeret; et ad hoc accepit sanguinem, ut esset quem pro nobis redimendis effunderet. Sanguis Domini tui, si vis, datus est pro te: si nolueris esse, non est datus pro te. Forte enim dicis: Habuit sanguinem Deus meus, quo me redimeret; sed iam cum passus est, totum dedit; quid illi remansit quod det et pro me? Hoc est magnum, quia semel dedit, et pro 422omnibus dedit. Sanguis Christi volenti est salus, nolenti 424 supplicium.

276 349, 1, 1. Caritas alia est divina, alia humana; alia est 1528
277 humana licita, alia illicita. ... 2, 2. Licita est humana caritas, qua uxor diligitur; illicita, qua meretrix vel uxor aliena. . . . Licitam ergo caritatem habete: humana est; sed, ut dixi, licita est. Non solum autem ita licita est ut concedatur, sed ita licita ut, si defuerit, reprehendatur. Liceat vobis humana caritate diligere coniuges, diligere filios, diligere amicos vestros, diligere cives vestros. Omnia enim ista nomina habent necessitudinis vinculum, et gluten quodam modo caritatis. Sed 312 videtis istam caritatem esse posse et impiorum, id est, paganorum, ludaeorum, haereticorum.

291 351 [ante finem a. 395], 3, 5. Quam multa sunt alia 1529
peccata, sive in loquendo de rebus et negotiis alienis, quae non ad te pertinent; sive in vanis cachinnationibus . . ., sive in ipsis escis, quae ad necessitatem sustentandae huius vitae praeparantur, avidior atque immoderatior appetitus. . . . Quae 293 quamvis singula non lethali vulnere ferire sentiantur, sicuti homicidium et adulterium vel cetera huiusmodi, tamen omnia simul congregata velut scabies, quo plura sunt necant, aut nostrum decus ita exterminant, ut ab illius sponsi *speciosi forma prae filiis hominum* [Ps 44, 3] castissimis amplexibus separent, nisi medicamento cotidianae paenitentiae desiccentur.

j?20 351, 4, 9. ludicet ergo se ipsum homo in istis [peccatis 1530
.•>30suis] voluntate, dum potest, et mores convertat in melius; ne, cum iam non poterit, etiam praeter voluntatem a Domino 531 indicetur. Et cum ipse in se protulerit severissimae medicinae,

1527. ML 39, 1515. 1528. ML 39, 1529.
1529. ML 39, 1541. 1530. ML 39, 1545.

sed tamen medicinae, sententiam, veniat ad antistites, per 521
quos illi in ecclesia claves ministrantur; et tamquam bonus
iam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine
custodito, a praepositis sacramentorum accipiat satisfactionis 543
suae modum; ut in offerendo sacrificio cordis contribulati
devotus et supplex, id tamen agat quod non solum ipsi prosit
ad recipiendam salutem, sed etiam ceteris ad exemplum; ut
si peccatum eius, non solum in gravi eius malo, sed etiam 625
in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire utilitati
ecclesiae videtur antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius
plebis agere paenitentiam non recuset, non resistat, non lethali
et mortiferae plagae per pudorem addat tumorem.

1531 351, 5, 12. Non sufficit mores in melius commutare et asso
factis malis recedere, nisi etiam de his quae facta sunt satis-
fiat Deo per paenitentiae dolorem, per humilitatis gemitum,
per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

1532 352, 3, 8. Restat paenitentiae tertium genus [1], unde aliquid 828
breviter dicam, ut adiuvante Domino proposita et promissa
persolvam. Est paenitèntia gravior atque luctuosior, in qua
proprie vocantur in ecclesia paenitentes, remoti etiam a sacra- 800
mento altaris participandi, ne accipiendo indigne, iudicium
sibi manducent et bibant [of. 1 Cor 11, 29]. Illa ergo paenitentia
luctuosa est. Grave vulnus est: adulterium forte commissum 523
est, forte homicidium, forte aliquod sacrilegium; gravis res,
grave vulnus, lethale, mortiferum; sed omnipotens medicus.... 522
Carissimi, hoc genus paenitentiae nemo sibi proponat, ad hoc
genus nemo se praeparet; tamen si forte contigerit, nemo
desperet.

1533 352, 3, 9. Fuerunt qui dicerent quibusdam peccatis non 522
esse dandam paenitentiam; et exclusi sunt de ecclesia, et
haeretici facti sunt. In quibuscumque peccatis non perdit
viscera pia mater ecclesia.

1534 392, 3, 3. Qui post uxores vestras vos illicito concubitu 523
maculastis, si praeter uxores vestras cum aliqua concubuistis,
agite paenitentiam, qualis agitur in ecclesia, ut oret pro vobis
ecclesia.

De symbolo sermo ad catechumenos.

1535 Serm. 1, c. 6, n. 14. Ipsa est ecclesia sancta, ecclesia 48
una, ecclesia vera, ecclesia catholica, contra omnes haereses
pugnans; pugnare potest, expugnari tamen non potest. Hae- 34
reses omnes de illa exierunt, tamquam sarmenta inutilia de

1 De his tribus paenitentiae generibus cf. n. 1536.
1531. MI, 39, 1549. 1532. ML 39, 1558.
1533. ML 39, 1559. 1534. ML 89, 1711.
1535. ML 40, 635.

vite praecisa; ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in caritate sua.

4?5 1, 7, 15. Propter omnia peccata baptismus inventus est; 1536
316 propter levia, sine quibus esse non possumus, oratio inventa.
458 Quid habet oratio? *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* [Mt 6, 12], Semel abluimur baptismate, cotidie abluimur oratione. Sed nolite illa committere, pro quibus necesse est ut a Christi corpore separemini, quod
525 absit a vobis. Illi enim quos videtis agere paenitentiam, scelera commiserunt, aut adulteria, aut aliqua facta immania;
548 inde agunt paenitentiam. Nam si levia peccata ipsorum essent, ad haec cotidiana oratio delenda sufficeret. 8, 16. Ergo tribus modis dimittuntur peccata in ecclesia: in baptismate, in oratione, in humilitate maiore paenitentiae.

De ordine, 386.

233 L. 2, c. 12, n. 35. Illud quod in nobis est rationale . . . 1537
vidit esse imponenda rebus vocabula, id est significantes quosdam sonos: ut, quoniam sentire animos suos non poterant [homines], ad eos sibi copulandos sensu quasi interprete uterentur. Sed audiri absentium verba non poterant; ergo illa ratio peperit litteras, notatis omnibus oris ac linguae sonis, atque discretis.

De moribus ecclesiae catholicae, 388.

275 L. 1, c. 25, n. 46. Quid amplius de moribus disputem? Si 1538
276 enim Deus est summum hominis bonum, quod negare non potestis, sequitur profecto, quoniam summum bonum appetere est bene vivere, ut nihil sit aliud bene vivere, quam toto corde, tota anima, tota mente Deum diligere: a quo exsistit, ut incorruptus in eo amor atque integer custodiatur, quod est temperantiae; et nullis frangatur incommodis, quod est fortitudinis; nulli alii serviat, quod est iustitiae; vigilet in discernendis rebus, ne fallacia paulatim dolusve subrepat, quod est prudentiae.

De Genesi contra Manichaeos, 388/90.

347* L. 1, c. 3, n. 6. Illud autem lumen [cf. Io 1, 9] non irra- 1539
tionabilium avium oculos pascit, sed pura corda eorum, qui Deo credunt, et ab amore visibilium rerum et temporalium se ad eius praecepta implenda convertunt. Quod omnes homines possunt si velint, quia illud lumen *omnem hominem illuminat venientem in hunc mundum* [v. n. 1968].

1536. MI. 40, 636. 1537. MI. 32, 1011.
1538. ML 32, 1330. 1539. ML 34, 176.

1540 1, 6, 10. Deus rectissime creditur omnia de nihilo fecisse, is® quia, etiamsi omnia formata de ista materia facta sunt, haec ipsa materia tamen de omnino nihilo facta est. Non enim debemus esse similes istis qui omnipotentem Deum non ere dunt aliquid de nihilo facere potuisse, cum considerant fabros et quoslibet opifices non posse aliquid fabricare nisi habuerint unde fabricent.

1541 1, 7, 11. Informis ergo illa materia quam de nihilo Deus2i2 fecit, appellata est primo caelum et terra, et dictum est: *In principio fecit Deus caelum et terram* [Gn 1, 1]; non quia iam hoc erat, sed quia hoc esse poterat; nam et caelum scribitur postea factum. Quemadmodum si semen arboris considerantes dicamus ibi esse radices et robur et ramos et fructus et folia, non quia iam sunt, sed quia inde futura sunt, sic dictum est: *In principio feat Deus caelum et terram,* quasi semen caeli et terrae, cum in confuso adhuc esset caeli et terrae materia; sed quia certum erat inde futurum esse caelum et terram, iam et ipsa materia caelum et terra appellata est.

1542 1,14, 20. *Etfacta estvespera, etfactum est mane* [Gn 1,19],... 214 Restat ergo ut intellegamus, in ipsa quidem mora temporis ipsas distinctiones operum sic appellatas, vesperam propter transactionem consummati operis, et mane propter incohationem futuri operis, de similitudine scilicet humanorum operum, quia plerumque a mane incipiunt, et ad vesperam desinunt. Habent enim consuetudinem divinae scripturae de rebus humanis ad divinas res verba transferre.

1543 2, 12, 17. Etsi visibilis femina secundum historiam de 228 corpore viri primo facta est a Domino Deo, non utique sine causa ita facta est, nisi ut aliquod secretum intimaret. Num enim aut limus defuit unde femina formaretur; aut, si vellet, Dominus homini vigilanti costam sine dolore detrahere non posset? Sive ergo ista figurate dicta sint, sive etiam figurate facta sint, non frustra hoc modo dicta vel facta sunt, sed sunt plane mysteria et sacramenta, sive hoc modo quo tenuitas nostra conatur, sive aliquo alio meliore, secundum sanam tamen fidem sunt interpretanda et intellegenda.

1544 2, 20, 30. Qui coluerit agrum istum [cf. Gn 3, 17] interius, 587 et ad panem suum quamvis cum labore pervenerit, potest usque ad finem vitae huius hunc laborem pati; post hanc autent vitam non est necesse ut patiatur. Sed qui forte agrum non coluerit et spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terrae suae in omnibus operibus suis, et post hanc vitam habebit vel ignem purgationis vel poenam aeternam.

1540. ML 34, 178. 1541. ML 34, 178.
1542. MI. 34, 183. 1543. ML 34, 205.
1544. MI. 34. 212.

De libero arbitrio, 388/95.

92 L. 2, c. 6, n. 14. *Aug.* Sed quaeso te, si non inveneris 1545
esse aliquid supra nostram rationem, nisi quod aeternum atque incommutabile est, dubitabisne hunc Deum dicere ?... *Evod.* Hunc plane fatebor Deum, quo nihil superius esse constiterit. *A.* Bene habet; nam mihi satis erit ostendere esse aliquid huiusmodi, quod aut fateberis Deum esse, aut, si aliquid supra est, eum ipsum Deum esse concedes.

288 2, 20, 54. Omne bonum ex Deo; nulla ergo natura est 1546
289 quae non sit ex Deo. Motus ergo ille aversionis [a Deo], quod fatemur esse peccatum, quoniam defectivus motus est, omnis autem defectus ex nihilo est, vide quo pertineat, et ad Deum non pertinere ne dubites. Qui tamen defectus, quoniam est voluntarius, in nostra est positus potestate.

119 3, 4, 11. Sicut tu memoria tua non cogis facta esse quae 1547
praeterierunt, sic Deus praescientia sua non cogit facienda quae futura sunt. Et sicut tu quaedam quae fecisti meministi,
122nec tamen quae meministi omnia fecisti, ita Deus omnia quorum ipse auctor est praescit, nec tamen omnium quae praescit ipse auctor est. Quorum autem non est malus auctor, iustus est ultor.

De vera religione, 389/91.

si C. 7, n. 12. Tenenda est nobis Christiana religio, et eius 1548
ecclesiae communicatio, quae catholica est, et catholica nominatur, non solum a suis, verum etiam ab omnibus inimicis. Velint nolint enim ipsi quoque haeretici, et schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, catholicam nihil aliud quam catholicam vocant. Non enim possunt intellegi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab universo orbe nuncupatur.

289 14, 27. Defectus autem iste, quod peccatum vocatur, si tam- 1549
quam febris invitum occuparet, recte iniusta poena videretur quae peccantem consequitur, et quae damnatio nuncupatur.
ata Nunc vero usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium [v. n. 1969],

189 18, 36. Etiam si de aliqua informi materia factus est mun- 1550
dus, haec ipsa facta est omnino de nihilo. ... Ita omne quod est, in quantum est, et omne quod nondum est, in quantum esse potest, ex Deo habet. Quod alio modo sic dicitur: omne formatum, in quantum formatum est, et omne quod nondum formatum est, in quantum formari potest, ex Deo habet.

1545. ML 32, 1248. 1546. ML 32, 1270.
1547. MI. 32, 1276. 1548. ML 34, 128.
1549. ML 34, 133. 1550. ML 34, 137.

1551 25, 46. Prima disceptatio est, utrum iis potius credamus, tos qui ad multos deos, an iis, qui ad unum Deum colendum 2tiü nos vocant. Quis dubitet eos potissimum sequendos qui ad unum vocant, praesertim cum illi multorum cultores de hoc uno Domino cunctorum et rectore consentiant? Et certe ab uno incipit numerus. Prius ergo isti sequendi sunt, qui unum Deum summum solum verum Deum et solum colendum esse dicunt. Si apud hos veritas non eluxerit, tum demum migrandum est [v. n. 1970].

De diversis quaestionibus LXXXIII, 389/96.

1552 Q. 35, n. 2. Quid est aliud beate vivere, nisi aeternum boo aliquid cognoscendo habere? Aeternum est enim de quo 617 solo recte fiditur, quod amanti auferri non potest: idque ipsum est, quod nihil sit aliud habere quam nosse. . . . Quidquid autem mente habetur, noscendo habetur; nullumque bonum perfecte noscitur, quod non perfecte amatur.

1553 46, 2. Singula igitur propriis sunt creata rationibus. Has 192 autem rationes ubi arbitrandum est esse, nisi in ipsa mente creatoris? Non enim extra se quidquam positum intuebatur, ut secundum id constitueret quod constituebat; nam hoc opinari sacrilegum est. Quodsi hae rerum omnium creandarum creatarumve rationes in divina mente continentur, neque in divina mente quidquam nisi aeternum atque incommutabile potest esse, atque has rerum rationes principales appellat ideas Plato, non solum sunt ideae, sed ipsae verae sunt, quia aeternae sunt, et eiusmodi atque incommutabiles manent; quarum participatione fit, ut sit quidquid est, quoquo modo est.

1554 48. Credibilium tria sunt genera. Alia sunt quae semper 25» creduntur et numquam intelleguntur: sicut est omnis historia, temporalia et humana gesta percurrens. Alia quae mox, ut creduntur, intelleguntur: sicut sunt omnes rationes humanae, vel de numeris, vel de quibuslibet disciplinis. Tertium, quae primo creduntur, et postea intelleguntur: qualia sunt ea, quae de divinis rebus non possunt intellegi, nisi ab his qui mundo sunt corde.

1555 60. Cum [Deus] dicitur nescire [cf. Mt 24, 36], aut pro eoior dicitur quod non approbat, id est, in disciplina et doctrina sua non agnoscit, sicut dictum est: *Nescio vos* [Mt 25, 12], aut pro eo quod utiliter nescientes facit, quod scire inutile est. Ideo bene accipitur id, quod dictum est solum scire Patrem, sic dictum esse, quia facit Filium scire, et quod dictum est

1551. ML 34, 142. 1552. ML 40, 24.
1553. ML 40, 30. 1554. ML 40, 31.
1555. ML 40, 48.

nescire Filium, sic dictum esse, quia facit nescire homines, id est, non prodit iis quod inutiliter sciren[t].

324 68, 5. Et quoniam nec velle quisquam potest nisi ad- 1556
327 monitus et vocatus, sive intrinsecus ubi nullus hominum videt,
322 sive extrinsecus per sermonem sonantem, aut per aliqua signa visibilia; efficitur ut etiam ipsum *velle Deus operetur in nobis*
330 [Phil 2, 13]. Ad illam enim cenam, quam Dominus dicit in evangelio [cf. Lc 14, 16 sqq] praeparatam, nec omnes qui vocati sunt venire voluerunt, neque illi qui venerunt venire possent, nisi vocarentur. Itaque nec illi debent sibi tribuere qui venerunt, quia vocati venerunt; nec illi qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, sed tantum sibi, quoniam iit, venirent
334 vocati erant in libera voluntate.

De utilitate credendi, 391/2.

88 C. 16, n. 34. Si enim Dei providentia non praesidet rebus 1557
humanis, nihil est de religione satagendum. Sin vero et species rerum omnium, quam profecto ex aliquo verissimae pulchri-
otudinis fonte manare credendum est, et interior nescio qua
89 conscientia Deum quaerendum Deoque serviendum meliores quosque animos quasi publice privatimque cohortatur, non est
4 desperandum ab eodem ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam, quo velut gradu certo innitentes attollamur in Deum.

De duabus animabus, contra Manichaeos, 391/2.

294 C. 11, n. 15. Sine prius etiam peccatum definiamus, quod 1558
sine voluntate esse non posse omnis mens apud se divinitus conscriptum legit. Ergo peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat et unde liberum est abstinere. Quamquam si liberum non sit, non est voluntas. Sed malui grossius quam scrupulosius definire [v. n. 1792],

Contra Fortunatum Manichaeum, 392.

222 13. Animam dico factam a Deo, ut cetera omnia quae a 1559
Deo facta sunt, et inter illa, quae Deus omnipotens fecit, principalem locum datum esse animae. Si autem quaeris, unde Deus fecit animam, memento confiteri me tecum esse Deum omnipotentem.

294 17. Ergo nunc quaero abs te, secundum eam lectionem 1560
quae lecta est, quomodo habeamus peccata, si natura con-

1556. ML 40, 73.
1557. CV 25, 1 (ed. I. Zycha, 1891), 42; ML 42, 89.
1558. CV 25, 1, 70; ML 42, 105. 1559. CV 25, 1, 90; ML 42, 117.
1560. CV 25, 1, 98; ML 42, 119.

traria nos cogit facere quod facimus. Qui enim cogitur necessitate aliquid facere, non peccat; qui autem peccat, libero arbitrio peccat.

De fide et symbolo, 393.

1561 C. 9, n. 19. De Spiritu autem Sancto nondum tam copiose i® ac diligenter disputatum est a doctis et magnis divinarum scripturarum tractatoribus, ut intellegi facile possit eius proprium, quo proprio fit ut eum neque Filium neque Patrem dicere possimus, sed tantum Spiritum Sanctum, nisi quod eum donum Dei esse praedicant, ut Deum credamus non se ipso 175 inferius donum dare.

1562 10, 21. Credimus et in sanctam ecclesiam, utique catholicam, si Nam haeretici et schismatici congregationes suas ecclesias vocant. Sed haeretici de Deo falsa sentiendo ipsam fidem violant; schismatici autem discissionibus iniquis a fraterna caritate dissiliunt, quamvis ea credant quae credimus. Quapropter « nec haeretici pertinent ad ecclesiam catholicam, quoniam diligit Deum, nec schismatici, quoniam diligit proximum.

1563 10, 23. Et quoniam tria sunt quibus homo constat: spiritus, 216 anima, et corpus: quae rursus duo dicuntur, quia saepe anima simul cum spiritu nominatur (pars enim quaedam eiusdem rationalis, qua carent bestiae, spiritus dicitur), principale nostrum spiritus est.

De Genesi ad litteram imperfectus liber, 393/4.

1564 1. Hanc ergo Trinitatem dici unum Deum, eumque fecisse iss et creasse omnia quae sunt, in quantum sunt, disciplina catholica189 credi iubet, ita ut creatura omnis sive intellectualis sive corporalis, vel quod brevius dici potest secundum verba scripturarum divinarum, sive invisibilis sive visibilis, non de Deo nata, sed a Deo sit facta de nihilo; nihilque in ea esse quod »95 ad Trinitatem pertineat, nisi quod Trinitas condidit, ista condita est. Quapropter creaturam universam neque consubstan- »9« tialem Deo, neque coaeternam fas est dicere aut credere.

De sermone Domini in monte, 393/96.

1565 L. 1, c. 12, n. 34. Tria sunt quibus impletur peccatum: 288 suggestione, delectatione, et consensione. Suggestio sive per294 memoriam fit sive per corporis sensus, cum aliquid videmus, vel audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus. Quo

1561. CV 41 (ed. I. Zycha, 1900), 22; ML 40, 191.
1562. CV 41, 27; ML 40, 193. 1563. CV 41, 28; ML 40, 193.
1564. CV 28, 2 (ed. I. Zycha, 1894), 459; ML 34, 221.
1565. ML 34, 1246.

si fruì delectaverit, delectatio illicita refrenanda est. ... Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum erit, notum Deo in corde nostro, etiamsi facto non innotescat hominibus.

Contra Adimantum, 393/6.

487 C. 12, n. 3. Ex eo, quod scriptum est sanguinem pecoris 1566
animam eius esse, praeter id, quod supra dixi, non ad me pertinere, quid agatur de pecoris anima, possum etiam interpretari praeceptum illud in signo esse positum. Non enim Dominus dubitavit dicere: *Hoc corpus meum* [Mt 26, 26], cum signum daret corporis sui.

io 17, 2. Haec est brevissima et apertissima differentia duorum 1567
testamentorum: timor et amor: illud ad veterem, hoc ad novum hominem pertinet; utrumque tamen unius' Dei misericordissima dispensatione prolatum atque coniunctum.

Epistulae ad Galatas expositio, 393/6.

338 49. Quod enim amplius nos delectat, secundum id operemur 1568
necesse est: ut verbi gratia occurrit forma speciosae feminae
32ôet movet ad delectationem fornicationis; sed si plus delectat
833 pulchritudo illa intima et sincera species castitatis, per gratiam quae est in fide Christi, secundum hanc vivimus et secundum hanc operamur; ut non regnante in nobis peccato ad obœdiendum desideriis eius, sed regnante iustitia per caritatem cum magna delectatione faciamus quidquid in ea Deo placere cognoscimus.

De diversis quaestionibus, ad Simplicianum, 396/7.

3H L. 1, q. 2, n. 2. Multis locis hoc saepe testatur [Paulus], 1569
fidei gratiam praeponens operibus, non ut opera exstinguat,
sos sed ut ostendat non esse opera praecedentia gratiam, sed consequentia; ut scilicet non se quisque arbitretur ideo percepisse gratiam, quia bene operatus est, sed bene operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam.

I3I 1, 2, 6. An dicendum est quod nulla electio fuerit non 1570
exsistente aliqua diversitate in utero matris vel fidei, vel operum, vel quorumlibet omnino meritorum? Sed dictum est: *Ut secundum electionem propositum Dei maneret* [Rom 9, 11]. . . . Non ergo secundum electionem propositum Dei manet, sed ex proposito electio, id est, non quia invenit Deus opera bona in hominibus quae eligat, ideo manet propositum iusti-

1566. CV 25, 1 (ed.I. Zycha, Ï891), 140; ML 42, 144.
1567. CV 25, 1, 166; ML 42, 159. 1568. ML 35, 2141.
1569. ML 40, 111. 1570. ML 40, 114.

ficationis ipsius; sed quia illud manet ut iustificet credentes, ideo invenit opera quae iam eligat ad regnum caelorum. Nam nisi esset electio, non essent electi; nec recte diceretur: *Quis accusabit adversus electos Dei?* [Rom 8, 33.] Non tamen electio praecedit iustificationem, sed electionem iustificatio. Nemo enim eligitur, nisi iam distans ab illo qui reicitur. Unde quod dictum est quia *elegit nos Deus ante mundi constitutionem* [Eph 1, 4], non video quomodo sit dictum nisi praescientia.

1571 1, 2, 10. Nemo itaque credit non vocatus, sed non omnis su credit vocatus. *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi* [Mt 20, 16]; utique ii, qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt, volentes autem sine dubio crediderunt. 3si Quid est ergo quod sequitur: *Igitur non volentis neque cur-™ rentis, sed miserentis est Dei* [Rom 9, 16]? An quia nec velle possumus nisi vocati, et nihil valet velle nostrum, nisi ut perficiamus adiuvet Deus? Opus est ergo velle et currere. Non enim frustra diceretur: *Et in terra pax hominibus bonae voluntatis* [Luc 2, 14], et: *Sic currite ut comprehendatis* [1 Cor 9, 24]. Non tamen volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, ut quod volumus adipiscamur, et quo volumus perveniamus. Noluit ergo Esau et non cucurrit, sed etsi voluisset et cucurrisset, Dei adiutorio pervenisset, qui ei etiam velle et currere vocando praestaret, nisi vocatione contempta reprobus fieret.

1572 1, 2, 12. *Deus enim est qui operatur in vobis et velle et* 325 *operari pro bona voluntate* [Phil 2, 13]. Ubi satis ostendit [Paulus] etiam ipsam bonam voluntatem in nobis operante Deo fieri. Nam si propterea solum dictum est: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* [Rom 9, 16], quia voluntas 30s hominis sola non sufficit ut iuste recteque vivamus, nisi adiuvemur misericordia Dei; potest et hoc modo dici: Igitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia miseri- 334 cordia Dei sola non sufficit, nisi consensus nostrae voluntatis addatur. At illud manifestum est, frustra nos velle, nisi Deus misereatur; illud autem nescio quomodo dicatur, frustra Deum misereri, nisi nos velimus. Si enim Deus miseretur, etiam volumus; ad eamdem quippe misericordiam pertinet ut velimus; Deus enim est qui operatur in nobis et velle et operari prossa bona voluntate. Nam si quaeramus, utrum Dei donum sit voluntas bona, mirum si negare quisquam audeat. At enim 327 quia non praecedit voluntas bona vocationem, sed vocatio bonam voluntatem, propterea vocanti Deo recte tribuitur quod bene volumus, nobis vero tribui non potest quod vocamur.

1571. ML 40, 117. 1572. ML 40, 118.

Non igitur ideo dictum putandum est: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei,* quia nisi eius adiutorio non possumus adipisci quod volumus, sed ideo potius, quia nisi eius vocatione non volumus.

333 1, 2, 13. Sed si vocatio ista ita est effectrix bonae volun- 1573
tatis, ut omnis eam vocatus sequatur, quomodo verum erit:
334 *Mulh vocati, pauci electi* [Mt 22, 14]? Quod si verum est, et non consequenter vocationi vocatus obtemperat, atque ut non obtemperet in eius est positum voluntate, recte etiam dici potest: Igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis, quia misericordia vocantis non sufficit, nisi vocati
338 oboedientia consequatur. An forte illi, qui hoc modo vocati non consentiunt, possent alio modo vocati accommodare fidei voluntatem, ut et illud verum sit: *Multi vocati, pauci electi,* ut, quamvis multi uno modo vocati sint, tamen, quia non omnes uno modo affecti sunt, illi soli sequantur vocationem, qui ei capiendae reperiuntur idonei ; et illud non minus verum sit: *Igitur non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei* [Rom 9, 16], qui hoc modo vocavit, quomodo aptum erat iis, qui secuti sunt vocationem? Ad alios autem vocatio quidem pervenit, sed quia talis fuit, qua moveri non possent nec eam capere apti essent, vocati quidem dici potuerunt, sed non electi; et non iam similiter verum est: Igitur non miserentis Dei, sed volentis atque currentis est hominis, quoniam non potest effectus misericordiae Dei esse in hominis potestate, ut frustra ille misereatur, si homo nolit; quia, si vellet etiam ipsorum misereri, posset ita vocare, quomodo illis aptum esset, ut et moverentur et intellegerent et Sequerentur. Verum est ergo: *Multi vocati; pauci electi.* Illi enim electi, qui congruenter vocati; illi autem qui non congruebant neque contemperabantur vocationi, non electi, quia non secuti, quamvis vocati. Item verum est: *Non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei,* quia, etiamsi multos vocet, eorum tamen miseretur, quos ita vocat, quomodo iis vocari aptum est, ut sequantur.

«38 1, 2, 14. Cum ergo alius sic, alius autem sic moveatur ad 1574
fidem, eademque res saepe alio modo dicta moveat, alio modo dicta non moveat, aliumque moveat, alium non moveat: quis audeat dicere defuisse Deo modum vocandi, quo etiam Esau ad eam fidem mentem applicaret voluntatemque coniungeret, in qua Iacob iustificatus est?

307 1, 2, 21. Praecipitur ut recte vivamus, hac utique mer- 1575
cede proposita ut in aeternum beate vivere mereamur. Sed
372 quis potest recte vivere et bene operari, nisi iustificatus ex fide?

1573. ML 40, 118. 1574. MI. 40, 119. 1575. ML 40, 126.

1576 1, 2, 22. Restat ergo ut voluntates eligantur. Sed voluntas 326
ipsa, nisi aliquid occurrerit quod delectet atque invitet animum, moveri nullo modo potest; hoc autem ut occurrat, non est in hominis potestate.

De agone Christiano, 396/7.

1577 C. 11, n. 12. Sunt autem stulti qui dicunt: Non poterat 407
aliter sapientia Dei homines liberare, nisi susciperet hominem, et nasceretur de femina, et a peccatoribus illa omnia pateretur? Quibus dicimus: Poterat omnino, sed si aliter faceret, similiter vestrae stultitiae displiceret. . . . Ostendebatur' enim nobis ad quam fragilitatem homo sua culpa pervenerit, et ex qua fragilitate divino auxilio liberetur.

1578 22, 24. Nec eos audiamus, qui tale corpus Dominum *an*
nostrum habuisse dicunt, quale apparuit in columba, quam vidit loannes Baptista descendentem de caelo et manentem super eum in signo Spiritus Sancti.... Quare autem Spiritus 380
Sanctus non est natus de columba, quemadmodum Christus de femina, illa causa est, quia non columbas liberare venerat Spiritus Sanctus, sed hominibus significare innocentiam et amorem spiritalem, quod in columbae specie visibiliter figuratum est. Dominus autem lesus Christus, qui venerat ad homines liberandos, in quibus et mares et feminae pertinent ad salutem, nec mares fastidivit, quia marem suscepit, nec feminas, quia de femina natus est. Huc accedit magnum 433
sacramentum, ut, quoniam per feminam nobis mors acciderat, vita nobis per feminam nasceretur; ut de utraque natura, id est feminina et masculina, victus diabolus cruciaretur.

1579 31, 33. Nec eos audiamus, qui negant ecclesiam Dei omnia 521
peccata posse dimittere. Itaque miseri, dum in Petro petram non intellegunt et nolunt credere datas ecclesiae claves regni caelorum, ipsi eas de manibus amiserunt.

Contra epistulam Manichaei quam vocant fundamenti, 397.

1580 C. 4, n. 5. In catholica enim ecclesia, ut omittam sin- 48
cerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spiritales in hac vita perveniunt, ut eam, ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant — ceteram quippe turbam non intellegendi vivacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit — ut ergo hanc omittam

1576. MI. 40, 128.
1577. CV 41 (ed. I. Zycha, 1900), 114; ML 40, 297.
1578. CV 41, 124; ML 40, 302. 1579. CV 41, 135; ML 40, 308.
1580. CV 25, 1 (ed. I. Zycha, 1891), 196; MI. 42, 175.

sapientiam, quam in ecclesia esse catholica non creditis, multa sunt alia quae in eius gremio me ¡ustissime teneant. Tenet
si consensio populorum atque gentium ; tenet auctoritas miraculis incohata, spe nutrita, caritate aucta, vetustate firmata; tenet
52 ab ipsa sede Petri apostoli, cui pascendas oves suas post resurrectionem Dominus commendavit, usque ad praesentem episcopatum successio sacerdotum ; tenet postremo ipsum Catholicae nomen, quod non sine causa inter tam multas haereses sic ista ecclesia sola obtinuit, ut, cum omnes haeretici se catholicos dici velint, quaerenti tamen alicui peregrino, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus haereticonim vel basilicam suam vel domum audeat ostendere.

os 5, 6. Si invenires aliquem, qui evangelio nondum credit, 1581
79 quid faceres dicenti tibi : non credo ? Ego vero evangelio non crederem, nisi me catholicae ecclesiae commoveret auctoritas.

De doctrina Christiana, 397.

179 L. 1, c. 5, n. 5. Pater et Filius et Spiritus Sanctus, et 1582
singulus quisque horum Deus et simul omnes unus Deus, et singulus quisque horum plena substantia et simul omnes una
178 substantia. Pater nec Filius est nec Spiritus Sanctus, Filius nec Pater est nec Spiritus Sanctus, Spiritus Sanctus nec Pater est nec Filius ; sed Pater tantum Pater et Filius tantum Filius et Spiritus Sanctus tantum Spiritus Sanctus. Eadem tribus aeternitas, eadem incommutabilitas, eadem maiestas, eadem
17« potestas. In Patre unitas, in Filio aequalitas, in Spiritu Sancto unitatis aequalitatisque concordia, et tria haec unum omnia propter Patrem, aequalia omnia propter Filium, conexa omnia propter Spiritum Sanctum.

277 1, 22, 21. Haec enim regula dilectionis divinitus constituta 1583
281 est : *Diliges,* inquit, *proximum tuum sicut te ipsum, Deum* vero *ex toto corde et ex tota anima et ex tota mente* [Lv 19, 18; Mt 22, 37 39], ut omnes cogitationes tuas et omnem vitam et omnem intellectum in illum conferas, a quo habes ea ipsa quae confers.

73 2, 8, 12. In canonicis scripturis ecclesiarum catholicarum 1584
quamplurium auctoritatem sequatur ; inter quas sane illae sint, quae apostólicas sedes habere et epistulas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis, ut eas quae ab omnibus accipiuntur ecclesiis catholicis, praeponat iis quas quaedam non accipiunt; in iis vero quae non accipiuntur ab omnibus, praeponat eas quas plures gravioresque

1581. CV 25, 197; ML 42. 176.
1582. ML 34, 21. 1583. ML 34, 27
1584. ML 34, 40.

accipiunt, iis quas pauciores minorisque auctoritatis ecclesiae tenent.

1585 2, 8, 13*. [Canon scripturarum: .Quinque Moyseos (Gen.,74
Ex., Lev., Num., Deut.), lesu Nave, lud., Ruth, Regnorum IV, Paral. Il, lob, Tob., Esth., ludith, Mach. II, Esdr. II; Prophetae: David liber Ps., Salomonis III (Prov., Cant, cant., Eccl.), Sap., Eccli., Prophetarum XII (Os., loel, Am., Abd., Ion., Mich., Nah., Hab., Soph., Agg., Zach., Mai.), Prophetae IV maiores (Is., 1er., Dan., Ez.). Testamenti veteris libri XLIV. — Novi autem, quattuor libri Evangelii (Mt., Mc., 75
Lc., Io.), Epist. Pauli XIV (Rom., Cor. II, Gal., Eph., Phil., Thess. II, Col., Tim. II, Tit., Philem., Hebr.), Petri II, Ioannis III, Iud,, lac., Act., Apoc. loannis.]

1586 3, 10 16. Caritatem voco motum animi ad fruendum Deo 2™
propter ipsum, et se atque proximo propter Deum ; cupiditatem autem motum animi ad fruendum se et proximo et quolibet corpore non propter Deum.

1587 3, 16, 24. *Nisi manducaveritis,* inquit, *carnem filii hominis* 434
et sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis [Io 6, 54]. Facinus vel flagitium videtur iubere; figura est ergo, praecipiens passioni dominicae communicandum et suaviter atque 483
utiliter recondendum in memoria quod pro nobis caro eius crucifixa et vulnerata sit.

1588 3, 27, 38. Quando ex iisdem scripturae verbis non unum 77
aliquid, sed duo vel plura sentiuntur, etiam si latet quid senserit ille qui scripsit, nihil periculi est, si quodlibet eorum congruere veritati ex aliis locis sanctarum scripturarum doceri potest, id tamen eo conante, qui divina scrutatur eloquia, ut ad voluntatem perveniatur auctoris, per quem scripturam illam Sanctus operatus est Spiritus.

De catechizandis rudibus, 400.

1589 C. 4, n. 7. Quae autem maior causa est adventus Domini, «n
nisi ut ostenderet Deus dilectionem suam in nobis, commendans eam vehementer; quia, cum adhuc inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est [cf. Rom 5, 6—9] ? Hoc autem 279
ideo, quia *finis praecepti* et *plenitudo legis caritas est* [1 Tim 1, 5; Rom 13, 10], ut et nos invicem diligamus, et quemadmodum *ille pro nobis animam suam posuit,* sic *et nos pro fratribus animam ponamus* [1 Io 3, 16], et ipsum Deum, *quoniam prior dilexit nos* [ib. 4, 10] et *Filio suo* unico *non peperai, sed pro*

1 Vide p. 177, not. 1.
1585. ML 34, 41. 1586. ML 34, 72. 1587. ML 34, 74.
1588. ML 84, 80.
1589. ML 40, 314. Rursus edidit *G. Kruger* in Saminlung . . . von Dr G. Krtiger, 4. Ileft, 1909 (2., durchgesehene Auflage der 2. Ausgabc)

nobis omnibus tradidit eum [**Rom** 8, 32], si amare pigebat, saltem nunc redamare non pigeat. Nulla est enim maior ad amorem invitatio quam praevenire amando, et nimis durus est animus, qui dilectionem, si nolebat impendere, nolit rependere. . . .
4128. Dominus Iesus Christus, Deus homo, et divinae in nos dilectionis indicium est et humanae apud nos humilitatis exemplum, ut magnus tumor noster maiore contraria medicina sanaretur. Magna est enim miseria, superbus homo; sed maior misericordia, humilis Deus.

363 5, 9. Rarissime quippe accidit, immo vero numquam, ut 1590
quisquam veniat volens fieri christianus, qui non sit aliquo Dei timore perculsus. Si enim aliquod commodum exspectando ab hominibus, quibus se aliter placiturum non putat, aut aliquod ab hominibus incommodum devitando, quorum offensionem aut inimicitias reformidat, vult fieri christianus, non fieri vult potius quam fingere.

Confessiones, 400.

no« L. 1, c. 1, n. 1. Laudare te vult homo, aliqua portio 1591
creaturae tuae. Tu excitas ut laudare te delectet, quia fecisti nos ad te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.

328 2, 7, 15. Gratiae tuae deputo et misericordiae tuae, quod 1592
peccata mea tamquam glaciem solvisti. Gratiae tuae deputo et quaecumque non feci mala. Quid enim non facere potui, qui etiam gratuitum facinus amavi? Et omnia mihi dimissa esse fateor, et quae mea sponte feci mala et quae te duce
ais non feci. Quis est hominum qui suam cogitans infirmitatem audet viribus suis tribuere castitatem atque innocentiam suam, ut minus amet te, quasi minus ei necessaria fuerit misericordia tua, qua donas peccata conversis ad te?

508 7, 10, 16. Inveni longe me esse a te in regione dis- 1593
similitudinis, tamquam audirem vocem tuam de excelso: Cibus
so» sum grandium, cresce et manducabis me. Nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me. Et «cognovi quoniam *pro iniquitate erudisti hominem et tabescere fecisti sicut araneam animam meam* [Ps 38, 12], et dixi: Numquid nihil est veritas, quoniam neque per finita neque per infinita locorum spatia diffusa est? Et clamasti de longinquo:
so *Ego sum qui sum* [Ex 3, 14]. Et audivi sicut auditur in corde, '6et non erat prorsus unde dubitarem; faciliusque dubitarem

1590. ML 40, 316.
1591. CV 33 (ed. P. Knoell, 1896), 1; ML 32, 661. Ediderunt rursus J. Gibb et W. Montgomery in «Cambridge Patristic Texts» 1908.
1592. CV 33, 41; ML 32, 681. 1593. CV 33, 157; ML 32, 742.

vivere me, quam non esse veritatem, quae *per ea quae facta sunt intellecta* [Rom 1, 20] conspicitur.

1594 8, 8, 20. Si vulsi capillum, si percussi frontem, si con- 33«
sertis digitis amplexatus sum genu: quia volui, feci. Potui autem velle et non facere, si mobilitas membrorum non obsequeretur. Tam multa ergo feci, ubi non hoc erat velle quod posse, et non faciebam, quod et incomparabili affectu amplius mihi placebat et mox ut vellem possem, quia mox ut vellem utique vellem. Ibi enim facultas ea quae voluntas, et ipsum velle iam facere erat, et tamen non fiebat.

1595 10, 43, 68. Hic [Christus] demonstratus est antiquis sanctis, <25
ut ita ipsi per fidem futurae passionis eius, sicut nos per fidem praeteritae, salvi fierent. In quantum enim homo, in tantum 423
mediator; in quantum autem Verbum, non medius, quia aequalis Deo et Deus apud Deum et simul unus Deus. 69. In 411
quantum nos amasti, Pater bone, *qui Filio tuo unico non pepercisti, sed pro nobis impiis* [Rom 8, 32] tradidisti eum! Quomodo nos amasti, pro quibus ille, *non rapinam arbitratus esse aequalis* tibi, *factus est subditus usque ad mortem crucis* [Phil 2, 6 8], unus ille *in mortuis liber potestatem* habens *ponendi animam* vm suam et *potestatem* habens *iterum sumendi eam* [Ps 87, 6]; pro nobis tibi victor et victima, et ideo victor, quia victima; pro 418
nobis tibi sacerdos et sacrificium, et ideo sacerdos, quia sacrificium, faciens tibi nos de servis filios, de te nascendo, tibi serviendo.

1596 11, 4, 6. Ecce sunt caelum et terra, clamant quod facta 93
sint; mutantur enim atque variantur. Quidquid autem factum 188
non est et tamen est, non est in eo quidquam quod ante non erat, quod est mutari atque variari. Clamant etiam quod se ipsa non fecerint: «Ideo sumus, quia facta sumus; non ergo eramus antequam essemus, ut fieri possemus a nobis.» Et vox dicentium est ipsa evidentia. Tu ergo, Domine, fecisti 114
ea qui pulcher es, pulchra sunt enim; qui bonus es, bona sunt enim; qui es, sunt enim. Nec ita pulchra sunt, nec ita 112
bona sunt, nec ita sunt, sicut tu conditor eorum, quo comparato nec pulchra sunt, nec bona sunt, nec sunt.

Contra Faustum Manichaeum, 400,

1597 L. 11, c. 5. Ibi [in scriptura] si quid velut absurdum moverit, 70
non licet dicere: auctor huius libri non tenuit veritatem; sed: aut codex mendosus est, aut interpres erravit, aut tu non intellegis. ... In illa canonica eminentia sacrarum litterarum, 14

1594. CV 33, 187; ML 32, 758. 1595. CV 33, 278; ML 32, 808.
1596. CV 33, 284; ML 32, 811.
1597. CV 25, 1 (ed. L Zycha, 1891), 320; ML 42, 249.

etiamsi unus propheta seu apostolus aut evangelista aliquid in suis litteris posuisse ipsa canonis confirmatione declaratur, non licet dubitare quod verum sit ; alioquin nulla erit pagina, qua humanae imperitiae regatur infirmitas, si librorum saluberrima auctoritas aut contempta penitus aboletur aut interminata confunditur.

262 17, 3. Aperte dicite non vos credere Christi evangelio ; 1598
nam qui in evangelio quod vultis creditis, quod vultis non creditis, vobis potius quam evangelio creditis.

11 18, 4. Ea Christiani ex lege et prophetis non faciunt, 1599
12 quibus significata sunt ista quae faciunt. Illae quippe erant figurae futurorum, quas, rebus ipsis per Christum revelatis et praesentatis, auferri oportebat, ut eo quoque ipso, quod haec ablata sunt, lex et prophetae implerentur

n 18, 6. De sacrificiis autem animalium quis nostrum nesciat, 1600
magis ea perverso populo congruenter imposita, quam Deo
378 desideranti oblata? Sed tamen etiam in his figurae nostrae fuerunt, quia nostra mundatio et Dei propitiatio nobis sine sanguine nulla est. Sed illarum figurarum veritas Christus est, cuius sanguine redempti et mundati sumus.

«7 19, 11. In nullum autem nomen religionis, seu verum seu 1601
falsum, coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramentorum visibilium consortio colligentur: quorum sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum et ideo contempta sacrilegos facit.

n 19, 13. Proinde prima sacramenta, quae observabantur et 1602
12 celebrabantur ex lege, praenuntiativa erant Christi venturi; quae, cum suo adventu Christus implevisset, ablata sunt, et ideo ablata, quia impleta; non enim venit *legem solvere, sed adimplere* [Mt 5, 17]; et alia sunt instituta virtute maiora, utilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora, tamquam iustitia fidei revelata et *in libertatem vocatis* filiis Dei *iugo servitutis* ablato [Gal 5, 1 13], quod duro et carni dedito populo congruebat.

283 20, 21. Populus Christianus memorias martyrum religiosa 1603
284 sollemnitate concelebrat et ad excitandam imitationem et ut meritis eorum consocietur atque orationibus adiuvetur, ita tamen ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum, quamvis in memoriis martyrum, constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit: Offerimus tibi, Petre, aut Paule, aut Cypriane; sed quod of-
i fertur offertur Deo, qui martyres coronavit ... At illo cultu, quae graece Xccrpeia dicitur, latine uno verbo dici non potest,

1598. CV 25, 1, 486; ML 42, 842.
1599. CV 25, 1, 492; ML 42, 845.
1600. CV 25, 1, 494; MI. 42, 346.
1601. CV 25, 1, 510; ML 42, 355.
1602. CV 25, 1, 510; ML 42, 355.
1608. CV 25. 1, 562; ML 42, 384.

cum sit quaedam proprie divinitati debita servitus, nec colimus nec colendum docemus nisi unum Deum.

1604 20, 21. In psalmis canitur: *Sacrificium laudis glorificabit* 514
me, et illic via est, ubi ostendam illi salutare meum [Ps 49, 23]. Huius sacrificii caro et sanguis ante adventum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per 513
ipsam veritatem reddebatur, post ascensum Christi per sacra- 433
mentum memoriae celebratur.

1605 22, 27. Ergo peccatum est factum vel dictum vel con- 288
cupitum aliquid contra aeternam legem. Lex vero aeterna est ratio divina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conservari iubens, perturbari vetans. Quisnam igitur sit in homine naturalis ordo, quaerendum est. Constat enim homo ex anima et corpore, sed hoc et pecus. Nulli autem dubium est animam corpori naturali ordine praeponendam. Verum animae hominis inest ratio, quae pecori non inest. Proinde sicut anima corpori, ita ipsius animae ratio ceteris eius partibus, quas habent et bestiae, naturae lege praeponitur.

1606 28, 2. Sicut ergo ego credo illum librum esse Manichaei, 17
quoniam ex ipso tempore, quo Manichaeus vivebat in carne, per discipulos eius certa successione praepositorum vestrorum ad vestra usque tempora custoditus atque perductus est: sic et istum librum credite esse Matthaei, quem ex illo tempore, quo Matthaeus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum, ecclesia certa conexionis successione usque ad tempora ista perduxit.

1607 33, 6. Quae umquam litterae ullum habebunt pondus 73
auctoritatis, si evangelicae, si apostolicae non habebunt? De quo libro certum erit cuius sit, si litterae quas apostolorum dicit et tenet ecclesia ab ipsis apostolis propagata et per omnes gentes tanta eminentia declarata, utrum apostolorum sint incertum est? Et hoc erit certum scripsisse apostolos, quod huic ecclesiae contrarii haeretici proferunt auctorum suorum nominibus appellati, longe post apostolos exsistentium?

De consensu evangelistarum, 400.

1608 L. 1, c. 3, n. 6. Cum ergo Matthaeus circa regis, Lucas 418
circa sacerdotis personam gereret intentionem, utique humanitatem Christi maxime commendarunt. Secundum hominem quippe Christus et rex et sacerdos effectus est, cui dedit *Deus sedem David patris* sui, ut *regni eius non* esset *finis* [Lc 1, 32 sq] et esset ad interpellandum pro nobis *mediator Dei et hominum homo Christus Iesus* [1 Tim 2, 5].

1604. CV 25, 1, 564; MI. 42, 385. 1605. CV 25, 1, 621; ML 42, 418.
1606. CV 25, 1, 739; ML 42, 485. 1607. CV 25, 1, 791; ML 42, 514
1608. CV 43 (ed. F. Weihrich, 1904), 6; ML 34, 1044.

66 1, 35, 54. Cum illi [evangelistae] scripserunt quae ille [Christus] 1609
ostendit et dixit, nequaquam dicendum est quod ipse non scripserit, quandoquidem membra eius id operata sunt, quod dictante capite cognoverunt. Quidquid enim ille de suis factis et dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tamquam suis manibus imperavit.

571 2, 1, 2. Exsequitur ergo humanam generationem Christi 1610
Matthaeus, ab Abraham generatores commemorans, quos perducit ad loseph *virum Mariae, de qua natus est lesus* [Mt 1, 16]. Neque enim fas erat ut eum ob hoc a coniugio Mariae separandum putaret, quod non ex eius concubitu, sed virgo peperit Christum. Hoc enim exemplo magnifice insinuatur fidelibus coniugatis, etiam servata pari consensu continentia, posse permanere vocarique coniugium, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.

71 2, 12, 29. Utilis igitur modus et memoriae maxime com-1611
mendandus, cum de convenientia dicimus evangelistarum, non esse mendacium. Cum quisque etiam dicens aliquid aliud quod etiam ille non dixit, de quo aliquid narrat, voluntatem tamen eius hanc explicat, quam etiam ille qui eius verba commemorat. Ita enim salubriter discimus nihil aliud esse quaerendum quam quid velit qui loquitur.

70 2, 21, 51. Quid interest, quis quo loco ponat sive quod 1612
ex ordine inserit, sive quod omissum recolit, sive quod postea factum ante praeoccupat, dum tamen non adversentur eadem
6»vel alia narranti nec sibi nec alteri? Quia enim nullius in potestate est, quamvis optime fideliterque res cognitas quo quisque ordine recordetur — quid enim prius posteriusve homini veniat in mentem, non est ut volumus, sed ut datur — satis probabile est quod unusquisque evangelistarum eo se ordine credidit debuisse narrare, quo voluisset Deus ea ipsa quae narrabat eius recordationi suggerere in iis dumtaxat rebus, quarum ordo, sive ille sive ille sit, nihil minuit auctoritati veritatique evangelicae.

De fide rerum quae non videntur, 400.

247 C. 1, n. 1. Sunt qui putant Christianam religionem propterea 1613
261 ridendam potius quam tenendam, quia in ea non res quae videatur ostenditur, sed fides rerum quae non videntur ho-
260 minibus imperatur. Nos ergo ad hos refellendos, qui prudenter sibi videntur nolle credere quod videre non possunt, etsi non valemus humanis adspectibus monstrare divina quae credimus,

1609. CV 43, 60; ML 34, 1070.
1610. CV 43, 82; ML 34, 1071.
1611. CV 43, 130; ML 34, 1092.
1612. CV 43. 152; MI. 34, 1102.
1613. ML 40, 171.

tamen humanis mentibus etiam illa, quae non videntur, credenda esse monstramus.

1614 4, 7. Me attendite, vobis dicit ecclesia; me attendite, quam « videtis, etiamsi videre nolitis. Qui enim temporibus illis in iudaea terra fideles fuerunt, ex virgine nativitatem mirabilem ac passionem, resurrectionem, ascensionem Christi, omnia divina dicta eius et facta praesentes praesentia didicerunt. Haec vos non vidistis, propterea credere recusatis. Ergo haec adspicite, in haec intendite, haec quae cernitis cogitate, quae vobis non praeterita narrantur, nec futura praenuntiantur, sed praesentia demonstrantur. An vobis inane vel leve videtur 28 et nullum vel parvum putatis esse miraculum divinum, quod in nomine unius crucifixi universum genus currit humanum?

1615 7, 10. Quando tantum crucifixus ille potuisset, nisi Deus 8 hominem suscepisset, etiamsi nulla per prophetas futura talia 24 praedixisset? Cum vero tam magnum pietatis sacramentum habuerit antecedentes vates suos atque praecones, quorum divinis vocibus est praenuntiatum, et sic venerit quemadmodum est praenuntiatum, quis ita sit demens, ut dicat apostolos de 16 Christo fuisse mentitos, quem sic venisse praedicaverunt, quemadmodum eum venturum prophetae ante praedixerunt, qui nec de ipsis apostolis vera futura tacuerunt?

Contra epistulam Parmeniani, 400.

1616 L. 2, c. 10, n. 22. Hoc paene in omnibus talibus quae «i stionibus intellegendum admonemus, quia scilicet omnia sacra- 452 menta, cum obsunt indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus, sicut et verbum Dei.

1617 2, 13, 28. Utrumque [baptismus et ordo] sacramentum est 459 et quadam consecratione utrumque homini datur, illud cum 553 baptizatur, illud cum ordinatur, ideoque in Catholica utrumque «6 non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes etiam praepositi, bono pacis correcto schismatis errore, suscepti sunt, etiamsi visum est opus esse ut eadem officia gererent quae gerebant, non sunt rursus ordinati, sed sicut baptismus in iis, ita ordinatio mansit integra, quia in praecisione fuerat vitium quod unitatis pace correctum est, non in sacramentis, quae ubicumque sunt ipsa sunt.

1618 2, 13, 29. Quamquam etsi laicus aliqua pereuntis necessitateli compulsus dederit [baptisma], quod, cum ipse acciperet, quomodo dandum esset addidicit, nescio utrum quisquam pie dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si

1614. ML 40, 176. 1615. ML 40, 180.
1616. CV 51 (ed. M. Petschenig, 1908), 70; ML 43, 65.
1617. CV 51, 79; ML 43, 70. 1618. CV 51, 80; ML 43, 71.

fiat, alieni muneris usui patio est; si autem necessitas urgeat, aut nullum aut veniale delictum est. Sed et si nulla necessitate usurpetur et a quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit non potest dici non datum, quamvis recte dici possit illicite datum.

«s 2, 13, 29. Si quisque, sive desertor sive qui numquam 1619
446 omnino militavit, nota militari privatum aliquem signet, nonne, ubi fuerit deprehensus, ille signatus pro desertore punitur ... ? At si forte illum militiae characterem in corpore suo non militans pavidus exhorruerit et ad clementiam imperatoris confugerit, ac prece fusa et impetrata venia militare iam coeperit, numquid homine liberato atque correcto character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An forte minus haerent sacramenta Christiana quam corporalis haec nota, cum videamus nec apostatas carere baptismate, quibus utique per paenitentiam redeuntibus non restituitur et ideo amitti non potuisse iudicatur?

«5 2, 13, 30. Si nos male facimus, ipsi explicent quomodo 1620
sacramentum baptizati non possit amitti et sacramentum ordinati possit amitti, quoniam dicunt: «Recedens ab ecclesia baptismum quidem non amittit, ius dandi tamen amittit.» Si enim utrumque sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur et illud amittitur? Neutri sacramento iniuria facienda est.

De baptismo, 400.

450 L. 1, c. 12, n. 18. Sicut enim in illo, qui fictus accesserat, 1621
fit ut non denuo baptizetur, sed ipsa pia correctione et veraci confessione purgetur, quod non posset sine baptismo, sed ut quod ante datum est tunc valere incipiat ad salutem, cum
469 illa fictio veraci confessione recesserit; sic etiam iste qui baptisma Christi, quod non amiserunt qui se separaverunt, inimicus caritatis et pacis Christi in aliqua haeresi aut schismate accepit, quo sacrilego scelere peccata eius non dimittebantur, cum se correxerit et ad ecclesiae societatem unitatemque
4<6 venerit, non iterum baptizandus est, quia ipsa ei reconciliatione
444 ac pace praestatur, ut ad remissionem peccatorum eius in unitate iam prodesse incipiat sacramentum, quod acceptum in schismate prodesse non poterat.

549 1, 12, 20. Redi.e dimissa peccata, ubi fraterna caritas non 1622
est, apertissime Dominus in evangelio docet de illo servo, quem cum invenisset debitorem decem milium talentorum, deprecanti omnia dimisit [cf. Mt 18, 23sqq]. Ille autem conservum suum qui ei debebat centum denarios, cum miseratus non fuisset, iussit eum dominus reddere quae ei dimiserat...

1619. CV 51, 80; ML 43, 71.
1620. CV 51, 81; ML 43, 72.
1621. CV 51, 162; ML 43, 119.
1622. CV 51, 164; ML 43, 120.

Sic non impeditur baptismi gratia, quominus omnia peccata 475
dimittat, etiamsi odium fraternum in eius cui dimittuntur animo
perseverat. . . . Deinceps autem continuo reus esse incipit,
non solum consequentium, sed etiam praeteritorum dierum,
horarum, momentorum, redeuntibus omnibus, quae dimissa
sunt. Et saepe ista contingunt in ecclesia.

1623 2, 7, 12. Nolite ergo nobis auctoritatem obicere Cypriani ss
ad baptismi repetitionem, sed tenete nobiscum exemplum
Cypriani ad unitatis conservationem. Nondum enim erat dili-
genter illa quaestio baptismi pertractata, sed tamen saluber-
rimam consuetudinem tenebat ecclesia, in ipsis quoque schis-
maticis et haereticis corrigere quod pravum est, non iterare 44«
quod datum est, sanare quod vulneratum est, non curare 169
quod sanum est. Quam consuetudinem credo ex apostolica so
traditione venientem, sicut multa quae non inveniuntur in
litteris eorum neque in conciliis posterorum, et tamen, quia
per universam custodiuntur ecclesiam, non nisi ab ipsis tradita
et commendata creduntur.

1624 3, 10, 13. Aliud est non habere aliquid, aliud non iure4si
habere vel illicite usurpare. Non itaque ideo non sunt sacra- 452
menta Christi et ecclesiae, quia iis illicite utuntur, non haeretici
solum, sed etiam omnes iniqui et impii. Sed tamen illi cor-
rigendi aut puniendi, illa vero agnoscenda et veneranda sunt.

1625 3, 13, 18. Si autem, quamvis apud haereticos vel schis- 469
maticos idem sit baptismus Christi, non tamen ibi operatur
remissionem peccatorum propter eamdem discordiae foedi-
tatem et dissensionis iniquitatem, tunc incipit valere idem 444
baptismus ad dimittenda peccata, cum ad ecclesiae pacem
venerint, ut vere dimissa non retineantur, neque ut ille baptis-
mus quasi alienus aut alius improbetur, ut alter tradatur, sed
ut idem ipse, qui propter discordiam foris operabatur mortem,
propter pacem intus operetur salutem.

1626 3, 15, 20. Quamobrem si evangelicis verbis *in nomine w»*
Patris et Filii et Spiritus Sancti [Mt 28, 19] Marcion baptismum
consecrabat, integrum erat sacramentum, quamvis eius fides
sub iisdem verbis aliud opinantis quam catholica veritas docet,
non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata.

1627 3, 16, 21. Manus autem impositio non sicut baptismus 429
repeti non potest. Quid est enim aliud nisi oratio super 544
hominem ?

1628 4, 10, 16. Quantum arbitror, iam claret et liquet, in ista 450
quaestione de baptismo non esse cogitandum quis det, sed 468

1623. CV 51, 186; ML 43, 133.
1624. CV 51, 205; ML 43, 144.
1625. CV 51, 208; ML 43, 146.
1626. CV 51, 211; ML 43, 147.
1627. CV 51, 213; ML 43, 149.
1628. CV 51, 240; ML 43, 164.

quid det; aut quis accipiat, sed quid accipiat; aut quis habeat, sed quid habeat.

«i 4, 21, 28. Nec ego dubito catechumenum catholicum divina 1629
caritate flagrantem haeretico baptizato anteponere. Sed etiam in ipsa intus Catholica bonum catechumenum malo baptizato anteponimus; nec ideo tamen sacramento baptismatis, quo iste nondum, ille iam imbutus est, facimus iniuriam aut catechumeni sacramentum sacramento baptismi praeferendum putamus, cum aliquem catechumenum aliquo baptizato fideliorem melioremque cognoscimus. Melior enim centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato. Iste enim et ante baptismum Sancto Spiritu impletus est, ille et post baptismum immundo spiritu inflatus est.

472 4, 22, 29. Baptismi sane vicem aliquando implere passio- 1630
nem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: *Hodie mecurn eris in paradiso* [Lc 23, 43], non leve documentum idem
471 beatus Cyprianus assumit. Quod etiam atque etiam considerans invenio non tantum passionem pro nomine Christi id quod ex baptismo deerat posse supplere, sed etiam fidem conversionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest.

78 4, 24, 31. Quod universa tenet ecclesia nec conciliis in- 1631
stitutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.

474 4, 24, 31. Cum pro iis [parvulis] alii respondent, ut impleatur 1632
erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum con-
453 secrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet.

488 5, 8, 9. Sicut ludas, cui buccellam tradidit Dominus, non 1633
506 malum accipiendo sed male accipiendo locum in se diabolo praebuit, sic indigne quisque sumens dominicum sacramentum non efficit, ut, quia ipse malus est, malum sit, aut, quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini et sanguis Domini nihilominus erat etiam illis quibus dicebat apostolus: *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit* [I Cor 11. 29].

4C0 5, 10, 12. Quaero itaque, si baptismo Ioannis peccata 1634
dimittebantur, quid amplius praestari potuit per baptismum Christi iis, quos apostolus Paulus post Ioannis baptismum Christi baptismo voluit baptizari [cf. Act 19, 4 5]?

451 5, 20, 28. Si ergo ad hoc valet quod dictum est in evan- 1635
gelio: *Deus peccatorem non audit* [Io 9, 31], ut per peccatorem

1629. CV 51, 255; ML 43, 172.
1630. CV 51, 257; ML 43, 173.
1631. CV 51, 259; ML 43, 174.
1632. CV 51, 260; ML 43, 175.
1633. CV 51, 270; ML 43, 181.
1634. CV 51, 272; ML 43, 183.
1635. CV 51, 285; ML 43, 190.

sacramenta non celebrentur, quomodo exaudit homicidam deprecantem vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel 455
super eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponitur? Quae tamen omnia et fiunt et valent etiam per homicidas, id est, per eos qui oderunt fratres, etiam in ipsa intus ecclesia.

1636 5, 23, 33. Quemadmodum Spiritum Sanctum, sicut habent 469
filii dilecti, non habent filii maligni, et tamen baptismum habent, sic et ecclesiam, sicut habent catholici, non habent haeretici, et tamen baptismum habent.

1637 6, 9, 14. Si non esset baptisma unum et verum nisi in 469
ecclesia, non utique esset in iis, qui ab unitate discedunt. Est autem in iis; nam non id recipiunt redeuntes, non ob aliud nisi quia non amiserant recedentes. . . . Venientibus 444
enim ad catholicam pacem prodesse incipiunt quae foris inerant, sed non proderant.

1638 6, 25, 47. Deus adest evangelicis verbis suis, sine quibus 448
baptismus Christi consecrari non potest, et ipse sanctificat 440
sacramentum suum, ut homini, sive antequam baptizetur, sive 444
cum baptizatur, sive postea quandoque veraciter ad se converso id ipsum valeat ad salutem, quod ad perniciem, nisi converteretur, valeret. Ceterum quis nesciat non esse baptismum 465
Christi, si verba evangelica, quibus symbolum constat, illic defuerint? Sed facilius inveniuntur haeretici qui omnino non baptizent, quam qui non illis verbis baptizent.

1639 7, 53, 102. Si quis me forte in eo concilio constitutum, 468
ubi talium rerum quaestio versaretur, non praecedentibus 469
talibus, quorum sententias sequi mallem, urgeret ut dicerem quid ipse sentirem; si eo modo affectus essem, quo eram cum ista dictarem, nequaquam dubitarem habere baptismum eos, qui ubicumque et a quibuscumque illud verbis evangelicis consecratum sine sua simulatione et cum aliqua fide accepissent, 453
quamquam iis ad salutem spiritalem non prodesset, si caritate caruissent, qua catholicae insererentur ecclesiae.

De bono coniugali, 400/1,

1640 C. 3, n. 3. Bonum ergo coniugii, quod etiam Dominus inses evangelio confirmavit, non solum quia prohibuit dimittere 570
uxorem nisi ex causa fornicationis [Mt 19, 9], sed etiam quia venit invitatus ad nuptias [Io 2, 2], cur sit bonum merito quaeritur. Quod mihi non videtur propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diverso

1636. CV 51, 290; ML 43, 193. 1637. CV 51, 308; ML 43, 204.
1638. CV 51, 324; ML 43, 214. 1639. CV 51, 373; ML 43, 243.
1640. CV 41 (ed. I. Zycha, 1900), 190; ML 40, 375.

sexu societatem. . . . Habent etiam id bonum coniugia, quod carnalis vel iuvenalis incontinentia, etiamsi vitiosa est, ad propagandae prolis redigitur honestatem, ut ex malo libidinis aliquid boni faciat copulatio coniugalis.

576 17, 19. Tunc [in V. T.] ipsius pietatis erat operatio etiam 1641
carnaliter filios propagare, quia illius populi generatio nuntia futurorum erat et ad dispensationem propheticam pertinebat. 20. Ideoque non sicut uni viro etiam plures habere licebat uxores, ita uni feminae plures viros, nec prolis ipsius causa, si forte illa parere posset, ille generare non posset.

568 24, 32. Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque 1642
omnes homines in causa generandi est et in fide castitatis; quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate
572 sacramenti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir eius vivit, nec saltem ipsa causa pariendi ; quae cum sola sit qua nuptiae fiunt, nec ea re non subséquente propter quam fiunt solvitur vinculum nuptiale
553 nisi coniugis morte. Quemadmodum si fiat ordinatio cleri
445 ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum ordinationis, et, si aliqua culpa quisquam ab officio removeatur, sacramento Domini semel imposito non carebit, quamvis ad iudicium permanente.

De sancta virginitate, 400/1.

C. 4, n. 4. Christus nascendo de virgine, quae antequam 1643
«4 sciret quis de illa fuerat nasciturus, virgo statuerat permanere, virginitatem sanctam approbare maluit quam imperare. Ac sic etiam in ipsa femina in qua formam servi accepit, virginitatem esse liberam voluit.

377 6, 6. Illa una femina, non solum spiritu verum etiam cor-1644
pore, et mater est et virgo. Et mater quidem spiritu, non capitis nostri, quod est ipse salvator, ex quo magis illa spiritaliter nata est, quia omnes qui in eum crediderint, in quibus
»33 et ipsa est, recte *filii sponsi* [Mt 9, 15] appellantur, sed plane mater membrorum eius, quod nos sumus, quia cooperata est caritate, ut fideles in ecclesia nascerentur, quae illius capitis membra sunt, corpore vero ipsius capitis mater

Contra litteras Petiliani Donatistae, 400—402.

«si L. 2, c. 35, n. 82. Cum ergo vobis fuerit manifestatum, nec 1645
454 illum qui ministravit, nec illum qui accepit baptismum, puram

1641. CV 41, 213; ML 40, 887. 1642. CV 41, 226; ML 40, 394.
1643. CV 41, 238; ML 40, 398. 1644. CV 41, 239; ML 40, 399.
1646. CV 52 (ed. M. Petschenig, 1909), 68; ML 43, 288.

habuisse conscientiam, denuo baptizandum esse censebitis? Nequaquam hoc dicturus, nequaquam facturus es. Baptismi ergo puritas a puritate vel immunditia conscientiae, sive dantis sive accipientis, omnino distincta est.

1646 2, 72, 162. Quia ex occasione, praetermittendum non est: certe antiquus populus Dei circumcisionem pro baptismo habebat. M2

1647 2, 104, 239. Sacramentum chrismatis ... in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus; sed potest esse et in hominibus pessimis, in operibus carnis vitam consumentibus et regnum caelorum non possessuris.... Discerne ergo visibile sanctum sacramentum, quod esse et in bonis et in malis potest, illis ad praemium, illis ad iudicium, ab invisibili unctione caritatis, quae propria bonorum est. 459 45<

[?] De unitate ecclesiae, 402.

1648 C. 10, n. 50. Nec nos propterea dicimus nobis credi oportere, quod in ecclesia Christi sumus, quia ipsam quam tenemus, commendavit Milevitanus Optatus, vel Mediolanensis Ambrosius, vel alii innumerabiles nostrae communionis episcopi; aut quia nostrorum collegarum conciliis ipsa praedicata est; aut quia per totum orbem in locis sanctis, quae frequentat nostra communio, tanta mirabilia vel exauditionum vel sanitatum fiunt.... Quaecumque talia in Catholica fiunt, ideo sunt approbanda, quia in Catholica fiunt; non ideo ipsa Catholica manifestatur, quia haec in ea fiunt. Ipse Dominus Iesus, cum resurrexisset a mortuis et discipulorum oculis videndum manibusque tangendum suum corpus offerret, ne quid tamen fallaciae se pati arbitrarentur, magis eos testimoniis legis et prophetarum et psalmorum confirmandos esse iudicavit, ostendens ea de se impleta, quae fuerant tanto ante praedicta. Sic et ecclesiam suam commendavit dicens *praedicari in nomine suo paenitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Jérusalem* [Lc 24, 44 sqq]. Hoc in lege et prophetis et psalmis esse scriptum ipse testatus est; hoc eius ore commendatum tenemus. Haec sunt causae nostrae documenta, haec fundamenta, haec firmamenta. 24

De Trinitate, 400—416.

1649 L. 1, c. 1, n. 2. Quae vero proprie de Deo dicuntur, quaeque in nulla creatura inveniuntur, raro ponit scriptura divina; sicut illud quod dictum est ad Moysen: *Ego sum qui sum,* et: *Qui est, misit me ad vos* [Ex 3, 14]. Cum enim esse aliquo -94

1«46. CV 52, 103; ML 43, 309.
1647. CV 52, 154; ML 43, 842.
1648. CV 52, 297; ML 43, 430.
1649. ML 42, 821.

modo dicatur et corpus et animus, nisi proprio quodam modo vellet intellegi, non id utique diceret.

i4i 1, 4, 7. Omnes quos legere potui, qui ante me scripserunt 1650
de Trinitate, quae Deus est, divinorum librorum veterum et novorum catholici tractatores, hoc intenderunt secuhdum scrip-
1« turas docere, quod Pater et Filius et Spiritus Sanctus unius eiusdemque substantiae inseparabili aequalitate divinam insinuent unitatem ; ideoque non sint tres dii sed unus Deus, quamvis Pater Filium genuerit, et ideo Filius non sit qui Pater est; Filiusque a Patre sit genitus, et ideo Pater non sit qui Filius est; Spiritusque Sanctus nec Pater sit nec Filius,
íes sed tantum Patris et Filii Spiritus, Patri et Filio etiam ipse
166 coaequalis, et ad Trinitatis pertinens unitatem.

391 1, 13, 28. Nisi tamen ipse idem esset filius hominis propter 1651
formam servi quam accepit, qui est Filius Dei propter Dei formam in qua est, non diceret Paulus apostolus de principibus huius saeculi : *Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent* [1 Cor 2, 8]. Ex forma enim servi crucifixus est, et tamen Dominus gloriae crucifixus est. Talis enim erat illa susceptio, quae Deum hominem faceret et hominem Deum.

485 3, 4, 10. Potuit [Paulus] significando praedicare Dominum 1652
lesum Christum, aliter per linguam suam, aliter per epistulam, aliter per sacramentum corporis et sanguinis eius ; nec linguam quippe eius, nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa litterarum conscripta pelliculis, corpus Christi et sanguinem dicimus, sed illud tantum quod
497 ex fructibus terrae acceptum et prece mystica consecratum
'.os rite sumimus ad salutem spiritualem in memoriam pro nobis
483 dominicae passionis.

ios 3, 11, 21. Substantia ve), si melius dicitur, essentia Dei, 1653
ubi pro modulo nostro ex quantulacumque particula intellegimus Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, quandoquidem nullo modo mutabilis est, nullo modo potest ipsa per semet-
147 ipsam esse visibilis. 22. Proinde illa omnia quae patribus visa sunt, cum Deus illis secundum suam dispensationem temporibus congruam praesentaretur, per creaturam factà esse manifestum est. Et si nos latet quomodo ea ministris angelis fecerit, per angelos tamen esse facta non ex nostro sensu dicimus, ne cuiquam videamur plus sapere, sed sapimus ad temperantiam [Rom 12, 3].

<03 4, 13, 16. Demonstravit spiritus mediatoris, quam nulla 1654
poena peccati usque ad mortem carnis accesserit, quia non eam deseruit invitus, sed quia voluit, quando voluit, quomodo voluit.

1650. ML 42, 824. 1651. ML 42, 840. 1652. ML 42, 873.
1653. ML 42, 881. 1654. ML 42, 898.

1655 4, 13, 17. Morte sua quippe uno verissimo sacrificio prou» nobis oblato, quidquid culparum erat unde nos principatus418 et potestates ad luenda supplicia iure detinebant, purgavit, abolevit, exstinxit; et sua resurrectione in novam vitam nos *praedestinatos vocavit, vocatos iustificavit, iustificatos glorificava* [Rom 8, 30]. . . . Quocirca etiam ipso Domino se credebat diabolus superiorem, in quantum illi Dominus in passionibus cessit; quia et de ipso intellectum est quod in psalmo legitur: *Minuisti eum paulo minus ab angelis* [Ps 8, 6], ut ab iniquo velut aequo iure adversum nos agente, ipse occisus innocens eum iure aequissimo superaret, atque ita *captivitatem* propter peccatum factam *captivaret* [Eph 4, 8], nosque liberaret a captivitate propter peccatum iusta, suo iusto sanguine iniuste fuso mortis chirographum delens et iustificandos redimens peccatores.

1656 4, 20, 27. Si autem secundum hoc missus a Patre Filius 184 dicitur, quia ille Pater est, ille Filius, nullo modo impedit ut credamus aequalem Patri esse Filium et consubstantialem etiss coaeternum, et tamen a Patre missum Filium. Non quia ille i«o maior est, ille minor, sed quia ille Pater, ille Filius; ille genitor, ille genitus; ille a quo est qui mittitur, ille qui est ab eo qui mittit.

1657 4,20,28. Pater, cum ex tempore a quoquam cognoscitur, isi non dicitur missus; non enim habet de quo sit, aut ex quo procedat. Sapientia quippe dicit; *Ego ex ore Altissimi prodivi* [Eccli 24, 5]. Et de Spiritu Sancto dicitur: *A Patre procedit* [Io 15, 26]; Pater vero a nullo

1658 5, 1, 2. Quod ergo non invenimus in meliore nostro, non 113 debemus in illo quaerere, quod longe melius est meliore nostro, ut sic intellegamus Deum, si possumus, quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ praesidentem, sine habitu omnia continentem, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ulla sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem. Quisquis Deum ita cogitat, etsi nondum potest omni modo invenire quid sit, pie tamen cavet, quantum potest, aliquid de eo sentire quod non sit.

1659 5, 3, 4. Inter multa quae Ariani adversus catholicam fidem ibo solent disputare, hoc sibi maxime callidissimum machinamentum proponere videntur, cum dicunt: Quidquid de Deo dicitur vel intellegitur, non secundum accidens, sed secundum substantiam dicitur. Quapropter ingenitum esse Patri secundum substantiam est et genitum esse Filio secundum substantiam

1655. ML 42, 899. 1656. ML 42, 906.
1657. ML 42, 908. 1658. ML 42, 912.
1659. ML 42, 913.

est. Diversum est autem ingenitum esse et genitum esse diversa est ergo substantia Patris et Filii.

97 5, 5, 6. In rebus creatis atque mutabilibus quod non se- 1660
eundum substantiam dicitur, restat ut secundum accidens dicatur. ... In Deo autem nihil quidem secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est; nec tamen omne quod
its dicitur, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filiurn et filius ad patrem, quod non est accidens: quia et ille semper pater et ille semper filius, et non ita semper quasi ex quo natus est Filius, ut ex eo quod numquam desinat esse filius, Pater non desinat esse pater; sed ex eo quod semper natus est Filius, nec coepit umquam esse filius. . . . Quamobrem quamvis diversum sit patrem esse et filium esse, non est tamen diversa substantia, quia hoc non secundum substantiam dicuntur, sed secundum relativum; quod tamen relativum non est accidens, quia non est mutabile.

iso 5, 13, 14. Cum dicimus et Patrem principium et Filium 1661
principium, non duo principia creaturae dicimus, quia et Pater et Filius simul ad creaturam unum principium est, sicut unus creator, sicut unus Deus.

m 5, 14, 15. Si ergo et quod datur, principium habet eum 1662
a quo datur, quia non aliunde accepit illud quod ab ipso procedit, fatendum est Patrem et Filium principium esse Spiritus Sancti, non duo principia, sed sicut Pater et Filius unus Deus et ad creaturam relative unus creator et unus Dominus, sic relative ad Spiritum Sanctum unum principium,
180 ad creaturam vero Pater et Filius et Spiritus Sanctus unum
lu5 principium, sicut unus creator et unus Dominus.

loi 5, 16, 17. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus quod 1663
antea non dicebatur, manifestum est relative dici; non tamen secundum accidens Dei quod ei aliquid acciderit, sed plane secundum accidens eius ad quod dici aliquid Deus incipit relative. Et quod amicus Dei iustus esse incipit, ipse mutatur; Deus autem absit ut temporaliter aliquem diligat, quasi nova dilectione quae in illo ante non erat, apud quem nec praeterita transierunt et futura iam facta sunt.

ve 6, 4, 6. Humano quippe animo non hoc est esse quod 1664
est fortem esse, aut prudentem, aut iustum, aut temperantem: potest enim esse animus et nullam istarum habere virtutem. Deo autem hoc est esse quod est fortem esse, aut iustum esse, aut sapientem esse, et si quid de illa simplici multiplicitate, vel multiplici simplicitate dixeris, quo substantia eius significetur.

1660. ML 42, 914. 1661. ML 42, 920.
1662. ML 42, 921. 1663. ML 42, 923.
1664. ML 42, 927.

665 6, 5, 7. Etiam Spiritus Sanctus in eadem unitate substan- 178
tiae et aequalitate consistit [cum Patre et Filio]. Sive enim sit unitas amborum, sive sanctitas, sive caritas, sive ideo unitas quia caritas, et ideo caritas quia sanctitas, manifestum est quod non aliquis duorum est quo uterque coniungitur, quo genitus a gignente diligatur, generatoremque suum diligat.

1666 6, 7, 8. Deus vero multipliciter quidem dicitur magnus, so
bonus, sapiens, beatus, verus et quidquid aliud non indigne dici videtur; sed eadem magnitudo eius est, quae sapientia, non enim mole magnus est, sed virtute, et eadem bonitas quae sapientia et magnitudo, et eadem veritas quae illa omnia, et non est ibi aliud beatum esse, et aliud magnum, aut sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino ipsum esse.

1667 6, 7, 9. Nec quoniam Trinitas est, ideo triplex putandus 177
est: alioquin minor erit Pater solus, aut Filius solus, quam simul Pater et Filius. Quamquam non inveniatur quomodo dici possit aut Pater solus, aut Filius solus; cum semper atque inseparabiliter et ille cum Filio sit et ille cum Patre; non ut ambo sint Pater, aut ambo Filius, sed quia semper in invicem, neuter solus.

1668 7, 4, 8. Quod de personis secundum nostram, hoc de sub-1«
standis secundum Graecorum consuetudinem, ea quae diximus, oportet intellegi. Sic enim dicunt illi tres substantias, unam essentiam, quemadmodum nos dicimus tres personas, unam essentiam vel substantiam.

1669 7, 5, 10. Res ergo mutabiles neque simplices proprie di-os
cuntur substantiae. . . . Nefas- est autem dicere ut subsistat et97
subsit Deus bonitati suae, atque illa bonitas non substantia sit vel potius essentia, neque ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tamquam in subiecto: unde manifestum est Deum abusive substantiam vocari, ut nomine usitatiore intellegatur essentia, quod vere ac proprie dicitur; ita ut fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. Est enim vere solus, quia94
incommutabilis est, idque nomen suum famulo suo Moysi enuntiavit, cum ait: *Ego sum qui sum,* et: *Dices ad eos: Qui est, misit me ad vos* [Ex 3, 14].

1670 8, Prooemium, 1. Diximus alibi, ea dici proprie in illans
Trinitate distincte ad singulas personas pertinentia, quae relative dicuntur ad invicem: sicut Pater et Filius et utrius-175
que donum Spiritus Sanctus: non enim pater Trinitas, aut filius Trinitas, aut Trinitas donum. Quod vero ad se dicuntur singuli, non dici pluraliter tres, sed unum ipsam Trinitatem: sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritusisi Sanctus; et bonus Pater, bonus Filius, bonus Spiritus Sanctus;

1G65. ML 42, 927. 1666. ML 42, 929. 1667. ML 42, 929.
1668. ML 42, 941. 1669. ML 42, 942. 1670. ML 42, 946.

et omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus Sanctus: nec tamen tres dii, aut tres boni, aut tres omnipotentes, sed unus Deus, bonus, omnipotens ipsa Trinitas; et quidquid aliud non ad invicem relative, sed ad se singuli dicuntur. Hoc enim secundum essentiam dicuntur, quia hoc est ibi esse, quod magnum esse, quod bonum esse, quod sapientem esse, et quidquid aliud ad se unaquaeque ibi persona vel ipsa Trinitas dicitur. Ideoque dici tres personas, vel tres substantias, non ut aliqua intellegatur diversitas essentiae, sed ut vel uno aliquo vocabulo responderi possit, cum dicitur quid tres, vel quid tria; tantamque esse aequalitatem in ea Trinitate, ut non solum Pater non sit maior quam Filius, quod attinet ad divinitatem, sed nec Pater et Filius simul
m maius aliquid sint quam Spiritus Sanctus, aut singula quaeque persona quaelibet trium minus aliquid sit quam ipsa Trinitas.

iis 8, 3, 4. Bonum hoc et bonum illud: tolle hoc et illud, et 1671
vide ipsum bonum, si potes: ita Deum videbis, non alio bono bonum, sed bonum omnis boni. Neque enim in his omnibus bonis, vel quae commemoravi, vel quae alia cernuntur sive cogitantur, diceremus aliud alio melius cum vere iudicamus, nisi esset nobis impressa notio ipsius boni, secundum quod et
sta probaremus aliquid et aliud alii praeponeremus. Sic amandus est Deus, non hoc et illud bonum, sed ipsum bonum.

261 9, 1, 1. Ea recta intentio est, quae proficiscitur a fide. 1672
Certa enim fides utcumque incohat cognitionem; cognitio vero certa non perficietur nisi post hanc vitam, cum *videbimus facie wsad faciem* [1 Cor 13, 12], . . . Quod ergo ad istam quaestionem
1,8 attinet, credamus Patrem et Filium et Spiritum Sanctum esse unum Deum, universae creaturae conditorem atque rectorem; nec Patrem esse Filium, nec Spiritum Sanctum vel Patrem
178 esse vel Filium, sed Trinitatem relatarum ad invicem personarum et unitatem aequalis essentiae. Hoc autem quaeramus intellegere, ab eo ipso, quem intellegere volumus, auxilium precantes.

228 12, 6, 6. Dixit enim Deus: *Faciamus hominem ad imaginem* 1673
144 et similitudinem nostram [Gn 1, 26]. Paulo post autem dictum est: *Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei* [ib 27]. *Nostram* certe, quia pluralis est numerus, non recte diceretur, si homo ad unius personae imaginem fieret, sive Patris, sive Filii, sive Spiritus Sancti. Sed quia fiebat ad imaginem Trinitatis, propterea dictum est: *ad imaginem nostram.* Rursus autem ne in Trinitate credendos arbitraremur tres deos, cum sit eadem Trinitas unus Deus, *Et fecit,* inquit, *Deus hominem ad imaginem Dei,* pro eo ac si diceret: ad imaginem suam.

1671. ML 42, 949. 1672. ML 42, 961.
1673. ML 42, 1001.

1674 13, 8, 11. Cum ergo beati esse omnes homines velint, si coa vere volunt, profecto et esse immortales volunt: aliter enim beati esse non possent. Denique et de immortalitate interrogati, sicut et de beatitudine, omnes eam se velle respondent.

1675 13, 14, 18. Quae est igitur iustitia, qua victus est diabolus? 4ia Quae, nisi iustitia Iesu Christi? Et quomodo victus est? Quia, cum in eo nihil morte dignum inveniret, occidit eum tamen. Et utique iustum est ut debitores quos tenebat liberi dimittantur, in eum credentes, quem sine ullo debito occidit. Hoc est quod iustificari dicimur in Christi sanguine [Rom 5, 9]. Sic quippe in remissionem peccatorum nostrorum innocens 41» sanguis ille effusus est. . . . Numquid isto iure aequissimo diabolus vinceretur, si potentia Christus cum illo agere, non iustitia voluisset? Sed postposuit quod potuit, ut prius ageret quod oportuit. Ideo autem illum esse opus erat et hominem 409 et Deum. Nisi enim homo esset, non posset occidi; nisi Deus esset, non crederetur noluisse quod potuit, sed non potuisse quod voluit; nec ab eo iustitiam potentiae praelatam fuisse, sed ei defuisse potentiam putaremus. Nunc vero humana pro nobis passus est, quia homo erat; sed si noluisset, etiam hoc non pati potuisset, quia et Deus erat. . . . 15, 19. In 420 hac redemptione tamquam pretium pro nobis datus est sanguis Christi, quo accepto diabolus non ditatus est, sed ligatus, ut nos ab eius nexibus solveremur.

1676 15, 13, 22. Quae autem scientia Dei est, ipsa et sapientia; 00 et quae sapientia, ipsa essentia sive substantia; quia in illius naturae simplicitate mirabili non est aliud sapere, aliud esse; sed quod est sapere, hoc est et esse.

1677 15, 14, 23. Verbum ergo Dei Patris unigenitus Filius, per 158 omnia Patri similis et aequalis, Deus de Deo, lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia; est hocns omnino quod Pater, non tamen Pater; quia iste Filius, ille Pater. Ac per hoc novit omnia quae novit Pater, sed ei nosse de Patre est, sicut esse. Nosse enim et esse ibi unum est. Et ideo, Patri sicut esse non est a Filio, ita nec nosse. Proinde tamquam se ipsum dicens, Pater genuit Verbum sibiles aequale per omnia. Non enim se ipsum integre perfecteque dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius Verbo quam in ipso.

1678 15, 17, 29. Et tamen non frustra in hac Trinitate non iei dicitur Verbum Dei nisi Filius, nec donum Dei nisi Spiritus 175 Sanctus, nec de quo genitum est Verbum et de quo procedit 172 principaliter Spiritus Sanctus nisi Deus Pater. Ideo autem addidi .principaliter', quia et de Filio Spiritus Sanctus pro-171

1674. ML 42, 1022. 1675. ML 42, 1027. 1676. ML 42, 1076.
1677. ML 42, 1076. 1678. ML 42, 1081.

cedere reperitur. Sed hoc quoque illi Pater dedit, non iam exsistenti et nondum habenti, sed quidquid unigenito Verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, ut etiam de illo donum commune procederet et Spiritus Sanctus spiritus esset amborum.

274 15, 18, 31. *Dilectio Dei diffusa est in cordibus nostris, per\f>l§ Spiritum Sanctum qui datus est nobis* [Rom 5, 5]. 32. Nullum est isto Dei dono excellentius. Solum est quod dividit inter filios regni aeterni et filios perditionis aeternae. Dantur et alia per Spiritum Sanctum munera, sed sine caritate nihil
242 prosunt. . . . Sine caritate quippe fides potest quidem esse, sed non et prodesse.

894 15, 26, 46. Dominus ipse Iesus Spiritum Sanctum non 1680 solum dedit ut Deus, sed etiam accepit ut homo; propterea dictus est *plenus gratia* [to 1, 14] et *Spiritu Sancto* [Lc 4, 1]. Et manifestius de illo scriptum est in Actibus apostolorum: *Quoniam unxit eum Deus Spiritu Sancto* [Act 10, 38]: non utique oleo visibili, sed dono gratiae, quod visibili significatur unguento, quo baptizatos unguit ecclesia. Nec sane tunc unctus est Christus Spiritu Sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit [Mt 3, 16]; tunc enim corpus suum, id est ecclesiam suam, praefigurare dignatus est, in qua praecipue baptizati accipiunt Spiritum Sanctum; sed ista mystica et invisibili unctione tunc intellegendus est unctus,
385 quando *Verbum* Dei *caro factum est* [Io 1, 14], id est, quando
:|8C humana natura, sine ullis praecedentibus bonorum operum meritis, Deo Verbo est in utero virginis copulata, ita ut cum illo fieret una persona.

171 15, 26, 47. Si enim quidquid habet, de Patre habet Filius; 1681 de Patre habet utique ut et de illo procedat Spiritus Sanctus....
isi Pater enim solus non est de alio, ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in scripturis, sed in consuetudine disputantium, et de re tanta sermonem qualem valuerint pro-
172ferentium. Filius autem de Patre natus est; et Spiritus Sanctus de Patre principaliter, et ipso sine ullo temporis intervallo
174 dante, communiter de utroque procedit. Diceretur autem filius Patris et Filii, si, quod abhorret ab omnium sanorum sensibus, eum ambo genuissent. Non igitur ab utroque est genitus, sed procedit ab utroque amborum Spiritus.

15, 27, 48. De processione Spiritus Sancti locum transfert Augustinus, qui habetur In Io. tr. 99, 8 sq, cf. n. 1840.

us 15, 28, 51. Domine Deus noster, credimus in te Patrem, 1682
148et Filium, et Spiritum Sanctum. Neque enim diceret veritas: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus*

1679. ML 42, 1082. 1680. ML 42, 1093. 1681. ML 42, 1094. 1682. ML 42, 1097.

Sancti [Mt 28, 19], nisi Trinitas esses. Nec baptizari nos iuberes, Domine Deus, in eius nomine, qui non est Dominus Deus. Neque diceretur voce divina: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est* [Dt 6, 4], nisi Trinitas ita esses, ut unus Dominus Deus esses. Et si tu Deus Pater ipse esses, et Filius Verbum tuum Iesus Christus ipse esses, et donum vestrum Spiritus Sanctus, non legeremus in litteris veritatis: *Misit Deus Filium suum* [Gal 4, 4; Io 3, 17], Nec tu, o Unigenite, diceres de Spiritu Sancto: *Quem mittet Pater in nomine meo* [Io 14, 26], et: *Quem ego mittam vobis a Patre* [ib. 15, 26].

De Genesi ad litteram, 401—415.

1683 L. 1, c. 18, n. 37. In rebus obscuris atque a nostris oculis 2u›
remotissimis, si qua inde scripta etiam divina legerimus, quae possint, salva fide qua imbuimur, alias atque alias parere sententias, in nullam earum nos praecipiti affirmatione ita proiciamus, ut, si forte diligentius discussa veritas eam recte labefactaverit, corruamus, non pro sententia divinarum scripturarum, sed pro nostra ita dimicantes, ut eam velimus scripturarum esse, quae nostra est, cum potius eam, quae scripturarum est, nostram esse velle debeamus.

1684 1, 19, 39 Plerumque enim accidit ut aliquid de terra, de 215
caelo, de ceteris mundi huius elementis, de motu et conversione vel etiam magnitudine et intervallis siderum, de certis defectibus solis ac lunae, de circuitibus annorum et temporum, de naturis animalium, fruticum, lapidum atque huiusmodi 'ceteris, etiam non Christianus ita noverit, ut certissima ratione vel experientia teneat. Turpe est autem nimis et perniciosum ac maxime cavendum, ut Christianum de his rebus, quasi secundum Christianas litteras loquentem, ita delirare audiat, ut, quemadmodum dicitur, toto caelo errare conspiciens risum tenere vix possit.

1685 1, 20, 40. Ad hoc enim considerandum et observandum 215
libri Geneseos multipliciter, quantum potui, enucleavi protulique sententias de verbis ad exercitationem nostram obscure positis, non aliquid unum temere affirmans cum praeiudicio alterius expositionis fortasse melioris.

1686 1, 21, 41. Dicet aliquis: Quid tu tanta tritura dissertationis 215
huius, quid granorum exuisti, quid eventilasti? Cur propemodum in quaestionibus adhuc latent omnia? Affirma aliquid eorum, quae multa posse intellegi disputasti. Cui respondeo, ad eum ipsum me suaviter cibum pervenisse, quod didici non

1683. CV 28, 2 (ed. I. Zycha, 1894), 27; ML 34, 260.
1684. CV 28, 2, 28; ML 34, 261. 1685. CV 28, 2, 29; MI. 34, 261
1686. CV 28, 2, 30; ML 34, 262.

haerere hominem in respondendo secundum fidem, quod respondendum est hominibus qui calumniari libris nostrae salutis affectant, ut, quidquid ipsi de natura rerum veracibus documentis demonstrare potuerint, ostendamus nostris litteris non esse contrarium, quidquid autem de quibuslibet suis voluminibus his nostris litteris, id est catholicae fidei, contrarium protulerint, aut aliqua etiam facultate ostendamus, aut nulla dubitatione credamus esse falsissimum.

2, 9, 20. Sed quia de fide agitur scripturarum, propter 1687
eis illam causam, quam non semel commemoravi, ne quisquam eloquia divina non intellegens, cum de his rebus tale aliquid vel invenerit in libris nostris vel ex illis audierit, quod perceptis a se rationibus adversari videatur, nullo modo iis cetera utilia monentibus vel narrantibus vel praenuntiantibus credat; breviter dicendum est de figura caeli hoc scisse auctores nostros, quod veritas habet; sed Spiritum Dei, qui per eos loquebatur, noluisse ista docere homines nulli saluti profutura.

235 4, 12, 22. Potest etiam intellegi Deum requievisse a con- 1688
dendis generibus creaturae, quia ultra iam non condidit aliqua genera nova; deinceps autem usque nunc et ultra operari eorumdem generum administrationem, quae tunc instituta sunt, non ut ipso saltem die septimo potentia eius a caeli et terrae omniumque rerum quas condiderat gubernatione cessaret, alioquin continuo dilaberentur.

213 4, 22, 39. Et quia ceterae creaturae, quae infra ipsam 1689
[angelicam] fiunt, sine cognitione eius non fiunt, propterea nimirum idem dies ubique repetitur, ut eius repetitione fiant tot dies, quotiens distinguuntur rerum genera creatarum, per fectione senarii numeri terminanda; ut vespera primi diei sit etiam sui cognitio, non se esse quod Deus est; mane autem post hanc vesperam, quo concluditur dies unus et incohatur secundus, conversio sit eius, qua id, quod creata est, ad laudem referat creatoris, et percipiat de Verbo Dei cognitionem creaturae quae post ipsam fit, hoc est, firmamenti. . . . Deinde fit vespera illius lucis, cum ipsum firmamentum, non in Verbo Dei sicut ante, sed in ipsa eius natura cognoscit; quae cognitio, quoniam minor est, recte nomine vesperae signi ficatur.

214 4, 27, 44. Istos septem dies, qui pro illis agunt hebdomada, 1690
cuius cursu et recursu tempora rapiuntur, in qua dies unus est a solis ortu usque in ortum circuitus, sic illorum vicem quamdam exhibere credamus, ut non eos illis similes, sed multum impares minime dubitemus.

1687. CV 28, 2, 46; MI. 34, 270.
1688. CV 28, 2, 108; MI. 34, 304.
1689. CV 28, 2, 121; ML 34, 312.
1690. CV 28, 2, 126' ML 34, 314.

1691 4, 32, 49. Mens itaque humana prius haec quae facta sunt sì per sensus corporis experitur, eorumque notitiam pro infirmitatis humanae modulo capit; et deinde quaerit eorum causas, si quo modo possit ad eas pervenire principaliter atque incommutabiliter manentes in Verbo Dei, ac sic *invisibilia eius, per ea, quae facta sunt, intellecta conspicere* [Rom 1, 20], . . . Mens vero angelica pura caritate inhaerens Verbo Dei, postea i»8 quam illo ordine creata est, ut praecederet cetera, prius ea 199 vidit in Verbo Dei facienda, quam facta sunt.

1692 4, 33, 52. De quo enim creatore scriptura ista narravit, 211 quod sex diebus consummaverit opera sua, de illo alibi non utique dissonanter scriptum est, quod creaverit omnia simul [Eccli 18, 1]. Ac per hoc et istos dies sex vel septem, vel potius unum sexies septiesve repetitum simul fecit, qui fecit omnia simul.

1693 5, 16, 34. Propinquior nobis est qui fecit, quam multa ss quae facta sunt. *In illo enim vivimus, ct movemur, et sumus* [Act 17, 28]. ... Ex quo fit, ut maior ad illa invenienda sit labor, quam ad illum a quo facta sunt, cum sit incomparabili felicitate praestantius illum ex quantulacumque particula pia mente sentire, quam illa universa comprehendere.

1694 5, 20, 40. Sunt qui arbitrentur tantummodo mundum ipsum 235 factum a Deo, cetera iam fieri ab ipso mundo, sicut ille ordinavit et iussit, Deum autem ipsum nihil operari. Contra quos profertur illa sententia Domini : *Pater meus usque modo operatur* [Io 5, 17], . . . Sic ergo credamus, vel, si possumus, etiam intellegamus, usque nunc operari Deum, ut, si conditis ab eo rebus operatio eius subtrahatur, intercidant.

1695 5, 33, 45. Sicut autem in ipso grano invisibiliter erant 211 omnia simul quae per tempora in arborem surgerent, ita 212 ipse mundus cogitandus est, cum Deus simul omnia creavit, habuisse simul omnia quae in illo cum illo facta sunt, quando factus est dies : non solum caelum cum sole et luna et sideribus, quorum species manet motu rotabili, et terram et abyssos, quae velut inconstantes motus patiuntur, atque inferius adiuncta partem alteram mundo conferunt; sed etiam illa quae aqua et terra produxit potentialiter atque causaliter, priusquam per temporum moras ita exorirentur, quomodo nobis iam nota sunt in iis operibus, quae Deus usque nunc operatur.

1696 6, 13, 23. Sed quomodo eum [Adam] fecit Deus de limo 225 terrae? Utrum repente in aetate perfecta, hoc est virili atque iuvenali, an sicut nunc usque format in uteris matrum? Neque enim alius haec fecit, quam ille qui dixit: *Priusquam te*

1691. CV 28, 2, 129; MI. 34, 316.
1692. CV 28, 2, 133; ML 34, 318.
1693. CV 28, 2, 159; ML 34, 333.
1694. CV 28, 2, 163; ML 34, 335.
1695. CV 28, 2, 168; ML 33, 338.
1696. CV 28, 2, 187; ML 34, 348.

formarem in utero, novi te [Ieri, 5]; ut illud tantum proprium habuerit Adam, quod non ex parentibus natus est, sed factus ex terra; eo tamen modo, ut in hoc perficiendo et per aetates augendo hi temporum numeri complerentur, quos naturae humani generis attributos videmus. An potius hoc non est requirendum? Utrumlibet enim fecerit, hoc fecit quod Deum et omnipotentem et sapientem posse ac facere congruebat.

6, 13, 24. Num Dominus lignum quaesivit aut terram aut 1697
has temporum moras, cum aquam miro compendio convertit in vinum, et tale vinum quod etiam ebrius conviva laudaret?... Num exspectati sunt hi dies, ut in draconem virga converteretur de manu Moysi et Aaron? Nec ista, cum fiunt, contra naturam fiunt, nisi nobis quibus aliter naturae cursus innotuit; non autem Deo, cui hoc est natura quod fecerit.

354 6, 24, 35. Quomodo ergo, inquiunt, renovari dicimur, si 1698
non hoc recipimus, quod perdidit primus homo, in quo omnes moriuntur? Hoc plane recipimus secundum quemdam modum, et non hoc recipimus secundum quemdam modum. Non itaque immortalitatem spiritalis corporis recipimus, quam nondum habuit homo; sed recipimus iustitiam, ex qua per peccatum
oto lapsus est homo. Renovabimur ergo a vetustate peccati, non in pristinum corpus animale, in quo fuit Adam, sed in melius, id est in corpus spiritale, cum efficiemur aequales angelis Dei [Mt 22, 30], apti caelesti habitationi, ubi esca quae corrumpitur non egebimus. Renovabimur ergo spiritu mentis nostrae [Eph 4, 23] secundum imaginem eius qui creavit nos, quam peccando Adam perdidit.

231 6, 25, 36. Illud quippe [corpus] ante peccatum et mortale 1699
secundum aliam et immortale secundum aliam causam dici poterat: id est mortale, quia poterat mori; immortale, quia poterat non mori. Aliud est enim non posse mori, sicut quasdam naturas immortales creavit Deus; aliud est autem posse non mori, secundum quem modum primus homo creatus est immortalis; quod ei praestabatur de ligno vitae, non de
299 constitutione naturae; a quo ligno separatus est cum peccasset, ut posset mori, qui, nisi peccasset, posset non mori. Mortalis ergo erat condicione corporis animalis, immortalis autem beneficio conditoris.

217 7, 28, 43. Nunc tamen de anima, quam Deus inspiravit 1700
homini, sufflando in eius faciem, nihil confirmo, nisi quia ex Deo sic est, ut non sit substantia Dei, et sit incorporea, id
222 est non sit corpus, sed spiritus; non de substantia Dei genitus, nec de substantia Dei procedens, sed factus a Deo; nec ita factus, ut in eius naturam natura ulla corporis vel irrationalis

1697. CV 28, 2. 188; MI. 34, 349. 1698. CV 28, 2, 196; ML 34, 353.
1699. CV 28, 2, 197; MI. 34, 354. 1700. CV 28, 2, 228; ML 34, 372.

animae verteretur, ac per hoc de nihilo, et quod sit immortalisais secundum quemdam vitae modum, quem nullo modo potest amittere; secundum quamdam vero mutabilitatem, qua potest vel deterior vel melior fieri, non immerito etiam mortalis possit intellegi ; quoniam veram immortalitatem solus ille habet, de quo proprie dictum est: *Qui solus habet immortalitatem* [1 Tim 6, 16].

1701 8,12,26. Sicut aer praesente lumine non factus est lucidus, 351
sed fit; quia, si factus esset, non autem fieret, etiam absente lumine lucidus maneret, sic homo Deo sibi praesente illuminatur, absente autem continuo tenebratur ; a quo non locorum intervallis, sed voluntatis aversione disceditur. 364

1702 9, 15, 26. Natura mulieris creata est, quamvis ex virili, 226
quae iam erat, non aliquo motu iam exsistentium naturarum. Angeli autem nullam omnino possunt creare naturam ; solus i»o
enim unus cuiuslibet naturae, seu magnae seu minimae, creator 195
est Deus, id est ipsa Trinitas, Pater et Filius et Spiritus Sanctus.

1703 9,17,32. Elementa mundi huius corporei habent definitam 212
vim qualitatemque suam, quid unumquodque valeat vel non valeat, quid de quo fieri possit vel non possit. Ex his velut primordiis rerum, omnia quae gignuntur, suo quaeque tempore exortus processusque sumunt, finesque et decessiones sui cuiusque generis. Unde fit ut de grano tritici non nascatur faba, vel de faba triticum, vel de pecore homo, vel de homine pecus. Super hunc autem motum cursumque rerum naturalem potestas creatoris habet apud se posse de his omnibus facere aliud, quam eorum quasi seminales rationes habent, non tamen id, quod non in iis posuit ut de his fieri vel ab ipso possit.

1704 10, 18, 32. Quid incoinquinatius illo utero virginis, cuius 435
caro, etiamsi de peccati propagatione venit, non tamen de peccati propagatione concepit, ut ne ipsum quidem corpus Christi ea lex severit in utero Mariae, quae in membris posita corporis mortis repugnat legi mentis? . . . Proinde corpus39?
Christi, quamvis ex carne feminae assumptum est, quae de illa carnis peccati propagine concepta fuerat, tamen quia non sic in ea conceptum est, quomodo fuerat illa concepta, nec ipsa erat caro peccati, sed similitudo carnis peccati.

1705 10, 23, 39. Consuetudo matris ecclesiae in baptizandisso
parvulis nequaquam spernenda est, neque ullo modo superflua474
deputanda, nec omnino credenda, nisi apostolica esset traditio. Habet enim et illa parva aetas magnum testimonii pondus, quae prima pro Christo meruit sanguinem fundere.

1701. CV 28, 2, 250; ML 34, 383.
1702. CV 28, 2, 286; ML 34, 403.
1703. CV 28, 2, 291; ML 34, 406.
1704. CV 28, 2, 320; ML 34, 422.
1705. CV 28, 2, 327; ML 34, 426.

230 11, 1, 3. *Erant* ergo *ambo nudi* [Gn 2, 25]; verum est, 1706
omnino nuda erant corpora duorum hominum in paradiso conversantium. *Nec pudebat eos* [ib.]; quid enim puderet, quando nullam *legem* senserant *in membris* suis *repugnantem iwlegi mentis* suae [Rom 7, 23]? Quae illos poena peccati post perpetrationem praevaricationis secuta est, usurpante inoboedientia prohibitum, et iustitia puniente commissum. Quod antequam fieret, nudi erant, ut dictum est, et non confundebantur: nullus erat motus in corpore, cui verecundia deberetur; nihil putabant velandum, quia nihil senserant refrenandum.

120 11, 9, 12. Praesciebat [Deus] quod eorum [protoparentum] 1707
futura esset voluntas mala. Praesciebat sane, et quia falli non potest eius praescientia, ideo non ipsius, sed eorum est
122 voluntas mala. Cur ergo eos creavit, quos tales futuros esse
123 praesciebat? Quia, sicut praevidit quid mali essent facturi, sic etiam praevidit de malis factis eorum quid boni esset ipse
134 facturus. Sic enim eos fecit, ut iis relinqueret unde et ipsi aliquid facerent, quo, quidquid etiam culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operantem invenirent. A se quippe habent voluntatem malam, ab illo autem et naturam bonam et iustam poenam; sibi debitum locum, aliis exercitationis
333 adminiculum et timoris exemplum. 10, 13. Sed posset, inquit, etiam ipsorum voluntatem in bonum convertere, quoniam omnipotens est. Posset plane. Cur ergo non fecit? Quia noluit. Cur noluerit, penes ipsum est.

208 11, 14, 18. Nonnulli dicunt ipsum ei [diabolo] fuisse casum 1708
a supernis sedibus, quod inviderit homini facto ad imaginem Dei. Porro autem invidia sequitur superbiam, non praecedit: non enim causa superbiendi est invidia, sed causa invidendi superbia.

Contra Felicem Manichaeum, 404.

67 L. 1, c. 10. Quia dixisti, quod Manichaeus vos docuerit 1709
initium, medium et finem, et quomodo vel quare factus sit mundus, de cursu solis et lunae et de aliis quae commemorasti, non legitur in evangelio Dominum dixisse: Mitto vobis Paracletum qui vos doceat de cursu solis et lunae. Christianos enim facere volebat, non mathematicos.

834 2, 4. *Aut facite arborem bonam et fructum eius bonum, aut* 1710
fante arborem malam et fructum eius malum [Mi 12, 33]. Cum ergo dicit: *Aut* hoc *facite, aut* illud *facite,* potestatem indicat, non naturam. Nemo enim nisi Deus facere arborem potest,

1706. CV 28, 2, 335; MI. 34, 430. 1707. CV 28, 2, 342; ML 34, 434.
1708. CV 28, 2, 346; ML 34, 436.
1709. CV 25, 2 (cd. L Zycha, 1892), 811; ML 42, 525.
1710. CV 25, 2, 831; ML 42, 538.

sed habet unusquisque in voluntate aut eligere quae bona sunt, et esse arbor bona, aut eligere quae mala sunt, et esse arbor mala.

1711 2, 18. Omnia quae fiunt et quod quisque facit, aut de se 189
est, aut ex aliquo, aut ex nihilo. Homo, quia non est omnipotens, de se filium facit, ex aliquo, sicut artifex ex ligno arcam, ex argento vasculum. Potuit enim facere vasculum, sed non potuit facere argentum; potuit facere arcam, sed non potuit facere lignum. Ex nihilo autem, ex eo quod prorsus non est, facere ut sit, nullus hominum potest. Deus autem, km
quia omnipotens est, et de se Filium genuit, et ex nihilo 190
mundum fecit, et ex limo hominem formavit, ut per istas tres potentias ostenderet effectionem suam in omnibus valentem.

De natura boni, 405.

1712 22. Deus autem nec modum habere dicendus est, ne finis 99
eius dici putetur. Nec ideo tamen immoderatus est, a quo modus omnibus rebus tribuitur, ut aliquo modo esse possint. Nec rursum moderatum oportet dici Deum, tamquam ab aliquo modum acceperit. Si autem dicamus eum summum modum, forte aliquid dicimus; si tamen in eo quod dicimus summum modum, intellegamus summum bonum.

Contra Cresconium Donatistam, 406.

1713 L. 1, c. 30, n. 35. Neque enim propterea mutandus vel «5
improbandus est regius character in homine, si erroris sui veniam et militandi ordinem a rege impetraverit, quia eumdem characterem quo sibi satellites congregaret, desertor infixit; aut propterea signa mutanda sunt ovibus, cum dominico gregi sociantur, quia iis dominicum signum fugitivus servus impressit.

Breviculus collationis cum Donatistis, 411.

1714 Coli. 3, c. 10, n. 20. De duabus etiam ecclesiis calumniam 48
eorum Catholici refutarunt, identidem expressius ostendentes 44
quid dixerint, id est, non eam ecclesiam quae nunc habet permixtos malos alienam se dixisse a regno Dei, ubi non erunt mali commixti, sed eamdem ipsam unam et sanctam ecclesiam nunc esse aliter, tunc autem aliter futuram; nunc habere malos mixtos, tunc non habituram; sicut nunc mortalem, quod ex mortalibus constaret hominibus, tunc autem immortalem, quod in ea nullus esset vel corpore moriturus.

1711. CV 25, 2, 847; ML 42, 547. 1712. CV 25, 2, 864; ML 42, 558.
1713. CV 52 (ed. M. l'etschenig, 1909), 355; MI. 43, 4G4.
1714. CV 53 (ed. M. Petschenig, 1910), 69; ML 43, 635.

De peccatorum meritis et remissione, 412.

35< L. 1, c. 9, n. 10. Christum imitantur sancti eius ad se- 1715
412 quendam iustitiam. Unde et idem apostolus dicit: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi* [1 Cor 11, 1]. Sed praeter hanc imitationem gratia eius illuminationem iustificationemque nostram etiam intrinsecus operatur, illo opere de quo idem praedicator eius dicit: *Neque qui plantat esi aliquid, neque qui rigat, sed*
475 *qui incrementum dat Deus* [ib. 3, 7], Hac enim gratia baptizatos quoque parvulos suo inserit corpori, qui certe imitari aliquem
414 nondum valent. Sicut ergo ille in quo omnes vivificantur, praeter quod se ad iustitiam exemplum imitantibus praebuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam
302 latenter infundit et parvulis: sic et ille in quo omnes moriuntur, praeter quod iis, qui praeceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiae suae tabificavit in se omnes de sua stirpe
9 venientes. . . . Hoc propagationis est, non imitationis.

1, 20, 27. An vero quisquam etiam hoc dicere audebit, 1716
quod ad parvulos haec sententia non pertineat, possintque sine participatione corporis huius et sanguinis in se habere vitam, quia non ait: Qui non manducaverit, sicut de baptismo: *Qui non renatus fuerit* [Io 3. 5]; sed ait: *Si non manducaveritis* [Io 6, 54], velut eos alloquens qui audire et intellegere poterant, quod utique non calent parvuli? Sed qui hoc dicit, non attendit quia, nisi omnes ista sententia teneat, ut sine corpore et sanguine Filii hominis vitam habere non possint, frustra etiam aetas maior id curat.

470 1, 24, 34. Optime Punici Christiani baptismum ipsum nihil 1717
501 aliud quam salutem, et sacramentum corporis Christi nihil aliud quam vitam vocant. Unde, nisi ex antiqua, ut existimo, et apostolica traditione, qua ecclesiae Christi insitum tenent, praeter baptismum et participationem mensae dominicae, non solum ad regnum Dei, sed nec ad salutem et vitam aeternam posse quemquam hominum pervenire? Hoc enim et scriptura testatur.

350 2, 3, 3. Acute autem sibi videntur dicere [Pelagiani], quasi 1718
nostrum hoc ullus ignoret, quod «si nolumus, non peccamus; nec praeciperet Deus homini, quod esset humanae impossibile
815 voluntati». Sed hoc non vident, quod ad nonnulla superanda, vel quae male cupiuntur, vel quae male metuuntur, magnis aliquando et totis viribus opus est voluntatis, quas nos non perfecte in omnibus adhibituros praevidit.

1715. ML 44, 114. 1716. ML 44, 121. 1717. ML 44, 128.
1718. ML 44, 152.

1719 2, 5, 5. Ad peccandum namque non adiuvamur a Deo;3is
iusta autem agere vel iustitiae praeceptum omni ex parte
implere non possumus, nisi adiuvemur a Deo. Sicut enim sos
corporis oculus non adiuvatur a luce ut ab eadem luce clausus
aversusve discedat, ut autem videat adiuvatur ab ea, neque
hoc omnino nisi illa adiuverit potest; ita Deus, qui lux est
hominis interioris, adiuvat nostrae mentis obtutum, ut non
secundum nostram, sed secundum eius iustitiam boni aliquid
operemur.

1720 2, 6, 7. Si a me quaeratur, utrum homo sine peccato sus
possit esse in hac vita, confitebor posse per Dei gratiam et
liberum eius arbitrium, ipsum quoque liberum arbitrium ad
Dei gratiam, hoc est, ad Dei dona, pertinere non ambigens,
nec tantum ut sit, verum etiam ut bonum sit, id est, ad fa-
cienda mandata Domini convertatur; atque ita Dei gratia 325
non solum ostendat quid faciendum sit, sed adiuvet etiam ut328
possit fieri quod ostenderit. . . . Dubitare non possum, nec
Deum aliquid impossibile homini praecepisse, nec Deo ad
opitulandum et adiuvandum, quo fiat quod iubet, impossibile
aliquid esse. Ac per hoc potest homo, si velit, esse sine
peccato, adiutus a Deo. 7, 8. Si autem, quod secundo loco
posueram, quaeratur utrum sit, esse non credo.

1721 2, 11, 16. Secundum illam iustitiam qua se noverat iustum, 399
se vituperavit [(ob 42, 5 6] atque distabuit, aestimavitque se
terram et cinerem; mente conspiciens Christi iustitiam, in
cuius non tantum divinitate, sed nec in anima nec in carne
ullum potuit esse peccatum.

1722 2, 17, 26. Cum, voluntatem humanam gratia adiuvantesu
divina, sine peccato in hac vita possit homo esse, cur non
sit, possem facillime ac veracissime respondere, quia homines 334
nolunt; sed si ex me quaeritur, quare nolunt, imus in longum.
Verumtamen etiam hoc sine praeiudicio diligentions inquisi-
tionis breviter dicam. Nolunt homines facere quod iustum
est, sive quia latet an iustum sit, sive quia non delectat. . . .
Ut autem innotescat quod latebat, et suave fiat quod nons26
delectabat, gratiae Dei est, quae hominum adiuvat voluntates;
qua ut non adiuventur, in ipsis itidem causa est, non in Deo,
sive damnandi praedestinati sint propter iniquitatem superbiae, 135
sive contra ipsam suam superbiam iudicandi et erudiendi, si
filii sint misericordiae.

1723 2, 18, 28. Ne sic defendamus gratiam, ut liberum arbitrium 334
auferre videamur; rursus ne liberum sic asseramus arbitrium,
ut superba impietate ingrati Dei gratiae indicemur.

1719. ML 44, 153. 1720. ML 44, 155.
1721. ML 44, 161. 1722. ML 44, 167.
1723. ML 44, 168.

325 2, 19, 32. Nos quantum concessum est sapiamus; et in- 1724
326 tellegamus, si possumus, Dominum Deum bonum ideo etiam sanctis suis alicuius operis iusti aliquando non tribuere vel
336 certam scientiam vel victricem delectationem, ut cognoscant non a se ipsis, sed ab illo sibi esse lucem, qua illuminentur tenebrae eorum, et suavitatem qua det fructum suum terra
341 eorum. 33. Cum autem ab illo illius adiutorium deprecamur ad faciendam perficiendamque iustitiam, quid aliud deprecamur, quam ut aperiat quod latebat, et suave faciat quod non delectabat?

474 2, 27, 43. Quisquis vero adhuc movetur, quare baptizentur 1725 qui iam de baptizatis nascuntur, hoc breviter accipiat. . . .
475 Sacramentum autem baptismi profecto sacramentum regenerationis est. Quocirca sicut homo qui non vixerit, mori non potest, et qui mortuus non fuerit, resurgere non potest; ita qui natus non fuerit, renasci non potest. Ex quo conficitur, neminem in suo parente renasci potuisse non natum.

475 2, 28, 46. In hac non iam praeterita, sed adhuc manente 1726 lege concupiscentiae, reatus eius solvitur, et non erit, cum fit in baptismo plena remissio peccatorum. Denique si continuo consequatur ab hac vita emigratio, non erit omnino quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus quae tenebant.

■125 2, 34, 55. Sicut ergo illi primi homines postea iuste vivendo, 1727
3u0 unde merito creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum revocari : sic et caro peccati, etiam si remissis peccatis homo in ea iuste vixerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati.

303 3, 7, 14. In Adam omnes tunc peccaverunt, quando in 1728 eius natura illa insita vi, qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille unus fuerunt.

De spiritu et littera, 412.

;ii2 C. 3, n. 5. Neque liberum arbitrium quidquam nisi ad 1729 peccandum valet, si lateat veritatis via; et cum id quod agendum et quo nitendum est coeperit non latere, nisi etiam delectet et ametur, non agitur, non suscipitur, non bene vivitur.

i.',4 9, 15. *Iustitia Dei manifestata est* [Rom 3, 21]; non dixit: 1730 iustitia hominis, vel iustitia propriae voluntatis; sed: *iustitia Dei,* non qua Deus iustus est, sed qua induit hominem, cum iustificat impium.

1724. ML 44, 170
1725. MI. 44, 177.
1726. ML 44, 179.
1727. ML 44, 183.
1728. ML 44, 194.
1729. ML 44, 203.
1730. ML 44, 209.

1731 19, 32. Illa [lex] sine adiuvante spiritu procul dubio estais littera occidens; cum vero adest vivificans spiritus, hoc ipsum intus conscriptum facit diligi, quod foris scriptum lex faciebat timeri.

1732 27, 47. Nec moveat, quod *naturaliter* eos dixit *quae legist* sunt facere* [Rom 2, 14], non spiritu Dei, non fide, non gratia. Hoc enim agit spiritus gratiae, ut imaginem Dei, in qua na- 22« turaliter facti sumus, instauret in nobis.

1733 27, 48. Si autem hi qui *naturaliter quae legis sunt faciunt* aoa [Rom 2, 14], nondum sunt habendi in numero eorum, quos Christi iustificat gratia, sed in eorum potius, quorum etiam impiorum nec Deum verum veraciter iusteque colentium, quaedam tamen facta vel legimus, vel novimus, vel audimus, quae secundum iustitiae regulam non solum vituperare non possumus, verum etiam merito recteque laudamus; quamquam si discutiantur quo fine fiant, vix inveniuntur quae iustitiae debitam laudem defensionemve mereantur; 28, 48. verumtamen quia non usque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint, unde merito dici possit etiam in ipsa impietate vitae suae facere aliqua legis vel sapere; si hoc est quod dictum est, quia *gentes quae legem non habent,* hoc est, legem Dei, *naturaliter quae legis sunt faciunt* ❙❙. differentia non perturbabitur, qua distat a vetere testamentum novum. . . . Sicut enim non impediunt a vita aeterna iustum sio quaedam peccata venialia, sine quibus haec vita non ducitur; 2»i sic ad salutem aeternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sos sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis invenitur.

1734 31, 54. Vide nunc, utrum quisque credat, si noluerit, aut 249 non credat, si voluerit. Quod si absurdum est (quid est enim credere, nisi consentire verum esse quod dicitur? consensio autem utique volentis est), profecto fides in potestate est. Sed, sicut apostolus dicit: *Non est potestas nisi a Deo* [Rom 13, 1]. Quid igitur causae est, cur non et de ista nobis dicatur: *Quid enim habes, quod non accepisti* [1 Cor 4, 7]? Nam et ut creda- 314 mus, Deus dedit. Nusquam autem legimus in scripturis sanctis: non est voluntas nisi a Deo. Et recte non scriptum est, quia 295 verum non est; alioquin etiam peccatorum, quod absit, auctor est Deus, si non est voluntas nisi ab illo; quoniam mala vo- 290 luntas iam sola peccatum est, etiam si desit effectus, id est, si non habeat potestatem.

1735 33, 58. *Vult* autem Deus *omnes homines salvos fieri et iniib agnitionem veritatis venire* [1 Tim 2, 4]; non sic tamen, ut iis 33«

1731. ML 44, 220. 1732. ML 44, 229. 1733. ML 44, 229.
1734. ML 44, 235. 1735. ML 44. 238.

adimat liberum arbitrium, quo vel bene vel male utentes
184 justissime iudicentur. Quod cum fit, infideles quidem contra voluntatem Dei faciunt, cum eius evangelio non credunt; nec ideo tamen eam vincunt, verum se ipsos fraudant magno et summo bono malisque poenalibus implicant, experturi in suppliciis potestatem eius, cuius in donis misericordiam contempserunt.

326 34, 60. Visorum suasionibus agit Deus, ut velimus, et ut 1736
322 credamus, sive extrinsecus per evangélicas exhortationes, ubi et mandata legis aliquid agunt, si ad hoc admonet hominem infirmitatis suae, ut ad gratiam iustificantem credendo con-
824 fugiat, sive intrinsecus, ubi nemo habet in potestate quid ei
334 veniat in mentem, sed consentire vel dissentire propriae vo-
3i41untatis est. His ergo modis quando Deus agit cum anima rationali, ut ei credat, neque enim credere potest quodlibet libero arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio cui credat; profecto et ipsum velle credere Deus operatur in homine, et in omnibus misericordia eius praevenit nos; consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriae voluntatis est.

316 35, 63. Ecce quemadmodum sine exemplo est in hominibus 1737
perfecta iustitia, et tamen impossibilis non est. Fieret enim, si tanta voluntas adhiberetur, quanta sufficit tantae rei. Esset autem tanta, si et nihil eorum, quae pertinent ad iustitiam, nos
336 lateret, et ea sic delectarent animum, ut, quidquid aliud voluptatis dolorisve impedit, delectatio illa superaret; quod ut non sit, non ad impossibilitatem, sed ad iudicium Dei pertinet.

De civitate Dei, 413—426.

285 L. 1, c. 13. Nec ideo tamen contemnenda et abicienda 1738
sunt corpora defunctorum maximeque iustorum atque fidelium, quibus tamquam organis et vasis ad omnia bona opera sancte usus est Spiritus. Si enim paterna vestis et anulus, ac si quid huius modi, tanto carius est posteris, quanto erga parentes maior affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quae utique multo familiarius atque coniunctius quam quaelibet indumenta gestamus.

[illegible] 4, 20. Unde autem sciunt illi [gentiles] quid sit fides, cuius 1739
primum et maximum officium est, ut in verum credatur Deum? Sed cur non suffecerat et virtus? Nonne ibi est et fides?

120 5, 9, n. 4. Qui enim non est praescius omnium futurorum, 1740
337 non est utique Deus. Quapropter et voluntates nostrae tantum

1736. ML 44, 240. 1737. ML 44, 242.
1738. CV 40 (ed. E. Hoffmann, 1899—1900), 1, 25; ML 41, 27.
1739. CV 40, 1, 187; ML 41, 127. 1740. CV 40, 1, 228; ML 41, 152.

valent, quantum Deus eas valere voluit atque praescivit; et ideo, quidquid valent, certissime valent; et quod facturae sunt, ipsae omnino facturae sunt, quia valituras atque facturas ille praescivit, cuius praescientia falli non potest.

1741 5, 10, 1. Recte [Deus] omnipotens dicitur, qui tamen moriiM et falli non potest. Dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult; quod ei si accideret, nequaquam esset omnipotens. Unde propterea quaedam non potest, quia omnipotens est.

1742 5, 10, 2. Non ergo propterea nihil est in nostra voluntate, 120 quia Deus praescivit quid futurum esset in nostra voluntate.121 Non enim qui hoc praescivit, nihil praescivit. Porro si ille qui praescivit quid futurum esset in nostra voluntate, non utique nihil, sed aliquid praescivit; profecto et illo praesciente est aliquid in nostra voluntate. Quocirca nullo modo cogimur, aut retenta praescientia Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio Deum (quod nefas est) negare praescium futurorum; sed utrumque amplectimur, utrumque fideliter et veraciter confitemur.... Neque enim ideo peccat 122 homo, quia Deus illum peccaturum esse praescivit; immo ideo non dubitatur ipsum peccare, cum peccat, quia ille cuius praescientia falli non potest, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, sed ipsum peccaturum esse praescivit.

1743 10, 3, 2. Ipse [Deus] fons nostrae beatitudinis, ipse omnis eoe appetitionis est finis. Hunc eligentes vel potius religentes l (amiseramus enim neglegentes), hunc ergo religentes, unde et religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, ut perveniendo quiescamus, ideo beati, quia illo fine perfecti.

1744 10, 5. Nec quod ab antiquis patribus alia sacrificia facta su sunt in victimis pecorum, quae nunc Dei populus legit, non facit, aliud intellegendum est, nisi rebus illis eas res fuisse significatas, quae aguntur in nobis, ad hoc ut inhaereamus 520 Deo et ad eumdem finem proximo consulamus. Sacrificium «st ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est sacrum signum, est.

1745 10, 20. Et sacerdos est [Christus], ipse offerens, ipse et«is oblatio. Cuius rei sacramentum cotidianum esse voluit ec-513 clesiae sacrificium, quae cum ipsius capitis corpus sit, se ipsam per ipsum discit offerre.

1746 11, 2. Quia ipsa mens, cui ratio et intellegentia naturaliter! inest, vitiis quibusdam tenebrosis et veteribus invalida est,259 non solum ad inhaerendum fruendo, verum etiam ad perferendum incommutabile lumen, donec de die in diem re-

mi. CV 40, 1, 229; ML 41, 152.
1742. CV 40, 1, 230; ML 41, 153.
1743. CV 40, 1, 450; ML 41, 280.
1744. CV 40, 1, 452; ML 41, 282.
1745. CV 40, 1, 481; ML 41, 298.
1746. CV 40, 1, 513; ML 41, 318.

novata atque sanata fiat tantae felicitatis capax, fide primum
23 fuerat imbuenda atque purganda. In qua ut fidentius ambu-
laret ad veritatem, ipsa veritas, Deus Dei Filius, homine
assumpto, non Deo consumpto, eamdem constituit et fundavit
fidem, ut ad hominis Deum iter esset homini per hominem
423 Deum. Hic est enim *mediator Dei et hominum homo Christus*
Iesus [1 Tini 2, 5]. Per hoc enim mediator, per quod homo,
per hoc et via. . . . Sola est autem adversus omnes errores
via munitissima, ut idem ipse sit Deus et homo, quo itur, Deus,
qua itur, homo.

iss 11, 6. Si litterae sacrae maximeque veraces ita dicunt, /»174-7
principio fecisse *Deum caelum et terram* [Gn 1, 1], ut nihil antea
fecisse intellegatur, quia hoc potius in principio fecisse dice-
retur, si quid fecisset ante cetera cuncta quae fecit; procul
dubio non est mundus factus in tempore, sed cum tempore.

9« 11, 10, 1. Trinitas unus est Deus, nec ideo non simplex, 1748
1,8 quia Trinitas . . . sed ideo simplex dicitur, quoniam quod
habet, hoc est, excepto quod relative quaeque persona ad
alteram dicitur. Nam utique Pater habet Filium, nec tamen
ipse est Filius; et Filius habet Patrem, nec tamen ipse est
Pater.

80s 11,13. Cuivis iam non difficulter occurrit utroque coniuncto 1749
effici beatitudinem, quam recto proposito intellectualis natura
desiderat; hoc est, ut et bono incommutabili, quod Deus est,
609 sine ulla molestia perfruatur, et in eo se in aeternum esse
mansurum, nec ulla dubitatione cunctetur, nec ullo errore
fallatur.

ns 11, 24. Cum sit et Pater spiritus et Filius spiritus et Pater 1750
sanctus et Filius sanctus, proprie tamen ipse vocatur Spiritus
Sanctus, tamquam sanctitas substantialis et consubstantialis
amborum.

191 11, 24. In eo vero quod dicitur: *Vidit Deus quia bonum* «/1751
[Gn 1, 10], satis significatur Deum nulla necessitate, nulla suae
193 cuiusquam utilitatis indigentia, sed sola bonitate fecisse quod
factum est, id est, quia bonum est.

io? 11, 29. Illi quippe angeli sancti non per verba sonantia 1752
149 Deum discunt, sed per ipsam praesentiam immutabilis veri-
tatis, hoc est, Verbum eius unigenitum, et ipsum Verbum et
Patrem et eorum Spiritum Sanctum; eamque esse insepara-
bilem Trinitatem, singulasque in ea personas esse substantiam,
et tamen omnes non tres deos esse, sed unum Deum, ita
noverunt, ut iis magis ista quam nos ipsi nobis cogniti simus.

1747. CV 40, 1, 519; ML 41. 321.
1719. CV 40, 1, 531; ML 41, 328.
1751. CV 40, 1, 548; ML 41, 338.
1748. CV 40, 1, 526; ML 41, 325.
1750. CV 40, 1, 547; ML 41, 338.
1752. CV 40. 1, 556; ML 41, 343.

1753 12, 6. Proinde causa beatitudinis angelorum bonorum ea co? verissima reperitur, quod ei adhaerent qui summe est. Cum 208 vero causa miseriae malorum angelorum quaeritur, ea merito occurrit, quod ab illo qui summe est aversi, ad se ipsos conversi sunt, qui non summe sunt. . . . Cum enim se voluntas 288 relicto superiore ad inferiora convertit, efficitur mala, non quia malum est quo se convertit, sed quia perversa est ipsa conversio. Idcirco non res inferior voluntatem malam fecit, sed rem inferiorem prave atque inordinate ipsa, quia facta est, appetivit. Si enim aliqui duo aequaliter affecti animo et 33' corpore videant unius corporis pulchritudinem, qua visa unus385 eorum ad illicite perfruendum moveatur, alter in voluntate pudica stabilis perseveret, quid putamus esse causae, ut in illo fiat, in illo non fiat voluntas mala? ... Si eadem tentatione ambo tententur et unus ei cedat atque consentiat, alter idem qui fuerat perseveret; quid aliud apparet, nisi unum noluisse, alterum voluisse a castitate deficere? Unde nisi propria voluntate, ubi eadem fuerat in utroque corporis et animi affectio?

1754 12, 7. Nemo igitur quaeret efficientem causam malae volun- 289 tatis; non enim est efficiens, sed deficiens; quia nec illa effectio, sed defectio. Deficere namque ab eo quod summe est, ad id quod minus est, hoc est incipere habere voluntatem malam. Causas porro defectionum istarum, cum efficientes non sint, ut dixi, sed deficientes, velle invenire, tale est ac si quisquam velit videre tenebras, vel audire silentium.

1755 12,.9, 2. Nam et hoc discutiendum est, si boni angeli ipsi 203 in se fecerunt bonam voluntatem, utrum aliqua eam, an nulla207 voluntate fecerunt. Si nulla, utique nec fecerunt. Si aliqua, utrum mala, an bona? Si mala, quomodo esse potuit mala voluntas bonae voluntatis effectrix? Si bona, iam ergo habebant. Et istam quis fecerat, nisi ille qui eos cum bona voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhaererent, creavit, simul iis et condens naturam et largiens gratiam? 95

1756 12, 14 (13), 1. Quomodo enim vera beatitudo est, de cuius numquam aeternitate confiditur, dum anima venturam miseriam aut imperitissime in veritate nescit, aut infelicissime in beatitudine pertimescit?

1757 12, 17 (16). Quae saecula praeterierint antequam genus 196 institueretur humanum, me fateor ignorare; non tamen dubito nihil omnino creaturae creatori esse coaeternum.

1758 12, 18 (17), 2. Nobis autem fas non est credere, aliter affici 101 Deum cum vacat, aliter cum operatur; quia nec affici dicendus est, tamquam in eius natura fiat aliquid quod ante non fuerit.

1758. CV 40, 1, 573; ML 41, 353.
1753. CV 40, 1, 5-M); ML 41, 357.
1757. CV 40, 1, 595; ML 41, 305.
1754. CV 40, 1, 577; ML 41, 355.
1756. CV 40, 1, 587; ML 41, 361.
1758. CV 40, 1, 597; ML 41, 367.

Patitur quippe qui afficitur, et mutabile est omne quod aliquid ^iatitur. . . . Sed et si prius cessavit et posterius operatus est [quod nescio quemadmodum ab homine possit intellegi), hoc procul dubio quod dicitur prius et posterius, in rebus prius non exsistentibus et posterius exsistentibus fuit.

«i 13, 7. Quicumque etiam non percepto regenerationis la- 1759
vacro pro Christi confessione moriuntur, tantum iis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis. Qui enim dixit: *Si quis non renatus fuerit ex «qua et Spiritu, non intrabit in regnum caelorum* [Io 3, 5], alia sententia istos fecit exceptos, ubi non minus generaliter ait: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in caelis est* [Mt 10, 32].

231 13, 15. Constat inter Christianos veraciter catholicam 1760
'■"tenentes fidem, etiam ipsam nobis corporis mortem .non lege naturae, qua nullam mortem homini Deus fecit, sed merito inflictam esse peccati.

288 14, 4, 1. Homo ita factus est rectus, ut non secundum se 1761
ipsum, sed secundum eum a quo factus est, viveret, id est, illius potius quam suam faceret voluntatem: non ita vivere, quemadmodum est factus ut viveret, hoc est mendacium. Beatus quippe vult esse, etiam non sic vivendo ut possit esse. Quid est ista voluntate mendacius? Unde non frustra dici potest omne peccatum esse mendacium.

234 14, 26. Vivebat itaque homo in paradiso sicut volebat, 1762
quamdiu hoc volebat quod Deus iusserat; vivebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus; vivebat sine ulla egestate, ita semper vivere habens in potestate. Cibus aderat, ne esuriret; potus, ne sitiret; lignum vitae, ne illum senecta dissolveret. Nihil corruptionis in corpore vel ex corpore nullas molestias ullis eius sensibus ingerebat. Nullus intrinsecus morbus, nullus ictus
230 metuebatur extrinsecus. Summa in carne sanitas, in animo tota tranquillitas. Sicut in paradiso nullus aestus aut frigus, sic in eius habitatore nulla ex cupiditate vel timore accidebat bonae voluntatis offensio.

276 14, 28. Fecerunt itaque civitates duas amores duo: terrenam 1763
■"scilicet amor sui usque ad contemptum Dei, caelestem vero amor Dei usque ad contemptum sui. Denique illa in se ipsa, haec in Domino gloriatur. Illa enim quaerit ab hominibus gloriam; huic autem Deus conscientiae testis, maxima est gloria.

324 15, 6. Spiritus autem Sanctus operatur intrinsecus, nt valeat 1764
322 aliquid medicina, quae adhibetur extrinsecus. Alioquin etiamsi

1759. CV 40, 1, 622; MI. 41. 381. 1760. CV 40, 1, 633; MI. 41, 387.
17(11. CV 40, 2, 7; MI. 41, 407. 1762. CV 40, 2, 53; ML 41,434.
1763. CV 40, 2, 66; ML 41, 436. 1764. CV 40, 2, 67; ML 41, 442.

Deus ipse utens creatura sibi subdita in aliqua specie humana sensus alloquatur humanos, sive istos corporis, sive illos, quos istis simillimos habemus in somnis, nec interiore gratia mentem regat atque agat, nihil prodest homini omnis praedicatio veritatis.

1765 16, 2, 1. Multa ad fidem catholicam pertinentia, dum hae-ss reticolami cal[l]ida inquietudine exagitantur, ut adversus eos defendi possint, et considerantur diligentius et intelleguntur clarius et instantius praedicantur et ab adversario mota quaestio discendi exsistit occasio.

1766 17, 6, 2. *Et quaeret Dominus sibi hominem* [1 Rg 13, 14]: sive 66 David, sive ipsum mediatorem significans testamenti novi, qui figurabatur in chrismate etiam quo unctus est ipse David et progenies eius. Non autem quasi nesciat ubi sit, ita sibi hominem Deus quaerit; sed per hominem more hominum loquitur; quia et sic loquendo nos quaerit.

1767 18, 38. In historia regum luda et regum Israel, quae reso# gestas continet, de quibus eidem scripturae canonicae credimus, commemorantur plurima, quae ibi non explicantur et in libris dicuntur aliis inveniri, quos prophetae scripserunt, et alicubi eorum quoque prophetarum nomina non tacentur [1 Par 29, 29; 2 Par 9, 29]; nec tamen inveniuntur in canone, quem recepit populus Dei. Cuius rei, fateor, causa me latet, nisi quod existimo etiam ipsos, quibus ea, quae in auctoritate religionis esse deberent, Sanctus utique Spiritus revelabat, alia sicut homines historica diligentia, alia sicut prophetas inspiratione divina scribere potuisse, atque haec ita fuisse distincta, ut illa tamquam ipsis, ista vero tamquam Deo per ipsos loquenti iudicarentur esse tribuenda,, ac sic illa pertinerent ad ubertatem cognitionis, haec ad religionis auctoritatem, in qua auctoritate custoditur canon.

1768 20, 6, 2. Sicut ergo duae sunt regenerationes, de quibus 475 iam supra locutus sum: una secundum fidem, quae nunc fit598 per baptismum; alia secundum carnem, quae fit in eius incorruptione atque immortalitate per iudicium magnum atque novissimum : ita sunt et resurrectiones duae : una prima, quae et nunc est et animarum est, quae venire non permittit in mortem secundam ; alia secunda, quae non nunc, sed in saeculi fine futura est, nec animarum, sed corporum est, quae per ultimum iudiciurn alios mittet in secundam mortem, alios in eoi eam vitam, quae non habet mortem.

1769 20, 7, 1. De his duabus resurrectionibus idem loannes evan-ew gelista in libro qui dicitur Apocalypsis eo modo locutus est,

1765. CV 40, 2, 124; ML 41, 477.
1766. CV 40, 2, 228; ML 41, 537.
1767. CV 40, 2, 328; ML 41, 598.
1768. CV 40, 2, 438; ML 41, 666.
1769. CV 40, 2, 439; ML 41, 666.

605 ut earum prima a quibusdam nostris non intellecta, insuper etiam in quasdam ridiculas fabulas verteretur. Ait quippe in libro memorato loannes apostolus: *Et vidi angelum descendentem de caelo* etc. [Ape 20, 1—6]. Qui propter haec huius libri verba primam resurrectionem futuram suspicati sunt corporalem, inter cetera maxime numero annorum mille permoti sunt, tamquam oporteret in sanctis eo modo velut tanti temporis fieri sabbatismum, vacatione scilicet sancta post labores annorum sex milium, ex quo creatus est homo. . . . Quae opinio esset utcumque tolerabilis, si aliquae deliciae spiritales in illo sabbato adfuturae sanctis per Domini praesentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando [cf. n. 1521].

284 20, 9, 2. Neque enim piorum animae mortuorum separantur 1770
ab ecclesia, quae nunc etiam est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communicatione corporis Christi.

•s? 20,19,4. Non veniet ad vivos et mortuos iudicandos Christus, 1771
nisi prius venerit ad seducendos in anima mortuos adversarius eius antichristus; quamvis ad occultum iam iudicium Dei pertineat quod ab illo seducentur.

583 21, 3, 1. Sic est anima conexa huic corpori, ut summis 1772
doloribus cedat, atque discedat; quoniam et ipsa compago membrorum atque vitalium sic infirma est, ut eam vim, quae magnum vel summum dolorem facit, non valeat sustinere. Tunc autem tali corpori anima et eo conectetur modo, ut illud vinculum, sicut nulla temporis longitudine solvetur, ita
Im nullo dolore rumpatur. . . . Sempiterna mors erit, quando nec
'91 vivere anima poterit Deum non habendo, nec doloribus corporis carere moriendo. Prima mors animam nolentem pellit e corpore, secunda mors animam nolentem tenet in corpore.

5 21, 8, 2. Omnia quippe portenta contra naturam dicimus 1773
esse, sed non sunt. Quo modo est enim contra naturam quod Dei fit voluntate, cum voluntas tanti utique conditoris conditae rei cuiusque natura sit? Portentum ergo fit non contra naturam, sed contra quam est nota natura.... 5. Sicut ergo non fuit impossibile Deo quas voluit instituere, sic ei non est impossibile, in quidquid voluerit, quas instituit, mutare naturas.

502 21, 10, 1. Cur non dicamus, quamvis miris, tamen veris 1774
603 modis etiam spiritus incorporeos posse poena corporalis ignis affligi, si spiritus hominum, etiam ipsi profecto incorporei, et nunc potuerunt includi corporalibus membris, et tunc poterunt

1770. CV 40, 2, 451; ML 41, 674.
1771. CV 40, 2, 474; ML 41, 687.
1772. CV 40, 2, 514; ML 41, 710.
1773. CV 40, 2, 531 ; ML 41, 721.
1774. CV 40, 2, 536; ML 41, 724.

corporum suorum vinculis insolubiliter alligari ?... 2. Gehenna illa, quod etiam stagnum ignis et sulphuris dictum est [Ape 20, 10], corporeus ignis erit et cruciabit corpora damnatorum, aut et hominum et daemonum, solida hominum, aëria daemonum; aut tantum hominum corpora cum spiritibus, daemones autem spiritus sine corporibus, haerentes sumendo 200
poenam, non impertiendo vitam corporalibus ignibus. Unus quippe utrisque ignis erit, sicut Veritas dixit [Mt 25, 41].

1775 21,11. Peccata, quae vindicantur longissimi temporis poenis, 594
brevissimo tempore perpetrantur; nec quisquam exstitit qui censeret tam cito nocentium finienda esse tormenta, quam cito factum est vel homicidium vel adulterium vel sacrilegium vel quodlibet aliud scelus, non temporis longitudine, sed iniquitatis et impietatis magnitudine metiendum.

1776 21, 13. Temporarias poenas alii in hac vita tantum, alii 587
post mortem, alii et nunc et tunc, verumtamen ante iudicium 589
illud severissimum novissimumque patiuntur. Non autem omnes veniunt in sempiternas poenas, quae post illud iudicium sunt futurae, qui post mortem sustinent temporales.

1777 21, 15. Unicus natura Dei Filius propter nos misericordia 393
factus est hominis filius, ut nos, natura filii hominis, filii Dei 359
per illum gratia fieremus.... Sicut enim per unum hominem 415
[Rom 5, 12] peccantem in hoc tam grave malum devenimus; ita per unum hominem eumdemque Deum iustificantem ad illud bonum tam sublime veniemus.

1778 21, 16. Purgatorias autem poenas nullas futuras opinetur, 589
nisi ante illud ultimum tremendumque iudicium Nequaquam 595
tamen negandum est etiam ipsum aeternum ignem pro diversitate meritorum quamvis malorum aliis leviorem, aliis futurum esse graviorem, sive ipsius vis atque ardor pro poena digna cuiusque varietur, sive ipse aequaliter ardeat, sed non aequali molestia sentiatur.

1779 21, 23. Quale est aeternum supplicium pro igne diuturni 594
temporis existimare, et vitam aeternam credere sine fine, cum 609
Christus eodem ipso loco, in una eademque sententia dixerit utrumque complexus: *Sic ibunt isti in supplicium aeternum, iusti autem in vitam 'aeternam* [Mt 25, 46]? Si utrumque aeternum, profecto aut utrumque cum fine diuturnum, aut utrumque sine fine perpetuum debet intellegi. Par pari enim relata sunt, hinc supplicium aeternum, inde vita aeterna. Dicere autem in hoc uno eodemque sensu: Vita aeterna sine fine erit, supplicium aeternum finem habebit, multum absurdum est.

1775. CV 40, 2, 540; MI. 41, 726. 1776. CV 40, 2, 543; MI. 41, 728.
1777. CV 40, 2, 545; MI. 41, 729. 1778. CV 40, 2, 548' MI. 41, 731.
1779. CV 40, 2, 557; ML 41. 736.

581 21, 24, 2. Pro defunctis quibusdam vel ipsius ecclesiae 1780
588 vel quorumdam piorum exauditur oratio, sed pro his, quorum in Christo regeneratorum nec usque adeo vita in corpore male gesta est, ut tali misericordia iudicentur digni non esse, nec usque adeo bene, ut talem misericordiam reperiantur necessariam non habere.

54« 21, 27, 4. Oratio cotidiana, quam docuit ipse Iesus, unde 1781
et dominica nominatur, delet quidem cotidiana peccata, cum cotidie dicitur: *Dimitte nobis debita nostra* [Mt 6, 12],

198 22, 1, 2. Ipse est [Deus], qui in principio condidit mundum, 1782
199 plenum bonis omnibus visibilibus atque intellegibilibus rebus, in quo nihil melius instituit quam spiritus, quibus intellegentiam dedit, et suae contemplationis habiles capacesque sui
203 praestitit . . .; qui liberum arbitrium eidem intellectuali naturae tribuit tale, ut, si vellet deserere Deum, beatitudinem scilicet suam, continuo miseria sequeretur.

28 22, 5. Incredibile est Christum resurrexisse in carne et in 1783
caelum ascendisse cum carne; incredibile est mundum rem tam incredibilem credidisse; incredibile est homines ignobiles, infimos, paucissimos, imperitos rem tam incredibilem tam efficaciter mundo et in illo etiam doctis persuadere potuisse.... Si vero per apostolos Christi, ut iis crederetur resurrectionem atque ascensionem praedicantibus Christi, etiam ista miracula facta esse non credunt, hoc nobis unum grande miraculum sufficit, quod eam terrarum orbis sine ullis miraculis credidit.

6 22, 8, 1. Cur, inquiunt, nunc illa miracula, quae prae- 1784
dicatis facta esse, non fiunt? Possem quidem dicere necessaria fuisse, priusquam crederet mundus, ad hoc ut crederet
28 mundus. Quisquis adhuc prodigia ut credat inquirit, magnum est ipse prodigium, qui mundo credente non credit. Verum hoc ideo dicunt, ut nec tunc illa miracula facta fuisse cre-
25 dantur. Unde ergo tanta fide Christus usquequaque cantatur
127 in caelum cum carne sublatus?... Nam facta esse multa miracula, quae attestarentur illi uni grandi salubrique miraculo, quo Christus in caelum cum carne in qua resurrexit
i« ascendit, negare non possumus. In iisdem quippe veracissimis libris cuncta conscripta sunt, et quae facta sunt, et propter quod credendum facta sunt.

598 22, 20, 1. Absit autem, ut ad resuscitanda corpora vitae- 1785
que reddenda non possit omnipotentia creatoris omnia revocare, quae vel bestiae, vel ignis absumpsit, vel in pulverem cineremve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras
wo est exhalatum. ... 3. Si contenditur in ea quemque statura

1780. CV 40, 2, 559; ML 41, 737.
1781. CV 40, 2, 576; ML 41, 748.
1782. CV 40, 2, 582; ML 41, 751.
1783. CV 40, 2, 589; MI. 41, 756.
1784. CV 40, 2, 595; ML 41, 760.
1785. CV 40, 2, 631; ML 41, 782.

corporis resurrecturum esse, in qua defunctus est, non pugnaciter resistendum est; tantum absit omnis deformitas, omnis «io
infirmitas, omnis tarditas, omnisque corruptio.

1786 22, 29, 1. *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc* ioi
autem facie ad faciem [1 Cor 13, 12]. Sic iam vident sancti607
angeli, qui etiam nostri angeli dicti sunt. . . . Sicut ergo illi vident, ita et nos visuri sumus; sed nondum ita videmus. Propter quod ait apostolus, quod paulo ante dixi: *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem.* Praemium itaque fidei nobis visio ista servatur, de qua et loannes apostolus loquens: *Cum apparuerit,* inquit, *similes ei erimus, quoniam videbimus eum siculi est* [1 Io 3, 2]. Facies autem Dei manifestatio eius intellegenda est, non aliquod tale membrum, quale nos habemus in corpore atque isto nomine nuncupamus. 2. Quapropter cum ex me quaeritur, quid acturi :««
sint sancti in illo corpore spiritali, non dico quod iam video, sed dico quod credo, secundum illud quod in psalmo lego: *Credidi, propter quod locutus sum* [Ps 115, 10]. Dico itaque: Visuri sunt Deum in ipso corpore; sed utrum per ipsum, sicut per corpus nunc videmus solem, lunam, stellas, mare, ac terram, et quae sunt in ea, non parva quaestio est.

1787 22, 29, 6. Incorporeum Deum omnia regentem etiam perioe
corpora contuebimur. Aut ergo sic per illos oculos videbitur Deus, ut aliquid habeant in tanta excellentia menti simile, quo et incorporea natura cernatur, quod ullis exemplis sive scripturarum testimoniis divinarum vel difficile est vel impossibile ostendere; aut quod est ad intellegendum facilius, ita Deus nobis erit notus atque conspicuus, ut videatur spiritu a singulis nobis in singulis nobis, videatur ab altero in altero, videatur in se ipso, videatur in caelo novo et terra nova, atque in omni quae tunc fuerit creatura.

1788 22, 80, 1. Quanta erit illa felicitas, ubi nullum erit malum, «07
nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? . . . Qui motus illic talium corporum sint futuri,«io
temere definire non audeo, quod excogitare non valeo. Tamen et motus et status, sicut ipsa species, decens erit, ubi, quicumque erit, quod non decebit, non erit. Certe ubi volet spiritus, ibi erit protinus corpus; nec volet aliquid spiritus, quod nec spiritum possit decere, nec corpus. . . . Praemium 606
virtutis erit ipse, qui virtutem dedit, eique se ipsum, quo melius et maius nihil possit esse, promisit. . . . Sic enim et illud recte intellegitur, quod ait apostolus: *Ut sit Deus omnia in omnibus* [1 Cor 15, 28]. Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fati-«09

1786. CV 40, 2, 657; ML 41, 797. 1787. CV 40, 2, 663; ML 41, 800.
1788. CV 40, 2, 664; ML 41, 801.

gatione laudabitur.... 5. Ibi vacabimus et videbimus, videbimus et amabimus, amabimus et laudabimus. Ecce quod erit in fine sine fine.

De bono viduitatis, 414.

sso C. 9, n. 12. In coniugali quippe vinculo si pudicitia con- 1789
servatur, damnatio non timetur; sed in viduali et virginali continentia excellentia muneris amplioris expetitur; qua expetita et electa et voti debito oblata, iam non solum capessere nuptias, sed, etiamsi non nubatur, nubere velle damnabile est.

517 12, 15. De tertiis et de quartis et de ultra pluribus nup- 1790
tiis solent homines movere quaestionem. Unde ut breviter respondeam, nec ullas nuptias audeo damnare, nec iis verecundiam numerositatis auferre.

De natura et gratia, 415.

sos C. 4, n. 4. Haec autem Christi gratia, sine qua nec in- 1791
3W fantes nec aetate grandes salvi fieri possunt, non meritis redditur, sed gratis datur; propter quod et gratia nominatur. *Iustificati,* inquit, *gratis per sanguinem ipsius* [Rom 3, 24]. Unde
317 ii, qui non per illam liberantur, sive quia audire nondum potuerunt, sive quia oboedire noluerunt, sive etiam cura per aetatem audire non possent, lavacrum regenerationis quod accipere possent, per quod salvi fierent, non acceperunt, iuste utique damnantur, quia sine peccato non sunt, vel quod ori-
302 ginaliter traxerunt, vel quod malis moribus addiderunt. *Omnes enim peccaverunt,* site in Adam, sive in se ipsis, *et egent gloria Dei* [ib. 23].

344 26, 29. Ipse autem Deus, cum per *mediatorem Dei* <*/1792
hominum hominem Iesum Christum [1 Tim 2, 5] spiritualité! sanat aegrum vel vivificat mortuum, id est, iustificat impium, et cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam iustitiamque, perduxerit, non deserit si non deseratur, ut pie
317 semper iusteque vivatur. Sicut enim oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adiutus, non potest cernere: sic et homo etiam perfectissime iustificatus, nisi aeterna luce iustitiae divinitus adiuvetur, recte non potest vivere.

31, 35. Operamur et nos, sed illo operante cooperamur, 1793
329 quia misericordia eius praevenit nos [Ps 58, 11]. Praevenit autem ut sanemur, quia et subsequetur ut etiam sanati vegetemur; praevenit ut vocemur, subsequetur ut glorificemur;

1789. CV 41 (ed. I. Zycha, 1900), 317; ML 40, 137.
1790. CV 41, 320; ML 40, 439.
1791. ML 44, 249 1792. ML 44, 261. 1793. ML 44, 264.

praevenit ut pie vivamus, subsequetur ut cum illo semper vivamus, quia sine illo nihil possumus facere [Io 15, 5].

1794 36, 42. Excepta itaque sancta virgine Maria, de qua propter 434
honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agitur, 435
haberi volo quaestionem — unde enim scimus, quid ei plus gratiae collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quae concipere ac parere meruit quem constat nullum habuisse peccatum? — hac ergo virgine excepta, si omnes illos sia sanctos et sanctas, cum hic viverent, congregare possemus et interrogare utrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? Utrum hoc quod iste [Pelagius] dicit, an quod Ioannes apostolus? Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, nonne una voce clamassent: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est* [1 Io 1, 8]?

1795 43, 50. Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo sio admonet et facere quod possis, et petere quod non possis. 8« Iam nunc videamus unde possit, unde non possit. Iste [Pelagius] dicit: Voluntate non est, quod natura potest. Ego dico: Voluntate quidem non est homo iustus, si natura potest, sed medicina poterit, quod vitio non potest.

1796 53, 62. *Video aliam legem in membris meis* etc. [Rom 7, 23] sii Ecce quod vitium naturae humanae inoboedientia voluntatis inflixit. Orare sinatur, ut sanetur. Quid tantum de naturae possibilitate praesumitur? Vulnerata, sauciata, vexata, perdita est; vera confessione, non falsa defensione opus habet.

1797 57, 67. Sub lege est, qui timore supplicii quod lex minatur, 535
non amore iustitiae, se sentit abstinere ab opere peccati, nondum liber nec alienus a voluntate peccandi. In ipsa enim voluntate reus est, qua mallet, si fieri posset, non esse quod timeat, ut libere faciat quod occulte desiderat.

1798 70, 84. Caritas ergo incohata incohata iustitiaest; caritas 275
provecta provecta iustitia est; caritas magna magna iustitia est; caritas perfecta perfecta iustitia est; sed *caritas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta* [1 Tim 1, 5].

De perfectione iustitiae hominis, 415.

1799 C. 8, n. 19. *Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus* [Phil 3, 15]; 243
id est, quotquot perfecte currimus, hoc sapiamus, quod nondum perfecti sumus, ut illic perficiamur, quo perfecte adhuc currimus; ut, *cum venerit quod perfectum est, quod ex parte est destruatur* [1 Cor 13, 10]; id est, non iam ex parte sit, sed

1794. ML 44, 267. 1795. ML 44, 271. 1796. ML 44, 277.
1797. ML 44, 280. 1798. ML 44, 290.
1799. CV 42 (ed. C. F. Urba el l. Zycha, 1902), 17; ML 44, 300.

ex toto; quia fidei et spei iam res ipsa, non quae credatur
274et speretur, sed quae videatur teneaturque, succedet; *caritas* autem, quae *in his tribus maior* est, non auferatur [ib. 13]; sed augeatur et impleatur, contemplata quod credebat, et quod sperabat indepta.

sos 15, 33. Quantalibet enim iustitia sit praeditus homo, cogi- 1800
tare debet, ne aliquid in illo, quod ipse non videt, inveniatur esse culpandum, cum rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa de quibus dictum est: *Delicta quis intellegit?* [Ps 18, 13.]

sis 21, 44. Si excepto illo capite nostro, sui corporis salvatore, 1801
asseruntur vel fuisse in hac vita vel esse aliqui homines iusti sine aliquo peccato, sive numquam consentiendo desideriis eius, sive quia pro nullo peccato habendum est, quod tantum est, ut hoc pietati non imputet Deus (quamvis aliter sit beatus sine peccato, aliter autem *beatus cui non imputat Dominus peccatum* [Ps 31, 2]), non nimis existimo reluctandum. Scio enim quibusdam esse visum, quorum de hac re sententiam non audeo reprehendere, quamquam nec defendere valeam.
341 Sed plane quisquis negat nos orare debere, ne intremus in tentationem (negat autem hoc qui contendit ad non peccandum gratiae Dei adiutorium non esse homini necessarium, sed sola lege accepta humanam sufficere voluntatem), ab auribus omnium removendum, et ore omnium anathemandum esse non dubito.

Ad Orosium contra Priscillianistas et Origenistas, 415.

594 C. 6, n. 7. *Ibuilt illi in ambustionem aeternam, iusti autem* 1802
609 *in vitam aeternam* [Mt 25, 46]. In utroque graecus aidivtov habet. Si misericordia nos provocat credere non futurum impiorum sine fine supplicium, quid de praemio iustorum crediturі sumus, cum in utraque parte, eodem loco, eadem
60S sententia, eodem verbo pronuntietur aeternitas? An iterum etiam iustos ex illa sanctificatione et vita aeterna in peccatorum immunditiam atque in mortem relapsuros esse dicemus? Absit hoc a christianae fidei sanitate. Utrumque igitur sine fine dictum est aeternum, hoc est, aidivtov.

iis 8, 9. In Dei sapientia omnium faciendarum rerum rationes 1803
192 esse potuerunt, non tamen factae. Omnia enim per ipsam facta sunt, non et ipsa facta est, quia et ipsa est Verbum de quo dicitur: *Omnia per ipsum facta sunt* [Io 1, 3]. Noverat ergo Deus omnia quae fecit antequam faceret. Non enim possumus eum dicere ignorata fecisse et ea non nisi facta didicisse.

1800. CV 42, 34; MI. 44, 309.
1801. CV 42, 48; ML 44, 316.
1802. ML 42, 673.
1803. MI. 42, 674.

1804 9, 12. Sicut in evangelio, quamvis verum sit omnino quod 7i
dicta sint, non tamen omnia quae dicta sunt vera esse creduntur; quoniam multa a ludaeis falsa et impia dicta esse verax evangelii scriptura testatur: sic in hoc libro [lob], ubi multae personae locutae esse narrantuì, non solum quid dicatur, sed a quo etiam dicatur considerandum est. . . . Quando inquirentes, probari nobis aliquid volumus testimonio sanctorum eloquiorum, non nobis dicatur credendum esse etiam quod in evangelio scriptum est, si forte evangelista eum hoc dixisse commemorat, cui fides habenda non est.

1805 11, 14. Certe ait apostolus: *sive sedes, sive dominationes,* 205
sive principatus, sive potestates [Col 1, 16]. Et esse itaque sedes, dominationes, principatus, potestates in caelestibus apparatibus, firmissime credo et differre inter se aliquid indubitata fide teneo. Sed, quo me contemnas, quem magnum putas esse doctorem, quaenam ista sint et quid inter se differant nescio.

In loannis evangelium tractatus, 416/7.

1806 Tr. 3, n. 4. Non distas a pecore nisi intellectu; noli aliunde228
gloriari. De viribus praesumis? A bestiis vinceris. De velocitate praesumis? A muscis vinceris. De pulchritudine praesumis? Quanta pulchritudo est in pennis pavonis? Unde ergo melior es? Ex imagine Dei. Ubi imago Dei? In mente, in intellectu.

1807 3, 9. Quid est gratia? Gratis data. Quid est gratis data?3<o
Donata, non reddita. Si debebatur, merces reddita est, non gratia donata; si autem vere debebatur, bonus fuisti; si autem, ut verum est, malus fuisti, credidisti autem *in eum qui iustificat impium* [Rom 4, 5] (quid est *qui iustificat impiumi* Ex impio facit pium): cogita quid per legem tibi imminere debebat, et quid per gratiam consecutus sis. Consecutus autem istam gratiam fidei, eris iustus ex fide; *lustus* enim *ex fide vivit* [Rom 1, 17; Hab 2, 4]; et promereberis Deum vivendo ex fide; cum promerueris Deum vivendo ex fide, accipies praemium 367
immortalitatem et vitam aeternam. Et illa gratia est. Nam pro quo merito accipis vitam aeternam? Pro gratia.

1808 4, 10. Non enim in iniquitate conceptus est [Christus], quia 397
non de mortalitate conceptus est; nec eum in peccatis mater eius in utero aluit, quem virgo concepit, virgo peperit, quia 430
fide concepit et fide suscepit. Ergo *ecce agnus Dei* [Io 1, 29],431
Non habet iste traducem de Adam; carnem tantum sumpsit379
de Adam, peccatum non assumpsit.

1809 5, 1. Nemo habet de suo nisi mendacium et peccatum. 309
Si quid autem homo habet veritatis atque iustitiae, ab illo

1804. MI. 42, 676. 1805. ML 42, 678. 1806. MI. 35, 1398.
1807. MI. 35. 1400. 1808. MI. 35, 1410. 1809. MI. 35. 1414.

fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati et in hac peregrinatione interim consolati, ne deficiamus in via, venire ad eius requiem satietatemque possimus.

449 5, 18. *Quamvis ipse non baptizaret, sed discipuli eius* [Io 4. 2]. 1810
Ipse, et non ipse; ipse potestate, illi ministerio; servitutem ad baptizandum illi admovebant, potestas baptizandi in Christo permanebat. Ergo baptizabant discipuli eius, et ibi adhuc
451 erat ludas inter discipulos eius; quos ergo baptizavit ludas, non sunt iterum baptizati; et quos baptizavit loannes, iterum baptizad sunt? Plane iterum, sed non iterato baptismo. Quos enim baptizavit loannes, loannes baptizavit; quos autem baptizavit ludas, Christus baptizavit. Sic ergo quos baptizavit ebriosus, quos baptizavit homicida, quos baptizavit adulter, si baptismus Christi erat, Christus baptizavit.

a93 7, 4. Oportebat ergo ut ille baptizaret qui est Filius Dei 1811
unicus, non adoptatus. Adoptati filii ministri sunt unici; unicus habet potestatem, adoptati ministerium.

sto 9, 2. Per hoc ergo Dominus invitatus venit ad nuptias, 1812
ut coniugalis castitas firmaretur, et ostenderetur sacramentum nuptiarum; quia et illarum nuptiarum sponsus personam Domini figurabat, cui dictum est: *Servasti vinum bonum usque adhuc* [Io 2, 10]. Bonum enim vinum Christus servavit usque adhuc, id est, evangelium suum.

227 9, 10. In ipso exordio Adam et Eva parentes omnium 1813
gentium erant, non tantummodo ludaeorum; et quidquid figurabatur in Adam de Christo, ad omnes utique gentes pertinebat, quibus salus est in Christo.

448 9, 10. Iam licet nobis ubique Christum quaerere. . . .1814
Dormit Adam ut fiat Eva; moritur Christus ut fiat ecclesia. Dormienti Adae fit Eva de latere; mortuo Christo lancea percutitur latus, ut profluant sacramenta, quibus formetur ec-. desia. Cui non appareat quia in illis tunc factis futura figurata sunt, quandoquidem dicit apostolus ipsum Adam formam futuri esse? *Qui est,* inquit, *forma futuri* [Rom 5, 14].

457 11, 3. Tales sunt omnes catechumeni; ipsi iam credunt 1815
in nomine Christi, sed lesus non se credit iis. Intendat et intellegat caritas vestra. Si dixerimus catechumeno: Credis
287 in Christum? respondet: Credo, et signat se; iam crucem Christi portat in fronte, et non erubescit de cruce Domini
485 sui. Ecce credidit in nomine eius. Interrogemus eum: Manducas carnem Filii hominis et bibis sanguinem Filii hominis? nescit quid dicimus, quia lesus non se credidit ei.

1810. MI. 35, 1424. 1811. ML 35, 1439. 1812. ML 35, 1459.
1813. ML 35, 1463. 1814. ML 35, 1463 1815. ML 85, 1476.

1816 14, 7. Quomodo enim tu verbum quod loqueris in cordeles habes, et apud te est, et ipsa conceptio spiritalis est, ... sic Deus edidit Verbum, hoc est, genuit Filium. Et tu quidem ex tempore gignis verbum etiam in corde; Deus sine tempore is< genuit Filium, per quem creavit omnia tempora. 181

1817 15, 4. Quid est baptismus Christi? *Lavacrum aquae invx& verbo* [Eph 5, 26]. Tolle aquam, non est baptismus; tolle'*81 verbum, non est baptismus.

1818 23, 6. Erigat te Christus per id quod homo est, ducat tesso per id quod Deus homo est, perducat te ad id quod Deus est. Et tota praedicatio dispensatioque per Christum haec 4M est, fratres, et alia non est, ut resurgant animae, resurgant et corpora. Utrumque quippe mortuum erat, corpus ex infirmitate, anima ex iniquitate. Quia utrumque mortuum erat, resurgat utrumque. Quid utrumque? Anima et corpus. Per quid ergo anima nisi per Deum Christum? Per quid corpus nisi per hominem Christum? Erat enim et in Christo anima378 humana, tota anima; non irrationale tantum animae, sed etiam rationale quod mens dicitur.

1819 24, 1. Miracula quae fecit Dominus noster Iesus Christus, 25 sunt quidem divina opera, et ad intellegendum Deum de visibilibus admonent humanam mentem. Quia enim ille non est« talis substantia quae videri oculis possit, et miracula eius quibus totum mundum regit universamque creaturam administrat, assiduitate viluerunt, ita ut paene nemo dignetur attendere opera Dei mira et stupenda in quolibet seminis grano, secundum ipsam suam misericordiam servavit sibi quaedam, quae faceret opportuno tempore praeter usitatum cursum ordinemque naturae, ut non maiora, sed insolita videndo stuperent, quibus cotidiana viluerant. Maius enim miraculum est gubernatio totius mundi, quam saturatio quinque milium hominum de quinque panibus; et tamen haec nemo miratur, illud mirantur homines, non quia maius est, sed quia rarum est.... 2. Nec tamen sufficit haec intueri in miraculis Christi. Interrogemus ipsa miracula, quid nobis loquantur de Christo; habent enim, si intellegantur, linguam suam. Nam quia ipse Christus Verbum Dei est, etiam factum Verbi verbum nobis est.

1820 25, 12. *Respondit Iesus, et dixit eis: Hoc est opus Dei, ut ve» credatis in eum quem misit ille* [Io 6, 29]. Hoc est ergo manducare *cibum non qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam* [ib. 27]. Utquid paras dentes et ventrem? Crede, et manducasti.

1821 26, 2. *Nolite murmurare ad invicem; nemo potest venire cui*308 *me, nisi Rater qui misit me traxerit eum* [Io 6. 43 44], Magna

1816. ML 85, 1506. 1817. MI. 35, 1512 1818. MI. 35, 1585.
1819. ML 35, 1592. 1820. MI. 35, 1602. 1821. MI. 35, 1607.

32« gratiae commendatio. Nemo venit nisi tractus. Quem trahat
343 et quem non trahat, quare illum trahat et illum non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare. Semel accipe, et intel-
ai lege. Nondum traheris? Ora ut traharis. Quid hic dicimus,
334 fratres? Si trahimur ad Christum, ergo inviti credimus; ergo violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quisquam ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens,
249 accipere sacramentum potest nolens; credere non potest nisi volens.

328 26, 4. Quomodo voluntate credo, si trahor? Ego dico: 1822
336 Parum est voluntate, etiam voluptate traheris. . . . Porro si poetae dicere licuit: «Trahit sua quemque voluptas» *[Virg.* Ecl. 2, 64]; non necessitas, sed voluptas; non obligatio, sed
9delectatio: quanto fortius nos dicere debemus trahi hominem ad Christum, qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur iustitia, delectatur sempiterna vita, quod totum Christus est? . . . Da amantem, et sentit quod dico. Da desiderantem, da esurientem, da in ista solitudine peregrinantem atque sitientem, et fontem aeternae patriae suspirantem: da talem, et scit quid dicam. Si autem frigido loquor, nescit quid loquor.

334 26, 7. Videte quomodo trahit Pater: docendo delectat, 1823 non necessitatem imponendo. Ecce quomodo trahit.

484 26, 13. *Caro trua est,* inquit, *pro mundi vita* [Io 6, 52]. 1824 Norunt fideles corpus Christi, si corpus Christi esse non
509 neglegant. Fiant corpus Christi, si volunt vivere de spiritu Christi. De spiritu Christi non vivit nisi corpus Christi. . . .
sii Inde est quod exponens nobis apostolus Paulus hunc panem, *Unus panis,* inquit, *unum corpus multi sumus* [L Cor 10, 17]. O sacramentum pietatis ! o signum unitatis ! o vinculum caritatis ! Qui vult vivere, habet ubi vivat, habet unde vivat. Accedat, credat; incorporetur, ut vivificetur.

13 36, 1. In quattuor evangeliis, vel potius quattuor libris 1825
20 unius evangelii, sanctus loannes apostolus, non immerito secundum intellegentiam spiritualem aquilae comparatus, altius multoque sublimius aliis tribus erexit praedicationem suam; et in eius erectione etiam corda nostra erigi voluit. Nam ceteri tres evangelistae tamquam cum homine Domino in terra ambulabant, de divinitate eius pauca dixerunt; istum autem quasi piguerit in terra ambulare, sicut ipso exordio sui sermonis intonuit, erexit se ... et pervenit ad eum per quem facta sunt omnia, dicendo: *In principio erat Verbum,* etc. [Io 1, 1 sqq].

258 40, 9. Qll'd promittit credentibus, fratres? ***Et cognoscetis*** 1826 *veritatem* [Io 8, 32]. Quid enim? Non illam cognoverant,

1822. MI. 35, 1G08. 1823. MI, 35, 1610. 1824. ML 35, 1612.
1825. ML 35. 1662. 1826. ML 35, 1690.

quando Dominus loquebatur? Si non cognoverant, quomodo crediderunt? Non quia cognoverunt crediderunt, sed ut cognoscerent crediderunt. Credimus enim ut cognoscamus, non cognoscimus ut credamus. . . . Quid est enim fides, nisi credere quod non vides? Fides ergo est quod non vides credere, veritas, quod credidisti videre. 253 203

1827 44, 13. *Scimus autem quia peccatores Deus non audit,* etc. [Io 9, 31]. Adhuc inunctus loquitur. Nam et peccatores exaudit Deus. Si enim peccatores Deus non exaudiret, frustra ille publicanus oculos in terram demittens et pectus suum percutietis diceret: *Domine, propitius esto mihi peccatori* [Lc 18, 13]. Et ista confessio meruit iustificationem, quomodo iste caecus illuminationem. 342 363

1828 49, 2. Omnis qui peccat moritur. Sed mortem carnis omnis homo timet, mortem animae pauci. Pro morte camis, quae sine dubio quandoque ventura est, curant omnes ne veniat; inde est quod laborant. Laborat ne moriatur homo moriturus, et non laborat ne peccet homo in aeternum victurus. 290

1829 49, 10. Habent omnes animae, cum de saeculo exierint, diversas receptiones suas. Habent gaudium bonae, malae tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio, et bonorum gaudium amplius erit et malorum tormenta graviora; quando cum corpore torquebuntur. . . . Requiem quae continuo post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque cum moritur.... Et alii in ista requie iam diu sunt, alii non tam diu, alii paucioribus annis, alii nec recenti tempore. Cum vero ab hoc somno evigilabunt, simul omnes quod promissum est accepturi sunt. «so sw

1830 53, 6. *Non poterant credere,* quia hoc Isaias propheta praedixit [Io 12, 39; Is 6, 10]; hoc autem propheta praedixit, quia Deus hoc futurum esse praescivit. Quare autem non poterant si a me quaeratur, cito respondeo: Quia nolebant; malam quippe eorum voluntatem praevidit Deus, et per prophetam praenuntiavit ille, cui abscondi futura non possunt. Sed aliam causam, inquis, dicit propheta, non voluntatis eorum. Quam causam dicit propheta? Quia *dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, et aures ut non audiant, et excaecavit oculos eorum, et induravit cor eorum* [Is 6, 9 10; Io 12, 40; Rom 11, 8]. Etiam hoc eorum voluntatem meruisse respondeo. Sic enim excaecat, sic obdurat Deus, deserendo et non adiuvando; quod occulto iudicio facere potest, iniquo non potest. 337 840 MS

1831 67, 2. Denarius quidem ille aequalis est omnibus, querneis paterfamilias iis, qui operati sunt in vinea, iubet dari omnibus,

1827. ML 85, 1718. 1828. ML 35, 1747. 1829. ML 35, 1751.
1830. ML 35, 1776. 1831. ML 35, 1812.

non in eo discernens qui minus et qui amplius laborarunt [Mt 20, 9]; quo utique denario vita significatur aeterna, ubi amplius alio nemo vivit, quoniam vivendi non est diversa in aeternitate mensura. Sed multae mansiones [Io 14, 2] diversas meritorum in una vita aeterna significant dignitates.

sos 74, 1. Apostolica vox est: *Nenio dicit Dominus lesus nisi* 1832
in Spiritu Sancto [1 Cor 12, 3]. Et quis Dominum lesum, nisi qui eum diligit, dicit, si eo modo dicit, quo apostolus intellegi voluit? Multi enim voce dicunt, corde autem et factis negant.... *Nemo* itaque *dicit Dominus lesus* animo, verbo, facto, corde, ore, opere, *nemo dicit Dominus lesus nisi in Spiritu Sancto.*

263 79, 1. Haec est laus fidei, si quod creditur non videtur. 1833
Nam quid magnum est si creditur quod videtur, secundum illam eiusdem Domini sententiam, quando discipulum arguit dicens: *Quia vidisti, credidisti; beati qui non vident, et credunt* [Io 20, 29]?

438 80, 3. *Iam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum* 1834
vobis [Io 15, 3]. Quare non ait: mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed ait: *propter verbum quod locutus sum vobis,* nisi quia et in aqua verbum mundat? Detrahe verbum, et quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum, etiam ipsum tamquam visibile verbum. Nam
456 et hoc utique dixerat, quando pedes discipulis lavit: *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus* [Io 13,10].
417 Unde ista tanta virtus aquae, ut corpus tangat et cor abluat, nisi faciente verbo; non quia dicitur, sed quia creditur? Nam et in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.

808 81,3. Ne quisquam putaret saltem parvum aliquem fructum 1835
posse a semetipso palmitem ferre, cum dixisset: *Hic fert fructum multum* [Io 15', 5], non ait: quia sine me parum potestis facere, sed: *nihil potestis facere* [ib.]. Sive ergo parum, sive multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest.

383 82, 4. Quod ait etiam de Patre: *Maneo in eius dilectione* *1836*
894 [Io 15, 10], illa scilicet accipienda est, qua dilexit eum Pater. Sed numquid et hic gratia intellegenda est, qua Pater diligit Filium, sicut gratia est qua nos diligit Filius, cum simus nos filii gratia, non natura, Unigenitus autem natura, non gratia? An hoc etiam in ipso Filio ad hominem referendum est? Ita sane. Nam dicendo: *Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos*
423 [ib. 9], gratiam mediatoris ostendit. *Mediator* autem *Dei et hominum,* non in quantum Deus, sed in quantum *homo,* est *Christus lesus* [1 Tim 2, 5]. Et profecto secundum id quod

1832. ML 35, 1827. 1833. ML 35, 1837. 1834. ML 35, 1840.
1835. ML 85, 1841. 1836. ML 35, 1844.

homo est, de illo legitur: *Et Iesus proficiebat sapientia et aetate et gratia apud Deum et homines* [Le 2, 52],

1837 86, 2. Si propterea nos elegisset, quia bonos futuros esse 129
nos praesciverat, simul etiam praescisset quod eum nos fuissemus prius electuri. Non enim aliter esse possemus boni; nisi forte dicendus est bonus qui non elegit bonum. Quid ergo elegit in non bonis? Non enim electi sunt quia boni fuerunt, qui boni non essent, nisi electi essent. *Alioquin gratia iamzvs non est gratia* [Rom 11, 6], si praecessisse contendimus merita.

1838 96, 3. Etsi non iis [catechumenis] fidelium sacramenta pro- 457
duntur, non ideo fit quod ea ferre non possunt, sed ut ab iis tanto ardentius concupiscantur, quanto iis honorabilius occultantur.

1839 99, 7. Cur ergo non credamus quod etiam de Filio pro- 171
cedat Spiritus Sanctus, cum Filii quoque ipse sit Spiritus? Si enim non ab eo procederet, non post resurrectionem se repraesentans discipulis suis insufflasse! dicens: *Acápite Spiritum Sanctum* [Io 20, 22]. Quid enim aliud significavit illa insufflatio, nisi quod procedat Spiritus Sanctus et de ipso?

1840 99, 8". A quo autem habet Filius ut sit Deus (est enimni
de Deo Deus), ab illo habet utique ut etiam de illo procedat 172
Spiritus Sanctus; ac per hoc Spiritus Sanctus, ut etiam de Filio procedat, sicut procedit de Patre, ab ipso habet Patre.
9. Hic utcumque etiam illud intellegitur, quantum a talibus, 173
quales nos sumus, intellegi potest, cur non dicatur natus esse, sed potius procedere Spiritus Sanctus: quoniam si et ipse Filius diceretur, amborum utique Filius diceretur, quod absurdissimum est; filius quippe nullus est duorum, nisi patris et matris. Absit autem, ut inter Deum Patrem et Deum Filium tale aliquid suspicemur.

1841 106, 4. Quod Deus dicitur universae creaturae, etiam 2
omnibus gentibus, antequam in Christum crederent, non omni 91
modo, esse potuit hoc nomen ignotum. Haec est enim vis verae divinitatis, ut creaturae rationali iam ratione utenti non omnino ac penitus possit abscondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium depravata est, universum genus hu- 87
manum Deum mundi huius fatetur auctorem. In hoc ergo, quod fecit hunc mundum caelo terraque conspicuum, et antequam imbuerentur in fide Christi, notus omnibus gentibus Deus.

1842 108, 5. *Ut sint et ipsi sanctificati in veritate* [Io 17, 19]. 394
Quod quid est aliud quam ‚in me', secundum id quod veritas est Verbum illud in principio Deus? In quo et ipse filius 386

[1] Hunc locum rettulit Augustinus in De Trin. 15, 27, 48.

1837. ML 35, 1851. 1838. ML 35, 1875. 1839. Ml. 35, 1889.
1840. ML 35, 1890. 1841. ML 35, 1910. 1842. ML 35, 1916.

hominis sanctificatus est ab initio creationis suae, quando
385 Verbum factum est caro; quia una persona facta est Verbum et homo. Tune ergo sanctificavit se in se, hoc est, hominem se in Verbo se; quia unus Christus Verbum et homo, sanctificans hominem in Verbo.

208 110, 7. Cum vero noverimus bonorum omnium creatorem 1843
410 reparandis angelis malis nihil gratiae contulisse, cur non potius intellegimus, quod tanto damnabilior eorum iudicata sit culpa,
199quanto erat natura sublimior?

28? 118, 5. Quid est, quod omnes noverunt, signum Christi 1844
455nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur sive frontibus credentium, sive ipsi aquae ex qua regenerantur, sive
<78 oleo quo chrismate unguntur, sive sacrificio quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.

542 124, 5. Cogitur homo tolerare [hanc vitam] etiam remissis 1845 peccatis, quamvis, ut in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum. Productior est enim poena quam culpa; ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur et poena. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitae miseriae, vel ad emendationem labilis vitae, vel ad exercitationem necessariae patientiae, temporaliter hominem detinet poena et quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.

In epistulam loannis ad Parthos tractatus, 416.

sta Tr. 1, n. 6. Non potest homo, quamdiu carnem portat, 1846
291 nisi habere vel levia peccata; sed ista levia quae dicimus noli contemnere. Si contemnis, quando appendis, expavesce,
293quando numeras. Levia rqulta faciunt unum grande; multae guttae implent flumen ; multa grana faciunt massam. Et quae spes est ? Ante omnia confessio ; ne quisquam se iustum putet, et ante oculos Dei qui videt quod est, erigat cervicem homo qui non erat et est. Ante omnia ergo confessio, deinde
582 dilectio; quia de caritate quid dictum est? *Caritas cooperit multitudinem peccatorum* [1 Petr 4, 8]. Iam videamus si ipsam caritatem commendat, propter subrepentia delicta; quia sola caritas exstinguit delicta.

478 3, 5. *Et vos unctionem habebitis a Sancto, ut ipsi vobis* 1847
^*manifesti sitis* [1 Io 2, 20]. Unctio spiritualis ipse Spiritus Sanctus est, cuius sacramentum est in unctione visibili.

334 4, 7. *Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semet-*1848
329 ipsum, sicut et ipse castus est [1 Io 3, 3], Videte quemadmodum non abstulit liberum arbitrium, ut diceret *castificat semetipsum.* Quis nos castificat nisi Deus? Sed Deus te no-

1843. ML 35, 1924. 1844. ML 35, 1950. 1845. ML 35. 1972.
1846. ML 35, 1982. 1847. ML 35, 2000. 1848. ML 35. 2009.

lentem non castificat. Ergo quod adiungis voluntatem tuam Deo, castificas te ipsum. Castificas te, non de te, sed de illo qui venit ut inhabitet te.

1849 8, 1. Opera misericordiae, affectus caritatis, sanctitas pie-2« tatis, incorruptio castitatis, modestia sobrietatis, semper haec tenenda sunt . ., quia intus sunt omnes istae virtutes quas nominavi. Quis autem sufficit omnes nominare? Quasi exercitus est imperatoris, qui sedet intus in mente tua. Quomodo enim imperator per exercitum suum agit quodque placet, sic Dominus lesus Christus incipiens habitare in interiore homine nostro, id est, in mente per fidem [cf. Eph 3, 17], utitur istis virtutibus quasi ministris suis.

De gestis Pelagii, 417.

1850 C. 1, n. 3. Admonemur adiutoriorum esse genera duo.sso Alia quippe sunt sine quibus illud ad quod adiuvant effici non potest; sicut sine navi navigat nemo, nemo sine voce loquitur, nemo sine pedibus graditur, nemo sine luce contuetur, et multa huiusmodi; unde est etiam illud, quod nemo sine Dei gratia recte vivit. Alia vero sunt adiutoria quibus sic adiuvamur, ut, etiam si desint, possit alio modo fieri propter quod ea requirimus; sicut illa sunt quae commemoravi: tribula ad fruges terendas, paedagogus ad puerum ducendum, medicamentum humana arte confectum ad recipiendam salutem, et cetera talia.

1851 14, 33. Ipsum quippe gratiae nomen, et eius nominis in-sio tellectus aufertur, si non gratis datur, sed eam qui digniis est accipit. An forte quis dicet apostolo me facere iniuriam, quia eum gratia dignum fuisse non dico? Immo tunc facio et illi iniuriam et mihi poenam, si quod dicit ipse non credo. An ille gratiam non ita definivit, ut eam sic gratis appellatam quod daretur ostenderet? Nempe ipse dixit: *Si autem gratia, iam non ex operibus; alioquin gratia iam non est gratia* [Rom 11, 6].

De gratia Christi et de peccato originali, 418.

Lib. I. De gratia Christi.

1852 C. 12, n. 13. Haec autem gratia, qua *virtus in infirmitate* 325 *perficitur* [2 Cor 12, 9], praedestinatos et *secundum propositum*™ *vocatos* [Rom 8, 28] ad summam perfectionem glorificationemque perducit. Qua gratia agitur, non solum ut facienda no-

1849. ML 35, 2035.
1850. CV 42 (cd. C. F. Urba et I. Zycha. 1902), 53; ML 44, 321.
1851. CV 42, 89; ML 44, 340. 1852. CV 42, 136; ML 44, 367.

verimus, verum etiam ut cognita faciamus; nec solum ut diligenda credamus, verum etiam ut credita diligamus.

24, 25. Convertit Deus et transtulit indignationem eius 1853
326 [Assoeri, cf. Esth 15, 11] in lenitatem. Quis autem non videat multo maius esse indignationem a contrario in lenitatem convertere atque transferre, quam cor neutra affectione praeoccupatum, sed inter utramque medium in aliquid declinare? Legant ergo et intellegant, intueantur atque fateantur, non lege atque doctrina insonante forinsecus, sed interna et occulta, mirabili ac ineffabili potestate operari Deum in cordibus hominum, non solum veras revelationes, sed bonas etiam voluntates.

329 25, 26. Non solum enim Deus posse nostrum donavit 1854
atque adiuvat, sed etiam *velle et operari operatur in nobis*
334 [Phil 2, 13], non quia nos non volumus, aut nos non agimus, sed quia sine ipsius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus.

350 29, 30. Item in eodem libro *[De Utero arbitrio]* alio loco: 1855
«Ut, quod per liberum», inquit [Pelagius], «homines facere
sosiubentur arbitrium, facilius possint implere per gratiam». Tolle .facilius', et non solum plenus, verum etiam sanus est sensus.... Quem sensum redarguit qui dicit: *Sine me nihil potestis facere* [Io 15, 5].

M4 47, 52. Sed quia ista quaestio, ubi de arbitrio voluntatis 1856
348et Dei gratia disputatur, ita est ad discernendum difficilis, ut, quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur, quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri; potest Pelagius ita se latebris obscuritatis huius involvere, ut etiam his quae a sancto Ambrosio conscripta posuimus consentire se dicat.

Lib. II. De peccato originali.

«is C. 24, n. 28. In causa duorum hominum, quorum per 1857
unum venumdati sumus sub peccato, per alterum redimimur a peccatis, per unum praecipitati sumus in mortem, per alterum liberamur ad vitam, quoniam ille nos in se perdidit faciendo voluntatem suam, non eius a quo factus est, iste nos in se salvos fecit non faciendo voluntatem suam, sed eius a quo missus est [Io 4, 34; 5, 30]; in horum ergo duorum
«23 hominum causa proprie fides Christiana consistit. *Unus* est *enim Deus, et unus mediator Dei et hominum homo Christus Iesus* [1 Tim 2, 5], quoniam *non est aliud nomen sub caelo datum*

1853. CV 42, 145; ML 44, 373.
1854. CV 42, 146; ML 44, 373.
1855. CV 42, 149; ML 44, 375.
1856. CV 42, 163; ML 44, 383.
1857. CV 42, 186; ML 44, 398.

hominibus, in quo oportet salvos fieri nos [Act 4, 12], et in ilio definivit Deus *fidem omnibus, suscitans illum a mortuis* [Act 17, 31]. Itaque sine ista fide, hoc est, sine fide unius mediatoris 2«s
Dei et hominum hominis Christi Iesu, sine fide, inquam, resurrectionis eius, quam Deus omnibus definivit, quae utique sine incarnatione eius ac morte non potest veraciter credi; sine fide ergo incarnationis et mortis et resurrectionis Christi, nec antiquos iustos, ut iusti essent, a peccatis potuisse mun- 425
dari et Dei gratia iustificari, veritas Christiana non dubitat.... Et ipsorum enim corda eadem mundabantur mediatoris fide, et *diffundebatur* in iis *caritas per Spiritum Sanctum* [Rom 5, 5], qui *ubi vult spirat* [Io 3, 8], non merita sequens, sed etiam ipsa merita faciens. Non enim Dei gratia gratia erit ullo 340
modo, nisi gratuita fuerit omni modo.

Sermo ad Caesariensis ecclesiae plebem, 418.

1858 6. [Salutem homo] non potest habere nisi in ecclesia catho- 47
lica. Extra catholicam ecclesiam totum potest praeter salutem. Potest habere honorem, potest habere sacramenta, potest 450
cantare alleluia, potest respondere Arnen, potest evangelium tenere, potest in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti fidem habere et praedicare, sed nusquam nisi in ecclesia catholica salutem poterit invenire.

Contra sermonem Atianorum, 418.

1859 8. Filius Dei dicitur crucifixus et sepultus, quamvis haec 400
non in divinitate ipsa, qua est Unigenitus Patri coaeternus, sed in naturae humanae sit infirmitate perpessus.... Hanc 385
unitatem personae Christi Iesu Domini nostri sic ex natura 392
utraque constantem, divina scilicet atque humana, ut quaelibet earum vocabulum etiam alteri impertiat, et divina humanae et humana divinae, beatus ostendit apostolus [Phil 2, 5—8].

1860 16. Est in homine simile quiddam, quamvis nequaquam 144
illius Trinitatis, quae Deus est, excellentiae comparandum.... Dictum est: *ad imaginem nostram* [Gn 1, 26]. Quod ex persona ipsius Trinitatis rectissime accipitur. Tria itaque ista in hominis anima cogitemus: memoriam, intellegentiam, voluntatem; ab his tribus fit omne quod facimus.

De adulterinis coniugiis, 419.

1861 L. 1, c. 9, n. 9. Quemadmodum igitur si dixerimus: Qui-M2
cumque mulierem a marito praeter causam fornicationis di- 573

1858. CV 53 (ed. M. Petschenig, 1910), 1741 ML 43, C95.
1859. ML 42, 688. I860. ML 42, 695.
1861. CV 41 (ed. I.Zycha, 1900), 356; ML 40, 456.

missam duxerit, moechatur, procul dubio verum dicimus; nec tamen ideo illum, qui propter causam fornicationis dimissam duxerit, ab hoc crimine absolvimus, sed utrosque moechos esse minime dubitamus; ita eum, qui praeter causam fornicationis uxorem dimiserit et aliam duxerit, moechum pronuntiamus; nec ideo tamen eum, qui propter causam fornicationis dimiserit et alteram duxerit, ab huius peccati labe defendimus. Ambos enim, licet alterum altero gravius, moechos tamen esse cognoscimus.

«to 1, 26, 83. Catechumenis ergo in huius vitae ultimo con- 1862
473 stitutis, seu morbo seu casu aliquo si compressi sint, ut, quamvis adhuc vivant, petere sibi tamen baptismum vel ad interrogata respondere non possint, prosit iis quod eorum in fide Christiana iam nota voluntas est, ut eo modo baptizentur, quo modo baptizantur infantes, quorum voluntas adhuc nulla patuit. Non tamen propterea damnare debemus eos, qui
454 timidius agunt quam nobis videtur agi oportere. . . . Baptizare non audent eos, qui pro se respondere nequiverint, ne forte contrarium gerant voluntatis arbitrium. Quod de parvulis dici non potest, in quibus adhuc rationis nullus est usus. Sed non solum incredibile est nec in fine vitae huius baptizari catechumenum velle, verum etiam, si voluntas eius incerta est, multo satius est nolenti da>-e quam volenti negare, ubi velit an nolit sic non apparet, ut tamen credibilius sit eum, si posset, velle se potius fuisse dicturum ea sacramenta percipere, sine quibus iam credidit non se oportere de corpore exire.

572 2, 4, 4. *Igitur vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit\3^>3*
573 *cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, Uberata est a lege, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro* [Rom 7, 3]. Haec verba apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desiverit. Esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir eius, non si fornicetur. Licite itaque dimittitur coniux ob causam fornicationis; sed manet vinculum pudoris, propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob hanc causam fornicationis.

475 2, 16, 16. Si a catechumeno factum est [homicidium], baptis- 1864
547 mate abluitur, et, si a baptizato, paenitentia et reconciliatione
527 sanatur.

Quaestiones in Heptateuchum, 419.

212 L. 2 (In Ex.), q. 21. Insunt enim rebus corporeis per 1865 omnia elementa mtindi quaedam occultae seminariae rationes,

1862. CV 41, 380; MI 40, 469. 1803. CV 41, 385, ML 40, 473.
18G4. CV 41, 401; ML 40, 482.
1865. CV 28, 3 (ed. I. Zycha, 1895), 102; MI, 34, 602.

quibus cum data fuerit opportunitas temporalis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis et finibus. Et sic non dicuntur angeli, qui ista faciunt, animalium creatores, sicut nec agricolae segetum vel arborum vel quorumque in terra gignentium creatores dicendi sunt, quamvis noverint praebere quasdam visibiles opportunitates et causas, ut illa nascantur. Quod autem isti faciunt visibiliter, hoc angeli invisibiliter; Deus vero solus unus creator est, qui causasi» ipsas et rationes seminarias rebus insevit.

1866 3 (In Lev.), 57. Illis sacrificiis [veteris legis] unum hoc sacri-su ficium significabatur, in quo vera fit remissio peccatorum, a 520 cuius tamen sacrificii sanguine in alimentum sumendo non soi solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortantur, qui volunt habere vitam.

De nuptiis et concupiscentia, 419/20.

1867 L. 1, c. 10, n. 11. Quoniam sane non tantum fecunditas, s«8 cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius vinculum est fides, verum etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, unde dicit apostolus: *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit ecclesiam* [Eph 5, 25]; huius procul dubio sacramenti res est, ut mas et femina 570 conubio copulati quamdiu vivunt inseparabiliter perseverent, 572 nec liceat, excepta causa fornicationis, a coniuge coniugem dirimi [Mt5, 32]. . . . Quod si quisquam fecerit, non lege huius s?» saeculi, ubi interveniente repudio sine crimine conceditur cum aliis alia copulare conubia, quod etiam sanctum Moysensi® Dominus, propter duritiam cordis illorum, Israelitis permisisse testatur, sed lege evangelii reus est adulterii, sicut etiam illa si alteri nupserit [Mt 19, 8 9]. . . . Ita manet inter viventes quiddam coniugale, quod nec separatio nec cum altero copulatio possit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum foederis; sicut apostatae anima, velut de coniugio 445 Christi recedens, etiam fide perdita, sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit.

1868 1, 11, 12. Quibus vero placuit ex consensu ab usu carnalis 571 concupiscentiae in perpetuum continere, absit ut vinculum inter illos coniugale rumpatur; immo firmius erit, quo magis ea pacta secum inierunt, quae carius concordiusque servanda sunt, non voluptariis corporum nexibus, sed voluntariis affectibus animorum. Neque enim fallaciter ab angelo dictum est ad Ioseph: *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*

1866. CV 28, 3, 290; MU 34, 704.
1867. CV 42 (cd. C. F. Urba et I. Zycha, 1902), 222; ML 44, 420.
1868. CV 42, 224; ML 44, 420.

[Mt 1, 20]. Coniux vocatur ex prima desponsationis fide, quam concubitu nec cognoverat nec fuerat cogniturus.

ses 1, 17, 19. In nuptiis tamen bona nuptialia diligantur: proles, 1809
fides, sacramentum. Sed proles, non ut nascatur tantum, verum etiam ut renascatur; nascitur namque ad poenam nisi renascatur ad vitam. Fides autem, non qualem habent inter se etiam infideles zelantes carnem. . . . Sacramentum vero, quod nec separati et adulterati amittunt, coniuges concorditer casteque custodiant.

303 1, 18, 20. Propter hanc [concupiscentiam] fit, ut etiam de 1870
iustis et legitimis nuptiis filiorum Dei, non filii Dei, sed filii saeculi generentur; quia et ii qui generant, si iam regenerati sunt, non ex hoc generant quod filii Dei sunt, sed ex quo adhuc filii saeculi.

302 1, 23, 25. Concupiscentia, quae solo sacramento regenera- 1871
305tionis expiatur, profecto peccati vinculum generatione traicit in posteros, nisi ab illo et ipsi regeneratione solvantur. Nam ipsa quidem concupiscentia iam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atque ut ea perpetrent, a regina mente membra non dantur. . . . Sed quia modo quodam loquendi peccatum vocatur quod et peccato facta est et peccatum, si vicerit, facit, reatus eius valet in generato ; quem reatum Christi gratia per remissionem omnium peccatorum in regenerato, si ad mala opera ei quodam modo iubenti non oboediat, valere non sinit.

sos 1, 24, 27. Ipse ille licitus honestusque concubitus non 1872
potest esse sine ardore libidinis, ut peragi possit quod rationis est, non libidinis. ... Ex hac concupiscentia carnis, tamquam filia peccati, et quando illi ad turpia consentitur, etiam pecca-
302 torum matre multorum, quaecumque nascitur proles, originali est obligata peccato, nisi in illo renascatur, quem sine ista
so?concupiscentia virgo concepit; propterea quando nasci est in carne dignatus, sine peccato solus est natus.

297 1, 26, 29. Sicut eorum peccatorum, quae manere non pos- 1873
sunt, quoniam cum fiunt praetereunt, reatus tamen manet, et, nisi remittatur, in aeternum manebit; sic illius [concupiscentiae], quando remittitur, reatus aufertur. Hoc est enim non habere peçcatum, reum non esse peccati. Nam si quisquam, verbi gratia, fecerit adulterium, etiamsi numquam deinceps faciat, reus est adulterii, donec reatus ipsius indulgentia remittatur. Habet ergo peccatum, quamvis illud quod admisit iam non sit, quia cum tempore quo factum est praeteriit.

1869. CV 42, 231; ML 44, 424.
1870. CV 42, 232; ML 44. 425.
1871. CV 42, 237; ML 44, 428.
1872. CV 42, 239; ML 44, 429.
1873. CV 42, 241; ML 44, 430.

1874 1, 33, 38. Eodem lavacro regenerationis et verbo sancti- <75
ficationis omnia prorsus mala hominum regeneratorum mundantur atque sanantur, non solum peccata quae omnia nunc remittuntur in baptismo, sed etiam quae posterius humana ignorantia vel infirmitate contrahuntur, non ut baptisma quoties peccatur toties repetatur, sed quia ipso quod semel datur fit, ut non solum antea, verum etiam postea quorumlibet pecca- 522
torum venia fidelibus impetretur.

1875 2, 11, 24. Ex quo instituta est circumcisio in populo Dei, 442
quod erat tunc signaculum iustitiae fidei, ad significationem purgationis valebat et parvulis originalis veterisque peccati, sicut et baptismus ex illo valere coepit ad innovationem hominis, ex quo est institutus.

1876 2, 26, 43. Non sunt nuptiae causa peccati, quod trahitur ssi
a nascente, et expiatur in renascente; sed voluntarium peccatum 3^
hominis primi originalis est causa peccati. ... 27, 44. Quid est ergo quod [Iulianus] quaerit a nobis: Per quid peccatum invenitur in parvulo, utrum per voluntatem, an per nuptias, an per parentes?... 45. Ad omnia ista huic respondet apostolus, qui neque voluntatem arguit parvuli, quae propria in illo nondum est ad peccandum; neque nuptias in quantum nuptiae 570
sunt, quae habent a Deo non solum institutionem, verum etiam benedictionem; neque parentes in quantum parentes sunt, invicem licite atque legitime ad procreandos filios coniugati; sed: *Per unum,* inquit, *hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors; et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt* [Rom 5, 12],

1877 2, 28, 48. «Si peccatum», inquit, «ex voluntate est, mala 302
voluntas quae peccatum facit; si ex natura, mala natura.» 804
Cito respondeo: Ex voluntate peccatum est. Quaerit forte, utrum et originale peccatum? Respondeo: Prorsus et originale peccatum; quia et hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, ut et in illo esset et in omnes transiret.

De anima et eius origine, 419/20.

1878 L. 1, c. 9, n. 11. Non baptizatis parvulis nemo promittatsoa
inter damnationem regnumque caelorum quietis vel felicitatis 470
cuiuslibet atque ubilibet quasi medium locum. Hoc enim iis 807
etiam haeresis pelagiana promisit.

1879 2, 3, 6. Unde, obsecro, .credis esse animam, non unius- 222
cuiusque nostrum dico, sed primam primo illi homini datam? Si ex nihilo, et factam tamen insufflatamque a Deo, id credis quod ego.

1874. CV 42. 250; ML 44, 435.
1875. CV 42, 276; MI 44, 450.
1876. CV 42, 297; ML 44, 401.
1877. CV 42, 303; ML 44, 464.
1878. ML 44, 481.
1879. ML 44, 497.

585 2, 4, 8. Illud quod rectissime et valde salubriter credit 1880
[Vincentius Victor], iudicari animas cum de corporibus exierint,
eoo antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam
601 redditis corporibus iudicari, atque in ipsa in qua hic vixerunt
carne torqueri sive gloriari; hoc itane tandem ipse nesciebas?
Quis adversus evangelium tanta obstinatione mentis obsurduit,
ut in illo paupere qui post mortem ablatus est in sinum
Abrahae, et in illo divite cuius in inferno cruciatus exponitur
[Lc 16, 22 sqq], ista non audiat vel audita non credat?

470 3, 9, 12. Noli credere, nec dicere, nec docere, infantes 1881
antequam baptizentur morte praeventos pervenire posse ad
originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus.

470 4, 11, 16. Quod apertissime apostolum video docuisse, 1882
simpliciter teneo: ex uno homine omnes homines ire in
condemnationem qui nascuntur ex Adam [Rom 5, 18], nisi ita
renascantur in Christo, sicuti instituit ut renascantur, antequam
128corpore moriantur, quos praedestinavit ad aeternam vitam
nsmisericordissimus gratiae largitor; qui est et illis quos prae-
destinavit ad aeternam mortem iustissimus supplicii retributor;
see non solum propter illa, quae volentes adiciunt, verum etiam
130 si infantes nihil adiciant, propter originale peccatum. Haec
est in illa quaestione definitio mea, ut occulta opera Dei
habeant suum secretum, salva fide mea.

Contra duas epistulas Pelagianorum, 420.

soi L. 1, c. 2, n. 5. Quis autem nostrum dicat, quod primi 1883
hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere?
300 Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quae in paradiso
fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam; propter
sos quod natura humana divina indiget gratia.

425 1, 7, 12. Dicimus vel ante legem vel tempore veteris 1884
testamenti a peccatis fuisse liberatos . . . per sanguinem ipsius
redemptoris, qui est *unus mediator Dei et hominum homo*
Christus Iesus [1 Tim 2, 5]. Isti autem inimici gratiae Dei,
quae data est pusillis et magnis per Iesum Christum Dominum
nostrum, ideo dicunt antiquos homines Dei perfectae fuisse
iustitiae, ne Christi incarnatione, passione, resurrectione, cuius
265 fide salvi facti sunt, credantur eguisse.

535 **1,9,15.** Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere, 1885
aliud autem ad malefaciendum sic voluntate inclinari, ut etiam
faceret si hoc posset impune permitti. Nam sic profecto in
ipsa intus voluntate peccat qui non voluntate sed timore
non peccat.

1880. ML 44, 498. 1881. ML 44, 516. 1882. ML 44, 533.
1883. ML 44, 552. 1884. ML 44, 555. 1885. ML 44, 558.

1886 1, 13, 26. Dicimus baptisma dare omnium indulgentiam sss
peccatorum, et auferre crimina, non radere, nec ut omnium
peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum
in capite capillorum, unde crescant iterum resecanda peccata.
1887 1, 13, 27. Haec [concupiscentia] etiamsi vocatur peccatum, sos
non utique quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic
vocatur; sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quod manus
eam fecerit.
1888 1, 14, 28. Multi baptizad fideles sunt sine crimine; sine sis
peccato autem in hac vita neminem dixerim, quantalibet350
Pelagiani, quia haec dicimus, adversum nos inflentur et dis-
rumpantur insania; non quia aliquid peccati remanet quod
in baptismate non remittatur, sed quia a nobis in huius vitae 543
infirmitate manentibus cotidie fieri non quiescunt, quae fideliter 458
orantibus et misericorditer operantibus cotidie remittantur.
1889 1, 18, 36. Nec ex Dei potentia vel in malum vel in 295
bonum invitum aliquem cogi [respondemus] ; sed Deo deserente 344
pro meritis ire in malum, et Deo adiuvante sine meritis con- 340
verti ad bonum. Non enim est homo bonus si nolit; sed
gratia Dei etiam ad hoc adiuvatur ut velit; quoniam non
inaniter scriptum est: *Deus est enim qui operatur in vobis et velle et operari pro bona voluntate* [Phil 2, 13], et: *Praeparatur voluntas a Domino* [l'rv 8, 35: txx].
1890 1, 19, 37. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit*303
me traxerit eum [Io 6, 44]. Non enim ait: duxerit, ut illic ali-
quo modo intellegamus praecedere voluntatem. Quis trahitur,
si iam volebat? Et tamen nemo venit, nisi velit. Trahitur334
ergo miris modis ut velit, ab illo qui novit intus in ipsis333
hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non
potest, nolentes credant, sed ut volentes ex nolentibus fiant.
1891 1, 21, 39. Hoc vos non vultis inimici huic gratiae, ut425
eadem gratia Iesu Christi salvi facti credantur antiqui; sed
distribuitis tempora secundum Pelagium, in cuius libris hoc
legitur; et ante legem dicitis salvos factos esse natura, deinde
per legem, postremo per Christum, quasi hominibus duorum
superiorum temporum, ante legem scilicet et in lege, sanguis
Christi non fuerit necessarius.
1892 2, 3, 5. Libellus eius [Caelestii *] catholicus dictus est, quia 59
et hoc catholicae mentis est, si qua forte aliter sapit, quam63
veritas exigit, non ea certissime definire, sed detecta ac de-
monstrata respuere. Non enim haereticis, sed catholicis apo-
stolus loquebatur, ubi ait: *Quotquot ergo perfecti hoc sapiamus,*

1 Caelestius Zosimo papae libellum fidei obtulerat, in quo de exsistentia peccati originalis se adhuc dubitare et instrui velle perfidus confitebatur.

1886. ML 44, 662. 1887. ML 44, 663. 1888. ML 44, 563.
1889. ML 44, 567. 1890. ML 44, 568. 1891. ML 44, 569.
1892. ML 44, 574.

et si quid aliter sapitis, id quoque Deus vobis revelabit [Phil 3, 15], Hoc in illo factum esse putabatur, quando se litteris beatae memoriae papae Innocentii, quibus de hac re dubitatio tota sublata est, consentire respondit.

329 2, 9, 21. Multa Deus facit in homine bona, quae non 1893
facit homo; nulla vero facit homo, quae non facit Deus ut faciat homo. . . . Si enim sine illo nihil possumus facere, profecto nec incipere nec perficere; quia, ut incipiamus, dictum est: *Misericordia eius praeveniet me* [Ps 58, 11]; ut perficiamus, dictum est: *Misericordia eius subscquctur me* [Ps 22, 6].

sso 4, 10, 27. Illud iam tertium videamus, quod non minus in 1894
istis [Pelagianis] omne Christi membrum et totum eius corpus exhorret, quia contendunt esse in hac vita vel fuisse iustos aio nullum habentes omnino peccatum. Qua praesumptione apertissime orationi dominicae contradicunt, in qua omnia membra Christi *Dimitte nobis debita nostra* [Mt 6, 21] veraci corde et cotidianis vocibus clamant.

Contra adversarium legis et prophetarum, 420.

io L. 1, c. 17, n. 35. Sicut autem Deus unus et verus creator 1895
bonorum est et temporalium et aeternorum, ita idem ipse auctor est amborum testamentorum, quia et novum in vetere est figuratum et vetus in novo est revelatum.

73 1, 20, 39. Sane de apocryphis iste [adversarius] posuit testi- 1896
monia, quae sub nominibus apostolorum Andreae Ioannisque conscripta sunt. Quae si illorum essent, recepta essent ab ecclesia, quae ab illorum temporibus per episcoporum successiones certissimas, usque ad nostra et deinceps tempora, perseverat.

n 2, 7, 26. Finis autem legis quis est? Ad hoc non ego, sed 1897
apostolus ipse respondeat: *Dinis enim legis,* inquit, *Christus, ad iustitiam omni credenti* [Rom 10, 4]. Finis perficiens, non interficiens. Finis quippe dicitur propter quem fiunt omnia 12 quaecumque aliquo fiunt officio. . . . Quemadmodum scientia quae nunc est, *evacuabitur,* sicut idem dicit apostolus, cum venerit illa quam dicit *facie ad faciem* [1 Cor 13, 11 12]: sic et ista quae in umbris tradita erant ludaeis in vetere testamento, necesse fuit evacuari revelatione testamenti novi.

Contra Iulianum, 421.

L. 1, c. 6, n. 21 22 26. Fragm. S. Ioannis Chrysostomi, v. 1228 sq.

st 1, 7, 30. Convinceris undique: luce clariora sunt testimonia 1898
tanta sanctorum [de peccato originali]. In quorum conventum

1893. ML 44, 586. 1894. ML 44. 629. 1895. Ml. 42, 623.
1896. ML 42, 626. 1897. ML 42, 653. 1898. MI. 44. 661

te introduxerim conspice. Hic est Mediolanensis Ambrosius.... Hic est et Constantinopolitanus loannes.... Hic est Basilius.... Hic sunt et ceteri, quorum te movere debeat tanta consensio. Non est ista, sicut stilo maledico scribis, «conspiratio perditorum». In ecclesia catholica doctrinae sanae studiis claruerunt; spiritualibus armis muniti et accincti strenua contra haereticos bella gesserunt; perfuncti fideliter suae dispensationis laboribus in pacis gremio dormierunt. ... 31. Ecce quo te introduxi, conventus sanctorum istorum non est multitudo popularis; non solum filii, sed et patres ecclesiae sunt.

1899 2, 10, 33. Sancti ac beati et in divinorum eloquiorum pertractatione clarissimi sacerdotes, Irenaeus, Cyprianus, Re- 802 ticius, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius, Innocentius, loannes [Chrysostomus], Basilius, quibus addo presbyterum velis nolis Hieronymum, ut omittam eos qui nondum dormierunt, adversus vos proferunt de omnium hominum peccato originali obnoxia successione sententiam, unde nemo eruit, nisi quem 397 sine lege peccati repugnante legi mentis virgo concepit. 34. . . . Quod invenerunt in ecclesia, tenuerunt; quod didi- 78 cerunt, docuerunt; quod a patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiscum apud istos indices aliquid agebamus et apud eos acta est causa nostra.

1900 2, 10, 37. Isti [patres] episcopi sunt, docti, graves, sancti, 84 veritatis acerrimi defensores adversus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quae tria bona iudici tribuisti, non potes invenire quod spernas. . . . Talibus post apostolos sancta ecclesia plantatoribus, rigatoribus, aedificatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit.

1901 3, 18, 35. Bonus est Deus, iustus est Deus; potest aliquos 134 sine bonis meritis liberare, quia bonus est; non potest quem- quam sine malis meritis damnare, quia iustus est. Nullum 300 meritum malum octo dierum infans de propriis peccatis habebat; quare damnaretur, nisi circumcideretur, si ex origine non trahebat?

1902 4, 3, 16. Sed acerbissimi gratiae huius inimici exempla sso nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos a fide abundare 308 virtutibus, in quibus sine adiutorio gratiae solum est naturae bonum, licet superstitionibus mancipatum, qui solis libertatis ingenitae viribus et misericordes crebro et modesti et casti inveniuntur et sobrii. Haec dicens, ecce iam et illud quod gratiae Dei tribueras abstulisti, ipsum scilicet voluntatis effectum. . . . Quanto satius, si te impios ita laudare delectat, 312 ut non audiens dicentem scripturam: *Qui dicit impium iustwn esse, maledictus erit in populo et odibilis in gentibus* [Prv 24, 24],

1899. ML 44, 697. 1900. ML 44, 700. 1901. ML 44, 721. 1902. ML 44. 744.

etiam virtutibus veris eos praedices abundare: quanto, inquam, satius haec ipsa in iis dona Dei esse fatereris.

sos 812 4, 3, 17. Sed absit ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus. Absit autem ut sit iustus vere, nisi vivat ex fide. *Iustus* enim *ex fide vivit* [Rom 1, 17]. Quis porro eorum, qui se christianos haberi volunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam forte tu solus, iustum dixerit infidelem, iustum dixerit impium, iustum dixerit diabolo mancipatum? 1903

sis 237 288 4, 3, 21. Noveris itaque non officiis, sed finibus a vitiis discernendas esse virtutes. Officium est autem quod faciendum est, finis vero propter quod faciendum est. Cum itaque facit homo aliquid ubi peccare non videtur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare convincitur. Quae tu non attendens, fines ab officiis separasti et virtutes veras officia sine finibus appellandas esse dixisti. . . . Quidquid autem boni fit ab homine, et non propter hoc fit propter quod fieri debere vera sapientia praecipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est. 1904

sos 312 4, 3, 25. Sed ad hoc eos [infideles] in die iudicii cogitationes suae defendent, ut tolerabilius puniantur, quia *naturaliter quae legis sunt* utcumque *fecerunt, scriptum* habentes *in cordibus opus legis* [Rom 2, 14 15] hactenus, ut aliis non facerent quod perpeti nollent; hoc tamen peccantes, quod, homines sine fide, non ad eum finem ista opera rettulerunt, ad quem referre debuerunt. 1905

128 4, 8, 44. *Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo* [Io 6, 66]. Omnes ergo qui salvi fiunt et in agnitionem veniunt veritatis [1 Tim 2, 4], eo volente salvi fiunt, eo volente veniunt; quia et qui nondum, sicut parvuli, utuntur voluntatis arbitrio, eo volente regenerantur, quo creante generantur, et qui iam utuntur voluntatis arbitrio, nisi eo volente ac subveniente, a quo *praeparatur voluntas* [Prv 8, 35: lxx], velle non possunt. 1906

345 5, 3, 12. Cum ergo dicitur homo tradi desideriis suis, inde fit reus, quia desertus a Deo cedit iis atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur. A quo enim quis devictus est, huic et servus addictus est [2 Petr 2, 19], et fit ei peccatum consequens, praecedentis poena peccati. [Variaexempla afferuntur; deinde:] Et multa alia commemorare possumus, in quibus liquido apparet occulto iudicio Dei fieri perversitatem cordis, ut non audiatur quod verum dicitur, et inde peccetur et sit ipsum peccatum praecedentis etiam poena peccati. 1907

308 5, .11, 44. Quis dubitaverit parvulos non baptizatos, qui solum habent originale peccatum nec ullis propriis aggra- 1908

1903. ML 44, 745. 1904. ML 44, 749. 1905. ML 44, 751.
1906. ML 44, 760. 1907. ML 44, 790. 1908. ML 44, 809.

vantur, in damnatione omnium levissima futuros? Quae qualis et quanta erit, quamvis definire non possim, non tamen audeo dicere, quod iis ut nulli essent, quam ut ibi essent, potius expediret.

1909 5, 11, 45. Nec credendum est et ante datam circumcisionem famulos Dei, quandoquidem iis inerat mediatoris fides in carne venturi, nullo sacramento eius opitulatos fuisse parvulis suis; quamvis quid illud esset aliqua necessaria causa scriptura latere voluerit. Nam et sacrificia eorum legimus, quibus utique sanguis ille figurabatur, qui solus tollit peccatum mundi. 440

1910 6, 13, 40. Dixisse me affirmas, quod gratia non perfecte hominem novum faciat. Non hoc dico, attende quod dico. Gratia perfecte hominem novum facit; quandoquidem et ad corporis immortalitatem plenamque felicitatem ipsa perducit. Nunc etiam perfecte innovat hominem, quantum attinet ad liberationem ab omnibus omnino peccatis, non quantum ad liberationem attinet ab omnibus malis et ab omni corruptione mortalitatis, qua nunc corpus aggravat animam. 355

1911 6, 16, 49. Tuautem, qui putas quod, si malum esset concupiscentia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur; omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis. 305

1912 6, 19, 60. Dixi sane: «Quomodo manent peccata reatu, quae praeterierunt actu, sic e contrario fieri potest, ut concupiscentia maneat actu et praetereat reatu» [v. n. 1873]. . . . Ego enim de concupiscentia dixi, quae est *in membris repugnans legi mentis* [Rom 7, 23], quamvis reatus eius in omnium peccatorum remissione transierit; sicut e contrario sacrificium idolis factum, si deinceps non fiat, praeteriit actu, sed manet reatu, nisi per indulgentiam remittatur. 297

Enchiridion, sive De fide, spe et caritate, 421.

1913 7. Fides credit, spes et caritas orant. Sed sine fide esse non possunt, ac per hoc et fides orat. Propterea quippe dictum est; *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt?* [Rom 10, 14.] 8. Quid autem sperari potest quod non creditur? Porro aliquid etiam quod non speratur credi potest. Quis namque fidelium poenas non credit impiorum? Nec sperat tamen. 268

1914 32. Si nullus dicere Christianus audebit: Non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, ne apostolo apertissime contradicat, restat ut propterea recte dictum intellegatur: *Non* sos

1909. ML 44, 809. 1910. ML 44, 844. 1911. ML 44, 850.
1912. ML 44, 858. 1913. ML 40, 234; S (= Scheel) 3.
1914. ML 40, 248; S 22.

volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei [Rom 9, 16], ut totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam et praeparat adiuvandam et adiuvat praeparatam. Praecedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia; quae autem non praecedit ipsa, in iis est et ipsa. Nam utrumque legitur in sanctis eloquiis: et *Misericordia eius praeveniet me* [Ps 58, 11] et *Misericordia eius subsequetur me* [Ps 22, 6]. Nolentem praevenit, ut velit; volentem subsequitur, ne frustra velit.

33. *Fuimus enim et nos natura filii irae, sicut et* [Eph 2, 3]. In hac ira cum essent homines per originale peccatum, tanto gravius et perniciosius, quanto maiora vel plura insuper addiderant, necessarius erat mediator, hoc est, reconciliator, qui hanc iram sacrificii singularis, cuius erant umbrae omnia sacrificia legis et prophetarum, oblatione placaret.

41. Nulla igitur voluptate carnalis concupiscentiae semi-natus sive conceptus et ideo nullum peccatum originaliter trahens, Dei quoque gratia Verbo Patris unigenito, non gratia Filio, sed natura, in unitate personae modo mirabili et ineffabili adiunctus atque concretus et ideo nullum peccatum et ipse committens; tamen propter *similitudinem carnis peccati* [Rom 8, 3], in qua venerat, dictus est et ipse peccatum, sacrificandus ad diluenda peccata. . . . Ait [apostolus]: *Eum qui non noverat peccatum,* id est Christum, *pro nobis peccatum fecit* [2 Cor 5, 21] Deus, cui reconciliandi sumus, hoc est, sacrificium pro peccatis, per quod reconciliari valeremus. Ipse ergo peccatum, ut nos iustitia; nec nostra, sed Dei; nec in nobis, sed in ipso; sicut ipse peccatum, non suum, sed nostrum.

61. Non enim pro angelis mortuus est Christus. Sed ideo etiam pro angelis fit, quidquid hominum per eius mortem redimitur et liberatur a malo, quoniam cum iis quodam modo redit in gratiam, post inimicitias quas inter homines et sanctos angelos peccata fecerunt, et ex ipsa hominum redemptione ruinae illius angelicae detrimenta reparantur.

64. Excepto baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, ut, quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur (et tamen activa quoque peccata, quaecumque corde, ore, opere commissa invenerit, tollit), hac ergo excepta magna indulgentia, unde incipit hominis renovatio, in qua solvitur omnis reatus et ingeneratus et additus; ipsa etiam vita cetera iam ratione utentis aetatis, quantalibet praepolleat fecunditate iustitiae, sine peccatorum remissione non agitur. . . . Neque enim quia peccatum est omne crimen, ideo crimen est etiam omne peccatum. Itaque sanctorum hominum vitam quamdiu in hac mortali vivitur, inveniri posse

1915. ML 40, 248; S 23. 1916. ML 40, 252; S 28.
1917. ML 10, 261; S 39. 1918. ML 40, 262; S 40.

dicimus sine crimine; *peccatum* autem *si dixerimus quia non habemus,* ut ait tantus apostolus, *nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est* [1 Io 1, 8].

1919 65. Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis re- 522
mittendis in sancta ecclesia Dei misericordia desperanda est
agentibus paenitentiam secundum modum sui cuiusque peccati.
In actione autem paenitentiae, ubi tale commissum est, ut is 531
qui commisit a Christi etiam corpore separetur, non tam con-
sideranda est mensura temporis quam doloris.

1920 69. Tale aliquid [ignem] etiam post hanc vitam fieri in- 587
credibile non est, et utrum ita sit quaeri potest, et aut inveniri
aut latere nonnullos fideles per ignem quemdam purgatorium,
quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius
citiusque salvari.

1921 71. De cotidianis autem brevibus levibusque peccatis, sine 543
quibus haec vita non ducitur, cotidiana fidelium oratio satis- 4^
facit. Eorum est enim dicere: *Pater noster qui es in caelis*
[Mt 6, 9], qui iam Patri tali regenerati sunt ex aqua et Spiritu
[Io 3, 5], Delet omnino haec oratio minima et cotidiana
peccata.

1922 84. Resurrecturam tamen carnem omnium quicumque nati 599
sunt hominum atque nascentur et mortui sunt atque morientur,
nullo modo dubitare debet Christianus.

1923 89. Quemadmodum si statua cuiuslibet solubilis metalli aut boo
igne liquesceret, aut contereretur in pulverem, aut confunde-
retur in massam, et eam vellet artifex rursus ex illius materiae
quantitate reparare, nihil interesset ad eius integritatem, quae
particula materiae cui membro statuae redderetur, dum tamen
totum ex quo constituta fuerat restituta resumeret: ita Deus
mirabiliter atque ineffabiliter artifex de toto quo caro nostra
constiterat, eam mirabili et ineffabili celeritate restituet, nec
aliquid attinebit ad eius redintegrationem, utrum capilli ad
capillos redeant et ungues ad ungues, an quidquid eorum
perierat mutetur in carnem et in partes alias corporis re-
vocetur, curante artificis providentia ne quid indecens fiat.

1924 93. Mitissima sane omnium poena erit eorum, qui praeter sob
peccatum, quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt;
et in ceteris qui addiderunt, tanto quisque tolerabiliorem ibi 595
habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem.

1925 95. Tunc [in caelo] non latebit quod nunc latet, cum de 130
duobus parvulis unus esset assumendus per misericordiam, 343
alius per iudicium relinquendus, in quo is qui assumeretur

1919. ML 40, 262; S 41.
1920. ML 40, 265; S 44.
1921. ML 40, 265; S 45.
1922. ML 40, 272; S 54.
1923. ML 40, 273; S 55.
1924. ML 40, 275; S 67.
1925. ML 40, 275; S 58.

agnosceret quid sibi per iudicium deberetur, nisi misericordia subveniret; cur ille potius quam iste fuerit assumptus, cum causa una esset ambobus; cur apud quosdam non factae sint virtutes, quae, si factae fuissent, egissent illi homines paenitentiam, et factae sint apud eos qui non fuerant crediturí. Apertissime namque Dominus dicit: *Vae tibi Corozain, vae tibi Bethsaida: quia, si in Tyro et Sidone factae fuissent virtutes quae factae sunt in vobis, olim in cilicio et cinere paenitentiam egissent* [Mt 11, 21]. Nec utique Deus iniuste noluit salvos fieri, cum possent salvi esse, si vellent.

333 98. Quis porro tam impie desipiat, ut dicat Deum malas 1926
hominum voluntates quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit, in bonum non posse convertere? Sed cum facit, per misericordiam facit.

126 103. Cum audimus et in sacris litteris legimus, quod velit 1927
omnes homines salvos fieri, quamvis certum sit nobis non omnes homines salvos fieri, non tamen ideo debemus omnipotentissimae Dei voluntati aliquid derogare, sed ita intellegere quod scriptum est: *Qui omnes homines vult salvos fieri* [1 Tini 2, 4], tamquam diceretur nullum hominem fieri salvum, nisi quem fieri ipse voluerit, non quod nullus sit hominum, nisi quem salvum fieri velit, sed quod nullus fiat, nisi quem velit; et ideo sit rogandus ut velit, quia necesse est fieri si voluerit.... Aut certe sic dictum est: *Qui omnes homines vult salvos fieri,* non quod nullus hominum esset quem salvum fieri nollet, qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos quos dicit acturos fuisse paenitentiam si fecisset; sed ut ‚omnes homines' omne genus humanum intellegamus per quascumque differentias distributum, reges, privatos, nobiles, ignobiles, sublimes, humiles, doctos, indoctos. . . .

281 104. Etiam primum hominem Deus in ea salute, in qua 1928
conditus erat, custodire voluisset, eumque opportuno tempore post genitos filios sine interpositione mortis ad meliora perducere, ubi iam non solum peccatum non committere, sed nec voluntatem posset habere peccandi, si ad permanendum sine peccato, sicut factus erat, perpetuam voluntatem habiturum
120 esse praescisset. Quia vero eum male usurum libero arbitrio, hoc est, peccaturum esse praesciebat, ad hoc potius praeparavit voluntatem suam, ut bene ipse faceret etiam de male faciente, ac sic hominis voluntate mala non evacuaretur, sed nihilominus impleretur omnipotentis bona.

toe 108. Cum factus est Adam, homo scilicet rectus, mediatore 1929
non opus erat. Cum vero genus humanum peccata longe

1926. ML 40, 277; S 60.
1927. ML 40, 280; S 64.
1928. ML 40, 281; S 65.
1929. ML 40, 282; S 67.

separaverunt a Deo, per mediatorem, qui solus sine peccato 397
natus est, vixit, occisus est, reconciliari nos oportebat Deo 409
usque ad carnis resurrectionem in vitam aeternam; ut humana
superbia per humilitatem Dei argueretur ac sanaretur, et de-
monstraretur homini quam longe a Deo recesserat, cum per
incarnatum Deum revocaretur et exemplum oboedientiae per 412
hominem Deum contumaci homini praeberetur; et Unigenito
suscipiente formam servi, quae nihil ante meruerat, fons gratiae 414
panderetur et carnis etiam resurrectio redemptis promissa in
ipso redemptore praemonstraretur; et per eamdem naturam
quam se decepisse laetabatur, diabolus vinceretur.

1930 109. Tempus autem quod inter hominis mortem et ultimam 586
resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis
continet, sicut unaquaeque digna est vel requie vel aerumna,
pro eo quod sortita est in carne cum viveret. 110. Neque y'
negandum est defunctorum animas pietate suorum viventium 520
relevari, cum pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel elee-
mosynae in ecclesia fiunt. Sed iis haec prosunt, qui, cum
viverent, ut haec sibi postea possint prodesse meruerunt.
Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus ut non re-
quirat ista post mortem, nec tam malus ut non ei prosint
ista post mortem; est vero talis in bono, ut ista non requirat,
et est rursus talis in malo, ut nec his valeat, cum ex hac vita
transierit, adiuvari.

1931 111. Post resurrectionem, facto universo completoque iudicio, eos
suos fines habebunt civitates duae, una scilicet Christi, altera 609
diaboli; una bonorum, altera malorum; utraque tamen et
angelorum et hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit
ulla esse peccandi, vel ulla condicio moriendi; istis in aeterna
vita vere feliciterque viventibus, illis infeliciter in aeterna 594
morte sine moriendi potestate durantibus, quoniam utrique
sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio praestabilius, in 612
miseria vero illi alius alio tolerabilius permanebunt. 695

1932 112. Frustra itaque nonnulli, immo quam plurimi, aeternam 594
damnatorum poenam et cruciatus sine intermissione perpetuos
humano miserantur affectu, atque ita futurum esse non cre-
dunt. . . . Sed poenas damnatorum certis temporum intervallis 596
existiment, si hoc iis placet, aliquatenus mitigari. Etiam sic
quippe intellegi potest manere in illis ira Dei [Io 3, 36], hoc 591
est, ipsa damnatio (haec enim vocatur ira Dei, non divini
animi perturbatio), ut in ira sua, hoc est, manente ira sua,
non tamen contineat miserationes suas; non aeterno supplicio
finem dando, sed levamen adhibendo vel interponendo cru-
ciatibus.

1930. ML 40, 283; S 68. 1931. MI. 40, 284; S 69.
1932. ML 40, 284; S 69.

274 117. Iam porro caritas, quam duabus istis, id est, fide ac 1933
spe, maiorem dixit apostolus [1 Cor 13, 13], quanto in quo-
cumque maior est, tanto melior est in quo est. Cum enim
quaeritur, utrum quisque sit homo bonus, non quaeritur quid
275credat, aut speret, sed quid amet. Nam qui recte amat,
271 procul dubio recte credit et sperat; qui vero non amat,
inaniter credit, etiamsi sint vera quae credit; inaniter sperat,
etiamsi ad veram felicitatem doceantur pertinere quae sperat,
nisi et hoc credat ac speret, quod sibi petenti donari possit
ut amet. . . . Ipsa est autem fides Christi, quam commendat
apostolus, *quae per dilectionem operatur* [Gal 5, 6], et quod in
dilectione nondum habet, petit ut accipiat, quaerit ut inveniat,
sis pulsat ut aperiatur ei [Mt 7, 7]. Fides namque impetrat quod
lex imperat. Nam sine Dei dono, id est, sine Spiritu Sancto,
per quem *diffunditur caritas in cordibus nostris* [Rom 5, 5],
iubere lex poterit, non iuvare; et praevaricatorem insuper
facere, qui de ignorantia se excusare non possit. Regnat
enim carnalis cupiditas, ubi non est Dei caritas.

De cura pro mortuis gerenda, 421.

588 C. 1, n. 3. In Machabaeonim libris [2 Mach 12, 43] legimus 1934
oblatum pro mortuis sacrificium. Sed et si nusquam in scripturis
veteribus omnino legeretur, non parva est universae ecclesiae
quae in hac consuetudine claret auctoritas, ubi in precibus
sacerdotis, quae Domino Deo ad eius altare funduntur, locum
suum habet etiam commendatio mortuorum.

284 15, 18. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua quae hic 1935
aguntur, quae necessarium est eos nosse et quos necessarium
est ea nosse, non solum praesentia vel praeterita, verum etiam
futura Spiritu Dei revelante cognoscere, sicut non omnes
homines, sed prophetae, dum hic viverent, cognoscebant, nec
ipsi omnia, sed quae illis esse revelanda Dei providentia
iudicabat.

De gratia et libero arbitrio, 426/7.

308 C. 5, n. 12. Ne ipsa voluntas sine gratia Dei putetur boni 1936
aliquid posse, continuo, cum dixisset [Paulus]: *Gratia eius in
me vacua non fuit, sed plus omnibus illis laboravi,* subiunxit
329 atque ait: *Non ego autem, sed gratia Dei mecum* [1 Cor 15, 10],
id est, non solus, sed gratia Dei mecum, ac per hoc nec
gratia Dei sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo. Ut
314autem de caelo vocaretur, et tam magna et efficacissima

1933. ML 40, 286; S 72.
1934. CV 41 (ed. I. Zycha, 1900), 623; ML 40, 593.
1935. CV 41. 651; ML 40, 606. 1936. ML 44, 889.

vocatione converteretur [cf. Act 9, 1 sqq], gratia Dei erat sola; quia merita eius erant magna, sed mala.

1937 6, 14. *Superest,* inquit, *mihi corona iustitiae, quam reddet wt, mihi Dominus in illa die iustus iudex* [2 Tim 4, 8]. Cui redderet 367 coronam iustus iudex, si non donasset gratiam misericors pater? Et quomodo esset ista corona iustitiae, nisi praecessisset gratia quae iustificat impium?

1938 7, 16. *Bonum,* inquit, *certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi* [2 Tim 4, 7]. Primo ista bona opera, si non ea 327 praecessissent cogitationes bonae, nulla essent. Attendite itaque quid de ipsis cogitationibus dicat; ait enim scribens ad Corinthios: *Non quia idonei sumus cogitare aliquid a nobis, tamquam ex nobismetipsis; sed sufficientia nostra ex Deo est* [2 Cor 3, 5].

1939 13,25. Numquid natura erit gratia? Nam et hoc Pelagiani 339 ausi sunt dicere, gratiam esse naturam, in qua sic creati sumus, 349 ut habeamus mentem rationalem, qua intellegere valeamus, facti ad imaginem Dei, ut dominemur piscibus maris et volucribus caeli et omnibus pecoribus quae repunt super terram. Sed non haec est gratia, quam commendat apostolus per fidem lesu Christi. Hanc enim naturam etiam cum impiis et infidelibus certum est nobis esse communem; gratia vero per fidem lesu Christi eorum tantummodo est, quorum est ipsa fides.

1940 14, 29. Si fides liberi est tantummodo arbitrii, nec datur 3u a Deo, propter quid pro iis, qui nolunt credere, oramus ut 342 credant? Quod prorsus faceremus inaniter, nisi rectissime 333 crederemus etiam perversas et fidei contrarias voluntates omnipotentem Deum ad credendum posse convertere.

1941 16, 32. Certum est nos mandata servare, si volumus; sed 34: quia *praeparatur voluntas a Domino* [Prv 8, 35: 1 x x], ab illo 313 petendum est ut tantum velimus, quantum sufficit ut volendo faciamus. Certum est nos velle cum volumus; sed ille facit 329 ut velimus bonum. . . . Certum est nos facere cum facimus; sed ille facit ut faciamus, praebendo vires efficacissimas voluntati.

1942 17, 33. Quamvis parva et imperfecta, non deerat [caritas 327 Petro], quando dicebat Domino: *Animam meam pro te ponam 32,1* [Io 13, 37]; putabat enim se posse quod se velle sentiebat. Et quis istam etsi parvam dare coeperat caritatem, nisi ille qui praeparat voluntatem et cooperando perficit quod operando incipit? Quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens [Phil 1,6]. . . . Ut ergo velimus, sine nobis operatur; cum autem volumus, et sic volumus ut

1937. ML 44, 890. 1938. ML 44, 891. 1939. ML 44, 896.
1940. ML 44, 898. 1941. ML 44, 900. 1942. ML 44, 901.

faciamus, nobiscum cooperatur; tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.

281 18, 37. Haec omnia praecepta dilectionis, id est caritatis, 1943
311 quae tanta et talia sunt, ut quidquid se putaverit homo facere bene, si fiat sine caritate, nullo modo fiat bene; haec ergo praecepta caritatis inaniter darentur hominibus, non habentibus liberum voluntatis arbitrium.

De correptione et gratia, 426/7.

364 C. 6, n. 9. Si autem iam regeneratus et iustificatus in 1944
malam vitam sua voluntate relabitur, certe iste non potest dicere: Non accepi, quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio.

264 7, 11. Si, sicut veritas loquitur, nemo liberatur a dam- 1945
natione, quae facta est per Adam, nisi per fidem Iesu Christi, et tamen ab hac damnatione non se liberabunt, qui poterunt dicere non se audisse evangelium Christi, cum *fides ex auditu* sit [Rom 10, 17], quanto minus se liberabunt qui dicturi sunt: Perseverantiam non accepimus? Iustior enim videtur excusatio dicentium: Non accepimus perseverantiam, quoniam potest
318 dici: Homo, in eo quod audieras et tenueras, in eo perseverares si velles; nullo modo autem dici potest: Id quod non audieras, crederes si velles.

129 7, 12. Ac per hoc, et qui evangelium non audierunt, et 1946
qui, eo audito, in melius commutati, perseverantiam non acceperunt, et qui, evangelio audito, venire ad Christum, hoc est, in eum credere noluerunt, quoniam ipse dixit: *Nemo venit*
zw>ad me, nisi ei datum fuerit a Patre meo [Io 6, 66], et qui per aetatem parvulam nec credere potuerunt, sed ab originali noxa solo possent lavacro regenerationis absolvi, quo tamen
133 non accepto mortui perierunt; non sunt ab illa conspersione discreti, quam constat esse damnatam, euntibus omnibus ex uno in condemnationem.

127 7, 13. Quicumque ab illa originali damnatione ista divinae 1947
gratiae largitate discreti sunt, non est dubium quod et procuratur iis audiendum evangelium; et cum audiunt, credunt;
321 et in *fide quae per dilectionem operatur* [Gal 5, 6] usque in finem perseverant; et si quando exorbitant, correpti emendantur, et quidam eorum, etsi ab hominibus non corripiantur, in viam quam reliquerant redeunt; et nonnulli, accepta gratia, in qualibet aetate, periculis huius vitae mortis celeritate subtrahuntur.

1943. ML 44, 903. 1944. ML 44, 921. 1945. ML 44, 923.
1946. ML 44, 923. 1947. ML 44, 924.

1948 7, 14. Quicumque enim electi, sine dubio etiam vocati ;isi non autem quicumque vocati, consequenter electi. Illi ergo electi, ut saepe dictum est, qui *secundum propositum vocati,* qui etiam praedestinati atque praesciti [Rom 8, 28 sq]. Horum 337 si quisquam perit, fallitur Deus; sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus.

1949 7, 16. *Scivit Dominus qui sunt eius* [2 Tim 2, 19]. Horum 321 fides, *quae per dilectionem operatur* [Gal 5, 6], profecto aut omnino non deficit, aut, si qui sunt quorum deficit, reparatur antequam vita ista finiatur, et, deleta quae intercurrerat iniquitate, usque in finem perseverantia deputatur. Qui vero 133 perseveraturi non sunt, ac sic a fide Christiana et conversatione lapsuri sunt, ut tales eos vitae huius finis inveniat, procul dubio nec illo tempore, quo bene pieque vivunt, in istorum numero computandi sunt. Non enim sunt a massa illa perditionis praescientia Dei et praedestinatione discreti; et ideo 131 nec *secundum propositum vocati* [Rom 8, 28]; ac per hoc nec electi; sed in iis vocati, de quibus dictum est: *Multi vocati;* non in iis de quibus dictum est: *Pauci vero electi* [Mi 20, 16]. . . . 8, 17. Hic si a me quaeratur, cur iis Deus perseverantiam 130 non dederit, quibus eam qua Christiane viverent dilectionem dedit, me ignorare respondeo.

1950 10, 27. Angeli quidam, quorum princeps est qui dicitur 203 diabolus, per liberum arbitrium a Domino Deo refugae facti208 sunt. Refugientes tamen eius bonitatem, qua beati fuerunt, non potuerunt eius effugere iudicium, per quod miserrimi effecti sunt. Ceteri autem per ipsum liberum arbitrium in 207 veritate steterunt, eamque de suo casu numquam futuro cer-609 tissimam scire meruerunt.

1951 10, 28. Quia vero per liberum arbitrium Deum deseruit 302 [Adam], iustum iudicium Dei expertus est, ut cum tota sua stirpe, quae in illo adhuc posita tota cum illo peccaverat, damnaretur. Quotquot enim ex hac stirpe gratia Dei libe-128 rantur, a damnatione utique liberantur, qua iam tenentur obstricti. Unde etiam si nullus liberaretur, iustum Dei iudicium nemo iuste reprehenderet. Quod ergo pauci in comparatione 132 pereuntium, in suo vero numero multi liberantur, gratia fit, gratis fit, gratiae sunt agendae quia fit, ne quis velut de suis meritis extollatur, sed omne os obstruatur, et *qui gloriatur, in Domino glorietur* [1 Cor 1, 31].

1952 11, 29. Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? Immosai vero habuit magnam, sed disparem. Ille in bonis erat, quae 234 de bonitate sui conditoris acceperat; neque enim ea bona et ille suis meritis comparaverat, in quibus prorsus nullum

1948. MI, 44, 924. 1949. MI. 44, 925. 1950. ML 44, 932.
1951. ML 44, 933. 1952. ML 44. 933.

patiebatur malum. Sancti vero in hac vita, ad quos pertinet liberationis haec gratia, in malis sunt, ex quibus clamant ad Deum: *Libera nos a malo* [Mi6, 13]. Ille in illis bonis Christi morte non eguit, istos a reatu et hereditario et proprio illius
280 Agni sanguis absolvit. Ille non opus habebat eo adiutorio, quod implorant isti cum dicunt: *Video aliam legem in membris meis* etc. [Rom 7, 23—25.] . . . Ille vero nulla tali rixa de se ipso adversus se ipsum tentatus atque turbatus in illo beatitudinis loco sua secum pace fruebatur.

878 11, 30. Deus ergo naturam nostram, id est, animam ratio-1953
381 nalem carnemque hominis Christi suscepit, susceptione singulariter mirabili vel mirabiliter singulari, ut nullis iustitiae suae praecedentibus meritis Filius Dei sic esset ab initio quo esse homo coepisset, ut ipse et Verbum quod sine initio est
396 una persona esset. . . . Neque enim metuendum erat, ne isto ineffabili modo in unitatem personae a Verbo Deo natura humana suscepta per liberum voluntatis peccaret arbitrium, cum ipsa susceptio talis esset, ut natura hominis a Deo ita suscepta nullum in se motum malae voluntatis admitteret.

331 11, 31. Istam gratiam non habuit homo primus, qua num-1954
334 quam vellet esse malus ; sed sane habuit, in qua, si permanere vellet, numquam malus esset, et sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset, sed eam tamen per liberum arbitrium deserere posset. Nec ipsum ergo Deus esse voluit
308 sine sua gratia, quam reliquit in eius libero arbitrio. Quoniam liberum arbitrium ad malum sufficit, ad bonum autem parum
344 est, nisi adiuvetur ab omnipotenti bono. Quod adiutorium si homo ille per liberum non deseruisset arbitrium, semper esset
330 bonus; sed deseruit et desertus est. Tale quippe erat adiutorium, quod desereret cum vellet et in quo permaneret si vellet, non quo fieret ut vellet.

330 11, 32. Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem, 1955
331 in illa quippe eum fecerat qui fecerat rectum; dederat adiutorium, sine quo in ea non posset permanere si vellet; ut
334 autem vellet, in eius libero reliquit arbitrio. Posset ergo per-
318 manere si vellet, quia non deerat adiutorium per quod posset et sine quo non posset perseveranter bonum tenere quod vellet. Sed quia noluit permanere, profecto eius culpa est, cuius me-
038 ritum fuisset, si permanere voluisset; sicut fecerunt angeli
207 sancti, qui, cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi et huius permansionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam scilicet beatitudinis plenitudinem, qua iis certissimum sit semper se in illa esse
326 mansuros. ... Fit quippe in nobis per hanc Dei gratiam in
332

1953. ML 44, 934. 1954. ML 44, 935. 1955. ML 44, 935.

bono recipiendo et perseveranter tenendo, non solum posse quod volumus, verum etiam velle quod possumus. Quod non fuit in homine primo; unum enim horum in illo fuit, alterum non fuit.

1956 12, 33. Quapropter bina ista quid inter se differant, dili- 332
genter et vigilanter intuendum est: posse non peccare et non 231
posse peccare, posse non mori et non posse mori, bonum posse non deserere et bonum non posse deserere. Potuit enim non peccare primus homo, potuit non mori, potuit bonum non deserere. . . . Prima ergo libertas voluntatis erat, possesos non peccare: novissima erit multo maior, non posse peccare; prima immortalitas erat, posse non mori: novissima erit multo maior, non posse mori; prima erat perseverantiae potestas, 318
bonum posse non deserere: novissima erit felicitas perseve- 319
rantiae, bonum non posse deserere.

1957 12, 34. Itemque ipsa adiutoria distinguenda sunt. Aliud 330
est adiutorium sine quo aliquid non fit, et aliud est adiutorium quo aliquid fit. Nam sine alimentis non possumus vivere, nec tamen, cum adfuerint alimenta, iis fit ut vivat qui mori voluerit. Ergo adiutorium alimentorum est sine quo non fit, non quo fit ut vivamus. At vero beatitudo, quam non habet homo, cum data fuerit, continuo fit beatus. Adiutorium est enim non solum sine quo non fit, verum etiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adiutorium et quo fit est et sine quo non fit: quia, et si data fuerit homini beatitudo, continuo fit beatus, et si data numquam fuerit, numquam erit.

1958 12, 38. Ac per hoc nec de ipsa perseverantia boni voluit 320
Deus sanctos suos in viribus suis, sed in ipso gloriari, qui iis non solum dat adiutorium quale primo homini dedit, sine quo non possint perseverare si velint, sed in iis etiam operatur et velle. . . . Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanae, 333
ut divina gratia indeclinabiliter et insuperabiliter ageretur, et ideo quamvis infirma non tamen deficeret neque adversitate aliqua vinceretur.

1959 13, 39. Haec de his loquor, qui praedestinati sunt in re- ibi
gnum Dei, quorum ita certus est numerus, ut nec addatur iis 132
quisquam nec minuatur ex iis; non de his qui, cum annuntiasset et locutus esset, *multiplicati sunt super numerum* [Ps 39, 6]. Ipsi enim vocati dici possunt, non autem electi, quia non *secundum propositum vocati* [Rom 8, 28].

1960 13, 42. Hi vero qui non pertinent ad hunc praedestina- 132
torum numerum, . . . pro meritis iustissime iudicantur. Aut enim iacent sub peccato, quod originaliter generatione traxe- 303
runt, et cum illo hereditario debito hinc exeunt, quod non est

1956. ML 44, 936. 1957. ML 44, 936. 1958. ML 44, 939.
1959. ML 44, 940. 1960. ML 44, 942.

regeneratione dimissum; aut per liberum arbitrium alia insuper addiderunt: arbitrium, inquam, liberum, sed non liberatum. . . . Aut gratiam Dei suscipiunt, sed temporales sunt,
844 nec perseverant; deserunt et deseruntur. Dimissi enim sunt
320 libero arbitrio, non accepto perseverantiae dono, iudicio Dei iusto et occulto.

834 14, 43. Sic velle seu nolle in volentis aut nolentis est potestate, ut divinam voluntatem non impediat nec superet potestatem. Etiam de his enim, qui faciunt quae non vult, facit ipse quae vult. 1961

128 14, 44. Et quod scriptum est, quod *vult omnes homines salvos fieri* [1 Tim 2, 4], nec tamen omnes salvi fiunt, multis quidem modis intellegi potest, ex quibus in aliis opusculis nostris aliquos commemoravimus [v. n. 1457 1735 1906 1927], sed hic unum dicam. Ita dictum est: *Omnes homines vult salvos fieri,* ut intellegantur omnes praedestinati; quia omne genus hominum in iis est. 1962

333 14, 45. Non est itaque dubitandum, voluntati Dei, qui *in caelo et in terra omnia quaecumque voluit feat* [Ps 134, 6], et qui etiam illa *quae futura sunt fecit* [Is 45, 11: 1 x x], humanas voluntates non posse resistere, quominus faciat ipse quod vult, quandoquidem etiam de ipsis hominum voluntatibus, quod vult, cum vult, facit, . . . sine dubio habens humanorum cordium quo placeret inclinandorum omnipotentissimam potestatem. 1963

126 15, 47. Potest etiam sic intellegi, quod *omnes homines Deus vult salvos fieri* [1 Tim 2, 4], quoniam nos facit velle, sicut *misit Spiritum Filii sui clamantem: Abba, Pate,* [Gal 4, 6], id est, nos clamare facientem. 1964

Retractationes, 426/7.

222 L. 1, c. 1, n. 3. Sine controversia ergo quaedam originalis regio beatitudinis animi Deus ipse est, qui eum non quidem de se ipso genuit, sed de nulla re alia condidit, sicut condidit corpus e terra. Nam quod attinet ad eius originem, qua fit ut sit in corpore, utrum de illo uno sit, qui primum creatus est, quando *factus est homo in animam vivam* [Gn 2, 7; 1 Cor 15, 45], an similiter ita fiant singulis singuli, nec tunc sciebam nec adhuc scio. 1965

808 1, 8 (9)*, 6. Ecce tam longe antequam Pelagiana haeresis exstitisset, sic disputavimus, velut iam contra illos disputaremus. 1966

1 Indicatur intra ( ) numerus editionis ML, quando ab edit. CV differt.
1961. ML 44, 942. 1962. ML 44, 943.
1963. ML 44, 943. 1964. ML 44, 945.
1965. CV 36 (ed. P. Knoell, 1902), 16; ML 32, 587.
1966. CV 36, 45; ML 32, 598.

Cum enim bona dicerentur ex Deo, id est, et magna, et media, et minima, in mediis quidem bonis invenitur liberum voluntatis arbitrium, quia et male illo uti possumus. ... Et quia omnia bona, sicut dictum est, et magna, et media, et minima ex Deo sunt, sequitur, ut ex Deo sit etiam bonus usus liberae voluntatis, quae virtus est et in magnis numeratur bonis.

1967 1, 8 (9), 6. Ad miseriam iustae damnationis pertinet igno-soo rantia et difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio nativitatis suae; nec ab isto malo quisquam nisi Dei gratia liberatur. Quam miseriam Pelagiani nolunt ex iusta damna-307 tione descendere, negantes originale peccatum, quamvis ignorantia et difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic culpandus, sed laudandus Deus esset.

1968 1, 9 (10), 2. Quod vero dixi: «Illud autem lumen . . . si347 velint» [v. n. 1539], non putent novi haeretici Pelagiani se-3U eundum eos esse dictum. Verum est enim omnino omnes homines hoc posse, si velint; sed *praeparatur voluntas a Domino* [Prv 8, 35: txxj et tantum augetur munere caritatis, ut possint. Quod hic ideo dictum non est, quoniam praesenti necessarium non erat quaestioni.

1969 1, 12 (13), 5. Illud quod in parvulis dicitur originale pec-804 catum, cum adhuc non utantur arbitrio voluntatis, non absurde vocatur etiam voluntarium, quia ex prima hominis mala voluntate contractum factum est quodam modo hereditarium. Non itaque falsum est quod dixi: «Usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum si non sit voluntarium» [v. n. 1549].

1970 1, 12 (13), 6. Item alio loco: «Prius, inquam, isti sequendisss sunt, qui unum summum et solum colendum esse dicunt; si apud hos veritas non eluxerit, tunc demum migrandum» [v. n. 1551]. Quod ita potest videri dictum, quasi de huius religionis veritate dubitaverim; dixi autem sicut ei congruebat ad quem scribebam. Sic enim dixi: «Si apud hos veritas non eluxerit», nihil dubitans quod apud eos elucesceret.

1971 1, 13 (14), 2. *Tunc cognoscam, sicut et cognitus sum* [1 Corso? 13, 12], Qui hoc invenerunt, ipsi dicendi sunt in beatitudinis possessione consistere, ad quam ducit via fidei quam tenemus, et quo credendo cupimus pervenire. Sed quinam sint illi beatissimi, qui iam sunt in ea possessione quo ducit haec via, magna quaestio est. Et angeli quidem sancti quod ibi sint, 207 nulla quaestio est; sed de sanctis hominibus iam defunctis,588 utrum ipsi dicendi sint iam in illa possessione consistere, merito quaeritur. Iam enim corpore quidem corruptibili, quo

1967. CV 36, 46; ML 32, 698.
1968. CV 36, 48; ML 32, 599.
1969. CV 36, 60; ML 32, 604.
1970. CV 36, 61; ML 32, 604.
1971. CV 36. 67; ML 32, 606.

anima gravatur, exuti sunt, sed adhuc *exspectant* etiam ipsi *redemptionem corporis* sui [Rom 8, 23], et *caro* eorum *requiescit in spe* [Ps 15, 9], nondum in futura incorruptione clarescit. Sed utrum ad contemplandam cordis oculis veritatem, sicut dictum est, *facie ad faciem,* nihil ex hoc minus habeant, non hic locus est disputando requirere.

so* 1, 14 (15), 2. Item quod dixi: «Nusquam scilicet nisi in 1972
voluntate esse peccatum» [v. n. 1558], possunt Pelagiani pro se dictum putare, propter parvulos, quos ideo negant habere originale peccatum, quod iis in baptismo remittatur, quia nondum arbitrio voluntatis utuntur. Quasi vero peccatum, quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere, id est reatu eius implicatos et ob hoc poenae obnoxios detineri, umquam esse potuit nisi ex voluntate, qua voluntate commissum est, quando
sos divini praecepti est facta transgressio. . . . Concupiscentiae reatus in baptismate solvitur, sed infirmitas manet; cui, donec sanetur, omnis fidelis qui bene proficit, studiosissime reluctatur. Peccatum autem, quod nusquam est nisi in voluntate, illud praecipue intellegendum est, quod iusta damnatio consecuta est: hoc enim *per unum hominem intravit in mundum* [Rom 5, 12].

29* 1, 14 (15), 4. Itemque definitio peccati qua diximus: 1973
«Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat et unde liberum est abstinere» [ib.], propterea verum est, quia id definitum est quod tantummodo peccatum est, non quod etiam poena peccati. Nam quando tale est ut idem sit et poena peccati, quantum est quod valet voluntas sub dominante cupiditate, nisi forte, si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, in quantum liberata est, et in tantum appellatur voluntas.

3*o 1, 22 (23), 2. Non est gratia si eam merita ulla praecedant, 1974
ne iam quod datur, non secundum gratiam, sed secundum debitum, reddatur potius meritis quam donetur.

De haeresibus, 428.

Haer. 46. De Manichaeis, v. **K** *768 sqq.* *1974 •*
69. De Donatistis, v. **K** *774 sqq.*

292 82. Iovinianistas quoque apud istum repperi, quos iam no-1975
veram. A Loviniano quodam monacho ista haeresis orta est aetate nostra, cum adhuc iuvenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lavacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse
*31 ieiunia vel a cibis aliquibus abstinentiam. Virginitatem Mariae
582 destruebat, dicens eam pariendo fuisse corruptam. Virginitatem

1972. CV 36, 72; ML 32, 608.
197*. CV 36, 108; ML 32, 621.
1973. CV 36, 75; ML 32, 609.
1975. ML *2, *5.

etiam sanctimonialium et continentiam sexus virilis in sanctis eligentibus caelibem vitam coniugiorum castorum atque fidelium meritis adaequabat.

1976 88. In id etiam progrediuntur [Pelagiani], ut dicant vitam 350
iustorum in hoc saeculo-nullum omnino habere peccatum, et 818
ex his ecclesiam Christi in hac mortalitate perfici, ut sit omnino sine macula et ruga [Eph 5, 27], quasi non sit Christi ecclesia, quae toto terrarum orbe clamat ad Deum: *Dimitte nobis debita nostra* [Mt 6, 12]. Parvulos etiam negant, secundum 307
Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquae prima nativitate contrahere. Sic enim eos sine ullo peccati originalis vinculo asserunt nasci, ut prorsus non sit quod iis oporteat secunda nativitate dimitti; sed eos propterea baptizari, ut regeneratione adoptati admittantur ad regnum Dei, de bono in melius translati, non ista renovatione ab aliquo malo obligationis veteris absoluti. Nam etiamsi non baptizentur, promittunt iis extra regnum quidem Dei, sed tamen aeternam et beatam quamdam vitam suam.

Tractatus adversus ludaeos, 428.

1977 9, 13. *Ab oriente sole usque in ocàdentem* etc. [Mal 1, 11]. 512
Quid ad haec respondetis? Aperite oculos tandem aliquando 518
et videte ab oriente sole usque in occidentem, non in uno, sicut vobis fuerat constitutum, sed in omni loco offerri sacrificium Christianorum; non cuilibet Deo, sed ei qui ista prae- 519
dixit, Deo Israel. . . . Nec in uno loco, sicut vobis praeceptum erat in terrena lerusalem, sed in omni loco, usque in ipsam lerusalem. Nec secundum ordinem Aaron, sed se-sis eundum ordinem Melchisedech.

De praedestinatione sanctorum, 428/9.

1978 C. 2, n. 3. Non receditur ab ea sententia, quam Pelagius 351
ipse in episcopali iudicio Palaestino, sicut eadem gesta testantur [De gest. Pelag. c. 14], damnare compulsus est: gratiam Dei secundum merita nostra dari; si non pertinet ad Dei 814
gratiam quod credere coepimus, sed illud potius, quod propter hoc nobis additur, ut plenius perfectiusque credamus, ac per hoc, initium fidei nostrae priores damus Deo, ut retribuatur nobis et supplementum eius, et si quid aliud fideliter poscimus.

1979 2, 4. Apostolus ait: *Vobis donatum est pro Christo, non* 314
solum ut credatis in eum, verum etiam ut patiamini pro eo [Phil 1, 29], Utrumque ostendit Dei donum, quia utrumque

1976. ML 42, 48. 1977. ML 42, 61. 1978. ML 44, 961
1979. ML 44, 962.

dixit esse donatum. Nec ait: ut plenius et perfectius credatis in eum, sed: *ut credatis in eum.* Nec se ipsum misericordiam consecutum dixit, ut fidelior, sed ut fidelis esset [cf. 1 Cor 7, 25], quia sciebat non se initium fidei suae priorem dedisse Deo et retributum sibi ab illo eius augmentum; sed ab eo se factum fidelem, a quo et apostolus factus est. Nam scripta sunt etiam fidei eius initia, suntque ecclesiastica celebri lectione notissima.
833 Aversus quippe a fide quam vastabat, eique vehementer adversus, repente est ad illam gratia potentiore conversus.

su 2, 5. Et ideo commendans istam gratiam, quae non datur 1980
secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita: *Non quia idonei sumus,* inquit, *cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est* [2 Cor 8, 5]. Attendant hic et verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei
248 coeptum et ex Deo esse fidei supplementum. Quis enim non
260 videat prius esse cogitare quam credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitaverit esse credendum. Quamvis enim raptim, quamvis celerrime credendi voluntatem quaedam cogitationes antevolent, moxque illa ita sequatur, ut quasi coniunctissima comitetur; necesse est tamen ut omnia quae creduntur praeveniente cogitatione credantur. Quamquam et ipsum credere nihil aliud est, quam cum assensione cogitare.

au 3, 7. *Quid autem habes quod non accepisti? Si autem* **r/1981**
accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? [**1 Cor 4, 7.**] **Quo**
352 praecipue testimonio etiam ipse convictus sum, cum similiter errarem, putans fidem, qua in Deum credimus, non esse donum Dei, sed a nobis esse in nobis et per illam nos impetrari Dei dona, quibus temperanter et iuste et pie vivamus in hoc saeculo.

339 5, 10. Posse habere fidem, sicut posse habere caritatem, 1982
naturae est hominum; habere autem fidem, quemadmodum habere caritatem, gratiae est fidelium. Illa itaque natura, in qua nobis data est possibilitas habendi fidem, non discernit ab homine hominem; ipsa vero fides discernit ab infideli
314 fidelem. Ac per hoc ubi dicitur: *Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?* [1 Cor 4, 7] quisquis audet dicere: Habeo ex me ipso fidem, non ergo accepi, profecto contradicit huic apertissimae veritati, non quia credere vel non credere non est in arbitrio voluntatis humanae, sed in electis *praeparatur voluntas a Domino* [Prv 8, 35: LXX].

128 8, 14. Sicut integre loquimur, cum de aliquo litterarum 1983
magistro, qui in civitate solus est, dicimus: Omnes iste hic litteras docet; non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab illo discit, quicumque ibi litteras discit; ita recte dicimus:

1980. ML 44, 962. 1981. ML 44, 964. 1982. ML 44, 968.
1983. ML 44, 971.

Omnes Deus docet venire ad Christum; non quia omnes veniunt, sed quia nemo aliter venit. . . . Hos omnes docet venire ad Christum Deus [cf. Io 6, 45]; hos enim *omnes vult salvos fieri, et in agnitionem veritatis venire* [1 Tim 2, 4].

1984 8, 16. Fides igitur, et incohata et perfecta, donum Deisti est: et hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari, 343
omnino non dubitet, qui non vult manifestissimis sacris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem movere non debet, qui credit ex uno omnes isse in condemnationem, sine dubitatione iustissimam: ita ut nulla Dei esset insta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur.

1985 9, 18. Quid est verius quam praescisse Christum, qui et quando et quibus locis in eum fuerant crediturí? Sed utrum, 337
praedicato sibi Christo, a se ipsis habituri essent fidem, an Deo donante sumpturi, id est, utrum tantummodo eos praescierit an etiam praedestinaverit Deus, quaerere atque disserere tunc necessarium non putavi. Proinde quod dixi: «Tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat et ubi sciebat esse qui in eum fuerant crediturí» [Ep. 102, 14; v. n. 1427], potest etiam sic dici: Tunc voluisse hominibus apparere Christum, et apud eos praedicari doctrinam suam, quando sciebat et ubi sciebat esse qui electi fuerant in ipso *ante mundi constitutionem*

1986 10, 19. Item quod dixi: «Salutem religionis huius nulli 129
umquam defuisse qui dignus fuit, et dignum non fuisse cui347
defuit» [Ep. 102, 15; ML 33, 376]: si discutiatur et quaeratur unde quisque sit dignus, non desunt qui dicant: voluntate humana; nos autem dicimus: gratia vel praedestinatione divina. Inter gratiam porro et praedestinationem hoc tantum interest, quod praedestinatio est gratiae praeparatio, gratia vero iam ipsa donatio.

1987 16, 32. [Deus] ea vocatione praedestinatos vocat, quam i3i
distinxit apostolus, dicens, *ipsis vocatis Tudaeis et Graecis* praedicare se *Christum Dei virtutem et Dei sapientiam* [1 Cor 1, 23 sq]. Sic enim ait: *ipsis autem vocatis,* ut illos ostenderet non vocatos, sciens esse quamdam certam vocationem eorum. *qui secundum propositum vocati sunt, quos* ante *praeservit et praedestinavit conformes imaginis Filii sui* [Rom 8, 28 sq].

1988 17, 34. Electi sunt itaque ante mundi constitutionem ea 128
praedestinatione, in qua Deus sua futura facta praescivit; electi sunt autem de mundo ea vocatione, qua Deus id, quod praedestinavit, implevit. Quos enim praedestinavit, ipsos et vocavit, illa scilicet vocatione secundum propositum: non ergo alios, 131

1984. ML 44, 972. 1985. ML 44, 974. 1986. ML 44, 974.
1987. ML 44, 983. 1988. ML 44, 986.

sed quos praedestinavit, ipsos et vocavit, nec alios, sed quos ita vocavit, ipsos et iustificavit, nec alios, sed quos praedestinavit, vocavit, iustificavit, ipsos et glorificavi! [Rom 8, 30].... Eligendo ergo facit *diviles in fide,* sicut *heredes regni* [lac 2, 5]. Recte quippe in iis hoc eligere dicitur, quod ut in iis faciat, eos eligit.

851 18, 36. «Praesciebat ergo», ait Pelagianus, «qui futuri essent 1989
sancti et immaculati per liberae voluntatis arbitrium, et ideo eos ante mundi constitutionem in ipsa sua praescientia, qua tales futuros esse praescivit, elegit. Elegit ergo», inquit, «antequam essent, praedestinans filios, quos futuros sanctos immaculatosque praescivit; utique ipse non fecit, nec se facturum,
129 sed illos futuros esse praevidit.» Intueamur ergo verba apostoli ... : *Sicut eiegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati* [Eph 1, 4]. Non ergo quia futuri eramus, sed *ut essemus.* Nempe certum est, nempe manifestum est, ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse prae-
180 destinans ut tales per gratiam eius essemus. ... *Ut ostenderet nobis mysterium voluntatis suae, secundum bonam voluntatem suam* [ib. 9]. In hoc mysterio voluntatis suae posuit divitias gratiae suae secundum bonam voluntatem suam, non secundum nostram ; quae bona esse non posset, nisi ipse, secundum bonam voluntatem suam, ut bona fieret subveniret.

129 19, 38. Non enim quia credidimus, sed ut credamus, elegit 1990
nos, ne priores eum elegisse dicamur, falsumque sit, quod absit: *Non vos me elegistis, sed ego vos elegi* po 15, 16], Nec
131 quia credidimus, sed ut credamus, vocamur, atque illa vocatione, quae sine paenitentia est, id prorsus agitur et peragitur, ut credamus.

131 19, 39. Deus igitur operatur in cordibus hominum, voca-1991
tione illa secundum propositum suum, de qua multum locuti sumus, ut non inaniter audiant evangelium, sed eo audito convertantur et credant.

De dono perseverantiae, 428/9.

320 C. 1, n. 1. Asserimus ergo donum Dei esse perseverantiam 1992
qua usque in finem perseveratur in Christo. Finem autem dico, quo vita ista finitur, in qua tantummodo periculum est
321 ne cadatur. Itaque utrum quisque hoc munus acceperit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum est. Si enim priusquam moriatur cadat, non perseverasse utique dicitur, et verissime dicitur. . . . Sed ne quisquam reluctetur et dicat: Si ex quo fidelis quisque factus est, vixit, verbi gratia, decem annos et

1989. ML 44, 987. 1990. ML 44, 988. 1991. ML 44, 989.
1992. ML 45, 993.

eorum medio tempore a fide lapsus est, nonne quinque annos perseveravit? Non contendo de verbis, si et illa perseverantia putatur esse dicenda, tamquam temporis sui, hanc certe de qua nunc agimus perseverantiam, qua in Christo perseveratur usque in finem, nullo modo habuisse dicendus est, qui non perseveraverit usque in finem.

1993 6, 10. De illa enim perseverantia loquimur, qua perseve-32i
ratur usque in finem, quae si data est, perseveratum est usque in finem; si autem non est perseveratum usque in finem, non est data. . . . Perseverantiam usque in finem quoniam non habet quisquam nisi qui perseverat usque in finem, multi eam possunt habere, nullus amittere. Neque enim metuendum est, ne forte, cum perseveraverit homo usque in finem, aliqua in eo mala voluntas oriatur, ne perseveret usque in finem. Hoc 320
ergo Dei donum suppliciter emereri potest, sed cum datum 342
fuerit, amitti contumaciter non potest.

1994 7, 15. Prorsus in hac re non operosas disputationes ex- 342
spectet ecclesia, sed attendat cotidianas orationes suas. Orat, ut increduli credant; Deus ergo convertit ad fidem. Orat, ut credentes perseverent; Deus ergo donat perseverantiam usque in finem. Haec Deus facturum se esse praescivit: ipsa est 127
praedestinatio sanctorum quos *elegit in Christo ante constitutionem mundi* etc. [Eph 1, 4 sqq.]

1995 9, 21. Ex duobus itaque parvulis originali peccato pariter 313
obstrictis, cur iste assumatur, ille relinquatur; et ex duobus 1:10
aetate iam grandibus impiis, cur iste ita vocetur ut vocantem sequatur, ille autem aut non vocetur aut non ita vocetur; inscrutabilia sunt iudicia Dei. Ex duobus autem piis, cur huic 320
donetur perseverantia usque in finem, illi non donetur, inscrutabiliora sunt iudicia Dei.

1996 9, 22. Ut enim non dicam, quam sit possibile Deo aversas 333
et adversas in fidem suam hominum convertere voluntates, et in eorum cordibus operari, ut nullis adversitatibus cedant nec ab illo aliqua superati tentatione discedant; cum possit et quod ait apostolus facere, ut non eos permittat tentari super id quod possunt [1 Cor 10, 13]: ut ergo id non dicam, certe poterat illos Deus praesciens esse lapsuros, antequam id fieret, 123
auferre de hac vita. An eo rediturí sumus, ut adhuc disputemus, quanta absurditate dicatur iudicari homines mortuos etiam de his peccatis, quae praescivit eos Deus perpetraturos fuisse, si viverent? Quod ita abhorret a sensibus Christianis aut prorsus humanis, ut id etiam refellere pudeat.

1997 9, 23. Falsum est igitur et secundum ea mortuos iudicari, 30«
quae facturi essent si ad viventes evangelium perveniret. Et

1993. ML 45, 999. 1994. ML 45, 1002. 1995. ML 45, 1004.
1996. ML 45, 1005. 1997. ML 45, 1006.

si hoc falsum est, non est cur dicatur de infantibus qui pereunt sine baptismate morientes, hoc in iis eo merito fieri, quia praescivit eos Deus, si viverent praedicatumque illis fuisset evangelium, infideliter audituros. Restat igitur ut solo peccato originali teneantur obstricti, et propter hoc solum eant in
129 damnationem ; quod videmus aliis eamdem habentibus causam non nisi per Dei gratuitam gratiam regeneratione donari.

129 11, 25. Quod in his videmus, quorum liberationem bona 1998
eorum merita nulla praecedunt, et in his, quorum damnationem utrisque communia originalia sola praecedunt; hoc et in maioribus fieri nequaquam omnino cunctemus, id est, non putantes vel secundum sua merita gratiam cuiquam dari, vel
134 nisi suis meritis quemquam puniri.

340 13, 33. Unde satis dilucide ostenditur et incohandi et 1999
usque in finem perseverandi gratiam Dei non secundum me-
sso rita nostra dari, sed dari secundum ipsius secretissimam eamdemque iustissimam, sapientissimam, beneficentissimam voluntatem, quoniam, *quos praedestinavit* ipsos *et vocavit* [Rom 8, 30],
131 vocatione illa, de qua diçtum est: *Sine paenitentia sunt dona*
321 *et vocatio Dei* [Rom 11, 29]. Ad quam vocationem pertinere nullus est homo ab hominibus certa asseveratione dicendus,
329 nisi cum de hoc saeculo exierit. . . . Nos ergo volumus, sed Deus in nobis operatur et velle; nos ergo operamur, sed Deus in nobis operatur et operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit et credere et dicere : hoc est pium, hoc verum, ut sit humilis et submissa confessio et detur totum Deo.

127 14, 35. Haec est praedestinatio sanctorum, nihil aliud : 2000
praescientia scilicet et praeparatio beneficiorum Dei, quibus
133 certissime liberantur quicumque liberantur. Ceteri autem ubi nisi in massa perditionis iusto divino iudicio relinquuntur? Ubi Tyrii relicti sunt et Sidonii, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent. Sed quoniam ut crederent non erat iis datum, etiam unde crederent est negatum.

282 16, 39 Sunt etiam qui propterea vel non osant, vel frigide 2001
orant, quoniam Domino dicente didicerunt, scire Deum quid nobis necessarium sit, priusquam petamus ab eo. Num propter tales huius sententiae veritas deserenda, aut ex evangelio de-
i29 1enda putabitur? Immo cum constet alia Deum danda etiam
342 non orantibus, sicut initium fidei, alia non nisi orantibus praeparasse, sicut usque in finem perseverantiam : profecto qui ex se ipso hanc se habere putat, non orat ut habeat. Cavendum est igitur, ne, dum timemus ne tepescat hortatio, exstinguatur oratio, accendatur elatio.

1998. ML 45, 1008. 1999. ML 45, 1012. 2000. ML 45, 1014. 2001. MI. 45, 1017.

2002 17, 41. Videte iam a veritate quam sit alienum, negare 320
donum Dei esse perseverantiam usque in finem huius vitae,
cum vitae huic quando voluerit ipse det finem; quem si dat 32i
ante imminentem lapsum, facit hominem perseverare usque in
finem. Sed mirabilior et fidelibus evidentior largitas bonitatis 128
Dei est, quod etiam parvulis, quibus oboedientia non est illius
aetatis ut detur, datur haec gratia.

2003 17, 42. Ii qui solum initium fidei et usque in finem per-sss
severantiam sic in nostra constituunt potestate, ut Dei dona
esse non putent, neque ad haec habenda atque retinenda
Deum operari nostras cogitationes et voluntates, cetera vero
ipsum dare concedunt, cum ab illo impetrantur credentis fide;
cur ad ipsa cetera exhortationem, eorumque ceterorum prae-
dicationem definitione praedestinationis non metuunt impediri?
An forte nec ipsa dicunt praedestinata? Ergo nec dantur a
Deo, aut ea se daturum esse nescivit. Quodsi et dantur et ea 127
se daturum esse praescivit, profecto praedestinavit.

2004 19, 50. Isti tales tantique doctores [Cypr., Ambr., Greg. Naz.] 84
dicentes non esse aliquid de quo tamquam de nostro, quod
nobis Deus non dederit, gloriemur, nec ipsum cor nostrum
et cogitationes nostras in potestate nostra esse, et totum dantes su
Deo, atque ab ipso nos accipere confitentes, ut permansuri808
convertamur ad eum, ut id quod bonum est nobis quoque
videatur bonum, et velimus illud, ut honoremus Deum et re-
cipiamus Christum, ut ex indevotis efficiamur devoti et religiosi,
ut in ipsam Trinitatem credamus, et confiteamur etiam voce
quod credimus: haec utique gratiae Dei tribuunt, Dei munera
agnoscunt, ab ipso nobis, non a nobis esse testantur.

2005 21, 55. Videant tamen ii, quibus amantibus me ingratus sio
esse non debeo, qui praeter hoc quod in quaestionem venit,
omnia mea, sicut scribitis, se profitentur amplecti: videant,
inquam, utrum in primi libri posterioribus partibus eorum
duorum quos mei episcopatus initio, antequam pelagiana
haeresis appareret, ad Simplicianum Mediolanensem episcopum
scripsi, remanserit aliquid quo vocetur in dubium, gratiam Dei
non secundum merita nostra dari, et utrum ibi non satis 314
egerim, etiam initium fidei esse donum Dei, et utrum ex iis
quae ibi dicta sunt, non consequenter eluceat, etsi non sit
expressum, etiam usque in finem perseverantiam non nisi ab 320
eo donari, qui nos praedestinavit in suum regnum et gloriam.

2006 23, 64. *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda* nostra, 314
clamantem: Abba, Pater [Gal 4, 6], Et hic quid est *clamantem*
nisi clamare facientem, tropo illo quo dicimus laetum diem
qui laetos facit?... Ubi intellegimus et hoc ipsum esse

2002. ML 45, 1018. 2003. ML 45, 1019. 2004. ML 45, 1025.
2005. ML 45. 1027. 2006. ML 46. 1032.

donum Dei, ut veraci corde et spiritualiter clamemus ad Deum. Attendant ergo quomodo falluntur qui putant esse a nobis, non dari nobis, ut petamus, quaeramus, pulsemus.

Opus imperfectum contra lulianum, 429/30.

302 L. 1, c. 48. «Fuit», inquit [Ambrosius, In Luc. 7, 234], «Adam, 2007
et in illo fuimus omnes; periit Adam, et in illo omnes perierunt.» Sed peccatis, inquis, alienis non utique perire desosbuerunt. Aliena sunt, sed paterna sunt, ac per hoc iure «io seminationis atque germinationis et nostra sunt. Quis ab hac perditione liberat, nisi qui venit quaerere quod perierat? In 130 iis ergo, quos liberat, amplectamur misericordiam ; in iis autem, quos non liberat, agnoscamus iudicium occultissimum quidem, sed sine ulla dubitatione iustissimum.

849 2, 146. Hoc est occultum et horrendum virus haeresis 2008
vestrae, ut velitis gratiam Christi in exemplo eius esse, non in dono eius, dicentes quia per eius imitationem fiunt iusti, non per subministrationem Spiritus Sancti ut eum imitentur adducti.

355 2, 165. Non per solam peccatorum dimissionem iustificatio 2009
239 ista confertur, nisi auctoribus vobis. Iustificat quippe impium Deus, non solum dimittendo quae mala facit, sed etiam donando caritatem, ut declinet a malo et faciat bonum per Spiritum Sanctum.

304 4, 104. Omnes qui nondum nati nihil per proprias volun- 2010
tates agere poterant boni vel mali, in uno potuisse peccare, in quo per rationem seminis erant, quando ille propria voluntate peccatum illud grande peccavit, naturamque in se vitiavit, 397 mutavit, obnoxiavit humanam, excepto uno homine, qui ex ipso quidem semine, non tamen seminali ratione procreatus est, si potes, intellege; si non potes, crede.

232 5, 1. Neque secundum Christianam cogitatis fidem, qualis 2011
sit factus Adam, qui universis generibus animarum vivarum nomina imposuit: quod excellentissimae fuisse indicium sapientiae in saecularibus etiam litteris legimus. ... Et quis dubitet Christianus, eos qui in hoc saeculo erroribus aerumnisque plenissimo ingeniosissimi apparent, quorum tamen corruptibilia corpora aggravant animas, si illius ingenio comparentur, distare longe amplius quam celeritate a volucribus testudines distant?

608 5, 61. Tam magnum est bonum [necessitas boni], ut sanctis 2012
servaretur ad praemium; quos itidem oblitus es, sicut Deum. Neque enim tunc sine virtute vivemus, quando nobis con-

2007. ML 45, 1071. 2008. ML 45, 1202. 2009. ML 45, 1212.
2010. ML 45, 1401. 2011. ML 45, 1432. 2012. ML 45, 1498.

cedetur, ne a Domino aliquando recedere possimus, quoniam nec velle poterimus. Ita enim nobis certum erit bonum, quo *semper,* ut promissum est, *aim Domino erimus* (1 Thess 4, 16]; ut ab eo recedere non velimus, nec velle possimus.

2013 6, 22. Natura quippe rationalis quanto est ipsa superior, sos tanto ruina eius peior, et peccatum eius quanto incredibilius, tanto est damnabilius. Ideo angelus irreparabiliter cecidit, quoniam cui plus datur, plus exigitur ab eo [cf. Lc 12, 48]. . . . Ipse primus Adam naturae tam excellentis fuit, quoniam vitiata 298 non fuit, ut peccatum eius tam longe maius ceterorum peccatis esset, quam longe melior ipse ceteris fuit; unde et poena 299 eius, quae peccatum eius continuo subsecuta est, tam grandis apparuit, ut continuo etiam teneretur necessitate moriendi, cuius erat in potestate non mori, et de loco tantae felicitatis 234 foras continuo mitteretur, et a ligno vitae continuo vetaretur. Hoc autem quando factum est, in lumbis eius erat genus 302 humanum. . . . Omnes itaque filii Adae in illo adspersi sunt contagione peccati et mortis condicione devincti.

S. INNOCENTIUS I, PAPA 401—417.

Epistulae.

2014 Ep. 2 [ad Victricium, scripta a. 404], c. 3, n. 6. Si maiores 57 causae in medium fuerint devolutae, ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit et beata consuetudo exigit, post iudicium episcopale referantur.

2014 2, 8. 11. De baptismo haereticorum, v. DB 94.*

2015 2, 13, 15. Item quae Christo spiritaliter nupserunt, et velari 523 a sacerdote meruerunt, si postea vel publice nupserint vel se580 clanculo corruperint, non eas admittendas esse ad agendam paenitentiam, nisi is, cui se ¡unxerant, de saeculo recesserit. Si enim de omnibus haec ratio custoditur, ut, quaecumque 572 vivente viro alteri nupserit, habeatur adultera, nec ei agendae paenitentiae licentia concedatur, nisi unus ex iis defunctus fuerit: quanto magis de illa tenenda est, quae ante immortali se sponso coniunxerat, et postea ad humanas nuptias transmigravit!

2015 6 [ad Exuperium, a. 405], 2, 5 6. De reconciliatione in articulo mortis, v. DB 95.*

6, 7, 13. De canone s. scripturae, v. DB 96.

17 [ad Rufum, a. 414], 5, 10 De baptismo Paulianistarum, v. DB 97.

25 [ad Decentium, a. 416] 3, 6. De confirmatione, v. DB 98.

25, 8, 11. De extrema unctione, v. DB 99.

29 [ad episcopos africanas, a. 417], 1. De primatu Rom. Pont., v. DB 100.

29, 6. De gratia, v DB 132.

2013. ML 45, 1553. 2014. ML 20, 473. 2015. ML 20, 478

307 30 [ad conc. tnilev., a. 417], 5. Illud vero, quod eos [Pelagianos] 2016
470 vestra fraternitas asserit praedicare, parvulos aeternae vitae praemiis etiam sine baptismatis gratia posse donari, perfatuum est. Nisi enim manducaverint carnem Filii hominis, et biberint sanguinem eius, non habebunt vitam in semetipsis [Io 6, 54]. Qui autem hanc iis sine regeneratione defendunt, videntur mihi ipsum baptismum velle cassare, cum praedicant hos habere quod in eos creditur nonnisi baptismate conferendum.

575 36 [ad Probum, a. ?]. Statuimus, fide catholica suffragante, 2017
illud esse coniugium, quod erat primitus gratia divina fundatum ; conventumque secundae mulieris, priore superstite nec
572 divortio eiecta, nullo pacto posse esse legitimum.

S. COELESTINUS I, PAPA 422-432.

Epistulae.

57 Ep. 17 [episcopis ét presbyteris euntibus ad synodum ephesinam, 2018
scripta a. 431]. Auctoritatem sedis apostolicae custodiri debere mandamus. Si quidem instructiones quae vobis traditae sunt hoc loquantur, et interesse conventui debeatis, ad disceptationem si fuerit ventum, vos de eorum sententiis indicare debeatis, non subire certamen.

21 [ad episcopos Galliarwn, a. 431], 3—13. De gratia Dei elndiculw, 2018 v. Dii 129 sqq.*

MARIUS MERCATOR, f post 451.

Commonitorium adversus haeresim Pelagii et Caelestii, 431/2.

307 5. Ausus [est Caelestius] palam publiceque his verborum 2019
sententiis eiusdem sensum passim disseminare per populos, id est : Adam mortalem factum, qui, sive peccaret sive non peccaret, fuisset moriturus. Quoniam peccatum Adae ipsum solum laesit et non genus humanum. Quoniam infantes qui nascuntur, in eo statu sunt, in quo Adam fuit ante praevaricationem. Quoniam neque per mortem Adae omne genus hominum moritur, quia neque per resurrectionem Christi omne genus hominum resurgit. Quoniam infantes, etiamsi non baptizentur, habent vitam aeternam. Quae quinque capitula unam im-
350 piissimam et nefandam sententiam generant. Adiecit praeterea, posse esse hominem sine peccato et facile Dei mandata

2016. ML 20, 592; 33, 785.
2017. ML 20, 602.
2018. ML 50, 503.
2019. ML 48, 114; 45, 1681.

servare: quoniam ante Christi adventum fuerunt homines sine peccato, et quoniam lex sic mittit ad regnum caelorum, sicut evangelium.

PAULUS OROSIUS, fin. saec. IV.—saec V.

Liber apologeticus, 415.

2020 19. Mea semper haec est fidelis atque indubitata sententia, 347
Deum adiutorium suum non solum in corpore suo, quod est ecclesia, cui specialia ob credentium fidem gratiae suae dona largitur, verum etiam universis in hoc mundo gentibus propter longanimem sui aeternamque clementiam subministrare, non, 349
ut tu [Pelagius] asseris cum discipulo tuo Caelestio, cui iam apud africanam synodum occulta illa impiorum dogmatum natura contusa est, in solo naturali bono et in libero arbitrio generaliter universis unam gratiam contributam, sed speciatim cotidie per tempora, per dies, per momenta, per atomos et cunctis et singulis ministrare.

S. HILARIUS ARELATENSIS, ca 400-449.

Epistula ad S. Augustinum, 428/9.

(Inter epp. 5. ep. 226.)

2021 2. Consentiunt [Massilienses] omnem hominem in Adam 353
periisse, nec inde quemquam posse proprio arbitrio liberari. Sed id conveniens asserunt veritati vel congruum praedicationi, ut, cum prostratis et numquam suis viribus surrecturis annuntiatur obtinendae salutis occasio, eo merito quo voluerint et crediderint a suo morbo se posse sanari, et ipsius fidei augmentum et totius sanitatis suae consequantur effectum. Ceterum ad nullum opus vel incipiendum, nedum perficiendum, quemquam sibi sufficere posse consentiunt; neque enim alicui operi curationis eorum annumerandum putant, exterrita et supplici voluntate, unumquemque aegrotum velle sanari. Quod enim dicitur: *Crede et salvus eris* [Act 16, 31 ; cf. Mc 16.16], unum horum exigi asserunt, aliud offerri ; ut propter id quod exigitur, si redditum fuerit, id quod offertur deinceps tribuatur. Unde consequens putant, exhibendam ab eo fidem, cuius naturae id voluntate conditoris concessum est; et nullam ita depravatam vel exstinctam putant, ut non debeat vel possit se velle sanari; propter quod vel sanetur quis a sua vel, si noluerit, cum sua aegritudine puniatur. Nec negari gratiam, si prae-

2020. CV 5 (cd. C. Zangemeister, 1882), 633; ML 31, 1188.
2021. CV 57 (cd. A. Goldbacher, 1911), 469; ML 33, 1008.

cedere dicatur talis voluntas, quae tantum medicum quaerat, non autem quidquam ipsa iam valeat..... 3. Cum autem dicitur iis, quare aliis vel alicubi praedicetur, vel non praedicetur, vel nunc praedicetur quod aliquando paene omnibus, sicut nunc aliquibus gentibus non praedicatum sit: dicunt id praescientiae esse divinae, ut eo tempore, et ibi et illis veritas annuntiaretur, vel annuntietur, quando et ubi praesciebatur esse credenda.

852 4. Ceterum praescientiam et praedestinationem vel propo- 2022
situm ad id valere contendunt, ut eos praescierit vel praedestinaverit vel proposuerit eligere, qui fuerant crediturí; nec de hac fide ¡tosse dici: *Quid habes quod non accepisti?* [1 Cor 4, 7], cum in eadem natura remanserit, licet vitiata, quae prius sana ac perfecta donata sit. . . . Unde illam praescientiam sic accipiunt, ut propter fidem futuram praesciti sint intellegendi nec cuiquam talem dari perseverantiam, a qúa non permittatur praevaricari, sed a qua possit sua voluntate deficere et infirmari.

PAUL1NUS MEDIOLANENSIS.

Vita S. Ambrosii.

541 39. Causas criminum, quae illi confitebatur, nulli nisi Do- 2023
mino soli, apud quem intercedebat, loquebatur, bonum relinquens exemplum posteris sacerdotibus, ut intercessores apud Deum magis sint quam accusatores apud homines. Nam et secundum apostolum circa huiusmodi hominem confirmanda caritas est; quia ipse sui accusator est, nec exspectat accusatorem, sed praevenit; ut confitendo suum allevet ipse delictum, rie habeat quod adversarius criminetur.

S. PROSPER AQUITANUS, f ca 463.

Epistula ad S. Augustinum, 428/9.

(Inter epp. 5. *-dug.* ep. 225.)

352 4. Quidam vero horum [Massiliensium] in tantum a Pela- 2024
gianis semitis non declinant, ut, cum ad confitendam eam Christi gratiam, quae omnia praeveniat merita humana, cogantur, ne, si meritis redditur, frustra gratia nominetur, ad condicionem hanc velint uniuscuiusque hominis pertinere, in qua eum nihil prius merentem, quia nec exsistentem, liberi arbitrii et rationalem gratia creatoris instituat, ut per discretionem boni ac mali et ad cognitionem Dei et ad oboedientiam

2022. CV 57, 472; ML 33, 1009. 2023. ML 14, 40.
2024. CV 57, 460; ML 51, 70; 33, 1004.

mandatorum eius possit suam dirigere voluntatem, atque ad hanc gratiam, qua in Christo renascimur, pervenire, per naturalem scilicet facultatem, petendo, quaerendo, pulsando: ut ideo accipiat, ideo inveniat, ideo introeat, quia bono naturae bene usus ad istam salvantem gratiam initialis gratiae ope meruerit pervenire.

2025 5. Cumque inter haec innumerabilium illis multitudo obi-307
citur parvulorum, qui utique excepto originali peccato, sub quo omnes homines similiter in primi hominis damnatione nascuntur, nullas adhuc habentes voluntates, nullas proprias actiones, non sineiudicio Dei secernuntur, ut ante discretionem boni ac mali de usu vitae istius auferendi, alii per regenerationem inter caelestis regni assumantur heredes, alii sine baptismo inter mortis perpetuae transeant debitores: tales aiunt perdi, talesque salvari, quales futuros illos in annis maioribus, si ad activam servarentur aetatem, scientia divina praeviderit.

Responsiones ad capitula obiectionum Gallorum, 431/2.

2026 Resp. ad obi. 3. Sicut bona opera ad inspiratorem eorum iss
Deum, ita mala ad eos sunt referenda qui peccant. Non 3«
enim relicti sunt a Deo, ut relinquerent Deum; sed reliquerunt et relicti sunt et ex bono in malum propria voluntate mutati sunt, atque ab hoc licet fuerint renati, fuerint iustificati, ab eo tamen, qui illos tales praescivit, non sunt praedestinati.

2027 6. lustificatus itaque homo, id est, ex impio pius factus, sss
nullo praecedente bono merito, accipit donum, quo dono acquirat et meritum: ut, quod in illo incollatura est per gratiam sas
Christi, etiam per industriam liberi augeatur arbitrii; numquam remoto adiutori© Dei, sine quo nec proficere nec permanere in bono quisquam potest.

2028 7. Cum autem dubium non sit, donum Dei esse perseve-sao
rantiam in bono usque ad finem, quam istos, ex eo ipso quod 321
non perseveraverunt, non habuisse manifestum est, non est calumniandum Deo, quare istis non dederit quod aliis dedit; sed confitendum est et misericorditer eum dedisse quod dedit, 343
et iuste non dedisse quod non dedit, ne, quemadmodum ex libero arbitrio oritur causa labendi, ita ex ipso oriri videatur et standi; cum illud humano fiat opere, hoc divino impleatur ex munere.

2029 11. Cum vero aliquos a Deo aut traditos desideriis suis 344
[Rom 1, 24] aut obduratos legimus aut relictos, magnis peccatis

2025. CV57, 461 ; ML61, 71; 33,1004.
2026. MI.51,159; 45,1835.
2027. ML 51,161 ; 45,1836.
2028. MI. 51. 161 ; 45, 1836.
20'29. MI. 51, 167; 45,1839.

suis hoc ipsos meruisse profitemur, quia talia eorum crimina praecesserunt, ut ipsi sibi poena fieri debuerint, quae iis etiam supplicium verteret in reatum.

125 Sententia super capitulum 8. Item qui dicit, quod non 2030
omnes homines velit Deus salvos fieri, sed certum numerum praedestinatorum, durius loquitur, quam loquendum est de altitudine inscrutabilis gratiae Dei, *qui et omnes vult salvos fieri,* atque *in agnitionem veritatis venire* [1 Tim 2, 4], et voluntatis suae propositum in iis implet, quos praescitos praedestinavit, praedestinatos vocavit, vocatos iustificavit, iustificatos glorificavit [Rom 8, 30]; ... ut et qui salvantur, ideo salvi sint, uoquia illos voluit Deus salvos fieri, et qui pereunt, ideo pereant, quia perire meruerunt.

Responsiones
ad capitula obiectionum Vincentianarum, 431/2.

413 Resp. ad obi. 1. Contra vulnus originalis peccati, quo in 2031
Adam omnium hominum corrupta et mortificata natura est et unde omnium concupiscentiarum morbus inolevit, verum et potens ac singulare remedium est mors Filii Dei Domini nostri
sos lesu Christi, qui liber a mortis debito et solus absque peccato
419 pro peccatoribus et debitoribus mortis est mortuus. Quod ergo ad
422 magnitudinem et potentiam pretii et quod ad unam pertinet causam generis humani, sanguis Christi redemptio est totius mundi.

295 10. Detestanda et abominanda opinio, quae Deum cuius- 2032
quam malae voluntatis aut malae actionis credit auctorem; cuius praedestinatio numquam extra bonitatem, numquam extra iustitiam est. . . . Plane praedestinavit iudicium suum, quo unicuique retributurus est prout gessit, sive bonum, sive malum. Quod iudicium futurum omnino non esset, si homines Dei voluntate peccarent.

337 12. Hi autem, de quibus dicitur: *Ex nobis exierunt, sed* »¿» 2033
TM*fuerunt ex nobis; si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum* [1 Io 2, 19], voluntate exierunt, voluntate ceciderunt. Et quia praesciti sunt casuri, non sunt praedestinati. Essent autem praedestinati, si essent reversuri et in sanctitate ac veritate mansuri. Ac per hoc praedestinatio Dei multis est causa standi, nemini est causa labendi.

Liber contra collatorem, 433/4.

340 C. 3, n. 1. Quomodo autem non advertis, te in illud dam- 2034
natum incidere, quod velis nolis convinceris dicere gratiam

2030. ML 51, 172; 45, 1841. 2031. ML 51, 177; 45, 1844.
2032. ML 51, 182; 45, 1846. 2033. MI. 51, 184; 45, 1847.
2034. ML 51, 222; 45, 1805. In hoc tomo 45 numeri capitum iidetn sunt, non autem ceteri.

Dei secundum merita nostra dari; cum aliquid praecedere boni operis ex ipsis hominibus, propter quod gratiam consequantur, affirmas? Non enim nullius meriti haberi potest petentis fides, quaerentis pietas, pulsantis instantia; praecipue cum omnes eiusmodi et accipere et invenire et intrare dicantur. In quo superfluum, immo impium est, sic velle meritis ante gratiam exsistentibus locum facere, ut non ex toto verum sit quod ait Dominus: *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum* [Io 6, 44], quod nullatenus diceretur, si cuius quam sine Dei illuminatione esset credenda conversio, aut ullo modo se voluntas hominis ad Deum sine Deo posset extendere.

2035 7, 2. Veritas dicit: *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum* [Io 6, 44]. Si ergo nemo venit nisi attractus, omnes qui quocumque modo veniunt, attrahuntur. Trahit itaque ad Deum contemplatio elementorum, omniumque quae in iis sunt, ordinatissima pulchritudo. *Invisibilia enim eius a creatura mundi per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur* [Rom 1, 20]. . . . Et quis perspicere aut enarrare possit, per quos affectus visitatio Dei animum ducat humanum, ut quae fugiebat sequatur; quae oderat, diligat; quae fastidiebat, esuriat; ac subito commutatione mirabili, quae clausa ei fuerant, fiant aperta; quae onerosa, sint levia; quae amara, sint dulcia; quae obscura, sint lucida?

2036 9, 3. Naturae enim humanae in illa universalis praevaricationis ruina nec substantia erepta est nec voluntas; sed lumen decusque virtutum, quibus fraude invidentis exuta est. Perditis autem per quae ad aeternam atque inamissibilem corporis animique incorruptionem poterat pervenire, quid ei remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vitam, quae tota est damnationis et poenae? Propter quod natos in Adam renasci oportet in Christo, ne in illa quis inveniatur generatione, quae periit.

2037 13,3. Et ita manifestissime patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem, sed omnia opera eorum immunda esse atque polluta, habentium sapientiam non spiritalem sed animalem, non caelestem sed terrenam, non Christianam sed diabolicam, non a Patre luminum sed a principe tenebrarum, dum et ipsa quae non haberent nisi dante Deo subdunt ei qui primus recessit a Deo.

2038 18, 3. [Profitemur] quod liberum arbitrium, naturaliter homini inditum, maneat in natura, sed qualitate et condicione mutata per *mediatorem. Dei et hominum, hominem Christum Iesum* [1 Tim 2, 5], qui ipsam voluntatem ab eo, quod perverse volebat, avertit et in id, quod ei bonum esset velle, convertit.

2035. ML 51, 230; 45, 1809. 2036. ML 51, 237; 45, 1812.
2037. ML 51, 248; 45, 1818. 2038. ML 51, 265; 45, 1827.

Expositio Psalmorum, 433.

403 Ps 103, v. 19. *Sol cognovit occasum suum.* Christus agnovit 2039
passionem suam. Occasus Christi passio Christi est. Sed numquid sol sic occidit ut non oriatur? *Numquid qui dormit, non adiciet ut resurgat?* [Ps 40, 9.) Quid est autem: *agnovit occasum suum,* nisi: placuit ei ut moreretur? Voluntate enim suscepit crucem et mortem; et sicut aliena sunt ab eius notitia quae ipsi non placent, ita ea quae voluntati ipsius congruunt novit atque cognoscit.

418 132, 2. *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam,* 2040
barbam Aaron. Per Aaron sacerdotem ille indicatur sacerdos, qui veri pontificis sacramentum, non in alieni generis hostia, sed in oblatione corporis et sanguinis sui solus implevit: idem sacerdos, idem victima, propitiator et propitiatio, omniumque
42? mysteriorum quibus nuntiabatur effector; qui mortuus, sepultus,
185 resuscitatus, ascendit in caelos, naturam humanam super omne nomen exaltans et mittens Spiritum Sanctum, cuius unctio omnem ecclesiam penetraret.

Liber sententiarum ex S. Augustino, ca 450.

sia 106. Omnis infidelium vita peccatum est, et nihil est bonum 2041
sine summo bono. Ubi enim deest agnitio aeternae et incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus.

[?] De vocatione omnium gentium, medio saec. V.

312 L. 1, c. 7. Etsi fuit qui naturali intellectu conatus sit vitiis 2042
reluctari, huius tantum temporis vitam steriliter ornavit, ad veras autem virtutes aeternamque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est, nec placere ullus Deo sine Deo potest.

322 1, 8. Cum verbum Dei per ministerium praedicantium 2043
824 auribus carnis infertur, miscetur operatio potentiae divinae cum sono vocis humanae, et qui incitavit evangelizantis officium, audientis quoque firmavit affectum.

340 1, 17. Quodsi et ad illos dirigas mentis intuitum, qui, 2044
869 longam agentes in flagitiis et sceleribus aetatem, sacramento baptismatis Christi in ipso vitae fine renovantur, et sine ullo suffragio bonorum operum in regni caelestis consortium transferuntur, quo intellectu divinum iudicium comprehendes, nisi ut indubitanter agnoscas gratuita esse Dei munera; et sicut

2039. ML51, 294.
2040. ML 51, 381.
2041. ML51, 441; 45, 1868.
2042. ML 51, 653.
2043. ML51, 656.
2044. ML 51, 669.

nulla sunt tam detestanda facinora, quae possint gratiae arcere donum, ita nulla posse tam praeclara opera exsistere, quibus hoc quod gratis tribuitur per retributionis iudicium debeatur? Vilesceret enim redemptio sanguinis Christi nec misericordiae Dei humanorum operum praerogativa succumberet, si iustificatio quae fit per gratiam meritis praecedentibus deberetur, ut non munus largientis sed merces esset operantis.

2045 1, 24. Abunde, quantum arbitror, his testimoniis, quamvis 3H
et alia documenta aggregari potuerint, demonstratum est fidem, 340
qua iustificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, eam-
que nullis meritis praecedentibus tribui, sed ad hoc donari, ses
ut principium possit esse meritorum, et, cum ipsa data fuerit
non petita, ipsius iam petitionibus bona cetera consequantur.

2046 2, 17. Quodsi forte, quemadmodum quasdam gentes non 347
olim in consortium filiorum Dei novimus adoptatas, ita etiam
nunc in extremis mundi partibus sunt aliquae nationes quibus
nondum gratia salvatoris illuxit, non ambigimus etiam circa
illas occulto iudicio Dei tempus vocationis esse dispositum,
quo evangelium quod non audierunt audient atque suscipient.
Quibus tamen illa mensura generalis auxilii, quae desuper
omnibus semper hominibus est praebita, non negatur.

2047 2, 29. Universitati hominum, quod abunde probavimus, ita 347
multiplex atque ineffabilis bonitas Dei consuluit semper et
consulit, ut neque ulli pereuntium excusatio suppetat de ab-
negato sibi lumine veritatis, neque cuiquam sit liberum de
sua iustitia gloriari, cum et illos propria nequitia demergat
ad poenam et istos Dei gratia perducat ad gloriam.

LEPORIUS.

Libellus emendationis, ad episcopos Galliae, ca 418.

2048 3. Ergo confitemur Dominum ac Deum nostrum Iesumsis
Christum unicum Filium Dei, qui ante saecula natus ex Patre 377
est, novissimo tempore de Spiritu Sancto et Maria semper
virgine factum hominem, Deum natum; et confitentes utram- 387
que substantiam Deum atque hominem inseparabilem pia fidei
credulitate suscipimus, et ex tempore susceptae carnis sic
omnia dicimus, quae erant Dei, transisse in hominem, ut
omnia quae erant hominis in Deum venirent et hac intelle-
gentia Verbum factum sit caro, non ut conversione aut muta- 382
bilitate aliqua coeperit esse quod non erat, sed ut potentia
divinae dispensationis Verbum Patris, numquam a Patre dis-

2045. ML 51, 679. 2046. ML 51, 704. 2047. ML 51, 715.
2018. ML 31, 1224. Idem locus citatur a Cassiano: De Incarn. Chr. 1, 5; CV 17, 242 sqq; ML 50, 25 sqq.

cedens, homo proprie fieri dignaretur, incarnatusque sit unissi genitus secreto illo mysterio quo ipse novit (nostrum namque est credere, illius nosse).

393 6. In hoc maxime fides nostra consistit, ut credamus unicum 2049
Filium Dei, non adoptivum sed proprium, non phantasticum
419 sed verum, non temporarium sed aeternum, pro nobis omnia
404 secundum carnem fuisse perpessum.... 10. Ut autem et hinc nihil cuiquam in suspicione derelinquam, tunc dixi, immo ad obiecta respondi, Dominum nostrum lesum Christum secundum hominem ignorare. Sed nunc non solum dicere non praesumo, verum etiam priorem anathematizo prolatam in hac parte sententiam ; quia dici non licet etiam secundum hominem ignorasse Dominum prophetarum.

S. CASSIANUS, ca 360-ca 435.

Collationes, 419—428.

200 Coli. 7, c. 13. Licet pronuntiemus nonnullas esse spiritales 2050
an naturas, ut sunt angeli, archangeli ceteraeque virtutes, ipsa quoque anima nostra, vel certe aer iste subtilis, tamen incorporeae nullatenus aestimandae sunt. Habent enim secundum se corpus quo subsistunt, licet multo tenuius quam nostra sunt corpora, secundum apostoli sententiam ita dicentis : *Et corpora caelestia et corpora terrestria* [L Cor 15, 40], et iterum: *Seminatur*
98 *corpus animale, surgit corpus spiritale* [ib. 44], Quibus manifeste colligitur nihil esse incorporeum nisi Deum solum.

202 7, 15. Nulli dubium est quod possint spiritus immundi cogi- 2051
tationum nostrarum attingere qualitates, sed indiciis eas sensibilibus forinsecus colligentes, id est, aut ex nostris dispositionibus aut ex verbis et studiis in quae propensius nos perspexerint inclinari. Ceterum illas, quae necdum de internis animae prodierunt, adire omnino non possunt.

314 13, 8. [Deus] cum in nobis ortum quemdam bonae voluntatis 2052
inspexerit, illuminat eam confestim atque confortat et incitat ad salutem, incrementum tribuens ei quam vel ipse plantavit vel nostro conatu viderit emersisse.

314 13, 9. Nec cum voluerit quis, sanitate perfruitur aut de 2053
aegritudinis morbo pro arbitrii sui desiderio liberatur. Quid autem prodest sanitatis gratiam concupisse, nisi Deus, qui vitae ipsius usum tribuit, etiam vigorem incolumitatis impertiat? Ut autem evidentius clareat etiam per naturae bonum, quod

2049. ML 31, 1226.
2050. CV 13 (ed. M. Petschenig, 1886), 192; ML 49, 684.
2051. CV 13, 194; ML 49, 687. 2052. CV 13, 371; ML 49, 912.
2053. CV 13, 373; ML 49. 919.

beneficio creatoris indultum est, nonnumquam bonarum voluntatum prodire principia, quae tamen, nisi a Domino dirigantur, ad consummationem virtutum pervenire non possunt, apostolus testis est dicens: *Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non invenio* [Rom 7, 18].

De incarnatione Christi, adversus Nestorium, 430/1.

2054 L. 2, c. 2. Dicis itaque, quisquis es ille, haeretice, qui Deum 429
ex virgine natum negas, Mariam matrem Domini nostri Iesu Christi Theotocon, id est, matrem Dei, appellari non posse, sed Christotocon, hoc est, Christi tantum matrem, non Dei; nemo enim, inquis, antiquiorem se parit. Ac de hoc quidem tam stulto argumento, quod nativitatem Dei carnali intellegentia açstimandam putas, et mysterium maiestatis humanis ssi credis censendum esse rationibus, postea, si Deus annuet, disputabimus; nunc interim et Christum Deum et Mariam matrem Dei divinis testibus approbemus.

2055 4, 6, 3. Filium hominis in caelo fuisse dixit [Io 3, 13], 253
Filium hominis e caelo descendisse memoravit. 4. Quid est? 254
Quid mussitas? Negato hoc, si vales. Sed rationem dicti quaeris? Non reddo interim. Deus hoc dixit, Deus locutus est: mihi verbum illius summa ratio est. Removeo argumenta, removeo disputationes: sola mihi ad credulitatem sufficit persona dicentis. Non licet mihi de fide dicti ambigere, non250
licet deliberare. Quid mihi quaerere quomodo verum sit quod Deus dixit, cum dubitare non debeam quin verum sit quod Deus dixerit?

2056 5, 7. *Omnia, pacificans per sanguinem crucis eius, sive ws*
quae in caelis sunt sive quae in terris [Col 1, 20], Manifestavit 392
utique apertissime de quo diceret, quem primogenitum ex mortuis nominasset. Numquid enim per Verbi aut Spiritus sanguinem reconciliata et pacificata sunt omnia? Non utique; neque enim in naturam cadere impassibilem res ulla potuit passionis, aut fundi sanguis valuit nisi hominis, aut mori alter quam homo; et tamen idem, qui in sequentibus mortuus dicitur, idem superius imago Dei invisibilis praedicatur. Quomodo ergo hoc? Scilicet quia id omni modo ab apostolis cautum est, ne aliqua videretur in Christo esse divisio, et unitus in filio hominis Filius Dei inciperet per erraticas interpretationes duas habere personas, ac per pravas atque impias opiniones, qui esset scilicet in se unus, duplex fieret in nobis.

2057 6, 22. Ita omnibus scriptis sacris dominicum hominem co- 887
nectit Deo atque concorporat, ut nec in tempore admodum

2054. CV 17 (ed. M. Petschenig, 1888), 247; MI. 50, 31.
2055. CV 17, 292; ML ,50, 83. 2056. CV 17, 812; ML 50, 114.
2057. CV 17, 848; ML 50, 185-

hominem quis a Deo, nec in passione possit Deum ab homine discernere. Si enim ad tempus respicis, invenies semper filium hominis cum Dei Filio; si ad passionem, invenies semper cum filio hominis Dei Filium; ita scilicet unitum et individuum sibi Christum filium hominis ac Dei Filium, ut, quantum ad vocem scripturae pertinet, nec homo separari a Deo tempore, nec ab homine Deus omnino valeat passione....
386 Non ergo ante partum virginis eadem in praeterito aeternitas hominis quae Dei; sed quia in utera virginis unitus est Deus homini, factum est ut in Christo omnino non possit alterum sine altero nominari.

NESTORIUS, f 451.

Sermones.

385 9. In nobis invicem frequenter sciscitantur: ©eotôkoç, in- 2057 a
quiunt, id est, puerpera Dei sive genetrix Dei, Maria, an autem dvOpurrroTÔKOç, id est, hominis genetrix? Habet matrem Deus? 'Avé'fKkpTOç "EXXqv pniépaç Oeoîç èiteiodyujv.... Non peperit creatura creatorem, dXX' ?tckcv dvÔpumov, Ocotito? opyavov.'

ses 12. Tfiç bè OeôïriToç Kai dvOptunÔTqToç ècrn biaipemç. 2057 b
'O XptffTÔç Karà tô Xpiffrôç <eîvai> àbiaiptToç, <ô Yiôç Kara tô Yiôç eîvai dbiaipeToç). Où yàp ?xopev bùo Xpurroùç oùbè bùo Yloùç. Où ydp èrn irap' fjpîv npcîiToç <XptOTÔç> Kai beùiepoç, oùbè dXXoç Kai dXXoç, oùbè iraXiv àXXoç uiôç Kai dXXoç îrdXiv dXX' aÙTÔç ô eîç è<m bmXoûç, où Tfj dgiqc, dXXà Tíj cpùoet.

385 15. Oeôç toO XpiJToO b ¿k toO OeoO Aôfoç. . . . 'Hv yap 2057 c
ô aùrôç Kai ppécpoç Kai toO ppécpouç becrrrôrqç. 'EirqvéoaTe tî)v tpwvriv, dXXà pi;bè aÚTqv dpacravicJTUjç KporeÎTe. Efrrov yàp| ô aùrôç fjv Pp^cpoç Kai toO flpécpouç oiKfjrwp.

Anathematismi (a. 430), v, K 796 sqq. *2057**

383 12. Divinitatis et humanitatis est distinctio. Christus, secundum 2057 b
quod est Christus, est indivisus; Filius, secundum quod est Filius, est indivisus. Non enim habemus duos christos nec duos filios. Neque est apud nos primus Christus et secundus, neque alius et alius, neque iterum alter filius et iterum alter; sed idem unicus est duplex, non dignitate sed natura.

385 15. Dei Verbum erat Deus Christi. . . . Erat enim ipse et in- 2057 C
fans et infantis dominus. Laudastis vocem, sed nolite eam sine cura laudare. Dixi enim quod idem erat infans et habitator ipfantis

2057 a. Lf (= Loofs) 251; ML 48, 759.
2057 b. Lf 281; ML 48, 902. 2057 c. Lf 291; ML 48. 830.

Liber Heraclidis, 450*.

2057d L. 1, c. 1, n. 76. Itaque Deus incarnatus est in homine 385
in suo proprio npootlnrqj, et fecit eius ttpóffunrov suum ipsius
npóoumov. Nequit ita obsecundari, ut irpóduntov hominis
sit suum utque ipse det homini suum irpóffuntov. Ideo suo
npocrdnnp usus est, quia sibi id cepit.

2057 e 1, 8. Equidem dicebam et affirmabam unionem esse in 385
uno npotfunrtp Christi; necessario indicabam Deum Verbum
quod incarnatum est, et Deus Verbum erat simul in humanitate,
quia in ea Christus incarnatus est. Quapropter cum patres
nos docerent quis sit Christus, de quo disputabant, naturas
primum statuerunt quae Christum constituunt. Tu vero [Cy-
rille] contrarium agis, qui velis ut in duabus naturis Deus
Verbum sit irpóffuiirov unionis. - - - Ex concursu unionis
divinitatis et humanitatis fuit unus Christus, non vero Deus
Verbum, hoc enim erat aeternum. Christus igitur est Ttpóounrov
unionis, non autem Deus Verbum illud est unionis sed suae
naturae, neque idem est id dicere et intellegere.

2057 f 2, 1. Non est concipienda essentia sine hypostasi, quasi sss
essentiae unitae essent in una essentia et adesset unius essentiae
•npócnjunov. At naturae subsistunt in suis Ttpoaunrotç et in suis
naturis et in irpooiúmp unionis. Quod ad naturale trpôauittov
unius attinet, altera eodem utitur vi unionis; et sic unum [est]
irpóffunrov duarum naturarum. Unius essentiae irpóffiunov
utitur ipso alterius trpoffdmqj.

2057 g 2, 1. Divinitas utitur npoffwmp humanitatis et humanitas 385
irpocninrtp divinitatis; ea ratione unum dicimus irpóffumov
utriusque.

S. CÏRILLUS ALEXANDRINUS, f 444.

Epistulae.

2058 **Ep. 1 [ad monachos Aegypti, a. 428/31].** **TeOdÚpaKOl TOtVUV,** 423
elitep ôXujç èvboidlouat nveç irórepov Oéotôkoç f| pi; Xêfott'
dv f| áyía irapOévoç. Ei fàp ècm Oeôç ó Kùptoç fyitîiv 'IqooOç
XptffTÔç, ntîiç où OeoTÔxoç f| TiKoOffa áyía irapOévoç;

2058 1. Miror itaque esse aliquos qui omnino addubitent utrum 423
deipara annon appellanda sit sacra virgo. Si enim Dominus noster
lesus Christus Deus est, quomodo non sit deipara sacra virgo quae
illum edidit?

1 Istius libri sola versio syriaca servata est; hic autem habes latinara translationem quae, revisente Nau, genuinum textum reddit accurate.

2057 d. Nau 66. 2057 e. Nau 127. 2057 f. Nau 193.
2057 g. Nau 212. 2058. MG 77, 13.

429 1. AXX' ïffwç èxeîvo èpèîç- 'Ap' oùv, diré poi, 0eÔTr|Toç pf|Tqp2059
375 féfovev f) irapOévoç ; Kai itpôç **ft** toûtô «papev ôti fefévvr|Tai
pèv ôpoXoYOupévwç èS aÙTriç Tfjç oùaiaç to0 ©eoû Kai TTaTpôç
ô £<Jjv tê Kai èvurrôOTaToç Àô'foç aÙTOû, Kai dvapxov èv xpôvcp
tt)v tnrapSiv ?xel› ouvu<pe<TTnKibç Tip feftwriKOTi, èv aÙTtji
Te Kai oùv aùtti) auvuTrâpxwv Kai orivvooùpevoç- èv èaxdTOiç
37? bè toû atovoç Kaipoîç, èireibr] yéfove *aápÉ, toutéotiv* f]vújOr|
aapKi ipuxùv èxoûoii ttjv Xoyikùv, Tefevvfjo0ai Xé'ferat Kai
aapKiKwç bià -fuvaiKÔç.

87S 39 [ad loannem episc. antioch., a. 433]'. 'OpoXoyoÛpeV TOI-2060
fapoûv tôv Kûpiov f)piî)V TrpJoOv XpiOTÓv, tôv Yiôv toû ©eoû
378 tôv povoyevô, ©eôv TéXetov, Kai dvGpamov TéXetov èK ipvxflC
XoYiKflç Kai ffcbpaToç- irpô aidivwv pèv èK toû TTaTpôç xev-
viqÓévTa KaTà tt]v 0eÓTT|Ta, èn' èaxâTiwv bè tûv fjpepiîiv tôv
377 aÙTÒv bi' f)pâç, Kai bià t?]V fjpeTépav awnipiav, èK Mapiaç
Tfjç îrapôévou kotò tT|v dvOpcurrÓTriTa- ôpooûaiov Tip TTaTpi
379 tòv aÙTÒv KaTà Tf]v 0eÔTT]Ta, Kai ôpooûcnov f)pîv KaTà ttjv dv-
384 0puj7TÓTT]Ta. Aôo 'fàp tpûffewv ëvuiaiç fé'fove- biô èva Xpiaróv,
èva Yiôv, ?va Kûpiov ôpoXo-foûpev. Kara TaÛTqv Tqv Tflç
429 dovfXÛTou èviùaeujç èvvoiav ôpoXofoûpev rr¡v áfíav napOévov
OeoTÓKOV, btà tô tôv ©eôv Aôyov oapKwOflvai Kai èvavOpuj-
386 Truffai, Kai è£ aùïflç Tf]ç ouXXriipeujç èviîioai èauTÎp tôv è£
392 aÙTflç Xri<p0évTa vaôv. Tàç bè eùaneXiKàç Kai diroffToXiKàç
irepi toû Kupiou tpuivdç, ïapev toùç OeoXôfouç dvbpaç Tàç

429 1. Sed forsan hoc dices: Numquid, dic mihi, divinitatis mater2059
375 fuit virgo ? Ad hoc dicimus vivum illud et subsistens Dei Verbum
vere sine controversia ex ipsa Dei et Patris essentia genitum esse,
substantiamque sine initio in tempore habuisse, semper coexsistens
genitori, in ipso et cum ipso consistens et conceptum; in novis-
377 simis vero aevi temporibus, cum caro factum est, hoc est, corpori
anima intellegenti informato unitum est, secundum carnem quo-
que ex muliere natum esse.

875 39. Confitemur itaque Dominum nostrum Iesum Christum Filium 2060
Dei unigenitum Deum esse perfectum et hominem perfectum ex
378 anima rationali et corpore constitutum ; ante saecula quidem ex
Patre natum secundum divinitatem, postremis vero temporibus
377 eumdem ipsum propter nostram salutem ex Maria virgine secundum
humanitatem ; eumdem Patri consubstantialem secundum divinitatem,
379 et nobis consubstantialem secundum humanitatem. Duarum enim
384 naturarum facta est unio ; et propterea unum Christum, unum
429 Filium, unum Dominum confitemur. Secundum hunc inconfusae
unitatis intellectum confitemur sanctam virginem deiparam esse,
386 quia Deus Verbum incarnatum est et homo factum, et ex ipso
392 conceptu templum ex illa sumptum sibi univit. Evangélicas autem
et apostólicas de Domino voces scimus theologos alias quidem,

| Hoc esi celeberrimum «symbolum unionis, cum episcopis orientalibus.
2059. MG 77, 21. 2060. MG 77, 176.

pèv KoivortotoOvTaç tbç èq›' èvôç Ttpoawrtou, Tàç bè biaipoCvraç d)ç èrti bùo tpùaeuiw Kai Tàç pèv Qeonpeireîç KaTà t?]v 0eó-Tqra to0 XpiffToO, Tàç bè Tarteivàç KaTà Tqv àvOpwrtÔTqTa aùtoû irapabibôvTaç.

2061 46 [ad Succensum, a. 433/5], 2. 'HfVÔnffav nôXiv oi Tàôp0à382 biaorpécpovTeç, ôn KaTà áXf|0eiáv èan pia cpùaiç to0 Aô'fou ffeaapKwpévr). Ei 'fàp eîç èanv Yiôç, . . . Kaxà rtpôaXqipiv aapKÔç oùk dtpùxou, dXX' èipuxujpévr|Ç voepôjç rtpof¡X0ev dv-Opujrtoç èK fuvaiKÔç, oùk eiç bùo pepi(T0r|a£Tat bià to0to apô-aturta Kai uioùç, dXXà pepévrjKev eiç, rtXfyv oùk àaapKOÇ, oùb' èiuj awpaToç, dXX' ibiov ?xlJJV «ùrb Ka®' ?vwaiv dbidattaOTOV. 'O bè toûto Xèfujv, où (puppôv, où aùfxuoiv, oùb' èrepov n tûiv ToioÙTujv TrdvTT) Te Kai rtàvrtüç bqXoî' oùte pqv tbç èS dvayKaiou to0 Xôfou to0to dKoXouOrjaet rtoOév. Ei fàp Kai eîç Xé-foiTO rtpôç fipuiv b povoYevi'iç Yiôç toû Oeoû aeaapKuj-pévoç Kai èvavOpuunriaaç, où rtécpupTai bià to0to, kotò tô èKEtvoiç boKoOv, ofrre p^v eiç n'iv Tflç aapKÔç cpùaiv pera-rtEtpÔÎTTJKeV f| TOÛ AÔ'fOU tpÙOlÇ, dXX' oùbè f| Tf|Ç aapKÔç eiç Tifv aÙToO- dXX' èv ibiónin tq KaTà tpùffiv ÉKaTépou pévovTÔç Te Kai vooupevou . . ., piav bpîv ?bei£ev YioO tpùaiv, rtXrjv, tbç ?<pnv, aeaapKüupévqv. Où fàp èrti póvwv twv àrtXtîiv KaTà tpùaiv tô ?v dXq0û>ç XéfeTat, dXXà Kai èrti tûiv KaTà aùvOeaiv auvr)Ypéva)v, brtoîôv n XPÔÙ® èanv Ô dvOpujiroç b èK ipuxflÇiu Kai aiüpaToç.

tamquam ad unam personam pertinentes, communes facere, alias vero tamquam in duabus naturis divisim usurpare; et illas quidem Deo dignas secundum Christi divinitatem, alias vero humiles secundum illius humanitatem tradere.

2061 46, 2. Recta pervertentes rursus ignorant unam revera esse 882 naturam Verbi incarnatam. Nam etiamsi unus est Filius, . . . qui®885 secundum assumptionem carnis non inanimatae, sed intellegente anima praeditae prodiit homo ex muliere, non ideo in duas personas et filios dividetur, sed permansit unus, non quidem sine carne neque extra corpus, sed proprium habens secundum unitatem. Qui autem hoc dicit, nullo prorsus modo permixtionem neque confusionem neque eiusmodi quid significat, neque id tamquam ex necessaria ratione ullo modo consequitur. Nam, etiamsi unus dicatur a nobis unigenitus Filius Dei incarnatus et homo factus, non propterea permixtus est, ut illi putant, neque in carnis naturam transiit Verbi natura, neque natura carnis in Verbi naturam; sed cum utrumque in sua naturali proprietate permaneat et intellegatur . . ., unam nobis Filii naturam ostendit, sed, ut dixi, incarnatam. Neque enim in his rebus solis, quae secundum naturam simplices sunt, unum vere praedicatur, sed etiam in iis, quae sunt per coniunctionem unitae, cuius modi est homo ex anima constans 21 et corpore.

2061. MG 77, 241.

S84 46, 4. Tqç ye jtí]v Oeonveúarou -fpatpflç aapxì iraOeîv aÙTÒv 2062
Xefoùffqç, dpeivov Kai fipàç oìjtw Xéfeiv, q-fouv Tri cpùaei tfjç dvÔpœnÔTHTÔç- ei kœî ôn paXtara, ei pq buffTpÔTtuiç XéfOiTÔ
to0to îtpôç tivujv, dbiKqaeiev *àv* oùbèv tòv to0 pucrrqpiou
218 Xótov. Ti -fàp ècrnv dvOptunÔTqTOç cpùaiç ërepov, irXqv ôn cràp£ èqivxwpévq voepwç, q xai TtenovOevat cpapèv aapKÌ tôv KOpiov; rìepiepTÓTaTa toìvuv cpaai, tô tfl tpùaei Tflç dv9pu>-ttôthtoç aÙTÒv iraOeîv oîov dnobuOTâvTtç aùn'iv toû Aô'fou, Kai nOévreç ibiKiîiç, ïva bùo voiîivtoi, Kai oùx eîç ?n aeaapKujpévoç Kai èvavêpunrr|<jaç ô èK ©eoû TTaTpôç Aô'foç.

Homiliae paschales.

413 Horn. 10 [habita a. 422], n. 2. KaTaKÉKpiTat toîvuv f) ápapría, 2063
354 veKptuOeîoa pèv trpâiTOV èv Xpionî), veKpuiOqoopévq bè Kai èv fipîv, ÔTav aÙTÒv toîç oiKeiaiç ipuxaîç eiffoiKÎIuipev bià Tqç TtiaTeujç Kai Tqç peToucriaç to0 TTveùpaTOç, auppôpcpouç qpâç ànoTeXoOvTOç XpiciTÛJ, bià tî]ç èv à'fiaopqj bqXovÔTi TroiÔTqroç.
sssMopcpi] fàp tLorrep tîç èan to0 otuTfipoç fjptûv XpiOToO tô TTveOpa aÙToO, tôv Oeîov fiptîiv èieiKoviopòv èvarroOXîpov TpÔTTOV nvà bl' èaUTOÛ.
383 17 [a. 429], 2. 'Hv [XpiaTôç], tbç ècpqv, Kai èv àvOpumÔTqTi 2064
Oeôç, ètpteiç pèv cpùffet tî| KaO' fipôç tô btà tûiv ibiuiv èpxeoOat vôpww dvaoujiujv bè peni toùtou Tqç ôeôrqToç tô eiXiKpivéç. NoqOeiq yàp dv tltbé tc Kai oùx èTèpujç, Kai cpùoet 0eôç tô

384 46, 4. Cum vero divina scriptura dicat ipsum carne passum, 2062
satius est nos quoque sic dicere quam in natura humanitatis; quamvis ea locutio, nisi malitiose ab aliquibus ita dicatur, nihil
218 violet mysterii rationem. Quid enim aliud est humanitatis natura nisi caro per animam intellegentem animata, in qua passum fuisse carne Dominum fatemur? Nimium igitur accurate loquuntur, cum dicunt passum illum fuisse in natura humanitatis, quasi illam a Verbo seiungant ac proprie distinguant, ut duo intellegantur et non iam unum incarnatum et homo factum illud ex Deo Patre Veibum.
413 10, 2. Condemnatum est igitur peccatum, mortificatum primum 2063
354 in Christo, mortificandum et in nobis, quando illum in propriis animabus recipimus per fidem et communicationem Spiritus, qui nos ad formam Christi perficit, per sanctificationis videlicet quali-
358 tatem. Spiritus enim salvatoris nostri Christi est quasi forma eius, divinam figurationem in nobis imprimens quodammodo per se ipsum.
383 17, 2. Erat (Christus), ut dixi, etiam in humanitate Deus, naturae 2064
quidem humanae permittens ut suis ipsa legibus uteretur, cum hoc tamen etiam divinitatis puritatem conservans. Hoc namque modo nec alio prorsus intellegatur et natura Deus id quod natum

2062. MG 77, 245. 20G3. MG 77, 617. 2064. MG 77, 77G.

texôév, Kaì fl TEKoOffa TtapOévoç pfltrip dv XéfoiTO •f£véa0ai429
Xoiitôv, où ffapKÔç Kai aïpafoç ànXâtç, Kaôânep ctpéXei Kai
è<p' flptîiv ai KaO' flpâç pr,TÉpEç, Kupiou bè p&XXov Kai Oeoû
tflv KaO' fljuâç ópoíwffiv ùnobebuKÔTOç.

Thesaurus de sancta et consubstantiali Trinitate, ante 428.

2065 Assertio 4. Ei ô dvOpwmvoç voûç dpepiaTtuç è£ éauToû tes
tôv irpocpopiKÔv dno-fEvvâ Xôfov, Kai ndOoç oùbèv Trepi aÙTÔv
¿K toutou fivETai, dXX' EOTiv ibeîv èv pèv Tip vcp TÒV XÔfOV,
èv bè tûj Xófw tòv voùv, Kai èKdTEpov aÙTtûv éxaTéptp Iwfpa-
«poùpevov, Kai oùk dv nç EiKoi aujqjpovâjv dXofóv ttote fe-
fCvflriOai tôv voûv, oÙKETi fàp effiai voùç Xôfov oùk ?xtuv)
Xôfov bé <pap£V où TtàvTtuç tôv bià fXmTTqç dnoKrunoùpevov,
dXXà Kai tòv èv Tip vip voqpa-nKtîiç Kivoúpevow oùtwç oùk
dv tiç eïttoi pi) EÎvai irdvTUjç èv 0Etp tôv ïbiov aùroû Aôfov, loi
ôX»)v è£ ôXou toû TTaTpôç Éxovia Tflv eÌKÓva, Kai èv TTaTpi
0EUJpoúpEvov bià tô Tflç oùoiaç dnapdXXaKTov.

2066 7. Ei bè OÚV0ETOV oïeoOé fivEaOat Oeôv bià tô tpûtJivst
éxeiv Kai Kpiaiv, flroi OÉXqatv, ôpdTE Kai toûto- 'Exei tô fevvétvise
b TTaTflp tpuaiKwç, ?xel Kal ktîieiv bi' Yioû bqptoupfiKÛiç, isi
Kai où Ttapà toûto oûvOetôç ècnv piâç fàp <pùff£(juç tù Toiaûra
KapKÔç. 'O bè aÙTÔç KparfloEi Xôfoç èiri te toû dfaOoû Kai
dcpOdpTOu Kai dopÓTOu, Kai ôaa Trpôoecm Tfl Oeîç cpùffEi.

2067 11. 'AtrXfl -nç outra Kai daùvOETOç fl Tflç Oeôttitoç <pù<riç,®'9
oùk dv èTpflèq noTè Taîç èmvoiatç eiç buaba TTaTpôç Kai Yîoû, i?8

est, et ea quae peperit virgo mater proinde dicatur non carnis 428
tantum et sanguinis, quomodo reliquae apud nos matres, sed Do-
mini potius et Dei, nostram induti similitudinem.

2065 4. Si mens humana prolatum verbum ex se citra divisionem 163
gignit, et ex hoc nihil in se patitur, sed videtur in mente verbum
et in verbo mens, et utrumque iuxta alterum depingitur, ac nemo
sapiens dicet mentem absque verbo umquam fuisse, nec iam erit
mens si verbum non habeat, verbum autem dicimus non omnino
id, quod per linguam emittitur, sed id quod in mente mentaliter
movetur; ita nemo dicet non esse omnino in Deo proprium eius
Verbum, quod totam totaliter Patris imaginem habet et in Patre 161
cernitur ob essentiae identitatem.

2066 7. Si vero compositum existimatis fieri Deum, ideo quod naturam 97
habeat et iudicium, sive voluntatem, videte etiam hoc: Pater generalise
naturaliter; creat autem per Filium quatenus opifex. Neque ideo 181
compositus est: unius enim naturae effectus hi sunt. Eadem vero
ratio est boni, immortalis et invisibilis, atque aliorum eiusmodi
quae divinae naturae insunt.

2067 11. Divinitatis natura, quae simplex et non composita est, num- 97
quam conceptibus divisa esset in dualitatem Patris et Filii, nisi

el pfl Ttç eùbÓKet ttpoKeìaOai biatpopà, où Katà tflv oùaiav tpnpl, àXX' èiwOev èmvooupévn, bi' flç τô èxaTépou Ttpôawirov eiacpèperat èv Ibtaioùaij pèv intoaiaaet Keipevov, eiç èvotr|Ta bè Oeô-niToç btà TauTÔ-oiToç cpuaixflç atpt'Tfôpevov.

tse 12. OÙK èoTt bè iràXtv οὐτως ό Yîôç èv TTarpi Kaôânep 2068
flpeîç· flpeîç pèv fàp èv Ôew «¿wpev Kai KtvoùpeOa Kai èapév» [Act 17, 28]' b bè KaTà cpùaiv Yîôç, (ïiatrep ànô τινος mrfflç de! iwaqç èK Tflç το0 TTaTpôç oùaiaç itpoeXOwv, Cwfl κοτὸ tpùaiv èaTÎ, irdvTa îwoyovwv- où κοτὰ peroxflv Iwflç iwofovoùpevoç ¿atrep flpeîç. "H fàp dv οὐκ dv eiq κοτὸ tpùatv iwfl.

ns 15. 'O -fivwaKwv τὺ èaôpeva Oeôç Kai oùx ôτê fiveTat Tà2069
irpaypaTa, Kai npô Tflç το0 KÔapou KaTapoXflç flbet Tà èv isoèaxdTotç aupPrjaópeva Kaipoîç. Aiô bfl Tà êaimp npènovTa irpaTTwv, oùx 6τc feyovapev, τότε itpâiTov ttepì flptîiv povXeùeTai, dXXà Kai irpiv fevéciOai Tflv fflv «ai τοὺς aiwvaç, èaxev èv euèauTtp τwv KaO' flpûç Tflv fvwoiv Kai npoeOepeXiwoe τôν éatiToû Yîôv ôaov eiç Tflv oÎKeiav npôfvwoiv, îva flpeîç ètroiKobopr|0évTeç aÙTip [cf. Eph 2, 20], traXiv dvaoTtîipev eiç dtpOapaíav [cf. 1 Cor 15, 53] oí rceaôvTeç eiç cpOopàv bià tflv irapdpaaiv. 'Hibei fàp ôτι veKpoi pèv èaôpeOa btà Tflv ápapTÍav.

lei 19. Kai troù τôν 'Iwavvrçv, ¿, péXTtÔTe, Oflaeiç, Aófov diro-2070
KaXoOvTa τôν Yîôv, Kai TaÙTqv aÙTw KupiwTÔTriv àvariOévia Tflv ènwvupiav Kai Tflç oùaiaç aÙToO paXiata aq.uavTiKflv; 4>áoKei fáp- «'Ev dpxfl flv ô Aôfoç, Kai ô Aôfoç flv trpôç τôν Geôv, Kai Oeôç flv ô Aôfoç» [lo 1, 1]. *Op$ç ônwç Tflç

manifesta esset aliqua exsistens differentia, non secundum substantiam, dico, concepta, sed extrinsecus, per quam utriusque persona inducitur in propria quidem hypostasi exsistens, in unitatem autem divinitatis per naturae identitatem constricta.

156 12. Filius in Patre non est sicut nos: nos enim in Deo *vivi-* 2068
mus et movemur et sumus; Filius autem naturaliter, quemadmodum ab aliquo fonte semper vivo, ex Patris substantia procedens, vita naturaliter est quae omnia vivificat, non per vitae participationem vivificatus sicut nos. Alioquin enim non esset naturaliter vita.

118 15. Deus, qui futura novit, et non quando res fiunt, scivit etiam 2069
ante mundi creationem quae ultimis temporibus eventura essent.
120 Ideo quae se decent faciens, non quando nos facti sumus, tunc
primum de nobis deliberat, sed etiam antequam fiant terra et
4M saecula habuit in se rerum nostrarum cognitionem; et iam antea
suum Filium in sua praenotione fundavit, ut nos illi superaedificati
in incorruptionem resurgamus qui in corruptionem per praevaricationem cecidimus. Sciebat enim nos per peccatum morituros esse.

161 19. At, carissime, quid statues de loanne, qui Filium Verbum 2070
vocat et ipsi hanc propriissimam appellationem tribuit et essentiae eius maxime indicativam î Dicit enim: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Vides quomodo

2068. MG 75, 177. 2069. MG 75, 292. 2070. MG 75, 813.

οὐοιαç τοῦ Yioû TrapacrraTiKÔv èon Toùvopa, Καὶ τῶ KaXeîaOat Aôyov, ôirep ¿orí Kaxà tpùarv or|paivei. .. . KaÎTot TtoXXoîç èTÉpoiç òvópacnv àKOKaXoûffnç τôν Yiôv rf|ç Oeiaç ypacpfjç, dXXà Aôfov eiprjKtbç trapábojóv τι Kai ùrrepcpuèç èτpÓé'fSaTÓ' Kai oùbèv ÍTepov ¿k' aÙTip npoœréOeiKev, oîov èiri τοῦ TTaùXou tpaiverai τῶ «TTaûXoç àirôaToXoç» [2 Cor 1, 1]. 'HpKédOq bè Tip «ît τεîν Aôfov eiç τô irapaaTfjaai τοῦ Yioû Tqv oùtriav.

2071 20. "Yipicrroç b τοῦ 0eoû Aôyoç dei Ka0ò 0€Oç- ûipoûTaisss bè djg dvOpumoç' dvevbe?]Ç wv τfoç 0eôç, Xappâveiv ¿ç dv-Opujnoç XéyeTav TτpoaeKuveîTO napà nàvTwv tbç 0eôç, béxeTal 395 vûv ττ]ν TrpoffKÙvqcnv tbç àvOpwnoç. ... 'O bè τôν dvOpuj- 894 TTÔTriTa aÙTÔv ûnopeivaç, οὐκ dv eùXôfwç ipé'foiio, Kai τὺ Tfjç àvÔptunÔTHTOç ïbia tpopétrat pô irapaiTOÙpevoç. "Ibiov bè dv-OpÙHTOU cpùffetuç τô Xappavav napà 0eoû, Kaïà τὸ i>r|TÒv τô Xéyov «Ti fàp ?xeiS ° οὐκ IXaPeç;» [1 Cor 4, 7.] EïXqcpev dpa diç dvOpwTroç KaTà x«piv dnep eîxev dOÇ 0eôç qniffiKijùg.

2072 22. Kai Ttûiç, tpactiv, èœrai κοτ' oùaiav ôpoioç b Yiôç T<p404 ITaTpi, Xéftuv pô eibévai τôν ôpépav Tfjç awTeXeiaç τοῦ aîwvoç; . . . Eaqnîiç èτrnv èvTeûôev ibeîv ÔTrτrep oîbev Kai τôν Ôpépav Kai τôν &pav tbç 0eôç, Kdv dnobeiKvùujv èv éauTip τô dvOpujnivov, pi) eibévai Xép]. Ei -fàp τὸ èffópeva trávia Ttpb Tfjç hpépaç Kai Tfjç ùjpaç ¿Keivqç biryftíTat oacpwç, Kai tpqaiv 'Etrrat pèv TÓbe, auppnfferai bè èKeîvo, eîta τô téXoç- bfjXov ôτi Tà Ttpb aùrfjç eibàiç Kai aùrôv ènioTaTat. MeTà fàp Tà

Filii essentiam hoc nomen significet, et appellatio Verbi indicet quid secundum naturam sit. . . . Atqui cum divina scriptura multis aliis nominibus Filium vocet, tamen Verbum dicens mirabile quid et supernaturale pronuntiavit; et ad hoc nihil aliud adiecit, quale apud Paulum videtur: *Paulus apostolus.* Suffecit dicere Verbum ad significandam Filii essentiam.

2071 20. Verbum Dei semper est altissimum ut Deus, exaltatur autem 383 ut homo; cumque sit nullius indigus ut Deus, dicitur accipere ut homo; adorabatur semper ut Deus, nunc adorationem suscipit ut395 homo. . . . Qui humanitatem ipsam subiit, certe reprehendi non 394 possit, si etiam ea, quae humanitati propria sunt, subire non recuset; proprium autem humanae naturae est a Deo accipere, iuxta illud dictum: *Quid enim habes quod non accepisti?* Accepit igitur ut homo per gratiam quae ut Deus habuit naturaliter.

2072 22. At quomodo, inquiunt [haeretici], erit similis Filius Patri se-404 eundum essentiam, cum dicat se nescire diem consummationis saeculi ?... Facile constabit ipsum et diem et horam novisse ut Deum, tametsi, humanitatem suam ostendens, ignorare se dicat. Si enim omnia quae ante diem illum et horam eventura sunt manifeste explicat, et dicit: Hoc quidem erit, illud vero accidet, et tum erit finis, manifestum est quod, si quae diem illum antecessura sunt novit, ipsum etiam diem cognoscit. Nam post illa quae ab

2071. MG 76, 332. 2072. MG 76, 868.

EÌpqpèva nap' aùxoO, xiOqaiv ôti «tò TèXoç èari» [Mt 24, 14]. TéÀoç bè tí fiv ëxepov eïr) ô iràvruiç f] èaxâxri ôpèpa, rjv cbfvoEîv ètpqaev oiKovopiKtùç, dTtoatpEwv TtáXtv tí] dvOpwnÓTpTi tòv aù-rr] Ttpèitouaav xáítv; 'Av0pujirÔTr|Toç fàp ïbiov tò pò EÌbévat xà péXXovîa.

n? 31. AuvaTOû TotyapoOv ôvtoç btatpôpaiç pèv boïàletv Tcepî 2073
•n tûjv ÔVTtuv, pò i|/eub<î>ç bè pqbè btearpappèvijuç, tí KtuXùaei
0eòv pèv èctüTÔv eibévai TeXeiaiç ônep èaxiv kcxt' oùaiav, ôpûç
K» bè dvèpujTrouç ôvTaç èXarrôv te voo0vtoç oùto0, pò TtâvTUjç
111 Kai bieqieuapévaç ?x€iv bôgaç;

us 31. TToXXà Tiîiv òvopaTouv ôpûipev èirl O€o0 Tarrópeva, 2074
dXX' èxacrrov aÙTtùv où tí k«t' oùaiav èafiv *ò* O€ôç aqpaîvov
tpaivETat, dXX' ò tí oùk eau bqXoî, ò axéatv -nvà aripaivEi
rrpôç ti Tiîiv btaOTEXXopévwv. Oîov tpépE eìtteìv, tò àtpOapTov
Kaì tò àOàvaTov tí oùk èaxi òr)Xoì' tò bè naiòp ò d^vryrog,
ôti TEW.ÒTwp èan irpôç vlòv dvnbtaOTEXXópEvov, kôî ôti où
fé'fovev dXXà toùtujv ÔKaaTov où tôç oùaiaç èaxì aqpavTiKÓv,
KaOdirep ò&ìì TrpoEÌTtopEV, dXXà ti tiÌiv TtEpì tòv oùaiav ari-
paiVEl.

189 32. Eì nfiv tò tbç èv ÙTioaxàaet Tteiroiquevov èK to0 pò 2075
152 ôvtoç eîç tò EÌvat TtapòxOn, Xptaxôç bè aorpia Kaì bùvaptç
102 (ïiv to0 O€o0 Kaì TTaTpôç tôç tiuv yevriTújv èaxt cpùaEtuç Kara
•nvaç, dvdfKri auvopoXofeîv daotpov pèv itote Kai dbuvaxov
EÌvat tòv O€óv, ôqTEpov bé TTOUÇ yevéaOat toùto, Trpôç tò

ipso praedicta sunt, subiungit: *Tunc erit finis;* finis qptem quidnam aliud sit quam ipse ultimus dies, quem ignorare se respectu incarnationis dixit, ordinem et decorum humanitati conveniens servans? Humanitatis enim proprium est futura ignorare.

117 31. Possibile est rem aliquam diversimode concipere, non tamen 2073
falso nec perverse; quid igitur impediet quin Deus se ipsum se-
109eundum suam essentiam perfecte sciat, nos vero, qui homines
111 sumus, inferiore modo eum intellegamus, minime tamen falso conceptu?

113 31. Multa nomina de Deo praedicari videmus, sed quodlibet 2074
eorum quid Deus secundum essentiam sit indicare non videtur, sed vel quid non sit ostendit, vel relationem aliquam ad cetera distincta indicat. Exempli gratia .incorruptibilis' et .immortalis' indicat quid non sit; ‚pater' vel ‚increatus', eum genitorem ad distinctum filium esse, et non creatum esse, sed quodlibet eorum non est essentiae indicativum, sicut iam diximus, sed aliquid quod circa essentiam sit indicat.

189 32. Si quidquid creatum est ex nihilo ad esse translatum est, 2075
152 Christus vero, cum sit sapientia ac potentia Dei et Patris, creatae
162naturae est, ut quidam volunt, necessarium fuerit fateri Deum aliquando sapientia et potentia caruisse, successu vero temporis

2078. MG 75, 452. 2074. MG 75, 452. 2075. MG 75, 484

eîvai noT€ KXqOévToç τοῦ Yîοῦ. Toiaùrr] yàp των yevriTwv f] cpùcnç. 'AXX' ôpoO bùacpqpôv τε Kaî àpaOéç, τῷ ToiauTqv èxelv Ttepî GeoO τ?)ν bôfav.

2076 32. TTwç ouv èv Kriapaaiv [ô Yîôç] ó Karà <pùaiv ©eôç, f]isa nwç èv boôXoïç ô τῶν ὅλων AeffnÔTnç xeTÚSerai; Kaî ei TtdvTwv èaTÎ KXqpovôpoç, ëtepôç èati irapà TtdvTa iliv Kaî ècm KXqpo-vôpoç [cf. Hebr 1, 2]. Kaî ei bi' aÙTOÛ ire7roir]Ke τοὺς aidùvaç [ib.], οὐκ dv eÏT] Tiîiv YevrjTwv ô ínrápxwv irpô τῆς aiwvwv, èïteinep oùbèv τῶν KncfpâTwv irpoyeveOTépav τοῦ aiwvoç ?xel 196
ti)v 'féveaiv, dXX' èv xpôvip ireiroinTai. Môvtp bè irpéoeon Tip 157
Yîw τῷ dxpôvwç eîvai peïà TTaTpôç.

2077 32. 'Qç ©eôç dpa Tqv pèv irpótriv dneOKeùaaev èvToXiiv, 23
dvTeiacpépei bè Ti]v betrrépav èiouaiaffTiKwç. Τοῦτο yàp or]- 393
paiveiv èotKe τῷ <'Efib bè Xéyw ûpîv» [Mt 5, 22sqq]. TTwç oirv ècrrai Yevr|TÔç »i κτιΟτôç ó vopoOeTwv tbç tpùoei ©eôç, bid Te τοῦτο TtpôcrqpaTOç eîvai pi) buvdpevoç;

2078 33. '2<nrep ouv, èTteibritrep eÌKiJjv ècmv dKpipeemxtr) τοῦ 162
TTaTpôç ô Yîôç, ô befdpevoç aÙTÔv Kaî τôν TïaTépa ?x€l [cf. Mt 10, 40]• outwç èτrî τῷ ïoov oxÔP« τι]ç dvaXoyiaç Tpe-ioo Xoùoriç, b befdpevoç τοῦ Yîοῦ Tqv eiKÔva, TouTécm τῷ TTveOpa, éxet TtdvTœç bi' aÙToO τῶν Yîôν, Kaî τῶν èv aÙTiÎJ TTaïépa. TTwç ouv èv ironyiaai τῷ TïveOpa τῷ "Ayiov KaTapi0pr|9r|<ieTai, 161 enrep èdTÎv eùcwv ànapaXXaKTOÇ τοῦ Yîοῦ τοῦ 0eoO; . . . Ei bè eÌKwv τοῦ YîoO τῷ TTveOpa KaXeîTai, ©eôç dpa Kaî oùx ÉTépwç.

id factum fuisse, Filio nimirum ad esse producto. Talis enim est creatorum natura; sed absurdum pariter et blasphemum est tale quidpiam de Deo cogitare.

2076 32. Quomodo igitur creaturis annumerabitur [Filius], qui natura ISî sua est Deus; aut quomodo inter servos collocabitur universorum Dominus? Praeterea, si est omnium heres, diversus est ab omnibus quorum est heres; et si per ipsum fecit saecula, certe non erit creatus qui exsistit ante saecula; siquidem nulla creatura ante 196 saecula exsistit, sed in tempore creata est. Soli vero Filio con-157 venit ab aeterno exsistere cum Patre.

2077 32. Ergo, ut Deus, prius quidem praeceptum abrogavit, et pro 23 suo iure secundum indixit. Hoc enim significare videtur illud: 393 *Ego autem dico vobis.* Quomodo igitur sit factus aut creatus qui leges sancit ut natura Deus, atque idcirco recens esse nequit?

2078 33. Quemadmodum, quia Filius exactissima Patris imago est, 162 qui eum recipit, habet et Patrem; ita, eadem analogiae ratione 169 servata, qui Filii imaginem, id est Spiritum, recipit, Filium per eum prorsus habet, et in ipso Patrem. Quomodo igitur inter 164 creaturas Spiritus Sanctus computabitur, si est omnimoda imago Filii Dei? ... Si Spiritus imago Filii vocatur, Deus est, et non aliter.

207«. MG 75, 492. 2077. MG 75, 516. 2078. MG 75, 572.

ssa 34. °Ot€ toîvuv tò TTveOpa tô "Aytov èv flpîv yevôpevov 2079
ni tfupuôptpouç diroôeiKVÙet QeoO, irpóetai bè Kaî ¿k TTaTpôç ko!
iss YîoO, npôbqXov ôti tflç Oeiaç èffriv oùffiaç, oùfftuibiùç èv aùrfl
Kaì *tí* aùrflç Ttpoïôv.

354 34. Ei Tip 'Ayitp TTveúpan atppaytüôpevoi itpôç ©eôv àva- 2080
165 poptpoùpeOa, mûç èerrai yevqTÔv tô bt' où Tflç Oeiaç oùffiaç
flpîv fl eÌKibv èyxapÔTTCTai, Kaî Tflç dytvflTou cpùffeujç èvanopévet
tô crflpavTpa; Où yàp bflirou tô TTveOpa èv flpîv ffiaaypâcpou
bÎKîjv Tflv Oeiav oùfftav iwypacpeî, èrepov aùrô Trap' èKeivqv
ÚTrápxow oùbè toOtov flpôç tòv Tpôirov eîç ôjioiwffiv dyet
182 OeoO, dXX' aùrô Oeôç Te ùrrâpxov Kaì èK OeoO irpoeXOôv,
(ïianep ?v Tivi KT)pcp Taîç tiñiv bcxopévujv aÙTÔ Kapbtatç dopa-
sse toîç bÎKriv fftppayîboç èvOXifieTai, btà Tflç Trpôç èauïô Koivtuvlaç
Te Kaî ôpoiiiiffeaiç, eîç tô àpxétuTtov kôXXoç Tflv cpùfftv dva-
IwypatpoOv, Kaî kot' eÎKÔva OeoO betKvùov aùOiç tôv dvOpuinov.

De sancta et consubstantiali Trinitate dialogi, ante 428.

»7 Dial. 1. 'EKTÍapeOa yàp Ka~' eÌKÓva Kaì ôpoiwaiv aÙToO 2081
99 [Gn 1, 26]. 'AXX' oùk dv ¿be ?x01 TaOTa, ttoXXo0 ye Kaì bei-
pupia yàp òffa Tà peraSù. 'Hueîç pèv yàp oùx àrrXoì tflv
tpùcriv, tô bé ye Oeìov, àirXoOv Kaì dffùvOeTOv Kopibfl, irXouTeì
bè aùrô tò TtavTéXeiov ècp' èauTÒi, beqOèv oùbevôç.

us 2. Oùxì Kaì tòv èrti Tip dyitp fìarniapaTt OeffpoOeTflffaç 2082
ôpov, Kaì Tflç dpijjpflTou ttîotcujç Tflv èv dpxaîç ÙTtopdOpav

358 34. Cum Spiritus Sanctus nobis immissus conformes nos Deo 2079
171 efficiat, procedat autem ex Patre et Filio, manifestum est eum esse
166 divinae substantiae, substantialiter in ea et ex ea procedens.

354 34. Si Spiritu Sancto sigillati ad Deum reformamur, quomodo 2080
165 erit creatum id, per quod nobis divinae substantiae imago im-
primitur et increatae naturae signa inhaerent? Non enim, pictoris
instar, Spiritus divinam substantiam in nobis depingit, quasi ipse
alienus ab ea esset; neque hoc modo ad similitudinem Dei nos
182 ducit; sed ipse, qui Deus est et ex Deo procedit, in cordibus se
recipientium, tamquam in cera, sigilli instar, invisibiliter imprimitur,
356 per sui communicationem et similitudinem naturam ad exemplaris
pulchritudinem repingens, et Dei imaginem homini restituens.

97 1. Conditi sumus ad imaginem et similitudinem eius [Del]. Sed 2081
99 res non ita est, multum abest, infinito intervallo distamus. Nos
enim simplices natura non sumus; divinitas vero, quae perfecte
simplex et non composita est, possidet in se omnem perfectionem,
nihüque ei deest.

14o 2. Quando legem de sancto baptismate statuit et primum in- 2082
culpatae fidei fundamentum ad omnes gentes posuit, nonne, re-

2079. MG 75, 585. 2080. MG 75, 609. 2081. MG 75, 673.
2082. MG 75, 721.

toîç dvd *nâaav* t?;v ù<p' f¡Xiov KaTa-nOdç, où irapeîç èxeîva, Kaî napiTnreùoaç, tó te dcpÓapTÓv <pqpi Kaì tô dféwqTov, Kaî Ta Xontd, pairriÉeiv èKèXeuctev «eiç tô ôvopa to0 ITaTpôç Kaî to0 YîoO Kaî to0 'Ayiou TTveuparoq» [Mt 28, 19]; Ta, oîpai, bt' Æ>v pèv fÎKiOT' èxPÛv tqv dfiav fyiîv Tpidba KaTabqXoûv, Trpopri0é<naTa rrapwéoùpevoç, dnoXcidpevoç bè Kaî irpoOeîç twv dXXwv Ta twv ôvopdTwv eÙKpivetrrdTnv fjpîv KaOicrrâvTa tï)v kdcrrou twv oqpaivopévwv ibiav unapÉiv.

2083 2. A. 'E<m yàp èK voû Kaî eîç voûv ô Xôyoç dei, Kaî pô*163 Kaî ô voûç èv Xôfw. . . . NoOç pèv yàp deî Xóyou f>íCa Te Kaî -fèveaiç, voû bè au Xôyoç Kapnôç Te Kaî KÙqpa. 'O pèv •fàp dXoyoç oùbapwç, Kaî eì Xóyov èicréKOi, ô bè t?|V toû Tèkôvtoç noiÔTT|Ta Kaî ibéav, tpùfftv lïionep ibiav, èKXqpwaaTO, Ttpóetaí Te tôv TCKÔVTa Ttapa^Xdipaç oùbév. . . . B. TïaTpi fe pf]v Kaî Ytw ttwç dv f|pîv fj dpcpoîv toîv napaberfpaTOiv dppôaoi bùvapiç; A. "Oti Xôfou pèv f] èK voû Ttpôç tô ?£w <popa, Kaî tô dttaOèç Tt]ç •fevvrjOewç, Kaî pt'iv ôti tô fevvqOèv où biaTcptioeTat, peveî bè pôXXov aÙTÔ Te èv tw yevvriffavn vw, Kaî tôv f€Vvr]ffavTa voûv ë£et itou TtdvTwç èv éauTW, . . . aatpwç èKbeiÉeiev dv.

2084 3. B. 'AXX' ei Tpeîç eîvat, «patri, tôç fnrocnrôtreiç bwoopev, us Kaî f| OeÔTnç èv TptTtXw voqOeiq dv, KaTa yt tôv eÌKÓTa Xo•popôv. A. 'AXX' ô ye tÝiç dXqOoûç puffTaywfiaç fjpftç oùx ¿be to0t' ?x£iv èKireiraibeuKC Xôyoç. BepattriopeOa yàp eiç HaTépa Kaî Yîôv Kaî "Apov- TTveûpa, Kaî où tí troù cpapev eiç

linquens et praetermittens haec, incorruptibile dico, ingenitum et cetera, baptizare iussit *in nomine Patris et Filii et Spiritus Sanctil* Ea, puto, consulto praeteriit per quae sancta Trinitas nobis minime ostendenda esset, selegit autem et ceteris anteposuit nomina quae distinctissime nobis praeberent exsistentiam cuiusque ex rebus indicatis.

2083 2. *A.* Est ex mente et in mente verbum semper, et ipsa mens 163 in verbo est. . . . Mens enim semper verbi radix et origo est, verbum autem est mentis fructus et germen. Illa enim minime absque verbo, etsi verbum gignat; hoc gignentis qualitatem et effigiem, tamquam propriam naturam, sortitum est, proditque sine ullo gignentis damno.... *B.* Quomodo vis utriusque exempli Patri et Füio convenit? *A.* Quod verbum ex mente ad extra fertur et absque passione generatur, et etiam quia genitum non dividetur, immo manebit in mente generante, et generantem mentem prorsus in se ipso habebit, . . . hoc clare ostendet.

2084 3. *B.* Si tres hypostases, inquiunt, esse concedemus, etiam 148 divinitas in triplicitate intellegatur, iuxta rectum ratiocinium. *A.* At verae initiationis verbum res non ita esse nos docuit. Baptizan enim sumus in Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, et nullo

2083. MG 75, 769. 2084. MG 75, 793.

Tpeîç ôti Oeoùç f] ttîotiç, dXX' tiç piav OeÓTqTa, tíjv èv Tptábt
iso irpoOkuVottiV. Tí toîvuv ditopidíq, Kaì Xopapoîç dvOpumivoiç
ÚTTorpépetv neip$ Tà ûnèp voûv Kaì Xôyov, d Kaî oîpai beîv
dneptep^dOTip Kaî póvij TipáaSai tt| triaTti;

178 4. Tà npôç Ti itûiç ?x0VTa Ttî>v ôvopdToov, aÙTà bt' dpcpoîv 2085
aqpaiveTai, Tqv dXXqXtuv ÉKÔTtpa OuvujbivovTa p'diatv. °QoTt
bt] ¿>âov eï fé tiç pdGoi tô befióv, tì bei itou \lege cibeirj trou]
TtdvTuiç dv bt' aÙTOÛ tô eùtbvupov, Kaî pqv ôti Kaî tô èpnaXtv
dXqOéç, ouvepeî irdç ôotiooûv. 'Üvopa toîvuv tîiiv Ttpôç tî
èTra tô traTHp, iaoTpÔTtœç bè toùtuj Kaî tô uiôç.... 'O dp-
voùpevoç tôv TTaTtpa, Kaî tôv Yîôv Kaî «b tôv Yîôv dp-
voùpevoç, oùbè tòv TTaTèpa ?x£l* U Io 2, 23]. Kaî cîkotouç ye
atpôbpa Kaî dXrjOwç. EÌ fàp M'T ^0Tl Hattip, ôti tpùaei t£-
153 yévvriKev, oùbè tôv Yîôv ucptOTavat boit) -nç dv. Yîôç fàp
ôti 'ftfévvriTar Kaî eî pq èdTiv Yîôç tbç ■fefevvqpèvoç, oùbè
TTatrip tïrj dv KaTà ye tôv toîç voqpaaiv èpnpettf] Te Kaî êttô-
pevov Xo'fiapów TTatqp pèv ôti yeTevvqKev.

229 4. "Apa Te fàp toîç toû TexvoupfoûvToç dppr|T0tç veùpaai2086
TtapnxOû Ttpôç ûnapSiv f] dvOpdntou cpùoiç, Kaî tí] ttpôç tô
TTveûpa ox£O£l xaTeKaXXúveTO. «'Evecpùaqae "fàp eiç tò Ttpóaiu-
trov aÙToû Ttvoqv Iwfjç» [Gn 2, 7], oùx èTépujç, oîpat, to0
itpou tô èv àfiaapû) Kaî oÎKetÔTqTi Tfi ttpôç 0eôv btatpavèç
ëiovTOÇ dei, ci pi] Tq toû 'Ayiou TTveupaTOÇ KüTaKaXXùvotTO
us peTouoiç. TotfdpTOt ÔTe •fé'f0V£V dvOpwitoç ô Movofevqç,
èpqpqv toû itdXat Kaî èv dpxaîç dyaOoû Tqv dvOpdntou tpùaiv

modo dicimus fidem in tres deos esse, sed in unam divinitatem
150 in trinitate adorandam. Quid ergo vim adhibes, et humanis ratio-
ciniis tentas subicere quae mentem et verbum superant, quaeque
sola fide et sine curiositate colenda esse puto?

178 4. Relativa nomina se mutuo significant utroque cognitionem 2085
alterius gignente. Quare si quis dexteram didicerit, facilius ex
hoc sinistram sciet, et e converso, ut quilibet fatebitur. Pater autem
relativum nomen est, et similiter filius.. . . Qui Patrem negat,
Filium negat, et *qui negat Filium, nec Patrem habet.* Merito
quidem et vere. Nam si Pater non est, quia naturaliter genuit,
153 nec Filium subsistere aliquis concedet. Filius enim est quia genitus ;
et si non est Filius ut genitus, nec Pater erit, secundum rectum
et ordinatum mentis ratiocinium : Pater est quia genuit.

229 4. Simul ineffabili opificis nutu natura hominis ad exsistentiam 2086
adducta est, et coniunctione cum Spiritu decorata. *Inspiravit*
enim *in faciem eius spiraculum vitae,* vivente rion aliter habituro,
puto, splendorem sanctificationis et divinae familiaritatis, nisi
415 Spiritus Sancti participatione ornetur. Propterea quando Uni-
genitus factus est homo, humanam naturam vetere ac initiali

2086. MG 75, 808. 2086. MG 75, 908.

eùpdiv, trdXtv aÙTqv eiç èxtìvo peTaOTOixetoûv lÌTreiyeTO, KaOairep dirò irqyfjç toû ibiou îtXripwpaToç èvieiç Te Kat Xéyujv «AápeTe TTveOpa "Apov» [lo 20 22], Ttp btà crapKÔç Kai èpcpavecnèpip cpuafipan, Tqv toû TTveùpaToç tpùatv eO pàXa <jKtaypa<pû>v.

2087 5. Toîç tóùv ètri yr|ç ÓXiaOiÍpaat Kai Taîç ^péùv dpapTiatçioe trXeicrniv pèv ÓCTqv èxênu Tqv x«Piv ôpoyevqç [Movoyevq;?]. 'Iotu) bè ¿ti npôqpaotç aÙTÛJ tt]ç ôeonotoû bôjqç, Tqç àvOpiu-7tÔTT]Toç Tà èyxXiipara. Ei pq yàp fjpàpTopev, oùk fiv yé-yove KaO' ÙPÛÇ' Kai ei pò yéyove KaO' fipàç, oùb' dv ûnépetvesss tôv OTaupôv- Kai ei pii ànéOavev, oùb' àv ¿KTqcraTO tô npoaKuveîoOai beîv npôç Te fiptîiv aùrwv Kai twv àyiwv dyyéXuiv.

2088 6. 'AytáíovTa bè Kai áytaíópevov tòv tpùoet Te. Kai dXqOwç 394
Yìóv, ôti yéyovev dvOpwnoç, ciffKeKÓpiKCV fjpîv b toû TTaùXou383
Xôyoç- <"O Te yàp áyiáEwv», qiqaí, «Kai oí áytaíópevot, èf èvôç nàvTeç, ktX.» [Hebr 2. 11 sq.] 'Aytdiet pèv yàp aùrôç, fiytoç tïiv Karà tpùffiv tbç Oeôç- áytáCerat bè peO' fiptîiv Karà tô dvOpdimvov.

2089 7. «Teicvia, oüç iraXiv tlibivuj, dxptç où pop<pioôr| XptffTÔçisa 858
èv ùpîv» [Gai 4, 19]. Moptpoûrat bè btà TÏveùpaToç dva-
OTOtxetoûvTOÇ i)Mâç Trpôç Oeôv bt' éauroû. 'Ore toîvuv Ttpôç XptOTÔv poptpoùpeOa, Kai aùrôç fjpîv èvaripaiverat Kai eibo-noteîrat KaXtîiç tbç bt' ôpoiou «pufftKûjç toû TTveùparoç, Oeôç tee
dpa tô TTveûpd ètra, tô btapopcpoûv rrpôç Oeôv, oùx tbç btà

bono destitutam inveniens, in illud eam reformare festinavit, immittens velut a propriae plenitudinis fonte et dicens: *Acápite Spiritum Sanctum,* corporeo et exteriore flatu naturam Spiritus utique designans.

2087 5. Hominum lapsibus ac nostris peccatis maximam habeat 406
gratiam Unigenitus. Sciat vero occasionem sibi fuisse gloriae illius deificae, humanitatis peccata. Nisi enim peccassemus, non factus fuisset nostri similis, et nisi factus esset nostri similis, neque 395
crucem sustinuisset, ac nisi mortuus esset, neque nobis et sanctis angelis adorandus esset.

2088 6. Sanctificantem vere et sanctificatum illum natura et veritate 394
Filium, quoniam homo factus est, Paulus nobis induxit. *Qui enim 383*
sanctificat, inquit, *et qui sanctificantur, ex uno omnes* etc. Sanctificat enim ipse, cum sit sanctus secundum naturam in quantum Deus; sanctificatur vero nobiseum quoad humanitatem.

2089 7. *Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Christus in* 182
vobis Formatur per Spiritum, qui regenerat nos ad Deum per858
se ipsum. Cum igitur ad Christum formamur, ipse etiam in nobis per Spiritum naturaliter similem recte signatur et figuratur: Spiritus 164
vero Deus est et ad Deum transformat, non ut per gratiam ad-

2087. MG 75, 968. 2088. MG 75, 1017.
2089. MG 75, 1089.

XÔptToç uTToupftKfjç, dXX' diç Oeiaç tpûaewç pè0e£iv èauTÙj toîç dîioiç buipoûpevov.

149 7. ArrXfj ToiyapoOv Kai dffûvôeTOÇ ô rtavTÔç è<mv èrrèKeiva2090
tpûcnç, ÓTtoOTáaeuJv pèv ibiÓTrjai, irpoatimuiv t€ k\ü ôvopdTuiv
biacpopaîç èfeupuvopévri, Kai eiç áyíav loOaa Tptdba, k X^v
êvÔTrjTi (puffiK^j, Kai Tri Kara rtdv ônoûv ,drrapaXXáKTtp Tavrô-
Tr¡Tt, rrpôç ëv t i ffuvTpéxouoa, t ô Oeôç óvópaTÍ Te \icgc âvopd re]
177 Kai XPnpa, &OTe Kai èv èKdffTtp t t)v ôXqv voeîoGat tpûffiv, perd
t o û itpoaeîvai Kai t ô ïbiov aÙToO, bfjXov bè ô t i t ô Ka0' ímó-
œraatv. Mévei Yàp ëKaorov t o O0' ôrrep èoTÎv, èvdioei -rij npôç
t ô ërepa tpuffiKrj KdKeîva k X o y t o û v èv ibiqt tpùoei. 'Eon y«P
ô ÏTaTfip èv Te Tqi Yîip Kai TÍp 'Ayítp TTveúpan, ôpoituç bè Kai
ô Yîôç Kai t ò TTveOpa èv Te Tip tîaTpi Kai èv dXXqXoïv.

De adoratione in spiritu et veritate, ante 428.

sis L. 1. 'Eneibf) y«P èanv où Xiav eù<J0evî|Ç Ô dvOptinrou 2091
tpûffiç, ofrre pîjv dnoxpœvTuiç èxouaa rrpôç t ô bieKveOffai bû-
vatrOai t o û k o k o û, ouva0Xeî t t u j ç aùrfl rrpôç t o û t o Oeôç. Kai
325 btrrôv drrovépouv ópdrat t ô v x«P'v' vouOeoiaiç dvandOwv Kai
3-'6 èmKOupiav eùpujv, Kai dpeivuu Ti0eiç t o û rrapà itôbaç Te Kai
TUpaWOÛVTOÇ KaKOÛ.

552 6. Eù bè eï n t ô)V t o û rriiipaTOÇ popiuiv dXyeîç, Kai rrerr(-2092
OTeuKaç dXqOtûç ô t i t ô Kûpioç <ra[Jad)0, Kai ai TOiaibe KXrjoetç
Sç Oeip Tip Kara tpúcnv f| 0eía irpoavépet ypacpr), Xu t i k o I aoi

iuvantem, sed ut largiens dignis, per se, divinae naturae participationem.

149 7. Suprema natura simplex et non composita est, dilatata quidem 2090
per hypostaseon proprietates et personarum ac nominum differentias
et iens in sanctam Trinitatem, attamen, per naturae unitatem et
perfectam ac omnimodam identitatem, concurrens in unum, quod
177 Deus nominatur et est; ita ut in unoquoque tota natura intellegatur, una cum eius proprietate, nimirum hypostatica. Manet
igitur unumquodque id quod est, illa etiam possidens in propria
natura per naturalem cum aliis unitatem. Est enim Pater in Filio
et in Spiritu Sancto, similiter et Filius et Spiritus in Patre et
uterque in altero

31« 1. Quia hominis natura non est admodum firma, necjue satis 2091
virium habet ut emergere possit e vitiis, opem illi fert in ea re
825 Deus. Itaque duplicem gratiam tribuere cognoscitur; nam et
326 monitis suadet et adiutoria invenit, quae valentiora efficit malo
praesenti vimque nobis inferente.

552 6. Tu vero, si qua tibi pars corporis dolet, et vere credis haec 2092
verba: Dominus Sabaoth, et alias huiusmodi appellationes, quas
Deo, qui secundum naturam est, divina scriptura tribuit, vim

2090. MG 75, 1092. 2091. MG 68, 173.
2092. MG 68, 472.

■fevriffovToti to0 koko0, aùtôç ûitèp aeautoO irpoaeuxôpevoç dvaqxjbvet tàç Xéjeiç- ¿qieivov fàp fj ¿Keîvoi bpàaeiç, Qeûj Tqv bó£av dvariOeiç, Kai oùxl toîç àKaOàpToiç irveùpaoi. Mepvr|-aopat bè Kai tfc OeonveucTOu ïpaq>f[ç Xeyouaqq- «'AaOeveî tiç èv ùpîv; npocTKaXeaaaOuj toùç npeajiuTépouç tfiç èKKXqcriaç, KTÀ.» [lac 5, 14 sq.] ,

Glaphyra in Genesim, ante 428.

2093 L. 1, n. 2. Ei fàp èan Kate<p0appévoç Kai oùk dXr|0riç 9l ópñtai tuxòv èv toîç eibtbXtuv npoOKuvqTaîç b to0 bieibévat OKonôç tîç ô tûiv ôXujv èart noiq-rriç, dXX' oùv èptptrrôç Te Kai dvafKaîoç biavùrrei vopoç, Kai aÙTOKéXeuOTOç èyeipet -fviîiatç, eïç ye tô XPîval voeîv tô ùnepTepoOv, Kai dpeivov dauyKpÎTtuç ¡l KaO' f)MÛÇ, touTéan Geôv.

In Psalmos explanatio, ante 428.

2094 In Ps 11, v. 3. "Otov bè f| Oeia ypacpîi toùç nepi GeoOss troieîTat Xôfouç, eira popiujv pvqpoveùaei oaigaTiKiîiv, pî] toîç no aiaOiiTOîç èvoppiiéaOu) tûiv dKpocupévuiv ô voûç, dXX' è.K tûiv aiffOtiTÙôv djç èS elKÓTUJV trpaypdTwv, npôç tò tûiv voqiwv dvacporrdTW kôXXoç, èSuj Te ox'IMÔtujv Kai Tro<TÔTr|TOç Kai nept-■fpatpfjç, eïbouç Te Kai tûiv èrèpouv, fi toîç ou'jpacnv dKoXouOeî, voeÎTW Geôv èan pèv yàp ùtrèp ndvTa voOv. 'AvOpwnivwç bè Tà nepi aÙToO XaXoOpev où fàp ùv èrèpaiç fjpdç voeîv Tà ùttèp l'ipâç.

habere pellendi malum illud, pro te ipso preces fundens haec verba pronuntia; sic enim rectius quam illi facies, neque impuris spiritibus sed Deo gloriam tribues. Commemorabo etiam divinitus inspiratam scripturam quae ait: *Infirmatur quis in vobis l Inducat presbyteros ecclesiae,* etc.

2093 l, 2. Quamvis apud servientes idolis corrupta sit nec vera esse 9l videatur ratio discernendi quis sit universorum factor, attamen innata et necessaria lex movet et spontanea scientia excitat ad concipiendum aliquid praestantius et nobis incomparabiliter melius, id est Deum.

2094 11, 3. Quando divina scriptura de Deo verba habens, de cor-»8 poralibus partibus mentionem facit, ne mens audientium ad sensi- no bilia se ferat, sed ex sensibilibus, tamquam ex similibus rebus, ad intellegibilium pulchritudinem ascendat, et extra figuras et quantitatem et circumscriptionem et speciem et cetera quae corporibus conexa sunt intellegat Deum : est enim supra omnem intellectum. Humano modo de ipso loquimur, non enim aliter poteramus intellegere quae sunt supra nos.

2093. MG 69, 36. 2094. MG 69, 792.

286 113, 16. Ei Kai notoOgtv ópoíwpa dvOpdiTtujv Oeoaepiîiv, 2095
οὐκ ¿ni τὸ TTpoffKuveîv tbç Oeoîç, dXX' Iva ôptùvTeç aÙTOÙç eiç
iqXov aÙTûiv êXOuiptv ei bè trotoOpev ópotwpa τοῦ XpicrroO,
ïva f| bidvota r]pwv npôç τὸν ττôOov aÙToO dvairrepujOij.

In Isaiam commentarius, ante 428.

67 L. 1, orat. 4. Oi tt|v èv τοῖç OeonveùoToiç ppacpaîç iffropiav 2096
tbç èwXov trapaiToùpevoi, tpeûfoucn κοτὸ τῶ eÎKÔç τῶ voeîv
bùvacrôat, KaO' ôv 7tpoaf|Kei Tpônov, τὺ èv aÙToîç -fefpappèva.
©empia pèv fàp nveupaiiKt'i KaXrç Te Kai ôvqoupôpoç, Kai Tflç
btavoiaç τῶν ôtpOaXpôv eù pdXa KaTaXapirpùvouoa vouvexe-
72 crrctTOUç ànoTeXeî. "Οτου bé -n Ttîiv iffTopiKâiç Trenpaypévujv
btà Ttîiv ieptbv fjpîv YpappâTUJV eiocpéptyrai, τῶτê bî) τὸτε τῶ
èK Tf]ç ÎGTopiaç xpntf'pov éijpâoOat npénei, ïva iravTaxôOtv
ïjpfiç f] OeôirveuOTOÇ Tpa<PH atpZouad Te Kai tbcpeXoOaa <pal-
vqTai.

aie 4, 2. Aé-fwv bè [6 ©eôç] τοῖç f]papTT]KÓat τῶ- «'En poqOn- 2097
Orjaip [Is 44. 2: lxx], blbuiai Oappeîv ôτi koîtoi rroXXaîç Kai
dtpvKTOtç aiTÎaiç èvetXtippévotç f]pepÔTt]TÔç Te Kai tpiXavOpmniaç
TeTT|pr]Tai Xeitpavov. Kai direip&j dv oùbèv τοῦ atpCeaOai Kai
aùroûç, eÎTtep ëXoïvTO peTatpovrâv èτri τὸ dpeívuj Kai npetrinbé-
trrepa, Kai τοῖç trap' aÙTOû aupPaivovra vôpoiç.

iss 4, 2. 'Apxî| Tàp τῶiv ôXuiv ©eôç, dvapxoç tôv aÙTÔç, Kai 2098
94 trap* aÙTOû trdvTa traprixOn trpôç féveorv aÙTÔç pèv oùv

286 113, 16. Etiamsi facimus imagines piorum hominum, non tamen 2095
ut eas adoremus tamquam deos, sed ut, iis inspectis, ad ipsorum
aemulationem impellamur; ideo autem Christi imaginem facimus,
ut mens nostra ad illius amorem excitetur.

67 1, 4. Qui in scripturis divinitus inspiratis historiam ut rem fri- 2096
volam repudiant, fugiunt, ut videtur, eo quo decet modo ea, quae
in ipsis scripta sunt, intellegere. Speculatio enim spiritalis, quae
bona est et utilis et intellegentiae oculos maxime collustrans,
72 cordatissimos quidem efficit; quando autem aliquid historice gestum
ex sacris litteris nobis affertur, tunc illam quae ex historia utilitatem
nascitur aucupari decet, ut scripturam divinitus inspiratam unde
cumque nos et servare et iuvare appareat.

8<6 4, 2. Cum ait [Dem] peccatoribus: *Adhuc habebis auxilium,* in 2097
spem ac fiduciam erigit, licet multis et inevitabilibus culpis sint
impliciti, reservari tamen bonitatis et humanitatis reliquias, nec
quidquam obstare quominus et illi quoque serventur, si velint
redire ad meliora et decentiora et eius legibus consentanea.

188 4, 2. Deus enim est principium universorum, ipse sine prin- 2098
94 cipio, et omnia ab ipso ortum habent; ortus autem ipse est et

2095. MG 69, 1268. 2096. MG 70, 192.
2097. MG 70, 920. 2098. MG 70, 924.

féfovcv bit' oùbevôç, dXX' ècrnv wv Te Kai ètfôpevoç. Toûto yàp ôvopa aÙTiÎJ.

2099 4, 2. MoptpoûTai *ye* grjv èv f)gîv ó Xptœrôç, èviévToç f|pîv3s< toû 'Ayiou ïïveùpaTOç Oeiav tivù póptpwciv bf áyiaapoO Kai biKaioaùvqç. Outw yáp, oûtuj Taîç fipeiépaiç èpirpéirei q/uxaîç ô xapax-nip Tfiç ùnooTaaeujç toû Oeoû Kai TïaTpôç, àvapop-cpoûvToç fipâç, (i>ç ?<pnv, toû 'Ayiou ïïveùpaToç bf àyiaapoû npôç aÙTÔv.

In loelem commentarius, ante 428.

2100 32. AéboTat yàp f)gîv ibç èv úenp tô vbwp tô îèùv toû «s áyíou paîTTÎapaTOç, tbç èv ffÍTip ye pi)v ó apToç Tflç Z<Jjr|ç Kai 493 djç èv oïvuj tô aTpa- Ttpoffeirevi'iveKTat bè Kai f) toû èXaiou4<6 Xpeia, cfuvreXoûoa irpôç TeXeiujoiv toîç bebiKanupévoiç èv XpiOTtp482 btà toû áyíou paKTÎopaToç.

In Matthaeum commentarius, post 428.

2101 C. 26, V. 27. A€iktikwç bè eîire- «Toûtô pou è<rn tô oû)|Lia»,486 Kai* «Toûtô poù ècm tô aîpa» [Mt 26, 26 28], ïva pñ vopicrçç TÙiTOv eîvat Tà cpaivôpeva, dXXà btà tivoç appprou toû 7tàvTa489 idXÛovTOç Oeoû peTanoteîaOai eiç ffûpa Kai aîpa XptffTOû Karà tô dXqOèç Tà Ttapevriveypéva, Jjv peTaffxôyreç Tqv ìuiottoiòv sos Kai àyia<iTiKf|v bùvaptv toû XptOToô eiobexôpeOa.

genitus a nemine, sed est qui est, et qui futurus est. Hoc enim est nomen ei.

2099 4, 2. Formatur in nobis Christus, inferente nobis Spiritu Sancto 354 divinam aliquam formam per sanctificationem et iustitiam. Ita enim, ita in animabus nostris lucet character substantiae Dei et Patris, reformante nos, ut dixi, Spiritu Sancto per sanctificationem in ipsum.

2100 32. Data est nobis ceu in pluvia aqua vivens sacri baptismatis, <|5 et tamquam in frumento panis vivus, et tamquam in vino sanguis. 493 Accessit item usus olei, qui per sacrum baptisma in Christo iusti-476 ficatis ad consummationem conferret. **482**

2101 26, 27. Demonstrative autem dixit: *Hoc est corpus meum,* et:486 *Hic est sanguis meus,* ne figuram esse arbitreris ea quae videntur, sed arcana ratione aliqua transformari ab omnipotente Deo in 489 corpus et sanguinem Christi vere oblata, quorum participes effecti sos vivificam et santificantem Christi virtutem suscipimus.

2099. MG 70, 936.
2100. Pusey 1, 331; MG 71, 373.
2101. MG 72, 452.

I?] In Marcum commentarius1.

552 Τοvτοiç [Mc 6, 13] itapanXnaia Kai ὸ Aoukôç èSéOero- tô 2102
bè «nXcttpov èXaitp» pôvoç ?<pn ô MàpKoç, $ Kai 'lotKuupoç èv -rri KaOoXtKri Tà ôpota Xéyet- «AffOevâ tiç èv ùpîv; ktX.» [lac 5, 14 15.} Tô èXaiov Kai kôitouç ìàrai, Kai tptuTÔç atTiov Kai ÎXapÔTTiToç ùrrâpxet. ZnM«ive ouv tò àXncpôpevov èXaiov Kai tô napà toû 0eoû èXeov, Kai tt]v ïaatv to0 voffi'ipaToç Kai Tfjç Kapbiaç tôv tpumapóv ôti yàp f] evxñ tô rrftv èvqpye, rravTÎ trou br|Xov tô bè èXaiov, &ç *fe* oîpat, ffúppoXov toùtwv ÎHtflpxe.

In Lucam commentarius, post 428.

403 C. 22, V. 42. 'Hv pèv yàp oùk dpouXtyrov aÙTÎÎJ [Xpicrrw] 2103
tò iraOeîv, <popnKÓv ye pèv êTépouç, biá Te tí}v áboííav Kai Tf]ç 'loubaiujv auvaytuyf|ç tôv ôXeOpov. . . . 'Eireibri bè oùk pjv pf| ÙKoffTfivai tô TtàOoç, dXero aùrô, ouveuboKoûvToç aÙTû) 402to0 Oeoû Kai ΤïaTpôç- tbç eîvat tî]ç pèv àvOpwrreiaç rpôcreujç 550tô eiç Oopùpouç eÙKoXov• Tfiç bè Oeiaç, tô è<p' éhraotv â0paur OTov. 'H pèv yàp toû OavdtTou irapetobûoa pvqpq Tapárret tôv 'Inaoûv- f| bè Tf[ç 0eÔTr]TOç buvaptç KeKtvqpévov eùOùç XetpoÛTat tô iràOoç, Kai perapopcpoî irpôç eÙToXpiav.

In loannem commentarius, post (vel ca) 428.

232 L. 1, c. 9 (in Io. 1, 9). 'O rrporrâTUjp Abàp, oùk èv xpôvtp, 2104
KaOdwrep fjpeîç, tô eîvat ootpôç cnroKcpbàvaç ôpàTat, ¿XX' ¿K

552 6, 13. His [Mc 6, 13] similia etiam Lucas exposuit; ««gcían/2102
oleo, solus dixit Marcus, quibus verbis et Iacobus in catholica similia dicit: *Infirmatur quis in vobis1.* etc. Oleum et defatigationem medetur, et luminis principium-ac gaudii exsistit. Significat igitur unctio olei et misericordiam Dei et morbi remedium et cordis illuminationem. Quod enim oratio omnia operatur, cuique manifestum est; oleum vero, ut opinor, symbolum est istorum.

403 22, 42. Certe non erat ei [Christo] involuntaria passio; ceteroqui 2103
etiam gravis, propter ignominiam, et propter iudaicae synagogae ruinam. . . . Sed quia passionem iam vitare non Oportebat, hanc 402subire decrevit, conspirante secum Deo et Patre; ita ut humanae 390 quidem naturae fuent perturbationis commotio, divinae autem in omnibus constantia. Mortis quidem praesens imago lesum turbat, sed deitatis virtus commotam ilico sedat passionem et ad confidentiam transfert.

232 1, 9 (1, 9). Primus pater Adam, non in tempore, sicut nos, 2104
sapientiam consecutus esse videtur, sed statim a primis ortus sui

1 Iste commentarius probabilissime Victori Antiocheno (saec. V) attribuendus est.

2102. ***J. A. Cramer,*** Catenae Graecorum Patrum I, Oxford 1840, 340.
2103. MG 72, 921. 2104. P (= Pusey) 1, 111; MG 78, 128.

itptùTUJV eùOùç tûiv tôç yevéaeujç xpôvwv téXeioç *èv* auvéaet cpaiveTai, tôv boOévTa tô cpùaet ïtapà 0eoû cpujTiapòv dOôXcuTov ‹=Ti Kai KaOapôv biaau'jîinv èv èaurûj, Kai drarniXeuTov *fywv* tôç qpùaeœç tô dSiwpa.

2105 l> 9 (l> 0)- "On Xtav èativ dToniÚTaTOv ■rcpoOirâpxeiv pèv oïeffOai tôv ipuxôv, èK irpoyeveOTépuiv bè dpapTripdTuiv eîç tù ¿K fôç KaTanépneaOat aibpara vopiZeiv aùtôv, btà tûiv ÛTTÉÎeuYpévujv èvvoiwv KaTà tô èyxwpoOv ôpîv dnobeîîai ireipaffÔptOa. [Sequuntur 24 argumenta.] 223

2106 1, 9 (1, 12). MéTOXOl fàp aÙToO [toû ©eoû] yeyovÔTeç btàsss toO TTveùpaToç, KaTcacppayiaônpcv eiç óuotÓTqTa tôv irpbç aÙTÔv, Kai eiç tô dpxéTunov tôç eÎKÔvoç àvapaivopev axôpa, KaO' ôvrcep ôpàç Kai Trerioiôaôai ‹pr)‹nv ô Oeta ypatpô [Gn 1, 26]. Môpç fàp oütw tô dpxaîov tôç «pùaeuç dvaKoptffdpevot KdXXoç, Kai Ttpôç tôv Oeíav èKeivqv dvapopcpujOévTeç cpùaiv, KpeiTTovç èaôpeOa twv ¿k napapdaeuiç ôpîv aupfkpïiKÔTwv kokuiv. Oùkoûv dvapaivopev eiç tô inrèp cpùatv dSiujpa btà XptffTÔv, dXX' où kot' ¿Keîvov dtrapaXXdKTtuç èffópeOa Kai ÔP^'Ç uioi OeoO, dXX' tbç Trpôç èKtîvov btà TÔÇ kotù pipqaiv xdptTOç- b pèv ydp èanv YIôç èK TïaTpôç ùndpxuiv dXqéivôç, OeToi bè ôpt'Ç diç èK cpiXavOpwniaç, tbç èv xdpiTOÇ poipcf XapfJdvovTeç tô <'Eyib eÎTta- Oeoi èare Kai uioi 'Yipiarou irdvTeç» [Ps 81, 6]. 'H pèv yàp Tre-rrotripévq Kai boùXq KTÎatç KaXeîrat irpôç Tà brrèp tpùatv veùpan yupvû Kai OeXqaet toO TTaTpôç- b bè Yiôç Kai OeôçtM Kai Kùptoç oùk èv toîç GeXôpaat toû 0eoO Kai TTaTpôç, oùbè ôaov eiç tô pepouXqaOai pôvov, aÙTÒ tô eîvat Oeôç Kai Yiôç 355 356 359 393

temporibus perfectus in intellegentia ostenditur, illuminationem a Deo naturaliter datam illibatam et puram in se ipso servans, et integram habens naturae dignitatem.

2105 1, 9 (1, 9). Quod autem absurdissimum sit putare animam ante corpus exsistere, et ob praecedentia peccata in terrena corpora ipsam demitti, ex subiunctis argumentis quantum in nobis est demonstrare conabimur. **[Sequuntur 24 argumenta.]** 223

2106 1, 9 (1, 12). Participes eius (Dei) facti per Spiritum, signati sumus in similitudinem cum ipso, et in exemplar imaginis aseendimus, secundum quam nos factos esse ait divina scriptura. Sic enim tandem vetere naturae pulchritudine recuperata, et ad divinam illam naturam reformati, superabimus mala quae ex praevaricatione nobis contigerunt. Igitur ascendimus ad supernaturalem dignitatem per Christum; non autem erimus filii Dei sicut ille, absque discrimine, sed per gratiam qua illum imitamur: est enim Filius ex Patre exsistens genuinus, nos vero adoptivi ex benignitate, accipientes tamquam gratiam hoc: Æg» *dixi: dii estis et filii Excelsi omnes.* Facta enim et serva creatura vocatur ad supernaturalia solo nutu ac voluntate Patris; Filius vero, Deus et Dominus, non decreto Dei et Patris, nec solum quia voluit, habet unde sit Deus 358 356 353 359 393 154

2105. P 1, 118; MG 73, 133. 2106. P 1, 133; MG 73, 153.

Keicniaerat, dXX' èi aÙTflç -rfjç oùaiaç àvaXaptpaç toû TTaTpôç, tô îbtov aùri)ç dyaOôv Kaxà tpùaiv ¿TráyeTai.

iss 1, 9 (1, 13). Ei yàp [tô ÎTveOpa] mòte ©eôç kcitù cpùaiv, Æ2107
182 oiÎTOt, pr|Te ptr)v èK Oêo0 tô TTveOpà èa-nv îbtov aÙToû, Kai btà toOto oùatuibâiç èvunapxov aÙTip, ?Ttpov bé n nap' aÙTÔv, Kai tF|ç tûiv TreiroíTipéviuv ôpocpiîtaç oùk àrrujKiapévov, ttûç oi bt* aÙToO T€vvr)Oévreç éi.ueîç ¿k 0eoO YEfEvvfjoOat XffôpeOa Ílo 1, 13] ; 'H Yàp ôn tpeùbeTai TtdvTuiç èpoùpev ô eùarfeXiaTnç, Í, EÏTtep èativ dXqGi'iç, èx£l ôè oütw, Kai oùx èTÉpiuç, ©tôç eOTat Kai èK ©eoû kotù qiùaiv tò TTveOpa- où bè] Kai peTÌa/eiv
358 btà ttîgteujç Tf)ç eiç Xptorôv dîtoùpevoi, «Geiaç te cpùatujç dTtOTeXoùpeGa koivujvoî» [2 Petr 1, 4], Kai èK Oeo0 YE'f£vvf]a0cn Xe-fópeGa, Kai Oeoi btà toOto xPloaTÎCopcv, où xápin pôvov
357 eiç Tr]v inrèp fipàç dviirràpevoi bôîav, dXX' diç qbr] Kai ©eôv ?XOVT6ç èv éauTOîç èvotKoOvTa Kai èvauXiiôpevov, Kara tô èv Tip irpoq>r|Tij KEtpevov, ôti «'EvoiKqaw èv aÙTOîç Kai èpnept-Traniaio» [Lv 26, 12; 2 Cor 6, 16].

570 2, 1 (2, 1). TTav7]-fùpea)ç tî)ç èrti yáptu TeXoupévqç [cf. lo 2108
2, 1 sqq], bfjXoV bè bqTTOU TtaVTWÇ ÔTI OEpvÛlÇ, TtàpEOTl pèv TOÛ au)Tf]poç f] pnrqp, KEKXqpévoç bè Kai aùrôç toîç oîkeîoiç auv-acpiKveîTat paOrfraîç, OaupaTouppi^æv pàXXov t)7tep auvea-naaôpevoç, en te Ttpôç toùtiu Kai aùrqv ápáauiv Tf]ç dvGpwirou Yevéaeuiç njv dpxnv ôaov bè Tjkev eiç n'jv aapKa cpapév.

356 2, 1 (3, 5). Où auviévTa tôv dvGpanrov [tòv NtKóòqpov] 2109
KaO' ôv ebei Tpóirov, tí dv poùXovro anpaivetv tô dvœOev yev-

et Filius, sed ex ipsa substantia Patris effulgens, proprium eius substantiae bonum secundum naturam accipit.

165 1, 9 (1, 13). Si (Spiritus) nec Deus est natura, nec ex Deo proprius 2107
182 eius Spiritus et ideo substantialiter in eo exsistens, sed ab eo diversus et a natura rerum factarum non remotus, quomodo nos, qui per ipsum nati sumus, ex Deo nati dicimur? Aut enim evangelistam plane mentiri fatebimur, aut, si verax est et ita habet et non aliter, Spiritus erit Deus et ex Deo secundum naturam; cuius participatione
358 donati per fidem in Christum et *efficimur divinae consortes naturae,* et ex Deo nati esse dicimur, et propterea dii nuncupamur, non
357 gratia tantum ad supernam gloriam evecti, sed iam habentes Deum in nobis inhabitantem atque commorantem, iuxta illud prophetae: *Inhabitabo in illis et inambulabo.*

570 2, 1 (2, 1). Cum nuptiae celebrarentur (cf. io 2, 1 sqq), caste ni-2108
mirum et honeste, adest quidem mater servatoris, sed et ipse cum discipulis suis invitatus venit, non tam epulaturus quam ut miraculum faceret, ac praeterea generationis humanae principium sanctificaret, quod ad carnem nimirum attinet.

856 2, 1 (3, 5). Cum homo (Nicodemu») non intellegeret quonam modo 2109
oporteret et quid significaret oportere nasci desuper, apertiore eum

2107. P 1, 136; MG 73, 157. 2108. P 1, 200; MG 78, 224.
2109. P 1, 218; MG 78, 244.

vq0f]vai beîv [cf. Io 3, 3], aatpeorépoiç èKKatbeùet pa0f)ga<n, fupvoTépav bè aùtip KapaTÍ0qcn to0 puaTqpíou Tqv fvùjcriv. 'O pèv fàp Kùpioç f]g<jùv 'Iqaoûç ô Xpurrôç rf]v btà TTveù-pafoç civafévvrioiv dvtuûev CmeKciXet, rr)ç ávtuTctTUJ Ttaawv oùcriaç tô TTveûpa beiKVÙç, bt' ou «Tfjç 0eiaç cpùoeujç pvôpeGa K01VUJV0Í» [2 Petr 1, 4].

2110 2, 1 (3, 5). TTveûpaTt pèv fàp áfiáítTai toû dvOpiÙKOu tô 447 irveûpa, ubati bè aO iraXtv frfiaapévip tô otîipa. "Ovitep fàp TpôiTov tô èv toîç Xépqaiv èKxeôpevov ûbcup Taîç toû irupôç bptXfloav ctKpaîç tt]v èE aÙToO búvapiv àvapàrrcTai, oûtiu bià tî)ç toû TTvevpaToç èvepyeiaç tò aìaGifròv ûbwp irpôç 0eiav •nvà Kaì ànôppHTOv péTaOTOixetoÛTai búvapiv, áfiáíci Te Xovrrôv toùç èv oîç àv yévoiTO.

2111 4, 4 (6, 70). «Kai f)péîç TremcrreÙKapev, Kai èfvùjKapev ôn26i où eî *b* XpiffTÔç ó âfioç toû 0eoû» [io 6, 69]. . . . Kai m<rreùeiv •fàp Kai èyvwKévai g)affi, ffuvevefKÔVTeç apgiu) KaTà TaÙTÔv. "Ebei *fàp* Kai iriOTeùeiv Kai voeîv • Kai oùk èirei-rrep èœrî KÎfftei napabcKTà tô OeiÔTepa, btà toûto XPD kcîvtcuç Tfjç èK' aÙTOîç èpeùvrçç ôXoKXqpujç ¿KotpoiTâv, KCipàcOat bè p&XXov Kai foûv eiç pcTpiav àvafiaivetv fvuiffiv, tîîv tiç èv èffÔKrpip Kai aivifpati, Ka0ánep ô TTaûXôç cprjaiv [1 Cor 13, 12]. Eti bè bf) kùXiv où 258 KpÔTepov èfvaiKévai gpaffiv, cira KiOTeùeiv, dXXà KpoOévTeç tt)v KÎfJTiv, beuTépav TÎ]V fvworv ¿Káfouffi. MeTà fàp Trjv kiotiv f], fvwaiç, Kai où Kpô Tfjç KÎoreujç, KaTà tô fefpappévov ▮ «'Eàv pf) KiOTÈÙ(H]Te, oùb' où pf] auvfiTe» [is 7, 9]. TTpoKaTa-259 TeOeionç fàp èv fjpîv Kprprtbôç tivoç bÎKqv Tfjç dKeptepfàoTOu

edocet doctrina et nudiorem mysterii scientiam ei exponit. Dominus enim noster Iesus Christus regenerationem, quae per Spiritum est, desuper esse praedicabat, ostendens supremae omnium substantiae Spiritum esse, per quem *efficimur divinae consortes naturae.*

2110 2, 1 (3, 5). Spiritu enim sanctificatur hominis spiritus, aqua 441 vero santificata corpus. Quemadmodum enim infusa lebetibus aqua, si admoveatur igni vehementi, vim eius concipit, ita Spiritus efficacitate sensibilis aqua ad divinam quamdam et ineffabilem vim transformatur, omnesque demum in quibus fuerit sanctificat.

2111 4, 4 (6, 70). *Et nos credidimus et cognovimus quia tu es Christus* 261 *sanctus Dei.* . . . Nam et credere et scire se aiunt, ambo in unum et idem conferentes. Oportebat enim et credere et intellegere; neque ex eo quod res divinae fide percipiuntur, idcirco ab earum indagine in totum cessandum est, sed conandum potius ut ad mediocrem saltem earum notitiam evehamur, quae sit tamquam in speculo et aenigmate, sicuti Paulus ait. Rursus autem optime 258 dicunt non primum se cognovisse, deinde credere; sed, praemissa fide, cognitionem secundo loco inserunt. Fidem enim sequitur cognitio, non antecedit, iuxta illud: *Si non credideritis, non intellegetis.* Fide quippe simplici nec curiosa, basis instar constituta, 25»

2110. P 1, 219; MG 73, 244. 2111. P 1, 574; MG 73, 628.

mcrreujç, ènoiKobopeìTai Xonròv f| Yvtùfftç Kara ppaxú, Kai «eiç pérpov f)XtKÎaç» [Eph 4, 13] éipàç ávacpépoucra tí]? èv XpiOTÛJ, Kai «eiç àvbpa TtXeiov» Kaì TtveupariKÔv.

599 6 (8, 51). TTavreç àvapubaovTai, Kai eiç Zwf]v EloaûOiç 2112
àvabpapoûvTai, nicrroi Te Kai dmaroi. MepiKp yap Kai oùbapujç f] àvàaratJiç, dXX' ïoq toîç ôXotç, Kara ye tòv èv Tip XPÙval iravraç àvafhtòvai Xófov.

22i 9 (13, 18). Xpflvai bè oTptai paXarra biq TtavTUJV èKeìvo2113
biaa'KeiTTopévouç ôpâv, ôn toîç XoqiKOîç tûiv KTicrpaTUJV ibiaç irpoaipéoeaiç dnévEtpe Tàç f|vtaç ô ttóvtujv bppioupqôç, Kai aÙTOKeXeùaTOiç àtpqKEv lévat ^oiraîç, èçp' ÔTtep dv ?KaGTOç poóXoiTO Tuxôv exeiv aparra boKipdoaç tòv Tpóirov. . . . Outujç TrerroiqTai KaTà Tr]v dpxòv ó TrpiùToç ¿tvOpwiroç, TOtrréOTtv ó uo'Abdp. . . . Outujç èireXégaTO tòv ìoùbav, Kai toîç àfioiç aÙTÔv dvépiSe paOrjTaîç, èiriTqbeiujç éxovra bqXovôn rrpôç dKoXoùôqoiv èv dpxaîç. 'Eneibq bè Karà ppaxù netpáíujv ô Xaravâç Taîç aioxpOKtpbiaiç irpoffexEipujffaTO, viKiqOévTa tîù rtàQet, Kai irpobôrqv bt' atjTÔ ye-povÓTa, Xonròv direúJffaTO. Oùbèv oùv ¿pa rrpôç tòv èmXeìduevov.

ios 9 (14, 17). "On bè Ôêîôv te tò TTveûpa, Kai oùx êTepooùoiov, 2114
tbç rrpôç aÙTÔv Té cpqpi tòv TTaTépa Kai tòv Yióv, oùòevì pèv oTpai tûjv eu tppovoùvTUJv inrdpxetv dpcpipoXov, Kai dva-fKaîoç
165 bè ppâç dvarreicret Xôqoç. Ei fàp oùk eîvai nç aÙTÔ tpqffiv èK Trjç oùoiaç toû Oeoû, rtâiç dv Eiq Geoû péTOxoç f] ktîoiç
357?n Xapoûoa tô TTveûpa; Karà -riva bè Tpôirov vàoi Oeoû Xpiipanoûpev Kai éaópeOa, ktiotôv f) dXXoyevèç Kopteôpevoi

superaedificatur deinceps cognitio, quae paulatim *in mensuram aetatis* Christi et *in virum perfectum* ac spiritalem nos effert.

599 6 (8, 51). Omnes reviviscent et in vitam rursus regredientur, 2112
et fideles et infideles. Minime enim particularis est resurrectio, sed aequalis omnibus, quia dictum est omnes reviviscere oportere.

221 9 (13, 18). Considerantibus maxime, puto, videndum est crea-2113
torem universi tribuisse rationalibus creaturis proprias libertatis habenas et permisisse ut irent spontaneo motu quo quisque vellet, quippe qui hunc optimum esse modum existimaret. . . . Sic factus
140 est initio primus homo, id est, Adam. ... Sic elegit ludam et sanctis discipulis eum adseripsit, cum idoneum sectatorem se praestaret initio. Sed postquam paulatim tentans Satanas ad turpe lucrum adduxit, victum passione et propterea traditorem factum dimisit. Nihil igitur ad eum qui elegit.

166 9 (14, 17). Spiritum divinum esse et non diversae substantiae 2114
a Patre et Filio nemini recte sentienti dubium esse puto, et ne-
165cessaria ratio nos convincet. Si quis enim ex substantia Dei esse negat, quomodo creatura erit particeps Dei, accepto Spiritu? Quo-
357 modo templa Dei nuncupabimur et erimus, creatum vel alienigenum

2112. P 2, 115; MG 73, 917. 2113. P 2, 358; MG 74, 129.
2114. P 2, 469; MG 74, 260.

TTveûpa, Kai oùxi pâXXov tô èK OeoO; TTwç bè «Gdaç tpùaewç Koivujvol» [2 Petr 1, 4], Karà Tàç Tíîiv áríujv qxuvdç, oí «TTveù-paroç pÉTOXoi» [Hebr 6, 4], d toîç fevriTOîç èvapi0ptóv ècrri, Kai où/i pàXXov è£ avTf|ç fjpîv tt|ç 0daç cpùoewç npôeioiv;

2115 9 (14, 20). TTpóònXov oùv dpa Kai irûffiv oîpat biacpavéç, 415
ôti toùtcuv ?v€Ka bq pdXtOTa tiîiv aìniùv, 0eôç Kai èK OeoO KaTà ipóoiv ÛTrdpxiDV, àvOpumoç yepovev ô Movoyevriç, ïva bqXovÔTi KaTaKpivq pèv Tqv àpapriav *èv* rf| aapKt, veKpdicrç bè Tip ìbiip OavÓTtp tòv Oávarov, Kai uioùç Tjpàç dirobd£rç 0eoO, rrpôç tô ùirèp ipùffiv dSiutpa toùç ôvtoç èìri tî)ç yî)ç 353
dvayevvriffaç èv TTveùpan. 'Hv fàp brprou Kai pdXa KaXujç, KaTà TOUTOvi tòv Tpônov dvaKecpaXaiujoaaOai irdXiv Kai eiç tô dpxaîov dvaXapeîv tô bioXiaOhcav févoç, TOUTétm, tô dv-Optbmvov.

2116 10, 2 (15, 1). Aùtôç *ò* ourrrip- «'O Tpurfcuv pou TÎ]v odpKa»,48» <pr]oi, «Kai KÎvtuv pou tô aîpa èv èpoi pévei, Kdfùi èv aùrûJ» [Io 6, 56]. 'Ev fàp b?] toútiu paXiora Kanbeîv diiov, tbç où KaTà (Jxèffiv Tivà pôvrjv, tt]v èv btaOèffd vooupévqv, èv ùpîv èoeaOai tpqaiv ô XpiOTÔç, dXXà Kai KaTà péOeíiv f]TOi <puffiKi)v. "Qffrrep yàp d -nç Kt]pôv èTÉptp ouvavanXéîaç Ki]pûj Kai rrupisoo oufKaTaTr|Èaç, *èv* n tô è£ dpcpoîv èp'fdleTat, oùtuj bià Tf)ç peTaXr|ipeujç toO crujpaToç toO XpiOTOÛ Kai toO npiou aïpaToç, aÙTÔç pèv èv ùpîv, f)peîç bè aù rrdXiv èv aÙTiû cruvevoùpeOa. Où -fàp i)v èTépujç EiDorroiT]0f|vai bùvaoOai tô <p0eipeo0ai

sumentes Spiritum, non autem illum qui ex Deo est? Quomodo *naturae divinae consortes,* secundum sanctorum voces, qui *Spiritus participes* sunt, si inter res factas computetur, non autem ex divina natura ad nos provenit?

2115 9 (14, 20). Manifestum est igitur et cunctis, ut opinor, liquet 415
eas maxime ob causas Unigenitum, cum Deus sit et ex Deo secundum naturam exsistat, factum esse hominem, ut nimirum damnaret peccatum in carne et morte sua mortem destrueret, nosque Dei filios efficeret, ex terrena condicione ad dignitatem 353
supra naturam regeneratos in Spiritu. Hoc enim utique modo licebat instaurare et in pristinum statum revocare lapsum genus, hoc est, humanum.

2116 10, 2 (15, 1). Servator ipse: *Qui manducat meam carnem,* in- 484
quit, *et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in illo.* Hic enim animadvertere est operae pretium, Christum non dicere se dumtaxat in nobis futurum secundum relationem quamdam af-fectualem, sed et per participationem vere naturalem. Ut enim, 509
si quis ceram cerae indutam igne simul liquaverit, unum quid ex ambobus efficit, ita per corporis Christi et pretiosi sanguinis participationem ipse quidem in nobis, nos autem rursus in eo simul unimur. Neque enim aliter vivificari potest quod natura

»115. P 3, 483; MG 74, 273. 311«. 1 2, 542; MG 74, 841

nttpuKÔç, el jti) (TuveirXaKTi OujpaTiKwç Tip dtbpaTi Tfjç KaTà tpùatv Cwfjç, TOUTétm toO Movoyevoûç.

2"5 10, 2 (15, 12). El -fàp ànâcinç tî)ç toO aarri)poç t)pû)V èv- 2117
toXt)ç tt]v TrXqpwaiv f| eiç àbeXcpoùç dydnni Ttipeî Kai épfáíeTctt, nwç où Xiav àSioOaùjiacrroç ó TaÙTqv ôti pdXiOTa KaTopOoûv èirtxeiptîiv àXotôoptiTtuç Te Kai àvuTtaiTÎwç, ôtc iraotûv, tbç énoç
27? eineîv, twv àpeTwv èvanÓKevrat tô KetpàXatov; Aetnépa fàp Tf)ç eiç Qeôv d'fdnriç f] eiç àXXr|Xouç èari, Kai nâoa tî)ç eiç Oeôv eùoepeiaç f] bùvapiç tbç èv évi TOÚTtp oupitepatoOTai Xófw, «èv tÍ› ÁfaTrr|<Jetç tôv TiXqffiov pou tbç éauTÓv» (Gai 5, 14].

294 11, 9 (17, 12). Oùòé yàp oiqoópeOà troTf, KaTà Oeîôv Te 2118
295 Kai dpaxov Kpîpa tôv irpoôótriv èv paOrjTaîç tí) toO ©rjpeÔQvroç èvaXwvat Ttayibi, Kai ppôxaiv eïtfw fevéaOat biafJoXiKÙjy• ù yap &v tmápxoi Kai dvunainoç, tprçtptp tô vikûv Trapaxæpqffaç Tf| dvœOev. «pipati fàp tû› irapà GeoO tîç dyntmiaeTat; Nuvi bè KaTÔKpiToç pbeXupôç Te Kai èv dpeivoffiv ei pqbôXaiç èfevvr|0n [cf. Mt 26, 24]. Aià iroíav aÎTiav; 'ES oiKeiwv yàp toOto naètbv OeXqpdTwv, Kai oùk èS dvd'fKriç Tf)ç itapd tivoç ô beiXatoç èSeXéfxeTat.

too 11, 9 (17, 13). Où yàp èv TÓirtp tò Oeîov, drrecrn bè 2119
TravTeXûiç twv ôvtujv oùbevôç- TtXrjpoî yàp Tà irdvta Kai btà ndvtwv èpxôyevov e£w Te TrdvTtuv Kai èv nàaiv ècm.

394 11, 9 (17, 17). "AflOV bè ixâv ônep dv cpaivoito Tfiç èv 2120
KÔoptp KqXïboç dTHiXXafpévov, ôirep èafi cputJtKwç pèv èv

sua est corruptibile, quam si corporaliter unitum sit corpori eius, qui secundum naturam suam est vita, hoc est, Unigeftiti.

275 10, 2 (15 12). Si enim omnium salvatoris nostri mandatorum 2117
consummationem continet ac operatur fratrum dilectio, quomodo non valde mirandus est qui hanc sincere et inculpate colit, cum omnium, ut semel dicam, virtutum caput in ea contineatur? Se-
277 eunda enim est, post Dei dilectionem, in fratres caritas, et omnis erga Deum pietatis vis hoc uno verbo quodammodo comprehenditur: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.*

294 11, 9 (17, 12). Nec enim existimabimus umquam divino et in- 2118
285 expugnabili iudicio illum inter discipulos proditorem implicitum fuisse diaboli retibus; alioqui enim culpa vacaret, si superno decreto cessisset: Dei enim iudicio quis resistet? Nunc vero damnatus et exsecrabilis, meliusque ei esset si natus non fuisset. Quam ob causam? Quippe sua istud voluntate, non ex ulla necessitate, misere passus deprehenditur.

too 11, 9 (17, 13). Non in loco est divinitas, sed a nulla re prorsus 2119
abest; implet enim omnia et per omnia vadens et extra omnia et in omnibus est.

394 11, 9 (17, 17). Sanctum est quidquid cernitur a mundi sordibus 2120
immune, quod quidem est in Christo naturaliter sicut in Patre;

2117. P 2, 577; MG 74, 384. 2118. P 2, 701; MG 74, 521.
2119. P 2, 705; MG 74, 525. 2120. P 2, 716; MG 74, 537.

Xpurrû) Ka0' bpoiÔTqTa toû ÎTaTpôç, eìoiroiriTÒv bè Kaî X“PlV eiOKEKpipévov èv toîç àfioiç pa0r]Taîç, btà te toû kotò àpaffpoû Kaî Tfiç èv pitp cpatbpÔTriToç Kaî èmEiKEfaç.

2121 12, 1 (20, 23). KaTà TÍva Toifapoûv dpa Tpórrov te Ka'is2i XÓTOv tò pôvq îrpÉTTov ctSiuipa tí) Geiqt cpúcrei toîç èauroû pa0r|TaîÇ neptéèpKEV ô ouuTrip ; AXX' oùk &v ápáproi toû itpéttovtoç b èv ITaTpî Aôyoç, èbpa bè toûto Kaî orpôbpa KaXtûç. "QlETO fàp ÒEÌV TOÙÇ TÒ 0EÍÔV TE Kaî bEOHOTlKÔV ?X0VTaS ¿V èauTOÎç qbq ÎTveûpa, Kaî toû btatpEîvai Tàç tivujv ôpapTiaç eîvai Kupiouç, Kaî iivirep &v poùXwvTai KparEîv, toû èvotKi-O0ÉVTOÇ aÙTOÎç Apiou TTveùpaTOç àtptévroç te Kaî KpaToûvTOç kotù poùXrjffiv oÎKEÎav, kSv bi' dvOptônujv TeXfirai tò irpfi-fpa Tvxóv. 'Acpiáaí ye pqv àpapriaç fjtoi kotexovoiv oí trveuparo-cpópot kotù búo Tpôïtouç, Kara ye btávoiav èpt'iv. "H Y«p KaXoúaiv èni tò paTTriopa toùç oîç Sv nbr) Kaî toùtou tuxeîv tbcpeiXeTO bià TÎ"|v toû piou aeuvórriTa Kaì tô beboKipaopévov eîç ttîotiv, r| biaKwXùouffi nvaç Kaî Tf)ç 0£ÎaÇ xàpiroç èSeipYouatv en outrai téujç Y«YOvÔTaç àiiouç- q Kaî KaO' ërepov Tpônov rikpifioi té Kaî KpaToûaiv àpapTiaç, èmnpâivreç pèv àpaprâvouai toîç rf)ç èKKXrioiaç têkvoiç, peTavooûai bè oufYivùjo'KovTEç.

In epistulam ad Romanos commentarius, post 428.

2122 C. 5, v. 18. 'ApapnuXol bè YQÔvapev bià tî)ç napaKoflçsoa toû 'Abàg btà TOiôvbE Tpônow tretroiqTO pèv Yàp èlri àcpOapoiçssi Kaî Zuif), flv bè aùrw Kaî b pioç àpoirpETniç èv tw trapabeiaq)23i

ascititium vero et adventitium in sanctis discipulis,, sanctificatione nimirum per gratiam, et splendore atque probitate vitae.

2121 12, 1 (20, 23). Quomodo igitur aut qua ratione servator digni-521 tatem, quae soli naturae divinae debetur, suis discipulis attribuit? Sane dici non potest perperam id egisse Verbum quod est in Patre, at potius perquam recte factum ab eo putandum est. Existimabat enim eos, qui divinum ac dominicum iam in se ipsis Spiritum habebant, etiam remittendi peccata dominos esse debere et ea retinendi, quae voluerint, Sancto Spiritu qui in iis inhabitat remittente vel etiam retinente pro suo nutu, quamvis id per homines forte fiat. Remittunt porro peccata vel retinent Spiritu afflati homines, duobus, ut arbitror, modis : vel enim dignos ad baptismum vocant, vitae nimirum gravitate et constantia fidei iam probatos homines, vel prohibent, et a gratia divina arcent eos, qui nondum digni sunt; vel alio quodam modo peccata remittunt ac retinent, nempe cum filios ecclesiae peccantes corripiunt vel paenitentibus ignoscunt.

2122 5, 18. Peccatores facti sumus per Adami inoboedientiam ratione 802 hac: creatus erat in immortalitate et vita, eiusque victus sanctus281 234

2121. P 3, 140; MG 74, 721. 2122. P 3, 186; MG 74, 789.

Tflç Tpucpflç, ôXoç flv Kaì btà TtavTÔç èv 0eo7rriaiç ó voOç, èv
280 eùbia bè Kaî yaXflvq tô atîipa, KaTïipepoùcrriç àîràariç aiaxp&Ç
flbovflç- où fàp flv èKTÓnujv KivripaTUJV 0ôpuf$oç èv aÙTÛj-
300 èrretbfl bè TréirnuKev ú<p' ápapríav, Kaî KaTtbXicrôev dç <p0opáv,
èvTeûOev dcrébpapov Tflv TfjÇ ûapxôç cpúcnv flboval Te Kaî
¿KaSapoiai, àvétpu bè Kaî ó èv toîç péXecrtv flpwv âfpiaivuov
vôpoç- vevôor|Kev oùv fl <pùaiç Tflv àuapTiav «btà -rflç napaKoflç
TOÚ èvôç», TOUTÎOTIV 'Ábáp' OUTUJÇ «àgapTUjXoî KaT€<JTá0Tl<TaV
oî rroXXoi» [Rom 5, 19], oùx ti>ç Àbàp aupïrapaPepnKÔTeç,
où 'fàp flaav mimoTe, àXX' tbç Tfjç èxelvou (pùoeutç ôvtéç Tflç
ÙTCÒ vôpov Treaoûoriç tôv Tflç àpapTÎaç.
sos 6, 6. El Kaî pfl KeKÍvriTai tuxôv èv XptOTiô Tflç àpapTtaç 2123
ó vôpoç, btà toi tô Kaniuvàff Gat tfl to0 oÌKOvopoûvToç Aôfou
879 bvvâpet Te Kaî èvep-fda, «XX' oùv ÔTav aù-rfl Ka0' êautflv fl
Tflç aapKÔç boKtpáZíeTai cpùotç, kùv ei èv XpiOTÛ) vooîto tuxôv,
oùx êTèpav oùaav irapà Tflv flptîtv eùpfloopev. ZuveOTaupûtpeOa
Toivuv aÙTÔJ, <rraupuj0eiOT|ç aÙToO Tflç oapKÔç, Kaî oîov ôXrjv
302 èxoùffriç èv êauïfl Tflv cpùmv Ka0átrep àpéXet Kaî èv 'Abàg,
ÔT6 féyovev èuàpaToç, ôXrj vevôarjKe Tflv àpàv fl cpùotç.

Scholia de incarnatione Unigeniti, post 428.

385 17. Homo igitur factus est vere is, per quem fecit et 2124
382saecula Deus Pater; et non, ut nonnulli existimant, in homine fuit, ut homo intellegatur a nobis tamquam Deum habens inhabitantem. Nam si haec recte se habere vere confidunt, supervacaneus esse videbitur beatus evangelista Ioannes dicens: ***Et Verbum caro factum est*** [Io 1, 14]. Ùbi enim necessitas èvav0pujnfl<jecuç? Aut quare incarnatum dicit

erat in paradiso deliciarum, mens tota et semper in Dei visione
280 erat, corpus autem in tranquillitate et quiete, absque omni turpi voluptate; non enim erat in eo absurdorum motuum tumultus.
300 Cum vero cecidit in peccatum et corruptioni patuit, inde irrepserunt in carnis naturam voluptates impurae, et nata est in membris nostris saeva lex. Natura igitur morbum peccati contraxit *per inoboedientiam unius,* id est, Adami; ita *peccatores constituti sunt multi,* non quia cUm Adamo peccaverunt, nondum enim exsistebant, sed quia eius naturam habent, quae sub peccati legem cecidit.
396 6, 6. Etiamsi in Christo nullos habuit motus lex peccati, quia 2123
379 humanati Verbi virtute et opera sedabatur, nihilominus, si carnis natura per se ipsa consideretur, ea vel in Christo haud alia quam in nobis invenietur. Crucifixi itaque cum eo fuimus, quo tempore caro eius crucifixa fuit, quae universam quodammodo in se naturam
802 continebat; sicuti etiam in Adamo, quo tempore in maledictionem incurrit, natura universa maledictionis morbum contraxit.

2123. P 8, 192; MG 74, 796. 2124. P 6, 538; MG 75, 1391.

Deum Verbum, si non factus est caro? Vis èvav0puiTtr|ffeujç 379
et similem nostri eum factum esse significat, et mansisse tamen sic quoque ipsum supra nos, immo supra universam ipsam creaturam.

2125 26. Oùko0v 0eôç pèv ô Aô'foç flv, Téfove bè Kai dvÔpcuTroç-429
Kai èirab?] fefèvvqTai Karà cràpKa òtà tô dvôpdjmvov, Ocotôkoç
èœrlv àvaYKaiaiç í¡ TSKOÛffa aùróv. Ei yàp pi] feféwqKC ©tôv,
pt]bè Xe-fèdOuj Oeôç b é£ aÙTflç fevvr]0eiç' Oeôv aÙTÒv
ôvopâiouoiv ai OeÓKveuOTOi fpacpai, tbç Oeôv èvav0pwTtf|<ravTa
Kai aeoapKwpèvov, èvavOpunrflaai bè ?jv oùx êTépuiç, 7tX?]v ôn
btà tevvf|<Teu)ç Trjç èK fwatKÔç, mîiç où ©cotôkoç f) TtKoOcra
aÙTÒv;

De recta fide ad Reginas, 429/30.

2126 Or. 1, c. 3. TTiGTeùopev roivuv eiç ?va ©eôv TTaTèpa navra-iss
Kpárapa, návTujv óparwv Te Kai dopánuv ttohit^v • Kai eiç ëvaise
Kùptov 'IqooOv tôv XpiffTÔv tôv Yiôv aùroO, yevvqOévTa Karà 157
<pù<nv èi aùraO Ttpô navTÔç aiéùvoç Kai xpôvov Kai fàp èan
ouvavapxoç Kara XPÙvov Kai ouvaîbioç tîù ibitu TewiÎTopi,
aùvebpôç Te Kai iooKXeijç aùnp, Kai ìoótilti KaTeœreppévoç Trj iss
npôç n&v ônoùv, x<*paKT?)p T"P è<m Kai dnaùfaapa ttîç ùno-
OTâaemç aùraO [cf. Fcbr 1, 3]' maTeúopev bè ôpoiuiç Kai eiç iss
tô TTveOpa tô "Aytov, oùk dXXÓTpiov aÙTÒ Tfiç Oeiaç cpùoeuiç
KaTaXo-ftCópevor Kai yáp èanv èK TTaTpôç tpufftKwç npoxeópevov ¡®'
bt' YioO KTtoei • voeîTat fàp oùtujç pia Te Kai ôpooùo'toç us
Kai èv Tauranyn bôiqç i] àfta Kai TrpoOKuvoupévn Tpiâç.

2125 26. Igitur Verbum quidem Deus erat, factum est-autem et 429
homo, et quia natum est secundum carnem, propter humanitatem necessarium est ut quae ipsum pepererit sit Oeotôkoç. Nam si non peperit Deum, certe nec dicatur Deus qui est ab ipsa progenitus; sin vero Deum ipsum divinae scripturae nominant, ut Deum hominem factum et incarnatum, homo autem aliter fieri non poterat nisi per generationem ex muliere: quomodo igitur non sit quae ipsum peperit Ocotôkoç?

2126 1, 8. Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium 188
visibilium et invisibilium factorem. Et in unum Dominum Iesum 156
Christum Filium eius, genitum naturaliter ex eo ante omne sae-157
culum et tempus. Nam simul cum proprio genitore absque principio secundum tempus et coaetemus est, eiusdem sedis et aequalis 158
gloriae et aequalitate omnimoda praeditus; figura enim est et splendor substantiae eius. Credimus similiter in Spiritum Sanctum, 166
quem non alienum a divina natura reputamus; etenim est ex Patre 167
naturaliter, infusus per Filium creaturae. Ita enim intellegitur una 185
et consubstantialis et in identitate gloriae sancta et adorabilis148
Trinitas.

2125. P 6, 556; MG 75, 1400. 2126. P 7, 156; MG 76, 1204.

«ta 1, 13. Où k oû v ei pi] êfépœç ?¡v oiíiíeaSai t ò v KÓapov, ti 2127
pq èv aïpcrri Kai ôavdTtp XPH^'P^S TrapaXqcpQévn Kai o î k o v o-
piKûiç, «btà t î]v Ttapeaiv t û i v npoYefovÓTwv ápapTíipáriuv èv
t í] dvoxtl t o û QeoO» [Rom 3, 25], aeadiaptOa bè bià Xpicrroû,
t t w ç o ù k dvayKaîoç Tip èK Oeoû tpùvn Aófuj ó t t]ç aapKtbaeuiç
TpÔTtoç, ïva biKaitijor] pèv èv t w aïpan aùroO t o ù ç eiç aùrôv
TncrreùovTaç, KaTaXXaSrç bè Tip ïlaTpl bià t o0 OavdTou t o û
ibiou oiôpaToç, ïva Kai <TuZj]Oujpev aÙTw;

Adversus Nestorium, 430.

377 L. 1, c. 1. 'AvTaKoùoeTai bè irpôç fipiíiv XapKa fevé<j9ai 2128
382 <pr|<Tiv /| OeÔTtveuaTOç ïpacpr] t ò v èK OeoO TîaTpôç Aôyov,
TouTéOTiv àouTxl)TUJÇ Te Kai xa0' ÙTtôoTaoiv êvaiOfjvai OapKt-
385 où fàp >iv àXXÓTpiov aÙToO t ô èvœOèv aÙTÛJ ffwpa, Kai pefev-
vqpévov èK fuvaiKÔç, dXX' tüicffiep ïbiov t w v KaO' f]pdç èKddTip
t ô aÙToO, Karà t ò v aùròv t o u t o v ì Tpóirov, Kai t o0 MovofevoÒç
ïbiov fiv Kai oùx èïépou t ô oiùpa- o ü t u j fàp Kai -fCfévvriTcii
sso KaTà oapKa. . . . XpeiuibeaTatT] bè Kai èTéptuç t o î ç èui t t]ç ff|ç
f] t o0 Áô'fou odpKwaiç, fjfouv èvav0pujnr]<Jiç fiv. Ei pi] fàp
'fefévvriTai KaO' f]pâç Karà adpKa, ei pr] t û i v aÙTûjv f]pîv
peréaxe Trapa-rrXrpiœç, o ù k dv t ì]v àvOpióirou tpùcnv t l ù v èv
'Abàp dm']XXa£ev èfKXripdTiuv.

4ft 3, 1. 'AvO' ô t o u bèbtaç aùrôv Kai dpxiepèa KaXeîv btà TÒ 2129
dvOpujmVov; KaOiepoî fàp fjpdç eiç ôffprjv eùuibiaç bià Tfjç

409 1, 13. Si mundus aliter quam per Christi sanguinem et mortem 2127
divina dispensatione et salutariter susceptam *propter praecedentium delictorum condonationem, quae Deus toleraverat,* salvari nequibat, per Christum autem salutem sumus consecuti, quomodo incarnationis modus Verbo, qui est ex Deo, necessarius non erat ut iustificaret per sanguinem suum illos, qui in ipsum crederent, reconciliaretque Patri per corporis sui mortem, ita ut etiam cum ipso convivamus?

377 1, 1. Is a nobis audiet: Carnem factum esse illud ex Deo 2128
382 Patre Verbum ait scriptura divinitus inspirata, hoc est, carni sine
385 confusione et secundum hypostasim unitum; neque enim alienum ab eo erat unitum illi corpus, et natum ex muliere, sed ut suum cuique nostrum proprium est corpus, eodem modo etiam Unigeniti corpus proprium illi erat et non alterius; sic namque factus est
380 etiam secundum carnem. . . . Utilissima autem et alia quoque ratione his qui versantur in terris Verbi incarnatio sive humanado fuit. Nisi enim similiter atque nos secundum carnem fuisset natus, nisi similiter participasset iisdem, numquam hominis naturam criminibus in Adam contractis absolvisset.

418 3, 1. Qua de causa metuis eum pontificem propter humanitatem 2129
appellare? Nam et nos offert in sacrificium odoremque suavitatis

2127. P 7, 226; MG 76, 1292. 2128. P 6, 62; MG 76, 20.
2129. P 6. 140; MG 76, 121.

mcrreujç- êautôv T6 (ntèp flpwv ibç eùotfpiÛTaTOV 9ûpa TtpoKeKÔpiKe Tip TTaTpi.

2130 3, 3. AiaXéyeTai Trpôç fipâç [Xptffrôç], oùx ibç Tupvôç ?Ti892 Aôyoç, dXX' diç dvOptuKOç KaO' flpâç, Kai ‹l›ç cîç vooúpevoç però Trjç êvwOeiaqç aÙTip oapKÔç. . . . Té'fove toívuv tòta pèv to0 Aófou tô Tflç dv0punrÔTi]TOç, ïbia bè TtdXiv Tflç dvOpujnÔTriToç Tà aÙTOÛ toû Aôyou. Eïç fàp oûtuj voeîrat XpiOTÔç Kai Yîôç Kai Kûpioç.

2131 4, 5. «Kai ó Tpiírfwv pe», tpiqcri, «KÔKeîvoç EflfftTai» [Io 6, 57].*** 'EoOiopev bè flgeîç, où Tflv 0eÔTT]Ta banaviîivreç, fiiraye TflçS84 buopouXiaç, dXXà Tflv ibiav toû Aôyou oâpKa Zujottoiôv ye-Y€vr]pévr]v, ôti *féfovfy* aÙTOÛ îûjvtoç btà tôv TTaTépa.

2132 5, 6. "Qotê kôv èvepyeîv ô TTaTflp XeyrjTat -rflv toû Oeiouigo vaoû rcuoTOÎnaiv [cf. Io 2, 19; 1 Petr 1, 21], èviipynKe bi' Yloû-Kdv el bpiïjTO TtdXiv ô Yîôç èvepyflffaç, dXX' où bixa toû TTaTpôç èv TTveúpan. Mía yàp fl 0éôtt]toç cpùffiç, èv Tpwrtvu» ÙTtoffTdoeoiv ibiKaîç vooupévr], Kai Tflv è<p' dnaot toîç bpaipévoiç KÍvqoív Te Kai èvépyeiav ?x°u<ia, voqTflv bqXovÔTi Kai Oeoirpenfl.

¡¡132 Anathematismi, a. 431, v. DB 113 sqq.*

Adversus nolentes confiteri s. Virginem esse deiparam.

2133 4. Où yàp àvOpujTroç pèv iptXôç Tqcroûç ùnflpièv noTeirpôssa tî]ç toû Oeoû npôç oùtôv Koivurviaç Te Kai èvwcreujç, dXX'377 aùrôç ô Aôyoç èv aùifl Tfl paKapi<¡t TrapOévip yevôpevoç, tôv

per fidem, et se ipsum Patri pro nobis tamquam odoratissima™ victimam obtulit.

2130 3, 3. Nobiscum loquitur [Christus], non tamquam adhuc Verbum, 892 sed ut homo similis nobis, et qui unus iam esse intellegatur cum carne sibi unita. . . . Facta sunt igitur Verbi propria quae sunt humanitatis, et humanitatis propria quae sunt ipsius Verbi. Sic enim unus intellegitur Christus et Filius et Dominus.

2131 4, 5. *Et qui manducat me,* inquit, *et ille vivet.* Manducamus 484 autem nos, non quod ipsam divinitatem consumamus (apage ab|^® ista impietate), sed illam propriam Verbi carnem, iam vivificam efiectam, quia eius facta est, qui propter Patrem vivit.

2132 5, 6. Itaque etsi Pater dicatur operari divini templi [humanitatis iso Christi] vivificationem, per Filium operatus est; rursus si videbatur Filius operari, non tamen absque Patre in Spiritu. Una enim 149 divinitatis natura in tribus propriis hypostasibus intellegitur, et in omnibus agendis motum et operationem habet, intellegibilem scilicet et Deo dignam.

2133 4. Non enim simplex homo aliquando fuit Iesus ante Dei cumsss ipso communionem et adunationem; sed idem Verbum, in ipsam 377

2130. P 6, 153; MG 76, 137. 2131. P 6, 196; MG 76, 192.
2132. P 6, 233; MG 76, 240. 2133. MG 76, 260.

Ïbiov vaôv èauTip èK tHç oùaiaç Tflç Ttap0évou ëXaflev, Kai TrpoflX0ev èH aÙTflç dvQptwnoç pèv ?2ujOcv Qetupoùpevoç, ëv-
«2 bo0ev bè Qeôç (màpxwv àXr|0ivôç- biò Kaì pera tò TexÓflvai irap0évov Tflv T€KoOaav TêTflpqKev, ôirep èif oùbevôç tûiv ¿XXujv áyíujv yefévriTai.

Quod unus sit Christus.

885 Kai mî>ç èx buoîv, 0eÔTnTÔç T€ Kai àv0pumÔTr]TOç, tîç Sv 2134
vooîto XptOTÔç; — Où Ka0' ?Ttpov oîpat Tpôirov fl Ka0' ôv âv îæ'eîev Tà àXXflXoïç auvevqvefpéva trpôç èvuimv abtaTpryrov Kai
216t l|V fnrèp voOv, tbç ëcpr>v- — Oîov bfl T'> —'Ap' oùx ?va cpapèv tôv Ka0' flpàç vooùpevov àvOpamov, Kai piav aÙToO cpùffiv, KaÎTOt tô povoetbèç oùk ?x0VT°Ç> aovTe0eipévou bè pàXXov èK buoîv, tpuxflç bfl Xé^uj Kai aàipaTOç; — <t>apév.

Contra Iulianum imperatorem, 433/41.

iss L. 2. «'Ev dpxû T«P»> «prçcrtv [Mwoflç], «èiroiiiaev ó Oeôç tôv 2135
oùpavôv Kai Tflv Tflv» [Gn 1, 1]. Où -fàp toi ouvâvapxov Kai auvaîbtov Tip Oeip, Kai d'févqTOV, Kara Ttvaç, èrpici Kai aùïôç voeîa0at tflv vXrjv . . xpóvtp bè pàXXov Kai èv dpxfl KaXoùaij
189 npôç févemv, irepiopitei Tflv ktîoiv, tbç è£ oùk óvtwv èvqveTpévrçv Karà [JoùXt]<jiv OeoO, irpôç ye tô eîvat toO0' ônep èari.
190 2. MáXurra Kai aÙTflç Tflç 0eiaç KaraUTpaTeuaerat bôîqç, 2136
tô Kai érépouç oïea0at biqpioupfeiv bùvaaéai, Kai KaXeîv eiç

beatam virginem veniens, proprium sibi templum ex virginis substantia sumpsit, prodiitque ex ea homo quidem quatenus cerne-
432batur, intrinsecus autem verus existons Deugj ideoque etiam post partum virginem conservavit genetricem suam, quod de alio nemine sanctorum factum est.
385 At quomodo ex duobus, divinitate nimirum et humanitate, unus 2134
censeatur Christus? — Non alio modo censuerim, quam quo duae res inter se coeunt unione inseparabili atque intellectum superante,
21gUt dixi. — Exempli gratia? — Nonne unum dicimus hominem nostri similem, atque unam ipsius naturam, tametsi uniformis et simplex non sit, sed potius ex duobus compositus, anima, inquam, et corpore? — Dicimus.
196 **2.** ***In principio,*** **ait [Moyses],** ***creavit Deus caelum et terram.*** 2135
Non igitur, sicut quidam, sinit intellegi materiam simul cum Deo absque principio, et aeternam et increatam esse . . .; sed per tempus et in principio quod ad ortum vocet, definit creaturam,
189 tamquam ex nihilo adductam secundum Dei voluntatem ad esse id quod est.
190 2. Divinae gloriae maxime repugnat quod alii existimentur 2136
posse creare et vocare ad exsistentiam ea quae non erant. Non

2134. P 7, 364; MG 75, 1292. 2185. MG 76, 584.
2186. MG 76, 596.

unapïiv Tà οὐκ 6vxa ïroïé. Où yap τοι 0èpiç tîxreîv τô Tflç 0etaç Kai ànoppqTOu (pùaeaiç ïbia Kaî èiaipexa ipuaiKuiç èveîvai òóvaaOai nat τcὺν trap' aÙTOîç yeYovoTwv. Appôaet bè pâXXov aÙTfl Te Kai pôvrç, Kai Trpôç eÙKXeiaç tarai Tfjç àvujTÓTUJ τô Xpfiga aùrfl.

21.37 3. MaXiOTa pèv èyKaTapepXùff0ai rpapev ττ) dvQpimrou cpuoeioi τôv Oeofvuiaiav, Kai TravTÔç τοῦ XPiaipou Kai àvapcaiou Trpôç awTripiav aùroqwâ τi]v eîbqffiv èveîvai oi τὸν bnpioup'fôv. 'Hv 87 bè àTteiKÔç oùbév, Toiaûniç Xaxôvra KaTaffKevùç, Kai diç dirò ye rfjç τοῦ KÓapoi) yevéaeaiç, eùraîiaç Te Kai κôXXouç, Kai τὺç èv τοὺτοiç biapovfiç, KaTeuOù Tf)ç dXr|0eiaç iévra, pXéneiv ôaq τîç èan τοῦ TeKTTjvapévov Kai irapeveyKÔVTOç eiç urrapiiv, f] rravTÔç êîréKtiva voû oorpia Kai bùvapiç.

2138 3- 'E£ àyiaç TrapOèvou τô Trdvayvov awpa Xafitóv, ipuxui0èv|'' ipoxÂ voíP?> Ttpof|X0ev àv0pw7toç [b Aôyoç], οὐκ dnoXéaaç róssa eîvai Oeôç, ofrre pñv τô Tfjç ibiaç ûirepoxiiç arropaXtuv diiaipa • Kai ydp èanv, djç ëçprjv, TpoTtr]v οὐκ eibiôç. ... TTapdboioçssi bè Kai ùnèp voûv Kai Xôyov Tfjç perà oapKÔç oÎKovopiaç ô rpÔTroç. Kai τô péya τοῦτο Kai aeirrôv dXr|0<î>ç pucrrópiov.

Adversus anthropomorphitas.

2139 *Epistula ad Calosyrium.* 'Akoὺou bè ôτi eîç dyiaapôv drrpa-iss KTeîv «paaiv ττ)ν puanKqv eùXoyiav, ci diropèvoi Xeiipavov aùnjç eiç êrèpav fjgépav. Matvovrai bè raûra XéyovTeç- où yàp

enim fas est dicere quod ea, quae divinae et ineffabilis naturae propria ac singularia sunt, aliquibus rerum ex ipsis creatarum naturaliter inesse possint. Sed hoc ei soli convenit et ad summam eius gloriam pertinet.

2137 3. Maxime dicimus Dei cognitionem humanae naturae inditam 91 esse, et omnium ad salutem utilium et necessariorum nativam scientiam ei insevisse creatorem. Decebat eum, cui tanta praeparata 87 fuerant et, tamquam ex mundi ortu et ordine et pulchritudine et eorum perseverantia, ad veritatem recta ibat, cernere quanta sit opificis ad exsistentiam adducentis sapientia et virtus, quae omnem intellectum superat.

2138 8. Sanctissimo corpore assumpto ex sancta virgine et anima 377 intellegente animato, homo prodiit [Verbum], Dei natura non de|¡® perdita, neque propriae excellentiae abiecta dignitate: est enim, ut dixi, mutationem nesciens. . . . Admirabilis et supra mentem 381 et orationem est incarnationis modus. Magnum hoc et augustum mysterium.

2139 *Ep. ad Calosyrium.* Alios etiam esse audio, qui mysticam 498 benedictionem nihil ad sanctificationem iuvare dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt vero qui haec asserunt,

2137. MG 76, 653. 2138. MG 76, 929.
2139. MG 76, 1073.

dXXoïoûTai XpiOTÔç, oùbè τô fifiov aùroû owpa pciapXqQqaeTai, dXX' f) Tfjç €ÙXofiaç bùvaptç Kai, f] Zwonoiôç X«P'Ç biqveKriç ètlITIV èv aÙTUJ.

601 16*. Tîjv Kplfftv loeaOai perù xqv èK vexpwv dvdaxamv f)2140 Oeia XéfEt ïpacpt], 'Avdffraotç bè οùκ garai, pi) aùQtç qpîv èmtpotTTioavTOç è£ oùpavoû τοÜ XptOTOÛ èv τί] bó£»i τοû TîaTpôç perd τiîiv áfíwv dffsXwv. Oüτuj Kai ô irdvffotpoç TTaûXôç cprjcH, ôτi «aÙTÔç ô Kùpioç èv KtXeùapaTi, èv tpwvrj dpxarféXou, Kai èv adXirrrn ©eoû Kaxap/iaeTai dit' oùpavoO» [1 Thess 4,16]. «XaXnioei fdp, Kai oi veKpoi èv Xpiffrqi èf€p0t]aovTat dcpOapTot» [1 Cor 15, 52]. Ouττw Toivuv è£ oùpavoO KaraptpqKÔTOç τοû ssendvTUJV KptToO, oùbè τwv vexpwv dvdOTaoiç yéfovev. Eira irwç οùκ dniOavov èvvoeîv ôτi *féfovev* iqbr) Ttaiv dvTanôboaiç H Kovnpœv èp-futv Í] dyaôtîiv; 'Ecm τοîvuv napaPoXt]ç Tpôrroç àoTettuç éax>'ll-laTW¿V0S› td τe ètri Tip rrXouaiw Kaì τi]) Aaíápip eìpnpèva napà XptœroO [Le 16, 19 sqq]. . . . Ouττw τοîvuv è£ oùpavoO KaTaq>otTT|<JavTOç τοÜ irdvTwv awTfîpoç XpiaroO, οùτê dvdOTaaiç féfovev, oûre îrpdgewç dvribootç ÙKoXoùQqoé -notv, dXX' tbç èv eÌKÓvτ, τi] TtapapoXij yéypaîtrai trXoùoioç Kai Tputpwv, Kai dq)iXoiKT€ppujv, Kai névqç èv àppwaria, îva dbtîev oi τôv èni yflç ττXoûτov ?xovτ€?› ùjç, ei pi] pouXqOeîev eîvai xPH^foi Kai eùperâbwToi Kai κοινωνικοî, Kai Taîç τwv nevqTWV dvdfKaiç èitiKouptiv ëXotVTO, beivi] Kai dtpÚKTW bÍKij nepnreooOvTai.

neque enim alteratur Christus neque sanctum eius corpus immutatur, sed benedictionis vis ac facultas et vivificans gratia perpetua in ipso exsistit.

601 16*. Iudicium futurum esse post mortuorum resurrectionem 2140 divina dicit scriptura. Resurrectio autem non erit nisi quando Christus rursum ad nos veniet ex caelo in gloria Patris cum sanctis angelis. Sic ait sapientissimus Paulus: *Ipse Dominus in iussu et in voce archangeli et in tuba Dei descendet de caelo. Canet enim tuba, et mortui* in Christo *resurgent incorrupti.* Cum nondum omnium iudex e caelo descenderit, nec mortuorum resurrectio
586 facta est. Quomodo ergo non absurdum arbitrabuntur iam factam esse quibusdam retributionem malorum operum vel bonorum? Est itaque parabolae ratio eleganter expressa, quam de divite et Lazaro dixit Christus. . . . Cum omnium salvator Christus nondum e caelo descenderit, nec resurrectio facta est, nec actionis retributio secuta est quibusdam, sed tamquam in imagine per parabolam descriptus est dives, deliciis affluens, immisericors, et pauper infirmus, ut scirent ii, qui divitias in terra habent, quod, si a benignitate et liberalitate abhorreant et pauperum necessitatibus subvenire noluerint, in grave et inevitabile supplicium incident.

1 De interpretatione huius textus disputati cf. DTC 3, 2522. 2140. MG 76, 1104.

2141 23. 'AffùveTOi bè navTiXuiç oi Kai aÙTÓv, oùk olb' ôttujç, 309
tòv XptOTÔv ùnoTUKÙaavTeç (TrXnugeXfiffai bùvaoôai, bià tô èv
tïbet rip Ka0' ùpâç oÎKOvopiKtùç -feV£CT0al- . ' • Ei bè bià toûto
Tqv toû dvOpuinou cpúcriv TtecpópqKev, ïva, (bç èv 'Abàp da0evq-
aaoav, èv aÙTÔi beííei buvaTujTÔTqv Kai àpapTiaç KpeiTTOva,
tí páTT|v TrepiepfáíovTat ô bùvavTai oùx eùpeîv; . . . "Qouepus
Toivuv èv 'Abàp KaTeKpiOtipev bià Tqv TtapaKoriv Kai Tqç èvroXf|ç
tî|v Ttapdpaaiv, oôtujç èv Xpiorip bebiKaidipeOa btà tô dirXqp-
peXèç ÔXoTpôirujç Kai Tqv eiç drrav Kai dpùipqTov întaKoqv • Kai
tò Kaúxnpa Tflç dvGpuuneiaç cpûaewç èv toùtw féTove.

8. PROCLUS C0NSTANT1N0P0LITANUS, f 446.

Orationes.

2141a Or. 6 *(de laudibus S. Mariae),* c. 8. MàQœpev noiav èx£l485
tvvoiav toû 'luiffqtp Ô d'fvoia. . . . Oùk èpvqOKeTO ôti vaôç
ÙbùvaTo TevèaOai Oeoû f] èK toû dyaÔoû [al. Kaûapoû] ne-
irXaffpévr] irqXoû. Oùk è'fivujffKev ôti Taîç dxpdvToiç toû Ae-
ffuÓTOU X£Pffi› toû irapOeviKoû ndXiv nXarreTai napabeioou
ó beûrepoç 'Abàp. Oùk Çbei ôti ó dpxujv tî[ç îqpàç bqpioup-
TeíTai dveu anopàç.

THEODORETUS, ca 386—ca 458.

Epistulae.

2142 Ep. 89 [Fiorendo]. Tijv bè fe bofpaTiKÔv tôjv dnodTÓXuiv so
bibaOKaXiav pèxpi toû TtapôvTOç dXtbpqTOV è<puXd£apev... .

2141 23. Stolidi prorsus sunt qui ipsum etiam Christum, nescio quo 399
pacto, peccare potuisse affirmant, quia in forma nobis simili per
incarnationem sit factus. ... Si vero idcirco humanam naturam
gestavit, ut, quae in Adam imbecilla erat, in se validissimam et
peccato superiorem declararet, cur frustra id anxie requirunt quod
invenire non possunt?... Quemadmodum in Adam condemnation
sumus ob inoboedientiam mandatique transgressionem, ita in Christo
iustificati sumus propter omnimodam ipsius a peccato immunitatem
et perfectam inculpatamque oboedientiam; et naturae humanae
dignitas in illo est restituta.

2141 a 6, 8. Discamus quem losephi ignoratio sensum habeat. . . .<35
Non meminerat potuisse eam effici Dei templum, quae ex mundo
erat formata luto. Nesciebat ex virginali rursus paradiso intemeratis Domini manibus plasmari secundum Adam. Non cognoscebat
terrae principem sine semine procreari.

2142 89. Dogmaticam apostolorum doctrinam ad hanc usque diem 80
retinemus intactam. . . . Haec tradidere nobis non apostoli modo 8*

2141. MG 76. 1120 2141 a. MG 65. 733. 2142. MG 83, 1284.

84 TaÛTa bè f)pîv irapéboaav où pôvov oi ánóaToXoi Kai Ttpocpftrai, àXXà Kai oi τὺ τοὺτujv fippqvevKÔTeç auTfpàppaTa, 'lyvâTioç, Eùœràfhoç, Aôavâoioç, BaoiXeîoç, rpqfôpioç, 'Iwavvqç, Kai oi àXXoi Tfiç oÎKOupéviqç cpujcrrqpeç, Kai upó τοὺτujv oi èv NtKaiqt auveXqXu0ÔT6ç âfioi iraTEpeç, ¡bv Tqv ôpoXofiav Tf|ç TtidTeujç tbç TraTpLÙov KXflpov (puXarropev douXov.

Graecarum affectionum curatio, 429/37.

260 Sermo 1. Ei bè τo0 Tfjç ττîοτêujç KaTq-fopeîTt TtpoapqpaToç 2143
(pKoucra fàp ùpiùv Kai τοûτο XefôvTwv, tbç fjpeîç ye diTÔbeiïiv pèv oùbepiav τôjv fiperéptuv bofpáTUjv irpocrtpépopev, moreùtiv bè pôvov τοîç paèriTeuopévoiç iraperTuwpev), pàXiora pèv dvnKpuç τî)v fipêTépav ouKOtpavTéiTe bibaOKaXiaw aùrûjv fàp τοi τûiv TtpafpàTUJV tqv papTupiav fiptîç τοîç fjpeTépoiç Suvappôrropev Xôfoiç- nàXiv b' aù ûpeîç τοîç ùpeTépotç pépXqoOe,
254 Kara ti]v irapoipiav, nriXoïç.... Tiç outujç dpa f|XÎ0ioç, pàXXov bè dyav èpppôvTqToç, tbç τοû 0eoO twv ôXwv btbàOKOVTOÇ èvboiàoat Kai pf| maTeûoat τοîç XtfopèvoiÇ Kai pqbè τοοοûτον dnoveîpat créfJaç τûj τiôv ôXtuv 0eip, ôaov T<p TTuOa'fôpq npoaévepov oi τt|ç èKeivou bibaffKaXiaç peTeoxqKÔT€ç;
256 1. Mqbelç τοívuv, di tpíXot, KaTqfoptÎTtD Tfjç iritrreujç. Kai 2144
yàp bf] τ?]v nitJTtv 'ApiaroTéXqç Kpitqptov èinaTqpqç èKdXeotv
259 ò bè 'EiriKoupoç rrpóXqqnv btavoiaç aùrf)v èKÔXeae- Tqv bè KpôXqipiv, TrpooXapoOaav τ?|V yvaiffiv, KarâXqq/iv fiveaûat.
248 Kara bè τôv fipèrepov Xôyov iritmç èariv ÉKOÙcnoç Tfiç tpuxHs

et prophetae, verum ii etiam, qui horum libros interpretati sunt, Ignatius, Eustathius, Athanasius, Basiiius, Gregorius, Ioannes, et reliqua orbis lumina, et ante hos sancti patres apud Nicaeam congregati, quorum fidei confessionem, velut paternam hereditatem, illibatam conservamus.

260 1. Quodsi fidei titulum accusatis (audivi enim vos hoc etiam 2143
dicentes, quod dogmatum nostrorum nullam demonstrationem proferamus, sed solam fidem insinuemus illis quos docemus), apertissime doctrinam nostram calumniamini. Nos enim rerum ipsarum testimonio sermones nostros comprobamus. Vos autem rursus hic quoque vestris, ut dici solet, pennis vosmetipsos confoditis. . . .
254 Quis erit adeo stolidus vel potius attonitus, ut Deo universorum docente dubitet, nec fidem dictis habeat, neque tantum reverentiae universorum Deo tribuat, quantum Pythagorae tribuebant qui eius disciplinae sese addixerant?

256 1. Nemo itaque vestrum, amici, fidem accuset. Quandoquidem 2144
259 Aristoteles fidem scientiae criterium appellavit; Epicurus vero anticipationem mentis eam esse asserit, anticipationem vero, accepta cognitione, fieri comprehensionem. Ceterum, prout ipsi
248 definimus, fides est voluntaria animi assensio, vel latentis rei
249 _____ _

2143. Rd (= Raeder) 19; MG 83, 805. 2144. Rd 26; MG 83. «14

SufKcrrâOtfftç, fl dtpavoûç irpâypaToç Ottupla, fl rrepì τὸ ὸν crrâoiç Kai KaTàXr)t|HÇ τiîiv dopÓTiuv Tfl ipùaei £ôppf.Tpoç, fl bià8tffiç25O dvapqiipoXoç èv τοῖç qruxaîç τiîiv KeKrqpèvtuv èvibpupévri. AeîTai 255 pévTot fl irlariç tflç yvàiaeuiç, xaOàircp au fl yviîiatç Tfjç irloreujç. Οὔτε γὰρ Tntfriç dveu yviûaeujç, οὔτε yviîimç btya dv nlffTeuiç yévoiTO. 'HyeîTai jiévToi Tflç yvdiaeuiç fl nlanç, ëntTai bè Tfl 258 Triara fl yviîiffiç, ?x£Tai ôè tflç yvdiaeujç fl ôppfl, dxoXouOeî bè Taúnj fl npâ£iç.

2145 4. 'A-rrpoffbeflç γὰρ ó τiîiv ôXwv ©eôç- al bè dvOpdimvai 189 Téxvat dXXflXuiv irpoabèovTai. ... 'O bè τοῦ iravrôç iroiqTflç ofrre ôpydvuiv offre uXqç bebérirar dXX' ônep ¿erri τοῖç dXXotç Texviraiç Kai SXr) Kai ôpyava, Kai pévroi Kai XP^voç Kai nôvoç, Kai èniorflpn Kai ènigèXeia, τοῦτο τiîi ©eip τiîiv ôXuiv fl poùXrjtnç.

2146 4. 'P^tbiov γὰρ afrrip [Tip Oeip] Kai èK pfl ôvτujv Kai ¿£222 ôvτujv bqpioupyeîv τοῦτο γὰρ bfl Kai rraXai rreTtoir|K€ Kai KaO' èKàoTqv, diç èrtoç eirreîv, flpépav iroteî. Kai γὰρ è£ iinoKeipévwv (Ttupdruiv bianXarrei τiîiv iiptuv rà atiipara Kai ¿k pfl ôvτujv bripioupyeî Tàç ipuxdç, oùx diraoi τοῖç Itpoiç, dXXà pôvoiç dvOpdiitoiç.

2147 5. 'P^crrov pèv γὰρ flv aÙTqi [τ‹Ρ Oc iîj] irpoorafai Kai aùrÎKa227 nftffav yflv Kai OdXarrav τiîiv oÍKqTÓpujv èpnXflffar dXX' ïva pfl biacpôpouç ûrroXdfJujaiv eîvai τiîiv dvOptúrtuiv Tàç ipùoeiç, èK τοῦ èvôç èKeivoti Eeùyouç Tà jiupla ipûXa τiîiv dvOpunrtuv

contemplatio, vel in id quod vere est defixa cogitatio, et comprehensio invisibilium congruens naturae, vel dispositio dubii expers ere-250 dentium animis insita. Indiget autem fides cognitione, sicut et255 cognitio fide indicet; neque enim esse potest fides sine cognitione, neque cognitio sine fide. Cognitionem quidem fides praecedit, 258 subsequitur autem fidem cognitio; cognitionem subit appetitus, appetitum actio subsequitur.

2145 4. Nullius enim rei est indigus universorum Deus; humanae 189 vero artes aliae aliarum ope indigent... At rerum omnium opifex nec instrumentis nec materia indiget; sed quod aliis artificibus sunt materia et instrumenta tempusque et labor, arsque ipsa et diligentia, hoc universorum Deo est voluntas.

2146 4. Facile est illi (Deo), ut ex iis quae non sunt, et ex iis quae 222 sunt, aliquid producat; hoc enim et olim fecit, et singulis prope-modum diebus facit. Nam et ex praestitutis corporibus animalium corpora effingit, et ex iis quae non sunt animas creat, non cunctorum quidem animalium, sed hominum dumtaxat.

2147 5. Illi (Deo) facillimum fuerat imperare universamque terram et 227 mare habitantibus replere. Sed ne diversas esse hominum naturas existimaret quisquam, ex una illa duorum copula innumeras pro-

2145. Rd 114; MG 83, 918. 2146. Rd 120; MG 83, 921.
2147. Rd 139: MG 89. 944.

226'ftvéffOat èxéXeuffev. Taùnj toi Kai Tflv yuvaîKa oùx ÉTépwOév KO06V ôiénXaaev, àXX' ¿k to0 dvbpôç Tàç Tflç yevéctÉujç Xapà>v àtpoppâç, ïva pr)bè aùrfl tpúcnv ?xev èTépav ÜTtoXappàvouaa Tflv èvavïiav toîç dvbpáaiv ôbeùij.

285 8. Ai pèv Ttvvaîai tûiv viKqtpópwv ipuxaì neptnoXoOai tôv 2148 oùpavôv, toîç dotupdTUJV X°P°'í íuYXOpíóoucrar Tà bè aujpaTa oùx évôç èxdarou KaTaKpùimi Tdcpoç, dXXà nôXeiç Kai Kiîipai TaOra biaveipdpevai atutflpaç Kai tpuxwv Kai ffuipdTuiv Kai iaTpoùç ôvopdioufft Kai ifoç noXtoùxouç ti/ûxti Kai tpùXaKaç' Kai xpujpevoi Trpeapeuraîç npôç tôv Ttî>v ôXujv AíanÓTqv, btà TOÙTtuv Tàç 0daç KopiiovTat bu)pedç• Kai pepiaOévToç to0 aujpaToç, dpépiOTOÇ fl X®P'Ç pepíVflKev. Kai tô ffptKpôv ¿Ktîvo Kai ppaxÙTaTOV Xehpavov Tflv toqv èx«' bùvaptv tû pqbapfl pqbapiîiç biavepp0évn pdpTupi.

De incarnatione Domini, 431/5.

878 18. 'AXX' ô tôv u0Xov TrpoTtpflaaç tflç dXq0eiaç 'AiroXtvdpioç, 2149 Kai tûv eùaepwv boypdTuuv tflv olKtiav npOTdiaç dboXeax*av) tflv pèv adpKa tòv Geòv Aôyov dvetXqtpévai q>n<ri, Kai rav-nj Ka0dnep -nvi Trapairerdapan xPfl^<*oQ«'- T0° voO M'I ^€fl' 407 0flvat, aÙTÔv bè dvfi voO yevé<j0ai Tip odipan. AXX', ‹|› (JéXTKJTe, eïrrot tiç dv irpôç aùrôv, oùbè to0 adipaToç b Oeôç Aôfoç èxpfliev, dirpoobeflç yáp- flbùvaTO bè Kai pôvip irpoo-

226 pagati gentes praecepit. Ob hanc quoque causam mulierem non aliunde formavit, sed ex viro illius effingendae materiam desumpsit; ne et ipsa, putans se aliam a viro habere naturam, contumacem viro se praeberet.

285 8. Generosae quidem animae triumphatorum caelum nunc ob-2148 ambulant et angelorum choris intersunt, eorum vero corpora non singula cuiusque condunt monumenta, sed urbes et vici haec inter se partiti, illos servatores animarum corporumque et medicos appellant veneranturque tamquam urbium praesides atque custodes; et horum apud Dominum universorum interventu divina per eos munera consequuntur. Sectis eorum corporibus integra et indivisa gratia perseverat; et tenues illae ac tantillae reliquiae integro nullasque in partes dissecto martyri parem habent virtutem.

378 18. Sed qui nugas magis quam veritatem aestimat Apollinarius 2149 piisque dogmatibus suam anteponit garrulitatem, carnem quidem a Deo Verbo assumptam ait, atque hac ceu velo quodam esse usum; mente autem non indiguisse, sed ipsum vice mentis corpori 407 exstitisse. Sed, optime, dicet ei aliquis, ne corpore quidem Deus Verbum egebat, nihil enim prorsus requirit; poterat autem solo

2148. Rd 199; MG 88, 1012.

2149. MG 75, 1448. Hoc opusculum inter opera S. Cyrilli Alex, editur, sed Theodoretum auctorem habet.

TtrfMcm Tqv fjpeTépav irpaypatevaaffOai auuTqpíav dXX' i^Oé- ms
XqcRv ?xtlv TlV« Ka^ dç tò xaTopOoúpevov KOivuivíav,
oú X"P|V Xapûjv cpúcriv rí|v fipap-niKuiav, ttôvoiç aùti]V oîkeîoiç
ôiKatdjffaç, tiíiv te TnKpújv Tupavvujv dnr|XXaS€V, àpaptiaç Kai
biapóXou Kai Oavárou, Kai tiíiv èrroupaviuuv Gpóvuuv liííujoe, Kai
bià toO XqqpGévToç rravri Tip yévei Tflç èXeuOepiaç petéôujkev. 422

Eranistes, dialogi, ca 447.

2150 Dial. 1. 'OpOób. 'Hpeîç bé, Kai Xofiapoîç EÙoepécn XPI- 105
aâpevoi, Kai xaîç dTroqpàoeoi xaîç Oeiaiç miHEÙovTÉÇ, aï powai
biapprjbqv «Geôv otibeiç êdipaKE toIiitote» [To 1, 18], ipapèv
aùroùç [ôpûivTaç] où t?]v 0dav ipùcnv êaipaKÉvai, dXX' ôipetç
■nvàç -nj oiptîiv buvctpet cnjppÉTpouç. — 'Epav. Oûtujç cpapév. —
'O p 0. Outuu toîvuv Kai irepi tiíiv drféXuuv vof|<7ujpev, cîkoùovteç 107
ôti «KaO' fjpipav ôpùùcn tò TtpôauuTtov toO TTaTpôç ùpwv>
[Mt 18,101. Où xàp t î]v Gdav oùaiav ôpiíiat, tqv dTrEpÎYparrrov,
tôv dKaTdXiTrrrov, t?]v dnepivôr)Tov, t?|v TrepiXqTmKr]V tiíiv ÔXuuv,
dXXà bôfav Tivà tfj aÙTiíiv ipúcret cruppeTpoupévqv.

2151 2. 'Epav. Eiç Katpôv tôv Ttepi tiíiv Otituv puffTqpiuiv 485
¿KÎvpcraç Xôyov èvTeOOév ooi yàp beiSoi toO becrtroTiKoO atb-
paxoç tqv eiç êxépav ipùoiv gETapoXqv. 'AirÓKpivat toîvuv trpôç
Tàç ¿pàç èpaiTriaeiç. — 'OpO. 'AiroKptvoOpai. — 'Epav. Tí4M
KaXeîç tô rrpoffipcpôpevov btîipov npô xflç SepanKflç èm-
KXrjoewç; — 'OpO. Où XP^l <ra<pwc efrdv eîkôç yàp xivaç 457

mandato nostram operari salutem. Sed tamen voluit nos quoque 413
communionem aliquam recte factorum habere; quod ut efficeret,
peccatricem assumptam naturam, eamque suis laboribus iustificatam,
acerbis expedivit tyrannis, peccato et diabolo ac morte, et caelestibus
sedibus donavit; et per eam quam ipse sumpsit humanitatem uni- 422
verso generi libertatem communicavit.

2150 1. *Orth.* Nos vero, et piis cogitationibus utentes et divinis 105
asseverationibus credentes, quae diserte affirmant, quod *Deum nemo*
vidit umquam, dicimus ipsos [videntes] non divinam naturam vidisse,
sed visiones quasdam ipsorum captui accommodatas. — *Eran.* Ita
dicimus. — *Orth.* Sic ergo de angelis intellegamus, audientes quod 107
semper vident faciem Patris vestri. Non enim vident divinam
substantiam, quae nec circumscribi nec comprehendi nec mente
percipi potest, et quae universa comprehendit, sed splendorem
quemdam ipsorum naturae accommodatum.

2151 2. *Eran.* Opportune de divinis mysteriis intulisti sermonem ¡485
nam inde tibi ostendam corpus Domini in aliam mutari naturam.
Responde igitur ad meas interrogationes. — *Orth.* Respondebo. —
Eran. Quomodo appellas donum quod offertur ante sacerdotis 496
invocationem? — *Orth.* Aperte dicendum non est; verisimile est 457

2150. MG 88, 49. 2151. MG 83, 168.

dgvriTOUç Ttapetvat. — 'Epav. AivrfpaTwbwç f| dnÔKptffiç íffTW. — 'OpO. Tf]v ¿K TOiibvbe tnreppaTtuv Tpo<pr|V. — 'Epav. Tò bè ?T€pov aúpPoXov trùjç ôvopdZopev; — 'OpO. Koivòv <89Kaì toOto òvopa, irôpaTOç eîboç ffqpaîvov. — 'Epav. Metà bé te tòv àyiaapòv ttûjç toOto -rrpooafopeOei?; — 'OpO. tssZûipa XpioroO koì aîua XpiaroO.— 'Epav. Kaì mcrreùeiç fe awpaToç XptOToO ptTaXappdveiv koì aïpaToç; — 'OpO. Outuj ■mareútu. — 'Epav. "Qcnrep toívuv tò oúppoXa toO beanoTiKoO oujpaTÔç Te koì aïpaToç dXXa pév eîeri npó tôç iepanKflç ém-KXrioeujç, petà bé ye Tqv ¿KÍKXqcnv pcTapdXXeTai koì ?Tcpa ■fíveTai, ovTuj tò beanoTiKÒv oiôpa peTà tòv dvdXrppiv eiç tòv oùcrtav peTepXr|Or| tòv Oeiav. — 'OpO. 'EdXuiç atç Stprivaç dpKucnv. Oùbè yap peTÒ tòv dpaopòv Tà puanKà aópPoXa tî|Ç oÎKetaç èSloraTat cpùoeujç' pévei yàp èTri tôç irpoTépaç oùaiaç koì toO o'xÔPaT°Ç «ai toO eîbouç, koì òpaTÓ èan Kai dírrá, oía Kaì npÓTepov òv' voeîTat bè Strep éféveTO, Kaì mcrreueTai koì upooKoveîTai, ùjç éKeìva òvto Strep tnareùeTai.

Haereticarum fabularum compendium, post 451.

K L. 1, c. 20. ÙOtoç [Tanavôç] Kaì tò btà Tecroápujv KaXoú-2152
22pevov awTéOeiKev eùayféXtov, tôç Te feveaXofiaç treptKÔq/aç koì tò dXXa boa ¿k rnréppaTOç Aafìb kotò adpxa Tefewq-pévov tòv Kópiov beÌKVucnv. 'Expqoav To bè toùtuj où póvot oí Tflç ¿Keívou auppopiaç, dXXà Kaì oí toîç drrooToXiKoîç ènópevoi

enim adesse aliquos mysteriis non initiatos. — *Eran.* Respondeatur aenigmatice. — *Orth.* Cibum ex talibus seminibus. — *Eran.* Alterum vero symbolum quomodo vocamus? — *Orth.* Commune quo-
489 que hoc nomen est, potus speciem significans. — *Eran.* Post sanctificationem vero, quomodo haec appellas? — *Orth.* Corpus
485 Christi et sanguinem Christi. — *Eran.* Et credis te corpus Christi et sanguinem recipere? — *Orth.* Ita credo. — *Eran.* Sicut ergo symbola dominici corporis et sanguinis alia sunt ante sacerdotis invocationem, post invocationem vero mutantur et alia fiunt: ita dominicum corpus post ascensionem in divinam substantiam mutatum est. — *Orth.* Retibus quae ipse texuisti captus es. Neque enim symbola mystica post sanctificationem recedunt a sua natura; manent enim in priore substantia et figura et forma, et conspici tangique possunt sicut prius; intelleguntur autem ea esse quae facta sunt, et creduntur et adorantur, ut quae illa sint quae creduntur.

14 1, 20. Hic [Tatianus] evangelium, quod Diatessaron dicitur, com-2152
22 posuit, amputatis genealogiis et aliis omnibus quae Dominum ex semine Davidis secundum carnem natum ostendunt. Eoque usi sunt non modo qui eius erant sectae, sed ii etiam, qui apostolica

2152. MG 83, 372.

òó'fpacH, tqv Tflç ouv0f|Kqç KaKoupyiav oùk èfVWKÔTtç, dXX' dirXovaiepov ibç cuvTÓpip tw pipXíuj xpqadptvoi. Eûpov bè Kdfib nXeiouç ñ btaKoaiaç pipXouç ToiaÛTaç èv Taîç irap' f]pîv èKKXqaiatç Têïipnpévaç, Kaî rrdcraç ouvayafiliv d7te0épqv, Kaî tù twv TÊTrâpwv eùaTfeXicrrwv dvretaii'fafov eùarféXia.

2153 5, 19. O&TW TtXoOvTeç tò puaníptov to0 panTÎapaTOç, Tqvws irepî tiîç dvaaTdo'twç èXiriba bexópeOa, dvdtrracnv bè awpdTwv Ktptpévopev. To0to fàp Kaî ›) Tipocpyopia bqXoî. 'Avd<rra<nç fàp f] dvw0ev ordatç. Tô ffâipa bé èTra tò <p0etpópevov Kaî btaXuôpevov, Kaî eîç *ypûv* peTapaXXôgevov. ... Toutou toîvuv q dvwèev oùffTaoiç cîkôtwç KaXeîTai dvdaracnç. Tflç Yàp bq dOavdrou tpuxqç oùk dvdoTaoiç, dXX' èrrdvoboç fifveTai ttpôç tô ffwpa.

2154 5, 21. 'EirqneiXaTo ôè bwcreiv ô peTaXôbwpoç, èmKqpov eoo pèv oùbèv oùbè npóaKatpov, aìwviov bè ditóXaufftv twv dya-605 0wv où fdp, KaTà TÎjv KqpivOou Kaî twv ¿Keivw irapairXnffiwv, èirifeioç terrai to0 0eoO Kaî awtqpoç f|pâ>v f] paoiXela, où Xpóviu TrepvfCYpapjiévr) Ê'ïr(î>- 'Ekeîvoi yàp <pavTaIéo0woav tiîiv X»Xtwv èïwv tîîv nepiobov, Kaî ttjv epOtipopévqv xX'bqv, Kaî tôç dXXaç f)buira0eiaç, Kaî Ttpôç toùtoiç Tàç 0uaiaç Kaî Tàç ioubaïKàç iravriTÙpetç' fipeîç Tàp tqv dpipw irpoapévopev fhoTqv.

2155 5, 25. Ei bè Ttovqpôç ^v ô ïdpoç, oùk dv to0tov è£ dpxqçssi èvopoOéniaev ô AeonÔTnç ©eôç, oùk dv eùXofiav Tqv natbo-670

dogmata sequebantur, compositionis fraudem non cognoscentes, sed simplicius tamquam compendiario libro utentes. Nactus sum etiam ipse libros buiusmodi supra ducentos in honore habitos in ecclesiis nostris, quos omnes in unum congestos seposui, et pro his quattuor evangelistarum evangelia introduxi.

2153 5, 19. Ita baptismi sacramentum peragentes, spem resurrectionis 598 accipimus, et corporum resurrectionem exspectamus. Hoc enim ipsum quoque vocabulum declarat. 'AvdoTaaiç enim est status pristini restitutio. Corpus porro est quod corrumpitur et dissolvitur et in pulverem convertitur. . . . Huius igitur in pristinum restitutio iure vocatur àvdara<nç. Immortalis enim animae non fit resurrectio, sed reditus ad corpus.

2154 5, 21. Promisit munificus donator se daturum esse non caducum 609 aut temporaneum quid, sed aeternam bonorum fruitionem. Non B0& enim, secundum Cerinthi et similium eius haeresim, terrenum erit Dei et servatoris nostri regnum, non certo tempore circumscriptum. Fingant illi sibi mille annorum curriculum, et interituras delicias et alias voluptates, ac praeterea sacrificia et iudaicas sollemnitates. Nos vitam senii expertem exspectamus.

2155 5, 25 Si autem malum esset matrimonium, minime illud assi principio constituisset Dominus Deus, nec liberorum susceptionem 5,0

2153. MG 83, 512. 2154. MG 83, 520.
2155. MG 83, 537.

576 yoviav ¿KaXecre. Atà fàp bri toOto Kaì TtXeiouç ?x£lv ïvvdiKaç toùç rtaXatoùç oùk èKtbXuaev, ïva aúSiiOrj twv àvôpdmwv tù févoç. . . . Aùtôç bè ó Kùptoç où póvov oùk diunopeuae ydpov, dXXà Kaì eiandQq èv ydpw, Kal tôv dyewpyriTov oîvov
572 biîjpov Tip ïdpcij 7IpO(Jr|V6TKeV. OuTW bè TOÛ fdpotj TÔV vôpov èKpdruvev, ôti Kaî tôv btaXOaai tôv ydpov bixa ttopveiaç pouXôgevov ëtépip vôpw KwXùet. «TTâç 'fàp», cpqdiv, «6 dnoXùwv •rf|V fuvaÌKa aÙToû irapeKTÔç Xôyou Ttopveiaç Trotti aÙTÌ)v poiXâaOai» [Mt 5, 32].

Quaestiones (commentarii) in scripturam sacram.

roo *In Gen.* c. 1 [Resp. ad interr. 31. 'Aírepífpaqpuv póvqv2156
èbibdxùripev dvai Tpv Oeiav tpùatv, are br) óktkjtov oùaav Kaì dvapxov Kaì dîbiov tò bé ye dpíápeva toO dvat Ttepi-
200 yeypappévov ?xe' òqXovÓTi tò eîvat. Oùko0v Kaì àawpaTov
201 Xé-fovTeç eîvat twv dyyéXwv Tr¡v tpúatv, TtepiyeypácpOai tpapév aÚTwv Tt'iv únóaracnv.... 'AXX' ÔTt pèv rtepiyeypappévqv ?xou<nv
209 oí dyyeXoi T^v oùaiav, oúbéva dvrepetv oîpat- Kai yàp twv dvOpwTrwv ÏKaarov ùtp' êvôç ?<pq reráx^at KT|bepovíav ó AeanÔTriç Xptarôç.

457 *In Num.* c. 10, v. 6 7 [Resp. ad interr. 15]. «ZaXîtiaaTe 2157
èv veopr)ví<¡t adXTnyyt, èv eùcrriptp f]pépqt èoptflç ùpwv» [Ps 30, 3]. Aid bè toùtwv Kaî fipeîç òtbaffKÓpeOa ir&aav dOpotÎovreç toO XaoO tî]v avvaywplv ffdXmySi, Kaì où aripaaiaiç. 'Aaripwç

576 benedictionem vocasset. Propterea enim veteres plures habere uxores non vetuit, ut genus humanum augeretur. . . . Ipse autem Dominus non solum non prohibuit matrimonium, sed et in nuptiis convivatus est, et vinum sine cultura productum nuptiis donum
572 dedit. Legem porro matrimonii adeo confirmavit, ut eum, qui excepta fornicationis causa matrimonium solvere velit, alia lege inhibeat: *Quicumque enim,* inquit, *uxorem suam dimittit, nisi ob fornicationem, facit eam moechari.*

100 *In Gen.* 1. Incircumscriptam solam esse divinam naturam di-2156
dicimus, quippe quae increata sit, et principii expers et aeterna. Quae enim esse coeperunt, habent illa prorsus circumscriptam
200 substantiam. Quare hcet expertem corporum fateamur angelorum
201 esse naturam, circumscriptam tamen illorum substantiam dicimus.... Quod autem angeli substantiam habeant circumscriptam, nemo,
209 ut arbitror, repugnabit cum Christus Dominus dixerit singulos homines subesse singulorum angelorum procurationi.

457 *In Num.* 10, 6 7. *Canite in neomenia tuba, in illustri die'fffl sollemnitatis vestrae.* Per haec et nos docemur, cum universum populi coetum congregamus, tubis canere, et non classicum edere.

2156. MG 80, 80. 2157. MG 80, 368.

yàp bid toùç dpui'|T0uç uepi tûiv óeíujv biaXe^ópeOa pucrnipluiw TOÙTujv bè xouptiopévwv, oacpâiç toùç pepuqpévouç bibáOKopev.

2158 *In Ps. Praef.* Toùç bè ipaXpoùç oùx dnavraç aùroO tiveçss èTpaaav cîvai toO Aa^ib, dXXà Kai èTtpwv. . . . 'E^di bè irepî68 TOUTuiv pèv oùbèv iaxupiiopai. TToiav yàp pot TtpotniOqffiv lùtpéXetav, eïie toutou itdvTeç, €Ït' éxdvuiv eîév nveç, bqXou -f£ ôvtoç tbç ¿K Tflç toû 0t(ou TTveùpaToç ¿vcpyeiaç auvefpâtpnaav âitavTtç;

2159 *In Ps.* 31, 10. "Anavreç fàp dvOpumoi, ei Kai toîç Tflçsu dpeTfjç KaXXaiTTÎÎovTai KaTopOdipatn, Tflç Oeiaç TtpoabéovTai XapiTOÇ' btù bî) Kai ô Oeîoç dnôoroXoç poâ- «XápiTÍ èrre creawapévoi bià Tfjç niOTeuiç- Kai toûtô oùk è£ ùpûiv Qeoû TÒ biîipov» [Eph 2, 8].

2160 *In Cant.* 3, 4. 'Enei bè Kai toîç dfioiç drf^oiç dKatà- ios Xrprroç ô vup<pioç tôv oùcJÎav èrn, Kai bià toûtô pot diró- Kpiaiv èni toû èpunripaToç où bebiÙKaai, cnuinrj pe bibdSavTtç tò pqbè TOÙTOtç aùrôv eîvat KaTaXqirrôv, kticftoîç oûdi tôv dKTurrov, irapHXOov Kai dit' aÙTiîiv, tòv noOoúpevóv poi dva- Znroûaa.

2161 *In Dan.* 10, 13. AibaffKÔpeOa toîvuv èK toûtiuv ibç tûivïos d'TféXaiv pèv ?KaffTOÇ tîiv èxaffTou fjpûiv èmpéXeiav è-pcexeipurrai eiç tô tppoupeîv Kai cpuXârreiv, Kai tûiv toû irovqpoû baipovoçzio è-rnpouXâiv dnaXXàrreiv • oi bè dpxdffeXoi ràç tûiv èOvûiv èmara- aiaç èveTuoreuGriaav, ibç paKapioç èbibafe Mœcrtiç [cf. Dt 32, 8]'

Obscure enim propter non initiatos disserimus de divinis mysteriis; his vero remotis, initiatos aperte docemus.

2158 *In Ps. Praef.* Psalmos autem non omnes ipsius Davidis quidam 65 esse dixerunt, sed quosdam aliorum..... Ego autem de his sane68 nihil affirmo; quid enim mea refert sive huius omnes sive illorum aliqui sint, cum constet divini Spiritus afflatu universos esse conscriptos?

2159 *In Ps.* 31, 10. Omnes enim homines, licet virtutibus et recte 317 factis ornati sint, divina tamen indigent gratia. Propterea et divinus apostolus exclamat: *Gratia salvati estis per fidem, et hoc non ex vobis, nam Dei donum est.*

2160 *In Cant.* 3, 4. Ceterum quia etiam sanctis angelis sponsus 108 natura incomprehensibilis est, atque ideo quaerenti mihi responsionem non dederunt, silentio ipso declarantes eum ne ab his quidem, ut increatum a creatis, comprehendi posse; propterea ab illis discessi, quem desiderabam inquirens.

2161 *In Dan.* 10, 13. His itaque docemur singulis angelis unius-209 cuiusque nostrum creditam esse curam, ut custodiant, tueantur et 210 a pravi daemonis nos liberent insidiis. Archangelis vero illud 'lunus est impositum, ut gentium sint praefecti, sicuti beatus Moses

2158. MG 80, 861. 2189. MG 80, 1092. 2160. MG 81, 116. 2161. MG 81, 1496.

trupcpiuveî bè toûtoiç xa) ó paKdptoç Aavif]X- Xéyet yàp Kai aùtôç «Tflç paatXeiaç TTepaiûv dpxovra»- Kai traXiv petà ppax¿a «dpXovra twv 'EXXr]vujv», Kai tôv Mixa^X bè dpxovta to0 'lapaiiX àrroKaXtì [Dn 10, 13 20].

138 *In Rom.* 8, 30. «ODç bè npotupiae, toûtouç Kai èKdXeoe, 2162
ktX.> t2v npoíyvuj tîjv -rrpóOeffiv, toûtouç irpoibpioev dvujâev
npoopiaaç bè Kai èta Xeoev eîta KaXéaaç btà to0 pairrit^aTOÇ
èbiKaiujcre' biKaubaaç bè èbôîaatv, uloùç ôvopdaaç kqì TTveû-
paroç 'Ayiou btupqadpevoç x«P»v.' 'AXXà ppbelç ttiv npoyvuj-
120 a(av ai-riav eïvai toûtiuv XeyéTtu. Oû yàp f] irpôyvwtnç aùroùç
toioûtouç dpyàaaTO, dXXà ttôppiuOtv ô Oeôç Tà èaôpeva
TrpoeOetbpnffev tbç Oeôç.... 'O bè tûiv ÔXtuv Oeôç irôpptuOev
121 oîbev SiravTa tbç Oeôç• oû pr]v dvdyKqv èirayei Tip beivi eiç
139 KOTÓpOwcriv dpetf]ç, Tip beivi bè eiç èpyaaiav KaKiaç. Ei yàp
aÙTÔç eiç èKÓTepov èpiàieTO, où biKaituç tòv pèv àvaiaipÙTTei
Kai GTecpavoi, -to0 bè KaTaipqcpííerai KÓXaaiv. Ei bè bÎKatoç
ó Oeôç, tbtjnep oûv bÎKaioç, îtpoTpénei pèv ¿ni Tà KaXà, Kai
dnayopeûet TdvavTÍa, èttaiveî bè toùç tiûv dyaOtûv èpytrraç,
Kai -npiupeîTai toùç èKÔvTaç ti]v KaKÍav dOTtaaapévouç.

su *In Eph.* 2, 8. «Tf] yàp x^P|^ ffeotuffpévoi btà ti]ç 2163
362 Triarewç.» 'H to0 OeoO x«ptç toûtiuv f)pûç ^Situae tiûv dyaOiûv.
'Hpeîç bè póvqv -rpv mativ TrpoaevrivôxapeV. AXXà Kai Taûtriç
f) Oeia X«P'Ç yeyevriTai auvepyôç. To0to yàp èirriyaye- <Kai
to0to oùk è£ ûpiûv OeoO tô biûpow 9. oùk è? ìpytuv, iva

docuit, cuius dictis beatus item Daniel consentit, cum dicit ipse *regni Persarum principem;* et rursus paulo post, *principem Graecorum,* Michaelem quoque principem Israelis vocat.

188 *In Rom.* 8, 30. *Quos autem praedestinavit, hos et vocavit,* etc. 2162
Quorum propositum praescivit, hos ab initio praedestinavit; praedestinatos autem etiam vocavit, deinde vocatos per baptismum iustificavit; iustificatos vero glorificavit, filios nominans et Sancti Spiritus iis dans gratiam. Ceterum nemo praescientiam horum
120 causam esse dicat. Non enim praescientia eos tales effecit, sed Deus ea, quae futura erant, procul prospexit ut Deus. . . . Deus
121 universorum omnia procul videt ut Deus; non tamen huic affert
139 necessitatem ut virtutem exerceat, illi autem ut male agat. Etenim si ad utrumvis eorum ipse vim affert, non iure vel hunc laudat et coronat, vel in illum supplicium decernit. Si autem iustus est Deus, ut iustus certe est, adhortatur quidem ad ea, quae honesta sunt, et prohibet contraria, laudat autem eos, qui bona faciunt, et punit eos, qui sua sponte vitium amplectuntur.

314 *In Eph.* 2, 8. *Gratia enim estis salvati per fidem.* Dei gratia 2163
302 nos his bonis dignata est; nos enim solam fidem attulimus. Quin huius etiam divina gratia fuit adiutrix; hoc enim adiunxit: *Et hoc non ex vobis. Dei donum est;* 9. *non ex operibus, ut ne quis*

2162. MG 82, 141. 2163. MG 82, 621.

tiç Kauxii<Jt]Tai». Où Y«p aÙTÓgaioi iretnaTeuKapev, àXXà KXnOévreç rrpoueXnXúOapev, Kai TtpocreXôôvTaç oùk dnriTnae Kaéapó-rnra piou, àXXà póvqv tí]v tritniv begâpevoç, tî)v tiîiv ágapTTipáTiuv ácpecnv èbtupt'iffaTO.

2164 *In Phil.* 1, 1. Toîç fàp ¿TriOKÔnoiç [ô TTaûXoç, cf. Tit 1, 7] ei toùç biaKÔvouç ouvéîeuje, tûiv trpectpuTépuiv où itoti]Cfd,uevoç558
pvt'ipr¡v- dXXujç Te oùbè oîôv te ùv iroXXoùç èmffKÔnouç piav tróXiv ttoipaiveiv, <i»ç eîvai bqXov ôti toùç pèv upeapuTépouç èmffKÔTiouç divópacre' tòv bé ye paKápiov 'Eìratppóbi TOv èv aÙTfj tí) èmOToXf) diróffToXov aÙTtîiv KÉKXqKev. «'Ypwv Ydp», cprjcriv, «dnóOToXov, Kaì ffuvepyôv Tflç XP6'aS Ṃou' [Phil 2, 25]. ¿acpîîiç toívuv èbibaSev tbç ti)v èmÔKOTnidiv olKovopiav aùrôç ènenioTeuTO èywv dïroffTÔXou trpotfTfopiav.

2165 *In 1 Tini.* 3, 1. Toùç aùroùç èKdXouv norè irpeapurépouç si Kai èmOKonouç- toùç bè vOv KaXoupévouç ètnffKÔnouç diro-556
otôXouç ibvôpaZov. ToO bè xpùvou npoïôvTOç, tô pèv Tf|ç dnoffToXflç ôvopa toîç dXqOtîiç dnoOTÔXoïç KaTéXmov Tè]v bè tî)ç èraOKOufiç Trpoarffopiav toîç traXai KaXoupévpiç diroffTÔXotç èiréGeaav. Oùtid <PiXnnn)<JÎu)v dttôaToXoç ô 'Enatppôbi TOÇ fiw «'Ypiîiv TÓp», tpqaív, «d-rróoToXov, Kai ffvvepyóv rflç XPe›aS pou» [Phil 2, 25}. Oôtu) Kpr|TÚjv ó Tîtoç, Kai 'Atnavwv ó TipôOeoç dKÓOToXoi. Oôtuj dnô tiîiv 'lepouoXùpujv toîç èv 'Avnoxeiç èfpatpav oí dirooToXoi Kai oí irpeopÚTepoi.

2165* *Socratis Historia ecclesiastica, 5, 19. De sacerdote /nunitentiario constantinopolitano, v. K 860 sqq.*

Sozomeni Historia ecclesiastica, 7, 16. De paenitentia puilica in ecclesia romana, v. K 926.

glorietur. Non enim ultronei credidimus, sed vocati accessimus; et cum accessissemus, vitae puritatem non exegit, sed, sola fide suscepta, peccatorum remissionem condonavit.

2164 *In Phil.* 1, 1. Episcopis [Paulus] coniunxit diaconos, nulla presby-61
terorum facta mentione, praesertim cum fieri non posset ut multi558
episcopi essent unius civitatis pastores, ut liquido pateat presbyteros eos fuisse, quos nominavit episcopos. Beatum porro Epaphroditum in epistula ipsa eorum appellavit apostolum: *Vestrum enim,* inquit, *apostolum, et necessitatis meae adiuiorem.* Aperte ergo docuit episcopale munus ipsi fuisse creditum, cum appellationem haberet apostoli.

2165 *In 1 Tim.* 3, 1. Eosdem olim vocabant presbyteros et epi-61
scopos; eos autem, qui nunc vocantur episcopi, apostolos nomina-558
bant. Procedente autem tempore, apostolatus nomen reliquerunt iis, qui vere erant apostoli, episcopatus autem appellationem im posuerunt iis, qui olim appellabantur apostoli. Ita Philippensium apostolus erat Epaphroditus: *Vestrum enim,* inquit, *apostolum, et adiutorem necessitatis meae.* Ita Cretensium Titus, et Asianorum Timotheus apostoli; ita ab Hierosolymis iis, qui erant Antiochiae, scripserunt apostoli et presbyteri.

2164. MG 82, 560. 2165. MG 82, 804.

MACARIUS MAGNES, saec. V.

Apocritica, ca 410.

48J 3, 23 EIkôtwç Xapùiv [ô XptoTôç] âpiov teal iroTHpiov eíne 2166
«Toûto ¿cm tô aâipà pou Kai tô aîpd pou» [cf. Mt 26, 26 28]. Où yàp tôttoç atùpaToç oùbè tôttoç aîpaTOÇ, &ç Ttveç èppatpujbqoav •TCTTujpwptvot tòv voûv, dXXà KaTà dXrjGetav ocupa Kai afpa XptaroO, ènetbf] tô atûpa dirò TÔÇ. dnb TÎÇ b' b dpïoç ôpoituç Kai ô oîvoç.

[?] SYNOPSIS SCRIPTURAE SACRAE, exeunte saec.V.

74 [TîaXaià biaô.qKiV Tév., *E£., Aeu., 'Ap., Aeur., 'Iqaoûç b 2167
toû Nauf], Kpn., 'Poù0, BaatX. a' Kai p', BacnX. •f Kai b', TTapaX., 'Eabp., YaXnipiov AafJiTiKÓv, ?xov tpaXpoùç pva', TTapotpiai ZoXoptûvTOç, 'EkkX. toû aùroû, 'Atapa tjtap. toû aÙTOÛ, 'lùbp, TTpotpfyrat btbbeca eiç ?v ptpXiov, 'Ho., iep., 'El., Aav. 'Opoû- fhfJXia éÏkooi bùo. — Où Kavoviíópeva pèv, dvaTivtuoKÓpeva bè póvov toîç Karrixoupévoiç' Zotpia ZoXoptûvoç, iocpia 'Iqffoû uîoû Zipdx, 'Ea0f)p, 'loubiiO, Tw^ît.] --. Tivèç pévTot Ttîiv TraXauîiv eipf|Ka<n KavovileoOat Trap' 'Efîpaioiç ko"
75TÎ)V 'EoOrip. — (Katvi) biaOriKip Mt., Mk., Ak., 'Itu., TTpáí., KaOoXtKai èmoroXai ênta- ÎaK., TîéTp. bùo, 'la». Tpeîç, 'loùb., TTaùXou èmaToXai tb'.] 'Eni toùtoiç èTrrì Kai f| 'AîroKdXuipiç 'Itudvvou toû OeoXôfou, bexQeîaa cbç èxeivou Kai èfKpiôeîaa ùttò ndXai áfíuiv Kai KVeupaTorpôpujv traTépiuv.

485 3, 23. Similiter accipiens (Christus) panem et calicem dixit: *Hoc* 2166
est corpus meum et *sanguis meus.* Non enim typus est corporis nec typus sanguinis, sicut quidam fabulati sunt mente obcaecati, sed secundum veritatem corpus et sanguis Christi, quoniam corpus ex terra, ex terra vero panis sicut et vinum.

74 [Canon scripturarum. —Vetus testamentum: Gen., Ex., Lev., 2167
Num., Deut., lesus Nave, lud., Ruth, Regnorum IV in duobus, Paral. II in uno, Esdr. II in uno, Psalterium Davidicum CLI Psalmorum, Parabolae Salomonis, Eccl. eiusdem, Cant. cant, eiusdem, lob, duodecim Prophetarum lib. I, Is., 1er., Ez., Dan.: universi, XXII libri. — Non canonici, qui catechumenis tantum leguntur: Sap. Salomonis, Sap. lesu filii Sirach, Esther, ludith, Tobit],... Quidam vero ex veteribus apud Hebraeos pro canonico reputari
75 dixerunt librum Esther. — [Novum testamentum: Mt., Me., Lc., Io., Act., Catholicae epistulae VII: lac., Petri II, lo. III, lud.: Pauli epistulae XIV.] Est praeterea et Apocalypsis loannis theologi, a priscis sanctis et Spiritum Dei gestantibus fratribus velut quae illius sit accepta et approbata.

1 Vide p. 177, nota 1.
2166. *C. Hlondel,* Macarii M. quae supersunt, 4°, Paris 1876, 105.
2167. MG 28, 284. Falso haec synopsis S. Alhanasio diu attributa est.

S. VINCENTIUS L1RINENSIS, saec V.

Commonitorium, 434.

2168 2. Saepe igitur magno studio et summa attentione perquirens 78
a quamplurimis sanctitate et doctrina praestantibus viris quonam modo possim certa quadam et quasi generali ac regulari via catholicae fidei veritatem ab haereticae pravitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus fere rettuli, quod sive ego sive quis alius vellet exsurgentium haereticorum fraudes deprehendere laqueosque vitare et in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam, Domino adiuvante, deberet: primum scilicet divinae legis auctoritate, tum deinde ecclesiae catholicae traditione. Hic forsitan requirat aliquis: «Cum sit perfectus 79
scripturarum canon sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est ut ei ecclesiasticae intellegentiae iungatur auctoritas?» Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non uno eodemque sensu universi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur... Idcirco multum necesse est, propter tantos tam varii erroris anfractus, ut propheticae et apostolicae interpretationis linea secundum ecclesiastici et catholici sensus normam dirigatur. In ipsa item catholica ecclesia magnopere curandum est ut 84
id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc est etenim vere proprieque catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quae omnia fere universaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fiet, si sequamur universitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem universitatem hoc modo, si hanc unam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur ecclesia; antiquitatem vero ita, si ab his sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos maiores ac patres nostros celebrasse manifestum est; consensionem quoque itidem, si, in ipsa vetustate, omnium vel certe paene omnium sacerdotum pariter et magistrorum definitiones sententiasque sectemur.

2169 9. Annuntiare ergo aliquid Christianis catholicis praeter id 82
quod acceperunt, numquam licuit, nusquam licet, numquam licebit; et anathematizare eos, qui annuntiant aliquid praeterquam quod semel acceptum est, numquam non oportuit, nusquam non oportet, numquam non oportebit.

2170 13. Unus idemque Christus Deus et homo, idem non creatussss
et creatus, idem incommutabilis et impassibilis, idem com- 392
mutatus et passus, idem Patri et aequalis et minor, idem ex

2168. ML 50, 689; I (= Jülicher) 2.
2169. ML 50 649; J 13. 2170. ML 50, 656; J 20.

Patre ante saecula genitus, idem in saeculo ex matre gene-
377 ratus, perfectus Deus, perfectus homo. In Deo summa divi-
sta nitas, in homine plena humanitas. Plena, inquam, humanitas:
quippe quae animam simul habeat et carnem, sed carnem
veram, nostram, maternam, animam vero intellectu praeditam,
mente ac ratione pollentem. Est ergo in Christo Verbum, anima,
caro; sed hoc totum unus est Christus, unus Filius Dei et unus
382salvator ac redemptor noster; unus autem, non corruptibili
nescio qua divinitatis et humanitatis confusione, sed integra et
singulari quadam unitate personae. Neque enim illa coniunctio
alterum in alterum convertit atque mutavit (qui est error pro-
prius Arianorum), sed ita potius utrumque compegit, ut,
887 manente semper in Christo singularitate unius eiusdemque
personae, in aeternum quoque permaneat proprietas unius-
cuiusque naturae.

88« 15. Haec in Christo personae unitas nequaquam post vir-2171
ginis partum, sed in ipso virginis utero compacta atque per-
381 fecta est. . . . Per hanc, inquam, personae unitatem illud
817 quoque similis mysterii ratione perfectum est, ut, carne Verbi
ex integra matre nascente, ipse Deus Verbum natus ex virgine
catholicissime credatur, impiissime denegetur. Quae cum ita
sint, absit ut quisquam sanctam Mariam divinae gratiae privi-
429 legiis et speciali gloria fraudare conetur. Est enim singulari
quodam Domini ac Dei nostri, filii autem sui, munere verissime
ac beatissime theotocos confitenda; sed non eo modo theo-
tocos, quo impia quaedam haeresis suspicatur, quae asserit eam
Dei matrem sola appellatione dicendam, quod eum scilicet
pepererit hominem, qui postea factus est Deus, sicut dicimus
presbyteri matrem aut episcopi matrem, . . . sed ideo potius,
quoniam, ut supra dictum est, iam in eius sacrato utero sacro-
385 sanctum illud mysterium perpetratum est, quod propter sin-
gularem quamdam atque unicam personae unitatem, sicut
Verbum in came caro, ita homo in Deo Deus est.

78 20. Ille est verus et germanus catholicus, qui veritatem Dei, 2172
qui ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui divinae religioni,
qui catholicae fidei nihil praeponit, non hominis cuiuspiam
auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam,
non philosophiam, sed haec cuncta despiciens, et in fide
fixus, stabilis, permanens, quidquid universaliter antiquitus
ecclesiam catholicam tenuisse cognoverit, id solum sibi te-
nendum credendumque decernit.

82 22. *Depositum custodi* [1 Tim 6, 20]. Quid est *depositum}* Id 2173
est quod tibi creditum est, non quod a te inventum; quod
accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenii sed doctrinae,

2171. ML 50, 658; I 22. 2172. ML 50, 665; J 29.
2173. ML 50, 667; J 33.

non usurpationis privatae sed publicae traditionis; rem ad te perductam, non a te prolatam; in qua non auctor debes esse sed custos, non institutor sed sectator, non ducens sed sequens. *Depositum,* inquit, *custodi;* catholicae fidei talentum inviolatum illibatumque conserva. Quod tibi creditum, hoc penes te maneat, hoc a te tradatur. Aurum accepisti, aurum redde; nolo mihi pro aliis alia subicias; nolo pro auro aut impudenter plumbum aut fraudulenter aeramenta supponas; nolo auri speciem, sed naturam plane. O Timothee, o sacerdos, 83
o tractator, o doctor, si te divinum munus idoneum fecerit, ingenio, exercitatione, doctrina esto spiritalis tabernaculi Beseleel, pretiosas divi dogmatis gemmas exsculpe, fideliter coapta, adorna sapienter, adice splendorem, gratiam, venustatem. Intellegatur, te exponente, illustrius quod ante obscurius credebatur. Per te posteritas intellectum gratuletur quod ante vetustas non intellectum venerabatur. Eadem tamen quae didicisti doce, ut cum dicas nove, non dicas nova.

2174 23. Sed forsitan dicit aliquis: «Nullusne ergo in ecclesia 83
Christi profectus habebitur religionis?» Habeatur plane, et maximus. Nam quis ille est tam invidus hominibus, tam exosus Deo, qui istud prohibere conetur? Sed ita tamen, ut vere profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, ut in semetipsum unaquaeque res amplificetur; ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud transvertatur. Crescat igitur oportet et multum vehementerque proficiat tam singulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, intellegentia, scientia, sapientia, sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia. Imitetur animarum religio rationem corporum, quae, licet annorum processu numeros suos evolvant et explicent, eadem tamen quae erant permanent. . . . Exempli gratia: Severunt maiores nostri antiquitus in hac ecclesiastica segete triticeae fidei semina; iniquum valde et incongruum est ut nos eorum posteri pro germana veritate frumenti subdititium zizaniae legamus errorem. Quin potius hoc rectum et consequens est, ut, primis atque extremis sibimet non discrepantibus, de incrementis triticeae institutionis triticei quoque dogmatis frugem demetamus; ut, cum aliquid ex illis seminum primordiis accessu temporis evolvatur, et nunc laetetur et excolatur, nihil tamen de germinis proprietate mutetur; addatur licet species, forma, distinctio, eadem tamen cuiusque generis natura permaneat.

2175 28. Antiqua sanctorum patrum consensio non in omnibus 84
divinae legis quaestiunculis, sed solum certe praecipue in fidei

2174. ML 60, 667; J 33. 2175. ML 50, 675; J 43.

regula magno nobis studio et investiganda est et sequenda.... Sed eorum dumtaxat patrum sententiae conferendae sunt, qui in fide et communione catholica sancte, sapienter, constanter viventes, docentes et permanentes, vel mori in Christo fideliter vel occidi pro Christo feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, ut, quidquid vel omnes vel plures uno eodemque sensu manifeste, frequenter, perseveranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmaverint, id pro indubitato, certo ratoque habeatur; quidquid vero, quamvis ille sanctus et doctus, quamvis confessor et martyr, praeter omnes aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias et occultas et privatas opiniunculas a communis et publicae ac generalis sententiae auctoritate secretum sit; ne cum summo aeternae salutis periculo, iuxta sacrilegam haereticorum et schismaticorum consuetudinem, universalis dogmatis antiqua veritate dimissa, unius hominis novitium sectemur errorem.

S. PETRUS CHRYSOLOGUS, ca 406-ca 450.

Sermones.

532 94. Vide ne desperes, homo, remansit tibi unde piissimo 2176
274 satisfacias creditori. Absolvi vis? Ama. *Caritas cooperiet multitudinem peccatorum* [1 Petr 4, 8]. Negationis crimine quid peius? Et tamen Petrus amore solo valuit hoc delere, probante Domino, cum dicit: *Petre, amas mei?* [Io 21, 15.] Inter omnia Dei praecepta amor obtinet principatum.

*30 117. Ubi sunt qui conceptum virginis, virginis partum 2177
«2 mulierum partibus existimant exaequandum, cum illud de terra sit, hoc de caelo; hoc divinae virtutis sit, illud infirmitatis humanae; illud sit in corpore passionis, hoc totum sit in tranquillitate divini Spiritus, humani corporis in quiete? Sanguis siluit, caro stupuit, soporata sunt membra, et aula virginis tota est in caelesti commoratione suspensa, donec auctor carnis carnis sumeret indumentum et fieret homo caelestis, qui non solum terram redderet homini, sed homini donaret et caelum. Virgo concipit, virgo parturit, virgo permanet

Epistula ad Eutychen, ca 449

(Fragm. apud *Leonem M.,* ep. 25.)

5» 2. In omnibus hortamur te, frater honorabilis, ut his, quae 2178
a beatissimo Papa romanae civitatis scripta sunt, oboedienter
se attendas; quoniam beatus Petrus, qui in propria sede et vivit

2176. ML 52. 466 2177. ML 52, 520. 2178. ML 51, 741.

et praesidet, praestat quaerentibus fidei veritatem. Nos enim «3
pro studio pacis et fidei extra consensum romanae civitatis
episcopi causas fidei audire non possumus.

S. LEO I MAGNUS, PAPA 440-461.

Epistulae.

2178 Ep. 10, 1. De primatu romani pontifias, v. K 891.*

2179 *£p.* 12 [ad episcopos Mauritaniae, scripta a. 446], C. 2. *ManusW cito nemini imposueris, neque communices peccatis alienis* [1 Tim 5, 22]. Quid est cito manus imponere nisi ante aetatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum oboedientiae, ante experientiam disciplinae, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis nisi et talem effici ordinantem, qualis est ille qui non meruit ordinari?

2179 14, 11. De tuerarchia ecclesiastica et primatu romano, v. K 894 sqq*

2180 15 [ad Turribium, a. 447], 6. Fides vera, quae est catholica, 197
omnium creaturarum, sive spiritualium sive corporalium, bonam confitetur substantiam, et mali nullam esse naturam; quia Deus, qui universitatis est conditor, nihil non bonum fecit.

2181 15, 10. Animae hominum, priusquam suis inspirarentur 223
corporibus, non fuere, nec ab alio incorporantur nisi ab opifice 222
Deo, qui et ipsarum est creator et corporum; et quia per 302
primi hominis praevaricationem tota humani generis propago
vitiata sit, neminem posse a condicione veteris hominis libe- 470
rari nisi per sacramentum baptismatis Christi.

2182 28 [ad Flavianum constantinopolit. episc., a. 449], 2. Idem sempi- 375
terni genitoris Unigenitus sempiternus natus est de Spiritu Sancto
et Maria virgine. Quae nativitas temporalis illi nativitati
divinae et sempiternae nihil minuit, nihil contulit, sed totam 413
se reparando homini, qui erat deceptus, impendit, ut et mortem
vinceret et diabolum, qui mortis habebat imperium, sua vir-
tute destrueret. Non enim superare possemus peccati et mor- 409
tis auctorem, nisi naturam nostram ille susciperet et suam
faceret, quem nec peccatum contaminare nec mors potuit 399
detinere. Conceptus quippe est de Spiritu Sancto intra ute-
rum matris virginis, quae illum ita salva virginitate edidit, 431
quemadmodum salva virginitate concepit. . . Sed non ita 430
intellegenda est illa generatio singulariter mirabilis et mira- 881
biliter singularis, ut per novitatem creationis proprietas remota
sit generis. Fecunditatem enim virgini Spiritus Sanctus dedit,

2179. ML 54, 647. 2180. ML 54, 683. 2181 ML 54, 685.
2182. ML 54, 759.

377 veritas autem corporis sumpta de corpore est; et aedificante sibi Sapientia domum [Prv 9, 1], *Verbum caro factum est et habitavit in nobis* [Io 1, 14], hoc est, in ea carne, quam
378 assumpsit ex homine et quam spiritu vitae rationalis animavit.

28, 3 4. De incarnatione, v. DB 143 sq. *2182 **

885 28, 5. Propter hanc ergo unitatem personae in utraque 2183
natura intellegendam et filius hominis legitur descendisse de
877 caelo, cum Filius Dei carnem de ea virgine, de qua est na-
sos tus, assumpserit. Et rursus Filius Dei crucifixus dicitur ac sepultas, cum haec non in divinitate ipsa, qua Unigenitus consempiternus et consubstantialis est Patri, sed in naturae humanae sit infirmitate perpessus. Unde unigenitum Filium Dei crucifixum et sepultum omnes etiam in symbolo confitemur, secundum illud apostoli: *Si enim cognovissent, numquam Dominum maiestatis crucifixissent* [1 Cor 2, 8].

«si 35 [ad Iulianum episc. coënsem, a. 449], 3. Nativitas Domini 2184
secundum carnem quamvis habeat quaedam propria, quibus humanae condicionis initia transcendat, sive quod solus ab inviolata virgine sine concupiscentia est conceptus et natus, sive quod ita visceribus matris est editus, ut et fecunditas
876 pareret et virginitas permaneret, non alterius tamen naturae
378 erat eius caro quam nostrae, nec alio illi quam ceteris hominibus anima est inspirata principio, quae excelleret, non diver-
398 sitate generis, sed sublimitate virtutis. . . . Sensus corporei vigebant sine lege peccati, et veritas affectionum sub moderamine deitatis et mentis nec tentabatur illecebris, nec cedebat
42siniuriis. . . .1 Non enim esset Dei hominumque mediator, nisi idem Deus idemque homo in utroque et unus esset et verus.

98 *[Synodus chalcedonensis ad Leonem Papam, a. 431], 1. De primatu* 2184'
romani pontificis et concilio oecumcnico, v. DB 149.

108, 2 5. De sacramento paenitentiae, v. DB 146 sq.

64 114 [ad episcopos synodi chalcedonensis, a. 453], 2. De CUSto-218f
diendis quoque sanctorum patrum statutis, quae in synodo nicaena inviolabilibus sunt fixa decretis, observantiam Vestrae Sanctitatis admoneo, ut iura ecclesiarum, sicut ab illis 318 patribus divinitus inspiratis sunt ordinata, permaneant.

64 119 [ad Maximum episc. antiochenum, a. 453], 3. Tanta apud 2186
me est nicaenorum canonum reverentia, ut ea, quae sunt a sanctis patribus constituta, nec permiserim nec patiar aliqua
57 novitate violari. Etsi enim diversa nonnumquam sunt meriti praesulum, iura tamen permanent sedium; quibus etsi possint aemuli perturbationem aliquam fortassis inferre, non tamen possunt minuere dignitatem.

1 Cf. addenda et emendanda p. 802.
2183. ML 54, 771. 2184. ML 54, 807. 2185. ML 54,1029.
2186. ML 54,1043.

2187 120 [ad Theodoretum episc. cyrensetn, a. 453], 1. [Dotninus] 68
nullum nos in nostris fratribus detrimentum sustinere permisit, sed quae nostro prius ministerio definierat, universae fraternitatis irretractabili firmavit assensu; ut vere a se prodiisse ostenderet quod prius a prima omnium sede formatum totius christiani orbis iudicium recepisset; ut in hoc quoque capiti membra concordent.

2188 124 [ad monachos palaestinenses, a. 453], 3. Quae reconciliatio 423
esse potest, qua humano generi propitiaretur Deus, nisi om- 422
nium causam mediator Dei hominumque susciperet? Qua vero ratione veritatem mediatoris impleret, nisi qui in forma Dei aequalis erat Patri, in forma servi particeps esset et nostri, ut per novum hominem fieret renovatio vetustatis, et mortis 415
vinculum unius praevaricatione contractum, unius morte, qui solus morti nihil debuit, solveretur? Effusio enim pro iniustis 41«
sanguinis iusti tam potens fuit ad privilegium, tam dives ad pretium, ut, si universitas captivorum in redemptorem suum crederet, nullum tyrannica vincula retinerent. ... 4. Quam 87«
itaque sibi in huius sacramenti praesidio spem relinquunt, qui in salvatoris nostri corpore negant humanae substantiae veritatem? Dicant quo sacrificio reconciliati, dicant quo sanguine sint redempti. Quis est qui *tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis* [Eph 5, 2]? Aut quod umquam sacrificium sacratius fuit, quam quod ve-4t? rus pontifex altari crucis per immolationem suae carnis imposuit?

2189 167 [ad Rusticum episc. narbonensem, a. 458/9], 4. Aliud est Uxor, 575
aliud concubina; sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam apostolus, ad manifestandam harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi, ubi dicitur Abrahae: *Eire ancillam et filium eius: non enim heres erit filius ancillae aim filio meo Isaac* [Gn 21, 10]. Unde cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut praeter sexuum coniunctionem 57«
haberet in se Christi et ecclesiae sacramentum [Eph 5, 32], dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium.

2189 168, 2. De confessione secreta, v. DB* 145.

Sermones.

2190 Sermo 3, c. 1. Cessante privilegio patrum, et familiarum 553
ordine praetermisso, eos rectores ecclesia accipit, quos Spiritus Sanctus praeparavit; ut in populo adoptionis Dei, cuius universitas sacerdotalis atque regalis est, non praerogativa

2187. ML 54. 1046. 2188. ML 54, 1064.
2189. ML 54, 1204 2190. ML 54. 145.

terrenae originis obtineat unctionem, sed dignatio caelestis gratiae gignat antistitem.

M 4, 2. De toto mundo unus Petrus eligitur qui et uni- 2191
40 versarum gentium vocationi et omnibus apostolis cunctisque ecclesiae patribus praeponatur; ut, quamvis in populo Dei multi sacerdotes sint multique pastores, omnes tamen proprie regat Petrus, quos principaliter regit et Christus. Magnum et mirabile, dilectissimi, huic viro consortium potentiae suae tribuit divina dignatio; et si quid cum eo commune ceteris voluit esse principibus, numquam nisi per ipsum dedit quidquid aliis non negavit.

229 12, 1. Si fideliter, dilectissimi, atque sapienter creationis 2192
nostrae intellegamus exordium, inveniemus hominem ideo ad imaginem Dei conditum, ut imitator sui esset auctoris, et hanc esse naturalem nostri generis dignitatem, si in nobis quasi in quodam speculo divinae benignitatis forma *re-*
tis splendeat. Ad quam utique nos cotidie reparat gratia salvatoris, dum, quod cecidit in Adam primo, erigitur in secundo.

ss» 21, 3. Agamus ergo, dilectissimi, gratias Deo Patri per 2193
Filium eius in Spiritu Sancto, qui propter multam misericordiam suam, qua dilexit nos, misertus est nostri, *et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo* [Eph 2, 5], ut essemus in ipso nova creatura novumque figmentum. Deponamus ergo *veterem hominem cum actibus suis* [Coi 3, 9], et adepti participationem generationis Christi, carnis renuntiemus
358operibus. Agnosce, o Christiane, dignitatem tuam: *et divinae consors* factus *naturae* [2 Petr 1, 4], noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire. Memento cuius capitis et cuius corporis sis membrum. Reminiscere quia erutus de potestate tenebrarum translatus es in Dei lumen et regnum.

22, 2. Nova autem nativitate [Christus] genitus est, con- 2194
432 ceptus a virgine, natus ex virgine, sine paternae carnis concupiscentia, sine maternae integritatis iniuria. . . . Origo dissimilis, sed natura consimilis, humano usu et consuetudine caret, sed divina potestate subnixum est, quod virgo conceperit, quod virgo pepererit, et virgo permanserit.

«n 22, 3. Verax namque misericordia Dei, cum ad repa- 2195
randum humanum genus ineffabiliter ei multa suppeterent, hanc potissimum consulendi viam elegit, qua ad destruendum opus diaboli non virtute uteretur potentiae, sed ratione iustitiae.
413 Nam superbia hostis antiqui non immerito sibi in omnes homines ius tyrannicum vindicabat, nec indebito dominatu premebat quos a mandato Dei spontaneos in obsequium suae voluntatis illexerat. Non itaque iuste amitteret originalem

2191. ML 54, 149. 2192. MI. 54, 168. 2193. ML 54, 192.
2194. ML 54, 195. 2195. ML 54, 196.

humani generis servitutem, nisi de eo quod subegerat vinceretur. Quod ut fieret, sine virili semine conceptus ect4so Christus ex virgine, quam non humanus coitus, sed Spiritus Sanctus fecundavit. Et cum in omnibus matribus non fiat sine peccati sorde conceptio, haec inde purgationem traxit, unde concepit. Quo enim paterni seminis transfusio non sos pervenit, peccati se illic rubigo non miscuit. Inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, substantiam ministravit.

2196 23, 4. Non itaque novo consilio Deus rebus humanis 425 nec sera miseratione consuluit; sed a constitutione mundi unam eamdemque omnibus causam salutis instituit. Gratia enim Dei, qua semper est universitas iustificata sanctorum, aucta est Christo nascente, non coepta; et hoc magnae pietatis sacramentum, quo totus iam mundus impletus est, tam. potens etiam in suis significationibus fuit, ut non minus adepti sint qui illud credidere promissum, quam qui suscepere donatum.

2197 27, 1. Cum ad intellegendum sacramentum nativitatis 258 Christi, qua de inatre virgine est ortus, accedimus, abigatur procul terrenarum caligo rationum, et ab illuminatae fidei oculis mundanae sapientiae fumus abscedat; divina est enim 254 auctoritas cui credimus, divina est doctrina quam sequimur.

2198 29, 1. In Christo lesu Filio Dei non solum ad divinam ssi essentiam, sed etiam ad humanam spectat naturam, quod dictum est per prophetam: *Generationem eius quis enarrabit?* [Is 53, 8.] Utramque enim substantiam in unam convenisse 385 personam, nisi fides credat, sermo non explicat.

2199 30, 6. Quia iustificandis hominibus hoc principaliter opi-384 tulatur, quod Unigenitus Dei etiam filius hominis esse dignatus est, ut ôpouffioç Patri Deus, id est, unius substantiae, tss idem homo verus et secundum carnem matri consubstantialis 379 exsisteret, utroque gaudemus, quia non nisi utroque salvamur, in nullo dividentes visibilem ab invisibili, corporeum ab incorporeo, passibilem ab impassibili, palpabijem ab impalpabili, formam servi a forma Dei; quia, etsi unum manet ab aeterni-387 tate, aliud coepit a tempore; quae tamen in unitatem convenerunt, nec separationem possunt habere nec finem.

2200 38, 3. Sine Deo nulla est [virtus] nec proprietatem obtinet sos deitatis, nisi spiritu sui vegetetur auctoris. Dicente enim discipulis suis Domino: *Sine me nihil potestis facere* [Io 15, 5], dubium non est hominem bona agentem ex Deo habere et effectum operis et initium voluntatis.

2201 43, 1. Gratiae Dei oboedientia se humana non subtrahat, sis nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat;3*1

2196. ML 54, 202. 2197. ML 54, 216. 2198. ML 54, 226.
2199. ML 54, 233. 2200. ML 54, 261. 2201. ML 54, 281.

ac si quid sibi impossibile aut arduum in mandatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad iubentem recurrat, qui ideo dat praeceptum, ut excitet desiderium et praestet auxilium, dicente propheta: *lacta in Deum cogitationem tuam,*
sis *et ipse te enutriet* [Ps 54, 23]. An forte quisquam ita insolenter superbit, et ita se illaesum, ita immaculatum esse praesumit,
st? ut nullius iam renovationis indigeat? Fallitur prorsus ista persuasio, et nimia vanitate veterascit quicumque inter tentationes huius vitae ab omni se vulnere credit immunem.

sos 45, 3. Quid hoc opere [misericordiae] fructuosius? quid 2202
hac humanitate felicius? Quae utique laude sua fraudanda non esset, si propter ipsam naturae communionem iuvando homini ab homine praestaretur. Sed quia quod non ex fidei procedit fonte, ad praemia aeterna non pervenit, alia est condicio operum caelestium, alia terrenorum.

389 56, 2. Ipse [Dominus] Patri supplicans ait: *Pater, si* ^r-2203
sibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu [Mt 26, 39]. Prima petitio infirmitatis est, secunda virtutis; illud optavit ex nostro, hoc elegit ex proprio....
383 Ut suscipientis susceptaeque naturae esset manifesta distinctio, quod erat hominis divinam desideravit potentiam, quod erat Dei ad causam respexit humanam. Superiori igitur voluntati voluntas cessit inferior, et cito demonstratum est quid possit a trepidante orari, et quid non debeat a medente concedi.

to? 63, 1. Omnipotentia enim Filii Dei, qua per eamdem 2204
essentiam aequalis est Patri, potuisset humanum genus a do-
<09 minatu diaboli solo imperio suae voluntatis eruere, nisi divinis operibus maxime congruisset, ut nequitiae hostilis adversitas de eo quod vicerat vinceretur, et per ipsam naturam naturalis repararetur libertas, per quam generalis fuerat illata captivitas.

u 63, 5. Omnia enim quae secundum legem, sive in cir- 2205
cumcisione carnis, sive in diversitatibus hostiarum, sive in sabbati observantia praecesserunt, Christum testificata, Christi sunt gratiam praelocuta. Et ipse est finis legis, non eva-
lo cuando significationes ipsius, sed implendo. Qui licet idem sit auctor veterum qui novorum, figuratarum tamen pro-
12missionum sacramenta mutavit, quia promissa perfecit, et denuntiationibus cessationem imposuit, quoniam denuntiatus advenit. In praeceptis autem moralibus nulla prioris testamenti decreta reprobata, sed evangelico magisterio multa sunt aucta, ut perfectiora et lucidiora essent dantia salutem quam promittentia salvatorem.

2202. ML 54, 290. 2203. ML 54, 327 2204. ML 54, 853.
2205. ML 54, 356.

2206 63, 7. Non aliud agit participatio corporis et sanguinis so»
Christi, quam ut in id, quod sumimus, transeamus, et in quo commortui et consepulti et conresuscitati sumus, ipsum per omnia et spiritu et carne gestemus.

2207 64, 2. In hac ineffabili unitate Trinitatis, cuius in omnibus ibo
communia sunt opera atque iudicia, reparationem humani generis proprie Filii persona suscepit; ut, quoniam ipse est, *per quem omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil* [Io 1, 3], quique plasmatum de limo terrae hominem flatu vitae rationalis animavit, idem naturam nostram ab aeternitatis arceiis deiectam amissae restitueret dignitati, et cuius erat conditor, esset etiam reformator: sic consilium suum dirigens in effectum, ut ad dominationem diaboli destruendam magis uteretur iustitia rationis quam potestate virtutis. Quia ergo primi 802
hominis universa posteritas uno simul vulnere sauciata corruerat, nec ulla sanctorum merita condicionem poterant illatae mortis evincere, venit e caelo medicus singularis, multis saepe significationibus nuntiatus et prophetica diu pollicitatione promissus, qui manens in forma Dei et nihil propriae maiestatis S97
amittens, in carnis nostrae animaeque natura, sine contagione antiquae praevaricationis, oriretur. Solus enim beatae virginis natus est filius absque delicto, non extraneus ab hominum genere, sed alienus a crimine, . . . cum de Adae propagine unus exsisteret in quo diabolus quod suum diceret non haberet.

2208 68, 1. Sermo proximus, dilectissimi, cuius vobis promissam 387
restituere cupimus portionem, in id disserendi ratione processerat, ut de illa clamantis ad Patrem crucifixi Domini voce loqueremur; ne simplex et incuriosus auditor ita acciperet verba dicentis: *Deus meus, Deus mais, quare me dereliquisti?* [Ps 21, 1], tamquam, fixo lesu in crucis ligno, paternae ab eo deitatis omnipotentia recessisset; cum in tantam unitatem Dei et hominis natura convenerit, ut nec supplicio potuerit dirimi, nec morte disiungi. Manente enim in sua proprietate utraque 383
substantia, nec Deus dereliquit sui corporis passionem, nec Deum fecit caro passibilem, quia divinitas, quae erat in dolente, non erat in dolore.

2209 68, 8. Offerebatur Deo pro salute mundi hostia singularis, 4te
et occisio Christi veri agni per tot saecula praedicata promissionis filios in libertatem fidei transferebat. Confirmabatur quoque testamentum novum, et Christi sanguine aeterni regni scribebantur heredes.

2210 71, 2. Resurrectio salvatoris nec animam in inferno nec426
carnem diu morata est in sepulcro; et tam velox incorruptae carnis vivificatio fuit, ut maior ibi esset soporis similitudo

2206. ML 54, 357. 2207. ML 54, 858. 2208. ML 54. 372.
2209. ML 54, 374. 2210. ML 54, 387.

asi quam mortis; quoniam deitas, quae ab utraque suscepti hominis substantia non recessit, quod potestate divisit, potestate coniunxit.

427 73, 4. Magna et ineffabilis erat causa gaudendi, cum in 2211
conspectu sanctae multitudinis super omnium creaturarum caelestium dignitatem humani generis natura conscenderet, supergressura angelicos ordines, et ultra archangelorum altitudines elevanda, nec ullis sublimitatibus modum suae provectionis habitura, nisi aeterni Patris recepta consessu illius gloriae sociaretur in throno, cuius naturae copulabatur in Filio. Quia igitur Christi ascensio nostra provectio est, et quo praecessit gloria capitis, eo spes vocatur et corporis, dignis, dilectissimi, exsultemus gaudiis, et pia gratiarum actione laetemur. Hodie enim non solum paradisi possessores firmati sumus, sed etiam
421 caelorum in Christo superna penetravimus, ampliora adepti per ineffabilem Christi gratiam, quam per diaboli amiseramus
415 invidiam. Nam quos virulentus inimicus primi habitaculi felicitate deiecit, eos sibi concorporatos Dei Filius ad dexteram Patris collocavit.

ios 75, 3. Nemo aestimet in iis, quae corporeis visa sunt 2212
oculis, divinam eius [Spiritus Sancti] apparuisse substantiam. Natura enim invisibilis, et Patri Filioque communis, qualitatem muneris atque operis sui qua voluit significatione monstravit, proprietatem vero essentiae suae in sua deitate continuit; quia, sicut nec Patrem nec Filium, ita nec Spiritum
179 Sanctum humanus potest visus attingere. In Trinitate enim divina nihil dissimile, nihil impar est; et omnia quae de illa possunt substantia cogitari, nec virtute, nec gloria, nec aeternsnitate discreta sunt. Cumque in personarum proprietatibus alius sit Pater, alius sit Filius, alius Spiritus Sanctus, non tamen alia deitas nec diversa natura est. Siquidem cum et
ics de Patre sit Filius unigenitus, et Spiritus Sanctus Patris Filiique sit Spiritus, non sicut quaecumque creatura, quae et Patris et Filii est, sed sicut cum utroque vivens et potens, et sempiterne ex eo quod est Pater Filiusque subsistens.

406 77, 2. Si enim homo ad imaginem et similitudinem Dei 2213
factus in suae honore naturae mansisset, nec diabolica fraude deceptus a lege sibi posita per concupiscentiam deviasset, creator mundi creatura non fieret, neque aut sempiternus temporalitatem subiret, aut aequalis Deo Patri Filius Deus formam servi et similitudinem carnis peccati assumeret. Sed
409 quia *invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum* [Sap 2, 24], et aliter solvi captivitas humana non potuit, nisi causam nostram ille susciperet, qui sine maiestatis suae damno et

2211. ML 54, 896. 2212. ML 54, 401. 2213. ML 54, 412.

verus homo fieret, et solus peccati contagium non haberet, 898
divisit sibi opus nostrae reparationis misericordia Trinitatis, ut
Pater propitiaretur, Filius propitiaret, Spiritus Sanctus igniret.

2214 91, 3. Dicente Domino: *Nisi manducaveritis carnem Filiivn hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*485 [Io 6, 54], sic sacrae mensae communicare debetis, ut nihil prorsus de veritate corporis Christi et sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur; et frustra ab illis Arnen respondetur, a quibus contra id, quod accipitur, disputatur.

VICTOR VITENSIS, f ca 510.

Historia persecutionis Africae provinciae, 486.

2215 L. 2 [Professio fidei episcoporum catholicorum, a. 484], 63. Quia 888
duas in Filio profitemur esse naturas, id est, Deum verum et hominem verum, çorpus et animam habentem, quidquid ergo excellenti sublimitatis potentia de eo referunt scripturae, admirandae eius divinitati tribuendum sentimus; et quidquid infra honorem caelestis potentiae de eodem humilius enarratur, non Verbo Deo, sed homini reputamus assumpto. Secundum divinitatem ergo est hoc, quod superius diximus, ubi ait: *Ego et Pater unum sumus* [Io 10, 30], et: *Qui me vidit, vidit et Patrem* [Io 14, 9]…. Illa vero, quae de eo secundum hominem referuntur, ista sunt: *Pater maior me est* [Io 14, 28]. . . .

2216 2,82. Ut adhuc luce clarius unius divinitatis esse cum Patre tee
et Filio Spiritum Sanctum doceamus, loannis evangelistae testimonio comprobatur. Ait namque: *Tres sunt qui testimonium perhibent in caelo, Pater, Verbum et Spiritus Sanctus, et hi tres unum sunt* [1 Io 5, 7]. Numquid ait: tres in differentiae qualitate 179
seiuncti, aut quibuslibet diversitatum gradibus longo separationis intervallo divisi? Sed *tres,* inquit, *unum sunt.*

S. MAXIMUS TAURINENSE, saec. V.

Homiliae.

2217 5. Probat veritatem Domini ordo nascendi. Concepit virgo 422
virilis ignara consortii; impletur uterus nullo libatus amplexu,430
et Spiritum Sanctum castus venter excepit, quem pura membra servarunt, innocens corpus gessit. Videte miraculum matris dominicae: virgo est cum concipit, virgo cum parturit, virgo431
post partum. . . . Maria tamquam in sacrario ventris sui432

2214. ML 54, 452.
2215. CV 7 (ed. M. Petschemg, 1881), 50; ML 58, 221.
2216. CV 7, 60; ML 58, 227. 2217. ML 57, 235.

portavit cum mysterio sacerdotem; nam quidquid in saeculo
<18 profuturum erat, id totum de eius ventre: Deus, sacerdos et hostia, Deus resurrectionis, sacerdos oblationis. Hoc autem totum in Christo agnoscimus; Deus enim est, quod ad Patrem redit; pontifex, quod se obtulit; victima, quod pro nobis occisus est.

570 23. Invitatus itaque, ut legitur, Dominus perrexit ad nuptias 2218
[Io 2, 1 sqq]; sed ut dignaretur hoc virginis filius, nostrae eruditionis est ratio, ut, hoc docti exemplo, legitimarum illum nuptiarum non negemus auctorem. Vadit ergo ad nuptias Dei Filius, ut, quas dudum potestate constituit, tunc praesentiae suae benedictione sanctificet.

Sermones.

384 37. Quod praecipuus apostolorum redemptorem omnium 2219
vivi Dei Filium dicit [Mt 16, 16], paternae in eo deitatis substantiam confitetur; quod eumdem Christum pronuntiat, materni inesse corporis asserit veritatem. Sic revera beatissimus Petrus utramque in Christo naturam sub una est appellatione cornasi plexus, ut ineffabilis mysterii sacramentum brevissimo sermone delibans neque geminata divideret, neque unita confunderet.

GENNADIUS, saec. V.

Liber ecclesiasticorum dogmatum, ca 470.

178 1. Credimus unum esse Deum, Patrem et Filium et Spi-2220
ritum Sanctum: Patrem, eo quod habeat filium; Filium, eo
167 quod habeat patrem; Spiritum Sanctum, eo quod sit ex Patre
151 procedens, Patri et Filio coaeternus. Pater ergo principium deitatis: qui, sicut numquam fuit non Deus, ita numquam
153 fuit non Pater, a quo Filius natus, a quo Spiritus Sanctus non
173 natus, quia non est Filius, neque ingenitus, quia non est Pater, nec factus, sed ex Deo Patre Deus procedens.

375 2. Non Pater carnem assumpsit neque Spiritus Sanctus, 2221
sed Filius tantum; ut, qui erat in divinitate Dei Filius, ipse fieret in homine hominis filius, ne filii nomen ad alterum transiret, qui non erat nativitate Filius. Dei ergo Filius hominis factus est filius, natus secundum veritatem naturae ex Deo Dei
376 Filius, et secundum veritatem naturae ex homine hominis filius, ut veritas geniti non adoptione, non appellatione, sed in utraque nativitate filii nomen nascendo haberet, et esset

2218. ML 57, 274. 2219. ML 57, 611.
2220. Tr (= ed. C. H. Turner in JTS 7 [1906], 89 sqq) 89; ML 58, 979.
2221. Tr 89; ML 58, 981.

verus Deus et verus homo unus Filius. Non ergo duos Christos, 885
neque duos Filios, sed Deum et hominem unum Filium; quem
propterea [et] unigenitum dicimus, manentem in duabus sub-
stantiis, sicut ei naturae veritas contulit, non confusis naturis 882
neque immixtis, sicut Timothiani volunt, sed societate unitis.
Deus ergo hominem assumpsit, homo in Deum transivit, non
naturae versibilitate, sed Dei dignatione, ut nec Deus muta-
retur in humanam substantiam assumendo hominem, nec homo
in divinam glorificatus in Deum, quia mutatio vel versibilitas
naturae et deminutionem et abolitionem substantiae facit.
Natus ergo Dei Filius ex homine, non per hominem, id est,
non ex viri coitu, sicut Ebion dicit, sed ex virgine, carnem 37?
ex virginis corpore trahens, et non de caelo secum afferens,
sicut Marcion et Eutyches affirmant; neque in phantasia, id
est, absque carne, sicut Valentinus dicit; neque boKiioet, id
est, putative imaginatum, sed corpus verum; non tamen carnem
ex carne, sicut Marcianus; sed verus Deus ex divinitate et
verus homo ex carne. Unus Filius: in divinitate Verbum
Patris et Deus, in homine anima et caro: anima non absque 378
sensu et ratione, ut Apollinaris; neque caro absque anima,
ut Anomaeus, sed anima cum ratione sua, et corpus curii sen- 400
sibus suis, per quos sensus veros in passione et ante pas-
sionem carnis suae dolores sustinuit.

2222 6. Erit resurrectio mortuorum hominum, sed una et insemel; ses
non prima iustorum, et secunda peccatorum, ut fabulat som-«os
niator, sed una omnium. Et si id resurgere dicitur, quod eoo
cadit, caro ergo nostra in veritate resurgit, sicut in veritate
cadit. Et non secundum Origenem immutatio corporum erit,
id est, aliud novum corpus pro carne, sed eadem caro cor-
ruptibilis, quae cadit, resurgit incorruptibilis; tam iustorum
quam iniustorum caro incorruptibilis resurget, ut vel poenam
sufferre possit pro peccatis, vel in gloria aeterna manere
pro meritis.

2223 10. *In principio creavit Deus caelum et terram* **[Gn 1, 1] et** 189
aquam ex nihilo. Et cum adhuc tenebrae ipsam aquam 198
occultarent, et aqua terram absconderet, facti sunt angeli
et omnes caelestes virtutes, ut non esset otiosa Dei bonitas, i»3
sed haberet in quibus per multa ante spatia bonitatem osten-
deret: et ita hic visibilis mundus ex his, quae [tunc] creata
fuerant, factus est et ornatus.

2224 14. Animas hominum non esse ab initio inter ceteras 228
intellectuales naturas [credimus], nec insemel creatas, sicut
Orígenes fingit; neque cum corporibus per coitum seminantur, 22-»
sicut Luciferiani et Cyrillus et aliqui Latinorum praesumentes

2222. Tr 90; ML 58, 982. 2223. Tr 91; ML 58, 983.
2224. Tr 92: ML 58, 984.

222 affirmant, quasi naturae consequentia serviente. Sed dicimus corpus tantum per coniugii copulam seminari, creationem vero animae solum creatorem omnium nosse.

2i» 15. Neque duas animas esse dicimus in [uno] homine. 2225
220 sicut quidam Syrorum scribunt, unam animalem, qua animetur corpus, et immixta sit sanguini, et alteram spiritalem, quae rationem ministret; sed dicimus unam esse eamdemque animam in homine, quae et corpus sua societate vivificet, et semet-
221 ipsam sua ratione disponat, habens in se libertatem arbitrii, ut in sua substantia eligat cogitatione quod vult.

24 (55). In divinis repromissionibus nihil terrenum vel 2226
605 transitorium exspectemus, sicut Meletiani sperant; non nuptiarum copulam, sicut Cerinthus et Marcus delectantur; non quod ad cibum vel potum pertinet, sicut, Papia auctore, Irenaeus et Tertullianus et Lactantius acquiescunt. Neque post mille annos post resurrectionem regnum Christi in terra futurum, et sanctos cum illo in deliciis regnaturos speremus, sicut Nepus docuit, qui primam iustorum (resurrectionem) et secundam impiorum confinxit.

314 25 (56). Nullum credimus ad salutem nisi Deo invitante 2227
si»venire; nullum invitatum salutem suam nisi Deo auxiliante
344operari; nullum nisi orantem auxilium promereri; nullum Dei voluntate perire, sed permissum pro electione arbitrii, ne ingenuitas potestatis semel homini attributa ad servilem cogatur necessitatem.

432 35 (69). Integra fide credendum beatam Mariam Dei Christi 2228 matrem et virginem genuisse et post partum virginem permansisse, nec blasphemiae Helvidii acquiescendum, qui dixit: «Virgo ante partum, non virgo post partura».

586 45 (79). Post ascensionem Domini ad caelos, omnes2229 sanctorum animae cum Christo sunt, et exeuntes de corpore
599 ad Christum vadunt, exspectantes redemptionem corporis sui, ut ad integram et perpetuam beatitudinem cum ipso pariter immutentur; sicut [et] peccatorum animae in inferno sub timore positae exspectant resurrectionem corporis [sui], ut cum ipso ad poenam convertantur aeternam.

S. CAESARIUS ARELATENSIS, 470/1-543.

Homiliae.

soo 5. *De paschale'*. Quod corpus sacerdote dispensante tantum 2230
492 est in exiguo quantum esse constat in toto Quod cum ecclesia

1 Haec homilía Fausto Reiensi tribuenda censetur.

2225. Tr 92; ML 58, 984. 2226. Tr 94; ML 58, 994.
2227. Tr 95; ML 58, 995. 2228. Tr 96; ML 58, 996.
2229. Tr 97; ML 58, 998. 2230. ML 67, 1054.

fidelium sumit, sicut plenum in universis, ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu apostolica sententia docet, dicens: *Qui multa habet, non abundabit; et qui modicum, non minorabit* [2 Cor 8, 15]. Si forte esum panis esurientibus apponeremus, non ex toto perveniret ad singulos, quia particulatim et minutatim portionem suam unusquisque praesumeret. De hoc vero pane cum assumitur, nihil minus habent singuli quam 491
universi. Totum unus, totum duo, totum plures sine diminutione 503
percipiunt; quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi.

2231 *Ib.* Quando benedicendae verbis caelestibus creaturae sacris 493
altaribus imponuntur, antequam invocatione sancti nominis consecrentur, substantia illic est panis et vini, post verba autem 489
Christi corpus et sanguis Christi. Quid autem mirum est, si 495
ea, quae verbo potuit creare, possit verbo creata convertere?

Sermones.

2232 *In appendice sermonum S. Aug.* Sermo 22, 2. Numquam 344
Deus deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur. Cum 3«
enim semel et secundo et tertio unusquisque gravia peccata commiserit, exspectat tamen illum Deus, sicut per prophetam dicit, *ut convertatur et vivat* [Ez 33, 11]. Cum vero in peccatis suis coeperit permanere, de multitudine peccatorum nascitur desperatio, ex desperatione obduratio generatur.

2233 *Ib.* Sermo 104, 2. Et quamvis apostolus capitalia plura com- 2«i
memoraverit, nos tamen, ne desperationem facere videamur, breviter dicimus quae sint illa: sacrilegium, homicidium, adulterium, falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, invidia, avaritia; et, si longo tempore teneatur, iracundia; et ebrietas, si assidua sit, in eorum numero computatur. Quicumque enim 525
aliqua de istis peccatis in se dominari cognoverit, nisi digne se emendaverit, et, si habuerit spatium, longo tempore paenitentiam egerit, et largas eleemosynas erogaverit, et a peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo ait apostolus, 587
purgari non poterit, sed aeterna illum flamma sine ullo re- 590
medio cruciabit. 3. Quae autem sint minuta peccata, licet «8
omnibus nota sint, tamen quia longum est ut omnia replicentur, opus est ut ex iis vel aliqua nominemus. Quoties aliquis aut in cibo aut in potu plus accipit quam necesse sit, ad minuta peccata noverit pertinere. Quoties plus loquitur quam oportet, aut plus tacet quam expedit.... Quibus peccatis licet occidi animam non credamus, ita tamen eam velut quibusdam pustulis et quasi horrenda scabie replentia deformem faciunt, ut eam ad amplexus illius sponsi caelestis aut vix

2231. ML 67, 1056. 2232. ML 89, 1786. 2238. ML 39, 1946.

aut cum grandi confusione venire permittant.... 4. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tam diu in illo purgatorio igne moras habebimus, quamdiu supradicta peccata minuta, tamquam ligna, faenum, stipula, consumantur. 5. Sed dicit aliquis: Non pertinet ad me quamdiu moras habeam, si tamen ad vitam aeternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres carissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit quam quidquid potest in hoc saeculo poenarum aut cogitari, -aut videri, aut sentiri.

525 *Ib.* Sermo 261, 1. Quotiescumque, fratres carissimi, aliquem 2233 a
529 de fratribus vel sororibus nostris paenitentiam publice videmus petere, magnam in nobis ipsis, Deo inspirante, compunctionem divini timoris possumus et debemus accendere. ... Et illé quidem, qui paenitentiam publice accepit, poterat eam secretius agere; sed, credo, considerans multitudinem peccatorum suorum, videt se contra tam gravia mala solum non posse sufficere; ideo adiutorium totius populi cupit expetere.

Ib. Serm. 261, 2 3. De opere paenitentiae, v. K 746 sq. *2233**

sot *Ib.* Sermo 265,8. Quoties aliqua infirmitas supervenerit, corpus 2234
552 et sanguinem Christi ille, qui aegrotat, accipiat; et inde corpusculum suum ungat, ut illud quod scriptum est impleatur in eo: *Infirmatur aliquis?* etc. [lac 5,14 15]. Videte, fratres, quia, qui in infirmitate ad ecclesiam cucurrerit, et corporis sanitatem recipere et peccatorum indulgentiam merebitur obtinere.

585 *Ib.* Sermo 301, 5. Multi sunt qui maiorem curam habent in 2234 a
'86 carne sua quam in anima. Sed oportebat illis ut erga animam, ubi imago Dei est, sollicitudinem maiorem semper impenderent; quia quando caro, quae modo tantum diligitur; vermibus, coeperit devorari in sepulcro, anima Deo ab angelis praesentatur in caelo; et ibi iam, si bona fuerit, coronatur, aut, si mala, in tenebras proicitur.

S. FULGENTIUS, 468—533.

Epistulae.

827 Ep. 6, c. 9, n. 12. Scripturis sanctis studium tui cordis 2235
328 impende; et ibi qui fueris, qui sis, quique debeas esse cognosce. Ad has si humilis et mitis accesseris, ibi profecto invenies et praevenientem gratiam, qua potest elisus surgere, et comitantem, qua viam recti queat itineris currere, et subsequentem, qua valeat ad regni caelestis beatitudinem pervenire.

i 8, 4, 10. Vera religio in unius constat veri Dei servitio. 2236
103 Ipsa namque veritas unus est Deus; et sicut excepta una

2233 a. ML 39, 2227. 2234. ML 39, 2238.
2234a. ML 39. 2323. 2285. ML 65, 352. 2236. ML 65. 365.

veritate non est alia veritas, sic absque uno Deo vero non est alius verus Deus; ipsa enim una veritas est naturaliter una vera divinitas. Et ita non possunt duo veri dii veraciter dici, sicut ipsa una veritas naturaliter non potest dividi.

2237 12, 11, 26. Arbitror, sancte frater, disputationem nostram soi praeclari doctoris Augustini sermone firmatam, nec cuiquam esse aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis sanguinisque dominici participem fieri, quando in baptismate membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab illo panis calicisve consortio, etiamsi antequam panem illum comedat et calicem bibat, de hoc saeculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat.

2238 14, 3, 26. Cum de anima Christi loquimur, de illo loqui-378 mur rationali spiritu, ad quem non solum Deus per gratiam venit, sed quem ipsa divinitas in unitate personae suscepit, sss Anima quippe illa cum Verbo unus est Christus, anima illa cum Verbo unus est unigenitus Deus. Et quia unigenitus 405 Deus aequalis est Patri, nec potest totum nosse Filium qui totum non noverit Patrem, caveamus ne, cum anima Christi totum Patrem nosse non creditur, ipsi uni Christo ex aliqua parte non solum Patris, sed etiam sui et Spiritus Sancti cognitio denegetur. Perquam vero durum est et a sanitate fidei penitus alienum, ut dicamus animam Christi non plenam suae deitatis habere notitiam, cum qua naturaliter unam creditur habere personam.

2239 14, 3, 31. Possumus plane dicere animam Christi habere 405 plenam notitiam deitatis suae; nescio tamen utrum debeamus 117 dicere quod anima Christi sic suam deitatem noverit, quemadmodum se ipsa deitas novit, an hoc potius dicendum est, quia novit quantum illa, sed non sicut illa. Ipsa enim deitas sic se novit, ut hoc se naturaliter inveniat esse quod novit; anima autem illa sic totam deitatem suam novit, ut ipsa tamen deitas non sit. Deitas ergo illa ipsa est naturaliter notitia sua, anima vero illa ab ipsa deitate, quam plene novit, accepit ut noverit; naturaliter ergo deitas Christi hoc est quod novit, anima vero illa, in eo quod scit deitatem suam, non hoc se invenit esse quod novit. Non ergo quemadmodum se noverunt Pater et Filius et Spiritus Sanctus, sic animae suae secundum divinitatem notus est Christus; quoniam quidem habet anima illa plenam Trinitatis notitiam, non tamen habet unam cum Trinitate naturam.

15 [Epi.i episcoporum africanorum], cf. n. 2276 sqq.

2240 17, 3, 5. Si autem Deus Verbum sic in virgine caro fieret, 377 ut ex ea non fieret, procul dubio non de carne matris idem 380

2237. ML 65, 392. 2238. ML 65, 416. 2239. ML 65, 420. 2240. ML 65. 454.

Deus haberet substantiam camis, essetque eius per virginem transitus, atque ita nec mediatoris sacramentum nobis proficeret ad salutem, nec humanae divinaeque plenam in se Christus Dei Filius inconfusibiliter uniret substantiae veritatem.

409 17, 4, 9. Nullatenus humana natura ad auferendum pec- 2241
catum mundi sufficiens atque idonea fieret, nisi in unionem
sss Verbi Dei, non naturali confusione, sed solum personali unitate
485 transiret. Verbum quippe, cum caro fieret, unitione mirabili suam naturam fecit quam ex nobis accepit; in qua tamen unitione deifica et omnino mirabili Verbi divinitas mutata non est in carnem, veraque Verbi humanitas naturalem prorsus
377 tenuit nostri generis veritatem. Virgo igitur, quod saepe commemorandum est, ipsum Deum Verbum, secundum hoc quod in ea caro factum est, et concepit et peperit.

415 17, 6, 11. Deus... ad hoc homo factus est, ut, quid- 2242
quid in homine creaverat integrum, idem Deus in se totum redintegraret assumptum. 12. Hoc itaque habuit Dei hominisque mirabilis quidem sed verus ille secundum carnem con-
429 ceptus et partus, quo Deum caeli virgo ineffabiliter concepit
431 et peperit, et virgo genetrix inviolata permansit . . . quod . . . viri coitum nec pertulit omnino nec voluit, sed virginitatem retinens et mentis et corporis, ab eo, quem conceptura et paritura erat, donum incorruptae fecunditatis et fecundae integritatis accepit. ... 13. Haec est gratia qua factum est
398 ut Deus, qui venit peccata tollere, quia *peccatum in eo non est* [1 Io 3, 5], homo conciperetur atque nasceretur *in similistudine carnis peccati* [Rom 8, 3], de carne peccati. Caro quippe Mariae, quae in iniquitatibus humana fuerat sollemnitate concepta, caro fuit utique peccati, quae Filium Dei genuit in similitudinem carnis peccati. . . . Similitudo vero camis peccati cum in Dei Filio, vel potius Dei Filius in similitudine
397 carnis peccati cum dicitur, credendum est unigenitum Deum de virginis carne mortali non traxisse peccati sordem, sed accepisse naturae integram veritatem.

314 17, 24, 47. Sicut ex se ipsa caro vitam non habet, sed 2243
ab anima accipit, sic homo non potest habere fidem, nisi
308 munere Dei donantis acceperit. Sicut etiam ut caro vivat solius opus est animae, ita quoque ut homo credat solius opus est gratiae; et sicut caro nihil operari potest si eam vivificare anima desinat, sic homo nihil bene velle potest si ab eo gratiae iuvamen abscedat. Ut ergo caro et vivere possit et operari, praesentis animae vivificatione fulcitur; homo quoque ut bonum velit aut faciat, gratiae vivificantis subsidio lugiter adiuvatur.

2241. ML 65, 457. 2242. ML 65, 457. 2243. ML 65, 481.

2244 17, 26, 51. Si quibusdam cognoscentibus Deum, nec tamen 312
sicut Deum glorificantibus [cf. Rom 1, 21], cognitio illa nihil
profuit ad salutem, quomodo hi poterunt iusti esse apud Deum,
qui sic in suis moribus atque operibus bonitatis aliquid servant,
ut hoc ad finem Christianae fidei caritatisque non referant?
Quibus aliqua quidem bona, quae ad societatis humanae per- 309
tinent aequitatem, inesse possunt, sed quia non fide et caritate
Dei fiunt, prodesse non possunt.

2245 17, 27, 52. Illa quae lex factorum est, quae hominem 312
iustificare non potest, quia *ex operibus legis non iustificabitur omnis caro* [Rom 3, 20], potest quidem naturaliter esse et in corde
gentium et in corde infidelium ludaeomm, quae tamen sine
fide Christi nullatenus iustificat sectatores suos, sed eos tenet
vinculo impietatis obstrictos.

2246 17, Epilog., 67. Gratia nobis et initium bonae voluntatis 314
donatur ad fidem, et ipsi voluntati adiutorium tribuitur, ut
quod bene vult bene operetur; Deus enim, qui hominem con- 127
didit, ipse praedestinatione sua et donum illuminationis ad 136
credendum et donum perseverantiae ad proficiendum atque
permanendum et donum glorificationis ad regnandum quibus
dare voluit, praeparavit, quique non aliter perficit in opere,
quam in sua sempiterna atque incommutabili habet dispositum
voluntate.

2247 18, 4, 9. Christus ergo in sola carne portavit nostram 402
corruptionem, in qua veraciter nostram portavit et mortem.
In anima vero sic perfectam incorruptibilitatem servavit, sicut 397
peccatum nec propagine traxit nec contagione contraxit. Unde 398
et infirmitates animarum nostrarum, quas in sua rationali anima
portavit Christus, sine ulla corruptione portavit. Nullus quippe
potuit defectus inesse virtutis, ubi infirmitatis susceptione in-
defessa permansit perfectio caritatis, quae unigenitum Deum
fecit usque ad mortem pro nobis accedere, et *confusione contempta* [Hebr 12, 2] crucis opprobrium sustinere. 10. Propter quod
tristitiam, maerorem vel quas nostrarum animarum infirmitates
habuit Christus, veras quidem, sed voluntarias habuit. Veras
scilicet, ut manifestum in se animae rationalis monstraret affec-
tum; voluntarias, ut nostris infirmitatibus adfuturum ostenderet
suae virtutis auxilium.

Ad Trasimundum, ca 515.

2248 L. 3, c. 16. Ab ipso conceptionis virginalis exordio sic in 383
Christo personalis unitas mansit, et utriusque naturae inconfusa
veritas perduravit, ut nec homo a Deo divelli nec Deus a

2244. ML 65, 483. 2245. ML 65, 484. 2246. ML 65, 492.
2247. ML 65, 496. 2248. ML 65, 280.

suscepto posset homine separari; nec tamen Deus hominem consumeret, nec homo Deum in aliquo permutaret; et licet in Christi morte carnem morientem fuisset anima desertura, divinitas tamen Christi nec ab anima nec a carne posset separari suscepta.

sso 3, 21. In eo magis agnoscatur Domini mirabilis invictaque 2249
clementia, cum probaverimus animae carnisque substantiam
402 ob hoc cum suis passionibus a Deo susceptam, ut, sicut, salvo
403 divinae impassibilitatis statu, voluntaria susceptione mortis in carne sua mortem nostram cognoscitur occidisse, sic voluntaria susceptione tristitiae et timoris ad hoc cognoscatur animam rationalem cum suis passionibus suscepisse, ut animas nostras ab omnibus dignaretur passionibus liberare.

ibo 3, 35. Ut enim pauca huius operis causa subiciam, dicatur 2250
quid minus habet Spiritus Sanctus quam habet Pater et Filius, qui et initium creationis nostrae cum Patre ac Filio simul fecit, et effectum redemptionis nostrae cum Patre simul Filioque perfecit? Caelum fecisse dicitur Deus; sed, operante Patre, simul et Filius invenitur cooperator et Spiritus Sanctus.

De Trinitate.

149 4. En habes in brevi alium esse Patrem, alium Filium, 2251
alium Spiritum Sanctum ; alium et alium in persona, non aliud et aliud in natura; et idcirco *Ego,* inquit, *et Pater unum sumus* [Io 10, 30]. *Unum* ad naturam referre nos docet, *sumus* u«ad personas. Similiter et illud: *Tres sunt,* inquit, *qui testimonium dicunt in caelo, Pater, Verbum et Spiritus, et hi tres unum sunt* [1 Io 5, 7].

De remissione peccatorum, ca 520.

522 1, 23. Qui non credit intra ecclesiam catholicam cuncta 2252
relaxari posse peccata, ipse sibi remissionem peccatorum denegat, si de hoc saeculo, in eadem cordis impaenitentis duritia perseverans, alienatus ab ecclesiastica societate discedat.

Ad Monimum, ca 520.

370 Prol. *Quid enim habes quod non accepisti!| Si autem ac-* 2253
cepisti, quid gloriaris quasi non acceperis! [1 Cor 4, 7.] . . . Qui ergo nobis dedit quod reddendo debeamus, ipse nobis donabit facultatem qua possimus reddere quod debemus. Ille igitur auctor est debiti qui auctor est doni, nam et se ipsum sua

2249. ML 65, 284. 2250. ML 65, 800 2251. ML 65, 500.
2252. ML 65, 547. 2253. ML 65. 151.

largitate dignatus est facere debitorem, non quia indigens ab aliquo accepit, sed quoniam abundans largiter tribuit.

2254 L. 1, c. 7. Non ergo praedestinati sunt mali ad hoc, quoduo male operantur, a concupiscentia sua abstracti et illecti, sed ad hoc, quod iuste patiuntur inviti. Praedestinationis enim is? nomine non aliqua voluntatis humanae coactitia necessitas exprimitur, sed misericors et iusta futuri operis divini sempiterna dispositio praedicatur. Deo autem *misericordiam* <r/i3« *iudicium* [Ps 100, 1] cantat ecclesia, cuius hoc opus est in homine, ut occulto voluntatis suae, non tamen iniusto consilio, aut gratuitam misericordiam praeroget misero, aut debitam iustitiam rependat iniusto.

2255 1, 13. Proinde potuit [Deus], sicut voluit, praedestinare 138 quosdam ad gloriam, quosdam ad poenam. Sed quos praedestinavit ad gloriam, praedestinavit ad iustitiam. Quos autem 295 praedestinavit ad poenam, non praedestinavit ad culpam. Posset enim peccatum aliquod ex praedestinatione Dei esse, si posset aliquis hominum iuste peccare. Nullus autem hominum iuste peccat, quamvis eum iuste Deus peccare permittat. Iuste enim deseritur a Deo qui deserit Deum. 344

2256 1, 19. Peccare in hoc homo coepit, in quo a Deo discessit. 288 Scriptum est enim quia *initium superbiae apostatare a Deo* [Eccli 10, 14]; et alio loco: *Ecce omnes qui se elongant a te, peribunt; perdidisti omnes qui fornicantur abs te* [Ps 72, 27]. Isti ergo, qui se elongant et fornicantur a Deo, utique peccando pereunt per suam malam voluntatem, quae non est ex Deo. Perdet autem illos Deus iuste iudicando, quod competit ¡40 Deo. Non enim eos Deus iudicio perderet, nisi per suas iniquitates ipsi periissent.

2257 1, 22. Absit hoc a nobis atque ab omnibus Christianis, ut 295 causam cuiuslibet peccati quisquam deputare divinae audeat aequitati, cum nec malitiae, nec impietatis cuiusquam causa esse possit, nisi in eo, qui malus atque impius fuerit. Ut ergo ex malis fiant homines boni, et ex impiis iusti, laudanda est Dei misericordia; ut autem ex bonis fiant homines mali, aut 139 ex iustis iniqui, si divinae praedestinationis asseritur causa, erit (quod absit) vituperanda iustitia. Quinimmo nec iustitia iusta dicetur, si puniendum reum non invenisse, sed fecisse dicatur. Maior vero erit iniustitia, si lapso Deus retribuit poenam quem stantem praedestinasse dicitur ad ruinam.

2258 1, 25. Praedixit et promisit [salvator] praemium quo fruenturiso iusti, non autem promisit sed praedixit supplicium quo punientur 122 iniusti. Neque vero, sicut praedestinavit sanctos ad iustitiam 295 accipiendam, sic praedestinavit iniquos ad eamdem iustitiam 139

2254. ML 65, 157. 2255. ML 65, 162. 2256. ML 65, 167.
2257. ML 65, 169. 2258. ML 65, 172.

amittendam, quia misericors Dominus et iustus potuit gratis a pravitate liberare quem voluit; pravitatis autem operator numquam fuit, quia pravus numquam aliquis fuit, nisi in quantum a Deo discessit. Nec discessurum Deus praedestinavit, quamvis discessurum cognitio divina praesciverit.

i«8 3, 7. Sic est Verbum apud Deum, sicut est in mente 2259
verbum, sicut in corde consilium. Cum enim mens apud se verbum habet, utique cogitando habet, quia nihil aliud est apud se dicere quam apud se cogitare. Cum ergo mens cogitat et cogitando verbum intra se generat, de sua substantia generat verbum, et sic illud verbum generat de se, ut genitum habeat apud se. Nec minus aliquid habet verbum quod ex mente nascitur, quam est mens de qua nascitur, quia, quanta est mens quae generat verbum, tantum est etiam ipsum verbum. Sicut enim de tota mente nascitur verbum, sic intra totam permanet natum.

De fide, ad Petrum.

264 Prol. n. 1. *Sine fide impossibile est placere Deo* [Hebr 11, 6]. 2260
Fides est namque bonorum omnium fundamentum, fides est humanae salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei
362 numerum potest pertinere, quia sine ipsa nec in hoc saeculo quisquam iustificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit aeternam; et si quis hic non ambulaverit per fidem, non perveniet ad speciem. Sine fide omnis labor hominis vacuus est.

149 C. 1, n. 4. Quia in illo uno vero Deo Trinitate, non solum 2261
quod unus Deus est, sed etiam quod Trinitas est, naturaliter verum est, propterea ipse verus Deus in personis Trinitas est,
179 et in una natura unus est. Per hanc unitatem naturalem totus Pater in Filio et Spiritu Sancto est, et totus Filius in Patre et Spiritu Sancto est, totusque Spiritus Sanctus in Patre et Filio est. Nullus horum extra quemlibet ipsorum est, quia nemo alium aut praecedit aeternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate.

426 2, 11. Ab inferis idem Deus homo factus tertia die re- 2262
surrexit, sed in sepulcro secundum solam carnem idem Deus iacuit, et in infernum secundum solam animam descendit. Qua de inferis ad carnem die tertia revertente, idem Deus secundum carnem, qua in sepulcro iacuit, de sepulcro re-
427 surrexit; et quadragesima post resurrectionem die, idem Deus
428 homo factus in caelum ascendens in dextera Dei sedit, inde in fine saeculi ad iudicandos vivos mortuosque venturus.

2259. ML 65, 204. 2260. MI. 65, 671. 2261. ML 65, 673.
2262. ML 65, 677.

2263 2, 22. Iste igitur est, qui in se uno totum exhibuit, quodus esse necessarium ad redemptionis nostrae sciebat effectum; idem scilicet sacerdos et sacrificium, idem Deus et templum : sacerdos, per quem sumus reconciliati; sacrificium, quo reconciliati; templum, in quo reconciliati; Deus, cui reconciliati.

2264 3, 25. Principaliter itaque tene omnem naturam quae non 189
est Trinitas Deus, ab ipsa sancta Trinitate, quae solus verus
et aeternus Deus est, creatam ex nihilo, ac sic *universa in*
caelis et in terra, visibilia et invisibilia, sive thronos, sive do-
minationes, sive principatus, sive potestates [Col 1, 16], opus atque i»5
creaturam esse sanctae Trinitatis, quae est unus Deus rerum
omnium creator et dominus, aeternus, omnipotens, iustus et 102
bonus, habens naturaliter ut semper sit, et ut mutari aliquando 101
non possit. Et hic Deus, qui sine initio semper est, quiaiso
summe est, dedit rebus a se creatis ut sint; non tamen sine
initio, quia nulla creatura eiusdem naturae est, cuius est Tri-
nitas unus verus et bonus Deus, a quo creata sunt omnia.

2265 3, 30. Angeli ergo atque homines, pro eo quod rationales 853
facti sunt, aeternitatis ac beatitudinis donum in ipsa naturae
spiritalis creatione divinitus acceperunt, ita scilicet ut, si di-
lectioni creatoris sui iugiter inhaesissent, simul aeterni beatique
mansissent, si vero propriae libertatis arbitrio contra summi 293
creatoris imperium suam niterentur facere voluntatem, protinus 221
a contumacibus beatitudo discederet, et ad supplicium iis re-
linqueretur aeternitas misera, erroribus deinceps doloribusque
crucianda. Et de angelis quidem hoc disposuit et implevit, 410
ut, si quis eorum bonitatem voluntatis perderet, numquam
eam divino munere repararet

2266 3, 31. Pars itaque angelorum, quae a suo creatore Deo, 208
quo solo bono beata fuit, voluntaria prorsus aversione discessit,
aequitatis supernae iudicio initium suae damnationis in ipsa 591
aversione voluntatis invenit; ut non aliud ei esset incipere
iam puniri, quam illius beatifici boni dilectione destitui, quam
Deus in aeterno sic totam praecepit remanere supplicio, ut
etiam ignem ei aeternum pararet; in quo illi omnes prae-598
varicatores angeli nec mala voluntate possint umquam carere
nec poena, sed permanente in iis iniustae aversionis malo per-
maneat etiam iustae retributionis aeterna damnatio. Horum 299
malorum princeps diabolus primos homines, quos ad peccati
praecipitium invidus duxit, non iis tantum, sed et universae
propagini eorum cum vitio peccati meritum mortis inseruit.
Deus autem misericors et iustus, sicut diabolo et angelis eius
propria cadentibus voluntate, ceteros angelos in suae dilectionis 207
aeternitate firmavit, sic etiam humani generis massam nomss

2263. ML 65, 682. 2264. ML 65, 683. 2265. ML 65, 686.
2266. ML 65, 687.

totam in sempiternum perire permisit, sed quos voluit eius gratuita bonitas, repulsis tenebris, in quibus omnis humana nativitas peccati originalis condemnatione versatur, reducendos praedestinavit ad lucem.

599 3, 35. Erit enim etiam iniquorum resurrectio, sed sine2267
610 immutatione, quam solis fidelibus et ex fide iuste viventibus daturus est Deus. Hoc est enim quod ait beatus Paulus: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur* [1 Cor 15, 51]. Ostendens autem iustos divino munere commutandos, ait: *Et nos immutabimur* [ib. 52]. Habebunt ergo iniqui cum iustis resurrectionem camis communem, immutationis tamen gratiam non habebunt, quae dabitur iustis, quoniam a corporibus impiorum non auferetur corruptio et ignobilitas et infirmitas in quibus seminantur; quae ob hoc morte etiam
5»4non exstinguentur, ut illud iuge tormentum corpori atque animae sit mortis aeternae supplicium.

584 3, 36. Tempus vero acquirendi vitam aeternam in ista 2268
tantum vita Deus hominibus dedit, ubi voluit esse etiam paenitentiam fructuosam. Ideo autem hic paenitentia fructuosa est, quia potest hic homo deposita malitia bene vivere, et, mutata voluntate iniusta, merita simul operaque mutare et in timore Dei ea gerere, quae placeant Deo.

470 3, 41. Ex illo tempore quo salvator noster dixit: *Si quis*2269
renatus non fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei [Io 8, 5], absque sacramento baptismatis, praeter
472 eos qui in ecclesia catholica sine baptismate pro Christo sanguinem fundunt, nec regnum caelorum potest quisquam
409 accipere nec vitam aeternam. Quia sive in Catholica sive in haeresi quacumque vel schismate quisquam in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptismi sacramentum acceperit,
47integrum sacramentum accipit; sed salutem, quae virtus est sacramenti, non habebit, si extra catholicam ecclesiam ipsum sacramentum habuerit. Ergo ideo debet ad ecclesiam redire,
446 non ut sacramentum baptismatis iterum accipiat, quod nemo
444 debet in quolibet homine baptizato repetere, sed ut in societate catholica vitam aeternam accipiat, ad quam obtinendam numquam esse potest idoneus qui cum sacramento baptismatis ab ecclesia catholica remanserit alienus.

416 19, 60. Firmissime tene, et nullatenus dubites, ipsum uni-2270
genitum Deum Verbum carnem factum, se pro nobis obtulisse sacrificium et *hostiam Deo in odorem suavitatis* [Eph 5, 2]; cui cum Patre et Spiritu Sancto a patriarchis et prophetis et sacerdotibus tempore veteris testamenti animalia sacrificábanse tur; et cui nunc, id est, tempore novi testamenti, cum Patre

2267. ML 65, 688. 2268. ML 65, 689. 2269. ML 65, 692.
2270. ML 65, 699.

et Spiritu Sancto, cum quibus illi est una divinitas, sacrificium mí
panis et vini, in fide et caritate sancta catholica ecclesia per
universum orbem terrae offerre non cessat. ... In illis ergo sm
sacrificiis quid nobis esset donandum figurate significabatur;
in hoc autem sacrificio quid nobis iam donatum sit evidenter 518
ostenditur. In illis sacrificiis praenuntiabatur Filius Dei pro
impiis occidendus; in hoc autem pro impiis annuntiatur oc-
cisus.

2271 27, 68. Firmissime tene, et nullatenus dubites, non solum 470
homines iam ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive sos
in uteris matrum vivere incipiunt et ibi moriuntur, sive iam
de matribus nati sine sacramento sancti baptismatis, quod
datur in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, de hocsss
saeculo transeunt, ignis aeterni sempiterno supplicio puniendos.

2272 32, 73. Firmissime tene, et nullatenus dubites, posse qui- sos
dem hominem, ' quem nec ignorantia litterarum nec aliqua
prohibet imbecillitas vel adversitas, verba sanctae legis et
evangelii sive legere sive ex ore cuiusquam praedicatoris
audire; sed divinis mandatis oboedire neminem posse nisi sos
quem Deus gratia sua praevenerit, ut quod audit corpore
etiam corde percipiat, et accepta divinitus bona voluntate
atque virtute mandata Dei facere et velit et possit.

2273 36, 77. Firmissime tene, et nullatenus dubites, sacramen-469
tum baptismatis non solum intra ecclesiam catholicam, sed
etiam apud haereticos qui in nomine Patris et Filii et Spiritus
Sancti baptizant, esse posse, sed extra ecclesiam catholicam
prodesse non posse; immo sicut intra ecclesiam recte ere- 4?
dentibus per sacramentum baptismi conferri salutem, sic extra
ecclesiam baptizatis, si ad ecclesiam non redierint, eodem
baptismo cumulari perniciem. Tantum enim valet ecclesia-
sticae societatis unitas ad salutem, ut baptismo non salvetur
cui non ibi datur ubi oportet ut detur.

2274 37, 78. Firmissime tene, et nullatenus dubites, omnem 47
extra ecclesiam catholicam baptizatum participem fieri non
posse vitae aeternae, si ante finem vitae huius catholicae non
fuerit redditus atque incorporatus ecclesiae.

2275 38, 79. Firmissime tene, et nullatenus dubites, non solum 45
omnes paganos, sed etiam omnes ludaeos, et omnes haereticos
atque schismaticos, qui extra ecclesiam catholicam praesentem
finiunt vitam, in ignem aeternum ituros, *qui paratus est diabolo
et angelis eius* [Mt 25, 41].

2271. ML 65, 701. 2272. ML 65, 702.
2273. ML 65, 703. 2274. ML 65, 703.
2275. ML 65, 704.

Epistula episcoporum africanorum in Sardinia exsulum, 523.

(Apud *Fulg.*, Ep. 15.) I

808 5. Sic est ipsum liberum hominis arbitrium absque dono 2276
825 gratiae, sicut est oculus sine luce. Nam et oculus ad videndum factus est, sed, nisi lumen acceperit, non videbit. Hia autem est *lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* [Io 1, 9]; illuminat autem hominem, se ipsam dando per gratiam. Sicut ergo corporis oculus semper indiget lumen accipere, ut ipsum lumen possit adspicere, sic et libero arbitrio hominis nulla potest gratiae suffragari cognitio, nisi detur ipsius gratiae spiritalis infusio.

347 10. De gratia vero non digne sentit quisquis eam putat 2277
omnibus hominibus dari, cum non solum *non omnium* sit *fides* [2 **Thess 8,** 2], sed adhuc nonnullae gentes inveniantur ad quas fidei praedicatio non pervenit. Beatus autem apostolus dicit: *Quomodo invocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine praedicante?* [**Rom** 10, 14.] Non itaque gratia omnibus datur, quandoquidem ipsius gratiae participes esse non possunt qui fideles non sunt, nec possunt credere ad quos invenitur
343 ipse fidei auditus minime pervenisse. Ipsa vero gratia quibuscumque datur, non aequaliter datur, sed *secundum mensuram donationis Christi* [Eph 4, 7], et *unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei* [Rom 12, 3], qui non hominum personas accipit, sed *omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens* propria *singulis prout vult* [1 Cor 12, 11].

352 11. Quod autem vos dicitis sola Dei misericordia salvari 2278
hominem; illi autem dicunt, nisi quis propria voluntate cucurrerit et -elaboraverit, salvus esse non poterit : digne utrumque tenetur, si ordo rectus servetur divinae misericordiae et voluntatis humanae, ut illa praeveniat, haec sequatur; sola
314 Dei misericordia initium salutis conferat, cui deinde voluntas
327 hominis cooperatrix suae salutis exsistat, ut misericordia Dei praeveniens voluntatis humanae dirigat cursum, et humana
328 voluntas oboediens, eadem misericordia subséquente, secundum
328 intentionem currat ad bravium ; ac per hoc humana voluntas, in eo quod currit utiliter et laborat, ex Dei misericordia sibi esse donum cursus ac laboris agnoscat, nec sit ingrata misericordiae, per quam salutis accipit initium, ut per ipsam perveniat ad plenum sempiternae salutis effectum, quia tunc erit bona, si Dei praeveniatur dono, et tunc permanebit bona, si eius non destituatur auxilio.

2276. ML 65, 436. 2277. ML 65, 438. 2278. ML 65, 489.

PSEUDO-DIONYSIUS AREOPAGITA, ca 500.

Epistulae.

2279 Ep. 4. "Iva ffvveXôvreç eïnujpev, oùbè dvOpwiroç f^v Çô'lq-sst aoOç], o£>x ibç pi) dvGpœiroç, dXX' diç è? dv0ptúnujv, dvèpuHrcuv ènèKeiva, Kat ûrrèp dvQpujnov dXr)0ûjç dv0pumoç fefovujç. Kai τὸ Xomôv, où Kaïà 0eòv rà 0eîa bpàaaç, où τὺ dv0piiureia Karà dvGpujnov, dXX' dvbpuj0évTOÇ 0eoO, Kaivqv -riva tr]v 0eavbptKÎ]v èvépfttav fjpîv TrtTroXtTeupèvoç.

De divinis nominibus.

2280 C. 2, n. 4. 'Eni Tflç évwcretuç rf^ç 0eiaç fiiot Tflç ùirepouatô- is τhτoç, fjvtjupévov pèv èan -rfl êvapxiKfi Tpidbt, Kaì koivòv f] ùnepoùoioç unapîiç, f| ùnépOeoç 0eô-rqç, . . . τô dcpOepcrov, τὸ TToXùcpwvov, f] d~fvœ<na, τὸ TtavvóriTov, f| irdvTUJV 0éatç, f] rtàvTiov dcpaipeorç, τὸ ùnèp ndoav Kai 0é<nv Kai dcpaipecnv, f] èv dXXriXatç, el outuj XPÒ cpdvat, τ‹Ì›ν èvapxiKÓjv úrrocrráaeujv us povr), Kai ïbpucrtç, ôXikûiç ùnepqvuipèvq, Kai oùbevi pèpet ffufKexvpévri, KaOanep quìrra XapTm'ipuJv, ïva alaOriTOîç Kai oiKeioiç XPO^M01 ïtapabetYpaatv, ôvTa èv οîkiu èv{, Kai ÔXa èv dXXf|Xoiç ôXotç èoTiv, dKpaupvfl Kai dKpiprj Tf)V dn' dXXfjXœv IbtKÛç ùcptaTapévqv ?x€l biÓKptffiv, f]vujpéva τîJ biaKpiffet, Kai τί) êviLoet biaKfKptpéva.... 'AXXà Kai el τôν ëva τiç τiîiv mjpffûiv ÙTreîafd'fOi τo0 bwpaTtov, ffuveSeXeùoeTai Kai τô οíkeíov âitav <ptî)ç oùbèv τi Tû>ν êTèpcuv (putTtîiv èv êauTqj cnjvemtTTrwpevov,

2279 4. Ut summatim dicamus, neque homo erat [Iesus], non quod 891 non fuisset homo, sed quod, ex hominibus natus, homines superet et supra hominem vere homo factus sit. Ceteroquin divina non qua Deus patrabat, neque humana qua homo, sed qua Deus incarnatus, novam quamdam theandricam operationem nobis instituens.

2280 2, 4. In divina unione seu supersubstantialitate unitum quidem iso est ac commune summe uni Trinitati superessentialis exsistentia, et superdivina divinitas, . . . ineffabilitas et mukivocatio, incomprehensibilitas et perfecta intellegibilitas, omnium positio et omnium ablatio, supra omnem positionem et ablationem divinarum personarum in se ipsis, si ita loqui fas est, mutua mansio et collocatio, in us totum perfecte copulata in unum, et non confusa in ulla parte; sicut, ut exemplis sensibilibus et familiaribus utar, lumina lampadum, quae sunt in una domo, et tota sunt in se totis vicissim, non permixta, ac per se exsistunt perfecte inter se mutuo singillatim distincta, coniuncta in unum discrete et discreta coniunctim. Quinimmo si quis unam lampadem educat e domo, simul exibit totum proprium lumen, nihil quidquam ceterorum luminum in se

2279. MG 8, 1072. 2280. MG 3, 641.

F| toO éauTOÛ toîç éTépoiç KaTaXenrov ?jv yap aÙTwv, ôn«p èccpqv, f] ôXwv trpôç ôXa TtavTeX?;ç ëvwffiç dpiy?|Ç KaOóXov, Kaì oùbevì pépet ffupiretpuppévq.

«si ' 2, 9. 'H KaÔ' f]pâç 'Iqffoû OeotrXaOTÌa, Kaì dpprjTÔç ¿<rri2281
Xóytp iravTÍ, Kaì dyvwffToç vip navTÌ, Kaì aÙTw Tip TtpwTÌffTW
twv npeopuTÓTaiv dffeXwv. Kaì tò pèv àvbpiKiîtç aÙTÔv oùffiw-
0f]vat, pudTiKÙjç rrapeiXr|<papev tìrfvooOpev bè ôrrwç ¿k irap0eviKwv
aípdtTwv èrépuj rrapà tÍ|V cpúaiv Geffpûj bieirXarreTo, Kai ônwç
dppôxoïç troni, aujpaTiKÔv ôykov èxouai Ka^ SXrjç pdpoç, ène-
•rrópeuTo Tf|v ôfpàv Kai àaraTov oùaiav- Kaì Tà dXXa òffa Tfjç
ôtrepqiuoûç èttrnv 'IqffoO cpuffioXo'fiaç.

ios 4, 10. TIappr]ffidffeTat bè Kai toûto eitreîv b dXr|O»lç Xôyoç, 2282
ôti Kai aÙTÔç ò tràvTWV aÏTioç bi' àya00Tr]Toç ùmp[ioXr|v
iravTwv èpâ, ndvTa ttoiêî, rrdvTa TeXetoî, rrdvTa ffuvéxei, ndvTa
èmffTpécpet, Kai effTi Kaì ó 0eîoç èpujç dya0ôç dyaOoû bià tô
àfaGôv.

iss 4, 14. Ti bè ôXwç oí OeoXó'foi pouXôgevoi, rroTè pèv èpwTa2283
110 Kaì d-fàrrtiv aÙTÔv tpaffi, rroTè bè èpaffTÔv Kaì àfairr|TÔv ; Toû
pèv fàp aÏTioç, Kai woirep KpopoXeùç Kai diro-f€vvf|Twp ' tô
bè aÙTÔç ètiTi. Kai tuj pèv KiveîTat, Tip bè Kiveî- fj ôti aÛTÔç
èauToû Kai èauTtÛJ èffTi trpoafujfiKÔç Kai KivqTtKÔç. TavTij bè
d-fanr|TÒv pèv Kai épaaròv aÙTÒ KaXoûffiv, ti>ç KaXôv Kai dyaêôv

ipso simul trahens, neque quidquam sui illis relinquens: erat enim illorum, ut dixi, totorum ad tota perfecta coniunctio, mera penitus et nulla ex parte confusa.

381 2, 9. Divina ipsius Iesu e natura nostra formatio, et ineffabilis 2281
est sermone omni, nullique nota intellegentiae, etiam ipsi antiquissimorum angelorum primati. Atque eum quidem viri formam et substantiam assumpsisse, mystice accepimus; sed ignoratur, quomodo ex virginis sanguine alia quam naturae lege sit efformatus, quove pacto siccis pedibus, qui corporis molem et materiae pondus haberent, liquidam perambulaverit fluxamque substantiam, aliaque perfecerit quae supernaturalem Iesu naturam indicant.

tos 4, 10. Audebit et hoc dicere verus sermo, quod ipse qui est 2282
omnium causa, propter excellentiam bonitatis omnia amat, omnia facit, omnia perficit, omnia continet, omnia convertit ad se; et est divinus amor bonus boni propter bonum.

193 4, 14. Quid porro tandem significare volunt theologi, cum ali- 2283
116 quando quidem eum vocant amorem et dilectionem, aliquando vero amabilem et dilectum? Illius quidem auctor est et tamquam productor et generator, hoc autem ipse est, illo quidem movetur, hoc autem movet, quia se ipse adducit, et sibi adducit et movet. Dilectum et amabilem eum vocant, sicut pulchrum et bonum;

2281. MG 3, 648. 2282. MG 3, 708.
2283. MG 3, 712.

èpurra bè au0iç Kai dfàiniv, duç KivqTudiv figa Kai tbç dvaTuifôv bùvapiv ôvra è<p' èairróv, tò pôvov avrò bi* èaurò KaXôv Kai dyaOóv, Kai <ï)<rnep ?K<pav<nv ôvra èauroO bi' èauroO, Kai Tflç èirçpripévTiç èvibaeaiç áyaGqv trpôobov, Kai ¿pujuk^v KÍvqaiv, duX^v, aÚTOKÍvrjTOV, aÙTevèppiTOV, irpooOoav *èv* TdfaÔiù, Kai èK TdyaOoO toîç oùaiv èK^XuIogévriv, Kai aù0iç eiç TdfaOôv èmcFTpecpopévriv. 'Ev Kai tô dTeXeÙTT]TOV èauTOÙ Kai ávap/ov ó 0eîoç Îpœç èvbeÎKvuTat biacpepôvTujç, &<mp tiç dîbioç kùkXoç, bià TdfaSôv, èK TdyaOoO, Kai èv TdfaOûj, Kai eiç Tdfaôôv, èv drtXaveî auveXiîei irepnropeuôpevoç, Kai èv TaÙTip, Kai Karà tô avrò, Kai Ttpoïdjv dei, Kai pévœv, Kai diroKaGiaTapevoç.

2284 7, 3. 'Eni bè tovtoiç îqTflaai XPÙ w^ç fjpeîç 0eôv tiviú–io» OKOgev, oùbè vorpróv, oùbè aio0r)TÔv, oùbè ti Ka0ôXou tûiv ôvtujv ôvra. MqTtoTe oùv dXr)0èç eineîv ôti Oeôv fivdidKopev oùk èK Tf)ç aÙToO <pùaewç (¿yviuOTOV yàp toûto, Kai tràvTa Xôtov Kai voOv ùnepaîpov), dXX' èK t^Ç irdvTWV tüjv ôvtujv JJ3 biaTÔEewç, ibç èi aÙToO npopepXqpévqç, Kai eÎKÔvaç Tivàç Kai ns ôpoitbpaTa tôv 0dcuv aùroû irapabeiYpâTuiv èxoùcrnç, eiç tô èrrèKEiva tràvruiv ôbû> Kai Tafei Kara bùvapiv dveipev èv tt) irdvriDV d<patpéoei Kai ôirepoxQ, Kai èv tí) irávTuuv aÎTtq.

2285 10, 1. Tò pèv fàp [iravTOKpdTwp 6 Oeôç] XéTETai bià tô 2ss TtdvTwv aùròv eîvai TtavTOKpaTopiki]v èbpav, auvéxouaav Kai

amorem vero et dilectionem, tamquam vim motricem et sursum trahentem ad se, qui solus est, ipsum per se pulchrum et bonum, et tamquam manifestationem sui ipsius per se ipsum, et ut benignum processum eximiae illius unionis, et amatoriam motionem, simplicem, per se mobilem, per se operantem, praeexsistentem in bono, et ex bono in ea quae sunt redundantem ac rursus ad bonum revertentem. Qua in re et fine et principio se carere divinus amor excellenter ostendit, tamquam sempiternus circulus, propter bonum, ex bono, in bono, et ad bonum, indeclinabili conversione circumiens, in eodem et secundum idem, et procedens semper et manens et remeans.

2284 7, 8. Praeterea quaerendum est quomodo Deum cognoscamus, 10» qui neque sensu percipitur nec intellectu, et nihil omnino est ex iis quae sunt. An non potius vere dicatur quod Deum non cognoscimus ex natura eius (id enim quod natura eius est, incognitum est, et omnem rationem et mentem superat), sed ex ordine omnium 113 rerum, tamquam ab ipso proposito, et imagines quasdam et similitudines exemplarium eius divinorum in se habente, ad cognoscendum illud summum bonum et omnium bonorum finem, via et ordine pro viribus ascendimus, in ablatione et superlatione omnium et in omnium causa

2285 10, 1. [Omniteneas Deu»] quidem dicitur, quod ipse sit omnium 235 sedes, omnia continens atque complectens, et cuncta stabiliens,

2284. MG 3, 869. 2285. MG 3, 936.

nepiéxouaav rà ôXa, Kai èvibpûouaav, Kai GepeXioûaav, Kai ireptacpifTouaav, Kai àppafèç èv êaurfj tô irâv àitoTeXoûaav, Kai è£ aÙTfiç tù ÔXa, KaOânep èK i>iZlr|Ç navTOKpaTopiK^ç, Ttpo-d'fouaav, Kai eiç êautilv Tà nema, KaGàirep eiç iruGpéva itavro-KpaTopiKÔv, èmaTpèqpouaav Kai auvéxouaav airrá.

De ecclesiastica hierarchia.

125 C. 1, n. 3. Taûnj. bè tt) iràvTiov èiréKetva GeapxiKWTcrnj 2286
iss paKapiôniTi, tí) Tpiaafj tt| povàbi tq ôvtujç oüoij, kotô tô fjpîv pèv àvétpiKTOv, aÙTfj bè èmarirróv, GéXqpa pèv èanv ô
358 XopKÔ aujTqpia koG' fipàç Te Kai ônèp fjpâç oùaiiîiv f) bè oùx èTépœç yevéaGai bûvaTai, pî] Oeoupèvtuv tûiv aqilopévuiv. ŒH bè Gémaiç èanv ô irpôç 0eôv, tbç ètpiKTÔv, àtpopoiaiaiç Te Kai èvuiaiç.

555 C. 5, n. 3, § 1. Koivà pèv èan toîç iepàpxaiç Te Kai iepeOai 2287
Kai XetToupYoîç èv Taîç iepanKaîç aÙTûiv TeXeitbaeaiv f] irpôç tô Geîov Guaiaanipiov irpoaaftupí, Kai intôirruiaiç, f] t^ç
561 iepapxiKfiç Xe'PÔÇ èiriGeaiç, f] OTaupoeibriç aqipapç, f] àvàppqaiç,
556 Ô TeXeiumKÔç àanaapôç- èjaipeTa bè Kai èKKpna toîç iepàpxaiç pèv ô tûiv Xoyiiov èiri KeqpaXflç èmGeaiç, oùk èxôvrwv toûto tûiv ûtpetpévujv TafpâTUjv toîç bè iepeûaiv f) àpcpoîv toîv iroboîv KXiatç, oûk ¿xoùaqç toûto Tfjç tûiv XeiTOvp-fwv TeXetdi-aeœç' oi fàp XetToupyoi, KaGùjç eïpnTai, tôv ëva KXivouaiv toîv iroboîv pôvov.

fundans atque constringens, et universum insolubile in se ipso praestans, et ex se, veluti ex omnitenente radice, cuncta producens, atque ad se, tamquam ad fundum, omnitenens, universa convertens et continens.

125 1, 3. Huic omnia transcendenti divinissimae beatitudini, trinae 2286
136 unitati, vere exsistenti, modo quidem nobis incomprehenso, illi autem notissimo, in votis quidem est rationalis creaturae salus,
358 tam nostra quam mentium supernarum ; verumtamen haec salus iis, qui salvantur, nonnisi deificatis potest obtingere. Est autem haec deificati©, Deo quaedam, quoad fieri potest, assimilatio unioque.

555 5, 3, 1. Communia quidem sunt et pontificibus et sacerdotibus 2287
et ministris, cum consecrantur, accessus ad divinum altare, genuum
561 flexio, pontificiae manus impositio, crucis impressio, praedicatio,
556 perficiens salutatio ; praecipua vero et episcopis propria est scripturarum supra caput impositio, quod inferiores ordines non habent; sacerdotibus autem utriusque pedis inclinatio, quo caret consecratio ministrorum; ministri enim, ut dictum est, alterum tantum genu flectunt.

2286. MG 3, 373. 2287. MG 3, 509.

S. LEONTIUS BYZANTINUS, ca 485—ca 543.

Contra Nestorianos et Eutychianos, 529/44.

2287 a L. 1. Où τοὺτôν, db οûτοι, inrôffTaffiç Kaì èvunôffTaTov, sas lïxnrep ÏTtpov cùffia Kai ‹èvoùffiov• f] pèv -fàp ùnôoiaffiç τôν tivù bqXoî, tô bè ¿vuTtóffTaTov τqν oùffiav Kai f| pèv ùnôffTaffiç TTpôffiunov àtpoptCa τoîç xaPaicnlPlffTlK0'S ibiuipaffr τô bè èvunoffTaTov τô pi] eîvai aÙTÔ ffupPePqKÔç bqXoî ô èv érépuj τô eîvai, Kai oùk èv èaurû) OewpeîTai. ... 'O τoîvuv Xé'fujv Oùk ëff-nv tpùfftç dvunôffTaTOÇ, dXr|éèç pèv Xéyer où prçv ôpOtûtç ffupirepatvei, τô pp dvuirôffTaTov ffuváfujv eiç τὸ ùnôffTaffiv eîvai. . . . 'AvuTTÔffTaTOç pèv oùv tpùffiç, τoutéotiv oùffia, oùk dv etrj iroté. Où pqv f) cpùfftç unôffTaffiç, ôti prjbè àvnffTpétpei.

2287 b 1. TéXetoç pèv fàp èff-nv ó Aôyoç, Kai nXfipqç Kai TtaptKTtKÔç sss TeXeiÔTT|Toç ‡ TêXeia bè Kai f) τo0 àvOpdmou tpuxn, ¿ç irpôç τôν ôpov Tf)ç imâpEewç. 'AXX' oùbè ô Aôτoç TéXeioç XpiffTÔç, kôv TéXeioç eir] Oeôç, pô Tfiç àvôpujTtÔTqToç aÙTiîj ffuvTeTa-fpévnç• Olire f] ipuxù TéXetoç dvépamoç, k5v reXeiav èxei oùffiav, pii τo0 ffiôpaTOç aÙTf| ouvemvooupévou.

2287 c 1. 'Hpeîç Kara Tàç ôeiaç Tpacpàç Kai Tàç iraTponapabÔTOUç 392 Oetupiaç, itoXXôkiç τô ôXov èK pépouç, Kai Tà péprj tí) τo0 ôXou KXiiffei irpoffafopeùopev, Yiôv ¿vOpúmou τôν Aôyov ôvopàiovreç Kai Kûpiov Tfiç bôfqç èτrraupéùffOai ôpoXofoûvTeç. 'AXX' où irapà τoOτo τô àvTibôffei τûjv ibiujpâTwv àvaipoOpev

2287 a 1. Non est idem, o viri, hypostasis et enhypostatum, sicut aliud 385 est substantia et aliud esse in substantia; nam hypostasis aliquem unum declarat, esse autem enhypostatum declarat substantiam; et hypostasis quidem personam definit proprietatibus designantibus, enhypostatum vero significat non esse accidens quod in alio habet ut sit, et non in se cernitur. . . . Qui igitur dicit: Non est natura sine hypostasi, verum dicit; non tamen recte concludit, cum concludit quod non est sine hypostasi esse hypostasin. . . . Natura igitur, id est, substantia, numquam sine hypostasi esse poterit; non tamen natura est hypostasis, quia neque convertitur.

2287 b 1. Perfectum namque est Verbum, et plenum et praebens per- 385 fectionem; perfecta autem est anima hominis, quantum ad definitionem essentiae suae. Sed neque Verbum est perfectus Christus, non unita sibi humanitate, quamvis perfectus Deus sit, nec anima perfectus homo est, licet perfectam substantiam habeat, corpore non simul cum ea cogitato.

2287 C 1. Nos secundum divinas scripturas et speculationes a patribus 392 traditas, saepe totum ex parte et partem nomine totius afficimus, cum Verbum Filium hominis nominamus et Dominum gloriae crucifixum confitemur. Sed non propterea communicatione idio-

2287a. MG 86, 1, 1277. 2287b. MG 86. 1, 1281
2287 c. MG 86, 1, 1289.

385 TÒV ïbiov XÓyOV Tfiç OdTÉpOU ¿V TaÙTÎp iblÔTTITOÇ. TTpôç bè Kaì btà Kupitjuv fipìv TaOxa t w v ùvopdrwv yvtupiieTai, Tfiv pèv àvTÌbOOlV TÛ1V ìbicupàliuv èv Tri pià ÒTTOOTàffei OeuipoOoi, Tfiv
383 bè ìblÓTHTa Tfiv èv Tfi KOIVOTTITI èv Tfi biaq>Op$ TÎÎIV <pÚO€UJV èmyivibaKOucnv.

ZACHARIAS MITYLENUS, saec. VI.

De mundi opificio.

XptOTtavôç. TToitithv Kaì arrtov t o0 KÔapou t ò v 0eòv2288 auvopoXofoûpev. — Appœvioç. Naí. — X. Xuvaîbiov Tip Oefii t ò v KÓffpov eîvai úrroTonáceTe; — A. TTávu ye. — X. Tà ouvaîbta t iîiv âpa èati. — A. TTiîiç yàp où; — X. Tà dpa ôvra, èîaXXfiXtuv ?xeiv aÎTÎav où bùvarai nowiTtKfiv; — A. Où. — X. 'O dpa KÔopoç tjuvaîbtoç wv Tip 0eip, KaÔ' ûpàç, £k 0eoO èxeiv TtoiqnKfiv aÌTtav où buvaxar dXXà pfiv TroiqriKÔv t ô v 0eòv t o0 KÓopou ¿Xéyx°M6v- — A. Nai. — X. Où k dpa avvaîbioç iaxai Ttp 0etp ó KÔapoç. TTâv yàp Ttoiqpa t o0 noifiaavTOç beuTepeùei aixip Kaì xpôvqj.

S. SOPHRONIUS, † 638.

Epistula synodica ad Sergium Constpit., 634.

300 TT&ffav tpiuvfiv Kai èvépyeiav, k S v Gela t iç fi Kaì oùpavioç, 2289 fi dvGpujirivq re Kaì èiriyeioç, éS évôç Kaì t o0 aÙToO rtpoiévai XpitTToO Kaì YíoO boypaTÍÍopev, Kaì Tfiç piâç aùroO auvOérou

matum tollimus propriam rationem proprietatis alterutrius in eodem.
385 Deinde haec etiam nobis per propria nomina declarantur, cum communicationem quidem idiomatum in una hypostasi contem-
383 piamur, proprietatem vero quae est in communitate, in differentia naturarum agnoscimus.

198 *Christianus.* Effectorem et causam mundi Deum pariter con- 2288 fitemur. — *Ammonius.* Sane. — *C.* Coaeternum Deo mundum esse suspicamini? — *A.* Maxime. — *C.* Coaeterna sunt de eorum genere quae sunt simul. — *A.* Quidni? — *C.* Quae sunt simul, alia ex aliis causam habere effectricem non queunt? — *A.* Non. — *C.* Mundus igitur coaeternus cum sit Deo, vestro suffragio, ex Deo habere effectricem causam non potest. Atqui effectorem Deum mundi dicebamus. — *A.* Certe. — *C.* Non igitur coaeternus erit Deo mundus. Omne enim effectum effectore posterius est causa et tempore

390 Omnem vocem et operationem, sive divina quaedam sit et cae- 2289 lestis, sive humana et terrena, ex uno eodemque Christo et Filio procedere edocemus, et ex una composita et singulari subsistentia,

2288. MG 85. 1113. 2289. MG 87, 3. 3172.

Kai povabiKflç ÙKOffTâaeujç, ôç aeaapKoupévoç τοῦ Οεοῦ Αὸγος èTÙfxavev, Ô Kai êxarépav dpepiffTioç Kai Ctau'fXÙTuuç évépyeiav Karà τὰς èauTOÛ tpùoeiç è£ èauTOÛ tpvffuaîiç TtpopaXXogevoç.. . . 'Hv ÛTtèp dvOpujitov aìrroO τὰ dvOpdimva- οὐκ èTtebflnep <pùoiç4u8 fiv οὐκ dvOpumeioç, dXX' èireibflTtip èKouaiwç 'féfovev dvOpwnoç, Kai dvûpuinoç Tefovwç êKOuaiujç aùrà Trpo<JebéxeTO' Kai où TupavvtKiôç fi dvayKaffTôiç èanv ὁτῖ κοὺ' flpdç Kai dpouXflxujç, dXX' flvixa Kai ôffov èpoùXexo. ... Tà bè Oeîa Kai Xapnpà Kai ùixépxaxa, . . . ónoíaxrep flv fl donopoç oùXXqquç, fl "Iwdvvou êTfàoxpioç OKÎpTnoiç, ô τὸκος ó dtpOopoç, fl TtapOevta 432 dxpavxoç, fl irpô τοῦ τόκου Kai èv tip TÓKip Kai pexà τὸν τὸκον dXtbPnToç, . . . fl eiç oùpavoùç dirò Tflç xroXuOaùpaToç Kai 427 èvaibpaToç avoboç, . . . fiirep diravxa ùirèp Xóyov Kai cpùcriv dvOptuTtivqv TeXoùpeva, Tflç τοῦ OeoO Aô-fou Oeiaç oùoiaç Kai cpùaeujç ôpoXofoupévujç ûnflpxe TCKpflpia, ei Kai bià aapKÔç èvripfeíTO Kai aujuaTOç, Kai où bixa. oapKÔç XofiKùjç ôpuxujpévqç 378 èirpàrreTO. ... Kai yap dXqOùjç ó Aô'foç oeodpKWTai, Kai 376 dq/eubtîiç aapKujûeiç aeaajpàxiuTai, Kai eîç Yiôç èfivwentero ó Ttàaav è£ aÙTOÛ Ttpocpépuiv èvépyeiav Oeiav Te Kai dvOpdmeiov.

2290 [AvdOepa] OepioTioç ô Tflç dfvoiaç TxaTflp Kai yevvflTUjp Kai 404 anopeùç dOeapÔTaraç, ôç dyvoeîv Xpiaxôv τὸν dXriOivôv Oeôv flpiîiv tflv flpépav èqpaffKe, Kai pfl eibàiç Strep dptpifvoújv dvecpOérfcro. El pfl yàp fl-fvóei τοῦιν okeiiuv Xófujv rflv bùvaptv, οὐκ dv Tflv

quod incarnatum Dei Verbum exstabat, quod utramque inseparabiliter et inconfuse operationem secundum naturas suas a seipso naturaliter proferebat. . . . Erant humana eius ultra hominem, non 408 quod natura non erat humana, sed quia sponte factus est homo; et homo factus sponte haec recipiebat, et non tyrannice vel necessitate, ut nos plerumque, et involuntarie, sed quando et quantum volebat. . . . Illa vero divina praeclaraque et sublimia, . . . cuiusmodi erant inseminata conceptio, loannis intra uterum exsultatio, partus ipse incorruptibilis, illibata virginitas quae ante partum et 432 in partu et post partum est intemerata, ... in caelum a terra 427 peradmirabilis et corporalis ascensio, . . . quae omnia, ultra naturam et sermonem humanum effecta, divinae Dei Verbi essentiae et naturae profecto exsistebant indicia, etsi per carnem agebantur et corpus, neque sine carne rationaliter animata gerebantur. . . . Et- 378 enim Verbum veraciter caro factum est et absque mendacio cor- 870 poratum est, atque unus Filius cognoscebatur qui omnem ex se proferebat operationem, divinam et humanam.

2290 [Anathema] Themistius, qui fuit ignorantiae pater et genitor atque 404 seminator nefandissimus, qui Christum verum Deum nostrum diem iudicii nescisse delirabat, nesciens quae ipse iam a Deo proiectus assereret, et non recognoscens quae ignorando loquebatur. Nisi enim ignorasse! verborum suorum virtutem, non utique letiferam

2200. MG 87, 8, 3192.

òXé0ptov dfvoiav tìtokì, Kai to0 Tflç dYvoiaç dfouç ©eppuiç (nrepflOTtiCev, cbfvoeîv tòv XpiOTÔv, où xa0ô Oeôç ùnflpxev âïbtoç, dXXà Ka0ô yeyovev xarà dXfl0eiav dvOpumoç, Tflv flpépav Tflç auvTtXetaç xai xpiaetiiç è£ dtppôvtuv tppevüjv èptvfôptvoç.

MISSILE GOTHICUM
SEU GOTHICO-GALLICANUM,

saec. VI vel VII.

Missa in assumptione B. M. Virginis.

436 *Contestatio.* Dignum et'iustum est, omnipotens Deus, nos 2290 a
tibi magnas merito gratias agere, tempore celeberrimo, die
prae ceteris honorando, quo fidelis Israel egressus est de
Aegypto, quo virgo Dei genetrix de mundo migravit ad
435 Christum. Quae nec de corruptione suscepit contagium, nec
resolutionem pertulit in sepulcro; pollutione libera, germine
430gloriosa, assumptione secura, paradiso dote praelata; nesciens
damna de coitu, sumens vota de fructu; non subdita dolori
per partum, non labori per transitum, nec vita voluntate, nec
funus solvitur vi naturae.

S. GREGORIUS I MAGNUS, 540-604.

Epistulae.

13 (L. 1) ep. 25 [loanni Cstplt. et ceteris patriarchis]. Sicut sancti 2291
64 evangelii quattuor libros, sic quattuor concilia suscipere et
venerari me fateor: nicaenutn scilicet, in quo perversum
Arii dogma destruitur; constantinopolitanum quoque, in quo
Eunomii et Macedonii error convincitur; ephesinum etiam
primum, in quo Nestorii impietas iudicatur; chalcedonense
vero, in quo Eutychis Dioscorique pravitas reprobatur, tota
devotione complector, integerrima approbatione custodio; quia
in his velut in quadrato lapide sanctae fidei structura con-
surgit, et cuiuslibet vitae atque actionis exsistat, quisquis eorum
soliditatem non tenet, etiam si lapis esse cernitur, tamen extra
aedificium iacet. . . . Cunctas vero quas praefata veneranda
concilia personas respuunt, respuo; quas venerantur, amplector;
quia, dum universali sunt consensu constituta, se et non illa

ignorantiam peperisset et ignorantiae foeditatem ferventer de-
fenderet, ignorare Christum non secundum id quod Deus erat
sempiternus, sed secundum quod veraciter homo factus, diem
consummationis atque iudicii ex insipientia mentis eructans.

2290 a. ML 72, 245. 2291. MGh Epp. 1, 36; ML 77, 478.

destruit quisquis praesumit aut solvere quos religant aut ligare quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit.

2292 (1) 43 [Leandro episc. hispalensi]. De trina vero mersione «4
baptismatis nil responderi verius potest quam ipsi sensistis, quia in una fide nil officit sanctae ecclesiae consuetudo diversa. . . . Reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismate vel ter vel semel mergere, quando et in tribus mersionibus personarum trinitas, et in una potest divinitatis singularitas designari.

i2293 (1) 44 [Petro subdiacono Siciliae]. Ante triennium subdiacones 586
omnium ecclesiarum Siciliae prohibiti fuerant ut more romanae ecclesiae suis uxoribus nullatenus miscerentur. Quod mihi durum atque incompetens videtur, ut, qui usum eiusdem continentiae non invenit neque castitatem ante proposuit, compellatur a sua uxore separari atque per hoc, quod absit, deterius cadat. Unde videtur mihi, ut a praesenti die episcopis omnibus dicatur ut nullum facere subdiaconum praesumant nisi qui se victurum caste promiserit.

2294 (4) 26 [Ianuario episc.]. Pervenit quoque ad nos quosdam 4so
scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere eos qui baptizati| sunt prohibuimus. Et nos quidem secundum usum veterem ecclesiae nostrae fecimus; sed si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri et in frontibus baptizatos| chrismate tangere debeant concedimus.

2295 (5) 18 [Ioanni episc.]. Sancti ante legem, sancti sub lege, ss
sancti sub gratia, omnes hi perficientes corpus Domini in membris sunt ecclesiae constituti.

2296 (7) 25 [Gregoriae]. Quod vero dulcedo tua in suis epistulis sss
subiunxit, importunam se mihi exsistere, quoadusque scribam mihi esse revelatum quia peccata tua dimissa sint, rem et difficilem etiam et inutilem postulasti: difficilem quidem, quia ego indignus sum cui revelatio fieri debeat; inutilem vero, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cum iam in die vitae tuae ultimo plangere eadem peccata minime valebis.

2296 (10) 39. De scientia Christi, v. DB 248.

2297 (11) 45 [Theoctistae patriciae]. Si enim dicunt religionis causa 572
coniugia debere dissolvi, sciendum est quia, etsi hoc lex hu-

* Sic alq. mss. et edd.; plures vero, inter quos MGh et ML: baptizandi, baptizandos. Quae si lectio admittitur, iam non agitur de confirmatione.

2292. MGh Epp. 1, 57; ML 77, 497.
2293. MGh Epp. 1, 67; ML 77, 505.
2294. MGh Epp.1, 261; ML 77, 696.
2295. MGh Epp.1, 341; ML 77, 740.
2296. MGh Epp.1, 465; ML 77, 878.
2297. MGh Epp.2, 294; ML 77, 1161.

mana concessit, lex tamen divina prohibuit. Per se enim Veritas dicit: *Quae Deus iunxit, homo non separet* [Mt 19, 6]. Quae etiam ait: *Non licet dimittere uxorem, excepta causa fornicationis* [ib. 9]. Quis ergo huic caelesti legislatori contradicat?

355 (11) 45. Qui ergo dicit peccata in baptismate funditus 2298
non dimitti, dicat in Mari Rubro Aegyptios non veraciter mortuos. Si autem fatetur Aegyptios veraciter mortuos, fateatur necesse est peccata in baptismate funditus mori, quia nimirum plus valet in absolutione nostra veritas quam umbra veritatis.

578 (11) 64 [Augustino Anglorum episc.]. *Responsio Gregarii* <z*Z2299
TM *interr. 6 Augustini.* Et quidem terrena lex in romana república permittit, ut sive fratris et sororis, seu duorum fratrum germanorum, vel duarum sororum filius et filia misceantur. Sed experimento didicimus ex tali coniugio sobolem non posse succrescere, et sacra lex prohibet cognationis turpitudinem revelare. Unde necesse est ut iam tertia vel quarta generatio fidelium licenter sibi iungi debeat. Nam secunda quam praediximus a se omnimodo debet abstinere. Cum noverca autem miscere grave est facinus.

584 (11) 64. *Interr. 8.* Si longinquitas itineris magna inter- 2300
iacet, ut episcopi non facile valeant convenire, an debeat sine aliorum episcoporum praesentia episcopus ordinari? — *Resp.* Et quidem in Anglorum ecclesia, in qua adhuc solus tu episcopus inveniris, ordinare episcopum non aliter nisi sine episcopis potes.

(11) 67. De baptismo et ordinibus haereticorum et de tempore unionis 2300 hypostaticae, v. DB 249 sq.*

578 (14) 17 [Felici episc. messanensi]. Quod autem scripsi [v. n. 2299] 2301
Augustino, Anglorum gentis episcopo, alumno videlicet, ut recordaris, tuo, de consanguinitatis coniunctione, ipsi et Anglorum genti, quae nuper ad fidem venerat, ne a bono quod coeperat metuendo austeriora recederet, specialiter et non generaliter ceteris me scripsisse cognoscas. Unde et mihi omnis romana civitas exstitit testis, nec ea intentione haec illis scriptis mandavi, ut, postquam firma radice in fide fuerint solidati, si infra propriam fuerint consanguinitatem inventi, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est, usque ad septimam generationem, coniungantur.

Moralia, 578—595.

65 Praef., c. 1, n. 2. Quis haec [librum lob] scripserit, valde super- 2302
vacue quaeritur, cum tamen auctor libri Spiritus Sanctus fideliter

2298. MGh Epp. 2, 295; ML 77, 1162.
2299. MGh Epp. 2, 335; ML 77, 1189.
2300. MGh Epp. 2, 336; ML 77, 1191.
2301. ML 77, 1323; deest in MGh. 2302. ML 75. 517.

credatur. Ipse igitur haec scripsit qui scribenda dictavit. Ipse scripsit qui et in illius opere inspirator exstitit, et per scribentis vocem imitanda ad nos eius facta transmisit. Si magni cuius- «e
dam viri susceptis epistulis legeremus verba, sed quo calamo fuissent scripta quaereremus, ridiculum profecto esset epistularum auctorem scire sensumque cognoscere, sed quali calamo earum verba impressa fuerint indagare. Cum ergo rem cognoscimus, eiusque rei Spiritum Sanctum auctorem tenemus, quia scriptorem quaerimus, quid aliud agimus, nisi legentes litteras de calamo percontamur?

2303 L. 2, c. 3, n. 3. In hoc itaque est nunc natura angelica a 201
naturae nostrae condiciqne distincta, quod nos et loco circum- 202
scribimur et caecitatis ignorantia coartamur; angelorum vero spiritus loco quidem circumscripti sunt, sed tamen eorum scientiae longe super nos incomparabiliter dilatantur. Interius quippe exteriusque sciendo distenti sunt, quia ipsum fontem 107
scientiae contemplantur. Quid enim de his, quae scienda sunt, nesciunt qui scientem omnia sciunt? Eorum itaque scientia comparatione nostrae valde dilatata est, sed tamen comparatione divinae scientiae angusta; sicut et ipsi illorum spiritus 200
comparatione quidem nostrorum corporum spiritus sunt, sed comparatione summi et incircumscripti spiritus, corpus. Et 209
mittuntur igitur et assistunt, quia et per hoc quod circumscripti sunt, exeunt, et per hoc quod intus quoque praesentes sunt, numquam recedunt. Et faciem ergo Patris semper vident [Mt 18, 10], et tamen ad nos veniunt, quia et ad nos spiritali praesentia foras exeunt, et tamen ibi se, unde recesserant, per internam contemplationem servant.

2304 2, 12, 20. Quia ipse [Deus] manet intra omnia, ipse extra 100
omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia, et superior est per potentiam et inferior per sustentationem, exterior per magnitudinem et interior per subtilitatem, sursum regens deorsum continens, extra circumdans interius penetrans; nec alia ex parte superior, alia inferior, aut alia ex parte exterior, atque ex alia manet interior; sed unus idemque totus ubique praesidendo sustinens, sustinendo praesidens, circumdando penetrans, penetrando circumdans.

2305 3, 14, 26. Nisi primus homo delinqueret, secundus ad pas- 40«
sionis probra minime veniret. . . . Nisi enim Adam primum per voluntarium vitium in animae mortem traxisset, Adam secundus sine vitio in carnis mortem voluntariam non ve- 403
niret. . . . 27. Mediator etenim noster puniri pro semetipso 398
non debuit, quia nullum culpae contagium perpetravit. Sed si ipse indebitam non susciperet, numquam nos a debita morte

2303. ML 75, 556. 2304. ML 75, 565. 2305. ML 75. 612.

liberaret. Pater ergo, cum iustus sit, iustum puniens, omnia iuste disponit; quia per hoc cuncta iustificat, quod eum, qui sine peccato est, pro peccatoribus damnat.

«o 4, Praef., 3. Quisquis regenerationis unda non solvitur, 2306
reatu primi vinculi ligatus tenetur; quod vero apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro parvulis sola
442 fides, vel pro maioribus virtus sacrificii, vel pro his, qui ex Abrahae stirpe prodierant, mysterium circumcisionis.

194 4, 8, 8. Duas vero ad intellegendum se creaturas fecerat, 2307
208 angelicam videlicet et humanam; utramque vero superbia perculit, atque ab statu ingenitae rectitudinis fregit. Sed una tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne
200 gestavit. Angelus namque solummodo spiritus, homo vero et
410 spiritus est et caro. Misertus ergo creator ut redimeret illam ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpae ex infirmitate aliquid constat habuisse ; et eo altius debuit apostatam angelum repellere, quo, cum a persistendi fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestavit.

612 4, 36, 70. Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit 2308
in illa procul dubio discretio dignitatum, ut, quod hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat. Unde in evangelio Veritas dicit: *In domo Patris mei mansiones multae sunt* [Io 14, 2]. Sed in iisdem multis mansionibus erit aliquo modo ipsa retributionum diversitas concors ; quia tanta vis in illa pace nos sociat, ut, quod in se quisque non acceperit, hoc se accepisse in alio exsultet. Unde et non aeque laborantes in vinea [cf. Mt 20, 10] aeque cuncti denarium sortiuntur. Et quidem apud Patrem mansiones multae sunt, et tamen eumdem denarium dispares laboratores accipiunt; quia una cunctis erit beatitudo laetitiae, quamvis non una sit omnibus sublimitas vitae.

542 9, 34, 54. Delinquenti Dominus nequaquam parcit, quia 2309
delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se paenitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine vindicta laxatur.

235 16, 37, 45. Aliud est esse, aliud principaliter esse; aliud 2310
mutabiliter, atque aliud immutabiliter esse. Sunt enim haec omnia, sed principaliter non sunt, quia in semetipsis minime subsistunt, et nisi gubernantis manu teneantur, esse nequaquam
189 possunt. . . . Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, eorumque essentia rursum ad nihilum tenderet, nisi eam auctor omnium regiminis manu retineret.

2306. ML 75, 635. 2307. ML 75, 642. 2308. ML 75, 677.
2309. ML 75, 889. 2310. ML 75, 1143

2311 17, 30, 46. Vir iste prophetico plenus spiritu superbum «o
diabolum prudentia Dei potius maluit dicere quam fortitudine
esse percussum. Non enim ait fortitudo, sed prudentia eius
percussit superbum. Nam quamvis, sicut dictum est, propter
naturam simplicem, Dei fortitudo sapientia sit, Dominus tamen
diabolum, quantum ad faciem spectat, non virtute sed ratione
superavit. Ipse namque diabolus in illa nos parentis primi
radice supplantans, sub captivitate sua quasi iuste tenuit
hominem, qui, libero arbitrio conditus, ei iniusta suadenti
consensit. Ad vitam namque conditus in libertate propriae
voluntatis, sponte sua factus est debitor mortis. Delenda ergo 409
erat talis culpa, sed nisi per sacrificium deleri non poterat;
quaerendum erat sacrificium, sed quale sacrificium poterat
pro absolvendis hominibus inveniri? Neque enim iustum fuit 419
ut pro rationali homine brutorum animalium victimae caederentur. . . . Ergo si bruta animalia propter rationale animal, «io
id est, pro homine, dignae victimae non fuerunt, requirendus
erat homo qui pro hominibus offerri debuisset, ut pro rationali
peccante rationalis hostia mactaretur. Sed quid quod homo 897
sine peccato inveniri non poterat, et oblata pro nobis hostia
quando nos a peccato mundare potuisset, si ipsa hostia pec
cati contagio non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non potuisset. Ergo ut rationalis esset hostia, homo fuerat
offerendus; ut vero a peccatis mundaret hominem, homo et
sine peccato. Sed quis esset sine peccato homo, si ex peccati
commixtione descenderet? Proinde venit propter nos in uterum
virginis Filius Dei, ibi pro nobis factus est homo. Sumpta
est ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobis sacrificium,
corpus suum exhibuit pro peccatoribus victimam sine peccato,
quae et humanitate mori et iustitia mundare potuisset.

2312 18, 52, 85. Non purus homo conceptus atque editus, postas#
per meritum ut Deus esset accepit, sed nuntiante angelo et 882
adveniente Spiritu, mox Verbum in utero, mox intra uterum
Verbum caro, et manente incommutabili essentia, quae ei est
cum Patre et cum Sancto Spiritu coaeterna, assumpsit intra sss
virginea viscera unde et impassibilis pati, et immortalis mori,
et aeternus ante saecula temporalis posset esse in fine saeculorum, ut per ineffabile sacramentum, conceptu sancto et 431
partu inviolabili, secundum veritatem utriusque naturae, eadem
virgo et ancilla Domini esset et mater. ... Et quamvis ipse 885
aliud ex Patre, aliud ex virgine, non tamen alius ex Patre,
alius ex virgine, sed ipse est aeternus ex Patre, ipse temporalis
ex matre; ipse qui fecit, ipse qui factus est. . . . Ipse ante
saecula de Patre sine matre, ipse in fine saeculorum de matre
sine patre; ipse templum, ipse conditor templi; ipse auctor

2311. ML 76, 32. 2312. ML 76, 89.

operis, ipse opus auctoris; manens ex utraque et in utraque
382 natura, nec naturarum copulatione confusus, nec naturarum distinctione geminatus.

ns 20, 32, 63. [Deus] dicitur zelans, dicitur iratus, dicitur paeni- 2313
112 tens, dicitur misericors, dicitur praescius, ut, quia castitatem animae uniuscuiusque custodit, humano modo zelans vocetur, quamvis mentis cruciatu non tangatur. Et quia culpas percutit, dicitur irasci, quamvis nulla animi perturbatione moveatur. Et quia ipse immutabilis id quod voluerit mutat, paenitere dicitur, quamvis rem mutet, consilium non mutet. Et cum miseriae nostrae subvenit, misericors vocatur, quamvis miseris subveniat, et cor miserum numquam habeat. Et quia ea, quae nobis futura sunt, videt, quae tamen ipsi semper praesto sunt, praescius dicitur, quamvis nequaquam futurum praevideat, quod praesens videt. Nam et quaeque sunt, non in aeternitate eius ideo videntur quia sunt, sed ideo sunt quia videntur.

292 25,11, 28. Sciendum quippe est quod peccatum tribus modis 2314
committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et gravius quidem infirmitate quam ignorantia, sed multo gravius studio quam infirmitate peccatur.

ss 27,25,48. Fugiant ergo iniqui humanos oculos, semetipsos 2315
certe fugere non possunt. Quia enim malum quod faciunt noverunt, habent testem conscientiam, habent iudicem rationem suam. . . . Certe ipsi sibi in conscientia testes sunt quia excusabiles non sunt. Eo enim ipso quo rationabilem creaturam Deus hominem condidit, in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.

329 33,21,40. Bonum quod agimus et Dei est et nostrum: Dei 2316
327 per praevenientem gratiam, nostrum per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est, unde ei gratias in aeternum
366 agimus? Rursum si nostrum non est, unde nobis retribui praemia speramus? Quia ergo non immerito gratias agimus, scimus quod eius munere praevenimur; et rursum quia non immerito retributionem quaerimus, scimus quod Obsequente libero arbitrio bona elegimus quae ageremus.

594 34, 19, 36. At inquiunt: Sine fine puniri non debet culpa 2317
cum fine. Iustus nimirum est omnipotens Deus, et quod non aeterno peccato commissum est, aeterno non debet puniri tormento. Quibus citius respondemus quod recte dicerent, si iudex iustus districtusque veniens non corda hominum sed facta pensaret. Iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt. Voluissent quippe sine fine vivere, ut sine fine potuissent in iniquitatibus permanere. Nam magis appetunt peccare quam vivere; et ideo hic semper vivere cupiunt, ut

2313. ML 76, 175. 2314. ML 76, 339. 2315. ML 76, 427.
2316. ML 76, 699. 2317. ML 76, 738.

numquam desinant peccare cum vivunt. Ad districti ergo iudicis iustitiam pertinet, ut numquam careant supplicio quorum mens in hac vita numquam voluit carere peccato; et nullus detur iniquo terminus ultionis, quia, quamdiu valuit, habere noluit terminum criminis.

Dialogi, 593/4.

2318 L. 4, c. 6. Cum Paulus dicat: *Est enim fides sperandarumixs, substantia ret~um, argumentum non apparentium* [Hebr 11, 1], hoc veraciter dicitur credi, quod non valet videri. Nam credi iam non potest quod videri potest.

2319 4,11. Presbyter quidam commissam sibi cum magno timore w« Domini regebat ecclesiam. Qui ex tempore ordinationis acceptae presbyteram suam ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere numquam sinebat, eamque sibimet propinquare nulla occasione permittens, ab ea sibi communionem funditus familiaritatis absciderat.

2320 4, 28. Qua ratione credendum est quia rem incorpoream 592 tenere ignis corporeus possit?... 29. Teneri spiritum per 598 ignem dicimus, ut in tormento ignis sit videndo atque sentiendo. Ignem namque eo ipso patitur quo videt; et quia concremari se aspicit, concrematur. Sicque fit ut res corporea incorpoream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor invisibilis trahitur, ut per ignem corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur; quamvis colligere ex dictis evangelicis possumus quia incendium anima non solum videndo, sed etiam experiendo patiatur. ... St diabolus eiusque angeli,»» cum sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi, quid mirum 58» si animae, et antequam recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta?

2321 4, 39. Qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio prae- 584 sentatur. Sed tamen de quibusdam levibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod Veritas 587 dicit quia, si quis in Sancto Spiritu blasphemiam dixerit, *neque in hoc saeculo remittetur ei neque in futuro* [Mt 12, 32]. In qua sententia datur intellegi quasdam culpas in hoc saeculo, quasdam vero in futuro posse laxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet quia de quibusdam conceditur. Sed tamen, ut praedixi, hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est.

2322 4, 43. Unus quidem est gehennae ignis, sed non uno modo 595 omnes cruciat peccatores. Uniuscuiusque etenim quantum exigit culpa, tanta illic sentitur poena. ... 44. Constat nimis et 594

2318. ML 77, 329. 2319. ML 77, 336. 2320. ML 77, 365.
2321. ML 77, 396. 2322. ML 77, 401.

incunctanter verum est quia, sicut finis non est gaudio bonorum, ita finis non erit tormento malorum.

sm 4, 58. Haec singulariter victima ab aeterno interitu animam 2323
salvat, quae illam nobis mortem Unigeniti per mysterium reparat, qui licet *resurgens a mortuis iam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur* [Rom 6, 9], tamen in semetipso im-
517 mortaliter atque incorruptibiliter vivens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacrae oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur, eius sanguis non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium
sis funditur. Hinc ergo pensemus quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti Filii semper imitatur.

In Ezechielem homiliae.

238 L. 1, hom. 5, n. 11. In sanctorum cordibus (Spiritus Sanctus] 2324
iuxta quasdam virtutes semper permanet, iuxta quasdam vero recessurus venit, et venturus recedit. In fide etenim, spe atque caritate, et in bonis aliis, sine quibus ad caelestem patriam non potest perveniri, sicut est humilitas, castitas, iustitia atque misericordia, perfectorum corda non deserit. In prophetiae vero virtute, doctrinae facundia, miraculorum exhibitione electis suis aliquando adest, aliquando se subtrahit

208 1, 7, 18. Natura angelica, quando creata est, liberum ar-2325
bitrium accepit, utrum vellet in humilitate persistere et in omnipotentis Dei conspectu permanere, an ad superbiam laberetur et a beatitudine caderet, per similitudinem a qua fuit.
207 Sed quia cadentibus aliis sancti angeli in sua beatitudine perstiterunt, atque hoc acceperunt in munere, ut iam cadere omnino non possint, in iis natura sua, quia iam duci mutabiliter non potest, quasi in magnitudinem crystalli durata est [cf. Ez 1, 22].

322 1, 9, 2. In his considerandum quia, sic bona nostra si 2326
866 omnipotentis Dei dona sunt ut in iis aliquid nostrum non sit, cur nos quasi pro meritis aeternam retributionem quaerimus? Si autem ita nostra sunt ut dona Dei omnipotentis non sint,
295 cur ex iis omnipotenti Deo gratias agimus? Sed sciendum est quia mala nostra solummodo nostra sunt, bona autem
327 nostra et omnipotentis Dei sunt et nostra, quia ipse aspirando
328 nos praevenit ut velimus, qui adiuvando subsequitur ne inaniter velimus, sed possimus implere quae volumus. Praeveniente ergo gratia et bona voluntate subséquente, hoc quod omnipotentis Dei donum est, fit meritum nostrum.

2823. ML 77, 425. 2824. ML 76, 825. 2325. ML 76, 849.
2826. ML 76, 870.

2327 1, 9, 6. Nec fides sine operibus nec opera adiuvant sine sea
fide, nisi fortasse pro fide percipienda fiant; sicut Cornelius868
[Act 10, 1 sqq] ante pro bonis operibus meruit audiri quam
fidelis exsisteret; qua ex re colligitur quia bona opera pro
fide percipienda faciebat.

2328 2, 3, 4. Nec mirum si de virtute in virtutem gradus sunt, 240
quando unaquaeque virtus quasi quibusdam gradibus augetur,
et sic per incrementa meritorum ad summa perducitur. Aliud sgs
namque sunt virtutis exordia, aliud provectus, aliud perfectio.
Si enim ipsa fides ad perfectionem suam non quibusdam
gradibus duceretur, sancti apostoli minime dixissent: *Adauge
nobis fidem* [Lc 17, 5].

2329 2, 4, 12. Hoc quoque nobis sciendum est quia et persi
incrementa temporum crevit scientia spiritalium patrum. Plus
namque Moyses quam Abraham, plus prophetae quam Moyses,
plus apostoli quam prophetae in omnipotentis Dei scientia
eruditi sunt. Fallor si haec ipsa scriptura non loquitur: *Per-
transibunt,* inquit, *plurimi, et multiplex erit scientia* [Dn 12, 4].

In evangelia homiliae.

2330 L. 1, hom. 16, n. 1. Deus, qui in utero virginis incarnatus 397
in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in
semetipso tolerabat. Tentari ergo per suggestionem potuit, sed 89«
eius mentem peccati delectatio non momordit; atque ideo
omnis diabolica illa tentatio foris, non intus fuit.

2331 2, 26, 1. Sciendum nobis est quod divina operatio, sisas
ratione comprehenditur, non est admirabilis; nec fides habet
meritum, cui humana ratio praebet experimentum. . . . Illud
corpus Domini intravit ad discipulos ianuis clausis, quod vide-
licet ad humanos oculos per nativitatem suam clauso exiit utero
virginis. Quid ergo mirum, si clausis ianuis post resurrectionem 431
suam in aeternum iam victurus intravit, qui moriturus veniens
non aperto utero virginis exivit?

2332 2, 26, 4. Principatum superni iudicii sortiuntur [discipuli], 521
ut vice Dei quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxent.
Sic eos a Deo decebat erigi, qui tantum pro Deo consense-
rant humiliari. Ecce qui districtum Dei iudicium metuunt,
animarum iudices fiunt, et alios damnant vel liberant, qui
semetipsos damnari metuebant. 5. Horum profecto nunc in «o
ecclesia episcopi locum tenent. Ligandi atque solvendi auctori-
tatem suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis

2827. ML 76, 872. 2328. ML 76, 960. 2329. ML 76, 980.
2330. ML 76, 1135. 2331. ML 76, 1197.
2332. ML 76, 1199.

ms honor, sed grave pondus istius est honoris. ... 6. Causae ergo pensandae sunt, et tunc ligandi atque solvendi potestas
mi exercenda. Videndum est quae culpa praecessit, aut quae sit paenitentia secuta post culpam, ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat.

sso 2, 30, 1. Sed ecce, si unusquisque vestrum requiratur an 2333
diligat Deum, tota fiducia et secura mente respondet: Diligo. In ipso autem lectionis exordio audistis quid Veritas dicat: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit* [Io 14, 23], Probatio ergo dilectionis exhibitio est operis. Hinc in epistula sua idem loannes dicit: *Qui dicit: Diligo Deum, ei mandata eius non custodit, mendax est* [1 Io 2, 4]. Vere etenim Deum diligimus, si ad mandata eius nos a nostris voluptatibus coartamus. Nam qui adhuc per illicita desideria diffluit, profecto Deum non amat, quia ei in sua voluntate contradicit.

sao 2, 30, 2. Qui ergo Deum vere diligit, qui eius mandata 2334
custodit, in eius corde Dominus et venit et mansionem facit, quia sic eum divinitatis amor penetrat, ut ab hoc amore tentationis tempore non recedat. Ille ergo vere amat, cuius videlicet mentem delectatio prava ex consensu non superat. Nam tanto quisque a superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur. Unde et adhuc subditur: *Qui non diligit me, sermones meos non servat* [Io 14, 24].

205 2, 34, 7. Novem vero angelorum ordines diximus, quia 2335
videlicet esse, testante sacro eloquio, scimus angelos, archangelos, virtutes, potestates, principatus, dominationes, thronos, cherubim atque seraphim. Esse namque angelos et archangelos paene omnes sacri eloquii paginae testantur. Cherubim vero atque seraphim saepe, ut notum est, libri prophetarum loquuntur. . . . Dum ergo illis quattuor, quae ad Ephesios dixit [Paulus, cf. Eph 1, 21], id est, principatibus, potestatibus, virtutibus atque dominationibus, coniunguntur throni [cf. Coi 1, 16], quinque sunt ordines qui specialiter exprimuntur. Quibus dum angeli et archangeli, cherubim atque seraphim adiuncta sunt, procul dubio novem esse angelorum ordines inveniuntur.

530 2, 34, 15. Paenitentiam agere digne non possumus, nisi 2336
modum quoque eiusdem paenitentiae cognoscamus. Paenitentiam quippe agere est et perpetrata mala plangere et plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc paenitentiam agere aut dissimulat aut ignorat.

2333. ML 76, 1220. 2834. ML 76, 1221. 2335. ML 76, 1249.
2336. ML 76, 1256.

S. ANDREAS CRETENSIS, † ca 720.

Homiliae.

2336 a *Hom. 1 in nativitatem B. Mariae.* Eflpepov fl Kaôapà t û)V435 dvOpdiTTUiv eùréveta Tflç upd)Tflç OconXaariaç dtroXappdvít t ò Xápiapa, Kai npôç éaurflv dvTcrrdveicH ‧ Kaì flv dirripaópujcre t o 0 KdXXouç eiiirpéireiav fl Tflç KaKÎaç òuffyévtia, Taúrriv fl cpùniç TtxOeífffl Tfl MHTpì t o 0 áipaíou irpoaéxouffa, irXaffiv dpioTqv Te Kaì 0eorrp€n€<TTdTr|V dabéxerai. Kai fíveTai Kupiwç fl TtXàdiç, dvàKXqcnç- Kai fl dvàKXqcnç, Oécucnç- fl bé, irpôç t ô dpxaîov éfopoiuxriç. ... Kaì auveXôvn tpdvar aflpepov fl Tflç cpùaewç flpiîiv dvapôptpujffiç dpxeTai, Kai ô yripàaaç KÔffpoç Geoeibe-ffTáTTjv XapfldvwV OTOtxeiuJffiv, beuTépaç 0EonXa<TTÎaç npoofpta béxerai.

Canones et triodia.

2336 b *Canon in B. Mariae nativitatem. Ode 4.* 'O aÙTÔç Kaì 435 oflpepov tfl eùaepeî 'Awij bébujKaç, ZújTep, ¿k pflTpaç fôvipov Kapnôv, dffmXov prçTépa tflv aflv. . .. *Ode 5.* 'ÀxpavTÔç ffov fl 'féwi'icnç, napôéve dxpavre.

S. GERMANUS CONSTANTINOPOLITANUS, † 733.

Orationes.

2336 c *Orat. 2 in dormitionem B. Mariae.* 'Eppéril) OdvaTOÇ éniess coi, ôeOTÔKe, luiflv ô t i t o îç dvQpdmoiç Trpoafl'fa'feç. 'Eppéruj Taipoç énì croi, éneióflirep ôq/ouç àKaTacppâarou ôeîoç èyévou ÔepéXioç. 'Eppérw xoOç éni ooi- dirdirXacTiç fàp eî, ôn t o îç

2336 a Hodie pura hominum ingenuitas primae a Deo creationis munus 435 recipit, et ad seipsam revertitur; quemque speciei decorem obscuravit vitii ignobilitas, hunc natura natae matri eius qui speciosus est adhaerens, optimam divinissimamque fictionem suscipit. Et fictio fit absoluta reparatio; reparatio autem, deificado; iliaque, in antiquum efformatio. . . . Utque summa dicam: hodie naturae nostrae reformatio incipit, mundusque veteratus plane deiformem accipiens transformationem, secundae a Deo fictionis initia suscipit.

2336 b Hodie, ipse Salvator, fecundum vulvae fructum, immaculatam 435 tuam matrem, dedisti piae Annae. . . . Intemerata est tua nativitas, virgo intemerata.

2336 C Facessat in te mors, o deipara, quod vitam mortalibus pro-435 duxeris. Facessat in te sepulcrum, quando inexplicabilis sublimitatis divinum facta es fundamentum. Facessat pulvis; nova quippe in-

2336a. MG 97, 812. 2336b. MG 97, 1321

èv ùXij titiXo0 btacpOapeìcn KexpqpdTiKaç, bétnroiva. ... Où •fàp òbùvn ToffaÚTTi ti) 'puxfy tflç aapKÔç ôxav dnoanaaùfl, ôaov ôbuvripôrepov <ro0 «rrepnfifivai, iraváxpavrí.

S. IOANNES DAMASCENUS, fin. saec. VII—ante 754.

De haeresibtis.

149 *Epil.* rTaxiìp ô ÎTaTTip Kai dyévvr]Toç' uiôç ó Yîôç, ytv- 2337
vryrôç Kai oùk dyévvqTOÇ- èK TTaTpôç fàp- TTveOpa "Ayiov où
167 yevvqTÔv, dXX' èKiropeuTÔv • èK to0 TTaTpôç yàp • oùbèv ktkttôv,
oùbèv nptuTobeÛTepov, oùbèv KupiôbouXov dXXà povàç Kai
iMTpiâç èOTi • Kai i)v Kai èœn Kai èarai eiç toùç aiûivaç- irioTei
vooupévq Kai TtpoaKuvoupévq • nioTet, où ¿qníaei, oùbè è£epavf]-
aei, où qjavepiiiaei. °Ocap yàp èpav&rai, tooovtuj irXéov
dyvoeÎTai, Kai ôotu TtoXunpaypoveíTai, èmnXéov KpiinreTai.
'Anepiépytp toívuv Xôytp npoOKuveiaôuj Oeôç inrô tûiv mcrnîiv.
Kai ôti pèv ècm Oeôç èv Tptaiv ÚKoaTáaeoi TriOTeue- ttüjç bé
èanv, ùnèp tô ttiîiç è<nv dKaTdXnirroç yàp ó Oeôç.

De fide orthodoxa.

ios L. 1, c. 1. «Geôv oùbeiç èuipaxe niúnoTe. 'O povoyevôç 2338
Yîôç, ô (îiv èv toîç kôXhoiç to0 TTaTpôç, aÙTÔç èfiypiaaTO»
[lo 1, 18], "ApprjTOv oùv tô Qeîov Kai dKaTdXrprrov. «Oùbeiç
yàp èmyivdiOKet tôv TTarépa ei pô ô Yîôç, oùbè tôv Yîôv ei
»! pf) ô TTariip» [Mt 11, 27).... Où k dcpfiKe pévTOi f)pàç ó Oeôç

formatio es, quod iis, qui in limo luti corrupti essent, domina facta sis. ... Non enim tantum dolet anima, cum a corpore avellitur, quantus dolor est te privari, o immaculatissima.

149 *Epii.* Pater est Pater et ingenitus; filius est Filius, genitus et 2337
non ingenitus, ex Patre enim est: Spiritus Sanctus non est genitus
167 sed procedens, ex Patre enim est; nihil creatum, nihil primo-
secundum, nihil domino-servum; sed unitas et trinitas est, et erat
150 et est et erit in saecula; per fidem intellecta et adorata; per fidem, non per inquisitionem nec per investigationem nec per demonstrationem. Quantum enim scrutaris, tanto magis ignoratur; et quantum indagatur, eo magis absconditur. Incuriosa igitur ratione adoretur Deus a fidelibus. Quod est Deus in tribus hypostasibus, crede; quomodo autem sit, supra modum est: incomprehensibilis enim est Deus.

108 L. 1, c. 1. *Deum nemo vidit umguam. Unigenitus Filius,* yzr/2338
est in sinu Patris, ipse enarravit. Deus ergo nec oratione ulla explicari, nec ullo modo comprehendi potest. *Nemo* enim *Patrem*
91 *novit nisi Filius, nec Filium nisi Pater* . Non nos tamen in

2337. MG 94, 780. 2338. MG 94, 789.

èv iravTeXeî dfvujaia. TTâoi fàp f) fvûffiç toO eîvai 0eôv ûn' qÙTOÛ cpuaiKwç è^KaTécmapTai. Kai aùtr] bè f| ktîoiç. Kai 87
f) TaÙTnç auvoxn Te Kai Kupépvqaiç tò peyaXeîov Tflç Ôeiaç àvaKTipÛTTei tpùaeujç [cf. Sap 13, 5].

2339 1, 3. TpeuTà toívuv ôvta [navra], TtavTUjç Kai ktkttcL K-nOTàes bè ôvTa, iràvTwç viró tivoç. èbqpiouppiônffav. Aeî bè tòv bripioupfòv dKTiOTOV eîvai. Ei fàp KÔKeîvoç èKTÎffSn, nàvTujç viró tivoç èKTiaOq, ?tuç fiv eXOujpev eïç n (Ïktkttov. "Aktkjtoç oùv ujv b bppioup'fôç, TtàvTüjç Kai dTpenTÔç èatt. Toûto bè tí fiv àXXo e»r> f) 0eôç;

2340 1, 4. 'Etti 0eoû tí ècmv eineîv ctbùvaTOV kot' oùaiavios oÍKCiÓTepov bè pôXXov èK Tf]ç ánávTUJV dcpaipéoewç iroieîaOai us TÒV XÓfOV. Oùbèv ïàp TtÎJV ÔVTUJV èOTÎV OÙX ¿Ç pii lï»v, 115
dXX' ùjç ùirèp Travia Tà ôvto, Kai irrrèp aÙTÔ tô eîvai <ï>v.

2341 1, 5. Tô Oeîov TéXeiôv èOTi Kai dveXXittèç Kara Te dya-OT OÓTHTa, kotó Te aotpiav, kotó tc búvapiv, dvapxov, (heXeù-TTiTOV, àîbiov, dnepifpaTrrov, Kai ôttXÎÎjç eiireîv, KaTà iravra TéXeiov. Ei oùv rroXXoùç èpoûpev Oeoùç, dvdfKr] biaq>opàv èvios toîç noXXoîç Oeaipeîa0ai. Ei fàp pqbepia biacpopà èv aÙTOîç, eîç pàXXóv ètra Kai où noXXoi. Ei bè biatpopà èv aùroîç, noû f| TeXeiÔTiiç;

omnigena ignorantia reliquit Deus. Nemo quippe est cui non hoc ab eo naturaliter insitum sit, ut Deum esse cognoscat. Quin ipsae res conditae earumque conservabo atque gubernatio divinae 87
naturae praedicant maiestatem.

2339 1, 3. Cum ergo mutabilia sint (omnia), sañe etiam creata esse 93
oportet. Si vero creata, haud dubium quin ab aliquo sint condita. Atqui creatorem increatum esse necesse est. Nam si ipse quoque creatus est, a quodam profecto creatus erit, sicque donec ad aliquod increatum venerimus. Increatus igitur cum sit ille conditor, omnino nec mutabilis est. Hoc autem quid aliud nisi Deus fuerit?

2340 1, 4. De Deo impossibile est quidnam essentia sua sit enuntiare, 109
aptiusque est ex omnium remotione sermonem de eo facere. Ne-H3
que enim aliquid est eorum quae sunt, non ut nullatenus sit, sed115
quia super omnia quae sunt atque etiam supra ipsummet esse ipse sit.

2341 1, 5. Deus perfectus est et absque defectu, sive bonitatem, sive 99
sapientiam, sive potentiam spectes; principii ac finis expers, sempiternus, incircumscriptus, ac denique, ut rem uno verbo complectar, omnibus modis est perfectus. Quocirca si plures deos esse as-103
seruerimus, inter plures discrimen animadvertere necesse erit. Nam si nihil discriminis inter eos reperiatur, unus potius est quam multi; si autem discrimen aliquod inter eos exsistit, ubi tandem erit illa perfectio?

2339. MG 94, 796. 2340. MG 94, 800.
2341. MG 94. 801.

151 1, 8. [TTiOTeúojiev] eiç ëva TTaTépa, tt|v TtdvTUJV dpxôv Kai 2342
aÍTÍav, oùk ?k tivoç 'fevvr]0évTa, dvamov bè Kai dféwqTOV
póvov ùnàpxovTa- ttcivtujv pèv noiqtr|V, évôç bè pôvou TTaTépa
tpùaet toû povo-fevoûç Yioû aÙTOÛ, Kupiou bè Kai 0eoû Kai
¿tuTflpoç fipÆiv 'IrjffoO XpKTTOÜ, Kai TtpopoXéa toû Ttavayiou
157TTveùpaToç. ... Où fàp fiv ttoté ô TTafrip ôtc oùk b Yiôç-
dXX' dpa TTatrip, Spa Yiôç, ó è£ aùroû -fefevvqpévoç• TtaTqp
■fàp ¿ktôç uioû oùk dv KXqôeiq.

iss 1, 8. Aôfoç pèv oùv koî diraúvaoga XéyeTai, btà tô dveu2343
162 ouvbuaapoû Kai dnaOwç Kai àxpôvuiç Kai dppeùffrujç Kai
àxwpiOTtuç 'feffiwfloOat ¿k toû TTaTpôç- Yiôç bè Kai xapaKTÔP
Tfjç- iraTptKfiç ÛKOOTâaeujç, btà tô TéXeiov Kai èvunoOTaTOV
Kai KaTà TravTa ôpotov Tip TTaTpi eîvai, ttXÎ|V Tflç àf€vvri<jiaç•
povoyevqç bè ôti pôvoç èK pôvou toû TTaTpôç pôvujç èyevvf]0q.
Oùbè fàp ôpotoûTat èTépa févvt]ffiç tí] toû Yioû toû Oeoû
174 fevvriaei. Oùbè fàp èanv àXXoç Yiôç toû Oeoû. Ei fàp Kai
tô TTveûpa tô "Aftov èK toû TTaTpôç èKiropeùeTai, dXX' où
•fevvriTÜjç, dXX' èKiropeuTwç. 'AXXoç Tpôiroç ùndpSeuuç oûtoç,
¿¡XrptTÔç Te Kai àfviuaTOÇ, tïtanep Kai f| toû Yioû févvqaiç.
ns Atô Kai travia ôoa èxel ô TTaT^p aÙTOÛ eiai TtXifv tflç dfev-
vqoiaç.

178 1, 8. KaTà Travia èv eiffiv ô TTairip Kai ô Yiôç Kai TÔ2344
"Afiov TTveûpa TtXqv Tflç dfevvqcjiaç Kai t^ç fevvriaewç Kai

151 1, 8. [Credimus] in unum Patrem, principium omnium et causam, 2342
ex nullo genitum, qui solus causae et generationis expers est;
omnium quidem conditorem, ceterum unius dumtaxat natura Patrem
unigeniti Filii sui Domini et Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi,
157 sanctissimique Spiritus productorem. . . . Neque enim Pater um-
quam fuit quando Filius non esset; verum simul Pater, simul
Filius, qui ex ipso genitus est. Neque enim pater vocari possit,
qui filio careat.

153 1, 8. Verbum et splendor idcirco dicitur, quia citra alterius 2343
162 congressum et passionem et tempus et fluxum ullum ac separatio-
nem ex Patre genitus est; Filius autem ac paternae substantiae
figura, quia perfectus est ac subsistens, exceptaque ingeniti pro-
prietate, per omnia similis Patri; unigenitus item, quia solus ex
solo Patre unice natus est. Neque enim alia generatio est, quae
cum Filii Dei generatione conferri possit: quandoquidem nec alius
174 quoque Dei Filius est. Quamvis enim etiam Spiritus Sanctus ex
Patre procedat, non tamen generationis modo, sed processionis.
Alius autem est hic exsistentiae modus perinde incomprehensus
178 et ignotus, quemadmodum et Filii generatio. Quocirca omnia quae
Pater habet Filii sunt, excepto quod ingenitus non est.

178 1, 8. In omnibus unum sunt Pater et Filius et Spiritus Sanctus, 2344
nisi quod Pater ingenitus est, Filius genitus, et Spiritus Sanctus

2342. MG 94. 809. 2343. MG 94, 816. 2344. MG 94, 828.

τί|ς ἐΚΚopeùaecuç• ètnvoicf bè τô bujpqpévov. "Eva yap ©eôv •pvwffKopev• èv pôvaiç bè Taîç ibiÔTqai -rflç T€ TtaTpôtqToç Kai Tflç υἱôττitoç Kai Tf)ç èxTtopeùcreujç, Kara τέ τô aïnov Kai τô al-naTÔv Kai τô TèXeiov Tflç (moarâaeujç, ^τοι τôν Tflç (nràpfewç Tpôrrov, τ^ν biatpopàv èvvooOgev. O0τε -fàp τοκικ^ν biâtrraaiv, tbç ètp' è)gû>ν, buvapeOa èni τ F|ç dnepiypaitTou Xèyeiv 0eôττ|τoç ♯ èv dXXf|Xaiç yàp ai (nrotnàaEiç tiaiv oùx wcrre <jufx€'o®a,› ÓXX' luette ?xe(J0ai› KaT<* T^v T0° Kupiou Xóyov <'Efd> èv Tip TTaTpi Kai ô TTarfjp èv èpoi» [lo 14,11] tpiioavTOç-ofrre OtXripaToç biatpopàv f] xvujpqç f] èvepyeiaç f] buvdpeuuç f] τivoç êTépou, Stiva τί]ν npaypaTiKÍ)v Kai biôXou èv fjpîv YtvvtÎKTt biaipeoiv.... 'ApéptOTOÇ yàp èv pepeptopévoiç, ei beî ouvTÔptuç eineîv, f] Oeôtqç, Kai oîov èv f|Xioiç Tptaiv èxopévoiç dXXqXujv Kai dbiacrrâToiç oùai, pía τοΟ tpuiTÔç aù'fKpaaiç Te Kai ffuvatpeia.

2345 1› 9- Aokeî pèv oùv Kuptdrrepov iravauv τ‹Î›ν èni 0eoOs4 Xeyopévujv ôvopâTtvv eïvai Ô d>ν, KaOùrç aÙTÔç xPOM^^æv τîù Mwüaeî èni τοΟ ôpouç tpnaiv «Eîττov τοîç uioîç 'lapanX' 'Ó ‹ί›ν dnéffraXKé pe» [Ex 3, 14]. "OXov fàp èv êauTiù tJuXXapùjv ?X« τô eîvat, oîôv τι néXayoç oùaiaç áneipov Kai dópiatov.

2346 1, 10- ndvTa pèv oùv raOra κοινωç èni ndariç Qcôthτoçiîs èKXqirréov, Kai TaÙTûç Kai ànXiîjç Kai dpepiîiç Kai f|vujpévujç' biaKEKpipévujç bè τô TTarrip Kai τô Yiôç Kai ITveOpa, Kai τô

procedens. Quod autem discretum est, cogitatione percipitur Unum quippe Deum cognoscimus; in solis proprietatibus paternitatis, filiationis, et processionis, atque quantum ad causam et causatum, ac hypostasis perfectionem, hoc est, exsistendi modum, distinctionem intellegimus. Neque enim distantiam secundum locum, ut apud nos, in deitate, quae circumscriptionem omnem excludit, admittere licet; sunt enim personae aliae in aliis; non ut inter se confundantur, sed ut cohaereant, iuxta eam Domini sententiam: *Ego in Patre et Pater in me est,* nec voluntatis aut sententiae aut efficacitatis aut potentiae aut alterius cuiusdam rei, quae realem ac omnimodam in nobis distinctionem gignat, discrimen ullum.... Indivisa enim in divisis, ut rçm breviter enuntiem, divinitas est; ac velut in tribus solibus sibi invicem cohaerentibus et nulla loci intercapedine disiunctis una lucis temperatio atque coniunctio.

2345 1, 9- Ex omnibus porro nominibus, quae Deo tribuuntur, nullum M aeque proprium videtur atque «Qui est», quemadmodum ipse, cum Moysi in monte responderet, ait: *Dicfiliis Israel: Qui est, misit me.* Nam totum esse, velut immensum et illimitatum essentiae pelagus, complexu suo ipse continet.

2346 1, 10. Haec igitur omnia [nomina et praedicam) communiter in 178 tota divinitate accipienda sunt, atque eodem modo, et simpliciter, et individue omninoque coniunctim, distinctim autem Pater et Filius

2345. MG 94, 836. 2346. MG 94, 837.

dvaítiov Kai τὸ alTiaTÒv Kai τὸ àféwiiTOV Kai τὸ -fevvqTÓv Kai èicrropeuTÓv• Stiva οὐκ oùaiaç eia! bqXujTiKà, CtXXà Tflç rrpôç dXXqXa axéattuç, Kai τοῦ Tflç ùrrâpieuuç Tpónou.

ns 1,12. Alò τῶν Oeiuiv òvopàrcuv Tà pèv dTtotpaTiKûiç Xéferai, 2347
usòr)XoOvTa τὸ ùirtpoùaiov oîov dvoùaioç, dxpovoç, dvapxoç, àôpatoç' oùx ôτι τινôς flrrujv èariv fl nvoç èaTépqTai,- aùtoO yap èan tà irdvTa, Kai è£ aùtoO Kai bi' aùtoO féfove Kai «èv aÙTip auvéaTT|K€v> [Col 1, 17], dXX' ôτι hôvτujv ùnepoxiKÛJÇ τῶν Ôvτujv èSflpHTai. Oùbèv "fàp τῶν ôvτiov, dXX' ùirèp nàvTa
luèari. Tà bè KaTatpa-riKÛjç Xtyôpeva, tbç aMou τῶν rtàvTujv KaTnfopeÎTai. ... Kai aurai uèv ai ànotpàaeiç Kai KaTatpàaeiç. rXuKUTÓTTi bè Kai fl è£ dptpoîv auvâcpeia- oîov fl ùirepoùaioç oùaia, fl ùnèpûeoç 6«ôττ)ç, ùnepâpxioç dpxfl, Kai Tà TOiaÛTa.

151 1, 12. 'O TTa-rflp irriffl Kai aMa YioO Kai 'Afiou TTveùpaToç• 2348
TTaTflp bè YioO pôvou, Kai rrpopoXeùç τοῦ 'Ayîou TTveùpaToç.
iBi'O Yiôç uiôç, Xôyoç, aotpia, bùvapiç, eiKibv, àrtaùfaapa,
I62XaPaKTflP τοῦ TTaTpôç, Kai ¿k τοῦ TTaTpôç. Oùx Yiôç bè τοῦ TTaTpôç τῷ TTveûpa τῷ "Afiov TTveûpa τοῦ TTaTpôç, tbç èK TTatpôç èjaropeuôpevov. Oùbepia fàp ôppfl dveu TTveùpaToç.
ics Kai YioO bè TTveûpa, oùx tbç è£ aùtoO, dXX' tbç bi' aÙToû èK
110τοῦ TTaTpôç èKiropeuôpevov. Môvoç yàp aïtioç ὁ TTaiflp.

et Spiritus Sanctus, item causans et causatum et ingenitum et genitum et procedens; quae quidem non eiusmodi sunt, ut naturam denotent, sed mutuam inter se personarum relationem ac exsistendi modum.

113 1, 12. Quocirca ex divinis nominibus quaedam per negationem 2347
115dicuntur, quibus essentiam omnem eum superare declaratur; velut cum essentiae expers, sine tempore, sine principio, invisibilis dicitur; non quod re ulla inferior sit, aut illi quidquam desit (ipsius enim sunt omnia, atque ex ipso et per ipsum sunt, et *in ipso constant),* sed quia eminenti modo rebus omnibus excelsior est. Non enim quidquam est eorum quae sunt, sed super omnia. Sunt
114 autem alia quae per affirmationem efferuntur, ea nimirum, quae de eo dicuntur, ut est omnium rerum causa. . . . Atque haec sunt vocabula affirmantia et negantia. Ex utrisque porro suavissima conexio fit, sicut superessentialis essentia, superdivina deitas, principium omni principio superius, aliaque similia.

151 1, 12. Pater fons est et auctor cum Filii tum Spiritus Sancti; 2348
solius tamen Filii Pater, ac Spiritus Sancti productor. Filius autem
161 filius est, verbum, sapientia, potentia, imago, splendor, Patris
162 figura, et ex Patre. At Spiritus Sanctus non Patris Filius, sed Spiritus Patris, ut qui ex Patre procedat; nullus enim impulsus
168est sine Spiritu. Quin Filii quoque Spiritus dicitur, non velut
170 ex ipso, sed per ipsum ex Patre procedens. Solus enim Pater auctor est.

2347. MG 94, 845. 2348. MG 94, 849.

2349 2, 2. 'Enei oûv ô dyaGôç Kaî ùnepaYaOoç 0eôç οὐκ flp-m KcaGri tfl èauroû Geujpia, dXX' ûireppoXr) dfaûôxqToç eùbÔKqae yevéoGat, riva xà eùepfeTnOriffôpeva Kaî peOéSovxa Tflç aÙTOÛ dya00Tr|Toç, èK τοῦ pfl ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἱραπâ'jei Kaî bqpioup- iss yeî xà aúpnavTa, dôpaxd xe Kaî ôpaTd- Kaî τὸν Ὓ ôpaxoû Kaî225 dopdxou (Ju'fKeipevov dvGpujnov. Κτίζει bè èvvoiùv, Kaî τὸ 216 èvvôppa èpfov ûtpiOTaTai, Aôftp aupnXnpoiipevov, Kaî TTvevpaxt TeXeioûpevov.

2350 2, 3. Αὐτὸς τίθησιν drféXwv èaTÎ ttoiqTflç Kaî bq|iuoupYÔç, ¿κίσσ τοῦ uf] ὄντος εἰς τὸ εἶναι irapafa-fàiv aÙTOÙç, κϋτ' oÎKeiav eÎKÔva KTÎoaç aùxoùç, cpùoiv dauipaxov, oîôv τι nveûpa, Kaî 200 îtûp düXov, ûjç tpnaiv ô Oeîoç AaOib- «'O nouîiv τοὺς df- TéXouç aÙTOÛ nveùpaTa, Kaî τοὺς XeiTOupfoùç aùroû nupôç tpXófa» [Ps 103, 4]. . . .

2351 2, 3. "AfftXoç τοῖνυν èOTÎν oùoia voepa, deiKÎvqxoç, aùxe-sos foùaioç, docüpaToç, ©eût XetToupfoûaa, Kaxà xdpiv èv Tfl tpùcrei 200 τὸ dOavaxov eiXqcpôîa, flç oùaiaç τὸ eîboç Kaî τὸν ôpov uôvoç ó KTÎOTiiç èmorarai. 'AaibpaTOç bè Xé'ferai Kaî düXoç, ôcrov trpôç flpâç' itàv -fàp mjfKpivôpevov trpôç 0eôv τὸν pôvov 08 daùfKpiTOV Ttáxu xe Kaî ὺXikὸν eùpîOKeTar pôvov yàp ὄντως düXov τὸ Geîôv èori Kaî dffdjpaTOV. . . .

2352 2, 3. d><î>Ta beÙTepa voepa, ¿κ τοῦ trpujTou Kaî dvdpxouiss tptuTÔç τὸν qpujTiopôv èx°vTa- où xXàioanç Kaî dKoflç beôpeva, 204

2349 2, 2. Quoniam igitur bonus omnique bonitate praestantior Deus 103 non satis habuit sua ipsius contemplatione frui, sed pro nimia bonitate sua quaedam esse voluit, quae ipsius afficerentur beneficiis eiusque bonitatis participes forent: eam ob causam ex non esse 180 ad esse producit conditque universa, tam invisibilia quam visibilia: atque etiam hominem ex aspectabili et non aspectabili natura con- 225 flatum. Porro cogitando creat; cogitatioque illa, Verbo complente8,4 et Spiritu consummante, consistit.

2350 2, 3. Ipse angelorum opifex et conditor est, ut qui eos ex 108 nihilo produxerit, atque ad imaginem suam creaverit, naturam in- 200 corpoream, velut spiritum quemdam aut ignem materia vacuum, quemadmodum divinus David ait: *Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis.* . . .

2351 2, 3. Angelus itaque est substantia intellegens, perpetuo motu 203 et libertate praedita, corporis expers, Deo serviens, immortalitatem 200 in natura Dei munere consecuta; cuius formam substantiae ac definitionem creator solus novit. Incorporea vero et immaterialis dicitur quantum ad nos; quidquid enim cum Deo confertur, quios solus nulli comparari potest, crassum et materiale invenitur. Sola quippe divina natura vere immaterialis est et incorporea. . . .

2352 2, 3. Secunda lumina spiritualia, ex primaria illa luce omnis-199 que principii experte splendorem habentia; quibus nec lingua opus 204

2349. MG 94, 864. 2350. MG 94, 865. 2351. MG 94. 865. 2352. MG 94, 868.

dXX' dveu Xó-fou irpocpopiKoû peTabibóvra dXXflXotç rd iòta
tai voripotTa .koì fJouXtupara. Atà Aóyou toîvuv ¿KiioOriffav ndvTtç
182 oî dffeXoi, Kaì fritó toû 'Ayiou TTveùgaToç bià toû à-fiaopoû
èTeXeuùGflffav, k\xt' dvaXofiav Tflç djiaç Kaî Tflç TctSewç toû
tpumffpoû Kaî Tflç xdpiToç peTtxovTiç.

201 2, 3. TTepífpanTOÍ eioiv • ôte yáp eioiv èv Tip oùpaviîj, oùk 2353
eioiv èv Tfl ffl* Kaî tiç Tflv fflv ûnô toû OeoO dnoffTcXXôpevoi
oùk èvanopévoucnv èv tuj oùpavip- où TcepiopflovTat bè ùirô
Ttixiôv ko! Oupùjv Kaî KXeiOpuiv Kaî acppafibujv dópiffToi yàp
eífftv. Aopiarouç bè Xéftu- où fàp KaGô eiffiv, èmtpaivovTai
toîç diioiç oTç ô Oeôç cpaiveffGai aÙTOùç GeXflffei, dXX' èv
100 peTaffxn.uaTiopip, KaGtbç bûvavTai oî ôpùjvTeç bpdv. 'Aôpiffrov
•fdp èff-n tpùffei Kaî KUpiwç pôvov tô ùkticîtov. ÎTfiv yàp KTÍapa
sooflirò toû KTioavTOÇ aùrô Oeoû ópílerat. "EEuiGev Tflç oùffiaç
tôv dyiaffpôv èK toû TTveùpaToç ?x0VTeS- • • •

209 2, 3. 'Iffxupoî Kaî ?Toipot ïtpôç Tflv toû Geiov GeXflparoç 2354
èKirXflptuffiv, Kaî îtavraxoû eùGétuç eùptffKÔpevoi èvGa dv fl Gela
KeXeùfffl èniveuffiç, Tdxei tpùaeujç- Kaî tpuXÙTTOVTeç Tà pépfl
Tflç Tflç* Kaî èGvtbv Kaì tôttujv TtpoïffTdpevot, KaGtbç inrô toû
bnpioupfoû èTdxGflffav Kaî Tà Ka0' flpôç oÎKOvopoûvTeç Kaî
pOflGoûvTeç flpîv. . . .

205 2, 3. KaGtbç bè ô àfiujTaTOç Kaî îepdiTaToç Kaî GeoXofiKUj- 2355
TaTÔç qpflOt Atovùffioç b 'ApeoKafÎTflÇ, Tràcia fl GeoXoyia, flfouv

sit, nec auribus; sed sine ulla prolati sermonis ope mutuo sibi
181 sensa sua communicant et consilia. Per Verbum omnes angeli
182 creati sunt et Sancto Spiritu sanctificante consummationem ac-
ceperunt, ut pro sua quisque dignitate et ordine splendoris gratiae-
que participes essent.

201 2, 3. Circumscripti sunt, nec enim, cum in caelo sunt, in terra 2353
versantur; nec, cum a Deo in terram mittuntur, remanent in caelo.
Ceterum nec moenibus, nec foribus, nec repagulis, nec sigillis
cohibentur. Non enim certis ullis terminis definiti sunt. Nullis
terminis definitos dico; eo quod dignis, quibus eos Deus visendos
exhiberi voluerit, non quales exsistunt apparent, sed in aliam
100 mutati formam, prout videntium obtutus ferre potest. Nam solum
natura ac proprie nullis definitur terminis quod increatum est.
Quidquid enim est creatum, intra terminos suos a Deo creatore
2« finitur. Aliunde quam a natura sua sanctitatem habent, nimirum
a Spiritu Sancto. . . .

209 2, 3. Ad explendam porro Dei voluntatem fortes et prompti 2354
sunt, et statini inveniuntur ubicumque Dei nutus iussit. Etiam
terrae partes custodiunt, nationibus et regionibus praesident, prout
a summo opifice praefecti sunt: res nostras gubernant, ac nobis
205 opem ferunt. . . .

2, 3. Ut autem sanctissimus et venerabilis et in theologia prae- 2355
stantissimus vir Dionysius Areopagita ait, theologia omnis, hoc est,

2353. MG 94, 889. 2354. MG 94, 872. 2355. MG 94, 872.

i] 0eía Tpaqpñ, Tàç oùpavtouç oùaiaç èvvéa KéKXqKe- TaÛTaç ò 0eîoç tepoTeXecrriiç eiç Tpeîç ctcpoptie TpiabiKàç biaKOdpnaeiç. Kai TrpwTiqv pèv eîvai tpnoi ttìv ttepì 0eôv oûaav dei, Kai npoffexwç Kai àpéaujç f]vwa0at Ttapabebopévqv, tìjv twv è£a-Trrepû-fwv aepacpip Kai twv iroXuoppdTwv xePou^P Ka^ twv áfiujTáTwv Opóvujv beuTépav bè tt)v twv KupionÍTwv koì twv buvdpewv Kaì twv èfouatwv Tpitr)v bè Kaì TeXevraiav tf)v tiîiv dpxwv Kaì dpxayfèXwv Kaì dn^Xwv.. . .

2356 2, 3. "Oaoi bé «patii toùç drféXouç bripioupYoùç Tflç oíaabñ- iso TtoT€ oùaiaç, oùtoi trrópa tía! to0 naTpôç aÙTwv, to0 biapóXou. KiiapaTa yàp ôvreç, oùk den biipioup-foi. TTávrwv bè TtoiqTnç Kai npovonTÙç Kai ouvoxeùç ô Oeôç èmv, ó pôvoç dicnaTOç, 235
b èv TTaïpi Kai Yiip Kai 'Afiqj TTveûpa-n ûpvoûpevôç Te Kai boEalôpevoç.

2357 2, 12. Yuxù toîvuv èaTÎv oùoía Iwaa, ànXf) Kai dowpaToç, 211 OwpaTtKOÎç ôcpéaXpoîç Kai' okeiav <pûotv dôpaTûç, dOavaToç, 218 XofiK^i Te Kai voepa, dcJxnMâticrroç, ôpfaviKtp Kexpnpévn owpati, 219 Kai TOÛTip iwf}ç, aù£r)ffewç Te Kai aîa0f|<jewç Kai Tewrjffewç napeKTiKT], oùx ?Tepov ?xouffa ^ap' èaurqv tôv voOv, dXXà pépoç aÙTfiç tô Ka0apwTaTov• tïianep yap ôcp0aXpôç èv otLpan, oîrrwç èv tpuxii voûç• aÙTtïoûoioç, 0€XqTtKf| tc Kai èveppiTiKii, 221 Tpeimi, ^TOt èêeXÔTpe-rrroç, ôti Kai ktiotiî.

scriptura sacra, caelestes substantias novem recensuit. Has divinus ille sacrorum magister in tres ordines distinxit, quorum primum illum esse dicit, qui Deum semper circumstat, quemque proxime nulloque medio ei cohaerere traditum est: nempe senis alis instructorum seraphim, oculis plenorum cherubim ac sanctissimorum thronorum; secundum dominationum, virtutum et potestatum; tertium denique ac postremum principatuum, archangelorum ac angelorum. . . .

2356 2, 3. Quicumque autem dicunt angelos conditores esse qualis-190 cumque substantiae, ipsi os diaboli sunt, qui est eorum pater. Creaturae enim cpm sint, non sunt conditores. Omnium autem opifex et provisor et conservator Deus est, solus increatus; in Patre 235 et Filio et Spiritu Sancto laudatus et glorificatus.

2357 2, 12. Iam vero anima est vivens, simplex et incorporea sub-217 stantia, corporis oculorum suapte natura invisibilis, immortalis,218 rationalis et intellegens, sine figura, organis instructo utens corpore, 219 cui vitam, incrementum, sensum et gignendi vim tribuat, non aliam a se seiunctam mentem habens (mens quippe est subtilissima ipsius pars; quod enim oculus in corpore, hoc mens in anima est), arbitrii libertate, volendique et agendi facultate praedita, mutabilis, 221 hoc est, eiusmodi, quae voluntatis mutationem subire queat, propterea quod creata sit.

125 2, 29. Xpf) bè eibévat ibç ô Oeôç irporiYoupéviuç 0éXet2358
ndvraç aw0f)vai Kai rfjç paaiXeiaç aùroO ruxeîv [1 Tim 2, 4].
Où yàp èrti rò KoXdaai inXaaev dXXà Ttpôç rò peraaxtîv
tûç dfa00TTiTOç aùroO, tbç dyaOôç. 'Apapravovraç bè 0éXet
KoXdIeo0ai, tbç bÎKatoç. Aérerai oùv tô pèv irpwrov irpo-
HTOÙpevov 0éXqpa Kai eùboKia, èf aùroO 6v, rô bè beùrepov
èirôpevov OéXppa Kai napax<bpri<Tiç, é£ f)perépaç airiaç. . . .
Twv bè ècp' fyiîv, rà pèv dya0à rrpori'foupévujç 0éXei, Kai
2«5 eùboKeî, rà bè ïtovnpà Kai ôvraiç kükù oùre nporiTOupévtoç
oùre êîropévtuç 0éXa, rrapaxwpeî bè rip aùrefouaiqj.
120 2, 80. Xpij TWüjffKeiv tbç navra pèv irpoyivdiOKei ô Oeôç, 2359
où navra bè npoopiEet. TTpofivdiaKei yàp rà éq>' f|pîv, où
122 npoopiiet bè aùrd. Où yàp 0éXet ri|v Kaxfav yiveaOai oùbè
(baierai tÍ|v dper/|v. "Qare rflç 0e(aç nporvtuonKflç KeXeùoeiiiç
èpfov èariv ô npoopiapôç. TTpoopilei bè rà oùk ècp' fjpîv
Karà r?]v npôfvujaiv aùroO. *Hbr| yàp Karà tîjv npôfvujaiv
aùroO npoéKpive navra ô Oeôç Karà rijv <bfa00Tnra Kai rf|v
353 biKaioaùvqv aùroO. Xpi| bè pvdiOKeiv ôn f| pèv dperô è* roO
sos OeoO èbôÔrj èv rfl cpúcret, Kai aùrôç ècrn navrôç dyaOoO dpxô
Kai airia, Kai èxrôç Tfjç aùroO ouvepriaç Kai (ior|06Îaç àbùvarov
334 dyaOôv OeXfloai ?| npdfai fipdç. 'Erp' fjpîv bé ècmv iq èppeîvai
rr| dperf) Kai ctKoXou0flaai rip Oeip rrpôç raúrriv KaXoOvn,
ànotpoirfjaai rfjç dperfjç. .. .

125 2, 29. Hoc itidem nosse oportet, Deum primaria et antecedente 2358
voluntate velle omnes salvos esse, et regni sui compotes fieri. Non enim nos ut puniret condidit, sed quia bonus est, ad hoc ut bonitatis suae participes essemus. Peccantes porro puniri vult, quia iustus est. Itaque prima illa voluntas antecedens dicitur et beneplacitum, cuius ipse causa sit; secunda autem consequens voluntas et permissio, ex nostra causa ortum habens. . . . Eorum vero, quae in nobis sita sunt, bona quidem primario Deus vult et
295 secundum beneplacitum; mala autem, quae revera mala sunt, neque primario neque consequenter vult, sed libero arbitrio permittit.
120 2, 30. Illud scire interest, Deum omnia quidem praescire, sed 2359
non omnia praefinire. Praescit enim ea, quae in nostra potestate
122 sunt, at non ea praefinit. Nec etiam malitiam patrari vult, nec rursus virtuti vim. affert. Quocirca divina iussio cum praescientia coniuncta praefinitionem efficit. Deus porro ea, quae nostri arbitrii non sunt, pro sua praescientia praefinit. Iam enim iuxta praescientiam suam definivit omnia Deus secundum bonitatem et iustitiam
858 suam. Illud quoque sciendum, virtutem naturae nostrae divinitus
808 inditam esse, Deumque ipsum omnis boni fontem et auctorem esse, ut citra ipsius opem et auxilium bonum velle nec facere
384 possimus; ceterum nobis liberum esse in virtute perstare, Deumque ad eam vocantem sequi vel a virtute abscedere. ..,

2868. MG 94, 968. 2859. MG 94, 969.

2360 2, 30. Τοῦτον τοῖνυν τὸν ávOpomov ó bqpioupYÔç dppeva232
KOT£<TK€Úaff€, peTaboùç aÙTtu Tfjç iauToO Oeiaç x^P1T0€> xai èv
KOivuivia êauToO btà Taùniç aÙTÔv noiqffâpevoç• ô0ev Kaî Tqv
τιῖiv ¿ujujv òvopatriav irpotpqTtKwç, ibç boùXuiv aÙTÛJ ôoOêvτujv
beairoTiKâiç ènoiquaTo.

2361 3, 3. OÌKtioOTai bè τù dvOpdnnva b Aôfoç- aùroO ydp èanass
Tà ττ|ç àyîaç aÙToû aapKÔç ôvra- Kal peTabibujoi rqaapKÎ
Tûtv ibtwv, KaTà τôν dvnbôoeuiç Tpôirov, btà tqv eiç dXXqXa
τιῖiv pepiûv irepixebpnffiv Kaì ti]v KaO' Cirrôffratnv ëvuiaiv, Kaî
ôτι eîç ?jv Kaî b aÙTÔç ô Kaî Tà Oeîa Kaî Tà dvOptbmva
«èvepyiîiv èv èKaTépcy popcpr] perd Tfjç Oaïèpou KOivcuviaç»
{*Leo M.*, Ep. 10, 4], Alò bi| Kaî b Kùpioç rflç bô£qç èffTauptîi-
<10ai Xéyerai [1 Cor 2. 8], koîτoi Tfjç Oeiaç aùroO pi) iraOoùaqç
qjùoeujç, Kaî ô uîôç τοΟ dvOpibnou irpò τοΟ ndOouç èv rip
oùpavip eîvai ibpoXô'fqTai, tbç aÙTÔç b Kùpioç êcprjCTev [Io 3, 13].
Eiç fàp Pjv Kaî b aÙTÔç b Kùpioç rfjç bôErjÇ» 6 cpùffei Kaî
dXrçOeîqt uiôç dvOpdurou, rproi âvOpunroç fevôpevoç, Kaî aùroO
rd Te Gaùpara Kaî Tà udóri yivibOKopev, ei Kaî Kar' áXXosoo
èOauparoup-fei, Kaî κοτ' dXXo rà irdOq b aùrbç bnépevev.

2362 3, 5. "Qarrep bè èrti τi]ç 0eÔTT|TOç ptav pèv <pú<nv bpo-u«
Xo'foûpev, rpeîç bè bnoffTdffeiç Kar' dXt'iOeiav oôoaç tpapév,
Kaî navra pèv Tà cpufftKà Kaî oùutiùbq, ànXâ tpapev, ri)V bèire
biatpopàv τûiv ùnoffTaoeaiv èv pôvaiç raîç rpioîv ibiórqaq τί]

2360 2, 30. Hunc itaque hominem creator masculum condidit, di- 282
vinam ei gratiam suam impertiens, seque per eam ipsi communicans: quo factum est, ut in morem prophetae animantibus, veluti mancipiis sibi datis, herili quadam auctoritate nomina imposuerit.

2361 3, 3. Verbum, quia ipsius sunt quae sanctae eius carnis sunt, 392
ea, quae humanitati conveniunt, sibi vindicat, et carnem participem facit eorum, quae propria sua sunt, iuxta modum alternae communicationis, ob mutuam inter se partium commeationem unionemve hypostaticam, et quia unus idemque erat qui et divina et humana «in utraque forma cum alterius communione ageret». Dominus gloriae crucifixus dicitur, quamvis divina ipsius natura minime passa sit; et rursum, filius hominis ante passionem in caelo esse dictus est, veluti Dominus ipse asseruit. Unus enim idemque erat Dominus gloriae, qui etiam natura et vere filius hominis, hoc est, homo exsistebat, atque ipsius cum miracula tum supplicia esse agnoscimus, etsi ratione alterius naturae miracula edebat, et alterius 890
ratione idem ipse supplicia perferebat

2362 3, 5. Veluti unam in divinitate naturam confitemur, tres autem 149
personas vere exsistentes dicimus; atque ea quidem omnia, quae naturalia essentialiaque sunt, esse simplicia pronuntiamus, perso-i?s narum vero discrimen in solis tribus proprietatibus, scilicet quod

2360. MG 94, 976 2361. MG 94, 993. 2362. MG 94,1000.

ávaiTÍuj Kaì irarpiiq Kaì tf| ainaTfj Kaì uïi'Kf|, Kaì if| aÌTiati) Kaì éxitopcutí) èm-fiviùaKopev, àv€K<poiif]TOuç bè aÙTàç Kaì asi dbiaaTdTouç dXXñXuiv . — τὸν οὐτὸν Tpóirov Kaì èiri Tifo Oeiaç Kaì ànoppÙTOu, Kaì itdvTa voûv Kaì KaTÓXqipiv ùrrepexoôan.ç oÎKOVopiaç, τοῦ êvôç Trjç àftaç Tptdboç 0eoû Acrfou, Kupîou ses Te f)pâ>v 'Iqaoû Xpiaroû, bûo pèv cpûaetç ôuoXofoûpev, Oeiav Te Kaî dvOpanrivqv, ouveXr|Xu0uiaç dXXqXaiç, Kaî KaO' ûnôaTaatv èvuuGeîaaç, pia bè τί)ν ÚTróoracnv èK τiῆiv cpûaetuv ditoTeXeaOeî-
390 *aav aûvOeTOv* atpieaOat bé cpapev Tàç bûo cpûâeiç, Kaî peTà Tqv èvuuaiv, èv Tq pid ouvOeTip ûitoaTciaei, ffrouv èv Tip évi XpiOTip, Kaì KaT' 'dXr|0eiav aÙTàç eîvai, Kaî τô τοῦτujv cpuatKà
382 ibluopoiTa, f|vujpévaç pévTOi daufXÛTtuç, Kaî dbiaipéTwç biacpepoûaaç Te Kaî dpiOpoupévaç. ... Ai τοῦ Xpitrroû cpûaetç, el Kaî fivuivrai, dXX' datrfxÛTiuç qvwvTai, Kaî ei èv dXXrjXaiç nepixoupoûaiv, dXXà Tqv eiç dXXqXaç Tpomiv Te Kaî peTapoXnv oû npoaievTai.... Eîç fàp èattv ô XpiaTÔç, ?v Te OeÓTrpn Kaì àvOpWTTÓTl]Tl TéXeioç.

395 3, 8. Eîç τοῖvuv èaTÌv b XptaTÔç, Oeôç TéXeioç Kaî dvôpumoç 2363
TéXeioç, ôv TtpoaKuvoûpev aùv TïaTpi Kaî TTveûpa-n, ptqi trpoaKuvqaei peTà ττ^ç dxpdvTOU aapKÔç aÙToû, οûk dirpoaKÛvrjTOV τc|v aapKa XéyovTeç, irpoaicuveîTai fàp èv Tfj ptd τοῦ Aô-fou ûîtoaTdaei, τîτiç aÙTrj ûitôaTaatç 'f^TOvev oû TtJ KTiaei XaTpeûovTeç, où fàp ¿ç ipiXqv adpKa npoaKUVoûpev, dXX' diç

unus sine causa sit et Pater, alter a causa et Filius, alter item a causa et procedens, esse positum agnoscimus, ut ab invicem nec
381 excedere nec disiungi queant . . ., consimili modo in divina et arcana, omnemque mentis aciem et captum exsuperante unius Dei Verbi sanctae Trinitatis et Domini nostri Iesu Christi incarnatione,
385 duas quidem naturas, divinam scilicet et humanam, una coivisse, et secundum hypostasim unitas esse confitemur, ut una hypostasis
390 ex naturis duabus composita facta fuerit. Integras porro, etiam post unitionem, naturas ambas in una composita persona, hoc est, in uno Christo, servari dicimus, easque vere esse cum naturalibus
382 ipsarum proprietatibus; quia nimirum citra confusionem unitae sunt, et rursus citra divisionem distinguuntur et numerantur. . . Christi naturae, quamvis invicem unitae sint, nulla confusione unitae sunt; et quamlibet alia aliam permeet, non tamen conversionem et transmutationem alterius in alteram admittunt. . . . Unus siquidem Christus est, tam in divinitate quam in humanitate perfectus.

395 8, 8. Quapropter unus est Christus, Deus perfectus et homo 2363
perfectus, cui unam eamdemque adorationem cum Patre et Spiritu, non exclusa immaculata eius carne, adhibemus. Neque enim adorandam esse carnem eius negamus : quippe quae adoretur in una Verbi persona, quae quidem ipsi persona facta est. Qua in re non creaturae servimus; non enim illam ceu nudam carnem adoramus,

2363. MG 94, 1013.

fjvuipévqv ôeÔTirn, xai eiç Sv irpóatunov Kai piav ÚTtócrtacnv toO 0eoO Aóyou tcùv bùo aÙTOÙ dvayopéviuv cpùaeujv. Aéòoixa toû dv0paxoç àtpao0ai bià tò Tip fùXip ouvqppévov irOp. TTpooxuvài toO XpiOToO tò ffuvaptpÓTtpov òià T?|V Tf] aapxl fivtupévqv OeÓTTjTa.

2364 3, 12. GeoTÓKOV bè xupituç Kai dXn0â>ç t?]v àyiav Ttap0évov429 KHPÙTTopev' tbç yàp ©eôç àXqOnç ó & aùrflç yevvr|0e(ç, àXn0?)ç Oîotôxoç fi tôv dXq0ivôv ©eôv èf aùtfiç oeoapxtupévov yevvfiaaoa- Oeôv ydp cpapev if aùrfiç yeyevvfioOat, oùx ibç Tfiç 0eÔTT|TOç toû Aóyou dpxfiv toû eîvai Xapoùaqç if aÙTfiç, dXX' ibç aÙToÛ toO Oeoû Aóyou, toû Ttpô aitbvuuv dxpôvcuç èx TTaTpôç yevvqûévroç, xai dvapxuiç xai dïbiuiç, ùndpxovToç ffùv Tip TTaTpi xai tûi TTveùpan, èir' èaxâTuuv tiîiv fipepwv bià tfiv fipeTépav awTTipiav èv tt| yatrrpi aùrfiç èvoïKfiaavToç xai èf aùrfiç dpfTapXfiTujç aapxujÔévTOÇ xai yevvrfûévToç. Où yàp 377 dvÛptuKov tpiXôv èyéwqoev fi àyia 7tap0évoç, dXXà Oeôv dXqOivôv, où yupvôv, dXXà aeoapxujpévov, oùk oùpavôOev tô ffiûpa xaTayayôvTa, xai tliç btà awXfivoç bt' aÙTfiç TtapeXOôvra, dXX' èf aùtfiç ôpooùffiov fipîv odpxa dvaXapôvra, xai èv êaurip imoffTfioavTa. Ei yàp oùpavôûev tô oâipa xexôptcrrai, xai oùsso Tfiç xaO' fipàç tpùoetuç eTXiyrrrai, tîç XPe'a TfiS èvavOpuHtfitrejuç; 'H yàp èvav0pii)tni<nç toû Oeoû Aóyou btà toûto yéyovev, ïva aùrfi fi àpapTT|<Taaa xai Tteooûaa xai <p0apeîcra tpùotç vixfiaq tôv dnarfiffavTa TÙpawov, xai oûtui tfiç <p0opàç èXeu0eptu0f].

sed velut divinitati unitam, et quia duae ipsius naturae ad unam Dei Verbi personam reducuntur unamque subsistentiam. Carbonem tangere ob ignem cum ligno coniunctum vereor. Ambas Christi naturas ob unitam carni divinitatem adoro.

2364 3, 12. Sanctam porro virginem Dei proprie et vere genetricem 429 praedicamus. Sicut enim verus est Deus qui ex ipsa natus est, ita perinde Dei mater est quae verum Deum ex se incarnatum genuit. Deum porro ex ea natum esse dicimus, non quod Verbi divinitas exsistendi principium ex ipsa traxerit, sed quia Verbum ipsum, quod ante saecula citra ullum tempus ex Patre genitum est ac sine exordio et sempiterne una cum Patre et Spiritu Sancto est, in extremis diebus salutis nostrae causa in utero ipsius habitavit, et assumpta came ex ea genitum est sine sui demutatione. 871 Non enim hominem purum sancta virgo genuit, sed Deum verum; non nudum, sed carae vestitum; nec ita ut, corpore de caelis allato, per eam velut per canalem transierit, sed ex ipsa carnem eiusdem ac nos substantiae acceperit, quae in se ipso subsisteret. Nam si corpus e caelo devectum est, ac non ex natura nostra 880 acceptum, quid tandem incarnatione opus erat? Etenim Dei Verbum humanitatem idcirco induit, ut ipsamet natura, quae peccaverat cecideratque et corrupta erat, tyrannum qui se deceperat superaret, sicque a corruptione vindicaretur.

2364. MG 94, 1028.

883 3, 18. TéXaov bè 0eòv ôpoXoYoùvreç tòv aùròv Kùpiov2365
fipújv ìqaoOv Xpiaròv xaì TéXeiov dvOpunrov, cpapèv tòv aùròv
síoTrávra èxtiv Saa ò TTanip, irXòv Tfiç àfevvriaiaç• koì navra
?X«v ôaa ò 'Abàp ô irptîrroç, btya pôvqç Tfjç àpapTÎaç- Suva
898 èan aû»pa Kai ipuxô Xoyikó té Kai voepá- èx«lv bè aùrôv
KaraXXriXujç raîç búo tpúaeai, bntXà rà tiîiv bùo cpùaewv
390 tpuoiKà* bùo OeXqaeiç tpuaiKtxç, Tqv re 0eiav Kai ri]V dvôpiu-
rtivqv, Kai èvepyeiaç bùo tpuatKàç, 0e(av Te Kai dvOpamivqv,
388 Kai aùreîoùaia bùo qpuaiKÓ, 0eìóv re Kai dv0pdanvov, Kai
aocpiav Te Kai yvwaiv, 0eíav Te Kai àvùpunrivqv.

ss* 3, 19. Où yàp biqpqpévaç «papèv Tàç èvepyeiaç, oùbè 2366
390 btqpqpéviuç èvepyoùaaç tùç cpùaetç, dXX' f|vtupévu)ç éKáarqv
perà Tflç 0arépou Kotvœvlaç èvepyoOaav roOO' ônep ïbiov
èaxnKev. Ofrre ~fàp Tà dvùpibmva dvùpwTuvaiç èvqpYqaev, où
yàp qnXôç flv dv0pujnoç, oùre Tà 0eîa Karà Oeôv pôvov, où
Yàp i^v ftipvôç Oeôç, dXXà Oeôç òpoO ÛTtdpxwv Kai dv0pwnoç.
'2anep Yàp tûiv tpùaetuv Kai Tqv èvtuaiv Kai tî)v <puaud|v
biatpopàv èmarâpeéa, outw Kai twv tpuaiKûiv GeXqpàxujv re
Kai èvepY«â>v. 'laréov rorfapoûv, tbç èni rot) Kupiou fiptîiv
'IqaoO Xpiaroû, norè pèv tbç èni bùo tpùaewv tôv Xôyov
noioùpe0a, irorè bè tbç èq>' èvôç npoaujirou, Kai toOto bè
KdKeîvo eiç piav dvacpéperat èvvoiav ai Yàp bùo cpùaetç eîç
èan Xpiarôç, Kai ô eîç Xptarôç bùo qpùaeiç èari.... ToOto

383 3, 13. Eumdem Dominum nostrum Iesum Christum perfectum 2365
Deum et perfectum hominem praedicantes, dicimus eumdem et
omnia habere, quae Pater habet, excepta ingeniti proprietate; et
379 omnia item, quae primus Adam, excepto solum peccato, hoc est,
398 corpus et animam ratione et intellegentia praeditam; quin habere
etiam eum, uti duabus naturis consentaneum est, duplices naturarum
duarum naturales proprietates; hoc est, duas naturales voluntates,
divinam et humanam; duas naturales operationes, divinam et
humanam; duas naturales arbitrii libertates, divinam et humanam;
ac denique sapientiam et scientiam, divinam et humanam.

3, 19. Non enim aut seiunctas actiones, aut naturas divisim 2366
operari dicimus, sed coniunctim utramque cum alterius communione
illud, quod quaeque proprium habet, agere. Neque enim humana
humanitus efficiebat, cum purus homo non esset; nec rursus divina
divino dumtaxat modo, quandoquidem non solum Deus erat, sed
Deus simul et homo. Nam uti naturarum cum unionem tum
naturalem distinctionem habemus, ita etiam naturalium voluntatum
et operationum. Itaque sciendum est, de Domino nostro Iesu
Christo nos interdum tamquam de duabus naturis sermonem habere,
interdum tamquam de una persona: atque hoc et illud ad eumdem
sensum refertur. Nam et duae naturae unus Christus est; et unus
391 Christus duae naturae... Nihil igitur aliud theandrica actio de-

2365. MG 94, 1033. 2366. MG 94, 1080.

oùv briXoî f) Qeavbpiκί) èvépfEia, ôτι dvbptuOévroç Oεο0, frfouv soi
èvavOpujtrqaavroç, Kai f) dvOpujirivq aὐTOῦ èvépfeta Oeia fiv,
ffrouv TE0eujpévq, Kai οὐκ dpotpoç rfiç 0eiaç aùroO èvepyeiaç,
Kai f] 0eia aùroO évépyeta οὐκ dpotpoç Tf]ç àv0ptuniv>]ç aùroO
èvep-feiaç, dXX' èKarèpa oùv rfl èrépa Ottupougévr].

2367 3, 20. 'OpoXoyoOpev bè ôn [ô Xptarôç] navra rà tpuoiKà 402
Kai dbidpXqra 7tà0q roO dvOpdmou dvéXafkv. "OXov yàpròv
dvOpamov Kai navra rà roO dvOpœnou dvéXape, nXf|V rfiç 398
dpapriaç. Aürr] -fàp où cpuoiKri èonv, oùbè ùnô roO br)uioupfoO
fjpîv ¿vffnapeîoa, dXX' ¿K rflç roO òiaflóXou èmonopôç èv rr|
flgerépqi npoaipéofi éKOUffiwç auviarapévq, où pí<¡t ¿uuwv Kpa-
roOffa. <t>uoiKà bè Kai dbidpXqra ndOq tiffl rà οὐκ ètp' f]pîv,
ôaa èK rfiç èni rf| napapdoei KaraKpiaeuiç eiç ròv dvOpiúnivov
€ὶof}X0t piov oîov ntìva, biipa, KÔnoç, nôvoç, rò bÚKpuov, f]
<p0opá. . .. TTávra roívuv dvtXapev, Yva ndvra ápáaq.

2368 3, 22. Oí bè npoKÓnreiv aùrôv Xé^ovreç ootpía Kai xápinass
[cf. Le 2, 52], tbç npoo0r|KTiv roúruuv bex¿Mevov) °ùκ & aKpaç
ûndpîetwç rflç oapKÔç yeyevfiaOai rqv ëvivotv Xéfouoiv, oùbè ass
rr]v Ka0' ùnóOTacftv èvaxrtv npEO[Jeùouffi, Nearopiqi bè tûj
paraiôcppovt neiOopai, axenKf|v ëvcuoiv Kai ipiXfjv èvoÎKWv
Tepareùovrat, «pi] pvtbffKOvreç pr]re fi Xéfouai pf|re nepl rivtuv
btapefJatoOvrat» [1 Tim 1, 71. Ei *fàp* dXt]0ûç íjvdiOr] rfy 0eâi3M
Aoyip f] aàps è£ dKpaç ùnapSetuç, pôtXXov bè èv aùrqi (inopie404

clarat, quam quod Deo facto homine, hoc est, incarnato, humana quaeque ipsius actio divina erat sive deificata, nec divinae ipsius operationis expers: rursumque divina ipsius actio humanae ipsius actionis exsors non erat; verum utraque una cum altera considerabatur.

2367 8, 20. Christum porro naturales minimeque reprehendendas 402
hominis passiones assumpsisse confitemur. Nam suscepit totum
hominem et quaecumque hominis sunt, excepto peccato. Neque 3U8
enim istud naturale est, neque a creatore nobis insitum; verum
superserente diabolo in libera nostra voluntate exsurgit, non tamen
ut per vim nobis dominetur. Naturales porro et inculpatae passiones hae sunt, quae in arbitrio nostro sitae non sunt, quae nimirum in violati praecepti poenam humanae vitae irrepserunt: velut fames, sitis, defatigatio, labor, lacrimae, interitus. . . . Omnia igitur assumpsit, ut omnia sanctificaret.

2368 3, 22. Qui autem sic eum sapientia et gratia profecisse aiunt, sso
tamquam horum incrementum acciperet, non a primo carnis ortu
factam esse unionem asserunt, nec unionem secundum hypostasim sss
tuentur; verum vanissimo Nestorio potius auscultantes, unionem
quamdam secundum affectionem et respectum, ac nudam inhabitationem prodigiose fingunt, *nescientes nec quae dicunt nec de quibus affirmant.* Nam si caro a primo statini ortu vere Deo Verbo unita 3tn
est, immo potius in ipso exstitit, et identitatem secundum hypostasim 41)4

2367. MG 94, 1081. 2368. MG 94, 1088.

Kai Tflv ímoaTaTiKflv npôç aùrflv laxe TauTÓTryra, mîiç où TtXeiaiç KaTenXoÙTnae nâaav aocptav Kai x«p'v; Oùk aÙTfl Tflç xàpvroç peraXanPàvovoa, oùbè Karà x®Plv tô› to0 Acrfou peTéxouaa, dXXà pôXXov btà rflv kci0' ùnôaraaiv ëvwaiv, . .. Tflv xàpiv Kai Tflv aocpiav Kai nàvTujv tû iv àfaOœv tflv nXqpótrpra Tip KÓapqi irrpfáEouaa.

«s 4, 4. 'Evr]v0pdnrr]<T€ bè ó Yiôç to0 OeoO, ïv' èTp ïïnrep 2369
èTtoiqffe tôv dvÔpcurrov, iráXiv aùrip xaP'<lrlTai. . . . 'Eneibfl jKTébwKe to0 Kpeirrovoç Kai oùk étpuXáíapev, peTaXappávet to0 xt'povoç, Tflç flperépaç XéfuJ (ùoeujç, ïva bi' éauToO Kai èv éauTip dvaKatvioij pèv tô kot' eÌKÓva Kai Ka0' ôpoiujoiv,
412 btbàîij bè Kai flp&ç Tflv ¿vápeTov noXvreiav, Taùtqv bf êauToO Ttotfloaç flpîv eùeiripaTOv, Kai Tfl Tflç Zcuflç Kotviuviq èXeuOepiùoq Tflç <p0opôç, dnapxfl yevôpevoç Tflç flpâiv dvaOTdffetuç, Kai tô
«is dxpeiuiQèv Kai avvTpipèv okêùoç dvaKaivioq, ïva Tflç Tupavviboç toû biapôXou XmpditfriTai, npôç Geoyvaioiav fluàç KaXéaaç, Kai veupuioq, Kai ïtaibeùaij bf ûnopovflç Kai Taneivdiaeuiç KaTanaXaieiv tôv TÙpavvov.

414 4, 13. 'Enetbfl yàp perébiuKev flpîv [ô bqpioupYÔç] Tflç ibiaç2370
eiKÔvoç Kai to0 ibiou trveùpaToç, Kai oùk èTpuXdiauev, ptra-Xappdvei aÙTÔç Tflç Ttrujxflç Kai daQevoOç flpiûv cpvcreujç, ïva flpfiç Ka0ápij Kai dtpOapTÎtfrç, Kai peTÔxouç iráXiv Tflç aÙTOÛ KaTaoifloij OeÔTïiTOÇ.

cum eo habuit, quomodo non perfecte ditata est omni sapientia et gratia? Non quidem ut gratiam participaret, nec per gratiam in communionem eorum, quae Verbi erant, veniret; sed potius ut ob unionem illam secundum hypostasim, . . . gratiam et sapientiam et omnium bonorum plenitudinem mundo profunderet.

15 4, 4. Ideo incarnatus est Dei Filius, ut id rursus homini bene- 2369
ficium afferret, cuius gratia illum a prmcipio condiderat.... Quoniam praestantius illud, quod nobis impertitus erat, minime custodivimus, idcirco eius, quod deterius est, nostrae scilicet naturae, particeps ipse fit, ut per se quidem et in se imaginis similitudinis-
412 que decorem instauret, nos vero virtutibus ornatam agendae vitae rationem, per se nobis facile ad eam iter muniens, edoceat, ac per vitae communicationem ab interitu vindicet, factus ipse primitiae nostrae resurrectionis, atque innovato vase quod obtritum et inutile redditum fuerat, nos demum ad sui cognitionem vocante Deo,
413 a diaboli tyrannide ereptos, corroboret, et per patientiam et humilitatem ad debellandum vincendumque tyrannum erudiat.

414 4, 13. Quia imaginem ipsius (creatoris) et spiritum, quem nobis 2370
dederat, minime servavimus, ipse pauperis infirmaeque naturae nostrae particeps factus est, quo nos expiaret, atque ad incorruptionis statum translatos suae rursum divinitatis redderet participes.

2369. MG 94, 1108. 2370. MG 94, 1137.

2371 4, 13. Zrôga èmv dXqûûjç flvtupévov OeÓTrrn tô èK Tflç 48» àytaç irapÔévou fftûpa, oùx ôti tô àvaXr]<p9èv traiga èi oùpavoû KaTépxerai, dXX' ôti aùrôç 6 dproç Kai oîvoç peranoioOvTai eiç aÆipa Kai alga 0eoû. Ei bè tôv rpóirov èmÎqTeîç irüùç TÎverai, àpK€î croi àKOÛaai ôn btà TTveùpaToç 'Aytou, Ætnrepssi Kai èK Tflç àyiaç ôcotôkou bià TTveùpaToç 'A-pou éauTip Kai èv èauTip ó Kùptoç aàpKa ûneaiTiffaTO, Kai nXèov oùbèv fivdi- (TKopev, dXX' ôn ô Xôfoç to0 0eoû dXr)0ÙÇ ètra Kai èvcpvflç Kai navTobùvapoç, ô bè rpônoç dvefepcùvr]Toç. Où x«îpov bè Kai toûto eiireîv, ôti lîrouep tpuaiKÛç bià Tflç ppiùaeiuç ô dproç, Kai ô oîvoç Kai tô ôbcup btà Tflç irôoeujç eiç trtùpa Kai aîpa toû èuûiovTOÇ Kai nivovTOÇ perapdXXovrai, Kai où fivovrai èrepov aâipa napà tô npôrepov aùroû aúpa, ovtujç ô Tflç npo0éaeu)ç dpToç, oîvôç re Kai ôbtup bià Tflç èmKXriaeiuç Kai èni<poiTf|ffea)Ç toû 'Atîou TTveùparoç ùnepcpurôç peranoioûvrai eiç tô arôpa490 toû Xpiaroû Kai tô aîpa, Kai oùk eiffi bùo, dXX' ?v Kai tô aÙTÔ.. .. Oùk ?oti -rùnoç ô dproç Kai ô oîvoç toû adipaToç <8t Kai aîparoç toû Xproroû, pfl -févoiro, dXX' aÙTÔ tô arôpa toû Kupiou reûeujpévov, aùroû toû Kupiou einôvroç- «Toûtô poùese èœn» où rùnoç toû awparoç, àXXà «tô atûpa», Kai où rùnoç toû aîparoç, dXXà «rô aîpa» [Mt 26, 26 28]. ... Ei bè Kai 48? Tiveç dvTÍTuna toû trojparoç Kai aîparoç toû Kupiou tôv dpTov Kai tôv oîvov èKÔXeaav, thç ô Oeocpôpoç ètpn BatnXeîoç, où perd tô dfiacrOflvai eînov, dXXà npiv d-paoQflvai, aùrflv rflv

2371 4, 13. Corpus est divinitati vere unitum quod ex sancta virgineis» ortum habuit; non quod illud corpus, quod in caelos receptum est, descendat, sed quia panis ipse et vinum in corpus et sanguinem Dei transmutantur. Si requiras quonam pacto id fiat, sat tibi sit audire hoc fieri per Spiritum Sanctum: quemadmodum et ex sancta 881 Dei genetrice Dominus sibi ipsi carnem assumpsit, quae in se ipso subsisteret, nec amplius quidquam nobis perspectum est et exploratum, quam quod Dei sermo verax efficaxque est atque omnia potest, modus vero investigari prorsus nequit. Illud vero dicere alienum non est: quemadmodum naturaliter panis per comestionem, vinumque et aqua per potionem in corpus et sanguinem comedentis et bibentis transmutantur, nec fiunt aliud corpus quam corpus eius, quod prius exstabat; sic panis qui in prothesi praeparatus fuit, vinum item et aqua, per Spiritus Sancti invocationem 4»i et adventum, praeter naturae vires in corpus et sanguinem Christi490 ita convertuntur, ut nequaquam duo sint, sed unum et idem. . . . Nec vero panis et vinum sunt figura corporis et sanguinis Christi, 485 absit! sed ipsum Domini corpus divinitate dotatum, cum ipse Do- 488 minus dixerit: *Hoc est,* non figura corporis, sed *corpus meum,* neque figura sanguinis, sed *sanguis meus.* . . . Quodsi nonnulli 487 panem vinumque vocaverunt antitypa corporis et sanguinis Domini, velut divinus Basilius, hoc non post consecrationem dixerunt,

2371. MG 94, 1144.

Trpocnpopàv οίjtuj KaXéoavTeç. . . . 'AvTÍTtnta bè tûiv peXXóvtujv XéfoVTai, oùx tbç pfl ôvTa dXr]0(î)ç aúpa Kai aîpa Xpurroû, swdXX' ôti vûv pèv bi' aÙTâiv perétopev Tfiç XpiaxoO 0€Ôttitoç, tòte bè vorjTûiç òià gôvqç Tflç 0éaç.

«o *4,* 14. "Qoitep bè <rvXXr|<p0eiç nap0évov iflv auXXapoûtfav 2372
431 èTflpqaev, outuj Kai Tex0dç Tflv aùrflç irap0eviav è<pùXa£ev dxpujTOV, pôvoç bieXOÛJV bi' aÙTflç Kai KeKXciapévpv Tqpflcraç aùtflv.... Où fàp dbùvaïoç flv Kai bià Tflç irùXqç bteXOeîv,
432 Kai TaÙTqç pfl napaflXœpai aflpavrpa. Mévet toîvuv Kai pexà TÓKOV irap0évoç fl deiîtdpOevoç, oùbapujç dvbpi péxPl 0avaTou npoffopiXflffaaa.

74 4, 17'. [Tflç TtaXaiâç bia0flKqç eÏKoai Kai buo [JipXor voptKai2373
rrèvre (Tév.,'EL, Aev., 'Ap., Aeur.)- ápófpatpa ttívté ('biaoûç ô toû Naufl, Kpn. peTÙ Tflç 'Poù0, a' Kai P' BaaiXeuîiv, y' Kai b' BacnXeuûv, TTapaX.)- anxflpeiç irévre ('Icbp, YaX-niptov, TTapoiptai XoXopüjVTOç, 'EKKXriataOTflç to0 aÙToO, 'Atapa <^op. to0 aÙToO)- npocpriTiKai névxe (tò bwbeKarrpôtpnTOV, 'Ha., 'lep., 'leL, Aav.).] Eira to0 'Eabpà ai bùo eiç p(av auvaitTÓpevai pipXov, Kai fl 'Ea0flp. 'H bè TTavdpeTOç, Tourèscmv fl Eocpta toû ZoXopûtvTOÇ, Kai fl Eocpia toû 'Iqaoû, flv ô iratflp pèv toû Ztpàx èEé0£TO êppaïOTi, èXXriviOTt bè flppflveuaev b toùtou pèv ë'rfovoç 'Iqaoûç, toû bè Zipàx uiôç- èvaperot pèv Kai KaXai, dXX' OÙK dpi0pOÛVTai, OÙbè ÍKEIVTO èv Tfl Kl[luJTqj.

sed hoc nomen ipsis oblatis dederunt antequam consecrarentur... Antitypa porro futurorum dicuntur, non quod non sint vere corpus
510 et sanguis Christi, sed quod nunc quidem divinitatis Christi per ea participes efficimur, tunc autem intellective per solam visionem.
430 4, 14. Quemadmodum autem ille, qui conceptus fuit, eam quae 2372
431 conceperat virginem servavit; sic nascendo virginitatem illius incolumem custodivit, solus per eam transiens clausamque conservans. . . . Neque enim hoc ei impossibile erat, ut per portam
432 transiret, sigillis eius nulla parte labefactatis. Mansit ergo post partum virgo, quae semper virgo mansit, nulla ad obitum usque suum admissa cum viro consuetudine.

74 4, 17. [Canon scripturarum. —Veteris testamenti libri XXII: 2373
legales V (Gen., Ex., Lev., Num., Deut.); hagiographa V (Iesu Nave, Iud. cum Ruth, I et II Regnorum, III et IV Regnorum, Paral.); poetici V (Iob, Ps., Proverbia Salomonis, eiusdem Eccl., Cant, cant.); prophetici V (Prophetae XII, Is., Ier., Ez., Dan.).] His accedunt uterque Esdrae, qui uno libro continentur, et Esther Panaretus autem, id est, Sapientia Salomonis, et Sapientia Iesu, quam a Sirach patre hebraice traditam ipsius nepos Iesus ac Sirach filius graece postea transtulit: hi, quamvis alioqui praeclari et elegantes libri sint, non tamen illis aliis annumerantur, neque in arca positi erant

l Vide p. 177, not. 1.

2372. MG 94. 1161. 2373. MG 94, 1177.

2374 4, 24. TTapOevia, tò tiîiv drr«Xwv rroXÌTtupa, tò Trotan? ctffwgáTou cpùaeujç ìòiujpa. TaûTa Xéyopev, où tòv yápov kokî- 582
îovtéç, p?) févoiTO' oìòapev yàp tòv Kúptov èv tí) oùto0 ira- rio
pouaiq TÒVfàpov eùXofnaavTa Kaì tòv eìnóvra- «Tipioç ó6ydpoç
Kaì f) KOÎTn dpiavTOÇ» [Hebr 13, 4p dXXà KaXoO Kpeírrova tÌ)v
napOeviav fivujaKovTeç.

2375 4, 27. Htareuopev òè Kaì dváaraaiv vtKpújv. î'Earai yáp ms
ovtujç, èarai veKpiîiv dvàaiaatç. Aváaraaiv òè XéyovTtç, aœ-
pártuv tpauèv dvdaraotv. 'Avdaraaiç ydp èstra òeurépa toû
TrerrrwKÔTOÇ aTaaiç- ai yàp yu/ai dêavaroi outrai, mîiç dva-
traitrovTai; ... Avrò oùv tô atùpa tò tpOetpópevov Kaì òta- eoo
Xuópevov, aÙTÒ dvoorntrerat átpOapTov.

2376 4, 27. Avacrrnaópeèa ToiyapoOv, tiîiv ipuxújv rtdXtv évou-eoi
pévuiv toîç awuaaiv, dtpOapriiopévoiç Kai dnoûuopèvoiç Tpv
tpQopáv, Kai napacraiaópeOa Tip cpopepíp toû XpiOTOÚ Pnparr
Kai napaóo0ñ<T€Tai ó ôtdpoXoç Kai oí ôaipoveç aÙToO, Kaì ó
tïvôptunoç aÙTOû, f¡youv ò dvTÎxptOTOÇ, Kaì oí daefieîç Kai oí
dpapTwXoi eiç tò nûp aidiviov, oùx f›Xikóv, oîov tô nap' f|pîv, mi
dXX' oîov dv eióíín ó Oeôç. Oí òè Tà dyaûà npafavreç èKÀdp- rot
ipouaiv tbç ò i^Xioç [Mt 13, 43] oùv dyyèXotç eîç tu>f)v aiibviov,
aùv Ttp Kupitp fiptîiv 'Incroû Xpitrap, ôptîivreç aùròv dei Kaì
ôptiipevoi, Kai dXiiKTOV tÎ)v dn' aùroO eùqrpoffùvnv Kapnoùpevoi,
aivoûvreç aùròv aùv Tlarpi Kai Ayíip TTveúpan eiç toùç dnetpouç
aitùvaç tiîiv aiàivwv. Apqv.

2374 4, 24. Virginitas angelicum est vitae genus, incorporeae omnis 581
naturae peculiaris nota. Neque id dicimus ut matrimonio de-M*
trahamus, absit; scimus enim Dominum praesentia sua nuptiis 570
benedixisse, illumque novimus qui dixit: *Honorabile conubium et torus immaculatus;* sed quia nuptiis, quamvis alioqui bonis, praestare virginitatem agnoscimus.

2375 4, 27. Mortuorum etiam resurrectionem credimus. Erit enim 598
profecto, erit mortuorum resurrectio. Resurrectionem autem dicentes, corporum resurrectionem intellegimus. Est enim resurrectio secunda eius quod cecidit erectio. Animae enim cum immortales sint, quomodo resurgent ?... Ipsum igitur corpus quod corrumpitur 600
ac dissolvitur, idemmet resurget incorruptum.

2376 4, 27. Resurgemus itaque, animis nostris videlicet coniunctis 601
iterum cum corporibus a corruptione iam exutis: atque tremendo Christi tribunali sistemur, ac tum diabolus ipsiusque daemones, et eius homo, hoc est, antichristus, necnon impii flagitiosique homines igni aeterno tradentur; igni, inquam, non qui instar nostri 59«
materia constet, sed qualem Deus novit. Qui autem bona egerunt, 607
fulgebunt sicut sol cum angelis in vita aeterna, cum Domino nostro Iesu Christo, ut videant semper ac videantur, indefectibilique inde laetitia fruantur, laudantes eum cum Patre et Sancto Spiritu per infinita saecula saeculorum. Amen.

2374. MG 94. 1209. 2375. MG 94. 1220. 2376. MG 94. 1228.

Adversus eos qui sacras imagines abiciunt.

I Or. 2 [anno 730], n. 5. Ei pèv fàp τοῦ áopárou OeoO 2377
286eÌKÓva èiroioOpev, ôvτujç fipapravopev. Ἀbúvatoy fàp τῷ àatb-
parov Kai áóparov Kai dnepífpanTOv Kai áffxiM«TlcrTOV eÎKOVt-
a0f]vai. Kai iràXiv ei ètroioûpev eÎKÔvaç àvOpâmujv Kai TaÔTaç
0eoùç ÔYoùpe0a, Kai ibç 0eoîç èXaxpeùopev, ôvτujç l'iaepoûpev.
Ἀ'AXX' oùbèv τοὺτujv KOioOpev.

i 3 [paulo post a 730], 41. TTpo(TKUvr|ffujpev Kai XaTpeùaujpev2378
póviu τῇ KTÎÔTr] Kai briptoupyip, tbç tpùaet npo(TKUvr|TÛj 0etp.
283 TTpoOKUvûaujpev Kai τὰ| àfiq èeoTÓKtp, oùx tbç 0e(p, àXX' tbç
<29gr|Tpi 0eoO KaTà aàpKa. *Eτi irpoOKWifawpev Kai τοῖç à'fiotç,
tbç ¿KXeKTOÎç cpiXotç 0eoO, Kai TÎ|V irpôç aÙTÒv KtKTqpévoiç
Trapprpriav.

De recta sententia.

383 2. Kai ètrnv eîç Xpitrrôç, eîç Kùpioç, eîç Yîôç 0eoO Kai 2379
885 <ïv0punroç, ô aÙTÔç 0eôç TéXetoç Kai àvOpunroç TéXetoç, pía
ÙTiôdTaoiç aùv0eToç ck 060ττ|τoç Kai àv0purrrÔTr]Toç, ¿k bvo
tpùaeujv, Kai bùo tpùoetç ô aùrôç Kai èv buoi «púaecn TeXeiaiç
èxoùoaiç Kara τὸv èKàarrç irpÉTtovra ôpov Te Kai Xófov. Yîôç
0eoÛ KaTà Tpv npoaubviov èK TTaTpôç afftbparov Yévvqaiv
uiôç dv0pdmou ô aùrôç KaTà τὰ]v èif èoxâtujv OTuTqpiov odp-
Kcuaiv re Kai irpôaXriipiw dpt'irujp τῷ irpûtrov èK TTaTpôç tbç

1 2, 5. In errore quidem versaremur, si vel invisibilis Dei con- 2377
288 liceremus imaginem; quoniam id quod corporeum non est, nec
visibile, nec circumscriptum, nec figuratum, pingi omnino non
potest. Impie rursum ageremus, si efformatas a nobis hominum
imagines deos esse arbitraremur, iisque tamquam diis divinos ho-
nores tribueremus. At nihil horum prorsus admittimus.

1 3, 41. Solum creatorem et rerum opificem Deum adoremus, 2378
cui latriae cultum exhibeamus, tamquam Deo pro sua natura
283 adorando. Sanctam quoque Dei genetricem adoremus, non tam-
429 quam Deum, sed tamquam Dei matrem secundum carnem. Prae-
terea sanctos, ceu electos Dei et amicos, quibus facilis ad ipsum
patet aditus, adoremus.

383 2. Unus est Christus, unus Dominus, unus Filius Dei et ho-2379
885 minis, idem ipse Deus perfectus et homo perfectus, hypostasis una
composita ex deitate et humanitate, ex duabus naturis, et duae
naturae ipse idem et in duabus naturis perfectis, quarum quaeque
suam habet congruentem definitionem et rationem. Filius Dei
secundum incorporalem suam et saeculis anteriorem generationem
ex Patre, idem et filius hominis secundum salutarem incarnationem
et naturae nostrae assumptionem, quae novissimis temporibus facta
est: illud primum sine matre ex Patre tamquam Deus, hoc se-

©eôç, dnâTujp tô btÙTipov ó aÙTÔç ibç dvOpwnoç èK pr)Tpôç-bùo tpùaeiç Kai p(a ùnôcrracriç. . . . 'Yitócrraaiv bé <pqpi ‹îù v-0€t o v piav. Où yap ínrñpítv fi èpipuxoç aàp£ t o0 Kupiou Ka0' èau-rfiv, oùbè ibíav eaxev úiróoTaotv, oùbè èfévero Ka0' èauTÒv b belva, dXXà t o0 OeoO Aófou féfove, Kaì aùxôv ?axtv ÙTTÓtnafftv. Ató ôpoXofw Kai k t ipùt t w vip Kai Kapbitjt Kaim OTÓpaTi Kupiujç Kai dXqOwç Osotókov xfiv dyiav trapèévov Mapiav, tbç dXqOwç t ôv Ttpoaiwvtov Kai povoyevfi Yiôv t o0 OeoO Kai cpùoei ©eôv èf aùxfiç aeaapKwpévov 'fevvfidaaa.

Contra Iacobitas.

2380 52. "Qv npôrepov ©eôç, cràpî fiïot dvOpunroç uarepovsf» Xivexai, Kai pía t w v búo cpúoewv xptlMaT¡í£l inrôoTaoiç aùv-èeroç' Kai èv aùrfi bià Tfiç oapKwoeujç ëvoÓvTai ai bùo tpùoeiç, tfiç T€ OeÔTTiToç Kai Tfiç dvOpwtrÔTTiToç, Kai nepixwpoOaiv èv dXXfiXaiç, fi bè Trepixwpqaiç èK Tfiç OeÔTqToç fiverai. Afrrn yàp pexabibwai Tfi aapKi Tfiç oÎKeiaç bô£nç Te Kai XapnpÔTqTOç, où peTaXappdvouaa t ‹î›v tfiç ffapKÔç naOwv. Alò fi pèv tpùaiç sus Tfiç aapKÔç OeoÛTat, où oapKoî bè xfiv qpùaiv t o0 Aóyou- 0eoî pèv t ô npôaXnppa, où aapKoOrai bé. 'QcpeXeîrai fàp t ô xeîpov virò t o0 Kpeirrovoç, où TtapapXdirreTai bè t ô Kpeîrrov urtò x£'P°-voç. 'Qç fàp ò aibripoç pèv irupoÙTai, t ô bè trùp où aibqpoû-xai, Kai tbç fi aàp£ pèv tpuxoûTat, fi bè ipuxfi où aapKOÙTat, o û t u u ç fi 0eia tpùaiç 0eoî pèv tfiv crdpKa, aùrfi bè où aapKoOTai.

cundum sine patre ex matre tamquam homo; naturae duae, hypostasis una. . . At vero unam hypostasim compositam dico. Nam animata caro Domini per se ipsam non exstitit, nec propriam hypostasim habuit, nec per se ipsam talis homo fuit, sed Dei Verbi facta est eumque sui hypostasim habuit. Quare confiteor tua et praedico mente, corde et ore, proprie et vere Dei genetricem esse sanctam virginem Mariam, quae vere exsistentem ante saecula unigenitumque Dei Filium et natura Deum ex se ipsa carnem factum generavit.

2380 52. Qui ante Deus erat, fit caro, id est, homo, vocaturque sas duarum naturarum una hypostasis composita; et in illa per incarnationem uniuntur ambae naturae, divinitatis scilicet et humanitatis, et in se mutuo circuminsident; circuminsessio tamen fit a divinitate; haec enim communicat cum came suam gloriam et splendorem, nec participat passionibus carnis. Itaque natura882 quidem carnis deificatur, sed non carnem facit naturam Verbi; et haec assumptam naturam deificat, non autem incarnatur. Locupletatur enim deterius ab excellentiore, non autem excellentius a deteriore laeditur. Sicut enim ferrum quidem fit ignitum, ignis autem non fit ferrum, et sicut caro quidem animatur, anima autem non fit caro, sic divina natura carnem deificat, nec tamen ipsa fit caro.

Dialogus contra Manichaeos.

122 37.."Q<ntep oùv τὸν fibq dpaptfioavTa ô Kprrfiç biKaiuiç2381
KoXáíei, κSν pfi KoXdaij dbiKÔç ¿an· Kai οὐκ éoTiv aùïôç
aÏTioç Tfiç τοῦ KoXalopévou dpapTÍaç fi Tiptupiaç, dXX' fi τοῦ
àpapTfitravToç irpoaipecnç' ουτυjç ó ©eôç, tiiç fibrj f€fevripévov
τῷ èaôpevov pXértujv, èKpivev aùrôv yevéaûai, Kai ei κοκῶς bé-
vono, èi aùroû KoXaaûfivar bib Kai ènoînaev aùrôv, Kai
dyaOôv èrroiriaev aùrôv aùrôç bè è£ oÎKeiaç rrpoaipéoearç
•féfove KaKÔç, Kai éavrtp Yéyove Tfiç npujpiaç aïnoç.

ns 79. 'H pèv Trpoyvajff TiKfi buvaroû ©eoû οὐκ fiptîiv ?xtl2382
rfiv airiav, τῷ bè irpoTvûivai S péXXopev rroteîv, è? fipéùv ei
■fàp pfi èpéXXopev noiëîv, oùbè aùrôç irpoe-fivwaxe, Kai pfi
èaópevov. Kai fi pèv Ttpôfvujjiç τοῦ ©eoû dXqQfiç è<m Kai
àrrapdparoç, dXX' οὐκ aùrfi èanv fi airia roû fevéaOai irdvrujç
τῷ èoôpevov dXX' 5n péXXopev Ttoieîv róbe fi TÔbe, npo-
•pvtbo'Kei.

De sancta Trinitate.

a# 1. TTepi pèv Tfiç dyiaç Tpidboç Tfiç ôpoouaiou, îujottoioû, 2383
piav tpùotv ôpoXôfei, piav ©éXricnv, piav èvépyeiav, piav bù-
vapív re Kai èiouoiav Kaì KupiÔTryra, ôn Kaì pia ûeôrriç rpeîç
ùiroffTâaeiç firoi rpia irpóffunta, tpuXaaaopévriç êKaartp irpoa-
375tlmtp Tfiç iblÔTTlTOÇ. 'Erri bè Tfiç èvffdpKOU OÎKOVOpiaç TOÛ
èvôç Tfiç dyiaç Tpiaboç, firoi roû Kupiou fipwv 'Iqaoû XpiaroO

122 37. Quemadmodum iudex in eum, qui scelus aliquod admisit, 2381
merito animadvertit, ac nisi animadvertat iniquus est; neque ipse
causa est cur ille peccarit aut puniatur, sed voluntas eius qui
peccavit; sic Deus, eum qui futurus erat tamquam iam ortum in-
tuens, decrevit ut exstaret, utque, si malus evaderet, ipse sibi
poenarum auctor fieret. Unde etiam eum condidit, et etiam bonum
condidit. Verum ille propria electione malus factus est, sibique
ipsi supplicium accersivit.

119 79. Praescientia potentis Dei non ex nobis habet causam; 2382
praescire autem quae debemus facere, ex nobis oritur; nisi enim
debuissemus facere, nec ipse praesciret, et non futurum esset. Et
quidem praescientia Dei vera est et inviolabilis, sed non ipsa est
causa cur eveniat omnino futurum; sed quia debemus facere hoc
vel hoc, praescit.

1« 1. In sancta quidem Trinitate consubstantiali et vivifica con- 2383
fitere unam naturam, unam voluntatem, unam actionem, unam
virtutem et potentiam et dominationem, quia etiam una est deitas,
tres hypostases sive tres personae, servante unaquaque persona
875 suam proprietatem. In oeconomia autem incarnationis unius ex
sancta Trinitate, scilicet Domini nostri Iesu Christi, duas naturas

2381. MG 94, 1644. 2882. MG 94, 1677. 2883. MG 95, 9.

bÚO <pÙ(T6lÇ, ÔÊÔT11TÔÇ T€ Kai àvOpWTtÔTntOÇ, bÙO OeXfllffÊlÇ 388
tbaaÔTWç Kai èvepyeiaç, píav únóataaiv tfrouv ev Ttpôawnov, S9o
ôti eîç Kai aùtôç èanv ô Ttpô twv aidivwv fevvr]0eiç àppeùatwç385
Kai àauipâTWç, Kai ètt' ècrxâtwv twv xpóvwv èK tflç ôyiaç
àerrrapOévou Mapiaç Tflç Oêotôkou KvqOdç dppfltwç Kai dp-<29
püTtwTwç- ôXoç àvOpwtroç ô aùtôç Kai Qeôç, èv pipi ínroatáaet
fvujpiCôpevoç thraGflç Oeótirn, Kai naOntôç tip irpoffXflppaTi•
crûùa petà tôkov tpuXàÎaç bqXabfl tflç irapOeviaç tà aflpavtpa, 432
toutéati tàç atppaytbaç.

De duabus in Christo voluntatibus.

2384 8. 'Eni TTatpôç Kai YioO Kai Ayiou TTveùpatoç èneibfl pèv 149
biatpopoç fl éKaotou ônap£iç, tpeîç ùnotrtâaeiç eiaiv. 'Eneibfl
bè oùk ibtotpôncuç oùbè dbtatpétwç Kai àTrotetpnpévwç Adatti
OéXet Kai èvepyeî, dXX' êviaiwç, où tpeîç 0eo(, dXX' eîç 0eôç.
2385 19. Aùtôç xàp [6 Qeôç] flpîv tflv bùvaptv tflç dyaOoepfiaç 829
èbwpflaato- aùteîouaiouç bè flpâç ènoiqaev, îva èf aùtoO Kai
è£ flptòv tô dfaOôv tívoito. Uavti yàp tip trpoaipoupévtp tô
dfaëôv ó Qeôç eruvepfeî eiç tô dyaOôv, ônwç tô Katà epùcnv
qpuXdîavteç twv intèp tpùatv tùxwpev.
2386 27. Katà pèv oùv tflv tpuaiKflv btatpopàv bùo tà GeXflpata 389
èni toO Kupiou flpwv 'IrptoO XptfftoO, oùk èvavtia. Oùbè yàp
èvavtiov tq> Oeiqj OeXripatt tô tpuaiKÔv toO dvOptúnou OéXripa,
oùte fl cpuoiKfl OeXnttKfl bùvaptç, offre tà tpucHKwç aùtfl ùno-

divinitatis nempe et humanitatis, duas pariter voluntates et actiones, sed unam hypostasim sive unam personam, quia unus et idem est 335
qui ante saecula genitus est sine fluxu et sine corpore, et qui postremis temporibus ex sancta semper virgine Maria deipara in- 429
effabiliter et sine inquinatione conceptus est; idem totus homo et Deus, qui in una persona agnoscitur impassibilis divinitate, et passibilis assumpta natura; qui salvas post partum servavit virgini- 432
tatis notas, id est signacula.
2384 8. Quandoquidem in Patre et Filio et Spiritu Sancto subsistentia 149
diversa est, tres sunt hypostases. Cum vero quaeque illarum non seorsim ac separatim velit et operetur, sed coniunctim, unaque ratione, ideo non tres dii sunt, sed unus Deus.
2385 19. Ipse enim [Deus] boni nobis operis potestatem dedit, liberi- 329
que nos arbitrii fecit, ut et ex ipso et ex nobis oriatur bonum. Deus quippe omni qui bonum eligit adiutor est in bonum, ut, servato quod naturae consentaneum est, consequamur illa quae naturam superant.
2386 27. Sunt ergo in Domino nostro Iesu Christo pro naturarum 889
diversitate duae voluntates, non contrariae. Non enim humana naturalis voluntas divinae adversatur, nec naturalis facultas volendi, nec quae ei naturaliter subiecta sunt, nec naturalis usus voluntatis.

2384. MG 95, 136. 2385. MG 95, 149. 2386. MG 95, 157.

Keigeva, ofrre fl cpucriKfl XPfl°K TflÇ OfXflffetuç. TïavTwv fàp
sse-nîiv cpuffiKibv τὸ éeîov GéXqga bngioupTÓv. Tà bè irapà tpùffiv
góva ètJTÌv èvavTia Tip 0dtp GeXflgair ònep ¿οτὶν fl κοτ' oixdav
fvd)g)]v "nùv ágapnKúúv flbovóùv ùpeSiç, τουτεττιν, fl ágapda.
TaÙTqv b Kvpioç οὐκ dvéXafkw «᾿Agapdav fàp οὐκ droíqffev,
oùbè eiipéGq bôXoç èv τÆ› irrogati aÙToO» [Is 53, 9]- 'Eireibfl
bè pia τοῦ XptOToO fl ûnôffTaoiç, Kaì dç b XpiffTÔç, dç b
0éXwv κοτ' dgcpui τôç cpùffeiç- tbç Oeôç, eùbOKibv, Kai tbç
dvOpuHroç, irrtriKooç Yevôgtvoç.

Adversus Nestorianorum haeresim.

429 43. ©eoTÔKov Tflv áfíav Ttapôévov KrjpÙTTOgev, tbç 0ebv 2387
Kùpiov Kai àXnOtbç è£ aÙTflç oapKioGévra yewAffaffav. XpiffTO-
TÓKOV bè aùtflv ïffgew Xpifftôv -fàp èfévvqffe. 'AXX' èneibfl èrr'
dvatpéffei Tflç Οêοτôκου tptvvflç b ôeflXaToç Nearôptoç TaÙTij
KaTexpfltTaro, οὐ χρ|ϛτοτόκον, ¿XX' ¿κ τοῦ Kpdrrovoç aÙTflv
0EOTÓKOV KaTOvogàtogev.

Homilía in ficum arefactam.

230 3. ['O 'Abàg Kai fl Eúa] ei Kaì -fugvoi flffav Ttp ffibgati, 2388
èffKérrovTO Tfl 0dç x¿PlTl- Οὐκ flv aùroîç atugaTiKÒv irepi-
póXatov, dXX' flv aùroîç evbuga dtpGapffiaç· ôffov *fàp* btà
Tflç biraKoflç ipKeioOvTo Tip 0etp, τοσοῦτον Tip Tflç dcpGapffiaç
3ooèvbùgan. TTapaKoùffavTeç bè ¿gaKpúvOqffav Tflç ffKercoùaqç
aÙTOÙç xdpiTOÇ. 'Efwgvuj0r|ffav Tflç irpbç 0ebv èKffTdffetuç

396 Omnium enim naturalium divina voluntas creatrix est. Quae autem sunt contra naturam, ea sola sunt contraria voluntati divinae: nempe criminalium voluptatum secundum proprium placitum appetitus, id est, peccatum. Hoc Dominus non assumpsit: *Peccatum enim non fecit, nec dolus inventus est in ore eius.* Quia autem una est Christi persona, et unus Christus, unus est qui vult per utramque naturam: ut Deus, probans, et ut homo, oboediens factus.

429 43. Virginem sanctam deiparam esse praedicamus, ut quae 2387
Deum Dominum vere ex se incarnatum genuerit. Christiparam quoque illam esse scimus; Christum enim genuit. At quia a Deo immissus Nestorius ea voce ad tollendum nomen deiparae abusus est, non christiparam, sed a meliore deiparam eam nominamus.

230 **3. (Adam et Eva)** etsi nudi erant corpore, tegebantur divina 2388
gratia. Nullum erat iis corporale operimentum, sed erat iis vestis incorruptionis; quantum enim per oboedientiam familiares erant
300 Deo, tantum vesti incorruptionis. Postquam inoboedientes fuerunt, procul facti sunt a tegente illos gratia. Nudati sunt excessu ad

2387. MG 95, 224. 2388. MG 96, 580.

koî Oeujpiaç- eîbov èauTÛv Tqv toû awpaTOç fijpvujaiv ènenóQrpav Tà toû pioti Tepnvá- èneiffƒ|X0ndav túj Xitw Kai dKTripovi piai.

Homiliae in dormitionem B. V. Mariae.

2389 Hom. 2, c. 8. 'Hpeîç ¿KXeíoapev tòv napábetcrov, *où* toû 435
Tflç iaifiç EùXou tipi eioobov dventTaaaç. 'Ek tûiv xPû^tùjv bt' fipûiv i)X0£ Tà Xiinripá- btà croû èK tûiv Xvrnipùjv èTtavfiX0ev fipîv Tà xPntfiÔTepa. Kai trâiç ûavârou -(eùaij, f] dxpavToç; ¿ù rrpôç £wè]v 'fétpupa, Kai KÂipaE rrpôç oùpavôv Kai rrpôç àÛavaoiav b 0àvaroç rropOpeîov yeviíffíTai. 'Ovtujç paxapia crû, TtappaKapiUTe.

2390 2, 18. 'Ev tí) Eù0upiaKi) ÍOTopítjt, Tpirtp Xô'fip, KecpaXaitp «« 78
TeaaapaKoaTqi, outujç aùroXeEei 'fé'fparrrar «... 'YrroXaptbv bè 'louPevàXtoç drt€Kpi0rv Tr) pèv à-fia Kai 0eonveû<mp ypacpi) oùk èptpépeTat Tà Karà tt]v TtXetrrùv tî)ç à-ftaç ûeotôkou Map(aç- èE àpxaiaç bè Kai dXq0e<rràTr|ç rrapabôaewç rrap€tXf]cpapev 6n èv Ttp Kaipiîi tî)ç èvbôEou Kotpriaewç aÙTflç oi pèv éqioi oùpnavTeç drrôœroXoi, ètri tnuTqpia tûiv èOvtîiv rqv oÎKOupèvqv btaOéovTiç, èv Katpoû pom) perapcnoi <riivfix0n<iav riç 'lepoaôXtipa, Kai irpbç aù-rfjv oùatv ôrrraaia aùroîç ànxXiKÎ] féfoví, Kai Oda upvwbia povero Kpevrróvwv buvápewv. Kaì 0orai 0eí<¡t bóEij Kaì èrroupavitp eiç xe>paç Qeoû rpv áyíav napè0ero tpuxi)v dppijTip nvi Xóftp. Tò bè Oeobóxov aùtfjç ouipa ptrà dnsXiKflç Kaì dnoOToXiKfiç ûpvtpbiaç èKKopiaOèv Kaì KnbeuOèv

Deum et contemplatione; viderunt sui corporis nuditatem, expetiverunt vitae oblectamenta; detrusi sunt ad tenuem et inopem vitam.

2389 2, 8. Nos paradisum clausimus, tu ligni vitae iter patefecisti. 435
Per nos ex laetis tristia venerunt; ex tristibus contra laetiora per te redierunt. Quo autem modo morti obnoxia efficeris, o nnmaculata? Tu vitae pons et scala caeli; mors ad immortalitatem ponto erit. Vere tu beata es, o beatissima.

2390 2, 18. In Euthymiaca historia, lib. 3, cap. 40, ita diserte scriptum 436
est: «... Iuvenalis ita respondit: Etsi quae in sanctae deiparae 78
Mariae morte contigerunt, in sanctis ac divinitus inspiratis scripturis non referuntur, tamen ex antiqua et verissima traditione accepimus quod tempore gloriosae eius dormitionis universi sancti apostoli, qui pro salute gentium orbem peragrabant, in momento temporis per aera sublati Hierosolymam collecti sunt; cumque illic essent, apparuit iis visio angelica, et divina melodia audita est supernarum potestatum. Et sic cum divina et caelesti gloria animam sanctam in manus Dei ineffabiliter tradidit. Eius autem corpus, quod Deum susceperat, cum angelorum et apostolorum

2389. MG 96, 733. 2390. MG 96. 748.

èv aopúj Tfj èv reScriipavri KaT«é0tT èv ïî> tóttoj èirt Tpeîç f]gèp«ç f] tûiv d'TféXiuv xopoaracria Kai ûpvipbia btépeivev ¿TtauOTOÇ. Metà bè rqv Tpitnv rçpépav Tfjç àrfeXiKfjç ûpvœbiaç Ttauffayévqç, irapôvreç oí àiróffroXot, êvbç aùïoîç dnoXeupOévToç ©ujpô, Kaì perù tt]v xpÎTtiv fjpépav èX0ôvTOç, Kai tô Ôeobôxov atòpa npoOKuvfjffai povXqOévToç, qvoifav ri]v aopôv. Kai tô pèv fftìipa aÙTflç tô iravôpvr]TOV oôbapûiç eôpeîv i^buvr|0q<Tav, pôva bè aùrf}ç Tà èvTatpia Keipeva eôpôvTeç, Kai Tfjç è£ aÙTiíiv àqxxTou eùuibiaç èpcpopqOévTtç, ?|<npaXicravTO t Î]v aopôv. Kai tô toû puaiTipiou tô 0aOpa èK^Xa^évreç, to0to póvov eîxov XoYÍIeaOai, ônirep b eùboKriaaç kot' ibíav únóOTaaiv crapKUj-0rjvai Kai èvavOpwnfloat è£ aÙTÛç, Kai fevvqOfivai aapKt 0eôç
432 Aô'foç Kai Kùpioç Tfjç bô£nç, Kai però tôv tôkov tîjv aùrfjç dtpëopov irapéeviav biatpvXdËaç, aùrôç eùbÔKr]<je Kai peTà tîjv èvTeOÔev dnopiuxnv, tô raurriç dxpavTOV Kai dplavTov atîipa Tfl d<p0apaí<¡t Tipfiaai, Kai peraéêaet trpô Tfjç KOivijç Kai Ka0o-XiKflç dvaordffeuiç.»

cantu elatum, rite depositum est in tumulo qui est in Gethsemani; ubi per tres dies angeli choros agere et canere non destiterunt. Post tres autem dies cessavit angelorum cantus; praesentes autem apostoli, cum Thomas, qui solus abfuerat, post tertium diem advenisset, et corpus quod Deum susceperat venerari voluisset, aperuerunt tumulum. Ac laudatissimum quidem eius corpus omnino invenire non potuerunt; cum autem sola eius linteola iacentia invenissent, et ineffabili odore, qui ex illis exibat, perfusi essent, tumulum clauserunt. Et mysterii admiratione perculsi, hoc solum cogitare potuerunt, quod cui placuit in propria persona ex illa incarnari, hominem fieri, et in carne nasci, Deus Verbum et Dominus
432 gloriae, quique post partum integram servavit eius virginitatem, eidem placuit, postquam illa de hoc mundo migravit, intactum et immaculatum eius corpus incorruptione et translatione ante communem et universalem resurrectionem honorare.*

S. GREGORIUS TURONENSIS, 538-593/4.

Libri Miraculorum, ca **590.**

<34 Lib. 1 *(In gloria martyrum),* c. 4. Impleto [a] beata Maria 22901
huius vitae cursu, cum iam vocaretur a saeculo, congregati sunt omnes apostoli de singulis regionibus ad domum eius. Cumque audiissent quia esset assumenda de mundo, vigilabant cum ea simul; et ecce Dominus lesus advenit cum angelis suis, et accipiens animam eius, tradidit Michaelo angelo et

2290 b. MGh, Script, rer. Merov. 1 (ed. B. Krusch), 489; ML 71, 708.

recessit Diluculo autem levaverunt apostoli cum lectulo corpus eius, posueruntque illud in monumento, et custodiebant eum, adventum Domini praestolantes. Et ecce iterum adstetit eis Dominus, susceptumque corpus sanctum in nube deferri iussit in paradiso; ubi nunc, resumpta anima, cum electis eius exsultans, aeternitatis bona, nullo occasura fine, perfruetur.

2290 c 1, 8 (9). Maria vero, gloriosa genitrix Christi, ut ante «s partum, ita virgo creditur et post partum, quae, ut supra 434 diximus, angelicis choris canentibus, in paradiso, Domino praecedente, translata est.

S290c. MGh, Script, rer. Merov. 1, 493; ML 71, 713.

INDEX THEOLOGICUS.

Numeri intra cancello* () positi remittunt ad eumdem Indicem theologicum, ceteri, ad numero* marginales. Typis crassioribus signantur loci patrum graecorum aut •yrorum, alii*, patrum latinorum. Numeris vero intra parenthese* ( ) indicantur loci qui obici «olent (cf. Praefat.).

RELIGIO REVELATA.

1 Religionis notio 631 685 1603 1743 2236 2377 2378.
2 Religio naturalis in homine exsistit 270 275 1841 [cf. 8s].

Revelatio.

3 Revelatio assensum rationis humanae meretur 173 514 562 1179 1321 [cf. 254];
4 nobis in praesenti ordine moraliter **necessaria** est 334 513 629 644 1557 1746.
5 **Miracula** sunt possibilia 1697 1773,
8 et praebent criterium revelationis externum 517 1784 1819 [cf. 25],
7 sed non sufficiunt per se ad doctrinae veritatem confirmandam 517 1648.
8 Alterum criterium revelationis externum praebet **prophetia** 57 61 175 530 626 1497 1615 [cf. 24].
9 Dantur etiam criteria revelationis interna: affeotus animi 963 1265 1557 1593 1822.

Lex vetus.

10 Legis cum veteris tum novae Deus est auctor 230 1093 1567 1895 2205.
11 Finis V. L. erat adventum Christi praeparare et praefigurare 61 1093 1599 1600 1602 1897 2205 [cf. 373];
12 ideo abrogata est revelatione N. L. 45 46 96 1599 1602 1897 2205.

Lex nova, evangelium.

13 **Evangelium,** sensus verbi: evangelium unicuoq et quadriforme 5 57 60 128 208 215 659 1825 2291.
14 Quattuor evangeliorum genuinitas agnita est ab antiquitate Christiana 129 139 141 143 208 214 215 216 268 339 341 439 474 503 538 659 1597 2152,
15 et fide digni sunt testes qui eam nobis asserunt 94 (201) 212 (261) 263 264 658.
18 Veram **historiam** continent quattuor evangelia 60 195 264 268 519 619 620 666 1170 1615 1784.
17 In specie, genuinitas et historicitas evangelii **Matthaei** 1 5 10 24 30 31 71 95 139 208 214 339 341 439 538 660 1606,
18 **Marei** 1 24 95 139 208 214 268 339 341 439 538 652,
19 **Lucae** 1 24 63 71 139 143 195 208 214 217 268 339 341 538.

20 Evangelium quoque **loannis** genuinum est et, quamvis «spirituale» historicum 58 139 208 214 264 268 339 341 439 538 1825.
21 Evangeliorum genuinitas confirmatur ex evangeliis apocryphis 474
22 et ex modo agendi veterum haereticorum 195 214 339 340 341 474 2152.

Christus legatus divinus.

23 lesus Christus vere venit in mundum ut legatus divinus 47 51 290 405 520 631 1506 1746 2077 (cf. 375 sio].
24Divinam hanc legationem probant **vaticinia prophetarum** in eo impleta 61 122 125 127 222 638 1135 1470 1615 1648 [cf. 373].
25ipsius **miracula** 109 122 189 517 522 524 618 619 716 1031 1032 1094 1506 1784 1819,
28 eiusque **vaticinia** 116 654.
27 **Resurrectio** Christi certis argumentis nititur 13 47 51 63 523 665 1156 1471.
28Mira **propagatio christianismi** et perpetuitas eius divinam originem comprobant 144* 274 279 282 320* 369 511 516 621 660* 1614 1783 1784.
2»**Virtutes** Christianorum oppositae vitiis paganorum 97 112 186 271 273 274 280 281 283 285 525 639,
30 mutatio morum a christianismo inducta arguit doctrinae divinitatem 118 263 276 369 516 621.
31 **Martyrium** est testimonium veritatis religionis Christianae 11 63 144 243 279 285 516 640 1465.
82 Indoles interna Christianae doctrinae eius divinitatem suadet 118 192 405 510.

ECCLESIA.

Ecclesia primaeva.

33 Quo sensu ab initio mundi ecclesia exstitisse dici possit 82 105 1479 2295.
84 lesus Christus instituit societatem perpetuo duraturam quam ecclesiam suam vocavit 20 105 555 571 1479 1535,
35 et quae suam ipsius vitam in terris continuaret 62 256.
36 Ecclesiae primaevae authenticam historiam refert Lucas in Actibus apostolorum 217 268 538.
87Ecclesia a primis temporibus **diffusa** est per universum orbem 6 7 11 38 77 93 144 187 191 215 268 660,
88 et iam tunc sese exhibet ut corpus u n u m 43 62 77 84 93
89 et **hierarchice** constitutum 9 19 20 21 25 44 49 50 56 65 188 413 427 438 546* 571 1205 1357 1371.

Proprietates, notae.

40 Ecclesia est societas monarchica 573 1242 1379 2191,
41 independens 1311,
42 visibilis 1614,
43quae tamen constat duplici elemento: visibili (corpore) et invisibili (anima) 982 1523 1714.
44 Quapropter ecclesia in terris habet permixtos bonos et malos 1714.
45 Haeretici et schismatici non sunt **membra** ecclesiae 298 308 544 1478 1492 1523 1562.

46 Non est nisi unica ecclesia Christi 408 435 573 589,
47 quae omnibus hominibus ad salutem consequendum necessaria est 56 226 537 557 637 1346 1858 2269 2273 2274 2275.
48 Vera Christi ecclesia notis certis dignosci potest ¡535 1580.
49 Genuinae Christi ecclesiae soli competit principiorum et membrorum sanctitas 226 516 525 544 838,
Munitas fidei et regiminis 6 7 56 93 188 192 213 241 257 292 296 435 555 556 587 865 1242 1379,
51 catholicitas 79 556 838 839 1243 1422 1548 1562 1580,
52et apostolicitas 210 213 237 292 293 296 297 298 329 341 589 1242 1580,
53 cuius argumentum et condicio est conjunctio cum Petri successore 574 1261.

Primatus Petri et romani pontificis.

54 Inter apostolos Petrus primatum iurisdictionis in ecclesiam a Christo accepit 381 387 436 489 555 571 706 810 1261 1379 1526 2191.
55 Petrus Romam venit ibique mortuus est 11 106* 297 341 611* 651* 652* 1092.
56 Romae sedem suam collocavit et episcopum romanum successorem in primatu instituit 54 188 208 210 211 296 575 897 1092 1242 1418 2178.
57 Romani pontifices sibi semper attribuerunt primatum 19 21 25 27 29 2014 2018 2178* 2179* 2186.
58 Semper a primo saeculo ecclesia romana habita est tamquam centrum unitatis 52 53 55 106* 107 187 210 211 574 575 580 1242 2015*,
59 et romani pontificis ut successoris Petri suprema potestas in universam ecclesiam agnita est 107 265 383 573 574 655 1346 1507 1892 2178.

Episcopi.

60 Episcopi fuerunt legitimi successores apostolorum 20 21 48 49 56 65 188 190* 209 212 237 242 257 296 341 438 546 602 1244 2332,
61 quamvis diversus forte fuerit iuxta diversas ecclesias modus quo facta fuerit primaeva iurisdictionis transmissio 9 73 237 1205 1357 1371 2164 2165.

Infallibilitas.

52 Ecclesia est infallibilis in tradenda Christi doctrina 213 295 1581.
63 Romanus pontifex ex cathedra docens infallibilitate gaudet 294 580 1507 1892 2178 2187.
64 Episcopi in oecumenico concilio congregati agniti sunt semper ut fidei iudices infallibiles 785 792 1250 1419 2185 2186 2291.

SACRA SCRIPTURA.

Inspiratio.

65 Libri sacri, Spiritu Sancto inspirante conscripti, Deum habent auctorem 22 149 185 203 400 404 483 488 1045 1286 1479 2158 2302.
66 Inspiratio consistit in actione Dei moventis, ad modum instrumenti, intellectum et voluntatem hagiographi 149 162 163 175 179 388 1609 1766 2302.

67 Huius inspirationis **obiectum** primarium sunt res ad salutem pertinentes 483 1045 1479 1687 1709 2096,
68 sed vere extenditur ad omnes scripturae partes, innuo aliquo sensu ad ipsa verba 483 979 2158;
69 minime autem ex se importat revelationem rerum scribendarum quas scriptor naturali modo cognoscere potuit cum assistentia divina 1612 1767.
70 **Nullus error** in libris sacris inveniri potest 22 138 203 390a 400 1106 1347 1417 1421 1597 1612.
71 Verum igitur est omne assertum scriptoris sacri secundum eum sensum quem ipse exprimere voluit et expressit 1409 1611 1804,
72 et sic bene explicantur apparentes errores in scientiis et historia 1376 1687 2096 [cf. 215].

Canonicitas.

78 Canonicitatis criterium unicum est traditio catholica, quae in traditione apostolica fundamentum habet 341 819 1584 1607 1896.
74 In hac traditione catholica vere fundatur **canon** tridentinus **veteris testamenti** 190 268 484 791 819 882 1020 1078 1091 1239 1344 1372 1397 1585 2015» 2167 2373
75 et **novi testamenti** 94 95 211 268 341 440 503 538 653 656 791 819 1020 1078 1239 1344 1585 2015* 2167.
76 Versiones sacrae scripturae non sunt inspiratae 1347.
77 De multiplicibus sensibus sacrae scripturae 469 480 1588.

TRADITIO.

78 Exsistit sacra traditio quae verus est fons revelationis 198 242 291 295 371 917 954 1098 1213 1358 1419 1631 1899 2168 2172 2390.
79 Haec traditio scripturam complet per interpretationem authenticam 242 291 443 1098 1581 2168.
80 De facto traditio **apostolica** semper habita est tamquam regula fidei 74 94 191 192 209 210 211 212 213 257 264 293 296 298 329 341 443 445 657 785 898 1043 1107 1623 1705 2142.
81 Quamquam progressus fuit in revelatione usque ad mortem apostolorum 239 2329,
82 ab illo tempore revelationis **depositum** nec augeri nec minui potest 2 213 226 242 288 289 293 785 972 1181 2169 2173,
83 nec tamen omnimodum **progressum** in dogmate respuit 226 371 444 1228 1765 2173 2174.
84 Consensus **patrum** in rebus fidei et morum certitudinem parit 1898 1899 1900 2142 2168 2175,
85 sed ut doctores privati errare potuerunt 1255 1623 2004 2175.

DEUS UNUS.

Exsistentia Dei.

86 Exsistentia Dei naturali rationis lumine certo cognosci potest 197 228 270 275 287 334 416 422 534 535 645 662 888 924 984 1075 1130 1392 1437 1593 1693.
87 Homo cognitionem Dei haurire potest ex ordine mundi aspectabilis 152 172 198 332 515 614 624 746 747 924 959 984 987 1050 1117 1146 1182 1315 1508 1691 1841 2137 2338,

88 cx gubernatione providentiae ilO 172 269 422 742 987 1032 1557,
89 ex dictamine conscientiae 411 512 1146 1557 2315,
90 nec revelatio positiva necessaria est ad hanc Dei naturalem cognitionem (227) 1182 1508.
91 Haec cognitio est omnibus hominibus aliquo modo **congenita** 130 270 332 403 425 512 662 987 1182 1841 2093 2137 2338.
92 De immediata Dei perceptione in hac vita 1545.
93 Exsistentia Dei demonstrari potest a posteriori 334 1596 2339.

Essentia Dei et attributa.

94 Essentia Dei est ipsum **esse;** unde nomen eius proprium est lahve 729 731 857 993 1015 1046 1262 1867 1489 1493 1649 1669 2098 2345.
95 Deus est esse per se et independeos 754 860 861 932 991 993 1867 1489.
98 Attributa divina realiter idem sunt ac divina substantia 1481 1664 1666 1669 1676 1748.
97 Deus est **simplicissimus,** ita ut nullam omnino admittat compositionem 821 424 451 754 756 786 911 923 1041 1066 1122 1128 1266 1660 1669 2066 2067 2081,
78**spiritualis** 111 152 164 (374) 424 451 452 472 534 894 1066 1075 1105 1128 2050 2094 2351,
99omni perfectione **infinitus** 229 423 815 1042 1320 1712 2081 2341,
100**immensus** et ubique praesens 85 177 205 266 424 472 608 754 815 860 893 894 1070 1266 2119 2156 2304 2353.
101 prorsus **immutabilis** 111 321 814 815 1046 1493 1663 1758 2264,
102**aeternus** 110 152 161 164 206 331 608 628 814 860 1015 1481 2264,
108unus et **unicus** 45 191 196 203 275 290 322 331 515 608 625 728 814 1551 2236 2341,
104**omnipotens** 111 171 194 266 323 325 402 542 628 815 1366 1711 1741.

Cognitio Dei.

105 Nulla creatura naturaliter potest Deum videre 236 270 451 452 747 891 913 986 1075 1106 1123 1125 1126 1128 1161 1398 1653 2150 2212.
106 De visione Dei per oculum corporeum 1786 1787.
107 Ad visionem Dei creatura potest elevari, ut fit pro angelis et beatis 236 822 988 989 1106 1114 1398 1752 1786 (2150) 2303.
.08 Deus est **incomprehensibilis** et ineffabilis 164 270 450 603 735 747 756 786 860 861 900 923 931 984 1023 1041 1042 1075 1124 1125 1127 1128 1161 1209 1266 1393 1505 2160 2338.
103 Non possumus essentiam Dei proprie cognoscere 130 270 416 623 718 821 861 923 988 1048 1049 1121 1122 1130 1161 2073 2284 2340,
110 sed aliquo modo per varias notiones quae illam exprimunt 331 403 423 424 455 532 603 786 821 908 930 985 1047 1048 1049 1122 2094,
111 «minime tamen falso conceptu» (Cyr. Al.) 1047 2073;
112 illae notiones non eodem modo intelleguntur de Deo ac de creaturis 270 623 733 754 908 938 1028 1320 1596 2313.
113 Perfectiones Dei ex creaturis eruimus: via negationis 110 423 718 1048 1658 2074 2284 2340 2347,

114 Vi» causalités 735 923 931 1050 1596 2284 2347,
115 via eminentiae 110 450 532 674 734 908 1028 1048 1266 1671 2284 2340 2347.
lift Nomina Dei non sunt synonyma 930 933 1047 1049 2283.
117 Deus se ipsum perfecte comprehendit 270 821 913 931 1161 2073 2239.

Scientia Dei, providentia.

118 Deus uno intuitu omnia novit, non solum quae sunt, sed etiam quae futura sunt 166 177 202 397 429 471 815 1059 (1377) 1803 2069 2313.
119 «Deus praescientia sua non cogit facienda quae futura sunt» (Aug.) 371 521 663 1175 1408 1547 2382.
120 Deus praescit omnia quae futura sunt in libera hominis voluntate 116 1272 1405 1707 1740 1742 1928 2069 2162 2258 2359,
121 quin tamen haec praescientia tollat liberum arbitrium 1175 1405 1742 2162.
122 De praescientia mali 663 1175 1405 1547 1707 1742 2258 2359 2381 [cf. 295].
123 Cognoscit etiam futura libera condicionara 1059 1707 1996.
124Deus providentiam habet circa creaturas omnes 202 422 1014 1134 1377.

Voluntas salvifica, praedestinatio, reprobatio.

125 Deus omnes homines vult salvos fieri 389 1053 1202 1211 1279 1343 1366 2030 2286 2358.
128 Variae interpretationes Augustini in 1 Tim 2, 4: 1457 1735 1906 1927 1962 1964 1983.
127 Quid sit «praedestinatio sanctorum» 1947 1994 2000 2003 2246.
Doctrina Augustini:
128 Aliquos Deus «praedestinavit ad aeternam vitam, misericordissimus gratiae largitor» 1882 1951 1985 1988 2002.
129 Praedestinatio ad fidem et iustificationem est prorsus gratuita 1427 (?) 1428 (?) 1447 1837 1946 1985 1986 1989 1990 1997 1998 2001.
180 Praedestinatio est «occultum opus Dei» 1496 1882 1925 1950 1989 1995 2007.
181 De «vocatione secundum propositum et sine paenitentia» 1570 1948 1949 1959 1987 1988 1990 1991 1999.
182 De numero, et quidem certo, electorum 1951 1959 1960.
188 Quicumque non salvantur «non sunt a massa perditionis praedestinatione discreti» 1447 1946 1949 2000.
184 Qui damnantur non nisi suis meritis damnantur 1707 1735 1901 1998.
185 De «praedestinatione ad aeternam mortem» 1722 1882.
Doctrina aliorum patrum:
18« Praedestinatio est «occultum Dei consilium» (Fulg.) 2246 2254 2255 2266 2286,
187 nec tollit liberum arbitrium 1211 1366 2254.
188 Deus, «quorum merita praescivit, eorum praemia praedestinavit» (Ambr.) 1272 2162.
189 Deus non reprobat nisi eos, quos praescit libere peccaturos 1202 2026 2033 2162 2257 2258;
140 unde qui damnantur sua pereunt neglegentia 1053 1279 2030 2113 2254 2256.

DEUS TRINUS.

Exsistentia et natura Trinitatis.

141 Deum esse trinum ex traditione trium primorum saeculorum constat 20 (?) 23 28 40 80 108 112 113 117 126 128 164 165 180 191 235 256 307 371 376 377 408 414 445 470 479 502 541 546 596 611 681 701 1650 [cf. 465].

142 Contra arianismum patres posteriores ad illam constantem traditionem appellaverunt 757 782 898 1107.

143 In vetere testamento vestigia quaedam Trinitatis inveniuntur 1090 1129,

144 speciatim in textu Gn 1, 26: 235 518 1399 1673 1860.

145 Trinitas exprimitur in **formula baptismi** 784 789 858 917 1246 1682 2082 [cf. 465].

146 De commate ioanneo 378 557 2216 2251.

147 De theophaniis 127 182 290 672 864 937 1400 1653.

148 **Distinguuntur** et tamen **unum sunt** Pater, Filius et Spiritus Sanctus (89 91) 164 179 371 502 596 611 714 737 738 768 776 778 779 904 907 911 915 1068 1269 1368 1672 1682 2084 2126 2280,

149 ita quidem ut in **unitate naturae tres** exsistant **personae** 871 376 378 782 789 898 907 911 920 926 953 996 997 999 1008 1017 1029 1071 1650 1668 1752 2090 2132 2251 2261 2337 2362 2383 2384.

150 Sanctissima Trinitas est **mysterium** 204 632 668 738 779 816 834 859 878 910 915 996 1029 1069 1269 1672 2084 2280 2337.

Personae Trinitatis.

ibi Solus **Pater** non procedit 431 479 608 634 679 814 880 915 917 932 934 936 983 1009 1040 1081 1657 1681 2220 2342 2348.

152 *Filius* non factus est 164 442 545 675 678 756 758 761 764 765 866 942 971 1081 1086 2075 2076,

153 sed a Patre vere **genitus** est 153 373 374 391 541 545 608 668 674 678 760 765 816 823 826 866 896 902 910 942 983 1039 1043 1271 2085 2220 2343,

154 generatione non libera (145 608) 775 1102 2106,

155 non tamen coacta 775 879 1102,

15« sed voluntaria et naturali 145 862 879 971 1102 2066 2068 2126.

157 Filius est Patri **coaeternus** 130 137 (?) 182 200 205 391 393 401 431 442 470 539 608 (?)609 611 668 676 679 760 761 813816 823 877 910 934 935 9361009 1014 1040 1262 1316 1460 1816 2076 2126 2343,

isset consubstantialis 153 277 (376) 392 398 409 540 541 677 755 756 758 767 768 769 783 787 866 868 880 896 909 912 952 994 1043 1072 1168 1264 1271 1656 1677 2126 2199.

159 Inter Patrem et Filium est identitas naturae et distinctio personarum 876 409 414 536 636 862 881 902 952 970 971 1053 2067.

180 Aliquo modo Pater maior est Filio 256 374 376 608 636 896 915 925 940 1656

141 **Verbum** est nomen Filii proprium 45 205 290 632 770 787 899 969 994 1678 2065 2070 2348

1«2 Filius vocatur Dei sapientia 137 165 182 540 611 674 787 816 899 1264 1460 2075 2348,

sermo Patris 277 371 373 375 379,
splendor Patris 539 545 756 768 770 1072 2343 2348,
imago Patris 674 746 758 787 868 952 969 1006 1072 2078 2348.
163 Filius procedit a Patre per generationem intellectualem 179 182 200 277 373 398 610 632 754 825 969 994 1677 1816 2065 2083 2259.
164 *Spiritus Sanctus* est Deus 376 779 926 996 999 1393 1670 2078 2089,
165 quod probatur ex eius operatione 780 920 1070 1283 1285 1561 2080 2107 2114;
166 consubstantialis est Patri et Filio 783 784 909 914 940 996 1040 1069 1081 1082 1246 1286 1650 2079 2114 2126 2216.
167 **Procedit** a Patre 164 915 917 983 1009 1038 1039 2126 2220 2337.
168 Est etiam spiritus Filii 378 783 834 872 915 951 1082 1099 1459 1650 2212 2348,
169 et vocatur imago Filii 611 2078.
170 A Patre per Filium procedit 372 479 611 770 878 904 907 953 1040 2348.
171 A Patre Filioque procedit 375 714 1067 1082 1086 1099 1284 1662 1678 1681 1839 1840 2079,
172 principaliore quodam modo a Patre 951 1038 1678 1681 1840.
173 Spiritus Sanctus non est Filius 376 778 983 996 1009 1840 2220 [cf. 148],
174 neque eius processio est generatio (907) 917 983 996 1009 1068 1081 1681 2343.
175 Est ipsa **sanctitas** 611 914 941 950 983 1750,
donum Dei 858 1561 1670 1678,
176 unio inter Patrem et Filium 945 1099 1582 1665.

Relationes et appropriationes.

177 «Singula quaeque persona non est minus aliquid quam ipsa Trinitas» (Aug.) 1667 1670 2090.
178 Personae divinae **relationibus** tantum inter se distinguuntur 867 896 907 915 926 939 983 990 996 1009 1039 1067 1082 1264 1459 1582 1660 1670 1672 1748 2067 2085 2212 2220 2343 2344 2346 2362,
179 ideoque tres personae sunt coaequales quoad perfectionem 779 899 903 1582 1677 2212 2216 2261.
180 Operationes ad extra communes sunt tribus personis 235 769 779 782 784 834 920 949 1037 1039 1071 1169 1186 1661 1662 2132 2207 2250 [cf. 195],
181 ita tamen ut **creatio** fiat per Verbum 98 130 153 156 164 179 194 234 235 277 290 371 391 394 398 401 414 479 518 608 678 714 758 764 S14 943 949 10S6 1816 2066 2352,
182 et **sanctificatio** per Spiritum Sanctum 389 611 (787) 850 907 915 960 1282 20S0 2089 2107 2352.
183 De significatione istius verbi «per» 943 949.

Missio personarum divinarum.

184 Mittitur Filius a Patre 182 376 394 398 1656.
185 Spiritus Sanctus mittitur etiam a Filio 290 871 2040 2126.

18« *Arianorum* doctrina de Filio 648 649 650 651 651* 777 935 938 1659.
187 *Sabellianorum* doctrina 371 376 996.

CREATIO.

Creatio in genere.

188Deus **omnia** creavit 14 85 98 110 112 152 154 161 171 191 194 205 266 267 326 397 402 409 445 459 608 614 681 748 814 1014 1147 1316 1490 1564 1596 2098 2126
issex nihilo 85 111 114 150 178 179 194 199 275 290 323 324 325 327 328 363 398 445 478 615 628 687 714 748 754 761 1014 1147 1315 1540 1550 1564 1711 2075 2135 2145 2223 2264 2310 2349;
190 solus creat 764 942 1702 1711 1865 2136 2356,
191 libere 168 196 205 235 391 397 748 1490 1751,
192 secundum ideas divinas 1553 1803,
193ex **bonitate** 168 231 462 884 1005 1751 2223 2282 2283 2349,
194 utque suae perfectiones manifestentur et agnoscantur 7 171 179 275 643 2307.
195 Trinitas creat 235 714 1564 1662 1702 2264 [cf. 180].
196 M u n d u s (materia) non est aeternus 151 154 178 179 206 207 267 322 325 391 397 447 (454) 614 761 1317 1564 1747 1757 2076 2135 2264 2288.
197 Deus non est auctor mali 324 398 1366 2180 [cf. 122].

Angeli.

198Exsistunt angeli a Deo **creati** 17 83 113 145 156 164 165 448 667 1141 1316 1691 1782 2350;
quando creati sint 89 448 1101 2223;
199 natura excellente sunt praediti 989 1005 1148 1691 1782 1843 2352.
200De natura **spirituali** angelorum 278 354 646 667 895 950 989 1005 1026 1141 1152 1197 1484 1522 1774 2050 2156 2303 2307 2320 2350 2351.
201 Angeli non sunt ubique 781 1070 2156 2303 2353.
202 Quamvis cognitione praestantiores, non norunt ea, quae sunt in corde, nec quae futura sunt 1391 2051 2303.
208Angeli creati sunt **liberi** 142 156 244 542 950 1755 1782 1950 2265 2325 2351;
204 inter se colloqui possunt 1197 2352;
205 in diversos **ordines** distinguuntur 83 822 849 989 1141 1148 1394 1805 2335 2355.
206 Elevati sunt ad ordinem supernaturalem 941 950 960 1755 2353.
207 Multi, aeternam beatitudinem adepti, iam in bono confirmati sunt 989 1755 1950 1955 1971 2266 2325;
208 multi vero, gravi peccato commisso, in aeternam damnationem ruerunt 356 793 1708 1753 1843 1950 1955 2013 2266 2307.
209Angeli boni sunt **ministri Dei** et homines adiuvant in negotio salutis 83 89 446 448 475 895 940 1022 1217 1387 2156 2161 2303 2354;
210 angeli mali hominibus nocere possunt 258 278 446 475 1022 1391 1488 2161.

Doctrina Augustini de creatione mundi:
211 Secundum Augustinum Deus omnia simul creavit 1692 1695
212 indiditque creaturis rationes seminales 1541 1695 1703 1865.
213 De cognitione angelorum matutina et vespertina 1689.
214 Dies genesiaci dispares sunt a nostris 1542 1690.
215 Monita Augustini de cautione adhibenda in intellegendis primis capitibus Geneseos 1683 1684 1685 1686 1687.

Homo.

216 Homo constat ex anima et corpore 147 159 170 1563 2062 2134 2349.
217 Anima humana est incorporea 252 (346 347 349) 1021 1438 1448 1700 (2050) 2357,
218 immortalis (132 133 157) 168 206 252 349 683 739 1100 1700 2357.
219 Non datur in homine nisi unica anima 170 467 (?) 1021 1056 2225 2357.
220 De trichotomia 148 1021 2225.
221 Homo est liber 123 142 156 184 244 335 446 466 542 667 1151 1880 2113 2225 2265 2357 [cf. soi].
222 Anima humana a Deo creatur 683 1232 1385 1441 1559 1700 1879 1965 (?) 2146 2181 2224,
223 nec praeexsistit corpori (466) 1004 1058 1456 2105 2181 2224,
224 nec traducitur generatione 446 (?) 723 805 875 1395 1448 2224.
225 Utrum Deus immediate creaverit hominem 250 360 361 687 1149 1232 1696.
220 Mulier facta est ex viro 723 1278 1543 1702 2147.
227 Omnes homines ex Adam et Eva originem ducunt 723 1278 1813 2147.
Ï28 Homo est imago Dei 159 361 722 746 1673 1732 1806.

Homo primigenius.

229 Protoparentes ante lapsum donis naturae indebitis ornati erant: iustitia originali 225 253 567 973 1318 1698 2086 2192,
230 immunitate a concupiscentia 224 1150 1706 1762 1952 2122 2388
231 et a necessitate moriendi 184 566 612 749 750 883 1150 1699 1760 1928 1956 2122.
282 Scientia Adami excellens fuit 2011 2104 2360.
233 De origine linguae 1051 1537.
284 Protoparentes ante peccatum vitam vivebant summe felicem 1762 1952 2013 2122.

Gubernatio divina.

235 Deus omnia conservat 171 207 458 987 1134 1688 1694 2285 2310 2356,
236et concurrit omnibus creaturarum actibus 1403 [cf. 829].

VIRTUTES.

Virtutes in genere.
287 Notio virtutis 641 1904.
288 Exsistunt virtutes infusae fidei, spei et caritatis 72 1216 1424 1425 1469 2324,
289 quae infunduntur in prima justificatione 1425 2009,
240 et sunt augmenti capaces 955 2328.

241 Virtutes infusae possunt amitti 1469.
242 Sine caritate potest fides subsistere 1469 1679.
243 In caelo cessabunt fides et spes, permanebit autem caritas 1057 1799 [cf. 607].
244 De infusione virtutum moralium 1476 1849.
245 De donis Spiritus Sancti 1832 1337.

Fides.

246 Obiectum primarium fidei est ipse Deus 923 1739.
247 Obiectum fidei complectitur mysteria captum rationis excedentia 1121 1303 1613.
248 Fides est assensus intellectualis 421 820 1429 1980 2144,
249 liber 245 417 421 1734 1821 2144,
250 firmus 418 972 2055 2144.
251 Fides est actus supernaturalis 418 1204 1486.
252 De «fide miraculorum» quae est charisma quoddam 820 1312.
253 Motivum fidei non est rationalis evidentia obiecti propositi 963 1181 1277 1826 2055 2197.
254 Motivum intrinsecum fidei est auctoritas Dei revelantis 162 173 175 417 562 1179 1248 1303 1321 1466 2055 2143 2197.
255 Certa cognitio huius divinae revelationis praerequiritur fidei 627 629 1486 1506 2144.
256 Fides est certior omni cognitione naturali 417 418 846 963 1223 1248 1303 1593 1970 2144.
257 Fides non adversatur rationi humanae 173 (353) 514 1429 1613,
258 sed illam aliquando praecedit 1321 1429 1486 1499 1554 1826 2111 2144
259 et ad perfectiorem modum cognitionis elevat 433 1429 1486 1746 2111 2144.
260 Ratio potest fidei fundamenta demonstrare 344 510 513 627 630 661 924 1551 1613 1980 2143,
261 et, fidei lumine illustrata, rerum divinarum scientiam excolit 433 1486 1672 2111.
262 Fides debet esse universalis et extendi ad omnem veritatem revelatam 298 972 1304 1598.
263 Cum per fidem credantur ca quae non videntur, illi semper inest aliqua Obscuritas 417 869 1057 1223 1498 1826 1833 2318 2331.
264 Fides adultis ad iustificationem et salutem omnino necessaria est 289 531 1445 1450 1945 2260.
265 De necessitate fidei in Christum mediatorem 1857 1884.

Spes.

266 Obiectum spei est futura nostra beatitudo 1057 1187
267 ac praesertim possessio ipsius Dei 1474 1482.
268 Spes in fide fundatur, ac proinde est certissima 1057 1187 1913.
269 Motivum principale spei est bonitas Dei, a quo praemium exspectatur 1312,
270 secundarium autem sunt ipsa nostra merita 1312.
271 Honestum est bene agere propter spem praemii, eo quod praemium illud est ipse Deus 1025 1474 1491 1933.
272 Spes adultis necessaria est ad iustificationem et salutem 1292 1512.

Caritas.

278 Caritas instituit veram amicitiam inter Deum et hominem 26 433 1251;
274est omnium virtutum **excellentissima** 242 1025 1216 1251 1679 1799 1933 2176
275 radix et perfectio ceterarum **26 1363 1445 1538 1798 1933 2117.**
276 Caritas perfecta ea est, qua Deus propter se ipsum super omnia ametur **1474 1491 1528 1538 1586 1671 1763.**
277 Secundario autem amandus est proximus propter Deum **1528 1583 1586 2117.**
278 Caritas supponit fìdem et in ea fundatur **433 1472 1503.**
279 Praecipuum caritatis motivum est bonitas Dei **1589.**
280 Probatio caritatis exhibitio est operis 2333 2334.
281 Caritas omnibus ad salutem necessaria est **1503 1583 1943.**

Religio et cultus sanctorum.

De notione religionis cf. supra n. 1 2.
282 Inter actus religionis datur **oratio** seu colloquium cum Deo, quo ab illo petimus bona decentia **1154 2001** [cf. 841].
288 Sancti caelites cultu digni sunt, infra tamen latriae cultum **81 572 1109 1285 1603 2378.**
284 Habetur **communio sanctorum,** qua mortuorum animae iustae, nostra cognoscentes, pro nobis orant 852 1140 1396 1603 1770 1935.
285 **Reliquiarum** cultum testatur traditio Christiana **70 81 726 1738 2148.**
286 Cultus sacrarum **imaginum** licitus est ac pius **952 2095 2377.**
287 **Crux** Domini nostri sive ipsa reliquiis, sive imaginibus, sive signo manu formato colitur 125» 367 824 1815 1844.

PECCATUM.

Peccatum personale.

288 Peccatum est aversio a Deo et conversio ad creaturas **1546 1565 1586 1605 1753 1761 1763 1904 2256.**
289 Non est aliquid positivum **1546 1549 1754.**
290 Dantur peccata mere interna **119 166 239 273 352 1734.**
291 Peccata distinguuntur **gravia et levia 481 (978) 1300 1382 1529 1733 1846 1918 2233.**
292 Non omnia peccata gravia sunt aequalia **957 1381 1442 1975 2314.**
293 Num peccata levia multiplicata coalescant in grave **1529 1846.**
294 Sine consensu **libero** non datur peccatum **123 244 335** 1151 **1406 (1454) 1549 1558 1560 1565 1973 2118.**
295 Deus non est auctor peccati, sed illud solummodo permittit 1734 **1889 2032 2118 2255 2257 2258 2326 2358 [cf. 122].**
296 Peccatum mortem dat animae **1030 1828.**
297 Actu peccaminoso iam transacto aliquid peccati remanet 1873 1912.

Peccatum originale.

298 Protoparentes, gravi peccato commisso, pristinam **iustitiam** amiserunt **225 286 567 1318 1698 1706 2013.**
299 **Mors** est effectus peccati Adami **183 345 395 566 567 612 749 750 763 829 1325 1699 1760 2013 2266.**

300 Per peccatum Adam perdidit cetera dona indebita 183 225 703 1150 1727 1883 1967 2036 2122 2388.
801 Servavit tamen liberum arbitrium 244 349 398 1022 1406 1883 2036 2038 [cf. 221].
802 Peccatum Adami in **omnes homines** pertransivit 224 255 286 486 496 586 683 684 698 715 717 763 804 967 1077 1184 1185 1228 1229 1290 1291 1341 1715 1791 1871 1872 1876 1877 1899 1951 2007 2013 2122 2123 2181 2207.
303 Peccatum originale naturali **generatione** traducitur a patre 586 1077 1456 1715 1728 1870 1918 1960 2007 2195;
304 habet rationem **voluntarii** 1876 1877 1969 1972 2010.
305 Quae sit essentia peccati originalis eiusque habitudo ad concupiscentiam 1871 1872 1887 1911 1972.
306 De sorte **infantium** sine baptismo morientium 1012 1441 1456 1525 1878 1882 1901 1908 1924 1946 1997 2271.
807 Errores *Pclagianorum* de peccato originali et sorte infantium 1525 1878 1967 1976 2016 2019 2025.

GRATIA ACTUALIS.

Necessitas.

308 Ad omne opus bonum salutare gratia est absolute **necessaria** 220 348 558 1003 1153 1219 1302 1455 1456 1569 1572 1719 1733 1791 1821 1832 1835 1855 1883 1890 1902 1903 1914 1936 1937 1938 1954 1966 2004 2200 2202 2243 2272 2276 2359.
309 Sine gratia potest homo actus quosdam **naturaliter honestos** ponere 1162 1528 1733 1809 1905 2244 2272.
310 Deus impossibilia non iubet 1220 1795.
311 Quo sensu actus peccatorum sint peccata 1450 1472 1528 1943 2037,
312 item actus infidelium 415 9S2 1162 1463 1528 1729 1902 1903 1904 1905 2041 2042 2244 2245.
313 Sine gratia nequit homo legem diu servare 1162 1719 1731 1933 1941.
314 Etiam ad **initium fidei** et conversionis gratia necessaria est 114 803 (892) 963 (1155) 1165 1177 1204 (1207 1219) 1450 1569 1571 1734 1736 1936 1940 1968 1978 1979 1980 1981 1982 1984 2004 2005 2006 2034 2045 (2052 2053) 2163 2227 2243 2246 2278.
315 Sine gratia nequit homo diu concupiscentiae et **gravibus tentationibus** resistere 548 1191 1210 1263 1404 1406 1592 1718 2201.
316Nemo potest sine speciali privilegio gratiae a concupiscentia et **peccatis levibus** esse prorsus **immunis** 527 981 1509 1536 1720 1722 1733 1737 1794 1801 1846 1888 1894 1918 1921 1976 2091 2201.
317 Gratia necessaria est etiam homini iam perfectissime iustificato 1792 2159 2201.

Perseverantia.

318 Omnes iusti perseverare possunt si volunt 1177 1945 1955 1956,
319 non tamen diu sine auxilio gratiae 485 1153 1956 2227.
320 **Perseverantia finalis** est magnum Dei donum 1958 1960 1992 1993 1995 1999 2002 2005 2028.
321 Quid sit haec perseverantia finalis 1947 1949 1992 1993 1999 2002 2028.

Natura gratiae.

322 Gratiae vocari possunt, licei minus proprie, creatio, liberum arbitrium, praedicatio evangeli! 430 1443 1556 1736 1764 2035 2043.

323 Ad gratiam quoque pertinet protectio a peccato aliique favores externi providentiae ad salutem spectantes 1483 1504 1592.

384 Gratia est aliqua tnotio **interna** 833 1443 1556 1736 1764 1853 2043.

SSSGratia actualis constat tum illustratione **intellectus** 430 704 1483 1485 1720 1722 1724 1852 1853 2034 2091 2276,

326 tum inspiratione **voluntatis** 53 430 548 1159 1458 1485 1568 1572 1576 1720 1722 1724 1736 1821 1822 1852 1853 1955 2035 2091.

Appellationes et divisiones.

327 Gratia et **praevenit** actus salutares, et sic dicitur praeveniens, vocans, excitans 1458 1556 1572 1793 1914 1938 1942 2235 2278 2316 2326,

828et **adiuvat** ut fiant, et dicitur adiuvans, cooperans, subsequens 1793 1914 1942 2235 2272 2278 2326.

829 Gratia ita humanae voluntati **cooperatur**, ut nihil boni tunc faciat homo quod non **simul** faciat Deus 465 485 599 704 1003 1219 1220 1510 1515 1571 1793 1848 1854 1893 1936 1941 1999 2278 2316 2326 2385

SSOAdiutorium gratiae duplex est: alterum **quo**, alterum **sine quo non** 1556 1850 1954 1955 1957.

831 Gratia ipsi Adamo necessaria fuit, non vero eadem ante et post lapsum 1952 1954 1955.

332Datur aliqua gratia quae vere **sufficit** ad consequendum effectum, non tamen de facto illum consequitur 244 247 622 1158 1159 1188 1220 1753 1925 1955 1956,

833alia autem quae **efficaciter** movet voluntatem 348 558 1568 1572 1573 1707 1890 1926 1940 1958 1963 1979 1996.

Gratia et libertas.

834Gratia non destruit **liberum arbitrium** 244 446 704 1034 1151 1159 1165 1188 1204 1219 1436 1510 1556 1571 1572 1573 1710 1722 1723 1735 1736 1821 1823 1848 1854 1856 1890 1954 1955 1961 2359;

335 unde etiam cum aequali gratia unus consentire, alter dissentire potest 247 1753.

386De maiore **victrice delectatione** 1568 1594 1722 1724 1737 1822.

837 Deus infallibiliter praescivit quo modo libera voluntas gratiae auxilio usura sit 1740 1830 1948 1985 2033,

838 et nonnullos «ita vocat, quo modo iis vocari aptum est ut sequantur» (Aug.) 1427 1573 1574.

Gratuitas.

839 Gratia superat omnes exigentias naturae 1456 1939 1982,

840essentialiter **gratuita est** (808 1155) 1443 1451 1452 1456 1458 1473 1496 1791 1807 1837 1851 1857 1889 1974 1999 2005 2034 2044 2045;

841 recte tamen **oratur** ad petendam gratiam 1724 1795 1796 1801 1821 1941 2201.
842 Potest ipsa conversio et perseverantia finalis precibus suppliciter **emereri** 699 1456 1827 1940 1993 1994 2001.

Distributio.

843 Deus occulta sed iusta dispensatione gratias **inaequales** hominibus tribuit 1456 1496 1821 1925 1984 1995 2028 2277;
844 numquam hominem deserit, nisi prius ab illo deseratur 1792 1889 1954 1960 2026 2029 2227 2232 2255.
345 **Obduratio** non immittitur a Deo nisi ut praecedentis poena peccati 1830 1907.
346 **Peccatoribus** omnibus, etiam obduratis, datur sufficiens gratia ut converti possint si velint 1220 1405 1830 2097 2232.
847 Nemini, neque **infidelibus,** Deus denegat gratiam sufficientem ad fidem et ad salutem 12 622 1158 1313 1461 1539 1791 1968 1986 2020 2046 2047 (2277).
348 Errores *Pclagianorum:* de libero arbitrio 1411 1412 1413 1414 1415 1416 1495 1856,
349 de natura gratiae 1412 1413 1443 1939 2008 2020,
350 de necessitate gratiae 1355 1356 1411 1413 1718 1855 1888 1894 1902 1976 2019,
351 de gratuitate gratiae 1450 1978 1989.
852 Errores *Scmipclagianorum* 1981 2003 2021 2022 2024 2278.

GRATIA HABITUALIS.

Ordo supematuralis.

858 Inter dona quae Deus largitus est creaturis, alia suut naturalia, alia **supernaturalia** 253 529 699 813 941 950 960 1027 1185 1318 1433 1755 2106 2115 2265 2359.

Iustificatio.

354 In iustificatione infunditur donum supernaturale permanens, gratia habitualis 251 253 449 564 1228 1282 1319 1698 1701 1715 1730 1732 2063 2080 2099
355 vere **delentur** peccata 146 407 1216 1256 1886 1910 2009 2298 **[cf. 475].**
356 homo interne **renovatur** 32 36 219 548 607 835 973 1011 1144 1203 2080 2089 2106 2109 2193,
857 **inhabitat** in illo Spiritus Sanctus 36 89 158 159 219 251 449 607 683 770 780 813 872 944 1071 1186 1216 2107 2114,
858 fit **divinae consors naturae** 40 412 613 770 780 787 788 944 1283 1468 2063 2079 2106 2107 2193 2286,
859 filius Dei **adoptivus** 407 766 770 788 813 948 1171 1187 1216 1228 1273 1433 1468 1777 2106,
860 heres regni caelestis 607 1187 1228,
861 amicus Dei 433 1187 1203.
862 Homo debet se **disponere** ad iustificalionem per fidem 16 419 1024 1163 1445 1446 1450 2163 2260 2327

883 et per actus aliarum virtutum 15 16 416 428 481 1024 1163 1310 1362 1515 1590 1827 2327.
Sat Gratia habitualis **amittitur** peccato mortali 158 683 770 973 1701 1944.
365 Homo numquam potest certus esse de sua iustitia 1374 1800 2295.

Meritum.

866 Iusti verum meritum habere possunt 68 123 246 311 599 836 966 1247 1383 1449 1452 1477 2045 2316 2326;
367 mereri possunt vitam aeternam 173 176 396 564 1453 1498 1502 1575 1807 1937,
868 augmentum gratiae 1446 2027 2328,
869 non autem ipsam iustificationem 1446 1449 2027 2044.
370 Condiciones meriti: promissio Dei 962 1477 1511 2253,
371 libertas arbitrii 123 156 1380,
372 status gratiae 1449 1575.

VERBUM INCARNATUM.

PERSONA CHRISTI.

Vera divinitas.

878 Iesus Christus eiusque opus divinum in vetere testamento praedictum erat 31 122* 127 141 277 290 394 398 445 518 638 664 1209 1470 1600 [cf. m].
874Christum esse verum Deum traditio **antenicaena** testatur 18 31 35 42 45 52 69 81 98 101 112 113 117 131 136 137 160 189 191 218 222 248 277 336 350 377 399 401 405 406 431 445 502 518 596 617 632 634 692 [cf. 158]
375 Solus **Filius Dei** incarnatus est. neque est alius ac Iesus Christus 43 62 (89 91) 98 127 136 141 191 214 218 290 371 377 393 398 401 531 632 788 875 907 1518 2048 2059 2060 2182 2221 2383.

Vera humanitas.

876Veram naturam humanam assumpsit, non **apparentem** tantum 39 51 62 63 189 336 343 353 357 394 405 426 604 680 732 794 817 873 876 928 1076 1083 1086 1089 1110 1160 1209 1254 1288 1400 2184 2188 2221 2289.
877 Habet igitur Christus **verum corpus** ex Mariae substantia formatum 51 62 112 136 277 290 353 371 389 398 700 711 730 759 799 800 817 875 905 995 1086 1578 1644 2048 2059 2060 2128 2133 2138 2170 2171 2182 2183 2221 2240 2241 2364,
378 et animam **rationalem** 394 460 461 875 995 1052 1076 1083 1086 1395 1517 1818 1953 2060 2138 2149 2170 2182 2184 2221 2238 2289,
379 et sic est ex genere Adami **nobisque consubstantialis** 398 604 788 794 890 1052 1167 1517 1808 2060 2123 2124 2199 2365.
380 <Quod non est assumptum, non est sanatum» 794 817 906 928 1018 1052 1055 1254 1578 1818 2128 2240 2249 2364.

Unio naturae divinae et humanae.

381 Incarnatio est **mysterium** 910 1014 1031 1103 1160 1430 1431 1953 2048 2054 2134 2138 2171 2182 2198 2219 2281 2362 2371.

§82 Verbum **non** est in naturam humanam **conversum** neque ei **commixtum** 379 394 (705) 799 905 910 1054 (?) 1079 1086 1160 2048 2061 2124 2128 2138 2170 2221 2241 2312 2362 2380,
383 sed eam assumpsit ita ut sint **duae naturae,** distinctae quidem 39 189 379 453 482 605 670 705 711 1006 1055 1080 1086 1160 1227 1267 1288 1289 2057b 2064 2071 2088 2203 2208 2215 2248 2287c 2312 2365 2379
884 sed aliquo modo unitae 221 277 460 518 606 720 759 773 827 874 1001 1285 2060 2062 2131 2199 2219 2366,
385idque unione **personali** 379 393 709 873 1017 1110 1227 1288 1354 1431 1518 1680 1842 1859 1916 2056 2061 2124 2128 2132* 2134 2170 2171 2183 2193 2221 2238 2241 2287a 2287b 2287c 2312 2362 2368 2379 2380 2383.
Errores *Thtodori Mopswstcni* 1113 1113 a sqq.
Errores *Nestorii* 2057 a 2057 c sqq.
888 Haec unio, quae facta est in ipsa conceptione 796 1017 1680 1842 2057 2060 2133 2171 2248 2300* 2312 2368,
887 est **inseparabilis** 218 797 799 800 1055 1079 2048 2057 2134 2170 2199 2208 2210 2248.
888 In Christo sunt **duae voluntates** 790 1074 (?) 1133 1309 2365 2366 2383,
889 sibi invicem non contrariae 790 2203 2386,
890et **duae operationes:** altera divina, altera humana 277 379 533 670 705 759 771 773 794 817 1044 1080 1267 1288 1289 1354 2103 2289 2361 2362 2365 2366 2383
891 De operatione theandrica 771 1651 2279 2366.
892 In Christo est vera **idiomatum communicatio** 460 (482) 709 795 797 799 830 831 874 889 909 1044 1089 1267 1859 2056 2060 2130 2170 2183 2287 c 2312 2361.

Consectaria huius unionis.

898Homo Christus est Filius Dei naturalis, **non adoptivus** 788 863 909 1433 1777 1811 1836 1916 2049 2076 2106.
394 Christus, plenissimus gratiae, omnimodam **sanctitatem** habuit 682 995 1208 1680 1836 1842 2071 2088 2120 2368.
395 Christus homo adorandus est 81 762 795 827 1285 2071 2087 2363.
898 Christus erat liber a pravis affectibus 929 1953 2123 2184 2330 2386
897 et a peccato cum **originali** 357 1704 1808 1872 1899 '"lô 1929 2010 2207 2242 2247 2311 2330.
898turn **personali** 350 394 482 527 684 799 929 995 1006 1087 1198 1224 1342 1406 1916 2031 2218 2242 2247 2365 2367;
899immo ne peccare quidem potuit 461 798 1721 2141 2182.
400Corpus habuit **passibile** 63 66 124 221 336 (426) 445 520 533 709 772 773 794 828 (876 889) 890 1014 1227 1859 2221,
401 atque obnoxius fuit **infirmitatibus** humanis 879 771 772 798 817 1462
402et **passionibus** 131 136 879 (426) 798 929 1076 1167 1267 2103 2247 2249 2367.
403 Christus **libere** passus est et mortuus 830 831 889 1063 1224 1275 1595 1654 2039 2103 2249 2305.
404Num fuerit in Christo **ignorantia** 204 774 925 992 1178 1348 1389 1400 1410 1555 2049 2072 2290 2296* 2368.
405 De visione beatifica Christi 670 913 2238 2239.

OPUS CHRISTI.

Necessitas incarnationis.

4M Nisi Adam peccasset, incarnatio non habuisset locum 254 492 765 1218 1517 1929 2087 2213 2305.
407 Deus potuit quidem redemptionem humani generis alio modo efficere 767 1577 2149 2195 2204,
408 ideoque incarnatio est liberum Dei donum 99 127 909 1103 1517 2289 ;
409 aliquo sensu tamen **necessaria** dici potest 31 612 751 767 961 1006 1675 1915 1929 2127 2182 2204 2213 2241 2311.

Finis incarnationis.

410 Finis incarnationis et passionis Christi est **salus** h o m i n u m 12 26 40 66 74 75 99 108 112 128 131 389 508 901 991 1089 1917 2007 2307,
non angelorum 356 (1369) 1843 1917 2265 2307,
411 et amoris erga homines manifestatio 98 248 1103 1589 1595.
412 Christus voluit hominibus dare **exemplum** vitae 201 398 401 632 634 669 995 1589 1715 1929 2369,
418eos **redimere** a **peccato** et servitute diaboli 31 69 89 130 221 249 370 399 405 492 498 533 669 680 684 691 763 799 889 928 1007 1014 1052 1077 1085 1103 1198 1201 1218 1221 1252 1257 1401 1527 1655 1675 2031 2063 2149 2182 2195 2369,
414iis reddere **gratiam** et **immortalitatem** 33 127 345 631 711 718 751 752 767 798 828 829 831 1016 1715 1818 1929 2069 2370,
415sicque eos reducere ad **pristinum statum** per peccatum Adami amissum 223 255 394 399 405 563 612 703 717 740 762 767 799 829 890 928 946 998 1007 1160 1185 1777 1857 2038 2086 2115 2141 2188 2192 2207 2211 2242 2369.

Consecutio illius finis.

416 Redemptionem Christus effecit per modum veri **sacrificii** 18 33 76 492 498 664 669 673 751 794 1085 1201 1221 1289 1655 1915 2129 2188 2209 2270 2311,
417 quod in cruce Deo obtulit 406 889 901 1103 2188,
418 ipse sacerdos et hostia 1007 1016 1063 1221 1268 1595 1608 1745 2040 2217 2263,
419et per modum verae **satisfactionis vicariae** 62 140 482 552 565 664 673 691 751 767 831 906 1252 1342 1401 1675 1916 2031 2049 2311
420 Deo, non diabolo, persolutae (508) 1016 (1257) 1675 (2311).
421 Satisfactio haec est superabundans 492 831 1185 2211
422et **universalis** 12 224 664 669 751 767 906 927 998 1184 1221 1252 1275 1313 1527 2031 2149 2188.
428Sic Christus factus est **mediator** inter Deum et homines 701 766 769 873 1016 1462 1500 1595 1746 1836 1857 2184 2188.
424 et gratiae dantur per eum et propter eum 7 18 61 405 1208 1274 1279 1527,
425etiam eae quibus sub **vetere lege** degentes justificari poterant 45 57 61 1426 1595 1727 1857 1884 1891 2196.
424 Anima Christi descendit ad **inferos** 238 259 818 1103 1104 1369 2210 2262.

427 Christus **ascendit** in caelum secundum naturam humanam 191 259 1784 2040 2211 2262 2289.

428 Iu **dicabit** vivos et mortuos 31 33 101 125 191 290 552 647 1014 2262.

MARIA MATER DEI ET VIRGO..

429 Maria fuit vere mater Dei 42 223 711 788 1017 1086 (1113b 1113d) 1400 (2057 a) 2059 2064 2242,

.deipara» (OeoTÔKOç) 680 745 2054 2058 2060 2125 2171 2364 2378 2379 2383 2387'

480 **virgo** fuit in conceptione 112 191 222 224 277 330 358 380 394 476 495 633 634 711 730 745 796 910 995 1017 1077 1209 1289 1361 1518 1808 2177 2182 2194 2195 2217 2290a 2372,

431 in partu (359 47«) 495 1014 1289 1327 1430 1518 1808 1975 2177 2182 2184 2194 2217 2242 2312 2331 2372,

432 et mansit virgo post partum (330 380) 745 1073 1111 1361 1518 1643 2133 2177 2194 2217 2228 2289 2290 c (ad calcem libri) 2372 2383 2390.

438 Maria est **nova Eva,** in mysterio redemptionis cooperatrix 141 224 358 715 1578 1644.

434 **Sanctitas** Mariae est omnino singularis 745 927 (?) 1643 1794.

435 Concepta est **immaculata** 719 1314 1704 (?) 1794 2141a 2242 (?) 2290 a 2336 a 2336b 2336c 2389.

436Eius corpus in caelum **assumptum est** 2290a 2290 b 2290c (ad calcem libri) 2390.

SACRAMENTA.

Sacramenta in genere.

487 Sacramenta sunt signa sensibilia quae gratiam simul significant et conferunt 181 303 590 1179 1423 1424 1432 1475 1524 1601 1647 1744 1847.

438 Physice constituuntur rebus (materia) et verbis (forma) 303 1062 1329 1817 1834.

439Inter ritus sacramentales **impositio manuum** speciali modo significat collationem gratiae 304 362 569 595 919 1236 1295 1359 1627 [cf. 627 662].

440In statu legis **naturae** exsistebat **remedium** aliquod, a Deo institutum, contra peccatum originale 1909 2306.

441 In **vetere lege** vera sacramenta exsistebant, nec tamen per se sola gratiam conferebant 1419 1475.

442**Circumcisio** fuit sacramentum veteris legis, baptismum praefigurans 134 1646 1875 2306.

448 Sacramenta conferunt abundantiorem gratiam pro meliore dispositione suscipientis 809.

444Sacramenta cum **obice** recepta gratiam non conferunt; remoto autem obice, reviviscunt et infunditur gratia 1621 1625 1637 1638 2269.

445Sacramenta baptismi, confirmationis, ordinis animae imprimunt **signaculum** spirituale et indelebile 712 808 847 968 1011 1233 1240 1282 1332 1337 1619 1620 1642 1713 1867,

446et ideo numquam debent **iterari** 308 314 592a 593 727 1617 1619 1621 1623 1627 2269.

447Sacramenta **gratiam conferunt** ex virtute Sancti Spiritus quae ritui inest 303 607 683 835 947 1282 1329 1423 1834 2110.

448 Christus est **auctor sacramentorum** eaque omnia immediate instituit 1301 1338 1419 1638 1814.
449 Sacramenta sunt moraliter **actiones Christi** utentis ministerio hominum 1169 1280 1339 1638 1810.
4t0 Valor sacramentorum non pendet a **fide ministri** (308 592 594 596 602 919 1293) 1360 1621 1628 1858 2300* [cf. 469],
451 neque ab eius **probitate** 1169 1189 1616 1624 1635 1645 1810;
452 sed extra statum gratiae illicite administrantur 1616 1624.
453 Ad valorem sacramentorum in adultis requiritur intentio ea suscipiendi 1632 1639.
454 Ad sacramenta licite et cum fructu recipienda requiruntur in adulto aliquae dispositiones 504 1645 1647 1862.
455 Ss. patres nostra omnia **sacramenta** noverunt 299 333 362 1419 1635 1844 2100.
456 De **lotione pedum** 690 1331 1336 1834.
457 Testantur patres exstitisse, praesertim quoad sacramenta, **disciplinam arcani** 274 807 954 1084 1199 1520 1815 1838 2151 2157.
458 Praeter sacramenta dantur quaedam res aut ritus sacri (**sacramentalia**), habentes fructum aliquem sanctificationis 1536 1888 1921.

BAPTISMUS.

459 Baptismus est verum sacramentum, a Christo institutum 4 34 126 299 302 362 491 499 681 690 703 1297 1301 1617 1647 2100,
460 cuius vim non habuit baptismus loannis 305 690 1634.
461 *Materia* remota est aqua naturalis 4 92 126 302 367 1330 1817,
462 proxima vero est ablutio aquae 4 126 307 333 703,
463 quae fieri potest per immersionem, infusionem vel aspersionem 4 34 92 304 547 590 812 841.
464 Trina **immersio**, cuius usus in ecclesia est antiquissimus, non necessaria est 4 367 947 954 1368 2292.
465 In *forma* baptismi essentialis est distincta expressio Dei unius et trini 4 126 307 500 597 702 736 858 945 1000 1281 1330 1368 1410 1638 2271 [cf. 145].
466 Ideo baptismus in nomine lesu collatus invalidus habitus est 500 597 945.
467 *Minister* baptismi sollemnis est episcopus et presbyter, aut in casu necessitatis diaconus 65 310 594 601 1108 1231 1236 ^359.
468 Quilibet homo, utens debita materia et forma et intentione, valide baptizat, immo licite in casu necessitatis 310 366 1359 1618 1628 1639.
469 Ideo baptizare valide possunt etiam **haeretici** (308 591 592a 593 600) 601» (602*) 610» (1281) 1360 1492 1621 1623 1625 1626 1636 1637 1639 2014* 2015» 2269 2273.
470 *Necessarius* est baptismus omnibus, tam parvulis quam adultis, ad salutem 306 496 586 811 1206 1323 1324 1330 1439 1525 1717 1862 1878 1881 1882 2016 2181 2269 2271.
471 Baptismi fluminis vices gerere possunt pro adultis **votum** baptismi 1328 1629 1630,
472 pro infantibus vero et adultis **martyrium** 309 493 598 811 1010 1139 1513 1630 1759 2269.
473 *Subiectum* baptismi est omnis homo nondum baptizatus 126 201 585 1324 1862.

474 Etiam infantes baptismi suscipiendi capaces semper agnovit ecclesia 201 310* 501 585 1228 1324 1439 1440 1632 1705 1725.

475 *Effectus* baptismi est regeneratio spiritualis, quae consistit in remissione omnis peccati et poenae et infusione gratiae primae 34 92 181 220 302 304 362 407 491 493 548 613 683 812 968 1228 1240 1295 1301 1331 1336 1536 1622 1715 1725 1726 1768 1864 1874 1918.

CONFIRMATIO.

476 Confirmatio est verum sacramentum 174 304 333 362 390 499 547 592 595 698 725 842 1215 1233 1240 Ï2Î4 1332 1337 1358 1647 2100.

477 *Materia* remota est oleum (chrisma) benedictum 333 698 841 954 1062 1240,

478 proxima vero est unctio chrismatis in fronte facta in modum crucis 174 299 304 592 842 847 954 1844 1847.

ili Minister ordinarius confirmationis est episcopus 1215 1244 1359 2015*,

480 extraordinarius vero quivis presbyter 2294.

481 Adest obligatio, quamvis non stricta, confirmationis accipiendae 547 592.

482 *Effectus* confirmationis est abundantior effusio gratiae et donorum Spiritus Sancti 362 842 1240 2100 [cf. 245].

EUCHARISTIA.

Praesentia realis.

488 Sacramentum eucharistiae a Christo institutum est in memoriam passionis et mortis suae 135 708 725 1063 1192 1195 1270 1390 1519 1587' 1604 1652.

484 Verbis quae refert loannes (6, 48 sqq) Christus promisit se carnem et sanguinem suum sensu proprio in cibum et potum esse daturum 408 491 559 870 916 1270 1365 1480 1587 1824 2116 2131 2214.

485 Christus **realiter praesens** est in eucharistia sub speciebus panis et Vini 56 64 128 187 234 249 333 362 367 410 490 707 708 845 846 848 870 1063 1179 1192 1194 1195 1207 1333 1334 1519 1524 1652 1815 2151 21G6 2214 2371.

486Veritas praesentiae realis constat ex **verbis institutionis** 128 232 240 509 689 707 806 843 974 1084 1113e 1179 1340 1464 2101 2371.

487 Aliquando tamen patres eucharistiam vocaverunt signum aut figuram corporis Christi 337 343 504 509 1424 1566 2371.

488 Haec praesentia Christi non pendet a fide et dispositionibus suscipientis (504 707) 1633 (1820).

489 Panis et vinum per verba consecrationis **convertuntur** in corpus et sanguinem Christi 249 802 840 844 850 1035 1062 1113 e 1137 1157 1227 1270 1333 1339 1340 1520 2101 2151 2231 2371.

490 Christus habet in eucharistia modum exsistendi spiritualem 806 1084 1179 1334 1365;

491 totus est sub singulis speciebus 318 2230,

492 et sub qualibet parte specierum 707 806 1035 1222 2230.

493 *Materia* eucharistiae est panis et vinum 6 128 187 249 581 582 671 707 802 840 1062 1340 1519 1524 2100 2231.

494 Vino ante consecrationem admiscendum est paululum aquae 128 240 249 410 583 1340 2371.

495 *Formam* eucharistiae patres reposuerunt sive in verbis Christi **128 1157 1207 1260 1339 1340 2231,**
49«sive in epiclesi 234 840 842 850 954 2151 2371,
497sive minus praecise eam vocaverunt «orationem» aut «benedictionem» **504 802 1035 1270 1383 1520 1652.**
498 Eucharistia est sacramentum permanens 301 **318 916 2139.**
499 *Minister* eucharistiae conficiendae est sacerdos 65 584 671 1207 1227 **1260 1339 1345 1357.**
500 Minister ordinarius distribuendae eucharistiae est sacerdos, extraordinarius autem diaconus aut etiam laicus **128 916 1236 2230.**

Communio.

501 Eucharistiae sumptio, lato quodam sensu, animae necessaria est **1716 1717 1866 2234.**
502 In antiqua ecclesia consuetudo generalis erat ut communio sub utraque **specie acciperetur 6 7 128 187 845 1035 2237.**
503 Non tamen desunt exempla communionis sub una tantum specie 318 2230.
504 Mos erat in primaeva ecclesia ut fideles cotidie eucharistiam acciperent **301 559 916 1519.**
505 *SuUectum* eucharistiae est omnis et solus homo baptizatus **6 128 1716.**
506 Ad licitam et fructuosam communionem requiritur status gratiae 7 8 **368 504 551 569 974 1180 1532 1633.**
507 Iam in antiqua ecclesia mos fuit ut ieiuni fideles communicarent 1420.
508 Eucharistia instituta est ut per modum cibi suscipiatur ad vitam **animae reficiendam 7 187 362 408 410 707 916 1166 1593 1652 2101 2131.**
509lusti per communionem fiunt Christo «concorporci et consangues» (Cyr. **Hier.) 249 843 845 870 1035 1166 1180 1194 1524 1593 1824 2116 2206.**
510Eucharistia est pignus resurrectionis et vitae aeternae 43 234 **249 559 1035 2371.**
511 Unitatem ecclesiae eucharistia et significat et procurat **6 56 1166 1194 1519 1824.**

Sacrificium Missae.

512Missa est verum sacrificium **232 584 806 851 1019 1063 1118 1183 1192 1193 1222 1424 1977 2270,**
518 repraesentatio sacrificii crucis 582 1222 1604 1745 2270 2323.
514 Sacrificium Missae praefiguratum est in sacrificiis veteris legis 135 233 **1193 1222 1604 1744 1866 2270,**
515speciatim in sacrificio Melchisedech **581 671 1390 1977,**
518et annuntiatum in prophetia Malachiae **8 135 232 1977.**
517 Christus est victima oblata in sacrificio Missae **853 1118 1183 1192 1193 1222 1424 2323.**
518 Christus se ipse offert per ministerium sacerdotis 1157 1207 1260.
519 Missa est sacrificium latreuticum et eucharisticum 232 1173 1977 2270,
620 propitiatorium et impetratorium 367 **851 853 1206 1339 1516 1744 1866 1930 2323.**

PAENITENTIA.

521 Ecclesia a Christo accepit potestatem remittendi aut retinendi peccata **387 602 637 727 1119 1234 1244 1287 1293 1297 1345 1386 1526 1530 1579 2121 2382;**

522 quae potestas ad **omnia** omnino peccata post baptismum commissa extenditur 59 73 312 385 386 387 561 577 578 803 810 856 1245 1294 1298 1501 1532 1533 1874 1919 2252.
523 Prae ceteris gravia habebantur **adulterium, homicidium** et **apostasia** aut haeresis 383 385 473 • 526 568 922 • 1501 1532 1534 2015.
524 De blasphemia in Spiritum Sanctum 803 1174 1444 1501.
525 Xn antiqua ecclesia pro gravissimis et externis criminibus imponebatur **paenitentia publica** 315 385 526 568 569 578 1434 1435 1530 1532 1536 2165* 2233 2233a 2233*;
526 peccata «non ita gravia» remittebantur absque paenitentia publica 386 485* 497 1530;
527 tandem «reconciliatio» bebat per impositionem manuum, ordinarie ab episcopo 568* 569 570 1295 1435 1864.
528 Haec paenitentia semel tantum in vita concedebatur 87 314 315 497 1300 1435.
529 De absolutione privata (sine «actione paenitentiac»), imminente morte collata 570 576,
extra periculum mortis 1230 2233a.
530 Paenitentia est vera virtus, qua homo peccatum detestatur et dolet, et iniuriam Deo illatam reparare intendit 315 1494 1530 1531 2336.
531 **Necessaria** est ad remissionem peccati obtinendam 90 103 315 386 554 1132 1226 1310 1530 1919 2332.
532 **Contritio** caritate perfecta iam per se semper et statini iustifical 26 434 493 554» 743 1846 2176,
533 et etiam totam peccati poenam delere potest 1305.
534 **Attritio** ex metu poenarum est actus bonus, ad absolutionem sufficiens 434 1025 1143 1487 1514,
535 dummodo non retineatur voluntas peccandi 1797 1885.
536 **Confessio** aliqua non soli Deo facta, sed externa, requiritur ad remissionem peccatorum 3 8 37 193 315 316 477 485* 493 551 570 685 744 801 1164 1225 1298 1299 1375,
537 non obstantibus aliquibus Chrysostomi locis et Nectarii historia 1131 1132 1136 1145 1196 2165».
538 Requiritur et distincta accusatio peccatorum 494 553 1259 1386 2332.
539 Paenitentia aliquando adiectam habuit manifestationem peccatorum 3 8 37 485* 1530.
540 Confessio privatim fiebat sacerdoti 493 553 685 975 977 1132 1259 1375 1386,
541 et in hoc casu sacerdos non debebat accusata peccata publicare 685 2023.
542 Culpa remissa, non semper simul tota poena temporalis peccati a Deo remittitur 1845 2309;
543 ideo post absolutionem remanet obligatio **satisfaciendi** iustitiae Dei 313 315 1305 1434 1494 1530.
544 *Forma* absolutionis in antiqua ecclesia videtur fuisse deprecativa 1287 1627.
545 *Minister* sacramenti paenitentiae est solus sacerdos 73 551 553 578 594 801 975 977 1119 1120 1244 1293 1294 1295 1297 1386;
546 minister «reconciliationis» in casu necessitatis poterat esse diaconus 570.
547 Paenitentia est omnibus post baptismum graviter lapsis necessaria 312 314 561 1095 1864 [cf. ssi].

548 Venialia peccata deleri possunt per caritatem, orationem aut bona **opera 493 1226 1382 1536 1781 1888 1921 2233.**

549 Peccata deleta numquam redeunt 1256 (1622).

Indulgentiae.

550 Propter intercessionem martyrum poterat aliquid remitti de paenitentia **canonica 552 568* 570.**

551 In ecclesia exsistit thesaurus meritorum, unde peccatoribus indulgentia pro poenis debitis applicari possit 1296.

EXTREMA UNCTIO.

552 Extrema Unctio est verum sacramentum, cuius effectus est delere peccati **reliquias et augere vires animi et corporis b98 1241 2015 * 2092 2102 2234.**

ORDO.

558 Ordo est verum sacramentum **919 1062 1214 1617 1642 2190.**

554 In ecclesia clerici constituunt ordinem distinctum a laicis **19 300 366 438 753 919 1062 1236 1345.**

555 Episcopatus, presbyteratus et diaconatus constituunt ordines maiores **44 49 50 413 427 1205 1236 1350 2287.**

556 Episcopi constituunt ordinem presbyteris superiorem 19 413 1108 **1205 1236 1238 1357 (?) 1359 (1371) 1394 (2164 2165) 2287.**

557 Diaconi sunt adiutores episcoporum et presbyterorum in muneribus sacris **9 20 48 84 128 1231 1236 1357.**

558 Subdiaconi sunt adiutores diaconorum, tardius tantum ab ecclesia instituti 1236.

559Ita etiam de ordinibus minoribus 300 601 1236.

560 In antiqua ecclesia mulieres poterant speciali modo Deo consecrari, ut diaconissae aut viduae, nullum autem ordinem proprie dictum accipiebant 300 413 473 1112 1231 1236.

581 *Materia* ordinis est impositio manuum **588 919 1108 1205 1214 2179 2287.**

562 *Forma* est oratio quae cum illa impositione coniungitur 1214.

563 *Minister* ordinis est solus episcopus 753 1108 1234 1236 1237.

564 Minister consecrationis episcopalis est episcopus, immo tres episcopi regulariter requiruntur **588 1205 1235 1237 2300.**

565Ipsi haeretici valide ordinare possunt 1360 [cf. 45o].

566 Iam antiquitus mos fuit in ecclesia ut clericis maiorum ordinum caelibatus imponeretur, aut saltem secundae nuptiae prohiberentur 366 381 1096 1350 2293 2319.

567 *Effectus* ordinis est augmentum gratiae, character, potestas spiritualis **237 1062 1119 1120 1236.**

MATRIMONIUM.

568 Matrimonii fines sunt generatio prolis, adiutorium mutuum coniugum **et remedium concupiscentiae 1094 1640 1642 1867 1869.**

569 Quomodo matrimonium inductum sit per peccatum Adami **804 1150.**

570 Matrimonium Christianum est verum sacramentum **67 319 320 384 505 1094 1176 1249 1253 1640 1812 1867 1876 2108 2155 2189 2218 2374.**

MI Perficitur **mutuo consensu** coniugum; ideoque verum adfuit matrimonium inter Mariam et Ioseph 1326 1361 1610 1868.
572 Matrimonium efficit vinculum prorsus **indissolubile** 86 119 420 506 507 642 854 922 1002 1212 1308 1322 1851 1352 1388 1642 1861 1863 1867 2015 (2017) 2155 2297,
573 quod ne ob adulterium quidem unius coniugis solvi possit 86 507 642 854 922 1351 1861 1863.
57* Excipitur tamen casus apostoli 1190 1307.
575 Sacramentum matrimonii efficit vinculum **exclusivum** 167 186 271 1097 1176 1322 2017 2189.
576 Attamen in vetere testamento aliquando polygynia tolerabatur 1641 1867 2155.
577 De secundis nuptiis 88 167 366 1097 1349 1790.
578 Ecclesiae competit **impedimenta** matrimonii statuere 918 2299 2301,
579 quidquid in his lex humana statuat 1212 1308 1352 1867 2299.
580 **Votum castitatis** impedit matrimonium subsequens 568 921 1115 1335 1378 (1789) 2015.
581 Etsi matrimonium licitum et bonum sit 1077 1115 1349 1361 1378 1876 2155 2374,
582 praestat tamen caelibatus et maxime **virginitas** 67 1077 1116 1253 1349 1975 2374.

NOVISSIMA.

Novissima hominis.

583 iV«rr est separatio animae a corpore 252 345 683 1030 1031 1772.
58* Post mortem non datur possibilitas merendi aut demerendi 103 487 560 561 576 578 693 886 887 966 980 1138 1172 1200 1325 1364 2268 2321.
585 *Iudicium particulare* subit anima cum de corpore exivit (646) 886 956 1200 1880 2234 a.
586 Iam ante iudicium generale animae aut beatae sunt aut torquentur 132 (259 351) 352 446 (646 688) 695 721 739 886 887 1109 1829 1930 1971 (2140) 2229 2234 a 2320.
587 *Purgatorium* exsistit, ubi animae quibus aliquid expiandum superest temporarias poenas patiuntur 352 646 741 956 1061 1467 1544 1776 1780 1920 1930 2233 2321.
588 Animae mortuorum in purgatorio detentae **suffragiis** vivorum iuvari possunt 187 367 382 741 852 853 1109 1206 1513 1616 1780 1930 1934.
589 Purgatorium non erit ultra diem iudicii 1776 1778.
590 In *infernum* detruduntur qui in peccato mortali decedunt 41 317 965 980 1206 2233.
591 Duplex est poena damnatorum: **damnum**, sc. privatio Dei 1772 1932 2266,
592 et poena sensus, sc. verus et corporeus **ignis** 41 78 115 166 273 284 317 396 560 646 710 837 855 958 1013 1036 1258 1370 1774 2320,
593 qui etiam animas et daemones torquet 346 646 1065(f) 1774 2266 2320.
59* Poenae damnatorum erunt **aeternae** 41 78 100 102 106 115 121 124 176 191 239 273 284 290 317 396 437 446 560 579 646 710 713 724 855 976 1013 1060 1142 1384 1467 1772 1775 1779 1802 1931 1932 2267 2317 2322 2376,

595sed **inaequales** 697 710 965 976 1778 1924 1931 2322.
598 De mitigatione poenarum 273 396 560 713 1402 1932.

Novissima mundi.

597 Varia signa praecedent finem mundi 10 832 1771.
598 Mortui **resurgent** 10 13 74 112 147 155 157 169 173 249 250 259 272 345 363 364 441 528 616 680 681 687 721 724 872 1064 1065 1100 1141 1232 1276 1522 1768 1785 2153 2375,
599et quidem **omnes** 124 191 290 365 395 (646) 647 694 1142 1232 1829 1922 2112 2222 2229 2267,
600et cum **eodem corpore** 104 120 155 345 365 395 446 468 543 686 836 837 885 1088 1522 1785 1880 1923 2222 2375.
601 **Iudicium generale** postea dabitur 74 364 396 579 694 724 964 1172 1456 1768 1880 2140 2376.
602 *Origenismus* de restitutione finali omnium 456 457 468 1033 1373 1402,
603 de igne spirituali 463 464 1013 1306.
Origenismus Hieronymi 1353 1370 1373 1402.
604 *Millenarismus* ab aliquibus patribus admissus est 260 261 262 338 647 658 1407 1521 1769 2226,
605 sed a plerisque reicitur 263 1769 2154 2222 2226.

Beatitudo.

606 Obiectum beatiludinis est solus Deus 1591 1743 1749 1788.
607 Beatitudo perfecta in cae o consistit in visione et amore Dei 236 432 579 1552 1753 1786 1788 1971 2376.
608 Beati iam non possunt peccare 693 1802 1931 1956 2012.
609 Beatitudo est **inamissibilis** et aeterna 102 176 191 239 284 432 468 710 855 976 1552 1674 1749 1756 1779 1788 1802 1931 1950 2154.
610**Corpora beatorum** erunt immortalia et gloriosa 166 338 395 468 837 883 885 1698 1785 1788 2267.
611 De beatitudine accidentali 176 579.
612 In beatitudine varii erunt **gradus** pro meritis 696 710 1383 1502 1831 1931 2308.

INDEX LOCORUM SCRIPTURAE.

Genesis.

i,i: 179 748 786 1101 1541 1747 2135 2223.
i, 3: 775.
I, io: 1751.
i, II: 775.
I, 19: 1542.
I, 26: 31 235 361 518 746 775 973 1399 1673 1860 2081 2106.
i, 27:105 360 723 1673.
1, 31: 1482.
2, 7: 252 683 1149 1965 2086.
2, 22: 723.
2, 23 sq: 723.
2, 24: 460.
2, 25: 224 1150 1706.
3, 17: 1544.
3, 19: 345 612.
17, i: 786.
19, 24: 1013.
21,10: 14922189.
49, 9: 902.

Exodus.

3, 13: 1262.
3, 14:786857 993 1015 1046 1262 1367 1489 1493 1593 1649 1669 2345.
17, 14: 35.
33, 13: 423.
33, 20: 236.

Leviticus.

5, 5: 494.
12, 2: 495.
13, 2 sqq: 1386.
19, t8: 1 1583.
23, 29: 33.
26, 12: 683 2107.

Numeri.

25, 8 sqq: 829.

Deuteronomium.

4, 6: 786.
4, 24: 487.
4,35: 1129.
6, 4: 1682.
6, 5: 1.
21, 23: 370.
32, 8: 2161.

I Regum.

13, 14: 1766.
2i,i3(lxx):1464.

iParalipomenon,

29, 29: 1767.

2 Paralipomenon,

9, 29: 1767.

Esther.

15, ir: 1853.

Iob.

10, 8: 1149.
42, jsq: 1721.

Psalmi.

I, 5: 695 724.
7, 2: 956.
8, 4: 402 984.
8, 6: 1655.
9, 18: 695.
10, 7: 1013.
II, 7: 483.
13,1: 1130 1381 1402.
13, 3= 1381.
15, 9: 1971.
16, 20: 1391.
18, 2: 1315.
18, 7: 1461.
18, 10: 434.
18, 13: 1800.
21, 1: 2208.
21, 18: 1401.
21, 31: 252.
22, 4: 259.
22, 5: 509 847.
22, 6: 1893 1914.
26, 9: 1436.
30, 3: 2157.
31, 2: 146 1801.
31, 5: 493.
32, 4: 959.
32, 5: 477.
32, 6: 194.
33, 4: 849.
33. 8; 1302.
34, 23: 1465.
37, 2? 1467.
38, 12: 1593.
39, 6: 1959.
39, 7: 889.
40, 9: 2039.
44, 1: 1271.
44, 2: 373.
44, 3: 1208 1529.
49, 23: 1604.
50, 6: 1136.
50, 7: 804 1290.
52,2: 888 1381 1402.
52, 4: 1381.
54, 23: 2201.
58, 11: 1793 1893 1914.
63, 9: 1471.
72, 26: 1474.
72, 27: 2256.
72, 28: 1474.
8t, 6: 407 2106.
83, 8: 1476,
87, 6: 1595.
94, 2: 1172.
96, 3: 1013.
99, 2: 502.
100, i: 2254.
102, 8: 1483.
103, 4: 950 989 2350.
103, 15: 848.
103, 19: 2039.
104, 15: 613.
109, 1: 35.
109, 4: 581.
114, 7: 962.
115, 10: 1786.
118, 17: 1312.
118, 58: 891.
118, 91: 914.
118, 131: 915.
118, 137: 396.
132, 2: 2040.
134,6:14901963.
144, 14: 486.
145, 6: 69 191.

Proverbia.

8, 22: 373.
8, 25: 765.
8, 27: 373.
8, 35 (lxx): 1889 1906 1941 1968 1982.
9, i: 2182.
24, 24: 1902.

Ecclesiastes.

I, 15: 1373.

9, I sq: 1374.
12, i: 887.

Sapientia.

i, 7: 502.
1, I4: 7.
2, 24: 2213.
4, 7: 1328.
7, 21 sq: 416.
7, 25: 502 540.
12, IO: 12.
13, 5: 2338.

Ecclesiasticus.

10, 14: 2256.
24, 5: 1657.

Isaias.

5, 26: 62.
6, 2: 849 1126.
6, 3: 789.
6, 9sq: 1830.
6, 10: 1830.
7, 9 (l x x): 1429 1486 1499 2111.
7, 15: 1400.
11, 4: 832.
14, 14: 793.
33, 22: 909.
43, 26: 1132.
44, 2 (l x x): 2097.
44, 22: 477.
45. 11 (i-xx): 1963.
50, 11: 463 1306.
53, 4: 482 890.
53, 5: 140 1401.
53, 8: 2198.
53,9: 482 684 929 1224 2386.
63, 9: 909.
66, i: 1285
66, 22: 262.
66,24: 697 976 1013 1487.

lerendas.

i, 5: 632 1696.
it, 19: 337.
17, 5: 552.
23, 24: 458.
26, 3: 1408.

Threni.

3, 34: 986.

Ezechiel.

1, 22: 2325.
10, 21: 849.
18, 21: 312.
33, n: 312 2232.
44, l sqq: 1327.
48, 30sqq: 338.

Daniel.

9, 24sqq: 36.
10, 13: 2161.
IO, 20: 2161.
12, 3: 837.
12, 4: 2329.

Osee.

12, 10: 1161.

Joel.

2, 24: 725.
2, 28: 219.

Michaeas.

7, 18: 1256.

Habacuc.

2, 4: 1223 1807.

Aggaeus.

2, 6: 1099.

Zacharias.

14, 5; 10.

Malachias.

I, losq: 232.
1, losqq: 135.
I, 11: 8 1977.
i, 14: 8.

2 Machab.

7, 28: 478.
12, 43: 1934.

Matthaeus.

I, 16: 1610.
I, 20: 1868
i 24: 1326.
1, 25: 1073.
2, 14: 1326.

3, 6: 977.
3, 11: 139.
3. 15: 62.
3, 16: 1680.
3, 17:754 783 813.
4, 23: 1241.
5, 3: 71.
5, 9: 385.
5, IO: 71.
5, 17: 1602.
5, 18: 404.
5, 22 sqq: 943 2077.
5, 28: 119.
5, 31: 854.
5, 32 :119 420 922 1867 2155.
5. 44sqq: 1.
5,45: 1435.
6, 5: 5.
6,9:4727881921.
6, 9 sqq: 5.
6, 10: 558.
6, 12: 1536 1781 1976.
6, 13: 1952.
6, 21: 1894.
7, I sq: 71.
7, 6: 6.
7, 7: 699 1933.
7, 12: 1.
7, 21: 1163.
8, 3: 943.
8, 12: 697.
8, 13: 245.
8, 17: 482.
9, 12: 527.
9, 13: 31.
9, 15: 1644.
9, 22: 428.
9, 29: 245.
9. 35; 1241.
10, 1: 1241.
10, 20:1082 1099.
10, 22: 10
10, 24: 192 204.
10, 32: 1759.
10, 38: 351.
10, 40: 2078.

II, 12: 436.
ii, 21. 1925.
11, 27: 127 197 293 834 9311161 2338.
12, 31: 1174.
12, 32:14442321.
12, 33: 1710.

13, 43'- 837 2376.
14, 17sqq: 817.
14, 31: 489.
15, 17: 504.
16, 16: 2219.
16, 18:1261 1418.
16, i8sq: 387 555 571.
16, 19: 602 1244 1245 1526.
16, 22 sq: 790.
17, 4: 1114.
17, 20: 820.
18, 7: 1175.
18, 10: 822 1398 2150 2303.
18, 18: 1119.
18, 22: 856.
18, 23 sqq: 1622.
19, I sqq: 1002.
19, 5: 1253.
19,6: 1176 1308 2297.
19, 8sq: 1867.
19, 9: 86 167 420 1640 2297.
19, 27: 436.
20, 9: 1831.
20, io: 2308.
20, 16: 30 1571 1949
20, 23: 1272.
21, 9: 7.
22, 14: 30 1573.
22, 23: 616.
22, 30: 616 1152 1698.
22, 37: 1583.
22, 37sqq: 1.
22, 39: 1583.
23, 9: 938.
23, 37: 244.
24, 10: 10.
24, 13: 10.

24. 14: 2072.
24. 24: 10.
24. 3°: 10.
24, 31: 7.
24, 36: 925 1178 1555.
24. 44: 1178.
25, 12: 697 1555.
25, 29: 432.
25, 34: 239 1525.
25,41: 239 356 976 1013 1525 1774 2275.
25,46: 976 1779 1802.
26, 24: 24 2118.
26, 26: 232 689 806 1035 1113 1157 1179 1464 1566 2101 2166 2371.
26, 26sqq: 843.
26, 27: 806.
26, 28: 128 689 1113 2101 2166 2371.
26, 31: 927.
26, 38: 1076.
26, 39: 143 772 790 1133 2203.
26, 41: 790 1404.
26, 75: 810.
27, 34: 33.
27, 48: 33.
28, 13: 1471.
28, 19: 4 219 307 782 784 917 1246 1626 1682 2082.
28, iqsq: 858.

Marcus.

I, 3: 139 500.
I, 4: 139.
i, 6: 139.
1, 7: 139.
2, 17: 527.
4, 39: 943.
5, 34: 428.
6, 13: 2102.
8, 38: 353.
9, 22: 245.
9, 25: 943.
9,44: 976 1013 1487.
10, 8: 460.
10, 11: 86 420.
10, 28: 436.
12, 25: 1152.
12, 29: 786.
12, 3Osq: 1.
13,32 204774913 925 992 1410.
14, 22:1035 1464.
14, 38: 790.
16, 16: 2021.

Eucas.

i, 28: 330.
I, 32sq: 1608.
1, 38: 141.
2, 14: 1571.
2, 35: 927.
2, 52: 1400 1836 2368.
3, 3: 139.
3,4: 139.
3, 15: 139.
3, 16: 139.
3, 38: 932.
4, 1: 1680.
5, 31: 527.
6, 20: 71.
6, 31: 1.
6, 32 sq: 1.
6, 36sqq: 71.
6, 40: 192 204.
8, 48: 428.
10, 22: 197.
IO, 35: 685.
n, 15: 803.
12, 5: 1514.
12, 47sq: 976.
12, 48: 2013.
12, 49: 1013
12, 50: 309.
14, 16 sqq: 1556.
16, 17: 404.
16, 18: 342 420.
16, 19 sqq: 1200 2140.
16, 22 sqq: 1880.
16, 26: 693.
■7, I: 1175.
17, 2: 24.
17, 5: 2328.
18, 13: 744 1450 1827.
18, 14: 1450.
18, 27: 236.
19, 26: 432.
20, 35: 1152.
22. 19: 128 343 974 1035 1340 1464.
22, 42: 1309.
22, 44: 143.
23, 21: 1381.
23, 43: 1630.
23, 46: 831.
24, 39: 63 894 1270.
24, 44 sqq: 1648.

Ioannes.

I, 1: 182 401 405 409 442 482 759 765 813 969 2070.
I, isqq: 1825.
i, 2; 937.
I, 3: 182 194 371 445 675 1803 2207.
1, 9: 1158 1539 2276.
i, 12: 788 1433 1468.
i, 13: 2107.
i, 14: 759 766 795 905 1086 1110 1160 1461 1462 168021242182.
i, 16: 1208.
i, 18:452675864 1128 2150 2338.
i, 20: 139.
1,23: 139.
1, 29: 492 1063 1808.
1, 33: 1208.
2, isqq: 844 2108 2218.
2, 2: 1640.
2, 4: 773.
2, 10: 1812.
2, 19: 2132.
3, 3: 2109.
3, s;306 9471206 1324 1330 1423 1716 1759 1921 2269.
3, 8: 58 1857.
3, 13: 2055 2361.
3, 17: 1682.
3, 34 sq: 682.
3,36: 245 1163 1932.
4, 2: 1810.
4, 24: 894 1081.
4, 34: 1857.
5, 17: 1694.
5, 21: 1053.
5, 22: 1119.
5, 24: 820.
5, 30: 1857.
6, 27: 1820.
6, 29: 1820
6, 38sq: 1074.
6, 43sq: 1821.
6,44: 1165 1890 2034 2035.
6, 45: 1983.
6, 46: 822.
6, 51 sq: 559.
6, 52: 1824.
6, <4: 408 559 1365 1480 1587 171620162214.
6, 55: 916.
6, 56: 491 1270 1365 2116.
6, 56sq: 870.
6, 58: 1271 2131.
6, 64: 1284 1480.
6, 66: 1906 1946.
6, 67sqq: 587.
6, 70: 2111.
6, 71: 1405.
8, 32: 1826.
8, 34: 978.
8, 40: 482.
9, 4: 1364.
9, 3': 1635 1827.
10, 15: 1161.
10, 18: 830 1224.
10, 234 1244.
10, 30: 378 557 677 755 768 1072 1133 1399 2215 2251.
10. 38: 862 867.

12, 24: 528.
12, 39: 1830.
12, 40: 1830.
13. to: 1834.
13. 37: 1942.
14, 2: 1831 2308.
14. 6: 518 1274.
14, 8: 1491.
14. 9: 868 1072 1168 2215.
14, 10: 768 769.
14, it: 2344
14, 16: 376 898.
14, 23: 784 2333.
14, 24: 2334.
14, 26: 1682.
14, 28: 376 679 2215.
14, 30: 1224.
15, I: 509.
15, 3: 913 1834.
15, 5: 1793 1835 1855 2200.
15, 9: 1836.
15, 10: 1836.
15, 16: 1990.
15, 26: 871 996 1082 1657 1682.
16, 7: 220.
l6, 12 sqq: 871.
16, 13: 834.
16, 14: 378 904 1082.
16, 15: 783 1067.
16, 28: 899.
16, 33: 684.
17, 1: 774.
17, 5: 231.
17, 17: 920.
17, 19: 1842.
iS, 5= 767.
18, 23: 794.
20, 21 sqq: 555.
20,22:1839 2086.
20, 23: 1119 1245.
20, 29: 417 1833.
2i, 15: 2176.
2i, 17: 555.

Actus Apost.

I, 7: 1389
4, 12: 1857.
4, 24: 191.
4, 27: 304
6, 6: 1214.
8, 14 sqq: 595.
8, 16: 1215.
9, I sqq: 1936.
10, i sqq: 2327.
io, 34: 1272.
10, 38: 1680.
10, 42: 101.
10, 44: 1207.
14, 15: 191
17, 28: 458 1693 2068.
17, 31: 1857.
19, 4 sq: 1634.
19, 6: 1358.
19, 18: 977.
20, 17: 1371.
20,28: 13571371.

Roman.

I, 3: 43 62.
I, 4: 914.
i, 5: 1181.
1, it. 1807 1903.
i, 18: 1508.
I, 18 sq: 535.
1, 19: 931 1182 1508.
1,20: 512 535 924 1050 1117 1315 1508 1593 1691 2035.
1,21: 2244.
2, 8 sq: 176.
2, 14: 1732 1733.
2 I4sq: 1905.
2, 15: 512.
3, 20: 2245.
3,21: 1730.
3,23: 1791.
3, 24: 498 1446 1791
3, 25: 498 2127.
4, 5: 1807.
5, i: 1446.
5, 5: 1679 1857 1933.
5, 6 sqq: 1589.
c, 9: 1675.
5, 12: 763 1184 1341 1777 1876 1972.
5, 14: 1184 1814.
5, 17: 829 1185.
5, 18: 1882.
51 19: 1185 2122.
6, 3: 500 690 945
6, 9: 2323.
6, 14: 1412.
6, 23: 1453.
7, 3:'506 1863.
7, 18: 2053.
7, 2?: 1706 1796 1912.
7, 23 sqq: 1952.
8, 3: 357 763 929 1085 1916 2242.
8, 9: 763 915
8, 11: 252 872.
8, 18: 579.
8, 23: 1971.
8, 26: 607.
8, 28: 1852 1949 1959.
8, 28 sq: 1948 1987.
8, 29: 1272.
8, 30: 1655 1988 1999 2030 2162
8,32:99 370 1589 1595.
8, 33: 1570.
9, 5: 502 932.
9, 11: 1570.
9, 16. 1003 1219 1380 1571 1572 1573 1914.
9, 22: 1447.
10, 4: 1897.
10, 14:1204 1913 2277.
10,17: 14861945.
11,6: 1188 1837 1851.
11, 8: 1830.
11, 29: 1999.
ii, 29sq: 1402.
11, 33: 1496
12, 3: 1446 1653 2277.
13, 1: 1734
13, 10: 1589.
14, 10: 1456.
15, I: 975.

i Corinth.

I, 1: 775.
I, 12: 1371.
I, 23 sq: 1987.
1, 30: 1085.
1,31: 1951.
2, 6 sq: 469.
2, 8: 1651 2183 2361.
2, 9: 176
2, 10: 931.
3, 6: 465
3, 7: 1443 1715.
3, 8: 696.
3, 15: 1467.
3, 16 sq: 251 780.
3, 17: 607.
4, 7: 1446 1469 1734 1981 1982 2022 20712253.
4, 9: 538
4, 12: 97.
4, 20: 1265.
5, 6: 995.
6, 9 sq: 41 56.
6, 12: 310.
6, 20: 961.
7, 7: 1202.
7, 9: 1335.
7, 15: 1190 1307.
7, 25: 1979.
7, 27: 1322.
7, 28: 1378.
7 39: 506 1212.
8, 6: 502 1129.
9, 19: 1251.
9, 24: 1571.
10, 3sq: 1334.
10, 13. 1191.
10, 16: 249 1192 1194.
10, i7: 1194 1519 1824.
10, 23: 310.
10, 31: 1356.
11, 1: 1715.
ii, 26: 1270.
u, 27: 569.
11, 28: 1196.
n, 29: 974 1532 1633.
n, 30: 504.
12, 3: 1832.

12, 8 sq : 820.
12, 11: 2277.
12, 21: 1140.
i2, 27: 1524.
12, 28: 226.
13, 1: 1197.
13, 9= 1122.
13, 10: 1799.
13, 11: 1121.
13, tisq: 1897.
13, 12: 913 988 1114 1121 1398 1672 1786 1971 2111.
13, 13; 1216 1799 1933.
iS, 10: 1936.
15, 21: 345.
15, 22: 486 1457.
15,. 28: 1788.
15, 40: 2050.
15, 41 sq : 696.
15, 42: 446 528.
15, 42 sqq : 885.
15,44: 683 2050.
15, 45: 1965.
15, 51: 2267.
15,52:2140 2267.
>5. 53= 2069.
15, 58: 1240.
16, 22: 7.

2 Corintb.

1,1: 2070.
2, 11: 763.
3, 5: 1938 1980.
5, 1: 468.
5, 4= 1054.
5, 10: 1456.
5, 18: 691.
5, 19: 769.
5, 21: 1342 1916.
6, 10: 97.
6, 16: 69 2107.
8, 15: 2230.
to, 3: 97.
12, 9: 1852.

Galat.

t, I: 76.
i, 8: 898.
3, u: 1362.
3› 27: 945.
4, 4: 330 1682.
4,6:766 783 1964 2006.
4, i9: 613 2089.
4, 26: 72.
5, i : 1602.
5,6: 1933 1947 1949.
S 13: 1602.
5, 14: 2117.
5, 22 sq : 1363.
6, 7: 553.
6, 10: 1364.

Ephes.

i, 4: 1570 1985 1989.
I, 4 sqq : 1994.
1,5: 775 1202.
1, 6: 1203.
i, 9: 1989.
i, 10: 191.
i, i i: 1366. ,
i, 14: 607.
i, 21: 2335.
1, 22 sq : 105.
2, 3: 1915.
2, 5: 2193.
2, 8: 1204 2159 2163.
2, 9: 2163.
2, 20: 2069.
3, 5: 425.
3, 6: 799.
3, 17: 1849.
4, 6: 256.
4, 7: 2277.
4, 8: 1655.
4, 13: 2111.
4, 23: 1698.
5, 2: 2188 2270.
5, 25: 67 1867.
5, 26: 1817.
5, 27: 1976.
S, 29: 67.
5, 30: 1166.
5, 32: 505 2189.
6, 12: 191.

Philipp.

I, i : 1205.
I, isq: 1371.
1,6: 1942.
1, 29: 1979.
2, 5 sqq : 1859.
2, 6: 769 1595.
2, r- 905.
2, 8: 370 1595.
2, 10: 1197.
2, iosq: 191.
2, 13: 1556 1572 1854 1889.
2, 15: 525.
2, 25: 2164 2165.
3, 14: 465.
3, 15: 1799 1892.

Coloss.

i, 15:482.
i, 16: 1316 1805 2264 2335.
1, 17: 2347.
i, 18: 201.
1, 20: 831 2056.
2, 3: 1389.
2, 12 sqq : 717.
3, 9: 2193.

X Thessal.

4, 16: 2012 2140.

2 Thessal.

2, 8: 832.
2, IS: 1213.
3, 2: 2277.

i Timoth.

i, 5: 1589 1798.
1, 7: 2368
2, 4: 1025 1053 1211 1279 1343 1366 1457 1735 1906 1927 1962 1964 1983 2030 2358.
2, 5: 1500 1517 1608 1746 1792 1836 1857 1884 2038.
2, 6: 498.
4, 2: 193.
4, 5: 504.
4, 14: 1205.
5, 14: 1202.
5, 22: 1205 2179.
6, 16: 1700.
6, 20: 2173.

2 Timoth.

2, 19: 1949.
3, 16: 1045 1286.
4, 1: 33.
41 5: 1205.
4, 7: 1938.
4, 8: 1937.

Tit

Hebr.

i, 2: 2076.
i,3:205 5361072 2126.
I, 3 sq: 18.
1, 7: 989.
2, 9: 498.
2, II sq: 2088.
2, 17: 1218.
4, 15: 799 1006.
6, 4: 2114.
6, 18: 1254.
7, 27: 889.
9, 28: 1221.
n, i: 417 1057 2318.
11, I sq: 1223
11,2: 417.
I!, 6: 417 1130 2260.
12, 2: 2247.
12, 29: 487.
13, 4: 1115 2374.

Iacobi.

2, 5: 1988.
2, 14: 1024.
2, 17: 481.
5, 14 sq : 493 1120 209221022234.

I Petri.

i, 18 sq: 1257.
1, 21: 2132.
2, 22: 75 482 527 929 1224.
2, 24: 75.

3, i8: **99.**
4, i: **772.**
4,8:26 1846 2176.
5, l sq: **1371.**

2 Petri.

1, 4: 846 1283 2107 2109 2114 2193.
2, 19: **1907.**

r loannis.

I, l: **264 442.**
I, l sqq: **268.**
1, 8: 1794 1918.
2, 4: 2333.
2, 19: 2033.
2, 20: 1847.
2, 23: 2085.
3, 2: 1786.
3, 3: 1848.
3, S· 2242.
3, 16: 1589.
4, 2 sq: **74.**
4, 8: 1445.
4, 10: **1589.**
5, 7: 557 2216 2251.
S, 8: 1330.
5, 16: 481.

ludae.

2: 77.

Apocalypsis.

4, **ii**: 7.
6, 9: 351.
20, isqq: 1769.
20, 9: 1774.
21, 2: 338.

INDEX ALPHABETICUS

SCRIPTORUM, OPERUM, RERUM.

Numeri ¡talicis typis expressi remittunt ad Indicem theologicum, ceteri ad numeros marginales.

A.

Abercii epitaphium 187.
Absolutio *529 544.*
'Aydttr) 65.
«Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum» 1834.
Adamantius 541.
Adami status ante lapsum *229* sqq ; — post lapsum *298* sqq ; — Adami gratia *331.*
«Adiutorium quo et sine quo non» *330.*
Adoratio Christo debita 395.
Adulterium non solvit matrimonium 573.
Aeternitas Dei *102;* — beatitudinis *609;* — inferni *594 602.*
Alexander Alexandrinus, Epist. ad Alex. Const. 675.
«Aliena sunt, sed paterna sunt» 2007.
Ambrosiaster 1341.
Ambrosius 1247.
Apoi. proph. David 1290.
De Abraham 1321.
De bono mortis 1325.
De Cain et Abel 1279.
De excessu fratr. sui Satyri 1275.
De fide ad Gratianum 1264.
De incarn. dom. sacram. 1288.
De institutione virginis 1326.
De lapsu virg. consecr. 1335.
De mysteriis 1329.
De obitu Valent, consol. 1328.
De officiis ministrorum 1320.
De paenitentia 1292.
De paradiso 1278.
De sacramentis 1336.
De Spiritu Sancto 1280.
Enarrat, in 12 Ps. david. 1258.
Epistulae 1247.
Expos, evang. sec. Luc. 1301.
Expos, in Psalm. CXVII1 1312.
Hexaemeron 1315.
Sermo contra Auxentium 1311.
Amphilochius 1078.
Carmen ad Seleucum 1078.
Fragmenta 1079.
Andreas Cretensis 2336a.
Canones et triodia 2336 b.
Homiliae 2336 a.
Angeli *198* sqq; — vident Deum *107 ;* — non redempti per Christum *410.*
Anima humana *217* sqq; — eius praeexsistentia *223;* — status post mortem *586.*
«Anima naturaliter Christiana» 275.
Anniversaria martyrum 81 572 1063.
Aphraates, Demonstrationes 681.
Apocrypha evangelia 474.
'AiroKaidtjTaatç 432 1033, cf. *602.*
'Arropvq.uoveijpaTa t û v àiroOTÓ-Xutv 128 129 141 143.
Apostoli : eorum caput Petrus *54 ;* — eorum successores episcopi *60.*
Apostolicitas ecclesiae *52.*
Arcani disciplina *457.*
Arianismus *186.*
Aristides, Apologia 110.
Arius 648.
Fragm. ex ep. ad Alex. 651.
Fragmenta ex Thalia 648.
Arnobius, Adversus nationes617.
Ascensio Christi *427.*

Assumptio B. M. V. *436.*
Athanasius 746.
Adv. Arianos orat. IV 760.
Apologia contra Arianos 753.
Contra Apollinarium 796.
De incam. Verbi et c. Arian. 788.
De sententia Dionysii 759.
De virginitate 793.
Epist ad Adelphium 795.
Epist. ad Afros 792.
Epist. ad Epictetum 794.
Epist. IV ad Serapionem 777.
Epist. de decr. nic. syn. 754.
Epist. de synodis 785.
Epist. festalis 791.
Fragmenta 801.
Oratio contra gentes 746.
Oratio de ineam. Verbi 748.
Athenagoras 161.
De resurrect, mortuorum 168.
Legatio pro Christianis 161.
Attributa Dei *96* sqq.
Attritio *534* sq.
Auctor veteris et novae legis *16;* — sacramentorum *448.*
Augustinus 1417.
Ad Oros. c. Priscill. et Orig. 1802.
Brevic. collât, cum Donat. 1714.
Confessiones 1591.
Contra Adimantum 1566.
Contra advers. leg. et proph. 1895.
Contra Cresc. Donat. 1713.
Contra duas epist. Pelag. 1883.
Contra epist. Manich. fund. 1580.
Contra epist. Parmen. 1616.
Contra Faustum 1597.
Contra Felicem Manich. 1709.
Contra Fortunat. Manich. 1559.
Contra lulianum 1898.
Contra litteras Petiliáni 1645.
Contra sermonem Arian. 1859.
De adulterinis coniugiis 1861.
De agone christiano 1577.
De anima et eius origine 1878.
De baptismo 1621.
De bono coniugali 1640.
De bono viduitatis 1789.
De catechizandis rudibus 1589.
De civitate Dei 1738.
De consensu evang. 1608.
De correptione et gratia 1944.
De cura pro mortuis ger. 1934.
De div. quaest ad Simplic. 1569.
De div. quaest. LXXXIII 1552.
De doctrina Christiana 1582.
De dono perseverantiae 1992.
De duabus animabus 1558.
De fide et symbolo 1561.
De fide rerum quae non vid. 1613.
De Gen. ad litteram 1683.
De Gen. ad litt. imperi, lib. 1564.
De Gen. contra Manich. 1539.
De gestis Pelagii 1850.
De grat. Chr. et pece. orig. 1852.
De gratia et libero arbitrio 1936.
De haeresibus 1975.
De libero arbitrio 1545.
De moribus eccl. cath. 1538.
De natura boni 1712.
De natura et gratia 1791.
De nuptiis et concupisc. 1867.
De ordine 1537.
De peccat, mer. et rem. 1715.
De perfectione iustitiae 1799.
De praedestin. sanct. 1978.
De sancta virginitate 1643.
De serra. Dom. in monte 1565.
De spiritu et littera 1729.
De symbolo ad catech. 1535.
De Trinitate 1649.
De unitate ecclesiae 1648.
De utilitate credendi 1557.
De vera religione 1548.
Enarrationes in Psalmos 1461.
Enchiridion 1913.
Epistulae 1417.
Epist. ad Galat. expos. 1568.
In epist. Ioannis tractatus 1846.
In Ioannis evang. tractatus 1806.
Opus imperi, contra lui. 2007.
Quaest. in Heptateuchum 1865.
Retractationes 1965.
Sermo ad Caes. eccl. pleb. 1858.
Sermones 1492
Tractatus adv. ludaeos 1977.

B.

Baptismus *459* sqq; — baptismus Ioannis *460;* — baptismus haereticorum *469',* — baptismi forma trinitaria *145 465.*
Barnabae epistula 30.
Basilius 911.
Adversus Eunomium 930.
Commentarius in Isaiam 964.

De fide 972.
De Spiritu Sancto 943.
Epistulae 911.
Homiliae 966.
In Psalmos homiliae 955.
Regulae brevius tractatae 974.
Sermo asceticus 973.
Beatitudo *606* sqq.
Blaspbemia in Spiritum Sanctum *524.*

C.

Caelestius, Fragmentum 1414.
Caelibatus *582;* — clericis impositus *566.*
Caelum *607* sqq.
Caesarius Arelatensis 2230.
Homiliae 2230.
Sermones 2232.
Caesarius Nazianzenus, Dialogi 805.
Caius presbyter 106*
Canon N. T. 268 656 791 819 1020 1078 1239 1344 1585 2015' 2167.
Canon V. T. 190 484 791 819 882 1020 1078 1091 1239 1344 1585 2015* 2167 2373.
Canones Apostolorum 1237.
Canonicitas *73* sqq.
Caritas *273* sqq.
Cassianus 2050.
Collationes 2050.
De incarnatione Christi 2054.
Castitatis votum *580.*
Catalogus romanorum episcoporum, V. Romani episcopi.
Catholicitas ecclesiae *37 51.*
•■Causa finita est» 1507.
Character sacramentorum *445.*
Chrisma 499 592 841 1240 1244 1647 1844.
Christianorum mores *29* sq.
«Christianos ad leonem l» 282.
Christus legatus divinus *23* sqq; — praedictus in V.T. *1124* 373; —Verbum incarnatum373sqq; — verus Deus *373* sqq; — verus homo *376* sqq; — duae naturae *382* sqq; — una persona 385; — Christi sanctitas *394* sqq; — immunitas a peccato *397* sqq; — passibilitas *400* sq; — libertas in passione *403-,* — scientia *404;* — visio beatifica *405;* — mediator Dei et hominum *423;* — novus Adam *415;* — iudex vivorum et mortuorum *428;* — auctor sacramentorum *448.*
«Christuscogitabatur homo futurus» 361.
Christus «per omnem venit aetatem» 201 398.
«Circulus amoris» in Deo 2283.
Circumcisio *442.*
Clemens Alexandrinus 401.
Fragmenta 439.
Paedagogus 406.
Protrepticus 401.
«Quis dives salvetur?» 436.
Stromata 415.
Clemens Romanus, Epistula I ad Corinthios 11.
Epistula II ad Corinthios 101.
Clerici et laici *554.*
Coelestinus I, Epistulae 2018.
Cognitio angelorum matutina et vespertina 1689.
Cognitio Dei *86* sqq *105* sqq.
Comma loanneum *146.*
Communio *501* sqq.
Communio sanctorum *284.*
Conceptio immaculata B. M. V. *435.*
Concilii oecumenici infallibilitas *64.*
«Concorporei, consangues» *509.*
Concupiscentia: immunitas in Adamo *230;* — in Christo *396;* — effectus peccati origin. *300;* — eius habitudo ad pece, origin. *305*
Concursus Dei *236.*
Confessio *536* sqq.
Confirmatio *476* sqq.
Conservatio *235.*
Consignatio 547.
Constitutiones Aposto!. 1231.
Contritio *532* sq.
Cornelius I 546.
Corpora gloriosa *610.*
Corpus et anima ecclesiae *43.*
Creatio *188* sqq; — per Verbum *181;* — creatio animae *222*sqq; — Evae *226.*
«Crede et manducasti- 1820.

«Credibile est quia ineptum» 353.
Crucis D. N. cultus *287.*
«Cui magis de Deo quam Deo credam?» 1248.
Cultus sanctorum *282* sqq.
Cyprianus 548.
Ad Demetrianum 560.
Ad Donatum 548.
De bono patientiae 565.
De cathol. eccl. unitate 555.
De dominica oratione 558.
De lapsis 551.
De mortalitate 562.
De opere et eleemosynis 563.
De rebaptismate 601.
Epistulae 568.
Quod idola dii non sint 549.
Sententiae 87 episcop. in conc. carthag. 600.
Cyrillus Alexandrinus 2058.
Adv. Anthropomorphitas 2140.
Adversus Nestorium 2128.
Adv. nolentes confiteri s. virginem esse deiparam 2133.
Anathematismi 2132.
Contra lulianum imper. 2135.
De ador, in spir. et ver. 2091.
De recta fide ad Reginas 2126.
De Trinitate dialogi 2081.
Epistula ad Calosyrium 2139.
Epistulae 2058.
Glaphyra in Genesim 2093.
Homiliae paschales 2063.
In ep. ad Rom. comm. 2122.
In loannem commentarius 2104.
In loelem commentarius 2100.
In Isaiam commentarius 2096.
In Lucam commentarius 2103.
In Marcum commentarius 2101.
In 'Matthaeum comment 2101.
In Psalmos explanatio 2094.
Quod unus sit Christus 2134.
Scholia de ineam. Unig. 2124.
Thesaurus de sancta et consubst. Trin. 2065.
Cyrillus Hierosolymitanus, Catecheses 807.

D.

Damnatorum poenae *591* sqq.
Defuncti : suffragia pro iis 588.
Deipara Maria *429.*
«Delectatio victrix» *336.*
Depositum fidei *82.*
Descensus Christi ad inferos *426.*
Deus unus *86*sqq; — trinus *141* sqq.
Dei exsistentia (eius cognitio naturalis) *86* sqq ; — essentia *94* sq ; — attributa *96* sqq ; — simplicitas *97;* — spiritualitas *98;* — infinitas *99;* — immensitas *10U ;* — immutabilitas *101;* — aeternitas *102;* unicitas *103;* — omnipotentia *104;* — incomprchensibilitas *108;* — scientia *118* sqq. — Deus non auctor mali *197,* neque peccati *295;* — obiectum beatitudinis *606* sq ; — ipsum bonum 1671 22^2 sq.
Diabolus et redemptio *413 420;* — diabolus hominis inimicus *210;* — diaboli ruina *208.*
Diaconi *555 557.*
Diaconissae *560.*
Aiaboyqv étrotqaápqv 188.
Aia Tíaaaptuv 659 2152.
Didache 1.
Didymus Alexandrin. 1066.
Contra Manichaeos 1077.
De Spiritu Sancto 1066.
De Trinitate 1068.
Dies genesiaci 1542 1690.
Diflusio ecclesiae primaevae *37.*
Dionysius Alexandrinus, Fragmenta 609.
Dionysius Areopagita 2279.
De divinis nominibus 2280.
De ecclesiastica hierarchia 2286.
Epistulae 2279.
Dionysius Corinthius, Epistula ad Romanos 107.
Dionysius Romanus 608*.
Dispositio ad justificationem *362* sq.
«Divina est auctoritas cui credimus» 2197.
Divinitas Christi 373 sqq.
Docetae 63 sq.
Dogmatis progressus 83.
Dona Spiritus Sancti *245.*

E.

Ecclesia 33 sqq. — Ecclesiae institutio *34* sqq ; — diffusio 37 ; — unitas *38 50* ; — unicitas *46;* — hierarchia 39:

— proprietates (notae) *40* sqq ; — membra *45;* — necessitas ad salutem *47.*
Ecclesia romana centrum unitatis *58* sq.
Electorum numerus *132.*
Elevatio hominis (et angelorum) *206 353*
'Hv itot€ óre oùk f|v 470 539 609 648 675 757 760.
Ephraem 703.
Adversus scrutatores 730.
Carmina nisibena 718.
De compunctione 743.
Hymni et sermones 703.
Interpretationes in s. script. 722.
Necrostma 739.
Oratio ad ss. Dei matrem 745.
Reprehensio sui ipsius 742.
Sermo de paenitentia 744.
Testamentum 741.
Epiclesis *496.*
Epiphanius 1081.
Adv. haereses Panarium 1090.
Ancoratus 1081.
Episcopi, successores apostolorum *60*sq; — episcopi et presbyteri *556.*
Epistula ad Diognetum 96.
Essentia Dei *94* sq ; — quomodo cognoscatur *109* sqq.
Essentia et hypostasis 926.
Eucharistia *483* sqq.
Eusebius Caesariensis 652.
De ecclesiastica theologia 674.
Demonstratio evangelica 664.
Historia ecclesiastica 652.
Praeparatio evangelica 661.
Eustathius Antiochenus, In Lazarum etc. homilia 909.
Evangelia *13* sqq ; — «archiva» 60; — «perfectio vitae aeternae» 61 ; — «commentarii apostolorum» 128 129 141 143; — «TeTpdpopqtov» 215.
«Evangelio non crederem, nisi etc.» 1581.
Exomologesis 3 8 37 193 315 sqq 551 553 568 sqq 578 744 1132, v. Confessio, Paenitentia.
Exsistentia Dei naturaliter cognita *86* sqq.
Extrema unctio *552.*

F.

Faustinus, De Trinitate 1246.
Faustus Reiensis, p. 701, not. 1.
«Fecisti nos ad te» 1591.
Fides *246* sqq.
Filius, persona Trinitatis *152.*
Finis mundi *597.*
Firmilianus, Epistula ad Cyprianum 602.
«Fiunt, non nascuntur Christiani» 276.
Fragm. Muratorianum 268.
Fulgentius 2235.
Ad Monimum 2253.
Ad Trasimundum 2248.
De fide 2260.
De remissione peccatorum 2252.
De Trinitate 2251.
Epistulae 2235.
Epist. episcoporum Africanorum in Sardinia exsulum 2276.

Q.

Gennadius, Liber eccles. dogmatum 2220.
Germanus Constantinopolitanus, Orationes 2336c.
fviÎKnç 432 sq.
Gratia actualis *308* sqq 2015 * 2018 * ; — necessitas *308* sqq ; — natura *322* sqq ; — appellationes *327* sqq ; — supernaturalitas *339;* — gratuitas *340;* — distributio *343*sqq; — gratia et libertas *334.*
Gratia habitualis *353* sqq.
Gregorius Eliberitanus, Tractatus Origenis 900.
Gregorius I Magnus 2291.
Dialogi 2318.
Epistulae 2291.
In Evangelia 2330.
In Ezechielem 2324.
Moralia 2302.
Gregorius Nazianzenus 979.
Carmina 1020.
Epistulae 1017.
Orationes 979.
Gregorius Nyssenus 1021.
Adv. Apollin., Antirrheticus 1052.
Adv. castig. aegre ferentes 1060.
Contra Eunomium 1040.
De anima et resurr. 1056.

De beatitudinibus 1027.
De commun, notionibus 1039.
De hominis opificio 1021.
De infant, praemat abreptis 1059.
De oratione dominica 1026.
De vita Moysis 1022.
In Cant. cant, homiliae 1025.
In Ecclesiasten homiliae 1024.
Oratio catechetica 1028.
Oratio de mortuis 1061.
Oratio in diem luminum 1062
Orationes in Christi resurr. 1063.
Quod non sint tres dii 1037.
Gregorius Thaumaturgus, Expositio fidei 611.
Gregorius Turonenais. Libri Miraculorum 2290 a (ad calcem libri).

H.

Haereticorum baptismus *469.*
Hegesippi fragmentum 188.
Helvidius 1361 2228.
Hermae Pastor 82.
Hierarchia eccl. 1236, v. *39 554*sqq.
Hieronymus 1345.
Adversus lovinianum 1378.
Apol. adv. libros Rufini 1394.
Contra Ioan. Hieros. 1385.
Contra Vigilantium 1396.
De perpetua virg. B. Mariae 1361.
Dialogus adv. Pelagianos 1403.
Dialogus c. Lucifenanos 1358.
Æpistulae 1345.
In Ecclesiasten comment. 1373.
In ep. ad Ephes, comment. 1365.
In ep ad Galatas comment. 1362.
In ep. ad Titum comment. 1371.
In evang. Marci tractatus 1410-
In ev. Matlh. comment. 1386.
In Hahacuc commentarii 1377.
In leremiam commentarii 1407.
In lonam commentarii 1384.
In Jsaiam commentarii 1398.
In Michaeam commentarii 1376.
In Psalmos brev., tract., comm. 1391.
Praef. in libr. Salomonis 1372.
Praef. in libr. Sam. et Mal. 13x7.
Hilarius Arelatensis. Epist. ad S. Augustinum 2021.
Hilarius Pictaviensis 854.
De synodis 879.
De Trinitate 857.
In Matthaeum comment. 854.
Tractatus super Psalmos 882.
Hippolytus 388.
Adversus Graecos 395.
Contra Artemonem 400.
Contra haeresim Noeti 391.
De Antichristo 388.
In Danielem 390.
Philosophumena 397.
Homo *216* sqq.
Humanitas Christi *376* sqq.
Hymn, vespert Graecorum 108.
Hypostasis et essentia 926.
Hypostatica unio *382* sqq.

I.

Idiomatum communicatio *392.*
lesus Christus v. Cbnstus.
Ignatius Antiochenus 38.
Epistula ad Ephesios 38.
Epistula ad Magnesios 44.
Epistula ad Philadelphenses 56.
Epistula ad Polycarpum 66.
Epistula ad Romanos 52.
Epistula ad Smyrnaeos 62.
Epistula ad Trallianos 48.
Martyrium colbertinum 69.
Ignis infemi *592* sq *603.*
Imaginum cultus *286.*
Immaculata conceptio B. M. V. *435.*
Immensitas Dei *100.*
Immersio trina *464.*
Immortalitas Adami *231* ; — animae *218.*
Immutabilitas Dei *101.*
Impeccabihtas, speciale privilegium *316-,* —impecc.Christi396sqq; — beatorum *608.*
Impedimenta matrimonii *578.*
«Imperator intra ecclesiam, non supra ecclesiam est» 1311.
Impositio manuum *439 561.*
«Impossibilia non iubet» [Deus] 1795.
Incarnatio *373* sqq ; — mysterium *381;* —incarnationis necessitas *406* sqq ; — finis *410.*
Incomprehensibilitas Dei *108.*
Indissolubilités matrimonii *572* sq.
Indulgentiae 550.
Inerrantia 70 sqq.

Infallibilitas ecclesiae et rom. pontificis *62* sq.
Infantes sine baptismo morientes *306*.
Infernus *590* sqq.
Infidelium opera *312*-, — infidelibus gratia sufficiens data *347*.
Infinitas Dei *99*.
Inhabitatio Spiritus Sancti *357*.
Initium fidei *314*.
Innocentius I, Epistulae 2014.
Inspiratio scripturae 65 sqq.
Ioannes Chrysostomus 1114.
Ad pop. antioch., de statuis 1143.
Ad Theodorum lapsum 1114.
Catecheses ad illumin. 1144.
De Anna sermones 1146.
De consubstantiali, c.Anom. 1133.
De diabolo tentatore 1117.
De incomprehensibili 1121.
De Lazaro homiliae 1132.
De paenitentia homiliae 1136.
De proditione ludae hom. 1157.
De sacerdotio 1118.
De virginitate 1116.
Ep. ad Caesar, monach. 1227.
Fragmenta 1228.
Homilia adv. Catharos 1226.
Hom. deferendis reprehens. 1211.
Hom. in: Mulier alligata est legi, etc. ... 1212.
Hom. in: Pater, si possibile est, etc. 1209.
Horn, in paralyt. demissum per tectum 1210.
Hom.: Quod frequenter sit conveniendum 1225.
In Actus apost. hom. 1214.
In ep. I ad Corinth, hom. 1189.
In ep. ad Ephes, hom. 1202.
In ep. ad Galatas comm. 1201.
In ep. ad Hebraeos hom. 1217.
In ep. ad Philipp, hom. 1205.
In ep. ad Romanos hom. 1181.
In ep. II ad Thess. hom. 1213.
In ep. II ad Timoth. hom. 1207.
In Genesim homiliae 1147.
In loannem homiliae 1158.
In Matthaeum homiliae 1170.
In princip. Actorum hom. 1156.
In Psalmos expositio 1208.
Quod Christus sit Deus 1135,
Sermo de resurr. mort. 1141.
Sermo in S. Lucianum 1139.
Sermo in S. Romanum 1140.
loannes Damascenus 2337.
Adv. eos qui s. imagines abiciunt 2377.
Adv. Nestor, haeresim 2387.
Contra lacobitas 2380.
Contra Manichaeos dial. 2381.
De duab. in Christo volunt. 2384.
De fide orthodoxa 2338.
De haeresibus 2337.
De recta sententia 2379.
De sancta Trinitate 2383.
Hom. in dormition. B.V. M. 2389.
Hom. in ficum aref. 2388.
lovinianus 1378 1442 1975.
Irenaeus 191.
Adversus haereses 191.
■EtrfbetEiç 263.
Fragmenta 264.
Iteratio sacramentorum *446*, cf. Baptismus haereticorum.
Iudaei«librarii»Christianorum1470.
ludicium particulare *585*; — generale *601*; — a Christo faciendum *428*.
lulianus, Fragmenta 1415.
I us ti n us 113.
Apologia I 113.
Apologia II 130.
Cohortatio ad Graecos 149.
De resurrectione 147.
Dialogus cum Tryphone 132.
lusti sub V. T. degentes, per Christum iustificati *425*.
lustificatio *354* sqq.
lustitia originalis *229*; — amissa per peccatum *298*.

Lactantius, Divinae institutiones 624.
Laici et clerici *554*.
Leo I Magnus 2179.
Epistulae 2179.
Sermones 2190.
Leontius Byzantinus, Contra Nestorianos et Eutychianos 2287 a.
L e p o r i u s, Libellus emendationis 2048.
Lex vetus *10* sqq; — nova *13* sqq.

Libellatici 576.
Libertas hominis *221 301;* — necessaria ad peccandum *294,* ad merendum *371;* — lib. et gratia *334* sqq; — lib. et praescientia Dei *337;* — lib. Christi *403;* — angelorum *203.*
Linguae origo *233.*
Aôfoç évbtdOeToç 179 182 398; — rrpoqiopiKÔç 179 182 200 277 373 375 398 632 825 2065.
Lotio pedum *456.*

M.

Macarius Magnes, Apocritica 2166.
Malachiae vaticinium de sacrificio Missae *516.*
Marcion 195 336 340 341 344.
Maria mater Dei *376 429;* — virgo *430* sqq; — nova Eva *433;* — sancta et immaculata *434* sq; — assumpta in caelum *436.*
Marius Mercator, Commonitorium 2019.
Marius Victorinus 904.
Adversus Arium 904.
De generatione Verbi 908.
«Martyres non facit poena sed causa» 1465.
Martyrium, christianismi testimonium *31;* — baptismus flaminis *472.*
Martyrum cultus *283* sqq.
Martyrum sanguis est semen Christianorum 144 285.
Materia non aeterna *196.*
Maternitas divina *377 429.*
Matrimonium *568* sqq.
Maximus Taurinensis 2217.
Homiliae 2217.
Sermones 2219.
Mediator Christus *423.*
Melchisedech sacrificium praefigurativum Missae *515.*
Melitonis Sardensis fragmenta 189.
Membra ecclesiae *45.*
Meritum *366* sqq; — non datur post mortem *584.*
MeTdvota 7 27 59 87 90 103 181 744 801.
Methodius 612.
Convivium decem virg. 612
De libero arbitrio 614.
De resurrectione 616.
Mia tpùatç toû Aóyou aeaapKtupi¿vn 2061.
Millenarismus *604* sq.
Minister sacramentorum *450* sqq *565.*
Minucius Felix, Octavius 269.
Miracula *5* sqq; — mir. Christi *25.*
«Misericordes» *596.*
Missae sacrificium *512* sqq.
Missale Gothicum, Missa in assumptione B. M. V. 2290 a.
Mors 583; — effectus peccati origin. *299.*
Morum mutatio christianismo inducta *30.*
Mundus non aeternus *196.*
Muratorianum fragm. 268.
Mysteria obiectum fidet *247;* — myst. Trinitatis *150;* — Incarnationis *381.*

N.

Naturae duae in Christo *382* sqq.
Nestorius 2057 a.
Anathematismi 2057 •.
Liber Heraclidis 2057 d.
Sermones 2057 a.
Nicetas Remesianensis, p. 491, not. 1.
Nomina Dei *94 116.*
Notae ecclesiae *48* sqq.
Novatianus, De Trinitate 603.
Novissima 583 sqq.
Nuptiae secundae *566 577.*

O.

Obduratio *345.*
Omnipotentia Dei *104.*
Opera peccatorum *311:* — infidelium *312.*
Operationes duae in Christo *390.*
Optatus Milevitanus, Contra Parmen. Donatist. 1242.
Oratio *282;* — delet levia peccata *548;* — obtinere potest gratiam *341,* et perseverantiam *342.*

Ordo 553 sqq.
Ordines angelorum *205*; — ordines minores *559*.
Orígenes 443.
Contra Celsum 510.
De oratione 472.
Fragmenta 539.
In Exodum homiliae 489.
In Genesim commentarii 471.
In leremiam homiliae 486.
In lesu Nave homiliae 537.
In loannem commentarii 478.
In Leviticum homiliae 493.
In Lucam homiliae 474.
In Matthaeum commentarii 503.
In Numeros homiliae 491.
In Psalmos commentarii 483.
In Romanos commentarii 498.
TTepi àpxûiv 443.
Origenismus *602* sq.

P.

Paci anus, Epistulae 1243.
Paenitentia *521* sqq.
Paenitentia publica *525* sqq 539.
Papiae fragmenta 94.
Parvuli V. Infantes.
Paschalis quaestio 265.
Passibilitas Christi *400* sq.
Patrum auctoritas *84* sq.
Paulinus, Vita S. Ambrosii 2023
Paulus Orosius, Liber apologeticus 2020.
Peccatorum opera 311; — peccatoribus gratia sufficiens data *346*.
Peccatum personale *288* sqq; — originale *298* sqq; — pece, tollit gratiam *364;* ⊢ peccata non aequalia *291* sq; — irremissibilia *523* sqq; — **deletur** in iustificatione 355; — num redeant *549*.
Pelagianismus de peccato originali *307*; — de libertate *348;* — de gratia *349* sqq.
Pelagius 1411.
De libero arbitrio 1413.
Epist. ad Demetriadem 1411.
Perseverantia *318* sqq *342*.
Persona, essentia, substantia 1668.
Persona una in Christo 385; — personae Trinitatis 151 sqq.
Petrus : eius cathedra romana 55 sq; — primatus 54; — Petri «vitium conversationis, non praedicationis» 294.
Petrus Alexandrinus 611*.
Petrus Chrysologus 2176.
Epist. ad Eutychen 2178.
Sermones 2176.
Phoebadius 898.
De fide orthodoxa 899.
Liber contra Arianos 898.
TTveupaTiKÔv eúavf¿Xtov 439.
Poema adv. **Marcionem** 897.
Polycarpus 71.
Epistula ad Philippenses 71.
Martyrium 77.
Polycrates Ephesinus 190*.
Polygynia *576*.
Pontifex romanus *56* sqq.
«Po[ten]tioremprincipalitatem»210.
Praedestinatio *127* sqq *136* sqq.
Praeexsistentia animae *223*.
Praescientia Dei *119* sqq.
Praesentia Christi in eucharistia *483* sqq.
Presbyteri et episcopi 556.
Primatus Petri et rom. pontif. 54 sqq.
Procius Constantinopolitanus, Orationes 2141 a.
Progressus revelationis, dogmatis 81 sqq.
TTpoKaOquévii dyanTiç 52.
Propagatio christianismi *28*.
Prophetia 8; — prophetiae Christi *26',* — de Christo *24 373*.
Prosper Aquitanus 2026.
De vocatione gentium 2042.
Epist. ad S. Augustinum 2024.
Expositio Psalmorum 2039.
Liber contra collatorem 2034.
Liber sentent, ex S. Augustino 2041.
Resp. ad cap. obiectionum Gallorum 2026.
Resp. ad cap. obiectionum Vincenlianarum 2031.
Protoparentes : eorum dona *229*sqq; — amissa per pece, origin. *298* sqq.
Providentia *124*.
Purgatorium 587 sqq.

Q.

Quadratus, Apologia 109.
<Quod non est assumptum, non est sanatum» *380.*
«Quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum» 2168.

R.

Ratio et fides *257* sqq.
Rebaptizatio *469.*
«Reconciliatio» post paenitentiam publicam *527 546.*
Redemptio *410* sqq.
Regula fidei 74 191 194 290 328* 371 445 sqq 541 611 681 898 1014 1089* 2048 sq 2060 2126 2220 sqq 2261 sqq.
Relationes in Trinitate *178.*
Religio *1.*
Religio naturalis *2.*
Reliquiarum cultus *285.*
Remedium naturae *440.*
Reparatio naturae humanae *410* sqq.
«Repraesentare» (apud Tert.) 309 333 364.
Reprobatio *133* sqq *139* sq.
Restitutio finalis omnium *602.*
Resurrectio Christi *27;* — mortuorum *598* sqq.
Retributio post mortem *586.*
Revelatio *3* sqq ; — eius necessitas *4;* — progressus *81;* — ei assentiendum *3.*
Romana ecclesia *49* sqq.
Romani episcopi: series 188 211 897 1092 1418.
Romanus pontifex 56' sqq.
Rufinus, Comm. in symb. apost. 1344.

S.

Sabellianismus *187.*
Sacramenta *437* sqq.
Sacramentaba *458.*
Sacramentarium Serapionis 1240.
Sacrificium crudis *416* sqq ; — Missae *512* sqq.
Sanctificatio per Spiritum Sanctum *182.*
Sanctitas Christi 394 sqq; — Mariae *434* ; — ecclesiae *49.*
Sanctorum communio *284* ; — cultus *283.*
Satisfactio *543* ; — Christi *419* sqq
Scientia Christi *404* ; — Dei *118* sqq ; — Adami *232.*
Scriptura sacra *65* sqq.
«Secunda paenitentia» 314 sq.
«Semen'est sanguis Christianorum» 285, cf. 144.
Seminales rationes *212.*
Semipelagianismus *352.*
Sensus multiplex scripturae *77.*
Sqjpa-fiç 92 93 808 847 968 1011 1233 1240.
«Si Deo non credimus, cui credimus?» 1303.
Signum, signaculum, sigillum 712 1282 1332 1337 1619 1713.
Simplicitas Dei *97.*
Socrates 2165*.
Somnus animae post mortem 688.
Sophronius, Epistula ad Sergium 2289.
Sozomenus 2165*.
Spes *266* sqq.
«Spirituale» evangelium 439.
Spiritualités Dei *98;* — angelorum . *200;* — animae *217.*
Spiritus Sanctus *164* sqq.
Stephanus I 601*.
Subdiaconi 1236.
Suffragia pro defunctis *588.*
Supernaturalis ordo *206 353.*
Synopsis scripturae 2167.

T.

«Tabula naufragi» (paenitentia) 312.
Tatianus, Adversus Graecos 152.
Tertullianus 274.
Ad Scapulam 369.
Ad uxorem 318.
Adversus Hermogenem 321.
Adversus Marcionem 331.
Adversus Praxean 371.
Apoiogeticus 274.
De anima 346.
De baptismo 302.
De came Christi 353.
De carnis resurrectione 360.
De corona 367.
De exhortatione castitatis 366.

De fuga in persecutione 370.
De idololatria 368.
De monogamia 380.
De oratione 301.
De paenitentia 311.
De praescriptione haeret. 288.
De pudicitia 383.
De spectaculis 287.
De testimonio animae 286.
De virginibus velandis 329.
Testamentum vet. et nov. *10* sqq.
Theandrica operatio *391.*
Theodoretus 2142.
De incarnatione Domini 2149.
Epistulae 2142.
Eranistes, dialogi 2150.
Graec. affect, curatio 2143.
Haeret, fabul. compendium 2152.
Quaest. in script, s. 2156.
Theodorus Mopsuest. 1113,
Contra Appollinarium 1113 d.
De Incarnatione 1113.
Epistula ad Domnum 1113_c.
Fragmentum in Matth. 1113 e.
Theognostus 545.
Theophaniae *147.*
Theophilus Antiochenus,
Ad Autolycum 171.
06OTÔKOÇ *429.*
Traditio 78 sqq ; — apostolica *80.*
Traducianismus *224.*
Transsubstantiatio *489.*
Trichotomia *220.*
Trinitas : exsistentia et natura *141* sqq ; — mysterium *150 ;* — personae *151* sqq ; — Pater *151 ;* — Filius *152* sqq ; — Spiritus Sanctus *164* sqq; — relationes *177* sq ; — operationes ad extra *180;* — appropriationes *181* sq ; — missio personarum divinarum *184* sq.

U.

•Ubi ecclesia, ibi Spiritus Dei» 226.
«Ubi Petrus, ibi ecclesia» 1261.
Unctio Christianorum 174 333 362 698 1847 ; — post baptismum facta 304 390 592 725 841 1233 1240 2100, v. Chrisma, Consignatio ; — unctio infirmorum 698 1241 2102 2234; — extrema *552.*
Unicitas Dei *103;* — ecclesiae *46.*
Unitas ecclesiae *38 50 ;* — in eucharistia significata *511;* — unitas matrimonii 575.

V.

«Vacabimus et videbimus, etc.» 1788.
Venialia peccata *291* sqq *316 548.*
Verbum incarnatum *373* sqq.
Verbum insitum, prolatitium, v. Aôyoç évbtdOeroç, Ttpotpopi-KÔÇ.
Versiones s. scripturae *76.*
Victor Antiochenus, p. 659, not. 1.
Victor Vitensis, Hist, persec. Africae prov. 2215.
•Vide ut invicem se diligant» 281.
Viduae *560.*
Vincentius Lirinensis, Commonitorium 2168.
Virginitas B. Mariae *430* sqq.
Virginitas et matrimonium *582.*
Virtutes Christianorum oppositae vitiis paganorum *29;* — virtutes infusae *237* sqq.
Visio beatifica Christi *405.*
Visio intuitiva *105* sqq.
«Vocatio secundum propositum» *131.*
Voluntas salvifica *125* sq ; — antecedens et consequens 2358; — voluntates duae in Christo *388* sq.
Votum castitatis impedit matrimonium *580.*

Z.

Zacharias Mitylenus, De mundi opificio 2288.

ADDENDA ET EMENDANDA.

P. 109 sqq. Iuxta editionem y. *P. Waltzing,* Tertullien, Apologétique, avec trad, franç., Liège 1919, haec praecipue sunt emendanda:

N.275, lin. 14: *loco* proprie verus sic unus, *lege:* proprio veri Dei.

N. 277, lin. 22: *deli:* Ita de Spiritu Spiritus et de Deo Deus, *et lege:* sed extenditur, ut lumen de lumine accensum.

N. 282, lin. 2 : *lege :* incommodi a primordio temporum Christianose/t.

P. 196. N. 538. Iuxta editionem *W. Bachrens,* in Corp. Berol., Origen, t. VII (1921), *delenda sunt verba:* et Apocalypsim.

P. 215. N. 610, in fine. Duplex lectio ¿XéxOn®av et ¿XéTXO'ltfa" invenitur in mss. Potius eligenda videtur altera, cui respondet nostra translatio.

N. 611. In textu verba bqXabfi t oîç àvOpdnroiç et mrffi áyía desunt in versionibus latinis, inde ab Hahn et Froidevaux uncis includuntur. Cf. *Recherches de Science Relig.* 1929, p. 232, not. 119.

P. 409. N.1085, infine legendum: àiroXÙTptoaiç bè t ò alga aÙToO XÙTpov àpvoû àXqOoOç òtrèp èpoû èauTÒv irapaboùç. *Latine:* redemptio, quia pro me seipsum ac veri agni sanguinem, hoc est suum, in redemptionis pretium dederit.

N. 1086, initio legendum : TTaTqp fjv àei, Kai Yiôç iqv àei, Kai t ò TTveûpa... *Latine:* Semper Pater exsistebat, et Filius erat semper, et Spiritus...

P. 691. N. 2184, sub finem utile videtur integrum proponere textum, qui ideo ad Indicem theologicum n. 376—378 et etiam 222, 223, 227 referri potest:

. . . nec cedebat iniuriis. Verus homo vero unitus est Deo, nec secundum exsistentem prius animam deductus est e caelo, nec secundum carnem creatus ex nihilo, eamdem gerens in Verbi deitate personam, et tenens communem nobiscum in corpore animaque naturam. Non enim esset *etc.*